Briefwisseling van Hugo Grotius. Deel 3

Hugo de Groot

editie P.C. Molhuysen en B.L. Meulenbroek

bron
Hugo de Groot, *Briefwisseling van Hugo Grotius. Deel 3* (ed. P.C. Molhuysen en B.L. Meulenbroek). Martinus Nijhoff, Den Haag 1961

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/groo001brie03_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m.

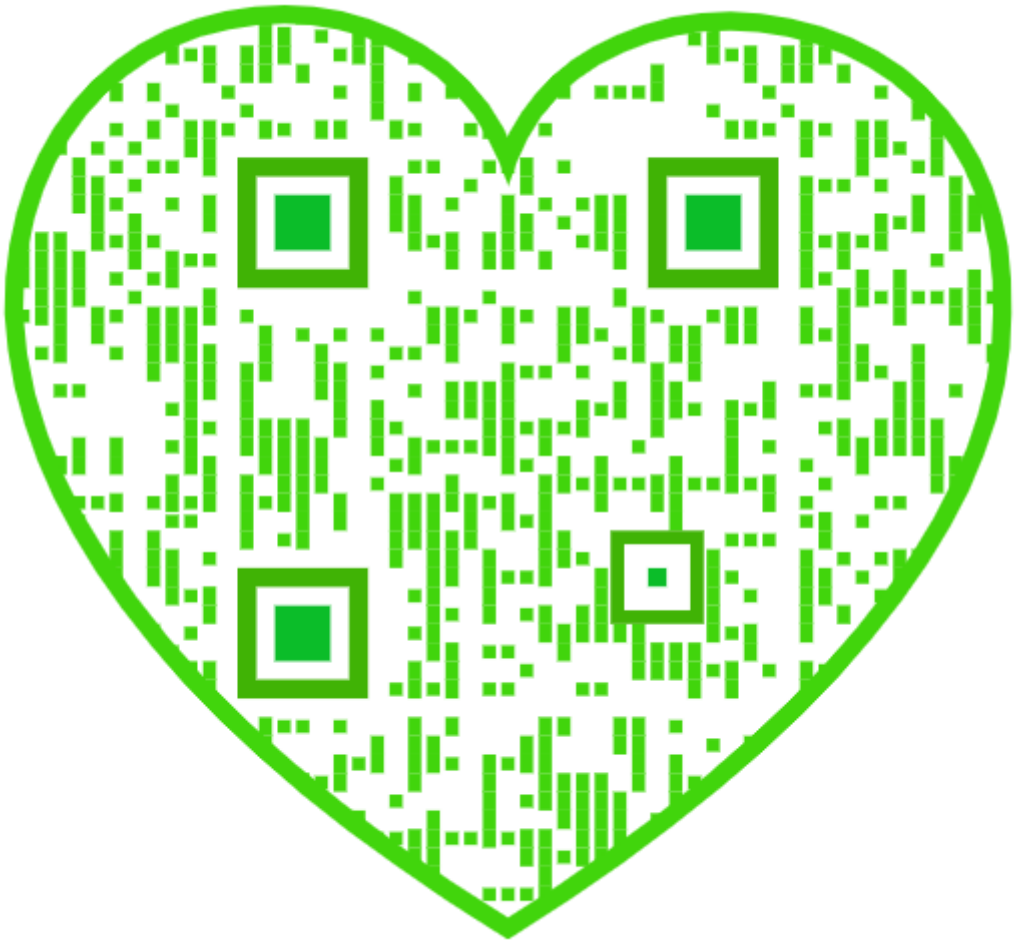

Ter inleiding.

Gelijk Dr. P.C. Molhuysen in de aanhef van zijn Inleiding op deel I dezer uitgave reeds in herinnering bracht, is het initiatief tot de uitgave der *Briefwisseling van Hugo Grotius* afkomstig van professor C. van Vollenhoven te Leiden, de voorzitter van de Vereeniging, thans Stichting, voor de uitgave van de werken van Grotius. In 1928 is het eerste, in 1936 - dus nu meer dan twintig jaar geleden - het tweede deel, ook nog bewerkt door Molhuysen, verschenen. Dat het zolang duren moest eer een nieuw deel aan de uitgave kon worden toegevoegd kan gevoelens van uiteenlopende aard opwekken. De vreugde heeft echter de overhand.

Dat de arbeid van Molhuysen mij van veel nut geweest is, behoeft geen betoog. De beide door hem uitgegeven delen zijn mij bij de bewerking van dit deel ten voorbeeld geweest; veel van wat in deel III moest worden toegelicht, komt reeds in de delen I en II voor, zodat ik dikwijls kon volstaan met een verwijzing. Ook heeft de nog door Molhuysen ontworpen *Lijst der uitgegeven en onuitgegeven brieven van en aan Hugo Grotius* 1626-1645 mij goede diensten bewezen, ook al is het aantal daarin beschreven brieven intussen met ruim 1600 vermeerderd, veruit de meeste nog onuitgegeven.

Op enkele punten heb ik gemeend van het door Molhuysen ingenomen standpunt te moeten afwijken. Ik kom daarop nog terug.

Voor de oplossing van een der problemen - en zeker niet het geringste -, die bij de voortzetting van de uitgave een rol speelden, het financiële namelijk, komt de eer onvoorwaardelijk toe aan de Nederlandse Organisatie voor Zuiver-Wetenschappelijk Onderzoek. Een arbeid als de onderhavige te verrichten in de schaarse uren, die een volledige dagtaak overlaat, leidt tot weinig. De bewerker moest dus - althans gedeeltelijk - van zijn ambtelijke bezigheden ontslagen kunnen worden. Dit probleem heeft Z.W.O. aangepakt en op onbekrompen wijze tot een oplossing gebracht. Zonder de krachtige hulp van het bestuur van deze Organisatie - en niet het minst van de secretaris, tevens directeur van het bureau, J.H. Bannier - zou de uitgave der Briefwisseling ten hoogste een trage voortgang hebben kunnen vinden. Er is dan ook alle reden om dit deel in te leiden met de uitdrukking van oprechte dankbaarheid aan Z.W.O., waarbij ik tevens moge noemen de grote hulpvaardigheid, die ik heb ondervonden van de bekwame administrateur van het bureau, J.B.H. Otker.

De Commissie voor 's Rijks Geschiedkundige Publicatiën heeft Prof. Jhr. Mr. W.J.M. van Eysinga te Leiden aangewezen als wetenschappelijk toezichthouder. De Commissie had moeilijk een betere keus kunnen doen. Zijn grote liefde voor Grotius, zijn uitgebreide kennis en zijn nimmer verflauwende belangstelling zijn mij een grote steun en een sterke stimulans geweest. Hiervoor èn voor de wijze, waarop hij het toezicht uitoefende, ben ik hem zeer erkentelijk. Bijzonder dankbaar ben ik ook voor de vele vormen van praktische hulp en voor de stuwende belangstelling, die mij gewerd van de zijde van Prof. Dr. F.L.R. Sassen te 's-Gravenhage. Samen met Prof. van Eysinga heeft hij mijn arbeid, ik mag wel zeggen, van week tot week zien groeien en bevorderd.

Niemand, geloof ik, beheerst zo volkomen alle gebieden, waarop Grotius werkzaam was, niemand ook heeft zozeer de beschikking over alle hulpbronnen, die voor de bewerking van zijn correspondentie moeten worden aangeboord, dat hij erop kan bogen geheel alleen een werk als het onderhavige tot stand te hebben gebracht.

Gevoelens van dankbaarheid gaan dan ook uit naar de velen in binnen- en buitenland, die mij hebben geholpen. Ik vermeld hier gaarne de directeur van het Bureau van de Rijkscommissie voor Vaderlandse Geschiedenis, Dr. A.J. Veenendaal en de vroegere onderdirecteur Prof. Dr. P.H. Winkelman, alsook Dr. J.J. Poelhekke, directeur van het Nederlands Historisch Instituut te Rome, wiens vriendelijke behulpzaamheid en vasthoudende speurzin mij o.a. een fotocopie van de *Protestatio* van Ferdinand II aan Urbanus VIII bezorgde, welke Grotius in afschrift insloot in zijn brief aan Nicolaes van Reigersberch dd. 3 juni 1628; Prof. Dr. W.J.M. Asselbergs, Prof. Dr. E.J. Dijksterhuis, Prof. Dr. Monaldus Goemans O.F.M., zonder wiens hulp ik nooit in staat zou zijn geweest brief no. 1046 aan G.J. Vossius naar behoren toe te lichten; Prof. Dr. J.H. Waszink, Prof. Dr. B.A. van Groningen te Leiden, zeer in het bijzonder Dr. L. Ph. Rank te Utrecht, wiens grote belezenheid en fijne speurzin herhaaldelijk mijn reddende hulp waren bij het opsporen van de herkomst der door Grotius en zijn correspondenten gebezigde citaten uit Griekse en latijnse schrijvers; Prof. Mr. J.C. van Oven, Prof. Dr. J. Schacht te Leiden, A. van der Poest Clement, rijksarchivaris te 's-Gravenhage, Mej. Dr. M. Elisabeth Kluit te Amsterdam, Mr. W.F. Oldewelt, gemeentearchivaris van Amsterdam, Dr. S. Galama O.F.M., Dr. J. Taal, voormalig gemeentearchivaris van Gouda, Mr. J.E.J. Geselschap, gemeentearchivaris van Gouda, H.M. Mensonides, gemeentearchivaris van 's-Gravenhage, Dr. L. Brummel en zijn staf van de Koninklijke Bibliotheek, speciaal de conservator der handschriftenafdeling Dr. P.J.H. Vermeeren, Dr. A.T. Schuitema Meyer, gemeentearchivaris van Groningen, Jhr. M.J. van Lennep, voormalig gemeentearchivaris van Leeuwarden, die mij opmerkzaam maakte op een mij onbekende brief van Hero van Inthima aan Grotius dd. 28 januari 1626; Mej. Mr. A. Versprille, gemeentearchivaris van

Leiden, Dr. J.A.B.M. de Jong, gemeentearchivaris van Nijmegen, Dr. D.P. Oosterbaan, gemeentearchivaris van Delft, die mij een microfilm, welke hij te Londen had doen vervaardigen van aldaar zich bevindende Grotiana en waaruit 8 onbekende Grotiusbrieven zijn te voorschijn gekomen, ter bestudering heeft afgestaan; Dr. Pont. Polman O.F.M., Father J. de Reeper te Londen, A. de Wilt S.J. te Maastricht, die mij zijn uitgebreide kennis inzake bibliografie op de meest vriendelijke wijze ter beschikking stelde; Dr. F. Kossmann, voormalig bibliothecaris der Gemeentebibliotheek van Rotterdam, Mr. H.C. Hazewinkel, gemeentearchivaris van Rotterdam, Dr. J.W.C. van Campen, gemeentearchivaris van Utrecht, A.J. Bettink, bibliothecaris van het Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage, Prof. Giuseppe Coniglio, directeur van het Rijksarchief te Mantua, K. Schumm, Archivrat te Neuenstein, Ph. Dollinger, Directeur des Archives et de la Bibliothèque municipales te Straatsburg, Dr. Richard Blaas, Staatsarchivar te Wenen, Dr. H. Specker te Bern, Dr. Zbigniew Wójcik te Warschau, de directeur van het Niedersächsisches Staatsarchiv te Osnabrück, M. Delafosse te La Rochelle, Prof. Dr. Puchner te München, E. Sabbe te Brussel, P. Hildebrand O.F.M. Cap. te Antwerpen, Dr. A. Linvald te Kopenhagen, Gustaf Holmgren te Uppsala, rijksarchivaris I. Andersson en zijn assistent Folke Sleman te Stockholm, Henriot Marty en M. Durbec, archivaris van de Chambre de Commerce te Parijs, wiens antwoord op een schier onoplosbaar lijkend probleem van een respect afdwingende documentatie vergezeld ging; F. Dousset, conservateur en chef des archives de France, Jean Baillou, directeur du Service des archives diplomatiques et de la documentation du Ministère des Affaires Étrangères te Parijs, madame Madeleine Laurain van het département des Mss. van de Bibliothèque Nationale te Parijs, Pierre Delatte S.J. te Enghien, J. Lambert, adjunct conservator van de Koninklijke Bibliotheek van België te Brussel, François Blanchet te Rouen, Odon de Saint-Blanquat te Toulouse, de archivarissen van de archives municipales van Montélimar en van de archives départementales de la Haute Garonne te Toulouse. Ook maak ik gaarne en met erkentelijkheid melding van de hulp mij bij het samenstellen van de registers verleend door de heer R.G. Klomp iur. cand. Zij en vele anderen hebben voor het vaak tijdrovende werk, dat de oplossing van de hun voorgelegde vragen met zich meebracht, onze erkentelijkheid ten volle verdiend.

De brieven, die U in dit deel worden voorgelegd, zijn uit de jaren 1626, 1627 en 1628, een voor Grotius weinig spectaculaire periode van zijn leven. Hij heeft deze jaren echt gevoeld als jaren van ballingschap. De brieven aan zijn zwager Nicolaes van Reigersberch herhalen dan ook steeds zijn klachten over de ondankbaarheid van het vaderland, over de - naar hij meende - lakse houding van de prins, die echter tegen de verbetenheid van de regenten niet op kon, en over het vurig verlangen naar terugkeer. De verwachting, dat dit geluk hem ooit nog eens ten deel zal vallen, leeft,

ondanks buien van moedeloosheid, in deze tijd nog sterk in hem, en wel zo sterk, dat hij allerlei aanbiedingen uit den vreemde van de hand wijst. Zo bijvoorbeeld een aanbod van Maximiliaan van Beieren en de pogingen, om hem in Spaanse dienst te krijgen, waarover men lezen kan in resp. brief no. 1125 en in nos. 1152, 1218 en in bijlage no. 2. En dit alles 'boven de occasie' - zoals Grotius zelf in brief no. 1125 schrijft - 'dye ick heb, off gehadt heb, om mijselven hier te helpen'. De prijs, die hij hiervoor echter te betalen had, was hem te hoog: breken met zijn vaderland en met alle hoop op terugkeer eens voor al afrekenen èn - wat hem zo mogelijk nog zwaarder gold - breken met zijn geloofsovertuiging. De Richelieu had hem anders gaarne in zijn compagnie voor handel en scheepvaart een belangrijke post gegund. Nu kon de kardinaal deze vreemdeling, met wie maar weinig viel te marchanderen, kwalijk zetten.

De arbeid ligt intussen niet stil. Ook na de in 1626 bij de Parijse uitgever Buon verschenen *Excerpta ex tragoediis et comoediis Graecis*, waarvan het drukken reeds eind 1625 was begonnen, blijft Grotius op het terrein der filologie werkzaam. Halverwege 1627 is het manuscript van zijn vertaling van Euripides' *Phoenissae* gereed. De brieven aan zijn broer Willem spreken er herhaaldelijk van. Het werk zal echter eerst in 1630 het licht zien. In zijn *Huigh de Groot, Een Schets*, Haarlem 1945, p. 98 wijst Prof. van Eysinga op de aangrijpende wooorden, die Euripides in zijn *Phoenissae* wijdt aan de smart van de ballingschap[1]. Dat deze woorden inderdaad in Grotius' geest geleefd hebben kan blijken uit het Euripidesexemplaar[2], dat in 1948 door F. Dovring in Lund is teruggevonden[3] en dat Grotius blijkens aantekeningen van zijn hand bij zijn vertaling van de *Phoenissae* gebruikt moet hebben. Op een lege bladzijde achter in dit exemplaar heeft hij namelijk de gehele passage neergeschreven. Zijn filologische arbeid betrof trouwens niet slechts de vertaling van de *Phoenissae*, zoals blijkt uit de brieven no. 1090 en no. 1102. Daarnaast hield Grotius zich bezig met de latijnse bewerking van zijn in 1622 verschenen *Bewijs van den waren godsdienst in ses Boecken gestelt*. Het werk kwam in 1627 te Leiden en te Parijs uit onder de titel *Sensus Librorum sex, quos pro veritate religionis Christianae Batavice scripsit Hugo Grotius*. De verovering van Grol door Frederik Hendrik in 1627 was hem voorts aanleiding tot het schrijven van een klein, maar uitstekend gedocumenteerd werkje *Grollae Obsidio*, dat in 1629 te Amsterdam het licht zag. Ook hiervan is in de brieven aan Willem van 1628 herhaaldelijk sprake, waarbij het dan meestal gaat over bronnenmateriaal en kaarten, die Willem naar Parijs moet sturen.

Terwijl de brieven aan Willem (die van deze aan Grotius uit deze periode zijn verloren gegaan) voornamelijk handelen over Grotius' literaire

1 Euripides, *Phoenissae*, vss. 390-408.
2 Euripides, *Tragoediae octodecim* per Ioannem Hervagium. Basileae 1551.
3 Folke Dovring, *Une partie de l'héritage littéraire retrouvée en Suède*. Meded. der Kon. Ned. Akademie van Wetenschappen, Afd. Lettterkunde. Nieuwe Reeks, deel 12, no. 3, 1949.

werkzaamheid en over familieaangelegenheden, is het onderwerp van de correspondentie met Nicolaes van Reigersberch hoofdzakelijk de politieke toestand, zowel in het vaderland als in Frankrijk en de rest van Europa.

De briefwisseling met Wtenbogaert - hoe kan het anders - behelst vooral de moeilijke, maar toch langzaam opklarende situatie, waarin de remonstranten verkeren: droefheid om het lot van de gevangen predikanten op Loevestein naast vreugde over de uitslag der magistraatsverkiezingen in Amsterdam en elders.

Het eerst noodzakelijke, wat mij te doen stond, toen ik in 1954 de opdracht tot voortzetting van de uitgave der *Briefwisseling* had aanvaard, was mij in te werken in de door Molhuysen nagelaten papieren. Als een ernstig ongerief deed zich hierbij gevoelen het feit, dat geen spoor te ontdekken viel van de correspondentie, die Molhuysen met betrekking tot de uitgave moet hebben gevoerd. Daardoor is ongetwijfeld veel werk dubbel verricht.

Het verzamelen in afschriften van alle nog achterhaalbare brieven bleek grotendeels geschied. Een aantal brieven, die Molhuysen en ook Rogge (in verband met diens uitgave *Brieven en onuitgegeven stukken van Johannes Wtenbogaert*, Utrecht 1868-1875) nog gezien, doch helaas niet gecopieerd hebben, zijn sedert verloren gegaan. Rogge heeft er meestal nog fragmenten van bewaard, zoals van de brieven no. 1117, no. 1132, no. 1149 en no. 1208. Waar hij zich heeft bepaald tot het geven van een excerpt (bijvoorbeeld van een brief van J. Wtenbogaert aan H. de Groot dd. 7 april 1627), kon natuurlijk niets opgenomen worden. Ook van de bij Fred. Muller te Amsterdam in 1882 bij de auctie A.G. de Visser geveilde brief van P. Weymsius aan H. de Groot dd. 6 oktober 1627 heb ik niet kunnen achterhalen, waar hij zich bevindt, evenmin van de brieven van C. Barlaeus dd. 10 September 1628 en van T. Lansius dd. 28 december 1628, die bij de auctie H.W. Tydeman door Martinus Nijhoff te 's-Gravenhage in 1864-'65 in veiling zijn gebracht. Dit verklaart het ontbreken van de nos. 1311 en 1356. Wel vermeldt de veilingcatalogus de namen der toenmalige kopers, en daardoor heb ik van deze beide brieven tot het laatste toe gehoopt, dat ik ze nog aan het licht zou kunnen brengen. Immers datgene, waarvan men het bestaan weet, blijft de belofte van een jachtbuit in zich dragen. Een brief van J. Brasser dd. 8 juli 1627, die in de *Catalogus van Handschriften op de Bibliotheek der Remonstrantsch-Gereformeerde Gemeente te Rotterdam* onder no. 810 voorkomt, bleek, toen deze handschriften aan de Gemeente-Bibliotheek te Rotterdam werden toevertrouwd, bij de controle in 1949 zich niet meer onder de stukken te bevinden, zoals eveneens het geval was met de bovenvermelde brieven no. 1117, no. 1132, no. 1149, no. 1208 en de brief van 7 april 1627. Brief no. 1119, tenslotte, is dezelfde als no. 1130; quo vide.

Op p. XI van de Inleiding tot het tweede deel van deze uitgave moest Molhuysen schrijven: ‘In dit Tweede deel zijn de brieven van Nicolaas van

Reigersberch, die Rogge in 1901 uitgaf, niet herdrukt. De Commissie voor 's R.G.P. achtte het uit overwegingen van geldelijken aard beter ze zoo kort na het verschijnen van een zeer betrouwbare uitgave achterwege te laten. Het was mij liever geweest, en het gemak van den gebruiker van dit boek zou er zeker bij gewonnen hebben, zoo zij wel waren opgenomen; wellicht had ik den tekst ook hier en daar kunnen corrigeeren, en enkele aanteekeningen kunnen aanvullen of verbeteren, doch ik heb mij zonder bezwaar bij dit besluit neergelegd, en enkel op den datum den brief met de plaats waar hij gedrukt is, vermeld'.

De Commissie voor 's Rijks Geschiedkundige Publicatiën kan thans een ander standpunt innemen. Zij heeft dan ook besloten de door Rogge uitgegeven brieven, zowel de brieven van Nicolaes van Reigersberch als de in 1902 uitgegeven brieven van en aan Maria van Reigersberch in deze uitgave te doen opnemen. Daartoe zijn alle brieven opnieuw gecollationneerd en waar nodig verbeterd. Ook de mededelingen in postscripto, die Maria vaak aan de brieven van haar man aan haar broer toevoegde en die Rogge meestal van de brieven, waartoe zij behoren, heeft gescheiden, zijn in deze uitgave mede opgenomen. Van de aantekeningen, waarvan Rogge deze brieven heeft voorzien - ik verklaar het hier met nadruk - heb ik een ruim gebruik gemaakt, een enkele maal zelfs praktisch de gehele annotatie van een brief overgenomen, bijvoorbeeld van brief no. 1150. De brieven uit de editie van Rogge, voor zover zij uit de jaren vóór 1626 dateren, zullen t.z.t. in een supplementdeel worden heruitgegeven. Hierin zal ook worden opgenomen het verbaal van de Conferentie van 1615, dat aansluit op het in deel I opgenomen verbaal van de Indische missie van 1613 en, evenals dit laatste, van Grotius' hand is. Het werd reeds opgenomen in deel XV der *Bibliotheca Visseriana* 1940, p. 245 v.

Eveneens ten aanzien van het op p. VIII van de Inleiding op deel I vermelde betreffende de brieven aan Oxenstierna heeft de Commissie haar standpunt gewijzigd en tot mijn vreugde kunnen goedvinden de briefwisseling tussen Grotius en Oxenstierna in zijn geheel te doen opnemen.

Enkele brieven van anderen, door Grotius gecopieerd en ter informatie in zijn brieven ingesloten, werden tot beter begrip van de situatie wel opgenomen, doch als bijlagen toegevoegd.

Van de in dit deel voorkomende 312 brieven verschijnen er thans 127 (waarvan één gedeeltelijk) voor de eerste maal in druk, voor het merendeel gericht aan Nicolaes van Reigersberch. Van de overige waren van 76 de originelen nog achterhaalbaar; zij zijn opnieuw gecollationneerd. Een in de bovengenoemde *Lijst der uitgegeven en onuitgegeven brieven van en aan Hugo Grotius* 1626-1645 p. 3 vermelde onuitgegeven brief van Benjamin Aubéry du Maurier dd. 9 juni 1627 heb ik niet kunnen vinden, enkele andere brieven zijn in de *Lijst* ten onrechte op de jaren 1626, 1627 of 1628 gedateerd, 5 zijn erbij gekomen en één komt in de *Lijst* tweemaal voor.

Wat de annotatie betreft ben ik in hoofdzaak wederom uitgegaan van de door Molhuysen gevolgde werkwijze, waarvoor ik verwijs naar I, p. XXVIII v. De aantekeningen zijn echter in het algemeen meer gedetailleerd geworden, terwijl - zo enigszins mogelijk - geen naam of boektitel zonder verklaring bleef. Daarbij zat de bedoeling voor, dat elke brief zoveel mogelijk op zichzelf te gebruiken zou zijn, daar ieder, die de correspondentie raadpleegt, dit ongetwijfeld voor één of enkele brieven zal doen. Het aantal verwijzingen werd dan ook zo klein mogelijk gehouden zonder aan de andere kant weer te vervallen in perfectionistische herhalingen.

Bij de eerste vermelding van een persoon werden, waar mogelijk, enige biografische bijzonderheden gegeven. Personen, van wie redelijkerwijs verondersteld mag worden, dat de gebruiker hen kent, werden na die eerste keer niet meer geannoteerd (Vossius, Heinsius e.d.); men kan, als het al nodig mocht zijn, altijd nog via het register deze aantekening terugvinden. Minder bekende lieden (bijv. N. Buon e.d.) werden iedere keer, dat zij voorkwamen van een korte aantekening voorzien, zo ook wanneer het om meer bekende personen ging, maar de situatie om enige opheldering vroeg. Daarbij is met name gedacht aan de grote verscheidenheid van gebruikers, die mogelijk de uitgave ter hand zullen nemen. De klassicus zal bij een naam als Salmasius geen toelichting van node hebben, terwijl het voor de historicus bepaald geen probleem is, wie ten tijde van Lodewijk XIII koningin-moeder van Frankrijk was. Maar geldt dat in het omgekeerde geval ook? Hoe nu bij de uitgave van een bronnenpublicatie als de onderhavige ieder van de gebruikers met hun uiteenlopende eisen het zijne te geven zonder te vervallen tot perfectionisme? Dat ik tot aller tevredenheid deze moeilijkheid zou hebben opgelost kan ik onmogelijk denken: daarvoor moest ik teveel heren dienen en daarin is nog nooit iemand ook maar bij benadering geslaagd.

De datum wordt in gevallen van weglating door de briefschrijver steeds tussen [] geplaatst, ook als een dorsale vermelding door de ontvanger de datering zeker stelt.

Bij passages in codeschrift wordt in de tekst de ontcijfering opgenomen, terwijl in een aantekening vermeld wordt, dat de betrokken woorden in code staan. Dit is gedaan, omdat het door Grotius gebruikte codeschrift bestaat uit Griekse letters, hebreeuwse letters en tekens van eigen vinding, hetgeen het overnemen in druk zeer bemoeilijkt. Om de gebruiker enigszins een indruk van dit schrift te geven is van brief no. 1192 een gedeelte in facsimile opgenomen tegenover p. 192.

Wanneer in de aantekeningen wordt verwezen naar I of II, gevolgd door brief- en/of paginanummer, zijn daarmede de delen I en II van deze uitgave bedoeld.

Niettegenstaande het feit, dat sedert het ter perse gaan van dit deel (begin 1959) de bewerking van de brieven van 1629 geheel, en van die van 1630 voor een groot deel gereed gekomen is, heb ik het toch niet wenselijk geacht door toevoeging van meer brieven aan deel III het verschijnen daarvan nog

langer op zich te doen wachten; het verdiende mijns inziens de voorkeur bij een enigszins aanvaardbare omvang tot publicatie over te gaan, zulks temeer, daar de verwachting gewettigd is, dat - bijzondere omstandigheden daargelaten - de delen elkaar met redelijker tussenpozen dan tot nu toe geschiedde zullen opvolgen.

Zoals ik reeds in de aanhef schreef heb ik bij de bewerking van dit deel bij velen om inlichtingen moeten aankloppen en zelden bleef mijn verzoek oningewilligd. Moge dezelfde bereidwilligheid mijn onmisbare steun zijn bij de bewerking van de volgende delen, die de bijna 6000 brieven zullen bevatten, welke nog moeten worden bewerkt en waarvan ongeveer de helft nog nimmer is gepubliceerd.

Ac quia is animus mihi semper fuit, ut neminem honore suo fraudarem, plane fore confido, ut mei vel potius publici boni amantes ad institutum illud nostrum conferant symbolam suam (G.J. Vossius, *De Historicis Latinis libri tres*. Lugd. Bat. MDCXXVII, p. 3 van de voorrede).

B.L. Meulenbroek.

1045. [± 1626] Van Abrah. van der Mijle[1].

Hug. Grotio.

Multo auro mihi fuit gratius ex literis tuis nuperrimis intelligere tum corporis valetudinem, tum animi tui magnitudinem, robur et constantiam in sustinendis illis exilii tui insultibus, quibuscum conflictaris. Quamquam et hoc magnae refocillationi tibi esse et fortunae austeritatem non parum mitigare posse tibi gratulor, quod in eo regno et urbe verseris, ubi infinitus est numerus magnae fortunae et summi ingenii hominum, quorum consuetudine, familiaritate ac in te benevolentia potes uti. Iuvat me valde quoque, quod videam non modo te in illa de concordia nostra sententia magis magisque confirmari, sed et alios esse per Gallias summa eruditione homines quamplurimos, qui eam comprobant: et quidem utriusque communionis. De pontificiis quibusdam et multis politicis id iam olim mihi notum, sed mirum si inter eos quoque sint alicuius nominis reformatae partis ecclesiastici, quorum rigor et coniuratio in verba magistrorum caute fere est rigidior. Utinam daretur mihi apud vos versari, et cum canonico[2] illo tuo et Hottomanno[3] subinde aliquantulum sermocinari: fortassis invicem ex alterutris ea intelligeremus, quae ad urgendum et promovendum hoc conciliationis negotium facerent. Hottomanni insignis ille pater notus mihi Genevae[4] fuit, eaque me humanitate affecit, ut vocatus ad ultimam meam coenam, quam Geneva discedens habui,

1 Minuut U.B. Amsterdam, cod. N 111b. De brief is een antwoord op een verloren gegane brief van Grotius, waarin deze n°. 960 (dl II, p. 434 vv) beantwoordt. Hij moet wel op dit jaar geplaatst worden, omdat aan het slot gezinspeeld wordt op de synode acht jaar voordien. Over de schrijver zie I, p. 271 n. 8.

2 Wellicht J. Hemelaer (± 1570-1655). Deze was kanunnik van de kathedraal van Antwerpen; hij had Grotius bij diens komst te Antwerpen op zijn vlucht in 1621 verwelkomd met een gelukwens in jambische verzen: *Angeli custodis ad Hugonem Grotium super nupero eius carcere Paraeneticon*, Antverpiae, C. Moretus 1621. Zie Grotius' brieven aan Hemelaer van 23 juli 1621 (II, p. 110) en van 24 september 1621 (II, p. 142).

3 Jean Hotman (1551-1636), zoon van François; zie I, p. 347 n. 4 en H.C. Rogge, *Brieven van en aan Maria van Reigersberch*, Leiden 1902, p. 279 n.l.: 'Jean Hotman, Sieur de Villiers-Saint-Paul, die in zijn jeugd secretaris van den graaf van Leicester was geweest, en daarna in dienst trad van Hendrik IV. Hij was thans agent van de Hugenoten bij de Protestantsche vorsten van het Duitsche rijk. De Groot stond lang voor zijne komst te Parijs reeds met hem in briefwisseling (H. Grotii *Epistolae*. Amst. 1687. Epist. 49, 47; Fr. et J. Hotomannorum *ac clarorum virorum ad eos Epistolae*. Amst. 1700. Hag. Com. 1730)'.

4 Bij Herman de Vries, *Genève, Pépinière du Calvinisme hollandais I, Les étudiants des Pays-Bas à Genève au temps de Thèodore de Bèze*, Fribourg (Suisse) 1918 komt de naam van Abrah. van der Myle als student te Genève niet voor; evenmin in het *Supplément provisoire à la liste des étudiants dressée au tome Ier*, opgenomen in dl. II van het genoemde werk, dat de titel draagt: H. de Vries de Heekelingen, *Correspondance des élèves de Théodore de Bèze après leur départ de Genève*. La Haye 1924.

una cum Beza[1] ei interesse sit non indignatus manumque suam mihi tesseram amicitiae suae[2] reliquerit. Nec dubito quali ille erat iudicio, quin, si considerando et perpendendo mentis suae sagacitatem nostro huic proposito applicuisset, filio hic non assensor, sed praeitor atque author futurus fuisset. Certe valde iudicium meum de summa hac re confirmat, quod perspiciam alios quoque esse tui Hottomannique similes, qui in id mecum conspirant. Est enim virorum perspicacium authoritas et sententia pondus quoddam rationum, nec minoris faciendum quam Pythagoricum *αὐτὸς ἔφα:* etenim credibile est non temere eos quicquam effari nisi undiquaque ea rationum pensiculatione severa adhibita, quae adhiberi a mente humana potest.

Valde avide expecto indicem illum Hottomannicum[3] videre: tum cumprimis peroptarem intelligere, quis inter omnes illos conficiendae unitatis scriptores praecipua momenta tum argumentorum, tum eius ineundae rationis ac modi collegerit; omnes enim perlegere et taediosum et parum aliquando est utile. Vidi ego aliquot, qui de ista agere aliquid et scribere voluerunt, sed non adeo scopum attingunt, ut, nisi alia via commonstretur, nunquam durante hoc mundo cum fructu hic aliquid sit agendum. Plerique ea conferunt, quibus ostendunt non debere in Christi domo eas rupturas esse: dirum id esse, dolendum et lamentandum multis exaggerant, contra pacem fieri debere monent; sed quod hic factu cumprimis est opus et apprime necessarium, id praetereunt et silent: nempe cur et ob quae pondera rationum eae scissurae et inde prognata infernalia odia, mortales inimicitiae, et animarum corporumque tantae totque vastationes non debeant remanere: non esse eam religionis dissensionem, non eam in vera fide discordiam, quae hoc exigat aut iubeat, sed contra esse penes partes eam in praecipuo cultu et salvifica fide concordiam consensumque ut non diversae, sed eiusdem sint salvificae religionis: esse errorem et desipientiam aliter de se mutuo partes opinari. Haec, inquam, a fundamentis suis et firmis principiis neminem quidem ego novi hactenus, qui solide pertractavit et commonstravit. Quod nisi fiat exquisito modo, ut ita vi rationum animorum pervicacia et durities quasi confringatur et cogantur aequum iniquumque in hac causa cognoscere, frustra erit quicquid monitorum ad concordiam ineundam absumpseris. An ego mea meditatione hanc vim persuasoriam et rationum hoc quoddam imperium repererim constabiliverimque ipsemet nec possim nec ausim de me profiteri: certe omnes nervos, hoc ut assequerer, unice intendi. Omni modo optarem integrum esset, ut scriptum meum[4], quale nunc perdolavi, bilanci iudicii tui posset committi; et mitterem quidem, nisi metuerem, ne in manus alienas incideret et ita mihi cum periculo et damno periret. Exscribere autem mihi est nimis taediosum laboriosumque, aliis describendum tradere intutum. Uni atque alteri fidis et intimis amicis legendum

1 Theodorus Beza (de Bèze), medewerker en opvolger van Calvijn, in 1519 te Vézelay geboren en gestorven 13 oktober 1605 te Genève.
2 Vermoedelijk een inscriptie in zijn Album Amicorum.
3 Waarschijnlijk een door Hotman samengestelde lijst van boeken over de eenheid der kerken; zie ook n°. 1147 en n°. 1257 met desbetreffende aantekening.
4 Van de hand van Grotius bestaat een uittreksel van een geschrift van Abraham van der Myle over het bijleggen der kerkelijke geschillen: *De componendo dissidio inter Pontificios, Reformatos et Augustanos*. Mogelijk wordt hier op dit geschrift, waaromtrent verder niets bekend is, gedoeld; zie Mr. L.J. Noordhoff, *Beschrijving van het zich in Nederland bevindende en nog onbeschreven gedeelte der papieren afkomstig van Huig de Groot, welke in 1864 te 's-Gravenhage zijn geveild*. Groningen-Djakarta 1953, p. 51.

tradidi, cum quorum iudicio si tuo conveniret, censeres fortasse id a me praestitum, quod iubeat in negotio isto non diu cessare, sed ad id aggrediundum properare idque ad adducendum ad finem suum advigilare. Si ea commoditate mihi daretur frui, ut tecum, et cum aliis, qui apud vos pacis ecclesiae conficiendae sunt cupidi, consilia mea possem communicare, non dubito, quin brevi eam viam essemus complanaturi, quae commoda et utilis operi huic aggrediundo foret; nec forte aut christianorum principum inter se simultates et bella, nec Romani pontificis malevolentia impedirent, quin, si non uno aut altero anno res ad colophonem possit deduci, saltem ea initia conficerentur, per quae spes et medium praeberentur, quo paulatim possit finis optatus acquiri. Imo vero si talis quispiam summus monarcha, qualis est rex vester, per dextros et prudentes homines persuaderi quiret, ut sub umbra authoritatis ipsius conamen posset huius rei institui, forsitan id minuendis bellis per Europam et tollendis principum dissidiis posset conducere. Tu, vir celebris, de istis propius cogita; et nostri meminisse nosque amare non desine. Atque ita Domino Iesu commendatissimus vale. Dordraci.

Facere non possum, quin pro mantissa te certiorem de hoc faciam, protuberascere hic eam in rebus ecclesiasticis metamorphosin, ut nulla in Metamorphosi Ovidiana sit magis mira. Incipitur hic concedi, imo offerri remonstrantium sectatoribus a contraremonstrantibus ipsis ecclesiastis dispensatio non illiberalis, ut licet sententiam de quinque articulis remonstrantium integram retineant, si velint cum ipsis pacem et communionem colere, cum gratiis sint admittendi et recipiendi. Imo in tua urbe Roterodamensi istud paulo ante contigit, ut probus quidam vir, qui tempore synodi ac aliquot annis post culpatus fuit et suspectus nimiae moderationis et in partes remonstrantium propensionis, non solum a magistratu sed et a toto synedrio saepius iteratis ad eum delegationibus valde sit sollicitatus ad ministerium ecclesiae illius suscipiendum. Qui cum rotunde prae se ferret se id non posse facere, nisi a toto synedrio collegialiter sibi promittatur, et quidem subsignato scripto, ecclesiastas secum velle adniti omnemque operam dare, ut remonstrantium membra, etiam permanentes in remonstrantium de V art. sententia, ad ecclesiae communionem invitentur atque admittantur. Quod ut ore ac promissis futurum ab omnibus ecclesiasticis et magistratu ipsi est addictum, ita excepto uno aut altero, qui id renuebant, ex ecclesiastis et presbyteris a duobus ministris et reliquis presbyteris omnibus ac diaconis ut scripto ipsi consignaretur, fuit constipulatum. Sed quia non omnes unanimiter tale scriptum vellent consignari, renuit vocatus ille concionator vocationem suscipere, non sine summa indignatione totius magistratus adversus eos, qui hanc aequissimam, ut ipsi interpretantur, constipulationem scripto fieri detrectant. En, quantum haec scena distat ab illa[1] praeterita! Sic iam plerisque, ut videtur, in diversis ecclesiis constituta est anima exceptis hic illic aliquot rigidioribus Crassis Gracchisve[2]. Si haec ante annos octo sententia invaluisset, an opus fuisset synodo? an tanto molimine, tanto propinquarum et longinquarum ecclesiarum motu? tot turbis? tot concussionibus? tanta duritia? Nunquid mitigatio isthaec improbat damnatque omnia, quae probata sunt synodo? Nunquid synodum totam omniaque, quae

1 Vgl. Ovidius, *Metamorf.* VI 273.

2 Lucius Licinius Crassus (140-91 v. Chr.) en Gaius Sempronius Gracchus (153-122 v. Chr.), beiden bij alle onderlinge verschillen redenaars van hartstochtelijk temperament, die van geen compromissen wilden weten.

ante et post eam tanto conatu, tanta cum multorum calamitate gesta sunt, inania facit? Sed utinam tandem, tandem sapiant Phryges![1]

1046. 1626? [?] Aan G.J. Vossius[2]

Vir optime atque amicissime,

Nolui mea gaudia morari. Itaque simul ut te carere sum coactus, ad chartas tuas convolavi, in quibus ego et diligentiam admirabilem et perspicuam veri explicationem cum summa iudicii modestia ultra quam credas exosculor. Utinam cum aliqua senatus academici approbatione prodeat is liber[3] et aut ordinibus aut senatui nostro dedicetur. Id enim nunc potius duco quam curatoribus.

De Cassiano[4] videndum adhuc censeo, an ulla statuerit decreta absoluta convertendi hominem. Nam ea si non statuit, non potuit is, qui praeveniri interdum vult voluntatem, interdum non praeveniri, praeveniendi vocabulo intentionem talem Dei designare. At patres Graeci cum saepe generaliter negant praeveniri humanas voluntates, probabiliter creduntur intellexisse praeventionis vocabulo praedeterminationem. Quare cogitemus, an haec potius Cassiani mens, ubi de renatis agit[5], interdum actuale auxilium superaddi habituali, interdum ex solo habitu pias actiones elici. Sed hoc in latronem[6] et Zachaeum[7] non convenit. Quare de illis agens per actus bonos non praeventos a gratia videri potest intellexisse desiderium quoddam salutis naturale et alia, quae a potestate pendent locomotiva, quae quamquam bona spiritualiter non sunt, occasionem tamen quandam praebere possunt primae gratiae. Illud quoque considerandum est, an absoluto decreto convertendi posito sequatur praedeterminatio ad conversionem. Nam praedeterminationis voce video plerosque ita uti, ut necessitatem praemotionem intelligant, qui decretum ipsum praefinitionem appellare malunt. Neque desunt tamen, qui praedeterminationis vocabulo uti videntur laxius, quippe cum eam in physicam atque moralem discriminent[8]. Perseverantiae donum an quis recte dicatur accipere ante id tempus, post quod capitaliter pecca-

1 Sero sapiunt Phryges, fragment uit *Equos Troianus* van de Romeinse dichter Livius Andronicus, aangehaald door Cicero, *Epist. ad Fam.* VII, 16; zie O. Ribbeck, *Tragicorum Romanorum Fragmenta*[3], Lipsiae 1897, p. 271, die het vermeldt onder de *Incertorum Poetarum Fabulae*.

2 Gedrukt *Hugonis Grotii Reginae, Regnique Sueciae Consiliarii, et apud Regem Christianissimum Legati etc. Epistolae quotquot reperiri potuerunt; in quibus praeter hactenus editas plurimae Theologici, Iuridici, Philologici, Historici, et Politici argumenti occurrunt*. Amstelodami MDCLXXXVII, p. 77. In de nagelaten papieren van wijlen dr. P.C. Molhuysen vond ik ten aanzien van deze brief de opmerking: 'is veel vroeger -1618'. Daar ik voor deze vroege datering geen overtuigende argumenten kan vinden, neem ik haar niet over. De klassiek-filoloog Gerard Joh. Vossius (1577-1649) was in 1622 hoogleraar te Leiden geworden.

3 Vgl. n°. 1230: 'Multi rogant Vossium, ut partem quandam Historiae ad Pelagianam causam pertinentis, de praedestinatianis veteribus, quia edere tempora non siverunt scriptam amicis exhibeat.'

4 Joannes Cassianus (± 360-± 435), schrijver o.a. van *Collationes Patrum;* men zie vooral *Coll.* XIII, 7-9 en 17/18.

5 In tegenstelling dus met de heidenen, die niet *renati* zijn. *Renati* hebben de heiligmakende genade of de *gratia habitualis*. Het gaat hier dus waarschijnlijk niet om een bepaalde passage van Cassianus, maar om diens gehele betoog over de *gratia Dei* en de *arbitrii libertas*.

6 Zie Lukas 23, 39 vv.

7 Zie Lukas 19, 1 vv.

8 *Praedeterminatio, praemotio, praefinitio* zijn termen, die niet bij Augustinus voorkomen; zij zijn van latere, scholastieke tijd.

turus non est, sive id principium internum sufficiat, quae est confirmatio in gratia, sive cum principio interno, puta fide vera et si non confirmata, concurrat externum, protectio scilicet certa atque infallibilis. Id si ita est, quomodo mihi sentire videtur interdum Augustinus, sane vitae prolongatio ad donum praedestinationis pertinebit, non tamen illud ultimum praedestinationis effectum, quod est perseverantiae donum, sed ad id ipsum donum rationem habebit antecedentis[1]. Lemma canonis 19 Arausicani[2] mihi videtur haud satis congruere canoni, ne sic quidem ut eum reponis. Ubi enim de conservanda innocentia primi hominis agitur, bonitas Dei mihi videtur habere locum, at miseratio haud item.

Augustinum distinctis locis ostendis quaedam a se scripta ut male scripta condemnare, quaedam excusare. Sed videntur mihi quae excusantur esse non ex iisdem libris, si recte memini. Ante episcopatum gratiae necessitatem ad fidem cum Massiliensibus aut ultra etiam negavit[3]. Ipsis episcopatus initiis locutus nimis caute videri voluit praesupposuisse gratiam, quam non expressit, sicuti nos de Graecis plerisque sentimus. Cogita etiam, an satis sit deducere necessitatem spiritualium motionum ad fidem et paenitentiam ex sola eminentia eorum actuum supra naturam hominis, an vero aliquid sit adiungendum eo loco de humanae naturae post lapsum vitiositate. Video id quibusdam non placere. Attamen maior quaedam egentia auxiliorum in nobis quam in Adamo statuenda videtur. Locus Augustini ex Epistola VII ad Vitalem non eum mihi videtur sensum habere ad quem adducitur, nempe orandi vires esse ex gratia, quod tamen sine dubio credidit Augustinus. Sed hoc mihi isto loco videtur agere ut ex orationibus et gratiarum

1 Het object van het *sentire* is blijkbaar de bij Augustinus voorafgaande zin, niet de door Grotius eruit getrokken conclusie in de eigen zin. De bij Grotius voorafgaande zin: *Perseverantiae donum an quis recte dicatur accipere* ... is een vraag, en wel de vraag of men wel terecht van een *donum perseverantiae* kan spreken voor de tijd, waaraan door een zware zonde een einde komt. Indien het stellen van de vraag de persoonlijke twijfel van Grotius tot uitdrukking wil brengen, kan hij inderdaad voortgaan met de woorden: *Id si ita est quomodo mihi sentire videtur interdum Augustinus.* Deze zegt n.l. bij herhaling, dat hij weliswaar niet over woorden wil twisten, maar dat hij liever niet van *perseverantia* spreekt en het *donum* hiervan, wanneer men uiteindelijk door het vallen in een zware zonde toch blijkt niet te volharden. Het *donum perseverantiae* beperkt hij liever tot de eindvolharding, de *perseverantia usque in finem*, de *perseverantia finalis.* Aldus b.v. in *De correptione et gratia* b.v. 7, 16 en 8, 17; 13, 42 en vooral in *De dono perseverantiae*, b.v. 1, 1; 6, 10; 9, 21; 17, 41; enz. Wat de voortzetting van de zin betreft: *sane vitae prolongatio ad donum praedestinationis pertinebit, non tamen illud ultimum praedestinationis effectum, quod est perseverantiae donum*, enz. hier moet gelezen worden: *non tamen ad illum ultimum praedestinationis effectum* enz. Alleen zo is de zin goed te begrijpen en alleen zo beantwoordt hij inderdaad aan de gedachten van Augustinus in de boven genoemde werken.

2 Concilie van Orange in 529 (Arausicanum II; het minder belangrijke Arausicanum I had plaats in 441), waar in 25 capitula of canones en een geloofsbelijdenis de genadeleer van Augustinus tegen het Semi-pelagianisme werd verdedigd, in 531 door paus Bonifatius II bekrachtigd. Zie voor het 19de capitulum C.J. Hefele, *Histoire des Conciles d'après des documents originaux cont. par le card. Hergenröther. Nouvelle traduction française faite sur la deuxième édition allemande corrigée et augmentée* ... par H. Leclercq, Paris 1907 vv., II p. 1099; dit kapittel is een uittreksel uit Augustinus Ep. 186, c. 11 no. 37, J.P. Migne, *Patrologia Latina* 1844-'55 XXIII, kol. 830. Welke lemma op deze canon bedoeld is en van wie, weet ik niet.

3 Vgl. hetgeen Augustinus zelf zegt in *De praedestinatione sanctorum liber ad Prosperum et Hilarium primus* (Migne, *PL.* XLIV, kol. 959-992) en wel c. 3, no. 7 en c. 4, no. 8. Vgl. ook *Retractationes* I, 23, 2 en 3 (Migne, *PL.* XXXII kol. 583-656, spec. kol. 621-622). In beide genoemde werken zegt Augustinus, dat hij vroeger in genadekwesties niet altijd zuiver gedacht heeft, maar verzet hij zich ernstig ertegen, als zouden zijn opvattingen ooit zuiver pelagiaans geweest zijn. Eenzelfde getuigenis is te vinden in *De dono perseverantiae* 20, 53.

actionibus ostendat id quod orando impetrare studemus, atque id unde, id est ob quod gratias agimus, non a natura esse sed ex gratia puta fidem conversionem et similia[1]. Sed de his tuum esto iudicium.

Ego te tuosque labores et statum ecclesiae Domino Iesu commendo.

Tuus tuo merito

H. Grotius.

1047. 1626 januari 8. Aan B. Aubéry du Maurier.[2]

Facis tu pro more tuo, vir amplissime, quod amicam nostri memoriam retines. De me quoque scio te non dubitare, quin idem sim qui fuerim. Grave sane est post tot annorum patientiam nihil adhuc certae lucis conspicere. Sed ita iam adversis adsuevimus, ut illud quoque taedium perferamus non dejecto animo.

Interim is, qui ad extraordinarias patriae nostrae legationes factus est ordinarius[3], pecuniae aliquantum impetravit, non tam, ut arbitror, potente Suada, quam ne a Rupellensium oppugnatione naves abducantur et ut, quae iam abierunt, redeant. Ego sicut aequum existimo regis ubique summum esse imperium, ita metuo, ne quorundam ira in protestantes nullum sibi modum faciat et poenae in eos maxime ingruant, quos culpa non complectitur. Circumfertur hic habita Amstelodami a Bassincurtio[4] concio, plena contumeliarum in regem et eos, qui res regni administrant. Suppressus est apud nos liber, sed auctor triumphat. At Galliae est quod gratulemur, cujus episcopi[5] nuper emendarunt id, quod olim in Rothomagi conventu peccatum fuerat, aperte definita regis suprema potestate, nulli hominum, ne ecclesiae quidem, obnoxia, et damnatis armis, quae in reges, quamvis persecutores, moventur, et probatis foederibus, quae cum iis ineuntur, quos mos saeculi haereticos vocat.

Nos adhuc belle valemus, de te tuaque et liberis speramus tantundem et ut annus hic feliciter vobis procedat ex animo optamus.

Lutetiae, 8 Ianuarii, 1626.

1048. 1626 januari 8. Aan N. van Reigersbergh[6].

Mon frère,

De uwe van den XXIII december uyt Zeelant is mij zeer aengenaem geweest, ons dienende tot verstercking van goede hoope. Ick blijve bij mijn opinie, dat het

1 *Epistola ad Vitalem* volgens de oude brieftelling niet VII, zoals in de tekst staat, maar n°. 107 en volgens de sedert de Maurini gebruikelijke telling n°. 217 (Migne, *PL*. XXXIII, kol. 978-989), is geschreven in 427. De brief heeft inderdaad de zin, zoals die door Grotius wordt omschreven en niet die, welke Vossius hem blijkbaar heeft gegeven; zie het thema van de brief, zoals Augustinus zelf het omschrijft in 1, 2 en zoals hij het zelf ook weer samenvat in 7, 30.

2 Gedrukt *Epist.*, p. 75; *Epistolae ad Gallos. Nova editio emendatior et auctior*. Lipsiae et Francofurti 1684, p. 192$^{\text{aant.}}$. Geadresseerde was van 1613-1624 Frans gezant in Den Haag.

3 Fr. van Aerssen, heer van Sommelsdijk (1572-1641). Na de gebeurtenissen van 1618 wordt hij een der belangrijke figuren in de Republiek. In 1625-'26 is hij als gezant in Frankrijk om tussen de koning en de hugenoten te bemiddelen en om Frankrijk in de algemene oorlog te betrekken; slechts het eerste slaagt.

4 Fabrice de la Bassecourt, sedert 1617 Waals predikant te Amsterdam. De titel van deze oratie heb ik nergens kunnen vinden.

5 *Déclaration de Messieurs les Cardinaux, Archevesques, Evesques*, etc.; zie II, p. 496 n. 6.

6 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H6j; ernstig beschadigd. Eigenh. oorspr.

niet geraiden is, dat ik soude Aersens[1] doen aensoucken om hem te spreecken, ick, dye noyt mij gelaeten en heb als off ick soude willen versoucken weder in 't landt te mogen comen, zijnde altijdt geweest van opinie, dat soo sulcx geschieden soude, dat het behoorde te geschieden op den naem van de vrunden, verlangende nae mijn geselschap, doch niet sonder de saecke ondertast te hebben, om geen water te vergeefsch vuyl te maecken. Eenige meenen, dat ick op het simpel woord van den prins[3] behoor te gaen in 't landt ende dat de rest ter volle verzeeckering wel volgen soude. Wil Aersens yet goed doen, hij can 't wel doen sonder mij te spreecken, want het niet spreecken can hem niet offenseren, alsoo ick het laet als op het oude verbot ende vermijde mij van yet te spreecken off te doen, dat hier nadeelich soude mogen zijn. Dan off in zijn absentie off in zijn presentie meer soude staen te hoopen, weet ick niet ende sal sulcx op de wijsheyt, dye daer is, laeten aencomen; ende soo het goed gevonden werdt, noch dit jaer hyer passeren, al waer het sonder hoop van gagie, te meer soo wij 't geselschap van suster Blonck[2] mogen genieten. Maer Neeff[3] mach wel weten, dat ick sedert sijne tijdt wat rond gesproocken heb ende mij verclaert noyt te sullen verstaen tot de desseigns, dye alhier in swang gedaen, als het landt, zijne persoon ende huys naedeeligh. Alle propoost, dye men hyer houdt, tenderen om in ons landt een cryme van staet te maecken alle handelinge met Spaignie; ende ondertusschen zijn de assistentiën sober ende alle de boucxkens noch dagelijck vol van dye oude versufte pretensiën. Ick meen ter contrarie, dat men moet laeten verluyden, dat wij blijvende in oorlogh immers soo veel voor ons buyren doen als voor ons selven ende dat wij voor de vrijheyt al willen doen, dat met eenige goede apparentie can geschieden, maer niet om onder vremde heerschappije te comen. Dus spreeck ick ende dit en smaeckt hyer niet ....

Men claeght hyer over een Nederlandsch boeck, genaemt de Apoca(lyps) van Hollant[4], dye ick niet gezyen heb, geschreven tegen de actien van p(rins Maurits), Arsens ende anderen.

Langerac[5] praet hyer nae de mondt om ..... s jaers.

De verclaering van de clergé[6], waervan ick sch(reef) .... gerepareert de faute eertijds gedaen in de Assemblée (van Rouen) resoluyt voor de independentie van de croon, ende ..... coningen schoon persecuteurs zijnde van de religie ..... de alliantiën met de ketters niet en zijn verbo(den) ..... Spaensche ambassadeurs uyt Engelant zijn ..... hyer geschyet is van geen vivres uyt te voeren op ... sal niet veel te beduyden hebben; ende alleen afl .... van de gouverneurs.

Ick meen Botru[7] nu daer is .... hij heeft credyt bij den coning ende dyent

1 Fr. van Aerssen.
3 Frederik Hendrik, graaf van Nassau, prins van Oranje (1584-1647).
2 Maria's zuster Suzanna, wier echtgenoot, Dr. Anthonie Bloncke in 1622 was overleden.
3 Frederik Hendrik, graaf van Nassau, prins van Oranje (1584-1647).
4 *Den Hollantschen Apocalypsis*, door de jezuiet Ch. Scribani; W.P.C. Knuttel, *Catalogus van de pamflettenverzameling berustende in de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage* 1889-1920, n°. 3676; cf. id. n°. 3609.
5 Gideon van den Boetzelaer, heer van Langerak (1569-1634), die in 1614 Fr. van Aerssen als gezant in Parijs was opgevolgd.
6 Zie p. 6, n. 5.
7 Guillaume Bautru, comte de Serrant (1588-1665), die als ‘interprète des ambassadeurs’ aan vele Franse gezantschappen werd toegevoegd; ‘daer’ wil zeggen: bij U, in Holland.

daerom g .... van de oude magistraet, waertoe dienen can de .... van Roseus[1], Bassincourt[2], Spaignie[3]. De heer van der Myle[4] can daerin arbeyden, oock ter eere van sijn schoonvader.

Men seyt hyer, dat d'Espesse[5] (gedespiteert?) is tegen Buckingam[6], dat soude oock dienen waergenomen. 't Waer oock oorboir, dat d'Espesse door een derde wierd geinstrueert, dat de onsen considerabel zijn in 't landt.

Bleinville[7] in Engelant heeft de saecke meer verargert dan gebetert ende men stoort hem hyer over het executeren van eenige priesters in Engelant.

Ick en vinde niet goedt, dat men de Admiraliteyts luyden[8] wil doen rechten door commissarissen, men moest het doen door den Raad van State, nemende advys van de naeste collegiën van Justitie.

Ick meen, dat nootelick de remonstranten moeten worden gefavoriseert tot onbeschaedicht exercitie in haer huysen off schuyren, eer men tot eenige accommodatie sal connen geraecken. Ick vinde goed, dat uE. eens een praetje maecke met Matelieff[9] ende mij van het wedervaren advisere.

't Soucken van de juwelen van Engelant te versetten toont, dat de geldassistentie van daer niet groot en sal zijn. Ick soude van de ligue wat houden, indyen een goede portie van het geldt tot opbrenging van het leger noodigh waer gefurneert tot Amsterdam. Nu doet men veel met woorden ende niet effectivelijck.

Ick verlang te verstaen, off Vosbergen[10] van selfs - want ick niet goed en vinde hem aen te soecken - yet sal voorslaen mij aengaende.

Desen dagh seyde mij een van dye over de saecken gaen, dat de prins van Orange wel soude doen ende Breda aen andere goederen te vermangelen; de reden is, om daerdoor niet bewogen te worden tot paix ofte trefves. Deselve sprack met zeer cleyn respect van het huys van Nassau, waerop ick antwoorde nae mijne affectie. Maer dit doet mij quaedt ende men heeft groot ongelijck, soo men daerop niet en lett.

Men moet hem wel wachten van eenige steden in te ruymen, al waer dye schoon van cleyne importantie; want het is een beginsel om t'elcke reyse verder te comen ende soude loopen sonder end. In Engelant is niet lang geleden een boeck

1 De Haagse predikant Henricus Rosaeus (1577-1637).
2 Zie p. 6, n. 4.
3 Jean d'Espagne (1591-1659); zie II, p. 504 en n. 9 aldaar.
4 Cornelis van der Myle (1579-1642); zie II, p. 461 n.l.
5 Zie II, p. 334 n. 3.
6 George Villiers, hertog van Buckingham (1592-1628), minister van Karel I van Engeland.
7 Jean de Varigniez, seigneur de Blainville († 1628), in september 1625 als buitengewoon gezant naar Engeland gezonden om meer vrijheid voor de rooms-katholieken aldaar te verkrijgen.
8 Zie n°. 1028 (II, p. 487 vv) en p. 488, n. 4. Zie ook Jan Wagenaar, *Vaderlandsche Historie, vervattende de Geschiedenissen der nu Vereenigde Nederlanden, inzonderheid die van Holland, van de vroegste tijden af; uit de geloofwaardigste Schrijvers en egte Gedenkstukken samengesteld*, Amsterdam 1700-1800, XI p. 41 en Lieuwe van Aitzema *Saken van Staet en Oorlogh in, ende omtrent de Vereenigde Nederlanden Beginnende met het Jaer* 1621, *ende eyndigende met het Jaer 1632*. In 's Graven-Haghe Anno 1669, I p. 529 v.
9 C. Matelief de Jonge, admiraal en bewindvoerder der Oostindische Compagnie; zie over hem I, p. 285 n. 4.
10 Caspar van Vosbergen (1574-1649), raadsheer in de Hoge Raad van Holland, Zeeland en Westfriesland en verwant aan Grotius.

uytgegeven gemaeckt bij Montacutius[1], dye bij den coning wordt onderhouden gelijck Casaubon[2] voor desen; dewelcke antwoordende aen een jesuyt, dye hem objicieerde eenige leerpoincten gestabilieert bij de synode van Dordrecht, in substantie antwoorde aldus: Haecne Ecclesiam Anglicanam docere? Imo non docuit, non docet, et per Dei gratiam non docebit. Amplius affirmo doctissimum quemque ab illis dogmatibus abhorrere. Respicis puto ad aliquae, quae trans mare acta sunt: sed ea ad nos nihil pertinent.

Ick sal hyermede eyndigen ende uE. een geluckigh jaer wenschen.

Den VIII Januarii XVI^{C}XXVI tot Parijs.

UE. dyenstwillige broeder

H. de Groot.

1049. 1626 januari [na 8]. Aan N. van Reigersbergh[3].

.... niet dat ick yet sonderling heb boven hetgunt ick voor desen heb geschreven ... soude zijn geadviseert van de apparentie, die wij hyer zyen van de paix met dye van (Rochelle) ... dat sij een intendant van de Justitie sullen ontfangen van de religie; dat het fort ... met zeer weynich volck. Men meent oock, dat de paix in Italië ende ... deze paix sal volgen. Off den coning yet doen sal tot vordering ... niet seggen; maer wel sye ick, dat de finantiën zeer zijn uytgeput, waer ... schrickelijcke banqueroutte van Faideau[4], een partisaen alhier ... anderen bij te cort comen.

Van den Cret.[5] can ick noch niet ...is. Ende werde versterckt dagelijcx door de discoursen van Hottoman[6] ... gelieven met den eersten mij over te schrijven, aen wye ick voortaen ... sal addresseren om seecker te gaen ende hyer ofte elders met ander ... u E. advysen ende den raed van andere goede vrunden op alles ...

Biddende om mijne gebiedenisse aen alle bekenden.

Tot Parijs, den .. januarii XVI^{C}XXVI.

UE. dienstwillige broeder

H. de Groot.

Adres: E. Erntfeste Hoochgeleerde Heere Mijn Heer mr. Nicolaes Reigersberg, raidt in den Hoogen Raide van Hollant. In s'Gravenhage. Port.

1 Richard Montagu (1578-1641), wiens boek *Apello Caesarem: a just appeale from two unjust informers* begin 1625 in Londen was uitgekomen.
2 Isaac Casaubonus (1559-1614), Frans klassiek filoloog en calvinistisch theoloog. In 1610 om zijn protestantisme naar Engeland gegaan ontving hij daar een jaargeld van Jacobus I.
3 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK.H.6k. Eigenh. oorspr. De brief is zeer beschadigd; hij zal na 8 jan. gedateerd moeten worden, want in de brief n^{O}. 1048 van 8 jan. aan N. van Reigersberch staat een nieuwjaarswens.
4 Antoine Feydau, sieur de Bois-le-Vicomte († 1627). Hij was o.m. conseiller du Roi, intendant de la maison de la Reine en trésorier de l'Épargne. Naar aanleiding van zijn geruchtmakend bankroet verscheen *Advis du Roy, en faveur de ses officiers des finances, des créanciers du sieur Feydau, feu Payen, et un moyen légitime d'arrêter et de réparer le cours des banqueroutes présentes et futures*. S. 1. ni date, 24 p.
5 Cretensis=Fr. van Aerssen.
6 Zie p. 1, n. 3.

1050. 1626 januari 23. Van W. van Oldenbarnevelt[1].

Mijn heer,

U Ed. seer aengenaemen brief van den 15' deser is mij wel behandicht; sij verwondert, dat die met eenige excusen geladen is, daer die in mijn regard seer onnodich sijn, wel wetende, dat wt soo een groot licht niet kan gekommen sijn, als dat de claerheyt self medebrengt. Te exprimeren mijne affectie tot u Ed. dienst soude maer pampier bederven sijn, alsoo die teenemael sonder vrucht is, maer de goede wille sal nimmermeer verflauwen.

Dat de usurpateurs van ons vaederlant nijdich sijn aen diegeene, die het land nodichst soude wesen, is niet te verwonderen, want haeren naem medebrengt om de deucht te schouwen, sulcks, - tot mijn groot leetwesen - blijckt in u Ed. persoon, doch ofte het eynde de last niet draegen sal, staet te besien. Ick sij verwondert ten hoochsten, dat ons nichtien[2] soo seer .... heuycht naer de suyre noorde winden hangt, daer sij nochtans ... tot alle soeticheyt - soo het scheen - te inclineren, ick wete wel, dat ick het wat met haer moet verkerft hebben, nootsaeckelijck, al waert maer om dat het de boeren niet mercken souden, maer wat konnen dat de anderen gebeteren? Somma, tis de werrelt.

Nu moet ick mij wat ver(stou)ten ende u Ed. importuneren om eens rondwt sijn advys te verstaen, te wat ick behoorden te doen. Alhier soude mij wel wat goets konnen gebeuren, maer ick soude mij wat daernaer moeten voegen ende soude - om goede reputatie te bekommen - ons vaederlant wat hert moeten vallen. Van aldaer wert mijn twijffelachtige hoope gegeven, om tot mijn contentement te kommen, daer ick nochtans weynich apparentie toe sien; jonger te worden kan ick niet hopen ende mijne exercitie is altijts geweest tgeene den ouderdom moeylijck valt, soo dat, soo ick yet soude mogen gelden om daernaer rust te bekommen, in desen tijt soude moeten gescie(den). Ten anderen, soo kommen mij te vooren de actiën van mijn vaeder s(al.), wiens voetstappen ick gerne van verre soude volgen, ende nochta(ns) wert mijne goede genegentheyt belet ende den tijt en wacht niet. Wat nu oorberst soude wesen staen ick in twijffel. Ick wege teg(en) den anderen de obligatie, die ick hebbe aen mijn vaederlant, - m(aer) niet aen de regierders - ende de faveur, die mij alhier geschiet, alwaer ick de luyden soo quaet niet vinde als men die wel af(gemaelt), maer ter contrarie genegen tot redelijcke moderatie. U Ed. kan mij imputeeren, dat het een swaere saecke is yemant (in) sulcken gelegentheyt te raeden, dan die reden is voor ..... dat aen u Ed. geen gemeene saecken behoorden gevrae(cht te) werden. Ick verhaele yet aen onsen gemeenen vri(ent), (waer)van hij u Ed. deelachtich sal maecken, maer bidde, (dat) het bij u Ed. mach blijven.

Hier mede sal eyndigen (ende) God bidden u Ed. met sijne famillie, ende ons te verleenen wat saelich is.

Ick blijve altijts,

Mijn Heer,

U Ed. dienstwillige dienaer,

W.d.B.

1 Hs. U.B. Leiden, cod. Pap. 2. Gedrukt *Kroniek Hist. Genootsch.* te Utrecht 1873, p. 442. De schrijver was Willem van Oldenbarnevelt, heer van Stoutenburg, zoon van de landsadvocaat Johan van Oldenbarnevelt; zie ook n°. 1076, p. 51 n. 7.

2 Hij bedoelt waarschijnlijk de Republiek.

Adres: Gescreven den 23' Jannuary 1626.
Aen Mijn Heer, Mijn Heer de Groot etc.
In dorso schreef Grotius: 23 Jan. 1626 Stout.

1051. 1626 januari 25. Aan Willem de Groot[1].

Legi, mi frater, et sane cum voluptate legi tuam de Romanis iurisconsultis lucubrationem[2]. Iuvit videre et ingenii tui foetum testem et multae lectionis et judicii: ac simul recolere memoriam eorum, qui eam excoluerunt artem, cujus nos sacerdotes profitemur. Aliquamdiu a scriptione cessavimus ob abruptum hoc literarum commercium, quod nunc restitutum, sed ad breve tempus, intelligo. Et quia redit ad vos tabellarius, qui tua attulerat - neque enim huc quod sciam venit Bilandius[3] - per eundem haec tua remitto, quibus nihil est quod addam aut demam. Satis diligentiae tuae confido et, ut velim singula perquirere non adest libraria supellex.

Dussenio[4] honorem gratulor: vellem locum suum tenuisset. Teresteinius[5], ut videtur, Dordrechtanae urbis regnum inimicis relinquet. Testimonia de liberorum nostrorum vita misi in Zelandiam inde ad vos mittenda. Puto ea jam receperis. Literas a te habeo datas 22 et 29 Decembris: tum has cum libro tuo, alias nullas. Sed forte sunt itinere. Credo enim nos cumulo accepturos quicquid ab aliquo tempore Antverpiae aggregatum est. Sunt qui putant nos levi negotio jam consequi posse restitutionem bonorum, quandoquidem Hogerbetii liberi sua receperunt[6]. Sed hac de re sententiam tuam intelligere exopto. Scripsit ad Kanenburgii[7] matronam uxor mea, sed forte non pervenerint literae, quare idem negotium tibi mandabimus, si grave non est, ut cognoscas, quid pro nobis in butyri emtione impenderit. Nam quod uxor pro ea hic impendit exiguum prae illo est nec plus XIII florenis cum semisse. Rogo ergo nos hoc debito liberes ex pecuniola, quae illic est. Lucani editionem[8] exspecto. Addere ad notas potes pro Synedris libro ni fallor VII[9], legendum Syedris, ut is locus nominatur Ptolomaeo, unde et in

1 Gedrukt *Epist.*, p. 788.
2 *Vitae iurisconsultorum, quorum in Pandectis extant nomina;* eerst in 1670 uitgegeven.
3 Jason Bijlandt was 1614-1619 predikant bij de Nederlandse ambassade te Parijs; in het laatstgenoemde jaar werd hij naar het vaderland teruggeroepen en moest hij zijn ambt wegens remonstrantse sympathieën neerleggen. Later is hij belast met de expeditie van de brieven, die uit Den Haag naar Frankrijk verzonden werden; zie L.A. van Langeraad, *De Nederlandsche Ambassadekapel te Parijs*, 's-Gravenhage, 1893-1894, I p. 47 vv. en G. Brandt, *Historie der Reformatie en andre kerkelyke geschiedenissen in en ontrent de Nederlanden, met eenige Aentekeningen en Aenmerkingen, naerder oversien, merkelijk vermeerdert en vervolgt tot het jaer 1600*, Amsterdam 1671, III p. 901.
4 Eewout Jacobszn. van der Dussen (1574-1653); in 1618 door Maurits uit zijn ambt ontzet kwam hij in 1623 weer in de vroedschap te Delft (zie II, p. 324 n°. 865) en was sindsdien meermalen burgemeester o.a. in 1626, waarop de gelukwens van Grotius vermoedelijk betrekking heeft.
5 Cornelis van Teresteyn (1579-1643), burgemeester van Dordrecht van 1621-1624; zie de brief van Nicolaes van Reigersberch aan Grotius dd. 24 augustus 1625 bij H.C. Rogge, *Brieven van Nicolaes van Reigersberch aan Hugo de Groot*, Amsterdam 1901, p. 63 v. Zie ook het supplement op mijn uitgave.
6 Eind 1625; zie Caspar Brandt en Adriaan van Cattenburgh, *Historie van het Leven des Heeren Huig de Groot*, Amsterdam MDCCXXVII, I p. 341 vv.
7 Otto van Zevender, heer van Kenenburg; zie II, p. 81 n. 8.
8 Zie Jacob Ter Meulen et P.J.J. Diermanse, *Bibliographie des écrits imprimés de Hugo Grotius*, La Haye 1950, n°. 425. Zie ook II, p. 490 n. 1.
9 Lucanus, *Pharsalia* VIII 259.

Floro hoc vocabulum correxit Salmasius[1]. De Iure belli[2] iterum aurem tibi vello. De Notis ad Senecam[3] quid fit? Hic multi eduntur libelli, quidam pro pace cum Rupellanis, alii pro pace cum Hispano. Fedus cum Anglis aliisque protestantibus sunt qui suadeant, sunt qui dissuadeant; nutat inter haec aula.

Parentibus, tibi, tuae et propinquis hunc et qui sequentur annos felices atque fortunatos precor. 25 Ianuarii 1626.

Scire velim ecquid sit in Heinsii Oratione[4] aut in nova editione Athenarum Batavarum[5], quod nostram causam tangat; nam me ista celantur cum tamen sciam exemplaria huc pervenisse. Rogo fratri Nicolao Reigersbergio dicas nequid chartarum[6], quas ad ipsum miseram, in lucem detur, nisi ex novo jussu meo.

Postquam haec scripseram tuas, mi frater, satis illas recentes scriptas quippe 20 Ianuarii accipio. Rupellani nescio qua fiducia elati duriores sunt et plane urgent castelli dejectionem, quae non convenit regiae dignitati. Apocalypsin[7] non vidi, sed puto id genus scripta nobis nocitura: nullo tamen nostro merito. De Duyckio[8] quid futurum sit scire aveo. Et Angli et Arsenius[9] hic sint sine magna spe conficiendi negotii, et reditum urgent. Quantum ego intelligo non habet Spinola[10] multos secum rei maritimae peritos. De literis curandis, si necessitas urgeat, cogitabo. Dogmata pro auctoritate regia adversus pontificias machinationes a Sorbona, a clero, et a Curia parlamenti auctoritatem acceperunt, quam defendit erudito scripto Rigaltius[11]. Vale mi frater.

Tui amantissimus frater
H. Grotius.

1 Cl. de Saumaise (1588-1653), klassiek filoloog, werd in 1631 hoogleraar te Leiden; verzorgde o.m. een uitgave van Florus en wijdde een zeer omvattende studie aan de laat-Latijnse schrijver C. Julius Solinus. Zie met betrekking tot de hier aangeroerde kwestie *L. Annaei Flori Epitome Rerum Romanarum cum integris Salmasii, Freinshemii, Graevii et selectis aliorum animadversionibus recensuit, suasque annotationes addidit Carolus Andreas Dukerus. Editio altera Auctior et emendatior*, Lugduni Batavorum. Apud Samuelem Luchtmans, 1744, Lib. IV cap. II, 51 (p. 690) en opm. ter pl. De Solinusuitgave zag in 1629 te Parijs het licht onder de titel: *Plinianae exercitationes in Caji Julii Solini Polyhistora. Item Caji Julii Solini Polyhistor ex veteribus libris emendatus.*

2 Zie n°. 1040 (II, p. 503) en II, p. 490 n. 3. Zie ook Ter Meulen-Diermanse, n°. 567 en remarque 2 aldaar.

3 Oorspronkelijk samengesteld ten behoeve van Scriverius' Seneca-editie; zie I, p. 170 n. 1. Toen een nieuwe druk van dit werk op zich liet wachten, wilde Grotius de *Notae* zelf uitgeven; zie n°. 996 (II, p. 462). Dit plan is echter nimmer tot uitvoering gekomen.

4 Heinsius' lijkrede op prins Maurits, 19 September 1625 in de academie te Leiden gehouden; P.C. Molhuysen, *Bronnen tot de geschiedenis der Leidsche Universiteit*, 's-Gravenhage 1913-1924, II p. 122, 124. De titel van de oratio luidde: *Laudatio funebris invicto et excelsae memoriae Principi Mauritio D.G. Principi Auriaco, Comiti Nassoviae etc. Lugduni Batavorum XIX Septemb. publice dicta.* Lugduni Batavorum, Ex officina Elzeviriana. Anno MDCXXV; zie n°. 1032, n. 4 (II, p. 491).

5 Over Meursius' *Athenae Batavae* zie n°. 1036, n. 8 (II, p. 496) en Ter Meulen-Diermanse, n°. 711.

6 De *Epistola* tegen de *Admonitio*; zie nos. 1057, 1058, 1059, 1060, 1061, 1067 en 1068. Over de *Admonitio* zie n°. 1030 (II, p. 490) en n. 7 en n. 10 aldaar, alsook n°. 1036 (II, p. 496).

7 Zie p. 7, n. 4.

8 De raadpensionaris Anthonie Duyck (geb. tussen 1560 en 1570, gest. 1629).

9 Fr. van Aerssen.

10 Ambrosio Spinola (1569-1630), veldheer in Spaanse dienst, sedert 1604 leidend staatsman in de Zuidelijke Nederlanden.

11 Zie II, p. 490 n. 10. Over Rigault zie n°. 1189, p. 188 n. 2.

1052. 1626 januari 28. Van Hero van Inthima[1].

Praemissa promptissimorum meorum officiorum oblatione, amplissime, doctissime et celeberrime vir iurisconsulte et poeta insignis, ante paucos menses Amstelrodami litem cum comite Emdano[2] super arresto injectis quibusdam tormentis bellicis, aliis argenteis monumentis - quae partim ipse comes Embdanus salvandi, partim comes Mansfeldicus[3] sui proprii compendii amore eo transferri curasset - peracturus aliquandiu commoratus fui, quotidianis occupationibus interea vacuus hunc vel istum tractatum fallendi temporis et me refocillandi gratia percucurri.

Tandem apud discretum quendam hospitem tuam doctissimam Apologiam[4] luci traditam ac a tua dominatione in germanicam[5] linguam translatam[6] summo ardore accepi, quam fere totam perlegi, cum summa admiratione ex eadem - absit laus dictis - ingenii tui excellentissimi acumen, memoriam praeteritorum, considerationem praesentium et intelligentiam futurorum, quae in homines imperitos vafros ac indoctos non cadant, denique notoriam tuam innocentiam intellexi.

Quam ob causam ego ob communionem studiorum, quae etiam ignotissimos invicem conjunctos reddit iuxta illud:

> Nullus amicitiae gradus est constantior orbe, Quam qui per studii contigit esse modum[7]

intermittere non debui hisce meis literulis tuam dominationem invisere ac per hunc mihi missum tabellarium salutare simulque dolenter significare filium meum unicum[8], pro ut in literis regiae majestatis inscriptis a filio meo tuae dominationi ad legendum tradendis latius sit deductum, insperanter esse tractatum, nunc apud vos commorari, quem tuis curis commendandum esse duxi hoc modo, cum perdifficile sit apud tantum regem literas hinc transmissas tradi, multo perdifficilius esse super iisdem exoptatum responsum obtinere.

Quare tuam dominationem oratam velim, ut omnibus viribus, quibus possit, absentis mei filii charissimi causam curae habeat eumque apud vestrum regem vel principem de Portugal[9], cujus dominus frater Emanuell, princeps de Portugall, ad eundem filium dictum summopere quoque per literas benignissimas recommendaverit, vel marschallum istum generosissimum ac intrepidum armi-

1 Hs. U.B. Leiden, cod. B.P.L. 2603, opgenomen in B.P.L. 749. Eigenh. gecorrigeerd en ondertekend. Over schrijver van de brief (geb. ± 1576) zie Sybrand Haije Michiel Galama, *Het wijsgerig Onderwijs aan de Hogeschool te Franeker 1585-1811;* Diss. Leiden. Franeker 1954, p. 196 v. en passim.

2 Rudolf Christian (1625-1628; geb. 1602).

3 Zie II, p. 106 n. 7.

4 *Verantwoordingh van de Wettelijcke Regieringh van Hollandt Ende West-Vrieslandt*, in 1622 in het Nederlands verschenen en door Grotius zelf in het Latijn vertaald; zie II, p. 76 n. 1, p. 174 en p. 253. Zie ook Ter Meulen-Diermanse nrs. 872 en 880.

5 Latijnse vertaling van het woord *Duytsch*, dat gewoonlijk door *Belgicus* wordt weergegeven.

6 Deze vergissing is wellicht gevolg van het feit, dat de latijnse editie eerder is verschenen dan de oorspronkelijke Nederlandse.

7 De herkomst van dit citaat is mij niet bekend.

8 Zie over deze zoon n°. 1095 en n°. 1154, p. 138 n, 1 waar hij Poliarcke wordt genoemd.

9 Don Christophoro; zie n°. 1074, p. 48 n. 8.

gerum monsieur de Chastilion[1] promovere digneris, ut per hanc hyemem in militari disciplina aliquo modo pertractus et huc reversus aliquid habeat, quo amplissimi et potentissimi regni Gallici laudes, honores ac mores celebrare tuaeque dominationi praeter mea paratissima officia modo requisita omnino non deneganda, semper ac donec vixerit et ad altiores dignitates, quae ipsi hisce in locis non denegabuntur, promotus gratias magnas agere et debitam recompensationem quovis tempore praestare valeat.

Deinde cum hoc tempore valde adjudicata bona comitis excutere illaudabile sit, dum causa in terminis concordiae versetur, quod sine dubio comes Embdanus, ne tormenta sigillis insignita despecte vendantur, pecuniam erit numeraturus idque principaliter directore comite Ernesto, nostrae patriae gubernatore[2]. Cujus uxoris soror, principissa Brunswicensis[3], praedicto comiti Embdano desponsata est. Propter quam causam mihi ab rigrosa dicta executione in favorem praefati generosi herois Ernesti abstinendum erit, qui summa clementia mihi est addictissimus; praeterea aliae occupationes me quotidie huc et illuc vocant, sic ut filii mei necessitatibus sat cito opitulari nequeo, qui si in emendis vestibus his ut illis pecuniis indigeret, easdem illi sub mea fide audacter dare ingravaberis, prima quoque occasione modo filii manum mittas super quantitate ipsi data, easdem summa cum gratiarum actione remissurum iri meque tua dominatio quocunque loco et tempore summis viribus in hisce provinciis ac eorundem locis etiam meis sumptibus opitulaturum, meum fratrem[4] statum hoc tempore inter caeteros nomine terrae Phrisiacae deputatum, quantum possit, tibi devinctissimum futurum scito et oro, fraterne ne nobis parcas et audacter, quaevis scitu digna a tua dominatione judicanda nobis concredito, quo animorum nostrorum fidelitatem re ipsa experiri posses.

His, nobilissime vir, te Omnipotentis protectioni in tuarum injuste perpessurum aerumnarum oblivionem ad multos felicissimos annos victurum commendo meque ultimo tuae fidei, candori ac integritati a multis mihi recommendatae obligatum facio.

Leowerdiae Phrisiorum, 28. Jann. Ao 1626.

Met derde hand bijgeschreven:

Incriptio erat:
Excell. dns Hugoni Grotio,
Legato Reginae Sueciae.
Paris.
Tuae Dominationis
semper amantissimus
H. van Inthima.

1 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon (1584-1646).
2 Ernst Casimir, graaf van Nassau-Dietz (1573-1632), in 1620 stadhouder van Friesland en 1625 tevens van Groningen en Drenthe. Hij was gehuwd met Sophia Hedwig van Brunswijk-Wolfenbüttel (1592-1642).
3 De jongste zuster van Sophia Hedwig, Anna Augusta (geb. 1612); zij huwde in 1638 Georg Ludwichen van Nassau-Dillenburg en stierf in 1656; zie Philippus Julius Rethmeier, *Braunschweig-Lüneburgische Chronica oder: Historische Beschreibung der Durchlauchtigsten Herzogen zu Braunschweig und Lüneburg*, Braunschweig 1722, p. 1192.
4 Misschien Willem van Inthima; zie Jean Noël Paquot, *Mémoires pour servir à l'histoire littéraire des dix-sept provinces des Pays-Bas, de la principauté de Liège, et de quelques contrées voisines*, Louvain 1763-1770 I, p. 614.

1053. 1626 februari 1. Van J. de Haen[1].

Mijn heere,

Mijne lesten is geweest van den lesten Novemb.[2] voor antwoordt opten uwen van den 3. Octobris, waerop alsnoch geene rescriptie en hebbe vernomen ende oversulcx alsnoch ben verwachtende, daer en tusgen nyet hebbe cunnen laten uE. bij desen zeer vrundelicken en dienstelicken te versoucken - alsoe mijn zoon Heinrick de Haen nu ongevaer 3 maenden geleeden vanhier na Rouen in Vranckrijck hem heeft begeven, om te sien aldaer te geraecken bij een goet coepman ende meester, omme den styl van coepmanschap en traffycque te mogen leeren, en meteenen oeck de fransche taele, dan alsoe overmits de tegenwoerdige sobre handelinge en traffycque aldaer, de coepluyden seggen haer sonder dienaers off knechs well cunnen behelpen, ende oversulcx gefrustreert sijnde van de voors. sijne goede meeninge en intentie, evenwel nochtans wel genegen soude sijn, nu in Vranckrijck sijnde aldaer noch voor den tijdt van een jaer langer off minder te verblijven, omme midlertijdt voorts de spraecke volcomelick te mogen leeren, bij soo verre hij in swyte en dienste van d'een goet heer off d'ander conde geraecken, omme sulcx sonder groote sijne costen te mogen doen en leeren - soe u E. hem daerinne eenige adresse, gunst en faveur can bewijsen, sulcx te willen doen, sall mij en hem daeraen sonderlinge vruntschap en groeten dienste geschieden, en nyet laten 't selfde tallen tijden wederom danckelicken te erkennen, ende bij alle occasie en gelegentheit tegens u E. ende den uwen in gelijcke en meerdere saecken te verschuldigen.

Voor tijdinge nyet besonders, dan dat ick over een tijdt geleden van goeder handt en van eenige goede oude patriotten van de oude voorgaende regeringe geadvyseert ben van haere wedervaren int aenspreecken en congratuleeren van den tegenwoerdigen prince van Orange in sijn gouvernement. Te weeten dat sij te hove gecomen sijnde in de antichambre van den prince, door een van de pagen haer namen den prince hadden doen vermelden, ende versoucken om S. Exe. te mogen spreecken, sij datelicken binnen ontboden ende bij den prince int incomen van de deure terstont zeer vrundelicken en beleefdelicken waeren verwelcoempt met veele complementen, sulcx dat sij qualic gelegentheit hadden omme haere corte voorgenomen te doen oratie, doch alleen bestaende int doen van de voors. congratulatie te volbrengen, blijvende den prince deurgaens met ongedeckten hoofde bijnaer een halve uyre geduirende, met bewys van sooveel goede affectie ende expressiën van dat S. Exe. hem noyt hadde willen bemoyen in de voor desen gedaen alteratie in de regeeringe, soe dat oersaecke hadden om daer van te neemen meer als volcomen contentement, ende voorts commende in discourse opt verloop van de gemeene saecke daerop sulcke proposten vielen, dat sij haer verseeckert mosten houden van des heeren prince volcomen goede affectie en genegentheit, omme alles ten goede en ten besten willen helpen dirigeeren, haer nyet betamende - soe sij schrijven - van 't selfde naerder te particulariseeren,

1 Hs. Bibl. Gem. Rotterdam, coll. Rem. Kerk, cat. v. hss. n°. 1245. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Navorscher. Een middel tot gedachtenwisseling en letterkundig verkeer tusschen allen, die iets te vragen hebben of iets kunnen oplossen*. Onder bestuur van J.F. van Someren. Utrecht. LIV (1904), p. 298. Schrijver was een der naar Sleeswijk-Holstein uitgeweken remonstranten.

2 II, p. 493 vv.

maer wel moghten seggen, dat sij bevonden en well saegen, dat de gemeene saecke een heel ander oegh en aensien begont te krijgen, en dat metter tijdt van desen goeden heere veele goede vruchten en effecten stonden te verwaghten, soe Godt de heere hem will sparen in langdurige gesontheit en regeringe, hoewel men can mercken, dat veele quaede en onrustige geesten, haer overtuight en verstrickt vindende in haer gemoet, gaeren een goeden prince vreemde ende verkeerde concepten en resolutiën souden doen neemen, doch dat hij haer daer op soe weet te bejegenen, dat sij haer selven moeten vinden confuys en geconfondeert, dat evenwell en nyettegenstaende dese soe goede beginselen, tot vordeel en faveur der remonstranten en redressement van de saecke, dat evenwell sij en andere goede patriotten de saecke wat naerder insiende, haer t'samen vonden als in een desolaten boel, het landt ten hoeghsten belast met schulden, ende deselfde noch dagelicx augmenterende en accumulerende, soedat entlicken den last dragenden esel daeronder sal moeten beswijcken en lichtelicke de landen hierdeur ende onderlinge inlandtsche beroerten en andere swarigheiden lichtelicken souden comen te vervallen tot uyterlicke onderganck en ruyne, soe Godt de heere deur sijne Godtlicke bermhertigheit en genade daerinne wonderbaerlicken nyet en remedieert en voorsiet.

Van de ontslaginge en mainlevée van de goeden van den heere Hogerbets za.[1] sall u E. sonder twijfel voor deesen hebben verstaen, hoope dat ons uyt crachte van gelijcke privilegie der stadt Haerlem ende Delff nyet minder toegeweesen sall worden bij den Hove van Hollandt. Ick hebbe aen mijn advocat ende procureur in den Hage Mr. Dierick de Jonge geschreeven, dat sij mijn proches, soe tselfde noch niet gebracht en is in state van wijsen, als ick hoope jae, sij sulcx sonder eenige intermissie souden doen en bevorderen, omme oock eens te mogen comen tot sententie ende ontslaginge van mijne goederen; waerop ick oock gaerne sall verstaen uE. advys en in wat poincten u E. proches is staende. Belangende het aengevangen oorloge tusgen de keys. Ma^{t}.[2] ende de Ma^{t}. van Dennemarcken[3], continueert noch en wordt noch dagelicx ten wedersijden versch volck en nieuwe regementen van krijchsvolck aengenomen, hoewell nochtans daer en tusgen de comissarissen van weegen haere beide Majesteiten ende oock van de Chuirfurst van Saxen[4] ende andere Duitsche fursten, noch tot Bronswijck bij den anderen vergadert sijn opte onderhandelinge van verdragh en vreede. Deser dagen was hier geruchte, dat beide de legers van Monsr. Tilly[5] ende van de vorst van Friedelandt[6] t'samen geruckt waren ende de brugge tot Dessauw over de Elbe ingenomen hadden ende daerdeur over de ryvyr gecomen waeren, doch contrarie bevonden en dat deselfde alsnoch van wegen den coninck starck wordt bewaert ende met halve manen beset en gefortifieert. Coempt tijdinge als dat den Chuirfurst van Saxen tot nochtoe groete moyten gedaen ende hert aengehouden hebbende omme beide de voors. majesteiten te verdragen en te bevredigen, dan siende en bemerckende, dat van skeysers weegen men tot geene redelicke ende billicke conditiën

1 Zie p. 11, n. 6.
2 Ferdinand II (1578-1637).
3 Christiaan IV (1577-1648).
4 Johann Georg I (1611-1656).
5 Johan Tserclaes, graaf van Tilly (1559-1632), veldheer in de Dertigjarige oorlog.
6 Albrecht von Wallenstein, hertog van Friedland en Mecklenburg (1583-1634), veldheer in de Dertigjarige oorlog.

niet en will verstaen, hem voor den coninck verklaert en op desselfs sijde begeven soude hebben, hetwelcke, soet vast gaet, well groote alteratie ende veranderinge soude maecken. Hier met, mijn heer, naer hertelicke onse groetenisse aen u E. ende desselfs huysvr.e, willen deselfde met derselver gantsche familie Godt Almaghtigh in genade beveelen.

Friederighstadt den 1. Februarij 1626.

U.E. dienstwilge

Johan de Haen.

Adres: A Monsieur Monsr Hugo Grotius A Parijs.

In dorso schreef Grotius: Haen. den 1 Febr. 1626.

1054. 1626 februari 1. Van O. Vredius[1].

Clarissimo Viro Hugoni Grotio Oliverius Vredius S.P.D.

Ad amicitiae tuae sacra irrepo, vir clarissime, ignosce, causamque libertatis meae virtuti ac doctrinae tuae adscribe, quibus ceu acri quodam thyrso iamdudum percussum pectus gero, ut te et amare inter optimos et venerari inter aevi nostri doctissimos ceperim, religioso quodam cultu et tacito affectu; utrumque alui et auxi iam tum cum tuos versus in iisque Christum passum[2] vidi, donec verecundiam vicit magnitudo, et exprimere coëgit; id nunc facio eo liberius, quod Lambertus Vossius[3], cuius opera in scribendo usus sum, mihi viam ad te straverit. Itaque qua humanitate es, ut ipse mihi asseruit, non reiicies eum, qui te ultro accedit et expetit sibi, sed ad foedus amicitiae sacrum admittes praesertim iisdem tecum studiis, iurisprudentiae videlicet et amoenioribus Musis addictum. Vernaculos versus, quibus Heinsium tuum[4] quantum potui, sum imitatus[5], tesseram velim esse huius nostrae amicitiae, quibus si non ubique probi saporis vigor et nidoris gratia, alicubi tamen erit, nec tu si per partes singula fercula non probas, universa et iunctim posita spernes, cum

1 Hs. U.B. Amsterdam, coll. P.A. Diederichs, afd. België, 30 Aw. Eigenh. oorspr. Schrijver is de Brugse historicus en filoloog, tevens burgemeester van die stad, Olivier de Wree (1596-1652). Hij had ook het licentiaat in de beide rechten.

2 *Tragoedia Christus Patiens;* zie I, p. 97 n. 5. Zie ook Ter Meulen-Diermanse, no. 31.

3 Lambertus de Vos, pupil en leerling van Vredius, was later advocaat in Brugge. Hij geniet bekendheid als dichter. *Alle de Wercken van Lambertus Vossius, soetvloeyende Poëet, tot Brugge op-ghequeeckt ende gheoeffent in de letteren door de mildtheyt ende Sorghe vanden vermaarden Wredius* verschenen in 1679 (uitgave Weduwe en erfgenamen van J. Clouwet, ingeleid door J. Bapt. en M. Clouwet, Brugghe 1697). Zie Dr. Maurits Sabbe, *Brabant in 't Verweer*, Antwerpen 1933, p. 93-98.

4 De klassiek filoloog Daniel Heinsius, in 1580 of 1581 te Gent geboren en in 1655 overleden in Leiden, waar hij sedert 1605 hoogleraar in het Grieks was (hij was toen al professor Poeseos) en sedert 1613 ook in de geschiedenis; zie over hem dl. I passim.

5 Vermoedelijk zijn *Mengel-Dichten: Fyghesnoeper; Bacchus-Cortrijck*, in 1625 verschenen bij Nicolaus Breyghel te Brugge, bij wie eveneens in 1625 zijn *Venus-Ban* verscheen, waarvan de dichter reeds in 1614 de opdracht getekend had aan Dionysius Christophorus, bisschop van Brugge, en aan de heren Floris van den Eechoute, Roelant de Gras en Nicolaas de Schietere, wethouders van Brugge. Tenslotte verscheen in hetzelfde jaar bij dezelfde uitgever ook nog van de Wree: *De Vermaerde Oorlogh-Stucken van den Wonderdadigen Velt-heer Carel de Longueval, ridder van 't Gulde Vlies, Grave van Busquoy, Baron de Vaux* enz. Dit gedicht kwam in 1679 bij vergissing terecht in *Alle de Wercken van Lambertus Vossius*.

Plinio cogitans in ratione conviviorum, quamvis a plerisque cibis singuli temperemus, totam tamen coenam laudare

solemus nec ea, quae stomachus noster recusat adimunt gratiam illis a quibus capiuntur[1].

Vale, vir amplissime, ac Vredium deinceps inter eos numera, quos clientum in albo conscriptos habes et adiunctos tibi.

Brugis Flandrorum ipsis Cal. Febr. MDCXXVI.

Met andere hand: Inscriptio erat: Clariss. Viro Hugoni Grotio. Parijs.

1055. 1626 februari 13. Van W. van Oldenbarnevelt[2].

Mijn heer,

Ick vinde mij ten hoochsten verobligeert door het overgesonden advys[3] van U Ed. ende soude mij conform hetselfde wel konnen resolveren, want geen plaetse mij te verre kan sijn om eer te soecken, dan naer ick kan verstaen, soo en is geen krijch tusschen den keyser ende den Turq ende is eenmael seecker, dat den tegenwoordigen keyser niemant wel wil, ten sij hij teenemaal devoit katolijck is, soo dat mij dat eenich bedencken geeft.

Mijne leste brieven wt Hollant van den 4. ende 6. deser geve mij beter hoop als te vooren, dat ons nichte[4] haer tot deuchden wel mochte begeven ende den boedel soecken te redderen, maer alle menschen hebben haer gebreecken ende ons nichtie mede, voornementlijck is sij traech ende langsaem, dat sommige voorsichticheyt noemen, doch wert bij mij voor slapherticheyt geoordeelt.

De hugenottische vreede geeft hier geen blijsschap, men schijnt hert te willen oorlogen, 't is wonder, dat ons vaederlant ofte inwoonders niet bemercken konnen, dat een goede vreede haer best waer, ick meyne, dat die te bekommen soude wesen, maer de onstuymige stierluyden soecken die niet. God verleene ons een beter.

Ondertusschen sal ick God bidden, Mijn heer, U Ed. te verleene de volkommenheyt van sijne begeerte mij onderscrijvende voor altijt,

U Ed. seer diens(twi)llige dienaer
Wilhem d'Oldenbarnevelt.

Brussel, den 13 Februarij 1626.

Adres: A Monsieur, Monsieur de Groot, etc.

In dorso schreef Grotius: 13 Febr. 1626. W. Old.

1 Plinius, *Epist.* II 5, 8.

2 Hs. U.B. Amsterdam, cod. A 4a. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Kroniek Hist. Genootsch.* te Utrecht 1873, p. 444. Over de schrijver zie n°. 1050, p. 10 n. 1.

3 Blijkbaar het antwoord op n°. 1050.

4 Zie n°. 1050, p. 10 n. 2.

1056. 1626 februari 14. Van J. Wtenbogaert[5].

Mijnheer,

U Ed. heeft reden allerhande bedencken over 't beleydt ende verloop der saecken te nemen. Evenwel en laten de goede luyden niet, ick en weet niet wat, te hoopen. De vriendt[6] schrijft mij bij den sijnen van 20^{en} Jan.^{rij}, dat d'executiën van de Arminianen ophouden: 'twelck ick oock van elders verneme. De

5 Hs. Bibl. Gem. Rotterdam, coll. Rem. Kerk, cat. v. hss. n°. 1982 Eigenh. oorspr. Gedrukt Rogge, *Br. Wtenb.* II : 2, p. 361.

6 Vgl. n°. 1066, p. 37 en n. 3 aldaar; zie ook II, p. 480, n. 4.

prins heeft t'Utrecht geschreven aenden gouverneur - ick weet niet wie -, dat hij niet en verstaet, dat men de soldaten tot executie der placaten sal gebruycken, ende favoriseert waer hij kan. De woorden des vriends in den geseyden sijn dese: 'Hier spreeckt men divers van den prins, d'Arminianen hoopen op hem ende d'andere en derven noch niet heel veel quaets van hem seggen. Hij heeft in diversche steden weder Arminianen geset, ende ander van de kercke voorbij gegaen. 't Appel vande confiscatie der goederen der kinderen Hogerbetij zal. is aff door sijn faveur[1], gebruyckt onder de handt. T'Utrecht sijn 2 Arminianen in den adel beroepen ende men seydt van Rijsenburch ende Sandenburch[2] mede eerstdaechs.' Onder 't post date seydt hij aldus 'De clerc houde ick dat ons quaet doet ende anderen, die het nochtans goedt meynen. Men werckt daer tegens.' De vorder inhoudt van zijn brieffken is van mijnen brieff[3], waervan hij seydt dat hij hem - den vriendt - seer wel behaecht, dat hij seer wel te pas compt ende dienen sal, ende dat hij dien eerstdaechs soude leveren, ende mij datelick adverteren, oorsaeck waerom hij het nu te corter maeckt. Ick had hem het dubbelt gesonden, met bede van niet te leveren, indien daer yet - sijns oordeels - was ondienstich. Wat den clerck ende de sijne aengaet, daerdoor verstae ick Douzam[4] ende eenige andere, daeronder oock de griff. Fr. C.[5], die ick weet dat de prins veel gebruyckt. Ick denck sij hem voorhouden illud Ciceronis ex Plat.[6]. 'Tantum contendere in Repub. quantum probare tuis civibus possis: vim neque parenti neque patriae afferre oportere.' Off het wel op de saeck past, laet ick S.E. oordeelen. De saeck van den man tot Leyden[7] soude te hove dienen, maer wierdt wtgestelt ende middelertijdt heeft de officier de man onslagen. T'Amsterdam ist geluckt met de nieuwe verkiesing van borgemeesteren ende schepenen heel buyten ende boven verwachten, soedat de luyden, die de moet aldaer halff verloren gaven door voorgaende verloop, de doodt van Hooft[8] etc., nu heel vol moets ende aldaer meynen boven wint te sijn. Dit heeft d. Episcopius[9] van de sijne, die bij haere voorgaende heel moedeloos schreven. Tot Hoorn hebben d'onse eene groote plaets - ick weet niet, off het eene mouterije is -, die zij van hinnen met gaelderijen, 2 boven een, betimmeren ende tot een kerck approprieren, dat alle de werelt siet, hoort ende weet, ende wordt daer geleert sonder eenige vrese. Van de vrijheyt t'Alckmaer wordt oock veel geseydt. T'Utrecht is Isaac Fredericxs - te voren openbaer predicant aldaer, nu heymelick onder d'onse - gestorven ende openbaerlick met aenteeckening zijns naems op de kerckdeur - soe daer de manier is - ende groote beganckenis begraven. De prins heeft tot Bueren genoch vrijheyt

1 Zie n°. 1051, p. 11 n. 6.
2 Justus van Rijsenburg en Willem Borre van Amerongen tot Sandenburg.
3 Volgens Rogge een brief van Wtenbogaert aan de prins, in zijn uitgave (Dr. H.C. Rogge, *Brieven en onuitgegeven stukken van Johannes Wtenbogaert, verzameld en met aanteekeningen uitgegeven*. Werken uitgegeven door het Historisch Genootschap gevestigd te Utrecht, Nieuwe Reeks, no. 11, 12, 15, 17, 19, 20, 22, Utrecht, 1868-1875 als no. CCCL aangeduid.
4 Mr. Jacob van der Does (1574-1630), raadsheer van de prins.
5 De griffier van het Hof van Holland, François Criep.
6 Cicero, *Ep. ad Fam.* I, 9, 18.
7 Zie II, p. 499 en p. 507.
8 De burgemeester C.P. Hooft was 1 januari 1626 overleden.
9 Simon Episcopius (1583-1643), sedert de dood van Jacobus Arminius - Hermans (1560-1609) -, die de geestelijke vader van de remonstranten was, een van hun voornaamste leiders.

gegeven. Dan op eenige andere plaetsen gaet het soe wel niet, doch all - soe geseydt - sonder executie. D. Episcopius' vrienden schrijven wt Amsterdam, dat daer wel vierige zijn, die qualick te vreden sijnde op dese verandering, mompelen van de knodse op straet te brengen, maer doen daerbij, daer is een schot voor geschoten. Somma: alle de werelt is in verwachten ende de schippers, die hier comen van Rotterdam ons besoecken, sij seggen niet dan: kompt, u en sal niet misschieden. Wat staet ick hyerop maeck en seg ick niet, ick had bijkans geseydt geen. Ick verhael alleen, wat men schrijft ende seydt. Dat mijn heer de prins in geen grote existimatie is, gelooff ick, ende ben het oock eergisteren gewaer geworden wt eenige propoosten, die mons.^{r} le I president de Normandie[1] met mij had. Ick bid uE. gants vriendelick ende dienstlick, mij doch metten eersten te willen laten weten, wt wien, off wat humeuren dese sobere opinie, die men hier heeft van S. Ex.^{e}, spruyt, off het niet meest en komt wt die van de religie, soe Fransche colonnellen ende capiteynen int landt dienende ende sijnde van dat humeur, als andere, ende off Somersdijck[2] de keers daertoe mede niet dapper en licht: item off zij daertoe eenige rechtveerdige oorsaeck hebben wt de warachtige defauten, die bij den prins mogen sijn, off dat zij dat doen wt andere consideratiën. Ick heb wt den voorn. heere mede gemerckt, dat men meynt, dat hij - de prins - onse saeck wat toegedaen sij: meynt uE. niet, dat het ten deel daerwt mede spruyt? Wenschte oock wel met weynich woorden wt uE. te verstaen, wat uE. daerop antwoordt, als hem dat bij grote te voren komt, ende hoe uE. dien staeck plach te versetten tot S. Ex.^{es} voordeel, 't welck ick bij uE. gedaen te sijn wt voorgaende schrijven hebbe gemerckt. De voorn. heer en schijnt ons anders niet ten quaetsten gewogen, maer heeft gheen goede opinie van den staet onses lands, meynt oock niet, dat de tegenwoordige regenten haer soe dragen tegen S.M.^{t}, dat deselve niet wel en soude mogen metter tijdt gelegenheyt nemen haer te verlaten etc., twelck mij voorwaer bedroeffde, als ickt wt S.E.^{s} propoosten merckte, soe mij docht. Hij houdt, dat onse staet heel cranck is, gelijck ick mede doe, nae de cleyne kennisse, die ick daervan hebbe van buyten aen. Heeft uE. yet, dat mij in desen tot instructie kan dienen, uE. sal mij verobligeren t'selve mede te deylen, alsoe ick corts weder sal moeten gaen bij S.E.; evenwel sal ick vertoeven tot dat ick antwoort heb van uE. S.E. heeft oock de beste opinie niet van de ligue met Engellandt in ons regard, meynende dat sij sullen soecken een deel van 't landt hun te approprieren etc. Evenwel seggen de cooplieden hyer, dat S. Ma.^{t} voor seecker daerin gaet treden, nu de peys gemaeckt is met die van Rochelle etc. 'twelck men hier volcomelick seecker houdt, sonder dat ick noch veel heb hooren spreecken van de conditiën. Ick ben blijde, dat uE. aen sijne vrienden off door deselve neeff[3] wat heeft doen prickelen: etiam bona nomina interdum fiunt mala nisi interpellentur. Ick hoore gaerne, dat uE. meynt, dat mijne saeck lichter te helpen is, omdat daerinne maer bij defaut is geprocedeert. Ick wensch te mogen verstaen, waerinne uE. meynt dat die faciliteyt gelegen is. Baudartij hystorie[4] is in 't

1 M. de Riez.
2 Fr. van Aerssen, heer van Sommelsdijk.
3 Frederik Hendrik. Het citaat gaat terug op Seneca, *De Beneficiis* V, 22.
4 De tweede editie, in 1624-1625 te Arnhem verschenen: *Memoryen ofte Cort Verhael der Gedenckweerdichste so kerklicke als werltlicke Gheschiedenissen van Nederland, Vranckrijck, Hooghduytschland, Groot Britannyen, Hispanyen, Italyen, Hungaryen, Bohemen, Savoyen, Sevenbyrghen ende Turkyen, van den Iaere 1624. Beschreven door Gulielmum Baudartium van*

Duytsch. Het sijn 2 grote volumina, vervatende 16 boecken. Hij wil Meteren[1] vervolgen ende begint ob ovo te verhaelen 't leste kerckelicke ende politycke verschil, daer hij ons niet en spaert. Ick hebt overlopen, vinde daer niet in off het en is bij uE., mij ende andere all voor desen volcomelick beandtwoordt, sonder dat hij yet poocht te wederleggen, all heeft hij alles buyten twijfel wel gesien. 't Quaetste is, dat onse verdedigingen sijn in verscheyden parcelen ende stucken, sommige van dewelcke in weyniger luyden handen sijn door de persecutiën. Men soude maer behoeven alles bequamelick bijeen te stellen ende in een corpus te brengen, neffens eenige particulariteyten, die wij wt het landt mosten haelen. Waren wij int landt, men soude welhaest wat konnen doen tot aenwijsinge van deses hystori-schrijvers onwaerheyden ende verdediging der onnoselheit, maer dus verre van de handt is het niet te doen, het heeft te veel difficulteyt ende is te lang onder wegen.

Ant. Walaei boeck tegen Joh. Arnoldi pro Molinaeo[2] is oock wt, scherp, trotsch ende bitter. Hij spreeckt soe verachtelick van Arnoldo als off hij niet waert en ware. Wij hoopen, dat Arnoldus daertegen wat doet. Is nae d. Episcopius' oordeel wel te vatten. Te vergeeffs heeft men van die man moderatie ende beleeftheyt verwacht. Unum noris, omnes noris, in eodem ludo edocti omnes. Wat de remonstranten tegen die requesten sullen doen, weten wij noch niet.

Mijn huysvrou[3] begint haer vast gereet te maecken, om tegen den tijdt nae 't landt te gaen. Haere affaires roepen haer derwaerts. Sij gereyst sijnde mocht ick wel eens bij uE. komen, maer de 2 maenden sullen noch wel doorlopen, eer sij sal konnen reysen, acht ick, indien dan noch niet wat belets tusschen beyden en komt. Ick wensche te weten, of Jason Bylandt[4] - die weleer predicant, nae secretaris des h. van Langerack[5] is geweest - daer is ende wat hij doet, om oorsaeck, die ick daernae schrijven sal. Onse religieusen alhyer verheffen Arssens[6] tot in den hemel, als die genoch alleen haeren peys gemaeckt soude hebben; meynen, dat hij corts hier comt ende willen hem te paerdt tegen rijden ende inhaelen, wel tracteren etc. UE. sal bijcans weten, wat hyervan is.

Ick soude uwer E. leste eer hebben beantwoordt, maer wachte nae wat bescheyts van den vriendt, eerst op eergisteren becomen ende vóór gementioneert. Oock ben ick nu bij de drie weecken soe jammerlick gequelt met een vercoutheyt, dat ick bijcans tbedde heb moeten houden. Ick vinde mij nu wat verlicht, maer niet verlost, twelck zijn sal, alst God gelieft. Senectus per se morbus[7], dat voele ick wel.

Ick wil uE., -

Mijn heer, - den Heer onsen God van herten hyermede bevelen met dienstlicke groetenisse aen joffr. uE. huysfr.^{e} ende bij gelegenheyt aen M.^{r} van der

1 Em. van Meteren, *Historie der Nederlandscher ende haerder Naburen Oorlogen ende geschiedenissen tot 1612*. 's-Gravenhage 1614.
2 *Responsio ad Censuram J.A. Corvini in P. Molinaei Anatomen Arminianismi;* zie II, p. 456 n. 13. Zie ook Brandt, *Hist. Ref.* IV, p. 818.
3 Maria Petit Pas.
4 Zie n°. 1051, p. 11 n. 3.
5 Gideon van den Boetzelaer, heer van Langerak; zie p. 7 n. 5.
6 Fr. van Aerssen, heer van Sommelsdijk.
7 'Senectus ipsa est morbus', Terentius, *Phorm.* 575.

Myle[1]. D. Episcopius ende M.r Tresel[2], oock zijne ende mijne huysfr.e doen uE. seer groeten.

Desen 14 Feb. 1626.

T. studiosissimus

Joh. W.

Ist waer, mijn heer, dat d'onse Portoricco in hebben en houden? Ist van importantie?

Adres: A Mons.r, Mons.r Grotius. Paris.

In dorso schreef Grotius: 14 Febr. 1626 Utenb.

1057. 1626 februari 20. Aan Willem de Groot[3].

Literas accepi, mi frater, a te et patre scriptas 3 Februarii: respondebo quasi per saturam.

Pacem hic habemus cum Rupellanis et sociis; spem quoque pacis Italicae: de caetero nihil magni legatus nostrorum[4] hic acturus videtur. Teresteinii[5] haud magnus est triumphus. Causae thalassicae[6] exitum expectabimus et certius aliquid de Portorico. De collectis miror. Cornelius[7] quae debet solvenda sunt sine mora ex pecunia Miropiana[8], si ea nondum data sit ex altera. De caeteris uxor respondebit. Ab Heinsio[9] literarum nihil accepi. Gratum mihi erit intelligere, quos de nobis sermones habeat. Rutgersii[10] honorata apud me memoria et si possem his temporibus me carminibus dare, facerem ipsius potissimum causa. Rotterodamenses auctor sum sinere agatis quod lubet. Ego enim illorum ministerio me non ingeram. Privatae vitae amans factus sum. Esculenta tarde, tamen accepimus.

Puer[11] missus ingenio est satis tolerabili. Sed plane Latine quasi nihil scit. Iubeo eum quae Petrus[12] discit simul discere. Interim et Gallicae linguae assuescit et consilium est eum in Gallicum ludum literarium mittere, ut cum fructu aliquo domum redeat, ne pater frustra impensas fecerit. Interim quae describenda habeo satis multa conglomerantur. Miror concionantium adversus Gallicum foedus audaciam.

1 Zie II, p. 456 n. 6. De verwijzing aldaar naar p. 449, n. 4 moet zijn p. 485, n. 4.
2 Daniel Tresel, gewezen eerste klerk van de Staten-Generaal; wegens zijn remonstrantse gevoelens verbannen woonde hij te Rouaan, waar hij een suikerraffinaderij dreef.
3 Gedrukt *Epist.*, p. 789.
4 Fr. van Aerssen.
5 Zie no. 1051, p. 11 n. 5.
6 Zie p. 8 n. 8.
7 Zijn zoon Cornelis.
8 Zie II, p. 458 n. 9.
9 Zie no. 1054, p. 17 n. 4.
10 Janus Rutgersius, gestorven 26 oktober 1625; zie I, p. 57 n. 6.
11 Zie no. 1096, p. 68 vv.
12 Zijn zoon Pieter.

Venio ad ea, quae Bogardus[13] in libro meo[14] notavit. De Essenis utrumque, ex Iosepho[15]: non jurarunt in contractibus et negotiis ejusmodi; jurarunt ea servare,

13 Vermoedelijk Joh. Bocardus (1578-1645), gematigd contra-remonstrant, tot 1620 predikant te Hendrik-Ido-Ambacht, maar in Dordrecht wonend; zie I, p. 421 n. 6.

14 *De iure belli ac pacis*, II c. 13 § 21, 4 vv.; p. 289 n. 5 en 7 in de uitgave van Molhuysen, Leiden 1919.

15 Flavius Josefus (geb. 37), joods-Grieks geschiedschrijver.

quae sectae suae erant propria. Violatarum[1] religionum crimen non ad errores circa divina, sed ad perjuria, sacrilegia et apertas in Deum blasphemias pertinet. Nam adversus haereticidia satis ut arbitror plane locutus sum: certe ita, ut hic multos ob id offenderim. Augustini locus, quamquam et Bulingerus[2] abutitur, optimus est si recte intelligatur, et ipse se explicat addito exemplo edicti Nabuchodonosoris adversus eos, qui Deo creatori maledicebant. Etiam illa cura incumbit principi, curare ne vera religio per vim ac seditionem opprimatur. Sic Constantinus Christianos adversus vim tutatus est, paganica interim sacra non movens.

Tibi, mi frater, auctor sum ut et in illa de Iurisconsultis lucubratione[3] pergas et similia multa tibi compares honesti otii levamenta. Satis intelligo discrimen inter causam Hogerbetianam[4] et meam, sed dubitabam an ita mitigati essent animi, ut tale aliquid cum spe tentari posset. Irritos conatus non laudo. De Epistola adversus Admonitionem[5] satis est testimonium a me bene mihi volentibus datum mei in patriam affectus. Editionem improbo et quam possum veto. Non ita res meae sunt ut aliquem mihi locum receptus debeam adimere. Ne hoc quidem arbitror ibi placiturum: sunt enim multa, quae catholico-romanis nimium abblandiri videbuntur, quippe pro rege ejus religionis scripta. Interim ut exemplum, quod penes vos est, vobis perfectum exstet, moneo pro 'Dominici Carthagenae' scribendum 'Iohannis'[6]. Id enim auctori nomen est. Sed liber cum scriberem non erat ad manum. Illud addam quo loco nostram causam tueor, temperandum illud, quo et Vasquio[7] dico de revocatione regiae potestatis ac ad statum plane monarchicum trahatur. Itaque post illa verba 'Regios terminos' addenda haec parenthesis 'id est leges formam dantes imperio quod sub modo ac conditione delatum est'. Monitus etiam sum non praeteriri a me debuisse, quod Admonitor adversus Principem Arausionensem dixit. Est aliter ac existimaveram, quia nihil erat praeter convitium, quod sperni rectius videbatur. Alioqui facile erat post exactam causae nostrae Batavicae tractationem maxime ante verba de Electore Palatino tale aliquid inserere 'Miror, quid in mentem homini quamvis impudenti venerit, ut et Illustrissimo Arausionensium Principi malediceret. Si posset Princeps, cujus nemo hactenus aliud quam humanitatem et quidem tantam ut divinitas potius dicenda sit, expertus est, crudelis unquam fieri, solus hic auctor dignus esset a quo inciperetur: quanquam ne hoc quidem recte dixi, cum severum aliquid in eum statui possit, crudele nihil, quando scelerum merito omnem supplicii modum consumsit. Sed metuit credo, ne ille patris sui necem nunquam probro auctorum carituram, multo hostium sanguine aliquando expiet, vegetus animo simul ac corpore, etiam ad stirpem ex legitimo matrimonio in multa saecula propagandam, cujus vim sentiant illi omnium mulierum viri, iidemque omnium virorum mulieres'.

1 *De iure belli*, II c. 20 § 48 vv.; p. 404 vv. in de uitgave van Molhuysen.
2 Johann Heinrich Bullinger (1504-1575), Zwitsers hervormer, na Zwingli's dood in 1531 diens opvolger.
3 Zie n°. 1051, p. 11 n. 2.
4 Aan de kinderen van de in september 1625 overleden Rombout Hogerbeets was restitutie gedaan van de verbeurd verklaarde goederen van hun vader; zie n°. 1051, p. 11 n. 6.
5 Zie n°. 1051, p. 12 n. 6.
6 Johannes de Carthagena (Juan de Cartagena), *Propugnaculum catholicum de iure belli Romani Pontificis adversus ecclesiae jura violantes* ... Roma, 1609.
7 De Spaanse jurist Ferd. Vasquez Menchaca (†1566), schrijver van *Controversiae illustres*. De tekst der *Epistolae* is hier corrupt.

Mairium[1] exspectabimus. Hic in aula aliquid mutationis est, translata aerarii cura in homines satis addictos ecclesiasticis[2]. Etiam de adimendis cancellario[3] sigillis rumor est aliquis. Mitto apocham in rem Miropianam[4]. Rogo ubi ea, quae Cornelius[5] debet, erunt persoluta, item butyrum, ubique recepta erit pecunia Miropiana et de libris, scribas ad me, quid ibi sit reliqui, ut deinde quid agendum sit videamus. Videtur puer noster[6] durior factus, ex quo pater ejus, ut puto precibus motus, reditum ei indulsit. Mea non interest eum retinere. Sed velim omnia cum bona gratia fiant, et ipse aliquem ferat itineris sui fructum.

Vale, mi frater, cum parentibus et amicis.

20 Februarii 1626.

Tuus tui amantissimus frater

H. Grotius.

1058. 1626 februari 20. Aan N. van Reigersberch[7].

Mon frère,

Ick danck uE. voor de gestaedige sorge ende naementlijck voor den brieff van den IX Februarii.

Patientie heb ick tamelijck gehadt totnochtoe, hoop met Gods hulpe, dat zij mij noch niet en sal ontbreecken. Maer off ick hyer behoor te blijven, stelle ick met reden in twijffel. Ick heb om den dienst van Neeff[8] ende 't lant mij selve hyer quaelicker gestelt dan yemant meent, waertoe nu de comste van Ar.[9] nieuw voetsel geeft. Voorwaer had men zijn comste connen beletten off hem yemant bijvoegen, men had het behooren te doen ende heeft men daerin versuymich geweest, 't is een groote faute, men magh het tolereren, soo men wil.

Dryaeckel(?)[10] merck ick, dat in onseeckerheyt is wat hij behoort te oordeelen, zoo wel als wij. Een slappe amnestie ende dat noch metter tijdt? Ondertusschen lijden daer soo veel ende slijten haer leven in groote ongeneuchd. Men maekt swaricheyt in de combinatie van de magistraten, daer gantsch geen swaricheyt in en is. Doch Neeff magh selve toe zien, hem is daer noch meer aen gelegen dan ons. De raed voor desen mij gegeven om acces aen Cr.[11] te versoecken toont mij wel, datter niet couragieux voorhanden en is. Dat eenige particulieren haer contentement sullen becomen, gelooff ick. Hoe het vorder gaen sal, leert de tijdt.

1 De Leidse boekdrukker en uitgever Jean le Maire.
2 Zie n°. 1058.
3 Et. d'Aligre (1550-1635), Frans staatsman, van 1624 tot 1 juni 1626 garde des sceaux.
4 Zie II, p. 458 n. 9.
5 Zijn zoon Cornelis.
6 Zie no. 1096.
7 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H6m. Eigenh. oorspr.
8 Frederik Hendrik.
9 Fr. van Aerssen.
10 Rogge vermoedt (Dr. H.C. Rogge, *Brieven van en aan Maria van Reigersberch*, Leiden 1902, p. 121 n. 3), dat dit een schuilnaam is voor Simon van Beaumont (zie over hem I, p. 58 n. 9). Hiertegen pleit, dunkt mij, hetgeen Nicolaes van Reigersberch in een brief van 22 september 1625 (zie Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 65 vv.) over Dria. (d.i. Driakel of Dryaeckel) en van Beaumont schrijft. Wanneer men de samenhang, waarin het woord hier gebruikt wordt, vergelijkt met het postscriptum van n°. 1073, is er wellicht reden om aan Nicolaes Cromhout (zie II, p. 476 n. 4) te denken.
11 Cretensis, Fr. van Aerssen.

Om veele redenen can ick het uytgeven van mijn schrift tegen de Admonitio[1] niet geraiden vinden; men can mijn stijl ende ick dyen geen open raem te sluyten, insonderheyt onder den keyser, daer ick bijwijlen vrij om denck. 't Is genoch, dat eenige goede vrunden daeruyt connen mercken, wat ick soude willen ende connen doen, als ick gerust waer.

De saecke van 't verheff[2] heb ick door mijne vrunden met ernst bevordert ende hoope alles sal blijven op de oude voet. Ick heb de oude pretensiën uyt de possessie wederleyt, oock politycke redenen gebruyckt, waerom men de prins niet en behoort te offenseren. Een persoon gaende over de saecken seyde mij, dat de coning de principauté most coopen. Ick seyde niet te meenen, dat dye veyl was, te minder alsoo het is de eer van het huys. Hij sprack mij van Sijn Ex.[tie] te maecken duc et pair de France. Ick en seyde mijne consideratiën daer niet op, maer dachte, soo de ordre van de Cousebandt hem werdt gepresenteert ende bij hem aengenomen, dat men dan met dye digniteyt de saecken soude mogen houden in balance.

Ick sal blijde zijn d'heer Beaumonts[3] consideratiën op mijne saecke te verstaen. Ick ben blijde te verstaen 't gunt uE. met Bartel[4] h(eeft) gesproocken. Ick twijffel off Cr. daervan geen advys en heeft uyt eenige propoosten, dye (de secreta)rissen[5] met mij houden. Ick bidde uE. te geloven, dat ick geen lust en heb in dyenst te zijn, maer alleen als particulier te leven ende eenichsins voor mijne familie te sorgen. Ick bid uE. oock de luyden geen opinie in te prenten, off ick officiegraech waer. Ick ben van dye syeckte wel genesen.

Ick sende uE. de articulen van de paix met Rochelle ende anderen van de religie[6]. Ick meen dye duyren sal. Cr. heeft tot de vrede gearbeyt gelijck hij voor desen het oorlogh hyer gesteunt heeft, bequaem tot beydes. Tot de paix van Italiën wordt sterck gearbeyt, niet sonder apparentie. In de ligue sal Vrancrijck niet en treden, maer connen sij anderen met weynig gelds gaende maecken, dat sullen sij misschien doen. Hyer is een commissaris van Denemarcken, dye aenhoudt om wat gelds te hebben, allegerende eenige beloften.

Wij hebben hyer weer wat verandering. Champigny[7], dye intendant was van de finantiën ende contrerolleur, is bedanckt met recompensie van 100 duysent gulden ende een plaets au Conseil Estroist; sulcx dat Marillac[8] alleen blijft intendant, ende de president Loison[9] is gemaeckt contrerolleur, beyde luyden, dye van de geestelicheyt seer dependeren. Daer wordt gemompelt van den cancelier[10] de segels af te nemen.

1 Zie p. 12, n. 6.
2 Dit schijnt te handelen over het prinsdom Oranje.
3 Simon van Beaumont; zie p. 24, n. 10.
4 Niet geindentificeerd.
5 Bedoelt worden de Franse *secrétaires d'État*.
6 De *Articles de Paix accordez aux habitans de la Rochelle* zijn aan dit schrijven vastgehecht. Ik laat ze hier achterwege; ze zijn te vinden o.a. in *Mercure François* XI Suppl. p. 119 vv.
7 Jean Bochart, seigneur de Champigny, van 1624 tot 1626 surintendant des finances. Hij stierf in 1630.
8 Zie n°. 1061, p. 30 n. 12.
9 Niet geïdentificeerd; zoals echter blijkt uit nos. 1059 en 1061 is de benoeming niet doorgegaan en kreeg Simon Marion de betrekking.
10 Etienne d'Aligre.

Op de passagie uyt de ses boucken[1] sal ick bij gelegentheyt antwoorden, worde nu belet.

Hyermede,

Mon frère, sal ick God bidde uE. te houden in zijne protectie.

Den XX[e2] Febr. XVI[c]XXVI.

UE. dienstwillige broeder

H. de Groot.

Adres: E. Erntfeste Hoochgeleerde Heere Mijn Heere Mr. Nicolaes Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant. In 'S Graven Hage.

1059. 1626 februari 27. Aan N. van Reigersberch[3].

(Mon frère,)

... raet weer onseecker. Evenwel en can ick niet naelaeten te beantwoorden ... (waer)voor ick uE. ten hoochste bedanck.

Ick had laestmael wat cort geschreven bij .... ende omdat de voorgaende brieven alles inhyelden, dat ick meende de vrunden .... (De paix met) dye van Rochelle is meest gemaeckt omdat men seecker wist, dat in Engelant .... was. Ick heb brieven gesyen uyt Engelant, waeruyt blijckt, ... alles geresolveert was tot secours, maer oock dat men daer de ...., omdat de coning meester zijnde van de twee eylanden ende van .... meester te sullen werden van de stadt ende daerdoor van de heele parthije .... in 't particulier veel daeraen gelegen te zijn, dat dye .... ende intelligentie tusschen Vranckrijck ende Engelant en is .... niet weynich en helpt de precysheyt van de coninginne[4], dye niet ..... den Engelschen eertsbisschop[5], waerdoor zij niet alleen veel .... comen te missen, maer oock onaengenaem werdt. Veele ..... schuylt 't gunt de substantie van het huwelijck .... de contrerolle, dye men meende dat aen den president (Loison)[6] ... om een creatuyr daerin te stellen. De clergé van .... ende bij pluraliteyt deur intrigues van den nuntius ..... (bisschop) van Chartres[7] op haer naem ingestelt ende uytgegeven .... van het parlement was geapprobeert. Mons.

1 *Bewijs van den waren godsdienst;* zie n°. 722 (II, p. 173) en II, p. 26 n. 6. Zie ook Ter Meulen-Diermanse, n°. 143.

2 Aldus te lezen, hoewel een andere hand aan de achterzijde heeft geschreven: ‘den 27 feb. 1626’.

3 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H 61; zeer beschadigd. Eigenh. oorspr. Vgl. no. 1060.

4 Voor zover uit de beschadigde tekst valt op te maken zal hier bedoeld zijn de koningin van Engeland, Henriette Marie (1609-1669), dochter van Hendrik IV van Frankrijk en in 1624 gehuwd met de prins van Wales, de latere koning Karel I.

5 George Abbot (1562-1633).

6 Zie n°. 1058, p. 25 n. 9.

7 De nuntius is Bernardino Spada, aartsbisschop van Damiette, kardinaal gecreëerd 19 januari van dit jaar en sedert 30 december 1623 nuntius in Parijs. Achter het woord *nuntius* ontbreken vier à vijf woorden. De bisschop van Chartres is Léonor d'Estampes de Valency, geboren tegen het jaar 1585, in 1620 bisschop van Chartres en later, in 1647, aartsbisschop van Reims. Hij stierf vier jaar nadien. Over zijn aandeel in de verklaring der Franse geestelijkheid ten aanzien van de *Admonitio* zie *Mercure François* XI Suppl., p. 98-110.

de Villau(clercq)[8] .... met den Engelschen ambassadeurs over het different van de catholycken van Engelant, soodat deselve ambassadeurs hem niet en willen besoucken ende aen den coning versocht hebben met hem niet te

8 Henri Auguste de Lomenie; zie n°. 879 (II, p. 337).

besoigneren. Over Auquerre[1], wyens departement Duytschlant ende Nederlant is, werdt geclaecht, dat hij niet expedityff en is. Hyeruyt is occasie genomen om mons.r d'Arbaut[2] alleen te beswaeren met alle de uytheemsche affairen, dye alrede te voren claegde van te veel beswaert te zijn. 't Schijnt, dat men daer oock een nieuw persoon metter tijdt wil inbrengen, dye als Villeroy[3] en Puyssieux[4] alleen alle de vremde affairen sal verhandelen.

Terwijl hyer de paix gesloten werdt, zijn bij dye van de religie noch eenige plaetsen in Dauphiné ingenomen. Ick denck, dat men dye oock recompense sal geven gelijck Rohan[5], Soubise[6] ende dye Pousyn hadde ingenomen. Men spreeckt hyer van de marquys de La Viefville[7] wederom te roupen ende te employeren. Eenige van de religie laeten haer verluyden, dat zij van de ambassadeurs van Engelant ende de onsen secretelijck een acte hebben becomen medebrengende dat de coninginne[8] de demolitie van het fort mondeling belooft heeft. De prins van Piedmont[9] meent men dat de saecken prepareert tot de paix met Spangnie. Dat gedaen zijnde wil ons oorlogh hart aengaen sonder hoope van vrede in lange.

't Sal dye van Zeelant hart vallen in 't onderhoudt van de compaigniën te continueren. Men reformeert de compaignie oock tot Bruyssel ende men retrancheert de pensioenen. De tijdingen uyt Persiën zijn goedt. Van Portorico sullen wij naeder onderrechting verwachten.

In 't spreecken met Hartochsvelt[10] ende anderen bidde ick, dat daerop gelet worde, dat het niet en schijne, dat ick sollicitere om employ: voorwaer ick leefde veel liever als particulier.

Ick com tot het principael. Ick heb nopende de combinatie voor desen mijn advys geseyt, houde noch dat het zeer wel doenlick is ende dat daerdoor de prins alles in twee maenden tijds soude gebracht in volle rust, polityck ende kerckelick. Sonder dat sullen soo de blijvende regierders als de predicanten te hart zijn ende de remonstranten verachten. Ick zie evenwel, dat sonder dat de amnestie zeer slap sal val(len) ..... dat bij ons gedaen is, niet dat ons aengedaen .... bedunckelijk sal zijn, off men daerop in 't landt .... de particuliere vergaderingh der remonstranten ... sal de saeck tot eenicheyt niet comen. Maer ... van de uytlandige predicanten weder te doen comen .... Hoe? Meent men, dat sij soo lache sullen zijn .... connen blijven, hadden sij dat willen doen. A .... (ge)vanckenisse connen bevrijden. Sullen sij haer .... dye particuliere vergaderingh, dye men

1 Nicolas Potier d'Ocquerre; zie n°. 880 (II, p. 338 v.). Hij stierf bij het beleg van La Rochelle in 1628.
2 Raymond Phelipeaux, seigneur d'Herbault, de La Vrillière et du Verger (geb. 1560). Hij werd trésorier d'Épargne in 1599 en in 1621 secrétaire d'État; in 1624 werd hij secrétaire d'État des Affaires Étrangères en stierf in functie in 1629; zie ook n°. 880 (II, p. 338) en II, p. 337 n. 7.
3 Zie n°. 879 (II, p. 337 en n. 6 aldaar); vgl. II, p. 433 n. 3.
4 Zie n°. 879 (II, p. 337 en n. 5 aldaar); vgl. II, p. 326 n. 3.
5 Henri, hertog van Rohan (1579-1638), aanvoerder der hugenoten.
6 Benjamin de Rohan, seigneur de Soubise (1583-1642), broer van de hertog van Rohan.
7 Charles de la Vieuville; zie II, p. 408 n. 5.
8 Anna van Oostenrijk (1601-1666), oudste dochter van Philips III van Spanje en als gemalin van Lodewijk XIII koningin van Frankrijk.
9 Vittorio Amedeo, de oudste zoon van Carl' Emanuele, hertog van Savoye.
10 Cornelis Jansz. Hartingsveld, lid van de vroedschap te Rotterdam.

seyt .... met dat de saeck nae behooren werdt .... gaen. De advysen van Rouaen gaven .... boven de consideratiën voor desen ge(geven) .... Wat is metter haest gemaeckt .... tijdt is bij last van den coning mij ... dye over de ses weecken .... stellen. Staet oock te bedencken .... te favorabel voor de roomsche ..... schade. Maer dat in 't rijck, als ick ..... t'eenemael te seer uytgerust is ... daerin behaegen om hem wat te meer aen ons te verbinden, houdende den autheur secreet anders als onder de vrunden. Ick wil God bidden het landt te brengen tot rust ende jegens des vijands gewelt te bewaeren.

Mijn huysvrouw ende ick doen onse gebiedenisse aen uE. ende aen alle de vrunden.

Den XXVII Feb. XVI^{c}XXVI.

UE. dienstwillige broeder
H. de Groot.

Mij dunckt, dat het redelijck is, soo men de remonstranten met de andere niet en can vereenigen, dat men se tractere als de luterschen. UE. sal gelieven 't gunt ick [aengaende] de Epistola[1] schrijff met mijn broeder de Groot oock te communiceren, alsoo ick voor desen aen hem mede hadde geschreven.

1060. [1626 februari] 27. Aan N. van Reigersberch[2].

Mon frère,

Ick heb dese selve uyre in 't brede aen uE. geschreven[3] over landt. Ick hoope, dat die uE. sal gewerden; maer alsoo daer geseyt werdt, dat de brieven wederom werden opgehouden, tracht ick dese te senden over zee.

Op den uwen van den XVIIe is mijn meninge, dat, onaengesyen de difficulteyten, dye mij voor comen, de Epistola[4] sal mogen gedruckt werden, soo de prins daertoe zeer genegen is, om hem te behaegen. De autheur dyent onbekent te blijven, soo om andere redenen als omdat mons.^{r} Rigaut[5] bij last van den coning in 't Latijn de Admonitio beantwoordt heeft, hebbende wel ses weecken daerop gearbeydt ende gelet op den stijl, daer het mijne een rouw werck is van drye dagen. Ick wil hem oock niet offenseren, als off ick met hem wilde comen in concertatie, hoewel de materie van het verhandelde zeer divers is, zijnde 't zijne meest historisch.

Nopende de combinatie blijf ick bij mijn voorgaende advys, dat dye doenlick is ende dat daerdoor de swaricheyden in corten tijdt sijn te helpen, daer anders de politycken ende kerckelycken, dye haer de stercksten sullen vinden, niet en sullen te brengen zijn tot redelijckheyt. Oock sal de amnestie sonder dat slap vallen ende misschyen niet waerdt om aen te nemen. Ick vinde oock zeer vremdt, dat men de

1 Zie n°. 1051, p. 12 en n. 6 aldaar; zie ook n°. 1057.

2 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H8g; beschadigd. Eigenh. oorspr. Ik stel de brief op 27 febr. 1626 op grond van de aanhef en van vergelijking met de inhoud van de op die datum geschreven brief n°. 1059.

3 N°. 1059.

4 Zie n°. 1051, p. 12 n. 6.

5 Zie n°. 1030 (II, p. 490) en n. 10 aldaar.

gevangenen ende uytlandige predicanten meent acte van stilstant af te vorderen. Sij en sullen nochte en behooren dat niet aen te nemen, want daerdoor souden zij haer kercken abandoneren, hetwelcke omdat zij niet en hebben willen doen, soo hebben sij liever haer landt gequiteert, enige oock haer gevangen laeten

setten. Mij dunckt, dat men de remonstranten behoort te tracteren als de lutherschen ende dan spreecken van vrede. Ick weet wel, dat de predicanten, dye in publycken dienst zijn, tot geen vereeniging en sullen verstaen, dan ten uyterste gepranght sijnde. Godt geve Neeff[1] goede ende cloucke resolutie, waertoe de advysen van Rouaen mij wat hope hadden gegeven.

't Hoff is hyer weer swanger van verandering in de finantiën ende de uytheemsche correspondentie, met Engelant staen zij niet wel. 't Is seecker, dat in Engelant secours gereedt was voor dye van Rochelle en dat men daer drouff is over de ..... De coninginne[2] heeft oock de Engelsche zeer geoffenseert wygerende ..... te zyen op de Engelsche manier. Men spreeckt hyer van een inval (van de) Engelschen in Vlaenderen ende dat in Nederlant de cont .... 't clergé van Vranckrijck heeft haer uytgegeven propoosten .... pluraliteyt gedesadvoueert door brique van den nuntius[3] .... voor des conings authoriteyt. Men handelt .... gemaeckt zijnde in ons landt voor lang ....

Vale a me et uxore.

27 .....

UE. dienst(willige broeder
H. de Groot.)

Adres: Mijn Heer Mijn Heer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raedt in Hollant. In 's Gravenhage.

1061. 1626 maart 6. Aan N. van Reigersberch[4].

Mon frère,

De uwe van den XXIII februarii toont gelijck alle uwen .... waervoor wij uE. noyt genouch en connen bedancken .... saecken hyer in eenen doen waeren; de articulen van de paix[5] .... hoewel dye van Rochelle op de tijdinge gevyert hebben .... waerin eenige meenen, dat difficulteyt sal zijn om de .... land, waervan de coning volcomen meester blijft ende 't fort. Andere achten het een groot advance(ment) .... (ambassa)deurs in de paix hebben geinterveniëert ende is .... de tweedemael bij dye van de religie ingenomen .... de gemoederen connen ontstellen. Desniettemin .... maer met weynigh verseeckering van tijd .... engageert. De saecken van Italiën zijn .... meen, dat de hertogh van Savoye[6] hyer .... Spaignie heeft Riva[7] de eenige plaets .... paus aengeboden over te leveren waer .... al daer beneden zijn. Hoc est ostendere .... dat een preparatyff is tot accommodatie .... meen heel veel te doen, dan sij moest .... dat sij noch wat daerbij sullen doen .... zijn uytgeput door de oorlogh

1 Frederik Hendrik.
2 Henriette Marie; zie n°. 1059, p. 26 n. 4.
3 Zie n°. 1059 p. 26 en n. 7 aldaar.
4 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H7a; ernstig beschadigd. Eigenh. oorspr.
5 Zie n°. 1058, p. 25 n. 6.
6 Carl' Emanuele (1580-1630, geb. 1562).
7 Stad in Noord-Italië.

binnen ende buyten slands .... Engelant .... spruyten veel onlusten. Blenville[8] is openlick in querelle met Buckingam[9]; Defiat[10] en Tilliere[11] niet

8 Zie n°. 1048, p. 8 n. 7.

9 Zie n°. 1048, p. 8 n. 6.

10 Antoine Coiffier de Ruzé, marquis d'Effiat; zie II, p. 412 n. 7 en n°. 934 (II, p. 414). Hij werd dit jaar surintendant des finances.

11 Tanneguy le Veneur († 1652), graaf de Tillières, Frans gezant in Engeland.

beter. De coninginne[1] aldaer heeft haer aen Carly[2] tot tweemael over het huwelijck ten hoocsten beclaeght. De Franchoysen seggen, dat belooft was, dat de coninginne op een tonneel bij eenige prinsen soude gecroont worden niet door den eertsbisschop in de kerck. De andere seggen anders. 't Gebreck van de crooninge geeft naedeel in Engelant, als incapaciteyt van de regence, onverseekertheyt van de huwelijcksche conditiën.

Van de sotternije van het clergé heb ick voor desen[3] geadviseert. 't Parlement maintineert de oude maximen, houd staende 't werck van den bisschop van Chartres[4], belast de bisschoppen te vertrecken nae haer diocesen, op peyne van haer temporel aen te tasten; dat is een groote dwanck.

Monsr. de Beauclercq[5], een van de vyer secretarissen, heeft mij een acquit patent - soo noemt men nu de acte van gifte, want de pensioenen zijn uyt - toegesonden van III^{m} gulden om diensten gedaen ende dye ick dagelycx doe. Ick heb het niet connen laeten aen te nemen. Ick verstae haer dienste te doen als ick haer de staet van ons landt recommandere. Off ick betaelt sal worden en weet ick niet. Ick heb uE. daervan willen adviseren, off misschyen Cretensis[6] yet daervan schreeff. Ick en weet niet, wyen ick mijn bouck[7] sal dediceren, dat nu gedruckt wordt. Ick heb gedacht aen Sijn Ex.^{tie}, maer 't schijnt, dat de tijdt niet wel toe en laet, dat hem sulx aengenaem soude zijn. Ten tweede heb ick gedacht aen het parlement alhyer. Want den cardinael[8] ofte den cancelier[9] wil ick niet offenseren, d'een voor d'ander prefererende.

Alle de affaires estrangères zijn nu in handen van mons^{r}. Arbaut[10], dye voor desen Spangien ende Italië hadde. Men sal zyen, off sij daer sullen blijven. De soon van Marion[11], voor desen een vermaert advocat du Roy is contrerolleur, Marillac[12] alleen superintendant van de finantiën. De marquys de La Viefville[13], dye over eenigen tijdt uyt de gevanckenisse gebroocken was, is hyer; men spreeckt van een huwelijck tusschen sijn dochter ende den neeff van den cardinael.

1 Henriette Marie; zie n°. 1059, p. 26 n. 4.
2 James Hay, first earl of Carlisle, die de onderhandelingen betreffende het huwelijk van Karel I met Henriette Marie van Frankrijk had gevoerd; zie II, p. 359 n. 6 en verder n°. 898 (II, p. 364 met noten 6 en 7). De verderop genoemde aartsbisschop is George Abbot (1562-1633), aartsbisschop van Canterbury.
3 Zie n°s. 1059 en 1060.
4 Zie n°. 1059, p. 26 n. 7.
5 Charles de Beauclerc (1560-1630); zie n°. 880 (II, p. 338).
6 Fr. van Aerssen.
7 *Excerpta ex tragoediis et comoediis Graecis*, die in dit jaar bij Buon te Parijs uitkwamen. De *praefatio* is gedateerd prid. kal. Iun. 1626. Zie n°. 930, n. 8 (II, p. 409). Ter Meulen-Diermanse, n°. 468.
8 Jean Armand du Plessis, hertog van Richelieu (1585-1642), sedert 1622 kardinaal en van 1624 af eerste minister van Lodewijk XIII.
9 Et. d'Aligre.
10 Zie n°. 1059, p. 27 en n. 2 aldaar.
11 Simon Marion, baron de Druy, président du grand Conseil; zijn vader was de vermaarde avocat du roi bij het parlement van Parijs, Simon Marion, baron de Druy (1540-1605), die in 1596 conseiller werd en in 1597 avocat général. Zijn pleidooien verschenen in 1594 onder de titel *Actiones Forenses;* in 1625 zag een Franse uitgave, *Plaidoyers*, het licht.
12 Michel de Marillac (1563-1632). Hij werd 1 juni 1626 garde des sceaux.
13 Zie n°. 1059, p. 27 n. 7 en II, p. 482, n. 12.

Ick mercke hyer, dat men t'onvrede is over het schyelick vertreck van onse schepen van voor Rochelle.

't Gunt uE. voorslaet van wat te doen voor ons landt wil ick garen behartigen, maer sal eerst zyen, hoe dese legatie sal afloopen om daeruyt occasie te nemen ..... UE.... om met Hartigsvelt[1] ... waer niet quaedt, dat men hem met Neeff[2] dede spreecken ... gehouden. UE. can mijne gebiedenisse doen daer ende alwaer het .... twijffele ick, off goed sal doen. Bucxhorn[3], dye te Breda gestaen heeft, soo .... bequamer, selfs om raedt vragende tot accommodatie. Misschyen off ... soude zijn als Teylingen[4]. Nopende mijn geschrift[5] heb ick voor dese ... geschreven[6]. 't Geeft mij wonder, dat het uE. soo wel contenteert, alsoo het ... sonder groote interpellatiën gemaeckt is. Let oock, off het gunt ... van de Haen[7] niet de hertogh[8] ende Graius[9] Neeff[2] niet en soude .... Neeff oock goed vind het drucken, soo sal men het moeten doen. Gisteren .... persoon van Alcmaer[10] zijnde eertijds van daer gebannen, omdat hij in ... coning van Spangnie eenige schepen toegevoert hadde. Dese ... communicatiën gehadt hebben met den cardinael de Cueva[11] ende ... te zijn, omdat hij niet en is erkent. Meent enig ... aen de schepen van Duynkercken. Ende alsoo hij mij ... landt door te stecken ende bij mij ... mij scheen niet onbequaemelick te antwoorden, heb ick ... meer particulariteyten te openen, dat hij wel soude doen .... landt faveur soude maecken. Hij nam aen sulcx te doen door een brieff, dye ick hem ried te schrijven aen Sijn Ex.[tie]. Ick twijffele halff, off hij te voren met A.[12] gesproocken had, hoewel hij mij sulcx ontkende. Soo hij mij den brieff brencht, sal ick deselve bestellen.

Mij is leedt, dat de ordinarise wegh van brieven wederom gebroocken is. Wij dyenen in desen tijd wat te corresponderen. UE. sal gelieven mijn broeder te seggen, dat ick nu niet en schrijff bij gebreck van stoffe, maer hem bidde aen D. Grevinchovium[13] te willen bestellen een bouck de jure belli ac pacis[14], alsoo ick het hem belooft hebbe doordyen hij het zijne aen den hertogh[8] heeft gegeven. Mijn huysvrouw doet haer gebiedenisse.

Den VI Martii XVI[c]XXVI.

UE. zeer dienstwillige broeder
H. de Groot.

1 Zie n[o]. 1059, p. 27 n. 10.
2 Frederik Hendrik.
3 Henricus Boxhorn, predikant te Breda.
4 De beschadigde tekst maakt nadere identificatie onmogelijk. Misschien is Gerard van Teylingen van Haarlem bedoeld; vgl. bijlage n[o]. 7 en n. 3 aldaar.
5 De *Epistola*, zie n°. 1051, p. 12 n. 6.
6 N°. 1060.
7 J. de Haen; zie II, p. 115 n. 6.
8 Frederik III, hertog van Sleeswijk-Holstein, in wiens dienst de remonstrantse ballingen J. de Haen, N. Grevinchoven e.a. Grotius herhaaldelijk nodigden te komen.
9 Niet geïdentificeerd; waarschijnlijk een der remonstrantse ballingen in Friedrichstadt.
2 Frederik Hendrik.
10 Nicolaes Schapecaes de Witte; zie Rogge, *Br. Maria v. Reigersb.*, p. 278 n. 1. Zie ook n°. 1162.
11 Kardinaal Alfonso de la Cueva (1572-1655), minister van aartshertogin Isabella (1566-1633).
12 Fr. van Aerssen.
13 Nicolaes Grevinchoven, zie boven n. 8.
14 In 1625 bij Nic. Buon te Parijs versch enen; zie Ter Meulen-Diermanse, n[o]. 565.
8 Frederik III, hertog van Sleeswijk-Holstein, in wiens dienst de remonstrantse ballingen J. de Haen, N. Grevinchoven e.a. Grotius herhaaldelijk nodigden te komen.

Wilt Neeff altijd verseeckeren van mijne affectie te meer alsoo ick niet en weet, off Cr.[1] hem quade impressie sal soucken te geven van mijne actiën. UE. gelieve de posten waer te nemen, dye guns ende weder gaen ende de brieven te doen bestellen aen mons[r]. Olivier[2] off mons[r]. d'Or[2].

.... Nicolaes Schapekaes de Witte ... tot het landt. Dan alsoo de brieff ... tenderende om onse landen te brengen onder ... advisen t'gunt ick van hem begeert had ... aen de Livkerhoeck, ende binnen Medemblick ... dye gelt daer toe soude destribueren, nevens ... had de molens te verbranden door poppen ende het selve te doen gebruycken de nieuwe ...[3].

Adres: Mijn Heer Mijn Heer Mr. Nicolaes Reigersberg, raedt in den Hoogen Raidt in Hollant.

1062. 1626 maart [13]. Aan N. van Reigersberch[4].

(Mon frère,)

... extraordinarisse gelegentheden waernemen, alsoo de ordinarisse om brieven te bestellen als ...

De paix is bij dye van Rochelle ende anderen van de religie volcomentlijck geaccepteert ... Spaignie is niet buyten apparentie, te meer alsoo men meent, dat de ... Spaignie niet en soude aengenomen hebben. Veele wijsen meenen, dat men off over de ... hebben off een generale vrede; maer in sulcke occurrentie bedrieght elck een ... Men houdt hyer, dat A.[5] heel wel is met Richelieu, genegen om malcanders ... correspondentie te stijven. Ick vrese, dat het secours van hyer niet groot en sal zijn ... door vrese van handelingh met Spaignie. De bisschoppen van Vranckrijck ... hebben allegader gedesadvoueert het geschrift bij mons[r]. de Chartres[6] gemaeckt ..., soo dat mons[r]. de Chartres alleen blijft met een compagnon. 't Parlement ... had arrest gegeven, waerbij dit desadveu wierd geimprobeert ende de bisschoppen gelast naer hun diocesen te vertrecken. Op de insinuatie hebben sij geantwoordt niet te ... dan alleen onder den coning ende dat zij recht hadden iure divino et ... een saeck den dienst van de kerck belangende, ende nu te meer ... op het winnen van het jubilé, 'twelck tot dit jaer is uytge(stelt) ... den coning te solliciteren de cassatie van het arrest van het parlement ... ten eynde zij niet angenomen werden met opinie dye saecke ..., dat is te seggen van de authoriteyt van de politycken over de kerckelijcken ... gezyen hebbende, heeft gedecreteert daghvaarding in persoon ... voorts aentasting van alle de ander haer goederen ...,

1 Cretensis, Fr. van Aerssen.

2 Onder dit adres werd aan Grotius geschreven; zie II, p. 214 (n°. 756) en II, p. 203.

2 Onder dit adres werd aan Grotius geschreven; zie II, p. 214 (n°. 756) en II, p. 203.

3 Deze regels schreef Grotius vóór de verzending op de rand.

4 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H7b; zeer beschadigd. Eigenh. oorspr. Op grond van de verwijzing naar mededelingen omtrent Schapecaes *laestmael* geschreven (zie brief n°. 1061 van 6 maart) dateer ik de brief op 13 maart. Hij kan echter ook van 20 of van 27 maart zijn.

5 Fr. van Aerssen.

6 Zie n[o]. 1059, p. 26 n. 7.

alsoo de coning op de jacht was, hebben het parlement verzocht te supersederen. Eenige bisschoppen zijn geweest bij eenige heeren van het parlement, hebben geseyt te vertrecken niet om het arrest, maer om dat haer gelegentheyt sulcx vereyscht. Dusdanige moeyte heeft men overal met de geestelijcke ende hyervan is de meeste schuld bij de princen, dye bij tijds

op haer stuck niet gelet en hebben, maer door een blinde devotie haer hebben laeten abuseren ende alsoo laten glijden het principaelste deel van haer ampt, 't welck is de sorge over de kercke, waerover haer Godt oock met recht straft.

UE. mach indachtich zijn van een bouck, dat ick eertijds gemaeckt had de Imperio summarum potestatum circa sacra. 't Is in Engelant bij eenige geleerden zeer goed gevonden, gelijck ick hyer zijnde vernomen heb, want het exemplaer, dat ick weynigh voor mijne gevanckenisse in Engelant gesonden hadde, is mij hyer zijnde weder behandight[1]. Gaet het eens wel in 't lant, men soude het mogen laeten overzien bij cloucke politycken ende laeten drucken.

De man van Alcmaer[2], daer ick uE. laestmael van had geschreven[3], seyt nu sijn meninge gantsch niet geweest te zijn in 't schrijven van den brieff ons land te raiden om eenichsins te comen onder Spaignie, maer dat hij wil te kennen geven, dat hij te Bruyssel hem sulcx heeft gelaeten, sonder nochtans eenigh quaed te doen aen 't land; dat hij ende andere catholycken in 't landt vijanden zijn van Spaignie soo wel als anderen. Spreeckt weer van desseings op Oostende ende Duynkercke. Middelertijdt is hij met mons.^{r} Defiat[4] ende Marillac[5], principale confidenten van den cardinael[6], in gespreck om de negotie op Oost- ende West-Indiën ende andere plaetsen hyer te diverteren, waertoe de catholycken in ons landt soude contribueren. Hij souckt mij te trecken in dese besoigne. Ick sal soecken hem uyt te hooren. Maer ick mercke uyt veel anderen, dat men souckt alle middelen om mij de wedercomste in 't lant te beletten, waertoe A.[7] zeer arbeydt. Ick heb uE. voor dese mijne opinie geseyt nopende het uytstellen van de noodige remediën in ons lant. Ick persistere daerbij ende sal d'uytcomst God bevelen. Maer 't is verdryetich soo lang in soo groote onseeckerheyt te blijven.

Ick bidde om mijne gebyedenisse aen Neeff[8] ende de vrunden.

Den[9] Maert XVI^{c}XXVI tot Parijs.

UE. dienstwillige broeder
H. de Groot.

... mijne beste memorie te zijn uyt een Rabbi Nehemias[10] ende dat de andere ..... passages gevonden mede daertoe dienende.

Dat men van ... ende schutterije ten tijde van de verandering van de magistraet tot ... mentlijck de reders van La Maire[11], soo mij dunckt.

Let op alles ende ... parlement men meynt, dat dye remporteren sullen IIII millioen gouden croonen.

1 Zie II, p. 100 en n. 1 aldaar. Zie ook Ter Meulen-Diermanse, n°. 894.
2 Nicolaes Schapecaes de Witte; zie n°. 1061, p. 31 n. 10.
3 Zie n°. 1061.
4 Zie n°. 1061, p. 29 n. 10.
5 Zie n°. 1061, p. 30 n. 12.
6 De Richelieu; zie n°. 1061, p. 30 n. 8.
7 Fr. van Aerssen.
8 Frederik Hendrik.
9 De datum is opengelaten.
10 Zie n°. 1091, p. 64 en n. 1 aldaar.
11 De koopman en ontdekkingsreiziger Jacques le Maire (1585-1616), zo niet diens vader Isaac bedoeld is.

Adres: Mijn Heer Mijn Heer Mr. Nicolaes Reigersberg, raedt in den Hoogen Raidt in Holland.

1063. 1626 maart 15. Van J. Narsius[1].

5 Martii 1626.

Literas hasce vidit hodie Ser. rex[2] et probare se ipse mihi dixit mandavitque per baronem D. Benedictum Oxenstern[3] - gentil-homme de la chambre du roy -, ut eas tradam gen. D. Carolo Bannerio[4] una cum ipsius literis ad A.T. mittendas. Oro itaque, obsecro, obtestor: veni. Etiam veni. Nam omnino mihi persuadeo Divinam Providentiam magnum aliquod bonum per A.T.[m] ecclesiae et patriae nostrae in regno Sueciae largiturum.

Clariss. D. Tilenum[5] et mons[r]. d'Or[6] - aureum meum praeceptorem Gallicum - officiosissime saluto.

D. Bertius[7] quid agit? Salveat et ille, si non nimis acerbus est apostata[8].

Mitto A.T.[ae] nonnulla[9], quae nuper in servitium regis edidi, si forte A.T.[ae] otium sit ac libeat nugas meas percurrere et errores - quod rogo - corrigere aut saltem annotare. Edidi et antehac Poëmata Septentrionalia[10], Apologeticum[11], atque alia nonnulla, quae nunc non mitto, ne nimium excrescat fasciculus et ne A.T.[ae] nimis magno sim taedio.

Placet Ser. regi - cujus stipendio annuo nunc fruor pro rerum Suedicarum descriptione poëtica[12] -, ut cum legatis D. Everhardo Bremen et D. Henrico van Ungaren ad magnum ducem Moschoviae[13] iter faciam observaturus omnia diligenter et descripturus describenda. Spero fore ut legati cito expediantur, quoniam magnus dux jam declaravit gratum sibi fore illorum adventum ideoque mense Maio me jam fore in Suecia.

Ser. rex putatur perendie Finnoniam versus atque inde in Sueciam iturus. Regina[14] hesterno die praecessit.

1 Hs. U.B. Amsterdam, cod. 30 E2. Eigenh. oorspr. De datering 5 maart is oude stijl. Zie over deze brief: Dr. P.C. Molhuysen, *Twee brieven uit de correspondentie van Hugo Grotius*, in *Meded. Kon. Akad. v. Wetensch. Amsterdam* 73 B n°. 3 1932, waar hij ook is afgedrukt. Zie eveneens n°s. 1222, 1230, 1231, 1235, 1241, 1246, 1277 en 1295.

2 Gustaaf II Adolf van Zweden (1611-1632), in wiens dienst Narsius in 1626 stond als lijfarts en hofhistoricus en door wie hij voorts werd gebruikt in diplomatieke zendingen.

3 Bengt Bengtsson Oxenstiern (1591-1643).

4 Karl Gustafsson Banér (1598-1632).

5 De predikant Daniel Tilenus (1563-1633), gewezen hoogleeraar te Sedan, met wie Grotius in Parijs enige tijd in hetzelfde huis gewoond heeft.

6 François d'Or, predikant en vriend van de familie de Groot; zie ook Rogge, *Br. van en aan Maria v. Reigersb.*, p. 129 n. 4: 'François d'Or, vroeger predikant te Sedan maar wegens zijne Remonstrantsche gevoelens afgezet. Hij hield te Parijs jongelieden, die hij in het Fransch onderwees. In 1638 werd hij voor eenigen tijd huisprediker bij De Groot, doch eindigde met tot de Katholieke kerk over te gaan.'

7 Als theologisch student in het Leidse Staten-Collegie opgenomen heeft Narsius daar Petrus Bertius (1565-1629) leren kennen, die er toen subregent was.

8 Bertius was in 1620 te Parijs tot het katholicisme overgegaan.

9 Bedoeld is wel: *Riga devicta ab augustissimo principe Gustavo Adolpho Suecorum, Gothorum Vandalorumque rege; magno principe Finlandiae; duce Esthoniae Careliaeque necnon Noringriae domino* etc. *carmine heroico descripta*, Rigae Livonum Gerhardus Schroder, 1625.

10 *Poemata Septentrionalia aliaque nonnulla miscellanea*, in 1624 te Hamburg uitgekomen.

11 Verschenen te Rotterdam in het jaar 1623.

12 Dit boek heb ik nergens kunnen vinden.

13 Michael III Fjodorowitsj Romanow (1613-1645, geb. 1596).

14 Maria Eleonora, zuster van keurvorst Georg Wilhelm van Brandenburg (1619-1640).

Iterum et semper valeat A.T.[a] cum lectissima heroica coniuge ac dulcissimis liberis.

1064. 1626 maart 22. Aan B. Aubéry du Maurier[1].

Vir Illustrissime,

Multum me delectat cognita et literis tuis et filii, nobilissimi tantoque patre dignissimi juvenis, relatu prosperior tua valetudo. Non minus me delectat filii tui conspectus, quo cum fruor, veterem nostram consuetudinem in suavissima illa vitae meae parte[2] et bonis patriae rebus non mediocri cum gaudio recordor. Iuvat etiam cum eodem filio tuo recolere fori studia, quae olim non indiligenter colui, ac ducere eum, non per mea vestigia, sed per eorum, quorum ego vestigiis laboravi, insistere. Hoc mihi videor sermonibus crebris consecutus, ut non inglorium putet iter illud, per quod viri saepe maximi aut ad honores aut ad famam honoribus non minus illustrem incesserunt. Est aliqua in aetate se praecipitante voluptas, cum juvenibus quantum natura permittit, iterum juvenescere et quod accepimus ab antecedentibus, idem praestare nos secuturis. Plane id credas velim me quod cum illo colloquor magis mihi quam ipsi praestare. Et tamen quid est, quod ei praestare possim modo, non et velim et debeam, cujus patrem semper amicum inter externos primum, popularium vel optimis nihil cedentem habui? Quare feceris pro veteri tuo in me amore, si filium tuum, sicut ego eum ad forum, ita tu ad me mittas. Etiam hoc rectius valebo, si te cum tua matrefamilias ac liberis recte valere intellexero. Mea meique vobis omnia optant, quae optari jus fasque est.

Lutetiae, 22 Martii 1626.

1065. 1626 maart 23. Van A. Affelman[3].

Amplissimo clarissimoque viro d. Hugoni Grotio IC. excellentissimo, salutem et officia.

Ab eo tempore, quo Parisiis ad Bituriges discessi, non semel in animo habui, vir excellentissime, fautor aeternum honorande, ad te scribere, tibique me in memoriam oblatione officiorum meorum revocare. Sed quia nihil occurrit, quod te putarem libenter audire aut legere posse, hactenus me suppuduit inanes ad E.T. dare literas. Quando tamen consideravi egregiam tuam erga populares tuos benevolentiam, quam etiam mihi Lutetiae commoranti satis declarasti, non volui diutius intermittere grati animi mei erga E.T. voluntatem officio literarum testificari. Quod si hoc tibi non ingratum fuisse intellexero, felici omine me in Galliam venisse et optimum peregrinationis fructum me in(de) reportasse existimabo. Nihil enim magis in votis habeo, quam ut doctissimorum virorum (be)nevolentiam conciliare mihi possim et imprimis E.T., vir excellentissime, ex cuius scrip(tis) me multum profecisse ingenue fateor. Nunquam doctissimum tuum de Iure Pacis ac Be(lli) tractatum[4] inspicio, quin inde aliquid me didicisse animadvertar. Quia tamen aliquando in eo aliquid reperio, quod ab aliis, quorum opinione

1 Gedrukt *Epist.*, p. 75; *Ep. ad Gall.*, p. 193. aant.

2 Dit slaat op de tijd, dat du Maurier Frans gezant in Den Haag was; zie n°. 1047, p. 6 n. 2.

3 Hs. U.B. Leiden, cod. B.P.L. 749. Schrijver is waarschijnlijk een zoon van de 'Rathsherr' Heinrich Affelmann of von Affeln te Soest in Westfalen en broer van de lutherse predikant aldaar, Johannes Affelmann.

4 In 1625 bij Buon te Parijs verschenen; zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 565.

et ego nonnunquam imbutus controv(ersum) scio, me occasionem nacturum confido, ut de iis aliquando cum E.T. conferre et ab ea melius informari possim. Non ausim enim ab ea impudenter petere, ut de uno atque altero literis suis me erudire dignetur. Unicum tamen, pace tua, mihi adducere liceat ex c. 9 lib. 2 in fin.[1], ubi asserere videris pontifici Romano vacante imperio investituram feudorum imperii Romani iure competere. Ubi primo pontifici temporalem iurisdictionem tribuere videris. Deinde vicariis imperii, qui ex Aurea Caroli IV Bulla tempore interregni omnem potestatem habent ius hoc contra constitutiones et praxin imperii derogas, denique adhuc sub iudice lis est, an etiam ipse imperator sine consensu ordinum, feuda imperio aperta vicissim aliis concedere possit. Non itaque oportet pontifici concedere id quod controvertitur imperatori.

Ignosce, vir excellentissime, quod scrupulum hunc mihi eximi tam audacter petam. Non dubito ego sententiam tuam veritate niti, sed eam a me non recte intelligi scio. Fateor ignorantiam meam, in iure praesertim publico. Sum autem inter eos, quos discere non piget. Tu, si viam literis etiam monstrabis, ut scriptis hactenus fecisti, illud efficies, ut, qui observantia, veneratione et gratitudine me erga te vincat, nulli sim concessurus. Ea siquidem est mea de excellenti tua eruditione, iudicio, prudentiaque opinio, ut nihil unquam neque praeclarius neque felicius mihi accidere posse arbitrer, quam si tuo consilio uti mihi contingat.

De academiae Bituricensis statu eiusque professoribus proxime scribam, nisi silentio tuo mihi silentium imperabis.

Hospitem habeo virum clarissimum dn. Iohannem Chenu, Curiae Parisiensis advocatum celeberrimum. Literae tuae si tabellario ordinario, qui singulis septimanis ad nos venit, tradantur, facile ad manus meas pervenient. Sed iterum atque iterum veniam inverecundiae precor.

Deum veneror, ut E.T. publico bono diu sospitem servet et incolumem.

A. et E.T. observantiss.

A. Affelman, Susato-Westfalus.

Avarici Biturigici 23. Martii 1626.

Adres: Nobilissimo Amplissimo Clarissimoque viro D. Hugoni Grotio IC. Excellentissimo dno fautori meo pl. honorando. Lutet. Parisiorum.

1066. 1626 maart 31. Van J. Wtenbogaert[2].

Mijn heere,

Ick en heb uE. met mijn schrijven niet willen moeyelick vallen sonder eenige stoffe, soude anders op uE. briefken door Mr. Elkes[3] ende op die van den 6^{en} ende 18

1 Lib. II, c. 9 § 11, 4; p. 245 in de uitgave van Molhuysen. Karel IV (1316-1378) vaardigde in 1356 de Gouden Bul uit om de verkiezing der Duitse keizers te regelen.

2 Hs. Bibl. Gem. Rotterdam, coll. Rem. Kerk, cat. v. hss., n°. 1983. Eigenh. oorspr. Gedrukt Rogge, *Br. Wtenb.* II: 2, p. 367; de noten zijn voor een deel daaraan ontleend.

3 Misschien een correspondentie-adres.

Meert - 't leste door van Wou[4] - all eer hebben geantwoordt. Off 't geen ick nu schrijve yet waert is, weet ick niet, hebbe het uE. evenwel voor sulcx alst is willen communiceren.

Den 29^en^ deser, eergisteren, kreech ick een brieffken van D. Grevinckhovio[5], gedateert in Rotterdam den 4^en^ derselver, het 2^e^ van hem, derwijle hij daer is.

4 Zie ook n°. 1073 in fine. Blijkbaar een correspondentie-adres.

5 Nicolaes Grevinchoven; zie ook n°. 1061, p. 31 n. 8.

De inhoudt is, dat de Staten van Hollant besich waren om op slands saecken ordre te stellen, bijsonder op de finantie, die seer verdorven is door quaet beleydt ende dieverije van groot ende cleyn; dat d'advocaet-fiscael van de Admiraliteyt aldaer, Berck[1], gevangen sit; dat eenen van der Mast[2], die all in verseeckering genomen was, onder hanttasting de iudicio sisti los gelaten zijnde, het weder comen hadde vergeten, daerdoor de rechters in quaet bedencken bij tvolck geraect waren, niet sonder reden: alsoe doorgaens haere proceduren sulcx zijn, off sij 't niet en meynden. Dat Oom van den Hove[3] - die is de vriendt aldaer - nu tweemael bij hem was geweest, d'eerste mael, seydt hij, creech ick wt hem soe weinich, dat ick verwondert was; dan hij had het hooft ende mondt all voll van sijn schrift, dat hij sijn Cousijn[4] gelevert hadde, daer stont het all in, dat hij soude konnen seggen, dat gaff hij mij te lesen: 't was vrij lang; In somma - nae verhael van de sieckte ende haeren oorspronck - comt hij tot den medicijnmeester[4] ende de remediën, die hij verscheyden voorslaet, doch blijft eyntelick daer op staen, dat men eerst de pol.[5] moet reformeren, daernae de k.[6], want anders souden de medicijnmeester hem selven alleen ende sonder hulp vinden, indien hem int kerckelijcke yet ontmoette. Dit all sijn Grevinchovens relative woorden, daerop hij, Grevinchoven, voort aldus vervolght: ‘Ick hadde de 2^{e} reyse, naedat hij Cousijn gesproken had, met hem wat redens: 1° dat hij alle hulps genoch had aen t'cruys op de sijde[7]; 2° niettemin, dat ick daertegen niet en hadde alst niet all te lang en marrede, ende dat onse neeringe[8] daer en tusschen onverhindert mocht voortgaen. Hierop seyde Oom, dat de neeringe met besloten winckel niet meer soude verhindert worden. Ick seyde, dat se noch tot Nimmegen verhindert wierdt; d'antwoort was, dat daerin voorsien was; ende 't is soe: desen dach is een brieff derwaerts, nae wensch, soe se seggen, die 't aengaet. Voort sprack hij van een amnestie, die most voorgaen, daer en was sijn Cousijn niet aff te brengen. Ick vraechde, wanneer die soude claer sijn. 't Was in korte tijdt, hij was er mede besich ende verwachte noch eenige vrienden wt Zeeland, die nu mette vrost qualick konden overcomen. Noch vraechde ick, waertoe die nodich was ende wat se geven soude. Antwoort: securiteyt bij eenige vreesachtige ende ongeruste, die de *δίχη* naejaecht. Dien hoeck te boven sijnde, soe wast all gewonnen ende dan soude 't effect van Jan Ooms[9] request aen den prince van selff komen, alsmede van dieghene, die te Louvre[10] sijn; maer voor die tijdt most men hem met dit noch dat voor mij ende dy niet quellen. Niettemin soe was hem Jan Ooms

1 Mr. Gerrit Berck; hij kreeg van de Staten-Generaal op 5 juni 1609 en 4 januari 1622 commissies resp. als secretaris en als raad en fiscaal van de Admiraliteit van Rotterdam (archief Staten-Generaal inv.nr. 3250, commissieboek 1586-1625, f. 271 en 362 verso); zijn arrestatie stond in verband met knoeierijen, waarover zie n°. 1048, p. 8 n. 8.
2 Nicolaas van der Mast; hem was op 1 mei 1621 door de Staten-Generaal een commissie gegeven als raad ter Admiraliteit te Rotterdam (archief Staten-Generaal inv.nr. 3250, commissieboek 1586-1625, f. 357 verso).
3 Gerard Oom van Wijngaarden, edelman-extra-ordinaris van Frederik Hendrik.
4 Frederik Hendrik.
4 Frederik Hendrik.
5 De politycken.
6 De kerkelijcken.
7 Het zwaard.
8 Het prediken der remonstranten.
9 Johannes Wtenbogaert.
10 Loevestein.

request seer aengenaem geweest. Mijnen naem, seydt hij, en was noch niet gespelt, om reden; doch mocht se de naeste reyse - te weten overmorgen - wel gespelt worden, want Oom dan wederom bij Cousijn gaet. Schijnt in allen gevalle, dat Cousijn wil ordre stellen eer hij met sijn spitsbroeders vertreckt. Wat hyeraff worden sal, leert de tijdt. Hij crijght nu wat meer ende beter aenraders dan hij gehadt heeft.

Die Carel, daervan Oom lest schreeff, draecht hem nu manlicker, maer de 12 Frans[1] en gelden nu so veel niet als sij plegen; 't is oock een munte, die ons gheen profijt en gheeft, soe de coopluyden seggen.' Hactenus idem ille. Pergit: 'Aengaende de saecken van de kercken hier te lande - Gomarizat - is te beclagen, dat die soe weynich bij den prince beharticht worden. Men seydt, dat de heeren Gecommitteerde Raden een punt van beschrijving ontworpen hadden om de placaten tegen d'arminianen te doen executeren. Waerop alsoe sij door haeren secretaris Wolff[2] het advis van den prince versochten, seyde hij, dat die acte harder was als de placaten selffs. Ende als de secretaris seyde, dat het sijn meesters soe nodich vonden tot conservatie van de ruste int landt, repliceerde hij wel toornich, hij soude dan oock dencken op middelen, die hem souden goedt duncken om 't land in ruste te brengen. Daermede ginck de secretaris heen, ende bleef het goede voornemen van de heeren Gecommitteerde Raden sonder effect. Denckt eens. Maer daer sou haest een ander ancker worden wtgeset. De gedeputeerde van de synode - seydt men - sullen den prince aen boort comen. 't Is te hoopen, dat dat bet opereren sal, maer soe dat niet en helpt, soe mogen wij het God bevelen.

Een van onse broeders t'Utrecht, genaemt Duncanus[3], heeft een boecxken wtgegeven, dienende om de overheyden wat op te wecken tot executie van de placaten tegen d'arminianen. Hij neemt sijn principale (argu)menten wt de boecken van Wtenbogaert, Episcopius[4], Taurinus[5] etc. D'overheyden m(oeten) wel verblindt sijn, soe sij nu niet sien en konnen. Ick sal u een exemplaer senden, hier isser in de stadt gheen te krijgen.' Dusverre de geseyde schrijver.

Mij dunckt niet, dat hij[6] van die wij meynden, ontboden sij, soe wt desen brieff als wt eenen anderen van elders aen mij, die seydt, dat onse vriendt geseydt hadde, dat hij hem niet geraden en had daer te comen, ende voort, dewijll hij nu daer was, men het stil houden soude. Noch heb ick nevens, datter weer yet wtgegeven is tegen prins Mauris ende de rechters[7], dat seer scherp es, dat den lesten Febr.^{ij} met clocken-slach op den autheur off drucker 1000 gulden gestelt was. Die 't mij schrijft seydt aldus: 'hij doet het die het doet, hij doet de remonstranten geen goedt, niemandt hoort gaern quaet spreken van sijn eygen bloet.'

1 Carel = de griffier Fr. Criep, zie n°. 1056, p. 19 n. 5; de 12 Frans = Douze, Douza; zie II, p. 500 en n. 1 aldaar; vgl. n°. 1056, p. 19 n. 4.

2 Cornelis Anthonisz. van der Wolf, secretaris van de stad Brielle, werd 23 januari 1621 door de Staten van Holland en West-Friesland tot hun secretaris geëligeerd. Hij bekleedde deze functie tot zijn dood in 1640.

3 Cornelius van Dongen (overl. 1636), die sedert 1619 te Utrecht stond, gaf in dit jaar uit *Redenen van consideratiën om de gereformeerde ghemeynten bij den anderen te houden*. Knuttel, *Pamfl.* n°. 3701.

4 Zie n°. 1056, p. 19 n. 9.

5 Zie n°. 1160, p. 149 n. 5.

6 N. Grevinchoven.

7 *Den Hollantschen Apocalypsis*, reeds in 1625 in de zuidelijke Nederlanden uitgegeven; zie n°. 1048, p. 7 n. 4.

Men seydt, dat de prins en de princesse dese maent te hove comen wonen.

Alle uwe E. brieven, oock die van Wou[1] bracht, heb ick met d'eerste gelegenheyt voort bestelt. Alst uE. gelegenheyt vereyscht, wensche ick wel een weynich te verstaen, hoe dat stuck van de jesuiten voort affgelopen is[2], ende hoe het metten peys in Italiën ende Valiteline staet, oock off de h[r]. van Somersdijck[3] haest vertreckt.

Op tgheen uE. begeert had aengaende de reyse van mijn huysvrouwe[4], om uE. dat tijdelick te laten weten: sij is geresolveert te gaen met het eerste convoy, dat van hyer derwaerts sal gaen, ende van daer hyer verwacht wordt, tensij eenich ander beletsel quame. 't Sal in allen geval noch wel omtrent off nae Paeschen sijn, nae mijne gissing. Gelieft uE. daerentusschen yet te bevelen, hebt maer te commanderen.

Mons[r]. Tresel[5] van mening zijnde zijn soon derwaerts te senden, soe hij uE. schreeff, veranderde schielick ende ginck zelve. Ick was verwondert over de haestige verandering ende executie. Dan yeder weet zijne affairen. Wij hopen hij in het (?) landt is buyten ongeluck.

Mijn huysfrou met joffr. Tresel ende d. Episcopius groeten uE. hertelick.

Ick blijve altijdt

Mijnheer

UE. dienaer.

Ult. Martii 1626.

Hier is een van mons[r]. de Haen[6] gesonden van Orléans, daer sijn soon[7] es, herwaerts om aen uE. te bestellen. Ick heb van hem niet.

Adres: A Monsr Monsr Grotius en ses mains propres. Paris. Pour deux solz.

In dorso schreef Grotius: leste Maert 1626. Utenb.

1067. 1626 april 3. Aan Willem de Groot[8].

Literas a te, mi frater, tum 4 tum 10 Martii scriptas recte accepi et quae prima data est occasio, ea utor ad rescribendum.

Displicet mihi illa concionandi de publicis negotiis licentia, quae nisi reprimitur, malum dabit. Sed forte et hic morbus et similes alii viam parant ad *χρίσιν* quandam

1 Zie ook no. 1073 in fine. Blijkbaar een correspondentie-adres.
2 Hij doelt waarschijnlijk op de kwestie betreffende het boek van Antonius Sanctarellus S.J., waarover zie n[o]. 1067, p. 40 en de noten 10 en 11 aldaar.
3 Fr. van Aerssen.
4 Zie n[o]. 1056, p. 21 en n. 3 aldaar.
5 Zie n[o]. 1056, p. 22 n. 2.
6 Waarschijnlijk n[o]. 1053.
7 Heinrick; zie n[o]. 1053.
8 Gedrukt *Epist.*, p. 789.

generalem, quae utinam ex bono sit patriae. Avebo intelligere, quid de captivis Lupesteinensibus[9], quid de thalassicis[10] futurum sit. Rotterodamenses

9 De volgende remonstrantse predikanten waren op Loevestein gevangen gezet: Simon Lucae Bysterus in 1621, Eduardus Poppius, Carolus Niellius, Paulus Lindenius in 1623 (Poppius overleed in 1624) en vervolgens in 1624 Petrus Cupus, Bernardus Vezekius en Arnoldus Geesteranus; zie de brief, die Rombout Hogerbeets januari 1624 aan Grotius schreef (n°. 866, II p. 325 en n. 1 aldaar). Zie verder n°. 882, II p. 342 en n. 2 aldaar; Dr. H.C. Rogge, *Johannes Wtenbogaert en zijn tijd*. Amsterdam 1874-1876, III, p. 90 v.; Brandt, *Hist. Ref.* IV, p. 1095 vv.; Rogge, *Br. Wtenb.* III: 1, p. 358.

10 Het proces tegen enkele raden van de Admiraliteit van Rotterdam; zie n°. 1048, p. 8 n. 8.

de syndicatu[1] faciant, quod libet. Tamen a Matelifio[2] nihil tale exspectaveram. Nos quiescamus et tempora patiamur fluere. Ego de scripto meo[3] non edendo persto, eoque magis, quia pax facta in Valle Telina et induciae inter Sabaudum[4] et Genuenses partem materiae subduxerunt. Tum vero ita scriptus est liber noster, ut nec catholicis hic nec apud vos reformatis sim satisfacturus. Talia scribere eorum est, qui sua ope stant nec quemquam habent, quem respiciant. Ab Heinsio[5] nihil accepi literarum. Nolo fallatur aut ipse aut Mylius, cui non scribo, quia siquid est per filium ejus[6] significo. Is si discesserit, quod brevi futurum videtur, et dignum quid occurrat, scribam ad ipsum liberius, quando ipse invitat. A Buono[7] aeque facile totum exemplar impetrabo quam unum quaternionem[8]. Non metuo futurum ut rumpatur foedus Compendiense[9]. Nimium avide hic expetunt, ut modica pecunia bellum nostrum alant. Sorbona censuram edit in Santorielli librum[10], qui reges etiam ob insufficientiam et inhabilitatem ait deponi posse. Iesuitae a Parlamento jussi generalibus verbis hoc dogma condemnarunt[11]. Videbimus an et solide sint refutaturi: nam et hoc imperatum est. Pax cum Rupellensibus et sociis probata est in Parlamento. Etiam in Valle Telina facta pax: manet vallis sub Rhaetis, sed habitura suos ex se judices non praefectos aliunde missos. Publice ibi exercebitur Romana tantum religio. Munitiones tradentur pontifici et ordine destruentur. Inter Sabaudum et Genuam induciae in sex menses. Abiit princeps Pedemontanus[12] multum conquestus se inscio transactum. Idem queruntur et Veneti. Hae sunt artes saeculi, parum ex tanti regni dignitate. Perlatus huc est liber titulo Veritatis odiosae[13] multa continens in Riceliacum, Arsenium[14], principem Mauritium, cum laude Oldenbarneveldii. Putatur auctor Carolus Scribanius. Talia elogia parum commendant causam remonstrantium, sed non est in ipsorum manu impedire.

Vale cum parentibus tuaque uxore a me, mea et nostris.

3 Aprilis 1626.

Rex perendie creditur iturus ad Fontem Bellaqueum, sub finem septimanae discessurus Arsenius.

Tuus tui amantissimus frater
H. Grotius.

1 Het pensionarisschap.
2 Zie I, p. 285 n. 4.
3 De *Epistola;* zie n°. 1051, p. 12 n. 6.
4 De hertog van Savoye; zie n°. 1061, p. 29 n. 6.
5 Zie n°. 1054, p. 17 n. 4.
6 Zie II, p. 456, n. 6, waar Molhuysen verwijst naar p. 449, n. 4; dit moet zijn p. 485 n. 4.
7 De Parijse uitgever Buon.
8 Blijkbaar een defect vel in *De iure belli ac pacis;* zie nrs. 1071 en 1072.
9 Gesloten 18 juni 1624 door Adriaan Pauw (1585-1650).
10 *Antonii Sanctarelli ex Societate Jesu Tractatus de haeresi, schismate, apostasia, sollicitatione in sacramento poenitentiae et de potestate Romani Pontificis in his delictis puniendis.* Roma 1625.
11 Hun verklaring is te vinden in *Mercure François* XI, Suppl. p. 92.
12 Zie n°. 1059, p. 27 n. 9.
13 *Den Hollantschen Apocalypsis;* zie n°. 1048, p. 7 n. 4.
14 Fr. van Aerssen, sedert oktober 1625 buitengewoon gezant in Parijs.

1068. [1626 april 3.] Aan N. van Reigersberch[1].

Mon frère,

Ick heb uE. hoogelijck te bedancken van de diligentie gebruyckt in mij te adviseren. Ick heb lest ontfangen de uwe van den 10., daernae dye van den 3. ende daernae die van den 16. Dye van den 10. is de beste ende werdt eenichsins gecontinueert bij die van den 16.

Mij dunckt, (dat) Neeff[2] geen vaste resolutie en can nemen, bij welcke manier van doen dickmael .... haer bedrogen vinden. Doch ick hoope, dat de eenparige advysen van soo veel (goede) vrunden hem sullen doen resolveren ten besten, doch vrese daerentegen de loose meneën van Cretensis[3], dye in de andere weeck, soo men seyt, vertreckt.

Ick sal dan uE. (leste) beantwoorden. Ick blijve van mijn advys, datter geen eenicheyt en is te treffen sonder (re)stitutie van eer ende goederen, combinatie van de magistraten, permissie van exercitie (aen de) remonstranten als aen de lutherschen. Dit zyende sullen veelen van de enicheyt van de kercken ....., dye nu daer tegen zijn. 't Gunt uE. seyt, dat de diffidentie veel quaeds .... is seecker, ende soude daeruyt misschyen arger connen uytslaen (dan) men wel denckt. Van Utenbogards comste in 't landt is niet, van de anderen mach wel waer zijn. Wij sullen zyen, wat op de remonstrantie soo van de gedeputeerden van de synode als van de gevangenen[4] van Louvesteyn sal volgen. Ick stae in twijffel, off het beter waer, dat het polityck voorging, off dat Neeff ronduyt seyde niet te verstaen, dat men eenige protestantsgesinden in haer exercitie sal beletten; dat soude hem seer sterken ende hebbende onder sich de soldaten heeft niet te vresen. Dat van van Santen[5] is geen quaed teycken als oock van Schaffer[6]. De propoosten van Duyck[7] sijn oock notabel.

Mijn boucxen[8] aengaende dunckt mij, dat de redenen van de editie minder werden, alsoo Neeff daerop niet en urgeert ende Vrancrijck de paix heeft gemaeckt in de Valteline ende een bestant voor ses maenden tusschen Genua ende Savoye. Onse predicanten in 't lant sullen buyten twijffel seggen, dat ick de roomsch-catholycken te veel flatteer, gelijck ick mij, om de waerheyt te seggen, wat gevoucht heb nae de plaets, daer ick ben; aen d'andere zijde de catholycken alhyer sullen veel oock niet goed vinden. Sulcke schriften dyenen niet gemaeckt dan bij luyden, dye wel geappuyeert sijn ende nae niemant en omzien. Sulcx dat mij best dunckt op te houden. Come ick met eere in 't landt, ick can dan voor 's lands eer sorgen.

Van den man van Alcmaer[9] heb ick uE. sedert geadviseert[10]. 't Is een woelend mensch. Ick laet hem praeten ende antwoorde hem weynigh. Dan mij dunckt, dat hij correspondentie heeft met de catholycken in 't lant; gelaet hem

1 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H7c; beschadigd. Eigenh. oorspr.
2 Frederik Hendrik.
3 Fr. van Aerssen.
4 Zie n°. 1067, p. 39 n. 9.
5 Gerrit Beukelsz. van Santen, lid van Gecommitteerde Raden van Holland. aant.
6 Goosen Schaffer, lid van de Staten-Generaal.
7 Anthony Duyck; zie n°. 1051, p. 12 n. 8.
8 De *Epistola;* zie n°. 1051, p. 12 n. 6.
9 Nicolaes Schapecaes de Witte; zie n°. 1061, n. 10.
10 Zie nrs. 1061 en 1062.

nu zeer genegen tot de generale vrijheyt in alle de Nederlanden met religionsvrede. Dat van S[r]. Salvador[1] vind ick niet vremdt; wij sullen hooren, wat van der Mast[2] ende anderen sal wedervaren.

De Sorbonne heeft het bouck van Santarellus[3] inhoudende veele leeringe de authoriteyt van den coning prejudiciabel zijnde, gecondemneert als strijdig met Godes woordt, tenderende tot subversie van alle staten ende haetelijck voor den paus. De jesuyt was over eenige dagen bij 't parlement belast te onderschrijven de censure, dye de Sorbonne over eenige wercken hadde gedaen jegens de Admonitio[4]: dit hebben zij naegecomen; Santarellus' leer te improberen: dit hebben zij mede gedaen in zeer generale termen; alle de collegiën, dye sij hebben in Vrancrijck, mede te doen: doen gelijcke verclaeringe; ende te schrijven jegens Santarellus: hyertoe hebben zij tijdt genomen. Ick ..., dat haer dat sal doen .... Sorbonne tegens Santarellus, dye noch niet en is ... vinde ick daermede den coning ende zijne ra(edt) ... alsoo niet verclaert en werdt, dat den paus ... afsetten nochte de ondersaeten ontbinden van de gehoorsaem(heyt) ... Den cardinael de Richelieu is oock ter handt gecomen ... (Veritas) odiosa[5], waerin hij, Arsens, oock de memorie (van prins Maurits) ... traduceert, met loff van den advocaet Barnevelt ... in questie. Den cardinael heeft het aen Arsens ... van sulcx te verachten. Van het tractaet van Compiègne[6] ... gesproocken. Ick weet Cretensis[7] sulcx uytgeeft om sich ... laet verluyden, dat hij veel gedaen heeft; sulcx staende ... van de religie zeer imputeerde de stuyting van de ... in de Valteline waervoor gegaen dat zij waeren ... heeft hij oock van Orangie difficulteyten uytgestroyt ... De Engelschen zijn vertrocken, hebbende wat misconte(ntement) ...., die sij gegeven hebben aen dye van de religie van dat .... de hertogh van Chevreux[8], bij den welcken zij zijn gelogeert ... wegen verclaert hebben, dat de hoope van goede bejegening .... gegeven aen dye van Rochelle, soo sij haer wel droegen te verstaen is ... demolitie van het fort ende ontblooten van de eylanden, ende dat haeren coning daertoe soude alle goede debvoiren doen.

De paix met dye van de religie wordt nae eenige cleyne dispuyten morgen gepubliceert. Men vreest hyer zeer voor een trefves in ons landt, de oude menees continueren noch, Aelius(?)[9] voet haer zeer in de hoope van ons lant ofte een stuck te becomen. Ick ter contrarie steeck haer sulcx uyt het hoofdt, oock van te begeren enige steden van verseeckertheyt, haer deducerende, dat al sulcx voordeel soude geven aen Spangnie. Op Orange zijn oock enige sourde desseings. Wij sullen mettertijdt syen in 't stuck van dese ambassade, off Richelieu cretensem[7], off

1 Niet geïdentificeerd. Wellicht een dergenen, die betrokken waren bij de knoeierijen ter Admiraliteit van Rotterdam, tenzij gelezen moet worden St. Salvador; dan zou nl. bedoeld zijn de stad, die in 1625 door de Spanjaarden werd belegerd en genomen (zie Joannes de Laet, *Jaarlijck Verhael van de Verrichtinghen der Geoctroyeerde West-Indische Compagnie*, Eerste deel, boek I-III 1624-1626. Werken Linschoten-Vereeniging XXXIV 1931, p. 80). Dit lijkt mij echter zeer onwaarschijnlijk.

2 Hoogst waarschijnlijk dezelfde als de in n[o]. 1066 genoemde; zie p. 37 n. 2 aldaar.

3 Zie n[o]. 1067, p. 40 n. 10.

4 Zie II, p. 490 n. 7 en n[o]. 1036 (II, p. 496 en n. 6 aldaar).

5 Zie n[o]. 1067, p. 40 n. 13.

6 Zie n[o]. 1067, p. 40 n. 9.

7 Fr. van Aerssen.

8 Claude de Lorraine, hertog van Chevreuse.

9 Schuilnaam voor De Richelieu. De naam is echter moeilijk leesbaar.

7 Fr. van Aerssen.

dese dye sal bedryegen. Sij worden beyde voor groote meesters gehouden; Richelieu selff bij de Italianen, aen den welcken hij doet geloven, dat alles, dat hij doet, mettertijdt sal blijcken tot dienst van de kerck gedaen te zijn, waervan soo veel waer is, dat hij 't parlement in de questie met de bisschoppen ende jesuyten zeer quaelick heeft geappuyeert. Defiat[1] gaet nu eerst na de keyser. Messieurs de Courtenay[2] solliciteren nae gewoonte om(?) ongelieert te zijn als princes du sang, oock met recommendatie van den coning van Engelant. 't Sal niet vorder opereren dan interruptie van prescriptie.

Wat mij in 't particulier aengaet, wilt Neeff niet perssen; het generael sal ons leeren, wat wij te hoopen hebben. Een surseantie van wapens waer misschien niet quaedt, om ordre binnenlandt te stellen ende alles tot een tractaet te prepareren. Ick meen, dat men van hyer met weynich geldt ons ende Denemarcken sal soucken in actie te houden. Ick vind niet quaed, dat uE. en passant van den Beyer[3] geseyt heeft. Neeff de Bye[4] dyent bij wijlen (g)eanimeert, hij is oudt ende coudt. Onse huys(vrouw) .... bezien ende soude mij garen mede hebben, alsoo sij meent, dat ick tegen dyen ... sal zijn ende mijn bouck inhoudende Excerpta e tragediis et comediis ... Graece et Latine[5] sal zijn uytgegeven. Meer en heb ick voor desen tijdt (niet) dan sal Godt bidden ons landt te segenen ende uE. met alle de vrunden te bewaren.

..... XVI^{C}XXVI.

UE. dienstwillige broeder

H. de Groot.

Adres: Mijn Heer (M)ijn Heer Mr. Nicolaes (Reigers)berg, raedt in den (Hoogen Rae)dt in Hollant. In 's Gravenhage.

In dorso schreef Reigersberch: broeder de Groot den 3 Apr. 1626 tot Paris.

1069. 1626 april 13. Van P.C. Hooft[6].

1 Zie n°. 1061, p. 29 n. 10.

2 Jean de Courtenay, seigneur de Chevillon, was, daar hij geen erkenning kon krijgen van zijn aanspraken, in 1614 uitgeweken naar Engeland. Jacobus I richtte voor hem een verzoek om erkenning als prince du sang tot Lodewijk XIII en Maria de Medici, terwijl in Frankrijk voor hem geijverd werd door Henri de Bourbon, prins van Condé. In 1617 keerde hij naar Frankrijk terug en herhaalde in 1620 tezamen met zijn neef, de seigneur de Bléneau, zijn pogingen. Nadat De Richelieu, aan wie zij verwant waren, eerste minister was geworden, boden zij op 16 maart 1626 opnieuw een verzoekschrift aan. Zie Jean de Bouchet, *Histoire Généalogique de la Maison Royale de Courtenay*, Paris MDCLXI, p. 287 vv. Zij baseerden hun aanspraken op het feit, dat Catherine, dochter van Philippe de Courtenay, in 1301 gehuwd was met haar neef Charles van Valois, zoon van Philips III de Stoute en broer van de toenmalige Franse koning Philips IV de Schone.

3 Wellicht Hugo Adriaensz. Beyer (1579-1631). Hij was in 1619 te 's-Gravenhage beroepen in de plaats van Joh. Wtenbogaert.

4 Joris de Bie; zie I, p. 331 n. 2.

5 Zie n°. 1061, p. 30 n. 7.

6 Minuut U.B. Amsterdam, cod. II C. 797; copie U.B. Leiden, cod. Pap. 13. Gedrukt J. van Vloten, *Pieter Cornelisz. Hooft. Brieven. Nieuwe vermeerderde ... uitgave, met toelichtingen, aanteekeningen en bijlagen*. Leiden 1855-1857 I, p. 264. De brief is geschreven bij de verzending van Hooft's *Henrik de Gróte, zijn leven en bedrijf*. Amsterdam 1626. Beantw. d. n°. 1084. Zie ook Geeraert Brandt, *'T Leeven van den Weleedelen, gestrengen, grootachtbaaren*

Illustri Viro, saeculique ornamento, D. Hughoni Grotio.

Nisi te, eruditorum pariter et moram decus, fortuna patriae invidisset,

nescio an temperaturus mihi fuerim, quin abs te peterem, ut in enitendo foetu hisce litteris comite obstetricis vice ad exemplum Socratis fungerere: importune quidem parumque probe manu attollendae Reipublicae obstricta, ad ordinanda delirimenta mea usurus. Nunc vero absoluto vulgatoque hoc opusculo cum frustra emendationem aut suppressionem suasurus esses, intentum assidue generis humani commodis animum tuum ejusdem oblatione morari piget pudetque. Cui enim sanae mentis religio non sit, triviali stilo obstrepere meditanti praeparationem ad Evangelium[1], apologiam Ordinum[2], aut Ius pacis et belli[3], augustum opus? Nec alia occurrit defensio, quam quod non sponte aut ingenio meo, sed impulsu magni mihi autoris, fratris tui, hoc ausus sim; simul reputans penes te fore arbitrium quatenus ejusdem lectioni vacare expedierit. De venia itaque non despero. Quod benificium si insuper lata vel severissima sententia de commissis erroribus alias forsan mihi usui futura cumulare digneris, beaveris me; qui in observando te reverendoque virtutes tuas nemini non invitus cedam ullo in tempore: precorque Deum Optimum Maximum eas tandem ut patriae bonisque omnibus indulgeat. Vale!

Idibus Apr. MDCXXVI.

1070. 1626 april 18. Aan N. van Reigersberch[4].

(Mon frère,)

... heb ick geschreven door een extraordinarisse bode. Ick schrijve nu door de ordinarisse ..... het voorgaende, alsoo ick hoop, dat dye bryeff voor desen wel ter hande sal zijn ..... ambassadeurs negotieren te Fontainebleau op het gelt. Nopende de priesters ..... passeren. Op 't instellen van de belofte van onse assistentie jegens dye van de religie ..... Ick had geschreven van 150^{m} croonen gegeven aen Denemarcken, maer het is .....: en wil de coning van Vrancrijck continueren te geven 50^{m} gulden ..... oorlogh duyrt, gelijck hij verstaet, dat de Staten geven.

De Apocalypsis[5] ..... in handen van eenigen getranslateert in 't Fransch, dient om d'arminianen ..... maecken; men seyt, dat Scribanius[6] daervan den auteur is, alsoock van de (Veritas odiosa[7]), De prins van Condé[8] had deser dagen aen den coning geschreven om oorloff (van te hooff) te mogen comen, clagende, dat hij seeckere processen niet en mocht vervolgen .... hij van sijne

1 Zie II, p. 27 n. 1. Ter Meulen-Diermanse, n°s. 1135, 1138, 1141.

2 Zie II, p. 76 n. 1. Ter Maulen-Diermanse, n°s. 872 en 880.

3 In 1625 bij Buon in Parijs verschenen; zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 565.

4 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H7d; beschadigd. Eigenh. oorspr.

5 Zie n°. 1048, p. 7 n. 4.

6 Carolus Scribanius S.J., schrijver van *Den Hollantschen Apocalypsis;* zie n°. 1048, p. 7 n. 4.

7 Zie n°. 1067, p. 40 en n. 13 aldaar.

8 Henri de Bourbon (1588-1646).

pensioenen niet en werd betaelt. De cardinael de Richelieu dit (ver)staende is terstont te hooff gecomen - want hij was te landewaert om zijn (ge)sontheyt - heeft te wege gebracht, dat de pensioenen datelijck zijn betaelt ende dat de processen zijn gerevoceert aen het parlement van Bourgoigne; op 't comen te hooff is niet geantwoordt.

De man van Alcmaer genaemt Nicolaes Cornelissoon Schapecaes de Witte[1] comt bij wijlen bij mij, maeckt discoursen van entreprinse op eenige steden van den vijant in Nederlant, slaet breed voor, wil alles doen voor de generale vrijheyt van Nederland ende van de religie, soo voor d'eenen als voor d'anderen, seyt dat vele bisschoppen oock anderen in Nederlant de Spaensche regieringe moede zijn, seyt veel gecommuniceert te hebben met Octavio van Veen[2]. Hij is hyer besigh met een compaignie van verscheyde navigatie, hoopt te wege te brengen, dat de paus ende andere princen van Italië daertoe sullen contribueren tot afbreuck van Spangnie. In somma veel winds. Evenwel vind hij hyer gehoor. Seyt, dat eene genaemt Agent hem sterck maeckt voor een millioen in de compaignie te brengen; wilde wel, dat ick enige bekenden in ons lant disponeerde om mede daer in te treden, daertoe hij mij dese memorie[3] heeft toegesonden. Ick segh, dat men eerst moet zyen het octroy ende conditie. Nu heeft hij op mij versocht, dat ick in 't lant soude schrijven, ten eynde hij met den prins van Orangie soude mogen spreecken ende te dyen eynde becomen seureté de corps, soo jegens alle officiers als jegens sijne crediteuren voor eenige maenden. UE. can met enige vrunden daerop letten.

Men is hyer quaelick te vrede, dat men in ons landt hem niet beter en weert tegen Spangnie. Mij dunckt: niet verloren is veel gewonnen. Ick sal uE. advysen verwachten.

Mijn huysvrouw nevens mij doet haere gebiedenisse aen alle de vrunden.

Den XVIII April XVI^{c}XXVI tot Parijs.

UE. dienstwillige

H. de Groot.

Adres: Mijn heer Mijn heer Mr. Nicolaes Reigersberg, raedt in den Hoogen Raidt in Hollant. In 's Gravenhage.

In dorso schreef Reigersberch: broeder de Groot den 18 April 1626 tot Paris.

1071. 1626 april 25. Aan Willem de Groot[4].

Venit ad nos Mairius[5], attulit Lucanum, ejusque exemplaria mihi dedit. Placet editio; pro cura suscepta tibi ac D. Vossio[6] gratias ago.

Hic pacem Rhaeticam habebimus: inducias in Subalpinis et Liguribus. Pacem etiam cum Rupellanis, sed lubricam. Tolosae ipso secundo Paschatis die Metiano

1 Zie n°. 1061, p. 31 en n. 10 aldaar.
2 De schilder Octavio van Veen, ook Otho Venius genoemd, geboren te Leiden in 1558, was in dienst van het hof te Brussel, waar hij in 1629 overleed.
3 Deze memorie ontbreekt.
4 Gedrukt *Epist.*, p. 790.
5 De Leidse uitgever Jean le Maire, bij wie de derde druk van Grotius' *Lucanus* in dit jaar uitkwam; Ter Meulen-Diermanse, n°. 425.
6 De klassiek filoloog G.J. Vossius (1577-1649). Hij was in 1622 hoogleraar te Leiden geworden.

supplicio[1] affectus est quidam illarum partium ob commercia cum Hispano Rohanii[2] nomine. Uxor Rohanii[3] in aula queritur bello durante actum negotium et pace obliteratum. Rex insulas Rupellae praejacentes munire pergit. Ex Anglia intelligimus graves parlamenti iras in Buckingamum[4], ob venditas dignitates, pacem cum Hispanis ruptam, amicitiam cum Gallis male cultam, dissipatum aerarium, et quae alia regum invidia regnantibus objici solent; sed rex offensas in se vertens irritas reddidit. De Dani armis hic bene speratur. Nostri legati adhuc in aula sunt. Fabulae hic sunt de induciis apud nos; sed putantur impedimentum rei ei allatura tot foedera cum Gallo, Anglo, Dano. Spinola[5] maris potentiam affectat. Res maritima sine Hispanorum introspectione indigenis mandata; privatorum maxime impendiis naves struuntur, in spem praedae.

Volitat hic liber, Caroli Scribanii opus, nomen habens Veritas odiosa[6], in quo honoratur memoria Oldenbarneveldii, probris impetitur atrocibus memoria Mauritii, Arsenius, Richeliacus. Remonstrantibus invidiosum est, quod eorum causa ab Hispanis agitur.

Abrahamum Milium[7] et si qui alii bene nobis volunt salutes rogo. Libelli Henriciani[8] miror impudentiam. Quaternionem Eee de jure belli ac pacis[9] a Buono[10] accepi. Mittam ad te ubi aliqua erit occasio. De pecunia alias scribemus. Interim pro negotiorum meorum gestione gratias habeo maximas.

Vale cum tua uxore, infante[11], parentibus, amicis.

25 Aprilis 1626.

Ad affinem senatorem Reigersbergium[12] nunc non scribo. Quia dudum literas ab eo nullas habemus, existimamus eum esse in Zelandia aut Amstelodami. Velim scire, quando huc ventura sit Falcoburgica[13].

Tui amantissimus frater
H. Grotius.

1072. 1626 april 28. Aan Willem de Groot[14].

Puto, mi frater, jam literas a me et quidem binas ni fallor acceperis, quas te scripseras desiderare. Scribo alioqui rarius cum nihil novi occurrit, ne inutili damno vos onerem. Tuae omnes datae 2 et 7 Aprilis recte pervenerunt, etiam una ejusdem mensis sine die.

1 Mettus of Mettius Fufetius was de opperbevelhebber van Alba Longa, die op last van Tullus Hostilius tot straf voor zijn verraad met vier paarden vaneen gescheurd werd.
2 Zie n°. 1059, p. 27 n. 5.
3 Marguérite de Béthune, dochter van Maximilien de Béthune, duc de Sully, en Rachel de Cochefilet.
4 Zie n°. 1048, p. 8 n. 6.
5 Zie n°. 1051, p. 12 n. 10.
6 Zie n°. 1067, p. 40 en n. 13 aldaar.
7 Zie I, p. 271 n. 8.
8 Zie n°. 1092 in fine en n. 5 aldaar.
9 Zie n°. 1067, p. 40 n. 8.
10 De Parijse uitgever N. Buon.
11 Johan de Groot, geb. te 's-Gravenhage 5 september 1625.
12 Grotius' zwager Nicolaes van Reigersberch.
13 Josine de Bie, de vrouw van de gouverneur van Orange; zie II, p. 261, n. 1.
14 Gedrukt *Epist.*, p. 790.

De tumultu Amstelodamensi[1] et patris scripta Calendis gratias vobis omnibus habeo pro sollicitudine et pro iis, quae de filii[2] profectu nunciatis. Illud de Musio[3], quem exitum sit habiturum, scire aveo multoque magis de tumultu Amstelodamensi, qui si impune abit, vereor ne non modo actum sit de spe remonstrantium, sed et boni multi aliquando in summo sint periculo. Novi ego calvinistarum ingenium: omnia movent potius quam de dominatu decidant.

Venio ad ea, quae me privatim tangunt. Ἄρχ[4] inservire si possim, velim. Sed quomodo me alienis rebus sine mandato ingeram? Sciendum primum esset, qua in re ipsi utilis esse posset nostra opera. De salvo conductu velim scire, quid suadeas et quibus rationibus, ut deinde cogitem, quid agendum sit. Mitto tibi quaternionem E e e[5]. Hodie hinc et quidem celeribus equis abiit Arsenius, haud dubie omnia moturus. Miror ejus absentiam non majori usui fuisse. Pax cum Hispano durare videtur, cum protestantibus minus fida gravibus jam nunc querelis utrinque. In aula regnat Riceliacus et putatur mutaturus aerarii curatores.

Vale, mi frater, et patrem, matrem, uxorem tuam[6] et amicos saluta.

28 Aprilis 1626.

Tui amantissimus frater

H. Grotius.

1073. 1626 april 28. Aan N. van Reigersberch[7].

(Mon frère,)

..... April is mij wat laet behandicht, waeruyt ick mercke een slappicheyt ..... ick vrees veel quaeds sal doen ende eyntelick beclaeght sal wesen. Partijen ..... ende blijvende in de regering sullen haer bij gelegentheyt wreecken van de ..... het tegen hebben. 't Gunt ick voor desen geraden heb ende daer ick noch bij (blijve is) niet om mij - dye ergens een heencomen hoop te vinden - maer om het (lant) ende om alle de vrunden te verseeckeren. Ick en sal daer mij niet meer ..... maer de saecke Godt bevelen. Doch het valt mij swaer dus te blijven ..... ende worgen. Ende hoe wij hyer aengezyen worden soude ich uE..... connen verhaelen.

De heer van Somerdijck[8], dye gemeent had, soo men seyde, op huyden ..... ofte Donderdagh te vertrecken, is eergisteren schyelick gecomen ende op huyden vroegh ..... te post. Sijn comst sal apparentelijck quaed doen. Ghij kent sijne consten, (men) had zijne absentie beter behooren te mesnageren.

Ick meen de oploop van Amsterdam[9], (waer) ick, nae uE. missive, tijding van heb ontfangen, een gemaeckt werck is, om de slappe luyden voort vervaert te maecken. 't Sijn Paeuw ende Triglandius[10] oude trecken.

1 Zie J. Wagenaar, *Vad. Hist.* XI, p. 45.
2 Zijn zoon Cornelis, die voor zijn studie in het vaderland verbleef; zie ook n°. 1057.
3 Hugo Muys van Holy leed aan een verschrikkelijke ziekte, waaraan hij een maand later overleed.
4 Frederik Hendrik. Zie voor de zin van deze woorden n°. 1077, p. 53 n. 8.
5 Zie n°. 1067, p. 40 n. 8.
6 Alida Graswinckel, met wie Willem de Groot 11 juni 1623 was gehuwd.
7 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H7e; beschadigd. Eigenh. oorspr.
8 Fr. van Aerssen.
9 Zie boven, n. 1.
10 De Amsterdamse burgemeester Reynier Adriaensz. Pauw en de predikant aldaar Jacobus Trigland.

De paix met Spangnie duyrt, soo ick meen. Dye van de religie werden zeer odieux door haere handelingen met Spangnie, dye dagelijcx ontdeckt werden, waerover een te Toulouse is geëxecuteert[1]. Sij daerentegen claegen over de fortificatiën in de eylanden van Re ende Oleron. Somma: de mescontentementen sijn groot. De cardinael[2] blijft te hooff ende men meent, dat hij verandering voor heeft in de beleyders van de finantiën.

Vaert wel met alle de vrunden ende bekenden.

Den XXVIII April XVI^{c}XXVI.

UE. dienstwillige

H. de Groot.

Wilt mij doen weten, off uE. een brieff hebt ontfangen door een extraordinarisse bode voor dese door den ambassadeur afgevaerdight, welcke brieff nevens eene van mijn huysvrouw ging onder couverte aen van Wouw[3].

Ick had vergeten te schrijven, dat de voorslagh van Cromhout[4] gantsch niet en deugt, want daermede souden de oude magistraten toonen, dat zij niet anders voor en hadden dan te regieren zonder te letten op het gemeen ende de religie.

Adres: Mijn Heer Mijn Heer Mr. Nicolaes Reigersberg, raedt in den Hoogen Raedt in Hollant. In 's Gravenhage.

In dorso schreef Reigersberg: broeder de Groot 18 April 1626 tot Paris.

1074. 1626 april 29. Aan N. van Reigersberch[5].

Mon frère,

Ick heb uE. op uwe laeste geantwoordt, waeruyt uE. mijne consideratiën op de gemene saecke sult hebben verstaen. De tijdings, dye ick sedert successivelijck van 't gepasseerde tot Amsterdam[6] heb ontfangen, confirmeren mij daerin sonderling ende doen mij vastelick geloven, dat tijdt versuymt is. Doch in onsen tijdt zijn oock gelijcke fauten gedaen, dye ons (slecht) zijn becomen. God geve, dat dese mede niet t'avont ofte morgen beclaecht (word)en. Alle, dye Arsens[7] gehanteert hebben, oock de prins van Portugael, don Christophoro[8], vind ick bitter ingenomen tegen

1 Zie n°. 1071.
2 De Richelieu.
3 Zie n°. 1066, p. 36 n. 4.
4 Nicolaes Cromhout (1561-1641), heer van Werkendam en Vrijhoeven. Hij was sedert 1620 president van het Hof van Holland; zie ook n°. 1058, p. 24 n. 10.
5 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H7f; beschadigd. Eigenh. oorspr.
6 Zie n°. 1072, p. 47 n. 1.
7 Fr. van Aerssen.
8 Christophoro en de hierna te noemen Emmanuel zijn de zoons uit het huwelijk van Emilia van Nassau, de zuster van prins Maurits, met Emmanuel van Portugal; Christophoro's zuster, van wie verderop sprake is, is waarschijnlijk Maria Belgica.

Cousijn[9]. Menichte van leppige ..... tegen hem, Arsens ten hoochste verheven als het eenigh soustien van Europa ....., dat hij noch meer slagen wil slaen sulcx als dye van Bohemen. Anderen mogen haer daeraen spiegelen. Blinde slagen lucken niet altijdt wel. Den ..... don Christophoro seyt mij, dat sijn suster wil procederen tegen het testa(me)nt[10] op de goederen

9 Frederik Hendrik.
10 Nl. van prins Maurits.

gelegen in Brabant en Bourgocgne. Hij claeght zeer, dat men don Emmanuel in ons lant niet beter en tracteert.

Nieus nae het gunt ick lest heb geschreven is hyer niet. Ick bidde om mijne gebiedenisse aen de vrunden.

Den XXIX April XVI^{c}XXVI. Tot Parijs.

UE. dienstwillige

H. de Groot.

De saeck van mijne ordonnantie blijft steecken naedat men mij op veele poincten heeft doen sonderen, daertoe ick niet en can verstaen, ten deele om de conscientie, ten deele om de affectie tot het lant ende 't huis van Nassau.

Adres: Mijn Heer Mijn Heer Mr. Nicolaes Reigersberg, raedt in den Hoogen Raidt in Hollant. In 's Gravenhage. Ten huyse van Mr. Willem de Groot ofte te Middelburg ten huize van d'Heer Rentemeester Reigersberg.

In dorso schreef Reigersberch: (broeder) de Groot den (29 A)pril 1626; (af)fectie tot ... ende 't huys .... Nassau.

1075. 1626 mei 21. Aan Willem de Groot[1].

Literas, mi frater, tuas, quas 11 et 26 Aprilis scripsisti, hodie demum accepi. Ego pro certo habeo, quod scripsi antehac, mearum aliquas ab Arsenio[2] interceptas. De Arsenio quod scribis non miror: ipse cum huc primum veniret, praedicaverat nunquam se initurum fuisse pacta, qualia Pavo[3] cum collegis inierat. Accepit ipse conditiones duriores et egregie a se rem curatam jactavit. Aveo scire, quid de alligendis in nobilitatem et reis Thalassicis[4] sit futurum. Pierianam orationem[5] non vidi. De Mylio[6] displicet exemplum: neque minus quod regentium auctoritas hebescit ad insaniam eorum, qui regi debent. Haec desidia malum dabit. Debyaeo[7] gratulor. Significavi nuper datos hic in carcerem marescallum Dornanum[8] et alios aliquot interioris apud fratrem regium[9] admissionis. Quid de illis futurum sit, ignoratur. Fit nunc in ipsorum archiva inquisitio. Pax cum Hispano magis magisque firmatur. Stat et altera cum Rupellanis. Cardinalis Riceliacus rerum potens laborat, ut Galliam viribus maritimis instruat. Itaque navigationes, commercia, advenarum invitamenta molitur et me quoque per hos dies ad se venire jussit in domum Lemursiam, ubi nunc agit. Advectus eo sum carruca Defiati[10], qui Espessii[11] uxoris sororem in matrimonio

1 Gedrukt *Epist.*, p. 790.
2 Fr. van Aerssen.
3 Adriaan Pauw, die het subsidieverdrag van Compiègne in 1624 gesloten had.
4 Zie n°. 1067, p. 39 n. 10.
5 Zie n°. 1032, n. 5 (II, p. 491).
6 Cornelis van der Myle; zie II, p. 461 n. 1.
7 Waarschijnlijk de tresorier-generaal Joris de Bie.
8 Jean Baptiste d'Ornano, comte de Montlaur, maréchal de France (1583-16 september 1626).
9 Gaston, hertog van Orléans; zie n°. 1081, p. 56 n. 6.
10 Markies d'Effiat; zie n°. 1061, p. 29 n. 10.
11 Zie II, p. 334 n. 3; zie ook II, p. 412 n. 7.

habet. Dixi quae mihi ad rem pertinere videbantur[12]. Spes hic est aliquos romanensis religionis ex nostris

12 Zie voor deze aangelegenheid n°. 1137, p. 117 n. 3.

et Brabantiae partibus huc posse traduci. Sane beneficia magna advenis indulgentur. Dordrechtanis, quos nostri meminisse pater scribit, gratias ago maximas.

Vale cum parentibus et amicis.

Lutetiae 21 Maji 1626.

Pierianam orationem[1] postquam haec scipseram accepi: *οὐδὲν μέγα* Scripserat mater consultum fore, ut uxor et ad vos veniat. Ego ejus praesentia non libenter careeo. Nque aant. amamus sumtus inutiles. Quare siqua causa est satis gravis, ejus certiores fieri nos oporteret, ut quid ex re est statuamus.

Tui amantissimus frater
H. Grotius.

1076. 1626 mei 22. Van J. Wtenbogaert[2].

Mijnheer,

Ick importunere uE. niet gaerne te vergeeffs: oorsaeck waerom ick op den uwen van 8 Mey tot noch toe niet heb geantwoordt, bij gebreecke van retour.

Op eergisteren creech ick schrijven van mijn huysfrou[3], die den 8^{en} Mey tot Rotterdam wel was gearriveert, doch nae lange fatigues ende niet sonder peryckel ende grote schrick van de Duynkercksche chaloupen, die tot drie toe quamen aenroeyen, meynende wat uyt te rechten om de calmte, maer rechteden niet wt, God heb loff, want geen cans siende keerden weder. Sij sendt mij 2 brieven van Victor[4], d'een van 8, d'ander van 11 deser. De somma, dat hij 8 off 10 dagen weder in den Hage is geweest - hij schrijft wt Rotterdam - ende aldaer tot begeerte van C.[5] een ontwerp tot vereeniging, 'de quo proximis per nautam', seydt hij, ende van ander dingen meer. Den 7^{en} was onsen vriendt bij hem gecomen seggende, dat C. dapper gestoort was op de Vlamings[6] stuyrluyden - ick meyne hij de Leydtsche overheyden verstaet - ende geseydt had wel te sien, dat men met dat volck een ander cours most gaen etc. sich informerende op eenige dingen etc. Hij meynt, dat dese somer de cabel wil te beet gaen - phrasis nautica, quam vix capio - meer als oyt voor desen, want parthije haere laetste cracht nu thonen wil. Het schijnt - seydt hij -, dat men wel dienst van hem soude willen trecken, maer op zijn eygen hasard, daer hij geen groote sin in en heeft wenschende maer om een woordt off 2 aen eenige, dat zijn blijven C. aengenaem is, maer 't en wilder niet uyt, hoewel daerom noch gearbeydt wordt. Sijne intentie aengaende de vereeniging seydt hij gheen andere te sijn dan om ons volck alle bijeen te krijgen onder dat dexel op een vrije voet, dat men evenwel seecker houdt, dat parthije tot gheen vrede verstaen sal ende soude men alsoe veel vrienden gemaeckt ende parthije int onghelijck gestelt hebben. 't Stuck van der Goude[7], seydt hij, was wel affgeloopen, de luyden hadden moeten compareren voor 't Hoff - om haer wt handen van den officier te houden -, maer sijn weder heengegaen sonder meer. Hij bidt, als ick den voet van vereeniginge per mare sal

1 Zie no. 1032, n. 5 (II, p. 491).
2 Hs. Bibl. Gem. Rotterdam, coll. Rem. Kerk, cat. v. hss., n°. 1987. Eigenh. oorspr. Gedrukt Rogge, *Br. Wtenb.* II: 2, p. 377.
3 Maria Petit Pas; zie n°. 1056. Voor de 'vriendt' vgl. p. 37 en n. 3 aldaar.
4 Schuilnaam voor Nic. Grevinchoven.
5 C. = Cousijn = Frederik Hendrik.
6 De Vlaming = de predikant Adr. Borrius; zie n°. 1038 (II, p. 497, 499v.).
7 Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* XI, p. 46.

hebben ontfangen, met uE. te communiceren, om uE. oordeel te hebben ende alsoe de saeck noch in haer geheel is - want hij niet verder en was gegaen dan in generalibus voor sijn particulier advis, hem beroepende op ons -, soe wenscht hij, dat bij ons alhyer een nieuwe voorslach ontworpen wierdt. Seydt voort, dat de staet des vaderlands ongetwijffelt miserabel is in veele manieren, bekennende rondt wt, als hij het sijne van daer hadde ende opt gemeen niet en sage, sijn handt niet eens wilde drayen om vrije woning te hebben, veel te geven, niet te winnen, alle dinck duer, de finantiën verachtert, jalous(iën ende) oneenicheyden gheen gebreck etc. in voegen, dat menschelicker wijse te oordeelen, soe de vijant d'oorlog continueren mach, dien staet moet vallen, ten ware Engellandt, Vranckrijck etc. bet de handt booden ende d(at) anders huys gehouden wierdt. Hem en dunckt niet, dat d'admiraliteytsche[1] noot van den lijve h(eeft), maer dat het sal aencomen op een quadruplum ende infamie tot groot miscontentement van de gemeenten. Voorts alsoe ick hem den 25^{en} Aprilis had geschreven ‘dat Dan.[2] mij had veradverteert, dat hij daer eenige ijveraers had hooren spreecken, die seggen, dat men C. behoort te verseeckeren eer hij de gevallen parthije oprecht, item dat het seecker was, dat C. aldaer bij uE. sedert weynich tijds seer was gediscrediteert ende met groot ongelijck etc., had hij goedtgevonden die woorden aen S^{r}. Duyst[3] over te schrijven, die hem gebeden hadde metten eersten aen mij te willen schrijven, om wat naerder verclaring over dese woorden van S^{r}. Dan. te mogen hebben, als namelick wat dat voor ijveraers sijn, wat hij meyndt, dat sij door dat ‘verseeckeren’ verstaen ende vanwaer dat discrediteren mach heercomen. Hij, S^{r}. Duyst, had opinie, seydt hij, dat het comt wt die man, die daer nu versch was aengecomen[4], hij wilde dit soe het was C. communiceren, maer tot meerder opening begeerde hij als vooren, dat hij mij dit cito soude adverteren: Soude, seydt hij, hyervan aen S^{r}. Daniel selve geschreven hebben, maer had den tijdt niet, de boode most voort. Nu bid ick uE., mijn heere, S^{r}. Dan. hierover eens te begroeten ende, als het uE. goedt dunckt, over schrijven, wat S.E. daerop seydt. Voort doet S^{r}. Victor uE. seer groeten. Dit ist all, dat ick van hem hebbe, maer mijn huysfrou schrijft daerbij, dat het placaet in den Briel mede was gerenoveert, dat de luyden, welcker huys tot Leyden geplondert was, noch boven de geltboete wt de stadt gebannen waren, dat Tresel[5] tegen haer geseydt had, sij behoeffde nae den Haege niet te haesten, ende dat het daer beter gestaen had voor desen als nu, dat haer van seecker vrou, die sij mij noemt, geseydt was, dat in den Haege een stellagie gemaect was op 't Hoff, om tegen de kermis, die doe was, het spel te spelen van Slatius[6] ende Barnevelt[7], maer dat de prins dat niet gewilt

1 Zie n°. 1067, p. 39 n. 10.
2 Niet Daniel Tresel (zoals Rogge meent *Br. Wtenb.* II: 2, p. 382, n. 4), maar Grotius; zie ook II, p. 480, n. 5.
3 Jan Duyst van Voorhout, afgezet als lid van de vroedschap te Delft, doch in december 1626 in zijn ambt hersteld; zie n°. 1113.
4 Vermoedelijk Fr. van Aerssen.
5 Daniel Tresel; zie over hem II, p. 129 n. 6.
6 Henricus Slatius, pamflettist en een der roerigste remonstrantse predikanten, was in 1623 de aanstichter van de samenzwering tegen het leven van prins Maurits. Op de vlucht gegrepen werd hij op 5 mei van dat jaar onthoofd.
7 Reinier van Groenevelt, zoon van Johan van Oldenbarnevelt en een der deelnemers aan het complot tegen Maurits, werd eveneens terechtgesteld. Zijn broer, Willem van Stoutenburg, wist zich door de vlucht te redden.

ende de stellagie doen affbreecken hadde, dat haer oock geseydt was, dat 40 off 50 van de principaelste cooplieden van Amsterdam de heeren aldaer wilden remonstreren, dat soe verre haere EE. haer niet en wisten te verseeckeren tegen sodanige plondering van 't grau, sij wilden vertrecken nae Rotterdam.

Ick come nu tot speciale beantwoordinge van uwer E. leste van den 8. Mey, in dewelcken ick niet en verstae, wat voet van den jaere 1606 ende 1607 het is, daervan uE. schrijft. Ick merck, dat men groote hoop hier heeft van de saeck wederom te brengen op de voet etc., doordien in Engelandt niet veel gelt en is te vinden, wij groot gebreck hebben, ende door prolongatie van het tractaet van Compiègne[1] wij wederom verbonden zijn van in drie jaren nae expiratie van dit jaer geen trefves te mogen maecken. Verstae oock niet wat te seggen is men mocht mij hier oock toe engageren in 't stuck van 't jaer 1616, daer ick mij voor wacht. Ick hoor seer node ende met grote droeffheyt, dat uE. schrijft van 't quellen opt point van religie, van de indigniteyten ende van noch gheen ordinantie te hebben etc. Ick bid God, dat hij uE. sterckheyt wil verleenen, daeraen ick niet en twijffel. Van de abuyse daer te hooff was hyer oock veel spraeck, maer verdwijnt heel. Isser yet, wensch het te weten. Monsr. Tresel was int begin in Hollandt seer verwellcomt, oock van den hr. van d. Mylen[2], sonde de princes renetten, die haer wel smaeckten, soeckt vrienden te maecken om de betaelde 1000 g. weder te hebben ende de onbetaelde te salveren, houdt sich als twijffelende, of hij weder sal comen, maer ick houde, dat hij daer blijft, off het most heel anders wayen dan hij meynt. Meer weet ick hyervan uE. niet te schrijven.

Hoe varen die sollicitanten voor de catholyken, daervan uE. schreeff? De uwe aen d. Grevinckhoven wierdt terstont voort bestelt. Is daer yet besonders van den stant alhyer, bid - soe het geoorloft is - 't selve te mogen weten.

Met dienstelicke groetenis, oock van d. Episcopius aen uE. ende joffr., wil ick desen eyndigen ende uE., Mijnheer, den Almachtige bevelen.

Desen 22 Mey 1626.

UE. dienaer,

I.W.

Ick weet niet, off ick uE. geschreven heb, dat ick den brieff per Lemaire[3] wel heb ontfangen. Dat seggen Walaei houden d. Episcopius ende ick buyten apparentie. Wij letten op het boeck tegen Arnoldum[4], ende noch isser onder den druck tegen de Confessie. Wat dat voor eene verclaringe der onsen sij, die haer nu beter soude contenteren, konnen wij niet beseffen.

Adres: A Monsr. Monsr. Grotius es mains propres.

1077. 1626 mei 29. Aan Willem de Groot[5].

1 Gesloten in 1624.
2 Cornelis van der Myle; zie II, p. 461 n. 1.
3 Zie n°. 1057, p. 24 n. 1.
4 Zie n°. 1056, p. 21 en n. 2; voor het antwooord op de *Confessie*: II, p. 430 n. 2.
5 Gedrukt *Epist.*, p. 790.

Verum puto, quod nuper ad te scripsi, mi frater, aliquot a nobis epistolas interceptas fuisse, dum hic fuit egregius talium artifex[6]. Mermanni[7] mors nobis

6 Fr. van Aerssen; zie n°. 1075.

7 Misschien Nicolaes Meerman, die na de dood van zijn vader Françoys Gerritsz. in 1601 door zijn oom, de bekende Dirck Gerritsz., in Delft werd opgevoed. Hij vertoefde in 1622 en 1623 te Parijs, waar hij veel vriendschap van Grotius ondervond (zie II, p. 268).

omnibus gravis accessit ad alias moestitiae causas. De re Amstelodamensi[1] quid futurum, scire avebo. Induciae Belgicae hic, ut video, metuuntur, quia omnium interest occupari Hispanum, neque placent crepundia ad puerperam missa. De Thalassicis[2] puto futurum eventum qualem auguraris.

Illud in catalogo Francofurtensi de libro meo[3], errore admissum est ejus, quo ibi distributore Buonus[4] utebatur; neque alia est editio quam Buoniana, sed distractis exemplaribus brevi parabitur nova.

Quid de captivis nobilibus hic agendum sit, adhuc in incerto est. Interim Pousinum oppidum pessimo exemplo obsequium detrectat et sunt quidam hugonottorum, qui causam probant. Quidam regem illuc iturum putant, alii in Picardiam, ut Luinii[5] fratres, quibus male vult regina mater[6], praesidiis excutiat. Sunt qui existimant principem Condaeum[7] in aulam revocatum iri, quod sane velim, si recta consilia instituerit sequi.

Venio ad *τὸ σκυταληκὸν*[8], quo duo proponentur. Prius periculosum judico: aditus enim daretur ad vos; sed quis honestum regressum aut mansionem spondeat? Ad alterum quod attinet, ego ei, quem indicas, omni occasione operam fidelissimam navavi, quamdiu hic sum; et quominus amplius fecerim faciamve nihil obstat, nisi quod non plane perspecta habeo ejus desideria et sine mandato quicquam agere intutum est. Quod si nec potestas nec voluntas benefaciendi ipsi deest, non est quod colores quaerat. Sin minus, cogitandum nobis est, ubi larem collocare possimus et familiam in aliquo pietatis cultu educare. Nimis dudum haereo et video vos, qui ex animo mihi vultis, nihil posse; qui possunt, nimium frigere. Nemo illorum tangitur alienis incommodis. Vtenbogardum penitius instruxi de rebus, de quibus ante scripseram. Tibi ac parentibus optimis satis magnam pro nostri cura gratiam habere non possum.

Valete omnes a me et uxore.

29 Maji 1626.

Tuus tui amantissimus frater

H. Grotius.

1078. 1626 juni 5. Aan Willem de Groot[9].

1 Zie n°. 1072, p. 47 n. 1.

2 Zie n°. 1067, p. 39 n. 10.

3 *De Iure belli ac pacis;* zie II, p. 427 (n°. 950) en p. 433 (n°. 958). Zie ook Ter Meulen-Diermanse, n°. 565[III], remarque 5 (p. 225).

4 Da Parijse uitgever.

5 Honoré d'Albert, seigneur de Cadenet, duc de Chaulnes, pair et maréchal († 1649) en Léon d'Albert, seigneur de Brantes. duc de Luxembourg et de Piney, pair († 6630), broers van Charles, marquis d'Albert, duc de Luynes, connétable de France (1578-1621).

6 Maria de Medici (1573-1642), in 1600 gehuwd met Hendrik IV van Frankrijk.

7 Zie n°. 1070, p. 44 n. 8.

8 *Σκυτάλη* = geheimschrift. Blijkbaar heeft Willem in geheimschrift een tweetal voorslagen gedaan: òf terugkeer in het vaderland, waar hem reeds enkele remonstranten waren voorgegaan, òf zich in dienst stellen van de prins; zie n°. 1072. Vgl. ook n°. 1082.

9 Gedrukt *Epist.*, p. 791.

Peperit haec aula, mi frater, mutationem, cujus diu plena fuit. Cancellarius[10] non tantum sigillis orbatus est, sed et in villam ablegatus. Locum ejus, sine nominis dignitate, habet Marillacus[11], aerarii antehac praefectus, homo eccle-

10 Et. d'Aligre.

11 Michel de Marillac; zie n°. 1061. De maarschalk van die naam, Louis de Marillac

siasticis deditissimus. In ejus locum quis surrogandus sit dubitatur: alii Defiatum[1], Espessii[2] affinem destinant, alii fratrem Marillaci, alii Sulliacum[3], qui olim eo munere majori cum honore quam cum gratia fruitus est. Sed Sulliaco religio obstat et nimius rigor invisus potentibus. Summa quoque duo munera in una domo locari non ex re videtur. Defiatus in flagrante est gratia apud Riceliacum, qui nunc omnia potest. Alii futurum augurantur, ut triumvirati collegio regatur aerarium, quod et antehac factum.

Princeps Condaeus[4] cardinalem[5] vidit: quorsum et quo exitu incertum. Sed apparet nondum eum aut Parisios venire aut aulam sequi. Rex it Blesam et quo ultra nescitur. Alii Pousinum iturum putant, quod oppidum mira audacia in regem rebellat, alii Rupellam. Blesam venit aut certe advocatur Vendocinensis[6], ut aliqua permutatione facta abducatur a praefectura Armorica. Provinciam enim hanc maritimam plane suae potestatis esse volunt qui nunc imperant magna mari molientes.

Haec hic agebantur. A vobis nuntium de bello accenso accipere multi hic avent. Pax cum Hispano constat. Dimittuntur copiae in Rhaetis. It Venetias Castellinovius[7], Preaux dictus antehac, Alterivii frater.

Rogo me optimis parentibus et amicis commendes.

Lutetiae 5 Iunii 1626.

Tui amantissimus frater

H. Grotius.

1079. 1626 juni 5. Aan N. van Reigersberch[8].

(Mon) frère,

(Het ho)ff alhier heeft eyntelick voortgebracht de verandering, daervan het swanger is geweest. De (cance)lier d'Haligre is niet alleen berooft van de segels, maer oock te landewaert ..... legeert. Monsr. de Marillac, dye voor desen de financiën heeft gegouverneert, (heeft de) segels ende voort alle authoriteyt van een cancelier, uytgenomen de naem. (Wie) nu de superintendentie van de finantiën crijgen sal, is onseecker; enige spreecken van (Defi)at, d'Espesses swager, anderen van Sully, anderen van Marillacs broeder. Daer (zijn), dye meenen, dat men veele directeurs sal maecken, gelijck voor desen wel geschiet is.

1 Zie n°. 1061, p. 29 n. 10.
2 Zie II, p. 334 n. 3.
3 Maximilien de Béthune, duc de Sully (1559-1641), beroemd Frans staatsman, protestant, trouw dienaar van Hendrik IV, na wiens dood in 1610 hij praktisch geen rol van betekenis meer speelde. De aanvoerder der hugenoten, de hertog van Rohan, was zijn schoonzoon.
4 Zie n°. 1070, p. 44 n. 8.
5 De Richelieu.
6 César, hertog van Vendôme, en zijn broer Alexander, grand-prieur de France, werden op last van De Richelieu gevangen genomen en naar het kasteel van Amboise gevoerd.
7 Charles de l'Aubespine, marquis de Châteauneuf, abbé de Préaux, broer van de Franse kolonel in Staatse dienst François, marquis d'Hauterive; zie II, p. 104 n. 1.
8 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H7g; beschadigd. Eigenh. oorspr. De brief is vrijwel een vertaling van n°. 1078; zie aldaar.

De prins van Condé is bij den cardinael geweest, maer de coning heeft noch niet goed gevonden, dat hij te hooff ofte te Parijs soude comen. Den coning vertreckt vooreerst nae Blois, off hij verder gaet nae Poussyn - de plaets, dye bij een edelman van de religie werdt ingehouden tegen den coning, geadvoueert bij een onwettelijcke vergadering gehouden tot Privas - ofte nae Rochelle, is onseecker. Tot Blois wordt Vendosme verwacht, dye men door enige mangeling wil doen afstaen van het gouvernement van Bretaigne, opdat den cardinael, dye alle directie van de saecken van de zee aen hem heeft genomen, in dye provincie aen zee gelegen te voller gesagh magh gebruycken. Men weet noch niet, wat aen de gevangenen geschieden sal[1]. De Sorbonne is wat gedeelt over de laeste censure tegen Santarellus[2] bij pluraliteyt geconcludeert. De nuntius werckt daeronder gelijck hij voor desen onder de bisschoppen heeft gedaen. Mons[r]. de Préaux, nu genaemt Chasteauneuf, gaet nae de Valtelyn om 't volck te ho ... iren ende voort nae Venegiën om daer de paix te doen goed vinden. Met Engelant is men nu tamelijck. Men verlangt nae tijding van den oorlogh uyt ons lant.

Den V Junii XVI[c]XXVI tot Parijs.
UE. dienstwillige broeder
H. de Groot.

Adres: E. Hoochgeleerde Heere Mijn Heer Mr. Nicolaes Reigersberg, raedt in den Hoogen Raidt in Hollant. In 's Gravenhage.

1080. 1626 juni 23. Aan Willem de Groot[3].

Video, mi frater, turbari iterum literarum commercia, quo magis captanda nobis omnis colloquendi occasio.

Redit ad vos viri nobis amicissimi Quirini Stridenii[4] filius, cui quod non aliqua in re utilis esse potui, valde mihi dolet. Maximi enim facio, tum patrem ipsius, tum optimam juvenis indolem.

Hic iterum omnia in fermento sunt, captis post Ornanum[5] et socios fratribus duobus Vendocinensibus[6], quorum minor tanta arte deceptus est, ut fratrem ipse deceperit et pertraxerit in casses, quibus pariter irretiretur. Creduntur participes fuisse illius consilii, cujus nomine capti sunt alii; sed maxime ei nocuit praefectura Armorica ad res gerendas oportuna, ubi et validas sibi affinitates conciliabat. Espernonius[7] itidem suspectus creditur non commissurus, ut capi possit, neque magis comes stabuli[8]. Vides hic edictum, quo exceptis frugibus commercia Galliae cum Hispano restituuntur. Rogo id lectum transmittas ad affinem nostrum Iustum Brasserum[9] Amstelodamum, siquid forte ipsius intersit de eo moneri.

1 D'Ornano c.s.; zie n°. 1075.
2 Zie n°. 1067 p. 40 en n. 10 en 11 aldaar. Voor de nuntius zie p. 26, n. 7.
3 Gedrukt *Epist.*, p. 791.
4 Quirijn van Strijen; zie II, p. 454 n. 8. De zoon is Mr. Cornelis van Strijen (1604-1679).
5 Zie n°. 1075, p. 49 en n. 8 aldaar.
6 Zie n°. 1078, p 54 n. 6; zie ook n°. 1081
7 Jean Louis de Nogaret de la Valette, hertog van Epernon; zie II, p. 326 n. 2 en p. 224 n. 7.
8 François de Bonne, duc de Lesdiguières.
9 De Amsterdamse koopman Joost Brasser (geb. 1581).

Valemus hic recte, uxor tantum mediocriter. Rogo optimis parentibus, sorori[10] et marito, uxori tuae et amicis salutem a nobis impartias.

10 Adriana (1592-1639), in 1614 gehuwd met Frederik van Losecaat.

Lutetiae 23 Iunii 1626.
Literas has ad Mylium[1] cures rogo.
Tui amantissimus frater
H. Grotius.

1081. 1626 juni 23. Aan N. van Reigersberch[2].

(Mon) frère,
(Het doet) mij leed, dat het bestellen van de brieven wederom wordt gedifficulteert; ick (soude) anders garen in deze gelegentheyt verstaen uE. advysen van 't gunt daer ..... ende te verwachten is. UE. laeste en heb ick niet beantwoordt, omdat .... ontfangen van dye op eene voorgaende genoech van ..... inhoudt mijne bedencken had geschreven. Sal evenwel zeer (gaerne) verstaen de consideratiën van de goede vrunden ende haere motyven.
(Hier zijn) de coninginne moeder[3] ende den cardinael[4] aen 't roer ... nae de leste zoo noch doen vangen mons[r]. de Ven(dosme), gouverneur van Bretaigne ende le grand-prieur, zijnen broeder, (dye) gebruyckt is geweest om zijn eygen broeder ende met ene hem selve met schoone beloften te bedryegen[5]. Men houdt, dat dit een sequele is van het gunt men seyt Monsieur[6] in 't hoofdt geblasen te zijn. D'Espernon[7], dye mede gehouden werdt van de parthije te zijn, weijgert te comen. De segels zijnde gegeven aen mons[r]. de Marillac[8] is hem in de superintendentie van de finantie gesuccedeert mons[r]. d'Effiat[9], dye de suster heeft van madame d'Espesse[10] ende in groot credyt is bij den cardinael.
Men twijffelt, off den coning gaet nae Bretaigne. 't Schijnt, dat de intentie is, dat den coning ofte immers de coninginne-moeder haer wil verseeckeren van de zeecust. Wij sullen zyen, wat den tijdt voort sal mede brengen ende met ene bij wijlen uE. tijding verwachten.
Den XXIII Junij XVI[c]XXVI tot Parijs.
UE. dienstwillige broeder
H. de Groot.

Adres: Mijn Heer Mijn Heer Reigersberg, raidt in den Hoogen Raide in Hollant. In s'Gravenhage.
In dorso schreef Reigersberch: broeder de Groot den 23 Iunii 1626 tot Paris.

1 Misschien Abraham van der Myle; dan zou de bedoelde brief een, overigens wel wat laat, antwoord kunnen zijn op n°. 1045.
2 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H7h; beschadigd. Eigenh. oorspr.
3 Maria de Medici.
4 De Richelieu.
5 Zie n°. 1080 en n°. 1078, p. 54 n. 6.
6 's Konings broeder Gaston, hertog van Orléans (1608-1660); hij huwde 6 augustus 1626 onder dwang met Marie de Bourbon, prinses van Montpensier.
7 Zie n°. 1080, p. 55 n. 7.
8 Zie n°. 1078, p. 53 n. 11.
9 Zie n°. 1061, p. 29 n. 10.
10 Marguerite de Fourcy, zuster van Marie de Fourcy; zie II, p. 412 n. 7 en II, p. 334 n. 3.

1082. 1626 juni 26. Aan Willem de Groot[11].

Gaudeo, mi frater, non ita turbata esse literarum commercia, quin aliquid a

11 Gedrukt *Epist.*, p. 791.

vobis accipiamus. Deo gratias ago pro restituta patri valetudine. Matri ac sorori[1] tantundem opto.

Ad scytalica vestra respondi[2]. Puto jam ad manus vestras pervenisse literas. Melissaei[3] judicium de rebus nostris velim intelligere. Meus animus in Germaniam propendet.

Hic regnant regina mater[4] et cardinalis Riceliacus captis nuper fratribus Vendocinensibus[5], quorum minor ita callide deceptus fuit, ut fratrem in laqueos perduxerit, quibus jam pariter tenentur. Sapientior Espernonius[6], quem vestigia terrent[7]. Suspectus est et comes stabuli[8] se iis consiliis miscuisse et nunc miscere negotio Poussiniano. Puto scripsisse me antehac[9] id oppidum in alta pace bellica ausum in regem.

Evenit, ut hoc ipso tempore, cum abiturus esset ad vos hic tabellarius, ad me deferrentur aliquot exemplaria libri nunc a me editi[10]. Ea hac occasione, ne pereat, ad vos mitto, alia compacta exspecto, quae ad te et proximos mittam, ubi primum potero. Misit Buonus[11] per hunc tabellarium pro se aliquammulta ad Elzevirium[12] et Mairium[13]. Si qui alii in aliis urbibus desiderant, poteris iis dare. Puto pretium esse IV florenos; de eo, quod rediges, deduces tabellarii mercedem, duos stufros in quamque libram. Quid de Thalassicis[14] et supplemento nobilitatis futurum sit, scire aveo. Item de caetibus Roterodami, Brilae atque alibi.

Rogo optimis parentibus, uxori tuae, sorori et marito atque amicis aliis salutem nunties et officia omnia deferas a me et conjuge. Valete.

26 Iunii 1626.

Rogo D. Vossio me excuses: nolui illi incompactum exemplar mittere, erit inter eos, quibus compacta mittentur. Cornelium nostrum[15] bene proficere gaudeo. Memineris in hac fasce libros omnes esse chartae optimae sex solis exceptis. Rogo etiam ex Lamairio[16] explores, an ipsi lubeat edere Phaenisaas Euripidis[17] a me emendatas ex mss. et versus Latine cum praefatione continente descriptionem virtutum tragicarum.

Tuus tui amantissimus frater
H. Grotius.

1 Adriana; zie n°. 1080, p. 55 n. 10.
2 Zie n°. 1077, p. 53 en n. 8 aldaar.
3 Joris de Bie.
4 Maria de Medici.
5 Zie n°. 1078, p. 54 n. 6.
6 Zie n°. 1080, p. 55 n. 7.
7 Horatius *Ep.* I, 1, 74.
8 De hertog van Lesdiguières; zie n°. 1080, p. 55 n. 8.
9 N°. 1078.
10 *Excerpta ex tragoediis et comoediis Graecis tum, quae extant, tum quae perierunt; emendata et Latinis versibus reddita ab Hugone Grotio*, in 1626 bij Buon uitgekomen. Ter Meulen-Diermanse, n°. 468.
11 De Parijse uitgever.
12 Vermoedelijk de Leidse boekverkoper B. Elzevier of diens neef Abraham.
13 De Leidse uitgever Jean le Maire.
14 Zie n°. 1067, p. 39 n. 10.
15 Zie n°. 1072, p. 47 n. 2.
16 Zie boven, n. 13.
17 In 1630 te Parijs bij Jac. Ruart verschenen; zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 496.

1083. 1626 juni 26. Aan N. van Reigersberch[1].

(Mon frère,)

..... mael van dese materie te schrijven ende noch meer mijn leven in dusdanige groote ..... slijten. Den uwen van den VIII Junij continueert in mij hoope te geven sonder nochtans ..... (seeck)erheyt can mercken. Jae, soo veel ick can oordeelen denghenen, daer wij naest God op ..... wat hij doen wil. Daerentusschen dye ons quaed willen zijn sterck geworden, niet (alleen hi het landt), oock daer buyten, ende hyer insonderheyt, alwaer ick niet en can uytspreecken .... vrunden te traverseren ende indigniteyten, dye mij bejegenen sedert enigen ....., (om)dat ick niet en wil beloven te helpen tot het gunt ick niet goedt en can ..... dat men meent, dat de remonstranten in Brabant gefavoriseert worden ..... acquitpatenten hadden gekregen, hebben haer ordonnantie. Ick niet. Men ..... den ..... uyt om mij uyt te haelen op allerlei materie ende verdraeyt daer ....., soo dat het wonder is, dat ick ende mijn huysvrouw noch het leven ende ..... Wij bidden uE. beyden ons niet te willen laeten in onseeckerheyt, maer .... nae soo lang wachten voor ons doenlick is ofte niet, op ..... resolutie nemen, die wij misschyen met meerder voordeel overlang ..... genomen. Men leyt hyer de practijcken aen om mij uyt mijn vaderlant ..... soecken van werck te sluyten ende dan te doen dansen soo men wil.

Ick heb ..... onder de couverte van Cornelis Jacobssoon aen uE. geschreven. Let doch wel, off ..... van mijn huysvrouw door den bode, dye ick genoemt heb, is gecomen ..... van Vendosme ende zijn broeder[2] is hyer niet nieuws, dan dat Espernon[3], ontboden zijnde, vreest het exempel ende niet en comt. Men weet niet, off den coning van Blois voort gaet nae Bretaigne ofte niet. Hij handelt met monsieur de Retz[4] om hem Bellisle af te coopen, een plaetse wel gelegen in Bretaigne op de zee, waer men de nieuwe commercie meent te stabilieren.

Het contract met den man van Alcmaer[5] ende zijne compagnons is gesloten, tot groote voordeelen van de participanten; veele (Franchoysen) menen groote sommen in te leggen. Mij dunckt, dat ons volck quaelick doen soude, soo sij Carleton[6] in den Raed van State admitteren.

Mijn huysvrouw ende ick doen onse gebiedenisse aen uE. ende aen alle de vrunden.

Den XXVI Junij XVI^{c}XXVI tot Parijs.

UE. dienstwillige

H. de Groot.

Adres: Mijn heer Mijn heer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant. In s'Gravenhage.

In dorso schreef Reigersberch: broeder de Groot den 26 Iun. 1626 uyt Paris.

1 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H7i; beschadigd. Eigenh. oorspr.

2 Zie n°. 1078, p. 54 n. 6.

3 Zie n°. 1080, p. 55 n. 7.

4 Henri de Gondi (1590-1659), duc de Retz et de Beaupreau, pair de France, marquis de Belle Isle.

5 Nicolaes Schapecaes de Witte; zie n°. 1061, p. 31 n. 10.

6 Sir Dudley Carleton (1573-1632), van 1616 tot 1628, met een korte onderbreking, gezant van Engeland in Den Haag.

1084. 1626 juni 28. Aan P.C. Hooft[1].

Gratulor magni regis[2] manibus, Hoofdi, vere ingeniorum nostratium princeps, quod tantum scriptorem invenerint. Certe eam monstrasti rerum Galliae peritiam, ut nihil Gallo cuiquam concedas.

Nos interim, quibus contra multa mala bonum unum, otium, fortuna largita est, aliquid moliti sumus, quod tui sit fori. Tua enim laus est tragoedia, cujus scriptores Graecos hic compendio quodam aut fragmentorum aut selectarum sententiarum damus. Accessit similis e comoediis collectio, appendix Stobaeanae nostrae editionis[3]. Rogo, ut tam benigne hoc excipias, quam meretur consilium hominis quovis modo se contra sua ac patriae adversa erigentis. Ego quantum te colo, tantum abs te amari semper faciam plurimi. Amicos, si quos illic habemus, salutari velim.

Lutetiae, 28 Iunii 1626.

Tuus totus
H. Grotius.

1085. 1626 juli 1. Aan B. Aubéry du Maurier[4].

Si quid fuisset, vir amplissime, quod pro tuo in me amore intellectu dulce tibi esset, jamdudum nuntiassem. Sed frustra te publicis Galliae calamitatibus ingementem meis quoque malis onerem. Videntur aulae vestrae turbamenta nondum resedisse, nam rerum gnari alias atque alias mutationes augurantur .....[5] quid pro se hic egerit, me latet: nisi quod prae se tulit gaudium super rebus transactis. Compendienses pactiones[6] in tres annos prorogatae sunt, quas tamen ipse, cum primum non veniret, tanquam patriae nostrae graves incusaverat. Princeps Arausionensis sane optat pacem et ecclesiasticam et civilem, sed vota ejus interturbantur partim clandestinis molitionibus partim vi aperta: suscitatis per ministros plebis seditionibus in homines innocentes iis in locis, ubi magistratuum saevitiae taedere incipiebat. Quid deinceps sit futurum Dei in manu est. Ego et uxor ubi vitae statio eligenda nobis sit incerti vivimus. Literas tuas ad affinem[7] curabo, cujus quod memor es, gratias ago. Uxor tibi tuaeque pro salute missa tantundem, et si posset amplius, reponit.

Vale, vir amplissime. Lutetiae, kal. Iuliis, 1626.

1086. 1626 juli 1. Aan A. Schottus[8].

1 Gedrukt *Epist.*, p. 75. Het briefje is een antwoord op n°. 1069. Grotius zendt Hooft als tegengave een exemplaar van de *Excerpta* (zie n°. 1061, n. 15).
2 Hendrik IV van Frankrijk, aan wie Hooft zijn *Henrik de Gróte* wijdde.
3 Zie II, p. 15 n. 8.
4 Gedrukt *Epist.*, p. 75; *Ep. ad Gall.*, p. 194. aant.
5 Hier is de naam van Fr. van Aerssen uitgelaten.
6 Gesloten in 1624; zie n°. 1075, p. 49 n. 3.
7 Nicolaes van Reigersberch, met wie Du Maurier reeds vroeger gecorrespondeerd had; zie n°. 934 (dl II, p. 414).
8 Het hs., dat tot 1940 in de U.B. te Leuven berustte, werd in dat jaar tijdens de brand van de bibliotheek vernield. Gedrukt M. Baguet, *Notice biographique et littéraire sur André Schott* in *Mémoires Acad. Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique* XXIII (1849),

Non tam munus tibi mitto quam tuum tibi reddo, vir doctissime atque

p. 16. Het briefje ging vergezeld van een exemplaar van de *Excerpta* (zie n°. 1061, p. 30 n. 7). Over geadresseerde zie II, p. 92 n. 6.

optime semper de literis merite. Nam et te indice codices illos, qui apud Roverianos[1] delitescebant, accepi et usus sum tuis quoque emendationibus. Non tamen omnia ibi congesta in hac editione posui, sed ea tantum, quae verti commode poterant. Supplebit quod deest qui volet, quamobrem significavi, ubi reperiri possent libri, qui caetera continent. Etiam Latinas tragoediarum versiones et lyrica fragmenta accepi, sed librarium, qui edere velit, non reperio.

Ventitat saepe ad nos Holstenius[2], quo nuntiante laetus intelligo perpetuam tui apud nos[3] memoriam. Ego certe officia in me tua neque animo revolvere neque celebrare desino. Pro quibus quid tibi optem melius quam firmam in ista aetate valetudinem et ut patriam bellis liberatam videre tibi liceat? Id boni si contingat, non committam, quin tuo conspectu explear.

Vale senex optime.

Kal. Iuliis MDCXXVI. Lutetiae.

T.R. addictissimus

H. Grotius.

Adres: Reverendo eruditissimoque viro D. Andraeae Schotto, presbytero. Antwerpiam. Cum libro.

1087. 1626 juli 1. Aan G.J. Vossius[4].

Distuli ad te scribere, amicorum optime et doctorum doctissime, ut non sine munusculo aliquo tua debita literis tempora interpellarem. Itaque pro illo quo me semper prosequeris amore patere quaeso, ut Graeci tragoediarum comoediarumque scriptores, quorum dicta evulgamus, tibi pro me gratias agant.

De jure belli ac pacis libri[5] iterum edentur, utinam tuo auxilio meliores. Aestuo enim in nonnullis quaestionibus, maxime illa de mendacio, et vellem, ut olim solebam, tua ope posse expediri. Interim non cesso et alia urgere. Nam in Iohannis Euangelium commentarium[6] absolvi et nunc describendum dedi; ubi tamen et quando edendum tanto ubique odio liberae veritatis? Ne dissertationem quidem de Imperio Summarum Potestatum circa sacra[7] edendam censeo, nisi qui apud vos rerum potiuntur ostendant se id jus et rectum juris usum intelligere. A patriae rebus avoco animum: ideoque Annales[8] meos ne aspicere quidem volo, tantum abest ut eis refingendis,

1 Zie n°. 845 (dl. II, p. 300 en 301 en n. 2 aldaar).
2 Zie II, p. 425, n. 7 en ibid., p. 426 n. 11.
3 De protestanten; Schottus was rooms katholiek priester.
4 Gedrukt *Epist.*, p. 75; *Ep. Eccl.*, p. 721. De brief ging vergezeld van een exemplaar van de *Excerpta* (zie n°. 1061, p. 30 n. 7).
5 Over deze herdruk bij Buon wordt in de brieven van 1625 en 1626 telkens gesproken; hij is echter te Amsterdam verschenen. Zie n°. 1051, p. 12 n. 2.
6 Zie de brieven aan Willem de Groot van 2 november 1626 (n°. 1105) en van 26 november en 3 december 1639 (*Epist.*, p. 889) alsook II, p. 468 en p. 27, n. 1. Zie ook Ter Meulen-Diermanse, n°. 1135 en remarques, spec. rem. 9.
7 Zie II, p. 100 en ibid., n. 1. Ter Meulen-Diermanse, n°. 894.
8 De *Annales et Historiae de rebus Belgicis*, waartoe de Staten van Holland Grotius in 1601 opdracht hadden gegeven; zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 741.

quod ante editionem opus esset, tempus possim impendere. Gratias ago pro opera in Lucano[9] nostro praestita et rogo tantundem

9 De derde druk kwam dit jaar bij le Maire in Leiden uit; zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 425.

pro notis in latinas tragaedias[1] operae sumas. Phaenissas Euripidis[2] ex manuscriptis correxi et latine verti cum praefatione de iis, quae ia tragaedia laudari solent. Id quoque opusculum edi posset, si sint qui expetant. Nam Buonus noster satis occupatus erit tum illo de Iure belli ac pacis opere recudendo, tum renovanda Stobaeanorum editione[3]. Tua de historicis Graecis commentatio[4] magnum excitavit desiderium similis operis ad Latinos[5] pertinentis, in quo quod postremum saeculum omittas laudo consilium.

Oomsius hac transiit cum Graviis fratribus[6] et nunc Galliam visit. Delectatus sum ejus sermonibus; satis ostendit, in qua officina effectus sit. Videbimus eum magis etiam, ubi redierit.

Resalutant te amici, etiam uxor mea te ac tuam[7].

Lutetiae, kal. Iuliis 1626.

Tuus tuo maximo merito,

H. Grotius.

1088. 1626 juli 10. Aan Willem de Groot[8].

Mitto ad te, mi frater, quatuor libri nuper editi[9] exemplaria. Neque enim plura ferre potuit Oldenbarneveldius[10]. Et haec ipse doleo, quod tarde ad te perventura sunt, quia ille in Brabantia subsistet. Horum quatuor unum rogo pater et tu commune habeatis, donec aliud mittendi detur occasio. Secundum destino senatori Reigersbergio[11], cujus fratribus[12] in Zelandiam mittam cum potero, tertium Vossio cum literis[13], quartum Hoofdio[14]. Ex incompactis, quae jam ad te pervenisse arbitror[15], rogo unum detur Wilhelmo nostro[16], de cujus rebus pridem nihil intelligo.

1 Zie n°. 1051, p. 12 n. 3.

2 Zie n°. 1082, p. 57 n. 17.

3 Hier spreekt Grotius voor de eerste maal over een herdruk van *Stobaeus* (II, p. 15 n. 4 en Ter Meulen-Diermanse, n°. 458), die echter niet verachenen is, waarschijnlijk, omdat Buon in 1628 stierf.

4 Zie II, p. 489 n. 5.

5 Dit werk verscheen in 1627: *G.J. Vossii de Historicis Latinis libri tres*. Lugd. Bat.; zie L.D. Petit, *Bibliographische lijst der werken van de Leidsche Hoogleeraren van de oprichting der Hoogeschool tot op onze dagen*. I. Leiden, 1894, p. 172 no. 16.

6 Cornelis de Graeff maakte met zijn broer Dirck en vergezeld van Willem Nooms in 1626 een buitenlandse reis. Op deze reis bezocht hij Grotius, van wie hij veel vriendschap en aanbevelingen ontving. Zie voor Oomsius n°. 1136, waar hij Noomsius wordt genoemd.

7 Elisabeth Junius; zie I, p. 273 n. 4, waar 2 Febr. 1602 moet zijn 18 Aug. 1607.

8 Gedrukt *Epist.*, p. 791. Zie ook n°. 1089.

9 *Excerpta;* zie n°. 1061, p. 30 n. 7.

10 Reinier, de zoon van Elias van Oldenbarnevelt, welke laatste een broer van wijlen de landsadvocaat was en van 1586 tot zijn dood in 1612 pensionaris van Rotterdam; vgl. n°s. 1089, 1091 en 1093; zie ook n°. 844 (dl. II, p. 300).

11 Nicolaes.

12 Johan en David.

13 N°. 1087.

14 Zie ook n°. 1084.

15 Zie n°. 1082.

16 Willem van de Velde, Grotius' gewezen secretaris; zie n°. 992 aan het slot (dl. II, p. 459).

Rex a Nannetibus, quo excurrerat, huc redire dicitur. Mitto simul ad te versionem latinam sex librorum de Veritate Christiana[17], quam a me hic amici

17 Zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 944 met opmerkingen. Voor de ed. sec. ibid., n°. 946. aant.

impetrarunt et urgent, ut edam. Sed pauca quaedam hic theologis non satis probantur. Consule Vossium, an sine offensa et sine ulla mutatione Lugduni edi possit et addi Latina Catechesis[1] mea, quam ibidem ex Belgica versam habere vos arbitror. Si procedat editio, oportebit ad nos aliquot exemplaria mitti, sed de charta meliore; nam quae alius sunt generis hic spernuntur. Avebo etiam scire, ecquid Senecae Notae[2] edantur et quid de Phoenissis[3] sentias. Nos jam ad novam de jure belli ac pacis editionem[4] accingimur.

Vale, mi frater, a me et uxore, simul cum parentibus optimis et aliis, qui nos sanguine, affinitate, amicitia contingunt.

Lutetiae 10 Iulii 1626.

Tuus totus

H. Grotius.

1089. 1626 juli 21. Aan Willem de Groot[5].

Non possum, mi frater, unquam tibi te dignas gratias agere, cum video tanto a te studio omnia mea curari. Exemplaria incompacta Excerptorum[6] haud dubie jam exceperis. Misi et compacta quatuor, sed ea nondum habebis. Nam Eliae Oldenbarneveldii filius[7], qui ea perferenda suscepit, haerebit per aliquot septimanas Bruxellae. Per eundem misi sex libros pro Veritate Christiana, latina oratione soluta versos[8]. Rogo simul atque acceperis explores sententiam Vossii, an sine offensa ibi edi possit et, si potest, an Mairius[9] curam velit suscipere elegantis editionis; alioqui quamprimum remitti scriptum ad me velim. Est enim aliqua spes hic edi posse superatis aliquomodo de quibus scripseram difficultatibus[10]. Phoenissas[11] nisi ibi valde expetantur edere poterit Buonus cum nova editione Stobaei[12].

Deo gratias ago pro restituta valetudine optimis parentibus eundemque veneror, ut sorori[13] quoque sit propitius. Tuas 29 scriptas[14] recte accepi, unde disco bonorum tardos aut paene nullos esse conatus, zelotas nihil non agere, ut res suas promoveant. Capiuntur quotidie aliqui sive ex crimine conspirationis' sive ex suspicione et aemulatione. Causae enim subticentur et aguntur omnia post siparium. Ego quid de rebus meis constituere debeam valde sum incertus.

Vale, mi frater, cum nostris omnibus.

21 Iulii 1626.

Tuus germanissimus frater

1 Zie II, p. 328 n. 8; de latijnse vertaling van de hand van de auteur is eerst in 1635 te Amsterdam verschenen; zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 78.
2 Zie n°. 1051, p. 12 n. 3.
3 Zie n°. 1082, p. 57 n. 17.
4 Zie n°. 1087, p. 60 n. 5.
5 Gedrukt *Epist.*, p. 792.
6 Zie n°. 1061, p. 30 n. 7.
7 Zie n°. 1088, p. 61 n. 10.
8 Zie n°. 1088, p. 61 n. 17.
9 Zie n°. 1071, p. 45 n. 5.
10 Zie n°. 1088.
11 Zie boven n. 3.
12 Vgl. n°. 1087, p. 61 n. 3.
13 Adriana; zie n°. 1080, p. 55 n. 10.
14 Waarschijnlijk 29 juni; de brief is echter verloren gegaan.

H. Grotius.

1090. 1626 juli 28. Aan Willem de Groot[1].

Exstat, frater optime, apud Dionem Prusaënsem[2], cui Chrysostomi cognomen datum est, comparatio trium tragoediarum Aeschylii, Sophoclis, Euripidis, quibus nomen Philoctetae. Exstat apud eundem comprehensus soluta oratione sensus initii Philoctetae Euripidis[3]. Male enim an ex Aeschylo esset dubitavit Casaubonus[4], cum ibi reperiantur sententiae, quarum nos versus in Euripidis fragmenta[5] retulimus. His consideratis cepit me impetus illud ipsum initium restituendi in versus ad imitationem Euripidis intextis illis paucis quae nobis restant fragmentis. Id mitto, ut tu et Vossius judicetis. Agnoscet Vossius, unde sit illud latinum apud Ciceronem pro Sextio[6]: Summum amicum summo in bello; est enim dictum Philoctetae de Palamede. Quod nuper[7] scripseram, ut de edenda latina ecphrasi sex librorum pro Veritate Christiana cogitares, adhuc te rogo. Et si videatur editio sine offensione posse procedere et addere placeat Catechesin[8], ita sentio, ubi de Coena agitur pro illo versu: Vini atque panis scilicet sub imagine, qua sensu pontificio forte posset accipi, hunc reponendum: Ubi grata vino ac pane colitur memoria. Ita enim Belgicum melius exprimetur.

Hic novi habemus nihil. Parlamentum cum videret monachos magno numero augere caetus Sorbonicos et plerosque propendere in partes tuendae magnitudinis pontificiae, voluerat eos in ordinem cogere. Sed res a rege ad suum consistorium evocata est, pessimo, ut plerisque videtur, exemplo.

Ego rerum mearum valde incertus Deo me meaque commendo. Eundem tibi, sorori[9], parentibus, amicis, uxori nominatim tuae propitium opto. Vale, mi frater.

Lutetiae 28 Iulii 1626.

Tuus tui amantissimus
H. Grotius.

1091. 1626 augustus 4. Aan Willem de Groot[10].

Liber[11], mi frater, quem tibi compactum miseram adhuc in Brabantia haeret cum Oldenbarneveldio Eliae filio[12], cui curandum dederam. Rogo tarditatem excuses. Per eundem accipies meam latinam soluta oratione versione sex librorum pro Religione Christiana, de quibus tuum et optimi Vossii judicium expoposci[13]. Rogo ex eodem Vossio et aliis, si opus est, exquiras, an reperiri possit liber Hugonis

1 Gedrukt *Epist.*, p. 792.
2 Dio Chrysostomos, *Orat.* LII.
3 Dio Chrysostomos, *Orat.* LIX.
4 Isaac Casauboni *In Dionem Diatriba* LVI.
5 Zie n°. 1102, p. 75 en n. 8 aldaar.
6 Cicero, *Pro P. Sextio* 56, 121.
7 N°. 1088.
8 Zie II, p. 328 n. 8 en II, p. 220 n. 9.
9 Adriana; zie n°. 1080, p. 55 n. 10.
10 Gedrukt *Epist.*, p. 792.
11 *Excerpta* (zie n°. 1061, p. 30 n. 7).
12 Zie n°. 1088, p. 61 n. 10.
13 Zie n°. 1088 en ibid., p. 61 n. 7.

Brochtoni in Danielem, latine versus a nostro Iohanne Borelio[14]. Usus sum eo libro in carcere beneficio Erpenii[15]. Et puto in eo me reperisse nomen et locum

14 Zie II, p. 28 n. 3 en 4.

15 De orientalist Thomas Erpenius, in 1613 tot hoogleraar in het Arabisch te Leiden aant..

rabbini[1], qui L circiter annis vixerit ante Domini Nostri adventum quique ex Daniele intra illos L annos Messiam venturum praedixerat. Rogo, si librum nancisceris, locum quaeras et mihi transcribas. Meretur enim poni in nostro illo opere.

Patri firmam, matri ac sorori[2] secundiorem valetudinem a Deo exopto. Amicis omnibus salutem nuntio.

Lutetiae 4 Augusti 1626.

Tuus tui amantissimus frater
H. Grotius.

1092. 1626 augustus 4. Aan N. van Reigersberch[3].

(Mon) frère,

(M)ons^{r}. Tresel[4] en hebben wij noch niet gesyen; sal misschyen haest eens overcomen, te meer nu (M)ons.^{r} Utenbogard hyer noch is ende mede verlanght nae particulier rapport. Middelertij(t) continueert uE. ons te troosten door de zijne van den XVe July. Wij hebben het oock wel van doen. Dat sijn Excellenties affectie goed is tot ons, is niet weynich ende hebben Godt daer van (te) dancken ende te bidden, dat sulcx continuere. Maer voorwaer het schijnt, dat zijn affectie soodanigh is als van de luyden, dye aen de armen menschen seggen: Godt helpe u. Hij seyt: had hij twee steden, hij soude hem verclaren. Vooreerst soo men de combinatie gedaen had van de oude met de nieuwen, dye immers rechtmatigh was ende met geen reden en soude worden gecontradiceert, soo soude hij wel twee steden tot hem gehadt hebben. Ende als dat enckel niet voort en wilde, conde men de electie tot Hoorn, Alcmaer, Goude, Briel ende andere plaetsen niet sulcx beleyden, dat de moderaten daer de meeste hadde geweest? Want de vroedschappen volgen veeltijdts de burgemeesters. Hyertegen h(oor) ick clagen, dat in alle electiën grootelijcx is versuymt, uytgenomen in de leste van Rotterdam. De goede heren, dye, soo uE. schrijft, het wel menen, maer achten, dat Sijn Ex.^{tie} te ras gaet, hebben weynigh medelijden met de arme gevangenen, uytlandigen ende geoppresseerden. Soo de saeck haer raeckte, sij souden anders spreecken. 't Geeft mij wel wonder, dat men de verdruckte gemeente soo lang met goede woorden ende weynigh effects can aesen ende violentie belet(ten). Het desseing van door Rotterdam yet te wercken voor mij is niet te verachten, ma(er) nae mij dunckt is zeer langsaem ende onseecker; want als dye vroedachap wel gedisponeert waer, daer noch tijdt toe gaet, soo sullen onse vijanden, dye (stout) ende vigilant zijn, alles doen om sulcx door de Staten-Generael ofte van Hollant te beletten. Het verstercken van den adel heeft nergens nae soo veel swaricheyt ende evenwel syet men, hoezeer het van de eene zijde werdt getraverseert ende hoe weynich het aen d'andere zijde wordt gevordert. Dat bedroeft ons ende stelt ons in groote onseeckerheyt. Sijn Ex.^{tie} seyt de gemoederen zeer vervremdt te vinden.

1 Nehumias; zie *Commentarius in Danielem, primum Anglice scriptus ah Hughone Broughtono, nunc Latinitate donatus per Iohannem Boreel*. Bazel 1599, in de aan burgemeesters en vroedschap van Middelburg gerichte epistola dadicatoria: '... quod R. Nehumias Christum ab eo tempore, in quo ipse loquebabur, post 50 annos nasciturum asseruit.'

2 Zie n°. 1089 eu ibid., p. 62 n. 13.

3 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H7j; beschadigd. Eigenh. oorspr.

4 Zie II, p. 129 n. 6.

Ick gelooff het, want ons is reden genouch gegeven om vremdt te zijn van deghenen, dye ons soo getracteert hebben ende noch tracteren, ende zij laeten niet alle quaed te doen, omdat zij 't eens begonnen hebben.

Ick heb aen uE. een gebonden exemplar van mijn boeck[1] gesonden door de soon van den pensionaris Oldenbarnevelt[2], maer dye blijft wat lang, soo 't schijnt, in Brabant, waerdoor de levering verachtert werdt. Bid uE. 't selve ten beste te nemen, alsoo ick geen andere gelegentheyt om te bestellen heb connen vinden.

Den IIII Augusti XVI^{c}XXVI (tot) Parijs.
UE. dienstwillige broeder
H. de Groot.

Des conings broeder gaet trouwen met mademoiselle de Mompansier[3], waermede de correspondentie tusschen Monsieur ende de prins[4] gebroocken wordt, dye men meende vast te maecken door het huwelijck van deselve Monsieur met des prinsen dochter. Men meent den coning nae halff Augustus hyer sal comen. Dye van Bruyssel senden hyer dagelijcx vinnige boucken ende contracataloguen, waeronder een inscriptie is: Henricus Nassavius Calvinista[5]; veel tegen Arsens[6], hetwelck hem in 't land goed sal doen.

Ick continuere in mijn versouck nopende suster Bloncken[7], om de reden voor desen geschreven.

Adres: Mijn Heer Mijn Heer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raidt. In s'Gravenhage.
In dorso met andere hand: Il sont venu trop tard d'autant que le messager estoit parti.

1093. 1626 [augustus] 17. Aan Willem de Groot[8].

Ad literas tuas, mi frater, quas satis amplas 20 Iulli ad me dedisti, recepi autem eas demum nudiustertius, quod reponam sane non habeo, nisi vota pro patria ac parentibus. Nam hic quidem post nuptias fratris regii[9] cum Mompenseria frigent omnia, non tamen et studia nostra, ex quibus si quid tibi nuntiari pateris scies, quandoquidem posteriores nostrae ad Lucanum[10] notae totae tuae sunt, coniecturam,

1 *Excerpta*; zie n°. 1061, p. 30 n. 7.
2 Zie n°. 1088, p. 61 n. 10.
3 Zie n°. 1093, en n. 9 hieronder.
4 De prins van Condé, Henri de Bourbon; zijn dochter was Anne Geneviève (1619-1679).
5 Het geschrift wordt ook in n°. 1071 genoemd; ik heb het niet kunnen vinden.
6 Fr. van Aerssen.
7 Zie n°. 1048, p. 7 n. 2.
8 Gedrukt *Epist.*, p. 792.
9 Gaston, hertog van Orléans en broeder van Lodewijk XIII, huwde 6 augustus 1626 met Marie de Bourbon, prinses van Montpensier.
10 Zie n°. 1087, p. 60 n. 9.

quam ibi posuimus, ubi pro ‘Tarcon motus’ rescribendum diximus ‘Tarcondimotus’, praeter testimonia ibi allata firmari loco Ciceronis Epistola 1, libri XV[11].

Si iam advenit ad vos Eliae Oldenbarneveldii filius[12] - certe tempus praestitutum Brabanticae mansioni iam effluxit - receperis sex libros nostros pro

11 Cicero, *Ep. ad Fam.* XV 1, 2: ‘ ... mihi litterae redditae sunt a Tarcondimoto, qui fidelissimus socius trans Taurum amicissimusque p.R. existimatur’ etc.

12 Zie n°. 1088.

Religione Christiana factos Latinos[1], de quibus quid factum velim ex literis antehac scriptis[2] intellexeris. Libro primo in argumentis pro providentia bis posui ‘canem’. Sed quia is jactus infelix est, velim poni ‘Venerium’ et pro ‘in alea’ rectius erit ‘in talis’. Id enim *εἰ τι σχότερον*.

Fert idem Oldebarneveldius quatuor exemplaria compacta Excerptorum[3]. Zevendrius, qui et Zeilius dicitur, Trajectinus mercator hic habitans, tria alia itidem compacta misit ad institorem suum[4] Rotterodamum, qui ad te ferenda curet. Horum haec est distributio: tibi et patri singula, tria fratribus Reigersbergiis[5], unum Hoofdio, unum Vossio.

Melissaeo[6] agendae sunt grates, sed vereor, ne supra ingenium etiam senio frigeat. Ignorat quid possit.

De nostra hic mansione video consilii tui causas. Sed nemo inexpertus credat, quid sit suo sumtu Lutetiae vivere, quod nos iam per 18 menses facimus. Ego velim explorari, ubi commode fieri potest, ecquid in Ansiaticis partibus[7] spes nobis esse possit.

Vale, mi frater, cum optimis parentibus, sorore[8], tua coniuge[9] et amicis. 17 Iulii 1626.

Tuus totus tuo merito
H. Grotius.

1094. 1626 september 1. Aan N. van Reigersberch[10].

(Mon frère,)

..... tijdt geen schrijven van uE. gehadt, misschyen omdatter niet sonderling om en gaet off .... is.

Middelertijdt hebben wij hyer nieuwe geruchte. De comte de Chalais[11], dye ..... garderobbe was van den coning, is, terwijl den coning in Bretaignie was, niet bij het .....s, maer bij eenige daeruyt zijnde ontboden gecondemneert met vyer paerden .....den, doch de pijne is verandert in onthoofding, dye oock met veel clagen is ..... gedreycht geweest met de tortuyre; oock met beloften gelockt ende ..... te hebben, dat men den coning heeft willen in het clooster steecken ende soo ..... Veele menen, dat het desseing niet en is geweest tegen des conincx ..... tegenwoordige regiering. 't Schijnt wel, dat boven de personen, dye ..... andere daerin hebben getrompeert,

1 Zie n°. 1088, p. 61 n. 17.
2 N°. 1088.
3 Zie n°. 1061, p. 30 n. 7.
4 Wellicht Hillebrant Pieters, dezelfde als genoemd in II, p. 157 n. 3.
5 Johan, Nicolaes en David.
6 Joris de Bie.
7 Hij denkt blijkbaar aan vestiging in een der Hanzesteden.
8 Adriana; zie n°. 1080, p. 55 n. 10.
9 Alida Graswinckel.
10 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H7k; beschadigd. Eigenh. oorspr.
11 Henri de Talleyrand, comte de Chalais, maître de la Garderobe du Roi (1599-1626). Hij werd 19 augustus 1626 onthoofd in verband met zijn deelname aan de samenzwering tegen De Richelieu.

want den graeff van Soissons[12] ..... meest om sich buyten Vrancrijck te begeven. De coning werdt

12 Louis de Bourbon, comte de Soissons (1604-1641); hij had deelgenomen aan het complot tegen De Richelieu en Frankrijk verlaten. Hij vond een toevlucht bij de hertog van Savoye, doch keerde weldra, in genade aangenomen, terug.

binnen ..... verwacht. Men sal zyen, wat tegen den mareschal d'Ornano[1] ende .....

Wij verlangen hyer te verstaen enig goed succes van de wapenen ..... soo daer eenige notable stadt verovert wordt, wilde ick wel, soo ..... journaelen ende caerten, de geschiedenisse beschrijven in 't latijn[2] ..... niet geweest, maer uyt sijn schrijven verstae ick schyer, hoe de saecken getracteert zijn, onder anderen, dat Vanderdoes[3] quaed doet in de saecke. Mijn huysvrouw meent, dat hij mij in 't particulier door jalousie ofte andersins wangunstigh is. Ick vrese, gelijck ick voor desen heb geadviseert[4], dat Arsens[5] hyer zijnde zijne saecke met den cardinael[6] vast heeft gemaeckt ende naementlick, dat mijne restitutie van hyer sal worden getraverseert, omdat men sal vresen, dat ick tot trefves soude zijn genegen, oock omdat men vreest alle voedsel van divisie.

Utenbogard is hyer; ick doe dat ick can volgens uE. advys om hem tot alle moderatie ende accommodatie te disponeren; vinde hem tot redelijckheyt genegen. Ick sal hem het stuck daertoe dyenende ter handen geven. Mij dunckt hij de reys derrewaert avontuyren wil door het aenraeden van veele vrunden. 't Waer goed, dat den prins ende anderen, dye het wel meenen, Festum[7] ende enige dyergelijcke door allerley middelen sochten te winnen. Ick en twijffel niet, off men soude met vrucht connen arbeyden.

De man van Alcmaer[8] wenscht zeer zijn begeerte te mogen becomen; wil onder anderen den palsgraeff[9] opening doen om met het geldt, dat Vrancrijck hem schuldigh is - waervan hij niet ten beste en werdt betaelt - te comen in de nieuwe compaignie, waermede hij hoopt groote afbreuk te doen aen Spaignie.

Ick hoor, dat Camerarius[10] resident is van den coning van Sweden. Ick mene uE. de kennisse bij ons broeder den rentmeester[11] gemaeckt met hem sal onderhouden.

Den coning delibereert van veele castele binnen het rijck te demolieren, als costende veel van onderhoud ende zijnde onnoodigh tot defensie van het rijck ende streckende tot roofnesten voor de gouverneurs. Men geeft uyt, dat meest alle de gouverneurs van de provincie hebben getracht haer selven heren te maecken van haer gouvernementen, laetende aen 's conings broeder[12] den naem van coning, gelijck ten tijde van Capet[13] geschiet is. De tijdt sal ons claerder doen syen.

1 Zie n°. 1075, p. 49 en n. 8 aldaar.
2 Aan dit plan heeft Grotius uitvoering gegeven door de uitgave in 1629 van zijn *Grollae Obsidio;* zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 712.
3 Zie n°. 1066, p. 38 n. 1.
4 Zie n°. 1062.
5 Fr. van Aerssen.
6 De Richelieu.
7 De regent van het Staten-Collegie te Leiden, Festus Hommius (1576-1642).
8 Zie n°. 1061, p. 31 n. 10.
9 Frederik V (1596-1632), keurvorst van de Palts (1610-1620) en koning van Bohemen, de Winterkoning. Hij was van moederszijde de kleinzoon van Willem van Oranje. Na zijn grote nederlaag als hoofd van de protestantse liga op de Witte Berg bij Praag in 1620 vluchtte hij naar Nederland en woonde in Den Haag of op zijn buitenverblijf in Rhenen.
10 Ludw. Camerarius; zie II, p. 505 n. 10.
11 Johan van Reigersberch, rentmeester-generaal van Zeeland Bewester Schelde.
12 Gaston, hertog van Orléans.
13 Hugo Capet werd, nadat in 986 het geslacht der Karolingen was uitgestorven, in een vergadering van de voornaamste Franse baronnen, dank zij de invloed van Adalbero,

Ick verstae in het seecker, dat de coning den marquys de Rotelyn[1] - dese is een broeder van den swager[2] van mons[r]. de Lomenye[3] wil senden in plaets van d'Espesse[4]; maer dat hij 't noch excuseert. Ick en weet niet, off d'Espesse zijn t'huysroeping selff solliciteert om den tijdelijken faveur van mons[r]. de Fiat[5] tot zijn voordeel waer te nemen.

Mijn huysvrouw ende ick doen onze gebiedenisse.

Den 1 September XVI[c]XXVI. Tot Parijs.

UE. dienstwillige broeder
H. de Groot.

Adres: Mijn Heer Mijn Heer Mr. Nicolaes Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant. In 's Gravenhage.

1095. 1626 september 2. Van Hero van Inthima[6].

Nobilissime et amplissime heros,

Ego per aliquod tempus laethaliter decubui, nunc revalui, propter turbulenta tempora impedior, quominus nummos corradere queam; velim itaque, amplissime, ut tua authoritate id efficias, ut filium[7] consoleris patientiam ferre, ego brevi operam dabo, ut relaxetur et tua claritas laborabit, prout mihi scripsit, ne nimium carceris impensa excrescant. Ego pro hisce servitiis occasionem quaeram in omnibus recompensandi. His mi, excelse vir, Deo commendatus et pauca per praesentem rescribe. Cursorie Haghae Comitis die 2 Septemb. ao. 1626.

Tuae Dominat. semper obstrictissimus
Hero van Inthima.

Adres: Nobilissimo, Ampliss. et Celeberrimo Viro Hughoni Grotio, Regis Franciae etc. Pensionario, Domino, fautori et amico suo semper amando et honorando.

1096. 1626 september 8. Aan Jan de Groot[8].

1 Léonor d'Orléans, lieutenant-général de l'artillerie; hij stierf bij het beleg van La Rochelle in 1628.

2 Henri d'Orléans, marquis de Rothelin, baron de Varenquebec, de Neaufle en de Hugueville. Hij was in 1620 gehuwd met Catherine Henriette de Lomenie, dochter van Antoine de Lomenie, seigneur de la Ville-aux-Clercs.

3 Henri-Auguste; zie n°. 1216, p. 228 n. 11 en n°. 1232, p. 254 n. 3.

4 Zie II, p. 334 n. 3.

5 D'Effiat; zie n°. 1061, p. 29 n. 10.

6 Hs. Kon. Bibl. Den Haag, cod. 76 D 26. Eigenh. oorspr. Over de schrijver zie n°. 1052, p. 13 n. 1.

7 Zie n°. 1154, p. 138 n. 1, waar deze zoon met de naam van Poliarcke wordt aangeduid.

8 Gedrukt *Epist.*, p. 793.aant.

Literas ad me, parens optime, binas attulit nauta Scidamensis, cujus mihi negotium ex tot amicorum rogatu et tuo potissimum jussu, sed et suapte aequitate est commendatissimum. Nam Poeni jure belli quaerere non potuerunt navem gentis pacem secum habentis; quod autem Poenorum non fuit nec Melitensium

fieri potuit[1]. Mommorantius[2], ad quem habebat literas, nihil potest. Omnis enim maritima potestas ad cardinalem[3] transiit. Putatur rex cum fratre[4] - convenit enim jam inter ipsos *ὡς φάσιν* - ad Fanum Germani futurus cis paucos dies. Excutiemus quicquid erit nostrae opis. Hic quidem nihil magnopere turbidum, nisi quod comes Suessionensis[5], qui a principe Condaeo[6] proximum regii sanguinis locum obtinet, abscessit rege ignaro in Burgundiam ducatum, incertum an ultra iturus. Putatur nimium exterritus conscientia consiliorum quorundam, quae multi arbitrantur non tam in regem quam in eos, qui sub rege regnant, inita. Chalaisius[7] - Ianini is neptem in matrimonio habebat - a judicibus delegatis quidem, sed maximam partem ex senatu Redonensi sumtis damnatus est, ut hic fieri solet, expresso majestatis nomine, caeterum caecis criminibus. In alium neminem saevitum est; nam marescallus Ornanius[8], fratris regii intima regere solitus, in carcere morbo extinctus incerta imminentis fortunae evasit. Iudicum delegatorum consessus, qui ingens reorum agmen prostraturus videbatur, cum Chalaisii supplicio evanuit. Princeps Condaeus moturnus aliquid dicebatur, sed quiescit. Longuavillius[9] quo iverit nescio. Nam hinc se subduxit, forte in praefecturam Normannicam. Videtur frater regis satis acquiescere in hoc matrimonio virginis inter regii sanguinis omnes ditissimae[10]. Sed rerum prudentes aemulationem metuunt inter fratres, eoque magis si minori foecundior conjunx solem orientem aulicae levitati ostentabit. Cardinalis Riceliacus, cui omnia prosperrime procedunt, quod initio nutantis adhuc potentiae non potuit, nunc agit, ut legatos omnes mutet mittatque sibi id debituros. Espessio[11] non nimium eum confidere argumento est, quod marchionem Roteliacum[12] ei destinat successorem, et quidem ante expletum triennium. Is autem perstat se excusare. Si rex institerit, curandum erit amicis nostris, ut intelligat non omnia in patria nostra penes eos esse, quorum affectus Espessius induerat, ut saltem paulo aequiora huc nuntientur. Id publice et nostra privatim interest. Scire pervelim, an pacta hic per Arsenium[13] facta probata sint; si non sunt, quae sit mora. Poteris has affini meo[14] ostendere, si ad vos venerit. Nam nunc quidem per res prolatas abesse arbitror.

De tua valetudine intelligere me secundiora gaudeo Deoque gratias ago, quem eundem obnixe precor, ut optimam matrem ac germanum, sed et uxorem[15],

1 Zie n°. 1108.
2 Henri, duc de Montmorency (1595-1632), bekend aanvoerder in de strijd tegen de hugenoten; door De Richelieu ten val gebracht werd hij in 1632 geëxecuteerd.
3 De Richelieu.
4 Gaston, hertog van Orléans.
5 Zie n°. 1094, p. 66 n. 12.
6 Henri de Bourbon.
7 Zie n°. 1094, p. 66 n. 11. Hij was gehuwd met Charlotte de Castille, dochter van Pierre de Castille en Charlotte Jeannin, de enige dochter van president Pierre Jeannin (1540-1622), die van 1607 tot 1609 als gezant in Den Haag vertoefde en aan wie Grotius zijn *Tragoedia Christus patiens* (Ter Meulen-Diermanse, n°. 31) heeft opgedragen.
8 Zie n°. 1075 p. 49 en n. 8 aldaar.
9 Henri d'Orléans, duc de Longueville (1595-1663), gouverneur van Normandië. Hij had zich ingelaten met de samenzwering tegen De Richelieu. Vgl. hierover n°. 1099.
10 De prinses van Montpensier; zie n°. 1093, p. 65 n. 9.
11 Zie II, p. 334 n. 3.
12 Zie n°. 1094, p. 68 n. 1.
13 Fr. van Aerssen.
14 Nicolaes van Reigersberch.
15 Willems vrouw, Alida Graswinckel.

quae non bene se habet, incolumes servet. Nicolaus noster[1] ferox est, eo quod pater, ut quidem jactat, ei permiserit ubi primum voluerit reverti. Non obsto, nulla enim ipsius apud me opera est, quam non quivis praestaret. Et latinum sermonem et scribendi artem pariter ignorat nec discere attendit. Ego ob parentes ejus et vestra suffragia constitueram incommodi aliquid perferre, ut ad suos non reverteretur sine aliquo itineris praemio, linguae scilicet Gallicae notitia. Et in id nunc quoque incumbo. Sed novas se a patre habere literas ait de discessu neque eas a me interpellatus vult ostendere. Nuper verbis tantum ab uxore increpatus - manu eum nemo tetigit hactenus - insalutatis omnibus aufugerat. Utenbogardus operam sumsit eum reducendi. Facile passus sum persuaderi me ut eum reciperem, quem non in aliud retineo, quam ut paulo melior ad suos redeat. Fratrem rogo, ut siquis huc notus venerit, mittat per eum bina exemplaria grammaticae et syntaxeos, quibus Petrus[2] utitur. Nam is quos habuit libros partim trivit, partim perdidit. De Cornelio[3] quae scribis, gratissima sunt. Deus ipsius studia secundet. Iuvit ex literis tuis intelligere, unde illa flabra edictorum spirent. Decrescet paulatim numerus. Vale, pater optime, cum matre, germanis eorumque conjugibus et amicis omnibus, a me, uxore liberisque nostris, qui hic sunt. Deus nos omnes aspiciat propitius.

Sperat uxor primo tempore missum ad nos iri butyrum. Rotterodamensibus nostris non abs re sit indicare Enchusanorum haleces Rotomagi non ingratos tantum esse, sed et judicio gravi oneratos. Creditur primus praeses senatus illius aliquam habuisse rationem cujusdam inquisitoris mercium, qui coquus antehac ipsius fuit. Roterodamensium interest, ne eum offendant, imo ut potius alieno malo tempore in sua commoda utantur.

Valete. 8 Septembris 1626.

Tuus totus

H. Grotius.

1097. 1626 september 19. Aan B. Aubéry du Maurier[4].

Quo tempore literas tuas accepi, vir et dignitate et virtutibus tuis amplissime, uxor mea post incertam aliquot mensium valetudinem inter medicorum manus non sine periculo versabatur, quod quale sit in solo alieno, ubi amicum certum unum reperire sit difficillimum, dictu nihil est opus apud tam prudentem rerum humanarum aestimatorem. Iam octo sunt anni, cum partim carcere, partim exsilio arcemur a conspectu parentum et quicquid in patria secundum parentes dulce est. Interim inimici non regnant tantum, sed nobis hucusque insultant et qui Gallici nominis insectatione potentiam sibi pepererunt, ea ipsa ad nos in Gallia quoque opprimendos abutuntur. Secundus jam prope annus effluit, cum nulla hic mei habetur ratio, nisi quod omnes artes, quae animum generosum de statu suo dejicere possunt, in me tentantur. Nec ullum mihi contra tot adversa solatium est, nisi in conspectu uxoris et liberorum, quos mea infelicitas huc miseriae detrusit. Princeps Arausionensis quid velit, tempus ostendet; parum se posse queritur. Quod si ab ipsius bona fortuna pars nostrae pendet, etiam hac spe

1 Zie ook n°. 1057.

2 Zijn zoon Pieter.

3 Zijn zoon Cornelis; zie n°. 1072, p. 47 n. 2.

4 Gedrukt *Epist.*, p. 76; *Ep. ad Gallos*, p. 195. aant.

deficimur, nam neque Linga obsideri potuit superventu hostilium copiarum et adversus Emissarium Gandavense et agrum Hulstanum conatus irriti ceciderunt.

Putabis me forte, cum haec leges, querelas tibi reponere, cum consolationis indigeas. Ego vero hoc jam maxime ago, ut te consoler. Volo enim ex mea calamitate intelligas, quam multa fortunae tela tuus ille filius[1] matura morte evaserit, quae sane eo magis illi metuenda fuerant, quo et ingenio erat excelsiore et animo a corpore alieno. Haec enim duo sunt maxime, quae plurimorum invidiam concitant, ut ignis fumum. Ex invidia autem contentiones primum, deinde odia in quamvis immerentes, mox ea, quae nos nec primi nec ultimi experimur, sequi solent. Quod si nostra fortuna non satis gravis est, ut propter eam vita longior metui debeat, finge tibi alios, quibus equo aut curru dejectis crura franguntur, qui in bello vulnerati ossa sibi vivis legunt, quos honestissimus studiorum nostrorum labor in caecitatem dedit, quibus inter calculorum dolores non tam vita durat, quam mors protrahitur. Horum omnium nihil est, quod non cuivis accidere possit, nisi quem jam mors in tuto collocavit. Itaque si tibi unquam in mentem veniunt honores, legationes, fama ingens et quae alia ominari magis, quam promittere nobis possumus, illa, quae diximus, aerumnosa crede non minus potuisse accidere, eoque magis, quod in rebus humanis multa sint mala sine bonis, bona nulla sine mixtura mali. Quae cum cogito, illud ex Graeca comoedia[2] etiam atque etiam menti imprimas velim.

> Si scires quod non vixit vitae, id omne ei
> Fuisse futurum fortunatum perpetim,
> Fuerat mors immatura: ut vero longius
> Aevum tulisset si quid intolerabile,
> Rediisses ipse, puto, cum morte in gratiam.

Quod si mors Christianorum omnium gratiis ad Deum potius quam luctu accipienda est, sane illa mors maxime gratulanda est, quae innocentem adhuc aetatem et hujus saeculi malitiae inexpertam, non morborum tantum et calamitatum, sed, quod maximum est, morum in pejus flectendorum periculo eximit. Quare etiam atque etiam hoc velim animo tuo dicas: illa bona ac speciosa indoles aliter me non potuit sui securum facere: nihil nunc est, quod pro ea mutuem: est, quod pro ejus usura Deo agam gratias: nihil ejus morte mihi decessit, quo non ante eum natum aequo animo caruerim. Unum insuper ex illa vita lucrum mihi restat, memoria eorum, quae dulcia vidi, quae laeta intellexi, pro quibus valde et in Deum et in ipsum ingratus sim, si longam animi aegrimoniam tanquam pro bono malum rependam. Sapientiae divinae humanaeque studiis, vir amplissime, vitam tuam jam olim dedisti et nunc, ut ea non delibes, sed penitus haurias, abunde otium est. Docent illa felicitatem omnem nostram tum in spe Dei propitii, tum in animi tranquillitate collocandam. Quae duo cum tibi pateant per Dei clementiam et aliquantulum nisus tui, non esset, quod miser aut tibi aut sapientibus videreris, etiamsi tu tibi tota domus esses neque viveres spe relinquendi de te natos haeredes. Nunc vero, etiamsi illa doctorum ac piorum solatia omittantur et ad vulgi sensum res exigatur, multo plus habes, cur te suspiciant atque beatum praedicent homines, quam cur tui misereantur. Tantum vide, ne unius desiderio superstitum liberorum bona minoris aestimes. Imo, quod ad luctus

1 Benjamin, in 1618 te 's-Gravenhage geboren.
2 *Excerpta ex tragoediis et comoediis Graecis*, ed. Grotius p. 908.

remedia addendum est, agricolas imitare, qui cura hoc efficiunt, ut ob defractos pampinos nihilo minus uvarum, imo plus etiam, de vite referant. Quod si quid ego hac aliave in re consilio, si quid ope possum, habes, cui jure tuo imperare possis. Interim dum ejus rei dabitur occasio, qua possum, amicum agam, votis ad Deum pro te tuisque omnibus, non quidem, ut nihil unquam adversi accidat, - id enim divinae gubernationis ratio non permittit - sed ut, si quid acciderit, id sapiente usu reddatur salutare.

Vale, vir amplissime, cum conjuge[1] et liberis, a me, mea, meisque.
Scribebam Lutetiae, 19 Septemb. 1626.

1098. [1626 oktober 6?] Van Cornelis de Groot[2].

Reverendo Doctiss. Cariss. Patri H. Grotio S.D. Corn. Grotius Filius.

Si mihi ex voto vitam degere liceret, in hoc totus precibus coram Deo incumberem, ut singulari tua praesentia fruerer, tuoque ab ore penderem, tuisque piis institutis educarer. Sed quoniam cum temporis iniuria, huiusque seculi ingratitudo omnes virium habenas in nos immisit, tum studiorum meorum ratio id postulare videtur, ipse tempori utilitatique meae cedendum esse iudicasti. Ex quo profecto maxime intelligo paternum tuum in me affectum. Quis enim affectus maiore cum ardore coniunctus est quam is, qui omnis temporalis praesentiae desiderium postponens potius eius utilitati, quem amat, serviendum esse iudicat. Venerande pater, maximas equidem tibi gratias ago, maiores tamen, nisi mihi vires desint, pro tanto in me affectu habebo. Qui quidem nulla oblivione obliterabitur, sed quoniam non ex voluntate, sed potestate agendum sit, operam dabo, ne cura magnique tui sumptus fructu careant nec unquam patiar, ut in desiderii tui satisfactione ullo modo mea diligentia requiratur. Interea, quoniam a tam praestante parente tanto locorum intervallo distractus sum, conabor ex hoc aliquando perceptum dolorem, divina providentia demulcere. Haec enim ut aliquos attollit in altum, ut lapsu graviore ruant, sic quos amore prosequitur, saepe deprimit, ut in sublimius solium evehantur. Sed plus quam Asiaticus[3] sum: Abrumpam, ne nostra vilia scripta tibi fastidio sint, neve tabellario maius onus imponam. Nostrorum tamen corporum distractionem animorum coniunctione litterarumque commercio nunquam compensare desistam.

Salve, venerande parens, quaeso me semper solito amore amplectaris.
Tui observantissimus filius
Cornelius Grotius.

Adres: Patri secundum Deum verendo
D. Hugoni Grotio
Parisiis.
In dorso schreef Grotius: 6? Oct. 1626 C. de Groot.

1 Renée de Jaucourt de Villarnould, du Mauriers tweede vrouw, met wie hij in 1622 gehuwd was.
2 Hs. U.B. Leiden, cod. Pap. 3. Eigenh. oorspr.
3 Asiatici oratores; zie Cicero, *Brutus* 13, 51; 95, 325.

1099. 1626 oktober 6. Aan N. van Reigersberch[4].

(Mon frère,)

(De uwe van den X?) XI is mij over vyer dagen ter handt gecomen.

4 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H7l; beschadigd. Eigenh. oorspr.

Wij hebben hyer een gedeputeerde (van den coning) van Denemarcken[1], dye bij den cardinael hoope werdt gegeven van secoursen ... (Car)leton[2] heeft vrij wat hoogh gesproocken van de insolentie van de Franchoysen in .... (da)erentegen wordt instantie gedaen op de wederstelling van het voor ..... (pr)oselijten volgens de huwelijcksche voorwaerden door sterck aen .....s. Bassompierre[3] is alrede gegaen nae Engelant om te ..... Evenwel hoopt men, dat alles metter tijdt ten beste sal ..... beleyt van de coninginne-moeder[4], die niet heel wel is ..... haere dochter meest alle haere juwelen hebben afge ..... sij niet meer behouden en heeft dan de waerde van 10.000 ..... dat zij daer gecomen was, hebbende de waerde van ..... Den cardinael doet hem zeer bewaeren met 40 ofte ..... Vendosmes[5] zijn gebracht au bois de Vincennes ende ..... Ick heb gesien een secreet stuck van de examinatie ..... gedaen aen Chalais[6], waerbij de jongste Vendosme ..... en wordt beswaert, oock Longueville[7] ende Montmorency[8]. Dan sooveel men can mercken is het desseing geweest jegens den cardinael, niet jegens den coning. Ick worde verseeckert, dat Monsieur[9] aen den prins van Orangie had geschreven, alsoock aen Engelant ende Savoye. Hij en is noch niet wel gecontenteert ende wordt metter tijdt swaericheyt gevreest. Ick vinde uyt de voorseyde examinatie, dat de princen verstaen, dat haer daeraen gelegen is, dat de huguenotten niet en werden verdruckt als dye de princen doen subsisteren.

De heer Pijnacker[10] is hyer gecomen van Algier; vertouft hyer wat; is bij mij geweest ettelijcke mael. Ick heb hem de visite wederom gegeven. Heeft met mij propoosten gehouden nopend de religie ende staet, dye schenen aengeleyt te zijn om mijn uyt te hooren ende rapporten te doen. Ick heb mijne discoursen gemaeticht, maer can niet weten, hoe hij dye sal verhaelen. Hij sal uE. buyten twijffel aenspreecken daer zijnde gecomen.

Mijn huysvrouw is vol pijns, soodat sij niet wel en slaept. De irresolutie van de twee doctoren is oorsaeck, dat wij op morgen noch een derde sullen ontbieden ende syen wat te doen staet. God wil sijnen segen daerover verleenen ende uE. met alle de vrunden houden in genaedige beschutting.

Den VIe Octobr. XVI^{c}XXVI tot Parijs.

UE. dienstwillige broeder

H. de Groot.

1 Hans Zobel; zie n°. 1109, p. 85 n. 6; ‘den cardinael’ is De Richelieu.

2 Zie n°. 1083, p. 53 n. 6.

3 François de Bassompierre (1579-1646), maréchal de France. Hij was op 2 oktober door De Richelieu als buitengewoon gezant naar Engeland gezonden om te onderhandelen in verband met de door de Engelse koningin, Henriette Marie van Frankrijk, verlangde Franse priesters en dienaren. Zie ook n°. 1108.

4 Maria de Medici.

5 Zie n°. 1078, p. 54 n. 6.

6 Zie n°. 1094, p. 66 n. 11.

7 Zie n°. 1096, p. 69 n. 9.

8 Zie n°. 1096, p. 69 n. 2.

9 Gaston, hertog van Orléans.

10 Cornelis Pijnacker, die voor de tweede maal als gezant naar Algiers was gegaan; zie II, p. 229 n. 2.

Adres: Mijn Heer Mijn Heer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raedt. In 's Gravenhage. Port.

1100. 1626 oktober 12. Aan N. van Reigersberch[1].

(Mon frère,)

..... heb geschreven, passeert hyer niet nieuws blijvende de ....., dye de selve tot noch toe hebben gehadt; Vendosme[2] .... bois de Vincenne sonder dat men haer als ..... ende discoursen op de conspiratie sulcx als ick u Ed ..... Mijn huysvrouw gehoort hebbende de .....el onseeckerder gelaeten hebben dan zij ons hadden ..... swaricheyt ende zijn noch den tijdt van ontrent ..... vrij te zijn wat uytcomste Godt ende de natuyre ..... als dan te doen sal zijn. Wij bidden ..... ten beste te stuyren. Ick sal blijde zijn, wanneer ..... geven te verstaen, hoe de saecke in 't landt ... dese winter mij sal leeren, wat cours ick met .... stellen ..... De man van Alcmaer[3] blijft ..... 't landt ende adviseert mij in 't seecker verstaen te hebben (van een dye) kennis heeft ten huyse van den ambassadeur van Vlaenderen[4], dat het desseing van eenige Spaensche schepen is achter Engelant om te comen ende soo te vallen in de vloot van onse visschers, bedriegende de onsen, dye haer daer op de hoofden wachten.

De saeck van de nieuwe compaignie alhier gaet traechkens voort. De cardinael[5] soude de residentie garen assigneren te Havre de Grace, van welcke plaets zijn oom[6] gouverneur is.

Bidde om mijne gebiedenisse aen alle vrunden.

Den XII Octobr. XVI^{c}XXVI tot Parijs.

U Ed. dienstwillige broeder

H. de Groot.

Mijn huysvrouw bid uE. mijn broeder de Groot te vermanen, dat hij aen mijn moeder wil aenhouden ten eynde de boter ende andere dingen, daer mijn huysvrouw om heeft geschreven, met den eerste gesonden moge worden.

Adres: Mijn heer Mijn heer Reigersberg, raidt in den Hoogen Raide in Hollant. In 's Gravenhage.

1 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H7m; beschadigd. Eigenh. oorspr. Zie ook n°. 1099.

2 Zie n°. 1078, p. 54 n. 6.

3 Zie n°. 1061, p. 31 n. 10.

4 Henri de Vicq, sire de Meulevelt, later raadsheer van de Conseil suprême des Pays-Bas te Madrid; hij stierf in 1651.

5 De Richelieu.

6 De post van gouverneur van le Havre de Grâce en Honfleur werd tot 1626 bekleed door George Brancas, markies (en in 1627 hertog) van Villars (1567-1657). Hij werd in dit jaar opgevolgd door De Richelieu, die de leiding van het bestuur opdroeg aan zijn *neef* Charles de la Porte (1602-1664), hertog van la Meilleraye, maréchal de France; deze behield de functie tot 1629.

1101. 1626 obtober 13. Van Ed. Herbert of Cherbury[7].

Excerpta[8] tua, doctissime Groti, accepi, quibus ut sit, quod impense delectet adeoque erudiat, qui me maxume tamen obstrictum tenet affectus, ille est, unde amicitiam nostram nondum intercidisse sentio. Siquidem ex distantia et non satis repetitis benevolentiae vicibus animos parum congeneres relaxari et quodammodo destitui compertum habeo, tu vero, optume Groti, eodem et quidem

7 Hs. U.B. Amsterdam, coll. P.A. Diederichs 30w. Eigenh. oorspr. De schrijver, geb. te Eyton 1581 of 1582 en overl. te Londen 1648, was diplomaat, geschiedschrijver en filosoof. Hij was van 1619 tot 1624 buitengewoon gezant te Parijs; zie II, p. 442 n. 7.

8 Zie n°. 1061, p. 30 n. 7.

constanti ita me prosequeris amore, ut non solum symbolum quoddam intercedere vel suspiciam vel optem certe, sed quot pignora amicitiae possim tibi voveam dicemque, ut qui animitus

Tuus sim Herbert.

Dabam Aulae 3/13 Oct. 1626.

In dorso met andere hand: monsieur monsieur Groti(us) A Paris.

Intellige Hugonem Grotium.

1102. 1626 obtober 27. Aan Jan de Groot[1].

Tardiuscule ut video, parens optime, curantur literae, quod et in tuis circa finem Septembris datis expertus sum, quibus nunc respondeo redeunte ad vos ab Africana legatione Pinackero[2]. Gaudeo, quod de halecibus[3] nunciaram fuisse non infructuosum. In maritimo negotio[4] Nicolaidae et aliorum quorundam vicem doleo. Kanenburgio[5] faustam valetudinem omnibus modis exopto; quod autem ad illum non scribo, id evenit argumenti penuria, quae causa est, ut ad vos quoque rarius scribam. Utinam nuntiare aliquid possim, quod illi dulce sit. Et butyrum et cistellam valde desideramus et speramus tempus nullum neglectum iri.

De congiario res adhuc in eo quo hactenus loco est. Forte brevi aliquid certioris lucis affulgebit. Ego si omissa patriae cura totum me Galliae darem, possem nihil non sperare. Nunc amor ingratae patriae ubique commodis meis obstat. Principi felicem reditum precor, quando gloriosum fortuna anni invidit.

Fratrem velim memorem esse eorum, quae de Senecae Tragoediis[6] et praefertim de Hexabiblo[7] scripsi. Hoc quoque addam, nuper me, dum Plutarchum[8] lego, invenisse versum, quem non dubito esse ex initio Philoctetae Euripidei, quem versum ut suo loco restituam, postrema ejus fragmenti - misi enim nuper ad fratrem[9] - sic refinxi: Post *ἀνήλωσεν χρόνος:*

ἄν λῇς δὲ τοῦ ἐνταῦθα κοινωνεῖν, ἕως
σωτηρία τις ἐκφανῇ, μηδὲν φθονῶ·

1 Gedrukt *Epist.*, p. 793.

2 Zie n°. 1099, p. 73 n. 10.

3 Zie n°. 1096.

4 Dit doelt waarschijnlijk op het proces tegen enkele leden van de Rotterdamse Admiraliteit, onder wie Nicolaas van der Mast en Mr. Gerrit Berck; zie n°. 1048, p. 8 n. 8.

5 Otto van Zevender, heer van Kenenburg.

6 Zie n°. 1051, p. 12 en n. 3 aldaar.

7 Betreft de Latijnse vertaling van zijn *Bewijs van den waren Godsdienst;* zie n°. 1088, p. 61 en n. 17 aldaar, zie ook n°. 1089.

8 Plutarchus *Moralia, De curiositate* c. 12 p. 521 A, waar de voorlaatste der hier geciteerde regels voorkomt. Het fragment is een reconstructie van Grotius naar een parafrase bij Dio Chrysostomus *Orat. LI X*, getiteld *ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ*, in fine; zie ook n°. 1090.

9 Zie n°. 1090.

δύσμορφα μέν τοι τἄνδον εἰσορᾷν ξένε,
πλεῖα τελαμώνων καὶ νόσου τεκμηρίων·

deinde *πρὸς ταῦτα* et quae sequuntur ad finem. De restituta tibi ac matri valetudine Deo optimo maximo gratias ago, tantundem de sorore utinam intelligam. Res uxoris adhuc incertae, maximis doloribus uritur et medici haerent. Deus nos omnes clemens respiciat, cui te, matrem, fratrem, sororem[10], conjuges ac liberos et propinquos omnes commendo. 27 Octobris 1626.

10 Zie n°. 1080, p. 55 n. 10.

Vendocinenses fratres[1] in carcere extra urbem hanc attinentur ad nemus Vincennense. Post diem Martini[2] ubi ad judicia redibitur, videbimus an rei futuri sint. Hispanus non longe Massilia naves Gallicas cepit pignorationis jure adversus ea, quae Guisius[3] eripuerat Genuensibus. Angli regias quasdam cymbas ad Rupellam incenderunt et minantur se Gallis protestantibus auxilio fore.

Tibi obedientissimus filius
H. Grotius.

1103. 1626 oktober 27. Aan Jan de Groot[4].

Per Pijnackerum[5] missurum me quae his inclusae sunt literas[6] putaveram. Sed ille nimium diu abiturit. Itaque per tabellarios has curare statui hoc addito tuas, quas sexto hujus mensis dedisti, recte ad me perlatas. Espessius[7] adhuc in menses ferme octo mansionem obtinuit auctoritate Defiati[8], qui apud cardinalem[9] in magna est gratia.

De sorore[10] utinam meliuscula intelligam. Uxoris res in eodem sunt loco. Capsam missam gaudemus et rogamus ut de butyro quoque festinetur quantum potest.

Ubi Pijnacherus venerit, vide caute cum eo agas. Multum enim debet his, qui nunc regnant. Novae hic querelae sunt de Anglis ob captas mercatorum Gallorum naves hoc praetextu, quod in Hispaniam irent aut ex Hispania redirent.

Aliud nihil habemus. Nicolaus[11] noster Pijnachero se in ministerium dedit. Gaudeo patri ejus meam benignitatem probatam.

Deus te, matrem, sororem et alios nostros sospitet.

Lutetiae 27 Octob. 1626.

Tuus totus tibi obedientissimus filius
H. Grotius.

1104. 1626 oktober 27. Aan N. van Reigersberch[12].

(Mon frère,)

..... gemeent door d'heer Pijnacker[13] te bestellen, maer alsoo hij langer blijft dan ..... ick de mijne niet langer willen ophouden, te minder alsoo ick sedert ontfa(ngen) ..... van Ve October, waervoor ick uE. bedancke.

1 Zie n°. 1078, p. 54 n. 6.
2 Het feest van de H. Martinus is op 11 november.
3 Charles de Lorraine, duc de Guise, prince de Joinville, duc de Joyeuse, comte d'Eu, pair et grand-maître de France (1571-1640).
4 Gedrukt *Epist.*, p. 793.
5 Zie n°. 1099, p. 73 n. 10.
6 N°. 1102.
7 Zie II, p. 334 n. 3.
8 Zie n°. 1061, p. 29 n. 10.
9 De Richelieu.
10 Adriana, naar wier gezondheid hij ook in voorgaande en volgende brieven telkens vraagt.
11 Zie n°s. 1096 en 1057.
12 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H8a; ernstig beschadigd. Eigenh. oorspr.
13 Zie n°. 1099, p. 73 n. 10.

De ordre t' Amsterdam ende de ..... Sijn Excellentie goedt; maer de voorslag van de amnestie is ..... veel wachtens aen. Middelertijdt blijf ick hyer in

onseeckerheyt ende ..... (oc)casie tot naedeel van mijne familie. 't Welck mij ende mijne ..... geeft van onlusten. De dienst, dye ick aen 't landt gedaen heb aengaende ..... grooter als ick soude derven schrijven ende vrese, dat mijn binnenhouden ..... maecken ende quaed doen. Des te meer dient gelet, dat de saecke ..... Nopende de man van Alcmaer[1] ick en weet niet off hij absent ..... als hij present soude doen, bijsonder alsoo sij luyden hebben, dye ..... enige notabele opening dede tot naedeel van de vijant soo ..... weder gaen. Misschyen oock dat men hem met cleyne moeyte ..... hij bij wijlen hyer oock wat miscontentements neemt. UE. moet (?) ..... Walaeus'[2] propoost toonen passie .... ende zijn reden van difficulteyt ..... dat in de universiteyten van Engelant 't gevoelen der ..... maer oock bij enige geleerdt wordt. Ende als zij ..... een noodwendige regel, daer men in het minste niet ..... dat sij met de lutherschen noyt en connen ..... niet op het stuck van 't avontmael enige vereniging ..... in P .. l . ende omleggende plaetsen t'andere tijden gevoerd is. Want de leer van de synode is expresselijck bij de luthersche universiteyten gecondemneert. De censure van de professoren op den remonstranten confessie[3] heb ick gelesen, is vol bitterheydt, pleysterende haer schurft, ende de remonstranten met veele naeduydingh 't onrecht beswaerende. Dat en is de wegh niet om te accorderen.

De comste van den successeur van mons[r]. d'Espesse[4] is door d'authoriteyt van mons[r]. de Fiat[5] uytgestelt voor ontrent acht maenden. Hij heeft aen Defiat een groot steunsel. UE. sal wel doen kennisse te houden met Suriano[6]. Vaert wel. Mijn huysvrouw doet haere gebiedenisse.

Hyer zijn nieuwe clachten over d'Engelschen, omdat zij enige Fransche schepen hebben genomen als comende uyt Spangnie ofte gaende nae Spangnie.

Den XXVII Octobr. XVI[c]XXVI Tot Parijs.

UE. dienstwillige broeder
H. de Groot.

Mijn huysvrouw heeft mede op huyden uE. missive ontfangen, sal niet naelaten met den eersten nae alles te vernemen ende uE. te adviseren. Cousijns[7] voorslagh van met Duyck[8] te spreecken behaeght mij soo weynigh als dye voor desen[9] van met Arsens te handelen. Ende de discoursen van dye van Amsterdam sont des desfaistes. Men soeckt mij te beletten om mijne fortuyne te maecken, alwaer het tot het minste naedeel van deghenen, dye voor mij niet staen, noch nae mij niet en vraegen. Laet het ons genoech sijn seven ofte acht jaeren lang bedrogen te zijn. 't Moet eens een eynd hebben, men sal anders met mij spotten ende ick sal mijn kinderen groot ongelijck en doen. Ick bid uE. laet ons eens

1 Nicolaes Schapecaes de Witte; zie n[o]. 1061, p. 31 n. 10.
2 De Leidse theologie-professor A. Walaeus; zie I, p. 184 n. 1.
3 De *Censura in Confessionem eorum, qui Remonstrantes vocantur*, Leiden 1626, van de Leidse hoogleraren J. Polyander a Kerckhoven, A. Rivet, A. Walaeus en A. Thysius.
4 Zie II, p. 334 n. 3.
5 Zie n[o]. 1061, p. 29 n. 10.
6 De waarnemend Venetiaanse gezant in Den Haag Christofforo Suriano (oktober 1626-4 januari 1627).
7 Frederik Hendrik.
8 De raadpensionaris Anthonie Duyck.
9 Zie n[o]. 1048.

recht weten, als uE. cousijn sal spreecken, off het een lanterfanten wil blijven off niet.

Adres: Mijn heer Mijn heer Reigersb(erg, raedt in den) Hoogen Raide in (Hollant. In 's Gravenhage.)

1105. 1626 november 2. Aan Willem de Groot[1].

Parentibus optimis tibique, frater dulcissime, nuntio uxorem contra medicorum et nostram spem matrem factam filiolae[2] satis valentis. Sed ipsa doloribus, qui partum antecesserunt et qui partus sunt proprii eo nunc mamillarum cruciatu, adde et cura domestica, quam in neminem transferre potest, a quiete abstinetur. Speramus Deum, qui hactenus ei adfuit, etiam ad caetera nobis auxilio fore. Dies jam a partu est quartus. Partus ipse vix est supra octimestrem.

Pro iis, quae nuntiasti quanquam tristia sunt terra marique, gratias habeo. De Excerptis[3] quae in literis mense Septembri ad me datis annotasti grata sunt. Aetas hominis pro hominis aetas typographi est vitium, ut et in versione illius Sophoclis *χείνον εἰ δοῦλος* et alia quaedam, quae et ego post erratorum collectionem notaveram. Caeterum 'responde' brevi ultime posui exemplo Martialis, qui id ausus est, quia ea vox ut aliae multae olim non secundae tantum, sed et tertiae fuit flexionis. Syllabae productae ob positionem in voce sequenti multa apud poëtas exempla sunt in manuscriptis codicibus, sed pleraque ab exscriptoribus postea corrupta. Nescio an ad vos venerint tria exemplaria Excerptorum, quae Seilius alias Seventrius dictus, Trajectinus mercator aant. ad Rotterodamensem amicum[4] miserat vobis tradenda. Video enim ad affinem Reigersbergium[5] nullum dum exemplar pervenisse, quod doleo. Speraveram Vossio non grave futurum Hexabiblon[6] perlegere. Veretur auctor nominari editionis apud eos, qui nobis male volunt. Sed fide silentii data poterit ipsius securitati prospici. Magni facio ejus judicium et omnino velim siquid est minua rectum ab eo moneri. Si nihil impedimento est editioni, valde aveo, ut et festinetur et ut characteres sint minuti, sed elegantes et ut quaedam exemplaria habeam chartae melioris; alia enim amicis hic tradere non ausim. Rogo et hoc me edoceas, qui sint, qui partem illam libri de Iure belli verterunt aut vertendam censuerunt in sermonem patrium[7], et quo consilio, an ut nos et anabaptistis et quibusdam remonstrantium committerent, an vero ut remonstrantibus odium dematur, ne videantur improbare causam publicam, an vero ut milites doceantur abstinere ab injuriis in cives: nam est et aliquid tale in fine capitis.

1 Gedrukt *Epist.*, p. 794.
2 Françoise, 31 oktober geboren, jong gestorven.
3 Zie n°. 1061, p. 30 n. 7.
4 Zie n°. 1093 en p. 66 n. 4 aldaar.
5 Nicolaes.
6 *De Veritate religionis Christianae;* zie n°. 1102, p. 75 n. 7.
7 *Ondersoeck, oft gheoorloft is Krijgh te voeren, Ghetrocken uyt het Boeck van Oorloghen-vrede-recht, in 't Latijn ghemaeckt door Mr. Hugo de Groot.* Amsterdam 1626. Knuttel, *Pamfl.* n°. 3684; Ter Meulen-Diermanse, n°. 619.

Librum Crellii[8] legere constitui, agit modeste nec inerudite. Ego tamen videre nequeo, quo pietatis fructu a proprietate locutionum in sacris literis et

8 Joannes Crellius (1590-1633), Duits sociniaans theoloog. Het bewuste boek zal wel zijn het in II, p. 443 n°. 968 en n. 7 aldaar vermelde *Ad librum Hugonis Grotii, quem de Satisfactione Christi adversus Faustum Socinum Senensem scripsit, responsio*. Racoviae 1623.

antiquorum consensu discedant. Quid enim non vetat quam plurimos effectus morti Christi tribuere et inter alios hunc quoque, ut per ipsius cruciatus et mortem ostenderit Deus, quid meruerint peccata, quae in Christum confidentibus et resipiscentibus condonat. Sed quid alii judicent ex te discere cupio. Refricat mihi veteris injuriae memoriam quod Lupesteinum custodia fit peculatorum, scilicet ne nos meliores illis credamur.

In Euangelium Iohannis notas[1] perfeci, eas nunc descriptas relecturus sum.

Sorori[2] opto valetudinem secundiorem et fausta omnia vobis parentibusque. 2 Novembris 1626.

Ita fert ratio nostra, ut Cornelius[3] noster, cujus studiis faveo, jam nunc in vestibus assuescere frugalitati debeat. Frater ejus[4], qui hic est, una veste utitur. Tamen siquid honestus ornatus requirit, curam vobis permittimus. Coblarisum mensuram opus erit mitti ac hic parentur. Butyro valde opus habemus. Rogat uxor matrem[5], quod rogavit antehac, quid factum sit illa sarcinula, in qua collaria erant, quae Cromplebitius[6] hinc tulerat. Apocham et testimonium ut petieras mitto et res nostras tibi quantum possum commendo.

Tuus totus
H. Grotius.

1106. 1626 [november] 2. Aan N. van Reigersberch[7].

Mon frère,

Als de uwe van de Xe October houdende soo aen mijn huysvrouw als aen mij ons wyerd behandight, was mijn huysvrouw twee dagen oudt in de craem, zijnde tegen d'opinie van de doctoren gelegen van een jonge dochter[8], dye wel te pas is; mijn huysvrouw nae gewoonte, doch weynigh rust connende genieten, doordyen het huys wat veel gewoels en heeft ende sij niet wel en can haer ontslaen van alle sorge; waerbij nu comt de pijn in de borsten. Sij bidt uE. te geloven, dat, hoewel wij redenen hebben om ons te beclaegen soo wel over de niet doende vrunden als over de quaeddoende vijanden, evenwel deselve couragie bij haer is, dye altijdt geweest is, om niet toe te geven tot naedeel van onse reputatie.

Onlancx is hyer noch geweest doctor Pijnacker[9], dye mijn ende haer op alle manieren heeft aengesocht: ick en weet niet, off het is door last off uyt hem selve, maer heeft ons gevonden als altijdt voor desen, 't welck ick te noodiger vinde te adviseren, opdat uE. mooght weten, wat van de waerheyt is, off hij - misschyen wat te goed vrundt zijnde met eenige van de regeering - anders uytgaf.

1 Zie n°. 1087 p. 60 en n. 6 aldaar.
2 Zie n°. 1103, p. 76 n. 10.
3 Zijn zoon Cornelis.
4 Pieter.
5 Aeltgen van Overschie.
6 Niet geïdentificeerd.
7 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H8f; enigszins beschadigd. Eigenh. oorspr. De brief moet van begin november zijn, gezien het bericht van de geboorte van Françoise.
8 Zie n°. 1105, p. 78 n. 2.
9 Zie n°. 1099, p. 73 n. 10.

Nopende den man van Alcmaer[10] wil ick geen groote instantie doen, maer wat mij aengaet, ick sal moeten wat naerder op mijn saecke letten zyende de

10 Schapecaes de Witte; zie n°. 1061, p. 31 n. 10.

traege hoope, dye mij van daer gegeven wordt. Ick heb uE. laestmael geadviseert van den bryeff aen mij geschreven uyt Brabant, dye ick noch niet beantwoordt en heb. Deselve brenght mede, dat zij is geschreven bij ordre van den cardinael de Cueval[1]: doet mij gedencken, hoe dat dye luyden, voor dewelcke ick de vrijheyt van de see heb gedisputeert[2], mij de locht niet en vrij en hebben gelaeten ende meer andere saecken daertoe dienende.

Deselve brieff, spreeckende van de confiscatie van mijne goederen ende van de proscriptie vought daerbij: Quid facerent hostes capta crudelius urbe[3].

Hyer blijvende ende mij in de interessen van Vrancrijck niet willende engageren, can ick niet aengenaem blijven, jae sal haest alle mijne vrunden tot vijanden hebben. Monsieur Defiat[4], door last van den cardinael de Richelieu, heeft mij belooft, soo ick de saecke van de nieuwe compaignie met raedt ende daet vorderde, dat de cardinael bij den coning soude te wege brengen een van dese drye dingen tot mijn optie: off dat ick de superintendentie van de saecken van de zee soude hebben onder den cardinael, off dat ick door 's conincx intercessie in mijn landt soude worden gerestitueert, off dat ick van 's conincx wegen honorabel employ soude hebben in Duytschlandt. Men can voor een corten tijdt wat futselen, maer in 't eynde moet men toonen, wat men in de sin heeft. UE. soude niet wel connen imagineren, hoeveel traversen ick te verwachten heb, als ick niet al doen en wil naer deser luyden sin.

't Gelt, daer ick over gesproken had voor mons^{r}. van der Eem[5], is aen Olivier[6] betaelt, daer ick blijde om ben. Ick bidde uE. gelieve wel te vernemen ende mij te adviseren in wat termen staet het tractaet, dat met Arsens[7] hyer was beworpen ..... secretaris van den heer van Langerac[8] seyt, datter geen apparentie ..... werden gesloten.

Ick bidde, om mijne gebiedenisse van ..... Mylen[9], Beaumont[10], Wytsen[11] ende ander bekenden. Den II^{en} ..... XVI^{c}XXVI.

UE. dien(stwillige broeder
H. de Groot.)

1 Zie n°. 1061, p. 31 n. 11.
2 *Mare liberum sive de iure quod Batavis competit ad Indicana commercia dissertatio.* Lugd. Bat. 1609; Ter Meulen-Diermanse, n°. 541.
3 De woorden: 'Deselve brieff .....' tot en met de geciteerde hexameter staan ter plaatse in margine. De versregel doet denken aan Vergilius *Aen.* II, 746: aut quid in eversa vidi crudelius urbe.
4 Zie n°. 1061, p. 29 n. 10.
5 Ik kan niet uitmaken, welke van der Eem hier bedoeld is.
6 Zie n°. 1061, p. 32 n. 2.
7 Fr. van Aerssen. Het gaat over de vernieuwing van net verdrag van Compiègne, dat in 1624 voor drie jaar was gesloten; zie n°. 1138, p. 118 n. 8.
8 Gideon van den Boetzelaer, heer van Langerak; zie n°. 1048, p. 7 n. 5.
9 Waarschijnlijk Cornelis van der Myle, hoewel ook Abraham bedoeld kan zijn; vgl. n°. 1067 en n°. 1071.
10 Simon van Beaumont; zie over hem I, p. 58 n. 9.
11 Jacob Wyts (geb. kort voor 1580, overl. 1643), onder Frederik Hendrik sergeant-majoor-generaal, later president van de Hoge Krijgsraad.

Nopende den jongman, daer uE. van had geschreven door begeerte van juffrouw van der Nat[12]: wij vernemen nae alles, hetgunt daertoe dyent ende

12 Zie n°. 1158 p. 146 n. 2.

ick off mijn huysvrouw sullen uE. pertinentelijck adviseren, als wij van alles sullen wel onderrecht sijn. Mijn huysvrouw verlanght te weten, aen wyen Boreel is gehuwelijckt[1].

Adres: E. Erntfeste Hoochgeleerde Heere Mr. Nicolaes Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant. In 's Gravenhage.

1107. 1626 november [16]. Aan N. van Reigersberch[2].

(Mon frère,)

..... twee brieven ontfangen, de eene van den XIII October, dye uyt het huys van den ..... is bestelt met XXX stuvers daerop gestelt bij yemant soo ick meen van de ..... dat men voortaen dye bode niet en soude nemen, maer onder couverte ....., de andere heeft geen date, maer is wat laeter geschreven.

De saecken ..... souden met meerder kennisse connen ingesyen worden, soo Cousijn[3] 't huys ..... alle de werelt claeght. Dat mijn vader versouck soude doen .... als het waer geaccordeert sonder restitutie van goederen ofte met ..... sententie, ben niet van mening mij daermede te behelpen, maer ..... te soecken ende Cousijn met dye luyden, dye hij soo zeer..... soo hij 't verstaet. Wil hij met ernst voor mij spreecken, hij heeft ..... Boven het gunt ick uE. voor desen heb geadviseert van den ..... ick dit misschyen doen, dat alsoo mons.r Defiat[4] aenhyelt ..... coopluyden van mijne kennisse in 't landt qualick getracteert zijnde hyerheen (?) te laeten comen, ick om mij buyten schoots te houden voorgeslagen heb, wat verseeckertheyt hij soude willen doen van vrijheyt van religie voor de remonstranten. Waerop hij seyde acte onder des conincx handt van vrijheyt in de particuliere huysen. Ick seyde, dat de luyden niet wel en souden haer verseeckert houden sonder acte van het parlement. Waerop hij - 't welck ick wel wiste - seyde, dat de parlementen daertoe niet te brengen en souden sijn. Ick slough oock voor, off de coning soude verstaen de coopluyden te mainteneren ingevalle sij in den coophandel in West ofte Indiën met gewelt wierden belet. Waerop sij haer oock becommert vonden. Ick weet, dat hij daernae aen anderen geseyt heeft, dat men haer socht in oorlogh te engageren met den coning van Spaignie.

Ick houde Schapecaes[5] ende andere beleyders staedigh aen om haer propoosten te verstaen. De cardinael[6] heeft haer geseyt, dat hij het gouvernement van Havre de Grace ende Honfleur met groot geldt heeft becomen om haer te accomoderen. Sij meenen daer te gaen om inspectie te nemen ende eenigh cleyn volck bij provisie te doen comen, 't welck vooralsnoch geen noodt en sal doen. 't Ontbreeckt haer meest aen een goed beleyder, dye de saecke in de handt wil nemen. Ick bij haer tot twee mael versocht zijnde om met haer te gaen tot den

1 Waarschijnlijk Willem Boreel (1591-1668), die op 26 september 1626 met Jacoba Carel getrouwd was.
2 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H8b; beschadigd. Eigenh. oorspr.
3 Frederik Hendrik.
4 Zie n°. 1061, p. 29 n. 10.
5 Zie n°. 1061, p. 31 n. 10.
6 De Richelieu.

cardinael heb mij geëxcuseert op mijn huysvrouws kraem, van wyns verlossing ick uE. voor desen[1] heb geadviseert, alsoock, soo ick meen, van den doop gedaen door mons^{r}. Dor[2]. Is genaemt Françoise.

De diensten, dye ick voor desen ende hyervoor heb verhaelt, zijn bij mij gedaen met oprechte harte tot dienste van het vaderlant, niet sonder peryckel van hyer daerover in ongenade te comen, waervan ick geen cleyne teyckenen en merck. Evenwel ben ick wel geresolveert liever, waer het is, te gaen tegen de voorsomer dan in 't landt met eenige oneer te comen ofte over mij te laten triumpheren. Ick sal dat advys noch daer bij doen, doch den cardinael schijnt t'eenemael hem met Spangnie te willen wel stellen. Hij heeft in des conings secreten raedt een arrest doen instellen, daerbij verboden wordt van des conings autoriteyt te schrijven in 't goede ofte quaed, 't welck geschiet is om den nuntius[3] te contenteren. Monsr de marquis de Rembouillet[4], dye een halff jaer is opgehouden, wordt nu gesonden nae Spangnie om yet secreets te handelen ende men meent, dat het oorlogh sal aengaen tegen dye van Rochelle. In de ...., wiens neeff van denselven naem hyer een s ... soo ick alle behulpsaemheyt doe, dye .... Pijnackers[5] propoosten twijffel ick, off .... om deselve versoeckende nae sijne .... doen; wilt daer wat op doen letten .... wat; maer soude met den cans, dye den ..... denen. Ick heb oock eenen ho ..... gedaen, wiens redenen zijn tot ho ..... ick uE. noch niet geadviseert en heb .... Ick sal haest moeten resolveren..... November XVI^{c}XXVI.

(UE. dienstwillige) broeder
H. de Groot.

Adres: Mijn heer Mijn heer de raedtsheer Reigersberg. In 's Gravenhage.

In dorso schreef Reigersberch: broeder de Groot den 16 Nov. 1626. uyt Paris.

1108. 1626 november 23. Aan Willem de Groot[6].

Cum iret ad vos Hornius[7] ex nobilissima, ut scire te puto, Sueonum domo et qui meam amicitiam non sprevit, omittere nolui, quin literas ad te darem, praesertim cum ipse ostenderet id sibi gratum fore. Tuas ergo, quas 20 Octobris dedisti, recte perlatas scito.

1 N°. 1106.

2 De predikant François d'Or; zie n°. 1063, p. 34 n. 6.

3 Zie n°. 1059, p. 26 n. 7.

4 Charles d'Angennes, marquis de Rambouillet, seigneur du Fargis, onder Lodewijk XIII grand-maître de la Garderobe, maréchal de camp en van 1620 tot 1624 gezant van Frankrijk in Madrid; hij was gehuwd met de fameuze Catherine de Vivonne de Savelli. aant.

5 Zie n°. 1099, p. 73 n. 10.

6 Gedrukt *Epist.*, p. 794.

7 Gustaf Kristersson Horn (1601-1639); bij zijn dood was hij rijksraad; zie ook n°s. 1109, 1110 en 1112.

Miror me de Hexabiblo[8] nihil certi accipere. Nam hic interpellor. De Dusseni[9] uxore ferendum tibi est fortiter, quomodo et nos feremus, si Blonquia[10] nuberet,

8 *De Veritate religionis Christianae*; zie n°. 1102, p. 75 n. 7.

9 Vgl. n°. 1120.

10 Maria's zuster Suzanna, wier echtgenoot, Dr. Anthony Bloncke, in 1622 was overleden.

quae nunc apud nos suaviter vivit, magnum mihi et uxori solatium. Uxor ut captus est puerperarum valet belle. Filiolam misimus nutriendam foris baptizatam prius domi nostrae nomine Franciscae[1], in memoriam avi materni[2] et fratris nostri[3] simulque exsilii nostri monumentum. Soror[4] ut recte valeat Deum precamur. Butyrum adhuc exspectamus.

Controversiae cum Anglis compositae nuntiantur. Habebit regina Britanniae XIV presbyteros Gallos totidem Scotos aut Anglos, episcopum unum, duas Gallicas virgines in famulatu et Gallum unum ad quodque aulae suae munus. Sexaginta ob religionem pontificiam captivi eximuntur vinculis et inhibentur mulctae in caeteros. Naves, quas Gallis Angli eripuerant eo nomine, quod in Hispaniam irent[5], redditae. In hac urbe conventus nunc habetur non quidem ordinum regni more veteri, sed exigui numeri ex omni ordine ferme ad L. Putantur consilium daturi de novis tributis et sua auctoritate firmaturi ea, quae acta sunt antehac, praesertim adversus fratres Vindocinenses[6].

Salutem nuntiamus omnes parentibus et amicis.

23 Novembris 1626.

Creditur classis Hispanica, quae nunc Americanis navibus Cubam profecta est, Hiberniae incubitura, quod praemetuentes Angli Galliae amicitiam affectant. Et naves quaedam Gallicae redditae sunt, sed manet generalis illa quaestio, quid liceat in populos pacatos commercia colentes cum Anglis hostibus tractata a nobis non procul ab initio libri tertii, p. 557[7]. Si forte consultaris a Scidamensibus et aliis exercitoribus super negotio nautae, quod Nieuportius[8] et alii mihi commendaverant, scito hoc quaeri, an restituenda sit a Melitensibus navis, quam ipsi quidem suis hostibus Algeriensibus eripuerunt, sed Algerienses per tempus pacis acquirere in nos nullo jure potuerunt[9]. Diximus de hac controversia nonnihil p. 634 et 655[10].

Tuus tui amantissimus frater
H. Grotius.

1109. 1626 november 23. Aan N. van Reigersberch[11].

Mon frère,

Monsieur van Horn, een zeer gequalificeert baron uyt Sweden, edelman van sijns conincx camer, hebbende hyer met mij vrundschap onderhouden, treckende nae sijn landt ende de reys nemende over Hollant, heeft mij de occasie gegeven

1 Zie n°. 1107.
2 Frans Pietersz. van Overschie, geb. 25 maart 1521, overleden vóór 1570.
3 Frans, geboren 4 augustus 1586 en 9 december 1604 overleden; zie I, p. 23 n. 5. Zie ook *Hug. Grotii Poemata, omnia.* Editio quinta. Amstelodami, Apud Ioh: Ravesteynum, 1670, p. 179 en 313.
4 Zie n°. 1103, p. 76 n. 10.
5 Zie brief n°. 1104 aan Nicolaes van Reigersberch.
6 Zie n°. 1078, p. 54 n. 6.
7 *De iure belli ac pacis*, Parijs 1625.
8 De secretaris van Schiedam, Mr. Willem Nieupoort (1607-1678).
9 Zie n°. 1096.
10 *De iure belli ac pacis*, Parijs 1625.
11 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H8c. Eigenh. oorspr. Over de in de aanhef vermelde monsieur van Horn zie n°. 1108, p. 82 n. 7.

om desen aen uE. te schrijven. Ick recommandere uE. sijne persoon als alle vrundschap waerdich.

Wij hebben hyer ten dage 't beginsel van de Assemblée des Notables, 12 geestelijcken, 12 heeren, de rest tot vijftich uyt de parlementen ende reckenkamers. De cardinael de Rochefocaud[1] sal daer presideren, 't welck veele niet en behaeght, alsoo hij seer is ten dienste van den paus.

Uyt Engelant zijn goede tijdingen, dat Bassompierre[2] daer alles heeft geaccomodeert. De coninginne sal hebben 14 priesters, een bisschop uyt Francrijck, als oock noch seecker priester uyt Engelant ofte Schotlant, twee Fransche staetsjuffrouwe, catholyck officie in haer hoff, eene Franchoys. Sestigh gevangen Engelsche priesters ofte catholycken zijn gerelaxeert ende sal de armade tegen de roomschen ophouden. De Engelschen doen restitutie van de Fransche schepen, dye sij genomen hadden gaende nae Spangie. De gemeene opinie is, dat in de voorseyde Assemblée des Notables eenige nieuwe edicten sullen gesmeedt worden ende gejustificeert de apprehensie van den heer van Vendosme[3]. Ick had uE. laestmael geadviseert, dat ick vreesde, dat een seecker persoon[4], die ick uE. genoemt heb, hyer passerende mij hadde gesocht te sonderen, om misschyen eenigh rapport te doen in 't landt tot contentement van mijne wangunstigen. Ick sal uE. op alles wat naerder instrueren, off uE. yet voorquam. Hij geliet hem eerst te claegen, dat onse regeering te populair was, willende weten eenig remedie. Ick seyde, dat noodsaeckelijck alle groote saecken van middelen, tractaten etc. moste comen in het breede, maer dat men eenige minder saecken, dye van noode had secreet te blijven, wel conde bevelen aen eenige cleyner collegiën versyen met behoorlijcke instructie. Seyde daernae, dat hij hem ter woon wilde begeven in Hollant ende claegde over de ongelijckheyt in het stemmen, waermede elcke cleyne provincie werd geëgaleert met Holland, van dewelcken sij nochtans ten meesten deele dependeerde. Ick seyde soo veel aengaende de regeering in de provinciën, soo polityck als kerckelijck, dat dye most blijven bij yder provincie sonder dat de ander haer des behoorde te bemoeyen, alsoo elckeen best wiste, waer hem de schoen wrong. Maer nopende het gemeen, dat, hoewel in de manier van stemmen eenige inegaliteyt was, men evenwel most blijven bij hetgunt wij met de minder provinciën hadden gecontracteert ende bij 't gebruyck, dat soo langen tijdt hadde geduyrt, maer dat de minder provinciën dat vercregen recht behoorden te gebruycken met discretie ende met eenigh respect tot Holland, om dye van Holland alsoo te meer te animeren tot haere conservatie. Hij wilde van mij weten, wat het desseing van den advocaet[5] geweest had in de religie ende politye. Ick seyde, dat ick meende zijne intentie geweest te zijn de jalousiën van Spangnie ende Vrancrijck te gebruycken tot conservatie van 't landt, ende soo Vrancrijck haer opentlijck voor ons hadde willen verclaeren, in sulcken gevalle een vaste ligue met haer aen te gaen, 't welck een middel soude zijn geweest om te comen tot een eerlijcke vrede ofte langduyrige trefves. Nopens de religie, dat ick niet en geloofde, dat hij daerin van hem selve eenigh insicht hadde gehadt, maer

1 François de La Rochefoucauld (1558-1645), in 1607 kardinaal geworden.

2 Zie n°. 1099, p. 73 n. 3.

3 Zie n°. 1078, p. 54 n. 6; betreffende de Franse schepen zie ook p. 83, n°. 1108 in fine.

4 Corn. Pijnacker; zie n°. 1099, p. 73 n. 10.

5 Johan van Oldenbarnevelt.

dat d'heer Utenbogerd hem hadde doen verstaen, dat, soo men sachticheyt gebruyckte in de leere van de predestinatie, dat men daerdoor veele lutherschen, mennisten ende goede catholycken soude connen winnen ende alsoo de publycke kercke verstercken. Dat ick oock gelijcke hope hadde gehadt ende oversulcx noch jong zijnde alles gedaen hadde, dat ick mochte, om Arminius te helpen aen de professie tot Leyden[1]. Alsoo hij vraechde, wat raedt om de tweedracht in de religie te slissen, seyde ick, dat ick in de regeering zijnde geen beter raedt en hadde geweten als te volgen de resolutie van 't jaer XVI^{c}XIIII[2]; dat ick niet wel en wiste, waertoe de gemoeden ten wederzijden nu zouden zijn te disponeren, maer dat ick hyel, dat de rigeuren geen goedt en deden. Hij ondertastede mij oock, off ick geen lust en had om in 't landt te comen; ick seyde, dat mij docht den tijdt daertoe niet bequaem te zijn ende dat ick in Vrancrijck niet quaelijck en was ende dat ick hyer niet nae en lyet alles bij te brengen, dat mij mogelijck was om ons landt wel te stellen met Vrancrijck. Comende in propoost van de handelinge van dye van de religie in Vrancrijck seyde ick, dat wij niet en behoorden te helpen tot haere oppressie, maer dat wij oock haere factiën niet en moste fomenteren, alsoo den coning van Spangnie daerbij merckelijck profijt dede. Hij toetste mij over Pauw[3], Muys[4] ende de rechters in 't generael, waerop ick mij coel toonde. Hij heeft mijn huysvrouw oock bij wijlen aengeweest, dye haer couragieux ende voorsichtich heeft gedraegen. Sij is, Godt loff, nae de tijdt wel te passe. Suster Bloncke[5] heeft het noch niet heel best, maer wij hopen, dat sij metter tijdt sal beter zijn ende dat zij de lucht gewendt sal worden.

Wij verstaen hyer, dat de Pers ende de Turcq staen in poincten van vrede, 't welck de Turck occasie sal geven om hem sterck te toonen ontrent Hungarije, waerdoor men dan meent dat Vrancrijck occasie sal hebben om den Duytschen keyser te besenden ende de saecken van Duytschland te accommoderen tot rust ende vrede, met restitutie van yders patrimoniale goederen. Ondertusschen hoopt de gedeputeerde van den coning van Denemarcken[6] hyer eenigh geldt te ontfangen; men geeft gelijcke hoope in Engelant. Maer de trouppes, dye nu in Engelant worden gelicht, sullen niet zijn voor den coning van Denemarcken, maer tot defensie van Yerlant, alsoo men niet en twijffelt, off de armade van XX galeasen, dye nu is gegaen om de West-Indische vloot te convoyeren, deselve ingebracht hebbende, sal op Yerlant aenvallen. 't Welck bij de Engelschen niet weynich en wordt geapprehendeert.

Vaert wel met alle de vrunden.

Den XXIII Novembris XVI^{c}XXVI.

UE. dienstwillige broeder

H. de Groot.

1 Zie Molhuysen, *Bronnen* I, p. 144 vv., p. 412 vv. *Briefwisseling van Hugo Grotius* I, p. 28 (n°. 35) en n. 5 aldaar.
2 Zie I, p. 293, n. 2.
3 Reynier Adriaensz. Pauw (1564-1636), burgemeester van Amsterdam en een der 24 rechters.
4 Hugo Muys van Holy; zie II, p. 5 n. 5.
5 Zie n°. 1108 p. 82 n. 10.
6 Hans Zobel, van 13 mei 1626 tot 1 oktober 1630 resident van Christiaan IV te Parijs.

1110. 1626 november 28. Aan N. van Reigersberch[1].

Mon frère,

Ick hadde den ingesloten[2] geschreven om te gaen met den baron van Horn, dye op Dynxdach had geseyt te vertrecken ende noch hyer is, waerom ick denselven brieff van hem weder heb geëyscht.

D'heer Pijnacker[3] - van wyens propoosten in den bijgaenden brieff naerder onderrechting is - is alhier opgehouden geweest op hoope van eenige recompense te becomen van eenige Franchoysen verlost tot Alger; maer hyer meent men, dat de Staeten sulcx schuldigh waeren uyt crachte van het tractaet van Compiègne[4], soodat hij, niet gecregen hebbende, heel anders spreeckt van Vrancrijck als hij eerst dede, waertoe dye van de religie eerst haer best gedaen om hem op te maecken. 't Hoff is ende blijft dese winter tot Parijs, alwaer wij oock hebben d'Assemblée des Notables, bij mijne voorgaende[2] gementioneert. De cardinael[5] heeft met groot geldt becomen de gouvernementen van Havre de Grace ende nu oock door een geinterposeerde naem van Brouagh om volcomentlijck te commanderen over de custe, waertoe hem wel noodich soude zijn eenich toeloop van volck, om daerdoor eenige reputatie te becomen, als restaurateur - gelijck hij hem noemt - van 't commercie ende de navigatie.

Ick crijgh alledag luyden, dye mij sonderen om te zyen, wat dienst ick voor Vrancrijck soude willen doen ende houde mij seer in generale termen, om redenen uE. bekent.

De man van credentie[6] heeft mij geschreven van de t'samenspraeck ende onder andere op 't gunt uE. in de zijne aenroert schrijft hij in dese termen: ‘Indyen men enckel wil comen tot accomodatie met de contraremonstranten, daervan uE. swager sprack, ende men met den man naerder spreecken sal, ist beste wij daerin een voet raemen sullen tot contentement, om immers d'ander in 't ongelijck te stellen, soo men niet vorderen can’; haec ille. Dat hij wat difficyl is in openinge te doen, comt bij omdat hij hardhoofdicheyt kent van de wederpartije, met denwelcken onmogelijck sal zijn, soo ick mene, yet goeds te doen, tenzij haer het brachium saeculare t'eenemael ontvalt.

Wat mijne saecke in 't particulier aengaet, ick ende mijn huysvrouw connen ons niet wel imagineren, dat yet goeds can vallen om de macht van onse vijanden. Immers vinden gantsch niet geraiden yet hyer in te stellen. Van hyer te blijven is oock vol difficulteyt. Ende Duytschlandt is in oorlogh[7]. Godt wil ons stuyren ende leyden. Ick sal zyen, wat door vrunden bij d'heer van Langerack[8] can geschieden.

De saecke van den man van Alcmaer[9] sullen wij wat insyen; ick sal op zijn actiën letten soo veel mij mogelick is.

1 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H8e. Eigenh. oorspr.

2 N°. 1109; zie aldaar.

3 Zie n°. 1099, p. 73 n. 10.

4 Gesloten in 1624.

2 N°. 1109; zie aldaar.

5 De Richelieu.

6 Dirck Gerritsz. Meerman (1567-1631). In 1618 wegens zijn remonstrantse gezindheid ontslagen kwam hij in 1626 weer in de regering van zijn vaderstad Delft.

7 Zie betreffende aanbiedingen uit Duitsland n°s. 1115 en 1125.

8 Gideon van den Boetzelaer; zie n°. 1048, p. 7 n. 5.

9 Schapecaes de Witte; zie n°. 1061, p. 31 n. 10.

Nopende de boecken, de oude doctoren zijn hyer niet wel te becomen, maer wel dye van den nieuwen tijdt ende eenige arresten ende playdoyen. De Mémoires van Plessys[1] ende les Oeuvres de du Vair[2] seer wel zijn te becomen. Ick meen uE. heeft d'Ossat[3] ende Mémoires de Villeroy[4]; daer is oock een bouck van de ambassaden ende negotiatiën van mons[r]. du Peroy aant. 5. Ick en weet niet, off uE. van de Gryecksche ende latijnsche alsoock Italiaansche historiën zijt versyen. Daerom wilt uE. de intentie wat naerder particularizeren; ick en sal niet laeten uE. daerin ende in alles, wat ick vermach, te dyenen, wetende, dat al dat ick doen can zeer weynich is in comparitie van 't gunt uE. voor ons doet.

Mijn huysvrouw ende kinderen doen haere gebyedenisse. Aen mijn broeder de Groot sal ick schrijven door mons[r]. de Horn; dese heb ick met den eersten willen voortsenden wetende, dat de tijdt sulcx vereyscht. Sal in dese occurentie blijde zijn geinstrueert te werden van alles, dat in consideratie can comen.

Den XXVIII[e] Novembr. XVI[c]XXVI.

UE. dienstwillige broeder
H. de Groot.

1111. [1626 november]. Van N. van Reigersberch[6].

Mon frère,

Over vier dagen hebbe ick wt den uwen van den tweeden deser de goede verlossynge van mijn zuster verstaen, daerover seer ben geweest verblijt, hoopende dat hare indispositie met dat pack sal sijn affgeleyt.

1 Philippe de Mornay, seigneur Du Plessis-Marly (1549-1623). Van zijn mémoires, *Mémoires de messire Philippes de Mornay, seigneur du Plessis-Marli, contenant divers discours, instructions, lettres et dépesches par lui dressées, ou escrites aux rois, reines, princes, princesses, seigneurs et plusieurs grands personnages de la chrestienté depuis l'an 1572 jusqu'à l'an 1589 ensemble quelques lettres des dessus dits au dit seigneur du Plessis*, zijn de delen I en. II te La Forest verschenen in 1624-1625; III en IV kwamen later te Amsterdam uit, in 1652.

2 Guillaume du Vair (1556-1621), moralist, politicus en in 1616 voor korte tijd garde des sceaux; kort nadien met de titel van graaf bisschop van Lisieux. Zijn werken werden in 1606 verzameld en sedertdien min of meer compleet herdrukt. De beste en meest volledige uitgave zag te Parijs in 1641 het licht.

3 Kardinaal Arnaud d'Osaat, advocaat en diplomaat (1536-1604). Van zijn werken verdient vooral vermelding een verzameling brieven aan de Villeroy (zie onder, n. 4), die golden als een inleiding in de diplomatie.

4 Nicolas de Neufville, seigneur de Villeroy (1542-1617), secrétaire d'État onder Hendrik IV en Lodewijk XIII. Zijn mémoires *Mémoires d'État, servant à l'histoire de notre temps, depuis 1567 jusqu'en 1604* zijn uitgegeven door Auger de Mauléon, Paris 1622.

5 Bedoeld is de I, p. 76 n. 2 genoemde kardinaal Jacques Davy Duperron (1556-1618), wiens *Ambassades et Négociations* in 1618 door zijn secretaris César de Ligny werden uitgegeven. Zijn werken werden eveneens door de Ligny verzameld en onder de titel *Les Diverses Oeuvres de l'illustrissime cardinal Duperron* uitgegeven te Parijs in 1622; in 1623 verscheen te Parijs *Les Ambassades du Cardinal Du Perron, Archevêque de Sens, depuis l'an 1590. jusqu'en 1618. avec les plus belles lettres qu'il a écrit aux Princes, Princesses et Seigneurs, et celles qui lui ont été adressées de leur part*.

6 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. Mlg. Eigenh. oorspr. Antw. op n°. 1106. Gedrukt Dr. H.C. Rogge, *Brieven van Nicolaes van Reigersberch aan Hugo de Groot*, A'dam 1901, p, 83.

Doctor Pijnacker[7] heeft mij oock geseyt tot Montreal onse suster[8] te hebben ontmoet, twijfele niet ofte is nu bij U, dat ick met blijschap hooren sal.

7 Zie n°. 1099, p. 73 n. 10.

8 Suzanna? Zij kwam dit jaar bij de de Groots in Parijs in huis; zie n°s. 1048, 1108 en 1109.

Wat belangt de presentatiën, die daer geschieden, souden wel bedenckelijck sijn bijaldien daer staet op conde werden gemaeckt; maer het sal met het begonnen dessein van commerciën gaen gelijck alle Fransche entreprises. Ick late evenwel niet naer soo veel mij mogelijck is te doen verstaen, dat daer nadeel wt is te vresen.

Vier gedeputeerde, die op de vergaderynge[1] commen van Amsterdam, sijn geresolveert sijne Ex.[tie] van uE. rappel te spreecken; so veele hebbe ick in de stat te wege gebracht, et .. fuerunt ibi .... illis crebr(iores). Den drossaert Hooft doet oock goede devoiren ende corresponderen in dat beleyt, gelijck oock de heer Bicker[2], een van de vier; de drie andere sijn den burgemeester Geelvy(n)ck[3] Geurt Dircksz[4] ende burgemeester Bas[5]. Wij moeten sien, wat vallen sal. Bicker is noch hier niet mits een coortse, moeten hem verwachten, sullen dan sien, wat vallen wil. Sijn Ex.[tie] wert geseyt datelijck in den Hage gecommen te sijn. Binnen twee dagen sal ick mijn schuldyge plicht doen ende daer naer op de saecke passen, met ernst aenhouden; moeten sien wat den tijt lijden kan. Daer dienen noch eenyge dagen door te laten loopen, uE. mach wel vertrouwen, dat van den oorboir niet sal werden versuymt; hoope Godt ons voornemen segenen sal.

Schrijve dit met haest in een vremt huys. Blijve naer mijn gebiedenisse aen beyde mijn susters

UE. dienstwilligen broeder
N.v. Reigerberch.

Adres: A monsieur monsieur Grotius à Paris.

In dorso schreef Grotius: Martini (?) 1627 Reigersberg[6].

1112. 1626 [december] 5. Aan Willem de Groot[7].

Literis tuis, mi frater, datis nono Novembris et paternis postridie dabis una opera respondeo.

1 De vergadering van da Staten van Holland van 19 nov.-22 dec. 1626. Er is op die vergadering wel over Grotius gesproken, doch slechts in verband met de Franse pogingen om tot de oprichting van een handelscompagnie te geraken; zie *Resolutiën van de Heeren Staaten van Holland en Westvriesland genoomen in haar Ed. Gr. Mog. Vergaderinge gehouden in 's-Gravenhage, seedert den 19 November des jaars 1626 en geëyndigt met den 22 December daar aan volgende*, p. 191 (817).

2 Andries Gerritsz. Bicker, Heer van Engelenburg (1586-1652), sedert 1627 herhaaldelijk burgemeester van Amsterdam; zie Johan E. Elias, *De Vroedschap van Amsterdam 1578-1795*. Haarlem MDCCCCIII I, p. 346 vv.

3 Jan Cornelisz. Geelvinck (1579-1651); zie Elias, *De Vroedschap v. Amsterdam* I, p. 352 v.

4 Geurt Dircksz. van Beuningen (1565-1633); zie Elias, *De Vroedsch. v. Amsterdam* I, p. 340.

5 Dr. Dirck Jacobsz. Bas (1569-1637); zie Elias, *De Vroedsch. v. Amsterdam* I, p. 245 v.

6 Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 84 n. 4 leest Martius 1627. Misschien staat er Martini, d.i. 11 november. Het jaartal kan echter in geen geval juist zijn, daar de brief kennelijk een antwoord is op n°. 1106, waarin Grotius zijn zwager de geboorte van Françoise berichtte. Ik stel de brief daarom op november 1626.

7 Gedrukt *Epist.*, p. 794. De brief kan niet van 5 november zijn, want hij is een antwoord op een schrijven van 9 en een van 10 november; Baron Horn - zie over hem n°. 1108, p. 82 n. 7 -, aan wie Grotius op 23 november brieven voor Willem en voor Nicolaes van Reigersberch had willen meegeven, was 28 november nog niet vertrokken (zie n°. 1110); hij zal wel van 5 december zijn.

De induciis siquid audis propius, velim edoceri. De congiario nescio quid sperandum mihi sit. Bella multa promittuntur. De oratore quod pater scribit, verissimum credo. Butyrum adhuc exspectamus. Habetur hic conventus ex tribus ordinibus[1]. Duo praecipue agentur, de reprimendis aerarii harpyis et de rebellionibus impediendis. Frumenti exportatio in agrum Brabantum et ei vicinum inhibita non tam vestri amore quam metu famis in hac urbe, Campania et Picardia. Rationes tuas accepit uxor. Quod in rem nostram impendisti, deduces, si placet, de pecunia apud Miropium accipienda[2], simulque ea, quae eroganda erant ad vestiendum Cornelium[3]. Ubi quadringentos florenos reditus vitalis acceperis, facies nos certiores, ut eosdem huc per literas transmitti cures. Kenoburgico[4] opto felicia omnia, praesertim valetudinem. Uxor et soror Blonquia[5] valent. Mitto epistolam[6], quam constitueram mittere per Hornium, qui hucusque proficisci constituerat. Vale. 5 Novembris 1626.

Tuus totus frater
H. Grotius.

1113. 1626 december 21. Van J. Brasser[7].

Laus Deo. Den 21 December 1626. In Amsterdam.

Mon couzijn,

Op mijne twee leste - hoewel van geender importantie - hebbe ick van (uE.) geen antwoort vernoomen, nyet wetende de redenen vandyen.

Wij hooren hyer veel van (de) misverstanden ende jalousyën der groote int selve rijck, maer met weynich particularitei(ten) off seeckerheyt. Insonderheyt verstaen wij van verscheyden octrooyen van nyeuwe commertiën, die men aldaer van meninge es op te rechten, ende dat uwe E. aldaer ernstelick wert versocht, om hem als directeur derselver te laeten imployeren[8], twelck bij enige alhyer wert geaprehendeert tot nadeel van de Oost-Indische Comp.[ie] ende alle andere negotiën te strecken, dwelcke doch genouch vervallen zijn, zoo dat ick verstaen heb, men tselve van mening es in dese vergadering van Hollandt[9] te remonstreren, omme daerinne op de bequaemste manieren te voorsyen; wadt daerwt volgen sal, wil den tijt haest leeren. Ick bekenne, dat uwe E., als hyer gedisgracieert zijnde, wel oorsaecke heeft tot voorstandt van zijne famille hem aldaer te laetten gebruycken, doch ick wil hoopen

1 Zie n°s. 1108, 1109 en 1110.

2 Over geld van Van Mierop te ontvangen wordt ook in n°. 1057 gesproken; zie aldaar en n. 6 ter pl.

3 Zijn zoon Cornelis; zie n°. 1105.

4 Otto van Zevender, heer van Kenenburg. Hij stierf 15 januari 1627.

5 Zie n°. 1108, p. 82 n. 10.

6 N°. 1108.

7 Hs. Bibl. Gem. Rotterdam, coll. Rem. Kerk, cat. v. hss., n°. 809. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Oud-Holland. Nieuwe Bijdragen voor de Geschiedenis der Nederlandsche Kunst, Letterkunde, Nijverheid, enz.* onder redactie van Mr. N. de Roever en van Dr. A. Bredius. Negende jaargang 1891. Amsterdam 1891, p. 243. De schrijver, remonstrant te Amsterdam, was de broer van de Delftse pensionaris, later thesaurier-generaal, Govert Brasser.

8 Zie o.a. n°s. 1075, 1100, 1106, 1110, 1115; Nicolaes van Reigersberch ziet niet veel in deze Franse plannen; zie n°. 1111.

9 Zie n°. 1111, p. 88 n. 1.

uwe E. hem daerinne nyet verhaesten sult; misschyen wat veranderinghe hyer can voorvallen, dat uwe E. vrijelick int

landt soudt moogen koomen. De gemoederen beginnen vrij wat te bedaren, zoodat ick hoope wij door de meeste swaricheyt sijn ende dat wij bij den anderen vreetsamich int lant sullen moogen blijven, alsoock dat dengeenen, die tot haer ontschult tselve hebben moeten ruymen, daer wederom sullen moogen inkoomen. Alleen dunckt mijn de meeste swaricheyt te zijn, hoe wij den vijandt thooft sullen kennen bieden: de lasten der oorlooge vallen van jaer tot jaer swaerder, daertegens het innekoomen minder, doordyen alle negotie declineren, de schade van de Dunckerkers es seer groot ende coomt alles opten coopman aen, men es althans wederom doende, omme den honderste off 200^{e} pg. te vinden ende wert geseyt, dat sulckx nyet mach helpen. Godt wil de heeren Staten wijsheyt geven, hebben dye in dese swaere tijden wel van doen. Dirck Gerrits Meerman ende Jan Duyst van Voorhoudt[1], voor desen affgesette vroetschappen tot Delff, zijn inde voorgaende weeck wederom vroetschappen aldaer gemaeckt, neffens noch 2 andere. Off men sulckx te lichtmis hyer soude goet vinden te doen, daer soude ick aen twijffelen, maer gelooft, dat effenwel de mannen van courage binnen deser stadt noch nyet al doot en zijn. De kerckelicke zijn noch deselffve als voor desen, tot rust ende vrede - zoo zij aen haeren medebroeder Hanecop[2] bewijssen - weynich genegen.

De saecke van den coninck van Denemarcke[3] gaen niet seer voorspoedich: Tilly es hem deun op de hacken, des keysers saecken, naer wij verstaen, gaen voor hen naer wenssen. Men spreeckt hyer zeer veel van treves, off tenminsten van opening der licenten, maer can nyet gelooven, datter yets aen es. Godt geve alles ten besten. Hyermede met uwe E. huysvrouwe vundelick gegroet ende Godt almachtich bevole

Uwer E. dyenstw. Couzijn
Joost Brasser.

Adres: A Monsieur Monsieur Hugues Grotius, demeurant au faulxbourg des Germains, vis à vis de l'hostel de Condé. A Paris. Francq.

In dorso schreef Grotius: 21 Dec. 1627. I. Brasser.

1114. 1626 [december] 23. Aan Willem de Groot[4].

Proficiscentibus ad vos Arausionensium legatis, Falcoburgii[5] amicis, quos tibi, si qua in re tuae opis indigeant, ut amici amicos commendo, rapui oblatam ad te scribendi occasionem; quanquam eo tempore, quo magis a vobis nuntios exspectare, quam ad vos hinc mittere debeamus.

De Hexabiblo[6] miror nihil me intelligere. Protrahitur hic conventus[7] non ordinum quidem, sed delectorum a rege quinquaginta ex episcopis, nobilitate

1 Zie resp. n°. 1110, p. 86 n. 6 en n°. 1076, p. 51 n. 3.
2 De predikant Cornelis Hanecop, na de inneming van Breda buiten bediening geraakt en te Amsterdam beroepen, wilde verdraagzaamheid jegens de remonstranten, reden, waarom de kerkelijke ijveraars hem uit zijn ambt hadden ontzet.
3 Christiaan IV.
4 Gedrukt *Epist.*, p. 795. De brief zal van 23 december, niet van 23 november zijn, daar in het eerste geval de nieuwjaarswens begrijpelijker is. Bovendien is er reeds een brief van 23 november aan Willem (n°. 1108).
5 Zie II, p. 261 n. 1.
6 *De Veritate religionis Christianae;* zie n°. 1088, p. 61 en n. 17 aldaar.
7 Zie n°. 1112, p. 89 en n. 1 aldaar.

et curia iudicum ad minuenda regni impendia, obventiones augendas, provehenda commercia; praecipue vero ut consilii regii actionibus auctoritas inde accedat.

De Bocardo[1] quod scribis dolet mihi non melius successisse consilium resarciendae pacis ecclesiasticae. Nunc avemus scire, quid futurum sit circa Hiberniam, ubi Hispani insulam adjacentem occupasse dicuntur et jam firmari auxilio Dunquercanae classis. Alii non prope Hiberniam, sed ad Cornubiam adjacentes insulas, Sillinas nomine, occupatas referunt, magna populi in Buchingamum[2] indignatione, quod bello non necessario implicuerit Britanniam non satis provisis rebus ad tutelam terra marique. Nostri hoc infortunio fruentur abscedente longius spe pacis inter Hispanum et Angliam.

Praeter haec habebam nihil. Parentibus conjugique tuae[3], sorori[4] quoque et ejus marito liberisque vestris annum sequentem opto quam felicissimum.

23 Novembris 1626.

Tui amantissimus frater
H. Grotius.

1115. 1626 [december] 26. Aan N. van Reigersberch[5].

(Mon frère,)

..... datelijck den uwen van den sevende, waerop ick datelijck antwoorde ..... allegader door Godes genade wel te passe zijn. Voorts, dat ick (bed)ancke van de goede toewenschinge ende debvoiren.

Ick meende ..... actie van Vosbergen[6], de twee difficulteyten, dy ick gemoveert .... (n)iet anders daerop seggen dan dat wij Godt sullen bidden .... hier in onse deliberatie op hetgunt ons te doen sal .... te willen bijzijn ende favorizeren. UE. seyt wel, dat ick ... ende blijve in mijn geheel. Wij sullen zien, wat Godt ..... wat hier nieuws was, heb ick soo op Saterdagh geschreven .... Dynxdagh deur de gedeputeerden van Orangie, dye ick mene .... zijn als dese mijne brieven, Ick heb voor (desen) geschreven (over) Pijnacker[7]. Soo uE. daer yet van voorcomt, wilt mij adviseren, opdat ick uE. op alles magh instrueren. De Assemblée des Notables gaet noch voort. Men spreeckt van den coninc veel te doen winnen op nieuwe munte .... het oude geldt, maer mij dunckt, dat hetselve niet wel over een en soude comen met de qualiteyt, dye den cardinael[8] (meent) ende behartight van restaurateur te zijn van de commercie. Soo ick mij hyer in dat stuck met ernst wil laeten gebruycken, dunckt mij, dat ick niet alleen mijn pensioen wel sal doen continueren, maer oock mijne fortune verbeteren. Maer het is seecker, dat het soude strecken tot groot afbreuck van ons landt.

1 Zie n°. 1057, p. 22 n. 13.
2 George Villiers, hertog van Buckingham; zie n°. 1048, p. 8 n. 6.
3 Alida Graswinckel.
4 Adriana, die gehuwd was met Frederik van Losecaat.
5 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H8d; beschadigd. Eigenh. oorspr. Het lijkt mij waarschijnlijker, dat de brief van december is, zoals Reigersberch in dorso aantekende, dan van november, zoals Grotius dateerde; met 'de goede toewenschinge' zal wel een nieuwjaarswens bedoeld zijn; over de gezanten van Orange zie ook n°. 1114.
6 Caspar van Vosbergen, ook genoemd in n°. 1048; zie verder II, p. 1 n. 1.
7 In n°. 1109.
8 De Richelieu.

Een edelman van den marquys van Bade[1] heeft mij geseyt, dat ick, soo ick wilde, wel goet employ soude vinden bij Duytsche princen, wel soo seecker ende proffijtelijck als hyer.

Mijn broeder de Groot adviseert mij van de brieven te connen bestellen over Sedan; hij moet weten, dat ick nu een tijd langs dye wegh gesonden heb als zijnde de eenige wegh over landt, dye seeckerder is als over zee. Monsr. d'Or[2], aen denwelcken onse brieven meest werden geaddresseert, woont niet meer bij het bastiment de la reine-mère, maer à, la rue Princesse à l'enseigne de la palme in het selve fauxbourg, daer wij woonen.

't Is mij leedt, dat de boecken[3] niet en zijn ter handt gecomen. Ick had aen mijn broeder geschreven, hoe deselve moeste worden gedistribueert. Men moet daer nae vernemen. Sij sijn geweest daer de doose was, gedestineert aen uE., soo uE. voor dese gene en hebt ontfangen, ende voor andere vrunden. Sij hadden over lang behooren bestelt geweest te zijn.

Vaert wel met alle de vrunden.

Den XXVI Novembris XVI[c]XXVI. Tot Parijs.

UE. dienstwillige
H. de Groot.

... ende rosen zijn gesonden door de gedeputeerden van Orangie ende mess[rs]. van Nieuborgh, dye in ... Voor de lobben sal mijn huysvrouw sorgen.

Adres: Mijn heer Mijn heer Reigersberg, raidt in den Hoogen Raedt in Hollant. In 's Gravenhage.

In dorso schreef Reigersberch aan de ene kant: broeder de Groot den XXVI Decemb. 1626. Recepta den 8 Jan. 1627.

en aan de andere kant: (broede)r de Groot .... 26 Nov. 1626

..... r

..... de

1116. 1627 januari 2. Aan Willem de Groot[4].

Puto, mi frater, jam satisfactum tuo parentumque desiderio. Scripsi enim antehac et quidem via, quam frater indicat, Sedanensi[5]: nihil quidem magni, nec enim hic agitur quicquam, nisi quod magna minantur Galli in negotio navigationis et commerciorum.[6] Losecatio[7] ex animo gratulor et velim hic illi gradus sit ad meliora. An hoc pro omine nostrarum rerum habendum sit equidem nescio paratus me aptare

1 Georg Friedrich, markgraaf van Baden-Durlach (1573-1638); verdedigde de protestanten tegen Maximiliaan, hertog en keurvorst van Beieren.
2 De predikant François d'Or.
3 *Excerpta;* zie n°. 1088.
4 Gedrukt *Epist.*, p. 795.
5 Zie ook n°. 1115.
6 Zie n°. 1113, p. 89 en de in n. 8 aldaar genoemde brieven.
7 Frederik van Losecaat, gehuwd met Grotius' zuster Adriana.

iis, quae Deus voluerit. Hortulani[8] propositum mihi non displicet, sed non sentio satis congruere, ut ordinarium judicem Hollandiae adeat et ut tamen eremodicium illatum ab extraordinariis et quidem foederatorum

8 Johannes Wtenbogaert.

delegatu agnoscat. Quare si restitutio postulanda est, erit postulanda cum cautione, quatenus opus esse possit.

Annum hunc parentibus, tibi tuisque et nostris omnibus felicem indico.

2 Ianuarii 1627.

Libri Excerptorum[1] rogo distribuantur, ut antehac scripseram[2]. Destinaveram tres tribus fratribus Reigersbergiis[3], si pater, tu, Hoofdius, Vossius tuos habetis.

Tuus tui amantissimus frater
H. Grotius.

1117. 1627 januari 2. Van J. Wtenbogaert[4].

Mijnheer,

..... Mheden[5] heeft aen den Factoor[6] geschreven all voor acht dagen ende doen leveren de motyven van sijn transport. Hij las ende nam alles wel; seyde op 't punct van de aenspraeck, dat hij niet sach, hoe het secreet soude connen geschieden ende volgens, dattet voor dese tijdt noch niet konde geschieden; begeerde, hij wilde bij geschrift stellen, dat hij begeerde. Vondt de resolutie van de purge braeff, maer meynde best noch wat te toeven, totdat de compagniën wat met meer goede souden sijn beset. Op 't versoeck van zijn woordt, dat hem geduerende zijn aenwesen alhyer geen leet soude geschieden met zijn toelating, seyde niet te weten, hoe hij dat soude konnen geven ende hem helpen, wanneer de parthije hem overviel buyten zijn voorweten, gelijck conde geschieden; anders mocht hij hem van sijn gunst verseeckeren, indien sij het eerst met hem communiceerden. Mehden is evenwel noch niet geresolveert zijn meening te schrijven, maer wil noch blijven aenhouden op de aenspraeck om reden; wil oock met de purge niet soo lang toeven liever willende prevenieren als geprevenieert worden. D'advocaten souden de consultatie gaerne van vele, oock van andre provinciën doen teeckenen, om te meer gewichts te doen hebben. De wijste evenwel laten hem duncken, dat het versoeck - hoewel met injustitie - sal affgeslagen worden. Mehden seydt, dat hij is paratus in utrumque[7] ende dat hij oock met het leste degelick zijn profijt meynt te doen. Hij heeft met Schonenberch[8] gesproken, die hij vindt nae wenschen ende, soo hij hoopt, in 't geheel ende in 't deel goedt sal doen met ernstige aenspraeck aen den Factoor.

De vergaderingen gaen wacker voordt aen allen plaetschen. Een ernstich vigoureux woordt, gesproocken in loco, sou alles helpen, maer wilder niet uyt. Die meest bij hem comen, symboliseren in flauwicheyt. 't Can evenwel dus niet lang blijven, 't moet omslaen ten eenen off ten anderen.

1 Zie n°. 1061, p. 30 n. 7.
2 In n°. 1088.
3 Nicolaes, Johan en David.
4 Het hs. heeft deel uitgemaakt van het bezit der Remonstrantse Kerk te Rotterdam; zie Rogge, *Brieven Wtenb.* III: 4, p. 324 n. 1. Toen dit bezit werd toevertrouwd aan de Gemeente-Bibliotheek te Rotterdam, bleek bij de controle in 1949, dat het zich niet meer onder de stukken bevond. Het is gedeeltelijk gedrukt bij Rogge, op. cit., p. 321 vv.
5 Wtenbogaert; hij was op 26 september 1626 te Rotterdam aangekomen. Zie voor het recht begrip van deze brief Rogge, *Wtenbogaert en zijn tijd* III, p. 124-142.
6 Frederik Hendrik.
7 Vergilius, *Aen.* II, 61.
8 Simon van Beaumont.

Dus verre was is gecomen eergisteren ultimo mensis et anni meynende daermede te sluyten. Soe compt mij schielick de tijding, dat de raetpensionaris[1] 's daechs te voren in 't collegie had gebracht, dat Wtenbogaert hier was, daerom veel te doen was geweest, met dispute, off men huyssoecking soude laten doen, den Haeck besetten ende ick weet niet wat meer, op 't swaerste. Dan dien dach niet besloten sijnde, was aanderen daechs de bailliou ontboden ende hem aengeseydt, datter geruchten liepen van stercke vergaderingen hier gehouden dese kersdagen ende van de compst van Wtenbogaert, met last van sich te informeren. UE. swager[2] quam dien dach bij mij, wist nergens van. Ick seyde het hem, hij hoorde het met verwondering. Watte dingen, dat men gelooft, dat die man in 't landt ende dan noch in den Hage soude comen! De man is wijser. Sulcke geruchten zijn meer gehoort. Nu hoor ick niet meer daervan. UE. denck eens om.

Victor[3] is in sijn oude plaets; is vrij sieckelick, doet niet dan medicineren. Ick ben, God loff, cloeck ende gesont, bereydt uE. dienst te doen.

Hiermede sluyt ick, uE. ende joffrouwe uE. huysfrouwe wenschende een gelucksalich nieuwe jaer.

Groetenis ende gebiedenis aen de vrienden daer.

2 Jan. 1627.

UE. dienaer.

Grat.

1118. 1627 januari 3. Aan Joachim Camerarius[4].

Multa pariter tibi gratulanda habeo, juvenum clarissime, et quod crudelis diu in nos fortuna benigniorem a Suetia auram afflare coeperit optimo tuo parente ad eam pervecto dignitatem, quae majoris gradus esse poterit, et quod tui ingenii eos video fructus, quos jam olim et majorum tuorum exempla et patris cura et tua diligentia promittebant, et quod ad legum studia eo uteris monstratore, cui ista scientia velut hereditaria est. Aspexi cum voluptate de gravissimo argumento tuas definitiones, quae ita mediam viam tenent, ut nec imperii reverentiam excutiant subditorum animis nec principes sui in Deum ac populos officii immemores sinant corrigentes, quae in utramque partem a non paucis scriptoribus peccata sunt. Quae cuncta si merito grata sunt omnibus virtutem et literas amantibus, mihi certe debent esse gratissima, qui Camerariorum nominis cultor et fui semper et haberi volui. Insiste hoc iter, doctissime juvenis, nec patere sub majorum claritate tuum nomen delitescere. Ego siqua in re studiis tuis commodare possim, faciam nihil libentius: dum id non datur, votis favere non desinam. Resalutant te amici et tui conspectu satiare se expetunt. V.C. Iacobo Gotofredo[5] velim dicas me inter multos hic vivere virtutum atque eruditionis ipsius cum reverentia aestimatorem.

1 Anthony Duyck.
2 Nicolaes van Reigersberch.
3 Nic. Grevinchoven.
4 Gedrukt *Epist.*, p. 795. Over de geadresseerde zie II, p. 505 n. 10.
5 Jacques Godefroy (1587-1652), zoon van de bekende jurist Denys Godefroy (1549- 1621), was hoogleraar in de rechten en lid van de magistraat te Genève. Uit zijn vermelding hier meen ik te mogen opmaken, dat Camerarius voor zijn studie zich te Genève bevond. Hij moet in de loop van dit of het volgende jaar naar Leiden zijn teruggekeerd. Vgl. n°. 1358.

Scribebam 3 Januarii 1627, quem tibi et tui amantibus omnibus opto quam prosperrimum.

Tuus tuo merito
H. Grotius.

1119. 1627 januari 5. Van N. van Reigersberch[1].

1120. 1627 januari 9. Aan Willem de Groot[2].

Tuas, mi frater, circa finem anni datas jamjam recipio ipsa hora, qua respondendum est. Quandoquidem spes illa, de qua scribis, moram accepit, apud me nullius est momenti. Scio, quae impedimenta exspectanda sint. Et consideratis, quae Reigersbergius[3] de initiis scribit, velim nostros quiescere. Saltem patrem aut propinquos supplicare plane nolim.

Hexabiblos[4] si non statim ibi publicari potest, rogo ad me remittatur, nam urgent amici. Nostram Franciscam[5] baptizavit Auratus[6], clam familiam, me coram, uxore ac filia natu maxima[7].

Graswinckelii[8] mors quando ita evenit fortiter ferenda et opponenda inexspectato partui uxoris Dusseni[9].

Vale cum parentibus et amicis. Ut valeat soror Losecatia[10] scire cupiam et si it Lugdunum pertentare animum Heinsii in nos quis sit.

9 Ianuarii anni 1627, quem vobis omnibus felicem precor.

Vester
H. Grotius.

1121. 1627 januari 17. Van N. van Reigersberch[11].

Mon frère,

Mijn lesten is van den 10 dezer, daerwt sal uE. hebben verstaen hoe de saecken doen hier stonden, ende waertoe ick om veele redenen inclineerde, hebbe die oock met andere, die tot de executie mosten werden gebruukt, gecommuniceert, ende heeft ons best gedacht dese vergaderynge, die maer thien dagen soude dueren

1 Copie, Public Record Office, Londen, SP 84/132 f. 210. Daar mij aanvankelijk van deze brief slechts het slot met de datering bekend was, had ik hem onder bovenstaand nummer op deze plaats opgenomen. Toen ik later na veel zoeken het gehele schrijven onder ogen kreeg, bleek het een verkeerd gedateerde copie van de onder n°. 1130 voorkomende brief te zijn. Hier zij dus naar n°. 1130 verwezen.

2 Gedrukt *Epist.*, p. 795.

3 Nicolaes.

4 *De Veritate religionis Christianae;* zie n°. 1088, p. 61 en n. 17 aldaar.

5 Françoise; zie n°. 1105, p. 78 n. 2.

6 De predikant François d'Or; zie n°. 1063, p. 34 n. 6.

7 Cornelia.

8 Eewout Graswinckel, overleden december 1626; zie II, p. 133 n. 4.

9 Mogelijk Johanna van Oldenbarnevelt, gehuwd met Adriaan van der Dussen; zie II, p. 376 n. 8.

10 Adriana de Groot, gehuwd met Frederik van Losecaat.

11 Hs. Bibl. Gem. Rotterdam, coll. Rem. Kerk, cat. v. hss., n°. 1704. Eigenh. oorspr. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 81, het slot ged. id., *Br. Maria v. Reigersb.*, p. 299.

ende niet als op pointen van belastynge delibereren, niet voorders te tenteren, daertoe boven de redenen uE. alreede bekent mij voornamelijck disponeerde verscheyde clachten, die over de vergaderynge van de remonstranten quamen,

oorsaecke van nieuwe alteratie, ende bovenal, dat Cats[1] binnen weynygh dagen vertreckt naer Engelant, om daer te clagen over het aenhalen van onse schepen bij de Engelsche, wiens absentie ons dienen sal, sulckx dat alles in stilte moet blijven tot het leste van feb. ofte eerste van maerte. Ondertusschen sal sien, waer Vosberge[2] logeert, die ick noch niet goet hebbe gevonden te spreecken. Dese weecke sal in sijn absentie, alsoo in Zeelant is, sijn huisvrouwes[3] pols eens tasten, hadde het over eenyge dagen gemeent te doen, maer heeft mij gelegentheyt ontbroocken. De heer ad.^{t} Boreel[4], met wiens communicatie ende goetvinden dit wtstel geschiet, sal tegens de naeste vergaderyng met de bewinthebbers wederom verschijnen ende nieuwe instantie doen. Wilde wel, soo mogelijck ware, dat uE. oock Langerack[5] met sijn advisen dede continueren. Mijns oordeels soo groeit dagelijcx de moderatie ende connen de dyngen hier niet lange in dese onseeckerheyt fluctueren. De gemeente is stille op meest alle plaetsen, t'Amsterdam schijnt, dat men die in alteratie souckt te houden. D'onsteltenisse, die hier is, toont haer onder eenyge regierders ende predicanten, wt vreese meer als wt haet, ende wert die meest gevoet door diffidentie, die sij hebben van sijne Ex.^{tie}. Want (ick) wel ben onderrecht - ende dat van degene, die van haer ordre sijn -, dat se hem niet vertrouwen.

De doot van de heere van Kenenburch[6] heeft mij seer bedrouft, meer om de vrienschap van hem genoten ende dat mij leet is, dat hij de vrucht van alle sijn arbeyt ende sorge niet sal smaecken, als omdat ick oordeele, dat se seer schadelijck is, want hij alreede veele maenden nergens toe heeft connen dienen. Het lant verliest daeraen een treffelijck edelman ende wij een groot vrient. Hij hadde groote bequaemheyt, hoewel die bij weynige is bekent geweest.

Het comt wel, dat de man van de credentie[7] het roer nu selffs in de hant kan nemen; sprack hem onlanckx, was wel tevreden ende besich om aen N.[8] te schrijven. Het is een groot polityck ende wenste hem familiarelijck te connen hanteren. Meene hij alleen volcomen kennisse heeft van alles, dat hier te lande lange jaren is gepasseert. Het schijnt hij met mij met meerder confidentie begint te gaen; dan oft de conciliatie op den voet, die hij meent, sal connen vallen, twijfel seer; men moet sien.

Twaer mij leet, dat ons dessein hier uE. daer hinderlijck ware; het moet nochtans sijn begonnen, souder yet van vallen. Hebbe met .... mye gesproocken soo het voorstel niet succedeerde st ... uE. d ..... ende oock niet sonder peryckel soude sijn uE. daer tegens de desseins te gebruycken. Wil uE. meenynge daer wel op verstaen. Soo uE. yet bejegent van hetgene hier wert gemolieert, moet uE. gelaten als de waerheyt is, dat het sonder uE. toedoen comt ende de Compangie niet cont beletten, dat se vreesen, dat gij haer schade cont doen, ende op dien voet genomen sal uE. daer meer goets als quaets moeten doen.

1 De dichter Jacob Cats (1577-1660), sedert 1623 pensionaris van Dordrecht.
2 Caspar van Vosbergen; zie n°. 1115, p. 91 n. 6.
3 Barbara Panhuys.
4 Naar Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 82 n. 2, vermoedt een der zonen van de burgemeester van Middelburg, Jacob Boreel.
5 Gideon van den Boetzelaer, heer van Langerak.
6 Otto van Zevender, heer van Kenenburg, was 15 januari 1627 overladen.
7 Dirck Gerritsz. Meerman; zie n°. 1110.
8 Wellicht N. = Neef = Frederik Hendrik.

Bidde om mijn gebiedenisse aen mijn susters[1]. Met haeste desen 17 Jann. 1627.

Den uwen van den 2 deser hebbe ontfangen. Meene die sooveel de Engelsche ende Vosberge aangaet te hebben beantwoort.

Het schrift Algazarabaty[2] hebbe niet gesien, wil daernaer horen. Bedancke uE. voor het leste discours. Wilde wel weten, oft mijn suster meent, dat daer stoffe tot een tabbaert voor mij sijn te vinden, anders soude hier wtsien; moet die tegens Paeschen hebben, die coude doet mij verhaesten.

UE. dienstwillige broeder
N.v. Reygersberg.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius A Paris.

In dorso schreef Grotius: 17 Jan. 1627. N. Reig.

1122. 1627 januari 17. Van B. Aubéry du Maurier[3].

Monsieur,

Sans quelque récidive de mon indisposition, qui, grâces à Dieu, est maintenant disparue, je ne fusse pas entré si avant dans ce nouvel an sans vous le souhaiter heurueux, comme je fay de très bon coeur, et à tout ce qui vous est cher; l'affection que je porte à vostre personne et mérite m'accompagnant tousjours de mesme teneur pour ne m'en dédire jamais. Au surplus je suis obligé par nostre amitie réciproque de vous faire part de ma joye par l'heureux retour de mes quatre filz près de moy, aprèz une pérégrination de trois ans sous la conduite de mons. Prioleau[4], qui s'en est dignément aquité, les ayant préservéz et soy mesme de tous les escueilz de l'Italie, où ilz ont séjourné partout où il y avoit à aprendre, et partout ailleurs veu et remarqué ce qu'il y avoit de rare dont jusques au plus petit ilz sçavent rendre bonne raison. Pour leurs estudes, qui est le principal, je les ay trouvéz plus avancéz que je n'eusse estimé. Mais ce qui me plaist davantage en eux, c'est de veoir leurs inclinations portées à hayr le vice, l'ignorance, et l'oysiveté, trois sortes de maux qui d'ordinaire infestent la jeunesse. Ils sont maintenant bien ocupéz à ruminer et revoir ce qu'ilz ont apris tant es humanitéz, en philosophie, qu'en droit, pour recuire ce qui peut estre n'estoit pas encor assez bien digéré, à quoy ilz employeront quelques mois, cela fait j'espère, avec l'ayde de Dieu, mener les deux plus grandz[5] à Paris, mesmes vous les mener, affin de vous asseurer, comme je l'entens, qu'ilz me succéderont au désir de servir vous et les vostres, et qu'ilz s'efforcent aussy d'estre mes héritiers en vostre bienveillance. Cependant je prens tous les plaisirs du monde à rajeunir avec eux, les oyant repasser avec si bonne méthode et présence d'esprit, ce qu'avec confusion et sous moins bons directeurs j'avois autresfois gousté; ce mien repos estant encor assaisonné de ce contentement de surcroist, et de

1 Maria en Suzanna.
2 Volgens Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 83 n. 2, hoogstwaarschijnlijk een verbastering van Alfiruzabady, die de schrijver was van een veel gebruikt Arabisch woordenboek *Al-Qamūs*.
3 Hs. Bibl. Gem. Rotterdam, coll. Rem. Kerk, cat. v. hss. n°. 939. Eigenh. oorspr. Beantw. door n°. 1126.
4 Zie dl. II, p. 97 n. 4.
5 Maximilien en Louis. De beide andere waren Daniël en Maurice.

l'espérance de les veoir quelque jour gens de bien, utiles à leur patrie, et à nos chers amis.

Pour ce qui est du public je n'en aprens rien que par intervales et à bastons rompus, soit du nostre, soit du vostre, auxquelz je désire égale prospérité. Mais je déplore infiniement de ne veoir pas grand acheminement à l'un ny à l'autre par ce qui nous en paroist et vous m'obligeriez bien fort de me dire comment il en va du costé des Provinces Unies, d'où je n'aprens rien que fort rarement et encor plus imparfaitement, souhaitant tousjours qu'en ceux qui y peuvent et ont intérest au salut de la patrie ce bon désir naisse de la restablir en meilleur estat, ce que je ne verray jamais assez tost à mon gré.

C'est où je finiray par saluer humblement vos bonnes graces et de mad.lle vostre femme, comme fait la mienne[1], qui est tousjours indisposée; vous priant me croire tousjours

Monsieur,

Vostre bien humble et plus fidelle amy et serviteur
Dumaurier.

De la Fontayne dangé ce 17.e Janvier 1627.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius A Paris.

In dorso schreef Grotius: 1627. 17 Ianuarii Maurier.

1123. 1627 januari 23. Aan Willem de Groot[2].

Tuas, mi frater, 3 Ianuarii datas hodie demum, id est 23, recipio. Gratias habeo pro iis, quae mandas, praecipue de conditionibus hostilibus. Siquid promovetur, rogo, me facias certiorem: ut et de scopulis, ad quos adhaerescit fedus Gallicanum[3].

Res navigationis[4] a Riceliaco valde urgetur et a toto caetu evocatorum. Missi sunt trecenti milites ad recuperandam insulam objectam Americae. Ego video, siquis prudens rector adsit negotio, multum posse profici non sine nostrorum detrimento. Omnia, quae antehac tibi commendavi, iterum commendo et rogo, si quos nostri amantes videris, certos eos facias perseverare me in vetere sententia de Republica ac de moderandis dissidiis ecclesiae.

Vale cum parentibus, sorore nostra[5], marito, uxore tua[6] et amicis omnibus.

23 Ianuarii 1627.

Tuus totus
H. Grotius.

1124. 1627 januari 23. Aan Frederik Hendrik[7].

1 Renée de Jaucourt de Villarnould.
2 Gedrukt *Epist.*, p. 795.
3 Zie n°. 1106, p. 80 en n. 7 aldaar.
4 Zie n°. 1113, p. 89 n. 8 America = Armorica = Bretagne.aant.
5 Adriana, gehuwd met Frederik van Losecaat.
6 Alida Graswinckel.
7 Gedrukt Brandt, *Leven* I, p. 359; zie n°. 1125.

Hooggeboren Vorst,

Ik ben uwe Excellentie ten hoogsten dank schuldig van dat het hem gelieft heeft in zijne Princelijke gunst te mijwaert te volharden en te betonen, in het

bevorderen van mijne wederkomst met eere in het land bij mijne vrienden. Ik kan uwe Excellentie daertegens verzekeren, dat ik tot noch toe den dienst van mijn vaderlandt, van uwe Excellentie ende uw doorluchtig huis heb gestelt en nog stelle voor andere zeer profijtelijke en eerlijke conditiën, die mij voor dezen zijn verschenen en nog dagelijx verschijnen, gelijk mijn broeder Reigersbergen[1] uwe Excellentie nader zal onderrechten. Indien dan de goede intentiën van uwe Excellentie door wederstreving van anderen worden verhindert ten effecte te komen, ik weet wel, dat mijn particulier voor het gemeen moet wijken, maer wederom dunkt mij, dat alle eerlijke personen, daer ik tot nog toe op gezien heb en misschien op mij ook wat hebben gezien, mij ten beste zullen moeten houden, indien ik na zoo zware patientie van acht jaren eindelijk eens denke op middelen om de reste van mijn leven met wat meerder rust en minder onzekerheit te verslijten en een haven te kiezen na zoo veele stormen. Wanneer ik dan anders geen dienst aen uwe Excellentie zal konnen doen, zal ik dog niet laten God te bidden voor zijne doorluchtige Persoon, Gemalinne[2] ende jonggeboren Prins[3], met wensching, dat met 'er tijd door uwer Excellentie beleit anderen de vrucht van eene goede regering zullen genieten.

Parijs den XXIII Jan. MDCXXVII.

Uwer Excellentie ootmoedige en
onderdanige Dienaer
H. de Groot.

1125. 1627 januari 24. Aan N. van Reigersberch[4].

Mon frère,

Teffens ontfang ick op huyden den uwen van den X Januarii, uE. als voor desen bedanckende voor de gedaene debvoiren. Ick en can uyt de uytstel ende flauwicheyt van de Hollanders niet goeds verwachten, bijsonder alsoo onze quaedgunstige, gelijck uE. wel oordeelt, soo daer als hier mij sullen soucken te bederven. Ick en can niet anders oordelen, of al Pijnackers[5] discoursen zijn geweest door instructie van Arsens[6], ende hoewel mij dunckt, dat ick niet quaelick mij en heb gequeten, soo weet uE. uyt hetgunt hem bejegent is van Swaentge[7], hoe men alle ding verdraeyt. Mij is bedecktelijck te kennen gegeven, dat hij gerapporteert heeft, dat ick geseyt had, dat onze staet was te populair. Dit woordt was van hem eerst gesproocken ende ick seyde, dat onse staet niet te populair en was geweest, maer sedert eenigen tijdt sulcx gemaekt was door het indringen van geringe personen, verstaende niet coopluyden, maer barbiers ende apothequers ende haersgelijcken. Alsoo hij voorts seyde, dat de cardinael[8]

1 Nicolaes.
2 Amalia van Solms, met wie Frederik Hendrik 4 april 1625 onder drang van Maurits was gehuwd.
3 Willem II, graaf van Nassau, prins van Oranje, geb. 27 mei 1626.
4 Hs. U.B. Amsterdam, coll. R.K.. H8h; beschadigd. Eigenh. oorspr. Gedrukt Brandt *Leven* I, p. 359. Beantw. door n°. 1130.
5 Zie n°. 1109 en n°. 1099, p. 73 n. 11.
6 Fr. van Aerssen.
7 Niet geïdentificeerd.
8 De Richelieu.

claeghde, dat niet secreets en conde worden gehandelt, seyde ick daertoe remedie te zijn, houdende de groote saecken, dye niet secreet en connen blijven, aen de vergadering, de mindre saecken aen de respective collegiën met goede instructiën. Ick mercke, dat dit werdt geduydt, alsoff ick socht eenige weynige de saecke in handen te geven ende dye door beneficiën te brengen tot devotie van Vrankrijk, daer ick verre van ben. De ambassadeur van Denemarcken[1] mij bij hem genoodt hebbende heeft mij sulcx toegeschoten, oock anderen. Tot andere zijde is mij voorgecomen, dat ick uyt goedharticheit ende affectie tot het lant tegen hem geseyt had, dat de cardinael hem beter stelde met den paus ende dat sulcx soude mogen aflopen tot eenige handeling met Spaignie. Het meeste druckt mij, dat men mij hyer quaelick stelt alsoff ik daerdeur den cardinael had gesocht te discrediteren ende ons landt te disponeren tot eene handeling met Spaignie. Dusdaenige dingen zijn quaedt te ontgaen ende off men niet en seyde, 't werdt ons l ..... t, ende Arsens met de zijnen blasen dat eenige in de ooren, daervan wij geene verantwoording en hebben. Daerom segh ick alsnoch, dat alle uytstel periculeus is ende mijne saecken ruïneert. Ik en weet noch niet, wat ik hyer heb te verwachten, ende vreese, dat men mij niet en sal geven, tensij men mij soo vaste, dat ick van hyer niet en gaet. Want men haet hyer al dye tot eenige oock redelijcke trefves inclineren ende daerentusschen assisteert men ons o(ff) niet off qualick.

Wilt mij laten weten, waeraen het hapert, dat (de) alliantie met Vrankrijck niet en werdt getroffen[2]. Men had L ..... een assignatie gegeven, maer de saecke ondersouckende le for .... faux. Hij souckt onder het pretext van 't geven van advysen ee ..... voor 't lant ende voor hem selve te trecken door raedt van Dando .... Alouette[3] hier tegen is, dye wil, dat men opentlijck hem houde .....

Ick sende uE. een beworp van een bryeff aen Sijn Ex^{tie}.[4], dye u ... ofte niet nae discretie. Dat ick segge van nieuwe reconte (?) .... Boven de occasie, dye ick heb off gehadt heb om mij sel(ven hier te helpen), als ik wilde volgen de interessen van Vrankrijk, soo is gisteren monsr. d'Or[5] bij mij gekomen vanwegen Ketenaer[6], resident alhier van den hertogh van Beyeren[7], dye geseyt hadde selff bij mij [te] willen comen, soo mij sulcx niet onaengenaem ofte hinderlijck soude zijn. Seyde, dat sijn vorst geseyt hadde, dat hij geen coning van Vrankrijck was, maer de couragie ende macht wel hadde om mij soo veel ofte meer te geven als de coninc en wel te doen betalen, soo ick mij wilde begeven off in zijn of in zijns broeders des keurvorsts van Keulen[8] landt, slaende voor de stadt

1 Palle Rosenkrantz (1587-1642), die 1626-'27 als buitengewoon gezant van Denemarken in Parijs vertoefde. Voor de dagelijkse aangelegenheden fungeerde als resident Hans Zobel (van 13 mei 1626 tot 1 oktober 1630).

2 Zie n°. 1106, p. 80 en n. 7 aldaar; zie ook n°. 1123.

3 Ook genoemd in n°. 1152.

4 N°. 1124.

5 De predikant François d'Or.

6 Georg Johann Kütner (Khütner, Kitner) was van 1622 tot 1632 resident van Maximiliaan I van Beieren in Frankrijk; hij stierf in 1667.

7 Maximiliaan I (1597-1651, geb. 1573), sedert 1623 keurvorst.

8 Ferdinand van Beieren (1612-1650; geb. 1577), aartsbisschop en keurvorst van Keulen.

van Luyck, als naebij sijnde bij onse landen, alwaer ick mij soude connen oeffenen in de letteren nae mijn gevalle ende altemet des verzocht zijnde, op de occurrentie van tijden mijn advys seggen, blijvende ongemolesteert in het stuck van mijn gevoelen. Ick verwerpe dit miet om veel redenen ende vertrouw meer de Duytsche dan de Françoysen. Daerom ick bid, laet ick eens nyt de onsekerheyt raecken. Is het Cousijn[1] ernst, hij can licht de Staten-Generael doen goedvinden, dat hij mij ontbyedt om met mij te spreecken. Wil hij hem niet hazarderen, wat reden ist, dat ick alle occasie sal versuymen ten dienst van mijne vijanden ofte ondanckbaere? UE. gelieve mij ten beste te raiden, opdat ick eens resolvere. 't Is swaer hyer in dese gelegentheyt hem soo te draegen, dat men hyer in den haet niet en come, noch te van 't landt. Voor desen heb ick gantsch geen memorie gegeven dan de twee gedruckte octroyen van Oost- ende Westindië, dye ick in 't Fransch heb overgeset.

Schapecaes[2] woelt zeer. Het schijnt, dat hij gaet naer Barbarije, laetende middelertijdt het bevorderen van de compaignie aen zijne medegenooten. Ick mercke, dat vele te Bruyssel in Brabant genegen zijn om daerin te participeren om de groote voordelen. Maer daer soude beter directeurs toe dyenen ende mijns oordeels ware het lichter een heele nieuwe compaignie te formeren. De cardinael crijght pasquillen op 't lijff. 's Conincx broeder[3] had voorgenomen, soo hij in de Assemblée des Notables had comen vertoonen de redenen van de gevanckenisse van de broeders van Vendosme[4], hem te heten liegen. Hij was gewaerschouwt ende daerom hem stil gehouden, supprimerende sekere attestatie, dye hij tegens hem had doen beleyden van luyden, dye met hem eertijds als vrunden omgegaen hadden ende namentlijck van een munnick, dye onlancx mij oock is wesen besoucken, soo ick meen om mij te verklicken: dan ick heb mij gewacht. 's Conincx broeder gaet resoluyt in de Assemblée ende alsoo aldaer geproponeert was te verbyeden het hanteren van ambassadeurs ende eenige bisschoppen den nuntius[5] wilden excipieren, seyde hij, dat hij specialijck behoorde genoemt te worden in het verbot.

Wilt mij doch vorder adviseren van Aerssens comportementen, ende soo uE. yet verneemt van Pijnacker ende naementlijck met wie hij ommegaet. Ick recommandere uE. alsnoch de saeck van de Orangeoisen[6]. Den XXIV Januarii XVI^{C}XXVII tot Parijs.

UE. dienstwillige broeder
H. de Groot.

Den cardinael had mij doen versoucken om de instructie te hebben van de Admiraliteyt van ons landt. Ick heb het beleefdelijck geëxcuseert, hoewel ick dye onder mij hadde. Vele menen, dat het stuck van Havre de Grâce[7] niet buyten apparentie en is, soo men een ... t van Honfleur[7] daer wil leyden, 't welck met cleyne costen can geschieden.

1 Frederik Hendrik.
2 Zie n°. 1061, p. 31 n. 10.
3 Gaston, hertog van Orléans.
4 Zie n°. 1078, p. 54 n. 6.
5 Zie n°. 1059, p. 26 n. 7.
6 Zie n°. 1114.
7 Zie n°. 1107.
7 Zie n°. 1107.

UE. gelieve te bedencken, off het niet goedt en waer mijn bouck de Antiquitate reipublicae Batavicae[1] te doen herdrucken; daerbij diende de prefatie voor Christus Patiens[2] aen Jeannyn ende 't carmen[3] van de trefves om mijne intentie claer te d ..... men best(?) can zyen, waren eenige annotatiën ad librum de Antiquitate. Ick wilde 't wel eens revideren, soo uE. ....(oordeelt), dat het noodig is, alsoo de tijdt cort sal vallen.

In margine schreef Reigersberch: broeder de Groot den XXIV Ianu. 1627. Recepta den VI. Feb.

1126. 1627 januari 24. Aan B. Aubéry du Maurier[4].

Novus hic annus illuxit, vir amplissime, quo nihil mihi laeti audire contigit, nisi quod a te venit, cujus bona pro jure veteris amicitiae ad me quoque pertinere intelligo. Merito igitur et tibi gratulor et mihi gaudeo, quod Deus immortalis tibi istam filiorum quadrigam, non tantum incolumem restituit, sed et omni bonarum artium cultu florentem, quos sane tales conspicere extraneis etiam jucundum sit, nedum tibi, qui illis non vitam tantum, sed et hanc, ut ita dicam, vitae ipsius vitam, scientiarum scilicet nobilium possessionem, dedisti. Ut enim alii in secundas et tertias hujus beneficii partes veniant, tibi certe primae debentur, qui indolem fovisti, excitasti impetum, monstrasti viam, addidisti ductores. Iure igitur tuo, quamdiu tibi vita supererit, pulcherrimam ex hac semente messem feres et nos amicos tuos recreabit illa et ipsorum et tua felicitas. Ego sane post tot praeceptores egregios, quod studiis ipsorum conferam, nihil habeo praeter vota, sed haec valde seria accedente ad perpetuum meum amorem in omnes literarum studiosos et paternae necessitudinis vinculo et ingente ipsorum merito, qui sua diligentia effecerunt, ut proprio labori non minus quam agnatae ingenio docilitati deberent. Sustentabo me igitur hac spe coram et ipsorum partem et te conspiciendi, quod quidem brevi fore spondet affinis tuus[5], quem his diebus videre contigit.

Uxor mea minus commoda utitur valetudine, sed quam ex frigore laesam facile benignior aura sanaverit. Interim mecum tibi tuaeque[6] ac tuis omnia optat, quae votis expeti solent.

Vale, vir amplissime.

Lutetiae, 24 Iannuarii, 1627.

1127. 1627 februari 1. Aan Willem de Groot[7].

1 In 1610 verschenen; zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 691; voor de herdruk zie ibid., n°s. 694-696.

2 Zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 31. Pierre Jeannin (1540-1622); zie II, p. 62 n. 3.$^{aant.}$

3 *Induciae Batavicae*; zie p. 103 van de uitgave der *Poemata* van 1617.

4 Gedrukt *Epist.*, p. 76; *Ep. ad Gallos*, p. 199 $^{aant.}$. Antw. op n°. 1122.

5 Pierre Marbault; zie II, p. 60 n. 4.

6 Renée de Jaucourt de Villarnould, met wie Du Maurier in 1622 hertrouwd was.

7 Gedrukt *Epist.*, p. 795.

Data occasione cursoris a legato impleo officium, quod ante paucos dies ad affinem[8] scribens omiseram, respondendi et tibi conjugique tuae[9] gratulandi

8 Nicolaes van Reigersberch. De ‘legatus’ is Gideon van den Boetzelaer.
9 Alida Graswinckel.

de novo partu[1], quem vobis incolumem ac florentem Deus praestet. Valet nostra infans[2], nos caeteri satis vapide a catarrhis.

De Hortulano[3] ubi quid noveris propius, scribas rogo. Magnum damnum patria, ut recte judicas, fecit in Kenoburgio[4]. De Hexabiblo[5] Vossii judicium avide exspecto[6]. Pro cura impensa in studia Cornelii[7] nostri multum tibi debeo. Haec summa habeo fortunae nostrae solatia. Utinam sit quod possim reponere.

Hic adhuc fervent consilia navigandi et commerciorum[8]. Quid futurum sit, docebit tempus. Conatus magni sunt, sed et gens parum constans et alienae in his rebus opis indigens.

Parentes velim salutes et puerperam et qui nobis bene volunt. Kal. Febr. 1627.

Versio illa, quam nuper accepi Puppiana[9], eget quidem nonnullis in locis emendatione, ubi sensus minus expressus est; sed est tota horridior et limam desiderans. Espessium[10] revocandum ante triennii exitum intelligo et jam successori supellex a rege assignatur.

Tui amantissimus
H. Grotius.

1128. 1627 januari 31-februari 1. Van J. Brasser[11].

Laus Deo. Den 31 Januarij 1627. In Amsterdam.

Mon couzijn,

Ick hebbe uwe E. schrijvens van 9 deser ontfangen, uwe E. bedanckende vant advys.

1 Dit zal Jacob zijn. Volgens Jhr. Mr. E.A. van Beresteyn in *Bijdragen tot de Genealogie van het geslacht De Groot* (Maandblad van het Genealogisch-Heraldisch Genootschap 'De Nederlandsche Leeuw', juni 1925) werd hij 17 april 1627 geboren. Deze opgave ontleent van Beresteyn waarschijnlijk aan A.A. Vorsterman van Oyen, *Hugo de Groot en zijn geslacht*, Amsterdam 1883, die eveneens als geboortedatum van Jacob de Groot 17 april 1627 vermeldt. Dit kan echter niet juist zijn. Het is niet aan te nemen, dat de datering van de brief fout is; dan zou ook de datum van het schrijven van 6 februari (n°. 1129), waarin Grotius over de doop van de jonggeborene spreekt, onjuist moeten zijn. De geboortedatum zal dus op 17 januari gesteld moeten worden.

2 Françoise, geb. 31 oktober 1626.

3 Johannes Wtenbogaert

4 Otto van Zevender, heer van Kenenburg, was 15 januari 1627 overleden. Ook Nicolaes van Reigersberch schrijft over zijn dood; zie n°. 1121.

5 *De Veritate religionis Christianae;* zie n°. 1089.

6 Zie n°. 1105, p. 78 en n. 6 aldaar.

7 Vgl. n°. 1072, p. 47 n. 2.

8 Zie n°. 1113, p. 89 en n. 8 aldaar.

9 Ed. Poppius, geb. 1576 of 1577 en in 1624 in gevangenschap op Loevestein gestorven, schreef o.a. *Verklaringhe over de woorden des h. euang. Matthei XVIII, vers 7 ... by forme van predic. ghestelt, ten dienste van de remonstr. ghem. C H R*^{i} *binnen der Goude, ende alle remonstr.- ghez. christenen te wat plaetse sy zijn*. Door Ed. Poppium ... ghedr. 1626. Misschien doelt Grotius hierop.

10 Zie II, p. 334 n. 3.

11 Hs. Bibl. Gem. Rotterdam, coll. Rem. Kerk, cat. v. hss., n°. 810. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Oud-Holland* IX (1891), p. 244. Over de schrijver zie n°. 1113, p. 89 n. 7.

Hyer es nyet dat ick uwe E. in recompense can geven. Hyer zijn gemaeckt 2 nieuwe 36-Raden, te weetten Symon de Rijck ende Jacob Janss. Vinck[12],

12 Zie ook n°. 1130, p. 106 n. 6.

wesende genouch vant selve humeur als de Rijck, daerinne de kerkelicke mannen weynich contentements nemen. De namen van de nyeuwe borgemeesteren ende schepenen hoope hyer onderaen te stellen.

De procedure van de predicanten in haer sermoenen zijn noch dselve ende wert bij verscheyde luyden geaffirmeert, dat Smoutius[1] voorgaende Woonsdach, wesende biddach, opten stoel geseyt soude hebben onder andere van U - dyen hij seyde men wederom socht int lant te brengen -, dat ghij niet alleen waert een herminiaen ende sosiniaen, maer oock een tovenaer, wandt ghij haddet met uwe welsprekentheyt doude magistraten betoovert. Desen Broer Cornelis maeckt het soo groff, dat hij veel haets soowel van de zine als andere opten hals haelt, soodat ick sijne straffe tegemoet sie. Mijn Heer den advocaet[2] ende Hoogerbeets[3] za. hadden mede thaer. In somma een volmaeckten onbeschaemden monick.

De Rijcke doet uE. hertelicken groetten. Het es ons lyeff geweest te verstaen, dat het met uE. huysvrouwe nu beter was.

Ende nu meer nyet hebbende sullen wij uE. beyde nae groetenis bevelen in de protectie Godts.

Uwer E. dyenstw. couzijn
Joost Brasser.

Den p[a] Feb.

Huyde es de electie van de magistraet geweest, waerinne alle vreetsame eerlicke luyden contentement nemen, doch es aparent, dat de kerck sal gemiscontenteert zijn. Borgemeesteren zijn: Oetgens[4], Bas[5], Geurt Dircksz[6] ende doctor Andryes Bicker[7], dese 2 leste hebben noyt gedyent. De schepensbanck es oock moderaet.

Adres: A Monsieur Monsieur Hugues Grotius, demeurant au faulxbourg de St. Germain vis à vis de l'hostel de Condé. A Paris. Port.

In dorso schreef Grotius: 21 (!) Ianuarij 1627 Brasser.

1129. 1627 februari 6. Aan Willem de Groot[8].

Antequam, mi frater, tuae, quas cum patre 24 Ianuarii ad me dedisti, huc pervenirent, de Kenoburgii morte[9] nuntium acceperam, tristem sane mihi ut debet, hoc praesertim tempore, quo respublica talium consiliis eget, quibus et prudentia et animus suppetit. Nam plerisque deest ex his alterum.

1 De Amsterdamse predikant Adriaen Jorissen Smout.
2 Johan van Oldenbarnevelt.
3 Rombout Hogerbeets; hij was 7 september 1625 gestorven.
4 Anthony Oetgens van Waveren (1585-1658), raad van Amsterdam en meermalen burgemeester, o.a. in 1627.
5 Zie n°. 1111, p. 88 n. 5.
6 Geurt Dircksz van Beuningen; zie n°. 1111, p. 88 n. 4.
7 Zie n°. 1111, p. 88 n. 2.
8 Gedrukt *Epist.*, p. 796.
9 Otto van Zevender, heer van Kenenburg, was 15 januari 1627 gestorven. Nicolaes van Reigersberch schrijft erover in zijn brief van 17 januari (n°. 1121); zie ook n°. 1127.

Baptismum tui filii[10] libens intelligo Deumque rogo eum ut salutarem faxit. Nos valemus, nisi quod incommodi aliquid ex frigore contraximus. De Miropiana

10 Jacob, geboren 17 januari; zie n°. 1127 p. 103 en n. 1 aldaar.

pecunia[1] non dubitamus, quin vestimenta jam habeat Cornelius[2]. De quadringentis videbimus; nam ego hic adhuc pendeo, non tam peculiari quam communi omnium infortunio.

Prodiit in Hispania Valexoleti liber editus anno 1625 de justo Imperio Lusitanorum Asiatico auctore Francisco Seraphino de Freitas[3], qui liber ordine respondet meo de Mari libero[4], cujus auctorem ubique incognitum vocat. Credo quod primae editiones mei libri, quae illuc solae pervenerunt, nomen meum non praeferunt. Scriptum est satis diligens, et vir dignus, cui rescribatur. Sunt qui me incitant: ego dico quaerendum ex judicibus nostris aliquem, cui id muneris delegatur. Res papae hic multum procedunt, sub quibus aliqui et Hispanicas putant latere. Interim et nostris datur pecuniolae aliquid et Dani legatus[5] spe sustentatur. Ego video Anglum, Danum, Venetos, Gallum seorsim res suas agere et quemque ad pacem aut servandam aut restituendam spectare. Ita tandem in nos cudetur faba. Utinam eae offerantur leges perpetuae aut temporariae pacis, quae nos tolerabili loco relinquant. Nam plane magnas clades praevideo.

Rogo has literas ad Hortulanum[6] tradendas cures, meas et Tileni[7] pro ipso et pro Grevinchovio[8] meas; et parentes nostrosque omnes salutes meo nomine.

6 Februarii 1627.

Tuus tibi devinctissimus
H. Grotius.

1130. 1627 februari 6. Van N. van Reigersberch[9].

1 Hiervan is ook sprake in de brieven n°s. 1112 en 1057.

2 Zijn zoon Cornelis; zie ook n°s. 1112, 1105 en n°. 1072, p. 47 n. 2.

3 Zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 541 rem. 11.

4 Zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 541.

5 Zie n°. 1125, p. 100 n. 1.

6 Johannes Wtenbogaert.

7 Daniel Tilenus; zie n°. 1063, p. 34 n. 5.

8 Nicolaes Grevinchoven.

9 Hs. Kon. Bibl. 's Gravenhage, cod. 72D20. Eigenh. oorspr. Er bevindt zich nog een copie in de U.B. te Amsterdam, coll. R.K.M. 1 f en een te Londen, Public Record Office SP 84/132 f. 210, die op een aantal punten van het origineel afwijken. Voor laatstgenoemde zie n°. 1119. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 85; Brandt, *Leven* I, p. 361; Aitzema, *Saken van Staet en Oorlogh*, p. 656. Antw. op n°. 1125. Dit is de brief, die Reigersberch het ongeluk had te verliezen en die zoveel stof deed opwaaien. De brief kwam in handen van raadpensionaris Duyck, die hem in de Statenvergadering voorlas. Hij werd in juni uitgegeven onder de titel: *Copie vanden Brieff by den E. Heere Niclaes van Reigers-bergh, Raets-Heer inden Hoogen Raet, aen syn Swager Hugo Grotius geschreven op den vj^en^. February 1627. Met Eenige Aenmerckingen tot waerschouwinge van alle vrome Patriotten daer by gestelt. Ghedruckt in 't Iaer ons Heeren 1627;* zie Knuttel, n°. 3744. Voor de schrijver van de *Aenmerckingen* werd de Amsterdamse predikant Joannes Kloppenburgh gehouden. De *Aenmerckingen* werden beantwoord in: *Monster Van Hondert tastelijcke ende grove levgenen ende calvmnien Staende in seecker pasquill geintituleerd Copie Vanden Brief by de E. Heere Nic. van Reygersberg &c. aen zijn Swager Hugo Grotius geschreven op den 6. Febr. 1627. met eenighe aenmerckingen, tot waerschouwinge van alle vrome Patriotten. Ghedruckt | Anno 1627*; zie Knuttel, *Pamfl.* n°. 3746. Het is waarschijnlijk door Episcopius of Wtenbogaert gesteld, ev. door Grotius zelf; zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 888 Zie verder Brandt, *Leven* I, p. 358-372; Rogge, *Joh. Wtenbogaert en zijn tijd* III, p. 146 en de literatuur bij Knuttel a.w.

Mon frère,

Desen morgen hebbe ick ontfangen den uwen van den XXIV Janu. met den bijgaenden[1], die ick met Schonenberch[2] sal communiceren ende den oirboir daernaer mede doen. Voorleden Sondach, doen ick hem lest sprack, was denselffden Schonenberch van opinie, dat uE. aan die goeden heer[3] behoorde te schrijven off te minsten aen mij om hem te communiceren een versouck wel gearraisonneert met redenen, die uE. souden nootsaecken naer soo lange patientie, soo den dienst van het lant niet conde lijden, dat op uE. soude werden geleth, hem selven elders te stellen. Moocht daer noch op dencken, hoewel dese corte woorden grooten sin hebben ende genouch dat selffde inhouden. Doen ter tijt seyde ick niet, dat ick uE. alreede tot schrijven hadde geraden ende sal darom uwen brieff te beter van passe commen. Den man van credentie[4] sprack ick gisteren, die oock mij sprack, off niet goet en waer, dat uE. eens op de eerste soude schrijven. Schoonenberch ende ick sijn geresolveert tegens de aenstaende vergaderynge eens den goeden heer gesamentlijck te spreecken ende neme in bedencken, off wij het niet bij occasie van desen brieff behooren te doen. Wij sullen alles bij brengen, dat mogelijck is, dan men mach niet te seer perssen. Flecti potest frangi non potest, ende om met volcomen resolutie te mogen gaen, most men eerst weten, wat plaetse te kiesen ende off geraden is, soo lange hoope met apparentie is de restitutie te verwerven.

UE. heeft verstaen wt hetgene ick suster Bloncke[5] over acht dagen schreeff, wat mijn leste officiën sijn geweest; mijn bejegenynge was goet, dan comme soo dickmael ende houde soo ernstych daer op aen, dat ick licht soude verveelen; te vervremden is ongeraden, alsoo den tijt veel geeft. Simon de Rijcke ende noch een van sijn humeur[6] sijn in de vroetschap tot Amsterdam gecomen, dat naer mijn opinie een grooten slach is. De Rijcke is courageux, ontsiet geen gemeente, heeft lange jaren de soldaten betaelt, die oock seer van hem dependeren. De vier gecoren burgemeesters sijn de beste, die men kan wenschen: Bas, Oetgens, Geurt Dircksz., Bicker[7]. De heer Basius[8] is nu tot Amsterdam, hebbe hem geschreven ende versocht, gelijck hij aengenomen heeft, daer alle goede devoiren te doen. Wij moeten sien, wat de vergaderynge geven sal. Ick beken garen, dat wtstel geen goet en doet, hoewel int regard van Amsterdam met wtstel is gewonnen. Ick twijfele niet, off men souckt soo daer als hier quade officiën te doen, maer wat remedie? Hier, hoe ruchtbaer het is, soo wert daer seer weynich van gesproocken, twelck mij seer wel behaecht. Men seyt Smoutius[9] op den biddach over twaelff dagen in sijn predicatie heeft geseyt, dat men het Troaensehe paert wederom wil

1 No. 1124.
2 Simon van Beaumont.
3 Frederik Hendrik.
4 Dirck Gerritsz. Meerman; zie n°. 1110, p. 86 n. 6.
5 Suzanna, wier echtgenoot Dr. Anthony Bloncke in 1622 was overleden. Zij woonde bij Hugo en Maria te Parijs.
6 Simon de Rijck en Jacob Jansz. Vinck; zie n°. 1128.
7 Dirck Bas, Anthony Oetgens van Waveren, Geurt Dircksz. van Beuningen en Andries Gerritsz. Bicker; zie ook n°. 1128.
8 Mr. Johan Basius, rekenmeester van Holland; zie II, p. 239 n. 1.
9 Zie n°. 1128, p. 104 n. 1.

inhaelen. Dan met dien man wert gespot. Ick hadde gevreest, dat alle predyckstoelen daervan souden hebben gedavert, is beter wtgevallen. Met Pijnacker[1] houft uE. sich niet te becommeren, is van weynich consideratie, quanquam livor et obtrectatio pronis auribus excipiatur[2]. Sijn saecken staen niet wel ende, naer ick kan hooren, spreeckt seer wel van uE., seyt uE. daer in groot aensien is, namentlijck bij den cardinael[3]. Bidde uE. sich van een cleyn gerucht niet te vervaren, maer alles ongemerckt deur te laten gaen. Vosbergen[4] is noch in Zeelant bevroosen, hebbe mijn broeder[5] versocht te sien, off hij yet daer conde vernemen, dat uE. wel vandaer sult verstaen. Wat de alliantie van Vranckerijck[6] retardeert, sal ick vernemen ende dan schrijven. Ick wilde wel, dat uE. mij van alles int breede adviseerde, om occasie te hebben met uE. neeff[7] anders als van swaricheyt te spreecken. UE. schrijft niet, hoe den guarde de seaux[8] bij den conynck in sijn presentie door die van de Sorbonne is overgehaelt, daer ick Sijn Ex^{tie}. over acht dagen veel van hoorde vertellen. De vrouw van Valckenburch[9], daer ick over vier dagen ten huyse van de heer Wyts[10] mede te gaste was, seyde mij aan mijn suster wilde schrijven, ende dat ick het oock wilde doen ende haer laten weten, dat sij wterlijck tot het begin van Mey hier meent te blijven. Sij is seer habil, oock van goede wille ende goet beleit, wilde mijn suster haer hier rencontreerde, om off het met de naeste vergaderynge niet en viel, ick dan door mijn suster ende sulcke instrumenten wat mochte wercken. Daer dient op geleth.

Nieuws weet ick niet dan dat tot Utrecht groot misverstant is tusschen het Hoff ende de magistraet, ende dat overmits het Hoff hebbende gedefereert aen het appel van een goutsmith, die bij de vroetschap over een gehouden vergaderyng was gecondemneert, de vroetschap den deurwaerder, die het mandement hadde geëxploiteert, gevangen heeft gestelt. Men meent de Staten het Hoff sullen mainteneren.

Voor 't vermaecken van de magistraet tot Amsterdam was daer dese pasquille gestroyt.

Dit sijn de quanten, die oprechten willen de Arminiaense santen: capiteyn Boom[11], Oetgens[12], Geurt Dircksz.[13], Andries Bicker[14], Bas[15], Aelbert

1 Zie n°. 1099, p. 73 n. 10.
2 Vgl. Tacitus, *Hist.* I, 1.
3 De Richelieu.
4 Caspar van Vosbergen.
5 Johan van Reigersbersch; zie n°. 1134.
6 Zie n°. 1106 en p. 80 n. 7 aldaar.
7 Frederik Hendrik.
8 Michel de Marillac was 1 juni 1626 Et. d'Aligre opgevolgd als garde des sceaux.
9 Zie n°. 1071, p. 46 n. 13.
10 Zie n°. 1106, p. 80 n. 11.
11 Abraham Pietersz. Boom (1575-1642), in 1625 en herhaaldelijk nadien burgemeester van Amsterdam, vertegenwoordigde zijn stad van 1626 tot 1628 in het college van Gecommitteerde Raden.
12 Zie n°. 1128, p. 104 n. 4.
13 Zie n°. 1111, p. 88 n. 4.
14 Zie n°. 1111, p. 88 n. 2.
15 Zie n°. 1111, p. 88 n. 5.

Coenraat[1], Teyling[2], Schaep[3], Grootenhuise[4], Hasselaer[5], Opmeer[6], W. Backer[7], Hinlopen[8], Reael[9], Overlander[10].

Dit sijn de waggelmussen, die door de vromen sijn geraeckt opt kussen: Raep[11], Hudde[12], Hoochkamer[13], Vlamynck[14], Neck[15], Reynst(?)[16], Vinck[17], Tulp[18], Raephorst[19].

Wilt niet langer waggelen, maer vast staen, en spannen met de vromen aen, en helpen naer mijn vermaen, datter op Vrouwendach geen Arminiaenen commen

1 Aelbert Coenraetsz. Burgh (1593-1647), koopman, als lid van de vroedschap van Amsterdam door Maurits aangesteld op 3 november 1618, meermalen schepen, o.a. in 1627.
2 Diederick Tholincx (1589-na 1654), die in 1625 in de vroedschap kwam; vgl. Jan Wagenaar, *Amsterdam in zijne opkomst, aanwas, geschiedenissen, voorregten, koophandel, gebouwen, kerkenstaat, schoolen, schutterye, gilden en regeeringe beschreeven*. I Amsterdam 1760, p. 492.
3 Dr. Gerrit Simonsz. Schaep, heer van Kortenhoef (1598-1666), sinds 1624 raad van Amsterdam en herhaaldelijk burgemeester.
4 Dr. Jan Jansz. ten Grootenhuys (1573-1646), vermogend koopman, raad en hoofdschout van Amsterdam.
5 Pieter Pietersz. Hasselaer (1583-1651), koopman, raad van Amsterdam en in 1626 schout; later bij herhaling burgemeester.
6 Dr. Pieter Pietersz. Opmeer (1596-1639), raad van Amsterdam en sedert 1626 bij herhaling schepen.
7 Willem Cornelisz. Backer (1595-1652), ridder, sinds 1625 raad van Amsterdam.
8 Jan Jacobsz. Hinlopen (1582-1629), zeer voornaam koopman, raad en schepen van Amsterdam.
9 Waarschijnlijk Dr. Jacob Reael (1590-1639), die van 1623 tot 1629 lid was van de Amsterdamse vroedschap; in het laatstgenoemde jaar trad hij af, meegesleept in het faillissement van de groothandelaar Joost Willemsz. Niekerck.
10 Mr. Volckert Claesz. Overlander (1571-1630), ridder, heer van Purmerland en Ilpendam, koopman en reder, raad en schepen van Amsterdam, in 1629 en 1630 lid van Gecommitteerde Raden.
11 Adriaen Pietersz. Raep alias van Vlaerdingen (1556-1647), koopman, raad en schepen van Amsterdam.
12 Hendrick Hendricksz. Hudde (1591-1637), op 3 november 1618 door Maurits aangesteld als lid van de Amsterdamse vroedschap; sedertdien schepen en commissaris.
13 Jacob Pietersz. Hooghkamer (1578-1641), op 3 november 1618 door Maurits aangesteld als lid der Amsterdamse vroedschap; sedertdien schepen en thesaurier ordinaris; in 1638 wegens faillissement ontslagen.
14 Pieter Dircksz. de Vlaming (1563-1628), koopman, raad van Amsterdam en bij herhaling thesaurier ordinaris en burgemeester.
15 Jacob Cornelisz. van Neck (1564-1638), admiraal, sedert 1621 lid van de vroedschap van Amsterdam, was meermalen burgemeester en bekleedde eveneens andere belangrijke functies.
16 Wagenaar, *Vaderlandsche Historie* XI, p. 49 schrijft: Rennist; bij Aitzema, *Saken van Staet en Oorlogh*, p. 656 staat: Reinst. Bedoeld is Hendrick Reynst (1583-1648), sedert 1626 lid van de Amsterdamse vroedschap en dit jaar schout.
17 Pieter Egbertsz. Vinck (1568-1637), houtkoper, werd 3 november 1618 door Maurits aangesteld als lid van de Amsterdamse vroedschap.
18 Dr. Nicolaes Pietersz. Tulp, (1593-1674), arts te Amsterdam, raad en bij herhaling schepen en burgemeester dier stad; fel bestrijder der remonstranten. Bekend is het schilderij van zijn anatomische les door Rembrandt.
19 Dr. Matthijs Willemsz. Raephorst (1599-1638), promoveerde 24 november 1620 te Leiden in de rechten, raad van Amsterdam en meermalen schepen.

aen. Dit sijn de vromen: Pauw[1], Jan Gijsbertsen[2], de Vrij[3], J.W. Bogaert[4], Hillebrant Schellynger[5], Verdoes[6], Ernst Roeters[7], Bets[8], Haringhkaspel[9].

Rari certe boni etc. Dit schrijve ick uE. om te sien, hoe het daer is gestelt, recommandere mij aen mijn susters ende sal ten naesten mijn commissiën senden.

Desen 6 Feb. 1627.

UE. dienstwillige broeder
N.v. Reigersberg.

1131. 1627 februari 7. Van J. Hemelaer[10].

Ioan: Hemelarius Hugoni Grotio *ὑγιαίνειν καὶ εὐπράττειν*.

Quas mihi Verdussius[11] bibliopola noster cal. Iuliis datas tradidit una cum novo illo ingenii tui et accuratae eruditionis foetu[12], ad eas iam tum a manu calentes et iterato postea respondere paravi, sed nescio quomodo nunc interrumpentes occupationes, nunc latoris idonei copia negata hactenus me sustinuerunt; sed oportune nunc subvenit iste e Batavis amicus a candore non minus quam a morum et studiorum elegantia mihi coniunctissimus, qui has tradet, nomine Ioannes Franciscus Slingelantius. Spero tamen meliorem in hisce meis perferendis successum quam praecedentium, quas olim - eodem coram tradituro - ad te destinavi cum gratiis de Stobaeano[13] munere, de Iure belli et pacis[14], quae quidem tum Parisios destinatae, ubi tunc amicus iste agebat, non nisi post discessum eius traditae et Ulysseis erroribus agitatae Bruxellas redierunt atque ibi obhaeserunt. Quod autem ad ultimas istas attinet, eas accepi gratissimas, dum per occasionem ministerii mei ecclesiastici[15] ad reductius et sacratius sacellum templi nostri pergerem; ibique officio et dispensatione sacra perfunctus eas aperui

1 Reynier Adriaensz. Pauw; zie n°. 1109, p. 85 n. 3.
2 Jan Gijsbertsz. de Vries (1570-1631), raad en bij herhaling schepen van Amsterdam.
3 Frederick de Vrij (1579-1646), neef van de Vries, bekleedde verschillende functies in de regering van Amsterdam.
4 Jan Willemsz. Bogaert (1577-1638), zwager van de Vrij, haalde zich in 1628 als aanvoerder der ontevreden contra-remonstrantse burgers van Amsterdam het misnoegen der regenten op de hals, zodat hij uit de stad gebannen werd.
5 Hillebrand Cornelisz. Schellinger (1580-1633), raad en meermalen schepen van Amsterdam.
6 Simon Willemsz. van der Does (1584-1652), koopman en reder, werd 3 november 1618 door Maurits aangesteld als lid van de vroedschap van Amsterdam.
7 Ernst Roeters (1581-1648), raad en meermalen schepen van Amsterdam, zwager van Bogaert.
8 Gillis Jansz. Beth (1560-1633), schilder, op 3 november 1618 door Maurits aangesteld als lid van de vroedschap van Amsterdam.
9 Claes Jacobsz. van Harencarspel (1564-1631), koopman, door Maurits 3 november 1618 aangesteld als lid van de Amsterdamse vroedschap, bekleedde verschillende functies.
10 Hs. U.B. Leiden, cod. Pap. 2. Gedrukt gedeelt. Brandt, *Leven* I, p. 374. Over de schrijver zie n°. 1045, p. 1 n. 2.
11 De Antwerpse drukker-uitgever Hieronymus Verdussen (1550-1635 of 1636).
12 *Excerpta*; zie n°. 1061, p. 30 n. 7.
13 Zie II, p. 15 n. 4. Zie ook de brief aan Hemelaer van 7 november 1623 (n°. 858, II, p. 316).
14 In 1625 bij Buon in Parijs verschenen, zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 565.
15 Hemelaer was kanunnik van de kathedraal van Antwerpen.

et legi, nec nisi praevio ad praesentem ibi Dominum meum, cui - ut hoc ingenue dicam - venerabundus et pro te supplex accideram, pro salute tua tuorumque voto precibusque conceptis. Vis dicam ingenue, quos in perlegendo animi motus senserim? quales ii solent, qui a charissimo seu fratre seu amico ex dissitis longe oris expectatissimas, sed sollicitae morsu mentis acerbas aliquando acceperunt. Commota sunt mihi - quid dissimulem? - viscera et excussae oculis lachrimae consideranti tantam in viro a natura pariter et arte tam eximio in homuncionem aliquem gratitudinis demonstrationem, ubi vix umbra subsit debiti, tanta penes illum a Deo et industria instrumenta collecta ad solidam Christianam virtutem ex eaque praemia aeterna assequenda facultatem oblatam et tamen non minorem erga authorem omnis illius boni - ex zelo quidem, qui non secundum scientiam sit - ingratitudinem, dum Illi, haud obscure aut dubie per omnes istos vitae viaeque alternantes casus cursusque ad verum sui cultum et salutarem gratiam invitanti, vocanti, imo tantum non compellenti, nondum respondere satagat per obedientiam. Unde et cum Deo meo - in altari praesente - quasi contendere et expostulare querulus praesumpsi: ‘Ergone, bone Deus, a tali viro et amico capite, cuius quidem bonum tam charum mihi atque proprium foret, malum tamquam proprium triste, debebo post momentaneam seu notitiam seu amicitiam, tota paullo post aeternitate divelli! ergone vas hoc a te tam insigni torno effictum, tam selecta argilla concinnatum servire sustinebit ignominiae potius quam honori auctoris sui, et post sideratum velut manu tua, aeternam ad contumeliam comminui debebit! an renovanda saltem, quod aeque abominamur, in tam illustri capite, excellentium quondam virorum et ingeniorum, Salomonis, Origenis, Tertulliani, dubiae et controversae exempla salutis! quin tu potius tange, domine, tange montes istos, et fumigent, prosterne, si opus sit, quod et facere occepisti, hunc Saulum et surgat Paulus, et non modica adversitatum et exilii vexatione doctior discat contra stimulum tuae erga eum paternae sollicitudinis diutius non recalcitrare. Fac, immo, o Domine, quod S. Caecilia olim affini suo Tiburtio, pium veritati Christianae ab illa ostensae praebenti assensum, gratulabunda dixit: hodie te fateor meum esse cognatum, cum te, quae est in Christum fides, contemptorem fecerit idolorum; idem ego amico aliquando dicere possim: hodie meum te fateor popularem, fratrem et amicum, cum te orthodoxa catholica fides contemptorem fecerit profanarum haeresium et in apostolica fide novitatum; da, o Domine, ut cum tali viro, cui me ut patria et saeculi cursus, ita forte non spernenda animorum, ingenuitate Batava, contesseratio coniunxit, una sit fides mentium, pietas actionum et spes viva futurorum’. Haec et similia cum Deo meo magno, certo et recto affectu me tunc collocutum memini; ut non in ventos vota dispersa sient in tua tute manu positum recordabere. Neque enim sane fatali necessitate cogimur, sed mors et vita ante oculos nostros et in manu sunt eligentis cooperante quidem gra(tia) divina, quae homini, quod est in se facienti, deesse nequaquam solet. Sane ut exemplis Lutetiae, isto morum in luto et corruptela, obviis ad recta ducaris vix confido, multum enim etiam in ecclesiastici ordinis principibus et apicibus ibi redundat vanitatis, fateor, sed haec talia nosse debes nec ab ecclesia nec a piis probari. Neque enim haec morum *σύνχυσις* vitio religionis contingit, quam ipsa vel maxime detestatur, sed ab hominum malitia, qui timoris Dei, ut fit, obliti nihil minus quam catholicae vitae legem et disciplinam sectare et adimplere curant. Spectanda sunt et ponderanda servorum Dei et secundum fidem viventium exempla, etsi non in oculos promiscue incurrentia,

quia ipsi, ut ait D. Gregorius[1], inventum thesaurum Evangelicum abscondere satagunt, ut servent, ipsisque studium caelestis desiderii a malignis spiritibus custodire non sufficit, nisi et hoc ab humanis laudibus abscondunt: depraedari enim desiderat, qui thesaurum portat in via, ideoque et bona, quae agunt, cum magna cautela tenere satagunt, ne per hoc, quod ab ipsis recte geritur, favor aut gratia humana requiratur, ne appetitus laudis subrepat et quod foris ostenditur, intus a mercede evacuetur. Et quamvis, inquirere si liberet tibi, non desint ibi tum in populo, tum vel maxime in religiosi instituti personis exempla Christianarum et heroicarum virtutum, tamen ut per me tibi specimen aliquod ostendatur orthodoxae veritatis et vitae se fidei isti conformantis, duos tibi submitto, unum ex me avunculo, alterum[2] excelsiorem ex Huntlaeo - cuius librum olim accepisti[3] - itidem avunculo, nepotes: illum Caelestinum mutato, ut fit, per religiosam professionem nomine, hunc Archangelum nuncupatum, ut quod Hemelarii non potuerunt verba, persuadeat Caelestini vita et scriptio, quod Huntlaei non effecerunt argumenta, neque Angeli custodis a me submissa hortamenta[4], id perficiant Archangeli acta, quae post consummationem eius nunc in securo posita sine periculo divulgata laudantur. Et quidem tum Huntlaeum ipsum laboriosis meritis illustrem et Archangelum vitae ad normam perfectionis Evangelicae iam transactae laudibus inclytum ego ut pro vobis talibus intercedere apud Deum, cuius iam visione, ut pie credimus, defuncti beatifica fruuntur, non ambigo, tum de Caelestino, etiamnum, superstite - ut, de absente, confido - affirmare tibi possum, continuam etiam me commendante tui memoriam in arcanis orationum recessibus perpetim conservari, non apud ipsum solum, sed apud totum similium in unum conspirantium fratrum eius coetum, et sacri carceris sive claustralis ergastuli conventum B. Mariae de Carmelo dictae consecratum. Nepos autem iste reverendi patris et domini Iacobi Gordonii Huntlaei, ut a socru clarissimi domini et amici nostri Ioannis Wouerii[5] - equitis nunc et consiliarii regii ac aerarii regii curatoris - olim hospitio acceptus et subsidio studiorum annuo adiutus pie fuit, ita in domo hac mea - ubi tunc schola humanarum litterarum exercebatur, quod mihi gratulor - habitasse narratur ibique et studiorum et pietatis fundamenta iecisse, unde et illi in tantam heroicae virtutis altitudinem structura surrexit: cuius narrationem ex libello, quem hic adiunctum dono mitto - si, quod spero et rogo, legere non aversaberis - plenius cognosces et ad Christianae perfectionis normam explorare poteris. Nepos vero meus, olim parvulus tempore induciarum contubernalis mihi et deinde a patre in Hollandiam

1 Bedoeld is Gregorius I de Grote, kerkleraar, paus 590-604 (geb. ± 540). 'Wat betreft de tekst van Gregorius: 'quia ipsi - ut ait D. Gregorius - inventum thesaurum evangelicum abscondere satagunt'' - zo schreef mij de Nijmeegse patristicus Prof. Dr. Monaldus Goemans O.F.M., 'die heb ik in deze vorm niet kunnen vinden, hoewel Gregorius meermalen over de begraven of over de opgegraven schat schrijft, o.a. *Moralium lib.* V, c. 5 (Migne, *PL* LXXV, kol. 683-684) en *Hom. XI in Evangelia* (Migne, *PL* LXXVI, kol. 1114-1115), waar hij Matth. 13,44 commentarieert'.

2 James Gordon S.J., zoon van George, earl of Huntly, en schrijver van *Controversiarum Christianae Fidei Epitome*, 3 vol. 1612-1620.

3 Zie II, p. 317 in de brief aan Hemelaer van 7 november 1623.

4 Hemelaer schreef in 1621 een gedicht, genaamd *Angeli custodis ad Hugonem Grotium super nupero eius carcere Paraeneticon*. Zie n°. 1045, p. 1 n. 2.

5 De Antwerpse filoloog Jan van de Wouer aant. (1578-1635), die te Antwerpen conseiller was en lid van de Raad van Financiën te Brussel.

revocatus, postquam ex octo aut decem forte annorum intervallo per obstantes tum difficultatum variarum tum periculorum et tentationum catervas eluctatus feliciterque ad me redux et a me liberaliter destituente patre in studiis sustentatus, cum forte libellum - quem hic quoque habebis patris Cartagenae de Sacra Antiquitate ordinis Carmelitici - et in eo praefixum a me olim carmen, quo laudes illius instituti, ad modos Horatii, adumbraveram, evolvisset, multisque ad deum precibus et virorum prudentium consultationibus adhibitis de vitae genere serio deliberasset, illud vitae genus sibi eligendum putavit, arduum sane et multis difficultatibus obseptum, sed consolatione divina saepius accedente, ut ipse refert, suavissimum. Est in eo vitae instituto summus rigor, perpetua a carnibus abstinentia, summa paupertas, nuditas, quotidiana mortificatio, vigiliae, silentium, disciplinae, chameuniae, cilicia, ieiunia, psalmodia, oratio, et meditatio continua, cellae solitudo et assiduae aerumnosae vitae vices, ad id tamen videmus et nobilissimos iuvenes et florem studiosorum Lovaniensium, litteris, opibus, ingeniis ornatissimum quotidie confluere, ita vera virtus et beata ex ea aeternitas oculis mentis conspecta mirabiles sui amores in cordibus excitat vere credentium. Mitto autem nepotis, ut dixi, mei in specimen tres epistolas, ex quibus, ut ab ungue leonem, dignosces et - quod unum nunc ago - iis lectis Archangelique Gordonii perspecta vita - petito superne lumine Spiritus Sancti - diiudicabis: possitne talis vita, - qualis et SS. patrum Basilii[1], Nazianzeni[2], Antonii[3], Hyeronymi[4], Augustini[5], etc. fuit - vera fide destituta censeri et illi omnes tales idololatrae, infideles, haeretici et fide damnabiles - quod longe, ut abest, absit - haberi, quales certe esse debent, nisi catholica Romana fides, quam ipsi omnes mordicus tenuerunt tenentque, sit vera fides ad salutem omni credenti necessaria.

Haec, quaeso te, mi Groti, etiamnum vide et explora et penitius etiam tibi Parisiis illa vitae capucinorum et discalceatorum patrum exercitia institutaque examina, cum iisdem ordinis patribus, sodes, etiam confer; experiere in silentio et per visum plura te doceri posse, quam per curiosae disputationis auditum: verbisque opus non erit, ubi tam luculenta rerum testimonia adesse demonstrantur. Quod ut, tempore adhuc tuo, et hac ‘ruente tibi hora’[6], ut libenter et serio facias, per communem, quem veneror, Deum creatorem, per salutis tuae amorem, per meum erga te rectum, ut profiteor, affectum, per quidquid venerandum carumque tibi in hac vita et in futura desiderandum esse potest, obtestor et rogo. Res magna est, et ineffabilis aeternitas, res tamen periculosa, de summa rerum cernens et mox, forte aut hodie, nos oppressura: quae utinam me, utinam et te ita deprehendat, ut ad confertius illudque interminabile Sanctorum gaudium perpetua boni omnis communione fruituros insimul aliquando coniungat. In quo voto, numquam dum vivit alter nostrum finiendo, nunc finio tibique sacri spiritus ad veritatis lucem capiendum charisma de sursum a Patre luminum clementi praeventione affundi ex animo precor. Sic mihi sic tuis et praesertim ipsi tibi vale, ut valeas et exultes in aeternum. Quod amoris officium mihi expressit verbosius hocce scriptum tu, bone, boni consules et, ut vicem benevolentiae

1 Basilius de Grote (± 330-379), bisschop van Caesarea, kerkvader en kerkleraar.
2 Gregorius van Nazianza (329 of 330-tegen 390), kerkvader en kerkleraar.
3 Antonius Abt (±250-356), vader van het kloosterleven.
4 Hieronymus (tegen 347-419 of 420), kerkvader en kerkleraar.
5 Aurelius Augustinus (354-430), bisschop van Hippo, kerkleraar.
6 Grotius' zinspreuk luidde: Ruit hora.

referas, non invitus leges, sic precor. Ita sim, ut esse opto, perpetuo amicitiae foedere semper totusque tuus.

Datum Antverpiae die 7. Februarii, M.DC.XXVII.

Adres: C.D. Hugoni Grotio I. C^to^. Lutetiam.

In dorso schreef Grotius: 7 Febr. 1627 I. Hemelaer.

1132. [1627 februari 14.] Van J. Wtenbogaert[1].

. . . . . .

Ick was eergisteren in breede communicatie met de S^r^. Beaumont[2] biddende, dat hij mij rondelick wilde seggen, wat hij docht van 't humeur van C.[3]. Daer quam niet anders uyt dan dat hij wonderlick scrupuleus was. Dit blijckt aen alle sijne actiën. Ick heb uE. geadviseert, dat hij gaern had een voorslach tot accommodatie, om parthije in 't ongelijck te stellen: dan soude hij voortgaen. Dit staet noch soo; ick weet die accommodatie niet te vinden. Middelertijdt geschiet overall grote conniventie

. . . . . .

1133. 1627 februari 20. Aan Willem de Groot[4].

Scripseram ad te jamdudum[5], mi frater, orare me oratum a Lomeniaco[6] mihi bene volente et magnae dignitatis viro, ut aliquot ad me transmitteres exempla foederum nostrorum cum Indis. Addideram non dubitare me, quin essent satis multa, quae nullam rebus nostratium fraudem allatura essent. Repetiit ille preces suas et ego meas. Et hac occasione rogo, ut quicquid inter libros aut chartas meas est pertinens ad longinquas navigationes id omne corradas et data occasione mihi transmittas. De Hexabiblo[7] ab amicis urgeor.

Novi nihil hic magnum. Angli quotidie plurimas Gallorum naves capiunt. Dani legatus[8] hic quotidianus est pecuniae flagitator, cum interim, ut audio, rex ejus[9] nec cesset aures praebere pacis conditionibus; neque improbo, dum non adeo sint damnosae quam fuerunt hactenus.

20 Februarii 1627. Vale, mi frater, cum parentibus et res nostras cura ut soles.

Tuus tui amantissimus frater
H. Grotius.

1 Het hs. heeft deel uitgemaakt van het bezit der Remonstrantse Kerk te Rotterdam, zie Rogge, *Brieven Wtenb.* III 4, p. 324 n. 1. Toen dit bezit werd toevertrouwd aan de Gemeente-Bibliotheek te Rotterdam, bleek bij de controle in 1949, dat het zich niet meer onder de stukken bevond. Het is gedeeltelijk gedrukt bij Rogge, op. cit., p. 323. Op grond van Rogge's regest op. cit., p. 321 schrijf ik het fragment toe aan de brief van 14 februari 1627.

2 Simon van Beaumont.

3 Cousijn, d.w.z. Frederik Hendrik.

4 Gedrukt *Epist.*, p. 796.

5 Zie n°. 1020 (II, p. 481).

6 Antoine de Lomenie; zie II, p. 335, n. 2 (zijn zoon, niet hij zelf, was comte de Brienne).

7 *De Veritate religionis Christianae;* zie n°. 1088, p. 61 n. 17.

8 Zie n°. 1125, p. 100 n. 1.

9 Christiaan IV.

1134. 1627 februari 20. Aan N. van Reigersberch[1].

Mon frère,

De leste reys en heb ick niet geschreven bij faute van waerdige stoffe. Daerom sal ick nu schrijven om uE. te verwittigen, dat ick den uwen van den XXX aen suster Bloncken[2] heb gezyen ende sedert eene van den reeckenmeester[3], dye ons doet verstaen, dat de raedsheer Vosbergen[4] in Zeeland is geweest, bij de vrunden getracteert, sonder van ons te vermaenen. Hij vought daerbij, dat hij meent, dat de tegenwoordige regierders alles sullen in peryckel stellen eer zij yet sullen toegeven, waerom hij ons raedt ons hyer vast te maecken; welcken raed twee swaricheden heeft: de eersten het perssen in het stuck van de religie, 't welck mij zeer mishaeght, het ander het verlyes van de vergoeding van sooveel geleden schade ende van 't gesicht van sooveel goede vrunden, al het welcke een gevolgh is van het vaststellen alhyer. Ick mercke oock wel, dat men hyer mij traineert in 't stuck van de betaeling apparentelijck - soo ick uyt veele discoursen merck - om mij hyer soo te engageren, dat ick om een ander landt niet en soude mogen dencken, 't welck mij dangereux dunckt in een rijck sooveel veranderingh subject ende daer men ommegaet met sooveel bedryegerije.

Ick meen in het seeckerst onderrecht te zijn, dat den cardinael[5] geen werck en maeckt van d'Espesse[6] ende dat hij alleen voor een tijdt is geconditioneert om mons[r]. Defiat[7] te contrarieren. Mons[r]. de La Villauclercq[8] seyt mij, dat d'Espesse veel fauten heeft gedaen, dat mons[r]. De Rotelyn[9], sijn swagers broeder, de prins sal raden tot accommodatie van de geresene differenten ende restitutie van de afgesetten voor sooveel sulcx sonder violatie (conde) geschieden. Veele meenen, dat men hyer eenigh voornemen heeft tegen Rochelle, in welcken gevalle men wel (can) verwachten de remonstranten t'anstoot te zijn in de regeering. Den cardinael heeft be ..... becomen het gouvernement van Braagie[10]. Aan Denemarck sal eenigh geldt aengetelt werden, 't welck men Engelant schuldich is over het huwelijckgoedt van de coninginne[11]. Is evenwel noch ongereedt. Den coning van Bohemen[12] wordt nu in de achtste maendt opgehouden om betaeling te becomen van XVIII duysent guldens op mindering van oude schulden. Middelertijdt groeyen de aentastinge van schepen tusschen Vrancrijck ende Engelant, zijnde de Franchoysen aen de quaedste cant ende dagelijcx in 't lijden. Eenige

1 Hs. U.B. Amsterdam, coll. R.K. H8i; beschadigd. Eigenh. oorspr.
2 Zie n[o]. 1130, p. 106 n. 5.
3 Johan van Reigersberch; zie n°. 1130.
4 Caspar van Vosbergen.
5 De Richelieu.
6 Zie II, p. 334 n. 3.
7 Zie n°. 1061, p. 29 n. 10.
8 Henri-Auguste de Lomenie; zie n°. 1216, p. 228 n. 11.
9 Hij zou als gezant naar Den Haag komen; zie n°. 1094, p. 68 n. 1. Hij was de broer van Henri d'Orléans, marquis de Rothelin; zie n°. 1094, p. 68 n. 2.
10 Misschien moet Broagie gelezen worden; in ieder geval is de plaats bedoeld, die elders (n°s. 1110, 1280, 1353) met Brouage of Brouagh wordt aangeduid. Brouage is een havenstadje in het departement Charente-Inférieure, vaderstad van de vermaarde zeevaarder Samuel de Champlain († 1635), stichter van Quebec.
11 Henriette Marie, dochter van Hendrik IV van Frankrijk, huwde in 1625 met Karel I van Engeland.
12 Frederik V van de Palts, de Winterkoning.

ijverige geestelijcke raiden den coning de saecke van de catholycken van Engelant te behartigen, 't welck in desen tijdt t'onpas soude comen. Buckingam[1] ende den cardinael hebben malcander met brieven gepicqueert.

Soo uE. voornemen aengaende mijne saecken bij eenig machtigen behartight wordt, soo soude men mogen zien, off de vergadering van Hollant soude mogen gebracht werden om de Staten-Generael te laeten disponeren met advys van Sijn Ex^{tie}. Doch op dit en wat de saeck meede aengaet, sal uE. beter connen letten ende mij ten goede ende quaede adviseren, alsoo mijne saecken sulcx in desen tijdt ten hoochste vereyschen.

Mijne gebyedenis aen de vrunden. De onsen alhier zijn wel te passe.

Den XX Februarii XVI^{c}XXVII.

UE. dienstwillige broeder

H. de Groot.

Mijn huysvrouw sendt nu de monsterkens, dye over veertyen dagen versuymt zijn te senden.

Adres: Mijn heer Mijn Heer den raedsheer Reigersberg. In s'Gravenhage. port.

1135. 1627 februari 22. Aan G. Jacchaeus[2].

Quanti te faciam, Jacchaee doctissime, testari possunt plurimi, qui me hic norunt. Neque ferme quisquam est, cuius nomine fortunae sim iratior. Nam mea incommoda facile patior, nisi quod illud grave est, non posse me utilem esse iis, quos facio maximi. Quare cum aliter non possim, saltem in amplectendo eo, quem mihi commendasti, Schaphildio[3], ostendam si potero quam certum in me amicum habeas. Idque ut magis credas iamnunc postulare aliquid a te audeo, nempe ut cum Vossio optimo recognoscas librum meum, quem petentibus hic amicis ex Belgico latinum feci, de Christianae religionis veritate atque excellentia[4]. Ita credam eum tibi non displicuisse, si aliquid addendum aut mutandum suaseris.

Vale, vir *φιλοσοφώτατε*. Lutetiae XXII Februarii MDCXXVII.

Tuus totus

H. Grotius.

Adres: Viro admirandae eruditionis Gilberto Jacchaeo Medicinae et Philosophiae professori Lugduni Batavorum.

1 Zie n°. 1048, p. 8 n. 6.

2 Hs. Stifts- och Landsbibl. Linköping, cod. Bz 2 f. 21. Geadresseerde doceerde te Leiden van 1603-1619 en, na zijn schorsing in verband met zijn remonstrantse sympathieën, van 1623 tot 1628 verschillende onderdelen van de wijsbegeerte.

3 Niet geïdentificeerd.

4 Zie n°. 1102, p. 75 n. 7.

1136. 1627 februari 22. Aan G.J. Vossius[5].

Non credas, Vossi optime, quanti hic fiat historia tua Pelagiana[6]. Omnes tum curiae tum literarum proceres queruntur deesse exemplaria. Inter alios

5 Gedrukt *Epist.*, p. 77.
6 Zie II, p. 135, n. 2.

plurimos Sirmondus[1], vir scis cujus gregis, sed sane apprime eruditus et aequus eruditorum aestimator, omnibus praedicat nullam controversiam hoc saeculo majore judicio magisque ex vero tractatam. Fac quaeso, ne librariorum culpa pauciores habeas, qui te norint. Etiam tua de Graecis historicis commentatio[2] exspectationem excitavit maximam paris alterius de Latinis[3].

Iamdudum per fratrem rogaveram, ut more tuo curam susciperes relegendi libri mei, quem ex Belgico latinum feci de Religione Christiana[4]. Ad eundem laborem et Iacchaeum invito[5], ut vestro auxilio liber melior prodeat, quando multi hic urgent editionem.

Noomsius[6] tuus haeret Aureliani nescio quando huc venturus. Ego studiis ejus quantam potero maximan opem feram et ipsius et tuo nomine.

Vale, vir semper amicissime. 22 Februarii, 1627.

Tuus totus

H. Grotius.

1137. 1627 februari 27. Aan N. van Reigersberch[7].

Mon frère,

Gelijck ick uE. dicmael voor desen heb geprotesteert, ons aenhouden om eens te weten, wat wij daer te wachten hebben en comt niet uyt eenige twijffeling nochte van de oprechticheyt van uE. affectie, daervan wij ontallijcke bewijsteeckenen hebben, nochte van de sinceriteyt van uE. advysen, in dewelcke wij geen onseeckerheyt en vinden anders als die comt door de onseeckerheyt van de tijden; maer dat ick becommert ben in een saecke, dye mijne familie ende posteriteyt soo hooch betreft, moet niemant vremdt duncken. De redenen, dye mij porren om eenig finale resolutie te nemen, can uE. uyt mijn voorgaende schrijven[8] ende uyt de gelegentheyt der saecken genoech afnemen. Ick heb negen jaeren patientie gehadt, niet sonder veele wederwaerdicheyt, die ick lang versteecken heb op hoope van redres, maer heeft mij noyt soo zeer gedruckt dan sedert ick mij hyer veracht vinde, omdat C.[9] mijne saecke niet en behartight dan met een crachteloose genegentheyt, daer ick dagelijcx hem ende zijne actiën heb voorgestaen, geen haet ontzyen, om de affectie tot het lant mij niet en heb willen verclaeren ten dienste van Vrancrijck, daer men mij versocht, al op hoope van daerdoor de verstorvene affectiën op te wecken. Can dat alles niet helpen ende moet ick noch lijden, ick en sal niet anders daerop seggen dan dat Godt sal oordeelen tusschen de verdruckten ende tusschen de verdruckers ende tusschen

1 Jacques Sirmond S.J. (1559-1651), Frans kerkhistoricus en biechtvader van Lodewijk XIII; A. Schottus noemt hem bij herhaling in zijn brieven aan Grotius met het advies van zijn diensten gebruik te maken.
2 Zie II, p. 489 n. 5.
3 Zie II, p. 489 n. 4.
4 Zie n°. 1102, p. 75 n. 7.
5 Zie n°. 1135.
6 In n°. 1087 Oomsius genoemd. Vossius zond van tijd tot tijd aan Grotius jongelui, die te Orléans gingen studeren; zie ook n°. 1189, in fine.
7 Hs. U.B. Amsterdam, coll. R.K. H8j. Eigenh. oorspr.
8 N°. 1134.
9 Cousijn, d.i. Frederik Hendrik.

denghenen, dye de verdruckte connende helpen niet genoech en willen, maer haer buyten houden, 't welck ick, toen daer questie was van een goede saecke voor te staen, noyt en heb gedaen. 't Langsaem veranderen der magistraten can ick niet verwachten. Mijne kinderen worden groot ende is van noode, dat wij wat meer daervoor doen als voor desen.

Wat de saecken hyer belanght, ick heb uE. voor dese geadviseert, dat mons^{r}. de Rotelyn[1] aen d'Espesse[2] sal succederen, maer ick mercke seeckerlijck, dat hij hem sal houden nae de tijdt en de sterckste helpen. Veele menen, dat de vrees voor de Engelschen sal beletten het desseing op Rochelle. Evenwel heeft Vrancrijck geen ongelijck haer wat stercker te maecken ter zee om te minder onderworpen te zijn de verachting van de nabuyren in dat stuck. De verificatie van het contract van Lemours[3] heeft gewacht nae het sluyten van de Assemblée des Notables, dye nu scheyt. De luyden, dye haer naem daerin hebben laeten gebruycken, zijn de bequaemste niet, maer bequaeme directeurs souden connen de saecke goed maecken ende mij is aengeboden acte van den coning van vrijheyt binnenshuys voor deghenen, dye hyer soude willen comen. Evenwel dit alles en geeft mij geen lust hyer te blijven, maer veeleer te dencken op een andre retraicte, daerop ick niet wel lange en can uytstellen yet te besluyten. UE. adviseert mij niet particulierlijck op den voorslagh van Luyck[4]. Stoutenburgh[5] wordt in Brabant wel aengesyen ende wel getracteert. UE. heeft reden genoech om van neeff Vosbergen[6] te dissideren. Ick sal verlangen te verstaen, wat discoursen hij houdt ende off dye accorderen met de voorgaende van Campaen[7]. Ick bedancke zeer de heer B.[8] van zijn goede advysen, soo door uE. als door van Mede[9] mij medegedeelt. Hij oordeelt wel, dat hyer geen vastigheyt en is.

Vaert wel ende doet soo 't uE. gelieft. Onse gebiedenisse aen alle, dye niet quaed en zijn. Want goeden sijn daer weynigh is.

Den XXVII Februarii XVI^{c}XXVII.

UE. dienstwillige ende zeer geobligeerde broeder
H. de Groot.

1 Zie n°. 1134.
2 Zie II, p. 334, n. 3.
3 Het betreft de stichtingsacte van een handelscompagnie onder de naam La Nacelle de Saint-Pierre fleurdelisée, welke op 29 mei van dit jaar werd verleden op het kasteel van Limours, het verblijf van De Richelieu. Een der ondertekenaars was Nicolaes Schapecaes de Witte, die meermalen in verband met de plannen van de kardinaal dienaangaande Grotius had benaderd (zie o.a. n°. 1062), hetgeen trouwens De Richelieu ook zelf had gedaan, al in 1626; zie n°. 1075. Men zie [Denis-Louis-Martial] Avenel, *Lettres, Instructions diplomatiques et Papiers d' État du Cardinal de Richelieu* (Collection de Documents inédits sur l'Histoire de France, publiés par les soins du Ministre de l'Instruction publique. Première Série. Histoire politique). Paris MDCCCLIII-MDCCCLXXVII, t. VIII p. 195.
4 Zie n°. 1125.
5 Willem van Stoutenburg, zoon van Johan van Oldenbarnevelt; zie II, p. 281 n. 6.
6 Caspar van Vosbergen; hij was een bloedverwant van Maria van Reigersberch, doch behoorde niet tot Grotius' geestverwanten.
7 Niet geïdentificeerd.
8 Simon van Beaumont?
9 Mede of Mehden (vgl, Genesis 2:10) ‏מֵדֶעַן‏ is hebreeuws voor Wtenbogaerts naam.

De secretaris van mons[r]. d'Espesse[10] is hyer extraordinaris afgevaerdicht

10 Boutard; hij wordt herhaaldelijk in de brieven van De Richelieu genoemd in verband met aangelegenheden de Republiek betreffende. Zie Avenel, *Lettres du Cardinal De Richelieu*

uyt vrese van trefves. Den cardinael[1] maeckt geen werck van d'Espesse. Hij wordt alleen gemaintineert om Defiats[2] wil.

Adres: E. Erntfeste Hoochgeleerde Heere Mijn heer Mr. Nicolaes Reigersberg, raedt in den Hoogen Raidt in Holland. In 's Gravenhage.

1138. 1627 maart 6. Aan N. van Reigesbergh [aant. 3].

Mon frère,

Ick en heb dese weeck van uE. niet ontfangen, hebbe evenwel niet connen naelaten aen uE. te schrijven, al waer het maer om dese twee stucken te accompagneren. Het eene is nopende het ... c(an)ael[4], hetwelck mij niet en dunckt zeer solide te zijn. Evenwel heb het overgesonden, omdat het hyer materie geeft van discoursen. Ick heb een brieff gezyen van Rubbens[5], dye judicieuselijck discoureert op dat stuck ende zeer wel - mijns dunckens - oordeelt, dat het is een handtbreet, om onse coursen soo in de Walsche provinciën onder de gehoorsaemheyt van Spangnie als in Duytschlandt te beletten, te weten aen de laege zijde van den Rijn, ende oock, dat wij van dye zijde de protestanten niet en sullen connen secoureren, naementlijck in de landen van Gulick. Daerbenevens om wat commercie uyt Duytschland te brengen in Brabant, maer van afleyding van 't water (van den) Rijn zye ick, dat zij despereren om de ongelijckheyt van tusschenleggende gronden, zijnde op de eene plaets XXX vademen hooger als op de ander, soodat het water niet en sal zijn te houden dan van sluysen.

Nopende de declaratie van den coning[6], deselve gaet zeer in generale termen, zijnde daerin meest considerabel de confidentie, dye men wil geven op dye van de religie, dye ick vind te zijn vol mistrouwen; hoewel misschyen sonder vaste reden, alsoo ick niet en can geloven, dat men staende gelijck men staet met Engelant sich soude willen engageren in een oorlogh tegen dye van Rochelle. Sij seggen, dat mons[r]. d'Espesse[7] vrunden maeckt met woorden ende wercken selffs in de provincie, om het tractaet met de heer van Somerdijck[8] gemaeckt te doen approberen ende meenen, dat de meeste swaricheyt werdt gevonden in de

1 De Richelieu.
2 Zie n°. 1061, p. 29 n. 10.
3 Hs. U.B. Amsterdam, coll. R.K. H8k. Eigenh. oorspr.
4 Bedoeld wordt het kanaal bij Venlo tussen Maas en Rijn, de Fossa Eugeniana, ook wel Fossa Sanctae Mariae geheten, waarover Grotius spreekt in zijn *Grollae Obsidio*, Amsterdam 1629 p. 5. Zie ook *Mercure François* XIII, p. 567 en Dr. A.J. Veenendaal, *De Fossa Eugeniana* in *Bijdragen voor de Geschiedenis der Nederlanden* dl. XI afl. 1. Den Haag 1956.
5 P.P. Rubens aan Pierre Dupuy, dd. 24 juli 1626; zie *Codex Diplomaticus Rubenianus, Documents relatifs à la vie et aux oeuvres de Rubens, III: Ch. Ruelens et Max Rooses; Correspondance de Rubens et documents épistolaires concernant sa vie et ses oeuvres.* Anvers 1900, n[o]. CCCCV, p. 447 v.
6 Misschien dezelfde als in n°. 1137 bedoeld met 'acte van den coning'.
7 Zie II, p. 334 n. 3.
8 François van Aerssen. Bedoeld wordt het verdrag van Parijs, dat ter hernieuwing van het verdrag van Compiègne op 28 augustus 1627 door Gideon van den Boetzelaer werd gesloten,

generale termen van den coning tegen alle te assisteren, lettende op haer interest, daer ick meen, dat de wijste personen meer swaricheyt sullen vinden in de continuatie van de becortenisse van gheen trefves ofte paix te maecken sonder bewilliging van Vrancrijck. Deselve mons[r]. d'Espesse arbeyt door monsr. Deffiat[1] om te becomen off continuatie van zijn ambassade voor noch drye jaeren off employ in de finantie, tot welcken eynde hij hyer gesonden heeft zijne secretaris Boutard[2], dye breedt uytstroeyt, dat ons volck nae geen verbondt en willen luysteren ende dat zij haer neutrael zullen houden tusschen de geschillen van de Franchoysen ende Engelschen; waervan ick het laeste gelooff. Wij sullen binnen weynign dagen zien, wat uytcomst de saeck van mons[r]. d'Espesse sal nemen, alsoo sijn tijdt nae Paeschen expireert. Mons[r]. de Rotelyn[3] heeft noch geen last. Aen den ambassadeur van Denemarcken[4] werdt (..... gegeven) op niet meer als hondert ende vijftich duysent kroonen, een .....boon in een brouketel, doch men seyt, hij uyt Engelant beter werdt geassisteert, 't welck wel te wenschen waer, alsoo de saeck anders peryckel loopt, hetwelck bij de Denen wel wordt geapprehend(eert).

Mijne gebiedenisse aen alle de vrunden. Den VI Martii (XVI[c]XXII.) tot Parijs.

UE. dienstwillige
H. de Groot.

Adres: Mijn heer Mijn heer Reigersberg, raedt ordinaris in den Hoogen Raidt in Holland. In 's Gravenhage.

1139. 1627 maart 7. Van J. Wtenbogaert[5].

Mijnheer,

Ick heb uE. geschreven den 8. en per terram, d'Apologie des Eglises de France[6] gesonden per mare den 12[en], noch een briefken geschreven den 14[en][7] onder couvert van R. all in Feb[rio]. ende lestlick per mare den 1/2/3/4 Meert, bij dewelck ick alle de uwe heb beantwoordt. Dan dewijl de wint niet dienen wil ende ick op Rouen schrijven most, sende ick desen meteen per terram, om uE. te groeten, ende van 't senden der geseyde brieven te adverteren. Van 't intercipieren van uE. swagers brieff aen uE., gedateert den 6[en]. Feb.[8] heeft uE. ontwijfelick gehoort. Ick heb de copie[9] eerst

doch door de Staten niet werd geratificeerd; zie J.J. Poelhekke in *Algemene Geschiedenis der Nederlanden* VI. Utrecht MCMLIII, p. 239.

1 Zie n[o]. 1061, p. 29 n. 10.

2 Zie n[o]. 1137, p. 117 n. 10.

3 Zie n[o]. 1134, p. 114 n. 9.

4 Zie n[o]. 1125, p. 100 n. 1.

5 Hs. U.B. Leiden, cod. Pap. 15. Gedrukt Rogge, *Br. Wtenb.* III: 1, p. 194.

6 Zie voor de Nederlandse vertaling bij Knuttel, [Pamfl.], n[o]. 3778.

7 N[o]. 1132.

8 N[o]. 1130; zie p. 105 n. 9.

9 *Copie vanden Brieff* etc.; zie n[o]. 1130, p. 105 n. 9.

gisteren becomen. Ick kan niet sien, datter swaricheyt en is, maer wat en kan een archwanich mensch niet misduyden? Gisteravont creech ick tijdinge, dat dese uE. swager bij missive aen de hh. Staten had versocht[10] resolutie, off men uE. wilde laten wedercomen off niet, alsoe uE.

10 Zie de brief, die Reigersberch op 4 maart aan de Staten van Holland schreef; Brandt, *Leven* I, p. 364 vv.

anders parthij wilde kiesen. Ick kant niet geloven, immers niet in die forme. Dese brieff - seydt men mij mede - wordt met den geintercipieerden geconfereert, de copie van de geintercipieerde gesonden aen alle steden - ist niet wel de pijne waert? - UE. swager daerop door 4 scherpe commissarissen geëxamineert. Men stroyt, datter een nieuwe conspiratie is ontdeckt: veel isser van te praten. Vele interpreteren dit stroyen te spruyten uyt vrese, dat d'Arminiaenen wat sonderlings tegen de regenten voor hebben, welcke vrese, hoewel se ijdel is, wel soude mogen doen voornemen schadelicke extremiteyten. Hoe het sij, ick vrese onweder, maer meyne evenwel niet, dat de raedtsheer noot heeft. T'en staet er mij niet aen: S. Ex[ie]. houdt sich stil, laet alles gaen soe het gaet, twelck bij d'een voor wijsheyt, bij d'ander anders genomen werdt. De vroetschap t'Utrecht triumpheert ende executeert d'Arminiaenen van boven neer. Tot Nimm.[1] oock een vergadering gestoort, maer hoor noch niet van de executie. C. Niellij[2] huysfrou ende dochter sijn int overvaren van Louvesteyn op Gorckum deerlick verdroncken.

Meer niet, dan referere mij tot die per mare met groetenisse aen joffr. uE. huysfr. ende Cornelia, oock aen mons[r]. Til.[3] - dien ick per mare geschreven hebbe -, Dor.[4] ende Mer.[5]. 7. Meert 27.

J. Mehden.

Adres: Aen mijn Heer mijn heer de Groot. Parijs.

In dorso schreef Grotius: 7 Martii 1627 van Meden.

1140. 1627 maart 13. Aan N. van Reigersbergh[6].

Mon frère,

Ick continuere in de dancksegging over de gestaedige, doch soo veel ick mercken can ongeluckige debvoiren. Naedyen onse onverdiende vijanden noch soo stout ende dye ons goedt willen soo bloode sijn, wat connen wij goeds verwachten? Mijne mening en is niet haer te suppliceren ofte yet te versoecken. Wij sullen ergens plaets vinden om ons voordeel te doen, als wij dye vergeten, daervan wij niet goeds langer en connen hoopen.

De cardinael[7] doet verificeren zijn qualiteyt van grand maistre de la marine et restaurateur du commerce[8]; zeyt eerstdaechs te willen procederen tot verificatie van het contract van Lemours[9]. Hij heeft alrede een collegie begonst in te stellen tot directie van de navigatie ende traffycq. Men houdt hyer, dat in ons landt van

1 Nijmegen.
2 Carolus Niellius, remonstrants predikant, werd in 1623 tot levenslange gevangenisstraf veroordeeld en naar Loevestein gevoerd; zie n°. 1067, p. 39 n. 9.
3 Daniel Tilenus; zie n°. 1063, p. 34 n. 5.
4 De predikant François d'Or.
5 J. Mercier; zie ook n°. 1286.
6 Hs. U.B. Amsterdam, coll. R.K. H8l. Eigenh. oorspr.
7 De Richelieu.
8 Zie hierover n°. 1113 p. 89 en n. 8 aldaar.
9 Zie n°. 1137, p. 117 n. 3.

trefves wordt gehandelt. Een van zijn secretarissen seyde mij nu terstont niet te geloven, datter yet is van de continuatie van mons^{r}. d'Espesse[10].

10 Zie II, p. 334 n. 3.

Men sal het haest zyen. Monsr. de Chastillon[1] heeft aen eenige geclaeght, dat men den prins van Orangie hyer quaede diensten doet, waerdoor mesintelligentie was veroorsaeckt.

U E. claeght, dat hij niet veel stoffe van mij ontfanght om den prins te onderhouden. Ick meen nochtans van tijdt tot tijdt tamelick debvoir gedaen te hebben, maer een rijck, dat in vrede is, furneert soo geen dagelijcsche nieuwe tijdingen.

De beurs is hyer vrij plat, niet alleen door de oorlogen ende gedaene assistentie, maer oock door de penningen van het Engelsche huwelijck[2] ende d'appannagie van Monsieur[3]. Men besoigneert op nieuwe edicten.

Dye van de religie niet jegenstaende 's conincx declaratie bij mij voor desen overgesonden[4] blijven in apprehensie; ende de geschillen met Engelant duyren. Voorts blijven de saecken als voor desen.

De uwe, dye ick gisteren heb becomen, was van den XXI. Wij sullen verscher advysen verwachten ende daernae .... het paspoort van mijn huysvrouw ende suster[5], alsoo daer geen middel en is om hetselve uyt Zeelant te becomen, gelijck suster uE. heeft geadviseert. Soo uE. dese crijght, sal uE. weten, wat van de vergadering van Hollant staet te verhoopen[6], soodat de reden, dye ick meen uE. bewogen te hebben om de overcomste secreet te houden, apparentelijck sal cesseren.

Hyer wordt geseyt, dat des conincx van Spangnie betaeling aen die van Genua hapert.

Ick en schrijff aen mijn broeder de Groot nu niet. Ick had hem laestmael[7] geadviseert van het boeck in Spangnie gemaeckt tegen mijn Mare liberum; de exemplaeren waeren hyer soo haest gedistribueert, dat ick er geen en heb connen becomen. 't Is opgepronckt met een prefatie aen alle coningen ende prinsen en schijnt onder anderen te dyenen om de goede catholycken alhier te doen desisteren van alle voornemen van soodaenige navigatie ofte oock van ons landt ingevalle van handelinge van trefves daerin te assisteren.

Tot somermantels worden hyer veelerley stoffen gedragen als satijn, gebloemt armozijn - 't welck niet qualick en staet - charge de roye, zijde grofgreyn. De monsterkens van de canfa meen ick dat uE. nu sal hebben ontfangen, dan ons volck menen, dat uE. dye daer wel soe goede coop sal crijgen. 't Gunt uE. voort van daer sal hebben sal deselve gelieven ten eersten met te schrijven. Wij sullen de naestemael schrijven, waer men het paspoort sal bestellen.

Den XIII Maert XVI^{c}XXVII.

UE. dienstwillige

H. de Groot.

1 Gaspard de Coligny, comte de Châtillon (1584-1646), sedert 1622 maarschalk. Zijn eerste wapenfeiten had hij in de Nederlanden verricht tegen Spanje. Hij was de kleinzoon van de admiraal van die naam, over wie zie n°. 1200, p. 203 n. 1.

2 Het in 1625 gesloten huwelijk van Henriette Marie van Frankrijk met Karel I van Engeland.

3 Gaston, graaf van Orléans.

4 In n°. 1138.

5 Suzanna Bloncke; zie n°. 1130, p. 106 n. 5.

6 Hier doelt Grotius wel op het schrijven, dat Reigersberch 4 maart aan de Staten van Holland richtte; zie Brandt, *Leven* I, p. 364 vv.

7 Zie n°. 1129 en Ter Meulen-Diermanse, n°. 541 rem. 11.

UE. gelieve eens te adviseren, wye de luyden zijn, daer Pijnacker[1] mede correspondeert ende hoe hij 't maeckt.

Adres: Mijn heer Mijn heer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant. In 's Gravenhage.

1141. 1627 maart 20. Aan N. van Reigersberch[2].

Mon frère,

Ick ontfang daer soo daetelijck den uwen van den XXVIII Februarii, waeruyt ick verstae, dat den uwen van den VIe is geintercipieert[3]. Wij merckten, datter wat haperde, want oock dye van den XIIII ende XXI, dye ons ter hand zijn gecomen, schijnen open geweest te zijn, sooveel men can mercken aen het merck daerop gelapt is. Deselve fortuyne schijnt oock dese laeste gehadt te hebben ende is soo dese als dese voorgaende acht daegen laeter aengecomen als wel behoorde.

Mijn suster[4] ende huysvrouw wachten op het paspoort van aldaer om dye hebbende oock een uyt Brabant te ontbieden.

Onse resolutie is niet langer in onseeckerheyt te blijven ende te syen, waer wij best voordeel sullen doen voor onse familie. 't Schijnt men hyer hem stelt om mijn pensioen te continueren ende men wil mij seggen, dat de cardinael[5] mij estimeert gelijck hij hem oock aen mij altijdt ten hoochste beleefd heeft getoont, alsoock mons^{r}. Defiat[6].

De president de Mesme[7] wordt bij veelen gedestineert tot het premier presidentschap van Parijs, 't welck door de doot van mons^{r}. Verdun[8] vacert. Soo dat is, sal ick een goede ende stercke vrundt hebben, soo ick hyer wil blijven. Maer de 3000 gulden is niet om mijne familie wel te stellen ende sal lichtelijck in andere plaetsen meer becomen. Den cardinael heeft doen verificeren in 't parlement zijne qualiteyt van superintendent van de zeevaert ende reformateur van de commerciën[9], waerdoor hij geëngageert is om wat treffelijcx te doen in dye materie.

Wij sullen blijde zijn om uyt de onseeckerheyt te geraecken ende Godt bidden om ten beste te stuyren. Ick heb mons^{r}. Hottman[10] gesproocken, mij dunckt

1 Zie n°. 1099, p. 73 n. 10.
2 Hs. U.B. Amsterdam, coll. R.K. H8m. Eigenh. oorspr.
3 n°. 1130; zie aldaar p. 105 n. 9.
4 Suzanna Bloncke; zie n°. 1130, p. 106 n. 5.
5 De Richelieu.
6 Zie n°. 1061, p. 29 n. 10.
7 Henri de Mesmes (gest. 1650), marquis de Moigneville, lid van de geheime raad van de koning, werd dit jaar premier président de Paris. Toen in 1623 in Parijs de pest uitbrak, vertoefde Grotius enige tijd met de zijnen op diens landgoed te Balagny-sur-Thérain. Hij droeg hem in 1630 zijn *Phoenissae* op; zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 496.
8 Nicolas Verdun, premier président de Paris, was begin 1627 gestorven.
9 Vgl. nl. 1140.
10 Het gaat hier blijkbaar om een vergoeding voor de papieren en boeken, die Hotman indertijd aan Grotius geleend had; zie I, p. 348 n. 4. Over Hotman zie I, p. 347 n. 4. Welke zoon

katholiek geworden is, heb ik niet kunnen achterhalen; ik vermoed Hotmans oudste zoon Robert, daar deze evenals zijn vader sieur de Villiers Saint Paul was. Er is nl. een geschrift bekend van een Hotman de Villiers, die het voor de jezuieten opnam. De titel daarvan luidt:

hij met twee houdert gulden hem soude laeten contenteren. Voorwaer daer zijn veele stucken onder, dye niet en dienen te comen in handen van personen, dye ons landt geen goedt en willen, van welcke soorten veele hyer zijn in Vrancrijck; ende selff mons^{r}. Hottmans eene soon is niet alleen roomsch geworden, maer daer de vader hem meest over beclaeght jesuytsch. Wilt hyer op letten ende doen dat best is. Mijn suster, huysvrouw ende ick doen onse gebiedenisse aen alle vrunden ende bekenden.

Den XX Martii XVI^{c}XXVII.
UE. dienstwillige broeder
H. de Groot.

Let off uE. ende andere vrunden haere brieven aen neeff de Bye ofte mons^{r}. Vet[1] goed vinden te bestellen, soo lang dye hyer zijn. Daernae sullen wij andere gelegentheyt bedencken.

Van mijn broeder de Groot en heb ick geen ontfangen. De leste was van XXI februarii.

Adres (*niet van de hand van Grotius*): Aen mijn heer heer Reygersbergen, raetsheer in den Hoogen Raet in Hollandt. In 's Gravenhage.

1142. 1627 maart 27. Aan N. van Reigersberch[2].

Mon frère,

Op den uwen van den XXVIII, dye mij op Saterdagh laestleden, laeter dan het behoorde, is behandight, heb ick tenselven dage geantwoordt[3]. Den uwen van den 7e Martii, dye ick dan had behooren te ontfangen, is mij vyer dagen laeter behandight, het laeste geplackt zijnde. 't Zijn vremde manieren van doen, dye mij dunckt dat niet alleen daer, maer oock hier gehouden worden. Wij moeten vernemen ende voorsichtich zijn. UE. bryeff aen dye van Hollant[4] vind ick wel ingestelt ende danck uE. voor dese ende alle voorgaende sorge, hoewel mij dunckt daer weynigh vrucht van is te verwachten ende dat ick hyer ofte op een ander mijne fortuyne sal moeten maecken, maer nae soo lange patientie connen wij noch wel wat de tijdt inzyen. Voor mons^{r}. d'Espesse[5] wordt hyer gearbeydt om hem president van 't parlement te maecken, daertoe apparentie is, soo den president Le Jay[6] wordt premier président, gelijck veele menen. Monsr. de Rotelyn's[7] saecken houd ick voor desen

1 Zie n°. 1150, p. 131 n. 2.
2 Hs. U.B. Amsterdam, coll. R.K. H9a. Eigenh. oorspr.
3 N°. 1141.
4 Bij Brandt, *Leven I*, p. 364 vv.; Knuttel, *Pamfl.* n°. 3745.
5 Zie II, p. 334 n. 3.
6 Nicolas le Jay, premier président du Parlement (gest. 1640).
7 Zie n°. 1134, p. 114 n. 9.

tijdt niet in poincten te zijn om gevordert te worden, omdat hij maegschap is van monsieur de Longueville[8], dye suspect is

8 Henri d'Orléans, hertog van Longueville, zie n°. 1096, p. 69 n. 9. Hij had een rol gespeeld bij het tot stand komen van het huwelijk van 's konings broer Gaston van Orléans met de prinses van Montpensier; zie n°. 1093, p. 65 n. 9.

van geweest te zijn tot het desseing van den prins van het bloedt[1] tegen den cardinael[2] ende oock van dat hij vrundt is van den mareschal de Chomberg[3], over(?) denwelcke jalousye valt. Den ambassadeur v(an) Denemarcken[4] is vertrocken nae vrij wat desgouste. Hij ontfanght 200.000 gl., met belofte van noch 300.000 op termijnen, dye wel mochten wat lang aenloopen, nae dat ick hyer de saecken zye gestelt. Den cardinael belooft te vorderen het contract van Lemours[5], waernae veele Franchoysen, oock coopluyden in Brabant ende ellevaert, verlangen. Denselven cardinael is t'eenemaele geresolveert de saecken met Engelant te accommoderen ende heeft tot dyen eynde een confident[6] derrewaert gesonden. Van de memorie, dye uE. seyt dat ick hem soude senden, sal ick noch een weynigh uytstellen, totdat het weer wat beter worde. Van de saecken van mons^{r}. Berckhout[7] sal mijn twede uE. onderrichten. Hij is onnoosel aen dese hasarmerckt geraeckt, waeruyt ick hoop wij hem met eere sullen helpen.

Hiermede, mon frère, sal ick mij ende mijn huysvrouw aen uE. ende alle goedgunstige gebyeden.

Den XXVII Martii, XVI^{c}XXVII.

UE. dienstwillige broeder
H. de Groot.

Ick word geadviseert, dat d'heer Pijnacker[8] tot occasie van uE. bryeff[9] is geëexamineert, daertoe nochtans deselve geen materie en geeft mijns bedunckens; men souckt het aen alle houcken. Mij werdt bij andren geconfirmeert, dat de heer Van Somerdijck[10] hyer werdt verwacht in een nieuwe legatie.

Adres (*niet van de hand van Grotius*): Mijn heer Mijn heer den raedtsheer Reigersberch. In 's Gravenhage. Port.

In dorso schreef Reigersberch: broeder de Groot den XX7 martii 1627.

1143. 1627 april 10. Aan Jan de Groot[11].

1 Gaston van Orléans.
2 De Richelieu.
3 Henri, comte de Schomberg (1575-1632); hij was superintendant van financiën tot hij in 1623 door een intrigue werd verwijderd. In augustus 1624 werd hij echter door de invloed van De Richelieu teruggeroepen en opgenomen in de Conseil du Roi. In 1625 ontving hij de maarschalksstaf.
4 Zie n°. 1125, p. 100 n. 1.
5 Zie n°. 1137, p. 117 n. 3.
6 François de Bassompierre; zie n°. 1099, p. 73 n. 3.
7 Zie n°. 1145, p. 127 n. 3.
8 Zie n°. 1099, p. 73 n. 10.
9 Bij Brandt, *Leven I*, p. 364 vv.; Knuttel, *Pamfl.* n°. 3745.
10 François van Aerssen.
11 Gedrukt *Epist.*, p. 796.

Literas tuas, parens optime tum illas 15 tum alteras 21 Martii datas recte percepi. Utraeque perlatae serius quam oportuit diebus quatuor aut quinque cera oblisa. Nimirum non desinunt curiosi homines nostro literarum commercio insidiari, cum tamen nihil sit in illis praeter studium literarum, res domesticas et siquid publici bona vota. Quid ex illo de quo scribitis colloquio futurum sit, tempore magistro docebimur. Editionem Hexabibli[12] properari opus est aut huc

12 *De Veritate religionis Christianae;* Ter Meulen-Diermanse, no. 944.

remitti autographum, valde enim urgeor. Si ibi editur, commendanda amicis aliquot correctio typographica. De institutionibus Iuris Batavici[1], quod mones[2], frater, gratias habeo. Partes descriptas credo; de integro plane credibile mihi non fit, sed puto spargi eam suspicionem ab iis, qui ea ratione facilius me sperant adduci posse, ut meum exemplar ipsis edendum largiar, de quo ampliandum adhuc videtur. Sunt enim multa in moribus posita, de quibus alios fori peritos consultos velim. Longa enim mea a foro absentia me erroribus patentem fecit, itaque optem alienis quoque auxiliis niti.

Nos recte valemus. Uxor, soror[3], filia[4] iter meditantur. Cardinalis Riceliacus urget negotium de navigatione et commerciis. Exspectatur et puerperium ejus, quae fratri regio nupta[5] reginam[6], quam gradu sequitur, uteri faecunditate parat anteire.

Vale, parens optime, cum matre et propinquis. 10 Aprilis anni 1627.

Tuus tibi obedientissimus filius
H. Grotius.

1144. 1627 april 17. Aan N. van Reigersberch[7].

Mon frère,

Den uwen van den XXVIIe, met de subscriptie van den goeden vrundt is ons wel geaddresseert, waeruyt ick verstae uE. continuatie soo in goede debvoiren als in de hoope. Wat mij aengaet, 't en behaeght niet, dat uE. den adel ende soo treffelijcke steden voor hem hebbende in een soo favorable saecke niet en hebt connen haelen de pluraliteyt, waerom te meer te bedencken staet, off mij in mijne saecke, dye de principaelste is, waerom uE. lijdt, bij reflexie yet behoort te tenteren, soo daer genegentheyt geweest waer om mij liever in 't landt te zyen dan daer buyten. Uwen brieff aen de vergadering[8] was daertoe suffisant sonder nieuw versouck. Ick en ben, Godt zij geloeft, haer gevangen niet meer. Godt heeft mij gestelt in vrijheyt ende maeckt, datter noch princen ende heeren zijn, dye om mij dencken ende voor mij willen sorgen. Ick mene, dat veele, dye mij alsnoch nae negen jaeren de patientie recommanderen, sulcx doen niet om mijnentwille, maer omdat het voor den staet van 't landt goedt is mij met hoope te diverteren van andere desseings. Maer aan de consideratiën van soedaenige behoor ick mij niet langer te binden.

Men wil mij hyer verseeckeren, dat mons[r]. d'Espesse[9] t'huys comt. 't Waer lange geschiet, 't en waere de vrundschap van mons[r]. Defiat[10] met den cardinael[11]

1 Grotius' *Inleiding tot de Hollandsche rechts-geleertheyd*, in 1631 te 's-Gravenhage verschenen; zie Ter Meulen-Diermanse, no. 757.
2 Indien deze lezing juist is, is de brief blijkbaar ook voor Willem bestemd, gelijk met meer brieven aan Jan de Groot het geval is; mogelijk echter moet ‘monet’ gelezen worden.
3 Suzanna Bloncke; zie n°. 1130, p. 106 n. 5.
4 Cornelia.
5 Marie de Bourbon, die 6 augustus 1626 gehuwd was met de hertog van Orléans.
6 Anna van Oostenrijk; zie n°. 1059, p. 27 n. 8.
7 Hs. U.B. Amsterdam, coll. R.K. H9b. Eigenh. oorspr. Beantw. d. no. 1146.
8 Zie n°. 1142, p. 123 n. 4.
9 Zie II, p. 334 n. 3.
10 Zie n°. 1061, p. 29 n. 10.
11 De Richelieu.

hem hadde gesalveert. Hij is groot vrundt geweest van den geëxecuteerde Chalais[1], noch meerder vrundt van den marquis de Rouillac, dye onlancx is gestelt in de Bastille[2]. Den auteur van een brieff, geseyt de la Cordinière[3], waerin den heer cardinael wat onbeleefdelijck werdt aengetast, is bij de justitie van de stadt gecondemneert gehangen te werden ende alsoo hij hadde geappelleert, heeft den coning de rigeur aen het parlement selff gerecommandeert ende is daerop de sententie geapprobeert. Monsr. de Vendosme[4] op hoope van verlossinge, door zijne beste vrunden geperst zijnde, heeft aen den coning pardon verzocht omdat hij met het parlement ende den adel van Bretaigne hem wat te zeer hadde gesocht te verknoopen, doch nu te beter dienst te doen aen den coning. Dit bekent hebbende op het breedste met extensie niet alleen van actiën maer oock van gedachten heeft men hem daernae gevraecht, off hij noyt gedacht en had op de souveraineteit van Bretaigne. Hij heeft om de machtigen te contentement (sic) geseyt min daerom gedacht te hebben, soo lang den coning, sijne broeder, ofte haere afcomste soude leven, maer wel, soo de prins van Condé[5] waer aen de croon gecomen. Dit alles geteyckent zijnde, comt sijn huysvrouw ende vrunden, meenende, dat hij volgens de gegeven hoope soude werden gerelaxeert. Den cardinael, dat het hoochste, dat men voor hem soude connen doen, is hem het leven te spaeren. Let eens op dit beleydt. Ick bidde om mijne gebiedenisse aen moeder, broeders[6] ende vrunden. Mijn huysvrouw met suster Bloncke[7] meent over XIIII dagen te vertrecken.

UE. dienstwillige broeder
H. de Groot.

Den XVIIe April XVI^{c}XXVII.

tot Parijs.

Ick had desen brieff geschreven, gelijck off dye uE. in Zeelant soude vinden, maer mijn huysvrouw onderrecht mij, dat uE. in Hollant sal zijn. Bidde om de gebiedenisse aen de vrunden aldaer ende mijn huysvrouw versouckt voor een goed vrundt een onse rood coolsaet met den eersten aen mij te bestellen.

Adres: Mijnheer Mijnheer den raedsheer Reigersberg' In 's Gravenhage.

In dorso schreef Reigersberch: broeder de Groot den 17 Ap. 1627 tot Paris.

1 Zie n°. 1094, p. 66 n. 11.
2 Dit was op 7 maart geschied; zie *Mercure François* XIII, p. 369 v.
3 Wellicht pseudoniem van Jacques Rondin, sieur de La Huguetière; hij werd beschuldigd van majesteitsschennis en ter dood veroordeeld 30 maart 1627. Zie voor de bewuste brief Émile Bourgeois et Louis André, *Les sources de l'histoire de France. XVIIe siècle (1610-1715), IV Journeaux et Pamphlets*. Paris 1924, p. 223 n°. 2665 *(Manuels de Bibliographie Historique III. Les sources de l'histoire de France depuis les origines jusqu'en 1815, troisième partie, le XVIIe siècle).*
4 César; zie n°. 1078, p. 54 n. 6; zijn vrouw was Françoise de Lorraine († 1669), duchesse de Mercoeur.
5 Henri de Bourbon, prins van Condé.
6 Zijn schoonmoeder Maria Nicolaï en zijn zwagers David en Johan.
7 Suzanna Bloncke; zie n°. 1130, n. 6.

1145. 1627 mei 1. Aan Willem de Groot[8].

Uxor, frater dulcissime, itineri imminet, quae ubi ad vos venerit de ratione

8 Gedrukt *Epist.*, p. 796.

curandi literas vos edocebit. De Camerario[1] iam ante intellexeram aliquid. Vereor, ne audiat illud Homericum[2] *μάντι κακῶν*. Berckhoutium[3] a periculo poenae imaginariae quidem, sed tamen ignominiosae per amicos potentes liberavi meque constitui praedem fore, ut judicio se sistat, si opus est, iudicatumque faciat. Ex eo liber illi per urbem incessus fuit: et cum Polono nobili res aliquoties proxime certamen, sed quod aliorum interventu diremptum ac postremo marescallorum Galliae auctoritate compositum negotium in formulam, quam mitto. Nunc si Thomas[4] jus suum privatum judicio persequi velit, defendemus Berckhoutium, qui cum comitatu ducis Guisii[5] in Provinciam abiit Italiam proin visurus. A criminali persecutione facile eum liberabimus. Praedicat omnibus Thomas absque me fuisset haud dubie obtenturum se fuisse, ut Berckhoutius aut in vincula duceretur, aut ea ferret, quae criminum rei absentes solent. Nos ostendimus ipsi nihil a nobis actum ipsius odio. Itaque amicos nostros, qui vestibus opus habent, ad ipsum allegamus; et ipse nos heri, ut testaretur omnem offensam ab animo suo abesse, prandio excepit. Si Mairius[6] excudere differt librum[7], erit is ad me remittendus, ut amicis fidem meam appellantibus satisfaciam. Scripseram antehac[8] putare me addendam Cathechesin latinam, sed rem reputans vereor, quaedam in eo libello sint, quae obstent, quominus ubique caetera vendantur, cujus rei nobis imprimis habenda cura est. Libro quinto, qui est adversum Iudaeos, in paragrapho[9], qui ostendit Messiam venisse ex praesignificatione temporis, designavi sine nomine magistrum hebraeum, qui annis quinquaginta Dominum nostrum praecessit negavitque ultra quinquaginta annos protrahi posse tempus adventus. Nomen tunc non succurrebat. Post reperi esse Nehumiam. Itaque scribe in eo loco: In Iesum tam bene convenit, ut magister hebraeus Nehumias, qui annis quinquaginta eum pracessit, aperte jam tum dixerit, non posse etc. Vale, mi frater, cum parentibus et amicis. Filium meum[10] perge ad studia literarum animare.

Lutetiae, Kalendis Maji 1627.

Tui amantissimus tibique obligatissimus frater
H. Grotius.

1 Zie n°. 1148 p. 130 en n. 7 aldaar.
2 Homerus, *Ilias* I, 106.
3 Een Berckhout wordt ook in n°. 1142 genoemd; in de *Brieven van en aan Maria van Reigersberch*, ed. Rogge p. 184 en p. 300 wordt eveneens van een Berckhout gesproken, die op zijn reis door Italië een kameraad zou hebben doodgestoken, waarschijnlijk in een duel. Ook hier is van een certamen, een duel, sprake. Misschien is op al deze plaatsen dezelfde persoon bedoeld. Volgens Rogge t.a.p. is het een zoon van Mr. Adriaen Teding van Berkhout, raadsheer in het Hof van Holland, die in 1620 overleed. Het zou dan Volkert (1601-1632) moeten zijn, van wie bekend is, dat hij een grote reis door Italië gemaakt heeft en zich daarna te Siena vestigde, waar hij tot consul van Duitsland werd aangesteld. Uit zijn nagelaten papieren blijkt van de hier besproken moeilijkheden niets, wel dat hij in 1628 te Rome geduelleerd heeft met een landgenoot, Adrianus Vrijburgh, waarop de woorden van Maria van Reigersberch, Rogge t.a.p., betrekking zullen hebben.
4 Thomas, ook in 1150 genoemd, is blijkens het volgende een kleermaker.
5 Charles de Lorraine, duc de Guise, 1571-1640.
6 De Leidse uitgever Jean le Maire.
7 *De Veritate religionis Christianae;* Ter Meulen-Diermanse, n°. 944.
8 N°. 1088; zie aldaar p. 62, n. 1.
9 P. 160/1; zie ook n°. 1091, p. 64 n. 1.
10 Cornelis; zie n°. 1072, p. 47 n. 2.

1146. 1627 mei 2. Van N. van Reigersberch[1].

Mon frère,

Mijn reyse in Zeelant heeft uE. brieven over ende weder doen sockelen ende darom sijn mij die traech ter hant gecommen ende uE. onbeantwoort gebleven.

Ick ben nu al drie weecken weder in den Hage geweest met intentie om soo haest onse susters[2] in Zeelant sijn, die, ist mogelijck, daer te gaen vinden ende te verstaen alle particulariteyten van uE. intentie. Seer ist weder int verwar ende schijnt, dat men wil pretexeren mijn brieff[3] daertoe occasie heeft gegeven. Maer d'alteratie comt wt de glossen, niet wt den text, ende u weet, hoe verre onse gedachten sijn van yet te willen altereren ende hoe gaeren wij sagen alles bevredycht. Vreese het daer soo niet toe commen sal. Meest alle de steden, Rotterdam wtgesondert, commen met schriftelijcke last om de placaten te vernieuwen. Tsal veel sijn, soo dat voornemen wert gestroyt, want mijns oordeels soude den voortganck nieuwe swaricheyt causeren ende die daerop dryngen urgeren seer, sijn meest alle de leden. Niemant set hem daer ter degen tegens. Sijne Ex^{tie}. heeft princelijcke intentiën ende sage garen beyde de gemoederen verdragen; is ongeluckych, dat hij niet wert gesecundeert, maer bij beyde partijden getraduceert.

Den uwen van den 15 April[4] hebbe ick over drie dagen ontfangen, hebbe de advysen uE. neeff[5] gecommuniceert, die ick weet dat uE. ende ons allen goet wil; moet daer niet aen twijfelen. Maer hij vinter weynych, die van sijn humeur sijn; bidde uE. mij dat gelieve te geloven. Dese vergaderynge sal genouchsaem een crisis sijn van hetgene is te verwachten. De predicanten woelen seer. Tis seer veel de gemeente noch soo stil blijft. Tot Schoonhoven is een vergaderynge gestoort. De magistraet heeft het garnisoen daertoe gebruyckt; de Engelsche hebben vrij wat geëxcedeert, de Franschen discretie gebruyckt, dat haer hier gunste geeft, Sijne Ex^{tie}. heeft den Engelschen capiteyn getoont, dat hem niet aengenaem is, dat sij haer daermede moijen, oock den burgemeester geseyt niet te verstaen men het crijchsvolck daertoe gebruyckt. Den burgemeester[6] heeft in de vergaderynge sulcx gerelateert ende geseyt de remonstranten daer sesse tegens een sijn ende dat sij darom een ander hant moeten hebben. Siet waer de luyden haer passiën leyden ende in wat pointen wij staen. UE. is geluckyck, dat uE. van verde dese buye noch over kan sien gaen.

Sijn Ex^{tie}. heeft met ons neeff Campe[7] te confereren de plaetse van lieutenant getoont, dat hij al wat extraordinaris heeft willen doen; ben oock verseeckert, dat hij in meerder toonen soude, dat hij de deucht sonder aensien van persoonen bemint.

1 Hs. U.B. Amsterdam, coll. R.K. Mlh. Eigenh. oorspr. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 88. Antw. op n°. 1144.

2 Voor de reis van Maria, haar zuster Suzanna en haar dochter Cornelia zie n°s. 1143 en 1144.

3 Zie n°. 1130 p. 105 en n. 9. aldaar.

4 Moet wellicht zijn 17 april; zie n°. 1144.

5 Frederik Hendrik.

6 Dirk Reyniersz. of Adriaan Jansz. van Vredenrijk, die dit jaar burgemeester waren.

7 Philips, een der zoons van Mr. Jacob Campe, welke laatste in leven burgemeester van Veere en echtgenoot van Maria's zuster Martha was.

Het coolsaet, dat uE. heeft versocht, gaet hier benevens.
Recommandere mij aen alle de vrienden ende blijve
UE. dienstwillygen broeder
N.v. Reigersberch.

Desen 2 Mey 1627.

Adres: Madamoiselle madamoiselle Grotius à Paris.
In dorso schreef Grotius: 2 Mey 1627 N. Reigersberg.

1147. 1627 mei 9[aant.]. Aan G.M. Lingelsheim[1].

Ita postulat amicitia vetus nostra, ut non possim non sollicitus esse de te rebusque tuis. Quare cum iam dudum nihil ex te intellexissem, inquisivi apud amicos, ecquid haberent de te, qui mihi, quod primum est, vivere te et mediocriter valere indicarunt. Deum rogo, ut, quicquid restat in corpusculo tuo infirmitatis, id abstergeat tibique det aetatis reliquum sine gravi offensa decurrere.

Nostros de iure belli ac pacis libros Francofurti recusos[2] video, satis accurate, quo laetor eo magis, quia Buonus[3] noster differt editionem novam, quae multis locis erit auctior. Excerpta nostra e tragoediis et comoediis[4], quae prope annus est, cum ad te misi, spero, recte pervenerint. Est hic amicus meus[5], qui longi temporis labore syllabum fecit librorum omnium, qui aut a romanensibus aut a protestantibus scripti viam muniunt resarciendae ecclesiarum paci. Res ipsa eiusmodi est, ut optari possit, sperari minime, hoc quidem tanto pontificis regno et in dies, quantum video, gliscente. Nam et Sorbona magis magisque eo inclinatur. Sed tamen, quando *ἀπορήτων πόρον εὗρε θεός*[6] et multa eveniunt, quae nemo opinando praesumsit, laudo sive conatum hunc, sive votum. Erit et hoc utile scire, qui de quaque controversia componenda scripserint, quo rectius intelligatur, quid sit in quaque *τὸ χρινόμενον*. Atque utinam omnes principes et qui principibus consilio adsunt, bibliothecas suas hoc librorum genere instruerent. Is, quem dixi, index non satis commode in Gallia nunc quidem vulgari potest, sed nec in Batavia nostra rerum potientibus iis, qui nihil probant non in extimo positum. Quare censeo deligendam huic obstetricatui Germaniam. Si putes Argentorati edi posse, mittetur eo exemplum. Si ibi non potest, forte tuo indicio typographum reperiemus Francofurti.

1 Copie Kon. Bibl. Kopenhagen, Ny kgl. Saml. no. 617[4], 86 BS. Gedrukt Reifferscheid, *Quellen* I, p. 300. [aant.]
2 Bij Wechelius; Ter Meulen-Diermanse, n°. 566.
3 De Parijse uitgever Nic. Buon. De nieuwe uitgave verscheen eerst in 1631 te Amsterdam; zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 567 en remarque aldaar.
4 Zie n°. 1061, p. 30 n. 7.
5 Jean Hotman. Zie n°. 1045, p. 2 en n. 3 aldaar. Over de syllabus zie n°. 1257, p. 300 en n. 4 aldaar.
6 Vgl. Euripides, *Medeia* 1415: *τῶν δ᾽ἀδοκήτων πόρον ηὗρε θεός*.

Vale, vir optime et amicorum *τὸ εἰλιχρινές*.
IX aant.. Maii MDCXXVII.
Tuus ut soleo
H. Grotius.

Adres: D. Lingelshemio Argentoratum.

1148. 1627 mei 12. Aan Willem de Groot[1].

Venit ad vos, frater optime, uxor cum filia[2], quae meum quoque locum apud vos implebunt.

Mitto simul Phoenissas Graece emendatas, versas latine[3]. Si ibi erit qui edere volet, et erit forte Iansonius[4], recte, sin minus, inveniam hic cui allubescat. Character ille, de quo scribis, ad Hexabiblum[5] nimium exiguus videtur. Probem illum, qui est in Iuvenalis Rigaltii[6], aut non minorem. Edenda sunt, quae ab omnibus legi et cum voluptate aliqua possint.

Gratias ago pro iis, quae 25 Aprilis nuntiastis et lubet intelligere, quorsum res evasura sit. De rebus nostris perstamus in facti proposito, ut ex uxore intelliges. Mutandum erit sigillum. Nam literae tuae resignatae fuerunt in qua domo minime arbitraris.

Camerarii literae[7] Francofurti publicatae sunt nemini amicorum regum aut potestatum parcentes. Videtur mihi nullus illi angulus praeter Suetiam restare.

Tu cum uxore[8] et familia ut semper recte valeatis Deum precor.

12 Maji 1627.

Tuus tibi devinctissimus frater
H. Grotius.

1149. [1627 mei 15.] Van J. Wtenbogaert[9].

. . . . . .

Men raedt, jae perst mij in alle manieren mijn request te hervatten metten eersten om vele reden. Beaumont[10] seyde mij, dattet ongelooffelick is, hoe eenige daermede becommert ende beladen zijn. Sij sweten, seydt hij, als sij daerop dencken. Ick weet oock van elders, dat Duyck[11] berst van spijt, hebbende hem laten in colere ontvallen, dat men d'advocaten, die de consultatie geteeckent hebben[12], behoorde bij de cop te vatten. Quanta impotentia animi! Dan d'advocaten sijn weynich daerin becommert. Graeff van Culenborg[13] wil copie hebben,

1 Gedrukt *Epist.*, p. 797.
2 Cornelia.
3 Zie n°. 1082, p. 57 n. 10.
4 Zie II, p. 456 n. 5, tenzij Willem Jansz. Blaeu bedoeld is.
5 *De Veritate religionis Christianae;* Ter Meulen-Diermanse, n°. 944.
6 D. Junius Juvenalis, *Satirarum libri V. Sulpicia Satira*. Nova Editio. Cura Nicolai Rigaltii. Lutetiae, R. Stephanus 1616.
7 *Ludovici Camerarii aliorumque epistolae nuper post pugnam maritimam in Suedica navi capta captae a victore Polono anno milesimo sexcentesimo vigesimo sexto vigente*, s. 1. 1627.
8 Alida Graswinckel.
9 Het hs. heeft deel uitgemaakt van het bezit der Remonstrantse Kerk te Rotterdam, zie Rogge, *Brieven Wtenb.* III: 4, p. 324 n. 1. Toen dit bezit werd toevertrouwd aan de Gemeente-Bibliotheek aldaar bleek bij de controle in 1949, dat het zich niet meer onder de stukken bevond. Het is gedeeltelijk gedrukt bij Rogge, op. cit., p. 323 v. Op grond van Rogge's regest op. cit., p. 321 schrijf ik het fragment toe aan de brief van 15 mei 1627.
10 Simon van Beaumont.
11 Anthony Duyck.
12 Zie no. 1117.
13 Floris van Pallandt, baron van Witthem en Weerde (1577-1639).

die hem gesonden is. Ende ick ben besich om meer andere te doen teeckenen oock in andere provinciën . . . . . .

T. Grat.

Adres: Aen mijnheer, mijnheer Hugo de Groot, tot Paris.

1150. [1627] mei 28. Van Maria van Reigersberch[1].

Alderliefste,

Zonnedach voorleeden wesende den eersten Pinsterdach[2] zijn wij hier[3] ghearriveert hebbende zeer qua wech en geen goedt weer ghehadt. Wij hebben eenen nacht in een herreberge gheslapen, dan den anderen dach commende bij den man, die onse pasporten most bezorgen[4] en heeft hij gans niet ghewilt wij anders als bij hem zouden logeren zeggende hij ons anders geen pasporten en wilde doen hebben, zulcx dat wij naer veel exkusen ons logement bij hem hebben moeten nemen, te weeten mijn suster ende ick. Neef de Bie ende monsieur Vet[5] zijn in de herreberge ghebleeven, dan commen hier dickmaal eten. Den heer en heeft ons van hier niet willen laeten gaen dan heeft ons gheseidt, dat wij morgen gaen zullen om tegen den ommeganck tot Andtwerpen te zijn[6], die men zeidt dat werdt ghezien is.

In de herberge, daer wij een nacht gheslapen hebben, waeren die van Orange[7] ghelogeert, die mij thoonden gans geen contentement te hebben, hetwelcke uE. van haer int breede sult connen verstaen. Onsen Neef[8] zeggen zij dat wel bij den Man[9] staedt, dan dat den Man niet gaeren en heeft, dat men 't weet. Dengeenen, die men zeide dat daer commen zoude[10], en meenen zij niet dat zoo wel staedt. Zij

1 Hs. U.B. Amsterdam, coll. R.K. 30An. no. 2. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Handelingen en Mededeelingen van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde* te Leiden 1892, p. 99; Rogge, *Br. van en aan Maria v. Reigersb.*, p. 126. Voor de annotatie van deze brief is een ruim gebruik gemaakt van de noten van Rogge t.a.p.

2 23 mei. Maria was blijkens n°. 1148 op of kort na 12 mei op reis gegaan. Zij was in gezelschap van haar dochter Cornelia, haar zuster Suzanna, wed. Bloncke, terwijl de ook in n°. 1141 genoemde neef de Bie, vermoedelijk Abraham, een zoon van Joris de Bie, en Adriaan Veth de reis meemaakten.

3 In Brussel.

4 Willem van Oldenbarnevelt, heer van Stoutenburg; zie II, p. 281 n. 6.

5 Adriaan Veth, dezelfde van wie het praatje ging, dat hij Cornelia het hof maakte. Hij was de zoon van Jan Veth, (zie II, p. 376 n. 7) en werd later raadpensionaris van Zealand.

6 Op zondag na Pinksteren, Drievuldigheidszondag, werd te Antwerpen een processie gehouden.

7 Er was in 1627 een drukke correspondentie tussen die van Orange en Frederik Hendrik, maar J. de la Pise, *Tableau de l'histoire des princes et principauté d'Orange.* La Haye 1639 en A. de Pontbrian, *Histoire de la Principauté d'Orange* Paris-La Haye 1891 spreken niet van gezanten. Maria noemt ze in n°. 1165: raedtsheeren; zij bezochten Grotius te Parijs volgens een afspraak met haar. Een van hen is Julien, in n°. 1152 genoemd (zie aldaar p. 134, n. 4); zie verder n°s. 1227, 1242, 1256, 1273 en 1336.

8 Frederik Hendrik.

9 Lodewijk XIII.

10 Fr. van Aerssen.

hebben mij ghezeidt, dat zij verstaen hebben, dat die reis af is, alzoo Verus[11] gheschreven heeft, dat hij niet goedt en vindt, datter iemandt compt[12].

11 Schuilnaam voor Frankrijk.
12 De Franse gezant d'Espesses gaf in mei kennis aan de Staten-Generaal, dat zijn regering thans de tijd verstreken achtte, waarop een buitengewoon gezant uit de Verenigde Provinciën aangenaam zou zijn.

Van hier zijn ghedeputeerde naer Rosendael om met eenighe van ons landt te handelen op eenighe ghevangens. Zommighe hier meenen, dat men daer wat voorder sal sprecken, dan Masnier[1] meendt, dat daer niet aen en is. Hij houdt zeeker, dat het huylijck niet te maecken en sal zijn ofte de huylicxse voorrewaerde zoude al meer tot naedeel van de dochter ghemackt moeten werden, hetwelcke ick zegge, dat de vooghden in haer maght niet en hebben[2]. Het schindt den vrier[3] hem vri wat trots houdt, overmidts hij meendt, zij niet beeter en magh; dan Constans[4] heeft ghezeidt, dat hij hem licght bedroogen zoude vinden en datter andere zijn, die al meede zin in 't meisken hebben, dat zij licght resolveeren zoude een ander te nemen en dat het dan te laet zoude commen en dat hij het dan zonder twijfel zoude beklagen. Men advouweert mij dat wel meede, dan men zeidt Nerva[5] het anders niet en verstaedt. Wat de zaeck van Constantius[6] belangt, hebbe mijn best ghedan om te hoeren, wat men van hem houdt. Men ment, hij in grooten waerde bij Nerva zonde connen commen, bijaldien hij hem met Augustus[7] wilde vougen, daer geen aparentie toe en is, en buten dat en kan 't niet veel zijn, ghelijck wel te beduncken is. Sal zien, wat ick naerder kan hoeren en hebbe die man, daervan gheschreven was, niet ghesproocken, overmidts hij hier niet en is.

Ick hebbe hier verhaeldt van het boucxken, dat een Engelsman[8] ghemackt heeft, daerin staedt, dat het contraremonsstrans ghevoelen nooidt in Engelandt ghelooft en is gheweest en noch niet ghelooft en werdf en met Godts hulpe nooidt ghelooft en sal werden en misschien, zeidt hij, dat ghij wilt sprecken van het tgene over zee ghepasseert is[9]. UE. sult nu wel weeten, wat boucxken ic meene. Mijn weerdt heeft zeer ernstich op mij begerdt uE. hem met den eersten wilde den tytel daervan schriven, opdat hij dernaer moght laeten zien. Ick bidde uE. dit tock niet te vergeten, oock Thommaes[10] te laeten vermaenen van de patroenen, daer zijn meesterkneght een memorie van ghelaeten hebbe.

Ick verlange te verstaen, hoe ghij het al mackt en bidde uE. toch niet melankolyck te zijn, sal mij zoo zeer haesten alst mogelijck is. Als ghij tot monsieur Dors[11] gaedt eten, zoo laet Jakes[12] thuys blijven en teickent al de reisen aen, alwaer dat se uE. noode. Schrijft mij eens, hoe het de vrier[13] al mackt, of hij uE. zomwijlen compt bezoucken en wat ghij van hem verstaedt. Thoondt hem altijdt

1 Meusnier, een oude dienaar en vertrouwde van Stoutenburg. Na diens dood trok Grotius zich zijn belangen bij de erven aan; zie de brief aan Willem de Groot dd. 16 maart 1635, *Epist.* p. 851 n°. 339.
2 Het huwelijk is de vrede, de dochter is de Republiek en de voogden zijn de Staten.
3 De regering van Brussel. Onder de ‘andere, die al meede zin in 't meisken hebben’ staat Frankrijk bovenaan.
4 Maria.
5 Spanje.
6 Grotius.
7 De Rooms-Katholieke Kerk.
8 Richard Montagu; zie n°. 1048, p. 9 n. 1.
9 De zaken van de Oost-Indische Compagnie, waarmee Grotius zeer vertrouwd was? Aldus meent Rogge, t.a.p. Misschien beter; over zee = in Engeland.
10 Zie n°. 1145, p. 127 n. 4.
11 François d'Or.
12 Knecht van Grotius.
13 Een bejaard, katholiek Frans edelman, die Cornelia echter niet aanstond; zie ook Rogge, *Br. Maria v. Reigersb.*, p. 163.

goede myne en zegdt aen de kinderen, dat se schappelijck zijn. Ick sal se wat meede brengen.

Hier meede sal ick blijven

UE. altijdt ghetrouwe

Marie Reigersberch.

Naer ick hoor, zoo en sal den minnebroer, die van Paris hier ghevangen ghebracht is, geen swarigheyt hebben, maer meenne hij haest wt sal commen. Ick zende uE. door den voerman, die mij hier ghebraght heeft, twee hammen met een stuck gherockt vleis, Den voerman heedt Jan Lerocy. Laetter Jakes binnen thien ofte twalf dagen eens naer zien. UE. moetter geen vraght van geven, maer wel een glas wijn, als se den voerman thuys brengt. Adieu.

Schrijft mij oock, hoe het Femme[1] al mackt en doet mijn ghebiedenisse aen alle de goede bekende. Als uE. brieven op Hollandt aen mij wilt zenden, meugd se wel hier over senden[2], sullen wel besteldt werden.

Mijn suster doet hare ghebiedenisse alsmeede Cornelia. Ick hebbe hier zeer veel vriendtschap ontfangen; als uE. schrijft, mocht den goeden heer wel bedancken, want hij ons zeer wel ghetrackteert heeft. Het gherockt vleis compt van hem.

Den XXVIII May.

In dorso schreef Grotius: 28 Mey 1627. M. Reig. *en:* 28 Mey 1627 M. Reigersberg.

1151. 1627 mei 31. Van J. Brasser[3].

Laus Deo. Den 31 Mayo 1627. In Amsterdam.

Mon couzijn,

Wt de bijgaende remonstrantie[4] ontrent een maent geleden alhyer overgegeven kan uwe E. syen de constitutie deser kercke. In meest alle de andere steden es gelijcke debvoir gedaen. Thyen dagen geleden zijn de heeren Staten van Hollandt gescheyden, hebbende goet gevonden nyet de placcaten jegens de remonstranten te renoveren, maer den officieren aen te schrijven, dat se deselve sullen hebben te houden voor een ewich edict, zoodat tot onderlinghe verdrachsaemheyt noch weynich aparentie es. Godt wil alles ten besten styeren ende de heeren wijsheyt geven. 29 Junij salder wederom vergadering zijn, omme te syen, off men nyeuwe middelen can ramen, dyeder wel nodich zijn.

Biddende mijn eens te advyseren, wat aparentie datter tot den vrede off oorlooge es tusschen Vranckrijck ende Engelandt. Zoo de oorlooge - dat Godt verhoede - voortgaet, salt voor de negotie deser landen seer schadelick zijn. Den Oosterschen

1 Dienstbode van Grotius.

2 Zij bedoelt: door tussenkomst van Stoutenburg.

3 Hs. Bibl. Gem. Rotterdam, coll. Rem. Kerk, cat. v. hss., n°. 810. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Oud-Holland* IX (1891), p. 245.

4 Zie Knuttel, *Pamfl.* n°. 3757.

handel zijn wij voor desen tijt mede meest quyt door de oorlooge tussen Sweden ende Poolen, zoodat het hyer begindt slecht wt te syen.

Vant arrivement van onse ambassadeurs[5] aldaer es noch geen advys, maer

5 Het gezantschap van Rochus van den Honaert, Andries Bicker, Simon van Beaumont en Gijsbert van den Boetzelaer; de laatstgenoemde moest wegens ziekte achterblijven; zie Aitzema, *Saken van Staet en Oorlogh* I, p. 601 vv. en Wagenaar, *Vad. Gesch.* XI, p. 65.

wel dat zij de Sont gepasseert zijn. Den Sweedt es met veel schepen ende galeyen ophebbende 10 duysent man in zee gekoomen, hadde noch een leger van 15 duysent man int velt. Den Pool es mede wel gemoet, den tijt sal voorts leeren. Den coninck van Denemarckens[1] saecken blijven in eenen staet, heeft nu wederom veel volckx bij den anderen.

Hyermede met nichte na vrundelicke groetenis Godt almachtich bevoolen.

Uwer E. dyenstw. couzijn

Joost Brasser.

Adres: Aen Mijn Heere Mijn Heere Hugo de Groot tot Parijs.

In dorso schreef Grotius: 31 Mey 1627 I. Brasser.

1152. 1627 juni 5. Aan Joh. van Reigersberch[2].

Mon frère,

Ick heb gisteren aen mijn huysvrouw geschreven ende beantwoordt den brieff, dye ick van Bruyssel hadde ontfangen[3]. 't Antwoord meen ick dat nae Holland sal zijn gegaen, omdat mijne huysvrouw niet en meende lang in Zeeland te blijven. Ick heb den brieff bestelt over Bruyssel; daerna is hyer gearriveert monsieur Julien[4] van Orangie, niet wel gecontenteert van de bejegening in den Hage; hij heeft mij geseyt, dat den jonge bastardbroeder van Sijn Ex^{tie}.[5] bij last van denselve van Parijs is vertrocken nae Orangie; waerop hij discoursen maeckte. Hij meent de vrouw van Valckenburgh[6] myne maeckt van herrewaert te comen, maer dat het haer meningh niet en is. Denselve heeft mij gelevert den brieff van ons broeder den raedsheer[7], aen dewelcke ick nu niet en schrijff om de brieven niet te multipliceren. Soo hij daer is, sal haest connen hebben van de lecture, soo niet, door uE. geadviseert connen werden. Uyt dyen brieff ende andere advysen merck ick, dat Sijn Ex^{tie}. tusschen beyden blijft hangen: ende alrede aen de hevige executeurs van de placcaten suspect is, alsoo sij met hem niet en hebben willen delibereren op de executie van de placaten; ende oock hem hebben willen perssen tot het gebruyck der soldaten: soodat hij hem op dye luyden niet en can verlaeten, ende de vergadering te laeten comme partagee is niet geraiden voor hem nochte voor het landt: soodat ick meen, dat hij nootelijck meer als voor desen sal moeten letten om moderate personen te brengen in de regiering opdat de saecken in de vergadering met minder contestatie mogen toegaen. Soo dat geschyet, sullen wij tijdt hebben om te letten, wat ons te

1 Christiaan IV.

2 Hs. U.B. Amsterdam, coll. R.K. H1. Eigenh. oorspr. Johan van Reigersberch († 1632), rentmeester-generaal van Zeeland Bewester Schelde, was Maria's oudste broer.

3 N°. 1150.

4 Paul de Julien, avocat général au parlement d'Orange; zie ook n°. 1150, p. 131 n. 7.

5 Dit kan niet juist zijn. De bastaard*broeder* van Frederik Hendrik was de vijfentwintig jaar oudere Justinus van Nassau. Waarschijnlijk bedoelt Grotius Frederik van Nassau, heer van Zuylesteyn (± 1608-1672), onechte *zoon* van Frederik Hendrik.

6 Josine de Bie, over wie Nicolaes van Reigersberch schrijft in zijn geruchtmakende brief van 6 februari (n°. 1130); over Valckenburg zie II, p. 261 n. 1.

7 Nicolaes.

doen staet ende misschyen sal onder 't generael redres 't onse sonder eenigh versouck van onsentwege connen begrepen werden. Mijn huysvrouw ende ick sijn beraiden

geen versouck te doen nochte in der vrunden naem te laeten geschieden. Mij dunckt, dat wij daerbij moeten blijven ende zyen, wat den tijdt geven sal. Gisteren heb ick mijn huysvrouw geadviseert van de syeckte van Madame[1]. Terstont daernae is zij overleden, waerover de coninginne-moeder ende den cardinael de Richelieu zeer droeff zijn, den coning gantsch niet. Men vreest Monsieur[2] hem selve sal weder uythuwelycken ende misschien door vrunden, dye met haer dochters veel vrijers maecken, aengebeden werden. Den coning in zijnen raed de cardinael present zijnde heeft doen setten inde Bastille monsieur de Fancan[3] met twee sijner broeders, d'eene in particulieren dienst zijnde van den cardinael, den andere van de reine-mère; deselve Fancan heeft veel intelligentie gehouden in Engelant ende Duytschlandt ende is bij de cardinael gebruyckt geweest in groote affaires. Wij sullen alledaegh naerder bescheydt daervan hooren. Bouteville[4] is eens geëxamineert ende blijft de deliberatie op zijn straffe met de onstentenisse van het hoff rusten. Mevrouw van Soissons[5] heeft men gesocht met den cardinael de Richelieu te vereenigen, maer alsoo de cardinael seyde droeff te zijn, dat haer soon haer in de laeste brouillerye hadde gemoeyt, heeft sij haer vertoornt ende gevraechdt, off hij hem niet en schaemde daervan te spreecken, dat de kinder daermede waeren spottende. Men seyt van astrologen, dye groote voorsegginge gedaen hebben tot voordeel van den prins van Condé[6]. 't Huys van Guise heeft met de dood van Madame veel verloren. Mijn huysvrouw dyent te weten, dat Alouette[7], een advocaet, dye sij kent, schrijven ontfangt van Duyck ende Bouckhorst[8], 't welck ick verstaen heb van goede handt. De president de Mesmes[9] heeft de confiscatie becomen van den marquys van Bussy waerdt zijnde, soo men seyt, van incomen twaelff duysent croonen. De cardinael de Richelieu boven alle zijne andere qualiteyten staet nae het generaelschap van de artillerie, 't welck hem verlaeten werd bij Sully[10] voor veertyen hondert duysent gulden. Le roy sera condemné aux despens; maer de swaericheyt is, dat het parlement drye nieuwe edicten om middelen te vinden heeft gerefuseert, waerdoor de assis-

1 De kortgeleden gehuwde prinses van Montpensier; zie n°. 1143 en n°. 1093, p. 65 n. 9.
2 Gaston, hertog van Orléans.
3 'Le sieur Fancan, abbé de Beaulieu, qu'on disoit avoir de grandes intelligences avec les estrangers', *Mercure François* XIII, p. 373. Zie ook bij *Claes Wassenaer, Historisch Verhael alder ghedenck-weerdichste geschiedenissen, die hier en daer in Europa, als in Duijtsch-lant, Vranckrijck, Enghelant, Spaengien, Hungarijen, Polen, Seven-berghen, Wallachien, Moldavien, Turckijen en Neder-lant, van den beginne des jaers 1621: tot [1632] toe, voorgevallen syn.* Amsterdam 1622 vv. XIII, f. 6, waar hij Francan, kanunnik van St. Germain de Lauxerrois genoemd wordt.
4 François de Montmorency, comte de Suxe et de Bouteville, en François de Rosmadec, comte des Chapelles, werden op 27 juni van dit jaar wegens duelleren onthoofd.
5 Anne de Montafié, de eerzuchtige moeder van Louis de Bourbon, comte de Soissons. Deze had wegens zijn deelname aan het complot van Henri de Talleyrand, comte de Chalais, in 1626 Frankrijk moeten verlaten. Hij keerde echter spoedig terug. Zie ook n°. 1094 p. 66 en n. 12 aldaar.
6 Henri de Bourbon.
7 Vgl. n°. 1125, p. 100.
8 De raadpensionaris Anthonie Duyck en Nicolaes van den Bouckhorst, heer van Noordwijk en Wimmenum, lid van de Staten-Generaal.
9 Henri de Mesmes; zie n°. 1141, p. 122 n. 7. Van welke de Bussy hier sprake is, heb ik niet kunnen achterhalen.
10 Maximilien de Béthune, duc de Sully (1559-1641), vermaard als minister van Hendrik IV; zie n°. 1078, p. 54 n. 3.

tentie aen de vrunden te beswaerlijcker sal worden. Soo de onsen de conditie van de mutuelle assistentie niet en willen amplecteren, is men geresolveert haer niet te geven dan bij leningen als het te passe comt; de saeck van de commerciën werdt bij den cardinael zeer beharticht[1]. Eenige meenen, dat men de remonstranten vrij merckelijcke vrijheyt sal vergunnen om eenige notablen hyer te trecken. Wij sullen zien. Eenige discoureren, dat in ons landt de trefves, soo dye aengaet, den remonstranten schadelijck sal zijn ende dat zij in tijdt van oorlog met wat toegevens te toonen lichter souden comen tot een redelijcke accomodatie. De secretaris van de dyenaers van Nerve[2], daer ick mijn huysvrouw van hadde geschreven, heeft mij van haerentwege weder versocht mij bij gelegentheyt van wandeling ofte andersins te mogen spreecken, 't welck ick wederom heb geëxcuseert beleefdelijck.

Ick ben blijde uyt mijn broeder den raedsheer te verstaen, dat Cornelis[3] soo wel vordert. Mij dunckt conform zijn advys, dat ick hem bij mij sal moeten doen comen. Nevens desen meen ick dat monsr. Olivier[4] sal oversenden een wisselbryeff van 150 gl., dye ick heb doen hebben aen messr. Campy te Tours.

Mijne gebiedenisse aen moeder, broeders, susters ende vrunden.

Den V Junii XVI^{c}XXVII.

UE. dienstwillige broeder
H. de Groot.

Monsieur de Maurier[5] recommandeert hem aen alle de vrunden. Is van goede wille maer cleyne macht.

Adres: E. Erntfeste Heere M^{r}. Iohan Reigersberg rentemeester-generael van Zeland bewesterscheld.

1153. 1627 juni 7. Van J. Brasser[6].

Laus Deo. Den 7 Junij 1627. In Amsterdam.

Mon cousyn,

Om dyeswille uwe E. hem over valse calumniën seer weynich ontset, gerust zijnde in een goede conscientie, soo hebbe ick mijn verstout dit neffens gaende stuckgen

1 Zie n°. 1113, p. 89 n. 8.

2 Met Nerva wordt Spanje bedoeld. Dat de Spaanse koning meer dan eens pogingen heeft gedaan om Grotius in zijn dienst te krijgen, moge blijken uit een brief, gericht aan de markies van Aytona, waarvan een afschrift volgt als bijlage n°. 12 op p. 465; zie ook n°. 1218.

3 Zijn zoon; zie n°. 1072, p. 47 n. 2.

4 Een correspondentie-adres; zie n°. 1061, p. 32 n. 2.

5 B. Aubéry du Maurier (1566-1636). Hij was van 1613 tot 1624 Frans gezant in Den Haag geweest en zeer bevriend met Grotius.

6 Hs. Bibl. Gem. Rotterdam, coll. Rem. Kerk, cat. v. hss., n°. 810. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Oud-Holland* IX (1891), p. 246.

aen uwe E. te senden[7], hoopende uwe E. tselve nyet sal altereren, alle eerlicke onpertijdighe luyden walgen daervan.

4, 5 dagen geleden es in desen oock in enighe andere steden van Hollandt gepubliceert den bryeff bij de Staten van Hollandt aen deselve geschreven, waerbij verclaert wert, dat het placcaet jegens de remonstrantsgesinden wert gehouden voor een eeuwich edict, daernaer hem de officiers sullen hebben te

7 Het bedoelde stuk ontbreekt.

reguleren[1]. Hyerin sijn vele luyden seer verwondert, doch generalicken gelooft men, dat men dit - om de geestelickheyt te contenteren - noch heeft moeten doen, maer dat voor scharpe executie nyet en es te vresen, daervan den tijt leeren sal, immers est insonderheyt te Rotterdam ende Hoorn onmoogelick, off men soudet moeten doen door geweldt van soldaten, waertoe de minste aparentie nyet en es. Godt almachtich wil de heeren Staten wijsheyt verlenen, dat se de landen alsoo moogen regeren, dat wij hyer metten anderen in alle ruste ende vrede moogen leven.

Uwe E. schrijvens van 22 Mey hebbe ontfangen, uwe E. bedanckende vant advys. Men verlangt hyer seer, dat de misverstanden tussen Vranckrijk ende Engelandt mochten ophouden. Ick heb jong schrijvens van mijn broeder[2] wt Dantsick, dye heeft goede hoope tot den vrede aldaer, Godt wille ons oock verlenen in ons vaderlandt. Hiermede met nichte uwe Ed. huysvrouwe Godt almachtich bevoolen ende hertelick gegroet.

Uwer E. dyenstw. couzijn
Joost Brasser.

Adres: Aen Mijn heere Mijn heere Hugo de Groot tot Parijs. Francq.
In dorso schreef Grotius: 7 Iunij 1627. Brasser.

1154. [1627] juni 14. Van Maria van Reigersberch[3].

Alderliefste,

Tsedert mijnne kompste alhier hebbe ick twee van uwe brieven ontfangen; op den eenen heeft uE. antworde van mij naer ick gisse, dezen dient tot antwoorde van den tweeden, denwelcke ick noch wt der Veere schrive.

Ick en hadde niet ghemeendt hier zoo lange te blijven, dan alzoo mijn broeder[4] niet eer en wilde vertrecken en dat ick zoo veel in Hollandt niet en wist wt te rechten, zoo ben ick zoo lange ghebleeven, totdat wij tsame zouden gaen, hetwelcke morge sal zijn.

Men hoert niet, dat de prins dit jaer ergens sal gaen, meene oock, dat aen de ander zijde niet bij de handt ghenomen en sal werden.

Wat ons particulier belangt en hebbe nergens van ghesproecken, overmidts ick zie, dat onse intentiën niet en acorderen, want ic zie dat men hier mendt, datter zonder verzouck niet te verwachten is en ick en sal noeidt tot eenigh verzouck verstaen. Bijaldyen uE. van andere opinie is, moght mij het schriven, dan ick meene, ick uE. intentie wel weet ende dat dezelve met de mijne overeen kompt. Wat de konfiskatie belangt sal ick in den Hage zijnde met Strien[5] ende andere van sprecken. Bijaldyen ick die zaecke tot een goed einde brenge, en sal ick mijnne reise niet

1 Zie n°. 1151.
2 Govert Brasser, die behalve als pensionaris van Delft de staat in vele functies diende. Hij werd in 1636 aant. thesaurier-generaal, welke post hij tot zijn dood in 1653 bekleedde.
3 Hs. U.B. Amsterdam, coll. R.K. A51b. Eigenh. oorspr. Gedrukt Rogge, *Br. Maria v. Reigersb.*, p. 130.
4 Nicolaes van Reigersberch.
5 De advocaat Quirijn van Strijen.

vreughteloes houden, wat de reste belangt Godt sal voor ons wel zorgen, weest maer wel te vreeden.

Ick ben ten hoogsten verwondert te verstaen dat uE. mij in uwen laesten gheschreven hebt raeckende Poliarcke[1], men magh wel zeggen, dat men geen menschen en magh betrouwen. Het is goedt, dat de vrouwe van Daneel Jansen[2] daer niet en was. Zij is wel qualijck te vreeden, dat femme[3] zoo stoudt is, dat zij iemandt snaghdts in huys houdt; zij wilde wel, dat Daneel haer dat wel terdeege zeide. Poliarcke thoendt wel, dat hij niet veel respeckt en draght aen Constantius[4], dewille hij met sulcken ghevolgh van mannen daer durft commen. Schrijft mij eens, wie den anderen is, dewelcke zeidt wt Poliarcus' mondt meede sulcx verstaen te hebben; wenste wel daer geen gherugt van ghemackt en werde, alzoo het tselve geen eer en is. De huysvrou van Daeneel vindt goedt, dat men het gaen ende het commen van dengeenen, die bij femme[3] comdt, afsnijde, zij en vindt gans niet goedt, dat hij daer comme, en Daneel moet hem daer zeer moderaet in houden en schiennen het gans niet te achten en houden hem oft bij hem noeidt in eenighe consideratie ghenomen en waere. Daneels vijf wilde wel weeten, wat het voornemen was. Dat het wijfken niet en deught is bij haer altijdt ghelooft gheweest, dan zij noch hij en zouden noeidt tot haer dessein gecommen hebben, want daer wert te zeer op ghelet, of men most met gheweldt toeghegaen hebben, en dat heeft al meede zijn swarigheyt. De vrouwe van Daneel en sliep in een nacht ofte twee niet, zoo laght haer int hooft, dan zij en heeftter aen niemant ter weerelt een woordt van ghesproken, want alle dinghen werdt voordt verteldt en dit en is niet oorbor, daerom sal hij wel doen en preckender noch schrivender aen niemandt als aen haer van, en als iemand daervan spreckt, houden hem, oft hij het niet en achte, oft hem niet te pijne waert en waer daerop te antwoorden. Mij dunckt, dat het nu ghenogh sal zijn van die schoene materie.

Ick vinde goedt, dat zoo haest als uE. het geldt ontfangen heeft hetzelve terstondt te doen int koffer, dat wtten huyse ghedaen is, en laet het niet, want ick de menschen niet veel goedts en betrouwe. Het silver bekken staedt int kabinet op onse camer, ziedtter somwijlen eens naer en sludt het cabinet wel met een dubbelden draei.

Ick vinde goedt, dat uE. joffrou de Fourau aenzegge, dat se haer tegen half Augusti van een ander huys verzie, alzoo haer half jaer dan wt is, alzoo het half

1 Volgens Rogge, op cit., p. 131 n. 2, die ik hier in hoofdzaak volg, heeft de zaak, waarop Maria doelt, zich aldus toegedragen: Hero van Inthima, jurist van Oostfriese afkomst, fiscaal bij het regiment van graaf Willem Lodewijk en later, van 1618 tot 1621, secretaris en bibliothecaris van de hogeschool te Franeker, had een zoon, die te Parijs, waarschijnlijk wegens schulden, in de gevangenis zat. Die zoon wordt hier met de schuilnaam Poliarcke aangeduid, tenzij het zijn voornaam is, hetgeen gezien de voorliefde van de Friezen om hun voornamen te verlatiniseren c.q. te vergrieksen, niet uitgesloten is.
Juffrouw de Fourau, blijkbaar iemand, die een gedeelte van het huis van Grotius gehuurd had, schoot het benodigde geld voor, op voorwaarde, dat de jongeman na drie maanden haar dochter zou trouwen of zij anders het geld terug ontvangen zou. Zij schijnt de jongeman bij zich genomen te hebben. Vóór de drie maanden verstreken waren had Grotius haar zijn huis doen verlaten; zie n°. 1175.

In de brieven aan Willem de Groot n°s. 1172, 1175 en 1194 wordt ook over deze zaak gesproken, eveneens in de brieven van de vader van de jongeman aan Grotius dd. 28 januari 1626 (n°. 1052), 2 september 1626 (n°. 1095) en 10 oktober 1627 (n°. 1185).

2 Schuilnaam voor Grotius; de vrouw van Daneel is Maria zelf.

3 = het wijfken, juffrouw de Foureau, wel te onderscheiden van de hierna vermelde Femme, de dienstbode van Grotius. Het woord staat in het hs. in code.

4 Schuilnaam voor Grotius.

3 = het wijfken, juffrouw de Foureau, wel te onderscheiden van de hierna vermelde Femme, de dienstbode van Grotius. Het woord staat in het hs. in code.

Fevrewari begonnen is, en laet uE. met geen schoene woorden bepraten. Al waert, dat zij veel meer wilde geven als zij geeft, zoo en wil ick niemant in huys hebben. Zegt het haer ten eersten aen, opdat zij niet en zegge, dat zij geen tijdts ghenogh en heeft. Zij zal dan thien croenen schuldych wesen. Bijaldyen dat se geen geldt en heeft om te betalen, zij magh iet van haer meubelen tot onsent laeten, totdat se geldt heeft, een half douzijn stoelen of haer tappitserie, maer altijdt iet, dat zoo veel werdt is. Femme[1] sal daer wel voor sorgen, zegt het haer, dat zij daerop lette. Zij en heeft ons niet gheobligeert om haer iet quidt te schellen; zij heeft dit half jaer om half geldt ghewoondt. Voort zoo wilde ick wel, dat uE. eens lette wat men met Dirck[2] sal doen, of uE. wil, dat hij meede lathin leere, want het tijdt is, datter op gheledt werde. Hij moet in een ander schoole, hij is zeer bot. Schrijft mij, of ic hem hier, te weeten in Neerlandt, in een ander schoel sal doen ofte dat uE. goedt vindt, dat ick hem meede brenge, en bijaldyen ick hem hier late, oft ic hem in een franssois schoelle sal doen, ofte in een lathinsche. Hij is neege jaer.

Wt desen brief en sal uE. niet veel nieus haellen. Als ick Hans van Meeden[3] ghesproeken hebbe, sal ick uE. van een andere materie onderhouden, van degeene, die hier zijn, en hebbe ick niet ghehoordt. Mijn broeder en nemdt niet wel, dat uE. aen hem niet en schrive. Bijaldyen uE. iet aen mij schrive, als ick in Hollandt ben, dat ghij niet en wilt dat hij weet, zoo en doet den brief onder zijn kouverte niet, overmidts hij denselven lieght open zoude doen. Het siffer[4] is noch onder mij en hebbe hem het tselve noch niet ghegeven; sal het hem geven, zoo wanneer ick wegh ga.

Men spreckt hier veel van de questiën tusschen Vranckrijc ende Engelandt. Men zeidt melort Carlijle[5] in den Hage compt. Hier werdt ghezeidt, datter niet een schip wt noch in Calis en can, overmidts de Engelsche scheepen, die daer voor leggen, die al nemen, datter in wil, soo wel de Neerlanders als de Franssoeisen. Broeder den rentemeester[6] heeft op mij begerdt ick uE. zoude schrijven, dat uE. eens wilde vernemen, wat questye den baron de Schapeleine[7] met Denemercke heeft en waer die hangt en in wat termen de zaecke is. UE. moght het hem schrijven, bijaldyen uE. dat cont vernemen. Mij dunckt ick voor dees tijdt niet meer en hebbe, daerom sal ick eindigen ende blijven,

alderliefste,
uE. altijdt ghetrouwe
Marie Reigersberch.

Wt ter Veere desen
XIIII Junij.
Mijnne ghebiedenisse aen alle de goede bekende. Adieu.

1 Dienstbode van Grotius.
2 De jongste zoon.
3 Johannes Wtenbogaert.
4 De sleutel voor een nieuw geheimschrift.
5 James Hay, earl of Carlisle, kwam eerst ruim een jaar later met Sir Dudley Carleton in ambassade naar Den Haag.
6 Johan van Reigersberch.
7 Baron de Chapeleines lag in geschil met de Deense kroon over een schip, door hem naar West-Indië uitgerust en door de admiraal van Denemarken genomen. De zaak werd ter arbitrage in handen van de Staten-Generaal gelegd, die bij uitspraak van 9 april 1626 de baron in het gelijk stelden.

Adres: A monsieur monsieur Grotius à Parijs Port.
In dorso schreef Grotius: 14 Junij 1627 M. Reigersb.

1155. [1627 juni 27.] Van Maria van Reigersberch[1].

Alderliefste,

Ick ben verwondert, dat ick dese weecke geen brieven van uE. ontfangen en hebbe, ick vreese uE. zieck zoudt moegen zijn; dat becommert mij zeer.

Ick ben nu eenighe daegen in den Hage gheweest, daer mij veel goede vrienden bezoght hebben. Mijnheer de prins moght wel haest vertrecken, doch en weet niet waerheen. Hij en heeft den koussebandt noch niet ontfangen; zommighe meenen men het behoert wt te stellen, totdat de twee coningen[2] wederom vereenight zijn, opdat het geen jaloezye en verorzaecke. Dit dunckt mij dat niet quaedt en waere. Ick hooren, dat mijnheer de prins hem tot de Staten refereert. Ick ben van meeninghe het prosses van ons goedt[3] te voorderen.

Al de weerelt wil, dat ick hier gecommen ben om eenigh verzouck te doen, ja werde daer zeer toe gheperst, dan en ben het evenwel niet van meenighe, hebbe daerover ghedisputeert, sal voort zien, hoe het gaen sal. Dat ick een man waere, zoude den prins gaen sprecken, dan en zie nu niet, met wat preteecxt ick hetzelfde zoude doen.

Zeght aen Daneel Janssen[4], dat zijn zaeck wel sal gaen, dat ick dat vast houde, dat hij hem maer wel te vreeden en houde. Bidt hem dat van mijnen tweeghe. Het prosses en kan zoo niet langer staen, ons Couzijn[5] salder hem meede moeten bemoeien, hetwelcke van veelen ghelooft wert zijn intentie te zijn.

Ick ben desen naermiddach bij neef Kouwenburgh[6] gheweest, dien ick vri anders vondt als de laestemael, doen ick hier was. Hij was bequaem om alles te hoeren, hij beklaegde zeer den quaen standt van het landt door dye tweedraght. Ick zeide, dat het beste was, dat men tot acomodatie arbeide. Hij zeide niet te zien, hoe men daertoe zoude commen. Ick zeide, dat zij noeidt tot haer dessein en zouden commen, te weeten het ghevoelen van de remonstranten wt te roeien, oversulcx dat zij best zouden doen niet langer met die arde prossedueren voort te gaen. Ick zie wel, dat zij niet en weeten, hoe zijdt varcke sullen wassen.

Onsen anderen neef[7] en hebbe ick noch niet ghesprocken, zijn huysvrouwe is in Zeelandt. Duck[8] verzouckt van zijn dienst ontslagen te zijn. Eenighe meenen het hem ernst te zijn, andere zijn van andere opinie. Den penssionaris

1 Hs. U.B. Amsterdam, coll. R.K. A51c. Eigenh. oorspr. Gedrukt Rogge, *Br. Maria v. Reigersb.*, p. 135.
2 Karel I en Lodewijk XIII. De prins ontving de bewuste onderscheiding begin juli; zie n°. 1158.
3 Het proces betreffende de verbeurdverklaarde goederen, waarvan meermalen sprake is.
4 Grotius; zie n°. 1154, p. 138 en n. 2 aldaar.
5 Frederik Hendrik.
6 Mr. Pieter Couwenburch van Belois, raadsheer in het Hof van Holland en een der 24 rechters.
7 Ik weet niet, wie van de vele neven, over wie Maria telkens schrijft, hier bedoeld wordt; misschien Caspar van Vosbergen; zijn vrouw is Barbara Panhuys.
8 De raadpensionaris Anthonie Duyck.

Paeu[1] is aparendt in de plaetse van Kromfliet[2], die doot is, in de rekenkamer te commen; die van Amsterdam sullen hem daertoe recommandeeren, overmidts zij hem gaeren quidt waeren. Men heeft u neef[3] ghezeidt, dat ghij sult moeten resolveeren een vaste plaetse te kiesen, hij wilde wel uE. het tselve noch wat wt wilde stellen. Ick zoude gaeren hebben, dat hij een tijdt stelde, hoe lange hij wilde, dat men zoude wachten, want dat het wachten eens een einde moet hebben; sal daerop aenhouden. Men spreckt wederom van ambassadeurs derrewaert te zenden, doch en hoere niet, dat Aertsens[4] ghenomdt wert.

Naer ick desen begonnen hadde te schriven, hebbe ick den uwen van den XII deser ontfangen; ben verwondert uE. noch niet meer in zijn zaecken en is ghevordert. UE. weet ick wel en sal niet verzumen. Ick en ben niet wel te vreeden tegen het wijfken[5]; het is tijdt, dat wij haer quidt werden. UE. hoope ick en sal daer niet in verzuimen, daer en is geen eer van te haellen sulcke luden in huys te houden. Naer ick wt u schrijvens kan mercken, zoo moet het Femme[6] wat grof maecken int wtgeven vant geldt. UE. doet wel haer wat te vermaenen. UE. weet ick wel en heeft niet veel van doene, laet se uE. sleghs wat goedts koopen.

Men heeft hier overal ghezeidt, dat Cornelia[7] met Vet[8] zoude trouwen; waer ick comme wert mij gheluck ghebooden, en hem meede zoo in Zeelandt als in Hollandt. Dit heeft Schul[9] hier wtgestroeidt.

Ick en hebbe voor dees tijdt niet anders, sal dan eindigen ende blijven
uE. altijdt ghetrouwe
Marie van Reigersberch.

De vrienden doen haere ghebiedenisse. Wilt aen monsieur Hotteman[10] zeggen, dat ick beide zijn zoenen hier in goeden doene ghezien hebbe en laet niet aen mijn broeder[11] te schrijven, hij en nempt niet wel uE. niet en schrijft. Hier zijn acht dusent waertgelders aenghenomen om in de frontueren te leggen. Adieu. Carleton[12] wil, dat men Koene[13] thuys ontbiede, ja dat men een schip expres om hem zende; oock

1 De Amsterdame pensionaris Adriaen Pauw.
2 Mr. Bernard Kromvliet; hij stierf in 1626 en werd als secretaris van de Rekenkamer opgevolgd door Hugo van Cassiopin en Louis van Kinschot.
3 Frederik Hendrik.
4 Fr. van Aerssen.
5 Juffrouw de Foureau; zie n°. 1154, p. 138 n. 1.
6 Zie n°. 1154, p. 139 n. 1.
7 Grotius' oudste dochter.
8 Adriaan Veth; zie n°. 1150, p. 131 n. 5.
9 Niet geïdentificeerd; misschien is het Wynant Schuyl (geb. 1598), zoon van de Amsterdamse koopman Willem Schuyl en van Anna van Panhuys, die een familielid was van Caspar van Vosbergens vrouw Barbara Panhuys.
10 Zie I, p. 347 n. 4. De zoons zijn vermoedelijk Robert en Henri, die beiden bij het Statenleger dienden.
11 Nicolaes van Reigersberch.
12 Sir Dudley Carleton, de Engelse gezant in Den Haag.
13 De gouverneur-generaal Jan Pietersz. Coen (1587-1629).

wil hij straffe ghedaen hebben over de prossedueren van Amboone[14]. Broeder de Groot zeidt mij meede te sullen schrijven[15], sal daerom

14 Amboina; in 1623 was op Ambon een samenzwering ontdekt, waaraan enige Engelsen schuldig bevonden werden. De Engelse regering diende een protest in tegen hun terechtstelling en eiste schadevergoeding. De zaak bleef jaren hangende.

15 Op het hier bedoelde schrijven van Willem antwoordt Grotius met n°. 1156 dd. 10 juli.

wat voor hem laeten, zooder noch wat restteert. Ick ga morgen te Loosdune bij de vrou van Brandtwijck[1] eeten. Dit pampier ende penne en deught niet, doch hoope uE. het evenwel wel zult connen leesen.

Adres: A monsieur monsieur Grootius à Paris.
In dorso schreef Grotius: 27 Junij 1627. M. Reigersberg.

1156. 1627 juli 10. Aan Willem de Groot[2].

Semper est, mi frater, unde tibi gratias agam et nunc sane maximas pro transmissis tot libris et iis, quae exinde 27 Iunii scripsisti[3]. Legi Scaligeri literas[4] praeferentes ubique heroicum *ἦθος*, ut fervidum, ita apertum. Legi et Heinsiana in Nonium[5], vix tanti auctorem: in Iohannem multa sunt ab aliis dicta. Conjectura in qua maxime sibi placet, ubi *οἰχύπῳ* pro *ὑπώπῳ* vult reponi, valde Salmasio[6] displicet et magnis argumentis improbatur. *Περὶ τῆς τριάδος* multa passim invenio *ἀσύστατα* quod accidere iis solet, qui in istis volunt nimium *ὑψαλοφρονεῖν*. Mihi valde semper placuit illud Basilii in hoc argumento: *προσήχει ἀγαπᾷν τοῖς ἐν τῇ γραφῇ κειμένοις ὀνόμασιν ἐπιμένοντα διὰ τούτων θεοπρεπῶς τὴν δοξολογίαν ἀποπληροῦν·*[7] qui et vocem quandam in Scripturis non exstantem *ὡς οὐδαμοῦ τῆς γραφῆς κειμένην σιωπῆσθαι ἄν δικαίως ἀξίαν φήσαιμι*[8] inquit, et cum de voce illa *γέννημα* ageret: *πόθεν*, inquit: *λαβῶν, ἐκ ποίας διδασκαλίας, τίνος προφήτου, τίνος τῶν ἀποστόλων τὴν προσωνυμίαν ἐπιφημίσαντος*[9] Ejusdem est et illud sapientissime dictum: *χρὴ εἰδότα ὅσος ὁ κίνδυνος ἀφελεῖν τι ἢ προσθεῖναι τοῖς παραδεδομένοις μὴ παρ᾽ ἑαυτοῦ φιλοτιμεῖσθαι καινοτομεῖν, ἀλλὰ τοῖς προκατηγγελμένοις παρὰ τῶν ἁγίων ἐφησυχάζειν*[10].

Monet me haec editio, quam male mecum agatur quod versio sex librorum[11] non prodit, multa enim videbor Heinsio eripuisse, quod praecaveri potuerat, si statim pollicitus fuisset. Ergo aut quamprimum exeat aut ad me redeat liber, ut amicis saltem privatim usum ejus postulantibus satisfaciam.

1 Anna Weytzen, vrouwe van Brandwijk, weduwe van Reinier van Groenevelt, zoon van Johan van Oldenbarnevelt. Zij hertrouwde in 1625 met de dichter Jacob Westerbaen. Bij het bezoek van Maria woonde zij op West-Escamp buiten Loosduinen.
2 Gedrukt *Epist.*, p. 797.
3 Zie de brief van Maria dd. 27 juni, n°. 1155, p. 141 en n. 15 aldaar.
4 In dit jaar door Daniel Heinsius uitgegeven bij B. en A. Elzevier te Leiden onder de titel *Illustriss. Viri Iosephi Scaligeri Iulii Caes. A Burden F. Epistolae omnes, quae reperiri potuerunt, nunc primum collectae ac editae. Caeteris praefixa est ea, quae est de gente Scaligera; in qua de autoris vita; et sub finem Danielis Heinsii De morte eius altera.* Lugdunum Batavorum, B. et A. Elzevir MDCXXVII.
5 *Aristarchus sacer, sive ad Nonni in Johannem Metaphrasin Exercitationes*, Leiden 1627; zie II, p. 391 n. 1.
6 De Franse filoloog Cl. Salmasius, die in 1631 als professor in Leiden kwam.
7 Basilius de Grote (±330-379), bisschop van Caesarea, kerkvader en kerkleraar. Hij schreef over de Triniteit ±364 zijn drie boeken *Adversus Eunomium;* zie voor de hier geciteerde woorden J.P. Migne, *Patrologia Graeca* (1857-1866) XXIX, 585A.
8 Migne, *PG* XXIX, 584B.
9 Migne, *PG* XXIX, 584B.
10 Migne, *PG* XXIX, 585B.
11 *De Veritate religionis Christianae;* zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 944.

Etiam hoc habent tardigradae editiones, quod semper aliqua mutandi cupido scriptorem subit. Expertus jam hoc es aliquoties. Addam et nunc aliquid. Libro

IV, § ult. in autographo reperio: ‘Iulianus tantus Iudaorum hostis’ cum scribi debuerit ‘Christianorum’. Habeo autem sexto § antepenultimo inter causas cur Christus filius Dei dicatur praecipua omissa est, cui vitio medebimur, si post verba ‘Dei opera vim paternam supplente natus est’ addamus ‘quod in vitam revocatus’.

Ego Heinsium nobis non optime velle arbitror, primum ex aemulatu veteri, deinde factionis studio, postremo et aliorum malignis artibus, per quas et alios a me abalienari sentio meo nullo merito.

De Edictis[1] et eorum eventu vide saepe nos instruas. Ego quamdiu illa fervent et pastores Lupisteni[2] retinentur, non video in nostro negotio quicquam moveri posse cum spe bona. Itaque *ἐφεκτέον*.

Losecatio[3] gratulor, tantum opto proprium hoc ei evadat. Rhedani historiam[4] nondum relegi, nam legi olim scriptam et probavi tum fidem, tum diligentiam. Litem Middelharnistiacam[5] brevi absolvam. Sed libri iuris mihi desunt. Hic nemo praeter Cujacium[6] legitur, ego illos barbaros non repudio. Praescriptionis disputatio rem non parum intricat. Dabimus operam, ne consilium ipsis nostrum desit.

Vale, mi frater, cum optimis parentibus, conjuge tua[7], tuisque et nostris omnibus.

10 Iulii 1627.

Tuus tibi obligatissimus frater

H. Grotius.

1157. 1627 juli 10. Aan N. van Reigersberch[8].

Mon frère,

Ick heb uE. in eenigen tijdt niet geschreven om geen onnoodige brieven te senden menende, dat uE. door haer[9] van hetgunt hyer passeerde conde zijn g'instrueert. Ick heb uyt haer verstaen, van hetgunt aldaer is gepasseert nae hetgunt uE. mij op den 20 Mey hadde geadviseert. Ick bevinde, dat het uytsenden van de missive[10], waerin ick verstae dat oock Sijn Ex^{ties}. naem wordt gebruyckt, dye oock, soo men mij seyt, selff een nyet op de requeste van de remonstranten hadde gegeven, de publicatie overal, uytgenomen te Rotterdam, de sobere verlichtinge van de predicanten tot Louvesteyn[11], toonen, dat de regierders noch

1 De plakkaten tegen de remonstranten.
2 Zie n°. 1067, p. 39 n. 9.
3 Frederik van Losecaat, gehuwd met Grotius' zuster Adriana.
4 Everard van Reyd (l550-1602) was burgemeester van Arnhem geweest en als zodanig lid van de Staten-Generaal. In 1584 was hij door Willem Lodewijk, die toen juist stadhouder van Friesland was geworden, tot diens raad aangesteld. Daardoor stond hij in nauwe relatie tot prins Maurits. Eerst geruime tijd na zijn dood gaven zijn neven Johan en Frederik van der Sande zijn *Historie der Nederlantscher oorlogen begin ende voortganck tot den jare 1601*, Arnhem 1626 uit. In 1644 verscheen te Amsterdam de derde druk aangevuld tot 1644.
5 Zie ook n°. 1171.
6 Jacobus Cujacius (1522-1590), Frans rechtsgeleerde. Hij is hoogleraar geweest te Valencia en te Bourges.
7 Alida Graswinckel.
8 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H9c. Eigenh. oorspr.
9 Bedoeld is: door Maria van Reigersberch.
10 De missive van de Staten van Holland van 20 mei 1627. Knuttel, *Pamfl.* n°. 3747 vv.
11 Zie n°. 1067, p. 39 n. 9.

weynigh genegen zijn tot accommodatie, 't welck mij doet resolveren om mijne saeck aengaende het coomen in 't landt te laeten soo het is. Als de preedicanten van Loevesteyn sullen vrij zijn, als de regierders sullen mercken, dat zij met de executie niet voort en mogen, dan sal het tijdt zijn op het onse te letten.

Den coning alhier heeft noch tertiaen, doch sij mindert ende geeft hem hoope van zijne voorgenomen reys nae Poictou te vorderen, waerheen mons. d'Angoulesme[1] met eenige trouppes vooruyt is gesonden. Dye van Rochelle vresen voor een fort aen d'andre zijde van de haven, 't Can zijn, dat mijn heer de cardinael[2] hem oock sal soucken meer ende meer te verstercken in de zeeplaetsen, insonderheyt in Bretaignie. Hij vordert nu seer het contract van Lemours[3], waervan wij de verificatie van dage tot dage verwachten. Met Engelant blijven de saecken in quade poincten ende Fancan[4] - dye voor desen in de Engelsche correspondentie meest was gebruyckt geweest - in de Bastille, seggende den cardinael, datter stoffe is om hem te doen ophangen. Desen man had over eenigen tijdt in seecker sijn geschrift, dat gedruckt was, gestelt, dat den advocaet Rameloet was geëxecuteert, omdat hij een nieuwe religie had willen invoeren ende om crimes d'estat. Hijselve werdt nu voor een atheist gescholden. Den cardinael blijft vast staen op de twee poincten van de alliantie met de onsen, 't eerst om expresse belofte te hebben van dat ons volck sonder consent van Vrancrijck met Spaegnie niet en sullen tracteren; ten tweede van den coning schepen te doen hebben jegens eenyder. Ick doe mij best om door goede vrunde te doen verstaen, dat het eerste poinct niet wel en wil vallen bij stipulatie, maer dat het effect van selffs sal volgen, omdat het den onsen ongeraiden is met Spaegnie te handelen sonder Vrancrijck te hebben tot guarand. Nopende het tweede slae ick voor, dat de onsen haer souden verbinden Vrancrijck te assisteren jegens alle, dye in hetselve rijck eenige invasie soude willen doen ofte binnensrijcks hostiliteyt beginnen. Dit meen ick, dat de Engelschen haer niet en behooren te belgen ende dat het occasie geeft aen d'onsen om haer te excuseren, soo den coning geraiden mochte werden dye van de religie aen te tasten, 't welck ick hoope niet te sullen geschieden. Men seyt de graeff van Soissons te hoove gaet[5]: veele vresen soo eenigh remuement om de religie ontstaet ofte om eenige rebellie, dat men lichtelijck adjonctie van grooten soude vinden. 't Is van ouds altijdt geweest, dat den princen van 't bloedt niet wel genegen en waeren tot de favoryten. Monsr. d'Espesse[6] doet door Boutard[7] zeer aenhouden, ten eynde d'heer van Somerdijck[8] hyer wordt gesonden als den rechten man zijnde om alles te effenen, 't welck den cardinael niet wel en gelooft. Denselven Espesse is door het support van mons^{r}. Defiat[9]

1 Charles de Valois, duc d'Angoulême (1573-1650), natuurlijke zoon van Karel IX en gehuwd met Charlotte de Montmorency, een dochter van de connétable Henri de Montmorency (1534-1614) en zuster van de vermaarde Charlotte Marguérite, de vrouw van de prins van Condé.

2 De Richelieu.

3 Zie n°. 1137, p. 117 n. 3.

4 Zie n°. 1152, p. 135 n. 3; zijn geschrift noch Rameloet zijn mij bekend.

5 Zie n°. 1152, p. 135 n. 5.

6 Zie II, p. 334 n. 3.

7 Zijn secretaris; zie n°. 1137, p. 117 n. 10.

8 Fr. van Aerssen.

9 Zie n°. 1061, p. 29 n. 10.

gesalveert geweest jegens den arbeydt van eenigen om mons[r]. d'Hauterive[1] - dye men houdt met den prins van Orangie veel beter te staen dan mons[r]. d'Espesse - te doen gebruycken als ambassadeur.

De lichting voor Denemarcken gaet voort met seer weynig gelds van hyer, waerover ick mij verwondere. De groote costen, dye den coning van Denemarcken doet om de rest van Duytschlant te bewaeren, meriteren wel, dat men wat beter op hem lette. Ende jegens de schaersheyt van geldt, daer men sich op excuseert, schijnt dat eenigsins middel is gevonden bij de menigvuldige nieuwe edicte door d'authoriteyt van 's coning's presentie in 't parlement geverificeert, dye ick hoor schatten, soo dye al trefflijck commen, worden gestelt op twee hondert millioenen.

Veele arbeyden hyer om Vrancrijck wel te stellen met Spaegnie ende om de ombragie te minderen wordt geseyt, dat men de Nederlanden soude geven aen don Carolo[2] met de dochter van den hertogh van Beyeren[3], ende door hetselve middel becommen de restitutie van den Pals aen den Palsgraeff[4]. Dan den Spaegnaerd is wel gewent sulcke dingen uyt te slaen sonder hem zeer daeraen te verbinden.

't Is mij leedt te zyen, dat uE. in de Aenmerckingen[5] op mijnen brieff gestelt ende gedruct om 't gunt uE. met soo goede intentie heeft gedaen, soo onredelijck wordt getraduceert, doch uE. heeft compaignie van goede luyden. Ick heb op dye materie wat geschreven aen neeff Brasser[6].

't Les, dat uE. aen Cornelis[7] had doen leeren, is goedt ende past op onse tijdt. Ick bid uE. te willen continueren in de sorge voor mij ende de mijnen ende mij te gebieden, soo ick uE. ergens in can dyenen. Den 10 Julii, 1627.

UE. dienstwillige broeder
H. de Groot.

Mons[r]. du Maurier[8] is van het fort wederom vertrocken, is hyer geweest als in een andere werelt; heeft de coninginne-moeder niet gesocht te spreecken, den cardinael niet connen spreecken. Van de affaires geen deel noch kennisse. Sijn affectie blijft goedt ende doet sijne gebiedenisse aen uE.

Adres (*niet van de hand van Grotius*): E. Erntfeste hoochgeleerde heer mijn heer mr. Nicolaes Reigersberch, raedt in den Hooge Raedt in Hollant. In 's Gravenhage.

1 Zie n[o]. 1078, p. 54 n. 7.
2 Dit moet wel zijn don Carlos († 1632), broer van koning Philips IV.
3 Wie hiermede bedoeld is, is mij niet duidelijk: het huwelijk van Maximiliaan I van Beieren met Elisabeth, dochter van Karel II van Lotharingen (1545-1608), was kinderloos. Wel leefde nog een dochter, Magdalena (geb. 1587), van Maximiliaans vader Wilhelm V († 1626), doch zij was reeds in 1613 gehuwd.
4 Frederik V, de Winterkoning; zie n°. 1094, p. 67 n. 9.
5 Zie n°. 1130, p. 105 n. 9.
6 Joost Brasser.
7 Grotius' zoon; zie n°. 1072, p. 47 n. 2.
8 B. Aubéry du Maurier (1566-1636), met wie Grotius zeer bevriend was. Hij was van 1613 tot 1624 Frans gezant in Den Haag geweest.

1158. [1627] juli 11. Van Maria van Reigersberch[9].

9 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. N109e. Eigenh. oorspr. Gedrukt Rogge, *Br. Maria v. Reigersb.*, p. 139.

Alderliefste,

Tsedert mijne laesten hebbe ick twee van uE. brieven ontfangen. De voorgaende weecke en hebbe ick niet gheschreven, overmidts broeder de Groodt een dach ofte twee te voeren door Intima[1] gheschreven hadde. Oock was ick den dach, dat den boode reist, op roukoop bij de moeder van van der Nat, die tot monsieur Benjamyn, den excaier, woondt, die mij daer ghenoodt hadde[2]. Bijaldyen monsieur van der Nat bij uE. compt, mocht hem alle behulp aenbieden; sullen hem tot mijnder kompste tracteren.

UE. zeidt een weecke gheweest te zijn zonder schrijvens van mij ontfangen te hebben; ick hoope, dat uE. nu dien bryef al sult becommen hebben, alzoo ick alle weecke gheschreven hebbe. Ick ben blijde, monsieur van der Mylle[3] daer wel is ghearriveert, hoope hem daer te zien, overmidts ick meene, hij dese winter daer noch blijft. Zijn vrienden alhier zijn wel te passe. Gisteren ben ick tot Rotterdam gheweest, daer ik Hans van Meeden[4] den uwen ghegeven hebbe. Hij staedt in twijfel van met Victor[5] eens naer zijn quartier[6] te gaen, zoo hij zeidt; doch en gheloove niet, dat het zijn intentie is. Ick sprack met Victor van de ghelegentheyt aldaer, te weeten in zijn quartier. Hij zeide mij, dat zijne meeninge noeidt gheweest en was, dat Danneel Janse[7] daer zoude woonen, maer dat hij ghebruckt zoude werden, alzoo die plaetse niet bequaem en was voor hem, oock dat ment nu noch wat in most zien, overmidts het oorlogh aldaer. Ick verzoght hem daer commende den goeden heer[8] noch met woorden te houden ende te zeggen, dat het nu geen tijdt en was daervan te sprecken. Voordts zoo spraecken wij van onse koemenschappen. Hij ende van Meeden hebben mij beide ghevraeght, wat opinie ick van onsen factoor[9] hadde. Ick zeide, datter diversche zijn, die mij alles goedts willen doen ghelooven, doch en kan niet zeggen. Ick hebbe hier met diversche ghesproecken ende ghezeidt uwe ende mijn meeninghe te zijn op onse familge te willen letten, zonder langer regardt te nemen, wat voor Hollandt dienstych is ofte niet, alzoo wij niet langer aen Hollandt en zijn gheoblygeert, maer dat wij gehouden zijn zorge te draegen voor onse kinderen. Hebbe dat met veel reden bekleedt. Dit is uE. neef[10] gheraportteert, dewelcke scheen dit niet gaeren te zien, begerde, wij ons niet haesten en zouden zulcken resollutie te nemen, dat die eens ghenomen zijnde niet te remedieren en zoude zijn. Ick zeide, dat het wachten zeer goedt was voor diegeene, die alles naer haer wens hadde, maer dat het swaer viel voor degheene, die negen jaeren gheschockelt hadden, ende dat uE. nu int beste van zijn leeven was, oock dat niemandt uE. begeeren

1 Zie over hem n°. 1154, p. 138 n. 1.
2 Van der Nat, zijn moeder en Benjamin de excaier (essaieur?) zijn mij evenmin bekend als aan Rogge *(Br. Maria v. Reigersb*., p. 139 n. 3); zie ook n°. 1200, p. 206 n. 4. aant.
3 De zoon van Cornelis van der Myle, wellicht Adriaen, die vroeger ook in Parijs was geweest (zie II, o.a. n°. 993-p. 460- en n°. 995-p. 461-) en niet Cornelis zelf (aldus Rogge, *Br. Maria v. Reigersb*., p. 139 n. 4) blijkens n°. 1162.
4 Joh. Wtenbogaert.
5 Nicolaes Grevinchoven.
6 Friedrichstadt; zie II, p. 115 n. 7.
7 Grotius.
8 Volgens Rogge *(Br. Maria v. Reigenrsb*., p. 140 n. 1) Willem van den Hove, heer van Wedde; zie II, p. 119 n. 1. Misschien is echter de hertog van Holstein bedoeld; zie II, p. 115 n. 6
9 Frederik Hendrik.
10 Frederik Hendrik.

en sal, als uE. oudt sal zijn ende niet bequaem om dienst te doen. Alles dat zij wisten bij te brengen was, dat uE. veel van zijn reputatie door desen wegh zoudt verliesen. Ick zeide, dat wij het niet en deeden wt lust, als daertoe ghedwongen zijnde van diegheene, die uE. zonder eenighe reden zooveel leedts hebben ghedaen ende noch daegelijcx met haer boosheyt voortgaen, en bijaldyen daer eenighe waeren, die daer qualijck van spraecken, dat het den groenen ezel zoude zijn, een gheroup van drie daegen. Men heeft mij zeer willen persewadeeren eenigh verzouck te doen. Ick zeide daer gans geen last toe te hebben, oock dat ick het heel ongheraeden vondt, want het minste, dat ick zoude verzoucken zoude zeer lude wtghekreeten werden. Men zeide mij, dat ment zoo in zoude stellen, datter niet tot uE. naedeel en konde wtghenomen werden. Ick zeide, dat mij niet goedt en docht uE. van arger konditie te maecken, want hier gherefuseert zijnde dat het ons op een andere schadelijck zoude zijn, maer bijaldyen dat u neef ende anderen oordeelden, dat het dienstiger voor het landt was, dat uE. hier quaemdt, dat hij zeer lieght zoude connen te weege brengen, dat men uE. het landt openzetten. Men vraeghde mij, wie dat zoude voorderen of ick wilde dat u neef mijn solisiteur zoude zijn. Waerop ick antwoorde, dat ick niet en wilde, dat hij voor mij soliciteerde, alzoo ick niet en verzoght, maer bijaldyen hij meende, dat het tot dienst vant landt was, dat hij dan geen swaerigheyt en behooerde te maecken het tselve te voorderen, als een dienaer vant landt. Zij vraeghde voorder, met wat middel hij dat zoude doen. Ick zeide, dat zeer wel te weeghe te brengen was, dat uE. geen staedt en begerde, alleen dat men hem het landt open zoude stellen, zeggen alleen, dat men goedt ghevonden hadde uE. het landt open te stellen, belastende een ider uE. niet te misdoen, dat het tselve ghedaen zijnde uE. naer Brabant ginck dat se dan qualijck zouden sprecken, oock dat se daerop verdacht mosten zijn, dat bijaldyen men daer eenigh klouselen instelden van de sententie te laeten die se is, dat uE. liever numermeer Hollandt en zoudt zien als op zulcken voedt daer in commen. In somma hebben veel woorden over ende weder den hals ghebroecken, eindelingh hebbe ick belooft uE. te persewadeeren noch een jaer te patienteren ende alles zoo lange in state te houden; onderentusschen moeten wij de goede luden met woorden onderhouden. UE. sult mij ghelieven te schrijven, hoe hem mijnne bezonge aenstaedt ende op wat voedt ick in Brabant sal gaen, want ick tot mijnne wederkompste aenghesproecken sal worden. Wilt u op alles wel bedencken ende laeten weeten.

UE. dient te voorderen, dat Buon[1] de latinsche Apologie[2] herdruckt ende naer Dudtslandt zende, alzoo daer zeer gheklaegt werdt, datter geen te krigen en zijn.

De prins van Orange is over twee daegen te velde ghetrocke; den rendevous is op Schenckeschans; waer hij voorder gaedt en weet men noch niet. Heeft den kousebandt voor zijn vertreck ontfangen.

Den man, daer ick in mijnnen laesten van sprack[3] noch niet ghezien te hebben, hebbe ick tsedert ghezien, doch en hadde geen diskoersen als generaele.

Dit is alles, ick voor dees tijdt hebbe, sal hiermeede blijven

uE. altijdt ghetrouwe

Marie van Reigersberch.

1 De Parijse uitgever.

2 Zie n°. 1069, p. 44 n. 2; de herdruk verscheen in 1629 te Heidelberg; Ter Meulen-Diermanse n°. 881.

3 Zie n°. 1155, p. 140 n. 7.

Mij dunckt, dat Femme[1] al wat groof gaedt; schrijft mij eens, hoeveel zij alle wecke verdoet. Bijaldyen uE. geen geldt en ontfanckt tegen dat uE. het tselve van noode sult hebben, wilt op broeder den rekemeester[2] tweehondert gulden trecken, ofte spreckt van Alffen[3], of hij uE. wat wil doen, dat sal altijdt wat beeter koop zijn. Zegt, dat ick hem sal geeven als de laetste mael, zegt hem, dat ick Verzijde[4] betaeldt hebbe. Laet Femme bijaldyen het noch tijdts ghenogh is Jakes[5] om vlier zenden, ende datsse droeght ende in azin doe ende inde zonne zette, ghelijck ic doen.

Alle de vrienden doen haren ghebiedenisse, doet mijnne meede van ghelijcke aen alle de vrienden, insonderheyt aen monsieur van der Myllen ende vraght hem, of hij oock hoosen meede ghebraeght heeft en snaeren voor Cornelia[6]. Ick laete haer hier noch leeren.

Wt den Hage desen XI Julij.

Adres: A monsieur monsieur Grootius a Parijs.

In dorso schreef Grotius: 11 July 1627. M. Reigersb.

1159. 1627 juli 17. Aan Willem de Groot[7].

Et patris et tuas, mi frater, literas accepi per D. Intimam[8], cujus negotium juxta ac meum curabo. Iam ante et illas per Dimmerum[9] et quae per Langeracensis[10] scribam miseras recte acceperam idque jam monuisse me puto. De Heinsii Aristarcho[11] jam aliquid scripsi. Sunt sane multa non spernenda. Sed miror de Hexabiblo[12] nihil me audire. Hic enim urgeor. Quod nuper scripseram[13], de addendis voculis aliquot ad disputationem adversus Mahumetistas, ubi de appellatione filii Dei agitur, re melius expensa revoco. Disputandum enim est ex confessis et Mahumetistae ascensum Iesu in caelum confitentur: reditum in vitam non agnoscunt, quin nec ipsum volunt in cruce mortuum nisi *φανταστικῶς*. Itaque maneat ut fuit. Losecatio[14] opto fausta omnia. De Roterodamensibus aveo doceri, quid in posterum facturi sint. Vale, mi frater, cum tua[15] tuisque. 17 Iulii 1627.

1 De dienstbode; zie n°. 1150, p. 133 n. 1 en n°. 1154, p.p. 139 n. 1.
2 Johan van Reigersberch.
3 Misschien bedoelt Maria de Rotterdamse haringkoper Klaas Jansz. van Alphen, die een familielid was van de in n°. 908 (II, p. 376 n. 9) genoemde zeilmaker Kors Jansz. Hij was voormalig schout van Zevenhuizen; zie Brandt, *Hist. Ref.* IV, p. 910.
4 Jan Dirksz. Verzijden? Zie II, p. 385 n. 3.
5 De knecht; zie n°. 1150, p. 132 n. 12.
6 Hun oudste dochter.
7 Gedrukt *Epist.*, p. 797.
8 Zie n°. 1154, p. 138 n. 1.
9 Dirk Dimmer, raad van de prins; hij werd in de zaken van Orange gebruikt.
10 De gezant van den Boetzelaer.
11 *Aristarchus sacer, sive ad Nonni in Johannem Metaphrasin Exercitationes;* zie II, p. 391 n. 1. Zie ook n°. 1156.
12 *De Veritate religionis Christianae;* zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 944.
13 N°. 1156.
14 Frederik van Losecaat, gehuwd met Grotius' zuster Adriana.
15 Alida Graswinckel.

Tui amantissimus frater
H. Grotius.

1160. 1627 juli 18. Van Willem de Groot[1].

Frater optime, Synodus provintialis, quae Dordraci habita est, heri patres conscriptos dimisit[2]. Actum illic de negotio Bocardi[3], sed ita, ut omnis ea spes decollaverit, neque enim voluit synodus illi quod petierat concedere. Nobelius[4], qui ad synodum urbis Roterodamensis nomine missus fuit, despectum se conqueritur et de acerbitate patrum Ordinibus se relaturum minatur. Taurinus[5], qui noluerat subsignare schedulae, quae omnem cum remonstrantibus pacis spem praescindebat, a ministerio suspensus est: hi sunt fructus libelli a Kloppenburgio[6] sub tempus habendae synodi emissi, in quo exsertis verbis dicit a synodo nationali decisum tum veritatem articulorum, tum etiam necessitatem eorundem. Princeps Emmerici esse dicitur, quo evasionis sit ita incertum est, ut Duyckius[7] in conventu Ordinum id se nescire in verbis boni viri professus sit: variant hic judicia. Pynaeckerus[8] legato Espessaeo[9] postulanti latine vertit libellum, qui adversus Reigersbergianam epistolam scriptus est[10]; velim scire, an non expedire putes ut aut tota epistola ad Brassardum[11] missa mutatis aut deletis pauculis edatur, aut ut certe excerpta quaedam - cum aliis, quae ad eam rem pertinent - divulgentur. Caetera uxor scribet, nos cum parentibus et amicis valemus et a te litteras expectamus.

Vale, Delfis. 18° July 1627.
Tibi obsequentissimus frater
Guilielmus Grotius.

1161. [1627] juli [18]. Van Maria van Reigersberch[12].

Alderliefste,

Dese weecke en hebbe ick van uE. niet ontfangen, misschien dat uE. over Amsterdam sal gheschreven hebben. Ick en hebbe tsedert mijn arivement alhier maer eenne weecke gheweest zonder aen uE. te schrijven[13]; ick hoope uE. alle

1 Gedrukt Rogge, *Br. Maria v. Reigersb.*, p. 144. Beantw. d. n°. 1163.
2 De provinciale synode te Dordrecht duurde van 6 tot 16 juli 1627; zie W.P.C. Knuttel, *Acta der particuliere Synoden van Zuid-Holland 1621-1700*, 's-Gravenhage 1908-1916, I p. 198-234.
3 Over Johannes Bocardus zie Knuttel op. cit., p. 212 vv.
4 De Rotterdamse burgemeester Henrick Willemsz. Nobel.
5 Over Joh. Taurinus, predikant te Maasland, zie Knuttel op. cit., p. 220-222.
6 *Trou-hertige Aenwijsinge van Theologische Redenen, waerom het ... onmoghelijck is te treden in Vredehandelinghe tot vereeniginghe der Remonstranten met de Gereformeerde Kercke.* Knuttel, *Pamfl.* n°. 3760.
7 De raadpensionaris Anthonie Duyck.
8 Dr. Cornelis Pijnacker?
9 Charles d'Espesse; zie II, p. 334 n. 3.
10 Knuttel, *Pamfl.* n°. 3744; zie n°. 1130, p. 105 n. 9. De latijnse vertaling schijnt niet uitgegeven te zijn.
11 Joost Brasser; vgl. n°. 1157, p. 145, in fine.
12 Hs. zie boven, n. 1$^{\text{aant.}}$. Gedrukt Rogge, *Br. Maria v. Reigersb.*, p. 143. De brief is geschreven op hetzelfde blad als n°. 1160; dit maakt het reeds zeer onwaarschijnlijk, dat hij 10 dagen later, de 28ste juli, zou zijn geschreven. Dat die van Willem van 18 juli is, en niet van 28, volgt uit de vermelding van het scheiden van de synode; zie n°. 1160, n. 2.
13 Nl. omstreeks 4 juli; zie n°. 1158.

mijnne brieven wel zult ontfangen hebben. Watter in de synoode ghepasseert is sal uE. wt uE. bro(e)ders schriven verstaen.

In de vergaderynge van de Staten van Hollandt gaedt het ghenoghsaem op rollen. Godt wil het landt bewaeren, want het is in een miserabelen standt. Hebben de predikanten Vlaendere doen verliesen, het schindt zij nogh van dat humeur zijn, alsoo zij vast haer best doen om Hollandt van gelijcke te doen, hetwelcke veel luden aperendeeren. Eenighe van de steeden hebbe zeer lange beziegh gheweest om die van Rotterdam het plakaedt[1] te doen publyseeren, hebben geen konsenten willen dragen, dan ziende, dat die van Rotterdam daer niet toe en willen verstaen, schijnen het wat te laeten rusten. Wat mij belangt zegge het met een oprechte meeninge, dat se veel gheluckiger zijn die der wt zijn als die haer met zulcken desordelijcken regierynge moeten moeien. Den tijdt meen ick sal haest zijn, dat men sal wenschen om diegeene, die men zoo qualijck ghetrackteert heeft. UE. en zoudt niet connen ghelooven, hoe aenghenaem ick bij veel luden ben, en hoeveel der zijn, die nae uE. wenschen. Ick hebbe met Vossius ghesproecken van Cornelis[2], te weeten wat icker meede sal doen, overmidts ick meen Stangeeris[3] hem niet meer leeren en kan. Mijn broeder[4] is van opinie, dat ick hem behoere met mij te nemen. Vossius heeft mij ghezeidt, dat ick hem voor eenighe daegen bij hem zoude zenden, opdat hij zie hoe verre hij gecommen is, en dan zijn advis daervan te zeggen, hetwelcke ick uE. sal laeten weeten. Hij (is) zeer ongemanniert, hetwelcke mij doet inklynneeren om met mij te brengen. UE. ghelieve mij te laeten weeten, wat best waere. Mijn broeder zeidt, dat hij ghelooft, dat men hem daer in de akademie zoude connen zenden ende dat uE. hem dan noch thuys soudt connen leeren. Hij zoud zijn franssoeis oock beeter connen leeren ende wat ghemanniert worden. UE. sult hier wel op dienen te letten, want dewille wij geen groodt goedt en hebben om onze kinderen nae te laeten, zoo moeten wij ons best doen om haer wel te laeten leeren oock dat se wel leeven connen. Ick ben d(r)ouve, dat Pieter zoo stoudt is, hij sal wt den huyse moeten. Hiermeede adieu. Ick ben wat haestych, ick ga tot Meermans[5] buten eten. Ick sal blijven

uE. altijdt ghetrouwe
Marie v. Reigersberch.

Wt Delft den XXVIII July.

Eenige raen mij, dat ick eens tot Amsterdam zoude gaen, hetwelcke ick meine te doen bijaldyen ick goede gelegentheyt hebbe, doch en salder maer een dach ofte twee blijven. Ick gisse noch onttrendt drie weecken in Hollandt te blijven ende dan wederom naer Zeelandt te gaen. Mijnne reisse en suit uE. hem niet beklagen, als ick uE. van alles raport sal doen dat niet en dient gheschreeven. Adieu, schrijft toch aen mijn broeder.

1 Het plakkaat van 1619 tegen de remonstranten.
2 Zie n°. 1072, p. 47 n. 2.
3 De Delftse rector Johannes Stangerus; zie over hem Joannes Tideman, *De Remonstrantsche Broederschap. Biographische Naamlijst van hare professoren, predikanten en proponenten met historische aanteekeningen omtrent hare kweekschool en gemeenten.* Tweede druk bewerkt door Dr. H.C. Rogge en Dr. B. Tideman Jr. Amsterdam 1905, p. 44 v.
4 Nicolaes.
5 Dirck Gerritsz. Meerman; zie II, p. 81 n. 10.

Adres: A monsieur monsieur Grootius à Parijs. port.
In dorso schreef Grotius: 18 July 1627. W. de Groot. M. Reigersb.

1162. 1627 juli 25. Aan Maria van Reigersberch[1].

Alderliefste,

't Heeft mij vrij becommert, dat ick nu tweemael uE. schrijven gemist heb. Ende soude ten hoochsten beswaert sijn geweest, ten waer Mijnheer van der Mylen in sijnen brief aen sijne E. soon van uE. gemelt hadde[2], 't welck mij de moed weder heeft gegeven.

Uit denselven brief ende andere advysen verstae ick, dat de remonstranten blijven in d'oude swaericheit, 't welck mij doet wanhoopen van in 't landt onse welvaert te connen vinden. Hier ben ick noch in die poincten als ick uE. laestmael adviseerde. Dan andere van qualiteit sijn niet vorder als ick. Den cardinael[3] vordert langsaem 't stuck van de commersie, om veel particuliere desseings, die voor moeten gaen. Evenvel doet hij wat ende heeft nu Schapecaes[4] op sijne costen te Harfleur gesonden om de plaetse te besichtigen. Hij meent binnen acht dagen hier weder te zijn ende dan de verificatie te becomen. Men can soo weinig in die saeck niet doen oft het sal dienen om mijn pensioen te verseeckeren. Ende ick hoop de kennisse van de saecken van de zee soo te menageren, dat dese luiden mij niet bedriegen en sullen. Comt ergens iet beter voor, wij sullen daerop mogen letten. D'onseeckerheit heeft ons veel quaeds gedaen ende soude het noch connen doen.

De coning is siecker hebbende nu een dubbele tertiaen, waerdoor sijn desseings seer werden verachtert. De coninginne, zijn huisvrouw, wierd in de siecte van hem gehouden ende verre van hem gelogeert. Sij heeft bij raed van de gravinne van Soissons[5] haer verstout te gaen bij den coning ende te seggen, dat sij verdraegen had, dat men haer van alle affaires hadde versteecken, maer dat sij verstont, dat niemant haer conde beletten haer echten man in siecte bij te staen. Den coning heeft dat wel genomen ende haer datelijck logys doen geven naest het sijne, 't welck anderen, die ter contrarie de saeck meenden wel beleyt te hebben, doet vresen. Den prins van Condé[6] werdt door de sterrekijckers met groote hoop vervult: ende 't gunt hij hoopt werdt bij andere gevreest.

Men is hier seer vervaert geweest voor de Engelschen: doch schijnt, dat sij haar cours nae Spaignie nemen. Madame de Rohan[7] is te Genève: men vreest die van de religie, hertog van Savoye ende graef van Soissons[8] iet te samen voor hebben. 't Hof is vol ombragie. God geve den coning gesondtheit ende 't rijck vrede.

Ick en heb monsieur Hottoman[9] op sijn ernstige begeerte niet connen weigeren te leenen 150 gulden, te min alsoo sijn huisvrouw[10] sieckelick ende hij 't door

1 Hs. U.B. Leiden, cod. Pap. 2. Gedrukt aant. Rogge, *Br. Maria v. Reigersb.*, p. 277.
2 Een van de zoons van Cornelis van der Myle, Jan, Adriaan of Arnold aant., wellicht Adriaan; hieruit blijkt, dat de zoon en niet de vader te Parijs was; zie n°. 1158, p. 146 n. 3.
3 De Richelieu.
4 Zien°. 1061, p. 31 n. 10.
5 Zie n°. 1152, p. 135 n. 5.
6 Henri de Bourbon.
7 Marie de Rohan, de woelige duchesse de Chevreuse, befaamd om haar schoonheid en berucht om haar intriges.
8 Louis de Bourbon; zie n°. 1094, p. 66 n. 12.
9 Zie n°. 1045, p. 1 n. 3.
10 Jeanne de Saint-Martin.

wanbetaeling van noode seide te hebben. Wilt mijn broeder dock van de ses boucken[1] vermaenen ende bidden, dat hij verneemt nae de brieven, die mess[rs]. de Puy[2] van mijnentwegen gegeven hebben aen Elzevyr, die hij seit te willen drucken[3]. 't Sijn brieven van Casaubon[4] aen mij. 't Waer goed, dat iemant te Leiden deselve copieerde, opdatter geen vervalsching in geschiede. Ick heb het getal daerop geteickent.

't Proces van de kinderen van den pensionaris Oldenbarnevelt[5] heb ick doorsien: oock daerinne geschreven; sal 't oversenden door d'eerste bekende. Met Intimaes[6] saeck sijn wij noch besich. Madame van Bocholt[7] is quaed te contenteren. Mijne gebiedenisse aen onse ouders, broeders, susters, vrunden ende vrundinnen, naementlijck aen mijn Heer ende Vrouw van der Mylen[8].

Tot Parijs, de 25e Julij 1627.

UE. altijd ghetrouwe
H. de Groot.

Men seit, dat veele brieven onderschept werden. Wilt op 't bestellen letten. Eene, die ick over Brabant had geschickt, is opgehouden onder den hoop, daernae laeten gaen, soo ick vandaer geadviseert. UE. sal die nu ontfangen. Ick heb daerenboven niet gelaeten van weeck tot weeck door de wegh over Sedan te schrijven: heb oock geschreven aen mijn broeders Reigersberg den, aant. raedsheer, ende de Groot. Ick ben seer verwondert in seer langen tijdt niet één letter gehadt te hebben van van Mede[9].

Adres: Eerbaere deuchdsaeme Juffrouw Maria Reigersberg, huisvrouw van Mr. Hugo de Groot.

1163. 1627 augustus 13. Aan Willem de Groot[10].

Facis pro solita tua bonitate, mi frater, quod me rerum, quae apud vos aguntur, ignarum esse non sinis. Recepi tunc et quas 18 Iulii[11] et quas Calendis Augusti dederas.

1 *De Veritate religionis Christianae;* zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 944 en opmerkingen
2 Zie II, p. 66 n. 7.
3 Bonav. of diens oom Abrah. Elzevier kreeg de brieven, toen hij in Parijs was. Zij werden in de eerste uitgave der *Epistolae* opgenomen, die eerst in 1638 te 's-Gravenhage verscheen.
4 Isaac Casaubonus.
5 Elias van Oldenbarnevelt; zie n°. 1088, p. 61 n. 10. Over het proces zie ook n°. 1171.
6 Zie n°. 1154, p. 138 n. 1.
7 Wie dit is, weet ik niet, ook niet, of zij iets met Inthima te maken heeft. Is het misschien de schuldeiseres, te wier behoeve juffrouw de Fourau geld voorschoot? Zie p. 138, n. 1.
8 Cornelis van der Myle en Maria van Oldenbarnevelt, wier zoon in Parijs vertoefde; zie boven, p. 151 en n. 2 aldaar.
9 Joh. Wtenbogaert.
10 Gedrukt *Epist.*, p. 797. Antw. op n°. 1160.
11 No. 1160.

Perplacet decretum de navibus, quae non proxima tantum, sed et longius absita maris observent. Grolae obsidio ut ex voto succedat opto, saltem ut hac in parte sublevetur res nostrorum ab amicis prope omnibus deserta.

Anglos Redani insulam jam tenere si non fama didicisti ex hoc regis edicto[12] intelliges. Defenditur a Gallis in insula eadem castellum Sancti Martini[13], famem

12 Zie *Mercure François* XIII, p. 845.

13 Hiervan is ook in de volgende brieven herhaaldelijk sprake.

magis obsessae multitudinis quam armorum eventus sperantibus Anglis, qui ad sex mille esse dicuntur, cum in castello sint bis mille admodum. Non ita clausum est Anglicis navibus mare, ut non scaphae duae victum ferentes per depressa penetraverint, cum spe eadem saepius pari successu audendi. A Sabaudo[1] multum erat metus, quia copias satis magnas habet et secum comitem Suessionensem[2] infensum huic aulae: sed minuit hunc terrorem dux regi auxilia sua offerens.

Dani negotium tum in numeranda ipsi pecunia, tum in milite conscribendo tarde procedit, quo magis et ipse et alii principes pacis cum Anglo suasores sunt et operam pollicentur contra faces ingerente Hispano, cujus negotium agunt etiam qui minime id cupiunt.

Argentorati Leopoldus[3] firmat res caesaris occupandae Galliae occasionem in usus suos rapiens. Deliberatur hic de legatione splendidiore ad nostros mittenda, ne et ipsi augeant Galliae mala. Spero, si quis eo iturus est, nostris rebus minus iniquum fore, quam is fuit, qui nunc reditum ultro dicitur postulare[4].

Transeunte hac nuper Berchio[5] vidit me is, qui pastor[6] familiae ipsius fuerat. Narrabat se habere *ἀνέκδοτα* quaedam magni illius Pauli Servitae[7]. Inter caetera scriptum breve de Arcanis Papatus[8], quod si ipse non est editurus mihi describi pervelim.

Si qua cum Anglis invenitur pacis ratio, recalescent hic consilia de longinquis navigatibus. Ego ut, si qua in re consular, parata habeam, quae opus est, oro te per uxorem[9], aut siquis alius huc venit, mihi mittas haec, quae puto esse in

1 Carl'Emanuele, hertog van Savoye.

2 Louis de Bourbon, graaf van Soissons; zie n°. 1094, p. 66 n. 12.

3 Aartshertog Leopold Wilhelm van Oostenrijk (1625-1662, geb. 1614), bisschop van Straatsburg.

4 Charles d'Espesse; zie II, p. 334 n. 3.

5 Johan Matthijsz. Berck (1565-1627), sedert 1622 gezant te Venetië; hij keerde ziek naar het vaderland terug en overleed op 17 augustus; zie II, p. 250 n. 5.

6 Andreas Colvius (1594-1671); hij werd na zijn terugkeer in het vaderland leraar bij de Waalse Kerk. Als wis- en natuurkundige genoot hij vermaardheid. In 1651 deed hij te Rotterdam een latijnse vertaling van Paolo Sarpi verschijnen: *Historia Inquisitionis P. Paoli Veneti, Cui adjuncta est Confessio Fidei, quam ex Italica lingua fecit A. Colvius.* Daarvan verscheen in hetzelfde jaar te Utrecht een Naderlandse vertaling: *De Historie van de Inquisitie ende in 't bijzondere, hoe desevle in het gebiedt van Venetien onderhouden wordt, voor desen bijeengestelt door den eerwaardigen Vader Paolo Servita.*

7 Fra Paolo Sarpi, serviet, Venetiaans historicus (1552-1623). Na te Rome enige jaren (1585-1588) zijn orde gediend te hebben als professor, provinciaal en procureur-generaal keerde hij naar Venetië terug. Hij schreef tegen de paus en de katholieke Kerk zijn beroemde *Istoria del Concilio Tridentino di Pietro Soave Polano*, dat eerst in 1619 en vervolgens in 1629 verscheen.

8 Een onvoltooid werk van Paolo Sarpi; zie G.D.J. Schotel, *Kerkelijk Dordrecht. Eene bijdrage tot de Geschiedenis der Vaderlandsche Hervormde Kerk sedert het jaar 1572.* I. Utrecht 1841, p. 321 (n. 2 van p. 320).

9 Maria bevond zich nl. in Holland. Van de genoemde boeken vindt men de meeste vermeld in P.C. Molhuysen, *De Bibliotheek van Hugo Grotius in 1618* in *Mededeelingen der Nederlandsche Akademie van Wetenschappen, Afdeeling Letterkunde. Nieuwe Reeks, Deel 6, No. 3.* Amsterdam 1943: *Decisiones Rotae Genuensis*, n°. 79; *Consulato del Mare*, n°. 205 - zie ook Jacques-Charles Brunet, *Manuel du Libraire et l'Amateur de livres* II^{5}, Paris 1861, kol. 234/5-; *Statuta Angliae*, n°. 34 - zie ook Brunet, *Manuel du Libraire* V^{5}, Paris 1864, kol. 517 -; *Dictionarium Italicum*, n°. 216; *Dictionarium Anglicum*, no. 201; *De Zeerechten*, n°. 335; *De Handvesten in Keulen na Amsterdam*, n°s. 322 en 324; voor *Placcaten en Ordonnantiën van Gelderland, Utrecht, Overyssel, Vriesland, Groningen* zie *Catalogus van Boeken in Noord-Nederland verschenen van den vroegsten tijd tot op heden*. Samengesteld door de tentoonstellings-

pauperrima nostra supellectile libraria: Decisiones Rotae Genuensis cum accessionibus; Consulato del Mare; Statuta Angliae; Dictionaria Hispanicum, Italicum, Anglicum; De Zeerechten; De Handvesten in Keulen na Amsterdam; Placcaten en Ordonnantiën van Gelderland, Utrecht, Overyssel, Vriesland, Groningen; Peckius de re nautica[1], Leges Graecae de rebus nauticis, rusticis, militaribus in 8. Ad haec velim adjungas: Logica Molinaei[2], Metaphysica et Physica Iacchaei[3]. Puto esse etiam in meis schedis congeriem eorum, quae ad res naufragorum pertinent; eam addi velim. Incidit enim nuper nobilis questio, in qua ferme omnes periti horum se occupant.

Placet quod de libris scribis de Veritate religionis Christianae[4]. Exemplaria exspectant hic amici, praesertim is, cujus in gratiam operam hanc suscepi, Bignonus[5]. Sed de Phoenissis[6] quidem rogo memineris. Si ibi nemo avidus est, erunt hic qui pro beneficio accipient. Sed ego nostrates praelatos cupio.

Vale, frater optime, cum parentibus, uxore[7], sorore[8], marito ejus[9] aliisque cognatis et amicis. 13 Augusti 1627.

Tuus ut fratrem decet
H. Grotius.

1164. [1627] augustus 13. Van Maria van Reigersberch[10].

Alderliefste,

Desen schrijve ick wt Middelburgh. Ick ben voorleden maendach wt Hollandt vertrocken, sulcx dat ick den uwen, dien ick dese weecke behorde te hebben, ghemist hebbe. Ick en twijfle niet, ofte sal mij naeghesonden werden.

Onderentusschen versta ick wt den bryef, die uE. aen mijn broeder den rentemeester[11] gheschreven hebt, de troubelen tusschen Vranckrijc ende Engelandt,

1 Petrus Peckius (1529-1589), professor te Leuven, was een der eersten van de nieuwe tijd, die zich bezig hield met het zeevaartrecht. Hij schreef: *Commentaria in omnes pene juris civilis titulos ad rem nauticam pertinentes*. Lov. 1556.

2 *P. Molinaei Elementa Logices*. Lugd. Bat. 1596, een boek, dat binnen weinig jaren 13 uitgaven beleefde. Grotius had Molinaeus' lessen in de logica te Leiden gevolgd. Zie over hem n°. 1166, p. 158 n. 10.

3 *G. Iacchaei Institutiones Physicae*. Lugd. Bat. 1615 (als editio auctior et emendatior herdrukt in 1624) en van dezelfde *Primae philosophiae institutiones* (geschreven op aandrang van Grotius). Lugd. Bat. 1616, 1640. Iacchaeus (omstr. 1578-18 april 1628) was professor te Leiden; zie ook p. 115, n. 2.

4 Zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 944 en opm.

5 Jérôme Bignon (1589-1656), vermaard Frans jurist. Hij publiceerde reeds op zeer jeugdige leeftijd en was in 1626 advocatus regius bij het parlement van Parijs geworden. Zie voor Bignons dankbrief n°. 1190.

6 Zien n°. 1082, p. 57 n. 17.

7 Alida Graswinckel.

8 Adriana.

9 Frederik van Losecaat.

10 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. A5ld. Eigenh. oorspr. Gedrukt Rogge, *Br. Maria v. Reigersb.*, p. 146.

11 Johan van Reigersberch.

waervan al eenigen tijdt te voeren loopende gherughten waeren. Caerleton[1] hadde hier zeer hoogh gheaffermeert, dat het dessein op Vranckrijck niet en was, en nu men hem dat zeidt, antwoordt hij, dat de Engelschen wel meer in Vranckrijc gheweest zijn. Het is wonder, dat men daer niet beeter toeghezien en heeft. Ick meene, datter wel zijn, die het wel moegen lijden, al en rouppense niet lude. Deskaelges[2], die hier van weegen den hertogh van Savoien[3] is, en is hier niet om vliegen te vangen. Eenige meenen zij met Spaengen eens zijn. Ick verwonde[re] mij, datter zijn die twijflen, of die van Rotsselle het met de Engelsen sullen houden. Voor mij en gheloove niet, dat se zoo vaerde ghegaen zijn zonder te weeten, hoe zij met die van Rotsselle stonden. Godt wil het rijck ende de goede ingesetenen bewaeren. Hier werdt ghezeidt, dat den prins van Condee[4] volck light tegen die van de relige.

Over acht daegen en hebbe ick aen uE. niet gheschreven, overmidts ick op mijn vertreck stondt, badt uE. broeder het tselve wt mijne naem te willen doen, denwelcken het ghedaen heeft. Ick hoope uE. immers al mijnne brieven sult ontfangen hebben. Ick en hebbe noeidt weecke verzumdt te schrijven, als doen Intima[5] quam. Broeder de Groodt heeft uE. int breede gheschreven, dat goedt waer, dat uE. een brief schreef aen die van Rotterdam ende daerbij verzoght betaellinge van de penningen, die verscheenen zijn; uE. sult se ghelieven aen mij te zenden. Sal lieghtelijck een klein reisken van vier ofte vijf daegen doen om de zaecke te gaen recommandeeren. Ick bidde uE. daer wel op te willen letten ende den brieff zoo in te stellen, dat se niet en offensert, oock niet te humbel; ick betrouwe dat uE. diskretie toe. Se dient oock wel gheschreven, opdat se se connen leesen. Ick hebbe daer zijnde eenighe aenghesproecken, die dat meede goedt vinden.

Cornelis is eenighe daegen te Leyden bij Vossius[6] gheweest; de resolutie is, dat hij noch hier sal blijven, dan het waere goedt, dat uE. eens aen Stangeerus[7] schreeft ten einde hij hem wat meer aenporde. Hij heeft begrijp ghenogh, maer en is niet nerstych. Zouden hem van Stangeerus ghenomen hebben, dan hebbent ghelaten, overmidts wij hem vreesden daermeede te kort te doen. UE. schrijft van Dirck[8], dat men met de vrienden van zoude sprecken. Dat is al niet; uE. moet weeten, wat hij der van wil maecken. Hij en kan noch niet leesen, hij gaedt schoel, begundt wat te schrijven. Hij is goedt; uE. weet wel, dat ick altijdt zegge, dat de stoudtste kinderen de gaeuste zijn. Wiltter terdeege bij u zelve op dencken ende mij u meeninge laeten weeten, want een ander en sal daer geen resolutie op zeggen. Bijaldyen uE. hem wilt laeten studeren, zoo moet uE. mij schrijven, waer ick hem doen sal. Pieter sal meede in 't schoel moeten gaen woenen. Drie gelijck is al wat veel, dan ick stelle het teenemael tot u diskretie.

Nieus en kan ick uE. niet schrijven. Men verwacht hier alle dage tijdinge, dat Grol over sal zijn. De laeste tijdingen waeren, dat de galleries besteedt waeren.

1 Sir Dudley Carleton, de Engelse gezant in Den Haag.
2 Alexander, abbé de Scaglia, gezant van Savoye bij het Franse hof.
3 Carl'Emanuele.
4 Henri de Bourbon.
5 Nl. 4 juli; zie n°. 1158. Over Inthima zie n°. 1154, p. 138 n. 1.
6 Zie n°. 1161, p. 150.
7 Zie n°. 1161, p. 150 n. 3.
8 De derde zoon, geb. 1618, na Cornelis (1613) en Pieter (1614$^{\text{aant.}}$).

Mijnheer de prins heeft over eenighe daegen gheschreven, dat den viandt zeer naebij was, dan dat hij wel gheresolveert was hem te wachten. Den prins werdt zeer ghepresen van goedt beleidt ende nerstycheyt. De soldaten zijn zeer kourageus. Mijnheer de prins zeidt hem liever doot te laeten slaen als de stad te verlaeten, hoewel zijn broeder die plaets tweemael verlaeten heeft[1].

Hiermeede sal ick blijven
uE. altijdt ghetrouwe
Marie v. Reigersberch.

Alle de vrienden ghebieden haer zeer aen uE. Den tijdt van mijn thuys commen sal begunnen te naerderen. Desen XIII Augustij.

Adres: A monsieur monsieur Grootius a Parijs. Port.
In dorso schreef Grotius: 13 Augusti M.v. Reigersberch. Rec. den 30 Aug.

1165. [1627] augustus 20. Van Maria van Reigersberch[2].

Alderliefste,

Den uwen van den 7 Augusty is mij gisteren te Middelburgh wel behandicht. Den voorgaenden en hebbe ick noch niet ontfangen, ic meene die in Hollandt gesonden is, sulcx dat ick niet en versta, wat uE. van Hotteman[3] wilt zeggen. Ick en mis geen van uwe brieven, se zijn mij alle wel behandicht.

Wij zijn hier zeer becommert, hoe het daer gaedt. Men oordelt hier, dat bijaldyen de Franssoeisen het fort St. Marthin[4] connen houden, de Engelschen daer niet ten besten aen en sullen zijn, want sullen zeer onverzyen zijn van victuaelge en geldt. Ick hebbe verstaen, dat Jochymy[5] ende Cats[6] aen Bockingam[7] vraeghde, waerop men dit oorlogh fondeerde; hij antwoorde, offer niet reden ghenogh en was, alzoo de Franssoisen besigh waeren om de negosie bij de handt te neemen, hetwelck Engelandt noeidt en zoude lijden. Dit magh uE. wel voor zeecker nae vertellen.

Wij verwachten alle daege, dat Grol over zoude zijn. Graef Henderick van den Bergh[8] is over weinigh daegen met zijn leger ontrendt een half uere van het onse

1 Maurits had in 1595 en in 1606 het veld moeten ruimen.
2 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. A51e. Eigenh. oorspr. Gedrukt Rogge, *Br. Maria v. Reigersb.* p. 149.
3 Zie n°. 1162.
4 Zie n°. 1163. Van de belegering van dit fort is ook in de volgende brieven herhaaldelijk sprake.
5 Albert Joachimi (1560-1654), ridder, heer van Hoedekenskerke, gezant van de Republiek in Londen.
6 Jacob Cats; zie n°. 1121, p. 96 n. 1. Hij was in dit jaar belast met een buitengewone zending naar het Engelse hof.
7 George Villiers, hertog van Buckingham, minister van Karel I van Engeland.
8 Hendrik, graaf van den Berg (1573-1638), heer van Stevensweerd, was de zoon van Willem van den Berg en Maria van Nassau, zuster van Willem van Oranje. Aanvankelijk in Spaanse dienst werd hij door de benoeming van de markies van Santa Cruz tot algemeen

gheweest ende hem daer in slaghordere ghezedt, opdat de onse hem daer zoude commen vinden, hetwelcke haer ongelegen was, alzoo zij wel leggen. Hij en heeft niet naerder derreven gaen.

opperbevelhebber een onverzoenlijke vijand van Spanje. In 1633 kwam hij in dienst van de Republiek.

Het tgene uE. mij schrijft, dat de raedtsheeren[1] van de heer van Valckenburgh[2] zouden ghezeidt hebben, en hebbe ick hier niet van verstaen. Ick verlange te weeten, of de vrouwe van Valckenburg derrewaert gaedt. Mijnheer den prins heeft belast, dat hij Dimmer[3] zoude ontfangen.

Ick verlange te weeten, hoe het uE. al mackt met zijn geldt, te weeten met het laeste. Van de boucken[4] sal ick uE. broeder schrijven. Ick sal de brieven aen die van Rotterdam met den eersten verwachten. Van Cornelis hebbe ick uE. gheschreven[5]. Als ick de brieven voor die van Rotterdam[6] hebbe, sal ick mij terstondt nae mijn reise scheicken.

Den ambassadeur Berck[7] is te Dorderecht tot der doot toe kranck.

Dit is al het tgene ick voor dees tijdt hebbe, schrijve met zeer grooten haest. Vraeght aen Aerjaen Cornelissen[8], of hij geen lust en heeft om Willem Janssoon[9] te besoucken, wij zouden dan wel tsamen reisen, als ick zoo vaerde ben.

Adieu, de vrienden alhier doen uE. zeer groeten.

Desen XX Augusty

uE. altijdt ghetrouwe

Marie Reigersberch.

Wee[s]t toch wel te vreeden. Ick sal haest thuys commen en alles sal wel gaen.

Adres: A monsieur monsieur Grootius a Paris. Port.

In dorso schreef Grotius: 20 Augusti 1627. M. Reigersberg.

1166. 1627 augustus 22. Aan Willem de Groot[10].

1 De gezanten van Orange; zie n°. 1150, p. 131 n. 7.

2 Zie II, p. 261, n. 1. De vrouw van Valckenburgh is Josine de Bie; zie p. 46 n. 13.

3 Dirk Dimmer, raad en rekenmeester van Frederik Hendrik; zie no. 1159, p. 148 n. 9.

4 Zie n°. 1163.

5 Zie n°s. 1161 en 1164.

6 Zie n°. 1164.

7 Zie n°. 1163, p .153 n. 5.

8 Van elders is een zekere Adriaan Cornelissen van Zevenbergen bekend, een remonstrant uit Amsterdam. Misschien is echter Adriaan Cornelisz. van der Myle bedoeld.

9 Misschien Willem van Stoutenburg?

10 Gedrukt *Epist.*, p. 789; *Praestantium ac eruditorum virorum epistolae ecclesiasticae et theologicae varii argumenti, inter quas eminent eae, quae a Jac. Arminio, Conr. Vorstio, Sim. Episcopio, Hug. Grotio, Casp. Barlaeo, conscriptae sunt*. Editio tertia. Amstelaedami 1704, p. 725. aant.

Scripseram nuper[11] ad te, frater optime, de Heinsii libro[12]. Repeto nunc multa esse non spernenda, sed horum non pauca sumta ex Scaligeri literis[13], ex Deucero, Fuldero et Seldnero[14], non nominatis his, qui erant ut Philo loquitur

11 No. 1159.

12 Zie n°. 1156, p. 142 n. 5.

13 Zie n°. 1156, p. 142 n. 4.

14 Johann Deucer, filoloog uit het begin van de 17de eeuw; Fulderus heb ik niet met zekerheid kunnen identificeren: er is een Erhardus Fulderus bekend, wiens *Disputatio physica de vita et morte ac de causis longitudinis et brevitatis vitae*, praes. R. Goclenio in 1592 te Marburg verscheen en een Jonathan Fulderus; diens *Resp. Theses physicae de respiratione*, praes. R. Goclenio is eveneens te Marburg in 1592 uitgekomen; ook is er nog een Andreas Fulda, mag. phil. geweest, die graecus was te Jena en in 1595 is overleden.
Met Seldnerus zal John Selden (1584-1654) bedoeld zijn, een der geleerdste en veelzijdigste mannen van zijn tijd.

πατέρες τοῦ λόγου. Quo magis introspicio, eo magis verum comperio omnes eos, qui *περὶ Τριάδος* volunt supra *τὰ ἐν ταῖς γραφαῖς χειμένα* sapere poenas dare *τῆς ὑψηλεφροσύνης* Studio aliis contradicendi eo dilabuntur, ut sibi ipsi contradicant. Vel paginam ejus quem dico libri 272 considera. *πραχτιχόν* dicit esse id quod est *οὐσιωδῶς*, id est id quod re, non mente ac ratione distinguitur. Mox progrediens essentiam in divina Trinitate ait re, proprietates autem personarum mente distingui. Atqui *γενεὰ* illa *ἡγαλθειχὴ* est inter proprietates personales, quam cum ait fateri *πραχτιχὴν*, et *πραχτιχὴν* interpretatur re diversum, plane huic stat, inde dicit. Deinde quis vel modice versatus in istis tricis concedat bonitatem et voluntatem Dei re distingui? Aliter plane sentit schola Graeca et latina, an recte nunc non disputo. Sed qui consensu et receptis sententiis auram captat de hoc cogitare debuit. Mihi constat patres in explicatione harum rerum plurimum dissensisse, etiamsi vocum quarundam sono inter se conveniant: quae sex repertae sunt, bono affectu, successu non semper optimo. In illis quae citat excerptis valde dubito an non exscriptor *παραχτιχὴν* posuerit, cum ponere deberet *προαρχιχὴν*, qua voce video Graecos saepe uti.

De libris ex nostra supellectile et chartis, quas ad me mitti velim, nunc non repeto[1]. Velim explores, penes quem sint chartae, quae in aedibus Basianis[2] mihi ereptae sunt; deinde, ubi sint libelli quidam typis excusi, quos cum chartis utendis mihi Hottomannus dederat[3].

Varia hic sunt judicia de Anglicana expeditione. Constat in castellum[4], quod nunc obsidetur, importata esculenta, quibus se sustinere possint ad finem Octobris. Qui praesidium regit Toirasius[5] scribit regi, qui nunc morbo liberatus est, a vi nihil se metuere. Et sane videtur non frustra id sibi polliceri, nisi forte, quod quidam jactitant, majores ex Britannia copiae adventent. De aqua potabili haesitatur. Constat ante obsidionem unum fuisse in castello puteum et qui extra sunt ab Anglis corruptos. Unum autem non sufficere copiae eorum, qui obsessi sunt. Efficiunt enim tria ferme millia. Sed asseverant nonnulli novas venas ab obsessis repertas; quod compertumne sit, an ut in bellis multa ad famam sparguntur, ostendet dies. Medicamentorum penuria vexat obsessos. Toirasius centum quinquaginta aegrotis exitum petiit nec impetravit.

Mitto ad te epistolas Casauboni ad Tilenum[6] rogatu Puteanorum[7], quos rogaverat Elzevirius[8]. Sed ipse non immerito timet, ne et non evulgentur hae literae - Riveto[9] intercedente in Molinaei[10] gratiam: sunt enim multa contra

1 Zie n°. 1163.
2 Over de papieren, die na de gevangenneming in 1618 bij de rekenmeester Johan Basius in beslag waren genomen, zie de brief van Nicolaes van Reigersberch dd. 26 juli 1638 (Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 492).
3 Zie II, p. 22 n. 3.
4 Het fort St. Martin; zie n°. 1165, p. 156 n. 4.
5 Jean de Bonnet de Toiras die het fort St. Martin tegen de Engelsen verdedigde.
6 Daniel Tilenus; zie n°. 1063, p. 34 n. 5.
7 Zie II, p. 66, n. 7.
8 Zie n°. 1162 en p. 152 n. 3 aldaar.
9 André Rivet (omstr. 1572-1671 aant.), hoogleraar in de godgeleerdheid te Leiden, invloedrijk en consequent volgeling van Calvijn.
10 De Parijse predikant Pierre Dumoulin (1568-1658), beroemd Frans theoloog. Hij was van 1593 tot 1598 professor in de filosofie te Leiden, waar Grotius zijn lessen gevolgd heeft en op 27 september 1597 aristotelische stellingen onder hem verdedigd heeft. Hij was een vurig en bekwaam verdediger van de zuivere leer van Calvijn.

illum - et ipse autographa haec perdat, quae, ut meretur viri magni memoria, magni facit. Postea perlectis literis nihil magni reperio, quod Molinaei fautores possit offendere. Itaque et ille et ego tuae committimus fidei, ut si fieri potest edantur cum caeteris, certe utcunque res cadet, ut sua ad ipsum redeant. Summum in Italia amicum habeo Guiscardium[1], ducis Mantuani[2] consiliarium. Is quid me roget vides ex scheda hac sermone Italico. Rogo igitur per amicos fidos compares exemplum testamenti Guilielmi de Ponte[3]. Quicquid impenderis, de mea pecunia deduc. Res ita curetur, nequid resciscat Octavius, defuncti frater. Inquire etiam, an quid jus peculiare sit Trajecti de testamenti factione aut successione peregrinorum et an jus civitatis defunctus obtinuerit. Sed quantum ego memini in nostris regionibus exteri in rebus illis pari jure cum civibus habentur. Hoc negotium tibi commendo quantum possum maxime. Cum legato Langeracensi[4] de instaurando foedere colloquuntur Bulionius senator ac Castellinovanus[5]. Espessium[6] huc redire rumor est, sed qualis diu nos fefellit.

Saluta quaeso parentes et amicos. 22 Augusti 1627.

Quae his inclusae sunt alteram ad Medium, id est ad Hortulanum[7], altera ad Nieuportium[8] cures velim. Nascuntur sub manum negotia, quibus te onerem. Rogatamicus[aant.] meus vir potens resciscas, possitne Iacchaeus[9] eo adduci, ut Lutetiae velit vivere per biennium, accepturus honorarium quingentos coronatos annuos, ut separatim habitans domum illius veniat et de studiis philosophicis quantum otium ipsius fert quod exiguum est, conferat. Si haesitat, an huc velit transcurrere per ferias, itineris sumtus sive conditio placuerit sive non ab ipso recepturus.

Vale mi frater.

Tuus totus *κτήσει καὶ χρήσει*
H. Grotius.

1167. 1627 augustus 23. Van G.J. Vossius[10].

1 Aan hem is de brief n°. 916 (II, p. 387) gericht. Grotius vraagt in de volgende brieven nog herhaaldelijk inlichtingen over deze zaak; zie n°s. 1171, 1172, 1175, 1177, 1179, 1194, 1222, 1241 en 1244.

2 Vincenzo Gonzaga (29 oktober 1626-26 december 1627, geb. 1594). Zijn neef, Carlo Gonzaga, volgde hem als hertog van Mantua op.

3 Over een Guilielmus de Ponte is niets bekend, wel over Jeronimus, broer van Octavianus (niet Octavius). In een in de Italiaanse taal gestelde acte van 13 augustus 1623 voor notaris Joh. A. Wttewael te Utrecht komen voor: Jeronimus en Octavianus dal Ponte, fratelli. Laatstgenoemde overleed in 1645, 89 jaar oud, en werd in de Jacobikerk begraven. Hij werd overluid in de Dom, hetgeen erop wijst, dat hij een man van gewicht was, ook financiëel. Hij was tafelhouder in de Bank van Lening. Kennelijk zijn de namen Girolamo en Guglielmo verward.

4 Gideon van den Boetzelaer, heer van Langerak, gezant te Parijs.

5 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon en Ch. de l'Aubespine, markies van Châteauneuf.

6 Charles d'Espesse; zie II, p. 334 n. 3.

7 Johannes Wtenbogaert.

8 De secretaris van Schiedam; zie n°. 1108, p. 83 n. 8.

9 Zie I, p. 213, n. 2.

10 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. III E 1. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Ep. eccl.*, p. 726; *Gerardi Joan. Vossii et Clarorum Virorum ad eum Epistolae* Collectore Paulo Colomesio Ecclesiae Anglicanae Presbytero Londini nuper editae Nunc accuratius recusae; Argumentis et Indicibus necessariis auctae. Auguatae Vindelicorum MDCXCI, p. 125; G.I. Vossius, *Opera in sex tomos divisa*. Quorum Series post Praefationem exhibetur. Amstelodami, Ex Typographia

Tandem, maxime et amicissime vir, prodit in lucem historia mea de historicis latinis[1], cuius exemplar nunc mitto; quod, licet nihil elucubrarim subtili tuo judicio dignum, tamen, quia meum est, placiturum confido. Si ausus fuissem ulterius onerare conjugem tuam[2], addidissem codicem alterum ad Salmasium[3]. Sed fiet id per Lamerium[4], qui Gallias cogitat. Simul aliquid ad eum literularum addam.

Dicere vix possim, quantopere sim sermone et literis multorum fatigatus, ut tuerer honorem soceri[5] adversus Thuanum[6]. Et diatribam super eo seorsim postularunt. Mihi etsi impense honori Juniano studuerim semper, res tamen ea tanti visa non est. Quare satis fore putavi, si id fieret praefatione altera operis nostri, quae est ad lectorem. Ita autem respondeo, ut salvo soceri honore modestius potuerit nemo. Idem scio judicabis ipse, ubi videris. Movere me non solum magna Thuani merita, sed etiam quod filium[7] eius viderem tantopere a te amari; quem scirem nihil immerito magni facere, praeter me unum. Sane hic erga nobilissimum juvenem amor tuus tanti apud me fuit, ut vel acerbius aliquid tam multorum assiduo impulsu cogitantem, facile posset sufflaminare. Acrius paullo insurrexi adversus Scaligerum[8], quia edoctus essem ab eo fonte esse, quod pleraque de Junio Thuanus hausisset. Et fidem faciebant multa. Memor eram, qualia superstes evomuerit adversus Junium, cum totus in fermento jaceret. Et meminisse ipse potes. Adhuc in nostris et aliorum manibus versantur codices Juniani Scaligeri manu oppleti bellis illis elogiis: simia, asinus, cojone, et aliis id genus convitiis, *βωμολόγῳ*, non Scaligero dignis. Et hocce anno Heinsius noster in lucem edidit epistolas Scaligeri[9], in quibus non urbanatim, sed rusticatim Junium tanquam Cumanum asinum[10] tangit, homo caetera magnus, sed nimis malignus nec ita animatus, ut se etiam hominem esse cogitaret. Vellem Heinsius periodos eas, in quibus de Junio Scaliger loqueretur, imo totas epistolas omisisset. Nunc asteriscum ponere fuit contentus; interim relinquit, ubi dicatur edidisse notas in Cypriani magistrum[11], contulisse Manilium cum MSSis codd. Palatinis, aliaque id genus: quasi multum intersit, utrum dicam Sophronisci filium, an Socratem; Trojani belli scriptorem, an Homerum. Equidem vellem hanc mihi respondendi necessitatem non imposuisset Heinsius. Et tamen ita respondeo, ut qui nesciat hocce anno editas apud nos esse Scaligeri epistolas, nescire etiam possit per eum, cuius me nomini dico parcere velle, intelligi Scaligerum. Nempe tum demum nomino, cum eius de Junio epicedium refero[12]. Iccirco tandem subjungo aliquid de epistolis

1 *De Historicis Latinis libri tres*, bij Le Maire in 1627 verschenen; zie Petit, *Bibliogr. Lijst*, p. 172 n°. 16. Het boek is opgedragen aan de hertog van Buckingham.
2 Maria was nl. in het vaderland.
3 Zie n°. 1156, p. 142 n. 6.
4 Le Maire; zie 1145, p. 127 n. 6.
5 Franciscus Junius Sr. (du Jon) (1545-1602).
6 Jac. Augustus; zie II, p. 138 n. 5.
7 Franciscus Thuanus, aan wie Grotius zijn *Silva* had opgedragen; zie II, p. 101 n. 7; zie ook Ter Meulen-Diermanse, n°. 137.
8 Joseph Justus Scaliger (1540-1609).
9 Zie n°. 1156, p. 142 en n. 4 t.p.
10 Gelezen zal moeten worden *Cuneanum* of *Cunianum*. De bewoners van de Noord-Italiaanse stad Cuneo golden als de domste lieden van Italië.
11 D.i. de christelijke schrijver Q. Septimius Florens Tertullianus (omstr. 160-na 220).
12 Op blz. 12 van de niet van paginanummering voorziene oratio ad lectorem.

praestantis viri, sive dicti sive adhuc innominati vobis. Nempe innominati, ubi calumniae reum ago. At nominati honorifice, ubi eius de Junio elogium commemoro. Summa autem defensionis nostrae eo redit, dicere potuisse Junium de criticis suis, et aliis similis monetae, illud Arellii Fusci[1]: Ne quis me ex his censeat. Dicavi opus meum illustrissimo Buckingamiae Duci[2]. Nempe ut cancellario Academiae Cantabrigiensis, ad quam honorifice vocatus essem; simul ut testarer affectum meum erga gentem eam, in qua tot mei amantes haberem. Displicebit fortasse nonnullis apud vos laudatio ducis: sed scripta haec a nobis, priusquam fama increbuisset belli Anglicani adversus Gallos. Nec ad similes mei, innocuos Musarum cultores, iudicium pertinet, utrius regni caussa hoc in bello potior sit. Equidem opto, ut genti utrique bene vortat, etsi id fieri quo pacto possit, minime videam.

Excusus jam liber tuus de religionis Christianae veritate[3]. Quem cum lego in coelesti coenaculo cum dis mihi epulari videor. Ut quam correctissime ederetur curavi, ut potui et debui. Sed cum semel Ultrajectum, iterum mihi Hagam excurrendum esset, nec persuadere possem typothetis, ut absente me alia praelo subjicerent, filiis curam committere sum coactus. Ita factum, ut tribus quatuorve pagellis quaedam compareant negligentius edita, ea imprimis, unde errorem spissum ad calcem annotavi. Fragmenta illa, quae in rutis caesis tragicorum[4] comparent, speravi propediem posse recudi. Sed nihil hactenus aeque obstitit, quam quod talia a paucis legantur; quippe, si *γνώμας* paucas exceperis, eiusmodi sunt omnia, ut nihil inde commodi referant alii, quam penitioris literaturae amantes, quos grammaticos vocamus. Sed tamen, quia jam finem suum historia nostra habet, hanc etiam curam suscipere animus est; nec urgere Lamerium desinam, qui moras semper nectit, neque id alia de caussa, quam quia non facile Seneca cum fragmentis inveniat emptorem, ob molem tot criticorum, qui nihil annotarint, quod sit ad vulgi gustum. Quod ad duos tres, ut cum Varrone dicam, Phreneticos Septentrionis filios[5], quibus moris magnas ciere tempestates, si quis non per omnia eorum sequatur opinionem, velut *χυρίαν δόξαν:* mihi quidem nunc aliquanto pacis amplius, atque opto, ut aeternum eos Aeolus compescat. V. Cl. Janus Gruterus[6] in Academiam Groningae et Omlandiae vocatus est, ut ibi succedat Ubboni Emmio[7]. Venturum spero, non tantum quia is vir est, qui, ut de Mario M. Ciceronis Scaevola vester dicebat: Canescet saeclis innumerabilibus[8], verum etiam quia affinitate est uxori meae junctissimus[9] et mei amantissimus.

1 Arellius Fuscus, Griek van geboorte, was een beroemd rhetor ten tijde van Augustus. Wij worden over hem slechts ingelicht door Seneca pater in diens *Controversiae* en *Suasoriae*.
2 George Villiers, hertog van Buckingham.
3 Zie n°. 1089, waar Grotius Vossius naar zijn mening laat vragen over het manuscript; zie ook Ter Meulen-Diermanse, n°. 944 en opmerkingen.
4 Zie II, p. 29, n. 8. Een herdruk is niet meer bij Vossius' leven verschenen; zie Petit, *Bibliogr. Lijst*, p. 165 no. 7.
5 Varro bij Nonius Marcellus 46,8.
6 De filoloog J. Gruter (1560-20 September 1627), die in dl. I herhaaldelijk wordt genoemd; zie register aldaar.
7 Ubbo Emmius (geb. 1547), geschiedschrijver van de Friezen en sedert 1614 hoogleraar te Groningen, was in 1625 overleden; Gruter heeft het beroep niet aanvaard.
8 Cicero, *Legg.* I 1 § 1.
9 Elisabeth Junius werd in 1607 Vossius' tweede vrouw. Zij was een dochter uit het

Filius meus Franciscus praeclarum opus tuum de jure belli[1] prope ad unguem callet. Et quid ei, quem juris studio destinavi, melius commendassem? Memini enim me apud Tullium legere in primo de Legg.[2] ex intima philosophia disciplinam juris hauriri oportere. Id quidem comprobasse mihi primus videris. Scire desidero, quid post hunc laborem et gnomarum opus geminum[3], verum sapientiae thesaurum, publici juris facere cogites.

Vale, et a me, uxore, et familia omni salve plurimum.

Lugd. Bat. MDCXXVII. X. Kal. Sept.

Tuus aeternum

Ger. Jo. Vossius.

Adres: Amplissimo, et eximio viro, Hugoni Grotio. Lutetiam Parisiorum.

In dorso schreef Grotius: 10 Sept. 1627. Vossius.

1168. [1627] augustus 27. Van Maria van Reigersberch[4].

Alderliefste,

Den uwen van den XIII dezer hebbe ick gistere, wesende den XXVI, wel ontfangen. Ick ben blijde, dat uE. wel te passe is, wij zijn meede al tsamen wel, Godt zij ghelooft.

Het tgene uE. mij schrijft van weegen de vrou van Valckenburgh[5] aen nicht de Bie te schrijven hebbe ick vandaege ghedaen, alzoo ick goede gelegentheyt hadde. Ick ben drouve met de arme vrouw, ick vreese, dat men haer een parte sal spelen.

Wat joffrou de Forraeu[6] belangt, zoude mij meer over haer onbeschamdtheyt verwonderen, bijaldyen ick haer niet en kende. Wat magh zij toch ghezeidt hebben? Wat het zij, en wiltter u doch niet in ontstellen; zij is wel bekendt ende wij meede. En laet u immers niet beweegen haer noch te houden; doet al dat ghij kont om haer met goedtheyt te doen gaen, maer zoo ghij haer met die middel niet quidt werden en kont, zoo sult ghij den wegh van justitie moeten ghebrucken, want ick haer niet gaeren vinden en zoude. UE. dient Femme[7] wel te zeggen, dat het al te grof toe gaedt, dat het niet bestaen en magh, het is al te veel; zeght het haer vri. De mulle wert wel gheferreert, het salt hem zoo wel doen.

Tavondt sal men hier over Grol vieren, hetwelcke onttrendt acht daegen over heeft gheweest, waerover men hier zeer verblijdt is. Den admirael van Hollandt[8] isser ghebleven. Naerdat men eens bezigh was gheweest met parlemen-

1 Het werk was in 1625 bij Buon te Parijs verschenen; zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 565.
2 Cicero, *Legg.* I 5 § 17.
3 *Stobaeus;* zie II, p. 15 n. 4; en de *Excerpta;* zie n°. 1061, p. 30 n. 7.
4 Hs. U.B. Amsterdam, coll. R.K. N109f. Eigenh. oorspr. Gedrukt Rogge, *Br. Maria v. Reigersb.*, p. 155.
5 Zie II, p. 261 n. 1. Met nicht de Bie wordt wellicht bedoeld Maria van Almonde. de echtgenote van Joris de Bie en nicht van Grotius; Josine, de vrouw van Valkenburg, was hun dochter; zie I, p. 331 n. 2.
6 Zie n°. 1154, p. 138 n. 1.
7 Zie n°. 1154, p. 139 n. 1.
8 Willem van Nassau (geb. omstr. 1600, gest. 18 augustus 1627), heer van de Leck, onechte zoon van prins Maurits en Margaretha van Mechelen.

teeren ende wederom ghescheiden zonder iet te doen, zoo zijn zij aen malkanderen gecomme; doen is den admirael in zijn hooft gheschooten, morsdoot. Zijn broeder[1] quam int leeger, doen hij een uere ofte twee doot gheweest was. Een Schodts capitain wilde hem opnemen, isser meede ghebleven. Dit zijn de vruchten van het oorlogh. Men is bezigh om uwe ses boucken te drunken[2]; ick meen er eenige meede te brengen tot mijnder kompste.

U bouck de juere belly[3] wert zeer ghepresen ende wert dickmael in schrijftueren ghealegeert. Ick ben wt Hollandt commende met Schotte[4], de Witte[5], Cromom[6] ende noch eenighe pensionarissen, die over een revisie gheweest waeren, scheep gheweest. Daer was meede den proffessoor Waalleeius[7]. Hij ende eenige heeren waeren in diskoerssen, om wat reden men oorlogh mochte aennemen. Cromom allegeerde altijdt reden wt u bouck ende voughde daerbij: Grootius zeidt zoo. Het subjeckt was van die van de relige ende den coninck van Vranckrijck. Walleius zeide het bouck noch niet gheleesen te hebben. Cromom zeide het een zeer treffelijck bouck was. Hij vraeghde, of uE. wel vri hadt durreven schrijven. Mijn broeder, die daer present was, zeide, dat hij hem verwondert hadde, dat ment daer ghedruckt hadde. Mijn broeder zeide mij, dat het dickmael ghealegeert werdt. Walleius verzoght op mij, dat ic zijnne ghebiedenisse aen uE. zoude doen; zoo deede oock den raedtsheer Schotte, denwelcke zeer wel van uE. sprack.

Berck[8] is overleeden, is weinigh daegen te Dorderecht ghesondt gheweest.

Nu moet ick tot wat anders commen. Den duvel is in Hollandt wederom op de been, hetwelcke uE. aen dit bijgaende extrackt wel sult zien; zij willen mijn broeder ofte uE. wederom opt lijff[9]. Daer sal weer iet voor den dach commen. Arme bloen! zij zoucken de leden gherust te stellen, maer het prinsepaelste lidt dat doet het haer, dat is het ghemoedt; de plaester, die zij der zoucken op te leggen, salt noch meer ontstellen. Ick meene, dat bijaldyen zij mij met eenighe schien kosten wt Hollandt bannen, zij en zoudent niet laeten, want zij bersten van spidt, dat zij zien, dat ick van zoo veel eerlicke luden wel onthaeldt werde. Zij nemen de absentie van den prins waer. Wij sullen zien, wat zij doen sullen ende nerregens in ontstellen. Zij zijn boes, dat se zien, dat ick niet en verzoucken. Laet dat luden doen, die met haer zelve verlegen zijn. Zij schamen haer het ongelijck, dat se uE. ghedaen hebben. Voor mij ick ben in alles wel gherust en geve Godt de vraecke. Ick zegge dickmael met Seneka[10]: een goedt ghemoedt voerdt heerschappie. UE. en zoudt niet connen ghelooven, hoe wel men van uE. spreeckt ende hoeveel goede vrienden uE. heeft. De quade zijn zeer weinigh in ghetal, maer misbrucken veel sleghte ende eenvoudighe, dat meede wat zijn loop

1 Lodewijk van Nassau, heer van Beverweerd, (geb. omstr. 1600, gest. 1665), eveneens een natuurlijke zoon van Maurits en Margaretha van Mechelen.

2 *De Veritate religionis Christianae;* zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 944.

3 In 1625 bij Buon te Parijs verschenen; zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 565.

4 Mr. Apollonius Schotte, pensionaris van Middelburg, raadsheer in de Hoge Raad.

5 Mr. Andries de Wit, pensionaris van Dordrecht. aant.

6 Mr. Gerard Cromon aant. werd 17 juli 1629 raadsheer in het Hof van Holland.

7 Antonius Walaeus (1573-1639), hoogleraar in de godgeleerdheid te Leiden.

8 Zie n°. 1163, p. 153 n. 5.

9 Waarschijnlijk ziet dit op het pamflet: *Copie v.d. Brieff* ...; Knuttel n°. 3744; zie n°. 1130.

10 Vgl. Seneca, *Troades* 258.

moet hebben. Ick hoope uE. tot minder kompste in alles gherust sult zijn. Ick verlange naer de brieven van Rotterdam[1], zoo haest ick die hebbe, sal ick mij naer mijn reisse begunnen te schicken. Ick ben drouvigh wt de vrou van der Myllen[2] te verstaen, dat de peste daer is ende noch toenemdt. Draght toch sorge voor u selve, Godt, hoope ick, sal u bewaeren. Groedt toch alle goede bekende met namen monsieur van der Myle ende van Santen[3]. Ick hebbe verstaen, dat ons neef Josias[4] agent in den Hage sal zijn van weegen Denemercke. De zaecken van dien coninck staen heel sleght; men houdt heel zeecker, dat Tylgi over de Elbe is. Die van Amburgh ende Lubeecke handelen met den keiser, die van Holstein zeidt men, dat met den keiser gheacordeert zijn. Die de zaecke wel verstaen zijn der in becommert.

Men heeft hier gisteren zoo zeer ghevierdt, men heeft zijn leeve zoo zeer niet ghevierdt; het gheschiedt om de ghemeente wille.

Het tgene ick in mijnne laesten[5] schreef van Bouckingam hadde ick vergeten bij te zeggen, dat hij zeide, dat hij hem verwonderde, dat de onse spraecken om de zaeck tusschen Vranckrijck ende Engelandt te acordeeren, overmidts het de onse zeer schadelijck zoude zijn, zoo Vranckrijck sterck ter zee werde, vougende daerbij, dat men dat met alle middelen most beletten. Dengeenen, die hier vanwege Savoien is[6], is met Karleton[7] naer het leeger. Sommige meenen, dat het niet buten aparentie is van treves.

Hiermeede sal ick blijven
UE. altijdt ghetrouwe
Marie. v. Reigersberch.

Wt der Veere den XXVII Augustij.

Adres: A monsieur monsieur Grootius à Parijs. Port.
In dorso schreef Grotius: 27 Augusti 1627. M. Reigersberg.

1169. [1627 september 4]. Van Maria van Reigersberch[8].

1 Zie n°s. 1164 en 1165.
2 Maria van Oldenbarnevelt; haar zoon was te Parijs; zie n°. 1162, p. 151 n. 2.
3 De vorenbedoelde zoon van Cornelis van der Myle, en Willem van Santen, lid van de Raad van State.
4 Josias van Vosbergen, broer van Caspar en Johan, lid van Gecommitteerde Raden van Zeeland; hij was tot 1627 rekenmeester van Zeeland geweest. Tylgi is Tilly; zie p. 16, n. 5.
5 N°. 1165.
6 L'abbé de Scaglia; zie n°. 1164, p. 155 n. 2.
7 Sir Dudley Carleton, de Engelse gezant in Den Haag.
8 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. A5lf. Eigenh. oorspr. Gedrukt Rogge, *Br. Maria v. Reigersb.*, p. 151. De brief is m.i. van omstreeks 4 september. Maria schreef wekelijks; de voorgaande was van 27 augustus (n°. 1168); een brief uit Parijs kreeg zij in ongeveer 12 à 13 dagen (zie n°. 1168), zodat zij die van Grotius van 21 augustus op 3 of 4 september moet hebben ontvangen. Grotius' dorsale notitie is dan ook niet te begrijpen; trouwens, hij vergist zich

Alderliefste,

Den uwen van den XXI Augustij is mij op den behoorelijcken tijdt wel ter handt gecommen; ick en meene niet, datter eenige van uwe brieven ghemist zijn. Ick hoope, dat uE. nu alle de mijnne sult ontfangen hebbe. Ick verlange naer antwoorde op dengeenen, die uE. broeder aen uE. gheschreven heeft, ten einde

herhaaldelijk met data. Misschien bedoelt hij 29 september en dan zou hij die dag deze brief - zij het bijzonder laat - ontvangen hebben; vgl. n°. 1173, aanhef.

uE. aen die van Rotterdam[1] zoudt schrijven. Ick hoope die nu onderweege is en dat ick denzelven de naeste weecke sal ontfangen, want ick alleen daernaer wachte mijne reis te voorderen. Ick ben blijde uE. zijn geldt ontfangen heeft, hoope het andere meede wel sal commen en twijfele niet, ofte uE. doet daer zijn best toe. Mij dunckt, dat men hier zoo veel moeite heeft om een kleine somme ende dat noch van zijn eigen incommen te ontfangen als men daer doet om die groote. UE. en zoudt niet ghelooven, hoe qualijck hier geldt te becommen is, niemandt en wilder afscheiden. Ick doe mijn best om zoo veel bijeen te krigen als ick kan om een partij aen te leggen. UE. sult wel eens ghelieven aen uE. broeder te schrijven ende hem daerbij vermaenen, dat hij ons prosses[2] met den eersten wil voorderen.

Cromhoudt[3] ende Kouenburgh[4] hebben mij belooft, dat zoo haest de sack geforneert sal zijn, zij het bij de handt sullen neemen. Mij duncke het goedt meede ghenomen is. Wij en moeten niet verzumen alles te doen, dat met eeren ghedaen mach werden ende Godt de Heere de reste beveelen, dien ick vast vertrouwe dat zorge voor ons ende onse kinderen sal dragen, ghelijck hij tot noch toe ghedaen heeft.

Hier is tijdinge, dat den graef van Hollandt, te weeten melort Rische[5], met vier dusent man naer Rodtsselle ghevaren is tot versterckinge van de Engelschen. Men zeidt hier, dat die van Rodtsselle haer aen de Engelschen ghegeven hebben, hetwelcke wel trouweloos ghedaen is, en sullen alle haer leeven voor tretters ghehouden werden. Men oordelt hier, dat bijaldyen den koninck het fort maer kan houden, dat de Engelschen haerselve sullen konsumeeren. Het waer goedt, zoo daer veel freudt in dat quartier waer, want zij zeer snouppich zijn, sullen haerselve doot eten. Ick zie wel aen mijnzelve, dat het spreckwoordt waer is: wiens broodt dat men eet, wiens woordt dat men spreckt.

Hier is men zeer blijde met het veroveren van Grol, te meer alzoo het ghenoghsaem int bijweesen van graef Hendrick van den Bergh[6] ghenomen is. Hij was zeer becommert, dat ons volck haer vitorie zoude vervolght hebben ende in den sterdt gheslagen hebben, waerover driemael op eenen nacht allarm in zijn leger gheslagen werde. Daer is een dief bij een Fransman gheschooten, die een brief in de stadt zoude brengen, waerbij men verzoght, dat zij wt den thoren zouden vieren ende zoo dickmael als zij wt zoude stecken, te weeten het vierbaecken, dat zij de stadt noch zoo veel daegen zouden connen houden. Joncker Willem[7] is van een borger gheschooten, die lange hadt liggen micken, alzoo Zijn Ex^{tie}. geen uer daer te vooren tot tweemael toe op dezelve plaetse gheweest was met een groote witte pluim op het hooft. Den burger den admirael ziende vallen zeidde: daer leidt hij, meenende daermeede Zijn Ex^{tie}., ofte tenminsten, zeide hij, zoo hij het niet en is, het is altijdt een groodt heer. Zijn Ex^{tie}. zeide int wttrecken tegen den

1 Zie n°s. 1164, 1165 en 1168.
2 Het proces betreffende Grotius' verbeurd verklaarde goederen. Ook in brieven aan Willem de Groot is hiervan meermalen sprake. Men zie Mr. G. Moll, *De Confiscatie der goederen van Hugo de Groot* in *Oud-Holland* XXe jaarg. 2de afl. (1902), p. 83.
3 Nicolaes Cromhout, sedert januari 1620 president van het Hof van Holland, een van de 24 rechters.
4 Zie n°. 1155, p. 140 n. 6.
5 Harry Rich, earl of Holland.
6 Zie n°. 1165, p. 156 n. 8.
7 Willem van Nassau; zie n°. 1168, p. 162 n. 8.

gouverneur[1], dat hij bedrouft was, dat hij een schodt in zijn schoudder ghekregen hadde, pres hem, dat hij wel ghedaen hadde. Den gouverneur en antwoorde niet een woordt, dan sanderendaegs liet hij hem weeten, dat hij niet en dorts sprecken, overmidts hij veel vianden hadde, die alles ten aergsten over zoude draegen. Zijn Ex^{tie}. heeft groote gunste bij de soldaten ghekreegen, alzoo hij se zeer heeft gheanimeert ende aen zommighe geldt ghegeven boven haer gagen, opdat se wel zoude doen; is selfs zeer stoudt gheweest. Het doet veel contraremonstranten wee, zij en gunnen hem niet veel goedts. Den viandt is met een groote quantiteyt saloupen onttrendt het landt van der Goes gheweest meenende, dat heele landt, ja selfs de stadt af te loepen, doch is haer beledt gheweest. De dicken waeren swardt van de boeren, zoodat zij Godt danckten dat zij weer wegh waeren. Men zeidt het een aenslagh was, die Blaeubeen[2] over lange ghepreparеert hadde. Daer zijn nu soldaten wt het leger derrewaert alsoock naer Berge.

Tot hierentoe gaedt alles wel, maer in Dudtslandt liggen de mosselen, alsoo de zaecken daer heel sleght afloopen, want men zeecker houdt, dat Tilgy over de Elve is ende dat de steeden, daer ick uE. laest[3] van schreef, met den keiser gheacordeert zijn. Ist niet wel ghedaen, dat men de luden in een onnoodige oorloge engaeigeert; Godt en zeegent dat nimmermeer.

Nu van wat anders. UE. Iathins bouck[4] is ghedruckt, zoo mijn Vossius gheschreven heeft; sal aen uE. broeder schrijven, opdatter eenighe ghesonden werden om meede te brengen. Ick hebbe hem oock gheschreven, dat hij wil letten op de brieven van Kasabon[5], dan uE. meught het hem meede wel schrijven.

Vandaege is hier tijdinge gecommen, dat de Engelschen derthien scheepen ghenomen hebben, die nae Rouwaen voeren, vier wt Zeelandt en negen hollandtsche. De zeeusche waeren aen een schyp van oorloge vast, dewelcke dezelve afsneedt, alsoo hij hem tegen de Engelsche niet en wilde stellen. Offer oorloghscheepen bij de Hollanders waeren en weet ick niet. Dit zijn alreede de vreuchten van dat oorloge.

Hiermeede sal ick blijven

UE. altijdt getrouwe

Marie v. Reigersberch.

Zoo lange ick hier ben en schrijven mijn broeders niet, alsoo zij het op mij laeten aencommen. Zoo der eenighe brieven gecommen zijn aen de vrouwe van Valckenburgh[6] tsedert dat se vertrocken is, en wilt se niet bestellen, of ten waere dat se uE. oordere ghegeven hadde. Nicht de Bie[7] is met een brief bekommert, die se niet en weet, of sij se ontfangen sal hebben ofte niet, was aen uE. gheadresseert.

Alle onse vrienden doen u groeten.

1 Matthijs van Dulcken; zie Aitzema, *Saken van Staet en Oorlogh* I, p. 681 en Wagenaar, *Vad. Hist.* XI, p. 55.

2 De kapitein, die in 1623 aan de magistraat te Amsterdam kennis gaf van voorgenomen brandstichtingen; zie II, p. 346, n. 4.

3 N°. 1168. Tilgy is de veldheer Tilly; zie p. 16, n. 5.

4 *De Veritate religionis Christianae;* Ter Meulen-Diermanse, n°. 944.

5 Zie n°. 1162.

6 Josine de Bie; zie n°. 1168, p. 162 n. 5.

7 Zie n°. 1168, p. 162 n. 5.

Adres: A monsieur Grootius à Parijs. Port.
In dorso schreef Grotius: 29 Augusti 1627. M. Reigersberg.

1170. 1627 september 8. Aan G.M. Lingelsheim[1].

Mira *σύμπτωσις* evenit, optime Lingelshemi, ut ipso articulo temporis, quo ego alteras ad te scribebam de Syllabi editione[2] interpellaturus, responsio tua ad illas priores meas mihi redderetur, per quam abunde desiderio et meo et amici mei satisfactum est. Itaque ipsum libellum nunc mittimus, hac lege, ut et titulum, quem opportunissimum iudicaveris, prae eo, quem hic scriptum vides, imponas et addas, si qua eiusdem argumenti congestoris diligentiam effugerunt. Exemplaria quot volet ad nos typographus mittere, commodum erit. Et hic quidem liber pro pace ecclesiae vota facit, pia illa et Deo non ingrata, at apud homines odii plena et eorum vitio successu forte suo caritura. Interim civilem saltem inter Christianos pacem sperare et, si qua datur, promovere liceat. Satis, satis ubique sanguinis fusum, satis multae domus in gravissimas coniectae aerumnas, quo tandem verae pietatis fructu?

Ego si te tuis laribus, tuis fortunis redditum intellexerim, erit, cur incommoda mea patientius feram.

Vale, vir amplissime. VIII. Sept. 1627.

Tuus totus ut semper

H. Grotius.

Adres: D. Lingelshemio Argentoratum.

1171. 1627 september 11. Aan Willem de Groot[3].

Quas 8 Augusti ad me dederas literas, mi frater, trigesimo accepi. Responsum distuli, quia nihil certi erat, quod hinc nuntiarem, cum de castelli Sancti Martiniani obsidione[4] plane contrarii spargantur rumores, ita tamen, ut credibiliores sint qui defendi diu posse desperant. Etiam febricula quaedam mea intervenit, qua nunc Dei ope liberatus sum.

Tibi pro perpetua rerum mearum cura summas habeo gratias, quibus hoc addas velim, ut perveniant ad me chartae librique, de quibus scripsi antehac[5], et cum iis exemplaria bina Etymologiae et Syntaxeos. Nam quae habuit Petrus[6] partim perdidit, partim abusus est. Siqua invenire aut retrahere potes farraginem librorum typis datorum duobus aut tribus non magnis voluminibus, quam mihi olim cum chartis Licestrianis utendam dederat Hottomannus[7], erit id mihi gratissimum. Certe operam des rogo, ut per te fidem meam liberem. Miserant ad me nuper Oldenbarneveldii Eliae liberi litem Middelharnissianam[8]. Eam remisi cum commonitorio, quod qui describeret neminem hic habui. Itaque eos ad te allegavi, ut qui meam quamvis

1 Copie Kon. Bibl. Kopenhagen, Ny kgl. Saml. n°. 617, 93 BS. Gedrukt Reifferscheid *Quellen* I, p. 310. aant.

2 Zie n°. 1147.

3 Gedrukt *Epist.*, p. 789.

4 Hiervan wordt in de volgende brieven bij herhaling gesproken.

5 N°. 1163.

6 Zijn zoon Pieter.

7 Zie voor deze boeken en Leicersterse papieren I, p. 348, n. 4.

8 Zie n°. 1156.

festinantis manum nosses. Hac quoque in re operam tuam imploro, ne unquam desinam oneri tibi esse: quasi vero parum sit quod de

Mantuano negotio[1] nuper te rogavi atque etiamnum rogo. Nam is, qui a me id desiderat, valde est amicus mihi. Romae lectio librorum meorum de Iure belli[2] cum permissa aliquamdiu fuisset, subito interdicta est, et simul Apologetici[3] et Poëmatum[4] excusantibus severitatem inquisitoriam Quiritibus, qui cum cardinali Barbarino[5], literarum amante Lutetiae fuerant ac me viderant. At mea sane nihil interest, an Romae legar. In Gallia ejusmodi edictis non asscribitur bonum factum nec eorum ulla habetur ratio.

Iam nunc intelligo in armis esse Rohanium[6] et in hoc laborare, ut civitatum studia sibi adjungat. Etiam Sabaudus[7] cum Suessionensi comite[8] temporibus imminere creditur. Multi et principis Condaei[9] cum Espernonio[10] colloquia formidant.

Literas has ad patrem rogo quamprimum cures.

Vale, frater optime, cum conjuge[11] et familia.

11 Septembris 1627.

Tuus animo non minus quam ortu frater

H. Grotius.

1172. 1627 september 16. Aan Willem de Groot[12].

Redit ad vos, mi frater, Intima[13] relicto hic filio, sed excarcerato. Ego quam potui navavi operam consilioque adfui, nam aliarum rerum arcta satis nobis copia est. Gaudeo plane id ei contigisse, cujus causa hic venerat. Obiter etiam Aurelianensem lauream est consecutus, quae fori non ignaro fructuosa erit apud suos Frisios. Litis suae[14] spem in tua industria collocatam habet. Hora est una aut altera, cum tuas illas cum Grollanis pactionibus accepi. Hexabibli[15] exemplaria amici avide exspectant. Rotterodamensibus constantiam opto et ut in alios exemplaria transeat.

Puto pervenisse jam ad te literas, quibus Mantuanum negotium commendabam[16]. Id nunc repeto et de Iacchaeo[17]. Poterit huc sine damno suo transcurrere et videre, quid e re sua sit. Itineris impendia refundentur.

Casauboni literas ad Tilenum misi nuper[18], quarum editio, aut certe

1 Zie n°. 1166.
2 In 1625 bij Buon te Parijs verschenen; zie Ter Meulen-Diermanse, n°, 565.
3 Zie II, p. 76 n. 1. Ter Meulen-Diermanse, n°s. 872 en 880.
4 Zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 1.
5 Zie II, p. 432 n. 5.
6 Zie n°. 1059, p. 27 n. 5.
7 Carl'Emanuele, hertog van Savoye.
8 Louis de Bourbon, graaf van Soissons; zie ook n°. 1094, p. 66 n. 12.
9 Henri de Bourbon, prins van Condé.
10 Zie n°. 1080, p. 55 n. 7.
11 Alida Graswinckel.
12 Gedrukt *Epist.*, p. 799. Wellicht is deze brief enige dagen later verzonden; zie n°. 1175.
13 Zie over Inthima en de kwestie betreffende zijn zoon n°. 1154, p. 138 n. 1.
14 Hij was in een proces gewikkeld met de graaf van Embden; zie n°. 1052.
15 *De Veritate religionis Christianae;* zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 944.
16 Zie n°. 1166.
17 Zie n°. 1166.
18 Zie n°. 1166.

αὐτογράφων restitutio tibi juxta mea cordi sit rogo. Addo nunc duas ad Fabriottum[1], quas a Puteanis[2] accepi.

Hic bellum cum Anglis fervet. Castellum Sanctimartinianum[3] obsidetur etiamnum auctum nuper commeatu, quem in finem Octobris suffecturum sunt qui sperant. Regis frater[4] est ad exercitum Rupellam clausurus magis novis munitionibus quam oppugnaturus. Eodem rex iturus creditur cis hos octo dies. A Dano legati[5] hic exspectantur, qui nunc in Britannia sunt auxilium rebus fessis postulaturi et pacis, si parati ad accipiendam erunt animi, suasores. Pro ea et ego vota facio cum meo libro de Iure belli ac pacis[6], quem Buonus, sed jamdudum vanus, se recusurum promittit.

Vale, mi frater optime.

16 Septembris 1627.

De Phoenissis[7] quid fiet? Uxorem tuam[8] officiosissime meo nomine salutes rogo. Omiseram pene addere id quod vel praecipuum erat, magna opera rogare me ut litem nostram de bonis publicatis[9] sine ulla intermissione persequaris.

Scaphae, quae victum castello Sanctimartiniano intulerant, saucios revexerunt.

Tuus totus

H. Grotius.

1173. [1627] september 18. Van Maria van Reigersberch[10].

Alderliefste,

Den uwen van den 31 Augustij hebbe ick wel ontfangen. De uwe commen altijdt op haren behoerlijcken tijdt, waer de mijnne blijven en weet ick niet. UE. en sult er naer desen geen meer van mijn verwachten, alzoo ick meene int laeste van de toecommende weecke van hier naer Lillo ende zoo voor naer Vranckrijc te gaen, sulcx dat uE. oock niet meer en behouft te schrijven, ten waere op Brussel. Misschien dat ick daer eenighe daegen sal moeten naer een koedts wachten. Sal mij zoo zeer haesten als mogelijck is, alzoo ick weet, dat ghij sult begunnen te

1 Zie n°s. 1166, 1358 en 1359. De brieven waren bestemd voor de uitgave der *Isaaci Casauboni Epistulae quotquot reperiri potuerunt, nunc primum junctim editae. Adjecta est Epistola de morbi ejus mortisque causa: deque iisdem narratio Raphaelis Thorii.* Hagae Comitis. Ex. officina Theodori Maire MDCXXXVIII. Met Fabriottus zal bedoeld zijn Charles Annibal Fabrot (1580-1659), Frans rechtsgeleerde, vriend van Nicolas Claude Fabry de Peiresc en van Guillaume Du Vair. De bewuste brieven komen overigens in de bovenvermelde uitgave niet voor.

2 Zie II, p. 66 n. 7.

3 Hiervan is herhaaldelijk sprake in voorgaande en volgende brieven.

4 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.

5 Zie n°. 1215, p. 227 n. 7.

6 In 1625 bij Buon in Parijs verschenen; zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 565. De nieuwe uitgave verscheen eerst in 1631 te Amsterdam; zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 567 en remarque 2 aldaar.

7 Zie n°. 1082, p. 57 n. 17.

8 Alida Graswinckel.

9 Zie n°. 1169, p. 165 en n. 2 aldaar.

10 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. A51g. Eigenh. oorspr. Gedrukt Rogge, *Br. Maria v. Reigersb.*, p. 160.

verlangen en ick verlang meede. Ick ben blijde, dat ick zie, dat ghij tamelijcke wel te vreeden zijt; ick hoope mijnne kompste u daerin sal doen continuweeren.

De brieven[1] hebbe ick naer Rotterdam ghesonden. Bijaldyen dye wat eer gecommen waeren, zoude die zelve ghedragen hebben[2], maer en hebbe het nu niet willen doen om u niet te lange alleen te laeten. Ick hoope noch eenige antwoorde voor mijn vertreck te hebben. Mijn broeder[3] is naer Hollandt, heeft mij meede belooft voor mijn vertreck te sullen schrijven, wat daer omgaedt.

Nieus en weet ick niet. De compangy van West-Indiën heeft eenige prisen ingecregen, zoo nu als int eerste, dat ick hier gecommen was, tsamen werdt over de twee milioenen, naer ick hoere. Ick hebbe om eenighe exemplairen van u ses boucken[4] geschreven, hoope uE. broeder dezelve voor mijn vertreck zenden sal. UE. mocht wel aen uE. broeder schrijven, dat hij ons prosses[5] bij de handt wil neemen, het gaedt zeer traegh voordt. Bijaldyen het een vremdt advokadt waer, men mocht met geldt sprecken, maer nu moet men bidden.

Desen sal ick kort maecken, overmidts ick niet veel en weet te schrijven en omdat ick wat veel te doene hebbe, alzoo het opt laeste gadt; sal dan blijven

UE. dienstwillige
Marie v. Reigersberch.

De vrienden ghebieden haer zeer in u go ede gratie. Ick hoope u zijn geldt wel sonder verlies krigen sal, immers zoowel als iemandt anders.

Wt der Veere desen XVIII September.

Adres: A monsieur monsieur Grootius à Parijs. Port.

In dorso schreef Grotius: 18 Sept. Marie Reigersberg.

1174. 1627 september 25. Van N. van Reigersberch[6].

Wt degene, die ick over acht dagen schreeff, sal uE. hebben verstaen het verloop van de conynck van Denemarckens saecken. Tsedert hebben wij tijdingen, dat sijne Majesteyt was te Luckstat ende wt Vranckerijck een secours van twee dusent man hadde gecregen. Doch wert geoordeelt dat, ten sij hij promtelijck ende vigoureuselijck werde geassisteert, dat hij de Sont selffs qualijck sal connen behouden. Om dat pack op ons te nemen sijn wij te swack. Daer vallen discourssen, off men niet behoort te sien den Sont in bewarynge te crijgen. Men seyt, dat die van Hamburg, soo Tilly voorbij haer stat trok, in alarm waren ende drie musquetten sijn gelost, sonder dat

1 Zie n°s. 1164, 1165, 1168 en 1169.
2 Zoals blijkens n°. 1164 haar plan was.
3 Nicolaes.
4 *De Veritate religionis Christianae;* Ter Meulen-Diermanse, n°. 944.
5 Zie n°. 1169.
6 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. Mli. Eigenh. oorspr. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 89. Beantw. d. n°. 1182.

yemant daervan is beschadycht, hetwelcke sij met twee hondert duisent rijckxdaelders sullen moeten redimeren.

Dat het fort S^{t}. Martin[7] bij Hollanders met vivres is gesecoureert wert hier gelooft, ende dat het nu wel eenyge maenden tegen kan houden. Soo het waer is, sullen de Engelschen, die men seyt dat alreede seer beginnen te sterven,

7 Zie n°. 1172, p. 169 n. 3.

haer selven daer consumeren. Den ambassadeur Carleton[1] houdt seer aen, dat de schepen, die voor Vranckerijck hier sijn gemaeckt, opgehouden mochten werden, doch te vergeeffs. Hij wil de onse persuaderen, dat Vranckerijck met Spaenge een alliantie offensive ende defensive heeft besloten tegen de rebelles, ende wie Spaenge daermede meent seyt hij dat wij wel behooren te verstaen. De alliantie ende het gelt toegeseyt sal met woorden werden voldaen. Somma: souckt de beste impressiën van Vranckrijck hier niet te geven, twelck niet vremt is ende darom oock suspect moet sijn. L'abbé d'Escalles[2] is noch hier ende correspondeert veel met Aureliano[3] ende Maximino[4]; sie hem oock dickwels bij Heliogabalo[5].

Den viant continueert sijn wercken noch tot Santvliet ende het schorre daer over. Te Santvliet leyt hij een fort met dobbel retranchement ende wert geseyt het buytenste vijff voet, het binnenste seven hooch te sijn. De Engelsche hebben vier Egbooters van de Dunkerckers genomen ende in den gront geschooten. Tis apparent, dat twee capiteynen, die haer qualijck hebben gecomporteert ontrent het lant hare metgesellen verlatende, niet ongestraft sullen gaen.

Hoe de saecken van onsen staet staen, sal uE. wt mijn suster, die nu onder wege is, verstaen. Men spreeckt van een ambassade naer Vranckerijck ende Engelant tot accomodatie van haer different te senden, daertoe oock onder anderen den Graeff van Culemburch[6] wert gedesigneert. Neffens de boucken, die ick hebbe ontboden, wilde ick wel Gradus ascensionis Bellarmini van den besten druck in cleyn formaet, wel gebonden, mij werde gesonden ende oock soo daer noch wat is morael, dat fray is, als De gemitu Columbae[7]. Sal uE. schrijvens verwachten.

Hier is men vast besych geweest met het point van beschrijving tegens mij gestelt[8]. Soo dat gisteren vooren quamen, waren de advisen different. Somyge seyden, dat men die saecke soude laten berusten, eenyge wilden, dat men advis van het Hoff soude versoucken, Haerlem dat men den fiscael soude ordonneren tegens mij te procederen. Leyden gynck verder, begeerde men mij bij provisie soude suspenderen. Wert niet geconcludeert, maer wtgestelt tot vandage ende is niet wederom voortgebracht. Off men siende, dat men er niet mede deur kan, het daer wil laten off beter occasie waernemen, moeten wij sien. Van uE. is niet gesproocken. Met grooten haest, desen 25 Sept. 1627.

UE. dienstwillygen broeder
N.v. Reigersberch.

Adres: A monsieur monsieur Grotius à Paris.

In dorso schreef Grotius: 25 Sept. 1627. N. Reigersberg.

1 Sir Dudley Carleton, de Engelse gezant in Den Haag.
2 L'abbé de Scaglia; zie n°. 1164, p. 155 n. 2.
3 Fr. van Aerssen.
4 Sir Dudley Carleton.
5 Charles d'Espesse; zie II, p. 334 n. 3.
6 Floris van Pallandt.
7 Hij bedoelt: Rob. Bellarmini *de Ascensione mentis in Deum per scalas rerum creatarum opusculum*. Romae 1615. Latere uitgaven te Antwerpen, Lyon en elders zijn te vinden in de *Bibliothèque de la Compagnie de Jésus* (3de uitg.), tom. I, kol. 1231, n°. 34. Aldaar kol. 1238 n°. 37 ook: Bellarmini *de gemitu Columbae, sive de bono lacrymarum libri tres*. Romae 1617. Beide geschriften zijn ook opgenomen in de *Opuscula selectiora* Bellarmini, Duaci 1627.
8 Zie n°. 1130, p. 105 n. 9.

1175. 1627 september 26. Aan Willem de Groot[1].

Dies sunt quinque aut sex, mi frater, cum ad te per patrem Intimam literas dedi[2]. Invenit is viduam inquilinam meae domus, quae ei undecies centum florenos credidit in libertatem filii, quem sibi generum destinat. Ea foemina nunc ex aedibus emigravit meis Intimam secum quasi suum jam captivum ducens. Adolescens ipse ut laetus reperta libertate, ita onus adjunctum videtur perhorrescere. Pater intra tres menses soluturum se ipsi promisit, quod ni fit, novus carcer juveni imminet nisi eum aut fuga aut matrimonio evadat. Et hoc quidem privatum.

De publicis nihil sane magni. Duae rursum scaphae alimentorum aliquid in Castellum Sanctimartinianum[3] intulere, rem non longae morae. Itaque deditio exspectatur eoque magis quod et Hispanica auxilia cunctantur et Gallicae naves tarde armantur.

Abiit rex et cardinalis[4] in Rupellae obsidium, regina matre cum maxima potestate ad res regni relicta. De pace sermones non desunt, res nondum apparet. Fuit in castello obsesso Sansurinus[5], nobilis Gallus religionis reformatae: qui ad permutandos captivos et id genus belli commercia in castris Anglicis fuit aliquoties; et cum frustra Toirasii[6], qui castello praeest, jussu petiisset exitum foeminis et infantibus obsessis negante id Buchingamo[7] sed ita ut a pace generali non alienum se ostenderet, Toirasius autem respondisset regem a se consulendum, placuit Buchingamo propinquum quendam suum[8] ire cum Sansurino ad tentandum de pace regis animum; sed eum rex ut non a rege missum nec ab ipso Buchingamo ullas ferentem literas ad se admittere noluit[9], seu quod successus ille navicularum, quae in castellum penetrarant, addiderat animos, seu quod spes adversus Rupellam caetera infra se premebat. Quid ultra sit futurum caliginosa nocte premit Deus[10]. Rex interim suorum damnis obviam it clauso mari, ut hoc edicto[11] doceberis. Quodsi pax coit, magna hic tentamenta promovendi mercatus ac navigationum, qua super re capta in parlamento deliberatio cum rebus aliis ad Sancti Martini diem[12] prolata est. Exemplaria Hexabibli[13] tibi ac patri retine, da quoque tribus affinibus meis[14], Hoofdio quoque, optimo Vossio et Iacchaeo[15]. His addendus Heinsius, quia Nonnium[16] ad me misit non religatum. Quae reatant

1 Gedrukt *Epist.*, p. 799.
2 N°. 1172; over Inthima zie n°. 1154, p. 138 n. 1.
3 Zie n°. 1172, p. 169 n. 3.
4 De Richelieu.
5 Le sieur da Sainct Surin; zie *Mercure François* XIV, p. 35.
6 Zie n°. 1166, p. 158 n. 5.
7 George Villiers, hertog van Buckingham.
8 John Ashburnham (1603-1671); zijn moeder, lady Elizabeth Beaumont, was van dezelfde familie als lady Villiers, de moeder van Buckingham, Mary Beaumont of Glenfield.
9 Zie *Mercure François* XIV, p. 35 v.
10 Horatius *Carm.* III, XXIX, 30.
11 Het edict van 9 september 1627; *Mercure François* XIV, p. 30.
12 St. Maarten valt op 11 november.
13 *De Veritate religionis Christianae;* Ter Meulen-Diermanse, n°. 944.
14 De drie gebroeders Reigersberch, Nicolaes, Johan en David.
15 G. Iacchaeus; zie I, p. 213 n. 2.
16 Zie n°. 1159, p. 148 n. 11.

exemplaria hic suos invenient dominos. De Arcanis Papatus[1] iterum te rogo, ut et de Mantuano negotio[2] et Iacchaei[3]. Puto enim jam quae cum Santhorstio[4] miseram ad te pervenisse, et quae deinde scripsi una cum literis ad Eliae Oldenbarneveldii filium[5]. Libros, qui nondum tibi occurrerunt, habuisse me memini, nisi quod Hispanicum dictionarium[6] alicui forte utendum dedi. De legibus maritimis[7] liber est in quarto caeruleo tegmine, Amstelodamensia statuta[8] in folio. Velim mittendis libris accedant, si id ante non monui, Keckermanni Systema Politicum[9] et Theses[10]. Patri jam respondi, eas quoque literas per Oldenbarneveldium recipiet.

Vale, mi frater, cum optimis parentibus et uxore[11] atque amicis, mea quoque si apud vos est, cui nunc non scribo.

26 Septembris 1627.

Tuus totus

H. Grotius.

1176. 1627 [september] 30. Aan N. van Reigersberch[12].

Mon frère,

Verstaende uyt mijn huysvrouw's schrijven[13], dat uE. weder in Hollant is, heb ick niet willen laeten door occasie van een goed vrundt[14], dye van hyer gaet, uwe E. te begroeten ende vooreerst te verseeckeren, dat mij zeer wee doet, dat uE. om de affectie, dye deselve soowel het landt als mij toedraeght, bij veelen in ongunst comt ende gedreycht werdt. Ick hoope dese buy oock over sal waeyen ende in alle gevalle sal ick niet laeten mij aen uE. ten hoochste geobligert te houden.

Ick sende uE. een bouck[15], dat voor dese tijdt gehouden werdt als een patroon van de Fransche welspreeckenheyt. Daer is noch een cleyn boucxken[16] uytgegaen,

1 Zie n°. 1163, p. 153 n. 8.
2 Zie n°. 1166.
3 Zie n°. 1166.
4 N°. 1166? Santhorst heb ik niet kunnen identificeren.
5 N°. 1171? De zoon van Ehas ~~aant.~~ ~~aant.~~ zal Rainier zijn.
6 Zie n°. 1163.
7 Zie n°. 1163.
8 Zie n°. 1163.
9 Barth. Keckermann, *Systema disciplinae politicae*. Hanau 1608.
10 *Theses de terrae motu in genere ... subsequetur ... disp. peculiaris de nupero illo insolito, qui 7. Sept. acc., terrae motu.* Haidelbergae 1602 (Praes. Barth. Bellius)?
11 Alida Graswinckel.
12 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H9l; beschadigd. Eigenh. oorspr. De brief is niet van 30 december, maar van 30 september, zoals uit vergelijking met de n°s. 1173, 1178 en 1184 duidelijk wordt: blijkens n°. 1184 is Reigersberch op 9 oktober al in Holland; bovendien, daar blijkens n°. 1180 Maria begin Oktober de terugreis heeft aanvaard, moet met 'mijn huysvrouw's schrijven' dus n°. 1173 bedoeld zijn, waarin sprake is van Reigersberchs vertrek naar Holland.
13 N°. 1173.
14 Franchemont, herhaaldelijk als overbrenger van brieven vermeld; zie II, p. 60 n. 5. ~~aant.~~
15 Welk boek bedoeld wordt, weet ik niet.
16 Het wordt ook vermeld in n°s. 1200 en 1204.

dat ick niet en can becomen. 't Is gemaeckt bij maniere van een brieff van den hertogh van Savoyen aen den coning van Groot-Bretaignie. Arsens[17], Vos-

17 Fr. van Aerssen.

bergen[1], Joachimi[2] worden daerin geroemt als pilaeren van onsen staet ende de alliantiën, de Arminianen ende trefvesmaeckers wat overgehaelt. Men seyt het comt van een dyenaer van den hertogh Bouillon[3], 't welck te meer apparentie heeft, omdat denselven hertogh daerin ten hoochsten wordt geroemt ende geprophetert, dat hij 't gouvernement sal partageren. Daer wordt een questie in aengeraeckt, off prins Heyndrick wel doet, dat hij mynes maeckt van de Arminianen gunstigh te zijn.

't Fort van S^{t}. Martyn op 't eylant van Ré heeft vivres becomen door groot geluck ende voor niet lang. Toiras[4], dye S^{r}. Suryn[5] met een neeff van Buckingam[6] hyer gesonden had onder schijn om des conincx intentiën over de paix te verstaen, inderdaet om de noodt ruchtbaer te maecken, is belast het fort niet over te geven, waerover eenige presumeren, dat dye nu regieren denselven Toiras, dye voor dese wel in 's conincx gratie gestaen heeft, soucken te ruineren. Den coning is nae 't leger om Rochelle te landt ende te water te benauwen, maer de Fransche schepen zijn noch weynigh in getaele gereedt ende de Spaensche, dye men tot 40 toe verwacht, zijn noch niet gecomen. De coninginne-moeder[7] blijft hyer met volle macht. Van de alliantie, dye met ons landt is beworpen[8], sal uE. aldaer de discoursen hooren ende soo 't uE. gelegentheyt toelaet mij adviseren om den dyenst van 't landt ende van Vrancrijck sooveel mij mogelijck is te bevorderen. 't Stuck van de commercie slaept tot het eynd van November[9]. Als het al zal zijn geresolvert, can het in effort niet gestelt worden sonder de paix met Engelant, daer veelen geallieerden toe arbeyden, tot noch toe vergeefsch, 't zij om den haet tusschen de hoofden, 't zij om de hoop, dye de Engelschen hebben van meesters te worden van het eylandt van Ré ende Tiron, ende dye den coning heeft om bij dese glimpe ge ..... occasie meester te worden van Rochelle.

Ick heb aen mijn broeder de G(root) geschreven, dat hij immers mijn proces soude verderen[10]. Ende uE. hem gelieve aen te porren ende oock in alle andere saecken, dye ick hem g(erecom)mandeert heb, behulpigh te zijn. Ick bidde uE. dese copyen van brieven[11] ..... aen denselve mijn broeder, opdat hij dye doe drucken nevens de anderen, als het tijdt .....

Den 30 December XVI^{c}XXVII.
UE. dyenstwillige
H. de Groot.

1 Caspar van Vosbergen.
2 Albert Joachimi; zie n°. 1165, p. 156 n. 5.
3 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon.
4 De commandant van het fort; zie n°. 1166, p. 158 n. 5.
5 Zie n°. 1175, p. 172 n. 5.
6 Zie n°. 1175, p. 172 en n. 8 aldaar.
7 Maria de Medici.
8 Zie n°. 1138, p. 118 n. 8.
9 Zie n°. 1175, waar als datum St. Maarten, d.i. 11 november, genoemd wordt.
10 Zie n°. 1172.
11 Bedoeld zijn blijkens n°. 1178 de brieven van Casaubonus, waarvan reeds herhaaldelijk sprake is geweest; zie n°s. 1162, 1166, 1169, 1172, 1177, 1291, 1315, 1358 en 1359.

Ick sende nu de caerten[12], sal het bouck binnen weynig dagen senden.

Adres: A monsieur monsieur Reigersberg, conseiller au (p)arlement. A la Haye.

12 Kaarten van het beleg van La Rochelle; zie n°. 1178.

1177. 1627 oktober 1. Aan Willem de Groot[1].

Occasio invitat me, ut scribam cum alioqui ex quo ad te scripsi, mi frater, nihil admodum novi evenerit. Manent enim omnia eodem in statu.

Castellum Martinianum[2] putatur a deditione esse non longe, ni iterum bona aliqua fortuna faveat victum inferentibus. Rupellam rex hac hyeme vult claudere sperans vere venturo peragi posse obsidium. Mitto ad te duas Casauboni ad Fabriottum epistolas[3], quas rogo edi cures, ubi paratos videris Elzevirianos. Litis meae[4] prosecutionem summo tibi opere commendo.

Literas accepi ex Polonia a Carolo Grandi[5] qui matrem nostram[6], te cum uxore[7] et Graswinckelium[8] cum gratiis salutat. Scribit ita bene sibi a Deo prospectum, ut ipse felicitatem suam indicare verecundia impediatur, sed didici eum ex Gallo nobili, qui inde recens advenit. Est ergo Carolus ille, qui nuper in summa versabatur egestate et nullum laborem ad parandum victum recusabat, apud regem Poloniae[9] hortorum et aedificiorum praefectus, cum annuo honorario supra ter mille florenos, muneribus praeterea extraordinariis auctissimus, in tanta apud regem et reginam[10] gratia, ut ad intima penetralia admittatur cum ense, quod nulli Polono concessum. Rex nuper aegrotans plus ipsi quam medicis omnibus credidit. Habitat splendide, Gallos omnes satrapice excipit. Cancellarius et palatini quotidie ejus amicitiam ambiunt. Haec sunt Dei opera quoties subito res alicujus mutare statuit. Siquis amicorum in Polonia negotium habeat, habebimus suffragatorem.

Vale, mi frater, et vel hoc exemplo erecti audeamus bene sperare. Parentibus salutem. De Iacchaeano[11] et Mantuano negotio[12] quin memor sis non dubito.

Lutetiae. Cal. Octobris 1627.

Ad Medium[13] rogo has literas cures.

Tui amantissimus frater
H. Grotius.

1178. 1627 oktober 1. Aan N. van Reigersberch[14].

Mon frère,

1 Gedrukt *Epist.*, p. 799.
2 Zie n°. 1172, p. 169 en n. 3 aldaar.
3 Zie n°. 1172, p. 169 en n. 1 aldaar.
4 Zie n°. 1169, p. 165 en n. 2 aldaar.
5 Charles le Grand; vgl. n°s. 1194, 1246, 1277. Misschien is n°. 1301, p. 367 n. 6 dezelfde.
6 Aeltgen van Overschie.
7 Alida Graswinckel.
8 Mogelijk is Dirck Graswinckel bedoeld.
9 Sigismund III (1587-1632, geb. 1566).
10 Constantia van Oostenrijk; de verderop genoemde kanselier was Venceslaus a Leszno Leszczynski, die dit ambt van 1626 tot 1628 bekleedde; van 1620 tot 1626 was hij onderkanselier geweest.
11 Zie n°. 1166.
12 Zie n°. 1166.
13 Johannes Wtenbogaert; zie n°. 1137., p. 117 n. 9.
14 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H9e. Eigenh. oorspr.

Gisteren[15] heb ick aen mons[r]. Franchimont gegeven de caerten met een

15 Zie n[o]. 1176. Over Franchemont zie II, p. 60 n. 5. aant.

brieff aen uwe E., waerin ick oock mentie maeckte van een bouck, dat hij niet en heeft connen medenemen, maer sende het nu door andere gelegentheyt.

De brieven van Casaubon[1], waervan ick mede mentie hadde gemaeckt, send ick aen mijn broeder de Groot.

In de caerte van Rochelle syet uE. het desseing van het belegh ende naementlijck de steccade bij Pompeo Targone[2] voorgestelt, waerop veele discoureren, dat de haven bij ebbe schyer droogloopend dye van Rochelle occasie genoech sal geven om het werck, soo haest als het begonnen sal zijn, te stooren, te meer alsoo de wijtte van de haven soo groot is, dat het canon van S^{t}. Louys ende 't voorgenomen fort op Coreille quaelijck genoech sullen connen bereycken. Hyer comt bij, dat de Engelschen notoirlijck meesters zijn van de zee, alsoo de Franchoysen noch geen schepen bijeen en hebben ende 't Spaensche secours noch niet bij de handt en is; oock onseecker is, hoe groot het sal zijn, gelijck dat d'Engelschen van buyten oock 't werck sullen connen verhinderen. soo met schyeten als met vyerwercken.

Monsr. de Rohan's[3] wapening gaet voort ende werden dye van de religie alleynskens stouter door het innemen van eenige cleyne plaetsen, dyenende tot de pas nae Vivarrez ende de Cevennes.

Men verwacht hyer twee ambassadeurs uyt Denemarcken[4], dye noch in Engelant zijn, ende wel deerlijck roepen. God geve een goede vrede overal.

Mijne gebiedenisse aen de goede vrunden.

Den 1 October, XVI^{c}XXVII tot Parijs.

UE. dienstwillige ende zeer
geobligeerde broeder
H. de Groot.

't Schijnt mons^{r}. d'Espesse[5] daer noch wat souckt te blijven, om de eer te hebben van het tractaet[6] te helpen besluyten, hoewel de clock hyer gegoten is. Ick meen mons^{r}. Defiat[7] hem dese laeste dienst sal doen.

Adres: Mijnheer Mijnheer Reigersberch, raedt voor den Hoogen Raide in Hollant. In 's Gravenhage.

Met een boeck.

1179. [1627] oktober 2. Aan Willem de Groot[8].

1 Zie n°. 1177.
2 Een Italiaans ingenieur, die de haven van La Rochelle wilde afdammen.
3 Zie n°. 1171.
4 Zie n°. 1172, p. 169 en no. 1215, p. 227 n. 7.
5 Zie II, p. 334 n. 3; 'daer' is in Holland.
6 Zie n°. 1138, p. 118 n. 8.
7 Zie n°. 1061, p. 29 n. 10.
8 Gedrukt *Epist.*, p. 800. Ik stel de brief op 1627, omdat er sprake is van het negotium Mantuanum en van Iacchaeus, aan wie Grotius een positie in Parijs had aangeboden; hierover is in de brieven aan Willem uit deze tijd telkens sprake. Iacchaeus overleed op 18 april 1628;

Non scriberem nunc ad te, mi frater, nisi urgeret res, super qua consilium

zie Molhuysen, *Bronnen* II, p. 140. De brief is een antwoord op een van Willem, waarin deze Hugo's raad gevraagd heeft over het aanvaarden van een betrekking, tot dan toe door Boreel bekleed. M.i. wordt hier Willem Boreel bedoeld en was de betrekking die van advocaat der O.I. Compagnie; in 1627 werd Boreel pensionaris van Amsterdam. Vgl. Mr. H. Vollenhoven, *Broeders Gevangenisse*. 's-Gravenhage 1842, p. 74 v.

poscis, quod ego mihi magis honorificum quam tibi utile sentio tam longe remotus a rerum vestrarum notitia. Tranquillitatem (*sic*) advocationis et nulli magis quam velis obnoxium vivendi genus non immerito te mulcet, nec injuria ingenia ad quaestum facta et bonarum artium ignara reformidas. Forte et aasiduus labor oneraturus sit valetudinem tuam. Rursum video non esse abjiciendas occasiones, quae rem familiarem loco meliore collocare possunt. Nec spernenda quae de propagandis amicitiis et hoc rerum salo nobismetipsis muniendis prudenter proponis. Ego sicut calidam ambitionem non probo vel ob hoc, ne, siquid durius incidat, habeamus in quo nosmet accusemus, ita bonorum consensum prope est, ut pro divina vocatione habeam. Quod ergo a vobis negotiisque vestris tanto intervallo dissitus possum, Deum oro, feliciter ut tibi hoc omne publicoque eveniat. Tum vero suadeo, ut et Mermanni[1] nobis optime volentis et ipsius Borelli, qui hoc munere functus est, consilio utaris; et illud non negligenter explores, quae Borelium causa ad relinquendam eam stationem impulerit. Nam et hoc, ni fallor, tuam deliberationem instruere poterit.

Vale, frater optime, rerum novarum nihil scribo, quia quicquid est, id hodie ad te jam perscripsi literis[2], quas mercatori Rotterodamensi dederam, paulo antequam tuas acciperem. Phoenissas[3], rem Mantuanam[4] et Iacchaei[5] non opus est tibi commendem, quando satis memorem video.

Pridie diei, qui liberato Lugduno sacer. Lutetiae.

Tuus germanus
H. Grotius.

1180. [1627] oktober 3. Van Maria van Reigersberch[6].

Alderliefste,

Dese weinigh regelen dienen om uE. te bidden de moeite te willen neemen ende leenen ergens een koedts om mij te haellen, den voerman rekent met Goedes hulpe donderdach daer te zijn. Woensdagh meendt hij, dat wij op de Louvere[7] sullen slaepen. Ick meene hij door St. Denis sal gaen, overmidts hij waeren heeft, die daer moeten zijn, sulcx dat ick gheloove, dat het al tegen den avondt sal zijn, eer ic te Paris sal weesen. Ick ben becommert, dat ick verstaen hebbe, dat uE. niet wel en waerdt, hetwelcke mij te Brussel gheseidt is, doch verstondt daerbij, dat het geen noodt en was, evenwel en laet het niet mij te becommeren. Desen schrijve ick wt Kamerick, staende ghereedt om naer Peroene te gaen, daer ick tavondt hoope te wesen.

Hiermeede adieu voor weinigh daegen.

Den III October.

UE. altijdt ghetrouwe
Marie v. Reigersberch.

1 Dirck Meerman.
2 Waarschijnlijk n°. 1177.
3 Zie n°. 1082, p. 57 n. 7.
4 Zie n°. 1166.
5 Zie n°. 1166.
6 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. 51h. Eigenh. oorspr. Gedrukt Rogge, *Br. Maria v. Reigersb.*, p. 161.
7 Ten noorden van St. Denis.

Adres: A monsieur monsieur Grootius à Parijs. Port de Cambrei.
In dorso schreef Grotius: 3 October 1627. M. Reigersberg.

1181. 1627 oktober 6. Van G. van Wassenaer[1]

Insignis tua probitas et erga omnes benevolentia, vir clarissime, quae adeo omnibus iam hominibus cognita et perspecta est, ut dubium sit doctrinane, qua excellis, an virtute, quae tibi innata videtur, clarior sis, nunquam otiosa esse potest; quin potius erga me quoque se exerat. Quam enim comiter socrum[2] nostram exceperis, quamque salubri et propenso in me non tantum consilio, sed et auxilio ei succurreris, heri ex literis eius non sine animi gaudio et admiratione intellexi. Cuius rei nomine quas maximas possum tibi gratias ago; et utinam aliquando referre animumque gratum saltem erga te, virum tam beneficum, ostendere possim. Sed fructum benevolentiae tuae erga me non alium hodie referes quam quod animum meum impleveris audacia maiora petendi, me meaque studia tibi commendandi. Quamvis enim tam mihi multa desint, ut me potius doctore opus sit quam alios docere, non potui tamen quin, si ab optimarum artium studiis, quibus iam inde a pupillari aetate operam dedi, ratio sive doctrina aliqua mihi acquisita esset, tibi illud perscriberem notumque facerem, ut infallibili mentis tuae iudicio discerneres, num ibi alicui usui esse possim. Ad haec socrus mihi rescripsit studia mea tibi non displicuisse, verum de Graecis etiam te literis quaesivisse, an earum peritus essem. Ignosces igitur huic meae ad te scribendi libertati, vir praestantissime. Sed quid scribam de Graecis? Ingenue fateor me pridem his valedixisse. Quondam adhuc minorennis in scolis *φιλέλληνις* Graecaeque linguae studiosus fui, et non contemnenda eius fundamenta percepi; cum autem me ad ius civile conferrem, eas literas ut parum advocato utiles, contempsi et - ut fere alii, quod iam doleo - neglexi. Adeo autem longe a me semel percepta fundamenta recessisse, ut ea brevi assequi non possem, haud credo. Verum an insuper ope docti cuiusdam viri hac hyeme mihi tantum proficere daretur, ut ineunte aestate alios formare possem omnino dubito vel, ut dicam id quod sentio, despero. Si quid tamen praeter meam opinionem spei superest, id totum docto tuo arbitrio relinquo, ut qui optime calles, quid requiratur ad tantum Graecarum literarum scientiae acquirendum, ut etiam alios cum fructu docere possis. Longe enim a me abest ut quicquam in his rebus absque auctoritate et maturi dexterique iudicii tui decreto auspicari ausim: cum summum meum votum sit, ut, ubicunque tu es et eris, ibi ex mandatu subque dominio tuo vivere et mori mihi detur, ut qui ex animo tibi addictissimus sim cliens.

Trajecti ad Rhenum. Pridie Non. Octob:
stilo loci. 1627.
G. van Wassenaer.

Monsieur

Je vous escrirois aussi en un mot les querelles de nostre ville, si je ne doutois que vous soyez desia adverty d'autre part. Le second consul[3] avec ses adhérants

1 Hs. U.B. Amsterdam, coll. P.A. Diederichs afd. Nederl. 30Ax. Eigenh. oorspr. Schrijver was rechtsgeleerde te Utrecht, lid van de raad in 1617 en secretaris van het kapittel van St. Pieter. Hij was geboren te Utrecht in 1589 en overleed in 1664; zie Casp. Burman *Traiectum eruditum, Virorum Doctrina Illustrium, qui in urbe Trajecto, et regione Trajectensi nati sunt, sive ibi habitarunt, vitas, fata et scripta exhibens*. Trajecti ad Rhenum, Apud Jurianum A Paddenburg MDCCXXXVIII, p. 446.

2 Judith Fransdr. Both, eerste vrouw van de Utrechtse oud-burgemeester Beernt Stell, met wier dochter Willemientje Stell van Wassenaer gehuwd was.

3 Johan van Weede.

a remue toute pierre pour se décharger du premier, qui a nom Nieuport[1], tellement que, tout estant quasi appaisé par l'intercession du prince, il a practiqué que le nom du dit premier consul n'est pas esté mis au nombre des consuls pour l'année future. Toutefois le prince par auctorité d'une certaine acte ou privilège, donné à son feu frère en l'an 1619, l'a continué en son consulat. Ce que l'autre avec les siens n'ont pas voulu agréer, ni prendre session avec luy ou prester le serment accoustumé: disant, - comme l'on dit - que le dit privilège n'est donné legittimement et en plein collège. Tellement qu'ils sont allez à la Haye en bon nombre de huict ou neuf du dict collège pour se plaindre au prince et, s'il est besoin, aussy aux Estatz Généraux - comme on dict estre le contenu de leur commission -, dont on attend à toute heure grandes nouvelles, parce qu'ils y sont encore depuis Mardy passé, *ὁ δὲ μαίνεται οὐχ ἑτ᾽ἀνεκτῶς*[2], comme il me semble.

Adieu, monsieur, et me recevez, je vous prie, pour recommandé en vos bonnes grâces, comme tel qui ne désire rien plus que d'estre un de vos humbles serviteurs.

G. van Wassenaer.

Adres: Doctiss. Clarissimoque viro D.D. Hugoni Grotio I.C. Lutetiae Parisiorum.

Par amis.

In dorso schreef Grotius: Oct. 1627. Wassenaer.

1182. 1627 oktober 9. Aan N. van Reigersberch[3].

Mon frère,

Nae den uwen van den XX^en^ September heb ick mijn huysvrouw hyer wel gesondt met Cornelia[4] gecregen den sesten deser ende op huyden den uwen van den XXV September, bedanckende uE. voor de continuatie van de advysen. UE. sal drye van de mijnen, soo ick meen, ontfangen hebben gemaect op enen tijdt, geschreven bij verscheyde occasiën[5].

Sedert en is hyer in 't publyck geen verandering, alsoo 't fort[6] noch blijft in dispuyten, niet vresende voor efforte, maer wel voor den honger, waertegen geen remedie en is, anders als bij merckelijck onweder, waerdoor d'Engelschen van de wacht souden mogen worden gedreven. Den coning gaet, soo men nu seyt, niet nae 't leger, mair nae Brest. Carleton's[7] propositiën strecken om ons met Vrancrijck te doen broecken, 't welck ons landt misschyen niet wel en soude becomen. Ick en meen niet, dat men ontgaen can den coning sijne schepen te doen laeten volgen. Dat Vrancrijck 't secours van Spaegnie ter zee aengeboden zijnde niet af en slaet, en is niet vremdt, sijnde selff onmachtig ende verlyesende in dese conjunctuere de hulpe van de onsen, welcker alliantie meest om de zee werdt

1 Johan Florisz. van Nieupoort, buiten de voordracht van de vroedschap om door Frederik Hendrik tot burgemeester benoemd.
2 Homerus *Il.* VIII, 355.
3 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H9f. Eigenh. oorspr. Antw. op n°. 1174; beantw. d. n°. 1192.
4 Hun oudste dochter.
5 O.m. de n°s. 1176 en 1178.
6 St. Martin, waarvan in de voorafgaande brieven telkens gesproken wordt.
7 Sir Dudley Carleton, de Engelse gezant in Den Haag.

gerecerchert. L'abbé d'Escalles[1] is gedegousteert van Vrancrijck ende particulierlijck gebeten jegens deghenen, dye nu gouverneren. 't Is goedt, dat d'Engelschen wat op de Duynkerckers toetasten; want lang heeft de saeck schijn gehadt van eene collusie. Een extraordinaire ambassade sal dyenstigh ofte ondyenstigh connen zijn nae de personen, dye comen souden. Wij verstaen, dat neeff Vosbergen[2] een sal zijn.

Ick ben quaelijck tevrede op den pensionaris Boreel[3], dye uE. niet soo zeer van het peryckel als van de vexatie van het poinct van beschrijvinge wel hadde connen bevrijen[4]. Laet zij doen wat zij willen: de tijdt can haest comen, dye noch occasie sal geven om niet heel stil te sitten. Soo daer yet naders in uE. saeck passeert ende wat den prins t'huys comende daerop sal discoureren, dyen ick te weten om daer op te letten.

Denemarcx saecken worden hyer genoech gehouden voor gedeploreert ende sal daerom geen assistentie boven deghene, dye hij alrede genoten heeft, van hyer hebben te verwachten. Men helpt hyer niemant uyt compassie, maer connen ons volck desen tijdt menageren om bewaerders te worden voor de Sont, dat waer hen excellent gewarmt aen den spaenderen.

Meer en heb ick niet dan mijne gebiedenisse aen de vrunden. Alsoo ses exemplairen van mijn nieuw gedruckt[5] bij mijn broeder de Groot in Zeelant gecoomen te laet sijn gearriveert, wensch ick, dat doch met den eersten door La Maire[6], den boeckvercooper, ofte andere mij enige worden toegesonden, opdat de personen, dye mij obligeren, deselve niet en crijgen van de boeckvercoopers.

Den negende October XVI^{c}XXVII.

UE. dyenstwillige broed(er)

H. de Gro(ot.)

Het boeck van Bellarnyn[7], en soo daer yet anders goedt is, sal ick uE. senden door mons^{r}. Van der Mylen[8], dye haest vanhyer sal vertrecken.

Adres: Mijn heer Mijn heer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant. In 's Gravenhage.

In dorso schreef Reigersberch: broeder de Groot, den IX Octob. 1627.

1183. 1627 oktober 9. Van N. van Reigersberch[9].

1 Zie n°. 1164, p. 155 n. 2.
2 Caspar van Vosbergen.
3 Willem Boreel, pensionoris van Amsterdam.
4 Zie n°. 1174 in fine.
5 *De Veritate religionis Christianae;* Ter Meulen-Diermanse, n°. 944.
6 De Leidse uitgever J. le Maire.
7 In n°. 1174 vroeg Reigersberch om twee boeken van Rob. Bellarmini: *De Ascensione mentis in Deum per scalas rerum creatarum*, en *De Gemitu columbae*, beide in 1627 in Douai herdrukt.
8 Zie n°. 1162, p. 151 n. 2.
9 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. Mlk; beschadigd. Eigenh. oorspr. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. van Reigersb.*, p. 91.

Mijne Heere,

UE. sal sien den staet van den conynck van Denemarcken saecken wt een copye van een brieff bij Moersberge[10] geschreven, die ick hieronder hebbe gestelt.

10 Adolf van Waal, heer van Moersbergen, in 1618 verbannen, thans in Denemarken. Voor de bedoelde copie zie bijlage n°. 1, p. 449.

Twaer tijt de nabuiryge conyngen wt haer oogen sagen, soo het niet te laet en is. Tis te vreesen, dat Tilly sijn victorie sal vervolgen; wert geseyt hij het ooge naer Emderlant heeft. Waer sullen wij sitten met de Oost- ende Noortzee? Het schijnt de conyngen den Spaengaert de deure hebben geopent tot de monarchie. Ick kan niet sien, hoe sijn cours sal werden beleth. Boven meester sijnde ende ons soo ter zee als te lande van alle canten op het lijff vallende ende ons distraherende, ne ipsa quidem salus nos salvare potest[1]; waer sullen onse nabuiren dan sitten! Het publycq becommert mij wtermaete seer, adeo res mihi videntur conclamatae[2], ende staet niet weynyger op ons particulier te letten. Misschien sal uE. den Joseph van de uwe noch moeten sijn; dient darom levendych te houden de aengeboden conditie[3]. Gallus[4] is niet hier, sal met de eerste gelegentheyt hem van u spreeken[5]; waer het publyck soo wel te helpen als ons particulier, sage daer raet toe. Constantius[6] sal op mijn brief[7] adviseren. Het sal niet gaen naer Galienus[8] intentie maer eer naer Joviniani[9], die voor Constantius sorgt niet sonder goede apparentie. De ambassadeurs[10] schrijven bij haer leste brieven, dat sij hoopten tusschen Polen ende Sweden een accoort te treffen. Dan de tijdyngen van Denemarcken connen tsedert de saecken daer hebben verergert. Alexander[11] doet door sijn procureur groote instantie, dat Verus[12], in sijn versouck niet soude werden gehoort. De articulen, die hij van accoort over heeft gegeven, soo die aengenomen werden, dreycht genouchsaem wt sijn verdrach te scheyden. Den Raet sage garen beyde partijen bevredycht ende is vrij perplext. Maximinus[13] heeft door sijn advocaet[14] doen seggen, soo men Verus' schepen laet vertrecken, dat hij protesteert van al de onheylen, die Tiberius[15] over sullen commen. Ick sie, dat veel heeren van den Raet tot Verus meest inclineren. Men spreeckt van ambassadeurs naer Vranckrijck ende Engelant te senden, ende werden naer Vranckrijck bij eenyge onder andere voorgeslagen: Bouckhorst[16], Vosberge[17], Pauw[18]; naer Engelant Rantwijck[19], Cats[20]; Walta[21] is noch niet gearresteert. Sijn Ex[tie]. wert eerst verwacht, die comt maendach.

1 Vgl. Plautus, *Captivi* 529 en id., *Mostellaria* 351; zie ook Cicero, *Verr.* III, 57, 131.
2 Vgl. Terentius *Eunuchus* 348.
3 De woorden *aengeboden conditie* in code.
4 Frederik Hendrik.
5 De woorden *hem ... spreeken* in code.
6 Grotius.
7 De woorden *op ... brief* in code.
8 De pensionaris Anthony Duyck.
9 Nicolaes van Reigersberch.
10 Zie n°. 1151, p. 133 n. 5.
11 Engeland. Met 'sijn procureur' is de Engelse gezant in Den Haag, Sir Dudley Carleton, bedoeld.
12 De koning van Frankrijk.
13 De koning van Engeland.
14 Carleton.
15 De Staten van Holland.
16 Nic. van den Bouckhorst; zie n°. 1152, p. 135 n. 8.
17 Caspar van Vosbergen.
18 Adriaan Pauw, tot dit jaar pensionaris van Amsterdam.
19 Arnold van Randwijk, lid van de Gelderse ridderschap.
20 Jacob Cats; zie n°. 1165, p. 156 n. 6.
21 Peter van Walta, lid van de Staten-Generaal voor Friesland.

Wilt mij toch voortaen van alles pertinent adviseren.

Desen 9 Octob. 1627. Scis bene, quis dicat positis pro nomine signis[1]

Tot Amsterdam sijn wel in de dertych kisten van de C. van Denemarckens meubelen gecomen; veel volckx comt daer d(aege)lyckx vluchten. Wij beleeven drouve tijden ..... van onse Oostindische schepen gecommen in compangie van twee Engelsche v ..... dese groote assistentie hebben gedaen ende eene ge ..... rveert ... Engelant onder pretext van de saecken van Ambona aengehouden ... onsteltenisse geeft. Misschien sullen sij die tot garant houden, dat .... worden (?) getanercheert (?).

In dorso schreef Grotius: 9 Oct. 1627 N. Reigersberg.

1184. 1627 oktober 9. Van N. van Reigersberch[2].

Mijne Heere,

Desen morgen heb ick uE. door een ander wech geadviseert, die ick somwijlen sal gebruycken, soo uE. die goetvint. Tsedert is hier een tijdinge gecommen, die groote ontsteltenisse soo in de vergaderynge van Hollant als Generaliteyt heeft gegeven ende apparent daer geen cleyne maecken sal. Vijff Engelsche schepen met een jacht sijn donderdach avont ontrent sonnen onderganck het Texel in commen seylen, hebbende haer bouvenetten gespannen ende seylen tegens het inwerpen van vierwercken daerover gespreyt ende schansleeren gehangen, geschutpoorten toe; ende ontrent het coninginne schip, twelck wel een mijle binnen de tonnen lach, brengen sij haer schut eerst buten de poorten, beginnen gesamentlijck het schip te attaqueren. Hoe het is vergaen, weet men desen avont noch niet; het geschiet duurde noch vrijdage naermiddach. Vandage heeft de tijdinge geloopen, dat het Fransche schip in brant is geschoten ende de andere twee, die veel verder binnen lagen, genomen sijn. Dan wert niet gelooft, alsoo een visschuyte, die dit advis eerst tot Amsterdam bracht, seyt de schepen soo verde van den anderen lagen, dat se op een tije daerbij niet conden commen. Dese entreprinse siet verde, soo voor ons selven als om het misnoegen, dat den conynck daerover soude mogen nemen, want soo sijn M^{teyt} niet wel van de waerheyt geinformeert en wert, soude haer impressie connen werden gegeven, off wij sijne M^{teyt} min als de Engelsche gunstych waren; dat nochtans seer verde is. Het quaetste is, dat seven van onse oorloochschepen in het Texel lagen, oock eenyge Oostindische, die spectateurs van dit exploit sijn geweest; doch sonder last hebben sij haer daer niet mede connen vermengen ende was geen apparentie last te geven om te verhoeden een feyt soo ongerijmt, dat men niet meende dat conde gebeuren. Soo haest de tijdinge, bij expresse coopluyden bij de magistraet van Amsterdam affgesonden, hier wert gebracht, is terstont in de vergaderynge van Hollant geresolveert, dat in de Generaliteyt is geapprobeert commissarissen naer het Texel in alder spoet te senden, die de Engelsche, soo sij niet waren vertrocken, dat men meende niet conde sijn, de schepen van Vranckerijck souden doen restitueren ende daertoe gebruycken sulcke middelen als sij daer bij de hant

1 Vgl. Ovidius, *Trist.* I 5, 7.

2 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. Mlj. Eigenh. oorspr. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. van Reigersb.*, p. 94.

souden vinden. Int formeren van de resolutie hebben in Volusiano[1] verscheyde humeuren sich getoont: Dort, Haerlem, Leyde sijn Alexander[2] gunstich[3], andere Vero[4], sonderlynge Numerianus[5]. Een van de sijne seide[6] tegens Gallieno[7], dat hij scheen advocat[8] te sijn van Alexander. Daerwt sal Verus sien, wie sijn vr(i)enden[9] sijn, ende dient daerop te letten. Ick kan uE. verseeckeren, soo men hier siide[10] conde kiesen[11] men soude het met Vero houden. Die van Tiberii[12] vrienden souden het anders verstaen.

Gisteren sijn in de vergaderynge van Hollant genomineert om daer in ambassade te commen Aerssen[13], Vosberge[14]; naer Engelant te gaen Pauw[15], Harsolte[16].

Bidde uE. op mijn voryge advisen wel gelieve te letten. Tis nu tijt, dat elck voor het lant ende voor sijn selven sorge. Sijn Ex^{tie}. sal maendage in den Hage sijn, sal sien, of voor Constantio[17] yet is te doen; dat Constantius maer voor sijn selve mede en sorge.

Met haest desen 9 Octob. 1627.

Dat men op Vero staet conde maecken, Verus soude bij dese gelegentheyt van Volusiano ende Valeriano[18] nu grooten dienst connen geschieden. Maximinus[19] staet hier niet wel.

Adres: A madamoiselle madamoiselle Grotius.

In dorso schreef Grotius: 10 oct. 1627 N. Reigersberg. rec. 4 nov.

Op de achterzijde staat verder nog: den daghe nae te bestellen.

1185. 1627 oktober 10. Van H. van Inthima[20].

Vera nobilitate dignissime Celeberr. Doctiss. et oculatissime Domine IC^{te},

1 Holland.
2 Engeland.
3 De woorden *Dort ... sijn* en *gunstich* in code.
4 Frankrijk.
5 Amsterdam.
6 Dit woord in code.
7 Zie n°. 1183, p. 181 n. 8.
8 De woorden *scheen advocat* in code.
9 Dit woord in code.
10 Dit woord in code.
11 Dit woord in code.
12 De Staten van Holland.
13 Fr. van Aerssen.
14 Caspar van Vosbergen.
15 Zie n°. 1183, p. 181 n. 18.
16 Zweder van Haersolte, lid van de ridderschap van Overijsel en van de Staten-Generaal
17 Grotius.
18 Zeeland.
19 Sir Dudley Carleton.
20 Hs. U.B. Leiden, cod. B.P.L. 749. Eigenh. oorspr. Over de schrijver en over de inhoud van deze brief zie n°. 1154, p. 138 n. 1.

Literas tuas mihi redditas in persona tuo domino parenti, simulque fratri[21] exhibui, qui gavisi cum magna gratiarum actione easdem receperunt, hac die dominica, per tuas ulteriores[22] a dicto fratre instructus, ut remittam illos num-

21 N°. 1172.

22 N°. 1175.

mos, alias enim nisi filius meus sese fuga aut sponsalitiis esset liberaturus, de novo carcere periclitaretur, pro qua paterna avisatione ingentes tibi refero gratias, et singulis diebus laborabo, ut fraterne mutuo datos nummos resolvam, quod nisi facerem, rem turpissimam committerem, imo honesto et probo viro inconvenientem, quare ut isti matronae haec dicas velim et illam instruas, ne tantillum dubitet, sed inpavida credat me honesti muneris observatorem futurum. Filio meo, quaeso, indicabis, ut illa sedulo curet, quae ipsi per binas literas significavi et ut illa excutiat, qui si opus habeat quibusdam nummis, eosdem ad 50 florenos ipsi dabis, quamprimum eosdem tuo fratri, de iisdem instructus remuneraturus. Causa mea contra comitem[1] foelicissime primo quoque die terminabitur; frater tuus, vir eximius, in eadem diligentissime laboravit, sic ut salvus ero de remittendis nummis.

His, mi excellens vir, Deo commendatus.

Cursorie 10 Octob. Ao. 1627. Haghae Comitis. Inclusas literas filio exhibeto.

Tuus totus

Hero v. Inthima.

Adres: Dem Edelfesten, hochgelerten Hughoni die Grote, Con. Ma. in Vranckrich Consionario, meinen guetgunsigen Hern und Friend etc. Dem Hern Grotio.

En met andere hand: A Monsieur Grotius.

1186. 1627 oktober 14. Aan Willem de Groot[2].

Postquam interiores has scripseram, mi frater, retento hic Mylio[3] tuas recepi, quas ad me dedisti 15 Septembris.

De Heinsio hoc addam multa ab eo in Nonno[4] reprehendi et quidem *μάλα ἀποτόμως*, quae eximiis exemplis se tuentur. Ridet quod II capite *μέτρα* dixerat pro definita quadam mensura. At eo sensu ea vox exstat Iliados H in fine[5] et alibi apud Homerum. Deum dici *αὔτοφος, αὐτογένεθλος, αὐτόγενον* vult esse diabolicum. Atqui frequentissimum id, apud Patres receptum quoque. Theologi saepissime dicunt Deum esse a se, *ἀχύρως* sane. Sed quid ferme est quod possit de Deo *χυριολεχτείσθαι*.

Statuta illa Geldriae et aliarum regionum[6] putabam mihi data a Miropio[7] jussu Camerae rationalis. Quae Hottomannus[8] repetit sunt farragines quaedam libellorum exiguorum, qui typis dati sunt in nostris maxime partibus, lingua Gallica plerique. Puto esse duos aut tres tomos non magnos nec uniusmodi formae. De cura pro Cornelio[9] gratias tibi ago et rogo pergas.

1 Zie n°. 1172, p. 168 n. 14.
2 Gedrukt *Epist.*, p. 800.
3 Zie n°. 1162, p. 151 n. 2 en n°. 1182 in fine.
4 Zie n°. 1159, p. 148 n. 11.
5 Homerus *Il.* VII, 471.
6 Zie n°. 1163.
7 Van de auditeur van de rekening Jacob van Mierop is ook sprake in de brieven n°. 1129, n°. 1112 en n°. 1057.
8 Zie n°. 1166 en II, p. 22 n. 3; zie ook I, p. 348 n. 4.
9 Zijn oudste zoon.

Gallia hic gaudet importatis in castellum[10] alimentis, unde spes Anglos

10 Het fort St. Martin; hiervan is telkens sprake in de brieven van de laatste tijd.

aut abituros aut venturos ad conditiones. Sed obstat quod Rohanius[1] et aliquot civitates ejus auctoritatem secutae - neque enim omnes - ita se illigarunt Anglis, ut alteri sine alteris pacem facere nequeant. Regi autem omnis pactio, quae Anglum rebus Galliae immiscet, magnis de causis et recenti experimento suspecta est.

Vale, mi frater. 14 Octobris 1627.

Tuus totus

H. Grotius.

1187. 1627 oktober 16. Aan Willem de Groot[2].

Mi frater,

Has scribendi occasionem mihi dat Mylius[3] ad vos quidem proficiscens, sed non sine circuitu. Ideo novi nihil scribo, antequam enim ad vos perveniret, vetus sit futurum et siquid est rectius ipse nuntiabit. Vossio respondeo[4]; scribo quoque ad Stangerum[5] et filium meum[6]. Eas omnes literas tuae, ut omnia mea, curae diligentiaeque commendo. Optabo scire, quem eventum habiturus sit Hollandiae conventus, praesertim de illis rebus, de quibus ad me pater 26 Septembris scripsit. Siquid hic posthac magni evenerit, aut te certiorem faciam aut affinem Reigersbergium[7]. Valemus omnes. Tantundem tibi, tuaeque familiae, parentibus, propinquis, amicis optamus.

16 Octobris 1627.

Tuus tibi natura officiisque tuis devinctissimus

H. Grotius.

1188. [1627] oktober 16. Aan N. van Reigersberch[8].

Mon frère,

Alsoo ick dese schrijff door mons^{r}. van der Myle[9], dye wat onderwegh sal blijven, soo en set ick hyerin geen tijdingen, mair deselve door den ordinarisse vandaege afsendt. Dese sal alleenlijck dyenen om te accompagneren drye boecken, waervan het eene is het boeck van Bellarmyn[10], dat uE. speciaelijck begeert had. Ick heb daerbij gedaen volgens uE. generale begeerte een cort begrip van de philosophie[11], 't welck hyer zeer geëstimeert werdt ende mijns oordeels wel is

1 Over de hertog van Rohan, aanvoerder der hugenoten, zie ook o.m. de brieven n°. 1178 en 1171.
2 Gedrukt *Epist.*, p. 800.
3 Zie no. 1186.
4 No. 1189.
5 De Delftse rector; zie nos. 1164 en 1161.
6 Cornelis.
7 Nicolaas.
8 Hs. U B. Amsterdam, coll. RK. H9g. Eigenh. oorspr.
9 Zie n°. 1187.
10 Zie n°s. 1174 en 1182.
11 Grotius doelt hier ongetwijfeld op één van die compendia of Institutiones, die de noodzakelijke elementen verschaffen voor het begrip van de wijsgerige teksten en waarvan hij de bestudering aanbeveelt in zijn bekende brief van 13 mei 1615 aan Benjamin Aubéry du Maurier; zie dl. I, p. 384.

gemaeckt. Het derde is een boeck bij den generael van de Feuillands[1] gemaeckt tegen de brieven van Balsac[2], dye ick uE. door mons[r]. Spiering[3] heb gesonden. Hij tracteert Balsac wat rouw ende heeft daerin wat gelijck, dat Balsac te zeer advantageux spreeckt ende andere laet sprecken van hemselve met verachting van de oude; dat hij oock propoosten voert streckende tegen de Godsaelicheit ende goede manieren, zijnde andersins een verstant boven de gemenen. De courtisaenen blijven vooraen, de geleerden prijsen het oordeel van den monick. Dit is tot tijdverdrijff van Parijs, terwijl het oorlogh verre van hyer is.

Mijne gebyedenisse aen alle bekenden.

Den XVI Octobr.

UE. dienstwillige

H. de Groot.

Adres: Mijn heer Mijnheer Reigersberg, raidt in den Hoogen Raide in Hollant. In 's Gravenhage.

Met drie boecken, 2 gebonden, een ongebonden.

In dorso schreef Reigersberch: br. de Groot, den 16 Octob. 1627. Recepta den 4 Janu. 1628.

1189. 1627 oktober 16. Aan G.J. Vossius[4].

Duo simul solatia accepi, eruditissime atque amicissime Vossi, uxorem et tuum de Historicis Latinis librum. Inspexi hic, illic, evolvi enim nondum, quia intervallis condire volo lectionem. Si te ipse nosti, minime credes me assentari, ubi dixero mirari me et diligentiam, qua omnes hujus saeculi vincis, et judicium, quo cedis nemini.

Tibi vero, quod mei memoriam saeculis tradere volueris - neque vero dubito, quin tam immortalis sit futurus tuus iste liber quam ulla earum, quas maxime praedicas historia - gratias debere me dicamne an negabo? Obligatum me certe tenet tuus in me perpetuus affectus quam nullae rerum vices mutarunt, sed rursum oneri est nimia laudatio. Ego quam semper voluerim prodesse literis aut literatis mihi ipse sum conscius; quam nihil profecerim, quotidie magis magisque sentio. Sed excusabunt me apud posteritatem, propulsa in forum adolescentia, reipublicae aestus, publica denique ac privata mala.

1 Dom Jean Goulu (1576-1629), generaal van de congregatie der Feuillants, schreef tegen de Balzac zijn *Lettres de Phyllarque à Ariste* (1627). Een jonge feuillant, dom André de Saint-Denis, had op de in 1624 verschenen brieven van de Balzac gereageerd met een boekje getiteld *Conformité de l'éloquence de M. de Balzac avec celle des plus grands personnages du temps passé et du présent*. Hierop schreef le prieur Fr. Ogier (of de Balzac zelf onder diens naam) een *Apologie*, die van frère André niet veel heel liet. Het verschijnen nu van deze *Apologie* schijnt voor Goulu aanleiding te zijn geweest zijn *Phyllarque*, onder welke naam hijzelf schuil gaat, te publiceren.

2 Jean Louis Guez, seigneur de Balzac (1595-1654), Franz prozaschrijver; studeerde te Leiden (het *Album Studiosorum* vermeldt zijn inschrijving op 8 mei 1615) o.a. onder Heinsius, met wie hij later in vinnige pennestrijd geraakte. Tegen Heinsius' in 1632 verschenen tragedie *Herodes infanticida* schreef Balzac nl. *Discours sur une tragédie intitulée Herodes infanticida*, 1636. Bij de twist, die hieruit rees, trachtte Salmasius tevergeefs tussenbeide te komen.

3 Zie ook n°. 1315, p. 382 en n. 13 aldaar.

4 Gedrukt *Epist.*, p. 78. Antw. op n°. 1167; zie voor de inhoud aldaar.

Sed alio quoque nomine me debitorem habes, quod viri maximi Francisci Iunii memoriam adversus Thuani errorem vindicaveris. Merebatur hoc viri illius sanctitas, quae semper mihi animo obversatur et cujus exemplo me sentio non minus ad pietatem profecisse quam omnibus quos unquam legi libris. Neminem hominum novi, cui desultorii ingenii nomen minus conveniret. Illud vero bonis omnibus perplacet, quod cum hac pietate modestiam conjunxisti et ita tum de Scaligero, tum de Thuano locutus es ut ostenderis majorem te aliarum in utroque virtutum habuisse rationem, quam imprudentiae hujus, illius vero aversi a Iunio animi, cujus ego certissimus sum testis. Merito vero in hoc tuo officio partem mihi vindico, qui ferme sub oculis Iunii omnium earum artium, per quas olim nonnullis placebamus, jeci fundamenta. Neque vero ullam omitto occasionem praedicandi, quantum ipsi debeam; quod ego, si me in patria gradum meum obtinere sivisset fortuna, maluissem rebus in omnes, qui ad ipsum pertinent, quam verbis ostendere. Nunc contra evenit, ut, quibus ego gratiae eram debitor, ab iis ultro accipiam beneficia; reddendi vero tempus prospicere non possum, sperare vix audeo.

Προσφώνησιν ad Ducem Britannum[1] non est, quod excuses ne Gallis quidem. Non adeo *χωρὶς τὰ Μυσῶν καὶ Φρύγων ὁρίσματα*[2] quam diversae sunt *τῶν πολιτευμάτων* et literarum rationes. Principes nunc amicos, nunc inimicos facit non gravis causa. Eruditio nullas habet in illis partibus partes, commune est omnibus frui volentibus bonum *οὐκ ἄν γνοίης ποτέροισι μετείη*[3].

Latina mea de Veritate Christianae religionis nondum accepi. Videbimus, quae futura sint fastidiosi satis saeculi judicia. Certe adversus impietatem remediis Gallia non parum indiget; ipse nisi expertus vix crederem. Fragmenta exspectabimus, ubi scilicet Lamairio[4] ita videbitur. Fuit et mihi talis Buonus[5] librarius, qui per menses jam multos promittit novam editionem meorum librorum de Belli pacisque jure[6] flagitantibus eam ubique emptoribus; sed ille adhuc manet *ἐκδώσων*. Nisi tandem fidem implet, aliquem extra Galliam reperiam, cui tradam id opus non paullo locupletius. Tuo filio utilem esse hanc nostram sane gaudeo. Vellem tam prope ab ipso essem, ut si quid obscuri incidit - sunt enim quibus videar *σκοτεινότερος* praesertim, ubi artium vocabula, ut satis cognita, non explico, sed usurpo - id ipse possem interpretari. Suave mihi esset hunc de meo labore fructum carpere. De Phaenissis[7] tu et frater meus videbitis. Ego nostra in quatuor Euangelia[8] elimo atque augeo, sed ubi et quando proditura? Respice nos aliquando, Libertas! Tibi a vitio creatis censoribus spiramenti esse aliquid laetus audio. Exoriare aliquis[9], qui illas viperas sibilare dedoceat. Gratulor vicinum tibi Gruterum[10], cui bene non ob literas tantum volo, sed et quia ipsius testata saepe in me benevolentia id meretur. De Liviano fragmento, quod in

1 De hertog van Buckingham, aan wie Vossius zijn *De historicis Latinis* had gewijd.
2 Plutarchus, *De San. tuenda Praecepta* I: *Χωρὶς γὰρ, ἔφη, φιλοσόφων καί ἰατρῶν, ὥσπερ τινῶν Μυσῶν καὶ Φρυγῶν, ὁρίσματα*.
3 Homerus *Il.* V, 85.
4 Le Maire; zie n°. 1145. p. 127 n. 6; betreffende de *Fragmenta* zie n°. 1167. p. 161 n. 4.
5 De Parijse uitgever Nic. Buon.
6 Zie n°. 1172, p. 169 n. 6.
7 Zie n°. 1082, p. 57 n. 7.
8 Zie II, p. 27 n. 1.
9 Vergilius *Aen.* IV, 625.
10 Zie n°. 1167, p. 161 n. 6.

Italia prodiit, video eos, qui hic eruditi censentur, a te dissentire et Italis accedere. Quae vos Belgas rationes moveant, ubi commodum erit, intelligere avebo. Salmasium[1] morbus gravis impedivit ab editione Solini quam in dies speramus. Rigaltius[2] otiatur nisi quantum ejus forum occupat. Noomsio[3] quod nulla in re commodus esse potui, dolet. Volueram vel ob ipsius eruditionem vel ob commendationem tuam, qua nihil est apud me gravius. Vix Lutetiam venerat, cum Aurelianum abiit; scripsit ad me aliquoties; respondi, spero traditas literas; tamen ut dubitem facit, quod hac rediens me non vidit; neque ego id accuso, sed nolim quicquam a me praetermissum putari.

Te, uxorem[4], liberos, ego, uxor et mei amicissime resalutamus.

16 Octobris 1627.

Postquam haec scripseram significat mihi Buonus se mense eo, qui instat, inchoaturum novam editionem librorum de Iure belli ac pacis, quod bene vertat.

Tuus qui semper
H. Grotius.

1190. 1627 oktober 23. Van H. Bignon[5].

Quas tibi agere possim gratias, vir amplissime, non video. Ita magnitudine beneficii effecisti, ut verba huic officio deessent. Nam et meo impulsu duram sane suscepisti provinciam, ut tui operis ipse interpres fieres et soluta oratione carmen explicares, cui ex verborum apto decentique vinculo et nativi sermonis venustate sua gratia constabat; in meo denique nomine apparere voluisti, hoc est, nominis immortalitatem donare, quam scriptis tuis consensus eruditorum iure meritoque decrevit. Sic plerique, clamat Plinius, alieno potius quam suo ingenio commendantur[6]. Hoc tamen haud vane sumere liceat mihi quoque aliquid eo nomine deberi, qui assiduis precibus extorserim, ut bono totius Reip. Christianae vulgarentur, quae in illius commodum et defensionem Batavice scripta, sic tamen patriae tantum destinaveras. Non aliud quippe esse potuit nobilius argumentum, in quo ad publicam utilitatem pietas scriptoris et omnis generis profunda eruditio pari momento spectarentur. Certe omnia quamquam in eo genere commode dicta sunt, tam brevi spatio inclusisse adeoque dilucide et valide digessisse indicatis etiam nobilium auctorum locis prope supra fidem est. Et quamvis permulti istud magna cum laude aggressi sint, facile tamen apparuit deesse adhuc aliquem, qui varia et insigni linguarum et doctrinarum paratura instructus et in ea palestra optime exercitatus, punctim tandem, non caesim modo feriret et retiarii in modum adversarios laqueo vinciret nexoque statim confoderet. Quod tu, eruditissime Groti, enchiridio isto, acutissimo simul et elegantissimo gladio, abunde bono

1 De Franse filoloog Cl. Salmasius, die in 1631 als professor naar Leiden kwam; zie n°. 1051, p. 12 n. 1.

2 Nic. Rigault (1577-1654), Frans geleerde, Casaubonus' opvolger als bibliothecaris van de bibliotheek van de koning.

3 Zie n°. 1136, p. 116 n. 6.

4 Zie n°. 1087, p. 61 n. 7.

5 Gedrukt *Ep. eccl.*, p. 728. De brief is een dankbetuiging voor de opdracht van *Sensus librorum sex, quos pro Veritate religionis Christianae Batavice scripsit Hugo Grotius* en waarvan Grotius blijkens het slot de vorige dag een exemplaar aan Bignon had aangeboden. Bignon was advocatus regius bij het parlement van Parijs; zie n°. 1163, p. 154 n. 5.

6 Plinius, *Nat. Hist.* 34, 57.

publico praestas, et hoc infelicissimo seculo opportune; in quo quid prius miraturi sint homines nescio, sive in tam diffusa materia foecundam et sufficientem brevitatem, quaeque nihil omittat, considerare velint; sive ordinis novi novum lumen clare et certam ad victoriam dispositi attendere libuerit; sive disputationis solidum acumen et argumentorum, quorum pleraque nunc primum ingeniosissime et verissime producuntur, pondus et copias expendere. Scriptionis deinde locus omnem admirationem meo iudicio superat; si quidem medio in carcere opus istud concepisti, quod vel maxime expeditum animum poscebat cuique ob rei miraculum ab infensis quibusque partibus statim honorifica auctoris liberatio debebatur, nisi honorificentissimum fuisset Deo Opt. Max. tantum innocentiae vindici istud adscribere et nulli hominum, praeterquam optimae et fidissimae coniugi, magni et inaestimabilis beneficii istius nomine debitorem esse Grotium, divina quoque providentia vel sic clarius elucesceret, quae mirabili modo virum maximum ab eorum captivitate liberavit, qui patriae decus in eo ignorasse hactenus visi sunt. Et quia censorem agere iubes, unum est, quod in politissimo scripto damnem; praefixo namque nomine meo occasio scripti pangi, tuaque sic humanitas et quae Aristoteli dicitur *φιλοφιλία*[1] ferri poterat, nisi laudes subiunxisses, quae et solito candori tuo officerent et mihi prorsus pudorem incuterent. Ergo periculose et amicitiae indulsisti et recepto libros nuncupantium more, qui de amicis bona verba effundere solent, non ad fidem in istis obtinendam, sed ut tum illi officii per proprias laudes moneantur, tum ut amicitiae aliquod extet publice monumentum. Quod si officiosa tua in me mendacia benigna eiusmodi interpretatione aequi lectores voluerint, ut spero, excusare, multum erit quod eo nomine apud posteros glorier, qui me, quod tuo tempore vixerim et tanto viro amicus extiterim, faelicem non sine invidia praedicabunt: cumque plurimum tibi iam obstrictus sim, vir amicissime, voluisti, ut beneficia tua ad posteros irent et in fama et aeternitatis templo amicitiam nostram sacrare. Iterum ergo, quando aliud non suppetit nec hesterna die coram dicere licuit, gratias quantas possum maximas ago et ut nos amare pergas etiam rogo atque obtestor. Vale. X kal. Novemb. MDCXXVII.

1191. 1627 oktober 23. Aan N. van Reigersberch[2].

Mon frère,

't Gunt [ick] uE. laestmael heb laeten weten van het ravictuaillement van het fort S^{t}. Martyn[3], is secker ende wel te goede tijde gecomen, alsoo dye van binnen, selfs mons^{r}. Thoiras[4], in twemael XXIIII uyren niet en hadden gegeten ende alrede ostagers van Buckingam[5] hadden ontfangen om te handelen. De saecken zijn hierdoor soo verandert, dat mons^{r}. Thoiras bij sijnen brieff van den XIIII den coning doet weten, dat hij 't fort houdt buyten swaericheyt. Daer is volck van den coning gesonden binnen Oléron, om dat eylant te bewacken. 't Fort van Coreille werdt gevordert ende noch een daerontrent genoemt le Ron. De Spaensche schepen waeren naer de laeste tijdingen in Fontarabie, werden ver-

1 Aristoteles *Eth.* 8,1.
2 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H9h. Eigenh. oorspr.
3 Zie n°. 1174.
4 De commandant van het fort; zie n°. 1166, p. 158 n. 5.
5 Zie n°. 1175 p. 172, en n. 7 aldaar.

wacht. Monsr. de Guise[1] heeft oock last om alle schepen bij te brengen, dye hij can, zijnde des conincx intentie vyer duysent man over te brengen in 't eylant van Ré. Daer is oock amunitie gebracht ende andere nooddruft in 't cleyne fort op 't selve eylant, genaemt la Pree. De Engelschen dit alles bemerckende hebben het meeste geschut van landt gelicht ende scheep gebracht, soodat maer drye ijsere stucken op 't landt zijn gebleven. Eenige hoopen, dat zij wech sullen gaen, andere dat sij de Spaensche schepen ofte die van mons^{r}. de Guise willen gaen tegemoet. De coning sal daer blijven, soo d'Engelschen niet wech en gaen. Binnen Rochelle is soo groote dissensie ende heeft onlancx de maire van eenige gemene luyden een soufflet ontfangen, omdat hij wat te veel sprack voor 's connings saecken. Dit gaet hyer om.

Den uwe van den VIe. heb ick over eenige daegen ontfangen ende gelijck luydende advysen van ons broeder de rentmeester[2]. De redenen, waerom ick hourde, dat de Hooge Raidt niet en sal toelaeten, dat uE. saecke[3] judicielijck werde geëxamineert voor andere rechters als voor haer, sijn dese: quod maior potestas a minore vocari, rogari cogive non potest, waerbij een discours is op voo ... apud Gellium XIII[4]. Dyenvolgende ab imperatore Adriano is geconstitueert: ne senatores nisi a senatu judicarentur[5]. D'exemplen comen hyermede overeen van het camergericht in Duytschlandt, de parlementen in Vranckrijck - oock in Spangiën ende Italië, mair vooral is notabel, dat de raiden van den Grooten Raedt van Mechelen sulck recht hebben ende dat de raeden van den Hooghen Raedt in ons landt zijn aengenomen op gelijcke prerogativen als dye landen. 't Is voor desen gesustineert geweest voor den raedsheer in Haech in een gelijke personele actie, quanto magis in een criminele. Soo rechtens men verseeckert conde wesen van een goed advys van de Provinciale Raedt, waer niet quaedt de saeck te vorderen om de quaedwillige haer ongelijck te toonen. Ick meen, dat zij voor hebben mitsdyen sij swack houden te intimideren om niet vorder te gaen. Wilt mij doch adviseren van 't gunt daerin vorder passeert.

De boucken bij uE. begeert[6] heb ick gesonden door mons^{r}. van der Mylen[7], maer sal voor 't eynde van drye weecken daer niet zijn. Van de pluche sal mijn huysvrouw gedencken. Soo hyer een ambassade comt, ick sal dyensten doen nae de luyden sullen zijn, dye men sal senden. 't Geschrift tegen de Aenmerckinge[8] soude connen - nae mijn oordeel - gesplist werden om 't uwe met de saecke van anderen niet te confonderen ende evenwel niet te laeten onbeantwoordt,

1 Zie n°. 1145, p. 127 n. 5.
2 Johan van Reigersberch.
3 Zie n°. 1130, p. 105 n. 9.
4 Vgl. Gellius, *Noctes Att.* XIII, 15:... et ut in commentario tertio decimo C. Tuditani patet, quia imperium minus praetor, maius habet consul: et a minore imperio maius aut maior collega rogari iure non potest.
5 Vgl. Aelius Spartianus. *Hadrianus Imperator ad Diocletianum Augustum*, VII in *Historiae Augustae Scriptores Sex. Ad optimas editiones collati. Praemittitur notitia literaria. Accedit index. Studiis Societatis Bipontinae. Editio accurata.* Biponti MDCCLXXXVII, p. 9: Iuravit (Hadrianus) se numquam senatorem nisi ex senatus sententia puniturum.
6 Zie n°. 1174 in fine.
7 Zie n°. 1188.
8 Zie n°. 1130, p. 105 n. 9; met ‘t Geschrift’ zal bedoeld zijn: *Monster Van Hondert tastelijcke ende grove levgenen ende calvmnien Staende in seecker pasquill / Anno 1627;* zie Knuttel, *Pamfl.* n°. 3746 en Ter Meulen-Diermanse, n°. 888.

dat beantwoordt dyent. Mijn broeder de Groot sal brieven van mij ontfangen door mons^{r}. van der Mylen. Bidde middelertijdt om mijne gebiedenisse.

Den XXIII October XVI^{c}XXVII
tot Parijs.
UE. dienstwillige broeder
H. de Groot.

Dese bijgaende aen mons^{r}. Wijts[1] sal uE. bestellen ofte houden naer zijn goeddunckeN.

Adres (*niet van de hand van Grotius*): Aen mijn heer mijn heer Reigersberch, raedsheer in den Hoogen Raedt. In den Hage. Port.

1192. 1627 oktober 23. Van N. van Reigersberch[2].

Mijn Heere,

Ick heb den uwen van den 9 deser gisteren wel ontfangen. De tijdynge van de aencomste van de goede vrienden is mij seer aengenaem, wenschte te verstaen, wat haer op de reyse is bejegent ende voorts wat breeder te hooren, wat daer al passeert, alsoo uE. schrijven mij weynych materie geeft om uwe vrienden te onderhouden ende te toonen, dat uE. daer weet, watter passeert. Ick hoop, dat mijn exempel uE. daertoe sal animeren.

Onse saecken blijven hier in ouden doen: den viant versterckt vast het fort tot Zantvliet ende Hoochgewerve, de onse leggen oock een fort op het schor van Lillo ontrent - soo ick wel ben onderrecht - Blaugaren. Men equipeert hier sterck om de Dunckerckers, die tot dertych schepen achthien conynclijcke toemaecken, het hooft te bieden. In Hollant sijn bij de Staten sijn Ex^{tie}. diversche personen om een admirael wt te kiesen voorgeslagen, onder andere Reael[3], [Crenu], J. Lam[4], Piet Heyn. Reael is van groote apparentie. Onse drie Oostindische schepen werden noch in Portmuyde met weynych hoope van ontslagynge aengehouden. Elff Oostindische schepen sijn gegaen om te sien, off sij die souden connen lichten. De drie Engelsche schepen in Texel aengehouden hebben haer cabels gekapt ende sijn deurgevaeren; sijn bij de onse met canonnades niet int vriendelijcke gesalueert. Dus souden wij heel over hoop geraeken. De ander Fransche schepen liggen in de bewarynge van Enchusen.

1 Generaal Jacques Wyts.
2 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. Mll. Eigenh. oorspr. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 96. Antw. op n°. 1182.
3 Laurens Reael (1583-1637), zwager van Arminius, na zijn Indische diensttijd bewindhebber van de Oostindische Compagnie, in 1626 door de prins tot admiraal benoemd. Eind 1627 werd hij afgevaardigd naar Denemarken, om Christiaan IV tegen Ferdinand II de hulp der Staten-Generaal aan te bieden. Op terugreis leed hij schipbreuk op de kust van Jutland, dat door de keizerlijke troepen bezet was. Hij werd gevangen genomen en naar Wenen gevoerd, waar hij tot begin 1629 werd vastgehouden.
4 Jan Dirksz. Lam; zie over hem Aitzema, *Saken van Staet en Oorlogh* I, p. 419; Wagenaar, *Vad. Hist.* XI, p. 14. De lezing van de naam Crenu is onzeker. Misschien is bedoeld Paul de Crenu, luitenant-generaal der artillerie. Hij is in 1629 gesneuveld tijdens het beleg van 's-Hertogenbosch. Zie voor de drie schepen n°. 1183 in fine, p. 182.

Soo den conynck eenyge schepen begerde, most die bij particuliere doen coopen ende daer beschicken.

Het is te beclagen, dat Verus[1] so qualijck wert gedient[2]. Heliogabalus[3] hanteert allein[4] Aurelianus[5] wiens crediit swact[6], is Gallo[7] tegens de borst[8]. Gallus souckt Philippus[9] met Antoninus[10] wel te houden. Dese weecke[11] heeft men getracht ambassadeurs te nomineren, connen niet eens werden. Gallus gelooft, dat Aurelianus naer[12] Antoninus niet wil. Het adviis van sijn saet[13] soude meer contentement aen Verus soucken te geven ende de handeliinge faciilder[14] maecken als hij nu doet[15]. Valens[16] is apparent[17]; laet mij weten, hoe Constantius[18] sich met hem sal dragen[19]. De licente sijn geopent, wert getwijfelt, off den viant die mede openen sal. Den conynck van Denemarcken, houden[de] de brieven van den negenden oude stijl, hadde Herdessleben, een plaetse in Jutlant, met noch eenyge andere doen affbranden. Nemo sic vastat sua[20]. Was te Flensburch. Tilly heeft den 12. 600 man binnen Frederyckstat gesonden ende 600 binnen Tonnigen, alle de schepen aldaer gearresteert; die haer daer hebben te neder gestelt sijnder qualijck aen. Men vreest hier oock, dat het met den conynck van Denemarcken verlooren is. Den Sont in bewarynge te crijgen heeft geen apparentie; selffs wert getwijfelt, off de stenden sullen lijden, dat den conynck daer sterckten maeckt ende de Sont bewaert. Noorwegen verlooren, soo sijn wij het hout quijt. Wij leven seer becommerlijcke tijden, ende darom te meer, omdat die neffens ons sijn geïnterreseert met particuliere querellen het gemeen doen verlooren gaen. Carleton[21] blijft noch hier, d'Escailles[22] vertreckt. De ambassadeurs in Polen[23] hebben weynych off geen hoope tot handelynge; particuliere advisen spreecken, datter apparentie is van 30 jaren tresves. Den Pool wil niet handelen met Gustavo als conynck van Sweden, wil niet belooven, dat hij geen andere middelen buten Polen sal gebruycken om Sweden te beoorlogen. Tis te vresen den Sweet de gemeene calamiteyt van Duitsland qualijck sal ontgaen. UE. behoort bij dese occasie hem daer beter ende beter te connen setten. Wij weeten qualijck, hoe het met ons hier sal gaen, dienen darom om ons particulier mede te dencken. Ick sie

1 De koning van Frankrijk.
2 Dit woord in code.
3 Charles d'Espesse; zie II, p. 334 n. 3.
4 De woorden *hanteert allein* in code.
5 Fr. van Aerssen.
6 De woorden *crediit swact* in code.
7 Frederik Hendrik.
8 De woorden *tegens de borst* in code.
9 Staten-Generaal.
10 Frankrijk.
11 Dit woord in code.
12 De woorden *getracht ... werden* en het woord *naer* in code.
13 De woorden *adviis van* en *saet* in code.
14 De woorden *handeliinge faciilder* in code.
15 Dit woord in code.
16 Caspar van Vosbergen.
17 Dit woord in code.
18 Grotius.
19 De woorden *sal dragen* in code.
20 Misschien een verre reminiscentie aan Horatius, *Ep.* 2, 1, 220, waar de uitdrukking vineta sua caedere gebezigd wordt.
21 Sir Dudley Carleton, de Engelse gezant in Den Haag.
22 Zie n°. 1164, p. 165 n. 2.
23 Zie n°. 1151, p. 133 n. 5; zie ook n°. 1183.

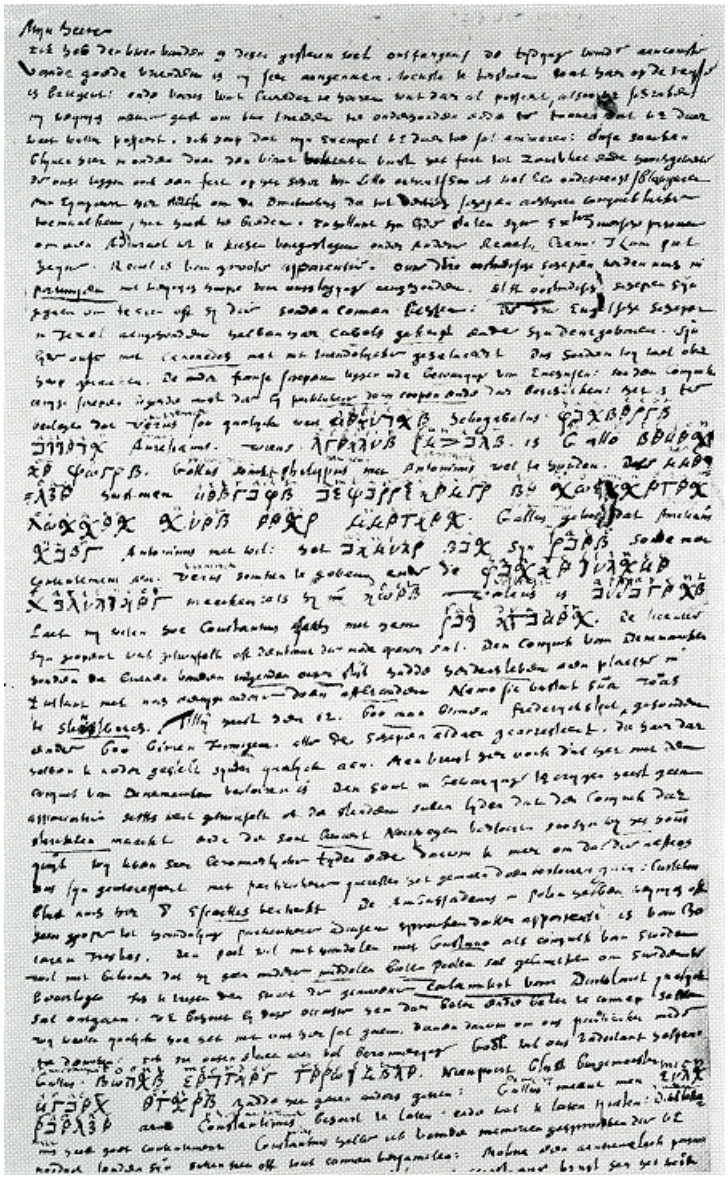

Facsimile van een gedeelte van brief n°. 1192 dd. 23 oktober 1627 van N. van Reigersberch aan Grotius.

onsen staet aen vol becommerynge, Godt wil ons vaderlant helpen. Gallus toont meerder resolutie[1]. Nieupoort[2] blijft burgemeester; Graef Ernst[3] hadde het garen anders gesien. Gallus meent men mijn saecke[4] aen Constantinus[5] behoort te laten ende wat te laten praten. Diocletianus[6] heeft goed contentement. Constantius[7] hebbe ick van de memoriën gesproocken, die uE. noodych souden sijn; sullen sien, off wat connen versamelen. Molina[8], een aansienelijck persoon te Venetiën, heeft gesien uE. bouxken de veritate religionis Christianae[9], prijst seer het werck ende autheur aen de heer van der Myle[10]. UE. sal een extract op mijn versouck werden gesonden. Sult wel doen ende bij die occasie eens aen hem schrijven, is een groot fauteur van de geleerde ende geleertheyt. Bidde om mijn gebiedenisse aen uE. huisvrouw ende alle bekende.

Met groote haest, desen 23 Octob. 1627.

Den brieff met den coopman gesonden noch het bouk[11] hebbe ick niet ontfangen, sal verwachten bij alle gelegentheyt hetgeen uE. estimeert. Schrijft doch dickwils ende van alles particulierelijck. Mij gebreekt (?) occasie om uE. Neeff[12] te onderhouden ende ander vrienden. Soo yemant Heliogabalo succedeert, wilt in tijts sorgen om wel bij hem te staen. Caracalla[13] pericliteert wat.

In dorso schreef Grotius: 23 oct. 1627 N. Reigersbergh.

1193. 1627 november 5. Van Lucas Holstein [aant. 14].

Ampliss. et Cl. Dn. Hugoni Grotio Lucas Holstenius

1 De woorden *toont ... resolutie* in code.
2 Johan van Nieuwpoort, burgemeester van Utrecht; zie n°. 1181, p. 179 en n. 1. aldaar.
3 Ernst Casimir (1573-1632), graaf van Nassau-Dietz. werd in 1610 luitenant-gouverneur van Utrecht.
4 De woorden *mijn saecke* in code.
5 Hof van Holland.
6 Cornelis van der Myle. Tijdens zijn verblijf in Venetië in verband met een diplomatieke missie (1609-1610) kwam hij ten huize van Paolo Sarpi (zie n°. 1163, p. 153 n. 7) in aanraking met Molino, met wie hij hechte vriendschap sloot; zie echter ook Dr. J. Poelhekke, *De Heilige Stoel en de Venetiaanse ambassade van Cornelis van der Myle* in *Bijdragen voor de Geschiedenis der Nederlanden* X, afl. 2-4. 's-Gravenhage 1955, p. 180 vv.
7 Jacques Wyts. Het gaat om gegevens ten behoeve van de beschrijving van het beleg van Grol.
8 Domenico da Molino; zie over hem Ludwig, Freiherr von Pastor, *Geschichte der Päpste seit dem Ausgang des Mittelalters mit Benutzung des Päpstlichen Geheim-Archives und vieler anderer Archive. Geschichte der Päpste im Zeitalter der katholischen Restauration und des dreiszigjährigen Krieges. Gregor XV und Urban VIII (1623-1644), zweiter Teil.* Erste bis siebte Auflage. Freiburg im Breisgau 1929, p. 716.
9 Zie Ter Meulen-Diermanse, nos. 944 en 945.
10 Corn. van der Myle.
11 Zie no. 1182 in fine.
12 Ook hier zal wel, zoals meestal, met de aanduiding *neef* Frederik Hendrik bedoeld zijn.
13 Gideon van den Boetzelaer, heer van Langerak.
14 Hs. Bayr. Staatsbibl. München, Autographensammlung s.v. Holstenius. Beant. d. n°. 1217. Lucas Holstein [aant.] (1596-1661), beroemd filoloog, studeerde medicijnen te Leiden en kwam na een reis naar Italië en Engeland in 1624 in Frankrijk, waar hij tot 1627 in Parijs bij Henri de Mesmes bibliothecaris was. Hier ging hij tot het katholicisme over. In 1627 nam kardinaal Francesco Barberini (zie II, p. 432 n. 5) hem mee naar Rome, waar hij in pauselijke dienst kwam.

Χαίρειν καὶ εὐπράττειν.
Vir Amplissime,
Graviter me et in humanitatem tuam et officium meum peccaturum existi-

mavi, si nobilis et Cl. Gulielmus Setonius[1] sine meis literis ad vos abiret, cuius amicitia magno mihi usui fuit et cui plurimum eo nomine debeo, quod hospitem in hac aula accurate multa docuit, quae non nisi longo usu et magno meo periculo percipere potuissem. Tui vero si quisquam mortalium amantissimus est et impense ingenii atque eruditionis tuae magnitudinem admiratur, et apud Italos, iniquiores Transalpinae virtutis aestimatores, acriter non semel tuorum operum defensionem suscepit, praesertim eius, quod de pacis et belli iure[2] edidisti: et intercessit apud magnates huius aulae, ne divinum illud opus temere proscriberetur. Qua de re multa tibi exponere poterit, uti etiam de mearum rerum statu, modo tua, qua soles, humanitate virum eruditissimum complectaris.

Ego totus nunc in Porphyrii[3] et Procli opusculis producendis versor, et multa praeclara antiquitatis monumenta ex Romanis bibliothecis eruta habeo, quae lucem sensim adspicient. Ubi summus pontifex in Vaticanum concesserit, conferam Procopii historiam ad scriptum exemplar optimum et integerrimum; nunc enim nonnisi ex intervallo et quidem iusto itinere eo excurrere licet. Nactus sum nuper antiquissimam paraphrasin *ἰξευτικῶν* Oppiani[4], quae Eutocio sive Eutecnio cuidam tribuitur; eam cum Arriani Cynegetico producam. Si qua opera mea studiis tuis service hic possit, offero eam promtam paratamque, modo indicare placeat.

Vale, amplissime Groti, et Nic. Rigaltium[5] caeterosque amicos officiose meo nomine saluta.

Romae MDCXXVII nonis Novemb.

Adres: Clarissimo et Amplissimo viro Hugoni Grotio, domino meo omni obsevantia colendo Lutetiam.

In dorso schreef Grotius: November 1627 L. Holsteinius.

1194. 1627 november 6. Aan Willem de Groot[6].

Quas ad me dedisti, frater optime, 10 Octobris, serius ad me, id est, nudiustertius pervenerunt. Ante eas receperam jam partem ex testamento Mantuano[7], sed solidum exspectaveram, quo rectius dijudicare possim et amico[8] optime de me merito consilium dare. Itaque cum discessurum se diceret Suecus nobilis Sterrenschildius[9], scripseram ad te literas, quae et ipsum commendarent et te rogarent, ut in hoc officio perseverares totiusque testamenti exemplum ac simul indulti Curiae Ultrajectinae, cujus in testamento est mentio, mihi transmitteres. Addideram literas ad actuarium

1 Niet gëidentificeerd.
2 In 1625 bij Buon in Parijs verschenen; zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 565. Het boek was op 26 maart 1626 op de Index geplaatst. Hiertegen richt zich Holsteins kritiek.
3 Vgl. n°. 1217, p. 230 en n. 8 t.p.
4 Het werk zelf is verloren en de parafrase van Eutecnius onzeker; de gangbare uitgave in Grotius' tijd was die van Rittershusius, *Oppiani opera*. Leiden 1597.
5 Nic. Rigault; zie n°. 1189, p. 188 n. 2.
6 Gedrukt *Epist.*, p. 800.
7 Zie n°. 1166.
8 T. Guiscardi; zie n°. 1166, p. 159 n. 1.
9 Jöran Nilsson Stiernsköld (1607-1628), zoon van de rijksraad Nils Stiernsköld; vgl. Aitzema, *Saken van Staet en Oorlogh* I, p. 609.

urbis Neoportium[10], nunc consulis filium, ut adjutor esset, sed ille Suecus adhuc, ut video, hic detinetur. Quare haec repetenda

10 Een soon van de in n°. 1192, p. 193 n. 2 genoemde Johan van Nieupoort.

duxi etsi opus ad Neoportium iterum scribam. De Iacchaeo[1] rogo videas, quid ipsi sit animi. Si plane bono loco sunt res ejus Lugduni, nihil mutet, sin minus, poterit vere huc transcurrere sine damno, nisi interea aliud nuntiavero. De Intima exspecto, quis hic futurus sit exitus, nam multum distant consilia creditricis et ipsius. De Phaenissis[2], ubi procedet editio, cogitabo, cui eam inscribere debeam et forte Memmio[3]. Litem[4] omnino et quantum fieri potest urgeri pervelim. Exemplaria libri mei[5], quae Mylio[6] et Vossii liberis dedisti, rata grataque habeo. Mylio quando suo tam bene usus est, reddendum est aliud. Ego quatuor tantum accepi ex Zelandia, nam uxoris discessus eorum adventum anteverterat. Pro iis solvendi mihi fuere sex floreni, quare occasio bona opperienda est. Dum eum librum relego, inveni praeter annotata magnum mendorum numerum. In iis quae distribui exemplaribus correxi mea manu. Velim in caeteris tantundem typographus fieri curet. Sunt enim, quae sensum vitiant. Cognosces ex hoc indice. Non apposui verba, quae in contextu apparent, quia facile inter relegendum succurrent collata cum iis, quae sunt surroganda. Uxor et nostra familia recte valent. Hic de pace sermones satis multi, sed non satis procedit negotium. Rex Chombergium et Bassompetram[7] jussit cum sex millibus militum proficisci in insulam Redani, ut depellantur Angli, antequam aut deficiant illata in Sanctimartinianum cibaria, aut novis ipsi castellis exaedificatis insulae possessionem partiantur. Quo id evasurum sit, videbimus. Auxilium navale ab Hispania et Dunquerca serio exspectatur. Huc necessitas Gallos impellit, eo magis quod nostros inveniunt, ut duriores loquuntur perfidos, ingratos, ut ego sentio, ancipites. Lotharingus[8] minuit copias, ita ut suspectus amplius esse non possit. De Sabaudo[9] restat nescio quid suspiciunculae.

Huc in scribendo perveneram, cum et alterae mihi a te redduntur literae, quas 23 Octobris dedisti, in quibus et de Carolo Grandi[10] et de tuo negotio. Carolo Grandi rescripsi et ei tuo quoque nomine gratulatus sum. Non credas, quam benigne omnium nostrum meminerit. Tuum de re tua[11] consilium cum meis cogitationibus optime convenit. Secundet Deus et tribuat quod tibi erit melius. Miror tam cito librum meum ad Venetos venisse, ut et responsum redierit[12]. De successore, qui Langeracensi[13] destinatur si quid intellexeris, fac me gnarum et siqua extra ordinem legatio decernitur, ut qui venturi sint ante sciam.

1 Zie n°. 1166 in fine; betreffende Inthima zie n°. 1154, p. 138 n. 1.

2 Zie n°. 1082, p. 57 n. 17.

3 Henri de Mesmes; zie n°. 1141, p. 122 n. 7.

4 Zie n°. 1169, p. 165 n. 2.

5 *De Veritate religionis Christianae;* Ter Meulen-Diermanse, n°. 944.

6 Cornelis van der Myle.

7 Henri de Schomberg en François de Bassompierre.

8 Charles, duc de Lorraine aant. (1604-1675), een woelig mens, liet zich door Marie de Rohan, duchesse de Chevreuse, ertoe verleiden partij te kiezen tegen De Richelieu en een overeenkomst te sluiten met de Engelsen, die wel geen nadelige gevolgen had voor Frankrijk, maar hem brouilleerde met de koning.

9 De hertog van Savoye, Carl'Emanuele.

10 Zie n°. 1177.

11 Zie n°. 1179, p. 176 n. 8.

12 Dit ziet op een mededeling uit Holland, die ook in n°. 1192 voorkomt, nl. dat ‘Molina, een aanzienelijck persoon te Venetiën’ Grotius boek *De Veritate religionis Christianae* gezien en geprezen had.

13 Gideon van den Boetzelaer, heer van Langerak.

Velim scire te posteriores tuas et quae una venerunt reseratas fuisse, deinde vero literas alteras, quae ab affini[1] pridie ad me missae in illis dicebantur, ad meas manus non pervenisse. Illis, quae cum tuis venerant, respondebo, ubi de eo negotio certi aliquid videro. Interim tibi, tuae[2] tuisque et parentibus atque amicis omnia precor faustissima.

Lutetiae 6 Novembris 1627.

Tuus totus

H. Grotius.

1195. 1627 november 13. Aan N. van Reigersberch[3].

Mon frère,

Ick heb gisteren aen uE. geschreven over Bruyssel, sedert eerst door een vrundt, daernae door mons[r]. de Boringans[4] gesonden.

Van den coning hebben wij naerder particulariteyten verstaen ende 't vorder secours toonende merckelijck hulp gegeven over Vrancrijck. Den XXXI Octobris[5] zijn gearriveert in het eylandt mons[r]. Le Canaples met zijn regiment ende mons[r]. de Beaumont met een deel van het zijne, dewelcke in het landen aengetast zijn geweest bij de Engelschen, doch gestut door 400, dye uytquaemen uyt het cleyne fort de la Pree. Deselve hebben haer getrencheert soo sij best conden. Op Saterdagh is aldaer gearriveert het regiment de guards, dye wat meer schade hebben geleden van de Engelschen, doch daer sij zeer goede myne maeckten, aloff zij veel meerder in getal geweest waeren dan sij waeren, soo hebben de Engelschen haer oock met vrede gelaeten. Dit verstaende dye van Rochelle hebben aengehouden bij Buckingam[6], vresende voor sijn vertreck, dat hij eerst een effort soude willen doen op het fort van S[t]. Martyn[7]. Dit is geschiet 's nachts tusschen Saterdagh ende Sondagh ende zijn de Engelschen op verscheyde plaetsen, daer geen buytewercken zijn, de gracht, dye veel droogh is, gepasseert ende hebben een escalade gemaeckt op het fort. Terselver tijdt hebben dye van 't regiment van de guardes aengetast ende ingenomen een halve macht van de Engelschen op de zeecant ende drye Engelsche schepen overrompelt ende verdroncken. 's Nachts tusschen Sonnedagh ende Maenendagh is den mareschal de Chomberg[8] gearriveert sonder beletsel van de Engelschen, soodatter nu in 't eylant boven dye in de forten waeren ontrent 5000 man te voet, 500 paerden. Buckingam hebbende zijn laeste effort gedaen ende gezyen hebbende 't becommernis van dese trouppes neemt 's Maenendaegs resolutie van te retireren ende begeeft hem met het meeste deel van 't leger in 't

1 Nicolaes van Reigersberch.
2 Alida Graswinckel.
3 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H9i. Eigenh. oorspr.
4 Misschien Henri Beringhen (1603-1692), seigneur d'Armainvilliers et de Grez en zoon van Pierre Beringhen, geboortig uit de omgeving van Kleef.
5 Zie *Mercure François* XIV, p. 173 vv. Canaples, een Frans generaal, werd om zijn moedig gedrag door De Richelieu tot mestre de camp benoemd; Beaumont is Charles le Normand, seigneur de Beaumont; hij stierf in december 1627.
6 George Villiers, hertog van Buckingham.
7 Hiervan is herhaaldelijk sprake in de brieven van deze tijd.
8 Henri de Schomberg.

eyland Oye, latende tot afkering van de Franchoysen ontrent 1500 man in goede ordre. Thoiras, gouverneur van het fort S^{t}. Martyn[9], dit

9 Zie n°. 1166, p. 158 n. 5.

zyende valt uyt met 800 man, rencontreert mons[r]. de Beaumont met enige van de zijnen, dye op een ander houck zijnde van 't eylant niet en wist van 't arrivement van Chomberg ende verstaende Thoiras' intentie seyde sulcx niet te willen beletten, maer dat hij ordre had niet te attenteren voor de comste van Chomberg. Hyervan spreeckende zyen sij Chomberg met de sijnen tot haer comen, resolveren te samen den aenstoot te doen, de Engelschen verwachten de eerste musquetade onversaecht, met de swerden ende met de pycken zijn zij gerenverseert ende meest overgecomen, soodat zij daer ende in de escalade 2000 verloren hebben. Alle de Engelsche schepen zijn den .... en, laetende het eylant aen de Franchoysen. Buckingam vertreckende heeft aen Beaumont laeten weten, dat hij een ander desseing voor hadde van meerder importantie, daer men niet op en dorst. De Franchoysen gunnen hem veel goeds in Spaegnie ofte Westindië. Dese victorie hebben zij becomen sonder uythemsche hulpen. Men seyt de Duynkerckers op wegh waeren ende men gelooft, dat Spinole[1] hier heeft geweest voor Vrancrijck.

Hyermede mijne gebiedenisse aen de goede vrunden.

Den 13 November XVI[c]XXVII.

UE. dyenstwillige broeder

H. de Groot.

Ick maeck vrunde ende sal misschyen occasie crijgen om goedt ofte quaed te doen. Men seyt Rochelle handelt. Ick soude wel goedvinden, dat mijn bouck De Veritate religionis Christianae in Engelant werd naegedruckt. Vossius soude dat door Junium[2] connen bestellen. UE. can met mijn broeder de Groot spreecken ende hem dese tijdinge communiceren, alsoo mij de tijdt ontbreeckt om aen hem te schrijven.

Adres: Mijn heer Mijn heer Reigersberg, raidt in den Hoogen Raide van Hollant ende Zeelant.

In 's Gravenhage.

Port.

1196. 1627 november 13. Van N. van Reigersberch[3].

Mijn Heere,

D'advysen, die ick met den uwen van den 30 Octob. op gisteren ontfynck nopende de handelynge met die van Rochelle, en heeft niemant hier gehadt, nochte dat de stat tot dien eynde gedeputeerde bij den conynck heeft, hoewel den ambass. van Vranckerijck[4] ten selffden dage een expressen van den conynck hadde gecregen; is darom Gallus[5] te meer daerover verwondert geweest. Hij oordeelde, dat men

1 Ambrosio Spinola, veldheer in Spaanse dienst.
2 Franciscus Junius Jr. (1589-1677), zoon van de Leidse professor van die naam; hij verbleef van 1620 tot 1650 in Engeland.
3 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. Mlm. Eigenh. oorspr. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 98.
4 Charles d'Espesse; zie II, p. 334 n. 3.
5 Frederik Hendrik.

groot gelijck hadde om hetgene men souckt te separeren niet te laten combineren. Valens[6], die ick oock daervan sprack, was van hetselffde gevoelen,

6 Caspar van Vosbergen.

ende meenen men in geen maniere Alexander[1] de protectie[2] en kan noch en mach toestaen. U Neeff[3] vraechde mij, hoe uE. het met Vosberge, die apparent daer comt, sult maecken. Ick seyde niet te weten, maer te oordeelen, dat uwe huisvrouw hem spreecken sal ende te gelooven, dat hij soo seer daermede sal verlegen sijn als ghij selffs. Was daerin van mijn gevoelen. Aertsens[4] heeft naer alle wtvluchten hem laten geseggen; sijn difficulteren heeft hem veel haets gebaert en sijn resolute plannen gemist. Veele meenen, dat hij heeft willen gebeden sijn, somyge dat hij hem eerst heeft geëxcuseerd, omdat hij vreesde voorbij gegaen te werden; andere seggen, dat hij hem belacht, dat hij maer met een stem was boven Foreest[5] geprefereert. Dan het is apparent hem dienstych geweest in dese conjoncturen van tijt niet garen vanhier te sijn, nochte oock daer, alwaer hij licht de kercken het meeste contentement niet gevende hier sal verminderen sijne achtynge bij veele onnoozele, die hem houden een voorname voorstander van de religie. Die hier hebben gearbeyt, dat hij soude werden gecommitteert, sijn niet alle met eenderley reden bewogen geweest, ende veel van u beste vrinden hebben meist tot sijn vertreck gearbeit[6], oock Jovinianus[7] om Constantius[8] voordeel[9]. Den tijt sal leeren, neque nunc est narrandi tempus aut occasio[10]. Ick seyde Gallo, dat goet waer de ambassadeurs hoe eer hoe liever vertrocke; verstont het oock soo ende toont bij alle gelegentheyt, dat hij de saecken van dat rijck seer gunstych is. Tis goet, dat men van Aureliano[11] goede opinie heeft, dan off het is met fondament weet ick niet. Soo uE. yet can contribueren tot voordeel van dese landen, bidde daer de hant wilt aenhouden ende wt geen consideratiën van eenyge persoonen in uwe goede intentiën te verflauwen. Hebbe uE. Neeff geseyt, dat daertoe genegen bent ende gevraecht, off hij meende. dat uE. yet konde doen; seyde, dat hij mij daer nader van soude spreecken. Ick kan uE. niet alleen van sijn goede wille te uwaers verseeckeren, maer mi dunct, dat ick u restitutie sie[12]. ende dat eer lange[13]. Diocletiani[14] saecken[15] moeten voren gaen, daer apparentie[16] toe is. Brederode voucht[17] hem wel. Constantius[18] is hier niet, kan darom niet spreecken van dat tot de historie noodych is. Die van Gelderlant sagen garen Rantwijck[19] met Aertsens in Vranckerijck gesonden;

1 Engeland.
2 Deze beide woorden in code.
3 Frederik Hendrik.
4 François van Aerssen.
5 Nanning van Foreest, raad en rekenmeester aant. van de domeinen van Holland en West-Friesland.
6 De woorden *van ... gearbeit* in code.
7 Nicolaes van Reigersberch.
8 Grotius.
9 Dit woord in code.
10 Vgl. Plautus, *Trinummus* 998-1000.
11 Fr. van Aerssen.
12 De woorden *mi ... sie* in code.
13 Dit woord in code.
14 Cornelis van der Myle.
15 Dit woord in code.
16 Dit woord in code.
17 De woorden *Brederode voucht* in code; met Brederode wordt bedoeld Reinoud van Brederode, heer van Veenhuizen, schoonzoon van Johan van Oldenbarnevelt.
18 Jacques Wyts; vgl. n°. 1192, p. 193 en n. 7 aldaar.
19 Arnold van Randwijk.

daerop valt difficulteyt ende vertraecht het vertreck van de ambassadeurs; apparent sal Vosbergen met Aerssens commen. Aertssens seyt, dat hij liever naer Engelant soude gaen; off hij het meent ofte gelaet, weet ick niet, hij hout nochtans seer goede correspondentie met den ambassadeur van Vranckerijck. Aurelianus credyt verswackt dagelijckx. Wij sullen op onse correspondentie goede orde dienen te stellen ende sal mij groote vrienschap geschieden, soo uE. continueert mij particulierlijck van alles te adviseren. Gelooff dat niet dienstyger is als dat men hier gewaer werde, dat uE. weet, wat daer passeert.

Ick heb gisteren den prins[1] met goede occasie van Constantius[2] ges(pr)oken[3], heeft niet voor, dat hij Aureliano soude s(p)reken[4], verstaet wel, dat hij niet behoort te versoucken[5]. 't Succes van Utrecht maect[6] hem courage[7], andere achterden[8]. Men is hier vast besych om ordre te stellen op het veylen van de zee ende betalen van de achterstallen van de schepen van oorlooge, sonder hetwelcke wij niet goets hebben te verwachten. Desen morgen is tijdynge gecommen, dat de Dunckerckers dese weecke wt sijn geloopen, hebbende haren admirael in het scheurken verlooren. Men vreest sij naer den Sont sijn, wt reden, dat se veel soldaten, wel drie duisent op hebben ende groote quantiteyt van schoppen ende spaden. Dan den winter, die naeckende is, doet ons daeraen twijfelen. Soo sij den conynck onversiens op den hals vielen, souden licht daer voet nemen. De Denen willen in het rijck geen vremt crijchsvolck laeten, ende de natie ende quartieren konnen oordeelen, dat se niet bequaem en sijn om haer eygen lant te defenderen. Wallesteyn heeft Wismar, een zeeplaetse op de Oostzee, ingenomen, meent desen winter sijn volck in Meckelenburg ende Pomeren te logeren. Morgan[9] is in Staden met oppositie van de burgerije gecommen, sijn ses borgers doot gebleven. Soo veel ist dat sij soucken een voet int lant te houden om off andere de saecken wilden redresseren, want van den conynck van Denemarcken is dat niet te verwachten. Soo onse geallieerden met goede oogen het succes van Oostenrijck continueren aen te sien, sullen eer lange gewaer werden, dat wij het niet connen stuyten. De hansteden vougen haer t'eenemael met den keyser[10], hoewel sij geen volck in en nemen.

Wij staen in seer goede pointen, God wil ons bewaren. Ick wensche met uE. eens van alles te mogen spreecken of vrij te communiceren, sal garen uE. oordeel verstaen. Onse Oostindische schepen sijn in Engelant noch niet ontslagen. Laet mij eens weten, off den cardinael[11] daer off bij den conynck is ende off onse ambassadeurs te Parijs met de reyne mère[12] off met den conynck sullen handelen.

Met haest, desen 13 Nov. 1627.

1 De woorden *den prins* in code.
2 Grotius.
3 Dit woord in code.
4 Dit woord in code.
5 De woorden *behoort te versoucken* in code.
6 De woorden *Utrecht maect* in code.
7 Dit woord in code.
8 Dit woord in code.
9 Sir Ch. Morgan (1575?-1642).
10 Ferdinand II.
11 De Richelieu.
12 Maria de Medici.

U broeder den rentmeester[1] is noch hier, gaet desen middach bij Diocletianus eeten, is bij Vosberge over twee dagen geweest, die seer goede mine toont.

Adres: A madamoiselle madamoiselle Grotius à Paris.
In dorso schreef Grotius: 13 Nov. 1627 N. Reig.

1197. 1627 november 18. Aan N. van Reigersberch[2].

Mon frère,

Ick soude uytgestelt hebben te schrijven tot morghenavont om te zyen, off .....

Van 't vertreck van de Engelschen uyt het eylant van Ré heb ick uE. ..... de particulariteyten van dage te dage meerder aen den dagh comen. .....kel met hetgunt ick voor desen[3] heb geadviseert. De Engelschen zijn noch ..... het eyland d'Oye, ende werdt aen de coninginne[4] hyer geschreven, dat de coninc (?) ..... van Rochelle oneens zijnde met de gemeente, haer meesters gemaeckt hebben van ..... met den coning willen handelen. Dit schrijf ick bij provisie bij gelegentheyt van een soldaet, dye uyt Orangie comt ende nu datelijck vertreckt, off hij misschyen eer overquam ..... de broeder door de ordinarisse bode.

Morgen breder. Vaert wel met de vrunden etc.

Den XVIII November XVI^{c}XXVII.
UE. dyenstwillige
H. de Groot.

Monsr. d'Espesse[5] bij sijn advys seyt te vresen, dat de opening van de licenten en is een inleyding tot een trefves, dye 't landt ten hoochste schadelijck soude zijn. Mij dunckt, dat een goede trefves te wensche waer ende dat Vrancrijck haerselve ende ons goed soude doen met dye te procureren. Waerop ick door last van de coninginne-moeder[6] nu van nieuws wat bij geschrifte heb gestelt zeer streckende tot voordeel van 't landt, soo 't wilde succederen, maer ick vrese de Spaignaerds te fyer sullen zijn. Pompeio Targone[7] slaet voor een drijvend fort te maecken in de haven van Rochelle, sal costen 40 duysent croonen, waervan het derde paert hem aengetelt is bij provisie.

Adres: Mijnheer Mijnheer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant.
In 's Gravenhage.
par amy.

1 Johan van Reigersberch. Diocletianus is Cornelis van der Myle.
2 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H9j; beschadigd. Eigenh. oorspr.
3 N°. 1195.
4 Anna van Oostenrijk, koningin van Frankrijk.
5 Zie II, p. 334 n. 3.
6 Maria de Medici.
7 Zie n°. 1178, p. 176 en n. 2 aldaar.

1198. 1627 november 25. Aan Cl. Sarravius[8].

Debitor tuus, vir amplissime, pro oblata ultro, quae a me requirenda fuerat, amicitia et salutandi officio, en etiam a te beneficium audeo postulare, cum

8 Gedrukt *Epist.*, p. 78; *Ep. ad Gallos*, p. 204[aant.]. Geadresseerde was dit jaar conseiller au parlement de Rouen geworden. Later bekleedde hij dezelfde functie in Parijs.

nondum illo me aere exsolverim. Sed in hac quidem re defensorem aut certe deprecatorem tibi allegabo eundem, qui amicitiae nostrae conciliator fuit, Cordesium[1], quem ea de causa accessi, ut pariter te adiremus. Ex eo abiisse diceris ex hac quidem urbe, non etiam e nostra memoria; quod vel haec mea postulatio docebit, quam ad te fisus tua aequitate ac bonitate adfero: rogoque, ut quantum judicis religio gravitasque patitur, commendatum tibi habeas Danielem Treselium[2], qui nullo suo crimine, tantum quod earum fuerit partium, quas nos honestiores judicavimus, domo apud vos exsulat. Is, cum multis variisque negotiis implicatus sit cum natione, ut plerique sentiunt, ad lites non infoecunda, id te collegasque tuos orat, ut per vestram aequitatem *καὶ φιλοξενίαν* jus suum obtinere possit. Quod quanquam tu orandus non es, cui recte agere a natura atque institutione est proprium, dabis tamen veniam illius supervacuae sollicitudini. Ego hoc officium ei negare nec potui ob veterem admodum notitiam neque omittere volui oblatam tui compellandi occasionem.

Vale, vir amplissime. Lutetiae, 25 Novembris 1627.

1199. 1627 november 27. Aan Willem de Groot[3].

Frater optime,

Binas a te et quas fine Octobris et quas sexto hujus mensis dedisti uno tempore, id est, hodie accepi, quarum argumentum praecipuum est de lite[4] nostra. Plane consilium tuum laudo, ut ex meo scripto[5] et Hogerbetianis[6] optima colligas. De crimine majestatis quod mones recte tu quidem, sed ego, qui nullum crimen agnosco, quo modo in hac parte morabor? Tamen satis ejus quoque in Apologetico tractatum est, ubi et hoc est abs re non alienum, judices delegatos semel definiendi munere functos nihil ultra adjicere posse. Interpretationem quoque non faciendam nisi partibus super hoc auditis. De privilegio Delphensi consideratis, quae pater monet, sane haesito. Sed utile erit factum hoc in lite asseri usum privilegii semper talem fuisse, qualem dicit Camerlingius[7], ut aut credant hoc nobis judices aut interloquantur. Placeat mihi ubi causae conjectio perscripta erit consilium Dousae et Striden[8] exposci, ut si de exitu diffidunt, deliberemus. Si Couwenburgius[9] aut non poterit aut non volet inter judices esse, putarem et ipsius exquirendam sententiam. Ego hic libros non habeo, qui

1 Zie II, p. 68 n. 7.
2 Zie II, p. 129 n. 6.
3 Gedrukt *Epist.*, p. 801.
4 Zie n°. 1169, p. 165 n. 2.
5 Zijn verderop genoemde *Apologeticus*, d.i. *Verantwoordingh van de Wettelijcke Regieringh van Hollandt ende West-Vrieslandt* van 1622; zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 872 en remarque 3.
6 Hogerbeets had reeds op Loevestein een memorie voor zijn kinderen opgesteld; zie J. Scheltema, *Geschied- en letterkundig mengelwerk*, Amsterdam, Utrecht 1817-1836, IV, 2, *Memorie van Mr. R. Hogerbeets*, Utrecht 1830, p. 25 vv.
7 Waarschijnlijk de II, p. 23 n. 8 genoemde Jacob aant. Camerling (overl. in 1653), pensionaris van Delft. Met het privilegie van Delft wordt bedoeld het door hertog Albrecht van Beieren aant. (1330-1404) aan de poorters van die stad geschonken voorrecht volgens hetwelk geen hunner ooit meer dan 60 pond mocht verbeuren; zie Mr. G. Moll, *De Confiscatie der goederen van Hugo de Groot in Oud-Holland* XX jaarg. 2de afl. (1902), p. 6.
8 De advocaten J. van der Does en Quirijn van Strijen.
9 De raadsheer in het Hof van Holland Mr. Pieter Couwenburch van Belois.

auxilium causae subministrare possint. Pecuniam apud te retinebis, donec nobis ea opus sit.

Foederi hic concepto[1] arcana exceptio addita fuit, ne nostri bello huic inter Galliam et Britannos se interponerent. Miror, quod scribis extraordinario conventu opus, ut exoretur Arsens[2], ne legationem defugiat.

Nostro Losecatio[3] opto aliquid magis proprium in locum fugitivi muneris. De jure civitatis Delphensis adhuc persisto in veteri sententia me civem semper fuisse, nam nec abdicavi nec decennio abfui extra eos annos, quos in studiis Lugduni aut in advocatione privata publicaque Hagae egi; qualis emansio etiam diuturnior de jure patriae nihil immutaret. Nam et schola et judiciorum locus omnibus communia sunt. Quod siquis dicat Rotterodamum me ivisse animo ibi perpetuo manendi, conjectura haec est, cui alia opponi potest ivisse me eo animo Hagam redeundi, quod multi ante me civitatum adsessores fecere.

Britanni non Redensem tantum, sed et adjacentem Riae insulam modico diremtam ponto reliquerant, nec aliud jam quicquam praeter mare possident. Buckingamus[4] regi captivos paucos, quos habebat, dono misit, ut multo plures potioresque reciperet. Successit his ars per regis bonitatem, aut ut alii interpretantur *δυσωπίαν*. Simul per Gallum captivum[5], quem suo balthaeo et ense donarat, nuntiari jubebat Buckingamus regi se sibi gratulari quod, Aeneae magni dextra caderet[6]. Ita joco absolvit rem nimis serio inchoatam. Rohanius[7] suscepti a se hujus belli invidia periculum adit et latebras quaerit. Rupellae rex adhuc adsidet portui claustra struens et civitati dissidia, ut ita male parentes ad obsequium redigat.

Vale cum optimis parentibus et uxore tua[8], mi frater. 27 Novembris 1627.

Has literas ad Medium[9] et Oldenbarneveldium[10] cures rogo.

Tuus totus

H. Grotius.

1200. 1627 november 27. Aan N. van Reigersberch[11].

Mon frère,

D'uwen sonder dach, waerbij was den brieff van den coning van Polen aen Dansick, ende de andere van den VIIe Novembris sijn mij op eenen tijdt behandight. De wegh over Brabant can uE. wel gebruycken, maer most gepast zijn op de bode, dye daer arriveert, ..., eer de brieven nae hyer afgaen.

1 Zie n°. 1138, p. 118 n. 8.
2 Fr. van Aerssen; zie ook n°. 1196, waar N. van Reigersberch over deze kwestie schrijft.
3 Frederik van Losecaat, gehuwd met Grotius' zuster Adriana.
4 George Villiers, hertog van Buckingham.
5 Beaulieu; zie p. 204, n. 12.
6 Vergilius, *Aen.* X, 830.
7 Zie n°. 1186, p. 185 n. 1.
8 Alida Graswinckel.
9 Johannes Wtenbogaert; zie n°. 1137, p. 117 n. 9.
10 Een der zonen van Elias van Oldenbarnevelt?
11 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H9k. Eigenh. oorspr.

Ick bemercke uyt uE. schrijven ende oock uyt de advysen van Van Mede[12], dat de saecken van Claudius[13] niet heel quaelick en gaen ende dat de wederpartije

12 Joh. Wtenbogaert.
13 De koning van Polen, Sigismund III.

in benauwtheyt is. Maer gelijck uE. wel seyt, alles is te vergeefs, soo 't landt niet en werdt geconserveert. UE. wil mijn opinie verstaen. 't Is quaet op 't landt zijnde te stuyren. Dye den staet van de finantiën weten, connen beter van alles oordelen.

't Verlyesen van de Sondt soude groot quaed connen doen. Ick heb advys uyt Emden, dat dye stadt de protectie van de Ansen moede is ende staet nae neutraliteyt. De Anzesteden verlangen oock nae rust ende nae 's keysers gunste.

Ons dyeper met Engelant te engageren waer mijns bedunckens schadelick. Sij en hebben de middelen niet om groot secours te doen te lande ende wat zij ter zee doen, heeft geen naedruck, maer bestaet meest in roverije. Sij waernemen ons de Oost-Indische traffyck ende de visscherije, soo van de walvisschen als van de haering, een groot deel van ons onderhoudt.

Over Vranckrijck vallen wel dye bedenckinge niet, maer houden geen steeck. De massacre van Parijs[1] - men vreest noch alle dage hyer voor dyergelijcke -, de ongevoullicheyt (?) van de Franschoysen ten tijde van den hertogh van Plessis[2] geven groot bedencken. Ende als nu dye opinie haer waer ingesteylt, soude lichtelijck haer accoord maecken ende de proye deelen t'onsen naedeel. Sonder naerder handeling de saecke blijvende bij het beloofde secours can ons niet redden. 't Is te weynich nae ons gebreck. Het trefves sage ick garen ende heb waergenomen de inclinatie, dye de coninginne-moeder[3] daertoe hadde. Maer mons^{r}. de Hayes[4], dye sij daertoe gebruyckt hadde, is syeck ende in peryckel van sterven. Staet oock te vresen, dat den cardinael[5], sonder dewelcken niet en geschiet ende wyens overgroote authoriteyt van nieuws is gewassen door het goede succes in het eylant van Ré, tot de trefves niet en sal genegen zijn door de onderichting van mons^{r}. d'Espesse[6], dye onsen staet stercker voorschildert dan hij is ende soo ick wel weet altijdt in zijne brieven van de trefves ende trefvesmaeckers quaelijck spreeckt. Veele weten wel, dat hij niet meer bequaem is om daer dyenst te doen, hebbende hemselve gestelt buyten credyt. Mair 't particulier gaet boven het publyck ende de authoriteyt van mons^{r}. Defiat[7] overweeght alles. Daerentusschen gaet den tijdt voorbij. Een geduyrige paix met Spaignie te besluyten sonder eenige erkentenisse, zye ick niet wel doenlijck in dese hare prosperiteyt. Ende wat staert seecker erkentenisse soude hebben in een staet, dye vol is van eersuchtige ende geldsuchtige menschen, can ick wel bevroeden. Men heeft eertijds gesproocken van onsen lande te brengen onder het rijck[8]. Wilde de coning van Spaignie sulx toestaen, 't waire goedt, want de constitutie van het rijck is soodanig,

1 In 1572 werd door Karel IX het verbond met Engeland gesloten op instigatie van de leider van de hugenoten, Gaspard de Coligny (1519-1572), een der oorzaken van de Coligny's val en daardoor van de Bartholomeusnacht.

2 Philippe Du Plessis-Mornay; zie n°. 1110, p. 87 n. 1. De opmerking zal doelen op de gebeurtenissen van 1620.

3 Maria de Medici.

4 Antoine, gouverneur van Montargis en vader van Louis, baron van Courmenin; laatstgenoemde werd in 1632 onthoofd, omdat hij zich had ingelaten met de intrigues van Gaston van Orléans; zie over beiden Avenel, *Lettres de Richelieu* VIII, p. 82 v.

5 De Richelieu.

6 Zie II, p. 334 n. 3.

7 Zie n°. 1061, p. 29 n. 10.

8 Over het standpunt, dat Grotius in 1621 innam inzake aansluiting van de Republiek bij Duitsland zie brief n°. 648 (II, p. 84 vv.) en P.C. Molhuysen, *Twee brieven uit de correspondentie van Hugo Grotius*, in *Meded. der Kon. Akad. v. Wetensch. afd. Letterk*. 73B3 (1932), p. 10.

dat men de vrijheyt van de religie eenichsins soude connen verseckeren. Mair alsoo het rijck is electyff ende de electie, hoewel niet apparent en is te gaen uyt het huys van Oostenrijck, evenwel daer niet vast aen en is, staet te bedencken, dat den coning van Spaignie, jae den keyser selff het rijck niet en sullen soecken te verpooten met interest van haere familie.

Dit alles overleyt hebbende sal ick een ding seggen, dat ick zye, dat het uytstel veeltijds quaed doet. Den palsgraeff[1] heeft over eenigen tijdt met voordeel connen handelen, oock den coning van Denemarcken. Nu is voor haer niet ten beste. Hyer moet hem den prins van Orangie aen spyegelen, dye meest bij het landt heeft te verliesen. Wist ick zijne intentie, ick soude dye soucken te seconderen, jae soo sulcx nodigh gevonden wierd ende met 's conincx goede wille conde geschieden mijne woonplaetse daernae veranderen.

Wat d'ambassade alhier te senden belanght, ick heb voor desen geschreven[2], dat ick dyenst sal doen nae de luyden sullen zijn, dye hyer comen. Daer blijff ick bij.

Nopende 't gepasseerde van de schepen van den coning[3] heeft mons[r]. d'Espesse hyer geadviseert vrij wat tot naedeel van de onsen, insonderheyt van dye van Numerianus[4], op denwelcken oock Severus[5] zeer gebeten is, soowel als op Gallus[6], gelijck ick uyt zijn eygen propoosten wel heb gemerckt. Dat Caracalla[7] blijft daer hij is, vinde ick niet vremdt. D(aer) mocht een arger comen. Evenwel sal ick uE. in 't seecker advisen doen secretelijck, dat hij ..... duysent gulden nu versch van Antoninus[8] heeft genoten ende aen twee parthijen beleydt. Dat ..... om wel te advyseren 'tgunt meer tot voordeel van Decius[9] als Verus[10] soude dyenen, daer dyent wel een vaster ordre te zijn op dyergelijcke saecken, insonderheyt in dese conjuncture.

Hyer is men blijde, omdat d'Engelschen oock het eyland van Oye verlaeten hebbende zijn getrocken in zee. Buckingam[11] rust op zijn vertreck, sondt Beaulieu[12], een Fransch edelman, vrij aen den coning met vyer ofte vijff andere slechte gevangenen ende alsoo Beaulieu ontwapent was, gaff hem zijn rapier ende banderol, hem biddende aen den coning te seggen, dat hij scheyde met contentement, paert hebbende in de glorie van den coning, als overwonnen zijnde van soo treffelijcken prins. Dese Engelsche courtoisie heeft den coning afgeperst, dat hij oock den baron de Montjoye[13] ende andere gevangenen, dye hij hadde

1 Frederik V van de Palts, de Winterkoning.
2 Zie n°. 1191.
3 Zie n°. 1184.
4 Amsterdam.
5 D'Effiat.
6 Frederik Hendrik.
7 Gideon van den Boetzelaer, de gezant van de Republiek in Parijs.
8 Frankrijk.
9 Da Geünieerde Provinciën.
10 De koning van Frankrijk.
11 George Villiers, hertog van Buckingham.
12 Er zijn uit de strijd om La Rochelle verschillende dragers van die naam bekend. Het meest waarschijnlijk is hier sprake van Philippe Prévost de Beaulieu-Persac. Hij doorbrak de blokkade door Buckingham van het eiland Ré, doch werd gevangen genomen. Hij stierf in 1646.
13 Blount, baron Mountjoy en earl of Newport (1597?-1666), natuurlijke zoon van Charles Blount, earl of Devonshire. Hij diende in 1622 in de Nederlanden en was in 1628 tijdens de expeditie naar La Rochelle rear-admiral of fleet.

in groot getal ende veele van qualiteyt, sonder rantsoen heeft losgelaeten, haer vermaenende voortaen geen coning van Vranckrijck aen te tasten. Magis haec fuit infirmitas frontis quam beneficium. Maer in Lorraine is gevangen Montaigu[1] ende vandaer gebracht in Vrancrijck niettegenstaende het mescontentement van den hertogh van Lorraine[2] over dit stuck. Dese persoon is bij den coning van Groot-Bretaigne gebruyckt geweest om Lorraine ende Savoye tegen Vranckrijck op te rockenen ende sijn alrede veel secreten door zijne papieren ontdeckt. Men twijffelt, off men hem sal traiteren als een gevangen van oorlogh ofte als een espion.

Den coning blijft voor Rochelle. De intelligentie, dye hij daerbinnen heeft, opereert nock niet sonderling, nochte oock het canon, dat op de haven is geplant, mids de groote wijtte. 't Landt rondom Rochelle is gedevasteert ende men belet den handel soo veel men can om de stadt tot gehoorsaemheyt te brengen. Middelertijdt mons^{r}. de Rohan[3], dye soo braeff hadde uytgegaen, dat hij 't was, dye de Engelschen hadde doen comen, is benauwt ende geretireert soo men seyt in 't landt van Foix. soo eenige meenen om, wanneer hij het te quaed sal hebben, nae Spaignie te vluchten. Verus' moeder[4] heeft discoursen gevoert, alsoff dye van Tiberius'[5] volck hyer selfs in dese stadt niet en waeren buyten peryckel. In somme, daer is veel perplexiteyt bij de swackste. Ende 't schijnt de luyden van Maximinus[6] op eenen tijdt hebben geruineert soo dye sij hebben willen helpen als dye sij niet en hebben willen helpen.

Uyt een briefken van mevrouw van Valckenburch[7] uyt Orangie merck ick, dat sij daer maer tamelijck contentement en heeft.

Wilt mij wat advyseren van Harsholtes[8] humeur, want van Randwijck[9] weet ick wat van ouds ende oock nu nieus uyt den heer van Oosterwijck[10]. Men doet Arsens[11] veel eer, dat men hem soo bidt.

Als ick soude stellen 't latijn van Grol[12], soude ick caerten ende memoriën van noode hebben gelijck ick voor desen heb geschreven. Mij dunckt, dat nootelijck van de scheepstrijden ontrent denselven tijdt ter zee gevallen ende van de fortificatiën ten wederzijde ontrent Santvlyet, midsgaders van het canael bij

1 Walter Montaigu (omstr. 1603-1677), Engels diplomaat, herhaaldelijk met speciale opdrachten naar Frankrijk gezonden. In 1627 kwam hij naar Lotharingen en Italië om ontevredenheid te zaaien ten aanzien van Frankrijk.

2 Zie n°. 1194, p. 195 n. 8.

3 Zie n°. 1186, p. 185 n. 1.

4 Maria de Medici.

5 De Staten van Holland.

6 Engeland.

7 Josine de Bie; zie n°. 1168, p. 162 n. 5.

8 Zie n°. 1184, p. 183 n. 16.

9 Zie n°. 1183, p. 181 n. 19.

10 Willem van Liere, heer van Oosterwijk, gezant te Venetië.

11 Fr. van Aerssen.

12 In september 1626 waren het nog maar vage plannen om in geval van verovering van een of andere bekende stad daarover in het Latijn te schrijven (zie n°. 1094). Dit is echter de vroegste brief, welke wij bezitten, waarin Grotius voor het eerst in concrete termen spreekt over zijn intentie om een geschrift te wijden aan de inneming van Grol. In 1629 verscheen het onder de titel: *Grollae Obsidio cum annexis anni 1627*; zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 712. Men zie ook n°. 1192, p. 193 en n. 7, en n°. 1196, p. 198 en n. 18. Over het kanaal bij Venlo zie n°. 1138, p. 118 n. 4.

Venlo yet sal moeten geseyt worden. De onderrechting van Reael[1] in 't eerste ende in de reste van monsieur Wijts[2] soude veel connen helpen. Ick weet niet, wye de heer van Heenvlyet[3] is. Mijn huysvrouw meent, dat het is Polyander. Soo 't soo is, ick wensch hem geluck ende doe mijne ende mijns huysvrouws gebiedenisse aen hem ende zijn huysvrouw, vooral aen broeder ende suster.

Mijn huysvrouw heeft gesonden om mons^{r}. van der Nat, maer de heele academie van mons^{r}. Benjamin[4], daer hij bij woont, is wech te landewaert. Van permissie hyer uyt te voeren weet ick niet, off yet soude zijn te doen in absentie van 't hoff. Sal evenwel omhooren, wetende wat coopmanschap meest begeert werdt.

De Spangnaerden beclaegen haer, dat haer schepen niet eer en zijn gecomen, doch seggen, dat dye op wegh waeren ende vougen daerbij nae haere gewoonlijcken rodomontade, dat dye schrick de Engelschen heeft doen vluchten.

Den resident[5] van den keyser continueert mij te versoecken tot vrundschap. Ick heb tot noch toe beleefdelijck geëxcuseert bij hem te gaen.

't Huwelijck van 's conincx broeder[6] met de dochter van Florence, waervan voor desen veel discours was geweest, werdt gehouden af te zijn, doordyen den prins van Parma, aen dewelcke zij was belooft, niet geïnduceert en can worden om van zijne pretensiën te desisteren. Ick verstae daer soo terstont, dat den cardinael de Richelieu boven het desseing van een drijvend fort, dat zij dominicatar noemen, in de haven van Rochelle te maecken[7], noch een ander heeft, waertoe hij veertich schepen in Bretaigne heeft gecocht, dye hij met vastgemetste steenen wil doen laden ende .... ende deselve doen sincken.

Mij wert verseckert, dat den autheur van dat boecxke, 't welck den tytel voerde van een brieff van den hertogh van Savoyen aen den coning van Enge-

1 Laurens Reael; zie n°. 1192, p. 191 n. 3.

2 Jacques Wyts; zie n°. 1106, p. 80 n. 11.

3 Johannes Polyander van Kerckhoven, heer van Heenvliet, zoon van de Leidse professor; hij was gehuwd met Anna Vesekia. Later, in 1641, hertrouwde hij met Catherine, lady Stanhope en countess of Chesterfield († 1667), dochter van Lord Thomas Wotton († 1587) en toen weduwe van lord Henry Stanhope († 1634). Met broeder en zuster zullen Adriana de Groot en haar man Frederik van Losecaat bedoeld zijn.

4 Over van der Nat en Benjamin zie n°. 1158 p. 146 en n. 2 aldaar; hier blijkt, dat Benjamin de excaier te Parijs woonde en van der Nat bij hem.

5 Zowel Mathias Werdemann von Sonderspühel als Hermann, Freiherr von Questenberg behartigden in de jaren 1627-1628 de belangen van Ferdinand in Parijs. Met wie van beiden Grotius contact had, heb ik niet met zekerheid kunnen uitmaken; waarschijnlijk echter met eerstgenoemde.

6 Maria de Medici wilde haar tweede zoon Gaston, hertog van Orléans, weduwnaar van de prinses van Montpensier, die 4 juni 1627 gestorven was, doen huwen met Margherita de Medici, dochter van de in 1621 overleden groothertog van Toscane Cosimo en zuster van diens opvolger Ferdinando. Zij was verloofd met Odoardo Farnese, hertog van Parma (1612-1646), die niet van zins was van zijn aanspraken af te zien en haar huwde. Gaston was echter verliefd geworden op Maria-Louisa Gonzaga (1612-1667), de oudste dochter van Carlo Gonzaga, duc de Nevers, en Catherine Lorraine. Gedwarsboomd door zijn moeder gaf hij haar op, niet echter voor Margherita de Medici, doch voor Margareta, zuster van Charles de Lorraine, die hij aan het hof van Lotharingen had ontmoet en met wie hij enkele jaren nadien (3 januari 1632) in het geheim huwde.

Maria-Louise huwde later (6 november 1645$^{aant.}$) met Wladislas VII (IV) van Polen (1632-1648; geb. 1595) en na diens dood met zijn broer en opvolger Johan Casimir (1649-1668; geb. 1609, gest. 1672).

7 Zie ook n°. 1197 in fine.

lant[1] is eene Royssel, wonende tot Sedan ende in dyenst zijnde van den hertogh van Bouillon ende naedyen ick verstae, dat daervan copyen sijn in 't landt, soo can men daerop letten. Eenige voorsichtige personen alhier menen, dat nu de tijdt niet onbequaem en soude zijn voor Vranckrijck om de paix met Engelant te maecken ende dat den coning, dye genoech noch te doen heeft met Rochelle ende de steden van Languedoc, sulcx niet en behoort te verachten, al waer het maer om voor zijne ondersaeten de zee weder te openen. Doch ick twijffele, off desen raed sal werden gevolcht, considererende de groote verscheydenheyt van de humeuren alhier. Men bevindt meer ende meer, dat dit oorlogh is berockent geweest door madame de Chevreuse[2] dye over eenige tijdt uyt het hoff was versonden, wyens querelle desen chevalier d'Outremer als een getrouw serviteur heeft willen wreecken. Taeterrima belli causa[3].

Ick heb aen mijn broeder de Groot gerecommandeert[4] het proces van de confiscatie. Hij ende mijn vader moveren mij eenige difficultyten over het publique van Delff, 't welck ick hyer bij mij niet en hebbe ende can daerom daerop niet particularizeren. Ick bid uE. de moeyte te nemen om het advertissement, als het gemaeckt sal zijn, te overzyen, gelijck ick oock wel wilde, dat het bij mons^{r}. Stryens[5] verders wierd overgezyen ende vooral wel gelet, dat daer niet gestelt en werde, dat mijn onschuldt te cort soude doen. Soo mons^{r}. Couwenburg[6] daerover niet en sal seggen (?), waer het goed, dat hij 't mede sage. Soo hyervan yet goeds te verwachten is, sal het oorboir zijn te vorderen, maer soo onpartijdige oordeelen, dat de saeck peryckel loopt, sal het beter zijn op te houden ende te zyen, wat den tijdt sal geven, want het soude mij hyer oock quaed doen, soo men seyde - gelijck mijne vijanden alle occasie waernemen -, dat de sententie van de gedelegeerde rechters van nieus bij de ordinarisse justitie soo veel als geconfirmeert waere. Ick bidde uE. ende de anderen vrunden op alle dese consideratiën wel te letten. Het doet mij hyer veel quaed, dat men meent, dat ick in ons landt ben buyten consideratie. Evenwel doe ick wat ick can.

Eenige slaen voor ter accommodatie van 't geschil over het schip bij de Engelschen van onse rede gehaelt[7], dat de Staten de coning vergelding soude doen, niet in gelt maer in schepen. Men houdt hyer, dat de Engelschen 't eenemael nae Engelant zijn, hebbende groot gebreck van vivres. Daer zijn hyer dye veele meenen te weten van de secreten ontdeckt door Montaigu[8], dye seggen, dat nevens Savoye ende Lorraine de infante[9] oock is geweest van de parthije ende dat Spaignie met Engelant heymelijck genoechsaem was geaccordeert, dat noyt soo groote conspiratie geweest tot renversement van dese croon. Men noemt oock

1 Zie n°. 1176.
2 Marie de Rohan, duchesse de Chevreuse. Zij was na de dood van haar eerste man, de connétable de Luynes, hertrouwd met de hertog van Chevreuse. De chevalier d'Outremor is m.i. de hertog van Buckingham ofwel Montagu, over wie zie boven, p. 205 n. 1.
3 Horatius, *Sat.* I, 3, 107.
4 Zie n°. 1199, p. 201 en n. 7 aldaar.
5 Bedoeld zal zijn de advocaat Quirijn van Strijen; vgl. n°. 1199.
6 Zie n°. 1199, p. 201 n. 9.
7 Zie n;. 1184.
8 Zie boven, p. 205 n. 1.
9 Isabella Clara Eugenia (1566-1633), infante van Spanje, aartshertogin van Oostenrijk, souverein over de Nederlanden.

Venegiën ende den graeff van Soissons[1]. Ick meen, dat ick uE. genoech moede gemaeckt heb met lesen. Maer op een ander tijdt sal ick dit alles houden voor gepresupponeert ende daerom wat spaeriger zijn.

Den XXVII November XVI^{c}XXVII
tot Parijs.
UE. dyenstwillige
H. de Groot.

Adres: Ed. Erntfeste Hoochgeleerde Heere Mijnheer Mr. Nicolaes Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant. In 's Gravenhage.

1201. 1627 november 27. Van B. Aubéry du Maurier[2].

Monsieur,

Bien que depuis mon retour de Paris chez moy ma plume ait faict quelque intermission de vous entretenir, il n'y a point eu de mon affection à vous parler aussy souvent par désir, comme la chose mesme m'a esté douce et aggréable quand j'ay eu ce bonheur d'en jouir. Et certaynement j'attendois à me ramentevoir à vostre souvenir que j'en veisse naistre quelque bonne ocasion, mais pour cela je craindrois que le delay fust trop long. C'est pourquoy je rentre volontiers en nostre précédente lice de communication.

Il est vray que monsieur le prince d'Aurange a triomphé de Grole et sa majesté des Angloys, mais d'un costé on nous représente les forces d'Autriche fort grandes au voysinage de messieurs les Estatz sur lesquelz elles pourroient bien fondre s'ilz viennent à bout du roy de Dennemark, et de l'autre le désespoir, qui est tousjours mauvais conseiller, pouvant transporter les Rochelois à faire quelque saut aussy périlleux pour la France que pour leur propre liberté, ces prospéritéz semblent destrempées d'autant de crainte pour l'avenir, comme plusieurs y croyent trouver pour le présent matière de joye. Mais le meilleur juge de tout cela sera le temps mesmes, qui y fera veoir clair à ceux qui vivront lors.

Pour moy je ne pense qu'à sortir des mains des maçons et à mon épithaphe, n'ayant plus autre désir en cette mienne inutilité que de bien conclure la vie qui m'a accompagné par delà ma soixante et uniesme année. Vers la fin de laquelle il ne me reste si bon goust d'aucune chose, que du souvenir de mes chers amis, entre lesquelz je sçay quel rang vostre mérite et bienveillance vous ont aquis: et pour la curiosité je n'en ay que d'apprendre leur bon estat, ou du moins celuy qu'ils espèrent devoir estre tel. C'est ce qui m'induit à vous convier me faire part de ce que vous a raporté cette autre vous mesmes tant de vostre public, que de ce qui vous concerne, et si quelque astre plus favorable ne commence point de vous regarder de meilleur oeuil: ce que je souhaiteray tousjours passionnéement jusques à ce que j'en voye le succez répondant à ma longue attente.

1 Zie n°. 1094, p. 66 n. 12.

2 Hs. Bibl. Gem. Rotterdam. Coll. Rem. Kerk, cat. v. hss. n°. 940. Eigenh. oorspr. Beantw. door n°. 1202.

Icy, bien qu'au voysinage de l'armée, nous aprenons peu de choses certaynes, tout ce qui s'en raporte, estant de la couleur des passions de ceux qui parlent, tellement que la verité nous en vient d'où vous estes, et c'est pourquoy je ne m'y estens point, mais seulement à vous dire que durant cette contagion que l'on nous

disoit infester vostre ville, j'ay esté en sollicitude de vous et de vostre famille, à laquelle je désire seureté, santé et prospérité comme à la mienne propre. Sur quoy saluant bien humblement vos bonnes grâces et de mad^{lle}. vostre femme, comme faict la maistresse de cette maison[1], il ne me reste qu'à vous protester que je suis de plus en plus pour tout le reste de ma vie,

Monsieur,

Vostre bien humble et très affectionné amy
et serviteur
Dumaurier.

De La Fontayne dangé ce 27e. Novembre 1627.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius A Paris.

In dorso schreef Grotius: 27 Nov. 1627. du Maurier.

1202. 1627 [december] 3. Aan B. Aubéry du Maurier[2].

Gratias tibi habeo, vir amplissime, quod de absentia tua, quam pro nostra vetere amicitia scis mihi non posse esse non gravem, duobus me modis solari volueris: per liberorum tuorum suavissimum conspectum et per eas, quas jam nunc accipio, literas. Et liberos quidem tuos vidi, cum ex urbe tuendae sanitatis causa cum toto ludo rus migrarent, unde necdum rediere, quos ego cupide exspecto, non tam ut ipsis sim utilis, quod sperare non ausim, quam ut eorum colloquia mihi sint voluptati, et per se et simulachro tui. Literas vero legi eo affectu, quo soleo omnia tua, nec minus conjux mea; quae ferme menses sunt duo, cum mihi adest. Amicos in patria reperit plurimos. De meo reditu nemini supplicare voluit metuens, ne qualecunque desiderium interpretationem culpae agnitae reciperet: quod quidem ita incendit illos, quos ego, nullo alio nomine quam quia semel male mihi facere coeperunt, infestos habeo, ut affini Reigersbergio veterem illam de literis ad me scriptis[3] calumniam rursus intenderint[4]. Sed hunc nodum abrupit adventus principis, cui et Grollae tanto coram hostis exercitu expugnatio[5] et elusa hostis ejusdem opera ad Santflitum non parum gloriae atque auctoritatis circumdederunt, ita ut agat nunc majoribus quam antehac animis, sed ad rem summam lento gradu. Interim per annuas electiones multi veterani magistratuum in jus suum redeunt et certe ecclesiae res mitiora consilia nondum quidem in conventu, sed in urbibus tamen nec paucis nec exiguis praeponderant.

1 Du Mauriers tweede vrouw Renée de Jaucourt de Villarnould.

2 Gedrukt *Epist.*, p. 77; *Ep. ad Gall.*, p. 201$^{\text{aant.}}$. De brief is geschreven circa twee maanden na de terugkomst van Maria, die 6 oktober thuis kwam (zie n°. 1182). Antw. op n°. 1201.

3 Zie n°. 1130.

4 Zie n°. 1174.

5 Grol was op 18 augustus gevallen.

Ego interim hic pro rebus prosperis regni vestri vota facio; patriam miseror, super intestina certamina non Hispani tantum armis, sed et imperatoris[6] molitionibus obnoxiam: cujus hoc ipso tempore terra marique paratus in fretum

6 Ferdinand II. Zie voor het navolgende Dietrich Schäfer, *Geschichte von Dänemark* (*Allgemeine Staatengeschichte. Erste Abt. Geschichte der Europäischen Staaten V*), p. 533: 'Als auch Fürstenau am Weinachtstage 1627 übergeben worden war, wehten des Königs Fahnen auf dem Festlande nur noch über Glückstadt und Krempe.'

Cimbricum erepta Dano continente onmi extra duo oppida non potest non nostris maximum metum injicere ob imminentem frumenti penuriam, quod illa via ad Hollandos perduci solet; populo foris habente omnia, domi ne ea quidem sine quibus vivi nequit. Anseaticae civitates partim vi circumsidentium copiarum - nam triginta millibus Tilliacus[1] imperat, 40 aliis Fridlandius[2] cum Lunenburgico[3] - partim pollicitatione liberioris navigationis, quam a Dano concessa est, pertrahuntur in partes praevalidas. Et creduntur eodem tendere sexdecim Dunquercanorum naves, quae in auxilium vobis promissae fuerant; quas collectus tota Batavia navium numerus insequitur. Marchio Spinola huc in dies venturus creditur, ut quae anni sequentis consilia desiderant in Hispania praeparentur. Espessius[4] adhuc Hagae detinetur, non mirum, tanta affinis sui[5] potentia.

A nostratibus - quid enim nostris dicam, oblitus meorum, obliviscendus et illis - in Angliam destinantur legati Pavius et Randovix[6]. Quidam rumores comitem Ernestum[7] adjiciunt, de quo mihi nihil constat. Huc vero legabatur exemplum illud bonae fidei ...[8], qui difficilem se praebuit et ter rogari passus est. Conjungebatur illi Hardshollius[9], sed cum is serio et per causas non improbabiles se excusaret, subrogatus est ei Vosbergius[10] noster, qui antea in Hollandiae conventu ferme omnium tulerat suffragia, in Foederatorum conventu uno suffragio minus tulerat. Sed sunt, qui ajunt, regem e castris per litteras significasse parum tempestivam sibi videri hanc legationem. Quod si verum est, nihil est, quod ego doleam, cujus spes in illorum hominum adventu sitae non sunt. Ego in omne, quod restat fortunae, paratus me meaque Deo permitto, cujus bonitati te, vir amplissime, tuamque matremfamilias[11] et familiam omnem commendo. Tantundem facit uxor mea, quae pro sui recordatione gratias tibi agit maximas.

Lutetiae, 3 Octobr. (sic) 1627.

1203. 1627 december 15. Van N. van Reigersberch[12].

Mijn Heere,

Ick schrijve nu door den wech, die uE. mij gewesen heeft, meer om te sien, off die corter is als omdat mij tsedert mijn lesten, die was van den 12 deser, yet bijsonders voorgecommen is. UE. heeft wt mij voorgaende connen mercken, dat het werck, dat uE. door mr. de Hayes[13] heeft begost, dien persoon[14], die ick

1 Zie n°. 1053, p. 16 n. 5.
2 Zie n°. 1053, p. 16 n. 6.
3 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg (1582-1641).
4 Zie II, p. 334 n. 3.
5 D'Effiat; zie n°. 1061, p. 29 n. 10.
6 De Amsterdamse pensionaris Adriaen Pauw en Arnold van Randwijk, lid van de ridderschap van Gelderland.
7 Ernst Casimir, graaf van Nassau-Dietz, werd in 1610 luitenant-gouverneur van Utrecht, in 1620 stadhouder van Friesland en in 1625 ook van Groningen en Drente.
8 De naam van Fr. van Aerssen is uitgelaten.
9 Zweder van Haersolte, lid van de ridderschap van Overijsel.
10 Caspar van Vosbergen.
11 Zie n°. 1201, p. 209 n. 1.
12 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. M2a. Eigenh. oorspr. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 101.
13 Zie over hem n°. 1200, p. 203 n. 4
14 Frederik Hendrik?

daervan sprack, niet onaengenaem en was. Ick hoope sijne ed. reconvalesceert ende van tijde tot tijde te verstaen, wat inclinatie hij bij de vrouwe[1] vint. Op gelijcke conditiën is niet veel te hoopen, ongelijcke, gelijck uE. wel oordeelt ende den persoon oock verstont, sijn ruineux, immers soo het waer met eenyge recognitie. Wie mr. de Hayes is ende waerin wert geëmployeert, was den man curieux te weten. Uw advis beviel hem int generael seer wel. Ick verstae, dat Caracalla[2] voor drie jaer is gecontinueert, dat waer goet om te commen tot mijn wit, dient uE. darom voor een weynych tijt extraordinaire devoiren te doen om te toonen, dat uE. beter ondersouckt ende adviseert als des werck het is.

Den adel heeft alle haere gedeputeerde in de respectieve collegiën gecontinueert. Men seyt den heer van Somersdijck[3] garen in de Staten-Gen. waer geweest; is gefailleert. Hollant heeft in de Gener. noch niet gecommitteert, noch meest de steden niet in de Gecommitteerde Raden, daer groote veranderynge vallen sal. Schagen[4] van Alcmaer staet naer het schoutampt, soodat sijn plaetse mede wel mocht commen te vaceren; dan ick sie, dat Tiberii[5] vrienden veele devoiren doen om de hare te avanceren; weynych dagen sullen ons onderrechten. Ick blijve niet iegenstaende het weynych vigeur, dat wij mercken, van opinie, dat uE. moet continueren alle goede officiën te doen, om redenen voor desen geschreven, ende andere meer int ongelijck te stellen. Nochtans soude ick raden uE. particulier darom niet te verderven oft versuymen, maer soo tijt cont winnen is best. Soo uE. bij wijlen diversiteyt vint in mijn advisen, schrijft het toe dat ick de humeuren ende tijden seer divers rencontreere, daernaer moet ick mij accommoderen, soo ick getrouwelijck soude adviseren. Wij sijn nu hier in een crisis, die somwijlen goede, somwijlen quade (con)ditiën geeft, ende ons nu doet hoopen dan wederom wanhoopen, soo voor de generale conservatie als voor de redressen noodych.

Het continueert, dat de rijckxraden van Denemarcke op haer defentie letten. Dan soo haer de hant bij andere niet wert geboden, sullen soucken een goet accoort waer te nemen, waerdoor sij beter hetgene verloren is sullen recouvreren als met wapenen, soo haeren conynck in de Ligue wil commen ende volgen de interessen van den keyser.

Het wert geconfirmeert, dat se in Schotlant negen dusent doen lichten; ook souden sij in het eylant Zuytholm, in de Sont gelegen, 600 Deenen gesonden hebben. Joachimi[6] adviseert, dat men daer oock mine maeckt van 10 dusent man te lichten, off het is tegen Vranckerijck off voor Denemarcken schrijft hij niet. Tilly heeft een schantse, bij Morgam[7] op de haven van Staden geleyt, met gewelt genomen; die stat wert meer ende meer benaut. Bilderbeek[8] adviseert, dan van sijn tijdingen wert niet veel staets gemaeckt, dat in de compositionsdach, te Molhusen gehouden, geresolveert is: alleen volgens den ouden loffelijck

1 De koningin-moeder Maria de Medici; zie n°. 1200.
2 Gideon van den Boetzelaer, heer van Langerak.
3 Fr. van Aerssen.
4 Pieter Jansz. Schagen.
5 De Staten van Holland.
6 Albert Joachimi; zie n°. 1165, p. 156 n. 5.
7 Ch. Morgan; zie n°. 1196, p. 199.
8 Henrick van Bilderbeke werd 9 maart 1606 benoemd tot agent van de Staten-Generaal te Keulen, ofschoon hij reeds in 1592 als correspondent in vaste dienst was genomen en ook voordien als zodanig werkzaam was geweest.

rijckx bruick twee religiën toe te laten, dat is de cathol. ende luters.; soo den Pals[1] hem wilde verclaren van de eene off d'andere, dat hem de helft van sijne landen soude werden gerestitueert. Andere hebben advisen, dat Rijckxdorpius[2], raet van den conynck, gesocht hebbende paspoort om daer te mogen commen, het bij de vorsten is geweygert ende geseyt hij hem aen de keyser most addresseren. Den brieven van den 12 November van onse ambassadeurs wt Polen[3] schrijven, dat den rijckxdach noch duurde ende dat sij noch niet conden oordeelen van de wtcomste van haer besoigne. De Heer Beaumont stont in twijffell, off alleen soude commen om ten versoucke van een treffelijck personnage rapport te connen doen van een saecke, daer onsen staet seer veel aen is gelegen; dan sijn confratres maeckten swaricheyt hem te laten gaen.

Dit schrijve ick metter haest, sal garen verstaen, off uE. dit tijdelijck wert behandycht ende van alles bij alle gelegenheyt advisen verwachten. De ambassadeurs[4] sijn claer, dan wint west noort, soo hij naer het oosten loopt, sullen vertrecken. Laet ick horen, wat uE. daervan bejegent ende hoe uE. haer bejegent.

Desen 15 December 1627.

In dorso schreef Grotius: 15 dec. 1627 N. Reigersberg.

1204. 1627 december 19. Van J. Wtenbogaert[5].

Mijn heer,

Mijne brieven over zee leggen noch hier in de Maze sijnde onse schippers viermael te rugge gedreven. De wint schijnt nu goedt te worden, sullen sien, off het lucken wil. Middelertijdt ontfangen d'uwe van 27. November, geen andere. Van 't vertrecken van de Engelsche ende haer wedercomen in Engellandt hadden wij gehoort, ende daerbij, dat Buckingam[6] van den coninck wel onthaelt was. Ick verstae uyt den uwen, dat het stuck van de commercie slaept, ende (, als) het all voortginck, dat uE. siet, dat het meestedeel daer een schrick hebben van toelating van eenige nieuwe religie. - Sic lego, kan anders uwer E. letteren qualick bijeen brengen. - Is dat zoo, soo is dat stuck van ghene consideratie voor ons, het slape off waecke dan. Ende voor 't polityck kan ick niet vernemen, dat men daervan hyer grote apprehensie heeft. Hier zijn oock luyden, die all weder praten van secrete handeling van trefves, jae soo verre, dat sij seggen, dat Gr. H. van den Bergue[7] hier verwacht wordt; dan ick gelooff het niet, ende en sie gheen apparentie. UE. mach wel seggen aen Justel[8], dattet

1 Frederik V van de Palts, de Winterkoning.
2 Volgens Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 103 n. 2. zal de raadsheer Joh. Joach. Russdorff bedoeld zijn.
3 Rochus van den Honart, Andries Bicker, Simon van Beaumont; zie n°. 1151. p. 133 n. 5.
4 Fr. van Aerssen en Caspar van Vosbergen.
5 Hs. U.B. Leiden, cod. Rem. 191. Gedrukt Rogge, *Br. Wtenb.* III: 1, p. 472.
6 George Villiers, hertog van Buckingham.
7 Graaf Hendrik van den Berg, heer van Stevensweerd; zie n°. 1165, p. 156 n. 8.
8 Christophe Justel (1580-1649), Frans protestants canonist en particulier secretaris van Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon.

noch gheen tijdt en is. 't En dunct mij niet, dat de saecken noch daer nae gebaeckent sijn. Is niet Justel autheur van die brieff van Savoye aen Bretagne[9]? Dat uE. wenscht

9 Zie n°s. 1176 en 1200.

voor Rotterdam, Haerlem, Leyden respective, wenschen wij mede. In de eerste vresen wij meer te eerselen als te vorderen, in de ander 2 wordt men alle dage stijver. Broeckhoven[1] is nu borgemeester geworden ende sijn plaets in de Gecommitteerde Raden is tegen de tijdt wel voorsien. Borgemeester Nieupoort[2] is borgemeester Nieupoort, meer niet. Wij vernemen daer gheen voordeel bij, off 't noch comen sal leert de tijdt. Wij en vernemen gheen naerder ontdeckingen van molitiën, maer wel de practijcken hier ende daer, die slaen opt gheen alreede gemolieert is. 't Is niet de reeckenmeester, maer d'oude borgemeester[3], die dat schrift heeft gecommuniceert. Ick wenschte in uwer E. brieff te konnen perfectelick lesen, off het die van Bruyssel off Venyse sijn, die neffens Savoye ende Lorraine[4] in het desseing tegen Vranckrijck souden hebben geparticipeert door het beleydt van den abbé de l'Escaille[5] ende Montagu[6]. Wie is dese Escaille en wie Montagu? Sijnt Françoisen off andere? UE. schrijft van den cardinael Bérulle[7], is dat die père Bérulle, generael van de pères de l'Oratoire? Is die cardinael geworden? Soude die yet doen tot den Nederlandtschen vrede?

Men houdt hyer, dat de peys tusschen den Pool ende Swedois getroffen is, ende dat Deenmarcken sijn sal tegen den keyser. Ick heb schrijven gesien houdende, dat de Stenden van Deenmarcken een ander coninck wilden kiesen, te weten den Sweed[8] off Leopoldum[9] off Holsteyn[10], off den jongsten soon van Deenmarcken[11], want dat de 1ste sijn been gebroken hebbende int affspringen van een wagen wordt geseydt gestorven. Tilli is voor Staden, daer Morgan[12] binnen is. Frederickstadt is verlost van d'uytheemsche soldaten. Reael[13] wordt geseydt admirael te zijn. Is nae de Sond. De vroetschap is t'Amsterdam doorgaens goedt, maer borgemeesteren slap ende communiceren niet veel saecken met de vroetschap. Bickers[14] absentie wordt beclaecht. De bailliou Cloots[15] ter

1 Jacob van Broeckhoven, burgemeester van Leiden.
2 Johan van Nieupoort, burgemeester van Utrecht; zie nos. 1181 en 1192.
3 Bedoeld zijn resp. Adriaen en Reynier Pauw.
4 Zie no. 1200.
5 Zie no. 1164, p. 155 n. 2.
6 Zie no. 1200, p. 205 n. 1.
7 Pierre de Bérulle, generaal van de congrégation de l'Oratoire.
8 Gustaaf II Adolf.
9 Aartshertog Leopold II Wilhelm van Oostenrijk, bisschop van Straatsburg (1625-1662, geb. 1614), jongere broer van Ferdinand II. Vgl. Dietrich. Schäfer, *Geschichte von Dänemark. Fünfter Band. Vom Regierungsantritt Friedrichs II. (1554) bis zum Tode Christians IV. (1648). (Allgemeine Staatengeschichte, herausgegeben von K. Lamprecht. Erste Abteilung. Geschichte der Europäischen Staaten, herausgegeben von A.H.L. Heeren, F.A. Ulkert, W.v. Giesebrecht und K. Lamprecht. Dreizehntes Werk).* Gotha 1902, p. 544, waar van Ferdinand II zelf in dit verband sprake is.
10 Frederik III, hertog van Holstein.
11 De oudste zoon van Christiaan IV van Denemarken en Anna Catharina van Brandenburg was - afgezien van de jonggestorven Frederik - prins Christiaan (1603-1647); met de jongste zal hertog Ulrik (1611-1633) bedoeld zijn. Hij was dit jaar op reis door Nederland en Frankrijk en werd door de koning teruggeroepen.
12 Ch. Morgan; zie nos. 1196, p. 199 en 1203 p. 211.
13 Laurens Reael; zie no. 1192, p. 191 n. 3.
14 Andries Bicker; zie no. 1111, p. 88 n. 2.
15 Antony Cloots, een bekende Goudse baljuw, bekleedde zijn ambt van 1620 tot 1633. Blijkens het Poorterboek van Gouda (III A44, f. 103 v.) is hij op 10 december 1620 poorter van Gouda geworden, gekomen van Dordrecht. In verband met de regeringsverandering na de

Goude is van 't Hoff geabsolveert ende wordt gemainteneert, dat daer grote verslagenheyt maeckt, anders waren de saecken daer op een seer goede voet. Grote clachten sijn gedaen in den Hage over de Schoonhovensche Arminianen, als die op sijn Rotterdams ende Hoorns een schuer hebben toegemaect met predickstoel, stoelen, bancken, croonen; hadden de soldaten versocht om assistentie, die hadden geweygert buyten speciale last van den prins: die is hyerop aengesocht; commissarissen van den Hove sijn derwaerts om haer te informeren. D'uytcomst wordt verwacht. Die van Hoorn hebben haer oude packhuys weer ingenomen. Die van Alckmaer singen de psalmen voor ende nae overluydt. Peter Janssen Schagen[1] is daer nu bailliou (off ....) geworden. Men sal sien, off hij dat lijden sal. Binnen jaers sijn aldaer drie schouten gestorven, eenige wenschen, dat hij de 4de waer, dan ick gun hem sijn leven wel. Ick sal de groetenis op Loevesteyn doen. Victor[2] is niet wel, doet niet dan calculeren met grote pijn. Ick soude liever cijfferen. Sijn huysfrou leydt veel tijds aen de cholycke. Sijn soontken gaet oock doorgaens seer pijnlick. 'Tis te beclagen, dat dat verstant soo t'ondergehouden ende onbruyckbaer gemaect wordt door dit huys-cruys. Hij heeft begonnen ordinarie te leeren met grooten toeloop ende aengenaemheyt. Vigilantius[3] is te Salem[4]. De schepen, die uE. had verstaen tot Rouen te zijn gearriveert, waren uyt Texel ende Zeelandt; die van hyer mosten wachten nae convoy, eer dat veerdich was, keerde de wint als d'ander over waeren. Daer is een opheff geweest van 't lieutenantschap generael van graef Ernst[5], maer schijnt geen voortganck te hebben. Jalousie ne manque point. De princesse gelegen van een jonge dochter[6]. T'is nu dachvaert, daer is gheen point van beschrijving roerende 't kerckelicke. De predicanten evenwel draven dapper ende men meynt, datter noch wel een degelicke buye mocht wayen voor tlest. t'Amsterdam predicken niet dan tegen d'Arminianen ende de kercken regorgeren van volck. Lydius[7] tot Dordrecht, datter maer 8 suyver sijn van de 42 leden sijns classis, alle de reste willende accorderen met de remonstranten. Sommelsdijck[8] met sijn vrunt[9] bereyden hun tot de reyse derwaerts. Dat uE. daer een ooch int seyl houdt, bijsonder soo daer van eenich accoort gesproken wordt, sal seer goedt zijn, et curandum maximum, ne pax (haec) nobis bellum creet, quod magis metuendum, nisi putarem nos ab illa pace abesse quam longissime. De heeren Staten verseeckeren Geluckstadt. Men seydt van de Sond te verpanden aen Hollandt - andere seggen aen Amsterdam, 't welck verre soude sien - voor een

1 Zie over hem ook n°. 1203.
2 Nic. Grevinchoven.
3 S. Episcopius.
4 Amsterdam.
5 Ernst Casimir; zie n°. 1202, p. 210 n. 7.
6 Op 27 november schonk Amalia van Solms te Den Haag het leven aan een dochter, Louise Henriette, die in 1646 huwde met Friedrich Wilhelm, keurvorst van Brandenburg; zij overleed in 1667 te Berlijn.
7 Balthasar Lydius, predikant te Dordrecht.
8 Fr. van Aerssen.
9 Caspar van Vosbergen.

grote somme van penningen. 't Con sijn, dat Amsterdam de penningen verschieten sullen, indient soo is. Alii T.D. de his solidius instruere poterunt.

Vale, mi Domine, et amare perge me

T.D. studiosiss., J.M.

Dat van Polen ende Sweden schijnt noch niet vast te gaen. D'Arminianen nemen seer toe, oock ten plattenlande. Messis multa, pauci operarii[1]. De commissarissen zijn noch tot Schoonhoven niet gegaen. 19 Decemb. 1627.

Adres: A Monsieur, Monsieur de Groot A Paris.

In dorso schreef Grotius: 19 Dec. 1628 (!) Wtenb.

1205. 1627 december 20. Van J. Brasser[2].

Laus Deo. Den 20 December 1627. In Amsterdam.

Mon couzijn,

Ick hebbe ontfangen uwer E. bryeven van 13 ende 26 Nov., uwe E. bedanckende van de particulariteyten, ende sijn overt vertreck van de Engelse hyer vele luyden seer verblijt. Godt geve den vrede tussen Vranckrijck ende Engelant mach getroffen werden, den noodt is sulckx wel vereysende, biddende, zoo daertoe aparentie es, ons met een letterken mede te delen, alsmede off die van Roschel haer noch niet aen haeren coninck begeren te subjecteren.

Nyeuws hebben wij nyet, dan dat een gedeelte van keysers volck gekoomen es in Oldenburger- ende Eemderlandt, om dese winter aldaer te inquartieren, twelck hyer wat alteratie veroorsaeckt. Ick vrese hij ons nyet ongemoeyt sal laten. In somma wij hebben nyet dan swaricheyt aen alle canten, Godt wil hem over ons vaderlant erbarmen, want ons hangen donckere wolcken overt hooft.

De saecken van den coninck van Denemarcken[3] staen meest als te vooren, heeft het eylandt van Fuynen meest wel gesterckt. De rijckx Raden, soo sij voorgeven, hoopen de Sont wel te beschermen, maer daer wert bij enige aen getwijffelt.

Hyer es gearriveert een schip van Coninxberge in 3 weecken, brengende mondelinge tydinge, dat daechs voor sijn vertreck daer advyssen gekoomen waren, dat den rijxdach tot Warsouw geëyndicht ende aldaer beslootten was de oorlooge jegens Sweeden te continueren. Dan zijne bryeven maecken daervan geen mentie, de meeste sekerheyt sullen wij metten naesten boode hebben. Est soo, tsal voor den coninck van Denemarcke ende ons seer qualick koomen.

Onse geestelickheyt gaet noch opten ouden voet, ende soo weynich als den aeckster zijn hippelen can laten, zoo weynich konnen zij haar fulmineren laten, waermede zij veel aensyens bij de verstandigen verlyesen.

1 Matth. 9,37.

2 Hs. Bibl. Gem. Rotterdam. Coll. Rem. Kerk, cat. v. hss. n°. 810. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Oud-Holland* IX (1891), p. 247.

3 Christiaan IV.

Hyermede na vrundelicke groetenis Godt almachtich bevoolen, sonder te vergeetten uE. huysvrouw.

Uwer E. dienstw. cousijn
Joost Brasser.

Uwer E. bryeff op Emden es wel bestelt.

Adres: Aen Mijn heere Mijn heere Hugo de Groot tot Parijs. Francq.

In dorso schreef Grotius: 20 Dec. 1628 (!) Brasser.

1206. 1627 december 23. Aan Willem de Groot[1].

Scripsi, frater charissime, octo jam sunt dies ad patrem, sed et quae ad te magis etiam quam ad ipsum pertinerent. Hoc ipso die tuas accipio datas 28 Novembris: miror tam sero perlatas et in prioribus literis ea super re meas conjecturas ac consilia exposui.

De Britannorum clade et abitu omnia ordine affini Reigersbergio exposueram[2] et quia temporis angustiis prohibebar ad te scribere nec satis justa erat causa multiplicandi literas, ipsum rogaram, ut tibi partem faceret.

De legatione nostra non immerito vereris, ne sit *βραδύπους χάρις*[3]. Quid in freto Cimbrico futurum sit, discere avebimus. Res magna est et multum momenti in celeritate positum, antequam imperator[4] vires Ansiaticas secum trahat.

Ex Mairio[5] rogo resciscas, an editionem[6] suscipere velit et quo tempore, ut deliberem, an tanti sit exspectare. Etiam ut penetres velim illud quicquid quantumque est de Institutionibus[7]; si ita se res habet, magnum est flagitium, quicunque id in me admisit. Quid opus factu sit, postea videbimus. De Iacchaeo[8] intermittendum est. Nam is, cujus agebam negotium, hac spe abjecta alias aggressus est. Libros meos[9] et recens recusa exemplaria[10] exspectabo. Montacutius[11], qui res Britanni in Lotharingia et Sabaudia egit, nunc est in carcere Bastiliano. XLIV Anglica vexilla in ecclesiae hujus urbis cathedrali pendent additis machinis quatuor.

De Rupella varia sunt judicia. Nam alii arctatum aggesta utrinque humo portum porro demersis navibus lapide oppletis et catenis claudi posse sperant, alii ventorum et fluctuum incerta, eruptiones, etiam novam ab Anglis classem metuunt. Urbs intus alimenta in annum habet et hactenus mari praedas agit. Riceliacus vere venturo promittit sibi naves CCL, in quas menstrua L florenorum millia impenduntur. Mitto ad te testimonium de vita Mariae[12], cui tu addes de Zelandia mittendum de Diderico[13], et simul duas cartulas mea manu signatas, quibus superscribes apocham ad eam, quae nunc in usu est formulam.

Parentes et proximos officiose salutamus ego, uxor et liberi.

23 Decembris 1627.

1 Gedrukt *Epist.*, p. 810.
2 N°. 1195.
3 Het gezantschap van Fr. van Aerssen en Caspar van Vosbergen; zie n°s. 1203 en 1204. De woorden *βραδύπους χάρις* stammen van een Grieks epigram, waarvan de vertaling bij Ausonius, in de editie van Peiper epigr. XVI [LXXXII] van de Epigrammata Avsonii de diversis rebus; zie *Decimi Magni Avsonii Bvrdigalensis Opvscvla*, recensuit Rvdolfvs Peiper. Lipsiae MDCCCLXXXVI, p. 316.
4 Ferdinand II.
5 De Leidse uitgever Jean le Maire.
6 Ik vermoed een nieuwe uitgave van *De iure belli ac pacis;* zie n°. 1172, p. 169 n. 6.
7 Zie n°. 1143, p. 125 n. 1.
8 Zie n°. 1166 in fine.
9 Zie n°s. 1163 en 1175.
10 Van *De Veritate religionis Christianae;* Ter Meulen-Diermanse, n°. 944.
11 Walter Montaigu; zie n°. 1200, p. 205 n. 1.
12 Maria de Groot, geb. 16 april 1617, overl. 16 maart 1635.
13 Zijn zoon Dirck.

1207. 1627 december 30. Van N. van Reigersberch[1].

Mijn Heere,

Den geopenden ingeleyden had ick gemeent Sondage met den ordinaris te senden, quam te laete, warom ick die met d'occasie, die mij versch voorcomt, over Brabant hebbe willen senden om te verstaen, waer het hapert, dat ick van uE. geen brieven en crijge ende met eenen te doen weten, dat ick dienstych oordeele, dat wij in onse correspondentiën continuere. Sullen eerlange sien, wat vrucht dat geven sal ende wat wij hebben te verwachten. Eer de veranderynge van Mey geschiet, sal ick nergens van vermanen, alsoo mijns oordeels ontijdelijk is. Daer naer sal alles tenteren ende mijns oordeels met apparentie, hoewel eenych versouck sal moeten geschieden, moeten dencken op de beste forme.

De gedeputeerden van Hollant in de Generaliteyt sullen vijff sijn. Drie apparent ons wel toegedaen. Ten is oock niet buyten hoope, dat van Santen[2] door de Brassers[3], die groot credyt bij hem hebben, licht tot uE. voordeel sal werden gedisponeert. Hij heeft verstant om te sien, waer de saecken eyndelynge sullen loopen, ende sal garen part hebben aen den danck, quia etc..... quisque diffidentia praesentium mutationem pavens adversus publicum odium privatam gratiam praeparat[4]. Daer toe meene ick het te stieren ende door bequame instrumenten, soo uE. het niet improbeert. Tis een groot ongeluck, dat de heer Mee(rm)an[5] voorbij is gegaen, apparent door misverstant off ongunste, want hij te helpen was met (stem)men, die verl(or)en sijn gegeven aen die oock remonstrantsch gesint sijn. Ick hebbe goet contentement van u Neeff[6], die dit seer mishaecht, daervan ick uE. veel, waer het gelegen, soude connen seggen. Ick hebbe goet gevonden den heer van Somersdijck[7] voor sijn vertreck te besoucken, hebbe propoosten gehouden van de gelegentheyt van dat rijck. Het affscheyt was met reciproque offres. Vraechde, off hij mij daer dienst conde doen iterativelijck. Ick passeerde alles. Ons Neeff[8] rept nergens van, soo sal ick oock niet doen. Wt Denemarcken is noch geen tijdinge; Somersdijck meende den conynck wel soude verstaen tot verseeckerynge van de Sont ende dat daer apparentie ende middel toe was. Van de ambassadeurs wt Polen[9] hoort men niet. Den wint wil niet dienen om de ambassadeurs[10] derrewaert te brengen, meenen naer Zeelant te gaen om beter gelegenheyt te vinden. Ick sal bij dese occasie van handelynge pertinent dienen te weten, wat daer passeert, gelijck voorts wat (daer) omgaet.

Dit schrijve ick in (hae)st op mijn bedde, geïncommodeert sijnde met een quaet been, dat ick hoope binnen een dach off twee sal wesen genesen.

Desen 30 Decemb. 1627.

1 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. M2b. Eigenh. oorspr. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 104. Beantw. d. n°. 1215.
2 Gerrit Beukelsz. van Santen, lid van Gecommitteerde Raden van Holland.
3 Govert Brasser, pensionaris van Delft, en Joost, zijn broer te Amsterdam.
4 Tacitus, *Hist.* I, 72.
5 Dirck Gerritsz. Meerman; zie over hem n°. 1110, p. 86 n. 6.
6 Frederik Hendrik.
7 Fr. van Aerssen.
8 Caspar van Vosbergen? Tenzij ook hier Frederik Hendrik bedoeld is.
9 Zie n°. 1203 en aldaar p. 212 n. 3.
10 Zie n°. 1206, p. 216 n. 3.

Wensche uE. ende uE. huisvrouw dit toecomende ende volgende jaren soo veel contentement als tot vergeeten van voorgaende quellyngen sout connen begeeren.

In dorso schreef Grotius: 30 December 1628 (!) N. Reigersb.

1208. 1627 december 30. Van J. Wtenbogaert[1].

. . . . . .

Den hh. Gecommitteerde Raden is aengedient, dat Wtenbogaert door den Hage ginck braveren gedeguiseert, dat hij de commissiën gaff ende alles dirigeerde. Haere Ed. Mog. hebben daerover den bailliou Veer[2] last gegeven om hem te apprehenderen; men seyde eerst daerbij: met belofte van eene groote somme. 't Eerste, hoore ick, is waer, maer 't lest van 't gelt niet. Maer ick hoore niet daer vorder yet gedaen is, niettegenstaende men seyde, dat hij bij sijn huysvrou[3] was gelogeert. Ick en meyn evenwel niet, dat hij daer is. . . . . .

1209. [1627] Aan P. en J. Dupuy[4].

Remitto cum gratiis testem Hispanicae paupertatis[5]. Neque enim mos est istius aulae nervos dominationis remittere, ni vis magna urgeat.

Si apud vos est et videri potest libellus, qui Rohanii *προφάσεις εἰς βασιλεομαχίαν* continet[6], gaudebo et hunc videre mali seculi partum, quippe quo nihil est facilius quam bello causam invenire.

Valete.

Vester

H. Grotius.

Adres: A messieurs Messieurs du Puy.

1 Het hs. heeft deel uitgemaakt van het bezit der Remonstrantse Kerk te Rotterdam, zie Rogge, *Br. Wtenb.* III: 4, p. 324 n. 1. Toen dit bezit werd toevertrouwd aan de Gemeente-Bibliotheek te Rotterdam, bleek bij de controle in 1949, dat het zich niet meer onder de stukken bevond. Het is gedeeltelijk gedrukt bij Rogge, op. cit., p. 321.

2 Mr. Quintijn de Veer (1594-1675), heer in Callantsoog. Hij was baljuw te 's-Gravenhage van 1620 tot 1667.

3 Maria Petit Pas.

4 Hs. Bibl. Nat. Parijs, fonds Dupuy 583 f. 28. Gedrukt *Epist.*, p. 86; *Ep. ad Gall.*, p. 231. Ik stel de brief op 1627, omdat het geschrift van Rohan van dat jaar is.

5 Als de datering juist is, kan de 'testis Hispanicae paupertatis' het voorstel van de Spaanse regering aan de Zuidnederlandse Staten zijn, gedaan door don Diego de Mexia, die daartoe op 9 september te Brussel kwam; zie *Mercure François* XIII, p. 580 vv.

6 *Déclaration de M. le Duc de Rohan, Pair de France, contenant la justice des raisons et motifs qui l'ont obligé à implorer l'assistance du Roi de la Grande Bretagne et à prendre les armes pour la défense des Eglises réformées.* 1627. Zie J. Le Long, *Bibl. historique de la France* II, p. 450 n°. 21417; Knuttel *Pamfl.* n°. 3780; de vertaling aldaar n°. 3781 en, ten onrechte op het jaar 1626, nogmaals n°. 3643.

1210. 1628 januari 1. Aan Joachim Camerarius[7].

Quanti hic fias, eruditissime Camerari, et tuo et majorum tuorum merito, nolo mihi credas: satis, ut arbitror, ostendent hae literae viri amplissimi Nicolai

7 Gedrukt *Epist.*, p. 801. Over Joachim Camerarius zie II, p. 505 n. 10.

Peiresii[1], viri in tantum digni a literatis amari, quantum ipse literas ac literatos veneratur atque aestimat, quae quidem literae ferme eodem tempore ad manus meas pervenerunt, quo tuas accepi, meo certe bono, ut haberem aliquid remittendum ad te tua epistola dignum, quod a me sperare vix poteram. Illud vel pro testimonio si opus sit affirmare insuper possim Hieronymum Bignonum[2], virum maximarum virtutum, tuas quanti debet facere, is est maximi, Rigaltium[3] vero et Puteanos fratres[4] et Gothofredum[5] tuae consuetudinis desiderium saepe profiteri. Quos inter si me ponam, injuriam faciam aut mihi aut tibi, quasi parum notus sit tibi meus in te atque omne Camerarium nomen propensus animus. Invidentis vero sit ingenii id, quod nos maxime optaremus alioqui, consequi nunc velle cum incommodo et tuo et viri amplissimi parentis tui[6], cui ut tu rebus adversioribus fuisti solatio, ita nunc magis in prosperum fluentibus subsidio auxilioque esse debes et reipsa ostendere quaesivisse te, dum ab ipsius conspectu abes, earum rerum copiam, quarum ii maxime egent, quibus alia omnia abunde sunt, reges inquam summique principes, quos inter qui animi magnitudine, rerum civilium ac militarium peritia caeteros antecellit, divino quodam beneficio patri tuo non minus in suo ordine eximio instruendus atque ornandus obtigit. Afflavit nos his diebus aura boni rumoris Moschos principe destitutos[7] ipsum sibi tanti imperii caput destinare. Quod si verum est, erit cur vobis ipsique, sed magis Moschorum genti gratulemur; si non est, feret tamen magnus rex fructum famae de ipso digne judicantis. Non possum haec atque alia animo revolvens non magnopere probare institutum tuum, quo ad omnium literarum legumque studia artes mathematicas adjungis, quod non dubito te ita facturum, ut non in abaco haereas, sed in materia labore digna occupes sollers ingenium et ad munitionum machinarumque cognitionem perducas peritiae utilitatem.

Vander Mylius[8] noster puto jam ad vos venerit, cujus amicitiam si tam gratam habeas, quam tua cura est ipsi, ego me utrique eo nomine obstrictum putabo. Salmasii[9] Solinus circa finem, sed diu, laborat. Tanta est illi opulentia eruditionis, ut lassari nequeat bene merendo de lectoribus. Ad Eliberinos canonas commentarium[10] paulo minus quam paratum habet. Non cessabimus amici ipsum impellere, ubi de Solino nobis satisfecerit.

Haec sunt, quae nuntiare ego possim et quae nuntiare equidem malim quam quae geruntur publice: libellos[11] scilicet in Anglos, quibus gratia potius habenda

1 Nicolas-Claude Fabry de Peiresc (1580-1637), Frans geleerde, die met heel de geleerde wereld van zijn dagen in briefwisseling stond.

2 Zie n°. 1163, p. 154 n. 5.

3 Nic. Rigault; zie n°. 1189, p. 188 n. 2.

4 De gebroeders Dupuy; zie II, p. 66 n. 7.

5 Bedoeld zal zijn de historicus en jurist Théodore Godefroy (1580-1649), die in 1603 van Genève naar Parijs kwam, waar hij rooms katholiek werd en zich voornamelijk wijdde aan de studie der geschiedenis. Toen het ernst werd met het vredescongres, raadpleegde hij Grotius herhaaldelijk. Hij was de broer van de in n°. 1118, p. 94 en n. 5 t.p. vermelde Jacques Godefroy.

6 Ludwig Camerarius, zie II, p. 505 n. 10.

7 Een loos gerucht: er was met Michael III niets aan de hand.

8 Zie n°. 1158, p. 146 n. 3.

9 Voor Cl. Salmasius' uitgave van Solinus zie n°. 1051, n. 10.

10 *In Eliberini concilii Canones atque universam Priscae Ecclesiae Ritualem Historiam commentarius*; zie M. l'abbé Papillon, *Bibliothèque des auteurs de Bourgogne*, Dijon MDCCXLV, II, p. 282.

11 Zie n°s. 1176, 1200 en 1204.

erat, quod tam facile cesserint; Montacutium[1] in carcere adversus imminentem inquisitionem jura legationis implorantem; Neptuno ad Rupellam injectos compedes spe magna claudendi exitus aditusque per transversos aggeres, quorum medio mergendae naves cum lapidum pondere, fistucis adigendae trabes, catenae etiam parantur satis ad hunc diem indulgentibus operi fluctibus et ventis. Quae omnia ego aequa pace non mutem, cujus animi et te scio esse, Camerari optime.

Uxor mea te quam potest benignissime salutat. Ambo tibi quicquid nostrae est potestatis offerimus, non vernilitate Gallica, sed Batava simplicitate.

Scribebam ipso die primo anni 1628, quem tibi tuisque omnibus fortunatum exopto. Lutetiae.

Tibi addictissimus
H. Grotius.

1211. 1628 januari 8. Aan Jan de Groot[2].

Cum de cetera perinde sit, pater optime, ad te an ad fratrem scribam, malo nunc quidem ad te dirigere literas, quod Delphis intelligam esse, minus patere ad insidias, quas artifices Hagae magis indulantur. Fratri, imo et tibi, scio enim communem esse hanc vobis curam, grates habeo pro opera impensa in prosequendam adversus fiscum litem[3] in hoc duntaxat laborantem, quod, ut sunt tempora, causa optima non nisi *ἐσχηματισμένως* defendi potest. Video synodistas et eorum propugnatores satis vigilare, quibus si satis esset libertate et honoribus publicis frui nec aliis, qui nati sunt aeque liberi, jugum imponere vellent, poterant quietius vivere.

Ego quae hic gerantur ad affinem[4] heri via aliqua scripsi, qui participem, quod non dubito, fratrem faciet. Ex eo hoc didici, quae et vos et per vos ipsum velim cognoscere. Aureliani hugonottus quidam[5], cum spem nullam causae istius expediendae esse diceret praeter caedem regis, a pastore, qui aderat, custoditus et in magistratuum potestatem datus est. Ita hujus diligentia effecit, ne alterius delictum corpori imputari possit. Et illi jam patrocinium ab insania petitur.

Montacutius[6] in Lotharingia comprehensus alieno in solo, sine more, nisi idem Moersbergio[7] evenisset, et in Bastiliam datus misso ad se a rege qui interrogaret dixit penes regem esse literas sibi ereptas. Cum ultra quid ipse sciret interrogaretur, dixit scire loqui se Anglice, Gallice, Italice, Hispanice, praeterea ludere omni genere aleae chartariae. Id regi bona fide posse renuntiari. Ita ut minis insultat fretus jure legationis.

Rohanius[8] Nemausi agit cum parte copiarum, princeps Condaeus[9] illi oppositus adhuc suos contrahit. Idem in oppido Montilimario omnibus hugonotis

1 W. Montaigu, zie n°. 1200, p. 205 n. 1.
2 Gedrukt *Epist.*, p. 802.
3 Het proces betreffende de verbeurdverklaarde goederen zie n°. 1169, p. 165 n. 2.
4 Nicolaes van Reigersberch.
5 Niet geïdentificeerd.
6 W. Montaigu, zie n°. 1200, p. 205 n. 1.
7 Adolf van Waal, heer van Moersbergen; zie n°. 1183, p. 180 n. 10.
8 Henri, hertog van Rohan, aanvoerder van de hugenoten.
9 Henri de Bourbon, prins van Condé.

arma ademit ac consulto quidem praefecto ejus regionis Crequiaco[1], pro omnibus mandatis habens jus sanguinis. Opus in portu Rupellensi bene procedit et retinet rex adhuc Hispanicas naves metu Britannorum, apud quos sunt legati a Rupella auxilium praesens et praecipue alimenta in biennium orantes.

Duci Mantuano[2] mortuo ivit qui succederet dux Nivernensis[3] ejusdem sanguinis et haud dubie proximus. Hispanus tamen remotiorem quendam consanguineum, cui principi Gastillio[4] nomen, favere dicitur; et jam in oppidis partes ejus nomine surrexerant, quas paucorum poena oppressit. Obtenditur imperatoris[5] arbitrium exspectari debuisse, cum apud omnes sanos res controversia careat.

Nova hic edicta cuduntur corrogandae pecuniae in belli usus. Et regio fratri[6] uxor destinatur virgo Florentina[7], si, quod nuper deploratum sperari rursus incipit, Parmensis princeps[8] pacta sua in sororem minorem transferri patiatur.

Qui perspectas habent res aggeris ad Rupellam, putant ante aequinoctium vernum vix finem posse imponi operi, nempe eo usque ut ducenti aut trecenti passus geometrici in medio pateant ad transmittendam maris violentiam, ne undique exclusa viam sibi vi faciat.

Fratris literas, quas ad me 14 Decembris dederat, bene accepi. De caetero tibi, parens optime[aant.] matrique[9] et omnibus, qui nos sanguine, affinitate, amicitia contingunt, annum hunc salutarem precor, cujus die octavo hoc scribitur, 1628. Salutant vos uxor et liberi.

Rogatur frater, ut capsam, quam Eidius[10] feret pro Polyandri uxore[11] et quicquid ad eam pertinet, tradat affini Reigersbergio. Is curabit. Deinde ut me gnarum faciat, ubi pecuniam de reditibus in vitam liberorum constitutis receperit, ut ea potius utar quam sumam aliunde, cum opus habeam.

Tuus magis quam suus
H. Grotius.

1212. 1628 januari 13. Aan N.C. Fabry de Peiresc[12].

Cum multum tibi debeam, vir amplissime, - et quis non debet eorum,

1 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples (overleden 1638), maréchal de France. Hij werd in 1626 duc de Lesdiguières en pair de France bij de dood van de connétable, met wiens dochter hij gehuwd was en onder wiens orders hij menig wapenfeit had verricht.
2 Vincenzo Gonzaga, 26 december 1627 overleden.
3 Carlo Gonzaga, duc de Nevers (1580-1637).
4 Ferrante, hertog van Guastalla († 1632); zie *The Cambridge Modern History XIII. Genealogical tables and lists and general index*. Cambridge 1911, table 75.
5 Ferdinand II.
6 Gaston, hertog van Orléans; zie n°. 1200, p. 206 n. 6.
7 Margherita de Medici; zie n°. 1200, p. 206 n. 6.
8 Odoardo Farnese; zie n°. 1200, p. 206 n. 6. Zijn jongste zuster was Vittoria, die hertogin van Modena werd door haar huwelijk met Francesco d'Este, hertog van Modena (1629-1658; geb. 1610), toen deze weduwnaar was geworden van haar zuster Maria.
9 Aeltgen van Overschie.
10 Niet geïdentificeerd.
11 Catharina Carels, de echtgenote van de Leidse hoogleraar in de godgeleerdheid Johannes Polyander à Kerckhoven.
12 Gedrukt *Epist.*, p. 79; *Ep. ad Gall.*, p. 208 [aant.]. Beantw. door n°. 1239. Over geadresseerde, raadslid van het parlement te Aix, zie n°. 1210, p. 219 n. 1.

quibus literae cordi? - tum hoc quoque nomine me obligatum habes, quod ea, quae scripsi[1], in solatium magis iniqui temporis quam in alicujus eruditionis testimonium et legis ipse et, ut legantur, facis. Cui beneficio, imo quod beneficio omni majus est, animo tam prono ac faventi quid est, quod ego in hac praesertim fortuna possim reddere? Tamen cum nuper Tacitum, magnum, quod inter omnes convenit, scriptorem, sed cui Batavi totam vetustatis nostrae notitiam peculiariter debemus, percurrerem, natae sunt mihi sub manum emendationes aliquot, seu conjecturae potius dicendae sunt, sed quarum pars magna decrevit, ex quo ultimam Lipsii nostri editionem[2] inspexi. Multa enim aut ipsius erudita solertia aut manuscriptorum fides jam occupaverat. Tamen, quod superesse adhuc vacuum vidi, id ad te deferre volui, summum non litium modo, quibus rex te praefecit, sed et literarum, quibus te praefecisti, judicem. Habeo et alia quaedam non ad textus mutationem, sed ad locorum quorundam illustrationem pertinentia, quibus nunc onerandus non es, satis mihi praestiturus, si fori causas tantisper seposueris, donec ista cognoscas[3].

Vale, vir omnium et literarum et literas ornantium amore ac cultu dignissime.

Idibus Ianuarii anni 1628.

1213. 1628 januari 16. Van J. Wtenbogaert[4].

Mijn heere,

Naedat d'ingeleyde van mij aen uE. tot recommendatie van den jongman, brenger deses, all eenige dagen in sijne handen was geweest, wachtende na den windt, is mij toegesonden den anderen ingeleyden aen uE. van mijn neeff van Gerven[5], die ick nu hyerbij hebbe willen voegen. De saecken sleuren hyer noch als voren. De voorleden weeck creech ick tijding, dat de reyse van onse ambassadeurs[6] aff was, doordien S. Ma[t], soude hebben doen weten, dat deselve niet begeerde, dat sij quamen, ten ware met expresse last van te accorderen assistentie tegen alle sijne vijanden, oock Rochelle ende alle andere, daertoe men niet gesint en was. Nu wierdt geseydt, dat se efter voortgaen. Men meynt hier, dat Rochelle seer benaut is, ende seydt, dat schepen gecomen sijn uyt Spaenien tot assistentie van S. M[t]. ende dat noch andere werden verwacht.

In Engellandt prest ende armeert men sterck. Heel Jutlandt is bij Walsteyn[7] geïncorporeert. Tilli is omtrent Staden, daer hij weynich vordert door de hooge vloeden. 't Crijchsvolck verspreyt wijdt ende zijt, oock een deel tot in de graefschap Oldenburch ende Emderlandt. De peys tusschen Polen ende Sweden noch onseecker. D'Arminianen zijn door commissarissen van den Hove tot Schoon(hoven)

1 *De Veritate religionis Christianae*, in 1627 te Leiden verschenen.
2 Dit zal wel de editie zijn, die in 1627 bij Moretus te Antwerpen was verschenen: *Taciti opera quae extant Iustus Lipsius postremum recensuit. Additi commentarii .... Accessit C. Velleius Paterculus cum eiusdem Lipsi auctioribus notis.*
3 In de uitgave der *Epistolae* volgen hier in cursief de woorden: *Sequebantur in ms. emendationes ad Tacitum, quae editae sunt ex officina Elzeviriorum anno 1640 ideoque hic desiderantur*; zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 515.
4 Hs. Bibl. Gem. Rotterdam, coll. Rem. Kerk, cat. v. hss. no, 2020, beschadigd. Eigenh. oorspr. Gedrukt Rogge, *Br. Wtenb.* III: 2, p. 9.
5 Isaac van Gerven (1580-1647), wijnkoper te Amsterdam.
6 Fr. van Aerssen en Caspar van Vosbergen; zie Wagenaar, *Vad. Hist.* XI p. 62.
7 Albrecht von Wallenstein; zie n°. 1053, p. 16 n. 6.

wat vernestelt door 't wechhaelen van stoelen ende bancken uyt de plaets, daer zij plegen te vergader(en), maer nae haer EE. vertreck zijn zij all weder vergadert geweest, gelijck zij haer EE. geseydt hadden te sullen doen ende dat sij om 't respect van harer praesentie alleen sulcx lieten. Hierop sijn op nieuwe clachten weder 4 personen in den Haege geciteert. De verandering van den magistraet ter Goude is den Arminianen heel tegengelopen. 't En conde niet anders, want de nominatie gaff geen stoffe voor hun door toedoen, soo men meynt, van den gerestitueerden bailliou[1] die hun grote parthije is. Evenwel laten sij niet aldaer seer sterck te vergaderen. Tot Rotterdam comen sij bijeen met grote menichten, hebben dese christdagen vier plaetschen op een tijdt geoccupeert, vier predicanten, soo veel als zij halsen conden, ende daer wordt niet tegen gedaen. T'Utrecht, t'Amsterdam ende in den Haege wackert het oock. Tot Hoorn hebben sij de mouterije weder ingenomen[2], met stercke vergaderingen. T'Alckmaer oock seer sterck, ende blijven de psalmen singen opentlick sonder belet. Dit meynen de luyden veel te wesen, maer die wat meynen te weten van haere gelegenheyt inwendich, meynen dat het niet dueren sal, omme 't gebreck van goede predicanten, die faelgeren bij gebrek van gelt sonder apparentie van een seminarium tegen dat d'oude affgaen. Sij hebben oock nu meer difficulteyt int drucken als oyt te voren. Sij meynen, hadde die man, die omtrent uE. is[3], sijn woordt gehouden, dat het vrij wat soude geholpen hebben. Sij hadden gemeynt Meerman[4] te crijgen in den Gecommitteerde Raden, 't is, ter contrarie, van Santen[5], een van de rechters, te beurt gevallen. Meerman is in de Generaliteyt, soo ick hoore, alsoock den ouden Beveren[6], in welcks plaets de soon[7] comt in de Gecommitteerde Raden, all tegen Mey.

Ick weet niet meer te seggen dan dat int landt groot gerucht is van een Torrentio[8], een schilder, tot Harlem wonachtich, een man, die men houdt voor een mirakel int schilderen, ende in de propoosten, die hem uyten monde gaen. Men heeft vremde suspiciën van hem, vermits vele bijeencomsten, gehouden t'sijnen huyse, van mannen ende vrouwen, van welcke verscheydelick wordt gesproocken. D'een houdt hem voor een toveraer, d'ander voor een atheist. Die van Harlem hebben hem ende zijn weerdt, eenen Koppen, gevangen, ende nae detentie van 5 maenden, sonder aenspraeck, den weerdt 7 jaren gebannen ende den Torrentium seer affgrijselick - soo men seydt - gepijnicht, om hem te doen bekennen, dat hij God soude hebben gelastert, sonder te seggen, waerin off waer-

1 Zie n°. 1204, p. 213 n. 15.

2 Zie ^{o}. 1204.

3 Misschien Lodewijk XIII.

4 Zie ook n°. 1207, p. 217 en n. 5 aldaar.

5 Zie n°. 1207, p. 217 n. 2.

6 Willem van Beveren (1556-1631), meermalen burgemeester van Dordrecht.

7 Cornelis van Beveren, zoon van Willem, heer van Strevelshoek, West-Yselmonde en de Lindt (1591-1663), was in 1627-'28 en herhaaldelijk nadien burgemeester van Dordrecht. Meermalen ook was hij gedeputeerde ter Staten van Holland en ter Staten-Generaal en lid van de Gecommitteerde Raden van Holland. Voorts was hij rentmeester-generaal van Zuid-Holland en maakte hij deel uit van verschillende gezantschappen.

8 Jan Simonsz. Torrentius; zie Chr. Kramm, *Leven en Werken van Hollandsche en Vlaamsche kunstschilders, Beeldhouwers, Graveurs en Bouwmeesters van den vroegsten tot op onzen tijd*, Amsterdam 1857-1864, dl. 6, p. 1640 vv. en Aanhangsel, p. 149. Zie ook Knuttel, *Pamfl.* n°s. 3828 en 3829. aant.

mede. Men kon van hem - soo geseydt wordt - niet trecken dan dat bij hem bevonden werdt een wonderbaerlicke patientie ende sachtsinnicheyt. Vele treffelicke, verstandige personen lopen voor hem te Hove ende bij S. Exc., om hem uyt de handen - seggen se - van die Harlemsche tyrannen te trecken, ende zijn saeck te Hove te brengen. Men seydt, dat hij mandement vercregen heeft, maer is onseecker; die pijniging heeft hij wech. Sij (?) meynen, dat hij haest sententie hebben sal. De sententie van Koppen, sijn weert ...., dat hij op de gesontheyt van den duyvel gedroncken soude hebben, twelck ... anders uytleydt. Ick weet niet, off dit yet om 't lijff heeft ..... maer de overgrote praet, die daervan is door 't heele landt, heeft ..... den bailliou van den Haege Verio[1] ende den geweldigen provoost gel ..... alsoo hij in den Haege is ende daer veel quaets doet ..... dat het Rosaeus[2] heeft aengedient, dat oock .... geresolveert. Evenwel isser noch geen .... vele meynen, dat het gedaen is naer 5 .... als anders. Ick meyne evenwel ... Ick bid uE. mij rondelick te schrijven ... is, weder daer quam, off hij daer soude .... op. Met wenschinge van ... Mijn heer weest Godes ...

Mijnheer, omtrent 8 dagen naedat dat aen d'andere sijde geschreven was, wachtende nae den wint, sendt monsieur Tresel[3] mij den uwen van 26^{en} Novemb., genoch van eenen inhout met eenen anderen van deselve date, all lang voor desen ontfangen, op welcke ick oock all heb geantwoordt. Een dinck isser: uE. spreeckende van twedersenden der gevangenen hinc inde opt vertreck van Buckingam[4] gebruyckt 2 latijnsche woorden, die ick niet en kan lesen dan aldus, dat aen d'eene sijde de gevangenen souden wedergesonden sijn infirmitate frontis: twelck ick niet en verstae[5].

Van den cours, die Alphaeus[6] houdt, can ick uE. niet seggen, dan dat dit velen niet en behaecht. Men seydt veel van sijne affectie, maer ick en sie geen, off mager, effect. Wil de wagen van selve voort, hij en sal se - meyn ick - niet tegenhouden, mogelick wel een weynich helpen schuyven, maer 't voorttrecken off sterck douwen en verwacht men niet van hem. Als de prins geen soldaten en levert, meynen d'Arminianen wel gevochten. Maer ick maeck altemet dit dilemma bij mijn selve: in cas van executie - oock selve tot Rotterdam - sullen d'Arminianen resisteren, off niet. Soo 't eerste, sal men den prins perssen tot soldaten: si postremum, soo moet onse t'onder als parthije wil. Dan d'Arminianen seggen, dat God boven all is, twelck ick oock gelove: maer ick en sie, nae den mensch, noch niet, dat haere saecken, in haer corpus selff, gestelt zijn om te konnen bestaen, off zij mosten middel schicken tot voorraet van predicanten ende om hiertoe te comen, tot gelt. Ick meyn oock, dat haer parthije die reeckening oock wel weet te maecken, ende derhalven voor heeft, op d'een plaets ende tijdt met overvallen, op d'ander met haer door conniventie te laten bewerden ende tegen den doodt worstelen, haer te verduyren. Si vester ille *ποδαγρὸς καὶ ἄπαις*[7] spei datae et

1 Zie n°. 1208, p. 218 n. 2. Geweldige-provoost-generaal was in 1627 Cornelis Splinter; wie in 1628 geweldige provoost was, is niet vermeld gevonden.
2 Henricus Rosaeus, contra-remonstrants predikant in Den Haag; zie II, p. 26, n. 6.
3 Zie II, p. 129 n. 6.
4 George Villiers, hertog van Buckingham.
5 Vgl. n°. 1200.
6 Aldus noemt Wtenbogaert gaarne prins Frederik Hendrik.
7 Lodewijk XIII.

conceptae satisfecisset, sij souden vrij wat voets gehadt hebben om anderen meer te bewegen, nae ick hoore. Het staet anders met de Arminiaensche vergadering rontom redelick, nae haere gelegenheyt. Dan int publyck blijft de wet ende siet men noch sobere apparentie tot verandering, die de Arminianen veel vordeels toebrenge. Ick voor mijn hooft en verwacht se niet haest tot haer voordeel. Men sal sien, hoe het te Salem[1] haest gaen sal. Vigilantius[2] is daer ende doet veel goedts. Victor[3] flaccescit obrutus - soo hij seydt - cruce domestica. Crepel werck, in somma, op vele plaetschen. Messis quidem multa, ut videtur, sed operarii pauci[4], ende d'apparenste helpen niet, amplexi praesens saeculum.

Dit discours heeft uE. mij affgedrongen met dit woordt; soo ick wat particuliers wist, wat cours men meent te houden, soude mij daer nae wat reguleren. De vrienden laten evenwel niet te hoopen. Ick hoop all mede, soo sij willen, maer laet niet te dencken ende te duchten.

Hoe het dit n. jaer tot Nimm. gegaen is met de verandering van den magistraet, weet ick noch niet. Niet uyt curieusheyt verlange ick dat te weten, maer uyt goede oorsaeck. De lest geciteerde uyt Schoonhoven sijn noch in den Haege: d'wtcomst is noch onbekent. Men seydt, dat de Gr. van Zwartsenborch[5] in den Haege verwacht wordt. Waertoe, leert de tijdt.

Ick bid uE. nochmaels seer te letten op de vrage van residentie van een vrient, geroert in den naest lesten regel aen d'ander sijde, ende rondt te antwoorden.

Met den Torrentio, daervan hiervoor, schijnt het qualick te willen afflopen; men houdt hem voor een pur atheist ende spotter van de christelicke religie met alle de sijne, niet hebbende gesocht dan een heel vleeschelick leven ende vremde dingen, dan van mij moet hij ongeoordeelt sijn. Ick hope, dat men mij schrijft, men salt haest vernemen.

Daer comt de schipper seggen, dat de wint goedt is ende dat hij wech wil. Ergo vale, mi dom[e].

16 Jan. 1628.

T. omni officio.

Adres: Aen Mijn heer mijn heer Hugo de Groot in eigen handen tot Paris. Door vriendt, die God geleyde.

In dorso schreef Grotius: 16 Jan. 1628 I. Utenb.

1214. 1628 januari 25. Van C. Salmasius[6].

Gratias ago tibi ingentes, vir magne, pro opera et pro voluntate, quam ostendis propensam iuvandis studiis nostris. Non agnosco tamen laudes, quae

1 Amsterdam.
2 Vigilantius, schuilnaam voor Simon Episcopius.
3 Nic. Grevinchoven.
4 Mattheus 9,37.
5 Adam, graaf von Schwartzenberg (1584-1641), minister van Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg.
6 Gedrukt *Claudii Salmasii Viri Maximi Epistolarum liber primus. Accedunt De Laudibus et Vita ejusdem, Prolegomena. Accurante Antonio Clementio.* Lugduni Batavorum Ex Typographia Adriani Wyngaerden. MDCLVII, p. 28[aant.]. Beantwoord door n°. 1229. Geadresseerde is de bekende Franse filoloog, die in 1631 hoogleraar te Leiden werd.

tuae propriae sunt et meae quoque forent, si animo responderent vires et conatibus par esset effectus. Observatione tua de salichali nihil verius, nihil doctius. Cum vero inter omnes conveniat non omnem casiam eo nomine vocari, sed certam speciem eamque, quam Graeci *ξυλοχασίαν* et *χασίαν ξυλικὴν* appellant, in ea fere nunc sum sententia salicha vel selicha ex *ξυλικὴ* corruptum fuisse; idque eo maxime firmatur, quod non solum Arabes, sed etiam Aegyptii, Indi et Persae voce illa uti dicuntur ad significandam ligneam casiam sive xylicam. Videntur omnes ab eadem origine habere, Graeca scilicet mercatorum olim Alexandrinorum. Nam communem casiam vulgo kerfe ab Arabibus dici annotant. Repudio itaque meam illam coniecturam de siliqua et hanc praefero, quam non dubitem esse veram, si tibi ita videatur.

Qui tam benigne operam tuam praebuisti in hac observatiuncula, noli quaeso eam gravari in eo, de quo nunc te rogabo. Zosimus Panopolitanus[1] Graecus auctor est, chemista verus, ut in arte vana et nugatoria non sane contemnendus. Is in Tractatu de tinctura aeris[2] meminit *φοινιχοπαστέλλου τοῦ ἐρυθροῦ τοῦ λεγομένου Νατῆφ ἐν Ἄραψι* vel *νατῆφεν Ἄραψι*. Ex Graeco non possum colligere, quid significet Arabicum. Ergo ex Arabico inveniendum, quae sit vocis Graecae significatio. Rogo te igitur, ut hanc opem mihi adnitaris, et me, ut solitus es, ames.

Ex Griniaco, VIII Kal. Febr. a. MDCXXVIII.

1215. 1628 januari 28. Aan N. van Reigersberch[3].

Mon frère,

Gisteren zijn mij behandicht de uwen van den XXVIe December, XXXe Dec.[4] ende V Jannuarii. De wegh, daerdoor deselve zijn gecomen, is goedt, maer moet waergenomen worden de advertentie bij mij voor desen gedaen ende bij den persoon, door wyens handen de brieven passeren, aen de zijnen gerenoveert. Ick sal op uEd. versoeck de correspondentie noch continueren ende .. als de tijdt uytwachten, dye mijn huysvrouw belooft had in te (?) zyen, hoewel dat dese tijdt nu occasie geeft, dye misschyen daernae niet weder en sullen comen.

Wij blijven van ons voorgaende advys van geen versouck te doen, omdat onse vijanden 't gerucht souden doen lopen van schuldbekentenisse ende ick onseecker soude zijn van de uytcomste ende comende te manqueren in minder aensyen hyer ende ellewaert. Ick heb voor desen geschreven, dat wij zeer garen souden weten, wat gevolght is op mijne requeste aen Rotterdam[5]. Ons dunckt, soo men yet voor ons soude connen doen - daer allegader onse andere bekenden ons de hoope van benemen - dat het van dye stadt off door Neeff[6] soude moeten comen. Wilt op alles wel letten ende het advys van anderen onderstaen, opdat wij ons eens redden.

1 Schrijver van alchemistische werken uit de 3^{e} of 4^{e} eeuw; zie *Oxford Classical Dictionary*, edited by M. Cary, J.D. Denniston, J. Wight Duff, A.D. Nock, W.D. Ross, H.H. Scullard with the assistance of H.J. Rose, H.P. Harvey, A. Souter. Oxford 1949, p. 30 s.v. Alchemy.

2 Dit geschrift heb ik niet kunnen vinden.

3 Hs. U.B. Amsterdam, coll. R.K. H9m Eigenh. oorspr. Antwoord op n°. 1207 e.a.

4 N°. 1207.

5 Zie n°. 1173, p. 170 en n. 1 aldaar.

6 Frederik Hendrik.

Wij verstaen hyer, dat d'heer van Langerack[1] op Saterdagh laestleden audientie gehadt hebbende bij de reine-mère[2] een courier heeft afgeveerdicht om te adviseren, dat onse ambassadeurs[3] wel mogen comen. Men sal haer te Parijs houden, immers voor een goede tijdt sonder haer inspecteurs te maecken van de imperfectie bij 't leger, alwaer een groot getal ossen bij quade wacht 's nachts in de stadt zijn gecomen, thyen, twaelff schepen uytgevaeren bij deelen met wijfs ende kinderen geladen om de stadt te ontlasten ende voerts om vivres te gaen haelen. De schepen, dye uyt Engelant nae de stadt toecomen, seyt men, dat meest met hout ende coolen zijn gelaeden, waervan groot gebreck is in de stadt. 't Gebroocken stuck aen den dijck meent men dat haest gerepareert sal zijn, ende men wil haest doen sincken de doormetselde schepen[4]. Van Pompeios Targones[5] voorstel van een fort flottant heeft men geen groote opinie. De coning doet alle de schepen te Morbiaen nae hem toecomen, om de Engelschen af te weren; eenige seggen, dat oock meerder secours uyt Spaegnie wordt verwacht. Eenige ordinarisse - te weten mons^{r}. Solpe[6], dye uyt Engelant weder is gecomen sonder eenige troost - ende twee extraordinarissen uyt Denemarcken[7] syen daer onnoosel uyt.

Wij hebben hyer in de Bastille den Graeff van Suse[8] ende dye van Roussy[9] ondertrouwt met de suster van den hertogh van Bouillon[10] om eenige voornemen, soo men seyt, op steden van Campaigne ofte Picardye tot voordeel van dye van de religie. Men soeckt haer te verschoonen, seggende, dat hetgunt zij voor hadden alleen is geweest ten dienste van den coning van Denemarcken ende dat haer faute alleen daerin bestaet, dat zij den coning niet en hebben geadviseert. In uE. deliberatie ten regarde van Valens[11] behoeft uE. op ons niet te letten, wij en verwachten van hem niet goeds. Monsieur de Hayes[12] adviseert mij, dat men soo hier als in 't leger zeer quade officiën doet aen Gallus[13], dat hij daertegen niet en laet te wercken volgens de advysen, die ick hem geef. Dit comt alles uyt Heliogabalus[14] ende voorts uyt Aurelianus[15], dye hem gebruyckt. Hou(d)t voor seecker, dat hij wel vrunden van doen heeft.

1 Gideon van den Boetzelaer, heer van Langerak.
2 Maria de Medici.
3 Zie n°. 1206, p. 216 n. 3; de stad is La Rochelle.
4 Zie n°. 1206.
5 Zie n°. 1178, p. 176 n. 2.
6 Van een ambassadeur van die naam is niets bekend. Waarschijnlijk wordt Hans Zobel bedoeld, wiens naam ook als Soble voorkomt. Hij was resident van Denemarken te Parijs en is in 1627 voor enige tijd naar Engeland gegaan; zie *Calendar of State Papers and Manuscripts relating to English affairs existing in the Archives and collections of Venice and in other libraries of Northern Italy*. Vol. XX 1626-1628 edited by Allen B. Hinds M.A. London 1914, p. 434 n°. 551. Zie ook n°. 1125, p. 100 n. 1.
7 Jørgen Brahe (1585-1661) en Chr. Thomesen Sehested (1590-1657); zie n°. 1216.
8 Louis de Champagne; zie over hem Haag *La France Protestante* III p. 325 en idem deuxième édition publiée sous la direction de M. Henri Bordier. Paris 1881 kol. 1041 vv.
9 François de la Rochefoucauld (1603-1680); zie ook n. 10.
10 Frédéric-Maurice de la Tour d'Auvergne; zijn zuster Julienne Catherine was 13 december 1627 gehuwd met François de la Rochefoucauld, comte de Roy et de Roucy.
11 Caspar van Vosbergen.
12 De naam staat in de tekst in code. Zie over hem n°. 1200 p. 203 n. 4.
13 Frederik Hendrik.
14 Ch. d'Espesse zie II p. 334 n. 3.
15 Fr. van Aerssen.

Men seyt hyer, dat Reael[1] thuys is gecomen re infecta.

Nopende de paix met Engelant vind ick alsnoch daertoe alhier goede genegentheyt. 't Eenigh obstaeckel is Rochelle, 't welck geaccommodeert sal moeten worden tot contentement van den coning ende van de stadt. Van de eene meer, van de andre min, naedat de successen sullen zijn van tijdt tot tijdt, waernae haer hyer de humeuren licht vougen.

Meer en is hyer nu niet; dan bij gelegentheyt sal ick uE. senden de tweede tome van de bryeven van de heer van Plessijs[2], daer veel in is lesenswaerdigh. Want met het tweede bouck van den generael van de Feuillants[3] tegen Balsack[4] wil ick uE. niet belasten.

Mijne gebyedenisse aen de vrunden.

Den 28 Januarii XVI^{c}XXVIII.

UE. dyenstwillige broeder
H. de Groot.

1216. 1628 januari 29. Aan Willem de Groot[5].

Mi frater,

Quas 16 hujus ad me dederas suo tempore, id est hodie, ad manus meas pervenerunt. Itaque experimento edocti illa via uti interdum poterimus.

Ego heri ad affinem Reigersbergium[6] scripsi. Ex eo didici novem naves lapidibus parietum in morem transaedificatas in portum Rupellensem demersas jam esse ad obstruendos exitus aditusque et quod aggeris hyems saeva disjecerat in eo esse, ut brevi resurgat in statum veterem.

Legatos e Dania hic habemus Brahen et Thomassonium[7], qui reginam matrem[8] adierunt auctores pacis cum Britanno. Agetur hic cum illis, non a castris. Idem fiet nostris[9], ubi venerint. Datum id negotium arbitror senatori Bulionio[10] et secretario Villauclerquio[11], amico meo. Ego occasionibus imminebo atque interim amicitiam caesarei legati[12] non negligam.

1 Laurens Reael zie n°. 1192, p. 191 n. 3.
2 Zie n°. 1110, p. 87 n. 1.
3 Dom Jean Goulu; zie over hem n°. 1188, p. 186 n. 5. Met zijn tweede boek tegen de Balzac wordt bedoeld het tweede deel van zijn t.a.p. vermelde *Lettres de Phyllarque à Ariste*.
4 Zie n°. 1188, p. 186 n. 2.
5 Gedrukt *Epist.* p. 802.
6 Nicolaes van Reigersberch.
7 Zie over hen ook n°. 1215, p. 227 en n. 7 aldaar.
8 Maria de Medici.
9 Zie n°. 1213, p. 222 n. 6.
10 Claude de Bullion, sieur de Bonelles (gest. 1640). Onder Hendrik IV werd hij maître des requêtes en Lodewijk XIII benoemde hem in 1632 tot surintendant des finances en ministre d'État. Hij was een vertrouweling van De Richelieu. In 1628 werd hij aangewezen om de onderhandelingen met de Hollanders te leiden.
11 Antoine de Lomenie, seigneur de la Ville-aux-Clercs (1560-1638), was secrétaire d'État. Hij kreeg in 1616 het recht van opvolging voor zijn zoon Henri Auguste (1595-1666), die comte de Brienne werd door zijn huwelijk met Louise de Luxembourg in 1623. In feite trad deze reeds als secrétaire d'État op tot hij bij de dood van zijn vader in 1638 ook de titel kreeg. Grotius zal hier (en in dergelijke gevallen, vgl. bijv. n°s. 1221, 1227, 1235, 1262 en 1265) met ‘secretarius’ dus wel Henri Auguste bedoelen.
12 De nuntius van paus Urbanus VIII, Giovanni Francesco Guidi del Bagno, sin ds 27 februari 1627 nuntius te Parijs.

Ex usu nostro mihi videatur fore, si in Anglia nostri libelli de Veritate Religionis Christianae[1] - quarum exemplaria reliqua et ego et alii impatienter exspectamus - recudantur; quod forte per Iunium[2] peragi poterit. Apochas pro Diderico et Maria[3], si potes, in unam contrahe. Diem ex Zelandia petas oportet, ubi sunt instrumenta. Si tamen alia apocha opus est, mittam. Scribe, siquid acceperis, nobis enim pecunia opus est. Rogo et ex Villabonia[4] scisciteris, an mandatum habeat numerandi LIV florenos, quos uxor nunc iterum in ejus usus erogavit et significes, quid impensum sit in vitrea Daetselarii[5], ut quod reliquum est huc transeat. De Cauchorum rebus, Realio[6] et Heinsio, siquid porro resciscas, gratum erit discere. De ligno effigiato jam aliquid intellexeram. Mirum ni mutatio in imperio et religione luxum secutura portenditur. De vermibus res digna, quae physicis observationibus addatur. Meam causam tibi, ut ante, commendo.

Centum naves e Gallia, Hispanicae XXVII jam, ut arbitror, advenere ad portum Rupellensem adversus vim externam. Video esse ea tempora, quibus saepe de his, quae momentum in futurum habent, moneri debeam; id ne negligatur omnes vos rogo. Parentibus, tuae[7], tuis et qui aut nostri, aut satis nostri sunt, felicia omnia. 29 Ianuarii 1628.

Affinis Reigersbergius et tu rogamini permutare, quae nuntio. Velim scire, quid ibi rumor dicat de amoribus Lutetianis Ludovici Nassavii[8].

Tuus totus
H. Grotius.

1217. 1628 februari 2. Aan L. Holstein aant.[9].

V. Cl. D. Lucae Holsteinio Hugo Grotius.

Setonum[10], Holsteini clarissime atque eruditissime, vidi sane cum gaudio, plane dignum sua nobilitate, dignum tua commendatione, peritum non earum tantum rerum, quas nos ex libris didicimus, sed et multo maiorum, quas nisi usus docere nil potest; ut plane mirum sit tantis ornato dotibus Romae non patuisse viam ad

1 In 1627 te Leiden verschenen; zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 944.
2 Franciscus Junius, zoon van de Leidse hoogleraar van die naam; zie ook n°. 1195 in fine.
3 Grotius' kinderen Dirck en Maria.
4 Villebon, ritmeester bij de Franse troepen in dienst van de Staten.
5 Abraham Daetselaer, koopman in garen en lint te Gorinchem, bij wie Grotius na zijn ontsnapping uit Loevestein in de boekenkist werd binnengebracht. Toen hij in 1627 zijn huis liet verfraaien, werd een glasraam aangebracht, waarop symbolisch de ontsnapping was afgebeeld. Dit raam is later overgebracht naar het burgerweeshuis te Gorinchem. Zie achter in Wagenaar, *Vad. Hist.* X: *Verklaaring der Schilderstukken, Betreklyk tot de lotgevallen van Hugo de Groot; nog overig te Gorinchem, in het Huis, wel eer bewoond door Abraham Daetselaer*.
6 Zie n°. 1192, p. 191 n. 3. Voor de aanduiding Cauchi zie II, p. 321 n. 2.
7 Alida Graswinckel.
8 Lodewijk van Nassau, heer von Beverweerd; zieo ver aant. hem n°. 1168, p. 163 n. 1. Ter zake zie ook Maria's brief aan haar broer Nicolaes, toegevoegd aan n°. 1227 (bijlage n°. 2, p. 450).
9 Hs. Bibliotheca Vaticana, codex Barberini Lat. 2178. Copie U.B. Leiden, coll. B.P.L. 1830 aant. . Antw. op n°. 1193. Betreffende geadresseerde zie n°. 1193, p. 193 n. 14.
10 Ook genoemd in n°. 1193, p. 194.

fortunam non dicam parem ipsius virtutibus, sed talem, qua contentus esse possit homo a fastu alienus.

Tibi res non male procedere et in te literis honorem haberi iam ante ex tuis ad amicos literis et Peiresii[1] nostri relatu intellexeram, amplius ex ipso Setono cognovi; quo nomine et Romam et pontificem et praesidium eruditionis Barbarinum[2] amare coepi. Quae promittis omnia te sunt dignissima eoque magis quotquot hic sumus fortunam tibi faventem precamus, ut laboribus studiorum tuorum frui liceat.

Rigaltius[3] edit quaedam Tertulliani ad veteris codicis fidem emendatiora. Solinus Salmasii[4] ex parvo immensum opus, quia finem accipere non potest, de nimia editoris eruditione et liberalitate conqueritur. Ego pro oblato beneficio gratias ago, ut debeo, maximas. Velim in perscrutandis bibliothecis diligenter observes, siquid occurrat veteris Christianismi quale est Pastor Hermae[5] Graece. Nam epistolam, quae Barnabae[6] dicitur, Sirmondi[7] comitate me nacturum spero. Porphyrii[8] scripta adversus Iudaeos et Christianos, quibus usus est Hieronymus in explicando Daniele[9], audio exstare et premi in bibliotheca Florentina et vix inspiciendi dari copiam. Nescio, an et in Vaticana sit. Ego ita censeo nullum esse tam pestilens venenum, unde non ars medica aliquid salubre possit educere. Si quid tale in manus tuas inciderit, rogo nos moneas. Illud vero maxime, valetudinem tuam ut cures, qua te incommodiore uti dolens intelligo. Ita me semper ames ut soles, ac iure optimo tuum credas.

2 febr. MDCXXVIII. Lutetiae.

Adres: Summae eruditionis ac virtutis viro Lucae Holsteinio Romam.

1 Zie n°. 1210, p. 219 n. 1.

2 Kardinaal Francesco Barberini (1597-1679), de Oudere, neef van paus Urbanus VIII (Maffeo Barberini, 1623-1644; geb. 1568).

3 Zie n°. 1334, p. 403 n. 2.

4 Zie n°. 1051, p. 12 n. 1.

5 Hermas is de schrijver van een werk, *Pastor* of *Ποιμήν* geheten en behorende tot de zg. apocriefe apocalypsen. Het Fragmentum Muratorium noemt hem de broer van paus Pius I. Zie Johannes Quasten, *Patrology* I, Utrecht-Brussel MDCCCCL, pp. 92 vv.

6 Zie over dit ten onrechte aan Barnabas, de medewerker van Paulus, toegeschreven epistel: Johannes Quasten, op. cit., pp. 85 vv.

7 Zie n°. 1136, p. 116 n. 1.

8 Grieks neo-platonisch filosoof. Zie Karl Vorländer, *Geschichte der Philosophie. Neunte Auflage. Erster Band. Altertum und Mittelalter. Neu bearbeitet und mit Literaturübersicht versehen von Erwin Metzke. Mit einem Schluszkapitel von Ernst Hoffmann*. Hamburg 1949, p. 261 v. en Dr. Ferd. Sassen, *Geschiedenis van de Wijsbegeerte der Grieken en Romeinen*, Antwerpen-Nijmegen, Vierde herziene druk, 1949, p. 193 v. Het hier bedoelde *Κατὰ Χριστιανῶν*, een werk, dat 15 boeken telde en dat door verschillende oud-christelijke schrijvers wordt aangehaald en bestreden, is niet in zijn geheel bewaard gebleven. Wel zijn fragmenten bekend en uitgegeven: *Porphyrius, 'Gegen die Christen', 15 Bücher, Zeugnisse, Fragmente und Referate* herausgegeben von Adolf von Harnack. Abhandlungen der Königl. Preuss. Akademie der Wissenschaften, Jahrg. 1916, philos.-hist. Klasse.- Adolf von Harnack, *Neue Fragmente des Werks des Porphyrius gegen die Christen*, Sitzungsberichte der Preuss. Akademie der Wissenschaften 1921, p. 266-284; Nachträge, Sitzungsberichte der Preuss. Akademie der Wissenschaften 1921, 1 Dez. - P. Nautin, *Trois autres fragments du livre de Porphyre 'Contre les Chrétiens'*, Revue Biblique LVII (1950), p. 409-416.

9 Zie *Commentariorum in Danielem Prophetam ad Pammachium et Marcellam liber unus*, Migne *P.L. X X V* , 491-584.

1218. 1628 februari 4. Aan N. van Reigersberch[1].

Mijn Heer,

Den uwen van den XVI Januarij is wel op zijn tijdt te Parijs gecomen, maer door versuym van de persoon alhier, daerdoor deselve was geaddresseert, mij te laet ter handen gecomen om met den bode, dye dan vertrock, te beantwoorden; daerom kyes ick nu de eerste wegh, dye mij voorcomt, om uE. dese soo haest als mogelijck is te doen hebben. 't Quam mij wel te pas, dat Vitellius' dyenaer[2] mij geseyt had, dat Caesars dynaer[3] Constantius[4] wel wilde spreecken als hem voor desen gezyen hebbende, als hij door Parijs nae Adrianus[5] trock ende alwaer zijnde hij Constantius gesecht had zeer goede diensten te doen. Constantius dan is bij Otto[6] gegaen, dye groote affectie toonde tot Gallus[7], dye eertijds t'zijnens is gelogeert geweest tot Avignon[8]. Roemt zeer zijn goed naturel ende beleefdheyt. De gelegentheyt van de saecke is dusdaenigh. Den gouverneur van Orange[9] hadde geschreven aen dye van de stadt nu terstont bij mij genomt[10], dat hij de goede correspondentie, tot noch toe onder haer onderhouden, niet wel en sagh langer te continueren als tot den X December laestleden, daerbij vougende, dat hij niet en sagh langer de Tiberianen[11] in zijn quartier te beletten van hostiliteyt. Caesar's volck[12] namen dit als een middel om haer landt te dwingen tot contributie, gelijck in voorleden tijden wel meer gebeurt was, maer in plaetse van te comen tot accoord hadde haer door Otto aen Verus' moeder[13] geaddresseert ende op haer schrijven was de saeck blijven berusten. Constantius hadde verstaen uyt de vrouw van de voorsz. gouverneur[14] van Gallus' stadt, daer dye hyer was, dat de bisschop van dye stadt[15] zeer de eene parthije voerde daer Gallus beyde socht te bevredigen. Hij prees Gallus' voornemen als oock voor Cesar voordeelijck ende soo men't goed vonde, wilde hij [den] bisschop ende alle andere van de haeren tot alle goede officiën disponeren.

Ick heb gezyen de propositie gedaen tot Lubecq bij de Spaensche ende keyserlijcke, dewelcke indyen voortganck heeft - Polen ende Dantsick mede daerin begrepen - sal groote diminutie van traffycq causeren in ons landt ende verstercking ter zee van de wederparthije. Ick vinde haer beleydt cloeck.

1 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H10b. Eigenh. oorspr. zonder ondertekening.
2 De resident van keizer Ferdinand II; zie n°. 1200, p. 206 n. 5.
3 De nuntius van paus Urbanus VIII, Giovanni Francesco Guidi del Bagno, aartsbisschop van Patras. Deze was enkele jaren tevoren als vice-legaat te Avignon opgetreden als gastheer van Frederik Hendrik; zie J.J. Poelhekke, *Het bezoek van Frederik Hendrik aan Oranje en Avignon*, in *Mededelingen van het Nederlands Historisch Instituut te Rome*, derde reeks dl IX, 1957 p. 197 ev.
4 Grotius.
5 Brabant.
6 Zie boven, n. 3.
7 Frederik Hendrik.
8 In de tekst in code.
9 In de tekst in code. Gouverneur van Orange was Jan de Hertoge van Osmael, heer van Valkenburg; zie II, p. 261 n. 1.
10 Avignon.
11 De aanhangers van de gereformeerde religie.
12 De rooms-katholieken.
13 De koningin-moeder Maria de Medici.
14 Josine de Bie; zie n°. 1152, p. 134 n. 6.
15 Joannes de Tullus (1608-1640).

Mij is wederom versouck voorgecomen uyt Bruissel[1] met groote advantagiën voor mij ende mijne naecomelingen.

De cardinael Bérulle[2] heeft geschreven aen dye van Richelieu op de bestt termen als men soude connen wenschen van de goede affectie van Gallus toe Verus[3] ende van de quade dyensten van Heliogabalus[4] -met voorslagh van accoord tusschen Trajanus[5] ende Decius[6] genoech op de oude voet door bemiddeling van Antoninus[7]. Wij sullen zyen, wat hyer op sal volgen. Maer ick vrese zeer, dat Traianus tot de oude voet niet en sal willen verstaen om de voordeelen voor desen becomen ende soo 't accoord niet en werd getroffen; houde voor seecker, dat Vitellius' volck mede op Decius sullen vallen, waertoe gheen pretexten sullen ontbreecken. Uyt Alexanderslandt[8] is geen hulp te verwachten. 't Is daer beroyt werck ende hyer de beurs zeer plat ende genoech te doen hebbende met de inlandsche saecken.

Spinola[9] is buyten d'opinie van veelen verzocht in 't leger te comen. Den dijck gaet wel voort. De negen gesoncken schepen blijven. De Spaensche vloot van XXVI schepen met ontrent XL van den coning zijn voor de haven. Uytvallen bij de belegerde op 't werck misluckt; gelijck oock een aenslagh van Rohan[10] op Monpellier, daer veele van de zijnen zijn gebleven ende gevangen. Hij was te voren uyt Nismes door een seditie verjaecht. Lopes[11] is een Spaegnaerd, origine forte et religione judaicus, dye voor desen hyer geldt heeft uytgedeelt van Spaegnie, daer veel grooten nae tasteden, is daerover in de Bastille gestelt ende heeft hem daernae soo weten te vougen nae de intentie van den cardinael de Richelieu, dat hij hem zeer gebruyckt in 't stuck van de navigatie ende in andere saecken.

De graven van Suse[12] ende Roussy[13] zijn noch in de Bastille; waer de viconte de Turaine[14], broeder van den hertogh van Bouillon[15], hyer geweest, men meent hij gelijcken cours soude gegaen hebben. Ick wensch hem beter.

Dye van de religie zijn zoo hyerdoor als door de successen van den coning voor Rochelle zeer gecleinneert, meenende veelen niet anders voor oogen te hebben als haeren onderganck. Men seyt Rohan groot geldt uyt Spaegnien heeft genoten, doch de ministers van Spaegnie seggen, dat hij geldt heeft ontfangen, maer van de Venetianen. Hij subsisteert met een tamelijck leger, waertegen den prins van Condé[16] traechelijck armeert bij gebreck van geldt.

1 In de tekst in code. Vgl. in dit verband n°. 1152, p. 136 n 2.
2 Pierre de Bérulle; zie n°. 1204, p. 213 n. 7.
3 De koning van Frankrijk, Lodewijk XIII.
4 D'Espesse; zie II, p. 334 n. 3.
5 Spanje.
6 De Verenigde Provinciën.
7 Frankrijk.
8 Engeland.
9 Ambrosio Spinola, veldheer in Spaanse dienst.
10 Henri, duc de Rohan, aanvoerder der hugenoten.
11 Een vermogend koopman te Parijs, die enige jaren voordien een voorstel van Lodewijk XIII aan de Staten-Generaal had overgebracht; zie Aitzema, *Saken van Staet en Oorlogh* I, p. 772.
12 Zie n°. 1215, p. 227 n. 8.
13 Ibid. n. 9.
14 Henri de La Tour d'Auvergne (1611-1675), vicomte de Turenne, maréchal de France.
15 Frédéric-Maurice de la Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon.
16 Henri de Bourbon.

Den cardinael de Bérulle schijnt van advys te zijn, dat men behoort een extraordinarisse ambassade te doen in ons landt, waertoe voorgeslagen werden den mareschal de Calure[1], den graeffvan Cramail[2] off den mareschal de Chastillon[3]. Ick mercke, dat men in Duytschlant t'eenemael geresolveert [is] de religie, dye sij van Calvijn noemen, uyt te roeyen als voedsel van rebelliën. Ick heb een gesproocken, dye van Rome comt, dye mij veel particulariteyten heeft verhaelt van dat hoff als daer over de 14 jaeren verkeert hebbende. Hij seyt, dat den nuntius[4], dye hyer is, aldaer is in grooten aenzyen ende bij de astrologijns, daer de Italianen veel van houden, gedestineert werdt tot het pausdom. Hij (nae ick hoore?) heeft Constantius in het ontfangen ende uytleyden groote eere gedaen. Eenige, dye claer meenen te zyen, seggen, dat zij achten de propositiën van mons^{r}. d'Espesse[5] bestecken werck te zijn door den heer Somerdijck[6], doende geloven, dat sijn vertreck schadelijck soude zijn, alsoo hij alleen de handeling belet met Spaegnie. Sij seggen, dat hij doorgaens met dese middelen hemselve aensyenelijck ende anderen haetelijck maeckt. Conde men met seeckere costen 't landt middelen besorgen om wel te bestaen tegens de vijanden, dye zij hebben ende apparent zijn te crijgen, ick en soude het soo quaed niet vinden. Nopende Grol, ick heb uE. voor desen geadviseert, dat daer een caerte van is gemaeckt tot Amsterdam[7], dye wel gemaeckt is. Nopende de memoriën, soo daer eenige nieuwe termen zijn van fortificatie ofte van offensie, dye dyenen wat te zijn geëxpliceert om te beter in 't Latijn uytgedruckt te werden nae haer eygenschap.

Ick advisere van alles soo uE. syet zeer vrijelijck, doch evenwel met onlust zyende, dat men soo weynig wercx van mij maeckt, 't welck mij hyer oock brenght in cleyne aenzyen. Evenwel sal ick noch een poinct van importantie daerbij vougen, dat den marquys van Leganes[8] van meeninge was geweest hyer wat te verblijven, maer merckende, dat de reine-mère de saecken van Nederlandt wilde brengen tot accoord op de oude voet, daerin geen genoegen hebbende, is vertrocken.

Mijne gebyedenisse aen de vrunden.

Den IIII Februarij XVI^{c}XXVIII
UE. dyenaer.

1219. 1628 februari 5. Aan Jan de Groot[9].

Nihil magni in Gallia geritur, mi pater, quare argumentum a Venetis mutuabor, ubi res accidit non epistolis, sed Annalibus digna. Erat inter decem ejus

1 Niet nader geïdentificeerd.
2 De schrijver Adrien de Monluc, prins van Chabanais, graaf van Cramail (1588-1646). Hij was veldmaarschalk en gouverneur van Foix; betrokken bij de intrigues tegen De Richelieu werd hij na de ‘journée des dupes’ (29 april 1630) gevangen gezet in de Bastille, waar hij twaalf jaren verbleef.
3 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon; zie n°. 1140, p. 121 n. 1.
4 Zie boven, p. 231 n. 3; bovengenoemde ‘dye van Rome comt’ zal de Setonus van n°. 1217 zijn.
5 Zie boven, p. 232 n. 4.
6 Fr. van Aerssen.
7 Naar bedoelde kaart wordt verwezen n°. 1227, p. 244 n. 7.
8 Diego Mexia Felipes, hertog van Sanlúcar la Mayor en sinds 27 juni 1627 markies van Leganés. Hij was lid van de Spaanse Staatsraad, generaal van de artillerie, sedert 15 juni 1627 ambassadeur van Spanje bij het Franse Hof en werd in 1628 president van de nieuwe Hoge Raad van Vlaanderen en Bourgondië in Madrid. Hij stierf in 1655.
9 Gedrukt *Epist.*, p. 803.

reipublicae principes Zenius[1], vir magni animi, qui haud ita dudum coëgit, quod senatoribus licet, ducem[2] in leges jurare. Cum jurasset, ostendit, quae contra leges peccabantur ab ipso maxime et suis. Itaque impetravit, ut ducis filius cardinalis[3] juberetur Roma in patriam venire, ubi episcopatum habebat; duos alteros filios, qui in sexaginta virum consessu erant, inde legum auctoritate expulit[4]. His peractis non multo post aggrediuntur eum sicarii et a caede quidem inhibiti sunt, sed digitos quosdam ei absciderunt multisque truculentissimis vulneribus petiverunt ipsi viscera. Domum reportatus mittit filios suos cum multis ministris, qui singuli singula vestimenta perfossa gladiis et sanguine stillantia populo omni inspectante in curiam deferrent ultionem flagitantes. Senatus indicibus impunitatem, praemium satis luculentum et jus unius captivorum e vinculis eximendi edicto proponunt. Paucis post diebus dux in senatum venit, ait nihil esse quod ultra inquiratur, cognitum sibi auctorem facinoris suo ipsius indicio. Eum esse filium suum[5], e duobus illis senatoribus majorem natu, domo tum absentem, qui ad se scripsisset impatientem se contumeliae in familiam suam illatae ab inimico eas poenas petiisse. Quo comperto auctorem se esse ut promissa praemia augerentur ei, qui legirupam vivum aut mortuum in manus publicas attulisset: quid dicam?

> Infelix, utcunque ferent ea facta nepotes[6].

Tam generosae virtutis exempla patria nostra forte nunc quoque desiderat. Ego non possum non optime sperare de ea civitate, in qua caritas liberorum patriae respectu vincitur.

Hic Rupellae obsidium implet aures urbis et agger satis e voto procedens et contractae eodem Gallicae Hispanicaeque naves et horum operum non tam spectator quam censor Spinola[7].

Puto me antehac scripsisse fratri, si non scripsi nunc tamen et ipsum ac vos omnes oro, ita ut, si quas nancisci potestis annotationes de his, quae ad Grollam[8], quaeque ad novum e Rheno in Mosam transeuntem alveum[9] gesta sunt, eorum me faciatis participem. Oravi idem affinem Reigersbergium[10]; quare quod alteri deerit, alteri supplebitis.

Comites Susanus et Roussyacus, Bulionii sororis sponsus, in carcere Bastiliano custoditi[11] metum cunctis protestantibus injiciunt rerum novarum multoque magis Mileterius[12] ex eodem carcere Tolosam missus supplicii, ut multi auguran-

1 Renier Zeno, een der drie voornaamsten van de Raad van tien, tussen wiens familie en die van de doge Corner een oude vete bestond.
2 Giovanni Corner (Cornaro) (1625-1629).
3 Frederico, bisschop van Bergamo.
4 Zie voor deze geschiedenis Le comte Daru, *Histoire de la République de Venise*. Bruxelles 1838, XXXII, p. 120.
5 Bij Daru was het de jongste zoon, Giorgio; hij was getroffen door het besluit, dat slechts twee zonen van de doge toegang tot de senaat hadden.
6 Vgl. Vergilius *Aen. VI* 823.
7 Zie n°. 1218, p. 232 n. 9.
8 Vgl. n°. 1200, p. 205 n. 12.
9 Het kanaal bij Venlo, Fossa Eugeniana of Fossa Sanctae Mariae geheten. Zie Dr. A.J. Veenendaal, *De Fossa Eugeniana* in *Bijdragen voor de Geschiedenis der Nederlanden* dl XI, afl. I, 's-Gravenhage 1956, Zie ook n°. 1138.
10 Zie de brieven n°. 1200 en 1218.
11 Zie n°. 1215, p. 227 en ibid. noten 8. 9 en 10.
12 Théophile Brachet de la Milletière; zie II, p. 125, n. 2.

tur, sumendi causa ob molitiones detectas indicio chartarum Montacutii[1], quem fiducia legationis confidentem facit.

Oro Deum ut patriae, tibi, matri[2], fratri, sorori[3], conjugibus eorum ac liberis ea det, quae ad salutem sunt.

Lutetiae 5 Februarii 1628.

Hanc schedulam velim affini D. senatori Reigersbergio tradi.

Tibi obedientissimus filius
H. Grotius.

1220. 1628 februari 7. Van J. Brasser[4].

Laus Deo, den 7 Feb. 1628. In Amsterdam.

Mon cousyn,

Wij hebben p[a] deser alhyer een goede electie van nyeuwe magistraten gehadt ende soodanich, dat alle eerlicke luyden, insonderheyt de remonstrantsgesinde, nu affgeleyt hebben alle vrese van plunderinge haerder huyssen ende vehemente proceduren jegens dselve. Dengeenen[5], die bij Maurits affgeset waeren ende nu dese reysse weder ingekoomen sijn, hebben genoomen haer voorige plaetsen, soodat se nyet als nyeuwelingen, maer als oude leden aengekoomen zijn. Borgemeesteren zijn desen: dheeren Jacob de Graeff[6], P[r]. de Vlaminck[7], Jan Corneliss. Geelvinck[8], ende Geurt Dircksz.[9] es aengebleven. Schepensbanck es seer moderaet, waeronder dat zijn Harmen van der Pol[10], mede voor desen affgeset, ende Symon de Rijcke[11], dewelcke uE. doet groetten met aenbiedinge, indyen hij uwe E. ergens in vruntschap can doen, dat hij sulckx gaerne doen sal. Dirck de Vlaminck[12] - dwelcke men versekert hout dat tnaeste jaer borgemeester sal sijn - ende P[r]. Mathijss. Schrijver[13], voor desen bij Maurits beyde mede affgeset, zijn beyde weesmeesteren, sulckx datter nu geen van de affgesette heeren int leven zijn, off werden in den dienst van de stadt opt stadthuys gebruyckt. Dborgemeester Bas[14] sal te met compareren in de Generaliteyt. Dese veranderinge meynt men dat verre syen ende goede effecten voorts brengen sall. Dborgemeester Paeuw[15] heeft tot het borgemeestersschap nyet eene stem gehadt, ick achte, omdat hij, soo hij

1 Zie n[o]. 1200 p. 205 en n. 1 aldaar.
2 Aeltgen van Overschie.
3 Adriana.
4 Hs. Bibl. Gem. Rotterdam, coll. Rem. Kerk, cat. v. hss. n[o]. 811. Eigenh. oorspr.
5 In margine schreef Grotius: ‘Nota’.
6 Hij was meermalen burgemeester van Amsterdam.
7 Pieter de Vlaming van Oudshoorn.
8 Zie n[o]. 1111, p. 88 n. 3.
9 Geurt Dircksz. van Beuningen.
10 Harmen Gijsbertsz. van der Pol.
11 Zie n[o]. 1128 en n[o]. 1130.
12 Dirck de Vlaming van Oudshoorn.
13 Pieter Thijsz. Schrijver (1558-1634), zuivelkoper te Amsterdam, raad van 1602 tot 3 november 1618, toen hij door prins Maurits werd geremoveerd.
14 Dirck Jacobsz. Bas.
15 Reynier Adriaensz. Pauw.

seyt, affgesleten ende zijn poos wel te roere gestaen heeft; hij sidt op de weescamer.
Wij moogen hoopen, dat wt dese stadt, daer vele meynen

t'onheyl wt gekoomen te sijn[1], het redres ten goede mede voorts koomen sal. Hoe de kerckelicke mannen dese veranderinge bevalt, achte ick onnodich te schrijven, overmits uwe E. haer beter kent als ick. Onlangs wasser tussen de heeren borgemeesteren ende de predicanten wat verscheels ter oorsaecke borgemeesteren int tuchthuys op haer eygen authoriteyt de predicant - daer nyet op te seggen valt - gestelt hadde. Daerin was de kerck ontrust sustinerende, dat haer sulckx toequam, maer de heeren van contrary advys drijven booven ende doen den predicant daer preecken, tot onlust van die van de kercke. Van oosten off westen hebben wij geene nyeuwe tijdinge. Men es hyer seer becommert voort aenstaende oorlooge van desen jaere, te meer alsoo men versekert houdt den keysser ons mede opt lijff sal vallen. Godt wil ons vaderlandt erbarmen ende verlene ons een goede wtcomste.

Uw E. schrijvens van 22 Jan. heb ontfangen ende d'ingeleyde voorts bestelt. Angaende mijn soon[2] het es mijn all eens bij wyen hij soude koomen, alst maer deftige luyden sijn, daer hij wat mach leeren, hooren ende syen, ende insonderheyt daer men goet opsicht op hem heeft.

Werdt den pays tussen Poolen ende Sweden getroffen, soude mijne meninge sijn hem vandaer wederom te doen koomen ende naer Dantsick te senden, uwe E. biddende het beste daerinne te doen. Ick diene uE. wederom gaerne in meerder.

Hyermede met nichte na vrundelicke groetenis Godt almachtich bevolen

Uwer E. dienstw. cousyn

Joost Brasser.

Post date ontfang ick d'ingeleyden.

Adres: A Monsieur Monsieur Hugo Grotius A Paris.

Port.

In dorso schreef Grotius: 7 febr. 1628. I. Brasser.

1221. 1628 februari 10. Aan N. van Reigersberch[3].

Mijn Heer,

't Is nu 2 dagen, dat ick den uwen van den XXIII Januarij, gecomen over Brabant, doch niet door de ordinarisse handt aldaer, heb ontfangen.

Ick heb mons[r]. de la Villauclercqs[4], een van de gedeputerden, dye met onse ambassadeurs[5] sullen handelen, van beste geïnstrueert. Wij sullen zyen, wat de handeling medebrengen sal ende den tijdt volgens uE. advys verwachten, om daerna te doe[n] dat oorboir sal zijn.

1 In margine schreef Grotius: 'Nota'.

2 Joost Brasser en Margareta van der Dussen hadden 9 kinderen; een zoon Hugo, later baljuw van Harencarspel, werd in 1610 geboren. Deze moet blijkens de aangifte van zijn leeftijd in brief n[o]. 1223 de zoon zijn, voor wie zijn vader een plaats in Frankrijk zocht.

3 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H10c. Eigenh. oorspr., niet ondertekend.

4 Zie n[o]. 1216, p. 288 n. 11.

5 Zie n[o]. 1213, p. 222 n. 6.

De Spaensche schepen hebben den coning verlaeten seggende don Frederico[6] last te hebben om weder te keeren, hoewel Spinole[7] ende Leganes[8] haer gelyeten,

6 Don Fadrique de Toledo Osorio, marques de Villanueva de Valdueza.
7 Ambrosio Spinola, veldheer in Spaanse dienst.
8 Zie n°. 1218, p. 233 n. 8.

alsoff zij hem hadden willen persuaderen te blijven onder toesegging van sulcx in Spaegnie te doen goedvinden. Spinole is te landewaert vertrocken hebbende geapprobert het desseing van den coning radende hem te haesten, gelijck hij oock doet; den dijck is aen d'eene zijde 120, aen d'ander 140 passen lang, tusschenbeyde hyer ende daer gesoncken 25 doormetselde schepen. Men heeft voor alle de schepen van mons^{r}. de Guise[1] tot 35 in getaele mede te doen sincken, alsoo men dye nyet bequaem en vindt in haer selven nochte gemant om te vechten. Daer is oock een flotterende fort met twee stucken canons ende hondert musquettaires, voorts eenige palyssade ende een ketting, daer men noch een meent by te vougen, ende door alle dese middelen de haven volcomentlijck te sluyten. Dit gaet wel tot daer en toe, maer tegen d'Engelsche armade, soo dye comt, zye ick geen remedie.

't Parlement van Tou(lo)use heeft mons^{r}. de Rohan[2] absent gecondemnert met vyer paerden vaneen getrocken te worden addito titulo, omdat hij in Vrancrijck heeft doen comen les Anglois, capitaux ennemis de la France. Maer dat in Vrancrijck is genoech sonder exempel, is op zijn hoofd geset L m croonen[3] met anoblissement voor dye hem dooden off vangen sal ende exemtie van de tailles voor altijdt voor de stadt ofte dorp, daer het sal geschieden ofte vandaer hij sal zijn. Dit gaet h(ar)dt.

Wij hooren van groote lichtingen in Litsenburgh. Op 't vertreck van de Spaegnaerden discoureren eenigen, alsoff sulcx geschyet waer met intelligentie van de Engelschen. Rohan's volck wordt zeer wel betaelt ende vallen daerop mede de discoursen verscheyden, off het geldt comt uyt Spaegnien, over Genua, off uyt Venegiën. Elck spreeckt daervan nae sijne affectie. Montaigu[4] blijft gevangen. La Milletière[5] voor desen geweest zijnde gedeputerde van de assemblée van Rochelle ende zeer heftigh daervoor tegens D. Tilenum[6] geschreven hebbende is uyt de Bastille gebonden gevoert naer Nyord. 't Gerucht gaet, dat men hem zijn (?) proces wil maecken voor het voorsz. parlement van Toulouse, dye seer rigoureus zijn als onlanx hebbende doen onthoofden een raedsheer van het parlement van Bourdeaux[7], omdat hij tegen de edicten in duel hadde gevochten.

t'Orangie gaen de saecken niet soo wel, gelijck uE. uyt mons^{r}. de Bye[8] sal connen verstaen, aen d'welcken wij morgen een brieff sullen senden, comende van daer.

De resolutiën van den Staten-Generael op de propositie van d'Espesses[9] smaeckt hyer niet quaelijck.

Nopende het werck, voorgeslagen bij d'heer Molino[10], mij lust weynigh te dencken aen dye vrijheyt, in wyens bescherming ick de mijne heb verloren. Ick leve nu in een andere forme van regieringe, alwaer men dye discoursen niet en

1 Zie n°. 1102, p. 76 n. 3.
2 Zie n°. 1218, p. 232 n. 10.
3 Grotius heeft geschreven ‘gulden’. Een andere hand, wellicht die van Reigersberch, heeft dit verbeterd in ‘croonen’.
4 Zie n°. 1200, p. 205 n. 1.
5 Zie n°. 1219, p. 234 n. 12,
6 Daniel Tilenus; zie n°. 1063, p. 34 n. 5. Zie ook II, p. 125 n. 2.
7 Noch in de *Procès-verbaux d'exécution ordonnées par le parlement*, noch in de *Arrêts criminels du parlement de Toulouse* is hierover iets te vinden.
8 Abraham, zoon van Joris; zie II, p. 449, n. 4.
9 Zie II, p. 334 n. 3.
10 Zie n°. 1192, p. 193 n. 8.

bemint, al waer het maer om dye van Rochelle. E(er) quaelijck zoud ick daer te Venegiën meer crijgen als ick hyer gehadt heb ende als ick vanhyer soude genoodsaeckt zijn ofte goedvinden te verhuysen, soo en soude ick mij niet garen weder begeven in een landt met het onse geallieerd. Onlancx lesende Cardanne[1] de prudentia Civili, vinde ick, dat hij wijsselijck sulcx aen alle, dye uyt haer landt bij eenige partijdicheyt verdreven zijn, ontraedt, ende als 't noodt waere, soude ick boven mijne experientie sulcx met veele exemplen connen verstercken.

Den pope Feuillant[2] heeft een tweede bouck op deselve materie uytgegeven, cloecker als het eerste, begrijpende niet alleen voorschriften, maer oock exemplen van wel te sp(ree)cken nae het voorbeeld der oude Gryecken ende Romeynen. Men houdt, dat de haven van (Roche)lle genoech is gesloten, 't welck als het noodichst bij den marquys Spinole was gerecommandeert, achtende onnoodigh aen de wercken te landt veel costen te hangen, alsoo geen apparentie en was van eenigh geweldt tegen de coning van dye zijde.

Den X Februarij XVI^{c}XXVIII.
UE. dyenaer.

1222. 1628 februari 11. Aan Willem de Groot[3].

Initium Torrentiani[4] negotii, mi frater, et progressum aliquem jam ab aliis intellexeram; finem tuis debeo, quas 30 Ianuarii ad me dedisti, ego hodie recte accepi. Itaque non displicet illa via, tantum rogo, ut, cum tu et affinis Reigersbergius[5] scribere volueritis, jungatis literas in unum fasciculum: id enim minus est damnosum.

Monueram te aliquando de loco Heinsianorum ad Nonnum[6], pag. 272, ubi ait in Deo id quod commune est essentiam, nimirum, bonitatem et voluntatem re non ratione, modos existentiae animo ac cogitatione distingui. Inspexi postea Damascenum[7], quem auctorem citat. Is longe aliud dicit: *τὸ κοινὸν καὶ τὸ ἕν πράγματι θεωρεῖσθαι*, quia actiones nihil nisi unum monstrant, unam aeternitatem, unam sapientiam, unam bonitatem: At *τῶν ὑποστάσεων τὴν διαφορὰν λόγῳ καὶ ἐπινοίᾳ θεωρεῖσθαι*, quia nulli sint, diversitatis effectus nobis conspicui.

Scripsit ad me Trajecto Iacobus Petitius[8], quod et tu monuisti, volare per

1 Hieron. Cardanus (1501-1575), *Proxeneta, seu de Prudentia civili.* Lugd. Bat 1627. De uitgave van 1635, de derde, die de tweede Leidse was, kwam uit onder de andere titel: *Cardani Arcana Politica, sive de Prudentia civili Liber singularis.*

2 Jean Goulu; zie n°. 1215, p. 228 n. 3.

3 Gedrukt *Epist.*, p. 803; gedeelt. *Epist.*, p. 79; *Epist. Eccl.*, p. 729.

4 Zie n°. 1213, p. 223 en n. 8 aldaar.

5 Nicolaes van Reigersberch.

6 Zie n°. 1166, p. 157 en n. 11 en 12 aldaar.

7 *Danielis Heinsii Aristarchus sacer, sive ad Nonni in Iohannem Metaphrasin Exercitationes*, Lugd. Bat. MDCXXVII, p. 272; vgl. Joannes Damascenus (± 675-749) *De Fide Orthodoxa* lib. I c. 8 *De sancta Trinitate*, Migne, *P.G.* 94 kol. 828: *Ἔχεῖ γὰρ, τὸ μὲν κοινὸν και ἕν, πράγματι θεωρεῖται en Χρὴ δὲ εἰδέναι, ὅτι ἕτερόν ἐστι τὸ πράγματι θεωρεῖσθαι, και ἄλλο τὸ λόγῳ καὶ ἐπινοίᾳ. Ἐπὶ μὲν οὖν πάντων τῶν κτισμάτων, ἡ μὲν τών ὑποστάσεων διαίρεσις, πράγματι θεωρεῖται .... Ἡ δὲ κοινότης, καὶ ἡ συνάφεια, καὶ τὸ ἕν, λὸγῳ καὶ ἐπινοίᾳ θεωρεῖται.*

8 Mr. Jacob Petit († 1653); in 1616 was hij reeds advocaat bij het Hof van Utrecht en in 1639 werd hij bewindhebber der Oostindische Compagnie te Amsterdam.

manus multorum nostras Institutiones Iuris Batavici[1], in exquirendo ejus plagii fonte, si ipsius nomen reticeatur, se tibi adjutorem fore, quo nomine gratias illi maximas debeo. Si quod exemplum inspicere potes, vide an in eo sint sex tabulae synopticae, index in fine alphabetanus titulorum, locus de decimis ex edicto Caroli anni 1520, de conditionibus usitatis *τῆς ὁμοπλείας*, quam Admiralitatem vocamus. Haec enim omnia postremo labore a me addita indicium mihi facient, unde in hoc damnum inciderim. Si omnino premi opus non potest, cogitandum de editione, sed ita ut prius audienda sint amicorum in foro exercitatorum judicia. Ego enim in publicis controversiis magis tritus haereo in privatis quibusdam, ut de ordine tacitorum pignorum apud nos et creditorum privilegiis, quae e curiae scribis optime discantur. Forte ex usu sit edi admonitiunculam, ne quis fragmenta illa pro meis accipiat, parari editionem integram.

De mea lite[2] quid amici suadeant scire avebimus.

A rege Suecorum[3] aut cancellario[4] nullae unquam ad me literae venerunt[5]. Quare nolim mirari quenquam si non responderim. Non ita superbus sum, ut etiam reges contemnam.

Torrentius si talis est, qualem rumor affirmat, in meritas quanquam non legitimas nec jure expetitas poenas incidit. Alia est errantium ratio et alia eorum, qui perditissimae conscientiae velum ex impietate obtendunt. Ego miror talia haeresim dici.

Rupellae portus jam clausus est, intus fames nondum, caritas magna, victus vix in tres menses suffecturus. Spes tota in classe ex Anglia. Rex nihil habet praeter terrestrem exercitum, nam contractae undique naves, quisquiliae sunt.

Haec nunc habebam. Deus te cum uxore ac tuis simulque parentes optimos nobis diu incolumes servet. 11 Februarii 1628.

Senatus Tolosanus, cujus notioni ea res extra ordinem a rege mandate est, Rohanium[6] damnavit absentem in poenam Metii Fufeti[7]: occisuro eum aut trahituro promisit nobilitatem et L millia scutatorum. Oppido aut vico, cujus opera id fiet, immunitatem tributorum perpetuam: quae calida et bellis antehac civilibus inexperta. Literas accepi a comite Philippo Hohenloio[8] et consiliario[9] ejus, qui apud vos Delphis fuit, sane benignas, quibus mihi quidam[10] institutioni

1 *Inleiding tot de Hollandsche rechts-geleertheyd*, in 1631 te 's-Gravenhage verschenen. Zie ook n°. 1143, n. 3. Voor de verderop genoemde *tabulae* en *index* zie F. Dovring (Lund), H.F.W.D. Fisher (Leiden), E.M. Meyers (Leiden), *Hugo de Groot Inleidinge tot de Hollandsche Rechts-Geleerdheid. Met de te Lund teruggevonden verbeteringen, aanvullingen en opmerkingen van den schrijver en met verwijzingen naar zijn andere geschriften uitgegeven en van aantekeningen en bijlagen voorzien*. Leiden, Universitaire Pers Leiden 1952, Appendix I, p. 332 vv. en Appendix II, p. 337 vv. Het verderop genoemde edictum is het placaat van Karel V van 1 oktober 1520, waarbij aan geestelijken de uitbreiding van tiendheffing werd ontzegd.

2 Zie n°. 1169, p. 165 n. 2.

3 Gustaaf II Adolf.

4 Graaf Axel Oxenstierna (1583-1654), sinds 1612 kanselier van koning Gustaaf Adolf.

5 Zie n°. 1063, p. 34 en n. 1 aldaar.

6 Vgl. n°. 1221.

7 Zie n°. 1071, p. 46 n. 1.

8 Philips Ernst, graaf van Hohenlohe (1584-1628), aan wie brief n°. 1224 gericht is.

9 Johannes Christophorus Assumius (1581-1651), geheime raad, hoofd der kanselarij en kanselier van Hohenlohe-Langenburg. Brief n°. 1225 is aan hem gericht.

10 T. Lansius (1577-1657), van wie sprake is in n°s. 1224, 1225, 1306 en 1317; hij werd in 1606 professor iuris te Tübingen en is de schrijver van brief n°. 1293.

comitis liberorum antehac admotus de nota meliore commendatur. Praestabo quicquid in me erit.

Si qua spes sit edendi Phoenissas[1], rogo me moneas, ut in tempore dedicatoriam transmittam. Nisi quid inopinati inciderit, Memmio[2] hoc munusculum paro inscribere.

Mantuanum negotium[3] iterum iterumque tibi commendo. Est enim is, qui me rogavit, mihi amicissimus.

Tuus tui studiosissimus frater
H. Grotius.

1223. 1628 februari 15. Van J. Brasser[4].

Laus Deo. Den 15 Feb. 1628. In Amsterdam.

Mon cousyn,

Ick hebbe uwer E. schrijvens van 29 Jan. ontfangen, waerop int corte voor antwoort dient, dat ick mijn soon[5] veel lyever hadde bij een coopman als de Wever, Moninx, Ferijn[6], off diergelijcke, dye in wisselen ende coopmanschappen veel doen, als bij een winckelhouder off grossier, een winckelhouder soude mijn alderminst aenstaen. Mijn wenschen soude wesen hem te hebben bij een van de gequalificeerste, daer hij voor dyen corten tijt wat mocht hooren, leeren ende syen ende nochtans nyet soo servyl zijn, dat hij thuys coomende nyet mendalle van Vranckrijck soude weetten te seggen, ende dit alles ondert opsicht, voor desen geseyt[7], sonder dat ick curieux zij, van wat natie off religie den coopman soude wesen. Mijn soon es nu oudt 18 jaeren, groodt van gewas ende van cleyne expirientie, waerom ick te meer inclinere hem eens onder vreemde natiën te senden, opdat hij wat mach geslepen werden. Off het wat min off meer cost, daer wil ick nyet op syen, maer mijne meeninge soude zijn hem altijts wederom te moogen ontbieden, insonderheyt soo den pays tussen Poolen ende Sweden quame te gevallen. Want in plaets dat hij mijn in Vranckrijck gelt soude costen, weet ick hem daer buyten mijne costen ende tot sijn proffijt te imployeren; uwe E. biddende 'tbeste te doen ende mijn dese moeyte ten goede te houden.

Den brieff aen uwer E. broeder es wel bestelt. Nyeuws hebben wij gants niet. Daer zijn enige france schepen ingekoomen, daervan datter de Dunckerkers 10 genoomen hebben, 7 van Bordeaux, 2 van Bajone ende 1 van Nantes, tsamen geschadt waerdich te zijn over 6 mael 100-duysent gl.

De heeren Staten van Hollandt sullen dese weecke vergaderen, men spreeckt van noch aen te nemen 10 duysent man te voet ende 1000 paerden. D'ingeleyde

1 In 1630 te Parijs verschenen; zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 496.

2 Henri de Mesmes, zie n°. 1141, p. 122 n. 7.

3 Zie n°. 1166.

4 Hs. Bibl. Gem. Rotterdam, coll. Rem. Kerk, cat. v. hss. n°. 811. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Oud-Holland* IX 1891, p. 249.

5 Zie n°. 1220, p. 236 en n. 2 aldaar.

6 Misschien de Ferrin, (Ferrijn, Ferin) over wie Maria van Reigersberch spreekt in haar brieven aan Nicolaes van Reigersberch en aan Grotius van resp. 7 (niet 8, zoals Rogge, *Br. Maria van Reigersb.*, p. 168, n. 5 abusievelijk vermeldt) okt. 1628, 24 maart 1630? en 7 juli 1631. Zie Rogge, op. cit., p. 167, 182 en 206.

7 Zie n°. 1220.

heb hyer ontfangen. Hyermede met nichte naer vrundelicke groetenis Godt bevoolen.
Uwer E. dienstw. cousyn
Joost Brasser.

Hyer is door den druck int licht gekoomen een discours - door den heer borgemeester Pauw[1], zoo daer wort geseyt, enige heeren medegedeelt -, waerin verhandelt wort, hoe dat alle de medeplichtighe der contra-remonstranten haer in desen tijt te dragen hebben ende hoe zij insonderheyt op alle politique persoonen, hooge ende lage, acht moeten nemen, om den jegenwoordigen staet ende haere kercke staende te houden, mitsgaders een bryeff opt voors. discours gestelt, in welck discours vele patriotten geschandaliseert zijn, als daerwt claerlick blijckende, dat men inquisitie souckt in te voeren ende dat alle degenen, die bij maniere van spreecken maer een predicant een onvrindelick gesicht souden hebben gegeven, incapabel verclaert souden worden te compareren in de vergadering van de Staten[2]. Ick wensste, datter noch al veel sulcke stucken wtquamen, soo souden de blinden eens syende werden. Ick soudet uE. gesonden hebben, waer het nyet te groot geweest.
Aen Mijn heere Mijn heere Hugo Grotius In Parijs.
Port.

1224. 1628 februari 18. Aan Philipp Ernst von Hohenlohe[3].

Welgebooren Genaedige Heere,
De eere, die ick ende de mijnen in ons landt zijnde van uwe Genade hebben ontfangen, heeft mij altijdt deselve, oock in mijne meeste tegenspoet, met dancbaerheit ende behoorlijck respect doen gedencken. Ende gelijck ick de schilderie van uwe Gen. door sijne gunste heb gehadt in mijn huis, alsoo heb ick het beeldt van sijne treffelijcke deuchden altijdt gedraegen in mijn gemoet; waerom het mij een grooten troost ende vreuchd is geweest te sien de missive, die uwe Gen. aen mij genaedelijck heeft gelieft te schrijven, houdende voor een groote eere, dat uwe Gen. mijner niet en heeft vergeten. Ick ben blijde D. Lansium[4] hier te syen soo om de genaedige recommendatie van uwe Gen. als om sijne eygene goede qualiteiten; ende heb seer garen uit hem verstaen de goede dispositie van uwe Gen., sijne loffelijcke Ehgemaelin[5] ende kinderen, voor aller welcker behoudenisse ende welvaert ick Godt almachtigh hartelijck bidde. Alwat ick can doen ten dienste D. Lansii sal seer garen geschieden. Ick heb van tijdt tot tijdt met groote droefheit verstaen de geduirige onrusten, die geweest sijn in het Roomsche Rijck ende wensche met al mijn hart, dat deselve eenmael mogen cesseren met vaststelling soo van de Religions als van de Landvrede. Wij verstaen hier uit keyser-

1 Reynier Adriaensz. Pauw.
2 Het discours was door Wtenbogaert met een brief uitgegeven onder de titel: *Een nieuwe Heylighe Ligue*. Zie Knuttel, *Pamfl.* n°. 3834.
3 Hs. Stadtbibl. Hamburg, cod. Supellex 4 f.39. Eigenh. oorspr. Over geadresseerde zie n°. 1222, p. 239 n. 3.
4 Zie ook n°s. 1222 en 1225.
5 Anna Maria, gravin van Solms.

lijcke Majesteits resident,[1] dat bij den Churfurst van Saxen[2] seer loffelijck daertoe werdt gearbeit. God wille de goede ende vreedsaeme intentie van sijne C.F. Genade wel laeten gedijen ende uwe Genade met sijne loffelijcke Ehgemaelin ende kinderen gestaedig houden in sijne gunstige bescherming.

Den XVIII Februarij 1628 tot Parijs.

Uwer Genaede altijdt ootmoedige onderdaenige
ende seer getrouwe dienaer
H. de Groot.

Adres: Welgebooren Genaedige Heere Philips Ernst Graef van Hohenloo, Heer tot Langenburg etc. Tot Langenburg.

1225. 1628 februari 18. Aan J.C. Assumius[3].

Vir nobilissime et amplissime,

Tum ea, quae tibi cum parente meo intercedit collegii necessitudo et coram firmata amicitia, tum literarum tuarum benignitas plane me tuum fecit. Quare quicquid nostrae est facultatis in id omne imperium tibi deberi credas. D. Lansium[4] et ab illustrissimo comite[5] et tua humanitate commendatum, sed et suis insuper virtutibus amicissimum mihi esse cupio eumque pro vobis omnibus complectar nec patiar quicquam ab eo desiderari, quod quidem opis sit meae. Utinam - postquam a cogitatione domesticorum malorum in Gallia nonnihil respiraverit, Germaniam inveniat in statu tranquilliore et quae hic didicerit ea vobis gaudens gaudentibus referat.

Rupella a rege obsidio premitur et jam portus partim aggere partim demersis navibus, quae lapideis parietibus transaedificatae sunt, clausus est. Spes obsessorum ultima in auxilio ab Anglis, quos in pacem cum Gallia coalescere multo mallent qui huc venerunt ex Dania legati[6] non sine causa rerum suarum solliciti.

Meum Apologeticum[7] a te lectum, vir amplissime, gaudeo. Nam non ignarus offensarum, quas in me concitabam, ideo eum scripsi, ut de mea innocentia et sincero in patriam affectu viris bonis constaret. Scripseram ad amicum[8], quem Argentorati habeo, optare me, ut is liber in Germania recudatur, neque enim dubito,

1 Zie n°. 1200, p. 206 n. 5.
2 Johann Georg I (1611-1656).
3 Hs. Stadtbibl. Hamburg, cod. Supellex 4, f.38. Eigenh. oorspr. Gedrukt Jo. Georg. Schelhorn, *Amoenitates literariae quibus variae observationes, scripta item quaedam anecdota et rariora opuscula exhibentur*, tomus X, Francofurti et Lipsiae MDCCXXIX, p. 1250. Over geadresseerde zie n°. 1222, p. 239 n. 9.
4 Zie ook n°s. 1222 en 1224.
5 Philips Ernst von Hohenlohe, aan wie brief n°. 1224 gericht is.
6 Zie n°. 1215, p. 227 n. 7.
7 *Verantwoordingh van de wettelycke Regieringh van Hollandt ende Westvrieslandt*, 1622. Zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 872. Hier wordt bedoeld de latijnse vertaling van de hand van de auteur: *Apologeticus eorum, qui Hollandiae ex legibus praefuerunt.* Parijs 1622. Zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 880.
8 G.M. Lingelsheim.

quin lucrum facturus sit librarius, cum qui hic eum librum vendit[9] pretium intenderit usque ad octo florenos, cum decem assibus vendi deberet. Ita fit, ut nulla exemplaria e Gallia exeant; et ego eum amitto fructum, quem maxime in editione ejus operis respexeram.

9 De Parijse uitgever Nic. Buon.

Superest te ut rogem, vir amplissime, ut quam mihi ultro adeo obtulisti benevolentiam, eam mihi perpetuo conserves atque apud bonos omnes meam causam agere non dubites. Ego dabo operam in omni vita, ne tuo aliorumque favore indignus censear.

Lutetiae XVIII. Februarii MDCXXVIII.

T. Exc. addictissimus

H. Grotius.

Adres: Nobilissimo amplissimoque viro, D.D. Johanni Christophoro Assumio, consiliario Hohenloico.

Langenburgum.

1226. 1628 februari 19. Aan Jan de Groot[1].

Valere vos omnes, parens optime, quantum par est gaudeo Deumque oro id bonum ut diuturnum sit. De Amstelodamensi successu[2] est quod non nobis, sed patriae et urbi isti gratulemur. Utinam Noviomagi saltem aliqui veterem dignitatem recuperassent. Nam illud, quod de Vitellio[3] narras, sane exiguum est.

Realio[4] opto meliora. Captum audiveram. Sed nihil gravius metuebam, quia nondum inter imperatorem et nostros bellum exarsit. Itaque Pragam abductum vix credo. Siquid certius compereris nunties velim.

De Cornelio nostro fac ex Vossii consilio, quod optimum videbitur. Summa ratio habenda erit eorum, apud quos habitabit, ne quibus malis exemplis aut colloquiis imbuatur tener animus.

Rex Blesae est: inde veniet si non in urbem, tamen in adsita. Vosbergius[5] Bononiae Morinorum haeret. Rupellae portus navibus demersis ita non tam clausus quam sparsus est, ut facilem exitum et aditum neget. Spes est obsessis in auxiliis e Britannia, nam caetera intus arcta. Per regis absentiam terra marique imperat Riceliacus[6]. Pinibus Galliae Lotharingicis haerent imperatoris copiae, minantes bellum, moventes nondum. Dicitur conscribere militem et Sabaudus[7], metum Genevae, distenta praesertim civili bello Gallia. Rohanii uxor[8] Venetiis nunc commorans edicto senatus Tolosani citata est, ut se judicio sistat. Mirum hoc in femina, nisi jam alia praecessissent non minus nova, de quibus scripsi antehac. Dani legati[9] et Venetus urgent negotium pacis cum Britanno, sed magnus est obex

1 Gedrukt *Epist.*, p. 804.
2 Zie n°. 1220.
3 Keizer Ferdinand II.
4 Laurens Reael; zie n°. 1192, p. 191 n. 3.
5 Caspar van Vosbergen, die met Fr. van Aerssen als buitengewoon gezant naar Frankrijk was gegaan; zie n°. 1213, p. 222 en n. 6 aldaar.
6 Kardinaal de Richelieu.
7 Carl'Emanuele.
8 Marguérite de Béthune; zie n°. 1071, p. 46 n. 3.
9 Zie n°. 1215, p. 227 n. 7.

Rupellanum negotium. Uxor et liberi mecum te et matrem[10], fratrem, sororem[11], conjuges[12] et liberos salutant.

19 Februarii 1628.

10 Aeltgen van Overschie.
11 Adriana de Groot.
12 Alida Graswinckel, de vrouw van Willem de Groot, en Adriana's echtgenoot Frederik van Losecaat.

Miramur non venire neque esculenta neque libellos, quorum nomine debitor sum omnibus. Pecuniolae nostrae curam fratri commendo et simul litem meam[1].

Tuus tibi obedientissimus filius
H. Grotius.

1227. 1628 februari 19. Aan N. van Reigersberch[2].

Mon frère,

Den uwen van den 4^en^ deser is op haer tijdt, dat is op huyden, behandight. Ick gebruycke in 't antwoerden deselve wegh, alsoo dye tot noch toe wel geluckt is.

De electie van Amsterdam[3] is wel gevallen, God loff, ende tot justificatie van uE. brieff[4], daer men soo op gesmaelt heeft. Ick meene veele wel gehoopt hadden tot Nyemmegen wat beters te zyen dan wel gevallen is.

Nopende mijn particulier heb uE. dicmael verthoont de schade, dye ick hebbe gedaen ende noch soude mogen doen door irresolutie; daerbij comt, dat haer hyer eenige apparentiën voordoen van huwelijcken voor onsen dochter[5], dye, soo ick uytlandigh soude blijven, niet en souden dyenen versuymt, soo ick met eere soude werden gerestitueert, misschyen beter souden achterblijven, om ons in 't landt te vaster te maecken. Dit en segh ick niet, omdat uE. voor mij soudt becommert zijn. Mijn waer is noch soo gangbaer als voor desen ende zye twee plaetsen, daer ick wel beter proffijt soude connen doen, als wel hyer in Vrancrijck. Op uE. raedt ende advys houd ick mij selve noch wat op. 't Besetten van de oude plaetsen bij de geëligerden tot Amsterdam is van importantie. Ick verlang te verstaen, wat nieuwe stormen uE. voorzyet.

De memoriën van Grol, Santvlyet ende 't canael bij Venloo[6] sal ick verwachten ende zyen, off ick mij bequaem can maecken. Nopende Grol dyen ick wel onderricht van de gelegentheyt van de corlijnen ende faussebrayen, 't maecken van de granade, 't gebruyck van de watermolen tot de gracht. Van de caerte tot Amsterdam gedruckt heb ick voor desen geschreven[7].

Van Reael[8] sal ick 't vorder secours verwachten. Ick heb 't eerste advys van zijn ongeluck gegeven aen d'ambassadeurs van Denemarcken[9], dye mij op Sonnendagh genoodt ende wel onthaelt hebben. Aen anderen heb ick daervan niet vermaent. 't Sisteren van de getuygen voor de rechters is dobbel over gefundeert. In soo gewichtige saecken testibus, non testimonijs credendum est. Van 't sweren van den coning alhier en is niet. Hij en is sulcx niet gewoon ende magh met de waerheyt

1 Zie n°. 1211, p. 220 n. 3.
2 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H10d. Eigenh. oorspr. Voor de brief, door Maria ingesloten, zie bijlage n°. 2, p. 450.
3 Zie n°. 1220.
4 N°. 1130. Zie p. 105 n. 9.
5 Cornelia.
6 Zijn *Grollae Obsidio* is in 1629 te Amsterdam verschenen; zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 712. Over het kanaal bij Venlo zie n°. 1219, p. 234 n. 9.
7 Zie n°. 1218. Over de bedoelde kaart zie het in n°. 1219 p. 234 n. 9. vermelde artikel van Veenendaal p. 22 en n. 2 t.p.
8 Laurens Reael; zie n°. 1192, p. 191 n. 3.
9 Zie n°. 1215, p. 227 n. 7.

seggen qu'il est le plus homme de bien de son royaume. Evenwel is waer, dat hij zeer ijvert om Rochelle te becomen.

UE. doet wel voor den heer van Langerac[1] ten beste te spreecken. Daer is aen gelegen, dat daer gheen arger van come. Ick sal soo lang ick hyer ben garen met mijne advysen suppleren, 't gunt aen de zijne soude mogen gebreecken.

Nopende 't gunt uE. schrijft, dat ick soude ondersoecken, dat heb ick soo voor desen als op huyden nae 't ontfangen van uE. brieff gedaen sonder melden, volgens uE. voorschrift.

Een ambassade uyt ons landt alhier is aengenaem ende de tijdt brenght sulcx mede, maer Aersens[2] is tegen de borst, soo om dat van den mareschal d'Ornane[3], dat ick (vo)or desen heb geadviseert, als om groote belofte gedaen, doen hij hyer was, ende niet gehouden. Vosbergen[4] van de oude handeling in Orangie een weynigh suspect, maer hetgunt de legatie meest aengenaem ofte onaengenaem sal maecken, sal zijn de verclaering, dye sij doen sullen op het beworpen tractaet, vanwaer men hyer van meningh is te beginnen. 't Waer te wenschen geweest, dat sij 's conincx schepen hadde met haer gebracht.

Nopende de vrede met Engelant houdt seecker, dat de reine-mère[5] en den cardinael daertoe zijn genegen, dewelcken lichtelijck overwegen sullen den ijver, dye den guarde des seaux[6] ende eenige anderen souden mogen hebben tot revengie. Maer om dese vrede te maecken, soude Rochelle moeten gewonnen zijn off gedespereert te winnen. De onseeckerheyt hyervan is noch zeer groot. 't Fort flottant van Pompeo Targone[7] met de ketting is wechgedreven, den dijck subsisteert; de gesoncke schepen doen goed effort, maer dye van Rochelle hoopen, dat de hooge vloeden ontrent de hoochtijdt veel sullen wechnemen, 't welck wel waer soude mogen vallen ende zijn volgens de raed van Spinola[8] daertegens gereedt een goed getal van schepen, dye men in plaetse sal stellen. Dit sal zijn het eenigh effect van de Armée grande, daer mons^{r}. de Guise[9] soo lang mede besigh is geweest ende zyende geen considerable macht ter zee bijeen te connen brengen, is nu te Parijs gecomen ende sal voortgaen nae Provence. Met dye schepen sal het gaen, gelijck de rechtsgeleerden seggen: si non valet ut testamentum, valeant ut codicilli[10]. Doen sij geen goed boven water, sij sullen onder water dyenen. Van de vivres binnen de stadt sijn de discoursen onseecker. Monsr. Bulion[11] seyt brieven te hebben, medebrengende dat binnen de stadt vivres zijn voor acht maenden, anderen maecken den tijdt veel corter, seggen dat het broodt slecht is, weynigh wijns, quaed water ende de hoope gefundeert op het comen van de Engelsche vloot. Wat dan vallen sal, is onseecker te voorzyen, alsoo men niet en weet, wat ordre ende reedschap de Engelschen met haer sullen brengen.

Den coning is nu te Blois ende Vosbergen te Boulogne, soodat sij schyer op eenen tijdt sullen connen hyer comen ofte hyerontrent, alsoo men seyt, dat de coning gaet nae Dordan, een van zijne jachtplaetsen. Veele incidenten verbitteren

1 Gideon van den Boetzelaer, heer van Langerak.
2 Fr. van Aerssen.
3 Zie n°. 1075, p. 49 n. 8.
4 Caspar van Vosbergen.
5 Maria de Medici; met ‘den cardinael’ is De Richelieu bedoeld.
6 Michel de Marillac; zie n°. 1061, p. 30 n. 12.
7 Zie n°. 1178, p. 176 n. 2.
8 Ambrosio Spinola, veldheer in Spaanse dienst.
9 Zie n°. 1102, p. 76 n. 3.
10 Clausula codicillaris; zie Grotius' *Inleiding* II, 24 § 7.
11 Zie n°. 1216, p. 228 n. 10.

de gemoederen. 't Parlement van Toulouse boven alle 't gheen ick uE. voor desen heb geadviseert, heeft daer noch bijgevoucht een adjournement personel tegen madame de Rohan[1], dye te Venegie is.

Dye van Rochelle hebben een manifeste[2] uytgegeven, waerin comt onder anderen, dat coning Louys[3] elcx op zijn knyen leggende gesworen heeft fidelité à la ville de Rochelle entre les mains du maire. Dit is waer ende betuyght de onnooselheyt van dye tijden, maer het wordt ontijdelijck te pas gebracht, naedat de regeering soo langen tijdt een andere ploy heeft gehadt. Den ambassadeur van Engelant[4], te Venegie residerende, heeft aen de protestantsche cantons van de Switsers een schrift[5] gesonden tot justificatie van de Engelsche wapenen, spijtigh tegen Vrancrijck, bitter tegen den cardinael de Richelieu, 't welck immers sooveel quaeds doet off men den coning offenseerde. 't Beste is, dat de cardinael is een man boven partiën, lettende alleen op zijne conservatie. Hij heeft nu de qualiteyt van generalissimo ende Monsieur[6], dye derrewaerts wilde gaen, werdt bij de moeder[7] gedistourneert.

Men spreeckt van eenige uytvallen van dye van Rochelle, doch het succes en is noch niet wel beloont. Den hertogh van Savoye[8] armeert sterck: eenige meenen om het Montferrat, anderen tegen Genève, terwijl de coning tegens luyden van deselve religie besigh is. Evenwel meen ick niet, dat haer de protectie van Vrancrijck sal ontbreecken.

Ontrent Mets zijn veel trouppen van den keyser[9], niet soo ick acht om yet datelijcx bij de handt te grijpen, maer om door dye continantie Vrancrijck te intimideren, om niet te doen voor Denemarcken, 't welck off Vrancrijck schoon wilde, niet zeer crachtigh en sal connen vallen door andere occupatiën van de finantiën. De vloot van mons^{r}. de Guise heeft vijfthyen millioenen gulden gecost. De rest nae advenant. Men schept hyer degelijck op met de groote lepel, maer men vindt altijdt nieuwe edicten, zijnde de rijcdom van dit rijck ongelooffelijck. Bassé ende Born werden mede met 's keysers macht van verre geïntimideert, om door dat middel haer te doen goedvinden 't gunt de keyser begeert nopende de restitutie van eenige geestelijcke goederen, toelaeting van passagie ende dyergelijcken. Dese steden ende vooral Straesburgh dyenen wel van hyer wat gecourageert.

Den proost van Orangie, genaemt Kercman[10], dye oock auditeur is van den nuntius[11] ende bij hem woont, is bij mij geweest, mij onderhoudende op de differenten van Orangien; hij is maethschap van den heer van Valckenborgh[12], bekent, dat de parthije van Juliaen[13] meerder vast[houdt] aen dye van de religie

1 Zie n°. 1226, p. 243 en n. 8 t.p.
2 Zie voor de vertaling Knuttel, *Pamfl.* 3730.
3 Lodewijk XII.
4 Sir Isaac Wake (1580?-1632), ambassadeur van Engeland in Venetië en Savoye.
5 De Nederlandse vertaling bij Knuttel, *Pamfl.* n°. 3778.
6 Gaston, hertog van Orléans, brooder van Lodewijk XIII.
7 Maria de Medici.
8 Zie n°. 1061, p. 29 n. 6.
9 Ferdinand II.
10 Niet nader geïndentificeerd.
11 Zie n°. 1218, p. 231 n. 3.
12 Zie n°. 1218, p. 231 n. 9.
13 Zie n°. 1150, p. 131 n. 7 en n°. 1152, p. 134 n. 4.

dan dye van Servante[1], maer seyt, dat de bisschop in alles de heer van Valckenborgh gelieft ende involght om te beletten, dat de catholycken niet door zijn authoriteyt onderdruckt en worden. De vrouw van Valckenborgh[2] in de brieven aen mijn huysvrouw toont swaermoedicheyt. Ick heb haer gestaedigh tot Parijs droef gevonden ende ten uyterste genegen tot den dyenst van mijn heer den prins.

Ick was vandage bij mons^{r}. de Hayes[3], dye mij seyde, dat nietjegenstaende alle debvoiren, dye ick doe ende hij doet mijne instructie om te doen geloven, dat Sijne Ex^{tie}. sonderling ijvert voor de conservatie van de vrundschap van Vrancrijck ende 's conings dyenst, anderen hem zeer quade officiën doen, dat hij daerover wil spreecken met den coning selve, als hij hyerontrent sal zijn, ende den oorspronck ende de fundamenten van dese traversen penetreren, waertoe ick hem zeer animere. Sal oock niet naelaeten monsieur de la Villauclercqs[4] gestaedigh te onderhouden, dye in dese aenstaende handeling gebruyckt sal werden, soo wij meenen.

Ick bid om mijne gebiedenisse aen alle vrunden.

Den XIX Februarij XVI^{c}XXVIII tot Parijs.

UE. dyenstwillige broeder
H. de Groot.

Hier volgen twee passages, die Grotius in margine heeft toegevoegd, de eerste bij zijn eigen brief, de tweede bij het schrijven, dat Maria van Reigersberch op dat van haar man heeft doen volgen[5]:

1: Ick weet wel, dat de vorst van Beyeren[6] met alle macht belet, dat het rijck niet en come in hostiliteyt met ons landt, achtende sulcx te moeten voorcomen worden tot conservatie van de generale vrijheyt.

2: Cornelia[7] versouct monsieur Bleiswijck[8], dat hij haer noch eens wil doen hebben het bouck van Glasser[9], alsoo haer ontnomen is 't gunt hij haer voor desen hadde gegeven ende daerbenevens noch een ander bouck, dat hij haer belooft had. Geduirende dese ambassade hebben geen boden, ontbreecken soo om dit te bestellen, als voor mij caerten etc.

Adres: Mijn Heer, Mijnheer Reigersberg, raidt in den Hoogen Raide van Hollant
Port. In 's Gravenhage.
In dorso schreef Reigersberch: Broeder de Groot
tot Paris, den 29 (!) feb. 1628.

1 Christophle de Servant, raad van Orange; zie voor deze gebeurtenissen Joseph de la Pise, *Tableau de l'Histoire des Princes et Principauté d'Orange*. La Haye MDCXXXVIII, p. 825 vv. Bisschop van Orange was van 1608 tot 1640 Joannes de Tullus.
2 Josine de Bie.
3 Zie n°. 1200, p. 203 n. 4.
4 Zie n°. 1216, p. 228 n. 11.
5 Zie bijlage n°. 2, p. 450. Gedrukt Rogge, *Br. Maria van Reigersb.* n°. XLIII, pp. 162 vv.
6 Maximiliaan I.
7 Grotius' oudste dochter.
8 Er is een Dirck van Bleiswijk (1577-1631) uit Delft bekend, die tot Grotius' kennissenkring behoord kan hebben. Hij was in 1612 lid van de vroedschap, in 1613 schepen en in 1623 burgemeester. Voorts was hij lid van Gecommitteerde Raden.
9 Niet geïdentificeerd.

1228. 1628 februari 21. Van J. Brasser[1].

Laus Deo. Den 21 Feb. 1628. In Ams(terdam).

(Mon cou)syn,

Ick hebbe gene occasie aen uwe E. te schrijven. Hyer es (sond)erling nyett, alleen wat beter hoope tot den vrede tussen Poolen ende Sweden. Men seyt van enige onderhandelinghe tussen den keysser[2] ende coninck van Denemarcken[3], immers het wert wt Holsteyn geschreven, maer overmits alle zijne preparaten ter oorlooge, dwelcke extraordinaris groot zijn, soo wordt daervan alhyer weynich gelooft.

Van den generael Reael noch geene tijdinghe; men vreest, off hij naer den keysser soude moogen gevoert zijn[4].

De heere borgemeester Graeff[5] heeft mijn versocht uwe E. zijnentwegen vrindelick te willen groetten, gelijck mits desen doende zij. Mijn heere den prince van Orangien es naer Bergen op Soom ende Sluys gereyst, om, soo men seydt, opte fortificatiën te letten.

Men verlangt hyer seer te verstaen, hoet met dye van Roschel sal affloopen. Hyer hout men de magistraet nu wel geresolveert te sijn de impertinentiën van den predicanten opten stoel nyet langer te gedoogen. Het es hooch tijt, maer noch beter laet als nimmermeer. D'ingeleyden hebbe huyden ontfangen. Hyermede na vrindelicke groetenis Godt bevolen.

Uwer E. dienstw. couzijn
Joost Brasser.

1229. 1628 februari 23. Aan C. Salmasius[6].

Felicem me plane arbitrarer, vir supra quam nos vel agnoscere possumus de omni literarum genere merite, si ad tuos aeternitate dignissimos labores aliquid contribuere possem et inter operas saltem tertias consistere. Nunc quam mihi propensus est animus tam tenuis copia; sed tamen quantulacunque est, tuam crede.

Quod vocis Selicha originem ad *ξυλιχήν* refers, non spernenda est conjectura. Nam ס hebraeum, quod idem est cum س Arabico et ordine alphabethico et numerali significatione respondet Graeco *ξ*. Deinde ח punctatum, quanquam proprie *τῷ χ* respondet, non raro tamen per *χ* exprimitur, ut in voce, quae siliquam significat خروب תרוב. sive בורכ Nam Graecis posterioribus est *χαρρούβιον*. Neque convelli non potest, quod de etymo Arabico[7], quod glubendi aut decorticandi significationem habet, scripseram, cum saepe et Hebraei et Arabes etiam in

1 Hs. Bibl. Gem. Rotterdam. Coll. Rem. Kerk, cat. v. hss. n°. 811. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Oud-Holland* IX 1891, p. 250.
2 Ferdinand II.
3 Christiaan IV.
4 Laurens Reael, als gezant naar Denemarken gezonden, had op de kust van Jutland schipbreuk geleden, was de keizerlijke troepen in handen gevallen en werd vervolgens naar Wenen gezonden. Hij kon eerst door tussenkomst van Amsterdamse kooplieden zijn invrijheidstelling verkrijgen; zie ook n°. 1192, p. 191 n. 3.
5 Jacob de Graeff; zie n°. 1220.
6 Gedrukt *Epist.*, p. 79; *Epist. ad Gall.*, p. 209 aant.. Antw. op n°. 1214.
7 Vgl. Varro *Rerum Rust.* I, 48,2.

vocibus non suis origines suas quaerant, ut et Graeci posteriores in vocibus mere latinis, قرفة הפרק id est karfe, significat, id quod canellam nos dicimus et vulgo cinnamomum vocant. נטף nataph hebraeis est stillare, unde nomen נטף, quod stacten vertunt Exodi XXX 34, alii confundunt cum balsamo. Arabibus vero נטף نطف est mundare, sed ita tamen, ut et hebraeum significatum non plane amiserit, unde nomen est ipsis, quod *γονόῤῥοιαν* significat. At rabbi David Kimchi[1] ad locum Esaiae III 19, ubi est תובטנ aant. aant., ait Arabicam vocem natef cum articulo النطف esse רזה חלדב aant., id est aut margaritum purum aut bdellium purum. Alias significationes hujus vocis reperire non potui. Sed scis multa esse *τεχνικά*, quae in lexicis non comparent et solis artem quamque profitentibus nota sunt. Ceterum ita te aestimare velim, quo plura mihi imperaveris, eo me crediturum te mei amantiorem; quod ego, ut sane debeo, in maxima felicitatis parte pono.

23 Feb. 1628.

1230. 1628 februari 27. Aan Willem de Groot[2].

Recte accepi, mi frater, quas 13 hujus ad me dedisti et ut suades recta has nunc Hagam mitto experturus, quae eorum sit futura fortuna. Tu recte feceris, si ut nunc tuas cum affinis[3] literis copules.

In portu Rupellae jam prope sexaginta naves aut mersae aut propediem mergendae; quibus obicibus ita obstructos rex aditus et exitus putat, ut sub Pascha deditionem speret, quo ipso tempore altissimorum aestuum suppetias obsessi exspectant, siquid ab Anglis accesserit, id lucro habituri. Vosbergius[4] adhuc Gessoriaci haeret; quidam ex ejus comitatu antesignani hic ambulant. Commode ei evenit quod rex in urbe aut ad urbem est, incertum quamdiu mansurus. Gaudet enim locorum mutatione, etiam sanitatis tuendae causa.

Imperator[5] hic movet controversiam de arce Viriduni et aliis quibusdam negotiis. Id Gallos ne excitaturum sit, ut aliorum indidem periclitantium rationem habeant, an perterriturum hoc rerum statu, dum domi est quod agant, in ambiguo habeo. Si Rupellam cito ceperit, prius illud sperari possit. Sin minus, timendum est alterum.

Rogavit me amicus quidam magnus, ut curem sibi adferri Lugduno omnia opera Vossii, maxime Pelagianum[6] et de Historicis Graecis[7] et latinis[8]. In eo me adjutes velim, ut primo tempore mari perferantur. Pretium aut de meo numera aut si id malint, qui perferant, hic recepturos sponde, dum quantum sit mini indicetur. Multi rogant Vossium, ut partem quandam Historiae ad Pelagianam causam pertinentis, de praedestinatianis veteribus[9], quia edere tempora non siverunt, scriptam amicis exhibeat. Diem redituum ad vitam a sorore

1 Hebreeuws aant. grammaticus en lexicograaf (1160-1235).
2 Gedrukt *Epist.*, p. 804.
3 Nicolaes van Reigersberch.
4 Caspar van Vosbergen.
5 Ferdinand II; vgl. n°. 1231 in fine.
6 *Historiae de Controversiis, quas Pelagius eiusque reliquiae moverunt libri VII*, in 1618 verschenen.
7 *De historicis Graecis libri quatuor*, in 1623 bij le Maire in Leiden verschenen.
8 *De historicis latinis libri III*, 1627.
9 Vgl. n°. 1046.

Blonckia[1] petere oportet. Nos longius absumus et instrumenta non habemus. De Villebonia[2] iterum rogo. De caeteris fac quod aequum censes et nos expedit. Ratiunculas uxor primo otio parabit.

Narsio[3] affirma nihil me unquam ex Suetia vidisse literarum. Ipsius est inquirere per quos miserit tradive jusserit. De meo negotio, siquid quod ad conjecturam magnopere valeat resciscis, rogo scribas. Ego nec nihil credo nec omnia.

Αἱ πίστεις γὰρ ὁμῶς καὶ ἀπιστίαι ὤχεσαν ἄνδρας.[4]

Quam placet *ἀρχαιρεσία* Amstelodamensis[5], tam grave mihi et illud de Bomio[6]. Nunquamne desinet Lupistenum infame esse bonorum vinculis? Velim penitius me doceas, quid sit in Actis Delphicis[7] quod displiceat Polyandro[8] ac Festo[9].

Parentibus optimis et aliis, qui ad nos pertinent, prospera omnia det Deus.

27 Februarii 1628.

Tuus totus.

H. Grotius.

1231. 1628 februari 27. Aan N. van Reigersberch[10].

Mon frère,

Desen brieff, dye ick hyer boven heb gestelt[11], is in 't leger aen den coning bestelt, dewelcke nu hyer zijnde gecomen, versouckt den resident van den keyser[12] audientie. Dye bij den coning souden garen de saeck uytstellen, totdat de saeck van Rochelle soude zijn afgeloopen, maer hij doet instantie. Den coning weet niet al te veel van datter passeert. De coninginne-moeder[13], den cardinael Bérulle[14] ende den guarde des seaux[15] zijn hyer meesters van het stuck, doch met correspondentie van den cardinael de Richelieu, dye in 't leger is blijven commanderende. Hij had des conincx reys garen belet, mair de coning, graech zijnde nae verandering van plaets, heeft listelijck de medicqus doen adviseren, dat sulcx noodigh was tot zijne gesondtheyt, hebbende in der waerheyt alrede een beginsel van dysenterie gevoelt. De

1 Maria's zuster Suzanna Bloncke.
2 Ritmeester bij de Franse troepen in dienst van de Staten.
3 Zie n°. 1063, p. 34 en n. 1 aldaar.
4 Hesiodos, *Ἔργα* 370.
5 Zie n°. 1220.
6 Dirk Boom; vgl. n°. 1233, p. 256.
7 Dit zal wel slaan op de besluiten van de Zuidhollandse synode van 1618 te Delft gehouden; die van 1628 had pas in de zomer van dit jaar plaats.
8 Johannes Polyander a Kerckhoven, hoogleraar in de godgeleerdheid te Leiden.
9 De Leidse predikant Festus Hommius, sedert 1619 regent van het Staten-Collegie.
10 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK., H10e. Eigenh. oorspr.
11 Copie van de hand van Grotius van een brief in het latijn, gericht aan de koning van Frankrijk en gedateerd Mulhusii XI Novembris anno Domini 1627; zie bijlage n°. 3, p. 451.
12 Zie n°. 1200, p. 206 n. 5.
13 Maria de Medici.
14 Pierre de Bérulle; zie n°. 1204, p. 213 n. 7.
15 Zie n°. 1061, p. 30 n. 12.

coninginne[16], zijn huysvrouw, heeft weynigh geselschap aen hem. De eerste nacht is hij te vijf uyren opgestaen ende passeert meest den tijdt jagende.

16 Anna van Oostenrijk; zie n°. 1059, p. 27 n. 8.

Eergisteren is in de Bastille gestelt een maistre de sequester genaemt Le Doux[1], maechschap van den cancelier d'Haliger[2]; men meent hij gearbeyt hadde tot zijne revocatie. Noch een edelman van de religie, goede kennisse van den grave van Suse[3].

In 't leger is monsieur de Chasteauneuf, dye voor desen de Préaux genaemt wierd[4], broeder van monsieur de Hauterive[5], van aensyen, hebbende de surintendance van de justitie ende finances aldaer.

Men houdt, dat nu ontrent vijftick schepen zijn gesoncken, waer men noch eenige meent bij te vougen. Maer op huyden is tijding te hove gecomen, dat, dit alles nietjegenstaende, een schip volzeyls uyt de stadt in zee is geraeckt, waeruyt vele infereren, dat oock anderen ende in meerder getal daerin sullen connen raecken ende dat daerom de hoope, dye de coning schijnt zeer sterck geschoct te hebben, van Rochelle te becomen tegen Paesschen, niet vast en gaet boven de diversie, dye in Normandye ofte ellewaert van de Engelschen staet te vresen ende bij veelen werdt geapprehendeert. Ick heb gelesen het manifest van dye van Rockelle, zijnde nu gedruckt[6]. Vinde, dat zij de personen, dye nu in authoriteyt zijn, groffelijck aentasten, deselve beschuldigende van perfidie, daer nochtans niet en blijckt, dat de demolitie van het fort oyt sonder conditie soude zijn belooft. Jae, het contrarie bij 't leste tractaet was verclaert. Oock en bewijsen zij geen infractie van privilegie om daertoe te appliceren de acte, daervan ick uE. voor desen heb geschreven. In deselve manifeste verhaelen zij de saeck van den eedt van Louys den XIIe, alsoff hij ter eere van de maire op zijn knyen hadde gelegen[7], daer hij sulcx gedaen heeft ter eere van de Evangeliën, op dewelcke hij swoer, gelijck de coningen noch gewoon te zijn in de kerck van Nostredame, beswerende de privilegiën van deselve kerck ende op andere plaetsen meer. Sij hebben achter aen 't selve manifest gevoucht een brieff van monsieur Arbaut[8], secrétaire d'estat, dye meer tegen haer als voor haer is; want denselve schrijft op een vrage, hoe men handelen soude met dye van de gereformeerde religie in 't leger zijnde, dat men haer niet en moet doen vertrecken. Want offschoon eenige mochten sucht hebben tot de stadt, il y en a d'autres bons François, qui n'ont pas moins en horreur que les catholiques les entreprinses des Anglois, lesquels ce seroit perdre, que de les tenir en défiance. D'icy il importe aux affaires publiques de faire voir par effect et par démonstration, que ceste guerre est un fait d'estat et non de religion. De besluyting van de stadt te landewaert heeft niet te beduyden, doch is geen noodt, alsoo monsieur de Rohan[9] daer niet comen en sal ende niemant anders hem sal verstouten groot secours daerin te brengen.

Daer zijn noch eenige van de dyenaers van monsieur de Rohan te Toulouse geëxecuteert met het swaerd, galg, radt. Miletière[10] schijnt vrij te sullen gaen,

1 Claude Le Doux de Menneville (1576-1641), maître des requêtes en conseiller d'État.
2 Etienne d'Aligre; zie no. 1130, p. 107 n. 8.
3 Zie n°. 1215, p. 227 n. 8.
4 Zie n°. 1078, p. 54 n. 7.
5 Zie n°. 1078, p. 54 n. 7.
6 Zie n°. 1227, p. 246 n. 2.
7 Zie n°. 1227.
8 Raymond Phelipeaux d'Herbault; zie n°. 1059, p. 27 n. 2.
9 Zie n°. 1059, p. 27 n. 5.
10 Zie n°. 1219, p. 234 n. 12.

omdat hij ten tijde van de aencomste van de Engelschen niet soo wel en stont met monsieur de Rohan, dat hem de saecke soude zijn gecommuniceert geweest. Veele clagen, dat d'heer van Langerac[1] van dage tot dage slijt door jaeren ende door 't wijf[2], dyen hij immers soo wel mocht spaeren als de coning de coninginne doet.

Mons[r]. de Hayes[3] heeft mij geseyt, dat de clachten, dye men hyer doet over Sijn Ex[tie].[4] bestaen hyerin: 1. dat voor Breda de Engelschen in den eedt te doen voorgegaen zijn voor de Franchoysen; 2. dat met zijn toedoen d'Engelschen poeder uyt onse magasijns hebben gehadt tot de entreprinse in 't eylant van Ré; 3. dat hij luystert nae Spaegnie. Op het eerste heb ick voor desen ende nu wederom geantwoordt, dat ick wel wist, dat sulcx begonnen was door de gedeputeerde, dye doe bij zijn Ex[tie]. waeren, zijn Ex[tie]. eerst versch zijnde gecommitteert tot het generaelschap van het leger ende noch niet voorzyen zijnde van de gouvernementen. Dat om te toonen zijne affectie tot Vrancrijck hem authoriteyt van noode was, dye hij nu heeft becomen sonder dat monsieur d'Espesse[5] daertoe heeft geholpen. Nopende het tweede, dat ick daervan de waere gelegentheyt soude vernemen. Belangende het derde, dat men niet en soude laeten te hooren, wat den vijand wil seggen, maer dat Sijn Ex[tie]. altijdt liever soude zyen een handeling, dye geappuyeert soude zijn door de enteremise van de geallieerden, als zijnde verre het seeckerste; maer dat sij de swackheyt van de middelen van onsen staet ende macht van de openbaere vijanden ende suspecte naebuyren weynigh in acht naemen, dye meenden, dat denselve staet met een sober ende onseecker secours soude connen gemainteneert werden. Ende soo men daertoe niet genegen off bequaem en is, dat het beter waere geweest in tijds te handelen, daertoe goede occasië zijn geweest, dan te laet te wachten ende dan off overvallen te worden off te comen tot arger conditiën, allegerende daertoe d'exempelen van den Palsgraeff[6] ende nu versch van den coning van Denemarcken[7], dye over een half jaer met wat toedoen van Vranckrijck hadde connen comen tot een eerlijcke handeling, dye hij nu quaelijck door entremise van alle zijne vrunden soude connen becomen.

Ick dyen op alles wel geïnstrueert te zijn, om mijne propoosten wel te dirigeren. Om te meer te mogen toonen onse sinceriteyt, volgens uE. advys in dye van den XIIIe. UE. adviseert bij denselve, dat de wegh over Amsterdam best is. 't Is waer, maer Brasser[8] most onderricht zijn, dat wij hierin de costen niet en willen condinueren. Oock soo uE. yemant wist in den Hage, 't soude een dagh ofte twee baeten.

't En behaeght mij gantsch niet, dat neeff Vosbergen[9] in zijn vertreck soo weynigh op uE. heeft gedacht, maer wel 't gunt uE. mij laet weten van Diocletia-

1 Gideon van den Boetzelaer, heer van Langerak.
2 Na de dood van zijn eerste vrouw, Jenne van Pallandt, in 1623, was hij in 1625 hertrouwd met Louise van Clermont d'Amboise.
3 Zie n[o]. 1200, p. 203 n. 4.
4 Frederik Hendrik.
5 Zie II, p. 334, n. 3.
6 Frederik V, de Winterkoning, die na zijn grote nederlaag in 1620 op de Witte Berg bij Praag naar Den Haag was gevlucht.
7 Christiaan IV.
8 Joost Brasser? vgl. n[o]. 1234.
9 Caspar van Vosbergen.

nus[1], dye aen mij zeer beleefdelijck heeft geschreven. Soo dat stuck succedert, het sal in 't landt ende hyer goed doen, hyer meer dan men meent. Alle de heeren van Amsterdam dyenen bij uE. onderhouden; oock d'heer Nobel[2] verseeckert van vrundschap. Ick gelooff, dat noch veele anderen in Duytschlant sullen veranderen ende oock meest alle de grooten in Vranckrijck, soo de knoop aen de man comt, dat metter tijdt wel mochte vallen. Dat van Moscoviën waer een groot stuck voor alle de protestanten. Sij souden met de Sweden wel accorderen in het artickel tegen den paus.

Wilt Narsium[3] verseeckeren, dat ick noyt eene letter van hem nochte yemant anders uyt Swede heb gezyen ende wilt hem vermaenen te vernemen, door wyen hij de brieven bestelt heeft. Reaels relaxatie[4], hoop ick, sal volgen ende vinde de raedt van Sijn Ex^{tie}. wijs van den keyser ende 't rijck geen favorabel pretext te geven door eerst te beginnen. Want daer is aen gelegen om de reputatie ende faveur in ende buyten het rijck.

De wijsen alhier vinden selff niet goedt 't gunt te Verdun is geschyet, insonderheyt de nieuwicheden in 't verbyeden van de appellen ende 't affsmijten van de arent[5], welcke saecken nergens anders toe en connen dyenen als om Vranckrijck in haet te brengen van de geheele Duytsche natie, dye t'ander tijde haer recours in Vrancrijck plagh te hebben. Een oorlogh is licht te beginnen, maer 't en houdt niet op, als men wil. Dat tegen den predicant te Deventer is gestatuert, behaeght mij wel. Het doet mij wee, dat ick zye, dat Louvesteyn blijft de quelling van onschuldige personen. Godt geve, dat het betere. Mijne gebyedenisse aen de bekenden.

Den XXVII^{en} Februarij XVI^{c}XXVIII.

UE. dienstwillige broeder

H. de Groot.

Nietjegenstaende 't gunt ick hyer voren geschreven heb van monsieur de Hayes, vind ick goed, dat men niet en laete te luysteren nae de conditiën, dye den vijant sal aenbyeden ende dat men oock sulcx laete verluyden, alsoo met dit volck hyer anders niet veel goeds te doen en is; soo zij ons houden opiniastrelijck geresolveert tot het oorlogh ende te comen bestaen, sullen zij ons weynigh te baet comen, insonderheyt in dese constitutie. Mijn huysvrouw heeft met het goedt door Jan van Lyden[6] aen mons^{r}. Oldenbarnevelt[7] gesonden een paer hoosebanden en hoosen voor uE. UE. moet hem daernae vermaenen, alsoo mijn huisvrouw door haest aen hem niet en heeft geschreven.

Adres: Mijnheer, Mijn heer Reigersberg, raedt ordinaris in den Hoogen Raiden in Hollant.

1 Cornelis van der Myle.

2 Henrick Willemsz. Nobel. In 1618 als burgemeester van Rotterdam ontslagen werd hij in 1623 opnieuw gekozen; in de jaren 1627-1628 en 1634-1637 was hij lid van de Staten-Generaal.

3 Zie n°. 1063, p. 34 en n. 1 aldaar.

4 Zie n°. 1228, p. 248 n. 4.

5 Zie bijlage n°. 3, p. 451.

6 Een bode; zie Rogge, *Br. Maria v. Reigersb.*, p. 118 (n°. XXIX).

7 Waarschijnlijk een der zonen van Elias van Oldenbarnevelt, Reinier; vgl. n°. 1199.

Port.
In 's Gravenhage.

1232. 1628 [februari] 28. Aan N. van Reigersberch[1]

Mon frère,

Naedat ick gisteren over Brabant had geschreven[2], heb ick gesproocken monsieur de la Villauclercq[3], secrétaire d'estat, die hier is ten dienste van de reine mère[4]. Hij seide mij 't selve, dat monsieur de Haies[5]; 't comt daerop uit, dat sij meenen, dat hij[6] met Sp[aigne] sal handelen. Ick segh, dat daertoe geene affectie en is, maer dat de finantiën (soo) sijn gestelt, dat nootelijck ons sal moeten meer assistentie gedaen werden off geprocureert een goedt accoord, (want) dat het anders in cortten tijdt een quaed eind sal nemen ende dat prins Mauris sulcx wel voorsien heeft, maer niet connen beteren. Dit segh ick om bestwil. Sal mij garen reguleren nae de ordre, die ick sal ontfangen. Maer voor mij vinde 't eenemael noodigh, dat hier wat apprehensie gegeven werde van handeling sonder haer; ende achte niet goedt, dat Langeracq[7] altijdt soo spreect tegens de trefves. Men bedrieght hemselve ende de geallieerden, tensij ick mij abusere in de kennisse van de beurs.

28 Jan.[8] 1628.

Adres: Mijnheer Mijnheer de Raedsheer Reigersberg.

In dorso schreef Reigersberch: broeder de Groot, den 28 Ianu. 1628 tot Paris.

1233. 1628 februari 28. Van J. Wtenbogaert[9].

Mijn heere,

D'uwe van den V. Jan[rij]. ende II off VI Feb[rij]. - 't getal staet twijfelachtich - heb ick wel ontfangen, d'eerste binnen Utrecht, daer ick een maent ben geweest, sijnde derwaerts gereyst halff Janvier, de leste hier binnen Amsterdam, daer ick noch ben.

Ick danck uE. seer van de tijdingen. Van dat bouck, Laurea Austriaca[10], weet men hier niet te spreecken, immers niet dat ick heb konnen vernemen. Ick doe noch neersticheyt om daer achter te comen, indien 't er is. Hier is tijding van Rochelle,

1 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK., H10a. Eigenh. oorspr.

2 N°. 1231.

3 Zie n°. 1216, p. 228 n. 11. Hier is ongetwijfeld niet de vader, doch de zoon bedoeld. Grotius duidt nl. de vader bijna steeds met de naam Lomenie aan; vgl. echter n°. 1094.

4 Maria de Medici.

5 Zie n°. 1200, p. 203 n. 4.

6 Frederik Hendrik; vgl. n°. 1231.

7 Gideon van den Boetzelaer, heer van Langerak.

8 Daar de inhoud van de brief goed aansluit bij n°. 1231, neem ik aan, dat Grotius zich in de datering vergist heeft en *februari* bedoelt.

9 Hs. Bibl. Gem. Rotterdam, coll. Rem. Kerk, cat. v. hss. n°. 2020. Eigenh. oorspr. Gedrukt Rogge, *Wtenb. Brieven* III:2, p. 17.

10 Julius of - zoals hij zich in de Duitse uitgave noemt - Nicolaus Bellus gaf in 1626 te Frankfurt uit: *Oestereichischer Lorberkranz oder kayserl. Victori etc.* Ditzelfde boek verscheen aldaar het volgende jaar in het latijn onder de titel: *Laurea Austriaca*. In 1632 zag eveneens in Frankfurt een vervolg het licht, getiteld: *Kayserliche Triumpffwagen*. Zie David Clément, *Bibliothèque curieuse historique et critique ou catalogue raisonné de livres dificiles à trouver* III. Göttingen 1752, p. 94 n. 67.

dat de XXV schepen, die Spaengen hadde voor Rochelle, neffens de conincxsche, de seylen opgetogen hebbende doorgegaen zijn sonder adieu. Ick

heb een brieff gesien, gedateert uyt Londen den 10. Feb. - geschreven bij een gedeputeerde van Rochelle, die aldaer secours solliciteert -, seggende seecker advis te hebben uyt Rochelle van den 25. Jan^{rij}., dat de steckade voor Rochelle omverre is ende den dijck aen d'eene sijde heel wechgespoelt, soodat sij de haven weder open hebben, genoch sonder belet uyt- ende invarende, hebben cooren voor noch meer als 6 off 8 maenden ende dat de coninck van Groot Bret. haer belooft int voorjaer te secoureren met eene treffelicke vloot, soodat wij - seydt de brieff - n'avons rien à craindre pour ce coup. Dit luydt anders als uwer E. tijdingen ende is noch verre van ééne religie te sien in Vranckrijck. Men maeckt hier oock werck van de manifesten, soo van Rochel als Rohan, die beyde in Duytsch overgeset[1] van alle man gelesen worden met oordeel, dat sij beyde groot gelijck hebben. Isser yet tegen gedaen ende konde men 't becomen, ick wenschte het wel te sien.

Men schrijft mij, dat Vosbergen[2], sijnde apart gereyst tot Calis, wel was gearriveert, maer dat Arssens[3], sijnde gevolcht in een ander schip, noch was tot Sommelsdijck, omdat hem de wint tegengelopen was. De schrijver doet daerbij dese woorden: met onwillige honden is quaet haesen vangen. Op sijner E. tergiversatiën wordt verscheydelick gediscoureert, eenige houdende, dat hij niet gaerne daer en is, andere dat hij niet gaerne vanhier en is, beyde uyt vrese daer ende hier. Anders houdt men, dat se daer wellecom sullen sijn ende dat de saecken haer disponeren tot paix, eerst met Rochelle, daernae met Engellandt: hoewel sommige meynen, dat 't eerste qualick sall willen vallen, tensij het fort werdt gedemolieert, daer de coninck ongaerne toe sal comen.

De heer prince[4] is nae Bergen om te besien, wat de vijandt maect omtrent Sandtvliet ende den Blaugaren dijck. Int spenckeren (?) comt een scheut van den vijandt door de chalouppe, daer S. Ex^{e}. in was ende snijt het been van Cleyn Adriaen[5], capiteyn, onstuck, van welcker sijde stracx voor de scheut de prins was opgestaen, een stap voorwaerts tredende om over eynde yet naerder te sien. De gedachtenis van dit soo naeckende ongeluck doet d'inwoonders schricken, de capiteyn wierdt noch levende tot Rotterdam gebracht, maer sterff stracx daeraen.

't Selve dat uE. mij schrijft van M^{r}. Savat[6], adviseert mij oock M^{r}. Tresel[7], ende daerbij, dat M^{r}. de l'Angle[8], predicant, veel tijts met hem communiceert ende nu - soo men hem, Tresel, seyde - heel preeckt op zijn remonstrants. Non sunt forte ita judicantibus satis emunctae naris judicia[9].

't Is wel te geloven, dat P. Bérulle[10] wel wilde, dat uE. seydt, maer 't en isser niet nae gebaackert.

1 Zie Knuttel, *Pamfl.* n°. 2161 en 2197.
2 Caspar van Vosbergen.
3 Fr. van Aerssen.
4 Frederik Hendrik.
5 Zie *Frederick Hendrick van Nassauw, Prince van Orangien. Zijn Leven en Bedrijf; door I. Commelyn in 't licht gebracht*. Eerste deel. Tot Amsterdam by Jodocus Jansonius. Anno 1651, p. 33.
6 Niet geïdentificeerd.
7 Daniel Tresel; zie II, p. 129 n. 6.
8 Jean Maximilien de Langle was predikant te Rouaan, waar Tresel zich had gevestigd.
9 Vgl. Horatius *Sat.* I 4, 8, waar deze de woorden emunctae naris gebruikt van de Romeinse dichter Gaius Lucilius (180-102 v. Chr.).
10 Kardinaal Pierre de Bérulle.

Van 't lieutenantschap generael wordt niet meer gesproocken, soo veel ick hoore. UE. en schrijfft niet, off Spinola[1] daer int leger geweest is. Eenige meynen hier, dat sijn gaen in Spaengie all soo seer is tot paix off trefves als tot oorlogh te raden. De keysersche hebben 't momaensicht van neutraliteyt noch niet affgedaen, hoewel het hier en daer wat onthaert wordt. Men is in ons landt seer besich met opstellen van nieuwe lasten tot aennemen van meer volck van oorloge, men spreeckt wel van 15 000 man te voet ende te paerde, om overall te mogen 't hooft bieden. Ick danck uE., dat mijne recommandatie voor Leonis[2] soon plaets heeft bij uE.

Schoonhoven heeft soo gewoelt, dat sij den predicant, die daer leerde, geapprehendeert, gecondemneert ende op Loevesteyn gebracht hebben[3]; evenwel is weder een ander in sijn plaets, die 't remonstrantsche saeck vordert. De predicant was wel te salveren, maer daer was geen beleydt. Men augureert, dat hij de leste wesen sall. Videant, ne sit fallax augurium. De remonstranten sijn heel vermaect met de verandering, hyer gevallen in Feb^{rio}.[4], daeruyt sij veel goeds verwachten metter tijdt. Sij predicken hier ten wel weten genoch van een yeder, altemet tot 200 in getal, dat is 't hoochste ende wordt de leeraers geseydt, dat sij niet en hebben te vresen, noch voor haer persoon, noch voor haer vergaderingen, mits dat sij se niet all te sienlick en te groot en maecken voor alsnoch. De remonstranten mochten wel een generale requeste praesenteren tegen d'aenstaende vergadering van Hollant, soo aen haer E.M. als aen den prins, niet sonder hoope van meerder gehoor. Dit door den man[5], die uE. lest had geschreven van daer te comen, sijne resolutie noch staeckt, te meer dat men hem seer soeckt te houden ende inscherpt 't selve vooroordeel tegen de saeck, dat uE. mentioneert.

De Wachter[6], Victor[7] ende Mehden[8], die nu hier sijn om van haer dingen te spreecken, oock mijn neeff van Gerven[9] doet uE. seer groeten. Ick heb hem uE. brieff gelevert. Dit ist all, dat ick tegenwoordich heb te adviseren. Isser noch yet, andere - soo ick mercke - laten uE. niet lang nae tijding verlangen. De Heer Almachtich met alle de uwe, mijn heere, sij uE. bevolen, met groetenis aen m^{r}. Dor[10], welckers brieff ick heb ontfangen ende sal beantwoorden met beter gelegenheyt.

Amsterdam 28 Feb. 1628.

UE. dienaer,

I.v.M.

Adres: A Monsr. Monsr. Grotius à Paris.

In dorso schreef Grotius: 28 Febr. 1628 I. van Mede.

1 Ambrosio Spinola, veldheer in Spaanse dienst.
2 Johannes Leo, zoon van Henricus, de predikant te Zaltbommel.
3 Dirk Boom; zie ook n°. 1230.
4 Zie n°. 1220.
5 Niet geïdentificeerd. Of het zou Iacchaeus moeten zijn; zie n°. 1179, p. 176 n. 8.
6 Simon Episcopius.
7 N. Grevinchoven.
8 Johannes Wtenbogaert.
9 Zie n°. 1213, p. 222 n. 5.
10 François d'Or.

1234. 1628 februari 28. Van J. Wtenbogaert[1].

Mijn heer,

Ick heb uE. heden[2] geschreven onder couvert van S[r]. Brasser[3]. Sedert met Wachter[4] ende Victor[5] gesproken hebbende van uE. brieff aengaende de Hystorie van Julius Beccus[6] off Bellus l.c. historiarum secret., geïntituleert Laurea Austriaca, hebben goedt gevonden, dat ick uE. soude schrijven, dat sij van dat boeck niet en weten, maer bidden, dat uE. yet soude gelieven te stellen op 't gheen deselve van onse saecken schrijft, soo uE. verhaelt, alsoo niemandt die naerder onderrichtinge int polityck beter soude weten te doen als uE. Dese uwer E. aenmerckingen int schrift hebbende, souden wij deselve sien te mesnageren soo dat behoort, ende sien eenige latijnsche exemplaren van uwer E. Apologie[7] daer nevens te senden oostwaerts, alwaer vele treffelijcke luyden, oock viri illustres et docti, onse saecke seer sijnde toegedaen int kerckelicke, haer stooten aen de politycke handelingen, omdat sij daervan soo qualick sijn onderricht. Victor seydt uE. hyervan mede geschreven te hebben, waeren daer noch eenige latijnsche exemplaren van deselve Apologie te becomen, off middel om te herdrucken, 't soude sonderling dienstich zijn, want se seer begeert worden.

Het schijnt, dat die van Rotterdam besich zijn door d'inventie van Berckel[8] een nieuwe voet van accommodatie te doen op den voet van de conferentie van Delff. Dit hebben wij soo verstaen int gros, daer is noch wat speciaels, dat men niet en wil seggen, als sijnde belast te swijgen onder den eedt. Doch 't sal op de tegenwoordige vergadering, soo ick hoore, voortcomen. Wij meynen het niet veel sal te beduyden hebben, dan 't sijn machinatiën - vresen wij - ten quaden. (... w)ij hopen op alles ten besten te letten. Dit siet men, dat men aen alle canten met de remonstranten beladen is, ende naulicx weet, in wat vat sij het best gieten sullen, mits dat sij mercken met het leuwenvel qualick door comen. Wilde de Factoor nu, 't schijnt de tijdt te zijn, om eens tot stilte uyt dese verwarringen te geraecken. Ick merck, waer men in mijn vaderlant, stadt ende pl .... gelogeert is; hier mede. Met een bequamen moderaten dray souden tot vrijheyt comen, wilde men wat helpen. De Heer staet te bidden, denwelcken ick uE., mijn heer, bevele.

Desen 28. Feb. 1628. Amst.

UE. I. de M.

Adres: A Mons[r]. Mons[r]. Grotius Paris.

1235. 1628 maart 5. Aan N. van Reigersberch[9].

1 Hs. U.B. Leiden, Rem. 191. Gedrukt *Wtenb. Brieven*, III: 2, p. 21.
2 N[o]. 1233.
3 Joost Brasser? vgl. n°. 1231.
4 Simon Episcopius.
5 Nic. Grevinchoven.
6 Zie n°. 1233, p. 254 n. 10.
7 Zie n°. 1225, p. 242 n. 7.
8 Gerard Jansz. van Berckel, burgemeester van Rotterdam. De verderop vermelde Factoor is Frederik Hendrik.
9 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H10f. Eigenh. oorspr.

Mon frère,

De uwe sonder date, dan soo ick gisse ontrent den XIX Februarij geschreven, is mij door de wegh van Amsterdam wel geworden. Sal deselve wech volgen tot

naerder ordre ende soo wel mij mogelijck is, adviseren, gelijck ick alrede voor het stuck van Orangie op het breedste gedaen heb[1]. Dese sal, hoop ick, uE. noch in Hollant vinden. De naeste sal ick in Zeelant addresseren.

Van Dentalus[2] twijffel ick zeer, off hij wetende wat men voor heeft niet alle andere mannen ende mansmannen, dye in dat stuck zijn geïnteresseert, sal opmaecken onder de handt om sulcx te beletten. Soo lang Haerlem, Leyden ende eenige steden van Noort-Hollant blijven buyten hoope van betering, weet ick niet, off men oock(?) yet voor ons particulier - 't publyck scheen wel gaende - can hoopen. Doch den tijdt moet uytgewacht zijn ende dan gedaen dat oorboir is.

Wij hebben advys, dat Arsens[3] te Boulogne is. Gelijcke discoursen, als den ambassadeur van Venegië[4] daer houdt, heb ick uyt andere gehoort, maer een gedreycht man leeft lang, ende de overdaet, dye in ons lant groot is, toont, dat men de impositie noch wel can aensetten.

De ambassadeurs van Denemarcken[5] hyer seggen, dat de coning van Sweden[6] haer VIII^{m}. man te voet ende goed getal van schepen heeft te hulp gesonden. De wijsen alhier prijsen den raedt van Neeff[7] om alle glimpelijcke pretexten den keyser[8] af te snijden. Van hyer sendt men Marcheville[9] weder nae den keyser ende is het stuck van Verdun niet buyten apparentie van accommodatie. Soo den coning[10] can behouden hetgunt substantiël is, dat is het casteel, meen ick, dat op de appellatie ende dyergelijcke de saeck niet en sal haperen, want het breecken van de arenden werdt ontkent ende can daerom te lichter geaccommodeert werden. Ick sal garen verstaen soo de Amboonsche saeck sal termineren. 't Quaedste is, dat de Engelschen met de onsen noyt in gelijckheyt willen handelen. 't Parlement in Engelant sal geldt connen vinden voor Denemarcken ende tegen Vranckrijck. Soo Buckingam[11] tot de vergadering raedt, verandert hij zeer van maximes, gelijck hij meer voor dese heeft gedaen.

Van de boucken sal ick gedachtigh zijn bij de eerste gelegentheyt.

Nopende 't versouck van Sweden, ick heb noyt, gelijck ick voor dese geadviseert heb, eenige letter ontfangen[12]. Evenwel heb niet gelaeten denselve coning[6] alle dynsten te doen, nae mijn vermogen, daervan monsieur le Bannier[13], zijne

1 Zie n°s. 1218 en 1227.
2 Een contra-remonstrant? niet nader geïdentificeerd.
3 François van Aerssen.
4 Giovanni Soranzo; ‘daer’ wil zeggen: bij U in Holland.
5 Zie n°. 1215, p. 227 n. 7.
6 Gustaaf II Adolf.
7 Frederik Hendrik.
8 Ferdinand II.
9 Henry de Gournay, comte de Marcheville, gezant in Duitsland van 1626 tot 1629; zie Avenel, *Lettres du Cardinal de Richelieu* t. III p. 118, n. 3.
10 Lodewijk XIII; vgl. voor ‘het breecken van de arenden’ n°. 1231 in fine en de brief genoemd in n°. 1231, p. 250 n. 11 en afgedrukt als bijlage n°. 3, p. 451.
11 George Villiers, hertog van Buckingham.
12 Zie n°. 1063, p. 34 en n. 1 aldaar.
6 Gustaaf II Adolf.
13 Karl Gustafsson Báner; zie n°. 1063. Hij was in oktober 1625 als gedeputeerde van de Zweedse koning in Parijs geweest.

gedeputeerde voor desen alhier, oock monsieur Horn[14], zijn vasal ende camerjoncker, oock veele Franchoysen, vooral monsieur de Hayes[15] ende zijn

14 Zie no. 1108, p. 82 n. 7.

15 Zie n°. 1200, p. 203 n. 4.

soon[1], soude connen getuychenisse geven, bij welcke affectie ick meene te continueren, alsoo de zeer groote deuchden van denselve coning, dye de heele werelt door hem doen uytmunten boven alle coningen van desen tijdt ende insonderheyt zijn gunst tot de letteren mij daertoe obligeren. Mijne woonplaets aengaende, sal dye hyer noch wat houden volgens uE. raedt ende, soo ick verandere, 't lest Cardani[2] gedachtigh zijn om veele redenen. UE. dyent met de principale van Amsterdam wel te adviseren, (ende) te onderstaen, wat men wil ende can doen ende mij particulierlijck adviseren. Van den nieuwen eedt van Century (?) verstae ick niet wel.

Men meent hyer, dat Montaigu[3] los sal gelaeten werden, 't welck een wech is tot de vrede. Men heeft daer een pastorale t' zijner eere in de gevanckenisse gedanst, alwaer de graeff van Roussy[4] mede bij geweest is ende gedanst heeft.

Een dyenaer van een edelman van Vosbergen[5] hyer vooruyt gecomen zijnde is gevangen geweest ende geëxamineert bij den guarde des seaux[6] als op een saeck van staet, omdat hij in een herberch zijnde met een ander, alsoo van een petit couchon wyerd gesproocken, geseyt had, ‘que cele estoit le guerre entre France et Angleterre’, 't welck hij uytgeleyt heeft seggende in Hollant verstaen te hebben, dat de coninginne van Engelant[7] op een vastendagh een petit couchon hadde gegeten ende daerover belast was sententie te doen op een plaetse, daer catholycken als criminels de lèse maiesté waeren geëxecuteert, waerover de Engelschen alle de priesters hadden t'huys gesonden ende Vrancrijck hyerover ontstelt zijnde de Engelsche goederen hadt aengeslagen ende dat soo 't oorlogh was ontstaen. Hij is los gelaeten ende de saeck in een lach verkeert.

Boutard[8], secretaris van d'Espesse[9], heeft aen een van mijn kennisse gesonden een exemplaer van mijn bouck de Veritate religionis Christianae[10]. Maer in plaets van Lugduni Batavorum is daerop gedruckt Lutetiae Parisiorum, soo ick achte door Heinsius belast ofte yemant anders om te doen geloven, dat dit bouck tot voordeel van de papisten is gemaeckt, ofte omdat men toonen soude, dat mijn naem in Hollant niet duldelijck en is. Wilt hyer wat nae vernemen ende met mijn broeder de Groot daerover spreecken.

Daer zijn hyer eenige, dye meenen, dat Monsieur[11] wel gading soude hebben in de dochter van den hertogh van Nevers, nu princesse de Mantoue[12], zijnde hyer te Parijs, schoon, wel opgebracht ende rijck, maer de coninginne-moeder[13] is daer soo tegen, dat het periculeux is daervan alleen te discoureren. Rohan[14]

1 Louis, baron de Courmenin; zie n°. 1200 p. 203 n. 4.
2 Vgl. n°. 1221 en zie p. 238 n. 1. aldaar.
3 Zie n°. 1200, p. 205 n. 1.
4 Zie n°. 1215, p. 227 n. 9.
5 Caspar van Vosbergen.
6 Michel de Marillac; zie n°. 1061, p. 30 n. 12.
7 Henriette Marie, dochter van Hendrik IV van Frankrijk.
8 Zie n°. 1137, p. 117 n. 10.
9 Zie II, p. 334, n. 3.
10 In 1627 bij le Maire in Leiden verschenen; zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 944.
11 Gaston, hertog van Orléans, broeder van Lodewijk XIII.
12 Maria-Louisa, dochter van Carlo Gonzaga, duc de Nevers; zie n°. 1200, p. 206 n. 6.
13 Maria de Medici.
14 Zie n°. 1059, p. 27 n. 5.

heeft 3 guardes van mons^{r}. de Mommorancy[1] met vyer paerden vaneen doen trecken in revenge van 't gunt tegens zijne dyenaers tot Toulouse was gedaen. Men seyt, hij oock geld gestelt heeft op de prins van Condé[2], premier président van Toulouse, ende andere van dat parlement, soo men haer levend off doot levert. Doch seeckerheyt is hyer noch niet van.

Op de saecke van onse ambassade sullen besoigneren monsieur Bulion[3], monsieur d'Arbaut[4], monsieur de la Villauclercqs[5], de mareschal d'Estrées[6] voor dese de Coevres[7] zijnde geëxcuseert. Ick heb met monsieur de la Villauclercqs breedt gesproocken: oock met monsieur de Beauclercq[8], mede secretaris d'estat, daer den coning veel van houdt, dye oordeelt, dat Heliogabalus[9] tijdt t'huys waer. De guarde des seaux heeft mij doen weten door monsieur de Beauclercq, dat hij oock met mij begeert te spreecken.

Nopende den standt van Rochelle can ick niet seeckers seggen, soo divers loopen de advysen. Dye van de religie seggen het magazijn van de vivres noch niet aengetast te zijn. In 't gemeen werdt gelooft, dat niettegenstaende het crachtigh sincken van schepen, drye schuyten uyt Rochelle zijn uytgevaren nae de Engelschen, dye met XII schepen off daerontrent in zee zijn, om haer te adverteren, dat zij met de groote schepen niet wel en souden connen passeren, maer wel met barquen, soodat apparentelijck de Engelsche schepen sullen wachten het effort, dat door de springvloet, uytvallen van dye van Rochelle op leegh water, vyerwercken ende andersins sal connen geschieden. De coning meent tegen den twintichste te vertrecken nae Rochelle.

Tot Bruyssel is geweest eene Vosbergen. Ick meen het is Josias[10] ende soo ick achte, om te tenteren de genegentheyt op de trefves, daertoe hij over lang arbeyd ende zijn ende ander luyden geldt ter dyer occasie heeft gespilt.

Meer en heb ick niet dan dat mijn huysvrouw seyt, dat sij de cleden sal doen maecken ende senden bij de eerste gelegentheyt.

Den V Martij XVI^{c}XXVIII.

1 Henri, duc de Montmorency; zie n°. 1096, p. 69 n. 2.

2 Henri de Bourbon, prins van Condé. Deze heeft echter nooit genoemde functie bekleed. Premier président du parlement de Toulouse was van 1615 tot zijn dood in 1631 Giles le Mazurier of le Mazayer. Mogelijk is de volgende gebeurtenis oorzaak van het misverstand geweest. De prins van Condé kwam de 15e januari 1628 te Toulouse in hoedanigheid van général-lieutenant de Guyenne, de Languedoc, de Dauphiné et Lyonnais; twee dagen later begaf hij zich naar het parlement om er twee edicten te doen passeren, die hij slechts na veel strijd aangenomen kreeg. Daar hij aan alle presidenten, die hem verdacht waren, het recht had ontzegd om over de betrokken materie hun mening te zeggen, betwistte hem Jacques de Maussac, doyen des conseillers, de voorrang in de vergadering. Zie Joseph Vaissette, *Histoire générale de Languedoc, avec des notes et les pièces justificatives: composée sur les auteurs et les titres originaux, et enrichie de divers monumens*. Par un Religieux Bénédictin de la Congrégation de S. Maur. Tome Cinquième, livre quarante-troisième. A Paris MDCCXLV, p. 559.

3 Zie n°. 1216, p. 228 n. 10.

4 Raymond Phelipeaux d'Herbault; zie n°. 1059, p. 27 n. 2.

5 Zie n°. 1216, p. 228 n. 11.

6 François Annibal (1573-1670), duc d'Estrées, Frans diplomaat en, sedert 1626, maarschalk.

7 Onder die naam begon d'Estrées zijn militaire loopbaan.

8 Charles Le Beauclerc (1560-1630), in 1623 intendant des finances, secrétaire d'État in 1624 en in 1629 conseiller d'État.

9 Charles d'Espesse.

10 Zie n°. 1168, p. 164 n. 4.

De coning is tegen Rochelle zeer geanimeert, gelijck hij wel getoont heeft, als dye van 't parlement alhier hem quamen verwillecomen. Den cardinael[1] heeft last om met de stadt te handelen, 't welck tot des stadts meer ofte minder naedeel sal vallen, nae de successen. Monsieur d'Espesse's soustenue om de Françoysen zijne domestycques hyer te doen oordeelen is conform de practijck hyer ende in andere conincrijcken.

Hyer is gerucht, doch geen seeckere tijding, dat den cardinael een groot getal Hollandsche schepen, uyt Bourdeaux comende, heeft aengetast met de wijnen ende enige doen sincken, onder belofte van restitutie. Sij meenen hyer, dat sulcx magh passeren nae 't gebruyck des conings, insonderheyt de particuliere tractaten, daerop disponerende, zijn geëxpireert ende het nieuwe niet geratificeert.

1236. 1628 maart 9. Van J. Brasser[2].

Laus Deo. Den 9 Martii 1628 Amsterdam.

Mon cousyn,

Alsoo de remonstranten gisteren nanoen bij schoonen dage alhyer hadden gepredickt, soo es na de predicatie het canaille opte been gekoomen, maer alsoo de majoor Hasselaer[3] ende andere met enige soldaten daer ter plaetse gekoomen zijn, hebben zij thuys in haer protectie genomen ende geweert, datter geen ongeval geschyet es als met het werpen van enige steenen, daervan datter 2 den majoor geraeckt hebben sonder noodt. Dit rumoer gisterenavont nyet volkoomen geslist es dese morgen wederom ontsteecken ende vermeerdert, zoodat men beyde de compagniën in wapenen gebracht heeft, dewelcke alle stegen ende straten beset hebbende geen ongemack es gevolcht dan datter altemet een steen gevloogen es sonder dat het canaille wilde scheyden. Soo es opte middach de gehele magistraet in corps geassisteert met stadts officieren ende booden derwerts gegaen ende hebben door haere authoriteyt tvolck allenskens doen scheyden. Eenen, die met een steen na de soldaten wierp, es bij den borgemeester Graeff[4] selffs bij den cop gevadt ende in hechtenis doen brengen bij noch 5, 6 andere complicen, maer off se alle recht schuldich zijn, weet men noch nyet, soodat de swaricheyt over es ende wij wederom in stilt(e). Wat hyer nu voorts wt volgen wil, sal ons den tijt lee(ren). Vele hoopen vrije openbare exercitie, de magistraet (es) sonderling geanimeert om alle gewelt te wederstaen; ende oock te doen straffen. Godt geve ons rust ende vrede.

Ick hebbe ontfangen uwer E. bryeven van 19 ende 27 Feb.; de ingeleydenen sijn wel bestelt; dat uwe E. een goede gelegentheyt voor mijn soon[5] sult verspieden, es mijn lyeff. Ick diene uwe E. gaerne in meerder.

Hyermede naer mijne dienstelicke gebiedenis met nichte Godt almachtich bevoolen.

Uwer E. dienstw usyn aant. Joost Brasser.

1 De Richelieu.

2 Hs. Bibl. Gem. Rotterdam, coll. Rem. Kerk, cat. v. hss. n°. 811. Eigenh. oorspr.

3 Nicolaes Hasselaer; zie II, p. 394 n. 5.

4 Jacob de Graeff, meermalen burgemeester van Amsterdam.

5 Zie n°. 1220, p. 236 n. 2.

Op 14 Feb. waren de gedeputeerde van de coningen van Sweden ende Poolen ten overstaen van onse[1] ende andere ambassadeurs[2] voor de 1e reysse opnyeuws wederom bij den anderen, alwaer nyet en es gepasseert dan dat de procuratiën geëxhibeert ende ter wederzijden voor bastant angenomen sijn; den stilstandt was voor 8 dagen geprolongeert, twelck scheen soo te souden continueren tot den wtganck van de handeling; de hoope tot den 30jarige treves was beter als daer te vooren. Godt geve voorts goet succes.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius A Paris.
In dorso schreef Grotius: 9 Martii 1628. Brasser.

1237. [1628 maart 10.] Aan G.M. Lingelsheim[3].

Mitto tibi, vir optime et inter amicos amicissime, Benoni[4], id est filium doloris mei, quem utinam Deus faciat Benjamin, i.e. filium dextrae, non meae, sed suae, quo omne, quod a religione universim sumta aut speciatim a Christiana alienum est, educatur ex aegrotis et graviter periclitantibus animis, quibus inter alia mala foecundum est hoc seculum. Scis morem meum omnia mea ad te deferendi, non ut ad lectorem tantum, sed et ut ad iudicem. Quare rogo, hunc libellum scriptum a me Belgice olim in carcere, nunc in exsilio latine versum cognoscas, sed ita ut domini fortunae aliquid condones. Si qui apud vos avent recudere aut etiam vertere, non impedio, dum aliquid tuae sollicitudinis accedat, quam scio pro me ac meis semper esse maximam. Erratorum etiam eorum, quae typographus omiserat, indiculum adieci, ne quid peccetur, si quis editionem novam adornet.
Vale, vir summe.
Tuus idem qui iam olim
H. Grotius.

Adres: D. Georgio Michaeli Lingelshemio.
Argentoratum.

1 De Staten-Generaal hadden R. van den Honaert, A. Bicker en S. van Beaumont als bemiddelaars naar Zweden en Polen gezonden; zie n°. 1151, p. 133 n. 5. Het *Journael van de Legatie* zag te Amsterdam in 1632 het licht *(Journael Vande Legatie gedaen in de Iaren 1627. en 1628. by de Ed. Erentfeste, Hoogh-Gheleerde, Voorneme seer discrete Heeren, Rochus vanden Honaert, Raets-Heer in den Hoogen Rade van Hollant, Zeelant ende West-Vrieslant: Andries Bicker, Burgermeester ende Raedt der Stadt Amstelredam: ende Simon van Beaumont, Raet Pensionaris der Stadt Middelburgh* etc. door A.B. een van de twee Secretarissen der selver Ambassade. t'Amsterdam ... anno 1632).
2 Zie *Journael Vande Legatie*, f. 70-71.
3 Copie. KB. Kopenhagen, Ny kgl. Saml. n°. 167 aant., 99 BS. Gedrukt Reifferscheid *Quell.* I, p. 317. De vermoedelijke datering is volgens Reifferscheid; zie t.a.p.
4 Vgl. Genesis 35, 18; bedoeld is *Sensus librorum sex, quos pro veritate religionis Christianae Batavice scripsit Hugo Grotius.* Lugduni Batavorum, ex Officina Iohannis Maire MDCXXVIII. Dit was de latijnse vertaling van het in 1622 verschenen *Bewys van den waren godsdienst In ses Boecken gestelt.* Zie Ter Meulen-Diermanse, resp. n°. 944 en 143.

1238. 1628 maart 10. Aan C. Sarravius[5].

Amicorum negotia, ut nuper Treselii nostri[6], cum tibi commendare inceperim, quidni audeam et mea, Sarravi amplissime? Ego te non litium tantum, quibus te rex praefecit, scio esse judicem, sed et literarum, quibus tua te singularis

5 Gedrukt *Epist.*, p. 80; *Ep. ad Gall.*, p. 211.aant.

6 Daniel Tresel. Zie II, p. 129 n. 6. Over de bedoelde aanbeveling zie no. 1198.

eruditio praeposuit. Quare cognoscendum tibi adfero libellum hunc nostrum[1] argumenti magni et a non uno tractati, in quo, si nihil aliud, brevitatem cum perspicuitate aut praestiti aut praestare conatus sum. Ego, quid ingenium tuum novi ab omni vitilitigatione alienum, studiosum pacis, non dubito, quin gratum tibi hoc opusculum futurum sit: vel hac parte, quod nos a controversiis avocans ad ea advertit, quae Christianis communia sunt, certe esse debent. Det Deus nobis omnibus Spiritum suum, ut non verbis tantum, sed et factis ostendamus nos esse, quod dici volumus.

10 Martii, 1628.

1239. 1628 maart 10. Van N.C. Fabry de Peiresc[2].

Mr. Grotius,

Mr. J'estois détenu au lict malade, lorsque l'on m'apporta les dernières lettres[3] dont il vous a pleu m'honorer accompagnées de voz excellentes corrections sur une cinquantaine de passages du Tacite des plus dépravéz et qui avoient le plus de besoing d'une main comme la vostre pour y appliquer le remède convenable et les remettre en leur ancien lustre. Et la continuation de mon mal me sevra beaucoup plus long temps que je n'eusse voulu du plaisir et contentement non pareil, que j'ay eu depuis à lisre et savourer à souhait de si belles conceptions que les vostres, où je ne pourrais assez admirer la grandeur de vostre génie et de vostre bonheur à trouver si punctuellement ce qui manquoit aux lieux les plus deffectueux et la force de vostre esprit à recognoistre la vraye cause et origine des équivoques et autres manquementz des coppistes, qui ont produit par succession de temps de si lourdes faultes et corruptions, où les plus doctes hommes du siècle n'avoient sceu apporter aulcun remède ne laisser aulcune espérance d'en venir jamais à bout. Ce qui me faict désirer tant plus ardemment de voir un jour les autres notes, que vous avez cottées sur vostre exemplaire pour l'esclaircissement d'aulcuns autres passages difficiles du mesme autheur, qui est des plus dignes que l'on scauroit manier et qui néantmoins est des plus difficiles à entendre et à gouster selon son mérite. Vous nous en ferez part, quand il vous plairra à vostre commodité, tandisque nous jouyrons de ce que vous nous avez daigné communiquer et que nous en ferons jouyr nos meilleurs amys et entre autres cez m^{rs}. de delà les montz, qui ont une si particulière inclination à aymer et estimer ce grand autheur au dessus de tous les autres de l'antiquité profane et qui font aussy tant de cas de vostre vertu et de vostre candeur et qui voudroient bien, je m'asseure, avoir moyen de faire pour vous si les occasions s'en pouvoient présenter. J'ai creu que vous n'auriez pas désagréable cette mienne liberté, puisque vous me laissiez la disposition du riche présent, que vous m'aviez faict et puisque nous n'en serons pas plus pauvres pour la part qu'en auront eu nos amis non plus que des autres précédantz, que nous tenions de vous, lesquels ont esté grandement priséz et le seront toujours de plus en plus vos ouvrages ayantz cela de propre par dessus la pluspart des autres que plus on les lict, plus il y a à apprendre et admirer. J'en attendray la responce de ces m^{rs}. et vous donneray advis en son temps de leurs sentimentz sur quoy après vous avoir trèz humblement et trèz affectueusement

1 *De Veritate religionis Christianae;* zie n°. 1237, p. 262 n. 4.

2 Copie Bibl. Nat. Parijs. Fonds franç., Nouv. Acquis. 5172 f. 75. Antw. op n°. 1212.

3 Zie n°. 1212.

remercié comme je faictz de tout mon coeur d'un si cher tesmoignage de la continuation de vostre bienveillance en mon endroict, attendant de vous pouvoir rendre quelque digne service en revanche, je finiray demeurant toujours, M^r^., vostre trèz humble et trèz affectionné serviteur.

De Peiresc.

d'Aix ce 10e mars 1628.

1240. 1628 maart 11. Aan N. van Reigersberch[1].

Mon frère,

Den uwen van den XXVIII is mij op ghisteren behandight over de wegh van Amsterdam. Ick sal deselve wegh, als uE. in Hollant sal zijn, ende bij wijle dye van Brabant, gebruycken tot ter tijdt toe, dat uE. mij bequaemheyt aenwijst om de brieven directelijck in den Hage te bestellen.

Sonnendagh laestleden heb ick geweest bij den guarde des seaux[2]. Vonde daer bij gevalle monsieur de Bignon[3], dye van mij aen hem sprack, soodat ick de wegh eerst door mons^r^. de Beauclercq[4], daernae door desen wel vondt geprepareert. Hij most doe uytgaen, dan badt, dat ick hem dickmael soude comen besoucken, gelijck ick gedaen heb noch dyen avont ende hem vertoont de goede genegentheyt van den prins van Orangie ende veele van de regierders in ons landt, insonderheyt de oude ende de gerestabilieerde, tot het welvaeren ende rust van dit rijck, - contrarie menés van de andere - ende d'onbequaemheyt van Heliogabalus[5] om dyensten te doen, 't welck hij toestont, maer seyde, dat hij vrunden had, daerbij vougende, dat evenwel alrede in den raed gesproocken was van hem een successeur te geven. Monsr. de Beauclerq van al hetselve wel ondericht zijnde wil selve mons^r^. Defiat[6] disponeren om de verandering goed te vinden ende hij is voor mons^r^. de Hayes[7], aen denwelcke Defiat oock in gevalle van verandering eenige toesegging gedaen heeft. Doch alles dependeert van den cardinael[8], sonder dewelcke men niet en doet. Ick heb den guarde des seaux oock onderricht, dat de oude regierders niet en volgden de passiën van de ministers, om luyde van andere gesintheyt ende naementlijck de catholycken, haer draegende als getrouwe ondersaeten, te beletten hetgunt tot rust van haere conscientie noodigh is, 't welck hem wel geviel, gelijck oock veel anderen alhier. Hij heeft mij soo doe als op huyden veel eer ende vrundschap bewesen. Sal dese ende alle andere kennisse voort onderhouden. Mijn

1 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H10g. Eigenh. oorspr.
2 Zie n°. 1061, p. 30 n. 12.
3 Hieron. Bignon; zie n°. 1163, p. 154 n. 5.
4 Charles Le Beauclerc; zie n°. 1235, p. 260 n. 8.
5 Charles d'Espesse; zie II, p. 334, n. 3.
6 Zie II, p. 412, n. 7.
7 Zie n°. 1200, p. 203 n. 4.
8 De Richelieu.

boecxken de Veritate religionis christianae[9] doet niet alleen mij, maer oock de remonstranten in 't gemeen, goedt.

Ick heb een brieff gezyen van mons^{r}. Rubens[10], waerbij hij verhaelt het peryckel, daer Sijn Ex^{tie}. in is geweest[11], daerbij vougende, dat soo de cloot

9 Zie n°. 1237, p. 262 n. 4.
10 De schilder P.P. Rubens.
11 Zie n°. 1233.

hem had getroffen, den schyeter geen recompense van de infante[1] had moeten verwachten, als dye Sijn Ex[tie]., buyten hetgunt de querelle aengaet, ten hoochste estimeert ende goed gunt.

Den resident van den keyser[2] heeft mij oock van Sijn Ex[tie]. gesproocken met groote affectie, dewelcke ick heb gevoet, hem seggende, dat Sijn Ex[tie]. altijdt gesocht heeft ende noch souckt, dat wij in rust mochten blijven met het rijck, waermede anderen ons onvoorsichtelijck soecken te quaelijck te stellen.

't Stuck van Verdun is nyet buyten hoope van accommodement ende voorwaer Vrancrijck en dyent in desen tijdt geen nieuwe moeyte. Den mareschal de Chastillon[3] heeft eergisteren de oude ambassadeurs bij conings last ingehaelt, zijnde gevolcht van 20 carossen. Ick meen zij overmorgen audientie sullen hebben ende dan noch acht daegen op 's conincx coste getracteert werden.

Michyel Paeuw[4], dye hyer is vanwegen, soo hij seyt, eenige affaires van de West Indische Compagnie, is mij wesen besoucken ende heeft mij gegroet vanwegen Oetges[5], dye hij seyde sijn oom te sijn. Hij vernieude de memorie van ons Engelsche reyse; seyde mijn ongeluck te beclagen. Ick seyde niet te beclaegen te zijn, alsoo ick in een beter landt was als het mijne ende bij vrunden van wel soo goede qualiteyt. Verder en gingen wij in dit propoost niet. Ick heb hem wederom besocht. Hij vraegde mij zeer nae de voortganck van de nieuwe Fransche compaignie. Ick seyde, dat dye saeck slyep, totdat de paix gemaeckt soude zijn met Engelant; dat den cardinael de saeck behartichde. Hij seide, dat eenige mij hadden willen beschuldigen, alsoff ick autheur daervan waere geweest. Ick seyde geen autheur te zijn, maer des gevraecht zijnde mijn advys aen den cardinael nyet te hebben connen weygeren; alsoo hij weynich werck maeckt van de personen in het octroy genomineert, seyde ick, dat de meening niet en was dye luyden de principale daertoe te geven, maer dat sij de saeck bevorderen door last van anderen, dye haer bedeckt hyel[d]en, totdat het tijdt soude zijn haer te openbaeren.

Rochelle houdt men nu volcomentlijck voor besloten te water, hoewel noch onlancx er eene cleyne barque is gepasseert. Men spreeckt van noch een VII schepen te laeten sincken. De saeck wordt zeer behartight ende hoewel Hauquyn[6], dye hyer met de Fransche gevangenen gecomen is, aen de coninginne-moeder[7] voorgeeft, dat Rochelle te cleynen saeck is om den welstant van de religie overal te beletten, soo en vertrouwt men seeckere propoosten niet.

Dye van Toulouse gaen voort in haere rigeurs ende is La Miletière[8] geappliceert aen de questie, ten deele op het boeck, dat hij in den Hage zijnde, tegen den coning ende monarchique regeering van Vrancrijck gemaeckt heeft. 't Soude wel

1 De infante van Spanje, Isabella Clara Eugenia, aartshertogin van Oostenrijk.

2 Zie n°. 1200, p. 206 n. 5. Betreffende ''t stuck van Verdun' zie n°. 1231 en bijlage n°. 3, p. 451.

3 Zie n°. 1140, p. 121 n. 1.

4 Michiel Pauw (1590-1640), zoon van Reynier. Hij was bewindhebber der Westindische Compagnie van 1621 tot 1636. In die hoedanigheid kwam hij in 1627 als gezant naar Frankrijk. Met zijn vader was Grotius in 1613 in gezantschap naar Jacobus I van Engeland gereisd.

5 Anthony Oetgens van Waveren; zie n°. 1128, p. 104 n. 4.

6 Niet nader geïdentificeerd.

7 Maria de Medici.

8 Zie n°. 1219, p. 234 n. 12. Voor het bedoelde boek zie II, p. 125 n. 2.

connen zijn, dat een van onse extraordinarissen als compère soude genoemt mogen werden.

Een persoon van qualiteyt seyt mij, dat Boutard[1], secretaris van monsieur d'Espesse[2], soo hij niet haest en waer vertrocken geweest, gestelt soude geweest sijn in de Bastille.

Monsieur de Hayes vond deser dagen de mareschal de Chastillon bij monsieur de Beauclercq ende alsoo deselve mareschal, versch comende van onse ambassadeurs[3], verhaelde haere clachten over het aentasten van de schepen, seyde hij, dat het haer schuldt was, omdat zij het beworpen tractaet, waermede sulcx voorcomen soude zijn geweest, niet en hadde geteyckent. Alsoo hij Somerdijck[4] zeer excuseerde van dat men meende, dat hij geen goede affectie soude hebben tot Vrancrijck ende hyer gecomen soude zijn om quade dyensten te doen, allegerende, dat hij dese reyse niet en hadde gesocht, maer dat dye hem opgeleyt was; seyde monsieur de Hayes, dat hij geloofde, dat d'heer van Somerdijck de reyse hadde gesocht te ontgaen, omdat hij wist, dat hij den cardinael veel belooft en nyet gehouden en hadde. Den mareschal seyde, dat hij de ambassadeurs voortaen in vrede soude laeten ende voorts den meester van de ceremoniën daermede laeten beworden.

Eenige van de religie alhier hebben mij geseyt, dat dye van Charenton haer niet en houden aen de resolutiën bij haere synode voor desen genomen ende dye van onse gesintheyt wel willen ten avontmael admitteren. Ick segge dat het refuys blijckt bij acte ende niet de verandering; dan soo sij lust hebben tot vrede, dat zij de kerckendyenaers in Hollant daertoe behooren te vermaenen. Maistrezat[5], een van de ministers alhier, soeckt met Tilenus[6] te spreecken ende prijst zeer een geschrift, dat Tilenus eertijds tot Sedan zijnde gemaeckt had radende tot de tolerantie, genoech met deselve redenen, waerop gefundeert was mijne propositie te Amsterdam. Seyt, dat men dye voet hadde behooren te volgen. Sij vresen, dat wij hyer in faveur sullen comen off de onsen in Hollant in credyt; misschyen oock, dat eenige dit pretext sullen nemen om van haer af te vallen in tijdt van peryckel, gelijck alrede Cerestus[7] gedaen heeft.

Ick com tot uwen brieff ende wensch, dat mijnheer den prins zijn couragie oock in de binnenlandsche saecken toone met minder peryckel ende met meerder effect, eer het te laet werdt. Ick soude wel willen zyen de formele artyckelen van Dordrecht ende Delff[8], waerin Polyander[9], Festus[10], Colonius[11] haer beswaert vinden ende haere redenen.

1 Zie n°. 1137, p. 117 n. 10.
2 Zie p. 264, n. 5.
3 Zie n°. 1213, p. 222, n. 6. Ter zake van de schepen zie n°. 1235 in fine.
4 Fr. van Aerssen, heer van Sommelsdijk.
5 Jean Mestrezat (1592-1657), Frans theoloog en predikant, sedert 1615 te Charenton.
6 Daniel Tilenus; misschien is bedoeld zijn *Consideratio sententiae J. Arminii de praedestinatione, gratiâ Dei et libero arbitrio*. Francofurti 1612. Zie verder p. 403, n. 7.
7 Niet geïdentificeerd.
8 Zie n°. 1230 en p. 250 n. 7 aldaar.
9 Zie n°. 1230, p. 250 n. 8.
10 Festus Hommius; zie n°. 1230, p. 250 n. 9.
11 Daniël Colonius (van Keulen) (1566-1635), regent van het Waalse Collegie te Leiden en Waals predikant aldaar. In 1628 verscheen zijn *Analysis Paraphrastica Institutionum Theologicarum Ioh. Calvini Disputationibus XLI contexta*. Lugd. Bat.

't Vertreck van de Spaensche schepen toont wel, dat het verstant tusschen de twee coningen niet sulcx en is, als de ombrageusen haer imagineren.

Alle Uwe E. advysen heb ick menageert met de meeste circumspectie, mij mogelijck zijnde. De vaersen, daer uE. van schrijft, meen ick te zijn in Quibus Rupella loquitur. Den autheur is advocaet-general du Roy au grand Conseil genaemt Gaunir[1], een seer geleerd persoon. 't Eynde van de versen is soo goed niet als veel van het voorgaende. Men seyt, hij door de occasie zijn pensioen heeft doen verbeteren tot VI^{m} gl. 's jaers, door faveur van den cardinael.

Nae Diocletiani[2] saeck verlang ick zeer. De beschrijving van Grol[3], soo ick daertoe materie vinde ende lust, sal bij mij geschieden alleen om Sijn Ex^{tie}. dyenst te doen. Maer veel tot prins Mauris' loff te seggen is buyten mijne plicht ende alhyer niet noodigh. Evenwel danck ick uE. van de ronde opening van zijne concepten ende bidde daerin te continueren.

Den XIe Martij XVI^{c}XXVIII.

UE. dyenstwillige broeder

H. de Groot.

Adres: Mijn Heer Mijnheer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raid in Hollant ten huise van den Heer Rentem^{r}., zijne E. broeder, tot Middelburg.

1241. 1628 maart 12. Aan Willem de Groot[4].

Hac, mi frater, epistola uteris ut voles. Supprimes aut vulgabis ut tibi amicisque videbitur.

Venetus princeps[5] - ut ad tuas, quas 27 Februarii dedisti respondeam - a multis creditur se principatu abdicaturus, cum tantam videat omnium conspirationem contra auctoritatem suam. Poterit ei honestus receptus esse monachismus et satis conveniens finis homini, cui cum pontifice Romano melius quam cum civibus suis convenit. De Grolla et Rheni novo divertigio[6] etiamnum tibi commendo. De Galliae rebus aequissima sunt tua vota, ut rex ubique rex sit, religio autem religio id est libera. Non dubito futuros ex Flaminico grege qui regi auctores sint futuri, ut instet successibus et oppressa secta rebellatrice imperium firmet. Sed nec deerunt prudentiores, qui saevitiam dissuadebunt in populares, qui jam longa diuturnitate cum cetera parte corporis coaluerunt, praesertim cum eam potentiam non agnoscant, quae etiam regibus formidolosa est et vel hanc ob causam nonnullis temporibus usui esse possunt neque tutum sit ad desperationem cogere eos, quibus Britannus manum praebet, etiam Hispanus porrigit. Mileterius[7] jam ad quaestionem triduanam, id est ad longam mortem, a Tolosatibus erat damnatus, sed in tempore venerunt a

1 De naam is waarschijnlijk verbasterd; ik heb noch de auteur noch zijn geschrift kunnen identificeren.
2 Cornelis van der Myle.
3 Zie n°. 1227, p. 244 n. 6.
4 Gedrukt *Epist.*, p. 804.
5 Giovanni Corner 1625-1629.
6 Zie hierover n°. 1227, p. 244 n. 6.
7 Théophile Brachet de la Milletière. Over hem II, p. 125 n. 2. Zie ook n°. 1240. Zijn vrouw was Marie Gergeau de la Boulardière.

rege literae inhibitoriae, quas consanguinei, affines, amici impertraverant. Itaque jam uxori aditus ad eum datus est.

De lite[1] etiamnum urgendam censeo et ad affinem[2] scribam. De Phaenissis[3] fac sciam, quid sit animi Mairio[4] et de Mantuano[5] negotio siquid potes. Ego annum exspectationi non indulsi, sed praestiturum me dixi moram illius anni, quem uxor promiserat. Is autem vere proximo finit, quod tempus me promissi omnis liberabit. Interim si affini ea, quae discit, aperire veretur, rogo saltem, quid alii bene nobis volentes sentiant et quas offerant sentiendi causas mihi liberaliter explices. Nova non multa neque ad ipsum neque ad te quae scribam habeo, cum diu res Gallica in uno quasi loco haereat. Videbimus, quid datura sit tempestas aequinoctialis et quae imminere dicitur Britannica classis. Interim cardinalem Riceliacum bene sperare de negotio vel hoc docet, quod in obsidio perstat. Controversia cum imperio de Viriduno neque composita est neque adhuc in vim prorumpit; ita ut hac quoque de re nihil possim affirmare certi. De die redituum rogo in Zelandiam scribas. Legati nostratium[6] hic sunt et a rege auditi, moestiores interim, quod sub ipsorum adventum omnes naves nostrorum a Garumna, Rhodano et Ligeri venientes captae sunt in usum regis, qui se pretium redditurum pollicetur. Sed id quando erit? Interim praeda sumus hostium et amicorum.

Puto scripsisse me antehac[7] neque a Narsio neque a quoquam Suedorum aut in Suedia habitantium quicquam me unquam accepisse literarum. Interim non desii, quoties occasio tulit, regni illius virtutibus omnis generis excellentissimi utilitatibus, quoad vires meae tulerunt, inservire, quod et porro faciam. Ipsius Narsii erit resciscere per quos curatae sint literae, ubi haeserint.

Arsenius[8] aut aegrotat aut aegrotum simulat, ne minoribus negotiis semet defatiget.

12 Martii 1628.

Rogor ab amicissimo Peiresio[9], ut insectum illud multiceps, de quo scripseras, aut conditum ad nos mittas aut ejus expressam imaginem, quae et magnitudinem et colores repraesentet. Quod impenderis in rationes meas imputa.

Tuus totus
H. Grotius.

1242. 1628 maart 24. Aan N. van Reigersberch[10].

Mon frère,

Ick sende dese op Seelant, off misschyen uE. daer noch waer. Ick en heb nu in twee weecken geen tijding gehadt.

1 Het proces betreffende Grotius' verbeurd verklaarde goederen. In brieven aan Willem is hiervan meer dan eens sprake; ook Maria schrijft erover aan haar man, als zij in het vaderland vertoeft. Zie n°. 1169, p. 165 n. 2.
2 Zijn zwager Nic. van Reigersberch.
3 In 1630 te Parijs verschenen. Zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 496.
4 De Leidse uitgever J. le Maire.
5 Zie n°. 1166, p. 159 nn. 2 en 3 aldaar.
6 Zie n°. 1213, p. 222 n. 6.
7 N°s. 1222 en 1230. Zie aangaande de kwestie: P.C. Molhuysen, *Twee Brieven uit de Correspondentie van Hugo Grotius, Meded. der Kon. Akad. v. Wetensch.*, Afd. Lett. Dl 73 Serie B, n°. 3, Amsterdam 1932.
8 Fr. van Aerssen.
9 N.C. Fabry de Peiresc.
10 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H10h. Eigenh. oorspr.

Onse ambassadeurs[1] hebben dese weeck twee audientiën gehadt, eene op Maenendagh, eene op Woonsdagh. Sij wilden comen tot de handeling van de paix met Engelant, 's conincx commissarissen tot sluyting van het tractaet. Ende alsoo de onsen wat vast bleven op dye ordre, daertoe zij oock de overgesonden resolutie van de Staten-Generael wilden appliceren - hoewel dye sulcx niet mede en brenght - wyerden gevraecht, off zij dan sonder de paix met Engelant de alliantie met Vrancrijck voor haeren staet onmondigh achteden. Arsens[2] seyde, dat zij voor dees tijd den coning om geen geldt lastigh en vyelen; wilde oock sustineren, dat ons landt een perpetuelle alliantie hadde met Vrancrijck van den jaere 1608, 't welck soo niet en is, alsoo deselve was gesloten onder conditie, soo de paix met Spaegnie wierd aengegaen, welcke paix daernae zijnde verandert in een trefves, is de alliantie alleen voor dyen tijdt gemaeckt, doch als dye alliantie soude plaets hebben, soo soude notoirlijck ons landt Vrancrijck oock jegens d'Engelschen moeten assisteren gelijck oock uyt crachte van het daernae gevolchde tractaet van Compiègne[3]. De onsen dringen om te mogen blijven neutrael seggende, dat haer sulcx bij d'Engelschen in het tractaet van Suydhamton[4] is toegelaeten, waermede nochtans de practijcke strijdt, alsoo in sulcken gevalle de Engelschen de traffycq op Vrancrijck souden moeten vrijlaeten. De onsen seggen, dat Langerac[5] buyten sijn lasten is gegaen ende alleen op welbehaegen. Ick mercke, dat eenige meenen dese neutraliteyt, als dye wel wyerd gehouden, Vrancrijck niet naedeeligh en soude zijn, andere meenen, dat ons landt sich behoort te verbinden voor beyde de rijcken tot defensie ende dat Vrancrijck wel doet haer stellende in gelijckheyt met Engelant, daer zij ons sooveel goeds gedaen hebben ende d'Engelschen dagelijcx sooveel quaeds doen. Op dit alles is aen den cardinael[6] geschreven om advys; de onsen seggen oock geschreven te hebben om naerder last.

De schippers, welcker schepen bij den cardinael in de haven van Rochelle zijn gesoncken, zijn bij mij geweest om recommendatie tot remboursement, daertoe ick haer sal helpen sooveel mij mogelijck is.

Vosbergen's soon[7] is bij ons geweest ende scheydende heeft mij geseyt, dat zijn vader mij garen soude besoucken, maer dat hij sulcx lyet om redenen, dye mij waeren bekent; 't welck ick onbeantwoordt heb gelaeten, alleen seggende, dat ick wensche hem dyenst te connen doen, soodat ick meene de saecke daerbij sal blijven. Wij hebben hyer oock bij ons gehadt mons^{r}. Dimmer[8], dye met huysvrouw ende kinderen weder nae huys gaet, seggende, dat de heer van Valckenburgh[9] een nieuwe compaignie licht, hem meest houdt op het casteel, in de stadt niet en comt dan wel bewaect. 't Gerucht gaet hyer sterck, dat hij hem meester wil maecken, 't welck, indyen 't waer is, eyntelijck de principauté sal doen vallen

1 Zie n°. 1213, p. 222 n. 6.
2 Fr. van Aerssen.
3 Zie n°. 1067, p. 40 n. 8.
4 Het was als offensief en defensief verbond in 1625 gesloten op de 17e september.
5 Gideon van den Boetzelaer, heer van Langerak.
6 De Richelieu. Ter zake van de schepen zie n°. 1235 in fine.
7 Maurits van Vosbergen, zoon van Caspar; vgl. n°. 1296.
8 Dirk Dimmer; zie over hem n°. 1159, p. 148 n. 9.
9 Jan de Hertoge van Osmael, heer van Valkenburg; zie II, p. 261 n. 1.

in handen van Vrancrijck, waertoe mij dunckt eenige propoosten gestreckt te hebben, dye Juliaen[1] tegens mij heeft gehouden. 't Is een quaed spel.

Veele van de religie selff houden Rochelle voor verloren, hoewel men seyt sij noch voor vyer maenden coren hebben, maer het verlyes van traffycq sal divisie inbrengen ende de coning sal ten uyterste volharden; doch een groote vloot uyt Engelant can veel veranderen, om welcke onseeckerheyt te voorcomen den cardinael een aenval bij nacht heeft doen doen op het fort de Tadon ende op een poorte van Rochelle, daer hij selff bij is geweest, doch is misluckt met eenigh verlyes. Onse ambassadeurs doen daerin wijsselijck, dat zij bij de commissarissen van Rochelle niet en spreecken, houdende evenwel dagelijcx groote communicatie met dye van de religie.

's Keysers resident[2] heeft mij doen zyen den bryeff, dye zijne meester aen den coning heeft geschreven, zeer beleefd versouckende reparatie van de nieuwicheden tot Verdun sonder eenige dreygementen, de schuldt leggende op de officiers. Vrancrijck soeckt uytstel, doch sal den resident moeten aenhouden tot verclaering. Men houdt hyer, dat de keyser oock eenige pretensiën vordert op Bern ende Genève. 't Is apparent, dat hij het voordeel sal willen gebruycken van soo groote legers, dye het niet te pas en comt altijdt te onderhouden.

't Meeste quaed is, dat den hertogh van Mantua[3], sooveel can mercken, bij den hertogh van Savoye[4] sal worden geattaqueert over het Montferrat, 't welck men hyer seyt, dat hij becomende den coning van Spaignie sal overgeven ende Cremoona inplaetse nemen, Sooveel is 't, dat den hertogh van Savoye t'eenemael is aen de zijde van Spaignie ende sulcx door zijn ambassadeur aen den coning nu twee dagen geleden zeer rondelijck heeft doen verclaeren seggende daerin gevolcht te hebben de raed van de ministres d'estat van Vrancrijck, waerover de coning vrij wat was ontstelt. Denselven coning was van mening geweest op Sonnendagh te vertrecken, maer alsoo men seyt de hertogh van Lorraine[5] hyer comt, is de reys wat uytgestelt.

In Dauphiné is wat moeyte: eenige edelen gebandeert tegen d'impositie van het sout, bij 't parlement een decret de prinse de corps gegeven tegen mons^{r}. de Créquy[6], madame le connestable[7], dye gevangen was bij den coning, ontslaegen. De gevanckenisse van Vendosme[8] is verlicht met hoope van vorder vrijheyt.

Bij mij is geweest eene Guillaume Bernard, juge de S^{t}. Esprit, een stedeke van Languedock naebij Orangie; hij seyt catholyck te zijn ende dat hij garen hadde een van de plaetsen vacerende in den Raed van Justitie van Orangie, voorgevende, dat hij soude middel weten om Tilet, een stedeke eertijds gedemembreert van de principauté van Orangie ende nu beseeten bij den prieur de S^{t}. Esprit,

1 Een van 'die van Orange', van wie sprake is in n°. 1150; zie ook aldaar p. 131, n. 7 en n°. 1152, p. 134 n. 4.

2 Zie n°. 1200, p. 206 n. 5. Voor de brief II aan Lodewijk XIII$^{\text{aant.}}$ zie n°. 1231 en bijlage n°. 3, p. 451.

3 Carlo Gonzaga.

4 Carl'Emanuele.

5 Zie n°. 1200, p. 206 n. 6.

6 Zie n°. 1211, p. 221 n. 1.

7 Marie de Rohan, duchesse de Chevreuse; zie n°. 1200, p. 207 n. 2.

8 Zie n°. 1078, p. 54 n. 6.

weder daerin te brengen. Van zijne qualiteyten ende off dese ouverture apparentie heeft ofte niet, can ick seggen dan heb aengenomen advys daervan te geven aen mijne vrunden.

Vosbergen heeft dese dagen met Steyntge[1], een edelman van Langerac, gesproocken van mij ende hoorende veel goeds van mij seggen, seyde hij, dat het aen mij stondt, dat ick in 't lant niet en quam. Ick denck, dat hij mij daer wel in wilde hebben gelijck hij mij eertijds uyt de gevanckenisse wilde helpen. Maer Godt sij gelooft, ick ben nu niet gevangen ende heb niet alleen Vrancrijck, maer oock andere landen open ende wil in ons landt op zijn comphaires niet comen.

D'Espesse's[2] rappel schijnt Defiat[3] selve noodigh te vinden, oock veel anderen. Mons[r]. de Hayes[4] wordt bij velen gedraegen, doch Baugy[5], Hauterive[6], Rotelyn[7], Chastelet[8] hebben mede haere vrunden. Wij hebben hyer twee neven Campen[9], d'eene om hyer te blijven, den ander om nae Hollant te gaen.

Den 24 Martij XVI[c]XXVIII.
UE. dyenaer
H. de Groot.

Adres: E. Erntfeste Hoochgeleerde Heere Mijn Heer Mr. Nicolaes Reigersberg, Raet ordinaris in den Hooge Raid in Hollant.
te Middelburgh.

1243. 1628 maart 25. Aan Willem de Groot[10].

Legati nostri, frater carissime, ter jam cum iis, quos rex isti negotio praefecit[11], collocuti sunt. Volunt illi pacem cum Britannis primordium actionum suarum facere. At regii prius esse volunt, ut sententiam suam dicant de foedere, quod Langeracensis[12] conceperat, quem illi exiisse ajunt mandati limites; neque tamen quicquam pollicitum, nisi si Ordinibus videretur. Facile patientur regii nostros in hoc de Rupella certamine quiescere, quia fida ab illis auxilia non sperant. Tamen aequum arbitrantur, ut de cetero nostri Galliae, si oppugnatur, adversus omnes opem promittant, quando et Britannis, a quibus tanto minora beneficia, si non et pro beneficiis injurias habent, in hoc obligati sunt. Vosbergius primum cognatos quosdam

1 Niet nader geïdentificeerd.
2 Zie II, p. 334 n. 3.
3 Zie n°. 1061, p. 29 n. 10.
4 Zie n°. 1200, p. 203 n. 4.
5 Nic. de Baugy (gest. in 1640). Hij kwam dit jaar als gezant naar Den Haag.
6 Zie II, p. 104 n. 1.
7 Zie n°. 1094, p. 68 n. 1.
8 Paul Hay du Chastelet (1592-1636), pamflettist, maître des requêtes.
9 Jacob en Maximiliaan, zoons van Mr. Jacob Campe, in leven burgemeester van Veere; hij was in 1625 overleden en sedert 1620 weduwnaar geweest van Maria's zuster Martha; vgl. 1247, p. 281 n. 15.
10 Gedrukt *Epist.*, p. 805. Voor de inhoud vgl. n°. 1242 en de aantekeningen aldaar.
11 Zie n°. 1235.
12 Op 28 augustus 1627 te Parijs door de gezant Gideon van den Boetzelaer, heer van Langerak, gesloten, doch niet bekrachtigd; zie Wagenaar, *Vad. Hist.*, XI, p. 61 v.

et affines ad nos misit salutationis, quam ab uxore mea acceperat, officium redditurus. Postremo venit ejus filius excusans patrem quod ad me non

veniret ob causas mihi cognitas. Ego nihil aliud, quam si qua in re me opus haberet, operam sum pollicitus. Cardinalis ad Rupellam manet spei plenus, quanquam nocturnus nuper impetus in castellum Tadonis, quod oppidani tenent, et portam oppidi male cessit. Navibus nullis parcitur, ut claudatur maris aditus. Rex eo redit, sed in dies aliquot iter distulit, eo quod dux Lotharingiae hic exspectatur, per quem spes est componendi dissidii Viridunensis. Sabaudus Mantuano bellum parat de Montisferratensi ditione: *προφάσεις* habet frivolas: sed magnum adjutorem Hispanum, qui ipsi pro Montisferrato Cremonam daturus dicitur. Etiam Bernatibus et Genevensibus imperator controversias movet fretus copiis, quas ubique magnas habet nullo hoste, nisi quem sponte sumturus est.

Opus est nobis ducentis florenis, eos hic recipiam et te delegabo, ut ibi persolvas. Puto enim Alcmariensem pecuniam te jam habere aut ubi velis habere posse. Siquid his impedimenti est, affinem Reigersbergium convenire poteris. Is lubens pro nobis numerabit.

Vale, mi frater, cum parentibus et nostris omnibus. Lutetiae 25 Martii 1628.

Accepi non ita dudum literas a Pynachero[1] ante menses aliquot scriptas. Excusat se adversus nescio quas suspiciones. Si eum videris, velim dicas me, qui eum nunquam offenderim, nihil infesti ab eo exspectare; gratum quinetiam fore, ut, quae tibi amicitia cum ipsius privigno[2] intercedit, etiam cum ipso firma sit. Si qua in re opera mea opus habeat, ne parcat.

Rem mercatoriam hic interquiescere, donec pax cum Britanno coëat.

Tuus totus
H. Grotius.

1244. 1628 maart 30. Aan Willem de Groot[3].

Tuis, quas 12 hujus mensis ad me dedisti, mi frater, quod reponam praeter gratias haud multum habeo: Rupellae manet qui fuit status neque is qui fuit altissimus aestus multum operi nocuit. Accesserunt scaphae quatuor[4], una supernatans in oppidum evasit supra viginti saccos frumenti ferens, sed corrupti, ut ajunt ex oppido capti; altera cum telis petita cursum rectum tenere non posset ad litus impacta et oppidanorum accursu ex parte exonerata est. Tertia in regiorum manus venit.

Nostri legati[5] urgentibus Gallis, ut prius de suo foedere quam de pace aliena agerent, negarunt se in id mandata habere. Sed tamen privatam suam sententiam

1 Cornelis Pijnacker; over hem zie II, p. 299 n. 2.

2 De zoon van Suzanna Blois van Treslong, met wie Pijnacker in 1615 te Groningen in het huwelijk trad. Zij was de dochter van admiraal Willem Blois van Treslong († 1594) uit diens tweede huwelijk, met Cornelia van den Heuvel, weduwe van Berchem. Zelf was zij weduwe van Pieter Moens. In *De Reyse naer Africa, Tunis, Algiers etc. gedaen in den jare 1625 onder 't beleyd van dr. Rijn-acker* (sic!), *als ambassadeur van haere Hog. Mog. tot lossinghe van de Christene slaven derwaerts gedeputeert*, Haarlem 1650, is sprake van een 'capiteyn Cornelis Moens met zijn Schoon-vader (sic!) Docter Pijn-acker Ambassadeur.' Waarschijnlijk is deze Cornelis Moens de bedoelde stiefzoon.

3 Gedrukt *Epist.*, p. 805.

4 In brief n°. 1245 aan Nic. van Reigersberch spreekt Grotius van 'drye barquen', terwijl ook hier van slechts drie de lotgevallen beschreven worden.

5 Zie n°. 1213, p. 222 n. 6.

promisere de difficultatibus, quae id negotium morarentur. Ita trahitur ipsorum ampliatione tota res regiis non nolentibus. Ducentos florenos jam tibi solvendos delegavimus. Cornelium[1] curare cum Vossio ut pergas rogo. De Phoenissis[2], Mantuano negotio[3] et insecto multicipite[4] non moneo memorem. Quod de Festo[5] scribis, credibilem adfers coniecturam. Velim scire, quomodo in hisce rebus Rivetus[6] se gerat.

Inter regem et imperatorem[7] videtur adhuc mansura pax, vetera dissimulante imperatore, Gallis quae nuper innovata sunt restituentibus.

Amstelodami quicquid eventurum est ad exemplum pertinet. Certe si his magistratibus cives tuto vivere non possunt, tempus est de discessu ut cogitent. Illud in Bruningium[8] coitionis magis habebit speciem quam accusationis legitimae.

Esculenta recepimus, sed et praeter illud de quo scribis vasculum, aliud quoque cum butyro desideratur inscriptum numero 26. Id ubi haeserit sciscitandum. Melissaeo[9], si amplius fata non concedunt, exitum precor non molestum. Puto si ipsi paulo plus fuisset animi, melius ituras fuisse res et publicas et privatas.

Uxori tua[10] felicem uterum et partum precamur, parentibus, cognatis ac fratribus salutem.

30 Martii 1628.

Tuus totus
H. Grotius.

1245. 1628 maart 30. Aan N. van Reigersberch[11].

Mon frère,

Ick heb gisteren twee van de uwen ontfangen, dye van den VIIe Maert ende dye van den XIII, uE. van beydes bedanckende.

Hyer is alles in eene doen. De springvloet heeft niet sonderling geopereert. 't Werck is gebleven. Daer zijn drye barquen verschenen, waervan eene is geladen geweest met over de twintich sacken coren ende in de stadt gecomen, doch de gevangenen seggen het coren meest bedorven te zijn. Een ander is gestrandt

1 Grotius' oudste zoon Cornelis. Ook zijn vader verzoekt hij aangaande zijn zoon volgens Vossius' advies te handelen; zie n°. 1226.
2 Zie n°. 1241, p. 268 n. 3.
3 Zie n°. 1166, p. 159 en nn. 1, 2 en 3 aldaar.
4 Zie n°. 1241 in fine.
5 Festus Hommius; zie n°. 1230, p. 250 n. 9.
6 Zie n°. 1166, p. 158 n. 9.
7 Ferdinand II.
8 Albrecht Bruining, secretaris van Enkhuizen en destijds een van de 24 rechters. Van welke moeilijkheden hier sprake is, is mij niet bekend. Men zie Geeraert Brandts *Historie van de Rechtspleging gehouden in den jaaren 1618 en 1619 ontrent de drie gevangene heeren Mr. Johan van Oldenbarnevelt, Mr. Rombout Hoogerbeets, Mr. Hugo de Groot*. De derde druk. Rotterdam 1723, p. 254.
9 Joris de Bie, die begin april stierf; vgl. n°s. 1249 en 1255.
10 Alida Graswinckel, die haar man 5 mei 1628, daags na het overlijden van hun eenjarig zoontje Jacob, wederom een zoon schonk, die zij eveneens Jacob noemden.
11 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H10i. Eigenh. oorspr.

voor de stadt ende bij de burgers ten deele gelost. De derde is bij 's conings volck becomen, waerin brieven waeren, belovende uyt Engelant een royael secours tegen Mey[1].

De saecke van onse extra-ordinarisse ambassadeurs[2] slaept, alsoo sij geperst zijnde om eerst van het tractaet te handelen ende dan te spreecken van de paix, seyden geen last te hebben ende oversulcx naer huys te sullen schrijven, doch hebben evenwel haere particuliere bedenckinge op het tractaet overgegeven, waerover bij de commissarissen geschreven is aen den cardinael[3].

Ick heb gezyen de vyer secrete articuls, dye ten tijde van het beraemen van het tractaet met de heer van Langerac[4] waeren besloten. In het eerste mene ick, dat onse ambassadeurs soo groote swaricheyt niet en maecken. Is nochtans niet sonder swaericheyt, alsoo daerbij in effecte ons de macht om paix ofte trefves te maecken werdt benomen, 't welck een groote subjectie is, doch weet wel, dat men expedienten can vinden, als men daeruyt soude willen springen. De neutraliteyt wil de coning voor dese tijdt wel toestaen, midts hebbende het bedongen getal van schepen, maer wil niet, dat sulcx sal getrocken werden in consequentie voor toecomende tijden, alsoo alle tractaten voor desen met Vrancrijck gemaeckt ons obligeren tot assistentie tegen eenyder sonder exceptie, selffs oock dat van Compiègne[5]. De ligue offensive ende defensive, daer Carleton[6] soo hooch op roemt, is een ijdele naem sonder effect, anders als tot naedeel van de onsen. De opheff van het oorlogh is tegens Spaignie geweest ende de slagen zijn op Vrancrijck gevallen, doch geluckelijck afgekeert. Dat Arsens[7] in zijne discoursen toont niet te insisteren om gelt, werdt hyer aengenomen in quantum pro. Hij en can oock niet anders spreecken, soeckende het tractaet te receleren, maer men neemt quaelijck, dat hij claer genoech heeft geseyt, dat 's conincx alliantie ons landt niet dyenstigh en soude zijn, soo lang hij in oorlogh is met Engelant.

Uyt de propoosten van de schippers, welcker schepen bij den cardinael zijn aengehaelt ende dye hyer om geldt solliciteren, merck ick wel, dat Valens[8] alle soodaenighe last op Caracalla[9] schuyft ende hem soeckt verdacht te maecken als niet genoech doende.

Nopende het stuck van Grol[10], wilt doch gedachtich en zijn de caerte daervan tot Amsterdam uytgegeven, dye mij dunckt de allerperfectste te zijn.

Rubens[11] meent in zijne brieven, dat het rijck ons landt niet en sal beoorlogen, maer dat haer gelaet dyent, om den coning van Spaignie te doen comen tot een accoord nae zijn wensch door de schrick aen alle canten. De ambassadeurs

1 Men zie voor deze gebeurtenissen ook n°. 1244, p. 272 en n. 4 aldaar.
2 Zie n°. 1213, p. 222 n. 6.
3 De Richelieu.
4 Zie n°. 1243, p. 271 n. 12.
5 Zie n°. 1067, p. 40 n. 9.
6 Sir Dudley Carleton.
7 Fr. van Aerssen.
8 Caspar van Vosbergen. Ter zake van de schepen zie n°. 1235 in fine.
9 Gideon van den Boetzelaer.
10 Hierover herhaaldelijk in de brieven aan Nicolaes van Reigersberch en Willem de Groot. Zijn *Grollae Obsidio* is in 1629 te Amsterdam verschenen; zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 712. Over de bedoelde kaart zie het in n°. 1219, p. 234 n. 9. vermelde artikel van Veenendaal.
11 De schilder P.P. Rubens.

van Denemarquen[1] meenen, dat dye van ons lant behooren de handeling, om haer te unieren met het rijck, dye voor desen meermael op de baen geweest is[2], te doen hervatten, off immers gerucht maecken, om alsoo de coning van Spaignie eenig ombragie te geven van den keyser, dye nu soo machtigh is, dat hij bij hemselve subsisteert ende niet meer en dependeert van Spaignie, waertoe zij allegeerden eenige bundige redenen van wetenschap. Op dit stuck soude wel wat vallen te discoureren, maer ick steck mijn vinger in daerie ende myck, waer ick ben.

De propoosten van dat ons landt met Spaignie soude connen handelen, zijn hyer dyenstigh voor ons landt, maer ick mercke, dat ick dye voerende mijne vrunden wel soude verlyesen.

Suster Bloncken[3] seyde, dat ick Sertorius[4] slachte, dye uyt zijn vaderlant gebannen zijnde ende bij Mithridates[5] om vrundschap aengesocht, stondt op alle de gerechticheden ende voordeelen van zijn vaderlant, alsoff hij te Rome burgemeester waere geweest.

Den hertogh van Mantua[6] sal swaericheyt lijden van Savoyen ende Spaignie. Monsr. de Crequy[7] heeft last om negen off thyen duysent man te lichten tot diversie. De staet van Venetië is noyt soo weynigh gewapent geweest; men meent evenwel sij wat sullen doen. De paus favorizeert de hertogh van Mantua, maer off hij hem de handt sal byeden is onseecker.

Ick ben van dese weeck door diverse aengesocht tot de communie met dye van Charenton, waertegen ick allegere het artyckel van de leste synode, waerbij alle particulieren van het gevoele van Arminius zijnde - waervan ick professie doe - de communie werdt ontseyt. 't Schijnt sij daer wel af souden willen wijcken, maer soo lang sulcx bij gheen contrarie acte en blijckt, blijff ick bij mijne excuse ende segge aen deghenen, dye mij aenspreecken, dat sij best sullen doen door haere ministers, daervan eenige vrij wat moderater beginnen te werden, haere medebroeders in ons landt te doen disponeren tot ophoudinge van alle harde proceduyren, om alsoo de wegh te baenen tot een redelijck accommodement, daer wij soo seer toe hebben gearbeyt.

De drye poincten, waermede men Neeff[8] hyer had gesocht quaelijck te stellen, heb ick beantwoordt. De twee eerste volgens de instructie, het derde in deser vougen, dat ick geseyt heb, dat dye onsen staet kennen, weten, dat dye soo gecomposeert is, dat geen handeling en can tersluyck aengegaen werden, dat alles moet comen ter kennisse niet alleen van de provinciën, maer oock van de steden.

1 Zie n°. 1215, p. 227 n. 7.

2 Men zie n°. 1200, p. 203 en n. 8 aldaar.

3 Maria's zuster Suzanna; zie n°. 1130, p. 106 n. 5.

4 Q. Sertorius, Romeins veldheer, aanhanger van Marius; door zijn tegenstanders in Rome bedreigd liet hij zich overhalen contact op te nemen met de vijand van zijn vaderland, Mithridates. Zie over hem Plutarchus, *Vita Sertorii* en *Histoire Générale, histoire ancienne, histoire romaine* tome II, *La République Romaine de 133 à 44 avant J.-C.* 2, Jérôme Carcopino, *César*. Troisième édition. Presses Universitaires de France, Paris 1943, p. 539 vv.

5 Mithridates VI (132-63), koning van Pontus en verbitterd vijand van Rome.

6 Carlo Gonzaga.

7 Zie n°. 1211, p. 221 n. 1.

8 Frederik Hendrik; voor de drie punten zie p. 252.

D'Espesse[1], soo men meent ende de vrunden selff seggen, sal eyntelijck zijn afscheydt begeren. Des Hayes[2], Baugy[3], Hauterive[4] comen in consideratie. 't Soude wel op Baugy connen vallen, hoewel de Hayes zeer veel ende machtige vrunden heeft.

Nopende mijn particulier, ick ende mijn huysvrouw connen niet wel bevroeden, dat dye voorslagh van hyer tractement uyt het land te genyeten met gewin geschieden can, blijkende 't gunt tegens mij gedaen is. Versoeck door de vrunden te laeten doen, sal altijdt de naem hebben van schuldbekentenisse ende apparentelijck soude daerop niet vallen dan ander quade clausulen. Soo ick hyer blijff, 't sal al zijn, can ick met moeyte becomen, dat ick tot noch toe gehadt heb ende noch sal men mij dagelijcx meer ende meer soucken tegen 't landt te engageren, soo om mij hyer te houden, als om mijne vijanden te belyeven, dye men acht meer van doen te hebben dan men se van doen heeft.

De soon van de burgemeester Graeff[5] is hyer, door denwelcke ick mij een gebyedenisse aen zijn vader hebbe gedaen. Hij had mij door Brasser[6] doen groeten. 't Sal goed sijn, dat uE. zijne meeninge ende oordeel sondeert. 't Beleyd tegen Bruning[7] is confuys, maer dat haeren handel aen den dagh comt, is goedt ende waer dyenstigh, dat oock de actiën van Aurelianus[8] wel beloont waeren.

Denemarcken werdt hyer vrij wat oorsaeck gegeven van mescontentement, evenwel meen ick niet, dat hij hem van onsen staet sal afscheyden. 't Is seecker, dat Aurelianus op zijne voorgaende reys heeft kennisse gehadt, oock ten deele gestoockt tot het desseing, dat men 's conincx broeder[9] socht in 't hoofdt te brengen tegen den cardinael. Evenwel den cardinael vindt niet quaed, dat Arsens[10] hyer is, omdat hij meent hem onder den dwang te hebben, soodat hij met hem can doen wat hij wil. Bij de commissarissen ende andere dyenaers van den coning spreeckt hij van Rochelle niet, off in sulcke termen, dat hij toont, dat men daerom het generael niet en moet versuymen. 't Quaedste is, dat alle dese legatiën, dye men opdringht, hyer doen geloven, dat hij in ons landt het meeste gesagh heeft.

Vaer wel met alle de vrunden.

Den XXX Maert XVI^{C}XXVIII.

U Ed. dyenstwillige broeder
H. de Groot.

Adres (*niet van de hand van Grotius*):

Aen mijn heer mijn heer Reigersberch, raedtsheer in den Hoogen Raedt, jegenwoordych tot Middelburch.

Port.

1 Zie II, p. 334 n. 3.
2 Zie n°. 1200, p. 203 n. 4.
3 Zie n°. 1242, p. 271 n. 5.
4 Zie II p. 104 n. 1.
5 Cornelis (1599-1664) of Dirck (1601-1637) zoons van Jacob Dircksz. de Graeff (1571-1638), die dat jaar burgemeester van Amsterdam was. Zie ook n°. 1087, p. 61 n. 6.
6 Joost Brasser; zie n°. 1228.
7 Zie n°. 1244, p. 273 n. 8.
8 Fr. van Aerssen.
9 Gaston, hertog van Orléans.
10 Fr. van Aerssen.

1246. 1628 april 5. Van J. Wtenbogaert[1].

Mijn heer,

D'uwen van den 18 Feb. ende XVII Martii sijn mij wel geworden. Ware uE. boeck de veritate Religionis Christianae[2] van yemandt der bij uE. genoemden overgeset, het soude veel goeds doen. De Ligue is bij yemandt van den onsen[3] uytgegeven met een brieff daerbij, die de hierarchie nijpt ende soo begerich gelesen is, dat men opt leste een gulden off meer heeft willen geven voor 't gheen eerst maer 4 stuivers vercocht wierdt.

Hoe ketelick de Romeynen sijn, jae ongeneselick, is te vernemen uyt de censuren van uE. boek de Jure belli[4], daervan uE. schrijft.

Opt propoost, dat uE. seydt dat d'ambassadeurs van Denemarcken[5] uE. ter gast genoodt ende wel bejegent hebben, kan ick uE. niet verbergen, dat Narssius[6] onlancx t'Amsterdam aen eenen van den onsen - diet mij rapporteerde - heeft geseydt, dat de coninck van Sweden door seecker vrijheer[7] ende hem, Narssium, aen uE. hadde doen schrijven ende dat uE. noyt had geantwoordt, twelck niet wel genomen wierdt.

Is Charles le Grand[8] bij den coninck van Polen off Sweden off Deenmarcken? Ick kan dat niet duydelick uyt uE. schrijven verstaen.

Van de reconciliatie tot Nimmegen is niet anders, dan dat de pensionaris Glimmer[9] met de electie des magistraets te huys gecomen sijnde heeft gerapporteert, dat S. Ex^{e}., hoewel ongaerne, d'electie hadde gedaen op sijne inductie ten naestenbij soo ment had begeert, daer hij anders sijne authoriteyt anders hadde konnen gebruycken vermits de clachten over de regering aldaer gevallen, doch dat hij naemaels anders daerin soude voorsien, indien zij haer tegen haere borgerije niet soo en droegen, dat deselve claechloos bleve, wilde haer derhalven ernstelick vermaent hebben alle moderatie tegen haer ingesetenen te gebruycken. Hierop is gevolcht, dat door entremise van een derden, mede van den raedt, Biesman[10] ende ten Heuvel[11] aen d'een, Calffken[12] ende Rensing[13] aen d'ander sijde, bijeengecomen zijn, all het voorgaende affgedroncken hebben, met verclaring van de geseyde hooffden, met meer soo tegen de remonstranten te sullen procederen. De vrucht daervan is, dat de remonstranten aldaer sedert genoch opentlick ende bij dage leeren sonder molestatie.

1 Hs. Bibl. Gem. Rotterdam, coll. Rem. Kerk, cat. v. hss. n°. 2020. Eigenh. oorspr. Gedrukt Rogge *Wtenb. Br.* III: 2, p. 27. Beantw. door n°. 1277.

2 Zie n°. 1237, p. 262 n. 4.

3 Wtenbogaert zelf; zie Rogge, *Johannes Wtenbogaert en zijn tijd* III, p. 192. Vgl. n°. 1223, p. 241 en n. 2. aldaar.

4 In 1625 bij Buon in Parijs verschenen; zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 565.

5 Zie n°. 1215, p. 227 n. 7. Zie ook n°. 1227.

6 Zie n°. 1063, p. 34 n. 1.

7 Karl Gustafsson Banér; zie n°. 1063.

8 De in n°. 1177 genoemde Carolus Grandis; zie aldaar.

9 Johan Glimmer of Glummer werd dit jaar benoemd tot raadsheer van het Hof van Gelderland.

10 Chr. Biesman, die in 1616 door prins Maurits te Nijmegen uit de regering was gezet.

11 Niet geïdentificeerd.

12 Arndt Kelffken, meermalen schepen en burgemeester van Nijmegen.

13 Niet geïdentificeerd.

De reyse op Utrecht, Amsterdam ende den Haege is niet onvruchtbaer geweest, soo ick hoope. Over 't aenhaelen onser schepen ende 't sincken derselver voor Rochelle wordt dapper geroepen. UE. schrijft, dat d'extraordinaire ambassadeurs[1] audientie hebben gehadt nae haere begeerte: is dat te seggen, dat sij all vercregen hebben, wat sij begeeren? Ick sal verlanghen te hooren, wat de visite van Vosbergen uytbrengen sal. Waeruyt blijct, dat men daer berou heeft over de besluyten van Alez ende Charenton? De bejegening opt noden totte communie is recht, ende mij lust te weten, off de conferentie tusschen Maistresot[2] ende Tilenum[3] voortganck heeft.

De kerckelicke t'Amsterdam hebben doen omloopen door de stadt met een schrift off request, geteeckent - soo men seydt - bij vele duysenden, in mening dat over te geven tot verdemping der Arminianen, met ick weet niet wat dreygingen; borgemeesters ende schepenen daertegen hebben bij publicatie verboden, dat niemant eenige t'samenlopinge maecken sal op straet onder 't pretext van eenige vergaderingen in de huysen te storen, dat oock niemandt, wie hij zij, daeromtrent en sal blijven staen kijcken, opt verbeurte van 't opperste cleet ende dat de ouders voor hare kinderen, de meesters voor haer knechten sullen responderen, dat all sackdragers, slepers enz., die haer daermede bemoyen, sullen gecasseert worden ende haer gilde verliesen ende dan noch arbitrale correctie met protestatie, dat de heeren willen onschuldich gehouden worden, indien voortaen eenige onheylen souden volgen, wanneer sij haere authoriteyt gebruycken, sodanige toelopen, anders als tot noch toe, beletten. Verclaren voorts te sijn perturbateurs van de gemeyne ruste alle dieghene, die met sulcke requesten omloopen ende sodanige teeckening procureren, deselve belastende sodanige request met teeckening met all den heeren over te leveren binnen 3, andere seggen, 4 daegen. Dese publicatie geschiede den 1sten April, dan hebbe de copie van dien in forma noch niet gesien. Men is met de requeste te stellen besich ende hoopt men, dat se sall gepraesenteert worden d'aenstaende weeck door gedeputeerde uyt verscheyden steden. De predicanten daerentusschen sijn oock niet stil, hebben voorleden weecke eene seer lompe ende slordige doch seer hevige requeste aen de heeren Staten tegen de remonstranten gepraesenteert, daervan wij heden copie becomen hebben ende hoope ons profijt daermede te doen int overgeven van d'onse[4].

Ick sal aen M^{r}. Tresel[5] schrijven om dat discours van Pelletier[6], opdat hijt mij van Rouen sende te water, can hij. Een goedt heer in den Hage las mij dese daghe voor een brieff uyt Duytslandt van een geleert man - soo 't scheen - geschreven aengaende de Laurea Austriaca[7], in welcken seer verachtelick van den autheur ende van sijn werck gesproken wierdt als beyde niets waerdt sijnde.

Hoe verstae ick, dat uE. meynt, dat Buyon[8] uE. Apologie[9] int secreet

1 Zie n°. 1213, p. 222 n. 6
2 Jean Mestrezat (1592-1657), Frans theoloog en sedert 1615 predikant van Charenton.
3 Daniel Tilenus.
4 Zie Knuttel, *Pamfl.* 2225. Zie ook Rogge, *Johannes Wtenbogaert en zijn tijd* III, p. 168-177.
5 Daniel Tresel, die zich te Rouaan had gevestigd. Zie over hem II, p. 129 n. 6.
6 Wellicht Isaac Pelletier, predikant te Vendôme.
7 Zie n°. 1233, p. 254 n. 10.
8 Nic. Buon, uitgever te Parijs.
9 Zie n°. 1225, p. 242 n. 7.

soude willen herdrucken ende dat men die tot Franckfort off elwaerts soude doen drucken?

UE. vermaent seer wel van Wachter[1] voor conferentie op den voet van Delff. 't En is oock geenssins de mening ende daerop sal wel gelet worden. De prins is sieckelick geweest ende nu weder wel te pas, dede van Mheden[2] eenige dagen geleden veel goeds seggen ende dat hij noch wat patientie nemen mocht. Ick meyne uE. geschreven te hebben[3], dat 2 maenden geleden seecker predicant[4] tot Schoonhoven gevangen ende op Louvesteyn geconfineert is. De predicanten der remonstranten gaen evenwel sedert aldaer immer soo wacker voort als te voren ende dat bij vollen lichte dage sijnde de predicanten den bailliou wel bekent met hare logysen, maer hij laet het loopen seggende niet meer te willen daernae uytsien, alsoo alles doch te vergeeffs is. Somma, men meynt alles te wesen in sodanige pointen, dat ..es(?) de placaten ende executiën weder dapper sullen wackeren, off dat eenige tolerantie tot vrijheyt voorhanden is. De waerheyt is, dat de remonstranten winnen ende d'ander verliesen, dan de meeste difficultyten staen in nervo ende bequame instrumenten.

Meer niet voor ditmael, dan dat God Alm. uE., Mijn heer, lang gesont spare ende segene tot saligheyt. Mijne dienstl. gebiedenisse aen jofvr. uE. huysvrouwe. Episcopius, Victor[5] ende d'andere vrienden alhyer doen uE. dienstelick groeten.

5. April. 1628.

UE. d., H.v.M.

D. Til.[6] ende Dorus[7] moeten met gelegenheyt seer gegroet sijn. Ick sal bij gelegenheyt schrijven, mijne occupatiën lijdent nu niet.

Adres: Aen mijn heer mijn heer Hugo de Groot tot Paris.

In dorso schreef Grotius: 5 April 1628.

1247. 1628 april 7. Aan N. van Reigersberch[8].

Mon frère,

Men verwacht hyer mons. d'Espesse[9] binnen tyen dagen, soodat ick meen, dat de last van de clachten niet geëxecuteert en sal werden. Hij sal gevoecht worden

1 Simon Episcopius.
2 Wtenbogaert.
3 N°. 1233.
4 Dirk Boom; zie n°s. 1230 en 1233.
5 Nicolaas Grevinchoven.
6 Daniel Tilenus.
7 François d'Or.
8 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H10j. Eigenh. oorspr.
9 Zie II, p. 334, n. 3.

bij de commissarissen[10], dye met de onsen[11] handelen. Dat heeft hij te bet van de affiniteyt van den marquys Defiat[12], gelijck meer voor desen. De conferentie staeckt op de last, dye onse ambassadeurs seggen te verwachten nopende het beworpen tractaet. De meeste swaericheyt, dye ick vinde in de

10 Zie n°. 1235.

11 Zie n°. 1213, p. 222 n. 6.

12 Zie n°. 1061, p. 29 n. 10.

belofte van niet te handelen met Spaignie sonder consent, bestaet daerin, dat men dat gedaen zijnde de vues van dye handeling hyer niet en can gebruycken om secours daerdoor te obtineren, 't welck nochtans bij wijlen wel noodigh is. Off het beter is voor het toecomende - want voor desen tijdt staet men de onsen de neutraliteyt toe -, dat wij tusschen Vrancrijck ende Engelant heel neutrael blijven, off dat wij ons verbinden tot defensie van deghene, dye bij den ander geattaqueert sal werden, is disputabel voor sooveel Vrancrijck aengaet. In ons landt meen ick, dat de opiniën sullen loopen op de neutraliteyt, nochtans meen ick, dat de andere verbintenisse bequaemer soude zijn om de oorlogh tusschen dye croonen te beletten, want Vrancrijck is niet apparent op Engelant yet te sullen aengrijpen, maer wel Engelant op Vrancrijck om de oude pretensiën op het heel ende deelen. Dit en connen zij niet doen dan door macht ter zee, waertegen Vrancrijck bij haerselve onmachtigh haer nootelijck sal moeten behelpen met Spaignie off met d'onsen. Hyer comt bij, dat om de affectie van dit rijck tot ons landt te onderhouden schijnt noodigh te zijn, dat wij ons nut maecken 't welck quaelijck anders can geschieden dan ons verbindende tot defensie van dit rijck jegens alle sonder exceptie. Want om belofte tegen Spaignie behoeft men ons niet te bidden. Ende wat hebben de Engelschen te claegen over soodaenige belofte, soo sy haere naebuyren niet en willen verongelijcken. Hyer comt bij, dat Vrancrijck op ons staet maeckende oock ons can considerabler maecken bij d'Engelschen selve ende minder subject om gegourmandeert te worden. Ende als wij schoon stilsitten, zyen wij, dat d'Engelschen evenwel ons den handel op Vrancrijck niet toe en laeten, 't welck ons andersins soude te meer van de belofte van defensie mogen afschricken. 't Is oock seecker, dat alle voorgaende alliantie, selff dye van Compiègne bij Pauw cum socijs gemaeckt[1], inhouden belofte van assistentie sonder exceptie.

Nopende Rochelle, den coning heeft aen den resident van den keyser[2] geseyt, dat hij deselve stadt meent te hebben binnen een maend, anderen geloven vrij anders.

Den hertogh van Lorraine[3] en comt niet. 't Schijnt men van meening was Montaigu[4] aen hem te restitueren onder belofte van in drye maenden niet te gaen uyt Lorraine nochte yet te doen tegen Vrancrijck. Maer men seyt, dat onder pretext van het ballet, dat onlancx in de Bastille is gehouden, een juffrouw aen denselve Montaigu een billiet heeft gegeven, waeruyt hij soo veel is geïnstrueert geworden, dat hij niet uyt en wil gaen op dye conditie.

Tot de paix met Engelant zye ick hyer alle de ministers d'estat genegen, maer mids de Engelschen Rochelle verlaeten, 't welck mij dunckt te zeer te strijden met de reputatie van de Engelschen. Men gelooft hyer, dat de lichting van de paerden, dye bij d'Engelschen geschiet, niet soo zeer en is tegen Vrancrijck, als om uitbundige commotie te beletten. Van de aengehaelde schepen heb ick uE. voor desen geadviseert[5], het getal soo groot niet te zijn als men eerst hadde geroepen. Doch ick meene, dat soo men andere vindt, wel gelijcke gang mochte

1 Zie n°. 1067, p. 40 n. 9.

2 Zie n°. 1200, p. 206 n. 5.

3 Zie n°. 1200 p. 206 n. 6.

4 Zie n°. 1200 p. 205 n. 1.

5 Zie n°. 1235 in fine.

gaen om 't getal van de gesoncke schepen, dye verrotten sullen mogen off door windt, weer ende water wechgedreven, te vervullen. Tilly's[1] aengeboden neutraliteyt meen ick, dat aengenomen sal worden. Men gaet de schepen soo wel licentieren ende in dyenst van den coning van Denemarcken laeten gaen, als men sulcx van de soldaten voor desen heeft zyen practizeren. Reaels[2] verlossing sal ick zeer garen verstaen, alsoock de vordering van Diocletiani[3] saeck; de verovering van Grol, canael bij Venloo ende Santvlyet sal ick verwachten ende zyen, wat ick doen can[4].

Mons[r]. Defiat heeft voor mons[r]. de Hayes[5] aen den cardinael[6] geschreven, maer eenige meenen, dat den cardinael yemant sal opstercken, dye van hemselve niet en subsisteert, maer van hem alleen dependeert.

Ick vouge hyerbij de genealogie van Mantua, opdat uE. magh zyen de ongefundeerdheyt van de pretensiën van den duc de Gastalla[7]. Den resident van den keyser[8] seyt, dat (?) zijn meester is voor de hertogh van Nevers[9]. Nochtans is het gemeene oordeel, dat Spaignie soo desen in de pretensiën op Mantua als den Savoyard[10] in de pretensiën op het Montferrat stijft. Doch eenige meenen, dat het niet en is uyt lyefde tot d'een off d'andere, maer om door dye vrese den hertogh van Mantua[11] te doen comen tot zijne protectie met gewoonelijcke verbintenisse, welcke coop denselven hertogh oock sal moeten aengaen, soo Vrancrijck zijne behoudenisse niet ernstelijck en behartight. 's Conincx broeder[12] heeft door des moeders[13] aenhouden in 's conincx handen belofte gedaen van niet te dencken op ander huwelijck als met dye van Florence[14].

Mijn huysvrouw doet haere gebyedenisse, oock onse kinderen ende beyde de neven Campen[15].

Den VII April XVI[c]XXVIII.
UE. dyenstwillige broeder
H. de Groot.

In margine:

UE. ende des rentemeesters[16] cleden ende uE. hoedt sijn gesonden door mons[r]. Dimmer[17], lieutenant van Orangie, dye over acht dagen vanhyer is vertrocken, sal

1 Graaf van Tilly, veldheer in de Dertigjarige oorlog.
2 Laurens Reael; zie n[o]. 1192, p. 191 n. 3.
3 Cornelis van der Myle.
4 Vgl. n°. 1227, p. 244 en n. 6 aldaar.
5 Zie n°. 1200, p. 203 n. 4.
6 De Richelieu.
7 Vgl. n°. 1211, p. 221 en n. 4 aldaar.
8 Zie n°. 1200, p. 206 n. 5.
9 Carlo Gonzaga, duc de Nevers.
10 Zie n°. 1061, p. 29 n. 6.
11 Carlo Gonzaga.
12 Gaston, hertog van Orléans.
13 Maria de Medici.
14 Zie n°. 1211, p. 221 n. 7.
15 Zie n°. 1242, p. 271 n. 9; Jacob ging naar Holland, Maximiliaan bleef.
16 Johan van Reigersberch.
17 Zie n°. 1159, p. 148 n. 9.

apparent in Hollant arriveren. De rest bij de vrunden ontboden sal met neeff Jacob Campen volgen.

Mantua feudum est masculinum. Montferratum ad feminas venit, ubi tota posteritas ex masculis deficit.

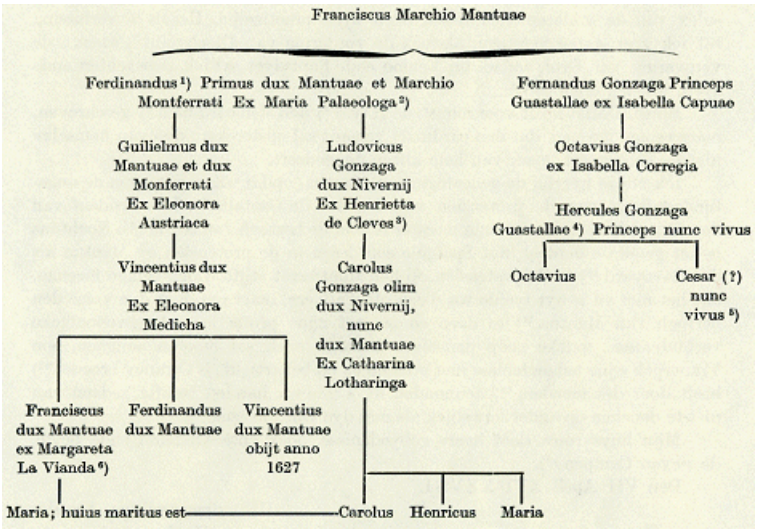
Franciscus Marchio Mantuae
Ferdinandus 1) Primus dux Mantuae et Marchio Montferrati Ex Maria Palaeologa 2)
Fernandus Gonzaga Princeps Guastallae ex Isabella Capuae
Guilielmus dux Mantuae et dux Monferrati Ex Eleonora Austriaca
Ludovicus Gonzaga dux Nivernij Ex Henrietta de Cleves 3)
Octavius Gonzaga ex Isabella Corregia
Hercules Gonzaga Guastallae 4) Princeps nunc vivus
Vincentius dux Mantuae Ex Eleonora Medicha
Carolus Gonzaga olim dux Nivernij, nunc dux Mantuae Ex Catharina Lotharinga
Octavius
Cesar (?) nunc vivus 5)
Franciscus dux Mantuae ex Margareta La Vianda 6)
Ferdinandus dux Mantuae
Vincentius dux Mantuae obijt anno 1627
Maria; huius maritus est
Carolus
Henricus
Maria

Franciscus Marchio Mantuae

Ferdinandus[1] Primus dux Mantuae et Marchio Montferrati	Ex Maria Palaeologa[2]	Fernandus Gonzaga Princeps Guastallae ex Isabella Capuae
Guilielmus dux Mantuae et dux Monferrati Ex Eleonora Austriaca	Ludovicus Gonzaga dux Nivernij Ex Henrietta de Cleves[3]	Octavius Gonzaga ex Isabella Corregia
Vincentius dux Mantuae Ex Eleonora Medicha	Carolus Gonzaga olim dux Nivernij, nunc dux Mantuae Ex Catharina Lotharinga	Hercules Gonzaga

Franciscus dux Mantuae ex Margareta La Vianda[6]	Ferdinandus dux Mantuae	Vincentius dux Mantuae obijt anno 1627	Guastallae[4] Princeps nunc vivus Octavius Cesar (?) nunc vivus[5]

2 Er staat Maria; dit is onjuist; misschien moet een afkorting van Margaretha gelezen worden.

1 Onjuist; het moet zijn Fredericus (Federigo II, † 1540).

3 Henrietta de Cleves bracht als erfgename van haar vader Franciscus en haar moeder Margaretha de Bourbon bij haar huwelijk met Ludovicus Gonzaga de hertogdommen Nevers en Rethel in.

4 Zijn vader Octavius diende in het Spaanse leger in Vlaanderen en later in Milaan. Dit klopt met Grotius' mededeling omtrent Spaanse voorkeur voor deze pretendent. De *Cambridge Modern History* noemt echter Ferrante (II, † 1632), zoon van Octavius' schoonzuster Camilla, die een zuster was van St. Carolus Borromeus (1538-1584), een der belangrijkste figuren der contra-reformatie in Italië. Camilla was gehuwd met Octavius' broer Caesar (I, † 1575). Wellicht heeft Grotius Octavius en Ferrante verward.

5 De geslachtslijsten te Mantua vermelden geen zoon van die naam van Hercules, we aant. van Ferrante II di Guastalla. Deze Cesar, zoon van Ferrante, stierf in Wenen in 1632.

6 Dit moet zijn Maria, dochter van Carlo Emanuele II, hertog van Savoye.

Maria; huius maritus est Carolus Henricus Maria

Adres: E. Erntfeste Hoochgeleerde Heere Mijn heer Mr. Nicolaes Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant, ten huise van de heer rentemeester van Bewesterscheld
tot Middelburgh.
Port.

1248. 1628 april 10. Van J. Brasser[1].

Laus Deo. Den 10 April 1628, savons ten 7 1/2 uure. In Amsterdam.

Mon cousyn,

Alsoo ick eens wtter stadt geweest zij, zoo sal ick cort sijn; wt de bijgaende keure sal uE. kennen syen, wat hyer gaende es.

Eergisteren hebben drye persoonen, een barbier, hoedemaker ende noch een van dyergelicke soorte, wtten naem van de gemeente, soo zij seyden, aen borgemeesteren gepresenteert requeste bij nyemant ondertekent, daerbij versocht wert executie van de placcaten jegens de remonstrantsgesinde. De predicanten, insonderheyt Smoutius[2], blasen opten stoel de trompetten tot dyen eynde mede soo harde, dat het langer nyet es te lijden. De remonstrantsgesinde, soo binnen dese als alle andere steden, zijn doende omme op desen dachfaert aen de Staten van Hollant door eerlicke ende gequalificeerde persoonen te doen versoucke vrije exercitie ende daertoe te gebruycke de intercessie van enighe kercken buyten dese provintie, zoodat beyde de partijen dapper woelen ende staen de saecke mijns oordeels soo, dat wij onlangs wel wat nyeuws ende soo ick hoope wat goets mochten hooren, te meer alsoo nu op staende voet hyer in de stadt es gekoomen mijn heere den prince van Orange, simpelick met sijn hoffgesin, daertoe - soo mijn geseyt es - bij de magistraet deser stede versocht sijnde; es eerlicken ingehaelt. Eergistere wist men noch in den Hage van sijn vertreck nyet. Godt verlene hem wijsheyt ende geve ons rust ende vrede[3]. 't Vervolch sal ick uE. verwittigen, heb altans geen langer tijt, alsoo de boode opt vertrecken staet ende ick van buyten eerst thuys koome. UE. bryeff van 25 Martii hebbe ontfangen. Met grootten haest.

Uwer E. dienstw. couzijn
Joost Brasser.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius A Paris.

Port.

In dorso schreef Grotius: 10 April 1628. I. Brasser.

1249. 1628 april 15. Aan N. van Reigersberch[4].

Mon frère,

Den uwen van den 1e. deser mij door monsr. Marquett[5] bestelt heb ick op huyden ontfangen.

Ick vinde 't verbot van lichtinge voor vremde princen zeer goedt, soo om de gelegentheyt van den tijdt als om de ondanck te ontgaen. De verantwoording van de vijff speciën can veel inbrengen; dan in mijnen tijdt hebben veele principale

1 Hs. Bibl. Gem. Rotterdam, Coll. Rem. Kerk, cat. v. hss. no. 811. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Oud-Holland* IX (1891), p. 251. De 'bijgaende keure' ontbreekt.
2 De Amsterdamse predikant Adriaan Jorissen Smout.
3 Vgl. bij deze en de volgende brieven het verhaal van Wagenaar, *Amsterdam in zijn opkomst, aanwas, geschiedenissen ... beschreeven*. 1760. Dl I, p. 495 v.
4 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H10k. Eigenh. oorspr.
5 Een van de zonen van Daniel de Hartaing, heer van Marquette: Willem, Hendrik of Maximiliaan. De vader, luitenant-generaal der cavalerie, was in april 1626 te Utrecht overleden.

steden sulcx altijdt gedifficulteert. De zee dyent vooral beter besorght ende meene, dat de voorslagh van sulcx te doen door een compaignie op de voet van dye op West- ende dye op Oostindië niet zoo vremdt en is, aengezyen de experientie ons leert, dat de saecken van soodanige compaigniën beter dan 's land's saecken beleidt worden.

In 't wedercomen van de ambassadeurs van Polen[1] vind ick een ding goed, dat d'heer Beaumont zijne plaets weder sal besetten, dye ick niet en weet bij wy tot nu toe bewaert is. Lopes[2] maeckt te veel geruchts ende is daerom niet vremdt, dat zijn beleyd niet wel en geluckt. Bruining's saeck[3] ende de proceduyre van Duyck[4] daerover is van consideratie. Men seyt mij hyer, dat een van de extraordinarisse ambassadeurs[5] niet soo zeer gestoort en is op mijn Apologie[6] als op mijne prefatie van Stobaeus[7], dye mij uytgeperst is door de proscriptie, maer soo sulcke rancken, als men seyt, uytcomen van voorsz. Paeuw[8], Muys[9], Bruning, soo sal de werelt wel geloven, dat ick de paucis improbissimis hominibus niet sonder recht en heb gesproocken, soeckende altijdt de staet nae mijn vermogen te verschoonen, gelijck de woorden van deselve prefatie medebrengen. Dye de publycke kercken ende gagiën besittende haer geïritert houden over het apart vergaderen van de remonstranten, dewelcken sij in haere communie met redelijcke vrijheyt niet en begeren, zijn indiscreet ende 't is beter, dat men dye contenteert, dye met reden claegen dan dye anderen willen overlasten. De raed van t'Amsterdam soo grooten getal te doen verkeren comt buyten twijffel uyt eenige hevige predicanten ende magistraten, dye haer door deselve gewoon zijn te stijven, waerjegens de heeren regierders aldaer couragie van doen hebben, ne aeternum serviant.

Heliogabalus'[10] thuyscomste gaet vast, evenwel hij differeert sooveel hij can. Men gelooft hyer, dat de gedeguiseerde hem met het rapier voortaen sal willen behelpen ende nae geen andere staet dencken, maer misschyen is dit meede gedeguiseert. Onsen man tot de successie gedestineert gaet hyer claer. Hoe het den cardinael[11] verstaen sal - daer alles aenhanght - sullen wij haest weten.

Men spreeckt hyer van een Engelsche vloot, in de XL schepen. Men magh seggen, wat men wil, de haven is wel besloten. 't Is waer, dat tusschen de twee dijcken wel een vyerendeel mijl off meer onbedamt is, maer dat gat is vol van gesoncken schepen, soodat daer niet deur en can, maer wel bij zeer hoogh water - gelijck men nu den 20^{e} verwacht - eenige barques boven over.

1 Rochus van den Honaert, Andries Bicker en Simon van Beaumont. Deze laatste was pensionaris van Middelburg. Hij had als zodanig zitting in de Staten van Zeeland en voor Zeeland in de Staten-Generaal.

2 Vgl. Aitzema, *Saken van Staet en Oorlogh* I, p. 772 v.; zie over deze Lopes ook n°. 913 (dl II, p. 383) en n°. 1218.

3 Zie n°. 1244, p. 273 n. 8.

4 De raadpensionaris Anthony Duyck.

5 Zie n°. 1213, p. 222 n. 6.

6 Zie n°. 1225, p. 242 n. 7.

7 De opdracht van zijn *Dicta poetarum, quae apud Io. Stobaeum extant*, Parisiis MDCXXIII (Ter Meulen-Diermanse, n°. 548), gericht aan Nic. Brulart de Sillery; zie II, p. 290 n°. 831.

8 Reynier Adriaensz. Pauw.

9 Hugo Muys van Holy. Zie over hem II, p. 5 n. 5. Voor Bruining zie n°. 1244, p. 273 n. 8.

10 Charles d'Espesse; zie II, p. 334, n. 3.

11 De Richelieu.

Nae de salpeter sal ick by occasie vernemen. De soon van den heer burgm[r]. Graeff[1], een zeer bequaem jongman, comt mij dickmael besoucken. Ick meen met zijn vertreck, 't welck nae Paesschen sal zijn, occasie te nemen om aen zijn vader te schrijven.

Ick sal de memoriën verwachten ende de autheur danck weten. Boven Grol, 't canael bij Venloo ende Santvlyet[2] soude goede zijn oock te hebben hetgunt notabels ter zee is gepasseert om 't werck te vergrooten. Om de devyse ende figuyre[3] wil ick zeer garen dencken, maer soude wel willen weten, tot wat sin sijne gedachten meest trachten. Mijn heer de Bye's[4] doot sal ons zeer indifferent zijn aengezyen sijne groote coelicheyt. Casal[5] in 't Montferrat wordt alrede belegert bij dye van Milan. Den hertogh van Savoye[6] ende zijn oudste soon[7] hebben op twee andere plaetsen haere trouppen ende zijn alrede meester van Alba ende eenige andere cleyne plaetsen. Hyer en doet men noch niet daertegen, want de lichtinge van Créquy[8] schijnen te zijn voor het Dauphiné, alwaer men vreest, dat Rohan[9] soude mogen invallen ende versterckt worden, niet alleen door dye van de religie aldaer, maer oock door anderen, dye gemiscontenteert zijn over de gabelle.

De jalousie van de reine-mère[10] tegen de princesse Marie, dochter van den hertogh van Mantua[11], doet veel quaeds. Denselven hertogh van Mantua doet in Vrancrijck op zijne costen lichten acht ofte negen duysent man.

De ambassadeurs van Denemarcken[12] hebben haere presenten alrede ontfangen, meenen evenwel voor haer vertreck noch wat goeds te ontfangen, dat haer over lange belooft was.

De saecke van onse ambassadeurs slaept noch. Den cardinael blijft vast op de ordre van de besoigne, te weeten dat van het tractaet moet begonnen worden.

Den crijgh in Langedock wordt heet. In revange van de rigeurs, gepleecht in het nemen van Pamières, hebben dye van de religie een van Toulouse prisonnier de guerre de armen ende beenen afgehouwen ende soo laeten loopen, andere aen stucken ter doot getrapt, waerover de coninginne-moeder dese dagen seyde aen madame de la Trimouille[13], dat, soo dye luyden daer soo voortgingen, haere medebroeders hyer ende hyerontrent wel peryckel mochte loopen, 't welck ick niet vremd en vind.

't Gunt ick laestmael[14] had geschreven beswaerlijck te vinden, dat wij ons verbinden souden niet te handelen sonder consent elc, moet zoo verstaen worden,

1 Zie n[o]. 1245, p. 276 n. 5.
2 Zie n[o]. 1245, p. 274 n. 10.
3 Zie n[o]. 1256.
4 De thesaurier-generaal Joris de Bie was begin april overleden.
5 In het voorjaar van 1628 begon het in de zeventiende eeuw zo vermaarde beleg van Casal, de hoofdstad van het markiezaat Montferrat, door het Spaanse garnizoen van Milaan.
6 Carl' Emanuele.
7 Vittorio Amedeo.
8 Zie n[o]. 1211, p. 221 n. 1.
9 Zie n[o]. 1059, p. 27 n. 5.
10 Maria de Medici.
11 Maria Louisa, dochter van Carlo Gonzaga.
12 Zie n[o]. 1215, p. 227 n. 7.
13 Charlotte Brabantina van Nassau (1580-1631), dochter van Willem van Oranje.
14 Zie n[o]. 1247.

dat ick niet quaed en vinde niet te handelen sonder eerst te adverteren, gelijck in het principale tractaet is gesecht, maer het secreet artyckel gaet zeer verre.

Den coning verwacht een groot schip van Malta om voor Rochelle te gebruycken.

Men seyt Montaigu[1] met een stille trommel is uytgelaeten. De hertogh van Lorraine[2] comt niet.

De jonge neeff Vosbergen[3] heeft mij wederom zijn vader's excuse gedaen van dat hij [mij] niet en besouckt. Waerop ick geseyt heb, dat het mij leed soude zijn, dat hij hem om mijnentwil met een mensch alleen, ick laet staen met meerder, soude quaelijck stellen. Hij was dese dagen verwondert hoorende, dat onse Marie[4] op zijne vrage, off zij lyever hyer soude zijn off in Hollant, seyde hyer.

Den resident van den keyser[5] is nae zijne meester vertrocken, hebbende mij zeer breed zijne dyenst aengeboden, daerop ick in generale termen heb geantwoordt. Hij laet de saecken tusschen het rijck ende Vrancrijck in state.

Men seyt hyer, dat te Vlissingen drye schepen zijn toegerust expresselijck om te gaen nae Rochelle. Ick sende uE. eenige veersen, gemaeckt op de tijdinge, dye uE. ons heeft doen weten van het kind draegen van de coninginne van Engelant[6].

Mijn huysvrouw nebs mij ende de neven Campen[7] doen haere gebyedenisse aen uE. ende de vrunden.

Den 15 April XVI^{c}XXVIII.

UE. dyenstwillige

H. de Groot.

In margine: Monsr. d'Alie[8], predicant van Charenton, seyt opentlijck, dat de uutgevers van de synode van Dordrecht groote sotten zijn geweest ende dye van de synode van Alais ende Charenton[9] noch meer. Hij comt soo verre gelijck Martinius[10] ende eenige Engelschen, dye in de synode geweest zijn, dat hij bekent, dat Christus voor allen is gestorven. Maistresat[11], mede predicant van Charenton, seyt, dat hij in de synode overstemt is geweest ende dat hij is voor de tolerantie.

1250. 1628 april 16. Van J. Brasser[12].

Laus Deo. Den 16 April 1628. In Amsterdam.

1 Zie n°. 1200, p. 205 n. 1.
2 Zie n°. 1200, p. 206 n. 6.
3 Zie n°. 1242, p. 269 n. 9.
4 Grotius' dochter Maria, die de volgende dag haar elfde verjaardag vierde.
5 Zie n°. 1200, p. 206 n. 5.
6 Deze verzen heb ik niet gevonden.
7 Jacob en Maximiliaan; zie n°. 1242, p. 271 n. 9.
8 Niet nader geïdentificeerd.
9 Resp. in 1620 en 1623 gehouden.
10 Misschien de orientalist en theoloog Matthias Martini (1572-1630).
11 Zie n°. 1246, p. 278 n. 2.
12 Hs. Bibl. Gem. Rotterdam. Coll. Rem. Kerk, cat. v. hss. n°. 811. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Oud-Holland* IX (1891), p. 252.

Mon cousyn,
Desen es omme uE. te verwittigen, wat hyer dese weecke es gepasseert.

Zijn Ex^tie^. es hyer tot geen ander eynde geweest dan om de aparente seditie, die ons dreychde, te voorkomen[1]. 4 off vijff persoonen, autheurs van de requeste, in de gedruckte willekeure geroert, hebben hem requeste gepresenteert ende executie van de placcaten versocht. Dese heeft hij wat scharp bejegent, onder ander geseyt, dat men soodanige monopolie in de frontiersteden gewoon es mette doot te straffen, dat hij begeerden, dat se hem de geteyckende requeste soude brengen, dat hij die wilde verbranden ende voor haer bij de magistraet intercederen, dat se de saecke daerbij souden laten berusten, gelijck geschyet es, ende wiert bevonden, datter ontrent 1100 getekent hadden, hoewel men van 15 duysent heeft laten verluyden. Vele particuliere persoonen sonder enige qualiteyt, oock enige bewinthebberen van de West-Indise Compagnie, alle bij de kerck, soo men meynt, opgemaeckt, zijn ten selven fyne oock bij hem geweest. Dese heeft hij ter neer geset ende gecontenteert van hem laten gaen. De predicanten, insonderheyt Smout[2], heeft hij over haere seditieuse predicatiën geroskamt ende belast, dat se haer voortaen vreetsamich sullen maecken te dragen, off dat de heeren Staten ende hij genootsaeckt sullen sijn daerinne te voorsyen, dat zij wel redenen hebben tevrede te sijn, omdat se alle de kercken inhebben, dat haer nyemant moeyelick valt, dat haer haere tractementen wel werden betaelt ende dat hij nyet en wist, wat se meer souden moogen wenssen, dat int leger een gebruyck was, dat, als yemant - alsser tbroot nyet gebreck was - om broot ryep, sonder genade most hangen. Dese hebben haer geëxcuseert - gelijck Pilatus -, dat se aen de requeste nyet schuldich sijn. De ouderlingen heeft hij belast, dat se volgende haer ampt vlijtich op de predicatiën sullen letten ende als yemant quame te extravageren, dat heur toestont dat te berispen. Ende naer enige communicatiën met de heeren borgemeesteren heeft hij de chrijsraet voorgaende Donderdach doen vergaderen, ick segge de chrijsraet van de schutterije, ende dselve belast de magistraten te eeren ende gehoorsamen insonderheyt alle assistentie bewijsen, om alle gewelt, plondering van huyssen, oproer ende rotterije te helpen weeren, dat soo veel de placcaten belangt, dat de executie van dyen stont aen de magistraet ende dat die daerin souden doen in effecte, soo zij nae haer wijsheyt tot ruste van de stadt souden verstaen te behooren.

Daermede es die vergadering gescheyden ende heeft men terstont door de stadt een gerucht gestrooyt, dat zijn Ex^tie^. hadde geseyt, men de placcaten soude executeren, daerinne de remonstranten seer waeren verslagen, twelck koomende ter ooren van zijn Ex^tie^. heeft hij sanderendaechs, te weetten eergistere smorgens te ses uure, de voors. chrijsraet bij hem doen koomen ende geseyt, dat zij zijne meninge qualick verstaen - off na de geruchten, die daervan lyepen - qualick geduyt hadden, dat hij haer daerom dselve nu andermael duydelick soude verclaren, seggende[3], dat de heeren borgemeesteren bij de heeren Staten van Hollant ende hem voor soo treffelicke mannen waeren bekent, als men in enige regieringe soude konnen wenssen, dyen hij nyet soude laten de handt te bieden, haer daerom andermael wel ernstich bevelende dselve alle eere ende onderdanicheyt te bewijssen, insonderheyt te assistere omme alle oproer, plondering van huyssen, rotterije ende alle dyergelicke gewelt te helpen voorkoomen ende weeren ende

1 Zie n°. 1248, p. 283 en n. 3. aldaar.
2 De contra-remonstrantse predikant Adriaan Jorissen Smout.
3 In margine van de hand von Grotius: Nota.

soo yemant van henluyden des nyet gesindt was te doen, dat hem dye soude hebben te verclaeren, waerop zij alle met een toesegginge bewesen tselve te sullen naerkoomen, wtgesondert een Jan Willems. Boogert[1], een drye dubbelt blindt ijveraer, die alleen seyde: 'Genadige Heere, de placcaten mosten geëxecuteert werden'; waerop den heere prince antwoordeden, dat hem daermede nyemant hadde te bemoeyen als de magistraet, daermede te kenne gevende, dat het nyet was twerck van de chrijsraet noch tcanaille - ende es den prince ontrent een uuer off 2 daernaer vertrocken ende savons in den Hage gekoomen latende de gemoederen van beyde de partijen wat beter gerust als te vooren.

De remonstrantsgesonde hebben haer stille gehouden ende den prince nyet moeyelick gevallen, alleen hebben zij bij requeste aen borgemeesteren versocht protectie voor alle gewelt ende dat de placcaten bij provisie souden werden gesurcheert, ten minste totdat bij de heeren Staten van Hollant soude wesen gedisponeert opt versouck bij alle de remonstrantse gemeenten deser provintie aen deselve te doen.

Dat es int corte soo veel ick na de waerheyt van de saecke heb kennen vernemen ende es tot noch toe alsoo sachgens het onweer verhaen, twelck vele meynen zijn oochmerck gehadt te hebben om de magistraet te schoppen. Oft hyerbij sal blijven, daeraen wordt bij vele getwijffelt, maer ick hoopt, omdat ick sye de burgemeesteren geene courage verlyesen, maer op middelen letten dienende tot haer eygen ende stadts versekering.

Ick[2] heb vergeetten te verhaelen van den borgemeester Paeuw[3], uwen grootten vrient, dat dye oock dickwils by zijn Ex^{tie}. es geweest, maer soo men seyt nooyt getroost vandaen gekoomen, dat zijn Ex^{tie}. hem onder andere soude hebben geseyt, dat hij wort gehouden voor de oorsaeck off thooft van de factie, dat tselve wert gefondeert op de menichfuldige vergaderingen, die bij hem tsijnen huysse - zoo met de geestelicke als enige politique, tot de magistraet qualick geaffectioneert ende tot verandering genegen - werden gehouden, dat hij oversulckx op sijne saecken heeft te letten ende wel toe te syen.

Meer weet ick hyer nyet bij te vougen, dan dat ick uwe E. ende desselffs huysvrouwe nae vrindelicke groetenis Godt almachtich bevele, die ons wil verleenen rust ende vrede.

Den vredehandel tussen Poolen ende Sweeden es gants aff ende werden onse gesanten[4] thuys verwacht. Dit es een quade tijding voor ons lant.

Ick bidde om een letterken advys, hoet met die van Roschel al gaet, men wort het sinken van de schepen hyer moede, omdat het ons soo dyer coomt te staen, wandt de helft van de waerdye wort qualick betaelt.

Uwer E. dienstw. cousyn
Joost Brasser.

Adi. 17 ditto. Tschijndt enige predicanten de vermaninge van zijn Ex^{tie}. ter herten nemen. Zij hebben - onder andere Smout - gistere tvolck soo tot obedientie van de overicheyt, tot affwering van huysplondering ende dyergelicke

1 Zie n°. 1130, p. 109 n. 4. Grotius schreef in margine: Nota.
2 In margine van de hand van Grotius: Nota.
3 Reynier Adriaensz. Pauw, destijds een der 24 rechters; zie Wagenaar, *Vad. Hist.* X, p. 341.
4 Zie n°. 1249, p. 284 n. 1.

vermaent, dat, hadden zij altijts soo gedaen, tvolck soude nooyt gaende geworden hebben. Off zij hyer in sullen continueren, sal den tijt leeren. Andere hebben het wederom gemaeckt naer ouder gewoonte.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius A Paris.
In dorso schreef Grotius: 16 April 1628. I. Brasser.

1251. 1628 april 21. Aan N. van Reigersberch[1].

Mon frère,

UE. laeste, dye geweest is van den eersten deser, heb ick op Zeelant beantwoord. Dat ick sedert geen van uE. heb gecregen, is apparentelijck door uE. verreysen toegecomen. Ende alsoo uE. begeert heeft, dat ick tegen Mey op den Hage soude schrijven, soo doe ick sulcx nu, doch sal syen, off misschyen noch op huyden yet van uE. sal comen.

Wij hebben hyer twee soonen van den burgemeester Graeff[2], dye bij wijlen bij ons comen. Ick meen door deselve aen haer vader te schrijven.

Den coning is nu, soo ick meen, voor Rochelle, tegen welcke stadt hij soo zeer is geanimeert, dat hij geseyt heeft, dat, offschoon d'Engelschen met een leger deselve stadt hadden geaccosteert ende de Spaegnaerden waeren op het groote escalier van de Louvre, hij daerom 't belegh niet en soude verlaeten. Soo men de overloopers ende gevangenen magh geloven - daer ick niet veel staets op en maecke - soo soude daer hoope zijn de stadt te becomen binnen ses weecken.

Monsr. de Chasteauneuf[3], voor desen de Préaux genaemt, is in soo grooten credyt bij den cardinael[4], dat men mompelt, dat hij de guarde des seaux[5] wel mochte uyt zijn plaets stooten tot occasie van seeckere onlust, dye tusschen den cardinael ende monsieur de Marillac[6], des guarde des seaux' broeder, is gevallen. Monsieur de Rohan[7] heeft een tocht gedaen over de Rhône, alwaer hij Loreole heeft overloopen ende van Levron toevoer heeft becomen, maer geen van beyde behouden ende alsoo weder over de rivier getrocken. Den prins[8] belegert Milau. Van de Engelsche vloot is noch geen seeckerheyt, maer men verwacht haer comste ende heeft den cardinael ontrent 40 cleyne schepen van Bourdeaux ende andere plaetsen doen comen om sijn werck te volenden(?), daertoe hij oock veel geschuts gebruyckt.

Wij hebben hyer gehadt een Spaensche heer van qualiteyt, genaemt don Laurens Ramires de Prado[9], dye eertijds op Martialem ende eenige andre dingen heeft

1 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H101. Eigenh. oorspr. De brief van Grotius, waarnaar in de aanhef wordt verwezen, is n°. 1249.
2 In n°s. 1245 en 1249 is slechts van één zoon van de Amsterdamse burgemeester sprake.
3 Zie n°. 1078, p. 54 n. 7.
4 De Richelieu.
5 Michel de Marillac; zie n°. 1078, p. 53 n. 11.
6 Louis; zie n°. 1078, p. 53 n. 11.
7 Zie n°. 1059, p. 27 n. 5.
8 Henri de Bourbon, prins van Condé.
9 Lorenzo Ramirez de Prado, Spaans dichter uit de zeventiende eeuw.

geschreven; is nu in Spaegnie in hooge qualiteyt ende wordt vanwegen zijn coning gesonden om de limyten te stellen tusschen Savoye ende Genua. Hij

heeft versocht mij te zyen in de bibliothèque van mons[r]. de Thou[1] ende nae eenige discoursen mij zeer zijn dyenst geoffereert. Hij toonde alle mijne schriften gelesen te hebben, estimerende vooral Christum Patientem[2] ende mijn boeck de jure belli ac pacis[3], 't welck hij seyde onlancx in het oordeele van een swaer geschil publiquelijck met groot loff geallegeert te hebben.

Voor den hertogh van Mantua[4] doet men hyer weynigh. Alle de gedachten zijn op Rochelle gewent. Tibaut[5], een van de suitte van neeff Vosbergen[6], heeft ergens geseyt, dat de Staten, versocht zijnde om eenige haerer schepen bij d'Engelschen te vougen tot de aenstaende tocht, sulcx niet en hadde connen weygeren vanwege de aengegaene ligue.

Den cours van onse ambassadeurs[7] geeft hyer weynigh contentements.

Alle de onsen doen haer gebyedenisse.

Den 21[e] April XVI[c]XXVIII.

UE. dyenstwillige broeder

H. de Groot.

Mons[r]. Justel[8] seyt mij te willen comen besoucken, 't welck hij noyt voor dese gedaen en heeft. Wij sullen zyen, off hij een commissie zal hebben van Arsens[9].

't En sal niet buyten propoost sijn, dat men Hauterive[10] door een bequaem persoon ten beste doe instrueren. Sijn broeder de Préaux is t'andere tijden van advys geweest, dat men Arsens hyer in Vrancrijck niet en behoorde te admitteren. Eenige meenen, soo zijn credyt continueert, dat hij wel mocht trachten Puyssieux[11] te restabilieren. Dan tot Maurier[12] is hij niet wel genegen.

Adres: A Monsieur Monsieur Reigersberg, conseiller à la Cour de Parlement à la Haye. 21 April.

1252. 1628 april 22. Aan N. van Reigersberch[13].

1 J.A. de Thou; zie p. 375, n. 8.
2 *Tragoedia Christus Patiens*, Leyde 1608; zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 31.
3 In 1625 te Parijs bij Buon verschenen; zie Ter Meulen-Diermanse n°. 565.
4 Carlo Gonzaga.
5 Hendrik Thibaut (1601-1668), ridder, heer van St. Aachtenkerke, later, in 1634, burgemeester van Middelburg.
6 Caspar van Vosbergen, als buitengewoon gezant in Frankrijk; zie n°. 1213 p. 222 en n. 6 aldaar.
7 Zie n°. 1213. p, 222 n. 6.
8 Zie n°. 1204, p. 212 n. 8.
9 Fr. van Aerssen.
10 Zie n°. 1078, p. 54 n. 7.
11 Pierre Brulart markies de Puisieux; zie II, p. 326, n. 3.
12 Benjamin Aubéry du Maurier, die tot 1624 Frans gezant in Den Haag was.
13 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H10m. Eigenh. oorspr.

Mon frère,

Hoewel ick gisteren over Bruyssel heb geschreven[14], soo vinde ick goed noch dese te senden door de ordinarisse wegh om daerbij te vougen, dat wij hyer hebben den hertogh van Lorraine[15]. Wat hij doen sal, sal de tijdt leeren. Voorals-

14 N°. 1251.

15 Charles de Lorraine; zie n°. 1200, p. 206 n. 6.

noch heeft hij de coninginne-moeder[1] bedanckt voor het loslaeten van Montaigu[2] ende 't restablissement van madame de Chevreuse[3] in zijn faveur.

Onse ambassadeurs[4] hebben in de laeste conferentie niet dan particuliere saecken voortgebracht, als van de restanten van de reys van Hautain[5] ende dyergelijcke sonder te comen aen het tractaet, waerover de ministres d'estat alhyer zijn gemescontenteert. Mons[r]. de la Villauclercqs[6] daervan spreeckende vougde daerbij, dat ick haest gewaer soude worden, dat men meerder staet van mij soude maecken. Sulcke woorden ben ick gewent ende ontstem (?) mij daer niet in. Tegen zijn vader[7] had hij geseyt te wenschen mijn restablissement ende dat ick daernae hyer als ambassadeur mochte worden gebruyckt, dat hij meende, dat wij wel goed te samen soude doen; hij doet in absentie van mons[r]. d'Arbaut[8] alle d'affaires estrangères. Boutard[9], secretaris van d'Espesse[10], heeft geweest bij de Hayes[11]; seyt, dat zijn meester met alle vermogen wil helpen hem bevorderen tot de successie van zijn ampt. Wil Arsens[12] spreecken om aen Villauclercqs te seggen, dat Baugy[13] niet en sal aengenaem zijn: hij, de Hayes, is contrarie zeer wellecom. Doch mons[r]. de la Villauclercq seyt, dat dye recommandatie eer quaed soude doen dan goed. Boutard presenteert oock nae 't leger te reysen om de saeck te vorderen. Ick meen, dat Puyssieux[14] oock aen Chasteauneuf[15] sal schrijven in faveur van de Hayes, alsoo men seecker houdt, dat Hauterive[16] daer niet om en denckt. 't Comt uyt het huys van den ambassadeur van Spaignie[17], dat den marquys Spinola[18] soude opgehouden worden in Spaegnien, waerover denselven ambassadeur bedroeft is. Dye dit geseyt heeft is een medicijn, eertijds aen de coninginne[19] alhyer gedyent hebbende ende nu dyenende aen denselven ambassadeur. Spinola, zyende de gesoncken schepen in de haven van Rochelle, seyde, dat hij nu bij 't ooge sagh een saeck, daer hij wel op gedacht had, dan met twijffeling, dat Bergen op Zoom bij hem te becomen was.

1 Maria de Medici.
2 Zie n°. 1200, p. 205 n. 1.
3 Zie n°. 1200, p. 207 n. 2.
4 Zie n°. 1213, p. 222 n. 6.
5 Willem de Zoete van Laecke, heer van Hauthain, van 1602 tot 1627 luitenant-admiraal van Zeeland en sedert 1627 gouverneur van Sluis. De Staten-Generaal hadden een vloot onder zijn leiding, die zij Lodewijk XIII in diens strijd tegen La Rochelle te hulp hadden gezonden, teruggeroepen; zie Wagenaar, *Vad. Hist.* XI, pp. 29 vv.
6 Henri Auguste de Lomenie; zie n°. 1216, p. 228 n. 11.
7 Antoine de Lomenie; zie n°. 1216 p. 228 n. 11.
8 Raymond Phelipeaux d'Herbault; zie n°. 1059, p. 27 n. 2.
9 Zie n°. 1137, p. 117 n. 10.
10 Zie II, p. 334 n. 3.
11 Zie n°. 1200, p. 203 n. 4.
12 Fr. van Aerssen.
13 Zie n°. 1242, p. 271 n. 5.
14 Zie n°. 1251, p. 290 n. 11.
15 Zie n°. 1078, p. 54 n. 7.
16 Zie n°. 1078, p. 54 n. 7.
17 Diego Mexia Felipes de Guzman; zie over hem n°. 1218, p. 233 n. 8.
18 Ambrosio Spinola, veldheer in Spaanse dienst.
19 Anna van Oostenrijk.

Van de Engelsche vloot hebben wij noch niet seeckers dan den cardinael[20] houdt hem wel geprepareert. Wij doen allegader onse gebyedenisse.

20 De Richelieu.

Den XXII April XVI^{C}XXVIII daegs voor mijne geboorte[1].
UE. dyenstwillige broeder
H. de Groot.

Onder anderen wordt hyer oock niet goedgevonden, dat onse ambassadeurs soo zeer haer grootheyt houden sonder de commissarissen[2] ofte anderen te begroeten.

Adres: Mijnheer Mijnheer Reigersberg, raidt in den Hoogen Raide in Hollant. In 's Gravenhage. 22 April.

1253. 1628 april 28. Aan J. Camerarius[3].

Literis tuis, quas menses prope duo sunt cum ad me dedisti, Camerari clarissime, non ego nunc demum responderem, nisi exspectandum censuissem, num quid veniret a Peirezio[4] quod dignius esset ad te mitti quam literae meae, quibus suffecturum erat, si tam bonae manus fierent accessio. Nunc quando post ejus temporis moram nihil inde ad te pertinens ad Puteanos[5] venit, nolui committere, ut parum memor officii viderer.

De libris Arabicis non puto esse cur Lugdunum recurrat Peirezius, cum hic Lutetiae habeamus Syrum maronitam et sui et Arabici sermonis doctissimum, qui nunc hanc urbem ejus studii ardore incendit. Bignonus[6], vir et a virtutibus et a literis instructissimus, tui libentissime meminit. Est enim, ut boni omnes, cultor ejus familiae, cujus tu nomen fers, rerum non inane. At Salmasii[7] Solinopliniana indicem tantum et prolegomena exspectant. Nos omnes, quamquam te videre expetimus, laudamus tamen parentis[8] consilium, qui te vult sibi in conspectu esse, ut praestet ipse tibi magisterium, tu illi solatium. Proderunt in hoc et adversa, quibus firmior paratur rerum peritia, quam in te posse transfundere felicitas est par anteactis malis. Accidit et hoc vobis gratulandum, quod in tanta orbis jactatione nullum regnum est tutius neque rex ullus omni genere laudum cumulatior vestro[9]. Incidistis in principem, qui vel per tot adversa quaerendus fuerat. Facient te ipsi ad omnes occasiones utiliorem matheseos et muniendi artes. Gaudens intelligo duorum mihi carissimorum Vossii[10] et Mylii[11] amicitiam tibi cordi esse. Vossii consilium, quo testatur quam recte judicet,

1 Grotius was geboren op 10 april, Pasen, 1583. Zijn verjaardag vierde hij steeds op Pasen, ongeacht de datum.
2 Hun namen in n°. 1235.
3 Gedrukt *Epist.*, pp. 805 v. Over geadresseerde zie II, p. 505 n. 10 en n°. 1118, p. 54 n 5.
4 De filoloog Nicolas Claude Fabry de Peiresc.
5 Zie II, p. 66 n. 7; voor de maroniet zie n°. 1293, p. 355 n. 5.
6 Zie n°. 1163 p 154 n. 5.
7 Voor Cl. Salmasius' uitgave van Solinus zie n°. 1051, p. 12 n. 1.
8 Ludwig Camerarius, die in 1629 Zweeds gezant in Den Haag werd.
9 Gustaaf II Adolf.
10 G.J. Vossius was professor in Leiden.
11 Corn. van der Myle.

cum proavum[12] tuum quanti oportet facit, laudo ac probo et tempora tibi ad eam rem secunda exopto.

12 Joachim Camerarius - magnus Camerarius - (1500-1574).

Moscoviae principem[1] vivere etiam huc certior fama pertulit addito auxilia ab ipso regi vestro ingentia promitti simul induciae, quas cum Polono[2] habet, exierint, quod futurum brevi.

Hic novarum rerum nihil geritur, nam Rupella vetus jam malum est nec tale per se tantum, sed et quia quicquid boni sperari poterat impedit frustra querentibus Mantuano[3], Danis[4], nostris[5].

Versus, quos miseras, legi, sane ut scribis experti ingenii opus. Quod ni evigilent, quibus integrae res sunt, timendum, ne major in dies ad lugubres modos materia accedat.

Ego, uxor, familia, tibi, parentibus optimis vestrisque omnibus omnia precamur tam prospera, ut pejorum temporum memoriam deleant.

28 Aprilis 1628.

Tuus totus
H. Grotius.

1254. 1628 april 29. Aan N. van Reigersberch[6].

Mon frère,

Van Rochelle is de opinie, dat, soo daer geen ontset van Engelant en comt, - waertegen men sich soo zeer prepareert als mogelijck is -, de stadt soude mogen houden tot September, omdat men kennisse becomen heeft, dat daer wat [meer] vivres in is, dan men gemeent hadde.

De paus middelertijd recommandeert seer de saecke van den hartogh van Mantua[7], dye nu zeer sterck aen alle canten wordt geattacquert zijnde Montenegro[8], een Spaensche commandeur, gevallen in het hertoghdom van Mantua selve, behalven de trouppen, dye alrede waeren in het Montferrat. Men verwacht hyer mons^{r}. d'Espesse[9] ende word bij mons^{r}. Defiat[10] ende andere zeer gearbeyt ten eynde m^{r}. de Hajes[11] hem succedere. De geruchten hebben alle dese dagen sterck geloopen tot naedeel van de guarde des sceaux[12], gelijck off Chasteauneuf[13], voor desen de Préaux, zijn plaetse soude hebben, doch daervan en is noch niet seeckers, maer wel, dat mons^{r}. de Marillac[14], broeder van de guarde des sceaux, - ende misschyen dat daerdoor hijselve - niet wel en staet bij de cardinael[15].

1 Zie n°. 1063, p. 34 n. 13.
2 Sigismund III.
3 Carlo Gonzaga.
4 Zie n°. 1215, p. 227 n. 7.
5 Zie n°. 1213, p. 222 n. 6.
6 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H11a. Eigenh. oorspr.
7 Zie boven, n. 3.
8 Niet nader geïdentificeerd.
9 Zie II, p. 334 n. 3.
10 D'Effiat; zie n°. 1061, p. 29 n. 10.
11 Zie n°. 1200 p. 203 n. 4.
12 Michel de Marillac; zie n°. 1078 p. 53 n. 11.
13 Zie n°. 1078, p. 54 n. 7.
14 Zie n°. 1078, p. 53 n. 11.
15 De Richelieu.

De princesse van Mantua[1], daer 's conincx broeder[2] amoureux van is, heeft aen de coninginne-moeder[3] gerecommandeert de saecke van haer vader: de coninginne[4] heeft begeert zij in een clooster haer voor een tijd soude retireren, gelijck sij oock heeft gedaen seggende oock veel lyever haer voor altijd in een religie te willen begeven dan haers vader's saecke te verachteren. Evenwel heeft 's conincx' broeder haer op de wegh naegevolght ende gesproocken, 't welck de coninginne-moeder mishaeght, dye uytermaeten zeer ijvert over het huwelijck, dat sij voor heeft met de dochter van Florence[5].

Onse ambassadeurs[6] vorderen niet anders als particuliere saecken ende dat noch zeer slappelijck.

Ick heb verstaen het gepasseerde tot Amsterdam[7] ten tijde den prins daer is geweest wel particulierlijck, verlang nae 't vorder. Ick heb hyer een caerte gezyen van Santvlyet ende 't gunt daerontrent is, gedruckt tot Antwerpen. Ick en weet niet, off men dye daer bij uE. mede heeft ende off dye goed is. Vaertwel met de vrunden.

Den XXIX April XVI^{c}XXVIII.

UE. dyenstwillige broeder
H. de Groot.

Tot Parijs.

Men seyt hyer sterck, datter in Engelant handeling is met Spaegnie.

Adres: Mijnheer Mijnheer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide van Hollant. In 's Gravenhage.

Port. 29.

1255. 1628 mei 6. Aan Willem de Groot[8].

Quo tempore tuae, mi frater, scriptae 17 Aprilis mihi redditae sunt, nihil erat quod rescriberem. Ac ne nunc quidem est nisi quod legatorum nostrorum[9] negotia et consilia de pace cum Britannis tarde procedunt. Atque interim dicuntur Ordines Britanniae Rupellam quasi liberam civitatem in suam recepisse tutelam et creditur jam classis in mari esse, adversus quam rex et Galli magnis animis se parant; terra quidem exercitum habentes octodecim ferme millium, in portu autem praeter submersas aliam vim navium partim connexarum, partim huc illuc discurrentium; nec desunt cuncta, quae incendendis aut retinendis hostium navibus vetus aut nostra aetas reperit. Exitus in dubio est, sed qualiscunque futurus est, video evitari

1 Maria Louisa, dochter van Carlo Gonzaga.
2 Gaston, hertog van Orléans.
3 Maria de Medici.
4 Maria de Medici.
5 Margareta de Medici, dochter van Cosimo en zuster van Ferdinand II, groothertog van Toscane. Zij was verloofd met Odoardo Farnese, hertog van Parma.
6 Zie n°. 1213, p. 222 n. 6.
7 Zie n°. 1250 en n°. 1248, p. 283 n. 3.
8 Gedrukt *Epist.*, p. 806.
9 Zie n°. 1213, p. 222 n. 6.

non posse, quin incalescant odia et difficilior reddatur pacis ratio. His propriis rebus involuta Gallia duci Mantuano[10], quem imperator[11],

10 Carlo Gonzaga.
11 Ferdinand II.

Hispanus et Sabaudus latrocinio magis quam bello impetunt - nullus est enim probabilis adversus eum praetextus - nihil praestare majus potest, quam ut ei liceat hic suo sumptu militem scribere, quod gnaviter facit oppigneratis aut venundatis, quae hic tenet.

Lamairius[1] hic ut sperare nos jusserat, non comparet. Rogo igitur videas, ecqua alia sit ratio huc mittendi Vossiana[2], nam ego fidem meam viro magno obstrinxi. De Phaenissis[3], de Institutionibus[4] non repetam.

Quid remonstrantes impetraturi sint suis supplicationibus avebo resciscere. Debyaei[5] familiam rogo meo et uxoris nomine salutes et omnia ipsis officia deferas. Parentibus, consanguineis, affinibus salutem. 6 Maji 1628.

Tui amantissimus frater
H. Grotius.

1256. 1628 mei 6. Aan N. van Reigersberch[6].

Mon frère,

De uwen van den XXIIe April heb ick al over eenige daegen ontfangen, dan gewacht te beantwoorden tot desen ordinarissen dagh ende gebruyckt den wegh, dye uE. tot noch toe heeft geordonneert over Amsterdam.

De tijdinge van dye stadt heb ick wel particulierlijck verstaen door neeff Brasser's schrijven[7]. Van Meden[8] heeft het meeste contentement niet. Wij sullen zyen, wat op de requeste van de remonstranten sal volgen.

Wat ons particulier aengaet, ick ende mijn huysvrouw vinden niet goed, dat eenigh versoeck geschiede. Michyel Pauw[9] is wederom tot tweemael bij ons geweest willende, dat wij geloofden, dat sij garen saegen mij weder in 't land tot contentement, waernae wij toonden niet zeer geaerth te zijn, als ons wel connende hyer generen. Monsr. Justel[10] is oock bij mij geweest met mons^{r}. Hottoman[11], comende soo 't scheen van de extraordinarisse ambassadeurs[12], seggende te hoopen, dat ick soude worden gerestabiliert ende dat den hertogh van Bouillon, den vader[13] ende desen[14], mij altijd goed hadden gegunt, 't welck ick seyde oock uyt andere verstaen te hebben. 't Scheen hij wilde te kennen geven, dat het gebesoigneerde tot Amsterdam ende de bevordering van veele oude regierders in de regiering daertoe de wegh baende. Ick

1 De Leidse uitgever J. le Maire.
2 In de brieven aan Willem van deze tijd is herhaaldelijk sprake van boeken van Vossius en de kosten ervan.
3 Zie n°. 1241, p. 268 n. 3.
4 Zie n°. 1222, p. 239 n. 1.
5 Joris de Bie was begin april overleden.
6 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. Hllb. Eigenh. oorspr.
7 N°. 1250.
8 Johannes Wtenbogaert; voor het request: Rogge, *Wtenb. en zijn tijd* III, p. 175 vv.
9 Zie n°. 1240, p. 265 n. 4.
10 Zie n°. 1204, p. 212 n. 8.
11 Jean Hotman.
12 Zie n°. 1213, p. 222 n. 6.
13 Henri de la Tour d'Auvergne, in 1623 overleden.
14 Frédéric Maurice de la Tour d'Auvergne.

seyde, dat ick meende, dat de regierders andere luyden genoech hadden, daervan sij haer conden laeten dyenen ende dat

ick contentement conde nemen in den jegenwoordigen stant. Alsoo hij in 't propoost quam van de Apologie[1] ende de prefatie van Stobaeus[2], seyde ick niet gedaen te hebben uyt passie, maer met raed, dat de Apologie t'eenemael noodigh was tot defensie van mijn eere ende dat de gevolghden ban mij genoodsaeckt had weder yet te seggen, 't welck ick soo getempert had, dat ick niet den staet nochte alle regierders, maer alleen weynigen sulcx imputeerde, dyen ick oock niet en hadde genoemt. Dat mij van 't gunt ick tot voorstant van mijn eer gedaen had noyt en soude rouwen. Mijn huysvrouw, dye daerbij was, wat syeckelijck op het bedde leggende - doch is nu beter - sprack daermede het haere toe. Ick voughde daerbij, dat deghenen, dye in ons landt de macht in handen hadden gehadt, haere resolutiën door haere deurwaerders hadden doen publiceren; dat ick geen andere sargeanten en had als de druckers. Hij seyde, dat hij meende, dat ick nu soo niet schrijven en soude. Ick seyde, dat ick meende, dat dye nu in de regiering zijn mij soo niet en souden willen tracteren ende alsoo noodsaecken om op dye manier te schrijven. Justel seyde altemet bij mij te willen comen. Soo daer yet vorder van voorcomt, sal uE. adviseren. Ondertusschen sal goed sijn, dat Neeff[3] dit wete. Nopende een tractement uyt ons landt, mijne intentie is noyt geweest 't selve te refuseren, het soude ons al te wel comen, maer ick heb alleen de difficulteyt geproponeert ende gesocht te weten hoe ende waervoor.

Mij hyer in de communie van dye van Charenton te geven, vinde ick niet oorbaer, maer wel merck ick, dat door mijne schriften ende propoosten de allergeleerdsten van de religie off van ons gevoelen leren als mons^{r}. de Saumaise[4], off de tolerantie beginnen te prijsen gelijck mons^{r}. Justel - dye zeer prees het bouck Vossii de historia Pelagiana[5] - ende twee predicanten van Charenton. Ick meen, dat dat getal alle daegen sal wassen, soo uyt vrese van door precysheyt eenige van de haere hyer te verlyesen, als om niet tegen te hebben deghenen, dye in ons landt van 't remonstrantsche gevoelen professie doen ofte immers 't selve eenigermaeten favorizeren.

Langerack[6] heeft hyer in presentie van 's conincx commissarissen onse extraordinarissen, dye seyden, dat hij buyten zijn last was gegaen, gecontradiceert met vehementie. Den heer van Somerdijck[7] maeckt hem niet zeer aengenaem. Daer was onlanx swaericheyt gemaeckt een generaele permissie te geven aen alle, dye in ons landt souden willen gaen dyenen, omdat veele dat pretext waernemende nae Engelant gingen, maer men was tevrede dye paspoort te geven, daer de colonellen ofte andere van qualiteyt voor spraecken. Hyertegen heeft hij aen de coninginne-moeder[8] gedeclameert ende nae zijn harangue Haere Ma^{t}. gebeden, dat zij geen advys en soude willen nemen dan van den raedt, dye daer present was, 't welck was den mareschal de Chastillon[9] ende eenige anderen

1 Zie n°. 1225, p. 242 n. 7.
2 Zie n°. 1249, p. 284 n. 7.
3 Frederik Hendrik.
4 Cl. Saumaise, later hoogleraar te Leiden. Voor de namen der twee predikanten zie n°. 1249 in margine.
5 *Historia de controversiis, quae Pelagius eiusque reliquiae moverunt. Libri VII*, 1618.
6 Gideon van den Boetzelaer, heer van Langerak.
7 Fr. van Aerssen, heer van Sommelsdijk.
8 Maria de Medici.
9 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon.

van de religie. De coninginne heeft sulcx niet goedgevonden ende veel minder monsieur de la Villauclercqs[1], dye meest gedenoteert wierd.

Onse extraordinarissen spreecken de commissarissen niet aen dan op de dagen van de audientie ende daer noch niet dan van de saecken van de schippers ende van de oude restanten, soodat men oordeelt, dat zij wachten op het exploict, dat d'Engelschen doen sullen, dye men seyt in zee te zijn, doch noch niet bij Rochelle. Den coning is gereed tot een bataille, soo zij landen; soo niet, om met X off twaelff schepen tot oorlogh toegerust, voorts een groot getal van schuyten ende barquen, dye vol edelluyden ende vyerwercken sullen zijn, de vloot te beschaedigen ende aff te keeren. Hij heeft aen sijn moeder geschreven met zijn eygen handt, dat Godt hem magh straffen om zijn sonden, maer dat hij menschelijcker wijse niet en vreest ende daerenboven oock vertrouwt, dat Godt nae zijne barmherticheyt hem gunstigh sal zijn gelijck voor desen. Echter merck ick, dat alle verstandigen meenen, dat lichtelijck geduyrende het gevecht eenige schepen met vivres sullen passeren. UE. sal misschyen daer gesyen hebben de nieuwe caerte van Rochelle ende 't belegh, gemaeckt bij Tavernier[2]. Maer uE. moet weten, dat de steccade, dye voor de gesoncke schepen is, dye men noemt les chandeliers de mons[r]. de Marillac[3], maer begonnen werck en is, ende 't gunt voorgenomen is gestelt, off het waer gemaekt, doch soo d'Engelschen wat verbeyden, men acht dat den dijck, nae dat nu het werck voortgaet, in vijff off ses weecken soude mogen volmaeckt zijn. Oock soo d'Engelschen schoon comen ende niet wel van alles en sijn geprovideert, sullen licht haer hooft stooten.

De marquys Defiat[4] heeft voor mons[r]. de Hayes[5] aen den cardinael[6] geschreven ende hout hem, off hij niet en twijffelde aen het succes. Ick heb advysen gesyen van een maistre des requestes[7], dye bij den cardinael en Basse Normandie is gedeputeert geweest ende aldaer volgens zijne last het commercie met d'Engelschen nietjegenstande het oorlogh heeft gerestabilieert, dye schrijft, dat met de Engelsche vloot eenige schepen comen tot Middelburgh ende Vlissingen toegemaeckt ende ten halve geladen om te beter te passeren. In Engelant, soo men hyer adviseert, is bij 't parlement de protectie van Rochelle aengenomen belovende bij het tractaet dye van Rochelle de Engelschen wederom te assisteren selff tegen Vrancrijck, soo Engelant tot oorsaecke van dit tractaet aengetast werdt.

Van Grol sal ick de papieren verwachten, oock hetgunt te becomen sal zijn van de Venloosche gravingh[8] ende Santvlyet.

Nopende het emblema soude garen wat naerder de intentie van den persoon weten. Doch alsoo uE. aenhout, sal op 't wel behaegen dry voorslaegen doen. 't Eerste genomen van een Lacedemonische vrouw, dye het schild aen haer soon gevende, seyde: *ἢ τὰν ἢ ἐπι τὰν*: aut hunc aut super hunc[9]. Dat is:

1 Zie n°. 1232, 254 n. 3.
2 Melchior Tavernier (1544-1641), befaamd graveur.
3 Naar de maarschalk Louis de Marillac of diens broer, de garde des sceaux Michel.
4 D'Effiat, zie n°. 1061, p. 29 n. 10.
5 Zie n°. 1200, p. 203 n. 4.
6 De Richelieu.
7 Misschien Paul Hay du Chastelet; zie n°. 1242, p. 271 n. 8.
8 Fossa Eugeniana; zie n°. 1245, p. 274 n. 10.
9 Zie Pseudo-Plutarchus, *Apophthegmata Laconica (Lacaenarum)*, § 16.

off brenght dit weder t'huys off wordt daerop weder t'huys gebracht; maer in plaets van dye Lacedemonische vrouw wilde ick ons vaderlant stellen met seven souveraine croonen op het hoofdt, een groen fraey cleed, doch doorloopen met groote rivieren, onder aen den boord blaeuwe zeebaeren. Het tweede een laurierboom, waerop gegriffijt soude zijn een olijftack met dese devyse: Requies parienda labore ofte Pax macte paranda. Het derde drye teyckenen van den Zoodiaeck, dye malcander vervolgen, den leeuw ende de maegd met de schalen, dye de ouden Iustitiam seggen te zijn met dit woordt: Vis ducit ad aequum[1].

De saecke van de schippers, welcker schepen zijn aengehaelt, recommandere ick dagelijcx tot betaelinge, meenende daeraen ons landt ende den coning dyenst te doen. Ick vinde les ministres d'estat daertoe zeer genegen, maer den superintendent[2] is wat traegh ende difficyl. Ick en sal niet naelaeten al te doen dat in mij is.

Den hertogh van Mantue[3] licht hyer veel gelt ende volck. Meer en heeft hij van Vrancrijck voor desen tijdt niet te verwachten, alsoo het haere gelegentheyt nu niet en is haer tegen den keyser, dye soo groote legers heeft, te verclaeren. Den nuntius van den paus[4] is evenwel nae 't leger om de saecke te recommanderen. Sij bedriegen haer zeer, dye menen, dat de interesten van den paus ende van den coning van Spaegnie altijd te samen draven.

De heer van Valckenburgh[5] had van mij begeert, dat ick hem soude laeten weten, wanneer onse extraordinarisse ambassadeurs souden aengecomen zijn ende met wat train. Dit heb ick gedaen, hij heeft mij geantwoord den VIe April ende mij geadviseert hebbende 't gunt in dye quartieren passeert comende tot zijn particulier seyt, dat eenige Orangeoisen bij den prins van Orangie ende zijnen raed openbaerlijck tegen hem worden gesupporteert, dat hij haer sooveel werck sal geven als zij hem ende de saecken soo beleyden dat deghenen, dye oorsaeck sijn van dese violente proceduyren, sich niet wel daerbij sullen bevinden. Men heeft, seyt hij, met den prins gespeelt, gelijck de ligue met Heyndrick de derde dede, hem haere conspiratie tegen zijne getrouste dyenaers doende advoueren, jae selff teyckenen, want Sijn Ex^{tie}. de parthije van drye ofte vyer Orangeoisen tegens mij ende deghenen, dye alhier den staet hebben helpen salveren, letterlijck opgenomen heeft in faveur van deghenen, dye hyer tevoren ende haere voorouders van tijt tot tijt tegen de prinsen gerebelleert hebben ende de principauté aen vrunden hebben overgelevert: soo verre gaet de passie ende haet sonder reden et adeo occaecat homines fortuna[6]. Voor mij ben geresolveert het uyterste daerop te verwachten. Dit stuck sal daerentusschen dapper door Vosbergen[7] geanimeert werden, dewelcke de authoriteyt, dye hij ad tempus in deze ambassade is hebbende, dapper sal willen doen valideren tot mijne ruine ende destructiën, maer ick sal oock resorten doen moveren, daer hij met alle zijn vermeende wijsheyt weynigh raed toe vinden sal, verhopende, dat de reden ende de tijd de rechtvaer-

1 Mogelijk geïnspireerd door Cicero, *Pro Sextio* 17 (39): vim vi depulsam, of id., *Pro Milone* 4 (9): vis vi illata defenditur.
2 D'Effiat; zie n°. 1061, p. 29 n. 10.
3 Carlo Gonzaga.
4 Giovanni Francesco Guidi del Bagno.
5 Zie over hem n°. 1218, p. 231 n. 9; de raad van de prins is Dirk Dimmer.
6 Zie Livius, V 37, 1.
7 Caspar van Vosbergen.

dicheyt van mijne proceduyren gefundeert op de necessiteyt openbaeren ende doen approberen sal. Hactenus ille.

Nu soo verstae ick seeckerlijck, dat de gouverneur van Montélimar[1] brieven heeft geïntercipieert, dye oock hyer zijn gesonden, van mons^{r}. de Rohan[2] aen den heer oft soo hij hem intituleert den marquys van Valckenburgh, gedateert den 12 April laestleden, waerbij men merckt een groote intelligentie tusschen henluyden, alsoo denselven de Rohan aen den heer van Valckenburgh adviseert zijne progresse in Dauphiné, hoe dat hij het gouvernement van Pousin gegeven had aen den heer de S^{t}. André[3]. Een deel van den brieff is in cijfer, daer is oock wat in van de correspondentie met den grave van Soissons[4]. Daerbij waeren oock brieven van den selve heer van Rohan aen Juliaen[5], den advocat-fiscael van Sijn Excellentie, ende aen Chambrun[6], den minister tot Orangie, alles toonende een groote ende nauwe intelligentie, waervan uE. Sijn Ex^{tie}. sal gelieven te adviseren. Ick sal hem bij alle gelegentheyt soucken oprechte dyensten te doen, wetende zijne intentiën; dye voor desen niet ten beste van Sijn Ex^{tie}. hebben gesproocken, spreecken heel loffelijck insonderheyt nae dit stuck van Amsterdam.

Ick meen uE. geadviseert te hebben, dat ick aen de heer burgemeester Graeff[7] heb geschreven door zijne soonen. Paeuw[8] ried mij, dat ick oock aen de heer Oetgens[9], dye hij seyde sijn oom te zijn ende mij te hebben doen groeten, soude schrijven. 't Heeft mij genoech gedacht de groetenisse wederom te doen. Maer uE. wordt gebeden 't advys van dye twee heeren - oock van den heer Bas[10] ende van d' heer Beaumont[11], als hij sal gecomen sijn, wel te ondertasten. Oock met d' heer Van der Mylen[12], Meerman[13], Basius[14] ende anderen te communiceren om op alles wel te letten.

Wij doen onse gebiedenisse.

Den VIe Mey XVI^{c}XXVIII tot Parijs.

UE. dyenstwillige broeder
H. de Groot.

1 François de Grolée, marquis de Viriville, werd op 8 juli 1625 tot gouverneur van Montélimar benoemd. Hij werd in deze functie opgevolgd door zijn zoon Charles, die op zijn beurt als gouverneur werd opgevolgd door zijn zoon Joseph-François, comte de Viriville († 1705).

2 Zie n°. 1059, p. 27 n. 5.

3 Alexandre Du Puy-Montbrun (1600-1673), markies van St. André; zie over hem le Comte A. de Pontbrian, *Histoire de la Principauté d'Orange, Suivie de lettres inédites des princes d'Orange, des rois de France, du comte de Grignan, etc., etc.* Avignon 1891, chap. X passim, p. 177 vv., p. 185 vv; zie ook Avenel, *Lettres du Cardinal de Richelieu* III, p. 323, 324 en 328.

4 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.

5 Zie n°. 1150, p. 131 n. 7 en n°. 1152, p. 134 n. 4.

6 aant. Kerkelijk bedienaar te Orange; zie A. de Pontbrian, *Histoire de la Principauté d'Orange*, p. 190 n. (3).

7 De Amsterdamse burgemeester Jacob de Graeff; zie n°. 1251.

8 Zie n^{o}, 1240, p. 265 n. 4.

9 Zie n°. 1240 p. 265 en n. 5 aldaar.

10 Dirck Jacobsz. Bas; zie n°. 1220.

11 Simon van Beaumont.

12 Corn. van der Mylen.

13 Dirck Meerman; zie n°. 1110, p. 86 n. 6.

14 Mr. Johan Basius; zie II, p. 239 n. 1.

's Conincx leger voor Rochelle is nu wel XVIII^{m}. man effectivement.

Adres: Mijnheer Mijnheer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant.
Port.
In 's Gravenhage.

1257. 1628 mei 13. Aan G.M. Lingelsheim[1].

Putabam iam ferendis adversis occaluisse me, neque novo vulneri in me locum patere, cum intellecto morbo tuo, optime Lingelshemi, totus inhorrui et experimento didici, quantum mihi ad indolentiam restaret. Sed te iam spero omnium bonorum votis, quae nunquam tibi desunt, utinam et meis, restitutum meliori valetudini, cuius spem bonam Venator tuus[2] mihi fecit, cui ego plurimum debeo, primum quod tui, id est hominis mei amantissimi, vices obire, deinde quod libellum meum, utinam tam utilem quam honesto proposito scriptum, etiam ab illis popularibus tuis, qui latine nesciunt, intelligi voluit. Gratulor mihi tam faventis iudicii benignitate. Sed nimirum hoc quoque ut multa tibi debeo, qui ubicunque es, ibi amici mihi deesse non possunt.

Etiam in publico debito partem meam agnosco, cum Gruteri[3] memoriam celebrandam sibi sumit, viri, quem et ob summa in literas merita suspexi et ob singularem candorem amavi semper. Ego quanti Gruterum faciam, expressi non tam loquendo, quam causam reddendo, cur taceam. Epigramma huic excusationi dicatum tu quoque pro solita tua bonitate ut excuses, rogo.

Syllabi[4] exemplaria ei[5] dedi, qui colligendi laborem sumpserat, non infructuosum, si principes et episcopi incipiant intelligere, quid sui sit muneris. Berneggeri[6] praefatio vere Christiana est et tanti, quanti ipse Syllabus. Ipsi et Venatori, viris tua amicitia dignissimis, cuius ego quoque partem nostrae veteris necessitudinis iure mihi postulo, hanc epistolam tecum volo esse communem.

Valete omnes.
XIII. Maii 1628. Lutetiae.
Tuus tibi addictissimus
H. Grotius.

Parve, nec in longum spatio defuse, sed idem

1 Copie Kon. Bibl. Kopenhagen, Ny kgl. Saml. n°. 617, 101-102 BS. Gedrukt Reifferscheid, *Quellen* I. p. 323.

2 De dichter Balthasar Venator (1594?-1664) tot september van dit jaar nog onderwijzer van Lingelsheims kinderen. Hij had blijkens een brief van M. Opitz aan August Buchner dd. 31 maart 1629 *(Archiv für Litteraturgeschichte* herausgegeben von Dr. Franz Schnorr von Carolsfeld, V Band. Leipzig 1876, p. 349-350; bij Reifferscheid, *Quell.* I, p. 840) het plan Grotius' *De Veritate religionis Christianae* in het Duits te vertalen.

3 Janus Gruterus, Jan de Gruytere, Zuidnederlands filoloog en historicus, sedert 1592 professor in de geschiedenis te Heidelberg, was aldaar op 10 september 1627 overleden.

4 In een brief van 10 september 1628 schreef Matthias Bernegger aan B.G. Nüssler aant.: 'Ne autem omnino vacuae tacitaeque meae veniant, mitto cum alia, quae sub manum forte se dabant, tum praecipue Syllabum Irenicorum autorum, ab H. Grotio - probe nosti, qui quantusque vir ille sit - aliquot ante mensibus ad nos transmissum et cum praefatiuncula qualicunque mea nuper hic excusum'. (Reifferscheid, *Quell.* I, p. 337). Zie over deze *Syllabus* ook Grotius' brief aan zijn broer Willem dd. 4 januari 1642 *(Epist.*, p. 391 n°. 581), voorts n°. 1147.

5 Jean Hotman; zie n°. 1045, p. 2 en n. 3 aldaar.

6 Matthias Bernegger (1582-1640), filoloog en historicus, hoogleraar te Straatsburg.

Teutonis imperii gloria magna Nicer,

Multa quidem laete quondam spectata requiris,
Et cur indoleas, plurima causa tibi est,
Cur ferias planctu ripas miserabilis unda,
Cur lacrimis mixto flumine moestus eas.
Mi neque tot privata vacat, neque publica flere
Damna, tot in causas ne ferar, una facit:
Cana situ manus et veteris monumenta papyri,
Praemia quae belli maxima Tybris habet.
Sed solamen erat nobis Gruterus abunde
Et pro mille libris optimus ipse liber.
Ille quod ante oculis, fido mox pectore servans,
Innumerum memori mente tenebat opus.
Hunc quoque perdidimus, ne quis iam possit ab orbe
Germano foedam pellere barbariem.
Tene ego, tene meis ausim lugere Camoenis,
Et sperem post te verba latina loqui!
Non faciam, tantos deceant quae sola dolores,
Sunt vasti gemitus et sine voce soni.

Adres: Amplissimo summarumque virtutum viro Georgio Michaeli Lingelshemio. Argentoratum.

1258. 1628 mei 13. Aan N. van Reigersberch[1].

Mon frère,

UE. laeste, dye ick ontfangen heb, is geweest van den XXIIe. Ick heb van weeck tot weeck geschreven ende noch laest door de wegh van Amsterdam, dye ick nu wederom neme.

Men houdt hyer voor seecker, dat de Engelschen tweemael in zee zijn geweest ende nyet alleen terugge zijn gekeert, maer oock de schepen hebben ontladen, verstaende 's conincx preparaten. Misschyen oock inclineerende tot vrede, doordyen zij de toerustinge, dye in Spaignie geschyet ende op Yrlant wel soude moghen uytvallen, apprehenderen, veel oock door jalousie tegen Buckingham[2] alle zijne actie traduceren ende traverseren.

Den hertogh van Lorraine[3] arbeyd zeer tot de paix ende alrede is het commercie der Basse Normandie tusschen Vrancrijck ende Engelant gerestabilieert. Daer was een goed getal schepen ontrent het leger gezyen, 't welck eenige meenden Engelschen te zijn, andere schepen uyt onse landen gesonden om Rochelle te victuailleren, maer 't is bevonden, dat het Fransche schepen zijn, comende om sout ende meteene wat toevoer brengende voor het leger. Dye van de religie, dye alle ding eer verlyesen als de hoope, meenen, dat de Engelschen gekeert zijn, omdat sij geadviseert waeren, dat Rochelle noch geen gebreck en hadde van vivres, ende oversulcx tijdt hebben willen nemen om stercker te equipperen ende de herfstvloeden

1 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. Hllc. Eigenh. oorspr.
2 George Villiers, hertog van Buckingham.
3 Charles de Lorraine; zie over hem n[o]. 1200, p. 206 n. 6.

waer te nemen. Maer voor dyen tijdt sal apparent den dijck, dye nu wonder wel voortgaet, gemaeckt zijn ende alle toeganck te water t'enemael

benemen. Onlancx een gevangen, dye gehangen soude worden, heeft versocht den coning te spreecken, heeft verclaert, datter geen vivres en waeren in de stadt noch te water in en quamen, maer wel te landen door oogluyckinge ende corruptiën van de wachten van het leger, waerover hij bevrijt ende de beschuldichde zijn gehangen. Oock is hyer gecomen een eedt, dye de burgerije van Rochelle hebben gedaen van ten uyterste te persisteren ende te doen hangen, dye eerst van accoord sal spreecken. Den coning is geresolveert een tweede heraut aen de stadt te senden, hij maeckt reekenynge, gelijck oock den cardinael[1], binnen twee maenden meester te zijn.

Den hertogh van Mantua[2] heeft eenige Spaegnaerden in het Mantuan geslagen; doet groote lichtinge. Den paus favorizeert hem zeer ende heeft de Switsers, catholycken ende protestanten, tsamen doen vereenigen tot onderlinge bescherming ende sluyting van de passagie voor uytheemsche trouppen; toont in alle zijne actiën zeer wijs te zijn. De ambassadeurs van Denemarcken[3] hoopen, dat dit oorlogh in Italië Duytschlant wat sal verschoonen, blijven hyer noch solliciterende om geldt, dat haer belooft is. Daer is oock een edelman hyer gecomen van den coning van Sweden, dyen ick nyet en heb gesyen, waeruyt uE. can oordeelen, dat op het seggen van Narsius[4] geen groot fundament en is te maecken.

Men spreeckt van 't restablissement van den graeff van Soissons[5].

Ick heb aen monsieur de la Villauclercq[6] ter occasie van de geïntercipieerde brieven van den heer Valckenburgh[7] geseyt, dat desselfs actiën niet en zijn nae de wille van Sijn Ex^{tie}.[8]. Hij seyde, soo Sijn Ex^{tie}. wilde, dat men hem wel van daer soude helpen; seyde oock te wenschen, dat Sijn Ex^{tie}. bij Chasteaurenard noch eenige heerlijckheden soude willen coopen om te samen te mogen erigeren een duché. Hij en soude niet quaelijck gesint zijn om als extraordinaris te gaen in ons landt; heeft aen den cardinael volgens mijne instructie tot tweemael nu geadviseert, datter wel middel is om in onsen staet te stellen een beter intelligentie met dese croone ende dat veele luyden van qualiteyt daertoe zijn geaffectioneert, bescheydende onse twee ambassadeurs-extraordinaris[9] nae haere humeuren ende hen doende gedencken, dat hij voor desen sulcx nyet vresende bij Arsens[10] was bedrogen geweest, gelijck hij bekent hadde. Dit doet hij te lyever, omdat dye ambassadeurs hem alles verbergen ende Bulion[11] bij wijlen alleen aenspreecken, maer meest heymelijck trachten te handelen met den cardinael door entremise van mons^{r}. de Bouteillière[12], secrétaire de la reine-mère[13] ende confident van

1 De Richelieu.
2 Carlo Gonzaga.
3 Zie n°. 1249 en n°. 1215, p. 227 n. 7.
4 Dit slaat op herhaaldelijk gedane mededelingen uit het vaderland omtrent aanbiedingen uit Zweden, die Grotius echter niet hebben bereikt; zie n°. 1063, p. 34 en n. 1 t.p.
5 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
6 Zie n°. 1232, p. 254 n. 3.
7 Zie over hem n°. 1218, 231 n. 9. Ter zake zie n°. 1256, p. 299.
8 Frederik Hendrik.
9 Zie n°. 1213, p. 222 n. 6.
10 Fr. van Aerssen.
11 Zie n°. 1216, p. 228 n. 10.
12 Claude le Bouthillier de Chavigny aant. (1581-1652), seigneur de Pont et de Fossigny, secrétaire des commandements de la Reine-mère en van 1628-1632 secrétaire d'État. Zie M. Prevost et Roman d'Amat, *Dictionnaire de Biographie Française*, t. VII. Paris 1956, s.v.
13 Maria de Medici.

den cardinael. De ambassade in den Hage staet noch onseecker tusschen monsieur de Baugy[1] ende monsieur de Hayes[2], dye mij groote vrundschap toont ende hem (schept) als solliciteur van mijne cleyne affaires tot mijne groote ontlasting, soodat hij mij wel te pas sal comen, soo hij hyer blijt; soo hij oock de ambassade becomt, sal Sijn Ex^{tie}. daer een goed vrundt aen hebben, gelijck hij oock altijdt getoont heeft aen dye van Chasteaurenard, zijnde buyren van sijn gouvernement van Montargis.

De pensioenen van alle de drye soonen van Savoyen[3] worden hyer opgehouden in Vrancrijck, omdat de hertogh van Savoye soo opentlijck de parthye aenneemt van Spaegnie. Evenwel laet men vanhyer niet te rockenen Spaegnien tot een inval in Yrlant, maer de Spaegnaerden, meen ick, sullen seggen: gaet voor off laet ons te samen gaen. Dat dit geruchte [gaet], can almede dyenen tot de paix, dye voorwaer zeer nodigh [en is] voor beyde de rijcken ende voor den gemeenen stant.

Monsieur de Hayes heeft mij ernstelijck gesondeert, soo mijn restablissement in Holland niet en soude willen vallen, off ick mij niet en soude willen t'eenemael Fransch maecken ende alle interessen van mijn landt aen een zijde stellen om te meer vertrouwt te werden. Een Nederlander, genaemt Coomans[4], dye bij eenighe grooten dickmael comt, is mij op hetselve wesen sonderen. Ick heb geseyt, dat ick bij alle gelegentheyt socht den coning dyenst te doen ende dat ick hoopte, dat sulcx niet en soude strijden met de conservatie van onsen staet als werdende oock bij den coning beharticht. Dit schrijff ick daerom, omdat uE. soudt considereren, dat de onseeckerheyt ende irresolutie veele dingen verachtert. Ick meen, soo ick Vrancrijck in alles wel dyene, insonderheyt in het stuck van de navigatie ende commercie, dat ick wel een staet van maistre de requestes soude connen becomen, dye mijn patrimonie vrij wat beter soude stellen. Op de discoursen vanweegen le duc de Boillon[5] - dyen ick voortaen Martianus sal noemen ende zijn dyenaer[6] Leo - voorgenomen, dyent rijpelijck gelet. 't Can zijn, dat Aurelianus[7] meent mij daerdoor te amuseren, om off hyer nyet te doen tegen hem off mij niet te geven in dyenst van Vitellius[8], 't welck ick meen is 't niet bij hem immers bij andere geaprehendeert te worden. Misschyen dat hij oock vreest, dat het in sijn absentie ende in andere maniere als hij begeert soude mogen geschieden. 't Zij in wat intentie dat sulcx geschyet, men moet zyen, off men sich van Martianus can dyenen.

't Is mij leed, dat ick noch niet en verstae tot voordeel van Diocletianus[9], maer wel van de suyvering van Brunings[10] ende .....pendering van Mus,[11]

1 Zie n°. 1242, p. 271 n. 5.
2 Zie n°. 1200, p. 203 n. 4.
3 Vittorio Amadeo aant. (1587-1637), Maurizio (1593-1657) en Tommaso Francesco (1593-1656).
4 Misschien de Comans, vermeld bij Avenel, *Lettres de Richelieu* t. 2, p. 780.
5 In de tekst in code; bedoeld wordt Frédéric Maurice de la Tour d'Auvergne, duc de Bouillon.
6 Christophe Justel; zie n°. 1204, p. 212 n. 8.
7 Fr. van Aerssen.
8 Keizer Ferdinand II.
9 Corn. van der Myle.
10 Zie n°. 1244, p. 273 n. 8.
11 Hugo Muys van Holy, destijds een der 24 rechters.

daer uE. can zyen, off met den lesten yet goeds te doen is, gelijck mijn huysvrouw wel meent, dat hij ons niet tegen en is. UE. gelieve mij van alles pertinentelijck te adviseren.

UE. dyenstwillige broeder
H. de Groot.

Den XIII Mey XVI^{c}XXVIII.

Eenige meenen, dat Spinola[1] wel mochte naer Yrlant gesonden worden, Ick nyet. Mijn bouck de Veritate Religionis Christiane[2] wordt in het hoogduytsch overgeset tot Straesburgh[3]. Veele presenteren haer dyenst om 't in 't Fransch te doen oversetten, catholycken ende van de religie. Ick laet haer doen sonder het mij aen te trecken.

Adres: Mijn Heer Mijn Heer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant.
In 's Gravenhage.

1259. 1628 mei 17. Aan Willem de Groot[4].

Quod rarius scribo, frater carissime, non oblivione vestri accidit, sed quod nihil incidit scribi dignum, quod et ipsum scribi sane potest, sed semel. Repetitum enim fastidio sit, adde et supervacuo oneri. Nunc vero peccaturum me fuisse fateor, ni scriberem. Erant enim amici, qui ad vos proficiscebantur. Et habebam libellos aliquos, quibus te donarem. Alter Syriacum poëma est, sane *σφιγγῶδες*, sed cujus nodos ego jam apud me solvisse mihi videor; quo magis desidero vestra et amicorum inter Batavos intelligere judicia, ut meum inde aut confirmen aut corrigam. Alter indiculus[5] est eorum, quae ad componenda Ecclesiae dissidia scripta aut laborata sunt, honesta voto, eventu inutilia hactenus et suasoribus damnosa. Sed bona consilia per se talia sunt etiam ubi exitus contra est. Editus est liber non Aureliae, ut praefert titulus, sed Argentorati, et praefatio scripta a viro erudito ac moderati judicii Berneggero[6], eloquentiae ibidem professore.

His addam nuntios recentes laetos tristibus mixtos, nisi quod mihi tristia sunt omnia, quae pacem impediunt. Regalimontium a principe Condaeo[7] captum est et victoria immodestius habita militis magis quam ducis culpa. Milites, qui inde exierant in Castrum oppidum, quod in obsequio regis manserat hactenus, recipi cum poscerent, a magistratu rejecti, plebis miserationem movere, eaque animorum inclinatione res mutatae et in Rohanii[8] causam statim descensum est. Sunt, qui de Montalbano paria exspectant.

1 Ambrosio Spinola, veldheer in Spaanse dienst.
2 Zie n°. 1237, p. 262 n. 4.
3 Zie n°. 1257, p. 300 n. 2.
4 Gedrukt *Epist.*, p. 806.
5 *Syllabus*; zie n°. 1257, p. 300 n. 4.
6 Zie n°. 1257, p. 300 n. 6.
7 Henri de Bourbon.
8 Zie n°. 1059, p. 27 n. 5.

Interim portui ad Rupellam imminet Anglorum classis navibus quinquaginta admodum, quarum regiae paucae, caetera pars onerariae. Rex, si terrestri proelio certandum sit, haud dubie superior octodecim millia circum se habens non inanibus numeris, sed reipsa. Caeterum, quae maris fortuna futura sit, incertae spes ac metus. Perpetua mersarum et lapidibus oppletarum navium series pro muro; deinde

alter ordo fluitantium navium, quas anchorae et rudentes devinctas habent. Aliae deinde lintres ac scaphae ad omnem vim arcendam, militem vecturae et tela et ignium alimenta et quae corrumpendis navibus saeculum nostrum aut vetus invenit. In utraque ripa machinarum magnae moles, ingens numerus, retinacula insuper, si quid navium illuc venti ac fluctus ferant. Sed et Anglis non deerunt spargendi incendii et ad divellendam compagem instrumenta. Neque Rupellani tam benigna occasione sibi deerunt conjurati nuper in necem eorum, qui de pace sermones severint et excluso regis feciali magis magisque indurati ad exuendum non jam obsequium, cujus olim ipsos pertaesum est, sed et reverentiam regis. Haec Deus omnia in meliorem vicem reponat.

Bruningium[1] absolutum cum scribas, puto simul perventurum in locum sibi destinatum, ut Mussio[2] scribenda imperet. Videmus hinc, qui venti flare perstent. Comitem Philippum Hohenloium[3] mortuum hic quidam ex propinquis ipsius nuntiavit. Scire aveo, an id patri nihil sit allaturum incommodi. Spinola[4] rediturus nunc putatur, sed incertis rumoribus. Velim de Vossianis[5] memineris ut fidem liberem: simulque pro amicis velim bina exemplaria Physicorum et Metaphysicorum Iacchaei[6].

Parentibus optimis et amicis omnia precor ex voto.

Lutetiae 17 Maji 1628.

Qui has fert literas Camerarii[7] est propinquus.

Tuus tui amantissimus frater

H. Grotius.

1260. 1628 mei 17. Aan J. Camerarius[8].

Proficiscente ad te, Camerari clarissime, noto ac propinquo tuo, non satis putavi, si voce ipsi mandata darem significandi memoris animi, nisi et scriptum testimonium adjungerem. Promiseram ipsi simul facturum me, ut scires siquid hic novi gereretur. Speraveram autem habiturum me laetum aliquid et quod publicas calamitates ex parte solaretur. Sed aliter evenit, ut hoc ipso tempore incalesceret bellum civile mixtum externo. Nam Regalimontium a principe Condaeo captum discimus; Castrum oppidum, quod in obsequio regis hactenus manserat, in Rohanii causam descendisse; tum vero magnam e Britannia classem imminere portui Rupellano hoc consilio, ut ad obsessos viam vi paret, quam contra regi copiae terrestres satis validae, at maritimae vires multo impares, nisi quod loco suo et pridem praeparatis objicibus et densis in utraque ripa machinis juvantur.

Ego etiamsi non patriae et rei communis causa, quarum curam nunquam ex animo ejeci, at certe amore studiorum, quibus infesta sunt arma et ingenito mihi

1 Zie n°. 1244, p. 273 n. 8.

2 Zie n°. 1258, p, 303 n. 11.

3 Zie n°. 1222, p. 239 n. 8.

4 Ambrosio Spinola, veldheer in Spaanse dienst.

5 Zie n°. 1255, p. 295 n. 2.

6 Zie n°. 1163, p. 154 n. 3.

7 Joachim Camerarius, zoon van Ludwig; zie over hem II, p. 505 n. 10. Wie met ‘propinquus’ bedoeld is, weet ik niet.

8 Gedrukt *Epist.*, p. 806. Vgl. voor de inhoud n°. 1259.

sanguinis odio, Deum ex animo veneror, ut pacem ubique si fieri possit, si id non datur, hic saltem restituat. Non dubitabis idem optare amicos, quos hic reliquisti, saepe tui totiusque nominis Camerarii memores, quibus nihil evenit dulcius quam ubi successus regis vestri[1] virtutibus pares nuntiantur.

Vale, Camerari doctissime, cum optimis parentibus, propinquis atque amicis.

Lutetiae 17 Maji 1628.

Tui nominis studiosissimus

H. Grotius.

1261. 1628 mei 20. Aan Willem de Groot[2].

En tibi, mi frater, praeloquium ad Phoenissas[3], quas sub prelo currere et quidem Serviniano laetus intelligo[4]. Ubi peracta erit editio, rogo, ut mature exemplaria Memmio[5] et amicis dispartienda huc veniant: simul etiam ut aliqua sit apud librarios copia. Ab omnibus enim accusor, quod libellus de Veritate religionis Christianae[6] hic nusquam prostet. Ea quoque me querela ut liberes rogo, nam alteram de Vossianis libris[7] hic non repeto. Scripsi enim ad te, jam triduum est, per Camerarii propinquum[8]. Eas te literas cum libellis comitantibus aut jam percepisse aut intra paucos dies percepturum confido. Quare nec quae de publicis negotiis disserui itero, sed hoc addam videre me contra Britannicae classis conatus valde animatos esse Gallos et tum illis munimentis suis, tum armis ac virtuti ipsiusque regis praesentiae multum confidere. At protestantes, qui hic sunt, etiam nova ab Anglis navium subsidia sibi pollicentur, nescio an non suo ipsorum malo. Adeo hic proletariae plebis turba in illos commota est, tanquam omnium horum malorum auctores. Crastino die quo tempore Carentonum ibitur, praesidia a regina matre[9] et magistratibus erunt apud urbis exitus et, siquid durius ingruat, per urbem quoque. Certe queri non possunt rectorum curam pro se claudicare. Sed, ut scis, plebs superstitione capta melius vatibus quam ducibus paret, quem morbum nec Amstelodami satis desaeviisse tristis intelligo. Langeracensis[10] quod palam coram regiis ministris affirmaverat se mandata secutum, idem palam coram iisdem negavit et *ἁμάρτημα μνημονικὸν* confessus est, paulo gravius quam illud Ciceronis, qui Ulyssem alicubi dixit pro Ajace. Vides quam pauci sint, quibus curae sit id, cujus rei causa ego tam diu tam dura perpetior. Etiam Carletonus[11] vides quantum abfuerit a generoso Bossizii[12] animo.

1 Gustaaf II Adolf.
2 Gedrukt *Epist.* p. 806.
3 In 1630 bij Ruart in Parijs verschenen; zie Ter Meulen-Diermanse n°. 496.
4 Er is blijkbaar reeds in 1628 sprake van een- Nederlandse - uitgave van het eerst in 1630 te Parijs verschenen werk. De aanduiding ‘prelum Servinianum’ doelt misschien op Elzevier? Men zie verder Ter Meulen-Diermanse, n°. 496 rem. 1 en ibid., n°. 497 remarque.
5 Henri de Mesmes, aan wie Grotius zijn *Phoenissae* opdroeg; zie n°. 1141, p. 122 n. 7.
6 Zie n°. 1237, p. 262 n. 4.
7 Zie n°. 1255, p 295 n. 2.
8 N°. 1259.
9 Maria de Medici.
10 Gideon van den Boetzelaer, heer van Langerak, gezant in Parijs.
11 Sir Dudley Carleton, de Engelse gezant in Den Haag.
12 J. de Thuméry, sieur de Boisise, in 1618 als buitengewoon gezant naar Den Haag gezonden en in 1621 overleden. Zie n°. 714 (dl. II, p. 165).

Miseret me Transamasianorum, quibus mala Mansfeldianis[1] non leviora intulerunt illi scilicet, qui ad illa vindicanda venerant; adeo nunc milites ubique nihil sunt aliud quam belluae.

Realio[2], viro magnarum virtutum, utinam auxilio esse possem. Si hic esset imperatoris orator, qui nunc ad dominum profectus est, aliquid non dico conficerem, sed experirer.

Ego et uxor tibi tuaeque gratulamur aucta domo[3]. Puerperae felicem *λοχείαν*, infanti prospera incrementa ex animo precamur. Cornelium nostrum[4] vestrae curae commendamus.

20 Maji 1628.

Oro te has quoque cum prioribus[5] literas affini[6] tradas, quas nunc recte et sine circuitu mitto posthac ea usurus via, quam ipsi praescripseritis.

Tuus tibi devinctissimus frater
H. Grotius.

1262. 1628 mei 21. Aan N. van Reigersberch[7].

Mon frère,

Ick en heb tot noch toe noyt tijdt laeten voorbijgaen om aen uE. te schrijven. UE. laeste zijn geweest van den XXVIe April; sedert hebben wij hyer dye veranderingh, dat d'Engelsche zijn gecomen met vyer groote coninclycke schepen, acht oorlogschepen, in de vijftich andere groote ende cleynen, houden haer au chef de baye voor Rochelle. Ick heb een bryeff gezyen van den XIIII uyt het leger geschreven bij mons^{r}. du Halier[8], capiteyn des guardes van den coning, dye met groote asseurantie schrijft, dat voor d'Engelschen nyet en is te vresen. De eerste rije van paelen genaemt les chandeliers de Marillac[9] is nu voltrocken, de gesoncke schepen geven geen passagie dan bovenover bij hoogh water ende dat maer voor cleyne schepen; daernae volgen de drijvende schepen vastgehecht met cabels ende anckers. Hyerenboven heeft de coning 170 soo cleyne schepen als schuyten om met soldaeten vervult zijnde haer te opposeren aen de schepen ofte schuyten, dye souden willen passeren; een leger van 18 000 man effectivement, noch 1200 volontaire edelluyden. In somma mij dunckt, dat de coning te landt groote advantagie heeft ende te water cans, 't welck oock onse extraordinarisse[10] schijnen te bemercken ende over(sulcx?) spreecken nu van het tractaet te sluyten. Arsens[11] heeft al gedaen, dat hem mogelijck was om te verwerpen hetgunt bij Langerac[12] was genegotieert

1 Graaf Ernst van Mansfelt, de bekende aanvoerder uit de 30-jarige oorlog.
2 Laurens Reael; zie n°. 1228, p. 248 n. 4.
3 Alida Graswinckel, Willems vrouw, was op 5 mei bevallen van een zoon, Jacob.
4 Herhaaldelijk beveelt Grotius zijn oudste zoon Cornelis in Willems zorg aan.
5 N°. 1259.
6 Nicolaes van Reigersberch.
7 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. Hlld. Eigenh. oorspr.
8 François de l'Hôpital (1583-1660), comte de Rosnay, seigneur du Halier.
9 Zie n°. 1256, p. 297 n. 3.
10 Zie n°. 1213, p. 222 n. 6.
11 Fr. van Aerssen.
12 Gideon van den Boetzelaer, heer van Langerak, gezant te Parijs.

ende een nieuw tractaet aen te gaen, daer hij de naem van soude hebben, zijnde quaelijck te vrede, dat met hem, dye laestmael soo lang in Vranc-

rijck was, niet en was besloten, ende dat Langerac de saecke tot een tractaet hadde gebracht. 's Conincx commissarissen[1] hebben d'onsen gevat op de resolutie, dye hyer was gesonden voor haer aencomste, medebrengende, dat zij maer eenige difficulteyten niet substantieel zijnde op dat tractaet hadden te representeren; waerom zij dat tractaet willen resumeren ende sullen niettegenstaende de inegaliteyt van de macht ende weldaeden tevreden zijn nevens Engelant getracteert te werden. Langerac seght, 't gunt hij te voren stout ende sterck had gesustineert, heeft moeten bekennen buyten zijne last gegaen te hebben. Ick meen mons^{r}. de Baugy[2] haest daer sal zijn nietjegenstaende 't gunt onse ambassadeurs daerop hadden gemoveert.

Wij en vernemen niet, dat eenige andere stadt nae Castres haer voor mons^{r}. de Rohan[3] heeft verclaert. Tot Mouron, een stedeke in de Berry, heeft den prins van Condé[4] macht becomen van den coning om dye van de religie te doen vertrecken, voorgevende, dat zij desseing hadden om sijne soon, den hertogh van Angien[5], dye daer opgebracht werdt, van daer te lichten. Door de dreygementen seyt men, dat zij al te mis zijn gegaen, uytgenomen een oud wijff, dye vertrocken is. Dese faciliteyt van veranderen sal misschyen haer quaedgunstige occasie geven om harde revolutie te nemen, meenende, dat sonder bloedstorting ofte verlyes van volck 't rijck sal gebracht werden tot eene religie. Evenwel de wijsen oordeelen, dat den cardinael[6], hebbende Rochelle, sal soucken 't rijck in vrede te hebben ende te sorgen voor de vrunden van buyten, zijnde den hertogh van Mantua[7] in peryckel, Duytschlant meest verloren, ons landt swack tegen soo machtigen vijand. Ondertusschen zijn dye van de religie alhyer te Parijs in twijffel, wat succes zij behooren te wenschen van dit effort van de Engelschen, daerop zij seggen noch eenigh renforcement te werden verwacht. Soo de Franchoysen haer intentie becomen, gaet Rochelle verloren, een groot bolwerck voor haere saeck. Soo den coning ende de zijne eenigh merckelijck hinder crijgen, staet hyer oproer te vresen, zijnde de papen nyet veel beter als de predicanten tot Amsterdam, dye haere passiën door het canaille uytvoeren. De magistraeten van de stadt hebben aen de reine-mère[8] aengedyent de beginselen van onsteltenisse onder de cleyne gemeente, dye behalven haere natuyrlijcke beweeglijckheyt zeer voelt 's conincx absentie. De reine-mère heeft tegen morgen ordre doen stellen van wachten aen de porte de S^{t}. Antoine, oock om burgers ende wapenen te brengen, soo 't noodt is, ende vermaent, dat men nae de middagh niet en soude predicken.

Veele vrunden, dye ick vertrouw, verseeckeren mij, dat Leo[9] oprecht is ende mij goed gunt. Soo men den tijdt bequaem vondt, soude men mogen zyen, off noch de saeck beginsel werde geven door Martianus[10] volxs, 't gunt Leo seyt

1 Zie n^{o}' 1235.
2 Zie n°. 1242, p. 271 n, 5; voor ‘onse ambassadeurs’ zie p. 222, n. 6.
3 Zie n°. 1059, p. 27 n. 5.
4 Henri de Bourbon.
5 Louis de Bourbon (1621-1686), prince de Condé, duc d'Enghien.
6 De Richelieu.
7 Carlo Gonzaga.
8 Maria de Medici.
9 Zie n°. 1258, p. 303 en n. 6 aldaar.
10 Zie n°. 1258, p. 303 en n. 5 aldaar.

Martianus intentie te zijn off door Chastillon[1], dye nu daer is. D'een off d'ander des oorboir zijnde soude connen gestijft werden door eenige last van Verus' moeder[2]. Baugy dient door goede bekenden ten beste gedisponeert, eer hij geprevenieert wordt.

Wilt op alles letten ende mij wel advyseren.

Den XXI Mey XVI^{c}XXVIII te Parijs.

UE. dyenstwillige broeder

H. de Groot.

Arsens[3] gaet niet bij Villeauclercq[4], noch meent hij 't laet om d'Engelschen niet te offenseren.

Adres: Mijnheer Mijnheer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raidt in Hollant.

In 's Gravenhage.

1263. 1628 mei 23. Aan N. van Reigersberch[5].

Mon frère,

Ick send uE. door de occasie van het vertreck van den heere van Marquet[6] de minuyte van de historie van Grol[7], niet de dependentiën. Twee plaetsen zijn noch open, den eene van de oorsaeck van 't retardement van 't leger onder graeff Heyndrick van den Bergh[8], het ander van des bisschops[9] qualiteyten, waerop ick onderrichtinge uyt Brabant verwachte. Ick heb doorgaens gevolcht de memoriën van den heer Wyts[10], dyen ick zeer bedancke, op eene plaets dye van den ritmeester Verreycken[11] mij van Bruyssel toegesonden, dewelcke seyt, dat door 't afbaecken van het sluysken ofte meulen het water in de gracht vyer, vijff voeten [....] in plaets van dat d'heer Wyts seyt twee voeten. In andere plaetsen, daer geen discrepantie en was, heb ick het een ende het ander bij ordre bij malcander gevoecht. UE. gelieve het met den eerste te doen overzyen. Ick soude het garen senden op de Francfortsche misse van September ende heb alrede de caerten beginnen te doen ree maecken om tijdt te winnen, alsoo ick het hyer meen te doen drucken.

1 In de tekst in code.
2 Maria de Medici. De naam Baugy staat in code,
3 Fr. van Aerssen.
4 Zie n°. 1216, p. 228 n. 11 en n°. 1232, p. 254 n. 3.
5 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. Hlle; een weinig beschadigd. Eigenh. oorspr.
6 Zie n°. 1249, p. 283 n. 5.
7 Zie n°. 1245, p. 274 n. 10.
8 Zie n°. 1165, p. 156 n. 8.
9 De apostolisch vicaris Philippus Rovenius (1573-1651), aartsbisschop van Philippi in partibus infidelium.
10 De generaal Jac. Wyts.
11 Louis Verreicken; zie n°. 1274, p. 327 n. 5. Zie voor deze door Grotius gebruikte bronnen Brandt-Cattenburg, p. 380.

Onse ambassadeurs[12] vorderen weynich. Monsr. Hottoman[13] heeft mij geseyt, dat neeff Vosbergen[14] met affectie van mij hadde gesproocken ende veel voor mij wilde doen, seyde te wenschen, dat ick ofte immers mijn huysvrouw nae

12 Zie n°. 1213, p. 222 n. 6.
13 Jean Hotman.
14 Caspar van Vosbergen.

Charenton[1] gingh, waerop mons[r]. Hottoman seyt de reden gegeven te hebben, dye wij gewoon zijn te geven nopende de synode. Ick blijve daerbij van niet te versoucken, meenende mijn proffijt hyer ofte op een ander wel te sullen doen.

Ick verstae, dat den Raed van State een deftigh advys heeft gegeven over 's lands saecken: soude garen de substantie weten.

De paus doet door sijn nuntium[2] zeer recommanderen (d)e saecke van den hertogh van Mantua[3], overvallen soo mist (?) heel Italien vordeels (?). 't ..... bij den keyser,[4] Spaignaerd ende Savoyaerd. Den mareschal de Crequy[5], lieutenant en Dauphiné, heeft last om met ses duysent man te vallen in ofte door Savoye.

's Conincx leger voor Rochelle is groot XXII[m] man effectivement wel betaelt. Den dijck sal haest volbracht wesen. Dye van Rochelle hadt acht chaloupen uytgesonden - nae het tweede vertreck van de Engelschen - om 's conincx steccade flottante te branden, dan is misluckt. Sij wacht op een derde comste van de Engelschen ende middelertijd werd door madame de Rohan la mère[6], dye nu met de ministers het heele regiment in handen heeft ende de magistraten nyet anders en gebruyckt als tot exercitie van de resolutie, dye in 't consistorie werde genomen, geanimeert om te volgen het exempel van Sancere. Veele menen, dat door corruptie van 's conincx wachten bij wijlen eenige vivres te landwairt incruypen ende eenige vrouwen ende kinderen daeruyt. De coning van Spaenge[7] presenteert 60 schepen tot hulp van Vrancrijck, maer apparentelijck op conditiën, dye niet en sullen smaecken. Rohan's[8] volck hebben eenige trouppen van den prins[9] geslagen, 't welck mij niet vremd en dunckt, alsoo door jalousie de prins weynig gelds wordt toegesonden.

De heer van Somerdijck[10] heeft noch Clemens[11] nyet gezyen. 't Comt aen op een poinctille d'honneur, 't welck den mareschal de Chastillon[12], dye nu op zijn vertreck staet, garen had wechgenomen; dan is niet gesuccedeert. De caerten ende instructiën, daer ick voor desen van had geschreven[13], connen dye met het wedersenden van dese minuyte gereed zijn sonder verlet van tijd, het is wel. Anders sullen wij ons behelpen met hetgunt wij hyer hebben ende terstont nae de wedersending aen het drucken vallen.

Vale met de vrunden.

Den XXIII May XVI[c]XXVIII tot Parijs.

UE. dyenstwillige broeder

H. de Groot.

1 Zie II, p. 105 n. 10.
2 Giovanni Francesco Guidi del Bagno.
3 Carlo Gonzaga.
4 Ferdinand II.
5 Zie n[o]. 1211, p. 221 n. 1.
6 Catherine Parthenay (1554-1631), vicomtesse de Rohan, moeder van hertog Henri de Rohan, de aanvoerder der hugenoten.
7 Philips IV (1621-1665).
8 Zie n°. 1059, p. 27 n. 5.
9 Henri de Bourbon, prins van Condé.
10 Fr. van Aerssen.
11 Uit het postscriptum van n°. 1262 maak ik op, dat Henri Auguste de Lomenie, seigneur de la Ville-aux-Clercs, bedoeld is; zie aldaar en n°. 1216, p. 228 n. 11.
12 Zie n°. 1256, p. 296 n. 9.
13 N°s. 1245, 1247, 1249 en 1256.

Tot het rappel van Heliogabalus[1] heb ick treffelijck geholpen, maer dyen mij daervan hyer niet te beroemen. Ick en zye hem niet.

Adres: Mijn heer Mijn heer Reigersberg, raidt in den Hoogen Raidt in Hollant.
In 's Gravenhage.

1264. 1628 mei 24. Aan Willem de Groot[2].

Levabit me Lonchtreinius[3], amicus noster, parte eorum, quae nuntianda erunt, testis recens et valetudinis nostrae et eorum, quae hic geruntur.

De publicis summa haec est abiisse Anglos postquam per octo dies ad Rupellam haeserant. Incendiaria navis in regis opera destinata sine usu conflagravit consternatis rectoribus eo quod scapham, suffugium ipsis, ex castris regiis globi in undas depresserant. Postridie, qui dies ultimus ex octo fuit, quasi proelio incessere: sed post moram alicujus temporis et jacturam quorundam procerum, quos globi abstulerant, mare ac porro Angliam petiere. Miserant ante hoc experimentum scapham cum suorum quatuor significaturis operiri se, ut Rupellani sua a parte obstantia perrumperent; nam regias naves quominus in periculum darent, mandatis se impediri. Hoc cum oppidani praestare non possent, illi quasi fide liberata discesserunt, statimque diripuere Rupellani labarum, quod moenibus impositum in spem victoriae ostentaverant. Rex et aggeri incumbit et naves dimissas revocat aliasque corrogat et quantum literae ipsius praeferunt putat non ultra Iunium mensem obsessis alimenta suppetere. Credibile est eos spe extima consumta et arctis intra rebus ad pacta venturos, quae optabilia, ut innoxiae aut incautae multitudini simulque religioni parcatur.

Puto venturum ad nos Brasseri affinis filium[4]. Ei rogo, si jam edita erunt, tradas Phoenissarum exemplaria[5] additis quinque aut sex pro Veritate religionis Christianae[6], vix enim par sum flagitantibus. Velim affinis Reigersbergius[7] simul mittat ea, quae ad historiam anni 1627 pertinent[8]. Vossiana[9] non per illum quidem, sed tamen quam celerrime mitti velim, ne vanus pollicitationis habear.

Parentibus optimis, uxori tuae[10] liberisque, sorori[11] et suis amicisque omnibus officiosam salutem.

Lutetiae 24 Maji 1628.

Fuit apud me mathematicus ex Provincia, amicus Willebrordi Snellii[12]

1 Ch. d'Espesse; zie II, p. 334 n. 3. Hij was uit Den Haag teruggeroepen en vervangen door Nicolas de Baugy.
2 Gedrukt *Epist.*, p. 807.
3 Niet geïdentificeerd.
4 Hugo, de zoon van Joost Brasser, waarover zie n°s. 1220, 1223, 1236, 1283, 1289 en 1351.
5 Zie n°. 1261 p. 306 en aldaar nn. 3 en 4.
6 Zie n°. 1237, p. 262 n. 4.
7 Grotius' zwager Nicolaes van Reigersberch.
8 Dit betreft Grotius' *Grollae Obsidio*; zie n°. 1263 en n°. 1245, p. 274 n. 10.
9 Zie n°. 1255, p. 295 n. 2.
10 Alida Graswinckel.
11 Adriana, gehuwd met Frederik van Losecaat.
12 De wis- en natuurkundige Willebrord Snell van Royen (Snellius) was 30 oktober 1626 in Leiden gestorven, waar hij professor was als opvolger van zijn vader Rudolph. Wie de hier

bedoelde vriend kan zijn, is mij niet bekend. Misschien de filosoof, fysicus en astronoom Pierre

dum vixit. Is magnopere orat edoceri, ecquae penes heredes ipsius opera sint *ἀνέκδοτα*, ecqua edendi spes.

Tui amantissimus frater
H. Grotius.

1265. 1628 mei 27. Aan N. van Reigersberch[1].

Mon frère,

Uyt dese drye brieven, maer insonderheyt uyt de laeste geschreven bij een judicieux edelman[2] van mijne kennisse, dye ten tijde van het belegh van Breda[3] in ons landt ende in dye stadt is geweest, wel bekent bij d'heer van Beverwaert[4] ende bij veele Franchoysen, sal uE. ende door uE. Sijn Excellentie[5] connen verstaen de gestaltenisse van de affairen alhier. De onlust van de cleyne gemeente tegen dye van de religie toont haer bij wijlen soo hyer als in andere steden ende sonder de goede sorge van de coninginne[6] ende de overheden soude quade operatie doen. De coning heeft aen de bisschoppen geschreven, dat zij alle prédicateurs souden belasten t'eynde van de predicatiën de gemeente te vermaenen van haer te wachten van alle violentie tegen dye van andere religie, alsoo den coning de edicten wil naegecomen hebben.

Mijn heer de prins[7] dreyght Castres ende Montauban met den brand van alles, dat daerontrent is, tenzij de eene, dye door de uytgeweeckene van Réalmont wat zijn gediverteert geweest van de obedientie, weder daertoe keeren ende d'andre oock meer verseeckertheyt geven als in simple woorden. Men meent, dat beyde dye steden, misschyen oock andere, om garnisoen te ontgaen ostagers sullen presenteren; 's conincx volck sullen instantie doen op demolitie van fortificatie, uytgenomen sulcke, dye tegen bouven van noode zijn. Op dese voet schijnt, dat het rijck in vrede sal geraecken ende dan tijdt hebben om te letten op de vrunden. De hertogh van Mantua[8] heeft sulcx wel van doen, zijnde Trijn bij de hertogh van Savoye[9] becomen. Hij doet goed debvoir ende heeft een deel van sijn volck doen trecken in het Milanees. Eenige doen daerbij, dat deselve Cremona soude verovert ende wel getracteert hebben; XII^{m} man bij hem gelicht in Vrancrijck zijn rede tot de tocht ende hoopen door Piedmont door te breecken ende te comen in het Montferrat.

1 Hs. U.B. Amsterdam, RK. H11f. Eigenh. oorspr. Voorafgaan drie door Grotius gecopieerde brieven, geschreven in de legerplaats van de koning vóór La Rochelle; zie bijlage no. 4, p. 452.
2 Misschien wordt hier Pierre Fortin de la Hoguette (geb. 1582) bedoeld.
3 In 1624 (of 1590?).
4 Lodewijk van Nassau, heer van Beverweerd, natuurlijke zoon van prins Maurits bij Margaretha van Mechelen.
5 Frederik Hendrik.
6 Bedoeld is de koningin-moeder Maria de Medici; vgl. n°s. 1262 en 1261.
7 De prins van Condé, Henri de Bourbon; vgl. n°. 1263.
8 Carlo Gonzaga.
9 Carl'Emanuele. Met Trijn is het stadje Trino bedoeld, dat op 12 mei door Carl'Emanuele was ingenomen.

De ambassadeurs van Denemarcken[1] vertrecken de toecomende weeck, weynig verzyen van geldt ende latende de sorge van den vrede met Engelant aen onse ambassadeurs[2], dye niet veel vrunden hyer en hebben, omdat zij het tractaet hebben getraineert, totdat zij van het secours van Engelant hebben begonst te despereren. Den marquys Defiat[3] seyde gisteren aen mons^{r}. de la Villauclercqs[4], dye hem verhaelde, dat Arsens[5] in de conferentie gemoveert hadde over de persoon van Baugy[6], dat de onsen met hem niet en souden handelen connen met confidentie ende dat hij nae 't hoff treckende sulcx bij den cardinael[7] soude connen gebruycken; dat sulcx comende van dye persoon in desen tijdt meer quaeds dan goeds soude doen. Nopende het voorsz. tractaet blijff ick van opinie, dat de cours, dye onse ambassadeurs houden, niet goed en is, swaericheyt maeckende ons te verbinden voor de defensie van dat rijck sonder exceptie van de Engelschen, doende gelijcke belofte aen Engelant. Mijne redenen heb ick voor desen[8] geallegeert ende omdat ick zye, dat de cardinael op soodaenige belofte - dye in het tractaet van Compiègne[9] wijsselijck was gestopt - niet en staet, soo oordeel ick, dat hij hem, soo 't oorlogh duyrt ofte weder opcomt, met de macht van Spaegnie sal willen behelpen, 't welck ons t'eenemael van dese hoven sal afsnijden ende laeten in handen van dye andere ongeluckige protecteurs.

De ambassadeur van Spaegnie[10] heeft hyer aen 't hoff gelevert seeckere articulen, waerop dye van de Basse Chambre van 't parlement van Engelant de geconsenteerde subsidiën hebben gelimiteert, dewelcke de gepretendeerde absolute monarche soo zeer tegen zijn, dat ick niet en zie, dat zij 't eens sullen werden.

De uwen, geschreven, soo ick meen, den XIIII, is mij op zijnen tijd wel behandight. Heliogabalus[11] is hyer soowel als daer buyten reputatie ende niet een van zijne vrunden soude derven spreecken van hem weder te doen comen.

Ick vinde goed, dat men de uytcomste van Diocletianus'[12] saeck ende de comste van mons^{r}. Simon[13] verwachte. De voorslagh van Martianus[14] moet men niet te veel vertrouwen, als zijnde gelardeert met de desseings van den Candiot alias Aurelianus[5], nochte niet heel verwerpen, omdat men dye sal connen menageren.

De brieff van graeff Guise[15] can mijns oordeels geen quaed doen, soo Neeff[16] couragie heeft.

1 Zie n°. 1215, p. 227 n. 7.
2 Zie n°. 1213, p. 222 n. 6.
3 D'Effiat; zie n° 1061, p. 29 n. 10.
4 Zie n°. 1216, p. 228 en n°. 1232, p. 254 n. 3.
5 Fr. van Aerssen, ook Candiote of Cretensis (= leugenaar; vgl. Paulus, *Tit.* 1:12) geheten.
6 Nic. de Baugy, de nieuwe gezant in Den Haag.
7 De Richelieu; de woorden: 'Nopende ..... protecteurs' in het hs. tussen haken.
8 Zie n°. 1247.
9 Zie n°. 1067, p. 40 n. 9.
10 Don Diego Mexia Felipes de Guzman, markies van Leganés; zie n°. 1218, p. 233 n. 8.
11 Ch. d'Espesse, de uit Den Haag teruggeroepen gezant.
12 Corn. van der Myle.
13 Waarschijnlijk Simon van Beaumont, die 13 mei 1627 met Andries Bicker en Rochus van den Honaert als gezant naar Zweden was gezonden en op 10 juni 1628 terugkeerde.
14 Zie voor de betekenis van deze schuilnaam n°. 1258, p. 303 en n. 5 aldaar.
5 Fr. van Aerssen, ook Candiote of Cretensis (= leugenaar; vgl. Paulus, *Tit.* 1:12) geheten.
15 Zie n°. 1102, p. 76 n. 3.
16 Frederik Hendrik.

De ordre op de betaelinge tot zee en is ten hoochsten noodigh ende oock alle sachticheyt in de regeering, om geen diversie van nering te maecken, daer ick weet de keysersche zeer op letten. Ick meen Baugy, nietjegenstaende alle 't gunt op dye materie is gemoveert, de plaets sal emporteren; daer comende dient in tijds bij bequaeme ende aenzienelijcke personen gedisponeert, om den cours niet [te] volgen van Heliogabalus. Alle d'onse doen haer dyenstelijcke gebyedenisse.

Den XXVII Mey XVI^{c}XXVIII.
UE. dyenstwillige broeder
H. de Groot.

Adres: Mijn Heer Mijn Heer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide van Hollant. In 's Gravenhage. Port.

1266. 1628 juni 3. Aan N. van Reigersberch[1].

Mon frère,

Ick en heb van dese mael van uE. niets gehadt. Laet evenwel nyet te continueren in mijne gewoonte van te adviseren.

Over dese hyer bovengestelde protestatie van den keyser is den paus t' onvrede ende heeft aen den cardinael de Richelieu geschreven implorerende de hulp ende authoriteyt van Vrancrijck. Van Rochelle is noch niet seeckers. Veele vrouwen comen daeruyt, eenige heymelijck, andere door gelt ofte faveur van de wachten; dye beronnen zijn seggen, dat de burgers noch wel te eeten hebben, maer niet dye van buyten in de stadt haer begeven hebben; dat het pondt broods cost vijf stuvers. 's Coninx volck, hebbende willen bederven eenige boonen ende erwtten, dye onder de stadsvesten zijn, bij dage, zijn bij dye van de stadt geslagen, hebben daernae hetselve bij nacht bestaen ende geëffectueert. Van parlementen hooren wij noch niet. Dye van de religie meenen, dat de Engelsche vloot noch is onder het eyland de Dieu[2] over Bretaigne, maer in 's conincx leger, daer men sulcx beter can weten, houdt men, dat wel eenige Rochelloisen, dye in deselve vloot waeren, hyer ende daer pirateren, maer dat de oorlogschepen altegader zijn nae Engelant. Den graeff van Soissons[3] comt weder in Vrancrijck. Eenige seggen, dat men hem sal huwelijcken aen de dochter van den hertogh van Mantua[4] om de coninginne-moeder dat beletsel van haer desseing wech te nemen, anderen seggen, dat hij sal trouwen madame de Combalet[5], weduwe ende nicht, oock apparente erfgenaem van den cardinael

1 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H11g. Eigenh. oorspr. Beschadigd. De brief wordt voorafgegaan door afschriften resp. van een bisschoppelijk schrijven aan de kerken op last van de koning en van een protestnota van Ferdinand II aan Urbanus VIII; zie Bijlagen, n°s. 5 en 6, p. 456 v.

2 Yeu.

3 Louis de Bourbon; zie n°. 1094, p. 66 n. 12.

4 Maria Louisa Gonzaga, dochter van Carlo, hertog van Mantua. Gaston, hertog van Orléans, broer van Lodewijk XIII, was op haar verliefd, zeer tegen de zin van zijn moeder, Maria de Medici. Zie hierover n°s. 1235 en 1254; zie ook n°. 1200, p. 206 n. 6.

5 Marie Madeleine de Vignerod[aant.], dame de Combalet († 1675). Haar moeder, Françoise du Plessis de Richelieu, was een zuster van de kardinaal.

de Richelieu, daertoe veele van zijn volck wel genegen zijn om paert te hebben aen het faveur. Ende eenige, hebbende nae zijn planeet doen zyen, relateren, dat hij ongeluckigh zal zijn voor eenigen tijdt, mair daernae met een weduwe sal huwelijcken ende voorts alle prosperiteyt hebben.

Met sulcke consten worden de grooten gegouverneert. De ambassadeurs van Denemarcken[1] staen op haer vertreck, niet veel contentement van hyer brengende. De onsen[2], soo mij bij verscheyden wordt gerelatert, sijn seer onlustigh, merckende, dat zij niet en vorderen ende in weynigh consideratie zijn. De heer van Somerdijck[3] heeft eenig ...astel ... brieffvan Beverhausen[4], een edelman in Duytschland, dye seyt, dat men niet goeds doen en sal met Vrancrijck. 't Waer goed, conde men haer ontberen.

D'Espesse[5] sal vandaegh hyer zijn, Baugy binnen drye dagen, om zijne instructiën te ontfanghen nae den Hage. Hij heeft een groot vrund gehadt aen Chastenauneuf[6] dye nu schyer sooveel is als adjonct van de guarde des seaux[7]. Alsoo aen de cardinael wierd bij een van qualiteyt geremonstreert, dat ons volck met Baugy niet wel en soude connen gaen in confidentie, seyde hij, dat men nu most heel andere maximes volgen als voor desen ende luyden daer senden, dye gantsch geen intelligentie met den onsen en souden hebben. Waerop den anderen al laechende seyde, dat hij daer een toren van Babel wilde oprechten. Den cardinael heeft met Aurelianus[8] ende andere genoech zijn proffijt gedaen, nu hij Rochelle soo verre gebracht heeft.

't Clergé wil quaelijck contribueren, waerover den coning te onvrede zijnde seyt, dat de naecomelingen sullen weten, dat hij Rochelle sal genomen hebben sonder hulp van zijn clergé ende van de huguenoten. Den adel loopt alle daegh met groote menichte tot 's conincx dyenst.

Daer wordt te Leiden gedruckt een boucxke van Pecherel de Missa[9]. 't Waer goed, dat daerbij gedruckt wierd een tractaetge van deselve Pecherel eertijds uytgegeven sonder zijn naem, doch waervan geen exemplairen meer en zijn te vinden, zijnde een explicatie op de passagie van S^{t}. Matheus nopende de institutie van 't Avontmael.

De trouppes, dye van hyer nae Mantue souden gaen, zijn quaelijck beleyd ende sullen veel verloopen ofte onder wegh, gelijck alreede begonst is, doorgesonden worden om haer insolentie, soodat te vresen is, dat weynich daervan tot baet sal comen. Onser aller gebyedenisse aen de vrunden.

Den III Juny XVI^{c}XXVIII.

UE. dyenstwillige broeder

H. de Groot.

1 Zie n°. 1215, p. 227 n. 7.

2 Zie n°. 1213, p. 222 n. 6.

3 Fr. van Aerssen.

4 Niet geïdentificeerd.

5 Charles Faye, seigneur d'Espesse, als gezant uit Den Haag teruggeroepen en vervangen door Nic. de Baugy.

6 Zie n°. 1078, p. 54 n. 7.

7 Michel de Marillac; zie n°. 1078, p. 53 n. 11.

8 Fr. van Aerssen.

9 Petrus Picherel († 1590). Zijn *Opuscula theologica* zijn in 1629 door A. Rivet te Leiden uitgegeven. Het exemplaar van dit werk, dat aan Grotius heeft toebehoord en dat vele aantekeningen van diens hand bevat, bevindt zich in de Leidse universiteitsbibliotheek; zie E.M. Meyers, *Boeken uit de bibliotheek van de Groot in de Universiteitsbibliotheek te Leiden* in *Mededelingen der Koninklijke Nederlandsche Akademie van Wetenschappen, Afd. Letterkunde*. Nieuwe Reeks, Deel 12 N°. 3. Amsterdam 1949, p. 22 n°. 19.

Adres: Mijn Heer Mijn Heer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant. In 's Gravenhage.

1267. 1628 juni 4. Aan N. van Reigersberch[1].

Mon frère,

Recht eer ick den uwen creegh van den XXI Mey had ick de mijne[2] over Amsterdam afgesonden, dewelcke ick vertrouw dat uE. wel sal gewerden, waeruyt uE. van tgunt hyer passeert wel sal werden geadviseert. Sedert hebbe ick nyet nieus dan dat dye van Rochelle gedeputeerden hebben bij den coning ende dat mijn heer den prins[3] eenige cleyne steden heeft ingenomen ende aldaer vrij wat rigoureux gehandelt om schrick te maecken[4]. Dat ick nu op Zeelant schrijff is meest, opdat uE. mocht weten, dat de zijnen wel is ter hande gecomen ende om t'gunt nodigh is te beantwoorden. Wanneer dye man, dye op wegh [is], t'huys sal zijn, sal ick blijde zijn zijne opinie te verstaen. Wij en mogen gantsch niet verstracken: oock niet aennemen, dat relatie heeft tot de sententie ofte in't landt comen sonder goedt. Dit is het advys van alle de vrunden alhyer, oock van mevrouw de moeder van de mareschal de Chastillon[5]. Leo[6] en verstaet het oock anders niet. 't Is beter wat langer te patienteren nae soo lang verwacht, dan onse vijanden voordeel te geven ofte onsselve onnut te maecken.

Nopende t'accommodement van de kerckelijcke geschillen, ick en weet niet, dat daer een mensch is, dye hem meer daermede becommert heeft als ick, doen 't licht was te helpen. Nu is de gestaltenisse zeer verandert ende nae mijne opinie is het niet mogelijck daerop wat te adviseren anders als in loco, daer men de parthijen can hooren ende spreecken.

Nu het lot op Baugy[7] is gevallen, moet men zyen hetselve ten beste te menageren, oock Hauterive[8] soo veel doenlijck is aen te houden om het groote credyt van zijn broeder[8]. Mij dunckt, dat voor een embleme nae de sin bij uE. voorgestelt niet onbequaem soude zijn het oude Roomsche spreeckwoordt ‘Mars vigila’, gerepresenteert door een Mars, sluymerigh siende, dye opgeweckt wordt bij de Voorsienicheyt hebbende in de eene handt een kijcker, in de andere, daer hij hem mede raeckt, een winckelhaeck, teycken van ordre. Wyntgas[9] heeft mij beginnen te spreecken. Ick sal hem helpen soo veel ick can, maer mij niet engageren in saecke van munte, dye ick weet dangereux te zijn.

Ick rade hyer dye van de religie door Rivet[10] tot accommodatie in ons landt te arbeyden, 't welck ick houde dat geschyeden sal.

Onse gebyedenisse aen alle de vrunden, insonderheyt aen de Bruys[11].

Den IIII Junij XVI^{c}XXVIII.

UE. dyenstwillige broeder

1 Hs. U.B. Leiden, cod. Pap. 3. Eigenh. oorspr.
2 N°. 1262.
3 Henri de Bourbon, prins van Condé.
4 Zie n°. 1265.
5 Zie n°. 1273, p. 323 n. 4.
6 Zie n°. 1258, p. 303 n. 6 t.p.
7 De nieuwe gezant in Den Haag, Nic. de Baugy.
8 Zie n°. 1078, p. 54 n. 7.
8 Zie n°. 1078, p. 54 n. 7.
9 Misschien Joh. Wijntges; hij schreef in het Album Amicorum van Ernst Brinck uit Harderwijk (1581-1649).
10 André Rivet (1573-1671 aant.), sedert 1620 hoogleraar in de godgeleerdheid te Leiden.
11 Mij onbekend; de naam is moeilijk te lezen.

H. de Groot.

Adres: Mijn Heer Mijn Heer Mr. Nicolaes Reigersberg raidt ordinaris in den Hooge Raede in Hollant, ten huise van den Heer Rentemeester sijne E. broeder tot Middelburgh. Port.

1268. 1628 juni 5. Van M. Bernegger[1].

S.P.D. Vir summe,

Non possum amplius imperare verecundiae meae silentium. A pluribus iam annis Grotianum nomen ob eruditionis atque virtutis eminentiam cum bonis omnibus, sed tacitus adoravi, satis feliciter agi mecum existimans, quod cum absente, cum nescio mei, quotidie per eximia scripta colloquendi daretur occasio. Iam vero dum nuper amplissimo Lingelshemio[2] internuncio supra voti, nedum spei audaciam, benevolentiae in me tuae fidem, humanissime dicta salute, fecisti, ad te ipsum audere literas in mentem venit huc vocante praesertim ornatissimo viro, qui hasce dabit, Ioachimo Erico[3], I.U. candidato, nobili Pomerano, qui visendae urbis et in ea magnorum virorum adeoque tui cumprimis appellandi cupiditate succensus commendatitias ad te poposcit, nec negandas duxi, non tam ut ego ipsi, quam ut ipse mihi apud te sese praestaret admissionalem ac reverenter oraret potestatem facere mihi digneris, si modo citra incommodum ullum tuum, hoc est, boni publici moram id queat fieri, literis quandoque te meis interpellandi et ut hactenus e libris, ita deinceps epistolica consuetudine proficiendi. Quo me genere beneficii iam ante tot nominibus devinctissimum facies plane mancupio tuum. Ceterum de Erico hoc praestabo, esse, ut paucis dicam, virum bonum, in literis assiduum, bonorum omnium amore ac benevolentia dignum. Talem cum se plus quam anno, quo meam domum gratissimus hospes incoluit, probarit, nec deinceps, aut omnia me fallunt, mutabit. Vale. 5. Iunii. 1628.

1269. 1628 juni 6. Van J. Wtenbogaert[4].

Mijn heer,

Mijn brieven te water leggen noch t'scheep, stincken van oudtheyt. Evenwel weet ick, dat uE. geduerichlick wordt geadviseert te lande van dieghene, die uE. naest sijn, ende soo wel, jae beter weten watter passeert als ick. 't Aenigma poeticum de Sapientia Divina, met den Syllabo[5] is mij gecommuniceert. UE. kan daeruyt eenichsins affnemen, waer ick ben. Ick meynde wat uyt te rechten, maer daer is geen cracht. Wilt niet anders, soo mocht ick de sprong wel doen nae uE. toe, hoe lang ick ben. Can niet langer tegen dit woel ende desen angst. Doch hyervan breder op een ander tijdt.

Dese dient nu eygentlick om uE. tanquam de meliore nota te recommanderen den jongman, brenger deses, genaemt Franciscus Wtenbogaert[6], van mijn

1 Copie Staats- und Universitätsbibliothek Hamburg, Bern. Adv. 1 f. 220. Gedrukt *Hugonis Grotii et Matthiae Berneggeri epistulae mutuae*. Argentorati 1667, p. 3. De schrijver, filoloog en historicus, was hoogleraar te Straatsburg. Beantw. d. n°. 1285.
2 G.M. Lingelsheim.
3 Niet nader geïdentificeerd.
4 Hs. U.B. Leiden, coll. rem. 191. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Wtenb. Br.* III: 2, p. 85.
5 Voor de *Syllabus* zie n°. 1257, p. 300 en n. 4 t.p.
6 Bedoeld is wel de zoon van Augustijn Wtenbogaert.

geslacht, doch verre maachschap, evenwel van seer grote vrienschap, die ick alle tijdt met sijne ouders hebbe gehouden ende noch houde. Hij heeft tot Leyden gestudeert in de rechten, gaet nae Franckrijck om de tale ende promotie, die hij gaerne nemen soude tot Orléans off Angers, nae den raedt, die hem bij uE. ende andere vrienden sal worden gegeven. Ick bidde uE. seer. dat het deselve gelieve hem te thonen, dat hij mij bemint ende toe te laten, dat hij uE. de handen cussende deselve mitsgaders joffr. zijne l. huysvrouwe - indient te passe komt - mijne dienstlicke groetenisse doe, oock dat hij uE. mach hooren ende, indien hem eenige goede waerschouwinge op zijn voornemen van node is, deselve uyt uwer E. monde verstae. Mij sall sonderling lieff zijn te vernemen, dat uE. hem een vriendlick aensicht sall hebben gethoont, alsoock zijn compagnon, den neeff van den thresorier de Goyer[1] t'Utrecht, dat die van mij aen uE. comen deselve niet onaengenaem en sijn. Ick wil daeraen niet twijffelen, God biddende,

Mijn heer, dat hij uE. verleene 't voltrecken sijner goeder begeerten.

Desen 6 Junij 1628.

UE. dienaer,

H. van Mehden.

Adres: A Monsr. Monsr. Hugo Grotius, demeurant au Fauxbourg S. Germain rue de Condé: vis à vis de l'hostel de Condé à Paris.

1270. 1628 juni 7. Van B. Aubéry du Maurier[2].

Monsieur,

Comme il ne me revient souvenir plus agréable que celui de vostre mérite et de nostre amitié, aussy ne vous puis je celer que j'ay très grand regret de me ramentevoir à vous sur le suject de la perte que tous les gens de bien et le public de vostre patrie ont faicte en ce bon personnage monsieur de Bie[3], que vous aurez sans doute ressentie très particulièrement et à bon droit pour la constante affection qu'il vous tesmoignoit; en mon égard certes y prenant grande part pour le ressentiment que j'auray tousiours des favorables offices de voysinage et d'hospitalité que j'ay receuz de luy durant plusieurs années, mesmes an plus fort de mes plus prégnantes afflictions. Or mettant à part les intérestz privés, je plains vostre république, qui auroit grande pene de remplacer ce seul homme là par plusieurs autres tous ensemble, n'en ayant point laissé, que je sache, aprèz luy, qui peust si dignement tenir la place qu'il a si longuement honorée par la preud'hommie et suffisance, le grand aage auquel il estoit parvenu ne diminuant point le dommage de sa privation.

1 Jan de Goyer, heer van Amelisweerd († 1656), thesaurier van de kerk van St. Marie.

2 Hs. U.B. Leiden, cod. B.P.L. 1886. Eigenh. oorspr. Beantw. door n°. 1275.

3 Joris de Bie, tresorier-generaal, was begin april overleden; vgl. met hetgeen Du Maurier hier over hem schrijft het harde woord van Grotius in zijn brief van 15 april aan zijn zwager N. van Reigersberch (n°. 1249): ‘Mijn heer de Bye's doot sal ons zeer indifferent zijn aengezyen syne groote coelicheyt’.

Quant a vostre public je n'apprens point qu'il y ait guières de changement en mieux, ny que vos ambassadeurs[4] facent autre chose que dépendre 120 florins par jour à leurs commettans; ne voyant pas en l'estat des affaires de ce royaume

4 Zie n°. 1213, p. 222 n. 6.

que celles de vostre estat se puissent réchaufer au feu des nostres, ny que les conseilz, assistances et faveurs données cydevant aux Rochelois par Arsens[1], converties maintenant en injures contr'eux, leur pesant sur les espaules, puissent produire grand fruit à ceux, qui ont voulu se faire encor représenter en France par ce chaméléon; duquel aussy la direction, à ce que j'entens, n'a pas esté si heureuse à mon successeur[2], qu'il l'ait préservé par delà de plusieurs inconveniens. Au reste je supplie monsieur Marbault[3] de vous faire entendre une particularité, qui m'est de très grande importance touchant mes enfans[4], qui sont par delà, vers lesquelz et pour leur bien et pour mon contentement je vous supply, comme de vous mesmes, me faire les bons offices, qui peuvent procéder de vostre affection et industrie, et convier monsieur Tilenus[5] à faire le mesme, comme je l'en supplie avec vous très affectionnement vous suppliant qu'à cet effect la présente vous soit commune, et recevoir avec mesdemoiselles vos femmes mes humbles baisemains et de la mienne, vous suppliant me croire tousiours de plus en plus, Monsieur,

Vostre bien humble et très affectionné amy et serviteur
Du Maurier.

De la Fontayne d'Ange, ce 7e Juin 1628.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius.
In dorso schreef Grotius: 17 Junii 1628 Maurier.

1271. 1628 juni 9. Van G. Brasser[6].

Mijn heere,

Ick coome soodadelijck van mijn heere de prince van Orangien te communiceren het calfken, dat uE^{dt}. in de sijnen van den 27 Mey aan mijn broeder Joost Brasser gesteken hadde meldende, dat eenige, die vers van Brabant quamen, reden gaven, waerom sij geloofden des vijandts desseyn te sijn Grol weder te nemen, en alsoo sijn Excell. mij seyde, dat hem aengenaem was, dat ick hem sulx gecommuniceert hadde, soo offereerde ick, indien sijn Exc^{e}. sulck aengenaem was, dat ick aen uEd^{t}. soude schrijven omme te weten de redene, die de luyden uyt Brabandt comende sulx deden gelooven, daerop sijn Ed. antwoorde, dat 't hem seer aengenaem soude sijn, dat ick sulx deden en dat hij gaerne alle circumstantiën verstaen soude.

Dienvolgende is mijn dienstelijck versoeck, dat uEd^{t}. mij gelieve over te schrijven

1 Fr. van Aerssen.
2 In 1624 was Du Maurier als gezant in Den Haag opgevolgd door Charles Faye, seigneur d'Espesse, die in mei 1628 op zijn beurt vervangen werd door Nic. de Baugy.
3 Pierre Marbault; zie II, p. 60 n. 4.
4 Maximilien en Louis; zie n°. 1122.
5 Daniel Tilenus; zijn vrouw was Jeanne de Guillon.
6 Afschrift Bibl. Gem. Rotterdam, coll. Rem. Kerk, cat. v. hss. n°. 806. Over de schrijver zie n°. 1153, p. 137 n. 2.

alle 'tgunt uEd^{t}. dienaengaende verstaen heeft, ten fine ik mij acquitere van mijn officie aen mijn heere de prince gedaen, en dat bij sijne Ed. ten dienste van 't vaderlandt daerop mach werden gelet, gelijck sijn Exc^{e}. alreden geseyt heeft daerop te willen letten.

Men is hier nu meest besich met de ordre te stellen tot beveyling van de zee. De provinciën sullen buyten lasten van Collegie ter Admiraliteit houden 35 oorlog-

schepen, bovendien sal de Oostindische Compagnie 10 schepen ten selven fine armeren ende de coste vinden uyt 't gunt sij alrede over 't recht van convojen schuldig sijn ofte noch schuldig souden comen te werden. De stadt van Amsterdam heeft aen Generaliteyt presentatie gedaen met 12 schepen te equiperen ende de coste aen haer consenten te corten; dan is om consideratie, die uEd^{t}. evenwel dencken kan, alsnoch niet aengenomen, te meer alsoo die van Amsterdam schenen te veel rechts over de schepen aen haerselve te willen houden.

En mij hiermede dienstelijck gebiedende in uEd$^{ts.}$ en desselfs lieve huysvrouw goede gratiën sal altijt blijven

Mijn heer, UEd^{ts}. seer verobligeerde dienaer
Govert Brasser.

In den Hage, den 9 junii 1628.

De superscriptie was: Eerentfeste, Wyse, Hooggeleerde Heere Mijn Heer Hugo de Groot residerende tot Parijs. Port. Concordat collatione facta

Jan de Groot[1], *regis et regni Sueciae Advocatus* .. 6/16 1675.

1272. 1628 juni 10. Aan Willem de Groot[2].

Per Wyntgastium[3] accepi, mi frater, et tuas et paternas literas, ex eo tuas datas circa exitum Maji. Illum commendatum habeo et vestra causa et ob ipsius excellentem in qua versatus est materia peritiam. Ego negotiis tam periculosis me non immiscebo, sed operam dabo, ut innotescat, ut amicos habeat et ne fallatur, quod illi quanquam cauto satis jam saepiuscule evenit. Meum exsilium hoc mihi dedit, ut mores Galliae accuratius paulo quam nostrorum multi didicerim. Ea ex re utilis et aliis esse possum.

Pro his nuntiis nihil est magnopere quod reponam nisi regis, cardinalis[4], Ingolismensis[5] concors esse judicium ultra mensis hujus clausulam Rupellam fore in regis potestatem. Permisit rex obsessis ad Rohanium[6] nuntios mittere, ut intelligant nihil ab eo sibi esse spei et si velit ipsi quoque significent patere aditum ad regis clementiam.

Mantua nunc iterum nimium vicina Cremonae - est enim Cremona ditionis Mediolanensis - et regi cordi est et a pontifice[7] commendatur, qui, ut est prudens, mavult tolerabili esse conditione haereticis quam cum tota Italia servire Hispano.

Dunquercanis occurri gaudeo, est enim in eo sita summa res. Anglorum factum novi. Terrent, si alios pavere viderint, alioqui eorum injusta cogitata impune contemnas. Nihil in illis est solidi, fluxa omnia, ut insulis in mari.

Valde expeto intelligere eventum negotii ad eum pertinentis, cujus auctoritatem sibi qui scribis poëmata praescripserunt. Et non ista tantum, sed quicquid auram ullam afferre potest conjecturae in partem unam aut alteram, si quo

1 Mr. Johan de Groot (1625-1678), zoon van Willem de Groot en Alida Graswinckel. Zie Van Beresteyn, *Maandblad De Nederl. Leeuw*, 1925, p. 19.
2 Gedrukt *Epist.*, p. 807.
3 Dezelfde als de in n°. 1267 genoemde.
4 De Richelieu.
5 Charles de Valois, duc d'Angoulême; zie n°. 1157, p. 144 n. 1.
6 Zie n°. 1059, p. 27 n. 5.
7 Urbanus VIII.

unquam tempore, hoc maxime et exopto et debeo scire. Satis diu jactatus tandem videre debeo, ubi fortunarum mearum portum sim collocaturus nec deerunt, qui meam operam non aspernentur. Ad tragoediam venio. Profecto id, in quo haeret amicus, nullos aequos potest offendere. Certissimum est inter eos, qui capturam mei decreverunt, fuisse qui me forte nec de facie, certe non ulterius noverunt ex Geldris, Frisiis, Transisalanis. Neque puto syndicum Lugdunensem, si ei ista *περιοχὴ* monstretur, quicquam in eo culpaturum eum consuli, sed non quasi nos ipsi indicemus esse ibi aliquid *πρανδάλου*. Dum de eo certus fio, interim incipiatur editio ipsius operis[1], praefationibus in finem temporis reservatis. Plane autem censeo, ut in Stobaeanis factum est, ex adverso ponenda Graecis latina et si quando horum aut illorum versus longius excurrunt, quid est quod impediat post chori cantica relinqui spatium aliquod, quasi *διάψαλμα.* Frustra hic haeretur. Nam separare versionem ab Euripideis non aeque gratum et minus utile erit juventuti.

Si tuae res ferunt, ut huc transcurras, implebis nos desiderato diu aspectu. Transitus veniam facile per Palamedis filium[2] impetrabimus, sed cum hoc onere, ne eum obiter salutare pro scelere ducas. Habendus est mos aliquis ut temporibus, ita et locis. Prope omiseram vertere duos versus Euripidis, qui omissi sunt in latino autographo. Quare sic expleatur hiatus:

> En urbis aditus ille septenos notans,
> Metitur alta turrium fastigia[3].

Is, qui nunc comitatus Transamasiani princeps[4] est, viris quibusdam primariae apud regem auctoritatis significavit, quantum intelligo, expetere se nuptias virginis cujusdam et bene nobilis et dotatae et reginae matri[5] individuae. Ea res an ipsi nunc etiam placeat et an ex usu ipsius futurum sit amicitiis Gallicis res suas et apud imperatorem[6] et apud nostros aequiore loco collocare non disputo nec mea interest. Sed hoc scio dotis hic non minus fore quam apud ullam Germanorum principum filiam. Rogo inquiras apud actores ipsius, an de Brunsvicensi matrimonio, cui frater maximus[7] imminebat, in hunc transferendo agatur. Vix putem, quod illa domus plane jam ruinam ducat. Scire etiam velim, qui nunc sint ipsius comitis ad consilia praecipui et an vivant Vierda, Paulius, Amananus[8], quos videre memini. His super rebus instrui primo commodo tuo velim.

1 De *Phoenissae*; zie n°. 1261, p. 306 nn. 3 en 4.
2 Willem van Stoutenburg, zoon van Johan van Oldenbarnevelt. Hij bevond zich te Brussel, waarheen hij zich na zijn vlucht in verband met zijn deelname aan de samenzwering tegen prins Maurits had begeven. Hij trad in dienst van aartshertogin Isabella.
3 Euripides *Phoeniss.* 180-181; in de uitgave van Grotius (*Euripidis Tragoedia Phoenissae, Emendata ex manuscriptis et Latina facta ab Hugone Grotio*, Parisiis apud Jacobum Ruart MDCXXX; Ter Meulen-Diermanse n°. 496) vs. 187-188.
4 Ulrich II, graaf van Embden (Oostfriesland), (1605-1648), die zijn op 17 april 1628 overleden broer Rudolf Christian was opgevolgd.
5 Maria de Medici.
6 Ferdinand II.
7 Rudolf Christian (1602-1628), die verloofd geweest was met Anna Augusta, een dochter van hertog Heinrich Julius zu Braunschweig-Wolfenbüttel.
8 Dothias Wiarda (schrijver van brief n°. 853 in II, p. 307), kanselier van graaf Ulrich, en Sixt von Amana, raad, hadden hun resp. functies al onder Rudolf Christian bekleed. Van Dr. Albert Pauli is tot 1620 aanwijsbaar, dat hij grafelijk hofraad is geweest.

Cornelium nostrum[1] apud Lastenium[2] collocari placet, sed ea mente, ut ante hyemem mihi adsit, quam ad rem captari poterit aut uxoris Treselii[3] aut alterius ex nobis notis transitus. De vestitu pridem rescripsit uxor. Didericum[4] quamprimum velim apud Stangerum[5] collocari. Petrum[6] hic retineo, dum veniat Cornelius.

Legati nostri[7] parum promovent et est eorum hic, quantum video, *οὐδεὶς λόγος*. Non defensoribus illis tempus eget[8].

Rogo me parentibus commendes. Losecatio[9] velim prospectum de loco honesto, si aliqua pingendi et numerandi rudimenta habet, facile posset munitoriam artem perdiscere et per eam reperire viam dignitatum. Ego et illi et vobis omnibus quam optime precor.

Lutetiae 10 Iunii 1628.

Tuus totus
H. Grotius.

1273. 1628 juni 12. Aan N. van Reigersberch[10].

Mon frère,

Bij de uwen van den XXVIII Mey bevinde ick de groote sorge, dye uE. continueert over mijne saecke. Voorwaer het is tijdt nae soo lange ongerustheyt eens op wat seeckers te dencken. Wel lettende op onse gelegentheyt bevinde ick, dat nu als Rochelle sal zijn genomen - dat men verwacht binnen dese maendt, waerop apparent is te volgen de paix van Engelant - ick mij hyer wel sal connen doen gelden in 't stuck van de navigatie, maer soo wanneer ick mij t'eenemael sal gestelt hebben om mijn landt te vergeten, soo sal eerst de quelling in 't stuck van de religie aengaen; daertoe ick wel zye, dat men alle directe ende indirecte middelen sal gebruycken, 't welck mij mijn leven onsoet sal maecken. Dit ongemack is goed bij ons overdocht, maer dyent verswegen bij anderen, opdat het employ, dat ick hyer can vinden alsoock bij den keyser[11] - waervan ick uE. wel can verseeckeren - Neeff[12] ende anderen magh brengen tot reden. Wat het credijt alhier belanght, de ambassadeurs[13] weten wel, dat het grooter is dan men soude connen imagineren van een persoon soo zijnde getracteert, maer sij en sullen dat niet verbreyden noch overschrijden. Neeff die can het aen mijne advysen mercken ende anderen connen daervan getuygen. Eenigh versouck te doen op onsen ofte der vrunden naem is t'eenemael periculeux ende al te advantageux

1 Zijn oudste zoon; vgl. n°. 1072, p. 47 n. 2.
2 Niet geïdentificeerd. aant.
3 Daniel Tresel; wie zijn vrouw was, heb ik niet kunnen achterhalen.
4 Zijn zoon Dirck.
5 De Delftse rector Stangerus, bij wie ook Cornelis was geweest; vgl. n°s. 1161, 1164 en 1187.
6 Zijn zoon Pieter.
7 Fr. van Aerssen en Caspar van Vosbergen.
8 Vgl. Vergilius, *Aen.* II 521/2.
9 Frederik van Losecaat, gehuwd met Grotius' zuster Adriana.
10 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. Hllh. Eigenh. oorspr.
11 Ferdinand II.
12 Frederik Hendrik.
13 Fr. van Aerssen en Caspar van Vosbergen

voor onse wederparthije. Soo Neeff ende d'andere vrunden wel willen, is dat niet van noode. Soo sij oock heel slap zijn, sal dat niet helpen. Martianus[1] meen ick dat wachten sal bij de comste van Aurelianus[2] ende niet doen dan met zijn instructie, dye nyet en sal zijn anders als tot contentement van de mannen ende mansmannen; meene daerom, dat daerop niet en dient gelet. Maer wel, soo hij daervan spreeckt, can men het menageren in quantum soo sonder hem tot het beleyd te gebruycken. Chastillon[3] is oock vrund van Aurelianus, soodat ick niet en weet, off hij yet soude willen doen, hoewel zijn moeder[4] mijn huysvrouw zeer breed heeft gesproocken van mijn restablissement avecq honneur.

Baugy[5] heeft nu de ambassade in den Hage ende sal haest daer zijn. Met hem en heb ick ghene kennisse. Can men hem door vrunden tot yet goeds disponeren, dat sal niet quaed sijn, maer dat hij van Antoninus[6] last soude crijgen om voor mij met ernst te spreecken, can ick niet geloven. Men heeft mij liever hyer te houden soo om te gebruycken, alsoock omdat Aelius[7] door verscheyde personen mij heeft doen sonderen ende wel bevonden, dat ick niet en ben om al te doen dat men wil, maer alleen, dat ick redelijck oordeel. Dit alles soo sijnde resteert, dat dye van Numerianus[8] ernstelijck spreecken met Gallus[9] ende hem wat vigeurs aenbrengen. Veele claegen over hem, dat hij ondancbaer is, anderen, dat hij te slap is. Ick heb geen middel gehadt om groote diensten te doen, maer dat ick heb connen doen, heb ick gedaen. Soo hij nu denckt, hij is daer nut ende soo behael ick geen ondanck, dat is een quade gedachte ende dye mij zeer onlustigh soude maecken. Wil hij wel, hij can hetgunt te doen is genoech justificeren. Boven Numerianus soude de compaegnie van Oost-Indië connen bij deputatie remonstreren haer interest, wa[n]t het is seecker, dat Aelius' desseings haer prejudiciabel sijn. Oock meen ick van dye compaegnie wel sooveel gemeriteert te hebben, dat al waer 't dat alle andere slyepen, sij voor mij behoorde te waecken. De saecke dus geprepareert ende wel behartight zijnde, dunckt mij, dat men most een resolutie doen instellen in corte termen als bij exempel; de Staten-Generael door de aendyening van dye van Hollant verstaen hebbende, dat bij verscheyde zeer gequalificeerde personen advysen zijn gegeven, dat het oorboir waer voor het land, dat M^{r}. Hugo de Groot wederom soude mogen comen in het land ende genieten zijne goederen sulcx hij gedaen heeft voor den jaere XVI^{c}XVIII, hebben 'tselve om veele ende gewichtige consideratiën oorboir gevonden. Dit waer genoech; maer men most hem wel wachten, dat daernae geen andere acte wierd ingestelt - gelijck van Hogerbeets' saeck[10] is geschyet - mentie maeckende van de sententie, maer ten uyterste soude mogen acte geven aen dyeghenen, dye haer soude meenen daerbij geinteresseert te zijn, dat sulcx haer niet en soude prejudiceren.

1 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne hertog van Bouillon.
2 Fr. van Aerssen.
3 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon; zie n°. 1140, p. 121 n. 1. De naam staat in de tekst in code.
4 Marguerite d'Ailly de Péquigny, vrouw van François de Coligny, graaf van Châtillon (1557-1591), en moeder van maarschalk Gaspard de Coligny.
5 Nic. de Baugy; zie n°. 1242, p. 271 n. 5.
6 De koning van Frankrijk.
7 De Richelieu.
8 Amsterdam.
9 Frederik Hendrik.
10 Rombout Hogerbeets, een der met Grotius veroordeelde remonstranten.

Indyen de clausule van 't goed de saeck soude beletten, soo soude men mogen letten, off men eerst 't proces[1] soude dyenen te laeten decideren, insonderheyt soo de apparentie voor ons is. Feits (?) meen ick, dat ick mij niet tegen en sal zijn. De graeff van Culenburgh[2] ende anderen connen oock werden gedisponeert. Men dyent Bas[3], wel te ondertasten. De absentie van de twee, dye hyer sijn[4], meen ick dat dyent waergenomen. Sij sullen heel anders doen als wij wenschen ende ick houde, dat sij Leo[5] gebruycken willen om mij te bedryegen. Dan ick hoop mij te wachten. 't Credijt van de twee alhyer soude niet cleyner connen sijn. Niet eene particuliere saeck connen zij tot effect brengen. De coninginnemoeder[6] liet haer laestmael in de nacht weten het vertreck van de Engelschen, opdat zij haer verheugen souden. Alle de werelt merckt, wes dat tot hyer niet aengenaem en sal zijn, 't welck sich misschyen noch meer sal openbaeren, als den coning ende 't hoff hyer sal zijn.

Nopende de saeck van Orangie ick soude wel willen goede dyensten doen, wist ick hoe, want vermaening in generale termen om den meester niet te offenseren, alle partijdicheyt ter neder te leggen, alles heb ick alrede meer als eens gedaen. Hij is ingeluyt geweest bij de Juliaens[7], ende gelooft, dat Servante[8] met de zijnen hem seer leelijck beschuldigt hebben ende dat Dimmer[9] hem heeft willen depossederen. De Juliaens hangen aen Antoninus; ende daerom gaf noch woorden (?) de correspondentie met Rohan[10]. 't Is misschyen niet anders dan dat hij tracht alles te weten, watter passeert. Op d'embleme sal uE. nu mijne laeste voorslagh hebben ontfangen[11], begrijpende genoech den sin van den vrundt ende geappliceert op een oudt roomsch spreeckwoordt.

't Grunt Carleton[12] geseyt heeft is vremdt. Den marquys Spinola[13] sal daer haest zijn. Ick verlange te verstaen het succes van de saecken van van Meden[14] ende Diocletianus[15]. Baugy is zeer tegen de borst van onse twee extraordinarissen. Sij hebben tegen verscheyde personen zeer tot zijn desadvantagie gesproocken. Hij is voor desen vrij wat keysersch geweest. Off hij daervan wel geneesen is, weet ick niet. Dat van Lopes[16] is goed. Caracalla[17] heeft geen couragie ende is door dye acte hyer in groote disreputatie. Otto[18] is nae 't leger om de saecken van Mantua[19] te recommanderen, dyen Aelius ter harte neemt, alsoock de saecke

1 Het proces betreffende de verbeurd verklaarde goederen.
2 Floris van Pallandt (1577-1639).
3 Bedoeld zal zijn Dirck Jacobsz. Bas; zie n°. 1111, p. 88 n. 5; de naam staat in de tekst in code.
4 Fr. van Aerssen en Caspar van Vosbergen.
5 Christophe Justel; zie n°. 1204, p. 212 n. 8.
6 Maria de Medici.
7 Zie n°. 1150, p. 131 n. 7.
8 Christophle de Servant; zie n°. 1227, p. 247 n. 1.
9 Dirk Dimmer; zie n°. 1159, p. 148 n. 9.
10 Zie n°. 1059, p. 27 n. 5.
11 Zie n°. 1256.
12 Sir Dudley Carleton, de Engelse gezant in Den Haag.
13 Ambrosio Spinola, veldheer in Spaanse dienst.
14 Joh. Wtenbogaert.
15 Corn. van der Myle.
16 Zie n°. 1218, p. 232 en n. 11 aldaar.
17 Gideon van den Boetzelaer, heer van Langerak, gezant to Parijs.
18 De pauselijke nuntius in Parijs, Giovanni Francesco Guidi del Bagno.
19 Carlo Gonzaga, hertog van Mantua.

van Caesar[1] tegen Vitellius[2]. Een van ..h ..[3] volck was gisteren bij mij, asseureerde mij van de inclinatie van de infante[4] ende de marquys[5] tot een trefves. Otto soude bij Antoninus veel daerin connen doen. 't Is een voorsichtigh ende zeer moderaet persoon, zeer bemint ende ge[ë]stimeert alhyer. Ick soude hyerin ende in andere saecken met meer lust arbeyden, soo ick niet en vreesde te doen te hebben met luyden, dye het niet en soude erkennen ende mij hyer laeten blijven om wel te doen à mes despens. Uytstel noch te willen soucken nae soo lang verloop is onredelijck ende soo dat humeur niet en is te versetten, sal ick moeten zyen, waer ick best mijn proffijt sal connen doen ende andere difficulteyt wat ter zijde stellen, hoewel ick dye swaer genoech vinde. Voor de eer hebben wij te veel geleden, dan dat wij yet daerin soude toegeven. Soo wanneer den man uyt Poolen (?)[6] sal zijn gecomen ofte soo wanneer uE. sulcx oorboir sal vinden, sal ick aen uE. een brieff schrijven op mijne gelegentheyt, dye aen Neeff sal connen werden vertoont. Ick schrijff dit alles met kennisse ende goedvinding van mijn huysvrouw, dye nyettegenstaende alle difficulteyten noch immer soo resoluyt ende courageux is als oyt voor desen. Wij doen onse gebyedenisse.

Den XI Junij, zijnde Pinxterdagh 1628, tot Parijs.

UE. dyenstwillige broeder

H. de Groot.

D'Espesse[7] heeft te Bruysel ende op wegh seer gesproocken tot desadvantagie van alle de vrouwen van ons landt, sonder de coninginne van Bohemen[8] ende Gallus' vrouw[9] te spaeren. Ick ben in 't seecker onderricht, dat twee off drye maenden geleden mons^{r}. Rivet[10] door brieven heeft gevraecht advijs aen de ministers alhyer, off men kerckelijcke eenicheyt soude mogen houden met de remonstranten; dat zij geantwoordt hebben jae, als haer nyet meer houdende aen de synodale besluyten, dye bij perceptie (?) zijn geschyet. Monsr. de Hayes[11] doet Neeff weten, dat hij wil ende oock gelegentheyt heeft om hem dyenst te doen gelijck hij voor desen oock altijd gesocht heeft te doen aen zijn moeder ende broeder[12], zijnde zijn gouvernement naebij Neef's heerlijckheyt gelegen. Voorts werd ick in 't seecker onderricht, dat soo Chastillon[13] daer comende vindt, dat mijn saecke behartight wordt, dat men vanhyer hem brieven sal doen

1 De paus, Urbanus VIII; ter zake zie n°. 1266, p. 314 en bijlage n°. 6.
2 Keizer Ferdinand II.
3 Onleesbaar; misschien heeft er een schuilnaam voor Spanje of voor de Spaanse gezant Leganés gestaan.
4 Isabella Clara Eugenia; zie n°. 1200, p. 207 n. 9.
5 Ambrosio Spinola, veldheer in Spaanse dienst.
6 Als de lezing juist is, kan er sprake zijn van een aanbod aan Grotius om een functie in Polen te aanvaarden.
7 Charles d'Espesse, de uit Den Haag teruggeroepen Franse gezant.
8 Elisabeth Stuart, dochter van Jacobus I van Engeland en gemalin van Frederik V van de Palts, koning van Bohemen, die na zijn nederlaag op de Witte Berg bij Praag in Den Haag en op zijn buitenverblijf te Rhenen woonde.
9 Amalia van Solms.
10 André Rivet; zie n°. 1166, p. 158 n. 9. Met ‘ministers’ worden kerkelijke bedienaren bedoeld.
11 Zie n°. 1200, p. 203 n. 4.
12 Louise de Coligny en prins Maurits.
13 Zie p. 323 n. 3.

hebben van Verus[1] ende Aelius om sulcx te bevorderen. Dat dit vast gaet, maer dat men de authoriteyt van Verus nyet en soude willen hazarderen sonder apparentie van goede operatie; maer de vrunden alhyer, die dit verstercken ende daertoe willen contribueren, meenen, dat het behoort te zijn volcomen restablissement etiam ad honores. Wilt dit wel menageren ende daerom te minder toegeven. Soo Neeff nu wil, men can daer wat goeds van maecken.

Eenige zeer geadviseerden meenen, dat Rochelle - nyettegenstaende al wat men hyer schrijft - noch wel sal connen houden tot Augustus. Clemens[2], daer ick nu soo datelijck van com, meent, dat Rochelle eerstdaegs in sal zijn ende dat men daernae 't accoord sal maecken van Mantua ende, soo men versocht wordt, oock arbyden tot de tresves in ons landt, dat Verus nae de paix met Alexander[3] niet en vraeght. Hij en despereert noch niet van een extraordinaire ambassade t'avont off morgen in ons landt ende is zeer genegen om Gallus dyenst te doen. UE. gelieve dit alles wel te menageren ende t'adviseren van alle 't gunt dyent geweten ende geconsidereert. Den XII Juny.

Adres: Mijn Heer Mijn Heer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raidt in Hollant ten huise van den Heer Rentem^{r}. van Bewesterscheld, sijne E. broeder tot Middelburg.

1274. 1628 juni 17. Aan N. van Reigersberch[4].

Mon frère,

Hoewel ick van uE. nu nyet gehadt en heb, soo wil ick de maniere houden van uE. te adviseren ende te bidden om te willen continueren in de goede sorge voor alle, dat ons aengaet.

Rochelle willen veelen noch dese maend over hebben. Sij en schicken haer daer nyet nae, want sij hebben dese daegen een Engelsman naeckt ende gebonden uyt de stadt doen brengen ende op de wegh nedergelecht met een schrift: dit is een Engelsman sonder religie, dye wij onsen cardinael[5] senden om hem te doen instrueren in zijn collegie. Dye van de religie seggen, dat daer vivres in zijn, wel voor drye maenden. Evenwel syet men, dat sij haer van volck soecken te ontlasten, dye weder binnen zijn gedreven, doch de desperatie can den tijdt wel wat verlengen, daer de moeder van Rohan[6], dye binnen de stadt is, zeer toe helpt, vermaenende de burgers tot patientie, seggende, dat sij noch geen ratten noch muysen gegeten hebben, gelijck tot Sancerre. De ministers predicken hetselve evangelie. Deselve madame de Rohan maeckt de arme luyden dyets, dat haer soon Rohan sal comen het XXX^{m}. man tot ontset, dye aen alle canten benauwt wordt door de legers van

1 De koning van Frankrijk.
2 Reigersberch heeft erboven geschreven: Villauclerck; zie ook n°. 1263, p. 310 n. 11.
3 Engeland.
4 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. Hlli. Eigenh. oorspr.
5 De Richelieu.
6 Zie n^{o}, 1263, p. 310 n. 6.

den prins[7] ende Monmorancy[8]. Daer is gesproocken van in 't gemeen te handelen voor Rohan ende Rochelle, 't welck den coning niet goed en vindt. Monsieur de Crequy[9] heeft last om met VI^{m}. man vanwegen den coning

7 Henri de Bourbon, prins van Condé.

8 Zie n°. 1096, p. 69 n. 2.

9 Zie n°. 1211, p. 221 n. 1.

ende eenige, dye den hertogh van Mantua[1] in Vrancrijck heeft doen lichten, te trecken in Savoye off daer door in het Montferrat. Dit is een teycken, dat men het nemen van Rochelle wel seecker houdt. De demolitie van de stadsvestingh is gegeven aen S^{t}. Simon[2], premier escuyer du roy, ende daer is alrede een wel geborduyrde sadel gesonden nae 't leger, waermede den coning zijn entrée sal doen in Rochelle. Hyer gaet een gerucht van Engelsche schepen, dye weder op wegh soude sijn, doch noch ontrent het land nergens vernomen. God geve, dat dit rumoer geen quaed en doe binnen Parijs.

Ick heb vrij wat gevordert in de beschrijvinge van Grol[3], bevind de memoriën. van d'heer Wyts[4] zeer pertinent ende wijselijck ingestelt, dye ick oock schyer van poinct tot poinct heb gevolcht, weynich daerbij vougende van 't gunt Verreycken[5], dye lieutenant-gouverneur daer binnen is geweest, bij geschrift hadde gestelt. Soo uE. van yemant oyt het quartier Zutfen cont hebben, eenige memorie van de erectie van dat graefschap, annexie met Gelderlant, stichting ende voortganck van Grol, sal dyenen tot cyeraedt. Oock wenschte ick wel te hebben poinctueel verhael van den aenslagh opter Goes[6] ende 't gunt voorts in de jaere 1627 ontrent Santvlyet is gepasseert. Mijn werck gemaeckt zijnde sal ick het oversenden volgens uE. advys, twijffel off het beter hyer off daer gedruckt sal worden. De caerten sullen moeten gesneden worden met latijnsche ende Fransche naemen. Behalven dye van Grol ende dye met de hand, dye d'heer Wyts noch heeft toegesonden, soude daerbij dyenen een caerte van 't land Sutfen. Bidde uE. te willen zyen, off hij mij eenige can doen hebben. Ick sal - dunckt mij - oock wat in 't cort moeten doen stellen de caert van de vaert ontrent Venloo[7], wenschende van de heer Pijnse[8] wat onderrichtinge te hebben van des vyants desseing deses aengaende. Dan sal oock een caerte bij dyenen van Santvlyet. UE. gelieve te dencken, waer wij dit alles best sullen doen snijden ende op wat voet wij het sullen doen drucken om exemplairen genoech te hebben ende buyten schade te blijven.

Den mareschal de Chastillon[9] heeft mij door een goed vrund doen aenseggen, dat hij alles voor mij doen wil met grooten ijver, menende 't land daeraen dienst te sullen doen, wenschende alleen, dat ick mij in 't landt bij de publycke communie ten minste eens off tweemaels 's jaers wilde begeven. Ick heb hem daerop doen weten, dat ick altijd tegen de scheuring ben geweest ende daerom oock tegen de decisie, dat de anderen onse predicanten verjaecht ende dye van ons gevoelen generalijck, eenigen oock specialijck, hebben geëxcommuneert, oock noch onlancx geresolveert gene te ontfangen, dye bekent zijn te zijn van ons gevoelen; dat het oock voor het gemeen weynigh soude helpen, wat een persoon dede; maer dat ick altijd gewenscht had ende noch wenschte, dat daer middel mochte gevonden

1 Carlo Gonzaga.
2 Claude de Rouvroy, duc de Saint-Simon (1607-1693).
3 Zie n°. 1245, p. 274 n. 10.
4 Jac. Wyts.
5 Louis Verreycken, kapitein der Kurassiers. Hij is in 1629 in de strijd om 's-Hertogenbosch gesneuveld; zie Aitzema, *Saken van Staet en Oorlogh* I, p. 681 en Cuvelier-Lefèvre, *Correspondance de la Cour d'Espagne* II, n°. 1233 p. 393.
6 Zie Wagenaar, *Vaderl. Hist.* XI, p. 55-56.
7 Zie n°. 1138, p. 118 n. 4.
8 Willem Pynssen van der Aa († 1637).
9 Zie n°. 1140, p. 121 n. 1.

worden om met contentement het eene stuck weder bij 't andere te brengen; dat ick wist, dat Sijn Ex^tie.[1] sulcx sochte, maer dat hij bij hevige predicanten wierd getraverseert; oock dat het gevangen houden van de predicanten, het afperssen van boeken geen middelen en waeren om te comen tot reconciliatie; dat de humeuren door sachticheyt mosten werden geprepareert. Hottoman[2] is mede bij mij geweest ende heeft mij geseyt, dat Vosbergen[3] tegen hem veel goeds van mij hadde gesproocken ende dat hij sonderling mijne vrund was ende veel voor mij doen wilde. Deus novit cor, seyde Longolius[4].

Ick, mijn huysvrouw ende alle de onsen doen onse gebyedenisse aen moeder[5], broeders, susters ende vrunden.

Den XVII Junij XVI^cXXVIII tot Parijs.
UE. dyenstwillige broeder
H. de Groot.

Adres: Mijnheer Mijnheer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant, ten huise van den Heer Rentemeester van Bewesterscheld tot Middelburgh.

1275. 1628 juni 20. Aan B. Aubéery du Maurier[6].

Ego, vir amplissime, an unquam patriam meam visurus sim, equidem ignoroi Nam ut eam aliter quam cum honore ac dignitate videam, non mei est anim. post tot mala exantlata. Ut vero mei, ea quam aequum est haberi, habeatur ratio, qui sperem? Cuncta malis habitantur moenia Grajis[7]; et, si qui sunt boni, aut satis boni, praeter vota nihil habent, quod in nos conferant. Tum vero etiamsi aliquando non inhonesti reditus detur copia, quanta mihi erit luctus materia, cum tot amicorum mortes, quos decem anni tulere, una prope dies mihi in conspectu ponet? Quos inter is[8], quem nominas, vir admirandae innocentiae ac probitatis, praeter caeteros mihi desiderabitur, cujus ego prudentiam semper mihi pro duce delegeram. Sed ille quidem portum jam tenet, nostra vero navis cum ornamentis suis, tum tali etiam gubernatore destituta, gravissimis fluctibus jactatur.

Legati patriae meae[9] haud multum promovent. Foedus cum rege differunt in id tempus, quo pax cum Anglis confecta erit; cujus quidem ego, quantum, quae hic intelligo quaeque ex Britannia huc perferuntur inter se confero, spem haud video propinquam.

1 Frederik Hendrik.
2 Jean Hotman; zie n°. 1045, p. 1 n. 3.
3 Caspar van Vosbergen.
4 Gilbertus of Gisbertus Longolius (de Longueil), medicus en filoloog uit Utrecht (1507-1543), of diens oom, de rechtsgeleerde Christoph. Longolius (1490-1522), tenzij dezelfde als in II, p. 99 n°. 659 bedoeld wordt.
5 Aeltgen van Overschie.
6 Gedrukt *Epist.*, p. 80; *Ep. ad Gallos*, p. 211 aant.. Antw. op n°. 1270.
7 Vergilius, *Aen.* III 398.
8 Zie n°. 1270, p. 318 en n. 3 aldaar.
9 Fr. van Aerssen en Caspar van Vosbergen.

De privato negotio, quod commendaveras, feci plane, quicquid mihi Marbautius[10] injunxerat, ac spero non plane inanem posuisse me operam. Tu occatum

10 Zie n°. 1270, p. 319 n. 3.

a nobis arvum seres, quod ut feliciter tibi eveniat, Deum veneror. Cujus tutelae et ego et uxor et liberi, te, tuam[1], tuos, quam possumus maxime, commendamus.

20 Iunii, 1628.

1276. 1628 juni 23. Aan Willem de Groot[2].

Est hodie vicesimus tertius Iunii. At ego heri demum tuas, quas nono Aprilis dederas, accepi, culpa ut arbitror tabellarii, sed quae a dolo malo non longe discedit.

Patri pro transmissis exemplis tum supplicationis tum edicti gratias ago. Quae exinde secuta sunt et ex tuis et aliorum literis percepi. Vossiana[3] rogo omnia habeam cum indiculo quanti constent, ut pretium persolvatur et ego fidem liberem. Velim simul mittas Etymologiam Hagiensem et Syntaxin tertiae editionis[4], utramque pro Petro[5], qui Syntaxin perdidit, Etymologiam utendo abusus est, quod illi ad nihil agendum prodesse non debet. Volo eum strenue in illis libellis exercere, dum mecum est. De Cornelio[6] jam scripsi sententiam.

Disceptatio inter regios et legatos nostros[7] praecipua haec est, an nostri se obligaturi sint in regni tutelam adversus quosvis. Videntur hinc non abhorrere, dum prius pax cum Anglis coëat. At ii jam tertium ex Rupellanis exspectantur obduratis in ultima regimen ibi obtinente Rohanii matre[8] et consistorio, quorum meri satellites sunt magistratus et inania nomina. Creditur corruptis custodibus et intrare Rupellam nonnihil alimentorum, et exire nonnihil inutilis turbae. Nuper octo scaphae ex oppido missae, quae regiis ignem inferrent, frustra fuerunt. Hispanus dicitur sexcentas naves offerre auxilio, sed ut puto conditionibus regi Galliae haud placituris, qui E.T. Crequiacum[9] cum sex millium exercitu mittit suppetias Mantuano[10], perrupturum per Sabaudi[11] fines, ni iter praebetur.

Intellexi edi Lugduni Pecherelli librum de missa[12]. Vidi scriptum ejusdem in psalmum CX[13], ubi contra Maldonatum[14] ostendit nec ibi nec in historia

1 Zie n°. 1097, p. 72 n. 1.
2 Gedrukt *Epist.* p. 808.
3 Zie n°. 1255, p. 295 n. 2.
4 De *Etymologia Hagiensis* heb ik niet kunnen vinden; met de *Syntaxis* kan de *Grammatica Latina* van Cauchius (van Cuyk) bedoeld zijn; zie n°. 1295, p. 359 en n. 4 t.p. Hoewel slechts twee edities met zekerheid bekend zijn - die van 1577 en die van 1581 -, is van de derde druk misschien sprake in J. Denucé, *Correspondance de Christophe Plantin* VI, Antwerpen-'s-Gravenhage 1916, p. 241-242.
5 Zijn zoon Pieter.
6 Zijn zoon Cornelis; zie n°. 1272.
7 Fr. van Aerssen en Caspar van Vosbergen.
8 Zie n°. 1263, p. 310 n. 6.
9 Zie n°. 1211, p. 221 n. 1.
10 Carlo Gonzaga.
11 Carl' Emanuele, hertog van Savoye.
12 Zie n°. 1266, p. 315 en n. 9 aldaar.
13 *De Maldonati duabus praelectionibus in psalmum C X ad V.E.P.*; zie *Bibliothèque de la Compagnie de Jésus, première partie*: *Bibliographie par les Pères Augustin et Aloys de Backer; seconde partie*: *Histoire par le Père Auguste Carayon. Nouvelle édition par Carlos Sommervogel S.J. Strasbourgeois. Tome. XI*: *Histoire par Pierre Bliard S.J. Index alphabétique des noms propres et des revues*. Paris MCMXXXII.
14 Juan Maldonado (1536-1583), Spaans jezuiet; theoloog en exegeet.

Geneseos de Melchisedeco agi de missae sacrificio. Ex usu esset id addi libro, qui editur.

Vale quam suavissime cum conjuge[1], parentibus, liberis, amicis; uxor et nostri vos salutant.

23 Iunii 1628.

Tui amantissimus frater
H. Grotius.

1277. 1628 juni 23. Aan J. Wtenbogaert[2].

Mijnheer,

Gisteren, zijnde den XXI[en] Junij (!), heb ick de uwen van den 5 en 28 April ontfangen, meene dit retardement sal veroorsaeckt zijn door het ophouden van de schepen.

Danck uE. van de tractaten, waervan ick het eene van de . g .. gezyen had, mij door een goed vrund getoont zijnde. Het ander op de laetste behaeght mij wel, ende dunckt mij, dat eenige gevaerlijcke clippen wel worden voorbij geseylt. Uyt Sweeden - om de principale poincten van de uwen te beantwoorden - heb ick nooyt brieven gehadt, noch van Narsio[3] noch van anderen. Soude nyet gelaten hebben dye te beantwoorden. Charles le Grand[4] is bij den coning van Polen[5]. Dat uE. verhaelt van Nimmegen is wat.

Onse extraordinarisse ambassadeurs[6] hebben wel eerlijcke audientie gehadt, maer vorderen niet, noch in publycke noch in particuliere saecken. 't Schijnt zij niet en willen beloven eenigen secours aen Vrancrijck tegen yder, voor ende al eer de paix met Engelant sal zijn gemaeckt, dan willen zij haer wel obligeren tot defensie van Vrancrijck soo wel als van Engeland. Off dat hyer soo sal aengenomen worden sal de tijdt leren.

Ick meene, dat mons[r]. de Baugy[7], die aen monsieur d'Espesse succedeert, zijne voetstappen sal volgen.

Neeff Vosbergen[8] heeft zijne excuse doen doen van dat hij mij niet en besoeckt om offensie te mijden; sijn soon[9] comt dickmael. Mijne huysvrouw heeft hem in 't eerste eens wesen besoecken.

1 Alida Graswinckel.
2 Hs. Bibl. Gem. Rotterdam, coll. Rem. Kerk, cat. v. hss. n[o]. 1223. Eigenh. oorspr. Antw. op n[o]. 1246; beantw. d. n[o]. 1294. Gedrukt Rogge, *Br. Wtenb.* III; 2, p. 106.
3 Zie n[o]. 1063, p. 34 n. 1.
4 Zie n[o]. 1177, p. 175 n. 5.
5 Sigismund III.
6 Fr. van Aerssen en Caspar van Vosbergen.
7 Nic. de Baugy, die Charles d'Espesse als gezant van Frankrijk in Den Haag opvolgde.
8 Caspar van Vosbergen.
9 Zie n[o]. 1242 p. 269 n. 7.

De conferentie tusschen Maistresat[10] ende Tilenus[11] blijft achter. Ick meen het lagh op een attrappe. Du Haly[12], een van de ministers, die bij Plessis[13] wel-

10 Jean Mestrezat; zie n°. 1246, p. 278 n. 2.

11 Daniel Tilenus; zie n°. 1063, p. 34 n. 5.

12 D'Alie, predikant van Charenton; zie n°. 1249 in margine.

13 Waarschijnlijk is Philippe de Mornay, seigneur Du Plessis-Marly, bedoeld; zie n°. 1110, p. 87 n. 1.

eer heeft gewoont, wordt zeer moderaet gehouden. Ick weet, dat zij vanhyer op Riveti schrijven[1] hebben geantwoordt, dat men de remonstranten tot de communie most admitteren, doch mene, dat zij verstaen de lidmaeten ende alleen van 't lichaem te dissolveren.

De publicatie van den magistraet van Amsterdam[2] heb ick gezyen, vinde dye nyet quaed.

Nopende mijne apologie[3], Buon[4], dye nu doot is, heeft - soo ick meen - bij wijlen sonder mijn weten dye herdruckt, soo om mij geen exemplairen te geven, als om de exemplairen te duyrder te vercoopen, seggende altijd, dat het de leste waeren. Ick heb aen eenige vrunden in Duytschland geschreven, dat sij wel mochten doen naedrucken. Tot Straesburch wordt mijn boeckxken de veritate religionis Christianae[5] in 't hoogduytsch gedruckt, overgeset door Venator[6], voor desen secretaris van den Paltsgraeff[7]. Corcellus[8] set het over in het Fransch, alsoo Tilenus geen lust en heeft, d'Or[9] geen tijdt. Het sal mij overgesonden worden. Mij wordt geseyt, dat oock een catholyck besich is met de oversetting, vrese op eenige plaetsen voor depravatie van sin. 't Wordt hyer generalijck goed gevonden.

Uyt uE. leste bryeff bedroeft mij meest dat van de electie tot Rotterdam. 't Is verdryetich. Hoope evenwel hetgene in de tijd tussen het schrijven van uE. brieff ende 't ontfangen alhyer sal sijn gepasseert eenige hoope gegeven sal hebben tot beter ende bidde om eenigh advys met den eerste over zee ofte over land, om oock daerop in de deliberatiën van mijne saecken te mogen letten.

De ambassadeurs van Denemarcken[10] sijn vanhyer vertrocken met weynich contentements. Rochelle blijft beset, wacht op de overcomste van de Engelschen. Madame de Rohan[11] met de ministers heeft de regering in. De magistraten moeten executeren hetgunt het consistorie resolveert. Men animeert de burgers van te volgen, 't exempel van (...) van Rohan heeft nu eenigh voordeel gehadt op 's prinses[12] volck. Dit is het al. Het vervolg zal uE. uyt mijn broeder[13] ofte swager[14] connen verstaen.

Den 23^{en} Junij XVI^{c}XXVIII.

UE. dyenaer

H. de Groot.

1 Zie n°. 1273.
2 Zie Knuttel, *Pamfl.* n°. 3824; zie ook brief n°. 1355.
3 Zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 880 en remarque 3.
4 Nic. Buon, de Parijse uitgever, was op 22 april 1628 gestorven.
5 Zie hierover n°. 1257.
6 Zie n°. 1257, p. 300 n. 2.
7 Frederik V.
8 Etienne de Courcelles (Curcellaeus), Frans theoloog, geb. te Genève 2 mei 1586, professor aan het seminarium der remonstranten te Amsterdam van 1644 tot 1659, het jaar van zijn dood; zie Joannes Tideman, *Biographische Naamlijst*, p. 14 v.; zie over de aangelegenheid de brief van de Courcelles aan Grotius dd. 2 december 1628 (n°. 1345).
9 De predikant François d'Or.
10 Zie n°. 1215, p. 227 n. 7.
11 Zie n°. 1263, p. 310 n. 6.
12 Nl. van de prins van Condé, Henri de Bourbon.
13 Willem de Groot.
14 Nicolaes van Reigersberch.

Ick sal zyen, off ic 't Pelletiers boeck[1] can becomen ende over Rouaen sturen.

Adres: A Monsieur Monsieur van Meden.

Op de adreszijde staat nog: R[a] 12. julij 1628.

1278. 1628 juni 24. Aan Willem de Groot[2].

Quas tertio quasque 11 Iunii dedisti, mi frater, ita nunc pariter accipio. Scripsi ad te hodie per Opdamium[3] aut Marquethium[4]. Nam utri literas amicus, qui suscepit, daturus sit, dubito.

Non multum habeo quod addam nisi quae interim didici. Mantuanum[5] cum Sabaudo[6] transegisse, modo rex Galliae probet pacta; Hispanum nihilominus instare Casalio munimento plusquam antehac et arctiore obsidio; Rupellae divites habere victus aliquid, inopes esurire et pellendae fami pisciculos et herbas extra moenia summo periculo quaerere, ita ut plerique intra mensem finem sibi obsidii spondeant. Angli, qui tertium venturi dicuntur, non multum regiis injiciunt metus paratis ad portus angustias tormentis centum neque largum ipsis ad vim continuandam spatium aestu indulgente, id est, non ultra horas quatuor. Regi magnus cymbarum numerus et exercitus supra viginti millia non nomine, sed reipsa, disciplinae satis laudabilis. Principis Condaei[7] milites ferme quingenti caesi a Rohanii[8] ducibus. Oppida duo a Mommorancio[9] capta multa cum caede.

His, quae hodie per literas tibi commendavi, illud accedat rogo, ut memineris effigiem aut sceleton vermium ex una radice in multa capita surgentium. De Phaenissis[10] intellexeris jam sententiam, rogo quamprimum sciam, quid sperari debeat. De Syriaci poëmatis interpretatione[11] in plerisque tibi assentio. De quibusdam obscurioribus libebit et aliorum intelligere conjecturas. Inter caetera de Solomone, quin verum dicas non dubito. Quod Hagae adversus remonstrantes factum scribis per mihi dolet. Libri de Veritate religionis Christianae[12] cardinali Barbarino[13] aliisque Romae probantur. Hic paene omnibus romanensibus et protestantibus.

Salutant nostri te tuamque[14] et tuos: simul optimos parentes et quicquid est bene nobis volentium.

1 Zie n°. 1246, p. 278 n. 6; het boek heb ik niet gevonden.
2 Gedrukt *Epist.*, p. 808.
3 Een der van Wassenaers, heren van Obdam. Het kan Jhr. Jacob, baanderheer van Wassenaer, heer van Obdam (1610-1665), de later beroemde vlootvoogd, geweest zijn, al was hij toen nog vrij jong.
4 Zie n°. 1249, p. 283 n. 5.
5 Carlo Gonzaga.
6 Carl'Emanuele.
7 Henri de Bourbon, prins van Condé.
8 Zie n°. 1059, p. 27 n. 5.
9 Zie n°. 1096, p. 69 n. 2.
10 Zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 496.
11 Over welk gedicht het hier gaat, heb ik niet kunnen nagaan.
12 Zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 944.
13 Zie n°. 1217, p. 230 n. 2.
14 Alida Graswinckel.

24 Iunii 1628.
Tuus tuo jure
H. Grotius.

1279. 1628 juni 24. Aan N. van Reigersberch[1].

Mon frère,

Huyden margen heb ick een brieff aen uE. gesonden door d'heer van Opdam[2] ofte d'heer van Marquette[3]. Ick en weet niet wel, wye van beyden, alsoo een vrundt aengenomen had deselve aen een van beyde te geven, dye op huyden, soo ick meene, zijn vertrocken. Ick heb vernomen daernae, dat het verstuyren is in Hollant geschyet.

Den uwen van den IIe Junij heb ick eerst op huyden ontfangen, oversulcx een weeck laeter dan het behoorde. Ick en weet niet wel, off de faute hyer is toegecomen off daer. Ick sal hyer alle mogelijeke ordre stellen. UE. gelieve van gelijcke te doen. De tydingen zijn niet goed dan als dye versch zijn.

Monsieur de Baugy[4] is nae 't leger om daer naerder de intentie van zijne meesters te verstaen. Hij wordt gehouden voor habyl. Eenige van mijne vrunden alhyer hebben hem wat geïnformeert. Ick en heb niet goedgevonden hem te besoucken. Clemens[5], dye ick soo daetelijck gesproocken heb, verseeckert mij, dat hij Baugy wel heeft onderricht van de goede intentie van Gallus[6] ende dat men moet inzyen de tijdt, dye hem niet toegelaeten heeft alles te doen, dat hij wel doen soude zijnde in voller authoriteyt. Seyde men, dat dese voorseecker een andere voet sal houden dan zijne predecesseur[7] gedaen heeft. Indyen Franchemont[8] daer comt, hij sal uE. connen dyenen, andersins Douchamp[9] ofte yemant anders. Nopende Felix'[10] saeck, soo Neef[11] goede affectie heeft - non velleitatem, sed voluntatem -, soo moet noch de middelen nagaen, dye eerlijck zijn ende hij goedvind. Van Valens[12] staen wij in twijffel, off mijn huysvrouw hem nae zijne excuse van bij ons niet te comen ende het senden dicmael van zijn soon[13] bij hem behoort te gaen ende yet te spreecken op de opening door Hottoman[14] gedaen. 't Is bedenckelijck, off hem te openbaeren aen yemant, dye aen d' andere parthije heult, off te verstooten de aenbyedinge ende, soo daer yet goeds resteert, daerdoor in quaed te doen verkeeren. Wist ick, wat Neeff hyerin behaegde, ick soude het volgen, sal uE. ende anderer vrunden advys verwachten.

De twee Fransche heren[15], daer ick voor desen van had geschreven, waervan d'eene over lang daer is, den andere nu gereyst is, vrees ick, dat d[i]e zeer aen de

1 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H11j. Eigenh. oorspr.
2 Vgl. n°. 1278 p. 332 en n. 3 aldaar.
3 Vgl. n°. 1278, p. 332 en n°. 1249, p. 283 n. 5. De woorden: 'Ick heb vernomen daernae, dat het overstuyren is in Hollant geschyet' heeft Grotius ter plaatse in margine toegevoegd.
4 Nic. de Baugy, de nieuw benoemde Franse gezant in Den Haag.
5 Henri Auguste de Lomenie, sieur de Ville-aux-Clercs.
6 Frederik Hendrik.
7 Ch. d'Espesse.
8 Zie n°. 1176, p. 173 n. 14.
9 Niet geïdentificeerd.
10 Grotius.
11 Frederik Hendrik.
12 Caspar van Vosbergen.
13 Maurits van Vosbergen; zie ter zake n°s. 1242, 1243 en 1249.
14 Jean Hotman; zie over hem n°. 1045, p. 1 n. 3. Ter zake zie n°. 1274 in fine.
15 Met een van hen wordt misschien bedoeld Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon, die in Holland vertoefde. Wie de ander is, weet ik niet; mogelijk François de l'Aubespine, marquis d'Hauterive; zie n°. 1078, p. 54 n. 7.

parthije van Aurelianus[1] ende aen de interesten van Tiberius[2] hangen, maer 't sal aen Gallus staen dye te gebruycken off niet. Mij dunckt, dat bij Verus[3] ende zijn moeder[4] wel wat goeds soude zijn te crijgen, soo zij apparentie sagen. Maer Aelius[5], soo hij kennisse crijght, sal, vrees ick, alles doen om mij hyer te houden. Ick seyde Clemens, dat Valens mij veel hadde doen aenbyeden, soo ick mij met Tiberius wilde vougen. Hij seyde, dat in Antoninus' land[6] een religie was, dye beter was ende mij meer proffijts soude doen. Uyt denselve heb ick in 't seecker verstaen een saecke van gewichte, dat is, dat Aurelianus op zijne vorige reys Aelius belooft heeft te doen goedvinden de belofte, dat ons landt sonder Verus' consent met Traianus[7] niet en soude handelen. Dat Aelius hem vertrouwende op de macht van dye man daer op hard staet, nietjegenstaende alle de excusen, dye onse ambassadeurs[8] bijbrengen. Men moet vastblijven van sulcx niet te beloven, gelijck oock voor de handeling van de trefves, daertoe wel instantie is gedaen, maer wijsselijck afgecaetst. Ick heb uE. voor dese[9] vermaent, dat sulcke belofte ons beletten soude in het obtineren van secourssen nae den noodt; houde dat voor seecker. 't Soude veel beter zijn sich wat te eslargeren in de belofte van dit rijck te assisteren tegen alle assaillanten sonder exceptie midts neutrael blijvende geduyrende dit oorlogh. Onse ambassadeurs willen haer alleen verbinden tegen Spaegnie ende de adherenten, maer niet tegen Engelant, als Engelant eenige stad in Vrancrijck jegen den coning soude bijstaen. Dit smaeckt hyer niet wel. Nochtans sal men mettertijd wat connen doen. Veele particulieren van ons landt, zyende dat zij hyer nyet wel geholpen en worden, gaen nae 't leger volg[en]s 't advys van Caracalla[10], niet van zijne maets, dye niet garen en hebben, dat sonder haer yet geschyet. Ick sal eenige trachten met recommendatie te helpen. Aurelianus is Clemens wesen besoucken ende is daermede de questie gedoot. Wilt mij van het succes van Diocletianus[11] ende wat vorder daer passeert adviseren.

Van Rochelle can ick niet seeckers seggen. Uyt de stadt schrijven eenige aen haer vrunden, dat de burgers van qualiteyt vivres hebben voor een jaer ende dat voor de mindere het magazijn is geopent, 't welck niet minder en sal duyren. 't Mach zijn, dat dit intentie zijn van dye van de religie om Verus ende Aelius moede te maecken. 't Selve oordeelen veelen van het gerucht van het secours uyt Engelant.

Dat van Gelderlant bij uE. wordt geadviseert is in hemselve quaed, maer goed ten aenzyen van deghene, dye suasor(?) is geweest, want dat Gallus behoort op te wecken om contrarie cours te houden. Op 't accommodement van de kerckelijcke swaericheyden can niemant adviseren dan dye daer is.

1 Fr. van Aerssen.
2 Staten van Holland.
3 Lodewijk XIII.
4 Maria de Medici.
5 De Richelieu.
6 Frankrijk.
7 Spanje.
8 Fr. van Aerssen en Caspar van Vosbergen.
9 Zie n°. 1247.
10 De gezant in Parijs, Gideon van den Boetzelaer.
11 Cornelis van der Myle.

Wij doen alle onse gebyedenisse.

Den XXIIII Junij XVI^{C}XXVIII.

UE. dyenstwillige broeder

H. de Groot.

Vergeet doch niet mij te laeten weten het advys van Bas, [de] graef[1] ende anderen over onse saeck. Ende te letten wat in 't proces[2] dyent gedaen. Den resident van den keyser[3] sal hyer haest weder zijn ende dan (?) apparentelijck souden gelijck twee uyt Brabant van nieus (?) hebben gedaen. Ick verstae soo daetelijck, dat de saeck tusschen Savoye ende Mantua is geaccordeert op 't behaegen van den coning. Maer de keyser ende Spaignie doen Casal stercker belegeren. Bryeven van mijne bekende geven hoope van Rochelle binnen een maendt. Meenen de armen groot gebreck lijden, dye dagelijck met groot peryckel buyten de stadt comen om te visschen. Seggen, dat soo d'Engelschen comen, zij weder werck sullen vinden. zijnde hondert stucken canon op de passagie geplant ende alles, dat zij souden willen attenteren, moet binnen drye ofte vyer uyren geschyeden om de vloet. De ordre ende discipline zeer goed in 's coninx leger De coning heeft aldaer hondert personen van de escrouelles gecregen, oock een crepelen, ende een dochter van een élue van St. Jan Angely, dye huguenot is, altijd stom geweest zijnde doen spreecken. Dit wordt geasseureert ende gelooft.

Adres: E. Erntfeste hoochgeleerden heere Mijnheer M^{r}. Nicolaes Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant.

Port. In 's Gravenhage,

1280. 1628 juli 1. Aan N. van Reigersberch[4].

Mon frère,

Ick heb voor dese reys van uE. niet ontfangen. Wil evenwel niet laeten uE. ordre te volgen in continueeren van de advysen. Ick hoop alle mijne voorgaende uE. wel sullen ter hande zijn gecomen, waervan de laeste gelijck als dese was over Amsterdam.

Ick heb Baugy[5] - die ick voortaen Anthemius sal noemen - door Franchimont[6] doen onderrichten van dat van Schaffer[7]. Clemens[8] had denselve Anthemius

1 Zie n°. 1273 p. 324 en nn. 2 en 3 aldaar. In de tekst in code.
2 Het proces betreffende de verbeurd verklaarde goederen, waarvan ook in brieven aan Willem de Groot herhaaldelijk sprake is.
3 Zie n°. 1200, p. 206 n. 5.
4 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H11k. Eigenh. oorspr.
5 In de tekst in code.
6 Zie n°. 1176, p. 173 n. 14.
7 Goosen Schaffer? Vgl. n°. 1068, p. 41 en n. 6 t.p.
8 Zie n°. 1279, p. 333 n. 5.

gesproocken ende onderrecht van de fauten bij Heliogabalus[9] voor dese begaen. Anthemius heeft soo aen Clemens als aen Marbaut[10], swager van d'heer du Maurier[11], geseyt, dat hij wel wist, dat Gallus[12] alrede in ons landt

9 Charles d'Espesse, de uit Den Haag teruggeroepen Franse gezant; Nic. de Baugy was zijn opvolger.
10 Pierre Marbault; zie II, p. 60 n. 4.
11 Benjamin Aubéry du Maurier, zie n°. 1157, p. 145 n. 8.
12 Frederik Hendrik.

sooveel credyts hadde als die oyt gehadt hadde, aen denwelcke hij is gesuccedeert ende dat oversulcx zijn vrundschap vooral most gesocht zijn. Anthemius is nu in 't leger om zijne instructie te ontfangen. Eenige meenen noch, dat op de tijding van de difficulteyt, dye in ons land werdt gemaeckt, hem een ander employ soude mogen werden gegeven ende dat de plaetse in ons landt noch soude comen op onsen goeden vrund[1] door beleyd van Severus[2], dye Anthemius een dispuyte maeckt op het tractement.

Rochelle blijft in eene doen; de cardinael[3] asseureert op sijn leven, dat de Engelschen niet uytrechten en sullen. Evenwel is waer, dat een Hollandsch schip bij Brouage aengecomen zijnde een Engelsman heeft uytgeset, dewelcke bij ontijden door de wacht tot binnen Rochelle is geraeckt, waerop terstont teyckenen van vreuchde zijn gedaen ende hebben dye van de stadt 's conincx volck toegeroupen, dat sij haest met de coning off heel goede vrunden off heel [quaede] vijanden souden zijn, waeruyt men afneemt, dat dyen Engelsman tijding gebracht heeft van het aencomende secours ofte veeleer diversie, alsoo men seyt den dijck, dye de passage van de haven sluyt, genoech volbracht is.

Van de paix tusschen Savoye ende Mantua zijn propoosten geweest, maer sonder fundament.

Chastillon[4], soo mij de vrund seyt, is wel genegen om voor Felix[5] wat te doen ende apparentie vindende sal wel last crijgen. Misschyen dat daertoe soude helpen, soo hij door Rivet[6] geïnstruert wierd, dat Felix altijd is geweest tegen de separatie. Ick en weet niet, off Vossius[7] denselve Rivet[6] daertoe soude connen bequaem maecken. Ick heb kennisse gemaeckt met de broeder van monsieur de Routilles[8], dye mij nut sal zijn; syet, off ick eenige dienst can doen in de saeck van Orangie.

Onse ambassadeurs extraordinarise[9] souden wel wat mogen uytrechten nae haer begerte, meest omdat Aelius[10] wil toonen, dat hij Decius[11] niet van doen en heeft, 't welck mij niet heel wel en behaeght.

De onse doen haere gebyedenisse. Wilt doch het geschrift van Grol[12] met den eersten oversenden met de consideratiën, al waer het door de bode.

Den 1 Julij XVI^{c}XXVIII.
UE. dyenstwillige
H. de Groot.

Adres: Aan Mijn heer Mijn heer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide van Hollant.
In 's Gravenhage.

1 Antoine de Hayes; zie n°. 1200, p. 203 n. 4.
2 D'Effiat; zie n°. 1061, p. 29 n. 10. In de tekst in code.
3 De Richelieu.
4 Zie n°. 1273, p. 323 n. 3.
5 Grotius.
6 André Rivet; zie n°. 1166, p. 158 n. 9. De naam staat in de tekst in code.
7 In de tekst in code.
6 André Rivet; zie n°. 1166, p. 158 n. 9. De naam staat in de tekst in code.
8 Niet geïdentificeerd.
9 Fr. van Aerssen en Caspar van Vosbergen.
10 De Richelieu.
11 De Geünieerde Provinciën.
12 Zie n°. 1274, p. 327 en n°. 1245, p. 274 n. 10.

1281. 1628 juli 2. Van N. van Reigersberch[1].

Mijn Heere,

De drie leste reysen heeft uE. mits mijne absentie niet door den ordinaris van mij ontfangen, nochte ick de twee - 'k en weet niet warom - van U. 'k Ben nu wederom vijff, ses dagen in den Hage geweest, alwaer mijne absentie is gecapteert geweest om te stroijen een seer notable calumnie, alsoff ick in de vergaderynge van de remonstranten op Hemelvaertsdach waer gesien[2]. Dit sijn de oude cunsten ende souckt men altijt yet, waermede het dessein, daer sij meenen ick mede swanger gaen, mach werden verhindert off vertraecht. Ick doen soo veel ick kan om contrari vruchten daervan te trecken, met wat succes sal ick eerst connen sien, soo wanneer dese nieuwe tempeest, die hier in den Hage mits de groote vergaderyngen der remonstranten is ontstaen, ten eenen off ten anderen sal wesen gepasseert. 't Hoff procedeert met rigeur ende werden veele gecondemneert; op d'executie sal het aencommen. De remonstranten schijnen noch door geen executiën te connen werden geïntimideert, doch ware mijns oordeels best sij stilder gyngen, alsoo sijn Ex^tie3^ licht tegens haer soude werden geëngageert. Sijne Ex^tie^. is dese heele weecke met den conynck ende coninginne[4] te Buyren geweest, hebbe daerom u Neeff[3] tsedert mijn wedercomste noch niet gesproocken; oock heb ick daer weynyck materie toe. Mijns oordeels is het ontijdelijck om yet te beginnen.

Maximianus[5] is bij Valeriano[6] ende heb hem noch niet gesproocken, sal bij gelegentheyt sijn advis verstaen. Ten kan dus niet lange blijven, men moet tot meerder moderatie ofte tot meerder rigeur commen. Doch dewijle onseecker is, wat wecht men kiesen sal ende seer lanck valt voor die buten sijn met sulcke longeurs eenyge goede occasie te versuymen, soo ist seer geraden, dat uE. alles doe wat mogelijck is om hemselven daer wel te stellen.

Diocletianus[7] is oock van huys geweest, kan darom niet seggen, hoe sijn saecken staen. Alles ten beste lopende ende den tijt bequaemer sijnde om voor ons yet te entemeren, blijft de difficulteyt, hoe men de saecke best sal introduceren. Ick beken wel, dat uE. gewichtyge redenen allegeert, warom van u geen versouck kan geschieden, maer uE. moet mij toestaen, dat het van andere niet sal werden geoppert, die emmers soo seer voor haere reputatie sorchvuldich sijn als wij mogen wesen ende daerenboven noch verminderynge van haer credyt vresen. Soo de vrienden met uE. goet vinden geen versouck souden mogen doen, soo moet het van Antonino[8] commen. De vrienden sullen sonder u goetvinden nergens durven

1 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. M2d. Eigenh. oorspr. Gedrukt Rogge, *Br. N. van Reigersb.*, p. 105; het postscriptrum aan Maria id., *Br. Maria v. Reigersb.*, p. 299. Beantw. d. n°. 1290.

2 Een afschrift van een schrijven, wellicht aan een medelid van de Hoge Raad gericht, waarin Reigersberch zich tegen deze beschuldiging verdedigt, heeft hij bij deze brief aan Grotius ingesloten; zie bijlage no. 7, p. 459. Annotatie als bij Rogge, t.a.p.

3 Frederik Hendrik.

4 De koning en koningin van Bohemen, Frederik V van de Palts (zie n°. 1094, p. 67 n. 9) en Elisabeth Stuart (zie n° 1273, p. 325 n. 8).

3 Frederik Hendrik.

5 Simon van Beaumont.

6 Zeeland.

7 Cornelis van der Myle.

8 Frankrijk.

intreden. Dit dient wel bedacht, opdat, als net tijt is, wij daer niet en haperen. Soo uE. meent, dat Martianus[1] off Leo[2] yet connen doen, ick wil het garen horen ende mij daermede behelpen, dan om Gallo[3] te disponeren houven wij geen van beyden. Meer couragie sullen sij hem oock niet geven.

Wij verstaen hier, dat de Engelschen weder naer Rochelle sijn.

Den conynck van Polen[4] wert geseyt beroert te sijn, dat apparent den vrede tusschen Sweden souden bevorderen, alsoo de Polen daer seer toe genegen sijn ende den conynck die alleene beleth. Op de successie soude wel mogen dispute vallen, sijnde de jesuiten ende catholycken meest genegen tot den joncksten soone[5], als meest van hare humeuren, ende discrediterende den outsten[6] door de vallende sieckte, die haer onlankx heeft geopenbaert, niet sonder suspitiën, dat s'hem is bij medicamenten gecauseert. Wij horen noch van geen preparatie van leger. De wercken tot versterckynge van Bergen door een nieuwe vaert van de stat naer Steenbergen, daerin het zeewater ende de mooren den anderen souden bejegenen, sijn besteet, daerdoor de stat voor de helft van belegerynge soude werden gepreserveert ende het eylant van der Tolen gedeckt. De Westindysche vlote, over twee maenden wtgeseylt, heeft over de twee dusent soldaten medegenomen, die alles sonder roeren van trommel aengenomen ende schepe sijn gebracht.

Vosberge[7] is sijn residentschap van den conynck van Denemarcken opgeseyt ende reeckenynge affgevoordert. Graeff Ernst[8] is voor den keyser[9] geciteert binnen twee maenden te compareren, als hem gemoyt hebbende met de saecken van Bohemen; comt hier om raet te nemen, hoe hem sal dragen. Men meent graeff Jan[10] dit heeft geprocureert om de goederen alleen te behouden. Claudius[11] meent hij met sijn eygen dyngen nu soo veel te doen sal hebben, dat hij hem niet heeft te (vresen).

Ick sal uE. voortaen naer gewoonte van alles adviseren. UE. gelieve oock daerin te continueren.

Met haest, desen 2 Julij 1628.

Suster de Groot, nichte Campe[12], die hyer is om dynxdage toecommende met mij in huishoudinge te treden, heeft op mij begeert, dat ick uE. wilde schrijven,

1 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon.
2 Christophe Justel; zie n°. 1204, p. 212 n. 8.
3 Frederik Hendrik. De woorden ‘meer couragie’ staan in de tekst in code.
4 Sigismund III.
5 Johann Casimir (1609-1672; van 1649 tot 1668 koning van Polen).
6 Wladislas VII (IV) (1633-1648; geb. 1595).
7 Josias van Vosbergen, broeder van Caspar. Hij was resident van Christiaan IV van Denemarken in Den Haag.
8 Ernst Casimir.
9 Ferdinand II.
10 Jan van Nasaau-Siegen (1583-1638), zoon van Jan van Nassau de Oude (1535- 1606); hij stond in 1628 aan de zijde van de keizer.
11 Polen.
12 Bedoeld zal zijn Elisabeth, dochter van Mr. Jacob Campe, burgemeester van Veere, en Martha van Reigersberch, die beiden overleden waren. Zij wordt genoemd in een brief van Maria van Reigersberch aan Nicolaes dd. 30 januari 1625 (zie Rogge, *Br. Maria van Reigersb.*, p. 119); zie verder Rogge, op. cit., pp. 125, 188, 198, 200, 215 v. en 299, waar zij overal met nicht Campe wordt aangeduid.

dat het dosijn van de stoelen voor haer is, het halff dosijn voor onse suster[1]. Ende dat van de gesonden een armken ontbreeckt.

Blijve hyermede uE. beyder dienstwillygen broeder,

N.v. Reigersberch.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius à Paris.

In dorso schreef Grotius: 2 Julii 1628 N. Reigersberg.

Ontf. den 23.

1282. 1628 juli 8. Aan N. van Reigersberch[2].

Mon frère,

Eerst over twee dagen is ons ter handen gecomen den uwen van den VI^{en} Junij uyt Zeeland, hoope uE. alle mijne voorgaende wel sal hebben ontfangen, sal daerom den inhout niet verhaelen.

Ick verstae uyt mijn broeder de Groot, dat de XVII (..) van de Oostindische Compaignie zijn vergadert. Mij dunckt, dat deselve off geduyrende haere vergadering soude van Felix[3] mogen spreecken met Neeff[4] ende voorts met anderen, soo hij 't geraiden vond, off immers last geven om uyt haeren naem sulcx te doen, wanneer den tijdt bequaemst sal zijn. Veelen verseeckeren mij, dat Leo[5] is vol goede affectie. Maer misschyen sal Martianus[6] niet willen doen dan met kennisse van Aurelianus[7], 't welck dan een kinck in de cabel soude brengen. Valens[8] can ick niet wel geloven, dat veel goeds voor heeft. Hij seyt het te wenschen ende dat hij schuldigh is alles daertoe contribueren, dat hij can, maer dat hij niet authoriteyts genoech en heeft. Sij[9] souden wel haest mogen thuyscomen, maeckende het tractaet soo men can ende laetende de handeling met Engelant steecken, alsoo daertoe nu geen apparentie is, alsoo men dagelijcx het derde effort van de Engelschen verwacht. Off de thuyscomste van dese twee in Felix' saeck goed sal doen, laet ick uE. examineren.

Baugy[10] is noch in 't leger ende den marquys Defiat[11] doet noch zijn best voor mons^{r}. de Hayes[12]. Wye daer gaet, wij sullen ons best doen om hem bequaem te maecken tot beter correspondentie met de onsen dan d'Espesse[13] heeft gehouden,

1 Suzanna Bloncke.
2 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK, H11 1. Eigenh. oorspr.
3 Grotius.
4 Frederik Hendrik.
5 Christophe Justel; zie n°. 1204, p. 212 n. 8.
6 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon.
7 Fr. van Aerssen.
8 Caspar van Vosbergen.
9 De buitengewoon gezanten Fr. van Aerssen en Caspar van Vosbergen.
10 Nic. de Baugy, de nieuw benoemde gezant voor Den Haag.
11 D'Effiat; zie n°. 1061, p. 29 n. 10.
12 Zie n°. 1200, p. 203 n. 4.
13 Zie n°. 1280, p. 335 n. 9.

dye zeer goed raets is met de twee extraordinarissen[14]. Men seyt mij, dat mons^{r}. de Chasteauneuff[15], voor desen de Préaux, te Parijs comt refrigeratus

14 Zie boven, n. 9.

15 Zie n°. 1078, p. 54 n. 7.

in aula. Eenen Brequeville[1] ende andere edelluyden van de religie uyt Normandye zijn gevangen over correspondentie met de Engelschen. Den cardinael[2] heeft onlancx, daer de Préaux bij was, geseyt, dat d'Espesse alles gedaen had contrarie van dat hem belast was, seggende oock Aurelianus wel te kennen. Ick en meen niet, dat sulcx waer is, maer ter contrarie dat men heeft willen gebruycken dye in dyen tijdt meest vermochten, maer het behaeght mij wel, dat men het voorgaende desadvoueert, 't welck ick houde een teycken te zijn van te willen veranderen van cours. Aen Aelius[3] wordt geseyt, dat Gallus[4] zeer bedeckt is. Clemens[5] door mijn onderrichting heeft daerop aen Aelius geschreven, dat men de effecten moet geloven, waervan de beste zijn de bevordering derghener, dye 't welvaeren van Antoninus[6] altijd gewenscht hebben.

Ick ben wederom aengesproocken van mij hyer in dyenst vast te maecken; 't gunt mij daerin teruggehoudt is de vreese van quelling in het stuck van religie.

God bewaere den coning: anders soude hyer wel quaed spel mogen aenslaen, nietjegenstaende de magistraten alle goede debvoiren doen ende de leste publicatie in de kercken[7] wel heeft geholpen. Franchimont[8] doet hyer goede dyensten, oock aen Gallus. Men moet zyen, waertoe men Martianus ende Chastillon[9] can gebruycken.

Dit is al dat ick weet bij te brengen. Wil voort God bidden ons te geven dat best ende salichst is ende uE. te nemen in zijne heylige protectie.

Den VII July XVI^{c}XXVIII.

UE. dyenaer

H. de Groot.

Men seyt hyer, dat onse Oostindische schepen los gelaeten zijn in Engelant.

Adres: Mijn Heer Mijn Heer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant.

In 's Gravenhage.

1283. 1628 juli 15. Aan Willem de Groot[10].

Simul, mi frater, tuis, quas 22 Iunii et quas 26 scripsisti, respondeo. Nam proxime elapsum diem praetermiseram, quod nihil esset dignum nuntiari. Ac ne nunc quidem est rebus Rupellensium manentibus eodem in statu et incerto, quid acturi sint Angli, qui jam altum tenere dicuntur.

1 Niet geïdentificeerd.
2 De Richelieu.
3 De Richelieu.
4 Frederik Hendrik.
5 Zie n°. 1279, p. 333 n. 5.
6 Frankrijk.
7 Zie n°. 1266, p. 314 en n. 1 aldaar; zie ook bijlage no. 5, p. 456.
8 Zie n°. 1176, p. 173 n. 14.
9 Zie n°. 1273, p. 323 n. 3.
10 Gedrukt *Epist.* p. 808.

Doluit mihi, quod ex patris additamento ad postremas tuas literas cognovi spem libertatis remonstrantium ire cessim, cum ex prioribus literis spem aliquando

meliorem concepissem. Sed quicquid agetur, juvabit vestrarum rerum, quibus et nostrae implicitae sunt, non ignarum vivere, presertim siquid tibi, siquid Milio[1] et aliis e voto evenerit. Libros per Brasserum[2], quando is nondum venit, exspectabo. Libros de Veritate Christianae Religionis[3] emendatos et auctos mittam per Lirium[4], qui cis paucos dies ad vos iturus est. Conqueruntur omnes nulla huc mitti exemplaria. De Institutionibus juris[5] gaudebo intelligere, quid amici suadeant. Sane nolim edi nisi a pragmaticis recognitum, quando mihi multarum rerum oblivio per carcerem et tempora subrepsit.

De Phaenissis[6] scripsi antehac[7] et scribo nunc quoque non videri mihi justum metum amici et facile ei consuli posse aditis, qui aliquid valent.

Satis magnum est, quod apud Swardecronium[8] penditur. Sed ego filii[9] commodis obstare nolo neque aequum est plus aut minus solvat quam aequales. Quare in sex menses eum ibi collocari probo, ita ut sub Martium ad me veniat, ut alter alterius praesentia fruamur, ille ad disciplinam, ego ad solatium.

Uxor et liberi mecum te, tuam[10], tuos, officiose salutant.

15 Iulii 1628.

Tui amantissimus frater

H. Grotius.

1284. 1628 juli 15. Aan N. van Reigersberch[11].

Mon frère,

Ick en heb van dese mael van uE. nyet gehadt apparentelijck, omdat deselve op de reys is geweest nae Seeland wat laeters dan ick gegist had. Ick en sal niet verhaelen, dat ick in de voorgaende geschreven heb, alsoo ick hoope dye wel bestelt te zijn.

Nae dat wij nu connen vernemen, meenen onse extraordinarissen[12] hyer te blijven, totdat de saeck van Rochelle sal zijn afgeloopen om dan te zyen, hoe het met de apparentie van de paix sal staen. Soo dat soo is, can men zyen, wat in die tijdt can geschieden, hoewel mij dunckt nae dat ick de remonstranten saecken sye gaen, dat daer niet veel goeds noch voor handen [is].

1 Cornelis van der Myle.
2 Hugo, de zoon van Joost Brasser, van wie in voorgaande brieven meer dan eens sprake is; zie n°s. 1220, 1223, 1236, 1264.
3 Zie Ter Meulen-Diermanse n°. 946.
4 Waarschijnlijk is bedoeld Frederik van Liere († 1659), die aan de hofhouding van Frederik Hendrik verbonden was.
5 Zie n°. 1143, p. 125 n. 1.
6 Zie n°. 1261, p. 306 nn. 3 en 4.
7 N°. 1272.
8 Henricus Swaerdecroon (geb. ± 1594), remonstrant, tot 1619 conrector aan de Latijnse school te Leiden, waar hij ook na de hem op zijn verzoek verleende demissie een school bleef besturen. In 1627 of 1628 vertrok hij als rector naar Noordwijk en bekleedde die functie te Rotterdam van 1634-1651. Hij stierf na 1655.
9 Cornelis die bij Hendrik Swaerdecroon in huis kwam.
10 Alida Graswinckel.
11 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H11m. Eigenh. oorspr.
12 Fr. van Aerssen en Caspar van Vosbergen.

Wij hadden dese dach den jonge neeff Vosbergen[1], Mornau[2], Panhuysen[3], Wolff[4] bij ons te gast genoot: den eersten dagh excuseerden zij 't, omdat zij tot Langerac[5] waeren te gast genoot, 't welck mocht passeren. 's Anderen daegs weder genoot zijnde excuseerde den jonge neeff op zijn syeckte, 't welck ons suspect was. Denselve dagh nae de middagh sondt de amb^{r}. Vosbergen eenige commissie aen mijn huysvrouw met excusen vanwegen zijn soon ende dat hij op een andere tijdt niet en soude weygeren te comen. Wij geloven, dat men des heers van Somerdijck[6] advys eerst heeft willen hebben.

De vrouw van Chastillon[7], moeder van den mareschal[8], dye nu in Hollant is, heeft mijn huysvrouw de visite wedergegeven. Bij dye occasie heb ick hair onderrecht op 't gunt in onse saecke was gepasseert soo polityckelijck als kerckelijck, sonderling hoe wij tegen de decisie ende scheuring hadden geweest. Sij seyde, dat zij meende, dat ick noch tot de vrede soude connen arbeyden ende dat haere ministers alhyer goede opinie van mij hadden: dat zij van mij aen haer soon wilde schrijven. Dit alles heb ick goed gevonden uE. te doen weten: niet dat ick veel verwacht, maer om niet te versuymen. Mij bedrouft meest, dat ick door een onseecker wachten van restablissement in 't landt mij hyer soo heb moeten draegen, dat ick niet lichtelijck mij weer soo wel sal connen stellen als ick wel soude hebben connen doen. Van Grol[9] sal ick uE. advys verwachten. Heliogabalus[10] alhyer extinueert dat stuck zeer, gelijck hij oock in alles Gallus[11] tegen is.

't Nieuw arrest van 36 van onse schepen tot Bourdeaux - soo ick verstae - sal weder een nieuwe creet in 't lant maecken tegen Vrancrijck; daerentegen men hyer zeer laet luyden de maintenue van de Oostindische schepen in Engelant. Rochelle blijft in eenen doen, verwachtende het effort van de Engelschen, dye men seyt in zee te zijn met Crembargen, 40 schepen van coopvaerdije, ter oorlogh toegerust, twintich roeyschuyten mede gemonteert, vijfthyen brandschepen.

De soon van Camerarius[12] is resident van Sweden, heeft aen mij geschreven betuygende de goede affectie van sijnen coning[13] tot mij. Valeat quantum potest. Clemens[14] dese dagh met mij spreeckende socht mij te doen geloven, dat ick wel soude doen mij vast te stellen in Vrancrijck, allegerende 't exempel van d'heer van Langerac, dye, als schoon zijn ambassade cesseerde, hyer soude willen blijven.

1 Maurits van Vosbergen; vgl. n°. 1296.
2 Niet geïdentificeerd.
3 Zeer waarschijnlijk een familielid van Van Vosbergens vrouw Barbara Panhuys; misschien Bartholomeus van Panhuys, heer van Voorn en van 1646 tot zijn afstand in 1668 schout van Amersfoort; hij is wellicht identiek met de Bartholomeus Panhuis, die in 1645 door de provincie Utrecht in de admiraliteit van Middelburg werd benoemd en later, van 1674 tot zijn dood in 1676, president van het Hof van Utrecht was.
4 Misschien een zoon van Cornelis Anthonisz. van der Wolf, over wie n°. 1066, p. 38 n. 2.
5 Gideon van den Boetzelaer, heer van Langerak, gezant van de Republiek te Parijs.
6 Fr. van Aerssen, heer van Sommelsdijk.
7 Zie n°. 1273, p. 323 n. 4.
8 Zie n°. 1140, p. 121 n. 1.
9 Zie n°s. 1280 en 1274 en n°. 1245, p. 274 n. 10.
10 Charles d'Espesse.
11 Frederik Hendrik.
12 Joachim (1603-1687), zoon van Ludwig (1573-1651); zie II, p. 505 n. 10.
13 Gustaaf II Adolf.
14 Zie n°. 1279, p. 333 n. 5.

Baugy[1] is noch in 't leger. Chasteauneuf[2] is uyt het leger hyer gecomen, bedeckt sooveel hij can zijne disgracie.

Wij doen allegader onse gebyedenisse.

Den XV Julij XVI^{c}XXVIII.

UE. dyenstwillige broeder

H. de Groot.

Adres: Mijn Heer Mijn Heer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant.

In 's Gravenhage.

1285. 1628 juli 21. Aan M. Bernegger[3].

Iamdudum, vir doctissime, omnia, quae Lingelshemii[4] sunt, mea existimavi. Ita enim meretur et virtus ipsius et in me affectus, ut neminem ipsi praeponere debeam. Quare cum amicitia, quae res ceteras communes facit, nihil magis commune facere debeat quam semetipsam, ego te quem Lingelshemius amicum et judicio legit et re ipsa expertus est, inter mea solatia ac praesidia asscripsi, quare ita credas velim nihil esse, quod non jure tuo imperare mihi possis, quod quidem mearum sit virium.

In meis scriptis scio nihil esse amplius quam quod faventibus, qualis tu es, lectoribus videtur. Sed tamen hic tuus et tui similium in me amor excitare me potest, ut contra multa incommoda memet erigam, si quid forte a me proficisci possit, quod posteritas velit respicere; cui consulendi voluntas nunquam mihi defuit. Id quo magis videas, jam nunc audebo te ut amico uti. Audio virum, quem merito suo semper feci maximi, Gruterum[5], ad ingens illud opus, quo tot saecula sibi obligavit, Inscriptionum[6] dico, aliquod post illam praeclarissimam editionem collegisse auctuarium. Est autem Romae vir eruditus Italus Donis nomine[7], mihi notus, qui itidem paralipomena collegit in spem justi voluminis. Ut autem ego existimo multum refert studiosorum primum ne eadem bis prodeant, deinde ne discerpantur quae ejusdem sunt generis. De eo velim te cogitare, ut, si fieri potest, consanguineos labores in unum contrahamus. Voluit et is, qui solus nunc humaniorum literarum gloriam sustinet, Claudius Salmasius[8], veterem suam cum Lingelshemio amicitiam me interprete renovari. Post ingentem qui nunc exit in Solini Polyhistora commentarium[9], qui tam late patet quam ipsa natura, parat edere egregias notas in occidentalium conciliorum vetustissimum Eliberense,

1 Nic. de Baugy, de nieuw benoemde gezant voor Den Haag.

2 Zie n°. 1078, 54 n. 7.

3 Gedrukt *Epist.*, p. 80; *Grotii et Berneggeri ep. mut.*, p. 6. Antw. op n°. 1268, beantw. d. n°. 1306.

4 G.M. Lingelsheim.

5 Janus Gruterus (Jan de Gruytere); zie n°. 1167, p. 161 n. 6.

6 *Inscriptiones antiquae totius orbis Romani in corpus absolutissimum redactae ingenio ac cura Jani Gruteri*. Heidelbergae 1602.

7 Giovanni Battista Doni (1594-1647) uit Florence is in 1622 in het gevolg van kardinaal Ottavio Corsini (1588-1642), toen deze nuntius in Frankrijk was, in Parijs geweest. Hij ging vervolgens met kardinaal Francesco Barberini naar Rome. Ook met hem heeft Doni een bezoek aan Parijs gebracht, bij welke gelegenheid Grotius hem zal hebben leren kennen.

8 Zie n°. 1156, p. 142 n. 6.

9 Voor Salmasius' uitgave van Solinus zie n°. 1051, p. 12 n. 1.

rituum veteris Ecclesiae praeclarum indicem[1]. Cum vero haec tempora in Gallia libertatem tali operi necessariam vix ferant, dubitat Lugdunumne Batavorum potius, an ad vos hunc foetum mittere debeat. Ego satis video nihil fore, quod confessionem Augustanam profitentes, temperatiores intelligo, possit offendere. Sed hac in re non tam amici singularis, quam boni publici causa tuis ac Lingelshemii consiliis instrui desidero. Dabitis uterque veniam, si in negotio literarum hominum literatissimorum operae non parco.

Deus vos vestrosque omnes incolumes servet.

21 Iulii 1628.

1286. 1628 juli 22. Van J. Wtenbogaert[2].

Messieurs,

Ayans entendu l'estat pitoyable de nostre frère Mercier[3] que cognoissez, nous nous sentons vifvement touchés de compassions et esmeus à luy tendre la main pour l'aider à sortir hors des misères, qui l'accablent luy et sa famille desia tant d'années. Il est nostre frère en vertu de la communion spirituelle qu'il a avec nous estant de mesme foy et créance, souffrant aussy en quelque façon pour la mesme cause. Nous estimons donc qu'on ne peut en bonne conscience abandonner ains que nous et tous ceux, qui aiment le Seig^{r}. Jésus, sont obligez chacun selon ses facultés à le secourir en ses nécessitez attendu nommement ses bonnes et louables qualités pour estre utilement employé, si s'offert condition, qui luy fust propre. Nous avons faict ce qui nous a esté possible pour luy en trouver une en ces pais non sans espérance d'en venir à bout, s'il eust pleu à Dieu donner à nostre pauvre société quelque relasche des persécutions, qui la pressent continuellement. Mais la voyans à chasque fois quelle sembloit aucunement respuer et lever la teste replongée en mesmes misères n'avons sceu jusques ores obtenir nostre désir. Quoy pendant quelques-uns d'entre nous n'ont laissé de l'assister à diverses fois de bonnes sommes de leur particulier la boursse commune se trouvant tellement chargée qu'elle ne pouvoit et ne peut encores à beaucoup près suffire à l'entretenement des serviteurs de Dieu lesquels comme au danger de leurs vies travailent en sa parolle, ni à d'autres frais du tout nécessaires pour l'advancement de son oeuvre.

C'est pourquoy, Messrs., nous vous prions, voire supplions, très humblement au nom du dit nostre S^{r}. et Sauveur qu'il vous plaise adviser entre vous parmy lesquels le dit Mercier habite à quelque moyen propre pour subvenir aux très urgentes nécessitez d'iceluy nostre frère et membre de corps de Christ. Vous estes quatre y compris M^{r}. Tresel[4] demeurant à Rouen auquel nous escrivons pareillement à fin qu'il luy plaise correspondre avec vous en ce que dessus. Nous sommes très marris de vous importuner pour tel affaire, mais sachans les nécessités extrèmes du susdit, sans moyen d'y remédier par les difficultés devant exposées et croyans (?) avec vous qu'il ne peut estre laissé à l'abandon nous nous trouvons

1 Zie n°. 1210, p. 219 n. 10.

2 Copie Bibl. Gem. Rotterdam, coll. Rem. Kerk, cat. v. hss. n°. 2028. Beantw. d. n°. 1302.

3 J. Mercier, een remonstrant, die in moeilijke omstandigheden verkeerde en wiens lot Wtenbogaert en Grotius zich hadden aangetrokken.

4 Daniel Tresel.

contrains de le recommander à vostre charité. Sur quoy nous confions que ceste nostre intercession sera prinse de la meilleure part et ne demeurer[a] point infructueuse nous prions Dieu, Messrs., qu'il plaise à sa divine bonté se monstrer vostre grand loyer et vous combler de toutes sortes de bénédictions temporelles et spirituelles au salut.

Le 22 de Juillet 1628.

Vos humbles frères et serviteurs
au nom de tous
J. Uytenbogaert, A.v. Borre,
Nicolaus Grevinchoven, Simon Episcopius.

A Mess., Mess. Hugo de Groot,
Daniel Tilenus, Franchois D'or
à Paris.

1287. 1628 juli 23. Aan N. van Reigersberch[1].

Mon frère,

Ick zye, dat uE. langer uytblijft uyt Holland als de mening was. Ick en heb niet naegelaeten van weeck tot weeck te schrijven over Amsterdam.

Wij verwachten hyer de Engelsche vloot, dye zeer sterck sal zijn ende apparentelijck een groot effort doen, waertegens de Fransoysen haer prepareren ende de dijck meest gemaeckt is ende 't gat wel gestopt met schepen. 't Geldt de eer van de twee natiën ende sal daerom apparentelijck bloed costen.

Monsr. de la Tremouille[2] gaet te misse. Onse gewese Heliogabalus[3] trompet zeer hoogh de macht van onsen staet, 't welck meer quaeds dan goed doet in een tijdt, dat men nieuwe pretexten soeckt om 't gelt hyer te houden. Aelius[4] seyt, dat men Heliogabalus om sijne comportementen in ons landt behoort in de Bastille te setten. Middelertijdt is hij een van de commissarissen in de saeck van ons landt. Accordert dye fleuyten. Veele teyckenen doen mij geloven, dat men van Antoninus[5] wege niet hartelijck en sal doen voor Felix[6], maer hem sal soecken hyer te houden. Let wel op alles ende doet het best. Baugy[7], dye wij voortaen Anthemius sullen noemen, is noch in 't leger. Hij is Ottoos[8] groote vrund ende compère alsoock van Spinola[9] ende, soo ick verstae, zeer bequaem, soo daer apparentie is tot handeling tusschen

1 Hs. U.B. Leiden, coll. Pap. 3. Eigenh. oorspr.
2 Henri de La Tremouille, hertog van Thouars, pair de France (1599-1674). Hij was een zoon van Charlotte Brabantina, gravin van Nassau (1580-1631), dochter van prins Willem van Oranje.
3 Charles d'Espesse, de gewezen Franse gezant in Den Haag.
4 De Richelieu.
5 Frankrijk.
6 Grotius.
7 Nic. de Baugy, de nieuw benoemde Franse gezant in Den Haag. De naam staat in de tekst in code.
8 De pauselijke nuntius in Parijs, Giovanni Francesco Guidi del Bagno.
9 Ambrosio Spinola, veldheer in Spaanse dienst.

Traianus[10] ende Decius[11]. Otto soude hyer wel daerin connen doen, is polityck ende Traianus niet te wel toegedaen,

10 Spanje.
11 De Geünieerde Provinciën.

daervan wij seeckere teckenen hebben. Clemens[1] seyt, dat nootelijck Decius sal moeten comen tot soodanige handeling. Soo dat soo is, het leven van de ynfante[2] soude dyenen waergenomen.

Men houdt hyer, dat de Engelschen verseeckert zijn, dat Spaignie tegen haer niet doen en sal, soo lang sij met Vrancrijck in oorlogh zijn. Hyer claecht men over het weygeren van te laeten volgen uyt ons lant de schepen aen den coning ende van veel indirecte hulpe aen Engelant. In ons lant wederom sal men apparentelijck clagen over het aenhaelen van de schepen van Bourdeaux van nieus[3] ende over de wanbetaeling van de aengehaelde voor desen[4]. Ons tractaet gaet lang voort. Les ministres d'estat alhyer oordeelen, dat d' onsen[5] d'uytcomst willen zyen van dit effort van de Engelschen.

Meer en heb ick [niet] voor dese tijdt. Wilt niet precipiteren noch versuymen.

Den XXIII Julij XVI^{c}XXVIII.

UE. dienstwillige broeder

H. de Groot.

Adres: Mijn heer Mijn heer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant.

In 's Gravenhage.

1288. 1628 juli 26. Van B. Aubéry du Maurier[6].

Monsieur,

Tant moins il vous éclaire d'espérance d'un honorable retour en vostre patrie, et à nous d'une paix asseurée en la nostre, tant plus espère-je de la bonté de Dieu qu'il pourveoira bientost à l'un et à l'autre; ny ayant rien pour le particulier ny pour le public que je désire plus passionnéement et dont je le prie plus ardemment. Pour le premier j'ay veu celuy qui va ambassadeur pour le roy en Hollande[7], que j'ay tousiours recogneu d'un esprit modéré et veux espérer qu'il ne se portera à chose ny déraisonnable ny violente. Sur ce qu'il a témoigné désirer sçavoir de moy je l'ay premuny de tout ce que j'ay creu pouvoir servir aux gens de bien, vos compatriotes, et ne luy ay pas épargné la cognoissance des complexions des autres, mesmes du Cretensis[8] pour s'en garder et ne lier aucune confiance avec luy. Je croy l'avoir aussy guéry des mauvaises impressions qui luy avoient esté données sans doute par le dit Cretensis de la personne du prince[9], que l'on luy avoit dict posséder une âme italienne dedans un corps flamand; au contraire dequoy je luy ay asseuré n'y avoir recogneu que de la candeur et bonté, que s'il n'y trouvoit ces deux qualitéz il

1 Zie n°. 1279, p. 333 n. 5.
2 Zie n°. 1200, p. 207 n. 9. Het woord staat in de tekst in code.
3 Vgl. n°. 1284; zie ook n°. 1241.
4 Vgl. n°. 1235 in fine.
5 Fr. van Aerssen en Caspar van Vosbergen.
6 Hs. U.B. Amsterdam, coll. P.A. Diederichs 30 I n. 2. Eigenh. oorspr.
7 Nic. de Baugy.
8 Fr. van Aerssen; vgl. p. 313, n. 5.
9 Frederik Hendrik.

faudroit qu'en luy les honneurs eussent extrêmement changé les meurs. Voyez si par quelque leur organe il y auroit moyen de le tenir adverty de ces choses et que ceux qui luy ont voué service luy en rendent aux ocasions.

Au surplus il faut que je m'ouvre librement à vous comme à un affectionné, capable, et fidelle amy de la pene où je me trouve pour mes deux plus jeunes fils[1], dont l'un a 16 ans, l'autre prend les 14. Ils ont esté jusques icy asséz bien instituéz et sont avancéz selon leur aage et portée, sont fermes en la langue latine, ont de bons commencemens en la grèque, sçavent asséz bien la géographie et l'histoire universelle du monde depuis sa création, comme aussy sommairement celles des principaux estatz, avec quelque petit goust de la logique et physique. Mais il arrive que leur précepteur[2] est résolu de se retirer pour penser à soy, n'ayant peu obtenir de luy qu'il continue plus avant cet exercice que jusques à la fin de cette année, laquelle j'apprehende extrêmement en leur égard. C'est pourquoy je vous supply m'assister de quelque bon conseil en cette nécessité me disant ce que vous estimeriez que je pourrois faire non seulement pour ne perdre ce qui est si bien commencé en cette jeunesse, mais pour tascher d'y donner quelque accroissement. De quelque costé que je tourne les yeux, je ne voy lieu où pour cet effect je puisse les placer utilement. Ils ont esté à Leyden et à Genève, comme aussy à Basle, par tout là il n'y a point bon exercice non plus qu'à Sedan ny à Saumur, et ainsy je me trouve esperdu et perplex de ce que je pourray faire d'eux. Encor celuy qui a 16 ans pourroit avec quelque ayde commencer d'estudier de soymesme, mais celuy de 14 qui a bon esprit et bonne volonté auroit besoin de plus particulière inspection que l'autre. Je recevray à consolation et obligation ce qu'il vous plaira me dire là-dessus, dont j'écris aussy à monsieur Tilenus[3], vous suppliant d'en conférer ensemble et m'en donner vos bons aviz, lesquelz j'attendray en bonne dévotion et cependant salueray bien humblement vos bonnes grâces et de mad^{lle}. vostre femme, comme faict la maistresse de céans[4] vous conjurant de plus en plus de faire très certain estat que je seray toute ma vie,

Monsieur,
Vostre bien humble et très affectionné amy
et serviteur
Dumaurier.

Je ne doy obmettre de vous dire que grâces à Dieu mes deux aisnéz reprennent à bon escient le frein aux dents, ce qu'ilz avoient semblé reculer n'ayant esté que pour mieux sauter.

De la Fontayne dangé ce 26 juillet 1628.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius.

In dorso schreef Grotius: 26 Iulii 1628 Maurier.

1289. 1628 juli 27. Aan Willem de Groot[5].

1 Daniel en Maurice.
2 Benjamin Prioleau; zie over hem II, p. 97 n. 4.
3 De predikant Daniel Tilenus.
4 Zie n°. 1201, p. 209 n. 1.
5 Gedrukt *Epist.*, p. 809.

Mitto ad te, mi frater, ita ut nuper promiseram meum opus de Veritate Religionis Christianae[6] emendatum et auctum nonnullis in locis. Tuum et ami-

6 Zie n°. 1283, p. 341 en n. 3 aldaar

corum erit videre, ne, dum vetera corriguntur, nova admittantur menda. Sane nuper res satis negligenter acta fuit. Peracta editione rogo, ut aliquot melioris chartae exemplaria ad me veniant; obstrinxi enim fidem meam aliquibus, quam velim exsolvere. Sed et hoc monendus est Mairius[1], ut aliquam copiam librorum ad librarios hujus urbis mittat. Turpe enim est volentibus non inveniri librum editum ab homine in Gallia habitante et Gallis multa debente. De Phaenissis[2] eadem dicta velim. Poterit forte captari occasio tabellarii alicujus ad legatos nostros[3], qui hic sunt, mittendi. Nam etiamsi a curiosis talia reserentur, parum est periculi. De Vossianis[4] non possum non urgere, quia sponsi teneor.

Cornelium nostrum[5] curae tibi esse gaudeo speroque talem venturum, ut mea ope uti possit. De Institutionibus Iuris Batavici[6] expende, quid amici sentiant et quas sentiendi causas habeant. Libri mei de Iure belli et pacis[7] multis partibus a me aucti sunt. Buonus[8] obiit. Haeredes usque et usque differunt. Interdum cogito, an non hos libros Lugdunum mittere debeam. Retinet me nonnihil, quod addita notas suas habent, quam potui positas perspicue, sed quae ob vicinitatem fallere typographos possent, ita ut sperare debere videar emendatiorem editionem fore me praesente, praesertim post istud librorum de Veritate experimentum[9]. Sed nec nescio in Corvini[10] diligentia multum esse posse praesidii. Poterit et affinis Reigersbergius[11], siquid ad me majusculum erit mittendum, commoditate uti eorum, quos dixi tabellariorum aut etiam militum, qui a Castilioneo[12] interdum huc legabuntur. Id ei significes velim, et parentibus optimis, tuae[13], tuis, nostrisque omnibus fausta precor omnia, apprecante mihi uxore et liberis. Felgius[14], ad quem quas vides literas mitto, vir est apprime pius atque eruditus, qui me Lutetiae vidit. Degit in agro Eindano. Ei velim has mitti curatore Corvino, qui eum novit. Simul jam nunc rogo, ut is vir eo munere dignissimus exemplar accipiat novae editionis de Veritate religionis. Adventu Brasseri[15] accepi Vossiana. Superest pretium norim, ut et librorum Iacchaei[16]. Posterius mutato iterum consilio misi haec per Liranum[17]. Iulii XVI^{c}XXVIII.

1 De Leidse uitgever Jean le Maire.
2 Zie n°. 1261, p. 306 nn. 3 en 4.
3 Fr. van Aerssen en Caspar van Vosbergen.
4 Zie n°. 1255, p. 295 n. 2.
5 Zijn zoon Cornelis; vgl. n°. 1283.
6 Zie n°. 1143, p. 125 n. 1.
7 Ter Meulen-Diermanse, n°. 565. De nieuwe druk is eerst in 1631 te Amsterdam verschenen; zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 567 en remarque 2 aldaar.
8 De Parijse uitgever Nic. Buon, die op 22 april 1628 gestorven was.
9 Willem de Groot en G.J. Vossius droegen de zorg voor de uitgave, van wie de laatste het toezicht op het drukken hield (Ter Meulen-Diermanse, n°. 944 remarque 5). Niettemin waren er fouten ingeslopen; zie Vossius' brief n°. 1167.
10 Johannes Arnoldi Corvinus (1582-1650), remonstrants predikant, in 1619 afgezet en verbannen.
11 Nicolaes van Reigersberch.
12 De graaf van Châtillon, Gaspard de Coligny, die in Holland vertoefde.
13 Alida Graswinckel.
14 Nicolaus a Velge was een tijdlang hoogleraar in de wijsbegeerte te Steinfurt; later vestigde hij zich als arts te Amsterdam. Voor agro Eindano moet agro Emdano gelezen worden.
15 Hugo, de zoon van Joost Brasser; vgl. n°. 1283, p. 341 n. 2.
16 Zie n°. 1135, p. 115 n. 2 en n°. 1163, p. 154 n. 3.
17 Vgl. n°. 1283. Mogelijk is deze regel van zijn plaats geraakt.

Haec, quae per Liranum mittere decreveram, mutato consilio et prima occasione rapta per hunc ex Langeracii[1] familia venientem mitto.

Tuas, quas IX Iulii scripsisti, recte accepi. Pro his, quae nuntias, gratias ago. Rogo pergas, siquid ad summam rem aut privatam nostram magnopere pertinens compereris. Quae sunt ad Camerarium[2] rogo ipsi tradas. Illas ad Aysemum[3] Mylio[4]. Trimolius[5] missam adiit, uxor[6] sequetur, Wilhelmi Arausionensium principis nepos et neptis, tum vero maximorum inter hugonottos ducum liberi. Serpit exemplum metu accedente ac spe.

Tuus quantum sum
H. Grotius.

1290. 1628 juli 27. Aan N. van Reigersberch[7].

Mon frère,

Naedat ick uEd. nae gewoonte over Amsterdam Saterdagh laestleden had geschreven, soo heb ick den uwen van den II Julii[8] op den XXIII ende daernae een andere van den IX Julii op huyden, zijnde den XXVII, ontfangen ende daeruyt verstaen het wel tot handen comen van de mijnen. Dese sende ick over de cortere wegh, hoopende, dat dye uE. noch daer sal vinden.

Belangende de beschrijving van Grol[9] sal daerover het vrije oordeel van de vrunden verwachten, oock van M^{r}. Stirum[10]. Van den thesorier de Bye saliger[11] soude ick niet geschreven hebben, 't en waer uEd. mij daertoe geïnciteert had. Van de Chasteauneufs[12], soo dat yemant in de ooge soude zijn, can licht voorbij gegaen werden, alsoo sij mij niet en hebben geobligeert ende haer credyt hyer niet en vermeerdert. Den mareschal de Chastillon[13], wyens moeder[14] wederom t'onse huyse is geweest om mijn huysvrouw te begroeten, meent daer niet lang

1 Gideon van den Boetzelaer, heer van Langerak.
2 Joachim; vgl. n°. 1259 in fine.
3 Misschien wordt Lieuwe van Aitzema (1600-1669) bedoeld. Hij was in 1624 door het Hof van Holland als advocaat in Den Haag toegelaten en was sedert 1627 raad en agent aldaar van de vorst administrator van Maagdenburg. Hij is vooral bekend om zijn hoofdwerk: *Historie of Verhael van Saken van Staet en Oorlogh, in, ende omtrent de Vereenigde Nederlanden, beginnende met 't uitgaen van den Trevis, ende eyndigende (1667)*, 's-Gravenhage 1657-1668), door hemzelf bezorgd. Na zijn dood gaf Carel van Roorda een min of meer gewijzigde uitgave onder de titel: *Saken van Staet en Oorlogh, in ende omtrent de Vereenigde Nederlanden.* 's Gravenhage 1669-1672.
4 Cornelis van der Myle.
5 Zie n°. 1287, p. 345 n. 2.
6 Marie de La Tour d'Auvergne, dochter van Henri, hertog van Bouillon, en van Elisabeth van Nassau (1577-1642), zuster van Charlotte Brabantina. Evenals deze bleef zij het protestantisme trouw.
7 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H9d. Eigenh. oorspr. Antw. op n°. 1281.
8 N°. 1281.
9 Zie n°s. 1280, 1274 en n°. 1245, p. 274 n. 10.
10 Herman Otto (± 1592-1644), graaf van Limburg en Bronckhorst, Gemen en Borculoo, erfbaanderheer van Gelre en Zutphen. Bij de verovering van Grol werd hij als gouvernour van de stad aangesteld.
11 Joris de Bie was begin april 1628 gestorven.
12 Zie n°. 1078, p. 54 n. 7.
13 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon; zie n°. 1140, p. 121 n. 1. Hij bevond zich in Holland.
14 Zie n°. 1273, p. 323 n. 4.

te blijven. Ick houde hem bequaemer dan Martianus[1], merckende, dat Leo[2] alles met Aurelianus[3] ende Valens[4] wil beleyden, daer mijne opinie is, dat het beter waer haere absentie te menageren, alsoo wij op de voet te zeer souden discordeeren. Soo d'heer van Chastillon conde verseeckert zijn van Gallus'[5] intentie, soo soude misschyen vanhyer yet connen comen, dat de saeck helpen soude. Anders wil men hyer den naem van Antoninus[6] niet pericliteren. Nopende Aelius'[7] intentie blijff ick van de voorgaende opinie.

Als Diocletiani[8] saecke gedaen waere, dunckt mij, dat datelijck een proeve soude moeten genomen werden nopende het onse. Soo ick mij hyer soude moeten vast stellen - waertoe ick voorwaer veel occasiën heb versuymt door hoope van dat mijne oprechticheyt in het vaderlant soude herkent werden - soo soude ick moeten resolveren alles te doen, dat men hyer soude goed vinden, alwaer het dat sulcx met het beste van ons lant min en soude accorderen, waervoor ick mij tot noch toe sorgvuldelijck heb gewacht. Daerentegen de gestaedige quelling in de religie staet mij tegen. Monsr. de la Tremouille[9] is den XVIII deser ter misse gegaen. Sijn huysvrouw[10] volght, zijnde byde kindskinderen van mijnheer den prins h.m.[11] ende gecomen van de notabelste voorghangers van de religie. Syet wat een exempel dat sal geven. De entremise van Chastillon[12], dyen wij voortaen Zeno sullen noemen, waer veel beter als yet van de vrunden. Maer vooral most gesorcht werden, dat de actie ingestelt werd sonder eenige relatie tot de sententie, oock sonder andere actie, dye haer daertoe soude refereren. Dit is het gemeene oordeel van alle de vrunden alhyer ende menen, dat ick geen verzoeck directelijck nochte indirectelijck en magh doen. 't Is mij leedt, dat uE. absentie weder valt in desen tijdt, alsoo deselve alle mijne arbeyt in het overschrijven van de tijdingen onnut maeckt.

Valens heeft weder met Hotteman[13] gesprocken van affectie tot mij ende restablissement sonder manier ofte tijdt te specificeren. Men oordeelt hyer de ambassadeurs extraordinaris[14] wachten op het succes van het Engelsch effort, dat hyerna meer als voor desen werd geapprehendeert, oock bij den cardinael[15]. Ick approbere uE. ende anderer luyden opinie nopende het poinct van niet te handelen etc. Maer nopende het belang van het secours - excipiërende Engelant vooralsnu - blijff ick van mijn voorgaende gevoelen. Men moet sich ergens mede nut maecken aen de vrunden. Tot de trefves, soo daer eenige apparentie toe is, soude het leven van de infante[16] dyenen gemenageert. Dat men hyer van maxi-

1 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon.
2 Christophe Justel; zie n°. 1204, p. 212 n. 8.
3 Fr. van Aerssen.
4 Caspar van Vosbergen.
5 Frederik Hendrik.
6 Frankrijk.
7 De Richelieu; zie n°. 1287.
8 Cornelis van der Myle.
9 Zie n°. 1287, p. 345 n. 2.
10 Zie n°. 1289, 349 p. n. 6.
11 Prins Willem van Oranje; zie ook n°. 1289 in fine.
12 Zie n°. 1273, p. 323 n. 3.
13 Jean Hotman; zie n°. 1045, p. 1 n. 3.
14 Fr. van Aerssen en Caspar van Vosbergen.
15 De Richelieu.
16 Vgl. n°. 1287.

mes soude verandert zijn, is buyten apparentie. 't Armement van Crequy[1] voor den hertogh van Mantua[2] toont het contrarie. Eenige vougen daerbij, dat de coninginne-moeder[3] nu heeft toegelaeten aen Monsieur[4] de princesse van Mantua[5] te huwelijck te versoucken. Ick en gelooff niet, dat hij slip vangen sal.

Monsieur de Maurier[6] is zeer versocht geweest te hove zijn dienst waer te nemen, oock bij goede vrunden daertoe vermaent, doch is t'huys gebleven, 't zij hij hem de costen ontzyet, 't zij dat hij geen ondanck wil behaelen bij die van de religie. Baugy[7] heeft hem onderwege begroet ende prepareert hem langsaem tot de reys nae den Hage, zijnde nu te Parijs om provisie van geldt te doen. Ick doe mijn best om hem door goede vrunden ten beste te disponeren. Maurier heeft daertoe geholpen[8]. Dyent gelet, soo haest hij daer sal zijn gecomen, dat hij bij goede vrunden worde onderhouden.

Den XXVII Julii XVI^{c}XXVIII.
Tot Parijs.
UE. dyenstwillige broeder
H. de Groot.

1291. 1628 juli 27. Aan J. Camerarius[9].

Quoties literas tuas video, optime Camerari, toties me ipsum illud nomen ad eas res, quas pro virili sectatus sum, semper magis magisque inflammat. Ita enim merita est gens vestra tum de pietate tum de literis, ut hoc tantum incertum reliquerint, utra laude plus eminuerint, nisi quod in pari caetera laude, laus illa haud dubie major, quae aeternas habet promissiones. Quare cum te eadem vestigia insistentem video, tum vero fructum magnum sentio ejus affectus, quem in familiam vestram animo gessi semper, rebus autem testari nunquam potui. Eoque justius gaudeo tibi ac viro amplissimo parenti tuo[10] eum obtigisse principem[11], cujus virtutibus neminem parem habet saeculum, etiamsi totum quantus sub utroque axe est orbem scrutari libeat. Dignus plane rex, qui Camerarios ministros habeat, digni vos qui regi eximio eximias praestetis operas.

Pro his, quae nuntias, utinam non minus laeta hinc renunciare possem, sed quid laetum hinc possit existere collisis inter se, quorum partes erant caetera prostrata erigere, nutantia sustentare? Hottomanni nostri syllabus[12] votum magis continet quam consilium: non quod illud, quo spectat, sit *τῶν ἀδυνάτων*, si Christiani principes meminisse velint, quid sui sit officii, in repurgandis, quae defendi non debent et in constituenda circa res medias bene temperata libertate,

1 Zie n°. 1211, p. 221 n. 1.
2 Carlo Gonzaga.
3 Maria de Medici.
4 Gaston, hertog van Orléans.
5 Maria Louisa; zie over de affaire n°. 1200, p. 206 n. 6.
6 Benjamin Aubéry du Maurier, gewezen gezant in Den Haag en vriend van Grotius.
7 Nic. de Baugy, de nieuw benoemde Franse gezant in Den Haag.
8 Zie n°. 1288.
9 Gedrukt *Epist.*, p. 809. Betreffende geadresseerde zie n°. 1118, n. 5 en II, p. 505 n. 10.
10 Ludwig Camerarius; zie II, p. 505 n. 10.
11 Gustaaf II Adolf.
12 Zie n°s. 1045, p. 2 n. 3 en 1257, p. 300 n. 4. Naar Jean Hotman wordt verwezen n°. 1045, p. 1 n. 3.

sed quod raro principes id sint, quod esse debent, nunc vero plerique se factionibus mancipent.

Casauboni[1] gaudeo a te mentionem fieri, cujus ingenium vere apertum ac probum non minus ego semper veneratus sum quam raram eruditionem. Quam mihi amicus fuerit, satis testari poterunt literae, quas nuper in Batavos misi, cum editio ejus epistolarum[2] adornari diceretur. Dixit mihi ipse, cum Londini quotidie simul essemus anno hujus saeculi XIII, se post migrationem e Gallia omnes illas militares literas ex animo abjecisse, quarum incitamentum illi fuerat regum idem ac militum maximus[3], translatum vero in Britanniam studia quoque se eo transtulisse, quo vergeret animus regis[4], cui non tam arma quam pax et religio cordi. Deinde is erat Casaubonus, qui nihil parati penes se haberet, nisi in memoria et si forte in oris librorum aut brevibus schedis, Sibyllae foliis. Itaque in Polybium notas nullas habemus nisi in librum primum et has quoque non perfectas, quae post editum ab ipso in angusta forma Polybium[5], cum minoris figurae edito prodierunt[6]. Nec in Aelianum[7] quicquam ipsius est. Porphyrogeneti liber prorupit[8], sed non ipsius munere.

Det Deus tibi tuisque omnibus dignam ista virtute fortunam.

Lutetiae XXVII Iulii XVI^{c}XXVIII.

Resalutant te Bignonus[9], Rigaltius[10], Salmasius[11], Puteani[12].

Tui nominis studiosissimus
H. Grotius.

1292. 1628 juli 30. Aan N. van Reigersberch[13].

Mon frère,

1 Isaac Casaubonus; zie over hem n°. 1048, p. 9 n. 2.
2 Herhaaldelijk zond Grotius brieven voor deze uitgave, die in 1638 in 's-Gravenhage het licht zag, naar Holland; men zie de verwijzing in n°. 1176, p. 174 n. 11.
3 Hendrik IV.
4 Jacobus I van Engeland.
5 Het werk was in 1619 te Parijs verschenen onder de titel *Polybii Historiarum libri qui supersunt. Is. Casaubonus ex antiquis libris emendavit, Latinè vertit, et commentariis illustravit.* Polybius, een Grieks historicus, kwam in 166 als gijzelaar naar Rome, waar hij 16 jaar verbleef.
6 *Is. Casauboni ad Polybii Historiarum librum primum commentarii*, dat eveneens te Parijs uitkwam, in 1617.
7 *Aelianus et Leo Imp. Tactica, sive de instruendis aciebus; Graece et Latine. Quorum hic Graece primum opera Joh. Meursii, ille ex Sixti Arcerii nova interpretatione Latina; ambo notis ... in lucem exeunt. Accedunt ... descriptiones et Modestus, Libellus de vocabulis militaribus; additis tabulis aeneis*. Lugduni Batavorum MDCXIII. Claudius Aelianus was een schrijver uit de 2^{e} eeuw. aant.
8 *Constantini VII Porphyrogenneti Opera, in quibus tactica. Nunc primum prodeunt, Joannes Meursius collegit, coniunxit, edidit.* Lugduni Batavorum MDCXVII, tenzij Grotius bedoelt *Constantini Porphyrogeniti De administrando imperio, ad Romanum F. Liber nunquam antehac editus. Joannes Meursius primus vulgavit, latinam interpretationem, ac notas adjecit.* Lugduni Batavorum J. Balduinus, impensis vero Lud. Elzeviri MDCXI. Constantinus VII Porphyrogenetus was keizer van Byzantium (913-959, geb. 905), vooral bekend als geleerde.
9 Hieron. Bignon; zie n°. 1163, p. 154 n. 5.
10 Nic. Rigault; zie n°. 1189, p. 188 n. 2.
11 Cl. de Saumaise; zie n°. 1051, p. 12 n. 1.
12 De gebroeders Dupuy; zie II, p. 66 n. 7.
13 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H12a. Eigenh. oorspr.

Alsoo ick gisteren had geschreven over Bruyssel, soude ick nu niet weder

geschreven hebben, 't en waer den uwen van den XVI[en] deser mij daertoe oorsaeck gaf. De andere is gegaen op Hollant, dese gaet op Zeelant.

De heer, dye daer is[1] ende dye Gallus[2] seyt weynich authoriteyts te hebben, soude wel connen gebruyckt werden, soo Neeff[3] will beloven met vigeur de saeck te behartigen, in welcken gevalle hij door Clemens[4] terstont last soude connen becomen van Verus[5] ofte zijn moeder[6]. Als men wel wilde, soude dit connen geschyeden, terwijl Aurelianus[7] ende Valens[8] van huys zijn, want comen zij t' huys, gelijck zij tegens Diocletianus[9] gewoelt hebben ende noch woelen, soo sullen zij oock tegen mij woelen, tenzij ick haer wille resolvere te doen. Dit is oock de reden, waerom de tijdt van de aggreatie van een tractaet met Antoninus[10] - als schoon sulcx gesloten werd, 't welck uE. syet zeer onseecker te zijn - niet bequaem en sal zijn, behalven noch, dat ick met Anthemius[11] geen kennisse en hebbe ende oversulcx daerop geen staet en can maecken. Ende Aelius[12] meen ick, gelijck voor dese meermael is geadviseert, dat mij liever hyer heeft dan elders, hebbende mij doen toetsen op hetgunt ons belanght. Mij hyer wel te stellen, can min wel geschieden dan alle gedachten van het landt quiterende, jae mij daertoe wedercomste onbequaem maeckende - want daertoe werdt hyer getrocken, daerbij dat dan comen sal de quelling in de religie. Sweden[13] wil ick garen hyer dyenen, al waer het maer ten respecte van de groote qualiteyten van dye coning, maer daer te gaen, vind ick om veel reden niet geraeden. Moet ick een meester kyesen, soo sal het Vitellius[14] moeten zijn. Wilt bij gelegentheyt alle de bekenden van Numerianus[15] wel sonderen, wat sij doen willen ende connen.

Mij dunckt, dat ick het stuck van Grol[16] behoor uyt te geven lettende eerst op uE. ende der vrunden goede aenmercking: geen naem daerbij te stellen, nochte enige dedicatie, opdat het schijne als een vervlogen stuck te zijn van een groot werck.

Ick ben Constantius[17] zeer geobligeert ende bedancke hem zeer. Wij sullen ons best doen om Anthemius van beste te doen disponeren, maer vrese, dat men (?) hyer van de vrundschap van Philippus[18] sal despereren. Van Valens sullen wij noch wat in bedencken nemen. Can ick Gallo dyenst doen in de saecke van Orange[19], sal 't garen doen. 't Volck van Crequy[20] sullen buyten twijffel nae

1 Misschien de graaf van Châtillon; zie over hem n°. 1140, p. 121 n. 1.
2 Frederik Hendrik.
3 Frederik Hendrik.
4 Zie n°. 1279, p. 333 n. 5.
5 De koning van Frankrijk.
6 Maria de Medici.
7 Fr. van Aerssen.
8 Caspar van Vosbergen.
9 Cornelis van der Myle.
10 Frankrijk.
11 Nic. de Baugy.
12 De Richelieu.
13 In de tekst in code.
14 Ferdinand II.
15 Amsterdam.
16 Zie de verwijzing in n°. 1290, p. 349 n. 9.
17 Jacques Wyts.
18 De paus, Urbanus VIII.
19 In de tekst in code.
20 Zie n°. 1211, p. 221 n. 1.

Italië gaen, maer de questie is, off het sal zijn op 's conings naem ofte op de naem van Mantua[1].

Wedercomende tot mijn stuck van Grol, ick heb een groote caerte, in Brabant aen twee stuck gedruckt, van de vaert tusschen Venloo ende Rijnberck[2]; dese wordt nu vercort in één plaet gesneden. Ick heb oock een caerte van Santvlyet, mij uyt Zeelant door d'heer Boreel[3] toegezonden ende eenige slechter daervan uyt Brabant. Soo ick geen perfecter caerte become van Suthphen, sal een gebruycken, dye in Pompeio Justiniano[4] is t'samen met Overijssel.

Om te accommoderen de saecken met Vrancrijck, dunckt mij op 't eerste poinct, dat men can beloven in gevalle van handeling met Spaegnie den coning te adviseren ende zijne entremise ende guarandise te versoecken. Op het 2e geëxcuseert zijnde van nu yet te doen tegen Engelant, voorts de belofte te doen in termes van het tractaet van Compiègne[5]. Wij en hebben geen vruchten genooten, belooft bij de ligue met Engelant aengegaen, dye ons souden obligeren om niet te sorgen voor de defensie van Vrancrijck, bijsonder als wij insgelijcx ons mogen verbinden tot de defensie van Engelant. De Switsers zijn geallieerde van 't pausrijck ende trecken groot geldt ende voordeelen uyt dye alliantie. Evenwel zijn zij verbonden tot de defensie van Milanen ende de Franche Comté. Meer dyergelijcke exempelen can men allegeren des noodt zijnde. Op het derde, dat men de schepen van Spaegnie comende, notoirlijck tot hulpe van coning tusschen Spaegne ende Vrancrijck, nochte op de rede van Vrancrijck niet en sal attaqueren ende oock de Duynkerckers niet, soo wanneer zij ten selven eynde het Canael sullen zijn gepasseert. Ten vyerde schepen ende amonitie te laeten volgen, 't en waer den noodt van 't landt dye vereysche te behouden, welcke clausule oock is in de alliantie met de Switsers.

Men verwacht hyer de Engelschen. Ick heb versche brieven gezyen uyt het leger, dye seggen, dat een soldaet van 's conincx volck binnen Rochelle gevangen zijnde ende daer weder uyt comende hadde gerelateert, dat de maire hem gevraecht hadde, wat hem luste een paep te dyenen, om soo quaelijck gecleedt te zijn - hij was wat quaelijck in ordre - seggende, dat dyen paep was un Ravaillac déguisé - gevende hem drye brooden ende belastede, dat hij sulcx in 't leger soude relateren ende dat men daer zeer bedrogen was meenende, dat binnen gebreck was. De hoeren van Rochelle comen dagelijcx bij 's conincx soldaten ende bij dye ende dyergelijcke middelen crijgen zij altijd wat van de landzijde. 't Rapport, dat in Engelant gedaen is van de provisie, dye binnen Rochelle is, mochte wel waer zijn. Men meent het gevecht met de Engelschen furieux sal zijn ende de uytcomste onseecker. Den coning wordt het leggen daer moe. Hij was

1 Carlo Gonzaga, hertog van Mantua.

2 Zie n°. 1138, p. 118 n. 4.

3 Bedoeld kan zijn Jacob Boreel (1552-1636), met wie Grotius te samen met Reynier Pauw en Dirck Meerman in 1613 in gezantschap naar Engeland was geweest; sedert 1620 was hij voor Middelburg raad en rekenmeester der Rekenkamer van Zeeland; ofwel diens zoon Johan (1577-1629), raadpensionaris van Zeeland, een geleerd man, bevriend met Grotius.

4 Pompeius Justinianus (1569-1616), legeraanvoerder en geleerde, geboortig van Corsica, die o.a. in het leger van Spinola in de Nederlanden gediend heeft. Hij schreef *Delle Guerre di Fiandra* in 6 boeken, dat in 1611 door Jos. Gamburini in het latijn vertaald onder de titel *Bellum belgicum* te Keulen wederom verscheen.

5 Zie n°. 1067, p. 40 n. 9.

dese dagen uytgereden om twee vossen te vangen, maer de grootste bleeff in 't leger.

Vaert wel met alle de vrunden.

Den XXX^en^ Julij XVI^c^XXVIII.

UE. dyenstwillige broeder

H. de Groot.

Adres: Mijn Heer, Mijn Heer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant, nu ten huise van den heer rentemeester, sijn E. broeder, tot Middelburgh.

1293. 1628 augustus 1. Van T. Lansius[1].

Unus supereras, cl. Groti, ex summatibus literarum, cui probari laudis avarus optabam. Et profecto me voti compotem reddidisti abunde suavissima tua epistola, quam accepi Aprili mense; qua ita testatus es amorem mei, ut etiam iudicium adfectio non parum fregisse videatur. Hactenus vero responsum distuli invitus; cum subinde tentarer invaletudine et saepius excluderer commoditate mittendi. Quamobrem te maiorem in modum rogo, ne longius silentium in culpam trahas.

Gratias autem ago ingentes pro illa tua summa benevolentia, qua adgnatum meum Stephanum[2], hominem suis meritis non valde aestimandum, complexus es: obligor tibi isto singulari favoris nexu et faciam vicissim tua caussa, quicquid officiorum amico imposueris.

Apologeticum tuum[3] typographo apud nos academico Philiberto Brunio[4] commendavi ex merito diligentissime; atque ille singulari desiderio ad novam tam praeclari operis exscriptionem ferebatur; imo iam promiserat mihi, fore, ut proximis nundinis Francofurtensibus illud prostaret venale. Sed ecce, dum caesareanum militem in Wurtembergiam introduci videt, dum minaces rumores hinc inde spargi audit adeoque commercia iam sufflaminari nec parum labefactari experitur magno suo malo; ille fidem hac rerum facie liberare se posse negat. Et sane pertinacius hominem alioquin promptum urgere non ausim. Dabo tamen operam, ut, ubi tranquillior aura spiraverit, ille promissum exolvat.

Quas hic addo binas, alteras ad Dn. Gabr. Sionitam[5] ab amicissimo meo Schikardo[6] orientalium linguarum professore, alteras ad Dn. Olnhusium comitis Castellae praefectum[7] - inter nobiles Germanos in S. Germani suburbio inveniendum -, quaeso,

1 Hs. U.B. Amsterdam, coll. P.A. Diederichs afd. Oostenrijk 30 A c. Eigenh. oorspr. Over de schrijver zie n°. 1222, p. 239 n. 10.
2 Niet geïdentificeerd.
3 Zie n°. 1199, p. 201 n. 5.
4 Niet nader geïdentificeerd.
5 Gabriel Sionita, een maroniet, professor in het Syrisch en Arabisch te Rome. Hij heeft te Parijs medegewerkt aan de bijbeluitgave, de *Biblia Parisiensis*, die Guido Michael le Jay († 1675) in 1645 uitgaf.
6 Wilhelm Schickard (1592-1635), bekend als orientalist en astronoom.
7 Onbekend; de graaf zal Wilhelm V (1602-1637), landgraaf van Hessen-Cassel, zijn.

mi domine Groti, per famulum tuum suis locis reddi cura: simulque duos eruditos Germanos, Paulum Helmes Rigensem[8] et Georgium

8 Paul Holmes uit Riga werd in 1627 ingeschreven in de faculteit van wijsbegeerte aan de universiteit van Straatsburg.

von Holte Hamburgensem[1], qui propterea maxime Lutetiam venient, ut in ea Belgii gloriam Grotium venerentur, humaniter admitte et alloquio dignare.

Vale, cl. Groti, et me amare persevera.

Kal. Augusti An. Chr. 1628.

Tuae claritati addictissimus

Thom. Lansius.

Adres: Clarissimo et excellentissimo viro Dn. Hugoni Grotio Lutetiam Paris.

1294. 1628 augustus 2. Van J. Wtenbogaert[2].

Mijn heer,

Ick heb uE. lestmaels bemoeyt met een briefken van recommendatie voor een van mijn maechschap, Frans Wtenbogaert[3]. Ick verstae hij daer geweest ende all voort nae Orléans is, verwondert, dat hij sich soo heeft verhaest. Sedert ontfangen den uwen van 23 Junius[4], oock een van mons[r]. Tresel[5], met 2 boecxkens, 't een remonstrantie au roy d'Angleterre[6], 't ander tegen de manifeste van m[r]. de Rohan[7]. M[r]. Tresel adviseerde, dat uE. geschreven had te sullen senden van Pelletier[8], twelck hij noch niet had vernomen, maer ick denck, dat de remonstrantie is van Peletier, hoewel de naem daer voor niet en staet, anders sal ick noch - soo 't uE. gelieft - verwachten. Ick danck uE. seer voor die 2 stucxkens, heb se geerne gelesen.

UE. heeft mogelick alrede van andere verstaen, wat hier is gepasseert aengaende de gepraesenteerde requeste, salt evenwel cort verhalen. Dese dachvaert sijnde aengevangen, sijn uyt verscheyden Hollandsche steden in den Haege verschenen tusschen de 30 off 40 persoonen, om vanwege de remonstranten vrijheydt te versoecken. Drie off vier dagen gewacht hebbende om te vernemen de gelegenheyt, wierdt hun geraden wederom te keeren, alsoo het noch gheen tijdt was, maer souden weder in den Haage sijn den 25. Middelertijdt is oock de Zuythollandsche synode

1 Niet geïdentificeerd.

2 Hs. Bibl. Gem. Rotterdam, coll. Rem. Kerk, cat. v. hss. n°. 2028. Eigenh. oorspr. Antw. op n°. 1277, beantw. d. n°. 1302. Gedrukt Rogge, *Br. Wtenb.* III: 2, p. 154; het in deze brief besproken request in: *Oprecht Verhael vervatende Verscheyden Stucken, soo van weghen de Contra-Remonstranten tot beswaringhe der Remonstrants-ghesinde, als van wegen de Remonstrantsgesinde tot versoeck van vrije oeffeninge van Religie, ende tot hare Verdedinge aen de Heeren Staten van Hollandt overgegeven. Item het gene by de H.H. Staten daer op is ghedaen, al te samen in dit loopende jaer 1628. Met een Voor-Reden van een Liefhebber der Waerheyt ende Conscientien Vryheydt, beroerende den Conscientie-dwangh.* Ghedruckt tot Fryburgh, Anno MDCXXVIII; Knuttel, *Pamfl.* n[o]. 3812.

3 Zie n[o]. 1269, p. 317 en n. 6 aldaar.

4 N[o]. 1277.

5 Daniel Tresel.

6 Knuttel, *Pamfl.* n[o]. 3790.

7 Het manifest bij Knuttel, *Pamfl.* n[o]. 3780 en de vertaling ervan n[o]. 3781; zie n[o]. 1209, p. 218 n. 6. Het bedoelde tegenschrift heb ik niet gevonden.

8 Zie n[o]. 1246, p. 278 n. 6.

vergadert tot Delff, die een bittere remonstrantie overgaven den 23^{en}, doch slordich ende vol leugenen, die velen in de vergadering offendeerde. Wierdt daerop terstont een cort debath gemaect, om neffens de request overgegeven te worden, twelck geschiede den 25^{en} - de gedeputeerde sijnde ten ge-

seyden daghe wedergecomen - door 8 off 10, die door den deurw. audientie versochten, de andere gaende wandelen int binnenhoff. Wolff[1] quam uyt, nam de requeste, die 's namiddachs met 2 debatten daeraen hangende, met grote attentie sijn gelesen geweest. Grote ende lange debatten sijn in de vergadering gevallen, de steden begeerden copye van alles. Middelertijdt wierdt genomen resolutie, waervan 't extract, bij den secr^{s}. uytgegeven, aldus luydt: Is gelesen de voorverhaelde requeste van de remonstrantsgesinden, daerbij zij naer een lange deductie versochten onbecommert buyten de publycke kercke exercitie van heur religie te mogen doen, heur predicanten daertoe vrij int landt te mogen comen ende die gevangen sijn te hebben gerelaxeert, mitsgaders noch 2 lange deductiën, ingestelt tot wederlegginge, gelijck sij voorgeven, van twee clachten tegen heur gedaen, d'een op den naem van diverse kercken hier te lande ende d'andere vanwege de synode tot Delff vergadert. Waerop gedelibereert wesende verstaen ende geresolveert is, dat gebleven sal worden bij de voorgaende resolutie, als dat dese supplianten elcx in den heuren, heur met onderteeckende requesten sullen moeten addresseeren aen heure respective magistraten, die vermogen sullen deselve ter vergadering te brengen om particulierlick daerop te doen ende resolveren naer behooren sonder dat hiermede verstaen wordt eenige innovatie in de placaten tegen de conventiculen toe te laten. Op dese apostill valt veel te speculeren, evenwel waren de gedep^{de}. der kercken blijde eens ten minste soo ver gecomen te sijn, dat haer requeste aengenomen, gelesen etc. waren. Sij gingen daernae S. Ex^{e}.[2] begroeten hem gevende copie van alles, die hun riedt oock copie te geven aen den heer graef tot Culenborg[3]. Gingen oock rondom de gedeputeerde van alle steden aenspreecken, oock den raedtpensionaris Duyck, alle te gelijck, in sijn huys, metten welcken veel discoursen vielen, wierdt wel bejegent. Nu is men in deliberatie, hoe ment met het teeckenen ende overgeven van requeste in de particuliere steden ende dorpen maecken sal. Vijff advocaten als suppoosten van den Hove zijn geweest bij den h^{r}. praesident[4] opt selve stuk, onder dese oock uE. germanus[5], die sal uE. wel adverteren van 't gepasseerde. Die van den Haege hadden voor de dachvaert een grote opheff met openbaer te predicken, maer de Gecommitteerde Raden, 't Hoff ende magistraet waren daerin soo geturbeert, dat sij se verscheydelick verstoorden, vele opteeckenden, dachvaerden, ontboden etc. S. Ex^{e}. was oock niet wel tevreden, dat ment soo opentlick ende met soodanige menichte dede, wierden geraden S. Ex^{e}. ende anderen te gevalle op te houden geduerende dese dachvaert. Dat deden sij, daerop wierdt oock d'executie, die begonnen was over 2 personen - die elck 25 gulden hebben betaelt - gestaect, doch denckende haest weder te beginnen, dan niet met soo veel geruchts. Middelertijdt hebben de hh. Staten hapering met het synodus van Delff. Haere Ed. M., hare gravamina gesien hebbende, die tendeerden om de 25 artikelen nootsaeckelick te verclaren oock ten aensien van de gemeyne lidtmaten, om niemant ten avontmael te laten, all versochten sijt, met dat gevoelen, oock om tegen de uytgeseyde remonstrantsche predicanten te procederen met kerckelicke censuren boven de gedane depositie, selve oock tegen die in ampten sijnde all te seer

1 Cornelis Anthonisz van der Wolf; zie n°. 1066, p. 38 n. 2.
2 Frederik Hendrik.
3 Floris van Pallandt, graaf van Culemborch.
4 Nicolaes Cromhout; zie n°. 1073, p. 48 n. 4.
5 Willem de Groot.

conniveerden - wat dunckt uE. van dese luyden? hoe konnen sij anders doen om de remonstranten te peerde te helpen? -, committeerden den raetsheer Asperen[1] op den synodus met last - soo ick hoore -, om sulcke resolutie te beletten. Sij willen voort S.E. doet rapport. H. Arnoldi[2], praeses, met eenige worden ontboden. Sij comen. Men last hun haer mening bij geschrift te stellen. Sij doent bij forme niet van resolutie, maer van project - hoewel het in effect een resolutie is - houdende, dat dese synodus verstaet het verstant van 't syn. nationael geweest te zijn, dat de vijff artikelen in de gereformeerde kercken niet tolerabel en sijn ende volgens dien oock in ghene lidtmaten, die ten avontmael willen komen, behooren geduldet te worden - dat sijn de formalia - met belasting aan alle classen ende kerckendienaren haer hyernae te reguleren. Dit gheeft grote offensie, maer 't helpt de remonstranten, mitsdien het den slach breeckt van de lidmaten weder in de kerck te brengen ende tot de communie toe te laten, soo oock de minister du Halen[3] - ick kan zijn naem niet lezen, wilde die wel pertinent weten - aen Rivet[4] had geschreven, soo uE. vermaent; want mij was alrede veel van dese form van accomodatie te ooren gecomen, ende noch persisteert de praesident, dat S.E. sijn hals daer onder setten wil, dat de predicanten tot resolutie van toelatinge der lidtmaten met haer gevoelen coomen sullen.

Dit is alsoo de staet der saecken. De synodus is noch vergadert. Geen stadt is tegenwoordich harder als Leyden, daer procedeert men hart tegen de remonstranten. Veel spraeck is van dese handel door 't gehele landt. Men schijnt tot moderatie genegen, maer men can qualick comen tot resolutie. Niemandt derff recht wt de borst spreecken. Die gheen raedt weten tot d'executie der placaten, roepen all om accommodatie, maer weten den rechten voet daertoe niet te ramen, eensdeels mede om de ongeseggelickheyt van de kerckelicke. Ick voorsie, dat die particuliere requeste de saeck verwarren sal ende datter daerop is aengeleydt. Wij moeten des te voorsichtiger gaen.

Mijnheer, de h. Jacob Reael[5], schepen ende vroedtschap der stadt Amsterdam, mijn seer goede vriendt, heeft mij seer gebeden uE. te willen recommanderen de saeck off het different tusschen S.E. ende Antonio Desmartyns[6], coopman tot Parijs, met bede, dat uE. mochte gelieven met goeden raedt te assisteren den persoon van Dirck van der Cogghe[7], tegenwoordich sijnde tot Parijs, dien de quaestie wel bekent is ende onder wien alle noodige stucken zijn berustende, opdat de saeck op het spoedichste mocht affgedaen worden, hetzij bij middel van rechten ofte bij accommodatie, soo uE. beste te rade sal duncken. Dese Jakob Reael is een soon van wijlen den borgemeester ende ontfanger Jan Peterssen Reael, welckers dochter[8] getrout heeft een mijnen neve. 't Is een bequaem persoon, uE. ende de goede saeck sonderling geaffectioneert, dus bid ick uE. - gelijck S.E.

1 Mr. Paulus Matthijsz. van Asperen, sedert 1613 raadsheer in de Hoge Raad van Holland.
2 Henricus Arnoldi van der Linde, contra-remonstrants predikant en praeses van de Zuidhollandse synode te Delft in 1628; *Oprecht Verhael*, p. 24 (Knuttel, *Pamfl.* n°. 3812).
3 D'Alie, predikant van Charenton; zie n°. 1249 in margine.
4 André Rivet; zie n°. 1166, p. 158 n. 9.
5 Zie over hem n°. 1130, p. 108 n. 9; hij was een zoon van Johan Pietersz. Reael (1543-1621).
6 Niet nader geïdentificeerd.
7 Niet nader geïdentificeerd.
8 Maria, ged. 1580, overl. 1617; zij trouwde 1601 Augustijn Wtenbogaert (1577-1655).

selff mede, die uE. oock seer doet groeten -, dat uE. dese saecke gelieve te houden sonderling gerecommandeert. De voormelde van der Cogghe sal uE. daerom comen spreecken, gelijck ick verstae, dat hij oock all voor desen heeft gedaen.

Men spreeckt veel van de h^{r}. van der Mijlen[1] wel mocht ter naesten dachvaert beschreven worden onder de ridderschap. S.E^{e}. schijnt het te behartigen. Evenwel hoor ick, datter noch wat hapert. Men salt haest hooren.

Hiermede, mijn heere, weest gegroet met joffrou uE. huysvrou ende blijft te samen den Almachtigen bevolen.

Desen 2^{en} Augusti 1628.

UE. dienaer,

H.v.M.

Adres: Aen mijn heer mijn heer Grotius Parijs.

In dorso schreef Grotius: 2 Augusti 1628 v. M^{e}.

1295. 1628 augustus 5. Aan Willem de Groot[2].

Hodie, mi frater, recte accepi literas, quas tu XXIII Iulii, pater XV dederatis, et pro nuntiatis gratias habeo maximas. Sed in tuis non intelligo, quid sit quod dicas misisse parentem exemplar literarum, quod Narsius[3] vobis tradiderat. Ego tale nihil vidi, nihil accepi. Mirum vero, ni fatum sit omnium eorum, quae Suediam tangunt, ne recte curentur. Quid ergo est ad quod respondere possim? Quid ad Narsium scribere?

Apocham proxime mittam. Syntaxim invenimus Cauchii[4], qua utimur. Sed Etymologia destituimur illa Hagiensi[5], nostrum enim exemplar usu mutilatum est. De vermibus[6] repeto preces et de librorum Vossii ac Iacchaei pretio[7].

Rupella nondum esurit ex voto et spe pridem concepta regis. Anglorum classis adhuc exspectatur. Carcer Bastilianus stipatur protestantibus ob commercia cum Anglis aut Rohanio[8]. Pastorum rigorem miror ex deliberationibus synodicis.

De Cornelio nostro jam scripsi[9], quid agendum censeam. Interim Vossio gratias ago maximas, amico constanti nec ad Heinsii instar. De Rotterodamensi negotio quod scripsit pater, siquid propius intelligitis, facite, quaeso, sciam.

Deum rogo parentes optimos et te cum familia nostrique amantes servet.

V Augusti XVI^{c}XXVIII.

1 Cornelis van der Myle.
2 Gedrukt *Epist.*, p. 809.
3 Zie n°. 1063, p. 34 n. 1.
4 Antonius van Cuyck uit Utrecht (geb. ± 1535, overl. in of kort na 1601). Hij was van 1568 tot 1575 schepen van Utrecht en werd in 1592 raadsheer en advocaat van de Staten van Utrecht, welk ambt hij tot 1601 bekleed heeft. Zijn *Grammatica Latina* is in 1577 en in 1581 te Antwerpen verschenen. Vgl. verder n°. 1276.
5 Zie n°. 1276, p. 329 n. 5.
6 Vgl. n°. 1278.
7 Hierover ook in n°. 1289.
8 De hugenotenleider Henri de Rohan.
9 Vgl. n°. 1283.

De Iure belli et pacis[1] non urgent me Buoniani haeredes[2]. Itaque possum siquis nostri amans desiderat ei gratificari.

Tui amantissimus frater
H. Grotius.

1296. 1628 augustus 5. Aan N. van Reigersberch[3].

Mijnheer,

UE. tijdinge van den XXIII[en] deser (sic), dye zeer breed zijn ende van importantie, heb ick aen Clemens[4] getrouwelijck gerapporteert, dye deselve aen Aelius[5] sal overschrijven. Hij vraegde mij, wat de intentie van Gallus[6] was nopende de handeling met Spaegnie. Ick seyde te geloven, soo men conde een goede rust becomen op eerlijcker conditiën als de voorgaende, dat het meste deel van ons landt, zyende de ongemacken van d'oorloge, daernae souden luysteren. Ende dat het ongefundeert is te vresen, dat men het oorlogh soude ontleeren, alsoo het zeevolck in de Indiën, d'andere crijgsluyden in andere landen altijdt occupatie soude vinden. Aengaende van gecomprehendeert te zijn onder Engelant, dat eenige wel daertoe souden mogen arbeyden, maar dat ick meende, dat Gallus ende de wijste sulcx schadelijck souden oordeelen voor ons landt, insonderheyt om de traffycq. Van dat Felix[7] hem bij Antoninus[8] vast soude stellen, daerop heb ick voor desen mijne opinie ende redenen verclaert[9]. Anthemius[10] merck ick, dat mij niet en soeckt te spreecken. Clemens seyde, dat hij in ons landt soo swart was gemaeckt, dat hij meer sal moeten doen als anderen om eenigh credyt te winnen. Denselve Anthemius heeft onderwege Maurier[11] gesproocken, dye mij daervan geschreven heeft[12], onder anderen, dat men hem Gallus soo had afgeschildert, alsoff hij waer een Italiaensch gemoed in een Nederlandsch lichaem, waerjegens den andere seyde hem altijdt zeer goedt gekent te hebben en begerde, dat door mij Gallus sulcx mocht weten. Off dit van Aelius comt - dye bij wijlen soo wel spreeckt - off van Heliogabalus[13], weet ick niet, maer wel dat Heliogabalus met Aelius niet wel en is, 't welck ick sulcx oordeel te zijn niet alleen om 't gunt ick voor desen[14] geschreven heb van de Bastille, daer ick van nieuws seeckerheyt van heb becomen, maer omdat hij van Aelius zeer vrij spreeckt, 't welck hyer veeltijds wordt gerapporteert ende vooral, omdat hij hem

1 In 1625 bij Buon in Parijs verschenen; zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 565. Het gaat wellicht over de herdruk, die echter eerst in 1631 te Amsterdam verschenen is; zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 567 en remarque 2 aldaar.
2 Buon was op 22 april overleden.
3 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H12b. Eigenh. oorspr.
4 Zie n°. 1279, p. 333 n. 5.
5 De Richelieu.
6 Frederik Hendrik.
7 Grotius.
8 Frankrijk.
9 Zie n°s. 1273, 1282, 1290 en 1292.
10 Nic. de Baugy.
11 B. Aubéry du Maurier; de naam staat in de tekst in code.
12 N°. 1288.
13 Ch. d'Espesse.
14 Zie n°, 1287.

vanteert, dat hij des coninxs schepen wel hyer hadde connen doen comen, maer dat hij

niet gewilt en heeft om de onse niet tesamen te brengen met de Spaensche; dat het hem docht schandelijck te zijn, dat sulcx soude geschyet zijn in zijne ambassade.

Ick heb door mijn huysvrouw neeff Vosbergen[1] doen zyen mijn geschrift van Grol[2], om te weten, off ick ergens in mochte zijn geabuseert; mijn huysvrouw seyde, als hij 't gelesen had, dat sij weder bij hem soude comen om zijne consideratiën te ontfangen. Daernae hebben wij de jonge neeff Vosbergen Mauris[3] g'nant ende Panhuysen[4] genoodt ende nae vermogen getracteert. Nae den eeten mijn huysvrouw in propooste comende van mij, seyde niet te twijffelen, off ick soude met eere noch in 't landt comen ende dat daerom dye van de andere parthije wel soude doen daertoe helpen, haer funderende op Godes hulpe, dye mij uyt de gevanckenisse verlost had. Mijn huysvrouw is daernae op huyden geweest om de consideratie te haelen, dye ick gezyen heb niet zijnde van importantie. Ick had mijn huysvrouw verboden van mijne saeck yet te beginnen. gelijck sij oock niet en heeft gedaen, maer hij seyde, dat hij ende zijn medegesant[5] geweest waeren bij de vrouw van Chastillon[6], dye veel sprack van mijn goed humeur ende genegentheyt tot het landt ende dat men mij behoorde te gebruycken. Hij seyde, dat Arsens[7] daerop seyde, soo ick altijdt sulcke affectie gehadt had tot het landt, dat ick nyet en soude zijn daer ick ben. Dit gaff mijn huysvrouw occasie om voor mij te spreecken ende te verhaelen 't gunt in dye tijdt was gepasseert, 't gunt hijselve geseyt had terstont nae mijne gevanckenisse in 't senden van Stevyn[8], aen haer, 't propoost van de vangers ende rechters etc. Hij claegde, dat zij geseyt had, dat hij haer tot pardon geraiden had om ons te verraiden, [zij] seyde noyt sulcx geseyt te hebben, maer wel dat hij tot pardon had geraiden ende dat zij vast geloofde, dat sulcx quam uyt de rechters. Ende alsoo hij voorder ging in discours, lyet hem verluyden, alsoff onse wederparthije alsnoch verwachten, dat wij pardon souden versoecken ende noch haer souden beraiden, off zij 't ons soude willen geven, soeckende mijn huysvrouw zeer aen te prijsen de vrijheyt van in zijn land te mogen woonen, waerop zij antwoorde, dat wij niet quaelijck en waeren ende gewelvaert conden comen, dat ick noyt yet gedaen had als om de eer ende dye ten uyterste soude voorstaen; dat wij tot pardon, noch yet dat daernae soude smaecken, noyt en soude comen. Hij seyde, dat Arsens vrij wat bitsigh sprack. Op 't leste, alsoo mijn huysvrouw de voorgaende propoosten repeteerde, meende hij, dat de wederparthije ons, als wij 't versochten - te weten bij laet pardon - misschyen soude aennemen. Dat was al zijn troost. Mijn huysvrouw heeft onse saeck wel verdedicht, op 't recht van't landt, d'onwettelijckheyt van de proceduyren, mijn oprechte intentie ende last van mijne meesters, oock bij wijlen met traenen betoogt het onrecht, dat ons geschiede. Hij werd door mijne huysvrouw geperst toe te staen het souveraine recht van de Provinciën, seyde, dat men in ons landt de hevige wel kende, dye mij tot het maecken van

1 Caspar van Vosbergen.
2 Zie n°s. 1280, 1274 en n°. 1245, p. 274 n. 10.
3 Zie ook n^{o}, 1284.
4 Zie n°. 1284, p. 342 n. 3.
5 Fr. van Aerssen.
6 Zie n°. 1273, p. 323 n. 4.
7 Fr. van Aerssen.
8 Simon Stevin, die na Grotius' gevangenneming tussen hem en prins Maurits nog getracht heeft te bemiddelen.

de Apologie[1] hadde geraiden. Naedermiddagh is mijn huysvrouw geweest bij de vrouw van Chastillon, haer bedanckt voor haer affectie, verhaelt 't gunt Arsens soude geseyt hebben, sonder te noemen den rapporteur. Sij affirmeerde op haere consciëntie zeer hoogh, sulcx valsch versyert te sijn ende dat Arsens geseyt had op haer propoost, dat ick altijd sacht van humeur ende propoosten was geweest, soeckende 't propoost af te snijden, maer dat Vosbergen niet een woordt en hadde gesproocken. Hieruyt can uE. oordeelen, wat wij van dat volck uyt haerselven te verwachten hebben - van hyermede, sooveel ick can oordeelen, voor dese tijdt niet, soodat het altemael op Neeff[2] soude aencomen, om wyens wil ende om de affectie tot het land ick mij hyer dicmael niet ten beste en stelle. Soo dye niet en can off lust, soo moeten wij zyen, wat ons te doen sal staen. Onder anderen had Vosbergen geseyt, dat alles, dat ick geseyt had in mijn Apologie, soo claer niet en was, naementlijck 't gunt den Hoogen Raedt aenging ende datter wel waeren, dye wel meenden stoff te hebben om mijn Apologie te refuteren, 't welck mijn huysvrouw hadde geseyt te wenschen. Dye mensch is zeer valsch[3] ende uE. oordeelt niet quaelijck van 't gunt wij vandaer hebben te verwachten. Zoo wij niet op alle dese bejegeningen letten, hoe wij meer peryckels vinden in eenigh versoeck, dat bij ons ofte de vrunden soude geschyeden. Godt sal een uytcomst vinden op dewelcken wij oock tegen hoope willen hoopen ende aen Zijne protectie uE. recommanderen.

Den Ve Augusti.
UE. dyenaer
H. de Groot.

Mijn huysvrouw heeft het memorike van nicht Petronella[4] ontfangen, maer vind de breedte niet van de ledecant. Sal met den eerste het behangsel over doen maecken, maer soude garen eerst weten, van wat couleur sij dye wil hebben en voor hoeveel, alsoo men hyer g'ryft can worden nae men wil besteden.

Adres: E. Hoochgeleerde heere M^r^. Nicolaes Reigersberg,
raedt in den Hoogen Raide in Hollant.
In 's Gravenhage.
Port.

1297. 1628 augustus 13. Aan N. van Reigersberch[5].

Mon frère,

De uwe van den XXX^en^ Julij is mij t'zijner tijdt behandight, waeruyt ick verstae het wel bestellen van mijne voorgaende.

1 Zie n°. 1199, p. 201 n. 5.
2 Frederik Hendrik.
3 Het woord staat in de tekst in code.
4 Petronella Campe, dochter van Jacob Campe en Martha van Reigersberch.
5 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H12c. Eigenh. oorspr.

UE. heeft reden te oordeelen, dat onse deliberatie is zeer perplex ende sult daerin meer geconfirmeert werden hebbende mijne laeste gelesen[6]. Ick bid uE. het advys te hooren van alle, dye ons wel gunnen, haer redenen ende bedenckingen over te schrijven. Leo[7] heeft mij sedert noch willen onderhouden met goede

6 N°. 1296.

7 Christophe Justel; zie n°. 1204, p. 212 n. 8.

hoope gefundeert op zijne discoursen met de ambassadeurs[1] van gelijcke, maer ick meen Aurelianus[2] soeckt mij door sulcke consten te amuseren, om nergens in alhyer hem in de wege te zijn. Soo Gallus[3] wel wilde ende zijne intentie verclaert aen Zeno[4], deselve soude in sulcke gevalle ende te meer, soo hij oock lucht had van Numerianus[5], wel goede brieven van Verus[6] becomen. Maer soo Gallus niet nadyen (?) en wil, soo is alle opening, dye van onsentwege geschyet, schadelijck. Te leven in een landt, daer men geen executie en heeft van religie ende daerover altijd quelling subject is, is swaer. Nae soo veel geleden ongelijck ende soo lang verwachten dye geweldigers te moeten bidden is voor een eerlijck hart quaelijck te verdouwen. In dese groote difficulteyt sal ick Godt bidden om raidt. Hyer en wil men niet ten halve gedyent zijn, gelijck ick uE. voor desen meermael heb geadviseert. Anthemius[7] toont hem zeer scrupuleux, sulcx dat ick hem niet en gezyen en heb, maer wel Préaux[8], dye zijn groot vrund is, aen wyen ick al hetgunt gepasseert is ende voorhanden is heb gededuceert. Hij verseeckert mij, dat Heliogabalus[9], waer het niet om zijne vrunden wille, soude gestraft worden, seyt te wenschen nae de herstelling van Diocletianus[10] ende dat hij Aelius[11] van alles wel sal instrueren, gaende nu eerstdaegs daer nae toe. Otto[12] en behoefde geen geest van prophetie om te voorseggen, dat hij voorseyt heeft; daer zijn wel luyden, dye nu 't selve voorseggen.

Men meent de Engelschen noch niet en zijn vertrocken. Uyt Rochelle zijn gedeputeerde bij den coning ende hebben met den cardinael[13] ende Bassompierre[14] gesproocken, maer spreecken van generale handeling, 't welck niet en smaeckt. Eenige raiden van de stadt, bij den maire geïnjurieert, zijn overgecomen in 't leger, veel ondervraeght zijnde seggen, dat van de vivres niemant seeckere kennisse en heeft dan de maire alleen.

Sestyenduysent man onder 't beleyt van Crequy[15] zijn gereedt om te trecken door Savoye nae het Montferrat ende zijn misschyen nu onderwege. Casal is niet gepresseert, daer comen dagelijcx brieven uyt, gelijck mij den resident van Mantua[16] heeft verseeckert. Men informeert op de correspondentie, dye de Engelschen hebben gehadt binnen Cales om de stadt te becomen. Eenige willen Mibaise[17] daerin betrecken, sonder apparentie, soo mij dunckt.

1 Fr. van Aerssen en Caspar van Vosbergen.
2 Fr. van Aerssen.
3 Frederik Hendrik.
4 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon.
5 Amsterdam.
6 De koning van Frankrijk.
7 Nic. de Baugy.
8 Charles de l'Aubespine, abbé de Préaux, marquis de Châteauneuf. De naam staat in de tekst in code.
9 Ch. d'Espesse.
10 Cornelis van der Myle.
11 De Richelieu.
12 De nuntius van de paus, Giovanni Francesco Guidi del Bagno.
13 De Richelieu.
14 François de Bassompierre.
15 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples; zie n°. 1211, p. 221 n. 1.
16 Giustiniano Priandi; hij bekleedde die functie bij het Franse hof van 1616 tot 1638.
17 Niet geïdentificeerd.

De gebyedenisse aen de vrunden aldaer.
Den XIII[en] Augusti XVI[c]XXVIII.
UE. dyenstwillige broeder
H. de Groot.

Adres: Mijn Heer Mijn heer den raedsheer Reigersberg.

1298. 1628 augustus 13. Aan B. Aubéry du Maurier[1].

Quae de Baugiaco[2] scribis[3], vir amplissime, grata sunt, neque omisi significare Arausionensium principi[4], quam constanter in ipsum amicitiam et verbis et factis testatam facias. Hoc mihi constat, si Baugiacus hominum non factiosorum, sed patriae amantium consiliis uti volet, non defuturos, qui ipsi in omnibus, tamque ad ipsius dignitatem, quam quae ad nomen Gallicum pertinent, abunde sint satisfacturi. Mylium nostrum[5] honores brevi recuperaturum spes est annisu principis maxime.

Legati nostri neque ordinarii[6] neque extraordinarii[7] quicquam agunt opperientes, ut videtur, eventum Britannicorum consiliorum. Ipsi domum scripserunt postulantes abeundi hinc veniam, quasi nulla spe renovandi foederis. Sed jussi subsistere, sive ut hic aliquid boni, sive ne quid mali isthic agant.

Liberorum tuorum natu maximis[8] rediisse eum animum, qui bene conceptam sementem literarum ad pulchram messem perferre possit, non minus, quam aequum est, gaudeo. De minoribus[9] supervacuum est a me consilium exspectare, cum suum jam vir exactissimi judicii Tilenus[10] dederit, cujus et me gnarum fecit. Id tibi praecipue curandum censeo, ut parem Priolao[11] successorem invenias, et puto invenies, si quaeras, et justa commoda ostentes. Tali adjutore ipse praecipuus inspector satis scholae habebis domi.

Ego filium meum natu maximum[12] hunc annum patiar exigere Lugduni sub Vossii oculis. Nam Erpenium[13] pridem, Iacchaeum[14] nuper amisimus; ceteri sibi vivunt, mihi sunt mortui. Proximo vere eum ad me revocabo, ut ego ipsi adjumento, ipse mihi solatio sit.

1 Gedrukt *Epist.*, p. 80; *Ep. ad Gallos*, p. 213 aant.. Antw. op n°. 1288.
2 Nic. de Baugy.
3 Zie n°. 1288.
4 Frederik Hendrik.
5 Cornelis van der Myle; vgl. n°. 1294 in fine.
6 Gideon van den Boetzelaer.
7 Fr. van Aerssen en Caspar van Vosbergen.
8 Maximilien en Louis.
9 Zie n°. 1288, p. 347 n. 1.
10 Daniel Tilenus.
11 Zie n°. 1288, p. 347 en n. 2. aldaar
12 Cornelis.
13 Thomas Erpenius was in 1624 aan de pest gestorven.
14 Gilbert Iacchaeus was 18 april 1628 overleden.

Ego cum meis omnibus omnia tibi opto quam felicissima, inter quae hoc vel praecipuum est, ut ex filiorum studiis accipias eam quam optas et mereris voluptatem. Tuae matronae[15] uxor mea se commendat.

XIII Augusti XVI^{c}XXVIII.

15 Zie n°. 1126, p. 102 n. 6.

1299. 1628 augustus 16. Aan Cl. Sarravius[1].

Neque tu is es, vir amplissime, qui saepe eadem de re monendus sis, quippe ut aliis animi partibus, ita memoria valens, neque ego is, qui te gravibus negotiis occupatum, et si quid iis superest, literis debentem, supervacua interpellatione obtundam. Attamen quando Treselius[2] sui anxius ita postulat, morem ipsi geram magis quam mori meo et ad preces pro ipso interpositas hoc adjungam, te quicquid ei praestiteris, viro bono et bonorum semper amanti praestiturum. Scis autem neque meam verecundiam neque tuam religionem pati, ut ultra quicquam desiderem, quam ut ei jus suum obtinere liceat, quod cum olim debitum diceretur, nunc prope est ut pro beneficio habeatur. Accedit nos interdum juvenis non ineruditus[3], qui est *ἐν ταῖς μικραῖς τελεταῖς* ministerii ecclesiastici. Huic ego tum ob suas dotes bene volo, tum eo maxime, quod se tibi amicum praedicat. Ego, si quid gratum tibi facere possim, beatus mihi videbor.

Vale quam optime, vir amplissime.

XVI Augusti XVI^{c}XXVIII.

1300. 1628 augustus 19. Aan N. van Reigersberch[4].

Mon frère,

Ick acht uE. nu al over eenigen tijdt in Zeelant ende hoewel ick vandaer niet en heb ontfangen, wil niet laeten te schrijven.

Ick mercke, dat Anthemius[5], hoewel de saeck haer over eenige dagen anders lyet aenzyen, blijft scrupuleux in onse entreveue, 't welck niet en can comen dan door last van Aelius[6], van welck Felix[7] niet ter werelt en heeft te verwachten in 't gunt aengaet zijne comst bij Decius[8]. Dit en is geen gissing, maer gaet vast om redenen, dye ick voor desen heb geschreven[9] ende anderen meer, dye soo particulierlijck niet wel en connen verhaelt werden. Als nu Gallus[10] mede flauwt, wat staet anders te seggen, dan dat het quaed is ondancbaere te dyenen? Wij moeten 't Godt opgeven ende uE. ende andere vrunden sult moeten letten om Anthemius van passe te dyenen, om gelijckheyt te houden. Soo de saecken van Diocletianus[11] ende Claudius[12] wel gaen, soo sullen alle de luyden haer beteren, maer dit is noch onseecker ende off het eene nae soo lang verwachten nu eyntelijck geschied, soo is 't ander noch ongereedt, soo veel ick can mercken; daerom ick ende mijn

1 Gedrukt *Epist.*, p. 81; *Ep. ad Gallos*, p. 214 aant.. Betreffende geadresseerde zie n°. 1198, p. 200 n. 8.
2 Daniel Tresel.
3 Niet geïdentificeerd.
4 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H12d. Eigenh. oorspr.
5 Nic. de Baugy.
6 De Richelieu.
7 Grotius.
8 De Geünieerde Provinciën.
9 Zie n°. 1292.
10 Frederik Hendrik.
11 Cornelis van der Myle.
12 Polen.

huysvrouw van opinie zijn, dat men ons proces[13] moet ten eynde vorderen om daernae te beeter te letten, wat te doen sal staen.

13 Hierover herhaaldelijk in voorgaande brieven.

De Fransche trouppen onder het beleyd van den marquys du Sel[1] - Crequy[2] soude met de reste volgen - hebben willen nemen seeckere passagie door Savoye, zijn aldaer gestuyt met wat nederlage. Sij menen een andere wegh te besoucken; off dye beter sal gelucken, sal den tijdt leren. Voor Rochelle meenen de verstandigste, dat de vivres binnen de stadt connen strecken tot October, middelertijdt prepareert men sich op de Engelsche comste ende wordt met gesoncke schepen ende allerley instrumenten gestopt het gat tusschen de twee dijcken. Den cardinael[3] en is niet sonder vijanden, soodat men meent, dat eenige uyt dyen haer vivres te landewaert laeten sluypen binnen Rochelle. Ick gelove daer wat aen is.

Wij doen allegader onse gebyedenisse aen moeder[4], broeders, susters, vrunden. Cornelie[5] is vrij wat syeck geweest, doch beter te passe.

UE. dyenstwillige
H. de Groot.

Den XIX Augusti XVI^{c}XXVIII.

Tot Parijs.

Suster Bloncken[6] had over eenigen tijdt geschreven van 't vercoopen van eenige landen. Soo sulcx sonder schade conde geschieden, soude 't gantsch niet ongeraiden vinden.

Adres: Mijn heer Mijnheer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant, ten huise van den heer rentemeester, Sijne E. broeder
tot Middelburgh.
Port.

1301. 1628 augustus 20. Van A. Romanus[7].

Emanuel.

Vir ornatissime, doctissime, et mihi amicissime D. Grotii,

Si coram liceret animum explicare, haud dubito, quin me et meos omnia tibi fausta et felicia precari intelligeres, sed his omissis multa mihi obtigerunt a reverentia tua, de quibus mihi gratulor nempe quod licuerit et tua familiaritate amici instar et commendatione uti in studiis Leydensibus et postea tuo consilio et favore [cum] pastorem egerim Goeredae. At vero quantumvis nobis eximius erat ortus dolor ex tua detentione, tamen mutatus est in gaudio, quod Deo propitio evaseris ex carcere

1 Jacques du Blé, marquis d'Uxelles († 1629), gouverneur van Châlons s. Saône; zie over hem Avenel, *Lettres du Cardinal de Richelieu* III, p. 104 n. 2.
2 Zie n°. 1297, p. 363 n. 15.
3 De Richelieu.
4 Aeltgen van Overschie.
5 De oudste dochter.
6 Maria's zuster Suzanna, sinds 1622 weduwe van Dr. Anthony Bloncke.
7 Hs. U.B. Amsterdam, coll. P.A. Diederichs afd. Nederl. 30 A p. Eigenh. oorspr. Betreffende geadresseerde zie II, p. 152, n. 9.

Lugdisteinensi - ubi proh dolor multi nobis cari adhuc detinentur[8] - et salvus et incolumis in Galliam penetraveris. Res ea et modus summa cum admiratione propter periculum facta, sed non admiratione dignum

8 Zie n°. 1067, p. 39 n. 9.

fuit talia a tali genio et ingenio, prudentia et ceteris dotibus proficisci: sedulitas et navata opera uxori honestissimae matronae summo honori imputatur. At vero tuo successui boni multi fausta omnia et precati sunt et adhuc precantur. Mi domine, non vivis hic inglorius et nunquam, ut spero, vives.

Rothomagi cum essem, statueram Lutetiam Parisiorum excurrere, ut te tanquam dominum et amicum salutarem, sed alia tum temporis me impediebant incommoda, animus adfuit, sed corpori non licuit, quod dolet; etiamsi mihi maxime gratus fuisset tuus aspectus: crede mihi, domine Groti, vir eximie, si hic terrarum a quoquam habeatur tuae dignitatis tibi debita honorifica mentio et aestimatio, me inter postremos non esse recensendum neque unquam passurum - quantum possim -, ut honori aliquid tuo derogetur; Batavus sum et Batavi sincere loquuntur. Vixi, postquam tumultus ecclesiastici a suggestu me removerunt, imo deturbarunt, aliquamdiu Roterodami, postea duxi Amstelodami uxorem[1], quacum aliquot annos ibi transegi, deinde rursus me Roterodamum contuli et, ai licuisset tua praesentia hic uti, vixissemus in eadem vicinia, nam conduxeram aedes domini Casembrotii[2]. At vero senator Engelinus[3] omnem movit lapidem et per plurimos amicos institit, ut mihi posset persuaderi demigratio, quod tandem annui. Vivo tamen in patria civitate in alta platea, ut hic vocatur, in aedibus Simonis Couwael p.m.[4], quondam huius urbis consulis, et nunc me res medicae occupatum detinent et per otium cum licet - sine assentatione dico -, soleo tuum Apologeticum[5] deosculari. Ceterum hunc meum filium Abrahamum Francx, per nuptias adoptatum, domino maxime commendatum haberi desiderarem, ut, quantum tua aestimatione potes, prodesse illi lubeat. Abiturus est Lugdunum apud mercatorem habitaturus. Poterit illi tua benevolentia et generalis commendatio tribus verbis concepta multum prodesse. Habet et litteras a S^{r}. de Grant[6] commenda[ti]tias, qui domino Parissiis est locutus et honorifice de te testatus, quod mihi, uxori, aliisque multis magno cessit gaudio, te exulem laudari et quidem merito ab iis, qui adversus nos agunt; sed veritatis et virtutis ea sunt insignia, (ut inviti) etiam debeant agnoscere.

Vale, mi domine ornatissime, et habe me excusatum, quod hac libertate utar ad dominum scribendi, quem - si Deo Deorum placuerit inflectere ad moderationem corda deorum mundanorum - Roterodamum reversum excipiam summo cum gaudio et animi propensione cum aliis multis: Quod Deus faxit, Amen.

Salve, mi domine, cum tua reverendissima matrona et tota familia post dictam salutationem vobis singulis ab addictissimo

Adriano Romano, doctore medico,

Raptim, quoniam tabellarius exspectabatur.

Roterodami XIII Kalend. Septembris MD[C]XXVIII.

1 Rakel Outheusden (geb. 1591), weduwe van Cornelis Francq. Zij trouwde met Romanus 21 november 1621.
2 Mr. Leonard de Casembroot, secretaris van de Admiraliteit van de Maze. Hij was gehuwd met Cornelia Poppe; zijn huis in de Prinsestraat stond vlak bij het huis, waarin Grotius gewoond heeft.
3 Niet geïdentificeerd.
4 Simon Pietersz. Couwael de Oude, oud-burgemeester van Rotterdam, († 1598).
5 Zie n°. 1199, p. 201 n. 5.
6 Dezelfde als de in n°s. 1177, 1194, 1246 en 1277 genoemde Charles le Grand?

Adres: Clarissimo erudissimo et consultissimo
D.D. Hugoni Grotio Parisiis.
Per Abraham Franx.
In dorso schreef Grotius: Romanus Augustus 1628.

1302. 1628 augustus 26. Aan J. Wtenbogaert[1].

Mijnheer,

Ick heb ontfangen uE. ende anderen vrunden bryeff voor Mercier[2]. Ick sal het best doen ende heb de saeck aen d'heer Tilenus[3] gerecommandeert. D'or[4] moet geëxcuseert worden, doch can hem vordeel doen met hem aen l(eerling)e te helpen. Maer evenwel, alsoo dit alles onseecker is, dyent gelet om hem daer te hebben, soo het eenichsins mogelijck is. De saeck van mons[r]. Reael[5] was mij om zijnes naems wil genoech gerecommandeert, nu te meer door zijn ende uE. schrijvens. Sal niet laeten al te doen dat in mijn vermogen is. De twee boecxkens uE. toegesonden zijn van Pelletier[6], dye op dat stuck niet anders en heeft geschreven.

Den minister, dye aen Rivet[7] had geschreven, heeft den naem d'Aly[8]. Hij ende Maistersat[9] worden gehouden voor zeer moderaet, maer hoe verre dat gaet, weet Godt. Mevrouw de Chastillon[10], de moeder, heeft onse questiën willen verstaen, dyen ick onderricht heb naer vermogen. Ick zye, dat men het stuck van de remonstranten alhyer begint te apprehenderen. Ick meen men aen uE. sal gesonden hebben copye van seeckere handeling, tot Bern gevallen met Calvijn[11], waeruyt onder anderen blijckt, dat de magistraet van dye stadt al goedstijds voorsyen heeft de quade vruchten, dye comen souden uyt de absolute predestinatie. De originele

1 Hs. Bibl. Gem. Rotterdam, coll. Rem. Kerk, cat. v. hss. n°. 1223, waar ten onrechte 22 aug. als datum wordt vermeld. Eigenh. oorspr. Antw. op n°s. 1286 en 1294; beantw. d. n°s. 1314 en 1331.

2 N°. 1286.

3 Daniel Tilenus.

4 François d'Or.

5 Zie n°. 1294, p. 358 en de verwijzing in n. 5 aldaar.

6 Zie n°. 1294.

7 Zie n°. 1294, p. 358 n. 4.

8 Zie n°. 1294, p. 358 n. 3.

9 Zie n°. 1246, p. 278 n. 2.

10 Zie n°. 1273, p. 323 n. 4.

11 In 1538? Zie Haag, *La France protestante. Deuxième édition publiée sous la direction de M. Henri Bordier* t. III Paris 1881, kol. 526. Een onderzoek te Bern naar het bedoelde stuk heeft niets opgeleverd dan de mededeling, dat de regering van die stad destijds - zonder ten opzichte van de dogmatische kwestie als zodanig stelling te nemen - alles deed, om de als onvruchtbaar en ongewenst beschouwde theologenstrijd over dit vraagstuk van haar kerk verre te houden, en haar geestelijkheid verbood erover te disputeren. In haar mandaat van 26 januari 1555 sprak zij van ‘certaines hautes et subtiles doctrines, opinions et traditions des hommes, principalement touchant la matière de la divine prédestination qui nous semble non être nécessaire; ains qui servant à factions, sectes, erreurs et débauchement qu'à édification et consolation.’

zijn op 't stadhuys te Bern, dat is seecker, ende dyent dat geconfereert met hetgunt Beza[12] schrijft ad Claudium de Xaintes ende vorder ondersocht,

12 Claude de Saintes, bisschop van Evreux van 1575 tot 1591, het jaar van zijn dood; hij heeft o.m. geschreven: *Examen Calvinianae et Bezanae doctrinae de Coena Domini.* Theo-

of in vita Calvini, in zijne brieven ende in eenige boecken van Bern geen mentie en wordt gevonden van dit stuck, om alsoo alles te beter te verstaen.

De trouppes van den hertogh van Mantua[1] zijn uyt Savoye teruggetrocken, doordyen sij niet hebben connen passeren, ende zijn voorts meestal gedissolveert bij faute van goed beleyd ende resolutie van Vranckrijck, zijnde besich met Rochelle, soodat dyen goeden heer in een goede saecke peryckel loopt van t'onder te geraecken. De Engelschen werden verwacht in Septembri ende is men geprepareert haer te wederstaen. De vivres van Rochelle, meent men, tot in October connen duyren, niet sonder hulp van eenige, selffs uyt 's conings leger, dye bij nacht van de landzijde vivres hebben laeten insluypen. De jalousie tegens den cardinael[2] verhindert de Franchoysen ende de jalousie tegen Buckingam[3] de Engelschen, soodat de uytcomste onseecker is. Ick heb hyer verscheyden advysen gezyen, dat de laege chambre van het parlement in Engelant onder anderen poincten tegen Buckingam ingebracht had, dat hij de leer van Arminius in Engeland favorizeerde, 't welck ons hyer geen goed sal doen, doch de hulp, dye wij vanhyer te verwachten hebben, moet ons toeverlaet zijn. Godt sal alles voorzyen, op wyen mij verlaetende ende denselve uE. met alle de broeders recommanderende, insonderheyt de gevangenen[4], sal eyndigen ende blijven

UE. dyenaer,
H. de Groot.

Den XXVI Augusti XVI^{c}XXVIII
tot Parijs.

Adres: Monsieur, Monsieur van Meden.

1303. 1628 augustus 26. Aan Willem de Groot[5].

Et quas nono Iulii et quas decimo tertio mensis hujus ad me dedisti literas, frater carissime, recte accepi et pro nuntiatis gratias ago: utinam laetiora essent saltem pro libertate domestica eorum, quos Diotrephes[6] in ecclesiam recipere nolunt. Nam illud iniquissimum, cum religio sine coetibus ali non magis possit quam homo sine pane, prohibere quominus suos habeat, quos interim ad tuos nolis admittere. Rogo te quamprimum per amicum si potes, sin minus se offert occasio, per primum tabellarium mittas mihi tabulam aliquam, quae optime facta putatur territorii Sutfaniensis, qua valde opus habeo.

Hic res haud multum mutarunt. Rupellae divites se sustentant, plebs strenue esurit: utrique se erigunt in spem auxiliorum e Britannia, quae in tempus maximi

1 Carlo Gonzaga, hertog van Mantua.
2 De Richelieu.
3 George Villiers, hertog van Buckingham.
4 Zie n°. 1067, p. 39 n. 9.
5 Gedrukt *Epist.*, p. 810.
6 De contra-remonstranten.

aestus Septembris exspectantur. Copiae in Gallia duci Mantuano[1] conscriptae, cum perrumpere per Alpinas valles sperarent, inhibitae sunt objectu castelli et quia machinas ipsae non adduxerant, et antequam advenirent, Sabaudus[2] suis auxilio advenit. Hinc rejecti milites ducum inter se discordia et victus inopia ita diffluxere, ut vix multo tempore recolligi possint. Haec omnia incommoda sunt ex bello Galliae intestino, quod haud permittit aperto Marte rem in Italia geri; nec sine Gallis aut pontifex aut Veneti quicquam audeant.

De Mylio[3] quid erit exspectabimus. Ad ea, quae scripsi antehac[4], responsum exspecto, praesertim de Iure belli ac pacis. Librum de Veritate religionis Christianae puto jam per Liranum[5] receperis. De Eva Meursia[6] si res habet ut nuper scripsisti, mutanda erit historia. Valde scire aveo, quod futurum sit consilium curiae in causa remonstrantium. Parentibus optimis, tuae[7], tuis, nostris omnibus salutem. Cornelia[8] nostra revaluit. Ceteri valemus. XXVI Augusti XVI^{C}XXVIII.

Ex approbatione decreti synodalis per Ordines facti apparet politicos nulla magis de re sollicitos esse, quam ne remonstrantes in rempublicam irrepant. Huc enim illa tendunt consilia. Has inclusas rogo des Mairio[9] et rem apochae cures.

Tui amantissimus frater
H. Grotius.

1304. 1628 augustus 26. Aan N. van Reigersberch[10].

Mon frère,

Niet wel wetende, waer uE. zijt, send ick dese brieff op alle avontuyr op Zeelant, vanwaer dye licht nae Holland can comen, soo uE. nu daer is.

Tijding en is hyer niet, alsoo wij in 't verwachten zijn van de Engelsche vloot in September ende van 't eynde van de vivres van Rochelle weynich daernae.

De trouppes gelicht bij den hertogh van Mantua[11] zijn in de passagie door 't geberchte gesteuyt door een fort ende bij gebreck van ordre meest gedissolveert, soodat de saecken aldaer groot peryckel loopen, noch den paus noch Venegië haer niet dervende verclaeren, soo lang Vrancrijck haer naem niet en leent, 't welck naegelaeten wordt om de consideratie van Rochelle ende 'tgunt den keyser[12] geduyrende dit belegh soude mogen attenteren.

Ick heb wederom aensoeck uyt Brabant van een van de naesten (?) Raed ende met geen voordelen. UE. gelieve mij met den eersten te senden de beste caerte van 't landt van Sutfen, dye daer te becomen is, om te gebruycken tot ons

1 Carlo Gonzaga.
2 Carl'Emanuele.
3 Cornelis van der Myle.
4 Zie n°. 1295.
5 Zie n°. 1283, p. 341 en n. 4 aldaar.
6 Eva Vlieghen uit Meurs; zie Nicolaes a Wassenaer, *Historisch Verhael alder ghedenckweerdichste geschiedenissen ... 'T Vijtiende deel* 1629, f. 64.
7 Alida Graswinckel.
8 De oudste dochter.
9 De Leidse uitgever Jean le Maire.
10 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H12e. Eigenh. oorspr.
11 Carlo Gonzaga.
12 Ferdinand II.

werck[1]. Op d'uytgeving valt dit te bedencken, dat ick bespot sal worden, soo de personen, dye bij mij worden hoogh verheven, voor mij niet en doen. Metuendum valde.

Ne nomen subeam, quod dicitur officiperda[2].

Soo wanneer uE. sal zijn bij de source van de advysen, sal ick UE. onderrechtinge verwachten.

Den XXVI Augusti XVI^{c}XXVIII.
Tot Parijs.
UE. dyenstwillige broeder
H. de Groot.

Adres: Mijn heer Mijnheer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant.
In dorso schreef Reigersberch: broeder de Groot den 26 Aug. 1628 tot Parijs. Rochelle, Mantua, uitgeven van Grol.

1305. 1628 augustus 27. Van G.J. Vossius[3].

Amplissime vir, redeo tandem ad scribendi officium. Nimis enim turpe fuerit, si tam bellam scribendi occasionem negligam penitus Lamerio[4] ad vos eunte. Et tamen, quod difficulter persuadebo, cum minime scribo, maxime amo. Nempe occupationes quidem, quominus scribam, morantur, at interim animus te cogitat et incrementum amori est ex dolore; quod officium facere non possim. Quod etsi vere dicam, nihilominus aut valde fallor, aut hoc argumentum non erit tibi tanti, ut, quo sic amor meus sumat incrementum, propterea rarius etiam, quam facio, mihi scribendum putes. Quare hoc excusationis genere non utar, sed potius, quod te malle scio, paullum tecum confabulabor. Maxime mihi voluptati est, quod uti partim ex literis ad me, partim ex fratre tuo[5] intelligo, non cesses de studiis bene mereri, sed aut vetera tua des meliora aut omnino proferas nova. Laetor autem tum publici caussa, cui per te melius est, tum tui, quia volo, ut in dies cultus nominus tui gliscat tum etiam mei, quia non cochleae libentius rore coelesti, quam ego succo scriptorum tuorum pascor. Multum etiam gaudeo, quod benigne adeo sentias de laboribus meis. Quod dum facis, vere dico, hoc inter alia boni facis, quod non mediocriter erigis me, quem unus et alter depressum lubentes eant. Atque eo magis erigis, quod aliorum etiam judicium recenses. Non quasi opus sit, ut ex consensu alieno, auctoritatis quicquam sententiae accedat tuae, verum, quia mihi persuadeo, eo minus aliquid gratiae datum esse, quia idem prope sentiant et alii apud vos. Quamquam nec multum habeo, quod conquerar de literatis apud nos hominibus, si unum alterumque excepero, quos etiam elogio non aspernando ornavi. Nempe ex spiculis eorum, ac unius imprimis,

1 *Grollae obsidio*, in 1629 verschenen; zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 712.
2 Ps. Cato, *Disticha* IV, 42; vgl. II, p. 458 (n°. 992).
3 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. III E1. Eigenh. oorspr. Gedrukt *G.I. Vossii Ep.*, p. 134; *Ep. Eccl.*, p. 733; *Voss. Op. ep.*, p. 73. Beantw. d. n°. 1334.
4 De Leidse uitgever Jean le Maire.
5 Willem de Groot.

neutrius nostrum amantis[6], satis video, mihi subinde colluctandum fore cum hominibus fide sublesta[7], et falsis falsimoniis, nec Batavis patria, nec moribus. Bene interim,

6 Wellicht wordt hier op Daniel Heinsius gezinspeeld.
7 Vgl. Plautus, *Bacchides* 542.

quod minus possint, quam quibuscum superiori hebdomade negotium mihi tandem esse desiit. De quo, ut gaudeo, - scis enim quam difficulter sacro ordini satisfiat - ita nonnihil animum mordet, quod non possim me meaque probare illi, quem antea dicebam. Scio enim non mereri me livorem. Quare multum metuo, ne haec sugillatio nostri nominis proficiscatur, non tam ab aliena invidia, quam culpa mea, sua vitia nescientis atque interea per imprudentiam offendentis alios exigua sermonis libertate, dum non satis didici parasitari iis, qui nihil nisi immodicas laudes sui audire sustinent. Sed quid mihi cum talibus? Probent improbent bene faciendi voluntatem, liveant vel plorent, nihil curae Hippoclidi[1]. Nam utcumque verear, ne qua hic culpa sit mea, tamen cum attentius mecum malignitatem eorum cogito, non possum non contemnere censores istos, pene, ut cum comico dicam, censione bubula dignos[2]. Ego illis relictis me severioribus Musis oblectabo domi; atque ita vitae innocentia et silentio me ulciscar probe. Atque eo id faciam impensius, quod non desint amantes mei in terra Britannia, quique serio cogitent de ratione ac modo, quo in his etiam terris mihi et meis melius esse possit. Jam super eo literas accepi a reverendissimo domino, ante quidem Bathoniensi et Wellensi, nunc vero Londinensi episcopo[3]. Simulatque res effectum suum penitus sortita erit, faciam te de re tota certiorem, ut una gaudeamus. Scio enim, quam tibi curae sim.

Prodiit ante menses paucos nova Partitionum mearum editio[4], quae iam publica auctoritate in Bataviae scholis praeleguntur. Auctores erant amici, ut quo mihi consulerem et familiae meae, illustribus Ordinibus eas dicarem, qui quodammodo id opus fecissent suum, dum in terris suis praelegi pueritiae mandant. Sed quia iam olim dicassem Maurerio[5], non placuit praetextu alicuius emendationis aut augmenti repetere id, quod donassem semel. Etsi fortasse iam omnis veteris facti gratia periisse apud eum videatur. Nam saltem liberi et qui studiis eorum praeest[6], cui ego tam bene feci, salutatiuncula aliqua debuerant dignari, sive dum egere in Italia, unde a tot honoratissimis viris crebro adeo literas accipio, sive postquam reduces in patriam facti. Etiam nunc recudi incipiunt Oratoriae institutiones[7], longe et correctiores et auctiores iis, quae ante tot annos Dordrechti prodierant. Spero fore, ut similiter aliquando limatiores melioresque lucem videant commentarii nostri de historicis tum Graecis[8] tum latinis[9]. Quam ad rem non mediocriter mihi prodesset, si catalogus exstaret

1 Spreekwoord, verklaard door Zenobius M I, 84; zie Otto Crusius, *Analecta critica ad Paroemiographos Graecos. Accedunt Excerpta ex Demone ΠΕΡΙ ΠΑΡΟΙΜΙΩΝ Grammatici incerti Fragmentum Paroemiographicum.* Lipsiae, in aedibus B.G. Teubneri MDCCCLXXXIII, p. 172.
2 Plautus, *Aulularia* 601.
3 William Laud (1573-1645) werd in 1626 bisschop van Bath en Wells en in 1628 bisschop van Londen.
4 *Partitionum Oratoriarum sive Rhetorices contractae libri V. Editio altera castigatior*. Lugd. Bat., 1627. De eerste druk was van 1621; zie II, p. 135 n. 3.
5 Benjamin Aubéry du Maurier.
6 Benjamin Prioleau. De hier bedoelde kinderen van du Maurier waren Maximilien, Louis, Daniel en Maurice; zie n°. 1122.
7 *Oratoriarum Institutionum libri VI, ita tertia hac editione castigati, atque aucti, ut novum opus videri possint*. Lugduni Batavorum, Ex Officina Ioannis Maire 1630; de editio altera, in Dordrecht verschenen, was van 1609. Zie II, p. 135 n. 4.
8 Zie n°. 1230, p. 249 n. 7.
9 Zie n°. 1230, p. 249 n. 8.

bibliothecae Mediceae vel alterius apud vos. Sed magis tamen adjutum eas, si monere non defugias, quae operibus nostris addi, demi, vel etiam immutari in iis oporteat. Cuiusmodi quin longe plurima sint, dubitare mihi nefas, cum iam non pauca id genus ipse observarim. Vale, vive, incomparabilis vir atque amice, cumque uxore praestantissima et liberis, salve a me, uxore[1] et liberis meis.

Lugd. Bat. MDCXXVIII VI Kal. Sept.

Tuus totus

Ger. Jo. Vossius.

Salutem Rigaltio[2] et Tileno[3]. Salmasio[4] enim ipse scripsi. Jussi, ut Lamerius filio istic tuo Partitionum exemplar compactum tradat. Posces, si negligat. *ἔρρωσο*.

Adres: Viro Clarissimo Amplissimoque Hugoni Grotio. Lutetiam Paris. Cum exemplari Partitionum Oratoriarum.

In dorso schreef Grotius: Vossius 1628. Sex. Sept.

1306. 1628 augustus 30. Van M. Bernegger[5].

Summe virorum,

Epistolam tuam[6] humanitatis inusitatae sub initium Augusti recte accepi et inter *χειμλήια* mea reposui futuram et mihi et posteris meis aeternum tantae a tanto benevolentiae monumentum; quam utut hactenus nullo officii genere mereri contigit, ut tamen posthac quomodocunque promerear, omni contentione virium allaborabo. Quo magis laetor a te ipso suppeditatam optimae voluntatis redemonstrandae materiam et ut ampliorem subinde praebeas, enixe rogo.

Ac de Gruterianis quidem Inscriptionibus[7] non omisi consilia conferre cum amplissimo Lingelshemio[8], Gruteri, dum viveret, amico summo, qui tamen eorum spem non valde magnam facit, eo quod gener Gruteri Oswaldus Schmendius[9] bibliothecam et cum ea, ut suspicamur, etiam illud Inscriptionum supplementum - cuius editionem parare sese Gruterus ipse ante hoc biennium mihi dixit - praediviti et literato mercatori[10] vendidit in alias oras transferendam. Nihilominus omnia

1 Elisabeth Junius; zie n°. 1087, p. 61 n. 7.

2 Nic. Rigault; zie n°. 1189, p. 188 n. 2.

3 Daniel Tilenus.

4 Cl. de Saumaise; zie n°. 1051, p. 12 n. 1.

5 Gedrukt *Grotii et Beneggeri ep. mut.*, p. 10. Antw. op n°. 1285; beantw. d. n°. 1330. aant.

6 N°. 1285.

7 Zie n°. 1285, p. 343 n. 6. Over Gruterus zie n°. 1167, p. 161 n. 6.

8 G.M. Lingelsheim.

9 Oswald Smend huwde de tweede dochter van Gruterus; hij bekleedde een openbare functie in Bretten.

10 Vgl. n°s. 1319 en 1337. Van hem heeft blijkbaar Suffridus Sixtinus de handschriften gekocht; zie over deze Sixtinus P.C. Molhuysen, *Suffridus Sixtinus* in *De Navorscher*, Utrecht 1899, p. 587 vv.

tentabimus, ut et istas et praeterea Dacicas[11] a Martino Opitio[12] elegantissimo poeta *αὐτόπτη* collectas acquiramus. Habeo et ego ex

11 Opitz heeft lang gearbeid aan een werk, *Dacia antiqua*, doch de dood heeft hem verhinderd het te voltooien.
12 De dichter Martinus Opitz (1597-1639).

bibliotheca Demolini[1], Rochefortti medici quondam et consiliarii Sabaudici, inscriptionum volumen m.s. non magnum, quod usui tuo, hoc est publico, quandocunque voles, patebit. Magni illius Salmasii Notas in Concilium Eliberense[2] si placuerit huc mittere, non modo de typographo commodo prospecturum recipio, sed in sphalmasis typothetarum emendandis operam - plurium annorum usu mihi consuetam - lubentissime praestabo. D. Lansius[3] has ad te curandas heri misit. Iis insertae sunt literae Schickardi[4], Profess. Hebraici, quibus petit a D. Gabriele Sionita[5] libros duos. Eorum pretium statim repraesentabit ipse ille, qui hasce tradit, Hieronymus Klöpfer[6] Wurtenbergicus iuris candidatus, praefectus moribus ac studiis Nob. Philippi Conradi a Liebenstein[7]. Ambos hos ornatissimos homines, atque etiam Lansio tuo et Schickardo mihique longe charissimos, una mecum benevolentiae tuae quam diligentissime commendo.

Vale. XXX Aug. XVI^{c}XXVIII.

1307. 1628 september 2. Aan N. van Reigersberch[8].

Mon frére,

Ick verstae vandage, dat daer apparentie is tusschen Vrancrijck ende Engelant te handelen, door den arbeit van de coninginne-moeder[9] ende de coninginne van Engelant[10]. Men meent d'Engelschen wetende de preparaten, die tegen haer sijn gemaect, garen het peryckel van een derde effort sullen ontgaen ende haer contenteren met een belofte van de onderhouding ende vernieuwing van de edicten. Soo dit waer is, raect Rochelle in handen van de coning ende sal God te bidden staen, dat den coning hem laete raiden het woordt te houden ende sijn advantagie over de stadt maetelijck te gebruicken.

Men heeft hier wat ombrageux geweest over een getal Engelsche schepen, die in zee waeren, maer het is gevonden, dat het desseing van deselven niet verder en ging als tot zeeroverie. Sij hebben eenige schepen, nae Canada gaende, genomen ende eenige van Dieppe tot Cales ingejaecht. De paix tusschen dese twee rijcken sal goed sijn voor ons landt ende gelijck ick tot vrede altijdt meer als tot oorlog ben genegen geweest, soo wensch ick, dat sulcx geschiede.

Voor mij uit de experientie van de voorgaende tijdt, can ick daeruit niet goeds alhier verwachten. Blijf daerom van advys ons proces[11] met den eerste te vervolgen.

1 Niet nader geïdentificeerd.
2 Zie n°. 1210, p. 219 n. 10.
3 T. Lansius; zie n°. 1222, p. 239 n. 10.
4 Zie n°. 1293, p. 355 n. 6.
5 Zie n°. 1293, p. 355 n. 5.
6 Niet nader geïdentificeerd.
7 Philipp Conrad I von Liebenstein (1608-1658).
8 Hs. U B. Amsterdam, coll. RK. H12f. Eigenh. oorspr.
9 Maria de Medici.
10 Henrietta Marie van Frankrijk.
11 Het proces betreffende de verbeurd verklaarde goederen, waarvan herhaaldelijk sprake is in de brieven aan Nicolaes van Reigersberch en Willem de Groot.

Off ick mischien eens lust creegh mijne historie[12] te vervolgen, wenschte ick wel door uE. toedoen te mogen hebben het oordeel van eenige cloecke mede-

12 *Liber de Antiquitate reipublicae Batavicae*, in 1610 verschenen; Ter Meulen-Diermanse n°. 691.

cijns over de oorsaecken, natuire ende toevallen van de Mansfeldsche syekte[1]. Bid uE. oock van de Zuytbevelandsche caert te gedencken. Men soeckt weder wat volcx voor den hertogh van Mantua[2] te vergaderen, maer het comt spae bij. De paix sal daertoe connen helpen.

Nicht Vosbergen[3] heeft aen mijn huisvrouw geschreven een brief vol bedanckinge ende beleefdtheit, misschien tot versachtinge van 'tgunt uE. onlancx is overgeschreven[4].

Wij bidden om onse gebiedenisse aen moeder[5], broeders ende susters.

Den 2. September 1628.

UE. dienstwillige broeder

H. de Groot.

Anthemius[6] continueert als voor desen.

Adres: Mijn Heer Mijn Heer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant, ten huise van de Heer rentemeester van Bewesterscheld, Sijne E. broeder tot Middelburgh.

Met de hand van van Reigersberch: port 8 soubs.

1308. 1628 september 6. Aan N. van Reigersberch[7].

Mon frère,

UE. is ten deele bekent de groote obligatie, die ick eertijds, noch in Holland sijnde, gehadt heb aen mijnheer den president de Thou[8] boven de algemeene, die alle de luyden aen hem hebben, die d'historie ende de waerheit beminnen. Hier sijnde is t'sijnen huise, dat ick de eerste vrundschap heb gemaect ende veele vrundschap genoten, insonderheit in het gebruicken van sijnen seer treffelijcke bibliothèque. Daerom soo veel ick can bidde ick uE. dese twee sijne soonen haer te toonen, dat uE. haer estimeert ende haer goede vrundschap condt doen hebben. Sij sijn hiervan groote vrunden ende het sal mij goed doen, dat sij sien, dat wij in 't landt mede vrunden hebben.

Den VI Septembris XVI^{c}XXVIII.

1 Aan deze ziekte is o.m. Jacob Campe, weduwnaar van Martha van Reigersberch, in 1625 overleden.
2 Carlo Gonzaga.
3 De vrouw van Caspar van Vosbergen, Barbara Panhuys.
4 Zie n°. 1296.
5 Aeltgen van Overschie.
6 Nic. de Baugy.
7 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H12g. Eigenh. oorspr.
8 De historicus Jacques Auguste de Thou (Thuanus), die in 1617 was overleden. Zijn zonen waren François Auguste (geb. 1607 aant. en in 1642 onthoofd), Jacques Auguste (later, in de jaren 1658 tot 1660, ambassadeur van Frankrijk in de Republiek) en de jongste, Achille Auguste, die in 1635 overleed. Welke twee van de drie hier bedoeld zijn, kan ik niet met zekerheid uitmaken; ik vermoed François en Jacques.

UE. seer dienstwillige broeder
H. de Groot.

Adres: A monsieur Monsieur Reigersberg, conseiller à la Cour de Parlement à la Haye.

In dorso schreef Reigersberch: broeder de Groot tot Paris den VI Septemb. 1628. brieff van recommandatie Pres. de Thou medegegeven.

1309. 1628 september 7. Van C. Barlaeus[1].

Mitto ad te, vir amplissime, poematum meorum libellum[2], quem nec petere audeo ut legas, ne suffenus mihi videar, nec ut non legas, ne de iudicii tui candore ac aequitate dubitare credar. Mitto tamen, ne officio meo defuisse videar et communium studiorum fructum aliquem poetarum principi invidisse. Iam enim mos iste invaluit, ut non minus eruditionis quam ignorantiae testes libri ad plures transmittantur, ne sine aliorum suffragio aut sapere aut desipere videamur. Me vero in eorum censu libens haberi patiar, qui versus scribunt, non ut poetae in publicum prodeant, sed ut huic studio se impensius deditos esse palam faciant vel cum famae et honoris periculo. Ex quo enim a gratioribus philosophiae studiis venia invito facta est, cantillare coepi et ad eos me ingenii lusus applicui, qui iuveni olim placuerunt. Cathedra depulsus sum, fateor; publice loqui prohibitum; afflictior nonnihil familiae status, sed inter haec omnia mala tantam musarum dulcedinem experior, ut nesciam, an gratiam referre debeam huius meae fortunae autoribus, an vero de ipsorum in me rigore conqueri. Aliis volupe sit nummos in seriem disponere, aliis arbores in quincuncem digerere, alii agrorum et iugerum, alii boum oviumque censum ineant; mihi non omnem felicitatem inviderunt dii, cui et pedes et versus numerare concessum. Placent haec studia, mi Groti, nec isthaec otia divitiis Arabum liberrime mutem[3]. Non habent, quod hic nobis praescribent *οἱ ἀρχιερεῖς*. Quod enim de apodixi dixit Aristoteles, mihi de poesi liceat dicere: *οὐ γὰρ πρὸς τὸν ἔξω λόγον ἡ ποίησις, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἐν τῇ ψυχῇ*[4].

Sed redeo ad poemata mea, quae ut eo affectu excipias, quo autorem antehac prosecutus es, etiam atque etiam rogo. Eo seculo iam vivitur, in quo melioribus esse poetis non licet. Nihil iam sapit, nisi singulari cura excoctum. Quae publici saporis sunt, nauseam movent. Omnia quasi sesamo et papavere sparsa sint oportet: qualia haec mea esse ingenue diffiteor. Sed veniam facile a te impetrabo, si expendas, eo me tempore pleraque scripsisse, quo minime defoecatus fuit animus et domesticis curis impedita Calliope non semel stetit et obmutuit. Scripsi iam nuper Hymnum in Christum[5], ad christianissimum regem[6]. Poema est prolixum satis, versibus constat nongentis, et ultra. Sed cum intempestivum videatur regi armato et bellis implicito pacis autorem obtrudere, in aliud tempus editionem differam. Nisi tu quid, doctissime virorum, dissentias.

Vale, vir amplissime et doctissime, cum uxore et liberis et recti conscientia in melioris fortunae spem animum nobiscum erige.

Lugd. Bat. VII Sept. XVI^{c}XXVIII.

1 Gedrukt *Barlaei ep.*, p. 242. Beantw. d. n°. 1333. Schrijver was van 1617-1619 hoogleraar in de logica te Leiden; werd in 1619 wegens zijn remonstrantse gevoelens ontslagen en keerde in 1623 na een verblijf in Frankrijk te Leiden terug. In 1632 werd hij professor in de wijsbegeerte en welsprekendheid te Amsterdam.

2 *Casparis Barlaei Antverpiani Poemata*. Lugd. Batavorum MDCXXVIII; voor Suffenus zie Catullus, o.a. XXII.

3 Vgl. Horatius, *Carmina* II, XII 23-24.

4 Aristoteles, *Analytica posteriora* I, 10, 76, b, 24-25.

5 *Hymnus in Christum*; zie *Casparis Barlaei Antverpiani Poemata. Editio V, Altera plus parte auctior*. Pars I. *Heroicorum*. Amstelodami, Apud Ioannem Blaeu, MDCLV, p. 3.

6 Lodewijk XIII van Frankrijk.

1310. 1628 september 7. Aan N. van Reigersberch[1].

Mon frère,

Den uwen van de XXIIII Augusti heb ick over drie ofte vier dagen wel ontfangen ende houde oversulcx uE. nu al in Hollant sal sijn.

De consideratie van Ploos[2] heeft hij gemeen met veelen ende is een obstaeckel, daer geen raedt toe en is sonder mijselve te schenden. Blijve van advys van het proces[3] te vervolgen ende voorts te doen nae den oorboir.

De trouppes van den hertog van Mantua[4] gaen lancxsaem voort door het beletsel van 't rijck ende weynig affectie tot de saecke bij mons^{r}. Destiguières[5]. De Engelschen werden verwacht Rochelle, soo een geïntercipieerde billiet medebrengt, sijnde gebracht tot groote noodt. Sij hebben hoop van te passeren tusschen de twee dijcken ende de beletselen te doen springen gelijck eertijds de steccade voor Antwerpen[6]. Wij sullen sien. Maer hier is tijding, dat Buckingam[7] is vermoordt, daerdoor eenige verhoopen retardement van de vloote. 't Conde sijn voor weinigh tijdt, maer andersins meen ick, dat het wegnemen van de favoryten eenicheit soude geven tot executie van een resolutie alrede genomen bij het parlament.

Van 't vertreck van mons^{r}. de Laval[8] sijn hier verscheide geruchten geweest; eenige, dat hij met 4000 man, 20 schepen was vertrocken nae Engelant, anderen, dat hij alleen is gereist, maer dat op deselve tijdt vele vrijbeuters nae Vlissingen sijn vertrocken. Soo deselve vrijbeuters nae Engelant gaen ende haer bij de vloot vougen, sal hier groot mescontentement rijsen, oock tegen Gallus[9], die men seyt daervan kennisse gehadt ende daertoe geholpen te hebben. Ick heb bij dese occasie doen gedencken, hoe quaelijck men gedaen heeft Heliogabalus[10] daer soo lang te laeten, nae sooveel offensiën aen Gallus gegeven ende dat men over lang niet een extraordinaire daer gesonden heeft ofte tenminste gevordert de reis van den ordinaire in dese conjuncture, daerbij vougende, dat ick Neefs[11] wijsheit soo veel vertrouwde, dat hij niet en soude laten te respecteren de alliantiën, die ons landt noodigh zijn ende veel goeds gedaen hebben. UE. gelieve mij op de particulariteit van dese saeck wat te instrueren.

De reis van den abbé de l'Escaille[12] door Bruissel geeft hier ombrage.

Wij doen uE. de gebiedenisse aen alle de vrunden. Den 7 Sept. 1628

UE. dienstwillighe

H. de Groot.

1 Hs. U.B. Leiden, coll. Pap. 3. Eigenh. oorspr.
2 Adriaan Ploos van Amstel, lid van de Staten-Generaal en een van de 24 rechters. Hij overleed in maart 1639.
3 Zie n°. 1307, p. 374 n. 10.
4 Carlo Gonzaga.
5 Destiguières of Lesdiguières is Charles Créquy de Blanchefort de Canaples. Hij was de schoonzoon van François de Bonne, duc de Lesdiguières.
6 Tijdens het beleg in 1585 door Alexander Farnese (1545-1592), prins van Parma.
7 George Villiers, hertog van Buckingham, werd op 23 augustus vermoord.
8 Frédéric de la Tremouille, comte de Benaon et de Laval († 1642), broer van Henri, duc de Thouars, over wie n°. 1287, p. 345 n. 2.
9 Frederik Hendrik.
10 Charles d'Espesse, de uit Den Haag teruggeroepen Franse gezant.
11 Frederik Hendrik.
12 Zie n°. 1164, p. 155 n. 2.

Adres: Mijn heer Mijn heer Mr. Nicolaes Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant. In 's Gravenhage.

1311. 1628 september 10. Van C. Barlaeus[1].

1312. 1628 september 11. Van A. Schottus[2].

And. Schottus Hug. Grotio. *Χαίρειν*.

Pax Christi etc.

Video meas litteras, vir magne, non tibi redditas, quia responsum nullum tuli. Has denuo itineri committam, si forte, quod volo, persuadeam.

Daniel H.[3] curavit Lugduni Batavorum fragmenta Aristophanica ineditarum comoediarum a me submissa editioni Graecolatinae. Sed per errorem Gulielmo Cantero[4], quae Theodori[5] sunt, inscribit; nisi studio id factum, quod exsularet et hic a patria: domine, tu scis!

Certe rescripsit ille se tragicorum et comicorum fragmenta, quae tuo beneficio a Roverii[6] extorsimus heredibus veluti e manu Herculis clavam, daturum operam, ut utraque exeant lingua. Licet Jac. Hertelius[7] L comicorum Graecorum dederit, sed sententias tantum.

Quare, si qua potes via tuto ad Danielem illas scidas mittere, ne pereat intercidatque viro optimo labor, non gravaberis, per mihi gratum et manibus feceris.

Quam belle istic agatis fac sciam, si placet. Ego hic Adagialia sacra Novi Testamenti[8], a me collecta et exposita utrumque urgueo extradere, quo Adagiorum veteram Graecorum opus[9] ante hos ipsos sedecim editum annos, magis accessione distrahatur.

1 Deze brief, die bij de auctie H.W. Tydeman in 1864-'65 in veiling is gebracht (cat. n°. 776), heb ik niet meer kunnen achterhalen; zie *Inleiding*, p. XI.

2 Hs. Brit. Mus. Egerton 2189, Foreign autographs, f. 12. Andreas Schottus (1552-1629), in 1586 ingetreden in de orde van de jezuieten, was archeoloog, filoloog en historicus.

3 Daniel Heinsius; de Aristophanes-editie misschien A. Angz. Angillis, *Daniel Heins, Hoogleeraar en Dichter* in *Dietsche Warande* VI 1864, p. 558 n°. 5.

4 Willem Canter (1542-1575), klassiek filoloog.

5 Theodorus Canter (1545-1616), jurist. Hij liet in manuscript achter *Collectio fragmentorum veterum poetarum tragicorum, comicorum et aliorum Graecorum*; zie ook II, p. 301 n. 2.

6 Pierre de la Rovière. aant.

7 Jacobus Hertel (Hertli), Duits geleerde, rector te Bazel († 1570). Hij gaf uit: *Vetustissimorum et sapientissimorum comicorum L sententiae, quae supersunt, graece et latine.* Basileae 1560, in 1616 te Verona herdrukt onder de titel: *Bibliotheca L vetustissimorum Comicorum, quorum integra opera non exstant. Graece et latine.*

8 In 1629 verschenen onder de titel: *Adagialia sacra novi Testamenti Graecolatina*: *selecta atque exposita a P. Andrea Schotto Societatis Jesu Presbytero. Seorsim ab eodem edita Adagia seu Proverbia Veterum Graecorum.* Antverpiae, ex officina Plantiniana Balthasaris Moreti.

9 *ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ ΕΔΔΗΝΙΚΑΙ Adagia sive Proverbia Graecorum ex Zenobio seu Zenodoto Diogeniano et Suidae Collectaneis, Partim edita nunc primum, partim Latine reddita, Scholiisque parallelis illustrata, ab Andrea Schotto Antverpiano, Soc. Iesu Presbytero.* Antverpiae. Ex officina Plantiniana, Apud Viduam et Filios Ioannis Moreti. MDCXII.

De Belgicis scriptoribus, credo, iam nactus es Franc. Sweertii Antverpiani commentarium[1] non ingratum posteritati futurum. Omnes enim de aliorum avent vigiliis cognoscere et aemulari, utinam in bonis imitando.

Vale, mi domine.

Antverpii, III Eid. Sept. MDCXXVIII.

1313. 1628 september 18. Van C. Salmasius[2].

Gratias tibi ago ingentes, vir maxime, pro impetrata abs te mihi a Gabriele Sionita[3] loci Avisenae[4] interpretatione, in quo mihi aqua haerebat; et cui non istic haesisset? Quasi duae voces essent Arabicae bis mus ubique reddit interpres[5]. In qua etiam me opinione confirmabat corruptela vulgaris appellationis napellus moysi. Quod etiam nunc vehementer miror, unde illud portentum verbi fluxerit moysi ex mus, tam ignota vox ex tam nota? Si farat albis aut napelli mus dixisset interpres, nihil difficultatis foret. Sed ita etiam in aliis soliti sunt. Ut c. CCCCXXXII de labni sive storace. Et dicitur illa, quae liquida est, mel lebni sive storacis vel astorach. En mel lebni! Cur non utrumque latine extulit vel Arabicum in utroque non retinuit? Cuperem scire per te ex eodem Gabriele, quomodo sit in Arabico. Suspicabar pro mel lebni legendum meha lebni, quod Arabice liquidam storacem significat. Sed hoc esset augurari sine avibus. Libenter etiam discerem, an illud lebni originem habeat in Arabica lingua, ut et miha, quod pro storace liquida posuit Avisena in alio capite. Quod ad lebni attinet, videtur depravatum ex *λιβάνιον*, quod Graeci recentiores pro thure usurparunt. Scio alias lovan vel loban Arabice thus dici ex hebraico. Quoniam autem tam libenter suscipis, quicquid ego tibi oneris tam libere impono, utar licentia, quam semel dedisti. Cap. DCIX eiusdem Avisenae titulus est vulgo de sanguine draconis, id est achillea. Succum rubeum notum esse dicit auctor. Atqui achillea illa, quae quarta est sideritidis species, nullum fundit medicinae succum, qui mereat hanc appellationem. Aut igitur falsus Avisena aut falsi interpretes. In Arabico aiunt esse alhachum. Quaero, quid illa vox Arabice significet et an aliquid habeat, quod de dracone vel de serpente intelligi possit. Apud Serapionem[6] vocatur dem alachuen, quod significat sanguinem alhachuen. Tota difficultas in nomine

1 Franciscus Sweertius (1567-1629) gaf in 1628 te Antwerpen uit: *Athenae Belgicae, sive nomenclator inferioris Germaniae scriptorum, qui disciplinas philologicas, theologicas, juridicas, medicas et musicas illustrarunt*.

2 Gedrukt *Salmasii ep.* I, p. 30. aant.

3 Zie n°. 1293, p. 355 n. 5.

4 Avicenna, eigenlijk Ali Hussain ibn Abdullah ibn Sina geheten (980-1036/7), Arabisch arts en wijsgeer, dichter en staatsman. Zijn beroemdste medisch werk, Canon (Kanun), werd uit het Arabisch in het latijn vertaald door Gerard van Cremona (1114-1187). Deze vertaling, met de verbeteringen en aanvullingen van verscheidene geleerden van de Renaissance, werd een aantal malen in de 15e en 16e en in het begin van de 17e eeuw gedrukt.

5 Gerard van Cremona.

6 Ibn Serapion de Jongere (omstreeks 1070), schrijver van een werk over medische kruiden, dat tot dusver alleen bekend is uit latijnse vertalingen, die meermalen in de 15e en 16e eeuw gedrukt werden. De term in kwestie is in moderne transscriptie dam-akhawayn, d.w.z. het bloed der twee broeders of drakenbloed, een afscheiding van bepaalde planten; zie Max Meyerhof, *Un glossaire de matière médicale composé par Maimonide*. Caire, 1940 (Mémoires de l'Institut d'Egypte, vol. 41), § 96. De vorm *alachuen* schijnt de mondelinge uitspraak te benaderen.

alhachum vel alhacuen. Taedet me, quod ita tibi sim molestus. Sed nihil refugere te scio, quod ad litterarum bonum redundat.

Vale et me ut solitus ama.

Ex Grinaeo, XVIII. Sept. MDCXXVIII.

1314. 1628 september 21. Van J. Wtenbogaert[1].

Mijn heer,

D'uwe seer aengename van den XXVI Augusti[2] is mij wel geworden. Ick verlangde seer, alsoo ick in lang van uE. niet en hadde gehadt. Mijn leste aen uE. is geweest door mijn neeff Frans Wtenbogaert[3], die mij schrijft uyt Angers, dat hij se uE. hadde gelevert, hoewel uE. daervan niet en vermaent. Doch 't en was maer een briefken van recommandatie. Ick heb weynich aen uE. geschreven sedert eenige maenden, omdat ick verneem, dat uE. van alles wordt geadverteert, mogelick oock particulierder als door mij, van andere vrienden, twelck mij heeft doen geloven, dat mijn schrijven overtollich ende volgens moeyelick mocht sijn. Begeert uE. evenwel, dat ick continuere als voorheen, oock te lande, ick sal 't doen met de hulpe Gods.

Ick danck uE., dat deselve de saeck van Mercier[4] houdt gerecommandeert. Vanhier is men wel genegen, maer de middelen ontbreecken ende d'onseeckerheyt onser saecken is soo groot, dat men noch voorwaerts noch achterwaerts en kan. UE. heeft wel verstaen, dat in Julio request wierdt gepresenteert aen de HH. Staten van Hollandt door een goedt aental gequalificeerde gedep^{de}. uyt alle kercken van Hollandt, oock dat deselve met d'aenhangende stucken gelesen is in volle vergaderinge, met apostille van renvoy aen de respective magistraten, blijvende de placaten in vigeur. Soo veel appelen als peeren[5]. Middelertijdt continueren de vergaderingen, sonder dat op de scherpe missive, daernae opt aenhouden van 't synodus van Delff aen alle officieren gesonden tot rigoureuse executie der placaten, yet gevolcht is, uytgenomen dat voorleden Sondach eene vergadering gestoort is in den Hage door aendringen van de Gecommitteerde Raeden. 't Grau aldaer begonde all wat te remueren tegen de vergadering, waerover alsoo eenige borgers clachtich vielen aen den heer praesident[6], thoonde S.E. sich seer gestoort op Wtenbogaert, alsoff de Haechsche principalick op hem sagen, hoewel hij meer als een maent vandaer geweest was. S.E. sprack leppick van den man, maer wierdt naer gelegenheyt wel bejegent. De propoosten waeren vuytermaten belachelick, nisi fuisset in re seria. Men vreest voor sware executie in die plaets. De h^{r}. prins is absent tot Bergen. Eenige meynen, dat de HH. Gecommitteerde Raeden die hebben gecapteert. De tijdt sal voort leeren.

De questie tuschen de pred., off de remonstranten admissibel waren ten h. avondmael met haer gevoelen, is opt leste synodus provincialis tot Delff geter-

1 Hs. U.B. Leiden, coll. rem. 191. Eigenh. oorspr. Antw. op n°. 1302; beantw. d. n°. 1323. Gedrukt Rogge, *Br. Wtenb.* III: 2, p. 187.

2 N°. 1302.

3 Zie n°. 1269. Wtenbogaert schijnt niet te denken aan zijn brief van 2 augustus, n°. 1294.

4 Zie n°. 1286.

5 Zie Rogge, *Johannes Wtenbogaert en zijn tijd* III, p. 178 vv.

6 Nicolaes Cromhout; zie II, p. 476 n. 4.

mineert negative, wel tegen den danck van vele politycke kercxgesinde, die liever hadden gesien, dat men affirmative hadde geconcludeert, hopende de remonstrantsche vergaderingen met die quasi accommodatie te breecken. Op de Amsterdamsche requesten in Martio ende Aprili lestleden aldaer aen den prins etc. van verscheyden overgegeven, is geantwoordt in druck met seecker ondersoeck derselver, oock op seeckere redenen, waerom men de placaten rigoureuselick behoorde te executeren, wtgegeven ter Goude[1]. De generale requeste, lest overgegeven van de remonstrantsche met aenhangende stucken wordt mede gedruct.

T'Utrecht was lestmael een plaets verstoort, in dewelcke de remonstranten ordinarie vergaderden. Evenwel hebben sij se nu weder ingenomen ende continueren als voren sonder datter yet tegen gedaen wordt. Mogelick wil men wachten tot de verandering van de magistraet, die op handen is.

Daer is veel spraex, dat Mil. ende Veenh.[2] dese reyse weder in de ridderschap sullen comen. 't Kan sijn, maer sal 't de verdructe veel helpen?

De boecxkens van Pelletier[3] sijn wel ontfangen, soo ick uE. meyne geschreven te hebben[4]. Het (boe)ck met de copie van tverhandelde tot Beern[5], daervan uE. schrijft, is mij door Mercier niet gesonden. Ick heb niet daervan gehoort, wensche het te sien. Wie is die vrouw van Chastillon, de moeder[6]? Ick meynde, dat die all overleden was. Heeft zij uwer E. onderrechtinge wat gesmaeckt? Hoe verre begint men 't stuck van de remonstranten, daer uE. is, te apprehenderen? Soud er aen sijn, dat Buckingam[7] de leer der remonstranten in Engellandt soude favoriseren? Dat schijnt vrembdt voor soo een man. Wt Londen schrijft men, dat seecker Engelsman[8] gecomen zijnde in de suite van Soubise[9] bij Buckingam in sijn camer op een morgenstont denselven een poingnaert int hert gedout soude hebben, dewelck nedervallende soude met een schreuw geroepen hebben: men moort, men moort mij. Daerop soe sijn hoffdienaeren geroepen sijnde: de Franchoysen hebbent gedaen, soude d'Engelschman geantwoordt hebben: neen, ick hebt gedaen. De coninck van Groot Brittanië wordt geseyt te leggen aen de kinderpocxkens. Maer dese dingen sijn uE. beter bekent. D'Anti-censure[10] wordt gedruct. De nervus ontbreeckt den remonstranten ende ordre. Tegenwoordich niet anders.

Ick bidde God, Mijn heer, dat hij uE. beware, trooste, stercke ende segene met alle de uwe, sonderling oock D. Tileno[11], Dore[12] etc.

21. September 1628.

UE. dienaer,

1 Knuttel, *Pamfl.* n°s. 3813 en 3814.
2 Cornelis van der Myle en Reinoud van Brederode (1567-1633), baron van Wezemberg, heer van Veenhuizen, beiden schoonzoon van Johan van Oldenbarnevelt.
3 Zie n°s. 1294 en 1302.
4 Zie n°. 1294.
5 Zie n°. 1302, p. 368 n. 11.
6 Zie n°. 1273, p. 323 n. 4.
7 Zie n°. 1310, p. 377 n. 7.
8 Een gewezen luitenant ter zee, John Felton (1595?-1628); zie Aitzema, *Saken van Staet en Oorlogh* I, p. 734.
9 Benjamin de Rohan, seigneur de Soubise; zie n°. 1059, p. 27 n. 6.
10 De Apologia van Episcopius; H.C. Rogge, *Bibliotheek der Remonstrantsche geschriften*, Amsterdam 1863-1864, p. 41.
11 Daniel Tilenus.
12 François d'Or.

Mheden.

Adres: A Monsr. Monsr. Grotius à Paris.
In dorso schreef Grotius: 21 Sept. 1628 van Meden.

1315. 1628 september 23. Aan Willem de Groot[1].

Duabus tuis responsum debeo, mi frater. Cum priores circa finem Augusti scriptas reciperem et aliquo post tempore nihil hic erat, quod nuntiarem rebus ad Rupellam pendentibus; et sane etiam nunc pendent, nisi quod colloquium inter oppidanos et cardinalem[2] obsessorem abruptum ab illis spe auxilii nunc eo nimium cunctante repetitur sparso etiam rumore Anglorum classem partim fuga navium per vim retentarum nudatam partim perire Scotorum et Anglorum rixis aut etiam proeliis. Vita et bona salva Rupellanis promittuntur; etiam de religione aliquid. Petunt etiam privilegia vetera et quas habent munitiones. Id minus convenire judicatur praesenti rerum statui. Cujus religionis sit ille Bucquinchami[3] homicida[4] scire expetimus, ut de ejus animo et quae tanti facinoris causa minus vagetur judicium. Si quid scis, rogo impertias.

Tuas X hujus mensis scriptas jamjam accipio. Santenus[5] quis sit, nescio nec advenit. Tilenus[6] noster ardet discere, quid literis Casauboni[7] evenerit et si spes edendi non est, suas repetit.

Mantuani[8] res sane miserae sunt, nec est quod speret nisi propere Rupella sit in regis manu. Nam ante certum est de Italia nihil cogitare. Oratio Rupellensium, quam misisti, grata est, magna testis urgentis ipsos necessitatis.

Ut provinciae aliae eam tributorum ineant rationem, quae in Hollandia usurpatur, nunquam futurum arbitror. Nimium invaluit mos contrarius, et nostri pactis, illae aequitate quadam et longo usu nituntur.

Vale, mi frater, cum optimis parentibus, tua[9], tuis et nostris. XXIII Septembris XVI[c]XXVIII.

Quid de Phoenissis[10] et Veritate[11]? De Iure belli[12] hic librarium inveni. H. Spiringio[13] rogo significes exspectare me de quibus scripsit regis huc reditum. Ante enim nihil video posse confieri.

Tuus tibi obligatissimus frater
H. Grotius.

1 Gedrukt *Epist.*, p. 810.
2 De Richelieu.
3 Zie n[o]. 1310, p. 377 n. 7.
4 Zie n[o]. 1314, p. 381 n. 8.
5 Mij onbekend. aant.
6 Daniel Tilenus.
7 Zie n°. 1291, p. 352 n. 2.
8 De hertog van Mantua, Carlo Gonzaga.
9 Alida Graswinckel.
10 Zie n°. 1261, p. 306 nn. 3 en 4.
11 Zie n°. 1283.
12 Zie n°. 1289 p. 348 en n. 7 aldaar.
13 Misschien Hugo Spierinck (geb. ± 1583) uit Rotterdam.

1316. 1628 september 23. Aan N. van Reigersberch[1].

Mon frère,

Ick heb al over eenige dagen den uwen uyt Zeelant outfangen ende sal de naeste uyt Holland verwachten, oock een caerte van 't landt van Sutfen, soo uE. eene goede vindt. Mijn broeder de Groot schrijft mij van eene te senden door La Maire[2], maer dye beydt dickwels langer dan men meent.

't Hoff alhyer is verheucht met de tijdinge van XL coopvaerdijeschepen, dye uyt Engelsche vloot haer soude hebben ontrocken ende het geschil ofte gevecht tusschen de Engelschen ende Schotten. Immers Rochelle is weer aen het handelen ende van vijff dingen, dye sij garen vrij souden hebben: leven, goed, religie, privilegie, fortificatiën, presentert men haer de twee ten volle, het derde eenichsins, de reste in 's conincx believen. Anthemius[3] is vertrocken ende is voor zijn vertreck t'mijnens geweest om mij adieu te seggen, 't welck mij veroorsaeckt heeft andermael t'zijnent te gaen. Hij heeft belooft mij bij wijlen van zijne tijdinge te doen weten door een goed vrundt, sulcx dat ick - interpreterende ofte corrigerende mijn voorgaende schrijven[4] - (goet) vinde, dat hij bij uE. werde besocht - De informatie van alle 't gepasseerde sal beter door andere minder geïnteresseerde vallen als Simon[5], Constantius[6] ende anderen. Zeno[7] heeft aen een vrundt [geseyt], dat Neeff[8] tot Felix[9] niet quaelijck gesint en is, maer claeght, dat Aurelianus[10] desselve Felix vijand is. Dese tijdinge behoefden wij uyt Hollant niet te crijgen. De bekenden van Aurelianus seggen mij, dat hij soeckt eens een reys te doen nae 't land, Valens[11] hyer laetende; dye praet van Wijngaerden ende dyergelijcken contenteren mij niet zeer. Ick blijve van resolutie 't proces[12] t'eenemael te doen vervolgen. Soo datter yet naerder voor Berge werdt voorgenomen, sal sulcx garen verstaen.

De generale opinie, oock van dye van de religie alhyer is, dat Rochelle in eene caers sal vlyegen, daertoe den ambassadeur van Venegie[13] - sorgende alleen voor Italiën - treffelijck helpt, als hebbende in Engelant doen weten, dat Rochelle stont op handeling, opdat de vloot niet haesten en soude, ende te Rochelle, dat de vloot wyerd opgehouden. Dit zijn de consten van Aelius[14]. Onse extraordinarisse[15] ne sont ny de recepte ny de mise.

1 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H12i. Eigenh. oorspr. Voor postscriptum van Maria zie bijlage n°. 8, p. 460.
2 De Leidse uitgever Jean le Maire.
3 Nic. de Baugy.
4 N°. 1300.
5 Simon van Beaumont?; de naam staat in de tekst in code.
6 Jacques Wyts.
7 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon.
8 Frederik Hendrik.
9 Grotius.
10 Fr. van Aerssen.
11 Caspar van Vosbergen. Wijngaarden zal zijn Gerard Oem van Wijngaerden; p. 37 n 3.
12 Zie n°. 1307, p. 374 n. 10.
13 Giorgio di Giovanni Zorzi (geb. 1582), gezant van Venetië te Parijs van 16 november 1626 tot 31 augustus 1629.
14 De Richelieu.
15 Fr. van Aerssen en Caspar van Vosbergen.

Wij doen allegader onse gebyedenissen.

Den XXIII September XVI^{c}XXVIII.

UE. dienstwillige broeder
H. de Groot.

UE. dyent te dencken op een couverte, waeronder wij de brieven aen uE. sullen bestellen.

Wilt aen mons^{r}. van Lyer[1] seggen, dat mijn huysvrouw hoopt het goed door mons^{r}. Merode[2] te senden. Ende aen mons^{r}. Dimmer[3], lieutenant geweest van Orangie, dat zij zijn goed met de eerste gelegentheyt sal senden, doch noch geen en weet.

Adres: Mijn heer, Mijnheer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raedt in Hollant,
Port.
In 's Gravenhage.
In dorso schreef Reigersberch:
broeder de Groot tot Paris den XXIII Septemb.
Versiert gerucht van dissensie onder de Engelsche vloot, prattycken van de Venetianen ende cardinael, Rochelle versouckt vijff dyngen

religie	de drie eerste werden
leven	toegestaen,
goed	de twee leste tot discrete
privilegie	van den conynck.
fortificatiën	
Cunste van de Veneti.	

1317. 1628 september 28. Van M. Bernegger[4].

Hugoni Grotio, viro summo, Matthias Berneggerus S.P.D.

Vide, quos mihi spiritus fecerit unius humanitas epistolae tuae. Nam qui satis habere debebam, quod in tua tanti viri gratia et benevolentia locum aliquem inveni, nunc etiam aliis eandem audeo conciliare. Qui has reddet, Christianus Taubmannus[5] est, Friderici illius, poetae et philologi clarissimi[6], filius haudquaquam degener, in

1 Zie n°. 1283, p. 341 n. 4.
2 Waarschijnlijk een der zoons van Bernard de Merode (1525-1589 of 1591), van wie er verscheidenen, evenals hun vader, toegewijde dienaren van het huis van Oranje waren.
3 Dirk Dimmer; zie n°. 1159, p. 148 n. 9.
4 Copie Staats- und Universitätsbibliothek Hamburg, Bern. Adv. I. f. 242/3. Gedrukt *Grotii et Berneggeri ep. mut.*, p. 12. Beantw. d. n°. 1330.
5 Christian Taubmann (1597-1651), aanvankelijk professor poeseos in zijn geboorteplaats Wittenberg, later professor iuris te Bazel.
6 Friedrich Taubmann (1565-1613), dichter en filoloog, professor poeseos en eloquentiae te Wittenberg.

academia Basiliensi iurisconsulti titulo nuper ornatus. Is tui cumprimis, aliorum deinde clarorum in literis virorum appellandorum causa Lutetiam abit, plusculos dies ibi commoraturus. Oro reverenter, ut quod ultro pro insignita tua humanitate facturus esses, mei quoque gratia, tui nominis observantissimum hominem ad alloquium admittas, curesque sentiat commen-

dationem meam sibi non omnino nihil profuisse. Licet autem, ut eodem illo internuncio, - nam constituit ad nos brevi redire - significes, quid de Inscriptionibus[1], quid item de Notis in Eliberense concilium[2] statueritis; an etiam Schickardo[3], Tubing. academiae doctori hebraico, spes fieri possit obtinendi libros a D. Gabriele Sionita[4] petitos iis literis, quas cum Lansianis, sub Augusti proximi finem ad te misi[5]; denique an aliquid sit, quod mihi imperare velis. Beaveris me si qualemcumque rationem ostenderis animum illum meum ob publica merita tibi devotissimum aliquo officii genere demonstrandi.

Vale. 28 Septemb. 1628.

1318. 1628 september 30. Aan Willem de Groot[6].

Per Santenium[7] tuas, mi frater, accepi et gratias habeo pro hydra lignigena; etiam pro Pedonis libro[8], cui non est ut Tilenus[9] respondeat, nisi forte aliquid ad dedicatoriam. Mairium[10] exspectabimus et cum eo quae sciri opus. De Mylio[11] nescio, quid exspectare debeam tam diu dilatus. De tua quoque re incertus sum conjecturae, sed ut tempora nobis iniqua sunt, propendeo in partem deteriorem, praesertim tanto adhuc ministrorum regno. Utinam fallar. Si quid ad Bergam ad Zomam fit aliud, etiam de eo doceri expeto.

De Rupella quid dicam, cum non ego tantum et populus, sed ipsa regina mater[12] in menses imo prope in dies deditionem exspectaverit. Dicitur tamen nunc fames urgere adeo, ut non pauci poena capitis imposita, siquis exeat, eam sustinere malint quam ad famem reverti. Mater Rohaniorum[13], quae in urbe est, liberis sollicita clementiam regis respicere respuit. Cras in urbe obsessa Coena et preces extraordinariae. Perendie colloquia renovantur, bonane fide, an ut tempus trahatur in spem auxilii, quod exspectant, res docebit. Lugduni plebs concitata fuit in protestantes falso rumore, quasi ab ipsis sparsa esset pestilentia nec res abiit sine innocentium caede, quae partim seditione, partim festinatis et prope extortis judiciis peracta est. Si Rupella paciscitur, promisit cardinalis[14] primam fore curam patriae Virgilii[15], quod sane ego velim vel ob tam egregii civis memo-

1 Het gaat over het materiaal, dat Janus Gruterus voor zijn *Inscriptiones antiquae totius orbis Romani* verzameld had; zie P.C. Molhuysen, *Suffridus Sixtinus* in *De Navorscher*, Utrecht 1899, p. 587 vv. Zie ook n°. 1306.
2 Zie n°. 1306 en n°. 1210, p. 219 n. 10.
3 Zie n°. 1293, p. 355 n. 6.
4 Zie n°. 1293, p. 355 n. 5.
5 Zie n°. 1306.
6 Gedrukt *Epist.*, p. 810.
7 Ook genoemd in n°. 1315.
8 Bedoeld is het boek, dat Gisbertus Voetius (1589-1676) tegen Daniel Tilenus had uitgegeven. In zijn brief van 7 oktober 1628 (no. 1320) komt Grotius erop terug; zie aldaar, p. 387 n. 3. Voor het geschrift van Tilenus, waarop Voetius' aanval zich richtte, zie H.C. Rogge, *Bibliotheek der Remonstrantsche Geschriften*. Amsterdam 1863, p. 96.
9 Daniel Tilenus.
10 De Leidse uitgever Jean le Maire.
11 Cornelis van der Myle.
12 Maria de Medici.
13 Catherine Parthenay, vicomtesse de Rohan.
14 De Richelieu.
15 Mantua.

riam. Mileterius[1] adhuc Tolosae captivus pro magno beneficio expetit, ut in Bastiliam reducatur; nam ibi regio sumtu vivitur, Tolosae suo.

Vale, mi frater, cum optimis parentibus, tua[2], tuis, nostris. Nos omnes valemus.

Prid. cal. Octobris XVI^{c}XXVIII.

Ad tuas, quas X Septembris dederas, responsum te accepisse arbitror.

Tuus tibi obligatissimus frater

H. Grotius.

1319. 1628 oktober 2. Van M. Bernegger[3].

Vir maxime,

Nudius tertius Lutetiam cum meis ad te commendatitiis abiit Christianus Taubmannus, Friderici F.[4]. Hunc die crastino subsequetur nobilissimum par equitum Silesiorum Adamus a Schliewitz[5] et Iohannes a Sweinichen[6] eorundemque rector, vir optimus simul atque doctissimus Iohannes Freudenberg[7] et ipse Silesius, quae natio fugientes Germania musas prope sola qualitercunque moratur. Isti quidem certe nostra in Academia iam a biennio suo magno merito principes iuventutis audierunt. Quo minus vereor eos tibi sic et petentes et merentes quam diligentissime commendare: verum non nisi hactenus, ut ad alloquium eos, quod citra incommodum citraque studiorum tuorum, hoc est boni publici moram fiat, interdum admittas, efficiasque possint aliquando et suis iactare, et per omnem vitam iucunde recordari vidisse se Grotium illum, cuius appellandi causa, qui longum iter susceperit, non minus quam Gaditanus ille Livii salutator[8], operae pretium fecerit.

Indagavi nuper emptoris bibliothecae Gruterianae nomen. Is est Bergens, civis et mercator Francofurtanus. Unciatos mille, quos nos imperiales thaleros appellamus, pro ea repraesentavit: et quicquid fuit manuscriptorum Suffridio Sixtino Amsterodamensi[9] (nunquid tibi noto?) vendidit, in quibus haud dubie supplementum etiam est Inscriptionum antiquarum[10]. De eo hominem appellare constitui. Si quid impetravero, faxo primo quovis tempore scias.

Vale. Scribebam Argentorati 2 Oct. 1628.

Adres: Hugoni Grotio Lutetiam.

1 Théophile Brachet de la Milletière; zie n°. 1241.
2 Alida Graswinckel.
3 Copie Staats- und Universitätsbibliothek Hamburg, Bern. Adv. 1, f. 243/4. Gedrukt *Grotii et Berneggeri ep. mut.*, p. 16. Beantw. d. n°. 1330.
4 Zie n°. 1317, p. 384 nn. 7 en 8.
5 Adam von Schliwitz uit Silezië werd in 1627 ingeschreven in de faculteit van rechtsgeleerdheid aan de universiteit van Straatsburg.
6 Johann von Schweinichen, ook uit Silezië, liet zich eveneens in 1627 te Straatsburg ala student in de rechten inschrijven.
7 Johann Freudenberg uit Presburg werd gelijk met beide vorengenoemden in 1627 te Straatsburg ingeschreven in de faculteit der rechtsgeleerdheid.
8 Zie Plinius, *Ep.* II, 3, 8.
9 Zie voor lotgevallen van de bibliotheek van Janus Gruterus: P.C. Molhuysen, *Suffridus Sixtinus* in *De Navorscher*, Utrecht 1899, p. 587 vv.
10 Zie n°. 1317, p. 385 n. 1.

1320. 1628 oktober 7. Aan Willem de Groot[1].

Quas XXIV dedisti literas, mi frater, accepi et gratias ago ac Mylio[2] successum fortunatum precor. Tot negotio moras interponi et tantum posse, qui ipsi male volunt, tristis intelligo.

Voetii[3] librum percurri et Tileno[4] pauca quaedam exposui, cui noster sermo est barbarus. Miratur inverecundiam hominis plerunque ad rem nihil respondentis. Quid apud vos de libro judicetur, scire cupiam et an quisquam sit, qui respondeat.

Dies jam decem sunt, ex quo in conspectu Rupellae est classis Britannica. Martis die exacto mane hora sexta regis naves adorta est, sed globis ex utraque petiti primum navem satis magnam fulminatricem, deinde duas minores amisere. Rupellenses eodem tempore tres scaphas emiserant, quarum una eversa vectores mersit. Ita tunc discessum. Die sequenti redeunte aestu matutino iterum adfuere cum multis igniariis et aliis aliquot navibus. Igniariae sine ullo usu conflagravere, una globis vulnerata, ut sideret. Videntur Angli ad majorem assultum se praeparare in tempus plenilunii. Interim Rupellae esuritur et ita quidem, ut de plebe multi Anglis inspectantibus dedendam urbem sentiant, postquam prima experimenta animi regii ipsis metum addidere. Mirum quanto impetu nobilitas ex omnibus regni partibus concurrat. In hac urbe plebs satis irritata in protestantes et specialiter in nostrates ut hostium adjutores. Reginae parentis[5] et magistratuum studio ac diligentia ab omni noxa inhibetur.

Halsiae[6] felix conjugium precor et tuis nostrisque fausta omnia. Mairium[7] exspectamus, nisi ipse forte Anglorum abitum. VII Octobris XVI^{c}XXVIII.

Mittimus testimonium et apocham de reditibus.

Tui amantissimus frater
H. Grotius.

1321. 1628 oktober 7. Aan N. van Reigersberch[8].

Mon frère,

Uyt den uwe van den XXIII September zye ick uE. comste in den Hage ende de gestaltenisse van de saecken aldaer. Ick blijve van advys als voren[9] nopende 't proces ende sal, soo uE. sulcx goed dunckt, de caerte van 't lant van Sutphen verwachten.

Soo uE. eenige particulariteyten weet van den persoon, dye Bucquingam[10]

1 Gedrukt *Epist.*, p. 810.
2 Cornelis van der Myle; vgl. n°. 1314.
3 Gisbertus Voetius (1589-1676), een verklaard vijand van de remonstranten, had zijn *Proeve van de cracht der godsalicheyt* uitgegeven; zie H.C. Rogge, *Bibliotheek der Contra-Remonstrantsche en gereformeerde geschriften*. Amsterdam, 1862-1865, p. 43 v.
4 Daniel Tilenus.
5 Maria de Medici.
6 Mij onbekend.
7 De Leidse uitgever Jean le Maire.
8 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H12j. Eigenh. oorspr.
9 Zie n°s. 1307, 1310 en 1316.
10 Zie n°. 1314, p. 381 n. 8.

gedoot heeft, zijne qualiteyten, religie ende motiven, sal blijde zijn deselve uyt uE. te leeren. Van Diocletiani[1] saeck sullen wij de uytcomste verwachten.

Eergisteren acht dagen is de Engelsche vloot gecomen voor Rochelle. Dynxdagh laestleden hebben zij gedaen haer eerste effort, waervan het maere hyerneves gaet. Sedert is noch een courier gecomen brengende tijdinge, dat sij op Woensdagh zijn aengevallen ende dat van seven brandschepen een is in de grondt geschoten, de rest onnuttelijck verbrandt, soodat de vordere Engelsche schepen, dye volck ende misschyn vivres in hadden, dit zyende, terugge zijn getrocken, gelijck oock dye van Rochelle, dye ten selven tijde met cleyne schuyten uytgecomen waeren. Men meent dese tentativen alsoo sullen duyren tot de volle maen. Dese beginselen geven de Franchoysen couragie ende vrij wat rust binnen Parijs.

Van Laval[2] heb ick aen Clemens[3] 't verhael gedaen nae uE. schrijven. Hij seyt seecker te zijn, dat wel sestyen andere schepen met hem nae Engelant zijn gevaeren, dye oock nu in de vloodt zijn ende dat deselve tot dyen eynde eenige t'Amsterdam, eenige te Vlissingen zijn toebereydt. Dat men deghenen, dye de equippaigie gedaen hebben, ende de bevelhebbers wel kent. Onse extraordinarisse[4] zijn vandage bij de coninginne-moeder[5] ontboden, apparentelijck op dye saeck.

Wij doen allegader onse gebyedenisse.

Den VII October XVI^{c}XXVIII.

UE. dyenstwillige broeder

H. de Groot.

Adres (*niet van Grotius' hand*): Aen mijnheer Mijnheer Reigersberch in den Hage.

In dorso schreef Reigersberch: broeder de Groot tot Paris den VII octob. 1628.

om te weeten particulariteyten van den persoon, die Bucquigam gedoot heeft, sijne qualiteiten, religie ende motiven.

1322. 1628 oktober 14. Aan N. van Reigersberch[6].

Mon frère,

Wat propoosten Aurelianus[7] heeft gehouden met onse neeff Maximiliaen[8] sal mijn huysvrouw hyernevens schrijven. Ick en can mij niet imagineren, dat sulcx oprechtelijck geschiede om veele redenen, ten deele bij mij voor dese aengeroert, ten deele sulcke, dye uE. uyt de gelegentheyt - van den tijdt ende Diocletiani[9] saecken - genoech can afnemen.

1 Cornelis van der Myle; vgl. n°. 1314.
2 Zie n°. 1310, p. 377 en n. 8 aldaar.
3 Zie n°. 1279, p. 333 n. 5.
4 Fr. van Aerssen en Caspar van Vosbergen.
5 Maria de Medici.
6 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H12 1. Eigenh. oorspr. Voor de brief door Maria ingesloten zie bijlage n^{o}, 9 p. 461.
7 Fr. van Aerssen.
8 Maximiliaan Campe, zoon van Jacob Campe en Martha van Reigersberch.
9 Cornelis van der Myle.

Van Rochelle hebben wij niet anders dan dat de Engelschen niet uyt en rechten ende dat den ambassadeur van Venegie[10] noch tusschen beyden gaet.

10 Zie n°. 1316, p. 383 n. 14.

Wij sullen zien, wat dese volle maen ons geven sal, daerop haer de ledige buycken van Rochelle soo zeer hebben verlaeten.

De ordre alhyer continueert ende meen ick, dat nergens minder voor confusie is te vresen dan alhyer. Waer de saeck van Rochelle geëyndicht, ick houde voor seecker, dat men soude gaen nae Mantua, al waer het maer om den paus te behaegen, dye de progressen van Spaegnie ten hoochste vreest met groote reden. Den hertogh van Thoscane[1] maeckt hem sterck. Dye van Genève zijn in groote vrese doordyen den hertogh van Savoye[2] soo machtigh is ende Vrancrijck besigh. Men spreeckt hyer van de trefves van ons landt.

Wij doen onse gebyedenisse aen de vrunden.

Den XIIII Octobris XVI^{c}XXVIII.

UE. dyenstwillige broeder

H. de Groot.

Adres: Mijn heer, Mijnheer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant
In 's Gravenhage.
Port.
In dorso schreef Reigersberch: broeder de Groot tot Paris den XIIII octob. 1628
paus apprehendeert de progressen van Spaenge in Italiën;
propoosten van Aerssens tegens neeff Maximiliaen Campe.

1323. 1628 oktober 16. Aan J. Wtenbogaert[3].

Mijnheer,

Op huyden ontfang ick den uwen van den XXI Septembris[4] bij mijnheer Alkmaden[5] ende sal blijde zijn, wanneer daer yet passeert, insonderheyt 't gunt uE. beter dan mijn broeder ofte schoonbroeder[6] magh bekent zijn, daervan te werden geadverteert.

Ick hoop uE. nu 't geschrift tot Bern[7] sal hebben ontfangen. Ick weet wel, dat het is conform hetgunt in de registers van deselve stadt bewaert werdt. Van hyer can ick uE. niet nieuws schrijven. De Engelschen hebben eenige dagen stil geweest, wachtende, soo men meent, op de volle maen, dye nu is, maer den wint is haer nu tegen geweest. Daerentusschen vasten dye van Rochelle zeer ende meent men, dat, soo de haven niet en werdt geopent, zij 't niet lang en sullen harden.

De moeder van de mareschal de Chastillon[8] leeft noch ende is een goede vrouw, streckende tot de remonstranten geschicktelijck. Veele seggen mij, dat d'Ally ende

1 Ferdinand II, groothertog van Toscane.
2 Carl'Emanuele.
3 Hs. Brit. Mus. Londen, Add. 4277 f. 84. Eigenh. oorspr. Antw. op n°. 1314; beantw. d. n°. 1341.
4 N°. 1314.
5 Niet geïdentificeerd.
6 Willem de Groot en Nicolaes van Reigersberch.
7 Zie n°. 1302, p. 368 n. 11.
8 Zie n°. 1273, p. 323 n. 4.

Maistresat[9] of tot het gevoelen of tot moderatie meer ende meer inclineren. Van den eerste heb ick eenige redenen om sulx te geloven.

9 Zie over hen n°. 1249 in margine.

Ick sende uE. de harangue van het leste parlement gehouden in Engeland, waerin de clachten zijn tegen de Arminianen. Ick wilde wel weten, off daer yet gedaen werdt tegen het bouck van Voetius[1]. Ick hadde garen D. Tilenum[2] opgeweckt van in 't cort yet in te stellen bij forme van een brieff aen de magistraet van Rotterdam, waertoe ick hem eenige dingen aengeteyckent hadde, soo uyt het bouck van Voetius als anders, maer mij dunckt het hem anderen weder ontraiden. Off D. Tilenus yet doet voor Mercier[3], weet ick nyet. Maistresat wil wel wat doen, maer d'Allie can hem geen gerusticheyt te geven; 't is onseecker werck ende hij heeft wijff, kinderen, ende niet off zeer weynich te doen.

Ick doe mijne gebyedenisse aen de broeders, naementlijck oock aen de gevangenen[4]. Ick en can niet goeds hoopen soo lange dye niet en zijn verlost.

Den XVIe Octobris XVI^{c}XXVIII.

UE. dyenstwillige

H. de Groot.

Soo uE. yet seeckers can verstaen van dye Felton[5], dye Buckingam heeft omgebracht, ende zijn qualiteyten, religie ende motiven, 't sal mij lyeff zijn om daervan onderrecht te zijn. Hyer seyt men, dat hij puritain is geweest, lieutenant, dye gestaen had nae een compagnie, dye hem was gewygert; ende dat men de executie ophoudt.

1324. 1628 oktober 21. Aan Willem de Groot[6].

Ex tuis, quas VIII mensis hujus dedisti, frater optime, laetus intellexi secundiorem tuam valetudinem, quam Deus prosperet, tristis saevitiam permanentem adversus remonstrantes, publica caetera medio affectu.

Quod de Buchingamii homicida[7] scribis, convenit cum eo, quod ego suspicatus fueram. Est enim facinus dignum *χαθαρῶν* ingenio. Rarum est exemplum regis amico mortuo fidem servantis animi prioris. Nam plerunque in aulis *τοῦ θανόντος ὄλλυται χάρις*.

Screvelio[8] pro benignitate gratias ago; et est non aspernanda conditioi sed neminem nunc habeo, quem Lugdunum velim mittere praeter Cornelium[9], dque ad ver tantum et puto ei de hospitio prospectum. Mutinensis[10] causa rigidis militum moribus laborat, sed puto temperamento locum fore ob preces Galliae. Curiam miror adhuc immitem esse adeo in negotio religionis.

1 Zie n°. 1320, p. 387 n. 3; voor de ‘harangue’ zie Knuttel, *Pamfl.*, n°. 3790.
2 De predikant Daniel Tilenus.
3 Zie n°. 1286.
4 Zie n°. 1067, p. 39 n. 9.
5 Zie n°. 1314, p. 381 n. 8.
6 Gedrukt *Epist.*, p. 811.
7 Zie n°. 1314, p. 381 n. 8.
8 Th. Schrevelius (1572-1653), geb. te Haarlem, waar hij in 1600 rector werd; na in 1624 van onrechtzinnigheid beschuldigd en als rector ontslagen te zijn werd hij in 1625 als zodanig te Leiden benoemd.
9 Zijn zoon Cornelis, die in Holland vertoefde; zie n°. 1072, p. 47 n. 2.
10 Vgl. n°. 1336, p. 405 en n. 4 aldaar.

Nuper apud Memmium[11] prandens intellexi domum ipsius Scoticae esse

11 Henri de Mesmes; zie n°. 1141, p. 122 n. 7.

originis. Ego eam, in praefatione[1] ex conjectura ad Romanos deducere volueram. Itaque omittenda erit illa periodus, quod fieri poterit sine sensus reliqui detrimento.

Angli de auxilio Rupellanis ferendo desperant. Itaque Montacutium[2], nuper Bastiliani carceris colonum, misere, qui cum cardinali[3] ageret. Impositae pacis rationes et jam satis inter eos convenit. Sed regis Britanniae approbatio exspectatur. Ad quem ibit Montacutius rei magnae et sibi lucrosae pararius. Interim induciae sunt in dies quindecim. De Rupella rex ait se nihil audire quidem velle antequam classis Britannica discesserit. Et discedet, ut puto. Sed clam creditur et isti oppido prospectum pactionibus et fratrum Rohaniorum[4] saluti et dignitati, etiam ceteris oppidis, quae in iisdem sunt partibus. Sed illa regi parebunt cum suis exceptionibus, Rupella praeter vitam fortunasque et religionem civium nihil servabit. Haec spes omnia hic in urbe tranquillat et protestantes incipiunt jam se in ejus fortis exspectationem componere. Promittit cardinalis hac re confecta se rationem habiturum Mantuani[5].

Vale cum optimis parentibus et tua[6] tuisque.

Lutetiae XXI Octobris XVI^{c}XXVIII.

Tuus tui amantissimus frater
H. Grotius.

1325. 1628 oktober 28. Aan Willem de Groot[7].

Mairius[8] tandem advenit et per eum tuas accepi, datas illas fine Augusti. Ex eo alias soliti cursus. Utrisque respondeo.

Testimonia auctorum ut libris de Veritate religionis christianae[9] addantur, non fert ratio occupationum mearum; quia nunc lego Hispanos, Italos, Belgas, qui de bello nostro scripserunt, ut cum iis quae ego olim scripsi[10] conferam. Deinde sunt quaedam testimonia, quae explicatione, quaedam etiam, quae correctione quadam et argumentis ad id idoneis indigent, ne quid apud infirmos scrupuli haereat. Cum tempore tamen cogitabimus. Heinsii et Thisii[11] rumusculos non curo. Hic nemo est romanensium, nemo protestantium, qui non probet. Sed forte illi cum Voetio[12] sentiunt socinianum esse praecipuam religionis partem in observatione mandatorum Christi ponere. Ego vero ita sensisse video primorum saeculorum Christianos, coetus, doctores, martyres, pauca esse, quae sciri opus

1 Van de in 1630 verschenen *Phoenissae*, aan de Mesmes opgedragen; zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 496 en in het bijzonder remarque 2 aldaar.
2 Walter Montaigu; zie n ^{o}. 1200, p. 205 n. 1.
3 De Richelieu.
4 Henri, duc de Rohan, de aanvoerder der hugenoten, en diens broer Benjamin de Rohan, seigneur de Soubise.
5 Carlo Gonzaga, hertog van Mantua.
6 Alida Graswinckel.
7 Gedrukt *Epist.*, p. 811.
8 De Leidse uitgever Jean le Maire.
9 Ter Meulen-Diermanse, n°. 944.
10 *Liber de antiquitate reipublicae Batavicae*; zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 691.
11 Daniel Heinsius en de Leidse hoogleraar in de theologie Ant. Thysius Sr. (1565-1640).
12 Gisbertus Voetius.

sit, ceterum ex animi obsequentis proposito nos apud Deum aestimari. Hujus ego quoque sum sententiae neque ejus unquam me poenitebit. Socinianum ego me vidisse aliquem non nego. Sunt qui de quaestione an supplicia capitalia evitari non possint et quae belli causae justae sint, mecum disseruere, sed disseruere tantum.

Corvino[1] ut omnia bene procedant, ex animo opto. De editione nova de Iure belli et pacis[2] delibero, hicne an Lugduni rectius peragi possit.

Ad Institutiones[3] venio, quod me negotium sollicitum habet. Mairius puto vili meum exemplar sperat se posse abducere. Ego quando fructus melior meis periit, aliquam partem lucri, quod inde procedet, meam esse debere arbitror, praesertim in tanti laboris opere. Explorare poteris, quid alii offerant et deinde et Mairium audire. Nam apographa haud dubie sunt mutila; et scire ego velim, ubi finiant. Tabulae synopticae et interpretatio latina vocabulorum artis, quae, ni fallor, ab apographo abesse dixeras, momentum habent non exiguum. Omnino persevero in sententia, si edendus est liber, recensendum ab amicis in foro tritis.

In historia obsidionis Grollae[4] servavi tardam illam et annalium propriam structuram, quae affectata ornamenta repudiat. Neque exquisitior clausula requirenda est, cum edatur tanquam magni operis *ἀποσπασμάτιον*. Tamen de Berga et ejus praemuniendae consiliis addidi nonnihil. Tabulae usui erant. Velim Bergensis illa esset ad dimensionem facta.

Ad recentes tuas venio. Miseret me remonstrantium, qui in hoc a plebis vi defenduntur, ut sint, in quos judices saeviant. Ecquis autem erit finis? quamdiu tepebunt quorum in manu est mederi? Sed de affinis[5] famulo non satis intelligo, utro se crimine obstrinxerit, violentiae in remonstrantes, an coetuum cum ipsis habitorum. Posterius magis puto, quanquam oratio per dubiam relationem ambigua est. De Dunquercanis sane miror audaciam. Inducias, quae nuper pactae dicebantur, nescio an ipsi victo veniit, an factas sint negaturi, quia scriptura confecta non est. Certe pars classis ad amnem Charentam exscensione facta foenum in agris ussit, donec celeri itinere cum machinis adventans Angolismensis[6] eos depulit vulneratis eorum, qui in naves jam se retulerant, aliquammultis. Id Angli vindicare voluerunt immissis in opus regium in portu Rupellensi igniferis navibus. Sed et hae sine noxa rejectae. Tamen pacis spes manet missis, qui Britanniae regem consulant. Sed Rupellenses obstinati obdurant nec ad ulla colloquia veniunt, quanquam et pestis eos et fames minuit, sed pestis ipsa famis levamentum est.

Saluta, quaeso, nostro nomine optimos parentes.

XXVIII Octobris XVI^{c}XXVIII

Tuus tui amantissimus

H. Grotius.

1 Johannes Arnoldi Corvinus; zie n°. 1289, p, 348 n. 10.

2 Reeds in de brieven van 1625 en 1626 is herhaaldelijk sprake van deze herdruk. Hij verscheen eerst in 1631 te Amsterdam; zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 567 en remarque 2 t.p.

3 Zie n°. 1143, p, 125 n. 1.

4 Zie n°. 1304, p. 371 n. 1.

5 Nicolaes van Reigersberch.

6 Zie n°. 1157, p. 144 n. 1.

1326. 1628 oktober 28. Aan N. van Reigersberch[1].

Mon frère,

Den uwen van den XV heb ick op huyden ontfangen. Cont oversulcx deselve addresse continueren ofte aen Surendonck[2], dye nu woont tegenover S^{t}. Merry.

Wij zijn hyer verblijdt geweest met tijdinge van den voorslagh van vrede ende van de provisionele trefves, daervan ick uE. laestemael had geschreven. Maer het gevolgh heeft ons getoont, dat de Engelschen ofte de trefves nyet en houden voor geaccordeert, ofte deselve anders verstaen dan den coning. Een esquadre van haere vloot is gecomen in de reviere van Charente, bestaende uyt Franchoysen, dye met de vloot zijn gecomen, eenige van desen hebben aen landt het hey aen brand beginnen te stecken tentamentum patientiae ofte een inventie van de Franchoysen, dye met de Engelschen gecomen waeren om de handeling, dye haer mishaechde, te breecken. Monsr. d'Angoulesme[3] dit verstaen zijnde is metter haest met eenig geschut derrewaerts getrocken ende heeft in de schepen zeer geschoten, soodat XX ofte meer doot zijn gebleven. Op Maenendagh de Engelschen dit wetende hebben vyer brandschepen gesonden op 't werck in de haven, doch deselve zijn afgekeert sonder effect. Sij hebben oock zeer op het landt geschoten, soodat een cogel gevallen is voor de voeten van den nuntius[4] ende heeft niet veel geschilt, off den cardinael de Richelieu hadde zijn hoope quyt geweest, dye hij seyt seer sterck te hebben van denselven nuntius ens paus te zyen. 't Is seecker, dat hij in Vrancrijck zeer werdt bemint - oock in Italiën - ende bij de Spaegnaerden selfs niet en is gehaet. Men meent evenwel de handelingh met Engelant voortgaet, dewelcke bij den cardinael is begonnen door een monick Jacobijn[5], dye bij hem in Engelant is gesonden al eer Montaigu[6] in 't leger was gecomen. Doch onse extraordinarissen[7], dye hyerin niet bekent en zijn, hebben hyertoe weynigh lust. Wolff[8] is bij haer gesonden, uyterlijck nae de vloot voor Duynkercken, in der daet nae Engelant, soo ick meen om het werck te traverseren.

Rochelle spreeckt noch niet, 't welck quaed doet, insonderheyt in de saecke van Italië. Den resident van den hertogh van Mantue[9] meent de stadt wel over mochte gaen.

Clemens[10] blijft tot Gallus[11] wel genegen. Aurelianus[12] seyde deser dagen, dat dye van de religie in Vrancrijck voortaen in veel geruster staet soude zijn als oyt voor desen, doordyen nyemant haer meer quaed sal willen, selff niet de geestelijcken. Bij andere luyden houdt hij heel andere propoosten ende hij voldoet

1 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H12k. Eigenh. oorspr. Voor de brief door Maria ingesloten zie bijlage n°. 10, p. 462.
2 Correspondentieadres; niet nader geïdentificeerd.
3 Charles de Valois, duc d'Angoulême.
4 Giovanni Francesco Guidi del Bagno.
5 Welke dominikanermonnik hier bedoeld wordt, heb ik niet kunnen achterhalen.
6 Walter Montaigu; zie n°. 1200, p. 205 n. 1.
7 Fr. van Aerssen en Caspar van Vosbergen.
8 Zie n°. 1284, p. 342 n. 4.
9 Giustiniano Priandi; zie n°. 1297, p. 363 n. 16.
10 Zie n°. 1279, p. 333 n. 5.
11 Frederik Hendrik.
12 Fr. van Aerssen.

noch Aelius[1], noch Tiberianen[2] over. Hij was ten tijde van de onsteltenisse binnen Parijs soo benauwt, dat hij niet eten en conde ende wenschte wel om X^{m} gl. in Hollant te zijn.

Soo de paix voortgaet, schijnt het, dat men Montauban, Nismes ende Castres de keus sal geven om mede daerin te comen, quiterende de fortificatiën, ofte om daerbuyten te blijven, in welcke gevalle men haer sal de traffycq ende landvruchten afnemen ende blocqueren, soo veel ick can mercken. De Spaenschen maecken een canael buyten Grevelingen op een grondt, waervan soo wel de possessie als den eygendom tusschen Vrancrijck ende Vlaenderen over lang disputabel is geweest. 't Geeft hyer mescontentement ende meer andere actiën van de Spaignaerden. De cardinael is op haer vrij wat t'onvrede. Daerom meen ick de ambassadeurs, de vrede voortgaende tusschen de twee croonen, wel souden mogen een goede alliantie hyer maecken. Sij dyenen den coning te wachten, mijns oordeels.

Ick wilde wel weten, wat t'Amsterdam tegen den magistraet smoockt, alsoo ick dye heren goed gunne ende vinde goedt, dat men verstaet, dat de overheden van de steden ordre op de stadswachten mogen stellen sonder te misdoen. Wij sullen verlangen te verstaen, hoe de beginselen van Anthemius[3] sullen gaen.

Den XXVIII October XVI^{c}XXVIII.

UE. dyenstwillige broeder
H. de Groot.

Ick en schrijff nu niet aen ons broeder den rentemeester[4]; UE. gelieve hem de tijdingen mede te deelen.

In dorso schreef Reigersberch: broeder de Groot tot Parijs den VIII(!) Octob. 1628. Een cogel gevallen voor de voeten van den nuntius; den cardinael hoopt den nuntius paus te sien; Aerssens seyt die van de religie geruster sullen wesen als tevooren, niemant sal haer quaet willen; Aerssens seer bevreest binnen Paris.

1327. 1628 november 3. Aan N. van Reigersberch[5].

Mon frère,

Dese send ick over Bruyssel, opdat uE. te eer de tijdingh soudet hebben, dat dye van Rochelle de approbatie van de beworpen paix uyt Engelant niet verwachtende, haere schuldt aen den coning bekent ende vergiffenisse versocht hebben ende becomen leven, goed ende religie, blijvende de reste in 's conincx dispositie. Op Saterdagh zijn drye compaegniën onder Marillac[6] daerin getrocken; op Sonnendagh de Fransche ende Switsersche regimenten van de guardes; op Dynxdagh den

1 De Richelieu.
2 De aanhangers van de gereformeerde religie.
3 Nic. de Baugy, de nieuwe Franse gezant in Den Haag.
4 Johan van Reigersberch.
5 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H13a. Eigenh. oorspr.
6 Michel de Marillac, guarde des sceaux.

coning. Op Alderheyligendagh is de misse gedaen in de groote kerck. Alles is gepasseert sonder desordre ende is heel Vrancrijck daerdoor in groote stilte. Daer is oock een accord apart gemaeckt met Rohan[7], dewelcke belooft Nismes ende Castres den coning te leveren. Sal eenige recompense hebben

7 Henri de Rohan, de aanvoerder der hugenoten.

van zijne geleden schade ende employ buyten 't rijck. Soubize[1] is oock in genaede genomen met d'andere Franchoysen, dye met de Engelschen gecomen waeren, ende hebben aen de coning overgelevert dertich schepen. De resolutie is genomen van de fortificatie van Rochelle af te werpen, oock, soo men meent, het fort op 't eylandt van Ré. Dye van de religie sullen haer exercitie hebben buyten de stadt. Den mareschal d'Estrée[2] is gedestineert tot het secours van den hertogh van Mantue[3] ende niet door Savoye, maer door de Valteline. Eenige hoopen, dat de soon van den hertogh van Mantua[4], dye aen den keyser[5] is gesonden, door recommendatie van de keyserinne[5], zijne moeye, yet goeds sal moyenneren. Dit alles magh uE. als seecker zijnde wel communiceren.

Den III Novembris XVI^{c}XXVIII te Parijs.
UE. dyenstwillige broeder
H. de Groot.

Adres: Mijn Heer, Mijnheer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant.
Port. In 's Gravenhage.
In dorso schreef Reigersberch: broeder de Groot tot Paris den III Nov. 1628. overgaen van Rochelle.

1328. [1628 november 4]. Aan N. van Reigersberch[6].

Mon frère,

Tot uytlegging van mijn bryeff gisteren over d'andere wegh gesonden[7], dyent uE. te letten, dat men hyer zeer vreest voor alle handeling met Spaegnie sonder haer interventie. Soo sij oprecht willen gaen, waer haere interventie buyten twijffel goedt. Weynigh tijds sal ons daerin claerder doen zyen. Veele meenen, dat d'heer Somerdijck[8] vreest hyer te comen vanwege de intelligentie voor desen gehadt met de mareschall d'Ornano[9]. Den cardinael de Richelieu, dye sulcx meest aengaet, is wel hyer niet, maer zijn geest is hyer. Ten naeste breder. St. Caroli (?) 1628.

Veele verseeckeren mij, dat de nuntius[10] gantsch niet Spaensch en is ende garen soude zyen ons land in vrijheyt, mids de catholycquen redelick tracterende, daertoe

1 Benjamin de Rohan, seigneur de Soubise.
2 François Annibal, duc d'Estrées; zie n°. 1235, p. 260 n. 6.
3 Carlo Gonzaga.
4 Carlo, in 1631 gestorven. Uit zijn huwelijk met Maria, hertogin van Mantua, sproot de opvolger van Carlo I, Carlo II Gonzaga.
5 Resp. Ferdinand II en Eleonora Gonzaga, met wie Ferdinand na de dood van zijn eerste echtgenote, Maria Anna van Beieren, in 1622 hertrouwd was.
5 Resp. Ferdinand II en Eleonora Gonzaga, met wie Ferdinand na de dood van zijn eerste echtgenote, Maria Anna van Beieren, in 1622 hertrouwd was.
6 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H12m. Eigenh. oorspr.
7 N°. 1327.
8 Fr. van Aerssen, heer van Sommelsdijk.
9 Zie n°. 1075, p. 49 en n. 8 aldaar.
10 Giovanni Francesco Guidi del Bagno.

ick segh Neeff[11] wel gesint te zijn. Hij maeckt groot werck van den hertogh van Beyeren[12], veel meer als van den keyser[13]. Men sal hem misschyen onboorlijck connen gebruycken tot gelegener tijdt.

11 Frederik Hendrik.
12 Maximiliaan, hertog en sinds 1623 keurvorst van Beieren.
13 Ferdinand II.

Mijn huisvrouw weet niet, dat uE. haer van een hoet belast had; soo uE. een begeert, sal die senden, als d'ambassadeurs[1] ofte iemant anders van hier sal vertrecken, met al 'tgunt uE. verder sal behoren. Maer dient te weten, dat de hoeden nu costen 3 rd. Sij heeft gelaten te schrijven, omdat ick weeckelijck schrijf.

Den 3 Nov. 1628[2].

Adres: Mijn heer, Mijn heer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide.
in 's Gravenhage.

1329. 1628 november 4. Aan N. van Reigersberch.[3]

Mon frère,

Voor dese mael heb ick van uE. niet gehadt ende heb ondertusschen dese weecke door twee wegen uE. geadviseert van het accoord van Rochelle over zee[4] ende over Bruyssel[5], opdat uE. van de eerste mochte zijn, dye daervan kennisse soude hebben.

Op huyden zijn de brieven publycquelijck gelesen, daerbij den coning schrijft daerin geweest te zijn met volcomen possessie, waerover men het Te Deum[6] op huyden heeft gesongen ende gevyert. Men seyt den coning uyt goedheyt het exercitie van de religie sal gunnen binnen de stadt in kercken, dye sedert de reformatie gebouwt zijn, want de ouden verstaen de catholycken, dat haer toecomen. De Franchoysen, dye met de Engelschen gevoucht zijn geweest, hebben haer daervan afgescheyden ende een accoord apart gemaeckt. De gedeputeerde van Rochelle ende de haeren waeren op eenen tijdt in 't leger, maer mochten malcander niet spreecken. Nopende Rohan[7], daer is aen hem gesonden ende men meent den coning opentlijck sal bespreecken de demolitie van de fortificatiën van Nismes ende Chastres, dye gemaeckt zijn nae het tractaet van Monpelliers[8], maer dat hij hem met eenigh beginsel op obedientie sal contenteren, opdat dye van de religie eenige verseeckertheyt mogen hebben tegen haere vijanden ende soodaenige, dye 't rijck niet in gevaer en stelle. 't Is seecker, dat dit sluyten van de zeepoorte Vrancrijck sal stellen in groote luyster overal. De hertogh van Mantua[9] heeft hem wat gehaest met sijn soon[10] aen den keyser[11] te senden, sonder eerst advys aen Vrancrijck te nemen. Had hij geweten, dat Rochelle soo haest over soude zijn gegaen, soude apparentelijck sulcx niet gedaen hebben.

1 Fr. van Aerssen en Caspar van Vosbergen.
2 Dit staat achterop geschreven met andere hand dan die van van Reigersberch.
3 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. 13Hb. Eigenh. oorspr.
4 N°. 1328.
5 N°. 1327.
6 Lof- en dankhymne uit het breviergebed. De huidige redactie wordt met grote waarschijnlijkheid toegeschreven aan Nicetas van Remesiana (± 335-414).
7 Henri de Rohan, de aanvoerder der hugenoten.
8 In 1622 gesloten.
9 Carlo Gonzaga.
10 Zie n°. 1327, p. 395 n. 4.
11 Ferdinand II.

Wij verlangen hyer te weten de receptie van Baugy[12] over hetgunt daeraen hanght. Valens[13] is met dese tijdinge van Rochelle niet weynigh gealtereert

12 Nic. de Baugy, de nieuw benoemde Franse gezant in Den Haag.
13 Caspar van Vosbergen.

geweest. Twaelff van Rochelle hebben opentlijck op haer knyen voor de gemeente vergiffenis gebeden. Wat Montauban sal doen, is noch onseecker. De mareschal d'Estrée[1] vordert zeer zijne lichtinge, om gereedt te zijn voor het vallen van de snee.

Daer werdt zeer gesproocken van de verlossinge van beyde de heren van Vendosme[2]. Voor den joncxste heeft de ordre van Malta, waervan hij ridder is, geschreven door beleydt van den cardinael. 't Is seecker, dat men hyer heel geresolveert is tegen Spaegnie, selffs misschyen soo men canse syet om 't landt van Milaen aen te tasten, te weten, soo de princen van Italiën resolutie toonen.

Wij doen onse gebyedenisse.

Den IIII Novembris XVI^{c}XXVIII tot Parijs.

UE. dyenstwillige

H. de Groot.

Onse ambassadeurs[3] hebben nae 't accoord met Rochelle eenige maelen audientie gesocht aen de coninginne-moeder[4], maer zijn t'elckemael uytgestelt. Men houdt zij nae Engelant hebben gesonden[5] om de vrede te traverseren, die sij noch meenden dat Rochelle soude tegenhouden.

UE. gelieve mijn broeder de Groot wat van de tijdinge mede te deelen. Ick sal nu aen hem niet schrijven.

Adres: Mijn heer, Mijnheer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant.

In 's Gravenhage.

Port.

In dorso schreef Reigersberch: broeder de Groot tot Paris den IIII Nov. 1628.

Vranckerijck sal groote luyster crijgen door het sluyten van de zeepoort; 12 uyt de naem van de gemeente hebben den conynck vergiffenisse gebeden; men spreeckt van verlossynge van beyde de heeren van Vendosme, voor de jonckste heeft d'ordre van Malta geïntercedeert door beleyt van den cardinael.

1330. 1628 november 4. Aan M. Bernegger[6].

Constitueram ad te scriptionem differre, vir doctissime et humanissime, donec aliquid certi ex Gabriele Maronita[7] comperissem, nam is ex quo literas ad ipsum accepi[8] abest urbe et quidem longe ruri nec ulla satis certa est curandi literas ratio. Dicitur autem adfuturus hic cis octo aut decem dies; ubi venerit, non omittam et tradere literas et coram, quantum meae amicorumque opis est, urgere negotium.

1 François Annibal, duc d'Estrées; zie n°. 1235, p. 260 n. 6.

2 Zie n°. 1078, p. 54 n. 6.

3 Fr. van Aerssen en Caspar van Vosbergen.

4 Maria de Medici.

5 Vgl. n°. 1326.

6 Gedrukt *Epist.*, p. 81; *Grotii et Berneggeri ep. mut.*, p. 18. Antw. op n°s. 1306, 1317 en 1319.

7 Zie n°. 1293, p. 355 n. 5.

8 Zie n°. 1306.

Salmasium[9] adhuc distinet ingentium commentariorum editio, quos in Solinum[10] inscripsit, cum reipsa totum prope Plinium contineant. Hinc ubi se

9 De filoloog Cl. de Saumaise.

10 Zie n°. 1051, p. 12 n. 1.

extricaverit, serio resumet in manus Eliberinos canones[1]. Iussit summas tibi gratias nuntiarem pro oblato auxilio. Sane digni estis, qui alter alterum ametis; et mihi satis magna erit gloria, si vos propius conjunxerim. Omnes, quos mihi commendas, ita ut, tua virtus meretur, caros habeo, Taubmannum vero etiam suo ac optimi parentis nomine[2], imo ultro etiam tibi debitor sum, quod eum ad me allegaveris. Ejus nunc iter facit, ut has festinato ad te scribam.

De Inscriptionibus[3] intelligam, quid animi sit illi in Italia, qui eidem labori incubuit[4], etiam apud Batavos pergam inquirere te monitore.

Plane te rogo, ut perpetuum mihi serves quem bonitate tua, non meo merito mihi et promittis et praestas affectum, simulque apud Lingelshemium[5] et Venatorem[6] mei foveas memoriam. Ego vicissim operam dabo, ne qua in parte amicitiae claudicem.

Vale, vir rarae virtutis atque eruditionis.

IV Novembris, XVI^{c}XXVIII.

1331. 1628 november 9. Van J. Wtenbogaert[7].

Mijn heer,

Beyde de uwe zeer aengename van den 26. Augusti[8] ende 30. Septemb. zijn mij wel geworden. Ick meyne den 21. Sept. op den eersten wat geantwoordt te hebben[9].

Ick danck uE. voor de recommandatie van Mercier[10], die schrijft aldaer noch niet veel vernomen te hebben. Eenige meynen, dat d'Or[11] wel wat doen can, bijsonder om hem discipelen toe te schicken.

De boecxkens van Pelletier sijn wel ontfangen[12]. Sijn Maistresat[13] ende andere daer noch all wat moderaet? Van Rivets[14] moderatie weet men tot Leyden niet veel

1 Zie n°. 1210, p. 219 n. 10.

2 Zie n°. 1317, p. 384 nn. 7 en 8.

3 Zie n°. 1317, p. 385 n. 1.

4 Bedoeld wordt Giovanni Battista Doni (1594-1647), archeoloog en musicoloog; hij liet o.m., onuitgegeven, een *collectio inscriptionum antiquarum* na. Datgene, wat bij de plundering van Heidelberg in 1622 door de soldaten van Tilly van Gruterus' bibliotheek gespaard bleef, was op verlangen van paus Gregorius XV naar Rome gezonden; zie P.C. Molhuysen, *Suffridus Sixtinus* in *De Navorscher*, Utrecht 1899, p. 588.

5 G.M. Lingelsheim.

6 De dichter Balthasar Venator; zie n°. 1257, p. 300 n. 2.

7 Hs. Bibl. Gem. Rotterdam, coll. Rem. Kerk, cat. v. hss. n°. 2028. Eigenh. oorspr. Antw. o.a. op n°. 1302.

8 N°. 1302.

9 N°. 1314.

10 Zie n°. 1286.

11 François d'Or.

12 Zie n°. 1294.

13 Zie n°. 1246, p. 278 n. 2.

14 Zie n°. 1166, p. 158 n. 9.

te spreecken. Besoeckt uE. noch de vrou van Chastillon? Wie is die moeder[15]? Mij is lieff, dat uE. 't boeck Voetii gesien heeft[16]. Ick wilde uE.

15 Zij zijn een en dezelfde persoon, de vrouw van François de Coligny, graaf van Châtillon en de moeder van de maarschalk Gaspard de Coligny.

16 Zie n°. 1320, p. 387 n. 3.

oordeel wel eens daerop hooren, wensche, dat het D. Tileno[1] geliefde, wat nerveux, hetsij tegen de praefatie off anders, wat te doen, wij soudent hier wel doen duyts spreecken. Dan - vrij geseydt tot uE. - 't en most niet met steecken ende streecken, maer met goede reden geschieden, die SE. wel sal vinden, indient deselve gelieft daerop te letten. Onse Anti-censure gaet vast voorts onder den druck[2]. Dat van Beern[3] heb ick ontfangen. Ick bid uE. mij aen te wijsen de passagiën in Xaintes ende Calvini brieven, die daerop slaen[4]; annoteert allen. Dat van de lage chambre in Engellandt[5] heb ick gelesen, indient maer authentyck is. 't Is een teycken, datter sijn, die waerheyt plaets geven ende tegenstaen.

Gelijck men in Zeelandt van uE. boeck spreeckt tegen Sibrandum[6], soo spreeckt men oock in den Haege van Wtenbogaerts Tractaet[7], twelck men soeckt. Daer sijnder, die het, hersien sijnde ende wat daerbij contra Walaeum[8] gestelt, wel opentlick souden drucken. Dan ick denck niet, dat hij sich sal haesten. Wat dunckt uE.? Evenwel hadden wij hier niet gehoort, dat de kerckelicke in Zeelandt soo exorbiteeren. Sij maeckent oock hier in Hollant groff genoch. Hoe verstaet uE., dat men 't stuck van de remonstranten aldaer begint te apprehenderen? Van den opheff in den Haech, om bij dage opentlick te leeren, ende van de beginselen van invasie van 't huys der jofvr^{en}. Hogerbets, daer - in derselver absentie - de vergadering was aengeleydt, oock van de publicatie daerop gevolcht, is uE. buyten twijffel geadverteert. Eenige remonstranten sijn sedert gemulcteert. Sij weygeren te betalen, men wil se executeren, maer is noch niet geschiet. Duvenvoorde[9] had den praesident Cromhout[10] gevraecht, off hij conscientie maeckte de placaten te doen executeren; hij mocht het vrij seggen, men soude haest een ander crijgen, hij soude het niet lijden, all soud'er hij den hals bij laten. De remonstranten vergaderen evenwel, doch bij avont, nochtans niet sonder dat het d'officieren weten, noch voorleden Sondach den 5^{en}. De heeren van Amsterdam hebben noch een compagnie aengenomen ende de reste versterckt, wel lettende op de officieren. Dit maeckt grote murmeling onder tvolck, niet sonder dreygen, daer sij weren (?) 2 seditieuse boexkens, een Cort verhael van de vruchten der Arminaensche factie ende een Echo, beyde bijsonderlick raeckende de tegenwoordige Amsterdamsche regeringe ende derselver doen[11]. De heeren meynen evenwel - soo men seydt -, dat se meester sijn; dan de remonstranten doen daer niet, off maeckent soo stil, dat m'er niet van en hoort. Off sij haest een preuve nemen sullen met weder te vergaderen, leert de tijdt. In andere steden

1 Daniel Tilenus.
2 Zie n°. 1314, p. 381 n. 10.
3 Zie n°. 1302, p. 368 n. 11.
4 Vgl. n°. 1302.
5 Zie n°. 1323.
6 *Ordinum Hollandiae ac Westfrisiae pietas.* Lugduni Batavorum 1613; zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 817 en remarque 2 aldaar.
7 *Tractaet van 't ampt eener christelijcke overheydt.* De derde druk verscheen eerst na Wtenbogaerts dood, in 1647 (Rogge, *Bibl. v. Rem. Geschr.*, p. 89).
8 Ant. Walaeus (1573-1639), hoogleraar in de godgeleerdheid te Leiden.
9 Wellicht Jhr. Johan van Wassenaer-Duvenvoorde (1577-1645), lid van het college van Gecommitteerde Raden van Holland en Westfriesland; hij was met Grotius in 1617 naar Zeeland en Dordrecht afgevaardigd om het afwijzen van de nationale synode te bewerken.
10 Nicolaes Cromhout; zie II, p. 476 n. 4.
11 Zie Knuttel, *Pamfl.*, resp. n°. 3817 en 3820.

ende plaetschen gaet het all soo hun leusen (?), sonder versachting. Dan de remonstranten ontbreeckt middel. T'Utrecht heeft de leste verandering van magistraet gegeven - 't konde qualick anders sijn -. Sommige borgemeesters schijnen evenwel de remonstranten soo doende als sij doen te willen laten bewerden. Tot Alckmaer ende Schoonhoven was weder een nieu opheff tegen de remonstranten, maer is gesteuyt. 't Relaxeren van Berck[1] maeckt groot opspraeck, te meer dat de predicanten blijven sitten[2]. Daer mocht wel yet voor gedaen worden d'aenstaende dachvaert van December. Van accommodatie wordt niet meer gesproocken. De burgemeester van Rotterdam, Berckel[3], heeft altemet daerop wat gedrongen, maer sedert eenige contentie tusschen hem ende seecker predicant tot Rotterdam, van welcke hij sich seer houdt geoffendeert, vermaent niet meer daervan. UE. seydt seer wel borgerlicke eenicheyt ende kerckelicke vrijheyt; waaren wij daer, wij waren desen aengaende in de haven. Maer 't sal noch stormen, eer wij 'er toe geraecken, hope evenwel, dat wij 'er toe geraecken sullen. Dan ick sie niet veel aensienlicke, die 't ter herten gaet.

Van Rochelle is hyer soo onseecker ende verscheyden tijding, dat men sich daerover moet verwonderen. Eerst was het over, nae ontset; weder had het de coninck; daernae, dat tusschen Vranckrijck ende Engellandt getracteert wierdt ende dat Rochel daerin begrepen soude werden, oock dat Franckrijck wel mocht in oorloch treden tegen Spaengien, sijnde eenige Spaensche ende Portugeesche schepen alrede in Vranckrijck gearresteert. Nu seydt men, dat de coninck in Rochelle gecomen soude zijn den 22 October ende dat tot Rouen soude geviert sijn; - 't is all onseecker. God geve dat salich is, segene ende beware uE., mijnheer, ende alle de sijne voor alle onheyl.

Desen 9. Novemb. 1628.

UE. d.v.M.

Adres: Aen mijn heer mijn heer de Groot tot Parijs.

In dorso schreef Grotius: 9 Nov. 1628. 1628 Utenbogard.

1332. 1628 november 9. Van A. Schottus[4].

Tuae mihi redditae, vir magne, missae Bruxella a D. Oldenbarneveldii f.[5] Antwerpiam, ubi adhuc Dei benignitate sani degimus et quidem in studiis in fessa hac aetate aliisque mala, nobis non gravi ita in studiis acquiescentes vivimus.

Apud te bene esse e tuis facile cognovi ac belli intestini istic finem impositum recepta Rupella nondum tamen externo finito, utinam ne in nostros Belgas cudatur faba[6], qui tot iam annos bellis atterimur.

1 Zie n°. 1066, p. 37 n. 1.

2 Zie n°. 1067, p. 39 n. 9.

3 Gerard van Berckel.

4 Hs. K.B. 's-Gravenhage, 121D3. Eigenh. oorspr.

5 Willem van Stoutenburg; zie n°. 1272, p. 321 n. 2.

6 Vgl. Terentius *Eunuchus* 381.

Assentior hominibus illis non usquequaque fidendum, quare Theodori Canteri *ἀποσπάσματα* tragicorum ac comicorum Graecorum[7] ne pereant atque manibus viri boni consulamus, si typographum istic reperies, qui edat, ubi Graecae in

7 Zie n°. 1312, p. 378 n. 5.

pretio litterae sunt, quae si Parisiis exire sinas lucemque aspicere, quomodo Jacobus Hertelius quinquaginta comicorum sententias Graece et latine Basileae evulgavit[1], per mihi illique civi feceris benigne. Sic a funere nobis alii prodesse studeant.

Quam vellem te quoque patriae, laribus, fideique maiorum restitutum viderem, priusquam haec senis lumina claudantur. Certe in dies sacris operatus, quod opto unice Deum precor, nostris ut castris milites.

Cum Daniele H.[2] usque eo *φιλέλληνες* sumus et videri volumus. Huius profecto Aristarchus in Nonni Evangelium[3] in manibus erat, cum tuae mihi sunt redditae. Quam lepide sexces? nosti reliqua, quem nihil fugit antiquorum scriptorum. Adagialia nostra Novi Testamenti sub proelo apud Plantinianos sudant[4], et *σπεύδουσι βραδέως* temporum credo iniquitate, clauso iam oceano piratarum beneficio, ut vestri loquuntur iurisconsulti, vel ut Hiberae pronunciant gentes, veneficio. Ecquis calamitatum finis? Pacem, Deus, te poscimus omnes. Vale in Domino, nosque constanter non dilige modo, sed etiam adama.

Antverpiae, octavo SS. Coelitum IX^{bri} mense MDCXXVIII.
A. Schottus.

Met andere, blijkens de betiteling 'legato' latere hand:
Inscriptio erat Clariss. doctiss. viro
Hugoni Grotio I.C. Legato Paris.

1333. 1628 november 10. Aan C. Barlaeus[5].

Expertus, Barlaee doctissime, Platoni assentio, qui, post magistrum suum Homerum, Deum eo censuit esse ingenio, ut miscere gaudeat. Magnis iam diu adversis agitatus magna etiam sensi solatia, ex studiis, ex uxoris fide, ex amicorum constantia. Inter haec, ex animo loquor, inter efficacissima pono Poematum tuorum[6] lectionem. Primum enim, quod me tam longus carcer docuit, vim habent mirificam adversus calamitates erigendi animi sacra dogmata, quorum tu praecipua versibus ita expressisti atque ornasti, ut nulla eloquentia ea altius in animum possit infigere. Proximus huic affectui est patriae amor, quem penitus imbibisse tanti mihi onstat et tamen ne nunc quidem eum excutere possum. Hunc tu mihi, acerbum alioqui ob eorum quae perpessi sumus memoriam, amoenitate carminum suavem plane fecisti, seu foedera canis, seu triumphos, seu spem novae praefecturae. Accedunt iam tot artes et studia, in hoc tantum mihi culta, ne cum ceteris iniquus eorum aestimator essem, quae omnia cum Poesi maritasse non alterius quam tui fuit ingenii. Iam vero Vossii laudes, pro eo quo eum diligo amore, quanto cum gaudio legisse me sentis? Nam quae ad me ornandum addidisti, his non accenseo, cum ruboris tantum materia sit supra meritum praedicari. Est tamen et hic quod iuvet nullo imperio, nulla vi apud Lugdunenses

1 Zie n°. 1312, p. 378 n. 7.
2 Daniel Heinsius.
3 Zie n°. 1156, p. 142 n. 5.
4 Verschenen in 1629; zie n°. 1312, p. 378 n. 8.
5 Gedrukt *Epist.*, p. 81; *Barlaei ep.*, p. 244; *Ep. eccl.*, p. 735. Antw. op n°. 1309. Beantw. d. n°. 1364 (zie dl. IV).
6 Zie n°. 1309, p. 376 nn. 2 en 5.

meos extingui potuisse mei memoriam. Pro his beneficiis quid reddam? quod nemo non potest, vota faventia: unum insuper, quod mihi in hac eruditorum turba viventi facile est, ut omnibus innotescat pietas, fides, eruditio, ingenium Barlaei. Rumpantur si volent *οἱ οὐ παρὰ σοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ παρ᾽ ἑαυτῶν ἀεὶ ἐλεγχόμενοι*. Vale, vir doctissime. X. Nov. XVI^{C}XXVIII.

Lutetiae.

Hymnum regi dictum, ubi voles, exspectabimus[1].

1334. 1628 november 10. Aan G.J. Vossius[2].

Ego et studia tua silentis veneror et sermonibus pascor, Vossi optime atque eruditissime. Itaque utrumcunque facias, id ego semper consulam optimi, qui sciam tibi omnium, quae agis, quae nec agis, rationem constare. Gaudeo plane procusas nova incude Partitiones tuas[3], vere Graecae Latinaeque tum sapientiae, tum eruditionis compendium. Utinam aliquando et Etymologicum[4] videamus. Nam Salmasius[5] aliis detinetur nunc quidem in Solinum commentariis tantis ut Plinium aequent[6]; paulo post notis in Canonas Eliberinos[7], ecclesiasticae vetustatis promtuarium. Sed et tu jam forte in Baronio[8] sudas. Sicut in Britannia habes, qui te tuis ponderibus aestiment, ita hic quoque sunt et magni et multi, qui te norunt ac praedicant. Possunt quidem hoc tibi tua opera praestare, sed aliquid hic mihi vindico, quod operum tuorum ego index sum. Itaque cessantibus librariis senatores, episcopi, doctores tua quaerunt, legunt, mirantur. Quo consensu aeque et sine animi morbo judicantium fretus merito contemnis mentes non obscure infectas loliginis succo et se tantum ac sua, interdum et sine rivali amantes. Ad historiarum historiam[9] videbimus, an quid hinc possit accedere ex

1 Deze woorden ontbreken in de editie der *Barlaei ep.* Ter zake n°. 1309, p. 376 n. 5.

2 Gedrukt *Epist.*, p. 81. Antw. op. n°. 1305.

3 Zie n°. 1305, p. 372 n. 4.

4 Nog in hetzelfde jaar verscheen de altera editio van de *Latina Grammatica* onder de titel: *Latina Grammatica, ex decreto Illustr. DD. Holl. West-Frisiaeque Ordinum, in usum Scholarum adornata, multis quidem in locis Lud. Lithocomi verbis, quibus Scholae adsueverant, reservatis: sed erroribus, quibus scatebat, emendatis; inutilibus resectis; pluribus, quae defierent, suppletis; et omnibus meliori ordine dispositis, Studio atque opera Gerardi Johannis Vossii, Editio altera, aliquot in locis castigatior priori; notis vero longe auctior.* Lugduni Batavorum, Ex Officina Bonaventurae et Abrahami Elzevir. Academiae Typograph. 1628. Hierachter met afzonderlijke titels: *Latina Syntaxis, in usum Scholarum Hollandiae, et West-Frisiae, Superiorum auctoritate adornata; passim quidem reservatis fere praeceptis et exemplis Ludolffi Lithocomi; sed plurimis repurgata ab erroribus, etiam superfluis omissis, additis necessariis, atque omnibus meliori ordine digestis, opera Gerardi Io. Vossii. Qui et editione hac altera ad oram notas adiecit.* Lugduni Batavorum. Ex Officina Bonaventurae et Abrahami Elzevir Academiae Typograph. 1628. *Latina Prosodia et artis metricae elementa, in usum scholarum Hollandiae ac West-Frisiae, conscripta ab Gerardo Jo. Vossio.* Lugduni Batavorum, Ex Officina Bonaventurae et Abrahami Elzevir, Academiae Typograph. 1628.

5 De filoloog Cl. de Saumaise.

6 Zie n°. 1051, p. 12 n. 1; met Plinius is Plinius Maior bedoeld.

7 Zie n°. 1210, p. 219 n. 10.

8 Kardinaal Cesare Baronius (1538-1607), kerkelijk geschiedschrijver, wiens voornaamste werk, *Annales Ecclesiasticae*, bedoeld was als tegenhanger van de *Centuriae Magdeburgenses*. Dit laatste was de eerste poging, door Mathias Flacius ondernomen, om de algemene kerkgeschiedenis vanuit protestants oogpunt te behandelen.

9 Zie n°. 1305 en n°. 1230, p. 249 nn. 7 en n. 8.

regali bibliotheca, quae *κτήσει* est Ragaltii[1], *χρήσει* Salmasii. Et tamen nec Rigaltius dormit. Vidisti, ut puto, Tertullianea quaedam ab ipso edita ex antiquissimo Agoberti Episcopi Lugdunensis codice multis partibus emendatiora[2]. Ego Annales meos Belgicos[3] relego et cum scriptoribus plurimis Hispanis, Italis, Gallis, Belgis confero. Adscribo interdum aliquid ad Notas *εἰς τὰ τέσσαρα*[4], magni quidem praeter haec nihil nunc quidem molior. Dum saluto, dum salutor magna pars temporis effluit. Ita Lutetiae vivitur. Resalutant te omnes, praesertim mea ac mei et tecum tuam[5] ac tuos.

Vale, vir optime non minus quam eruditissime. X Novembris, XVI^{c}XXVIII.

Tuus semper

H. Grotius.

1335. 1628 november 10. Aan Th. Schrevelius[6].

Quanti me facias, Schreveli doctissime, et olim expertus sum cum Orationem meam Amstelodami habitam, id est Cassandrae vaticinium tam verum quam non creditum, latino cultu induisti[7], et nunc quoque video, cum carissimum pignus meae potissimum tutelae commendas. Utinam sane aedium familiaeque meae ea esset ratio, ut morem tibi gerere liceret; libenter sane pro virili praemium tibi persolverem ejus laboris, quem patriae et tot honestis domibus impendis. Nunc quod potui cum Mairio[8] sociavi consilia, qui te de omni eo, quod hic sperari potest, plenissime edocebit. Quod si huc mittere eum perstas, praestabo quod libenter aliis, ipsi libentissime, ne quid, quod meae sit potestatis, desideret. Iuvabo assidue monstrando, consulendo, hortando etiam, et ut de alieno quoque liberalis sim, efficiam, ut eos norit, qui literarum laudibus aut alia per decora excellunt.

Rupellae deditio in praesens res protestantium in his cis Ligerim partibus valde in tranquillo locat. In futurum licet bene sperare. Ceterum urbium omnium nulla est hac nostra tutior ob insignem regentium et authoritatem et diligentiam. Tum vero omne genus forense satis frugi est et ab aulae moribus longissime distat. Id vero plane tibi persuadeas velim nihil mihi fore grave, quod mihi abs te erit impositum.

Lutetiae, X Novembris, XVI^{c}XXVIII.

Tibi addictissimus

H. Grotius.

1 Nic. Rigault; zie n°. 1189, p. 188 n. 2.

2 *Q. Tertulliani libri IX ex Cod. MSto Agobardi emendati, cum observationibus Nic. Rigaltii*, Parisiis 1628; enige jaren later kwam het werk uit onder de titel: *Tertulliani Opera a Nic. Rigaltio recensita, et illustrata notis et indicibus, atque glossario sermonis Africani.* Parisiis 1634, waarvan een tweede druk, eveneens te Parijs, in 1641 verscheen.

3 Zie n°. 1325, p. 391 en n. 10 aldaar.

4 Zie n°. 1189 en II, p. 27 n. 1. Zie ook Ter Meulen-Diermanse, n°. 1135.

5 Elisabeth Junius; n°. 1087, p. 61 n. 7.

6 Gedrukt *Epist.*, p. 81. Schrijver was Theodorus Schrevelius (1572-1653), sedert 1625 rector van de Latijnse School te Leiden; zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 849 remarque 2.

7 De rede, die Grotius in 1616 te Amsterdam had gehouden; Ter Meulen-Diermanse, n°. 844.

8 De Leidse uitgever Jean le Maire.

1336. 1628 november 11. Aan N. van Reigersberch[1].

Mon frère,

Ick heb de uwen van den XXIIe door de suite van de gedeputeerden gaende nae Orangie ende dye van den XXIX door de ordinarisse bode wel ontfangen.

In 't publyck hebben wij hyer geen verandering. De capitulatie van Rochelle is wel onderhouden, maer den geweesde maire Guiton[2] belast te vertrecken thyen mijlen van de stadt. Madame ende madamoiselle de Rohan[3] - dye men sustineert te zijn buyten de capitulatie, omdat van haer niet speciael en is bedongen ende zij onder de naem van manants de la Rochelle niet en mogen passeren - worden tot Niord op 's conincx costen getracteert ende bewaert, alwaer zij gebracht zijn door een van 's conincx coetsen, doordyen sij haere paerden hadden opgegeten ende haer volck het leer van haere coetse. Dese zijn als ostagers, om Rohan[4] wat in te toomen, dye noch met den coning niet en heeft besloten, ter contrarie heeft een plaetse ingenomen genaemt Emargues. Montaigu[5], dye selff nae Engelant was gegaen, is wederom gecomen, evenwel werdt de paix met Engelant noch niet gepubliceert. Dese onseeckerheyt is oorsaeck, dat men niet en weet, off de trouppes van den coning sullen gaen nae Italië voor den hertogh van Mantue[6], dye groote instantie doet, ofte nae Languedoc, om de ongehoorsaeme steden tot reden te brengen. Den coning is te Saumur ende gaet nae Dordain, hyerontrent op de jacht, om dye van Parijs tijdt te geven om alles gereedt te maecken tot zijn inhaeling.

Op huyden heb ick Clemens[7] gesproocken ende de affectie van Gallus[8] ten hoochste gerecommandeert. Hij seyde, soo hij Vrancrijck van doen hadde, dat hij hulp soude vinden. Evenwel can ick niet verswijgen, dat te hooff gerucht is, dat vanwegen Vranckrijck met de heer van Valckenburgh[9] werdt gehandelt ende dat men hem voor zijn goedt, dat hij in Hollant heeft, hyer wil recompense geven. Ick hoop beter. Boutard[10] doet hyer 't gerucht loopen, dat Baugy[11] zeer quaelijck is ontfangen. Clemens gelooft daer wat van. 't Sal goed zijn, dat Anthemius[12] weet, dat wij vrunden hebben ende dat veele nae mij verlangen ende dat hij uyt verscheydene sulcx magh verstaen om verseeckert te zijn. Den

1 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H13c. Eigenh. oorspr. Voor de brief door Maria ingesloten zie bijlage n°. 11, p. 463.
2 Jean Guiton, in 1585 te La Rochelle geboren, was aanvankelijk koopman. Later, in 1622, werd hij commandant van de vloot van zijn vaderstad en gedurende het beleg in 1628 tot burgemeester gekozen, in welke hoedanigheid hij het verzet van de burgerij zo goed hij kon steunde. Na de overgave van de stad verbannen werd hij vervolgens officier bij de koninklijke Marine en stierf in 1654.
3 Catherine Parthenay, vicomtesse de Rohan, en haar dochter Anne.
4 Henri de Rohan, de aanvoerder der hugenoten.
5 Walter Montaigu; zie n°. 1200, p. 205 n. 1.
6 Carlo Gonzaga.
7 Zie n°. 1279, p. 333 n. 5.
8 Frederik Hendrik.
9 Jan de Hertoge van Osmael, heer van Valkenburg, gouverneur van het prinsdom Orange.
10 Zie n°. 1137, p. 117 n. 10.
11 Nic. de Baugy, de nieuwe Franse gezant in Den Haag.
12 Nic. de Baugy.

tijdt comende sal men syen, off men hem wil ende can gebruycken. Dye preparatiën connen niet als goed doen.

't Is mij lyeff, dat uE. op 't proces[1] denckt. Van Grol[2] had ick alrede gesproocken met Tavernier[3], dye hyer de beste caerten maeckt, maer alsoo hij geen boecken en magh vercoopen ende de libraires hem niet als sober loon willen geven, soo en heeft de saeck niet voortgewilt. Ben oversulcx in twijffel, off ick het schrift met de caerten niet en behoor over te senden om daer uytgegeven te worden. Soo men een beter caert can crijgen van 't belegh dan de gedruckte, 't soude goed sijn; maer veel gelds te hangen aen een saecke, waeruyt ick geen proffijt en verwacht, is mij ongelegen.

De prinse van Modene[4] heb ick hyer al uyt mijselve verdedight, doe soo vast bij alle occasie goede dyensten sonder eenige recompense, gelijck oock van dage de souveraineteit van den prins van Orangie zeer heb gedefendeert tegen de pretensie van Vranckrijck. 't Is mij lieff, dat Numerianus[5] couragie toont. Dat van Alcmaer gaet oock niet heel quaelijck. Ick verlang te weten, wat van Diocletianus[6] sal werden. Alsoo ick uE. brieff door een van de dyenaers van de gedeputeerden van Sijn Ex^{tie}.[7] hadde ontfangen, soo ben ick geweest om deselve te begroeten ende den eene dagh haer niet gevonden hebbende, ben 's anderendaegs weder gegaen ende heb gevraecht nae d'heer Verdoes[8], alsoo ick dye van ouds kende. Sij waeren in besoigne met den advocaet Alouette[9], doch is evenwel Verdoes bij mij gecomen, dyen ick heb onderricht van al hetgunt ick van de saeck van Orangie uyt Juliaen[10], uyt de vrouw van Valckenburgh[11], uyt de secretaris van den heer van Valckenburgh[12] ende uyt zijne brieven had vernomen. Ick hoop alles wel sal gaen, alsoo sij soecken hem alle diffidentie te benemen. Hij vraegde, off ick aen den heer van Valckenburgh niet schrijven en wilde. Ick seyde te sullen sulcx doen ofte laeten, nae dat hij soude goed vinden. Hij meende het conde niet dan goed doen. Soo hij bij mij comt, 't welck hij noch niet en heeft gedaen ende soo ick meen niet doen en sal, soo sal ick schrijven. Hij vraegde, off ick de ambassadeurs[13] sagh ende zij mij. Ick seyde neen, om de last, dye eertijds, doen Voochd[14] ende anderen in de Staten-Generael saeten, aen Langerac[15] was gegeven. Dat ick niet gewent en was te gaen dan daer ick wel wierd onthaelt. Alsoo hij oock vraegde, off mijn pensioen wel betaelt wierd, seyde ick, hoewel ick oock daerin was getraverseert bij de voorgaende legatiën, dat ick evenwel door veele vrunden, dye ick hyer hadde, de saecke had gehouden in goede poincten

1 Het proces betreffende de verbeurd verklaarde goederen, waarvan herhaaldelijk sprake is in de brieven aan Willem de Groot en Nicolaes van Reigersberch.
2 Zie n°. 1304, p. 371 n. 1.
3 Ook genoemd in n°. 1256; zie aldaar p. 297, n. 2.
4 Waarschijnlijk wordt bedoeld Alfonso (III) d'Este, 1628-1629 hertog van Modena.
5 Amsterdam.
6 Cornelis van der Myle.
7 Van der Does en Montens, door de prins naar Orange gezonden.
8 Mr. Jacob van der Does, raadsheer van de prins.
9 Ook genoemd n°s. 1125 en 1152.
10 Zie n°. 1150, p. 131 n. 7 en n°. 1152, p. 134 n. 4.
11 Josine de Bie.
12 Mij niet bekend.
13 Fr. van Aerssen en Caspar van Vosbergen.
14 Wellicht Nicolaes de Vooght; zie II, p. 19 n. 6.
15 Gideon van den Boetzelaer, heer van Langerak.

ende, als sulcx soude failleren, off dat niemant dan catholyck hyer aengenaem soude zijn, dat ick ellewaert wel meerder proffijt wist te doen. Wij spraecken oock van de saecke van 't landt ende van 't redres door de electie van de magistraten. Ick seyde sulcx langsaem toeging ende dat het verdryetigh was, dat daerentusschen de predicanten gevangen bleven[1] ende soo voort. Van Mede[2] seyde hij eens gesproocken te hebben door last, maer seyde iterativelijck, dat hij hem wel most wachten, 'twelck mij bedencken gaf, dat men niet garen veel voor hem doen en soude. Ick verhaelde hem, dat den cardinael de Rochefoucauld[3] geseyt had, dat als den coning meester soude zijn van de steden, dat men dan een synode van Vrancrijck soude vergaderen, daer de aertsbisschoppen, bisschoppen ende doctoren soude sitten, oock eenige van 's conincx raiden tot de directie; dat men daer soude ontbyeden twaelff van de gelieffdste predicanten der gereformeerden, dye men soude ondervraegen op alle poincten van 't gelooff, hooren, wat sij tegen de publycke leere, dye soo lang geduyrt, te seggen hadde, doch met behoorlijcke reverentie. Dat men haer daernae soude doen uytgaen, haere schriften, soo sij eenige wilden overgeven, ontfangen, in haere absentie deselve nae behooren examineren, vonnis wijsen, soo sij dat wilde volgen, ofte andersins afstandt doen van te predicken, seer wel, soo niet, dat men haer nae andere landen soude doen gaen ende alsoo meten met de maete, dat haere confraters met haere approbatie anderen mede hadden gemeten. Ick voegde daerbij, dat ick hoopte, dat de anderen heren van 's conincx raidt van sulcken advys niet en soude zijn, maer dye van de religie bij de vrijheyt van haere conscientie ende exercitie, sonder welcke de conscientie niet lang behouden en can werden, soude laeten. Ick seyde hem, dat Gallus, als het nood waer, hyer vrunden soude vinden ende onderrechte hem van alles soo veel ick conde. Hij seyde oock last te hebben van den prins om eenige stoffe te coopen ende daervan spreeckende met de ambassadeurs, dat hij verstaen had, dat de heer Vosbergen[4] mijn huysvrouw gebruyckte, 't welck ick seyde waer te zijn ende boodt hem haere dyenst aen. Spreeckende van d'Espesse[5] seyde hij, dat deselve een quade genegentheyt hadde gehadt tot het landt ende Sijn Es^{tie}., meest door het aendrijven van Aurelianus[6]. Ick stond sulcx toe ende dede daerbij, dat hij tot noch toe den coning niet en hadde gezyen; oock 't en waere hij vrunden had van groot credyt, dat hij peryckel soude loopen van quaelijcker getracteert te werden; dat Baugy last had om anders te gaen. Op 't schyden seyde hij, dat hij hoopte, dat wij op sijn wedercomste uyt Orangie malcander souden zyen. Mij comt 't voor, dat op 't propoost van de electie, ick seyde verstaen te hebben, dat onlancx tot Rotterdam een contraremonstrant was geprefereert, daer nochtans anderen oock stonden op de nominatie. Hij seyde, dat de prins seyde, dat men sulcx bij wijlen most doen, omdat het niet te plomp soude schijnen, maer dat men meer vorderde met een remonstrant dan men verachterde met drye anderen, omdat de remonstranten veel cloucker luyden waeren. Ick en seyde daerop niet veel, maer mij docht, dat men sonder soo swacke insichten de cloucste ende vroomste wel altijdt behoorde te prefereren.

1 Zie n°. 1067, p. 39 n. 9.
2 Johannes Wtenbogaert.
3 François de la Rochefoucauld (1558-1645), kardinaal gecreëerd in 1607.
4 Caspar van Vosbergen.
5 Charles d'Espesse, de gewezen Franse gezant in Den Haag.
6 Fr. van Aerssen.

Soo datelijck verstae ick, dat de gedeputeerden zijn vertrocken op huyden, welcke is den XI November XVI^{c}XXVIII.

UE. dyenstwillige broeder
H. de Groot.

In margine staat het volgende:

Mij dunckt, dat de Vranchoysen geresolveert zijn mids de advantaegie, dye zij hebben, niet af te wijcken van het tractaet, dat met Langerac was besloten ende dat d'anderen alles uyt jalousie op poinctilles, soo men hyer seyt, hebben getraverseert[1].

't Stuck van de groote fortificatie van Orangie mij bij eenige van 's conings dyenaers zijnde geobycieert, heb ick geseyt, dat het niet en is het werck van dese prins ende dat men van dese geen ombragie moet hebben, dat hij soude willen voeden de tweedracht in 't rijck.

Wilt den casteleyn Gool[2] doen weten, dat ick zijn brieff wel heb ontfangen ende sorge sal draegen voor hetgunt hij schrijft, dat ick zijn E. soon noch niet en heb vernomen. Ick bid uE. ende mijn broeder aen mess^{rs}. de Thou[3] alle courtoisie te bewijsen, dye mogelijck is. Sij hebben veele ende groote vrunden. Acht duysent man zijn besich met de vesten van Rochelle te demoleren, dat sal cort werck maecken. Grossetière[4], dye vanwegen dye van Rochelle was gesonden in Engelant ende in 't wedercomen was gevangen, blijft noch gevangen, als niet zijnde begrepen in de capitulatie. Veele vresen, dat men aen hem een exempel sal willen statueren. Ick hoop de paix met Engelant alle soodaenige rigeurs sal beletten.

Wilt mij met den eerste van de caerte van Grol bescheydt laeten weten. Den libraire sal misschyen tot reden comen.

In dorso schreef Reigersberch: broeder de Groot tot Paris den XI Nov. 1628. Madame de Rohan heeft haer paerden gegeten, haer volck het leer van de coetse.

1337. 1628 november 15. Aan Willem de Groot[5].

1 Het subsidieverdrag van Compiègne, dat in 1624 voor drie jaar gesloten was, werd in 1627 door Gideon van den Boetzelaer vernieuwd, echter niet door de Staten-Generaal bekrachtigd; zie Poelhekke in *Alg. Gesch. der Nederl.* VI, p. 239 vv. Zie ook n°. 1138.

2 Dirk Pietersz. Gool, kastelein van het Hof van Holland te 's-Gravenhage, eerste klerk bij de Raad van State en sinds 1618 griffier van de lenen van Holland.

3 Twee van de zonen van Jacques Auguste de Thou; zie n°. 1308.

4 Charles Le Veneur, sieur de Bréault dit La Grossetière. Hij verliet de stad in mei 1628 om naar Engeland te gaan en werd bij zijn terugkeer in Frankrijk in augustus van hetzelfde jaar gearresteerd en te Poitiers wegens verraad en struikroverij ter dood veroordeeld. Zijn executie volgde in november.

5 Gedrukt *Epist.*, p. 811.

Redit ad vos Mairius[6], frater optime, cui exemplar dedi Apologiae[7], ut eam in Germania edendam curet, ubi multum desideratur ejus lectio. Dedi et Tileni scripta Gallica[8], tum adversus Rupellanos, tum adversus synodistas. Cupiit

6 De Leidse uitgever Jean le Maire.

7 Zie n°. 1199, p. 201 n. 5.

8 *Advertissement à l' Assemblée de La Rochelle*, 1621 en 1622; *Considérations sur le canon et serment des églises réformées conclu et arresté au Synode national d' Alais pour l'approbation du Synode tenu à Dordrecht*, 1622; *La doctrine des synodes de Dordrecht et d' Alez, mise à l'épreuve de la pratique*. Paris, 1623.

etiam habere mea, quae ex sacris literis in Belgicos versus transtuli[1], et de Baptismo disticha eodem sermone[2], ut simul cum sex libris[3] recudat. Hoc jussi a te peti. Neque enim dubito, quin habeas. Aberravit ab illo grege Carmen in passionem Dominicam[4], quod adjici poterit. De Institutionibus juris[5] neque obligavi me neque spem resecui. Rogo de omnibus, quae ad hanc deliberationem pertinent, certum me facias, nam ubi de editione constitutum erit, facile inveniemus per quem mittatur codex. De Grolla[6] et Iure belli[7] adhuc incertus sum, quid facere debeam; de Grolla maxime ob tabulas, quas bene incidi potissima operis gloria est.

Leges, in quas dedita est Rupella, bene servatae sunt et suspendi puniti, qui reformatorum ecclesiam vi temeraverant; nec quisquam reformatorum jussus aulaea tendere cum corporis Dominici symbolum more romanensi rege ipso prosequente per urbem ferretur. Mater et soror Rohaniorum[8] a rege adversus longam famem refoventur, sed ita ut custodes adsint, quod salva fide fieri dicitur, quia speciatim nihil de illis convenerat et generale nomen habitantium Rupellam non satis in illas congruat. Copiae regis disjectis jam Rupellae munitionibus partim Italiam, partim Languedociam spectant huc aut illuc majore sui parte incubiturae, prout in utramque partem spes se pacis aut belli necessitas ostenderit.

Golium[9] nondum vidi; id patri ejus, palatii custodi, qui ad me scripsit, dicas velim. Dicitur Amstelodami vivere Suffridus Sixtinus[10]. Is a Bergensi, mercatore Francofurtensi[11], emisse dicitur manu conscriptos Gruteri ilbros, in quibus ingens supplementum inscriptionum[12]. Id si edere constituit, puto nos Roma habere posse supplementum alterum cum illo conjungendum[13], quod ex omnibus Italiae et Hispaniae locis allectum est.

1 *Christelicke gesanghen ghetrocken uyt het Oude ende Nieuwe Testament*, 1621; zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 127.

2 *Vraghe en antwoordt*: *over den Doop*, 1618; zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 59.

3 *De Veritate religionis Christianae*; Ter Meulen-Diermanse, n°. 944.

4 Zie de uitgave van 1648 van *Bewijs Van de Ware godts-dienst, Gestelt in ses Boecken*. Alsmede: *Een uyt-legginge op 't Gebedt onses Heeren Jesu Christi. Met een t'samen-sprake over den Doop. Ende een betrachtinge des Lijdens Christi* ..... t' Amsterdam, By de Weduwe van Rieuwert Dircksz. van Baardt. Anno MDCXLVIII; Ter Meulen-Diermanse, n°. 145.

5 Zie n°. 1143, p. 125 n. 1.

6 Zie n°. 1304, p. 371 n. 1.

7 Voor de herdruk, waarvan in de brieven van deze jaren herhaaldelijk sprake is en die eerst in 1631 verscheen, zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 567 en remarque 2 aldaar.

8 Zie n°. 1336, p. 404 n. 3.

9 Jacobus Golius (1596-1667), zoon van de in n°. 1336, p. 407 en n. 2 t.p. genoemde Dirk Pietersz. Gool. Na zich aanvankelijk op de studie der geneeskunde, mathematica en astronomie te hebben toegelegd werd hij in 1618 leerling van Erpenius en tevens diens vriend in de beoefening van het Arabisch. Hij maakte vele studiereizen naar het Nabije Oosten en volgde in 1625 de inmiddels overleden Erpenius als hoogleraar in het Arabisch op. Hij vertrok datzelfde jaar voor een studiereis naar het Oosten. Na zijn terugkeer in 1629 werd hem een tweede professoraat opgedragen door zijn benoeming tot opvolger van Willebrord Snell van Royen - Snellius - (1580-1626). Hij bracht van zijn reizen een kostbare verzameling oosterse manuscripten bijeen.

10 Zie n°. 1306, p. 373 n. 10.

11 Zie n°s. 1306 en 1319.

12 Zie n°. 1317, p. 385 n. 1.

13 Vgl. n°. 1330 en p. 398 n. 4 aldaar.

Mousterius[14], pictor egregius et reginis[15] regique carus, ad ornandam suam

14 Daniel Dumoustier (1574-1646).
15 Maria de Medici en Anna van Oostenrijk.

rerum exoticarum supellectilem valde me orat, ut sibi nanciscar ligni frustulum, quantum maximum reperitur, unde isti vermes pullulant, quales Puteanis[1] nuper a te acceptos dedi. Ait ille frequens esse id *ζωόφυτον* in mari Baltico et siquid maris ulterius; et ex conchis illis enasci anates aut anseres, quos Rotgansen vocant, Scotiae arboribus nasci falso creditos. Ego ei etiam cum impendiolo aliquo gratum cupiam facere.

Rogo officiosissime salutes parentes, sororem[2], tuam[3] et ipsius[4] conjugem, liberos, propinquos et amantes nostri omnes.

XV Novembris XVI^{c}XXVIII.

Tui amantissimus frater
H. Grotius.

1338. 1628 november 16. Aan Willem de Groot[5].

Dum moratur Mairius[6], mi frater, iterum ad te per eum scribo, mitto autem narrationem Rupellensem editam[7], cum qua fide dignorum literae congruunt. Praeterea cum videam hic nullam spem esse, ut inter librarium et tabularum sculptorem conveniat, in quam rem laboro jam mensem prope, integrum suadentibus amicis mitto ad te et *ἀποσπασμάτιον* historiae de Grollae obsidio et annexis anni 1627[8] et eo pertinentes tabulas. Frater Reigersbergiorum maximus[9] spem mihi fecit tabulae Bergarum exactioris manu delineatae: cujus *ἀπόγραφον* ad me mittere voluit, sed monebo, ut mittat in Hollandiam. Ea substitui loco editae poterit. Senator Reigersbergius[10] itidem spem facit exactioris tabulae ipsius obsidii; ea quoque si obtinetur, erit vice alterius substituenda. Tabula fossae inter Rhenum et Mosam[11] erit in formam minorem contrahenda, ut respondeat ceteris tabulis. Omitti poterunt non ornamenta tantum, sed et longius absita loca. Tria castella obsidionis ad Grollam facile conjungi poterunt et typus ille umbraticus castellorum adjungi aut ipsi tabulae obsidionis ad latus, ubi sunt typi. Cetera diagrammata orthographica in unam tabulam compingi poterunt simul cum figura receptuum, ne nimium excrescat numerus tabularum. Nihil tamen rigide praescribo, in distributione ista consuli possunt talium artifices. Sed facta distributione margini historiae asscribendum erit Tabula I. Tabula II. Tabula III. Tabula IV. Tabula V. Tabula VI. Tabula VII. Ipse postea haec margini asscripsi et tabulas numeris notavi. Puto ex usu futurum, ut etiam Belgicis vocabulis non propriis, sed appellativis in tabula Sandflitae et Bergarum addantur aut eodem loco, aut alicubi loco vacante ejusdem significationis latine, ut omni lectorum generi consulamus. Exemplaribus mihi aliquammultis opus

1 Zie II, p. 66 n. 7.
2 Adriana de Groot.
3 Alida Graswinckel.
4 Frederik van Losecaat, met wie Adriana gehuwd was.
5 Gedrukt *Epist.*, p. 812.
6 De Leidse uitgever Jean le Maire.
7 Het aantal tijdens het beleg verschenen geschriften is zeer groot. Het valt niet uit te maken, over welk het hier gaat.
8 Zie n°. 1304, p. 371 n. 1.
9 Johan van Reigersberch.
10 Nicolaes van Reigersberch.
11 Fossa Eugeniana; zie n°. 1219, p. 234 n. 9.

erit apud vos, hic in Gallia et in Brabantia, nam et inde adjutus sum. Buonus[1] pro libro de Iure belli[2] mihi dedit ducenta exemplaria, in his sexaginta cartae optimae et ex his sexaginta compacta triginta et ex his triginta duodecim ornatiora, quae proceribus tradi honeste possunt. Hoc scriptum non labore mihi tantum, sed et impendio stetit aliquo. Tamen nihil praescribo, scio non omnia ab omnibus posse obtineri. Explora plurium animos et adjuvante senatore Reigersbergio da operam, ut tabulae quam accuratissime incidantur.

Vale, mi frater.

16 Novembris 1628.

Librarii hic omnes parati sunt dare quae petii exemplaria, sed non reperiuntur hic tabularum sculptores aequo pretio. Ideo cogor haec ad vos mittere.

Tuus
H. Grotius.

1339. 1628 november 18. Aan N. van Reigersberch[3].

Mon frère,

Gelijck ick ontfangen heb de uwen van den V^en^ November, soo hoope ick, dat uE. oock ter hande sal zijn gecomen deghene, dye uE. miste. Opdat uE. het overgaen van Rochelle te eer soudt weten, heb ick buyten de ordinarissen tijdt extraordinaris een brieff gehazardeert over zee ende een over Bruyssel[4]. Ick sende uE. nu de articulen, dye zeer wel zijn onderhouden.

Door Le Maire[5] heb ick op huyden gesonden een récyt[6] van de principale saecken binnen Rochelle gepasseert, 't welck conform is de brieven, dye bij veele ende verscheyde werden geschreven. Guiton[7], dye lest maire is geweest, is belast thyen mijlen buyten de stadt hem te houden. Hem werdt te laste geleyt, dat hij als den heraut van den coning was gecomen om de stadt te sommeren, 't gerucht gestroyt heeft, dat de coning van ghene conditiën en wilde hooren, maer de stadt hebben op genade ende ongenade; dat daernae een spye van den coning, zijnde gevangen in de stadt ende gecondemneert te sterven, den maire hem hoop gegeven heeft van leven, soo hij op de ladder sijnde wilde verclaeren, dat in de lesten raedt van den coning was besloten niemant van de burgers het leven te gunnen. Dese opinie, door soodaenigh beleydt van de magistraten ende daerenboven door zeer hevige predicatiën ingeprent zijnde in de herssenen van de gemeente, heeft het volck tot soo groote opiniastreteit ende miserie gebracht.

Montaigu[8], soo uyt Engelant was gecomen met last - soo men meent - om het secours van Rochelle met alle macht te tenteren, vindende de saecke in andere staet door het overgaen van de stadt, is wederom terugge getrocken met de gantsche vloot. Eenige meenen, dat daer een stille surchéance is besloten

1 De Parijse uitgever, die op 22 april 1628 was overladen.
2 In 1625 bij Buon verschenen; zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 565.
3 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H13d. Eigenh. oorspr.
4 N°s. 1328 en 1327.
5 Zie n°. 1338, p. 409 n. 6.
6 Zie n^o^' 1338, p. 409 n. 7.
7 Zie n°. 1336, p. 404 n. 2.
8 Walter Montaigu; zie n°. 1200, p. 205 n. 1.

Rohan[1], dye voor het overgaen van Rochelle hem genegen toonde tot accord, aerselt nu. Nopende de moeder ende suster[2], dye tot Niord sijnde den cardinael[3] seyt, dat sijselve guarde versocht hebben tegen de onstuymicheyt van de gemeente. Den coning meenen wij hyer te hebben tegen het eynde van de maendt.

Ick heb mijn schrift ende de caerten van Grol bij noodt door Le Maire aen mijn broeder gesonden[4], om daer, soo men 't goed vindt, uytgegeven te werden, alsoo ick hyer een maend lang tevergeefs tracht om een libraire ende een plaetsnijder daerover te accorderen. De costen van 't plaetsnijden is hyer het derde paert hooger ende de libraires willen te veel winnen. Soo uE. dye caerte met de handt gemaeckt becomt, sal goed zijn deselve in plaets van de gedruckte van 't belegh van Grol te employeren; insgelijcx oock, soo eenige perfecter caerte van Bergen op Zoom te crijgen is, daervan ons broeder de rentemeester[5] mij hoope geeft.

Ick keer wat weder tot Rochelle, mij verwonderende over het groot geluck van den coning ende den cardinael. Nae 't overgaen heeft men met een schip een prouff gedaen op de machines, gemaeckt tot defensie van den dijck. 't Schip heeft het alles gebroocken ende daernae een tempeest heeft den dijck op veele plaetsen geopent, soodat de Engelschen met gemack hadden connen passeren.

Onse extraordinarissen[6] ende alle haere suite sijn soo Engelsch, dat sij niet en connen dissimuleren, waerom ick niet en gelooff, dat men haer zeer sal willen gebruycken. 't Is noch onseecker, waer de handeling tusschen Vrancrijck ende Engelant vallen sal. Ende nopende het tractaet met ons landt is apparent, dat dye van 's conings sijde met haer groote prosperiteyt haer wat stijf sullen houden. Een van de domestycquen van onse extraordinarissen - buyten twijffel door informatie - seyt hyer in ons huys opentlijck, dat de prins in de electie van Nieupoort[7] gedaen heeft tegen de privilegiën ende dat men sulcx niet meer en sal verdraegen. Dat oock het lichten van wachten tot Amsterdam niet langer duyren sal dan tot Februarius ende, soo men daer weder stelt gelijcke burgemeesters, dat de Staten-Generael deselve ende de vroedschap sullen veranderen ende dat de prins belast zijnde hem daertoe sal moeten laeten gebruycken, als bij eede verplicht zijnde de religie van de Dordrechtsche synode alleen te mainteneren, 't welck met sulcke magistraten niet en can geschieden.

Clemens[8] ende anderen geven hoope, dat men in ons landt meer wercx sal maecken van deghenen, dye voor Verus[9] sijn geweest. Anthemius[10] dyent onderhouden op de manier als ick voor desen heb geadviseert[11]. Nopende Numerianus[12], ick ben uE. geobligeert voor de groote sorge, doch alles overleg-

1 Henri de Rohan, de aanvoerder der hugenoten.
2 Zie n°. 1336, p. 404 n. 3.
3 De Richelieu.
4 Zie n°. 1338.
5 Johan van Reigersberch.
6 Fr. van Aerssen en Caspar van Vosbergen.
7 Johan Florisz. van Nieupoort, door Frederik Hendrik in oktober 1627 tot burgemeester van Utrecht benoemd buiten de voordracht van de vroedschap om; zie Rogge, *Wtenb. en zijn tijd* III, p. 145.
8 Zie n°. 1279, p. 333 n. 5.
9 (De koning van) Frankrijk.
10 Nic. de Baugy.
11 Zie n°s. 1316 en 1336.
12 Amsterdam.

gende dunckt mij, dat het beter is, dat ick door goede dyenste vrunden maecke, dan dat ick loon soude daerover ontfangen. Want het eene is weynigh ende onseecker; het ander, als daer ijver bij waer, soude mij ende mijne kinderen in beter staet connen stellen.

De resident van den keyser[1] sal hyer haest weder zijn. Indyen hij mij eenige ouverture doet, sal ick wel hebben te bedencken, wat ick behoor te doen. 't Is schyer lang genoech gewacht. Wilt mij doch van alles nae gewoonte adviseren.

Den XVIII Novembris XVI^{c}XXVIII.

UEd. dyenstwillige broeder
H. de Groot.

Alsoo eenige soldaten in de kerk van de gereformeerde eenige insolentie hadden gepleecht, soo heeft de coning gewilt, dat deselve soude gehangen werden. Maer door dye van de religie verbeden zijnde heeft haer evenwel doen geven de scippade (?). Ende als de processie omme ging met het sacrement, heeft hij niet gewilt, dat yemant van de religie gedwongen soude werden tapysseryen te hangen voor de deur. Dit gaet wel, mede dat het duyre.

Adres: Mijnheer Mijnheer Reigersberg, raidt in den Hoogen Raide in Hollant.

Port. In 's Gravenhage.

In dorso schreef Reigersberch: broeder de Groot den XVIII Nov. 1628. Guiton, maire van Rochelle, belast thien mijlen van de stat te vertrecken; hem wert te last geleyt:

1. Als een herault quam
2. Een espion, die soude hangen

Moeder ende suster van Rohan seyt de cardinael hebben selffs guarde versocht.
Prouff gedaen nae het overgaen van Rochelle op de machines.
Een van Vosb. suite seyt d'electie van Nieupoort is gedaen tegens de privilegiën.
Discourssen van de domestycque op de saecken van Amsterdam.
Van Numerianus nopende B(?) sij selven dient gecommuniceert.
Insolentie van soldaten in Rochelle in de gereformeerde kercke gepleecht gestraft.

1340. 1628 november 19-20. Van J. Brasser[2].

Laus Deo. Den 19 November 1628. In Amsterdam.

Mon cousyn,

Ick hebbe uwer E. bryeven van 21. ende 28 octob. mitsgaders dye van 4 deser wel ontfangen, uwe E. danckende vant advys.

De ijveraers alhyer zijn ten hoochsten verwondert, dat zijn Ma^{t}. dye van Roschel in genade heeft angenomen sonder bloetstorting met behoudenis van goet ende

1 Zie n°. 1200, p. 206 n. 5.

2 Hs. Bibl. Gem. Rotterdam, coll. Rem. Kerk, cat. v. hss. n°. 811. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Oud-Holland* IX (1891), p. 255.

religie; meynen, dat het op een quade moer leyt. In somme: een volck, dat nimmermeer tevreden es.

Ontrent 5, 6 weecken geleden hebben de heeren borgemeesteren deser stede verre bij de meerheyt van stemmen in de 36-raden ende met goetvinden van Zijn Ex^{tie}. noch angenoomen 300 soldaten ende zijn de ratelwacht gebracht op 150 koppen ende mede onder een compagnie des noodt gereduceert, zoodatter tot des stadts beschermínge zijn - buyten de schutterije - ontrent 1000 man thoochste. Over dit annemen van dese 300 soldaten es bij de kerck ende wat daeraen dependeert seer groot miscontentement, seggende, dat se angenoomen zijn tot verdruckinghe van de waere gereformeerde religie, ende men schijndt hemel ende aerde te willen bewegen om sich daertegens te canten, oock soot schijndt omme de magistraet te tracteren, als in den jare 1578, gelijck uwe E. breder wt het bijgaende fameuse bouckxken sal konnen syen, dyergelicke noch een over ontrent 3 weecken wtgekoomen was[1]. Wt alle twelck uwe E. naer zijne expirientie wel sal konnen oordelen, dat dese stadt - Godt betert - swaricheyt over thooft hanckt. Gisteren tot een begin zijnder 18 off 20 schutters voor de heeren borgemeesteren geweest, daeronder eenen nestelmaker van zijn ambacht, diet woort dede, seggende, dat zij nyet en wilden eedt doen off waecken onder Jan Claess. Vlooswijck[2], nu onlangs bij den chrysraet tot capiteyn gemaeckt. De magistraet insonderheyt borgemeesteren houden sich courageus, nyetjegenstaende men sekerlick gelooft de schutterije bij enige raetspersoonen, oock nyet weynich bij die van de kerck jegens dselve werden opgereuyt. Hoet voorts wil affloopen, leert den tijt.

Op 15 deser zijn angekoomen 2 jachten bij P^{t}. Heyn affgesonden tijdinge van denselve brengende, dat hij op koomende wech es met een beuydt van tminste 130 tonnen gouts waerdich, meest in contanten, als hebbende verovert sonder slach off stoot int eylant Cuba in seecker baye genaempt Matanca de Westindise vloot van Nova Spangen gaende naer Havanes, twelck geen cleyn geluck voor de Westindische Compagnie es, waerwt wel wat anders mocht volgen.

De saecken van den coninck van Sweeden[3] jegens den Pool[4] gaen zeer voorspoedich, zijn doende om de novo van een dertichjarige treves te handelen. Inde oorlooge tussen den keysser[5] ende coninck van Denemarcken[6] geen veranderinge.

Uwe E. hyermede na vrundelicke groetenis Godt bevelende

Uwer E. dienstw. couzijn

Joost Brasser.

Adi. 20 ditto geen verandering, dan .... wij loopende, maer geen sekere tijding k .., dat Pyet Heyn int Goereese gat soude sijn.

Adres: Aen mijn heere Mijn heere Grotius tot Paris.

In dorso schreef Grotius: 19 Nov. 1628. Brasser.

1 Zie de vlugschriften over de Amsterdamse onlusten van 1628 in de pamflettencatalogi, inzonderheid Knuttel, *Pamfl.* n°s. 3813 tot en met 3824.
2 Jan Claesz. van Vlooswijck (1571-1652); zie Elias, *Vroedschap* I, p. 402 n. *(a)*; zie ook Knuttel, *Pamfl.* n°s. 3820, 3822 en 3823.
3 Gustaaf II Adolf.
4 Sigismund III.
5 Ferdinand II.
6 Christiaan IV.

1341. 1628 november 23. Van J. Wtenbogaert[1].

Mijnheer,

Naedat ick uE. den 9^{en} deser geschreven had[2], is mij wel geworden uE. seer aengename van den 16 Octobris[3], met de harangue van de lage camer in Engellandt, daervan ick te voren wel een cleyn extractjen van 't geen d'Arminianen roert gesien hadde, maer niet het geheel, oock niet 's coninx antwoorde. Ick danck uE. zeer daervan, alsoock van dat van Beern te voren gesonden[4]. Heeft uE. niet verstaen, off de coninck daerop yet wijders heeft gedaen? ende hoe haer de bischoppen daerin genoemt nu dragen? Ick hoore daervan gants niet. UE. begeert, dat ick uE. adverteren soude van 't gheen mij beter bekent mocht sijn als uE. broeder off schoonbroeder[5]. Maer dat can ick qualick weten, mijn heere, ende vrese uE. te schrijven dingen, die niet veel om 't lijff ende uE. niet waerdich en sijn. Sal derhalven voortgaen gelijck ick plach ende uE. laten weten 't gheen occurreert in onse saecken, sodanich het is, gelijck ick oock bij mijnen lesten hebbe gedaen, sedert dewelcken in onse saecken niet besonders is gepasseert. Sneewijns[6], borger in 's Gravenhage, was gecondemneert in de boete van 25 g.; hij weygerde te betalen. Men sommeert ende dreycht met executie, hij doet assignatie, die contenteert niet. 't Hoff leydt 3 boden int huys, hij wil se t'eten noch te drincken geven. 't Hoff belast het hem, hij wil niet, praesenteert request aen 't Hoff. Nihil. Van dat nihil appeleert hij aen den Hoge Raedt, wordt in appel ontfangen met de clausule, uyt cracht van dewelcke men de boden beveelt te vertrecken. Sij willen niet, tensij deselve deurwaerder, die haer daer hadde gebracht, haele. D'Hoge Raedt doet den deurwaerder assisteren met 3 dienaers van den procureur om haer te doen uytgaen. Sij pareren, maer comen niet lang daernae wederom door bevel van 't Hoff, geassisteert met 5 dienaeren. Soo hadder de man acht. Evenwel betaelt hij niet. 't Hoff ontbiedt hem, verwijt hem den spijt haere E. gedaen met dat appel, seggen, dat sij hierin op den Hoge Raedt niet en passen, als hierin niet gaende nae den gewoonlicken regel, maer nae speciael bevel van de hh. Staten, radende te betalen. De man neemt sijn beraedt om te sien, wat de Hoge Raedt sal doen, die slabackt. De man betaelt; ende wat de oncosten van boden ende dienaeren aengaet - die haer hadden laten schaffen uyt een herberge daeromtrent - bedragende tusschen 200 ende 300 gulden. 't Hoff is tevreden geweest met eens seventhig gulden, die de man boven de boeten betaelt heeft. De reste betaelt het Hoff selve. Van vorder executie over ander gecondemneerden hoor ick niet. De vergaderingen sijn evenwel voortgegaen, doch bij avondt. Den voorleden Sondach, alsoo zij meynden te vergaderen in een plaets daertoe gehuyrt, daer zij gewoon sijn bijeen te comen, waren zij geprevenieert bij den schout, die in 't huys was, eer yemandt quam; seyde teghen deghene, die quamen om in te gaen: lest hielt ghij mij der uyt, nu sal ick 'er u uythouden. Nae veel spijtige woorden ten wedersijden, lieten de luyden eenige van buyten aen de

1 Hs. Bibl. Gem. Rotterdam, coll. Rem. Kerk, cat. v. hss. n°. 2028. Eigenh. oorspr. Antw. op n°. 1323. Gedrukt Rogge, *Br. Wtenb.* III: 2, p. 229.

2 N°. 1331.

3 N°. 1323; voor de 'harangue' zie Knuttel, *Pamfl.*, n°. 3790.

4 Zie n°. 1302, p. 368 n. 11.

5 Willem de Groot en Nicolaes van Reigersberch.

6 Welke Sneewijns hier bedoeld is, heb ik niet kunnen uitmaken.

deure als noch willende ingaen, om den schout op te houden; d'andere middelertijdt gingen in een ander huys, waerop de reste volchde, hielden haere vergadering heel sterck sonder verstoring. Off yet daerop gevolcht zij, weet ick noch niet.

Wie sijn doch die andere, die D. Tilenum[1] ontraden tegen Voetsium[2] yet te doen? SE. behoort het nochtans te doen, soo om de saeck als om sijn eygen naem ende eere. Wij hooren hier van Voetzii boeck[3] weynich. Daer is sulck een chaos tusschen de parthijen, dat d'een des anderen dingen niet en leest, ten ware sommige leeraers. Ick houde evenwel dat boeck van consideratie ende dat daertegen yet behoorde gedaen te worden.

Dagelicx comen van Amsterdam seer oproerige boecken tegen de magistraet[4], tegen dewelcke men de schutterij off borgerij opentlick soeckt op te maecken tot affschaffing van de soldaten opnieus aengenomen. Vele vresen voor eenich swaer inconvenient in die stadt. De magistraet meynt evenwel - soo ick hoore -, dat sij genoch verseeckert is, maer andere twijffelen. De parthije is seer bitter ende 't collegie van de Gecommitteerde Raden urgeert dapper de manutentie van de placcaten. De vergaderingen evenwel gaen voort op andere plaetsen ende 't is een lust de vergaderingen te sien binnen Rotterdam. Dan t'Utrecht begint d'officier weder te roeren. D'officier tot Schoonhoven begonde mede, maer 't veranderen van den magistraet, nu, Martini[5], is gevallen nae wensch - in dese gelegenheyt -, soodat men daer nu voor geen swaricheyt en vreest. Tot Delff was oock verstoring begaen ende de heeren magistraten aldaer handelen beleeft. Van de relaxatie van Berck[6], die sich nu in Beyerlandt onthout, heeft uE. verstaen. Die van Louvesteyn[7] leggen in deliberatie op d'aenstaende dachvaert yet te versoecken; de Rotterdamsche burgemeesters schijnen te willen de handt bieden, maer tot volle ontslaginge is, mijns oordeels, weynich apparentie ende 't versoeck van verplaetsing is bedenckelick. eenige meynen, dat de kercken oock weder behooren te requestreren op d'aenstaende dachvaert; wordt overleydt, off 't geraden is.

Van 't nemen van de silvervloot van Nova Hispania sonder slach off stoot heeft uE. gehoort, de schat is inestimabel: een groote saeck voor 't landt ende besonder voor die Compagnie[8]. Wat oordeelt uE. aldaer van de consequentie? Men houdt hier, dat Spanien daermede heel gebroken is ende moet vallen in uyterste inconvenienten. Eenige meynen hier, dat het den lande soo groten voordeel niet geven en sal in de lengte, als men wel meynt, twelck nochtans gehouden wordt een paradox te wesen. Ick wilde uwer E. oordeel wel hooren.

't Overgaen van Rochelle[9] hebben wij vernomen ende d'articulen gesien. Men is verwondert van een soo favorabel accoort: dan men houdt, dat het sij gemaeckt sub clypeo, onder 't faveur van de Engelsche vlote, die noch eenichsins gevreest was; oock houdt men, dat Franckrijck ende Engellandt mede sijn geac-

1 Daniel Tilenus.
2 Gisbertus Voetius.
3 *Proeve van de cracht der godsalicheyt*; zie Rogge, *Bibl. Contra-Rem. Geschr.*, p. 43 v.
4 Zie n°. 1340, p. 413 n. 1.
5 St. Martinus, d.i. 11 november.
6 Zie n°. 1066, p. 37 n. 1.
7 Zie n°. 1067, p. 39 n. 9.
8 Zie n°. 1340.
9 Zie n°. 1327.

cordeert. Is S.M^{t}. in de stadt geweest? Hoe is hij ontfangen? ende wat ordre stelt hij? Van Felton[1] heb ick niet anders dan in effect 't selve, dat uE. mij schrijft, te weten, dat hij een lieutenant is geweest, puriteyn van religie, heeft nae een capiteynschap gestaen, evenwel seydt men, dat hij dat feyt niet en heeft gedaen dan uyt loutere lieffde ende affectie tot God, den coninck ende het landt, ende dat hij God lang gebeden had dat feyt te mogen volbrengen. Mij was belooft copye van de brieff, diesaengaende geschreven aen den prins; can ick die becomen, sal se uE. seynden. Men meynt niet, dat hij noot heeft.

Mijn neeff, Isaac van Gerven[2] t' Amsterdam, doet uE. seer groeten, vereert uE. met een cleyn vaetken excellenten Malvoisie. Hij hadde mij gevraecht, hoe hijt soude senden om wel bestelt te worden. Ick adviseerde, dat hij het soude senden aen S^{r}. Hill. Peterss.[3] ingepact in een mande, om niet te worden mishandelt. 't Is gecomen, maer de mande en dooch niet. Ick heb Hil. Peterss. geseydt een ander te copen, beter in te packen, met het eerste convoy te senden aen M^{r}. Tresel[4], denwelcken ickt oock recommanderen zall, om waer te nemen metten eersten wel voort te bestellen aen uE.

Tegenwoordich niet anders hebbende wil ick uE., Mijn heer, met alle de uwe den Almachtige bevelen.

Desen 23. November 1628.

UE. schrijft D. Tileno yet aengeteeckent te hebben, soo uyt het boeck van Voetius als anders. Soude ick daervan niet een copieken konnen becomen?

UE. dienaer, v.M.

Ick bid uE. mij eens te schrijven, off Franciscus Wtenbogaert[5] uE. gesproken heeft; ick had hem een brieffken van recommendatie[6] aen uE. medegegeven.

D. Tilenus, D'Or[7] etc. moeten seer gegroet zijn. Ick bid uE. 't ingeleyde metten eersten te doen behandigen aen Mercier[8].

Adres: Aen mijn heer mijn heer de Groot tot Paris.

In dorso schreef Grotius: 23 Nov. 1628 Mede. 23 Nov. 1628 I. van Mede.

1342. 1628 november 25. Aan Willem de Groot[9].

Quas quinto Novembris ad me dedisti literae, frater optime, traditae quidem sunt, sed quantum ex aliis literis aliorum facile percipio, septem diebus quam oportet

1 De moordenaar van George Villiers, hertog van Buckingham; vgl. n°. 1323 in fine.
2 Isaac van Gerwen aant. (1580-1647), ook genoemd in n°s. 1213 en 1233.
3 Zie II, p. 157 n. 3.
4 Daniel Tresel.
5 Zie n°. 1269, p. 317 n. 6.
6 N°. 1269.
7 François d'Or.
8 Zie n°. 1286.
9 Gedrukt *Epist.*, p. 812.

serius, et an non resignatae fuerint nescio. Nosti mores legatorum, et noster hic, quanquam haud eximiae dotis, instructus et arte Pelasga[10], tamen tanto tempore aliquid addidicit.

10 Vergilius, *Aen.* II, 152. Bedoeld zal zijn Gideon van den Boetzelaer.

Quae nuntias, varie me affecerunt; dolet, quod mea studia et pro patria labores, qui adjumento tibi esse debuerunt, tela facta sunt inimicorum; quod ecclesiastici genus hominum vehemens tam hostiliter te impetit; quod ipsam etiam fortunam meo exemplo videris habere adversariam, cum spes satis propinqua non tam contra nitentium vi quam casu sit eversa. Solatur me contra, quod tam fidelem amicum in Meermanno[1] repereris et in iis, quos ille tibi conciliavit; quod parum abfuerit, quin et aliorum puncta tuleris[2], etiam Amstelodamensium; quod multi boni bene de te existimant. Omnino auctor sum, ut, quos bene tibi volentes certo hoc indicio comperisti, eos magis magisque observes et demerearis. Multa sunt rerum curricula, multae occasiones, in quibus tales amicitiae utiles tibi esse possunt. Errant, qui nomen nostrum in Anglia odiosum esse existimant. Regem Iacobum quanti fecerim scripta mea ostendunt[3]. Amicos nos ibi habere novit et sentit Franciscus Iunius[4]. Neque dogmata, quae tuemur, ibi damnata sunt, imo episcopos habent optimos et doctissimos et florem Academiae Cantabrigensis pro se. In negotiis illic agendis expertus sum latino et Gallico sermone opus [esse], Britannico non item. Neque fert ratio, ut colloquia instituantur, nisi lingua late patentis usus. Tamen siquem mittere volebant alium, gaudeo missum, qui nos non longinquo sanguine contingat[5] et a nobis non nisi amantis animi habuerit testimonia. An juris cognitio ipsi sit, qualem id munus desiderat, nescio. Alia abunde habet. Siquid illi humanitus acciderit[6], si ipse se minus parem sentiat, si non omnibus satisfecerit, erit forte ad te recursus. Et in ipso Anglicano itinere tibi subrepto aliqua esse utilitas potest: quia, si qui ibunt, rem societatis ut ego feci acriter tuebuntur, erunt et ipsi eo nomine Anglis sua attente imo et inique curantibus invisi. Si illis blandientur, malam a societate et ejus res intelligentibus inibunt gratiam.

Magistratibus Amstelostamensium in hac procella, quam homines nihili incutiunt, magno animo juxta prudentiam opus est. Faex illa Romuli ubi pertimuerit, impune contemnitur. Praesidia illa ad tutelam urbis more vetustissimo ad nullius injuriam pertinent. Urit haec res Foederatos, qui Hollandiam ut provinciam regere sperarunt. Sed horum quanto iniquior postulatio, tanto magis frenanda est audacia. Scriverium[7] bonum civem novi et de fratre ipsius[8] tantundem exspecto.

Rex hic exspectatur cum pompa inducendus intra hos quindecim dies. Interim subsistet in proximo rure. Ad opem Mantuano[9] ferendam dicitur iturus

1 Waarschijnlijk Dirck Gerritsz. Meerman.
2 Vgl. het bekende woord van Horatius, *Ep. ad Pis.* 343: Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.
3 Vgl. Vollenhoven, *Broeders Gevangenisse*, p. 75.
4 Zie over hem n°. 1195, p. 197 n. 2.
5 Ik heb niet kunnen achterhalen, wie Grotius hier bedoelt.
6 Vgl. Cicero, *Phil.* I, 4, 10.
7 Waarschijnlijk Pieter Matthijsz. Schrijver (1558-1634), in 1618 door Maurits geremoveerd. Zijn moeder, Marie Jansdr. Schrijver, hertrouwde na de dood van zijn vader, Pieter Matthijsz. Schrijver (± 1520-1560), met Dirck Jansz. van Beuningen.
8 De halfbroer van Pieter Matthijsz. Schrijver Jr., Geurt Dircksz. van Beuningen; zie over hem n°. 1111, p. 88 n. 4.
Indien echter met Scriverius bedoeld is de bekende filoloog en historicus Petrus Scriverius - Pieter Hendricksz. Schrijver (1576-1660) -, dan is diens *frater* Jan Hendricksz. (1578-1638). Ik acht dit echter onwaarschijnlijk.
9 Carlo Gonzaga, hertog van Mantua.

Crequiacus[1], sed timendum, ne ingruens hyems Alpinum iter impediat et oppidum Casale prematur ab hoste. Rohanius[2] conditiones, quas stante Rupella recusaverat, nunc frustra optet: rex enim durior factus nec agere vult nisi cum singulis oppidis; et toties redeuntibus turbis sunt qui remedium ab ipsius ducis pernitie poscant. Rupellae munitiones nisi quae mari objacent dirutae ut et castellum in insula Redana; oppidi jura omnia et bona filio[3] addicta; regimen, per praefectos; religio utraque intra oppidi fines; omnium, quae bellum tulit fida oblivio. Obsidionis historia columnis et tabulis inscribitur nec quisquam exterus habitare ibi permittitur nisi regis singulari permissu, etiam e protestantibus nemo, nisi qui ante Anglorum adventum ibi habitaverit; arma oppidanis interdicta et conventus sub majestatis poena.

Misi nuper[4] per Mairium[5] ad te schedas meas de obsidio Grollano et annexis[6], itemque tabulas, quia hic qui sculperet non erat. Rogo, agas cum senatore Reigersbergio[7] et una constituatis, quod ex usu tum publico tum privato nostro putabitis. Ego ex tantillo opere gloriam non spero.

Parentibus me commendo et tuae[8] ac tuis nostrisque omnibus.

25 Novembris 1628.

Tui amantissimus frater

H. Grotius.

1343. 1628 november 25. Aan N. van Reigersberch[9].

Mon frère,

De uwen van den XII deser is mij wel ter tijdt, dat is op gisteren, behandight. Verstae garen, dat uE. oock alle de mijnen heeft ontfangen.

De coning sal over drye dagen zijn te Dordain, alwaer hem de twee coninginnen[10] sullen vinden. De solemnele onthaeling binnen Parijs meent men dat zijn sal den XV^{en} December. De mareschal d'Estrée[11] heeft last van op te houden van lichtinge ende reyse, maer 't gerucht van 't hoff voeght daerbij, dat sulcx toegecomen is door de groote presentatie, dye den mareschal de Créquy[12] doet, om selff dye eer te hebben, hoopende met X off XII^{m} man te passeren ende bereydt zijnde de advance te doen op de manier van Spinola[13]. Rohan[14] was voor de tijdinge van 't overgaen van Rochelle gesondeert geweest door den marquys

1 Zie n°. 1211, p. 221 n. 1.
2 Henri de Rohan, aanvoerder der hugenoten.
3 Vgl. *Mercure Franç.* XIV, p. 730: à nostre Domaine.
4 Zie n°. 1338.
5 De Leidse uitgever Jean le Maire.
6 Zie n°. 1304, p. 371 n. 1.
7 Nicolaes van Reigersberch.
8 Alida Graswinckel.
9 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H13c. Eigenh. oorspr.
10 Maria de Medici en Anna van Oostenrijk.
11 Zie n°. 1235, p. 260 n. 6.
12 Zie n°. 1211, p. 221 n. 1.
13 Ambrosio Spinola, veldheer in Spaanse dienst.
14 Henri de Rohan, aanvoerder der hugenoten.

de Grimont[1] tot handeling, maer wilde nyet handelen dan en corps met alle de steden van dye parthije. Den coning ter contrarie wil niet handelen dan stuck voor stuck ende soude mons[r]. de Rohan wel mogen de leste zijn ende 't gelagh betaelen. De advysen aldaer gegeven van de handeling van Montaigu[2] zijn verre buyten de waerheyt. Van de paix met dat rijck weten wij noch niet seeckers, dan 's conincx comste sal ons licht geven. De coninginne-moeder[3] heeft over twee off drye daegen verseeckert, dat men van het tractaet met Langerac beworpen[4] nyet en sal afwijcken. Mons[r]. de Lomenie, vader van mons[r]. de la Villauclercqs ende dye met zijn soon te samen den staet bedyent[5], seyde mij nu datelijck, dat hij over weynigh dagen zeer treffelijck had hooren spreecken van mons[r]. Utenbogaerdt, vraeghde, waer hij was ende off hij in Vranckrijck was. Ick seyde, dat hij hyer geweest had, maer nu was in 't landt, sedert de persecutie wat was gestilt door het beleydt van mijnheer den prins van Orangie, dye in dese saecke sich droegh sonder passie. Hij seyde daerop, dat alle wijse personen oordeelen, dat de prins een groote eer soude behaelen, soo hij door sachte middelen de syeckte in ons landt geresen conde doen cesseren, 't welck ick toestondt.

Nopende de visyte van mons[r]. de Baugy[6] ende den keurvorst palsgraeff[7]: Heliogabalus[8], dye alsnoch in alles dependeert van Aurelianus[9] ende Valens[10], was bij Clemens[11] gecomen, seggende, dat Gallus[12] quaelijck nam, dat Anthemius[13] de authoriteyt van Verus[14] in dat stuck bewaert had, daerop ick seyde, dat het niet en was Gallus, maer de vrunden, daer Heliogabalus hem op betrouwt hadde, dye sulcx quaelijck duydde ende dat Anthemius niet soo zeer en wierd tegengeworpen, als het exempel van Heliogabalus; dus soeckt men door alle quade practijcken Gallus hyer swart te maecken. Ende de domestycken van Valens voeren propoosten, alsoff dye van Philippus[15] haer tanden jegens Gallus wel soude toonen. Daerom dyent Gallus hem overal van goede vrunden te voorzyen. Wij bevinden, dat dye van Valens ende Aurelianus het stuck van Numerianus[16] zeer quaelijck duyden ende dreygen, dat dye van Philippus fil à fil volck insendende haer met de hoop van de Tiberianen[17] licht de stercste connen maecken. Misschyen dat dese comminatiën gebruyckt werden, opdat Numerianus tegen de aenstaende electie de Tiberianen wat dyep soude innemen, 't welck haer buyten twijffel een verwarde regiering soude veroorsaecken. Eene van deselve

1 Niet geïdentificeerd.
2 Walter Montaigu; zie n°. 1200, p. 205 n. 1.
3 Maria de Medici.
4 Zie n°. 1336, p, 407 n. 1.
5 Zie n°. 1216, p. 228 n. 11.
6 Nic. de Baugy, de nieuwe Franse gezant in Den Haag.
7 Frederik V van de Palts; zie n°. 1094, p. 67 n. 9.
8 Charles d'Espesse, de vorige gezant in Den Haag.
9 Fr. van Aerssen.
10 Caspar van Vosbergen.
11 Zie n[o]. 1279, p. 333 n. 5.
12 Frederik Hendrik.
13 Nic. de Baugy.
14 De koning van Frankrijk.
15 De Staten-Generaal.
16 Amsterdam.
17 De gereformeerden.

domestycken seyde hyer, dat men de saecke met Ernst[1] wel conde rechten. Indyen den coning van Denemarcken[2] sonder de onsen handelt met de keyser[3], soo dunckt mij, dat voor de onsen geraiden waer de goede intelligentie met de Ansesteden te ervatten, dye ons landt in gevalle als voren veel voordeelijcker can zijn als d'andere. Voor Numerianus waer zeer goed, dat men een resolutie conde te wege brengen van Volusianus[4], dat in dese occurrentie om 't landt niet te ontrusten de steden bij provisie ende totdat naeder soude zijn gedisponeert, soude mogen in 't stuck van de executie van de placcaten doen, sulcx sij tot de meeste rust geraeden soude vinden. Want daer is aen gelegen, dat zij eenigsins met den naem van de souveraineteit mogen zijn gewapent. Die van den Hoogen Raedt hebben wel geen dwingende macht tegen der Staten resolutie, gelijck als wij gesustineert hebben, 't welck het principaelste poinct was, dat neeff Vosbergen[5] met mijn huysvrouw spreeckende accuseerde in mijne Apologie[6], maer executie, dye buyten de termen gaen, connen ende behooren sij te beletten. Mij dunckt oock, dat sij groote eer soude behaelen, soo zij op de eerste vergadering van de Staten van Hollant een goede remonstrantie deden tot versachtinge van de gemoederen, 'twelck van raiden van het landt niet anders als wel en can genomen werden ende selff in monarchycke regieringe gebruyckelijck is.

Om weer te comen tot den palsgraeff, hij en is buyten ons landt nergens voor coning gekent, maer wel voor churfurst, doch nu domicilie hebbende in den Hage, waerom men meent, dat als ambassadeur van soo grooten coning lest daer comende van hem de visyte behoorde te verwachten, sonder dat zijne absentie op de jacht yet daerin conde geven ofte nemen, overmidts, gelijck ick aengeroert heb, hij sijn domicilie heeft in den Hage. Anthemius heeft buyten zijn last nyet gedaen, hoewel andere meenen, dat men ten regarde van een, dye apparent is coning van Engelant te werden, soo naeuw niet en had behooren te zyen.

Tot Rochelle is in de maendt November gepubliceert[7] ende, soo ick meen, sal eerstdaegs hier in 't parlement geverificeert werden een declaratie van den coning op 't overgeven van Rochelle, begrijpende de ordre ende police, dye Sijne Ma[t]. daer belyeft te stellen. Bij deselve werdt verhaelt, dat de rebellie, dye het rijck soo zeer hebben getroubleert, meest haer source hebben genomen vandaer. 't Exercitie van de roomsche religie ende van de gereformeerde sal beyde zijn binnen de stadt; de oude kercken weder gegeven aen de roomschen, een cleyn deel van stads' incomen geappliceert tot onderhoudt van de cureten, mids residerende. De ecclesiasticquen, oock andere, dye geduyrende de rebellie de parthije van den coning hebben gehouden, werden herstelt in haere goederen; oock de gasthuysen, waervan een, 't principaelste, een gasthuys geweest zijnde voor mannen ende vrouwen, werdt verdeelt in twee stucken, mans ende vrouwen gescheyden, om te toonen, dat de ordre van de roomsche kerk beter is dan de reformatie, bedyent 't een door monicken, 't ander door bagijnen, dye haer tot

1 Ernst Casimir; de naam staat in de tekst in code.
2 Christaan IV.
3 Ferdinand II.
4 Holland.
5 Caspar van Vosbergen; zie n°. 1296.
6 Zie n°. 1199, p. 201 n. 5.
7 Zie *Mercure Franç.* XIV, p. 710 vv.

dyenst van de syecken toeëygenen. Op een publycke plaets sal een cruys gestelt werden ende daerin geschreven 't sommier van het belegh ende reductie. De plaetse ontrent Coureille, daer meest de soldaten zijn begraven door hulp van de minimes, sal altijdt een kerckhoff blijven met een convent voor dye van deselve ordre ende in copere tafeln aldaer gestelt de historie van den dijck. Een bisschop ende capittel sullen gestelt werden binnen Rochelle met consent van den paus. Alle mynee van rebellie met den aenhang vergeten. Dye daer binnen geweest zijn, gerestaureert in alle haere goederen ende rechten, selff oock de Franssche soldaten, ende werden ontlast van handeling met vremden, geschutgyetinge, slaen van munte, ontfang van 's conincx ende geestelijcke middelen, contributiën, dwangvonnissen etc. De officiën van maire, schepenen, pairs, raedt ende lichaem van de stadt te niet gedaen; de clock, daerdoor de convocatie plach te geschyeden, gegoten; dye instantie sullen doen tot restitutie verclaert criminels de lèse maiesté. Privilegie ende vrijheden te niet, behoudens 't recht derghenen, dye in de stadsdyenst geweest zijn vóór de comste van de Engelschen, dye haere prerogativen sullen behouden. De publique wercken ende stads incomen geünieert aen de domainen. 't Recht van de marine geünieert aen de charge du grand-maistre chef et surintendant de la navigation et commerce. De fortificatiën - uytgenomen aen de haven - geraseert, soodat de ploegh daerover magh passeren; verboden eenige nieuwe te maecken, al waer 't maer als sluytinge van een muyr ofte t'samenvouging van muyren van de huysen, op peyne de crime de lèse maiesté. De justicie ende police van de stadt gevoeght aen siège du sénéschal, alwaer 't getal van raiden werdt vermeerdert, dye oock bedyenen sullen la prévoste de la vice et du scel met last van corte expeditie voor de saeck van coopluyden. De inwooners subject aides, traitte, foraine, domaniale, tailles met eenige verlichtinge voor het tegenwoordige. Geen personen van de gereformeerde religie sullen daer mogen woonen, anders als dye daer gewoont hebben voor 't comen van de Engelschen, oock voortaen geen vremden, al waeren dye genaturalizeert, sonder speciale permissie. De inwooners sullen oock t'haeren huyse geen wapenen hebben, sonder gelijcke permissie, op peyne de crime de lèse maiesté om niet weder te vallen in de voorgaende swaericheden. Een intendent gestelt over de stadt, over Poictou ende Xaintogne om te letten, dat alles wel werde achtervolght.

Ick heb aen mijn broeder de Groot gesonden mijn geschrift ende de caerten van Grol etc.[1], alsoo ick hyer wel druckers conden vinden, mair niet, die ick conde doen accorderen met de plaetsnijder. UE. sal met hem daerin doen, dat uE. beyde best sult vinden. Off het gedruckt werdt off niet, is mij indifferent.

Nopende Anthemius, gelijck ick voor desen heb geadviseert[2], dyent hij te weten, dat wij vrunden hebben, dye wat connen doen ende tot Verus beter zijn genegen, als anderen. Wanneer hij dit aen Aelius[3] adviseert, sal mijn conditie hyer beter maecken ende misschyen occasie geven tot restitutie, soo mij niet beter voor en comt - gelijck ick vast meen dat sal -, ofte soo ick desnietjegenstaende uyt eenige consideratiën soude mogen werden gemoveert om hyer noch te patienteren.

1 Zie n°. 1338.

2 Zie n°. 1336.

3 De Richelieu.

Onse gebyedenisse aen de vrunden ende bekenden, naementlijck Diocletianus[1], Maximianus[2], Constantius[3].

Den XXV November XVI^{c}XXVIII
UE. dyenstwillige broeder
H. de Groot.

Van Carlisles[4] reys nae Rome ende dat hem de paus als ambassadeur niet en heeft willen accepteren, is hyer oock tijdingh.

Adres: Mijn heer Mijn heer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant. In 's Gravenhage.
Port.
In dorso schreef Reigersberch: broeder de Groot tot Paris den XXV Nov. 1628.
Rohan wil niet handelen dan en corps, den conynck niet dan stuck voor stuck;
Lomenie van Wtenbogaert ende den prins;
Hogen Raet;
Anthemius last gevolcht aengaende den conynck van Bohemen;
ordre ende politie binnen Rochelle gepubliceert;
Numerianus.

1344. 1628 november 25. Van D. Tresel[5].

Mijn heere,
Uwer E. aengename van den 20. hebbe ick ghisteren ontfangen. De provisie sal ick, wil Godt, waernemen ende bestellen, nevens de suycker, als ick sal weeten, hoe veel jouffrouw begeert; de cassonnades ofte poyersuycker soude den besten coop vallen, mijn huysvrouwe[6] heefter wat aen haer genomen tot hare provisie, cost ongevaerlijck 12½ st. tpont, soo wij se mette duysenden incoopen; begeert jouffrouwe sulcke, heeft het maer t'ontbieden, sal haer van de schoonste doen uuytsoecken d'andere valt dier, d'alderslechste 16 st. tot 19 st. de beste.
Ick dancke uE. mijns soo trouwherttelijck gedenckende; mijne inclinatie blijft wel te Parijs, maer sonder voordeel ist ongeraden, want de lasten te groot souden sijn, eensdeels gespecificeert in mijne leste, derhalven nyemanden het aldaer heeft derven wagen. Ick sy al te milt bericht, want verstae, dat alle goederen uuyter zee commende alhier betalen moeten, tensij blijcke, dat sij elders betaelt hebben ende schoon consessie van vrijdom van incommen der rouwe suyckeren becommende tot Parijs ende hier soude moeten geverifieert worden, dat mogelijck mede sijne

1 Cornelis van der Myle.
2 Simon van Beaumont.
3 Jac. Wyts.
4 James Hay, first earl of Carlisle.
5 Hs. Bibl. Gem. Rotterdam, coll. Rem. Kerk, cat. v. hss. n°. 1801 Over de schrijver zie n°. 1056, p. 22 n. 2.
6 Niet nader geïdentificeerd.

difficulteyt soude hebben, oock costelijck, sonder medestaenders nyet te beginnen sijnde; exemplen weet ick nyet veel te allegueren, want geene rafinaderiën in Vranckrijck sijn als hier alleenelijck, tot Rochelle isser eene geweest, die men seght nu te nyete te gaen, die hadde wel vrijdom van tincommen, maer

was gemeen als andere coopmanschappen, die alle aldaer gelijcke vrijdommen plochten te hebben, doch maer voor hare eygen consumptie ende vervoert wordende mosten ter naester plaetse betalen. Tot Havre de Grâce seght men groote presentatiën gedaen te worden, soo men aldaer eene rafinaderie wilde oprichten, maer heeft geenen afftreck, ende most al herwaerts ende voorts gesonden worden, daerom het steeckende blijft; conde men octroy, huys ende vrijdom becommen, tware mijns oordeels tot Parijs wel te wagen; tsoude mogelijck oock smaecken dexterlijck voorgestelt sijnde, want het advantagieux voor die van Parijs soude sijn, ende hier sijnt al luyden als voor desen gescreven, die het meest soude smerten ende apparentelijck tmeeste faveur nyet souden hebben; conde uE. wat naerders sonderen, tware goet, als ick daer soude commen; soude sonder uE. volcommen assistentie nyets durven bij der handt nemen. Een saecke vreese ick, dat, soo ick derwaerts quame te reysen, men binnenshuys soude riecken tot wat eynde, alsoo ick eens discourssche wijse daervan met een vrundt gesproken hebbende het haer ter ooren onbedachter wijse gecommen is, hoewel ick mijne intentie nyet hebbe geopenbaert, soo verre, dat onlancx aen eene mijnder kinderen gevraeght is, wanneer ick naer Parijs wilde, die daerop nyet weetende te antwoorden daerbij gebleven is. Die difficulteyt isser voor mij noch, dat ick meester sijnde vant gelt ende casse, vreese, dat in mijne absentie mijne mestaenders, die haer als tegens mij ligueren, sich daervan souden mogen empareren ende mij ende den mijnen affhandich maecken, daerane mij nochtans, principalijck in dese gelegentheyt merckelijck gelegen is, sulcx dat mij dit oock becommert, nyet weetende, hoe werck te beginnen; waere mijnen oudtsten soone[1] hier, tsoude met minder peryckel connen geschieden, maer hij is in Hollandt ende t'ontbieden soude langh aenloopen; uE. dit alleen te vergen soude ick nyet derven; soude men nyemanden daer connen vinden, die mijnen persoon soude representeren?

Ick hoore van S^{r}. de Witte Schapecaes[2] nyet meer; eenige alhier willen seggen, dat sijne voorgeslagene compagnie tot Rochelle wel soude mogen gestabilieert worden; sulcx sijnde, soudet aldaer oock nyet vreempt wesen; ick sal mij in alles naer uE. advys richten.

De acht schepen van Amsterdam, die ettelijcke maenden in Engelant gearresteert gelegen hebben, sijn ontslagen ende alhier gearriveert; dan den coninck van Groot Britanniën heeft verboth gedaen van nyet meer herwaerts te traffiqueren op confiscatie, sulcx in Hollandt hebbende doen insinueren. Ghisteren is tijdinge gecommen, dat den admirael Heyn de silvervloote commende na de Havanes int gesichte vant landt geslagen ende 15 soo schepen als galliassen verovert soude hebben, 10 in de gront, 5 behouden, daerinne becommen soude sijn 47 lasten silvers ende 500 cassen realen, tsamen geschat weert te sijn, na de rekeninge, die men hier maeckt bij luyden haer des verstaende, op 7. à 8. millioenen guldens; men scrijft, dat de vloote noch was wachtende opte resterende galliassen, die ingeloopen waren; ist soo, tware eene groote saecke voor ons landt; twordt uuyt Zeelant gescreven met brieven den bode nagesonden, adviserende, dat soo terstonts tijdinge van Rotterdam quam, inhoudende, dat aldaer een barque dadvys was gearriveert, mede brengende tghene voors., oock vant veroverde silver tot teecken van waerheyt; den naesten ordinaris sal ons naerder de particulariteyt

1 Cornelis, in 1618 op 12-jarige leeftijd te Leiden ingeschreven.
2 Nicolaes Schapecaes de Witte; zie Rogge, *Br. Maria v. Reiersb.*, p. 278 n. 1.

connen seggen. Uuyt Antwerpen wordt gescreven, dat aldaer tijdinge was van de vloote van Pieter Heynen, daerover veele bedroeft waren; bedroeffde tijdinge isser oock over een wijle tijts tot Bruessel geweest, sonder dat men geweeten heeft, welcke off waerom.

Uuyt Hollandt wordt mij gescreven als hieronder; daertoe mij refererede gebiede mij met mijne huysvrouwe ende kinderen in uE. goede gratie ende van die van jouffrouwe uwer E. beminde ende familie ende bidde Godt voor derselver welvaert ende gesontheyt ter salicheyt.

Tot Rouanen, den 25e Novembris 1628.

U.E. gewillich dienaer

D. Tresel.

1628.

Dheere van Meden[1] doet seecker veel met Mercier[2], geeft mij weder ordre, om hem uuyt sijn particulier alleenelijck, dat weet ick - nyettegenstaende sijne cleyne gelegentheyt, die mij bekent is - noch te doen hebben vijftich gulden. Dheere Episcopius schijnter noch hondert gulden te willen bijvoegen; hadden sommige luyden sulcken capitaelgen, waren behouden; soo die luyden haer daerop willen verlaten, dat dit geven op desen voet sal continueren, sullen haer apparentelijck bedrogen vinden; men behoort se te vermanen de handen beter uuyt de mouwe te steecken; hebbe den aert vant volck hier te lande wel degelijck leeren kennen; ick weete nyet, off ick tijt sal hebben nu aen hem te scrijven. Vint uE. goet hem te seggen, dat ick metten eersten Sr. Hedouys[3] ordre sal geven hem de versochte 50 f. te betalen, soo ick nu nyet en can, tsoude mij aengenaemw esen; doch sal sien, wat ick desen voormiddach doen can, alsoo ick op Hollandt scrijven moet.

T'Amsterdam gaet het allerslechte door vreese vant grau: tegen twelck de magistraet haer allencxkens souckt te stercken; hebben onlancx aengenomen noch 300 man boven de voorgaende ende inde capiteynen ende officieren soodanige ordre gestelt, dat sij meynt meester te sijn. 't Was oock noodich, dewijle het kerckelijck volck dapper dreycht van wat sunderlincx te sullen voornemen tegen de tijdt om andere magistraten te hebben naer haer humeuren, daertoe sij alle preparaten maecken met het stroyen van eenige seer seditieuse boecxkens[4] tegen de tegenwoordige regeringe aldaer, maer men hoopt het stuck tegen die muytmakers soo te besetten, dat sij tevergeeffs spartelen sullen; ware dat wel beset, soo souden de remonstranten alleyncxkens met minder vreese vergaderen; dus gaen de remonstranten godtsdienstige vergaderingen redelijck, maer het sal hun metten tijdt feylen aen middelen van gelt ende mannen, daerop sij gaerne ordre stellen souden. Wil uE. mede wat toewerpen, t'sal aengenaem sijn.

Den 9en Novemb. D. Sneeuwijns[5] had bij requeste aen Thoff versocht ontslaginge van de booden; hij creech nihil. Daerop appelleert hij aen den Hooge Raedt; die ontfangen hem in appel ende bij provisie belasten den boden wt te gaen. Thoff claecht aen de Gecommitteerde Raden over den Hooge Raedt, de Gecommitteerde Raden mainteneren 't Hoff ende doen de booden blijven.

1 Johannes Wtenbogaert.

2 Zie no. 1286.

3 Niet geïdentificeerd.

4 Zie no. 1340, p. 413 n. 1; zie ook no. 1341.

5 Zie no. 1341.

Den 12. Novemb.

Hebbe noch tijt gevonden aen S^r^. Mercier een cleyn brieffken te scrijven, oock aen S^r^. Hedouys daerin stekende. Ist noot, soude den voors. Hedouys off den H. Dor[1] - aen denwelcken ick mede scrijve, nyet hiervan, maer antwoorde nopende Schimmelpennincx[2] - in mijne absentie nyet wat in mijnen name onder uE. beleyt ende assistentie connen doen? Tis een vrage; scrijve heden oock aen mijnen sone, soo hij verloff can crijgen ende het sijne ontgonnen leeringe der geometrie op uE. raedt nyet sonderlings soude retarderen, dat hij herrewaerts comme.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius A Parys.
In dorso schreef Grotius: 25 Nov. 1628 Tresel.

1345. 1628 december 2. Van E. de Courcelles[3].

Monsieur,

Ayant seu que vous desiries de voir en françois le livre que vous aves composé pour la défense de nostre religion[4], afin qu'il profitast à tant plus de personnes, j'en ai entrepris la traduction, laquelle je vous envoye la submettant du tout à vostre jugement pour y changer et corriger ce que vous verres estre à propos; car désormais vous n'estes point apprenti en nostre langue et je ne doute point que si vous en voulies prendre la peine, vous ne vous exprimissies en meilleurs termes que plusieurs de ceux qui l'ont apprise dès le berceau. J'ai mis plus de temps à cest ouvrage que je ne pensois au commencement, mes occupations et l'estat de ma santé ne m'ayant pas permis d'aller plus viste; mais pourveu que vous soyes content de mon labeur ce sera asses tost. Je sai bien que je n'ai point esgalé l'élégance de vostre stile latin; mais j'ai eu tellement peur d'affoiblir vos argumens en m'esloignant de vos paroles, que je les ai suivi de près par tout, autant que la propriété de nostre langue la peu permettre. Je me suis trouvé plus empesché en la première periode qu'en tout le reste; je l'ai mis en deux façons, dont vous suivres celle que vous trouveres plus propre, ou mesme l'accomoderes autrement. Je me fusse donné plus de liberté en une autre traduction, mais faisant ceste-ci comme en vostre présence, je n'y ai rien voulu mettre que vous ne recognussies volontiers pour vostre. Encor qu'elle ne soit pas si polie je ne laisse pas de m'en promettre du fruit. Les raisons contenues en vostre livre sont si solides et nerveuses, qu'elles contenteront en telle sorte le jugement des lecteurs, qu'ils ne s'arresteront pas à la rudesse du stile auquel je les représente. C'est une matière entièrement nécessaire en ce temps pour estre opposée comme un rempart à l'athéisme et impiété qui se glisse par tout. Pourtant si ma traduction ne vous desplaist pas entièrement, il sera bon d'en procurer

1 François d'Or.
2 Welke Schimmelpenninck bedoeld wordt, kan ik niet nagaan; er is van elders een Alexander Schimmelpenninck van der Oye († 1666), raad in het Hof van Gelderland, bekend.
3 Hs. U.B. Leiden, coll. Rem. 84. Eigenh. oorspr. Betreffende geadresseerde zie n° 1277, p. 331 n. 8.
4 Zie voor deze vertaling van Grotius' *De Veritate religionis Christianae*: Ter Meulen-Diermanse, n°. 1060 en rem. 1 en 2.

l'impression, mais sans qu'elle porte mon nom en son front, car ma profession l'empescheroit

d'estre si bien receuë. Au reste vous aures entendu qu'il y a un certain docte personnage en ce pais, qui fait quelques petites notes sur ce livre: il m'a donné espérance de me les faire voir dans peu de temps, mais il apprehende que vous ne les prenies en mauvaise part et contre son intention, qui n'est pas de censurer vostre bel ouvrage dont il fait un très grand estat, mais seulement de proposer ses doutes pour voir s'il en pourroit avoir quelque plus ample résolution. Quand je les aurai je les vous envoyerai Dieu aidant, et peut estre que lui mesme le fera et se donnera à cognoistre à vous s'il sait qu'il ne sera pas le mal venu, car il vous honore fort. Si je vous puis rendre service en quelque autre chose, je me sentirai grandement honoré que vous me daignies employer, et tascherai en recognoissance de plusieurs obligations que je vous ai, que je n'oublierai jamais, de vous faire paroistre plustost par effets que de paroles, que je suis,

Monsieur,
Vostre très humble et très affectionné serviteur
De Courcelles.

A Vitry le françois le 2 Decemb. 1628.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius A Paris.
In dorso schreef Grotius: Corselles 2 Dec. 1628.

1346. 1628 december 2. Aan N. van Reigersberch[1].

Mon frère,

De uwe van den XX^en^ Nov. is wel geaddresseert. UE. sal bij wijlen om de verandering de couverte aen mons^r^. Olivier[2] connen gebruycken. Den coning is hyer ontrent te Dordan vol couragie. De trouppes gaen nae Langedoc, alsoo de steden opiniastreren. Den cardinael[3] belooft Montauban door een belegh van twee maenden tot gehoorsaemheyt te brengen. Den coning hanght het volck, dat hij crijght, in dyenst zijnde van Rohan[4], ende dreyght Rohan, soo hij wederom yemant van Sijne Ma^t^.'s soldaten hanght, dat hij mons^r^. de Rohan's moeder ende suster[5] sal doen door beuls handen sterven. Dit zijn de vruchten van het oorlogh.

Van de hertogh van Mantua[6] hoor ick nu niet anders dan dat men hoopt accommodement.

Den coning heeft hyer zijn entrée noch niet gedaen, oversulcx en hebben wij oock mijnheer den cardinael hyer noch niet, wyens comste de besoigne met onse ambassadeurs[7], misschyen oock met de Engelschen, dye men seyt, dat hyer comen

1 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H13f. Eigenh. oorspr.
2 Een correspondentieadres; zie n°. 1061, p. 32 n. 2.
3 De Richelieu.
4 Henri de Rohan, aanvoerder der hugenoten.
5 Zie n°. 1336, p. 404 n. 3.
6 Carlo Gonzaga.
7 Fr. van Aerssen en Caspar van Vosbergen.

sullen, sal doen wackeren ende ons meer materie geven om te schrijven. De victorie van Pyeter Heynen[8] doet alrede onse ambassadeurs vranc(er) spreecken.

8 De verovering van de zilvervloot, zie n°s. 1340 en 1344.

UE. seyt wel, dat Numerianus[1] in desen tijdt op zijn stuck dyent te letten. Sij hebben met harde quasten te doen, dye door intimidatie garen weder op 't cussen soude raecken. Ick heb de boucxlusures[2] gesyen, ten hoochste seditieux. Wil men van dat van 't fait 78 een regel ende coustume maecken, soo drijft onse souveraineteyt in de lucht. 't En is niet genoech d'authoriteyt daertegen te stellen. De gemeente behoort ter contrarie onderrecht te wesen van de vrijheyt van conscientie ende een vaste regieringe, dye de twee fundamenten zijn, soo van onse staet als van allerhande nering. Van Meden[3] ende sijn maets souden dat wel connen doen. Wij sullen zyen, wat Volusianus[4] in den bo[e]sem heeft. Ick en had niet gemerct, dat het meesten deel souden connen geïnduceert werden om haer medeleden te abandonneren ende ten beste te geven. Gallus[5], soo hij wil, can daer veel in doen om de saecken ten beste te prepareren ende oock Numerianus helpen met desnoodt daerin te senden Constantius[6] met zijn volck ende andere dyergelijcken. Ick heb aen neeff Brasser[7] op dit stuck wijdloopigh geschreven. Dat men hyer op de navigatie ernstelijck sal letten is seecker ende ick can mij daerdoor aengenaem maecken met proffijt. Ick heb oock nieuwe sollicitatiën uyt Brabant ende van Colen. Mij dunckt, dat mijnheren uE. medebroeders niet te veel gedaen en hebben om in 't oogh te zijn. Can men het soo licht verpeuteren, soo dyen ick noch daer niet.

Ick meen, dat uE. wel oordeelt, dat Anthemius[8] sal tusschen beyden gaen ende ick gelooff niet, dat Aelius[9] yet voor mij om daer te comen sal doen, tenzij hij mercke, dat de saeck daerhene wille. Nopende de ambassadeurs huysen, houd ick het daervoor, dat men daer geen recourse en moet doen, maer dat zij oock, des bij de overheden versocht zijnde, de criminelen behooren over te geven off tenminste haer daervan te ontslaen, andersins dat men is gefundeert aen den meester te clagen.

't Sal mij lieff zijn, dat mess^{rs}. de Thou[10] daer van de onsen vrundschap mogen genieten. Wij varen wel, Goddanck, ende gebieden ons aen de vrunden.

Den II December XVI^{c}XXVIII.
UE. dyenstwillige broeder
H. de Groot.

Aen mijn broeder de Groot stel ick nu uyt te schrijven, alsoo binnen drye, vyer dagen een van mijne kennisse vertreckt.

Adres: Mijnheer Mijnheer Reigersberg, raidt in den Hoogen Raide in Hollant.
In 's Gravenhage.
Port.

1 Amsterdam.
2 Zie n°. 1340, p. 413 n. 1; zie ook n°. 1341.
3 Johannes Wtenbogaert.
4 Holland.
5 Frederik Hendrik.
6 Generaal Jac. Wyts.
7 Joost Brasser.
8 Nic. de Baugy.
9 De Richelieu.
10 Twee van de zonen van Jacques Auguste de Thou; zie n°. 1308, p. 375 en n. 8 t.p.

1347. 1628 december 9. Aan Willem de Groot[1].

Ad tuas datas XIX Novembris distuli respondere nuper, quod amicus, qui iturum se dicebat, me itidem differret et necdum proficisceretur. Utinam verum sit in patria nostra id, quod jampridem multi augurantur

> via prima salutis,
> Quod minime reris, Graia pandetur ab urbe[2].

Legi libellos, quos peperit Amstelodami *ἡ ψευδώνυμοσ Εκκλησία*[3], cui profecto nihil habeo melius quod respondeam, quam Euripideum illud

> *Ὅτι μὴ τυραννεῖς, τέκνον, ἀδικεῖσθαι δοκεῖς.*[4].

De testimoniis addendis ad libros de Veritate[5] nunc cogitare non satis vacat. Tamen consilium tuum non sperno. Si Corvinus[6] tragoediam edit votis nostris respondentem, poterimus cogitare de Iure belli ac pacis[7]. Nam ad hunc diem nemini obligatus sum et exemplar paratum est multis locis auctius. Ut antehac scripsi, velim edoceri, quid habeat, qua parte deficiat exemplar Institutionum Batavicarum[8], quod per manus volitat, ut eo cognito certius quid constituam. Quae Pinsenus[9] promittit, pridem habita - et rogaveram amicos, ut monerent - optassem. Nunc mutare *συνασπισμὸν* dictionis difficile. Tamen siquid magni est et ad rem pertineat, videre poterimus.

Rupellae denudatio a rege imperata tarde procedit ut et castelli in Retensi insula. Ceterum omnia a rege promissa, praecipue religionis libertas abunde praestantur. Multo autem meliore loco erunt res Rupellanorum dejectis moenibus quam imposita arce, quae ipsi etiam regi aliquando negotium creare possit tam venali hoc saeculo custodum fide. Et Riceliacus, qui suae potentiae sedem ibi fixurus dicebatur, hoc capto consilio omnibus se purgavit et ostendit se publicum negotium tantis impendiis, non privatum gessisse. Rex die Iovis cum pompa urbem intrabit; ex eo hic aulam habebimus et, ut quidam sperant, legatos a Monte Albano.

Valde spes meas erigit, quod Cornelium[10] video serio studiis operam dare. Scribam ad eum primo commodo. Patri nostro, quod nepoti patrem se praestat, gratias ago maximas.

IX Decembris XVI^{c}XXVIII.
Tuis omnibus a me, uxore, liberis salus sit.
Tui amantissimus frater
H. Grotius.

1 Gedrukt *Epist.*, p. 813.
2 Vergilius, *Aen.* VI, 96 v.
3 Zie n°. 1340, p. 413 n. 1.
4 Dit is een reconstructie van een verloren gegaan Grieks vers, dat Suetonius, *Vita Tiberii* 53, 1, keizer Tiberius in de mond legt, doch in latijnse parafrase. De tekst bij Suetonius luidt: Nurum Agrippinam post mariti mortem liberius quiddam questam manu apprehendit Graecoque versu ‘Si non dominaris’ inquit ‘filiola, iniuriam te accipere existimas?’ Vgl. ook Tacitus, *Ann.* IV, 52 en de uitlating van Jason, tyran van Pherae, bij Aristoteles, *Politica* III, 4. aant.
5 *De Veritate religionis Christianae*; Ter Meulen-Diermanse, n°. 944.
6 Johannes Arnoldi Corvinus; vgl. n°. 1289.
7 Zie n°. 1337, p. 408 n. 7.
8 Zie n°. 1143, p. 125 n. 1.
9 Misschien Willem Pynssen van der Aa; zie n°. 1274.
10 Zijn oudste zoon; zie n°. 1072, p. 47 n. 2.

1348. 1628 december 9. Aan N. van Reigersberch[1].

Mon frère,

Op den uwen van den XXVI voorleden antwoordt ick om de coustume te onderhouden, sonder dat hyer yet sonderling passeert. Den coning sal zijn entrée hyer doen op Donderdagh toecomende ende sal voort hij ende 't hoff hyer blijven, soodat men haest sal zyen, waerhene de saecken van Engelant ende onse ambassade[2] haer sullen keren.

Monsr. de Beauclercq[3] is hyer, ick heb hem ende anderen doen verstaen, dat mons[r]. de Baugy[4] vrunden sal vinden.

De trouppes van den coning houden noch dye cours, dat zij connen gaen nae Italiën ofte nae Languedock zijnde beyde dye saecken niet buyten apparentie van handeling, alsoo men meent, dat Montauban gedeputeerden herrewaert sal senden. De tijdinge van 's keysers coortse heeft hyer eenige luyden van staet doen discoureren, dat men behoort te trachten den vorst van Beyeren[5] tot het keyserdom te helpen, waertoe de paus aen d'eene sijde soude helpen, alsoo hij niet alleen de Spaensche macht vreest, maer bij den keyser werdt gerudoieert ende aen de andere zijde 's palsgraeffs[6] vrunden, om met eere yet voor hem te becomen.

Ick wensche de besoigne van de gedeputeerden van den prins van Orangie wel mogen gaen. Soo den nuntius[7] met te schrijven aen den bisschop daer yet in can helpen, houde het daervoor, dat hij garen d'intentie van Zijn Ex[tie]. sal seconderen, alsoo hij een zeer redelijck persoon is, selff bij dye van de religie alhyer daervoor gehouden.

Numerianus[8] dyent met alle manieren gesecondeert, oock en can het niet dan groote opspraeck maecken onder de gemeente, dat Berck[9] is losgelaeten ende dat de predicanten[10] blijven sitten. UE. advys nopende d'Engelschen te Vlissingen is goedt ende wel gefundeert. Men moet Vrancrijck niet meer offenseren. 't Is hoogh genoech. Ick prijse de voorsichticheyt van mons[r]. de Baugy, dat hij hem van dye hatelijcke retraicte heeft ontslagen, ende hoope, dat mess[rs]. de Thou[11] hyer comende, ons alle goede tijdinge van daer sullen brengen.

Nopende het bestellen vinde de wegh door Caracalla[12] dangereux. Alle de brieven, dye door dye handt comen, werden acht daegen opgehouden ende apparentelijck gevisiteert. UE. om seecker te gaen sal gelieven allesins te gebruycken Croix de fer, Surendonc, Olivier[13]. Ick sal noch de wegh over Amsterdam

1 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H13g. Eigenh. oorspr.
2 Het buitengewoon gezantschap van Fr. van Aerssen en Caspar van Vosbergen.
3 Charles le Beauclercq, secrétaire d'État.
4 Nic. de Baugy, de nieuwe Franse gezant in Den Haag.
5 Maximiliaan, hertog en sedert 1623 keurvorst van Beieren.
6 Frederik V, de Winterkoning.
7 Giovanni Francesco Guidi del Bagno; zie n°. 1218, p. 231 n. 3. De bisschop is Joannes de Tullus, bisschop van Orange van 1608 tot zijn dood in 1640.
8 Amsterdam.
9 Mr. Gerrit Berck; zie n[o]. 1066, p. 37 n. 1.
10 Zie n[o]. 1067, p. 39 n. 9.
11 Twee van de zonen van Jacques Auguste de Thou; zie n[o]. 1308.
12 De gezant van de Republiek in Parijs, Gideon van den Boetzelaer.
13 Correspondentieadressen; vgl. n°s. 1326 en 1346.

houde, totdat uE. beter middel sal hebben geadviseert, 't zij door Franchimont[1] ofte dyergelijcke, dye gewent zijn brieven van hyer te ontfangen. Men spreeckt hyer veel van ons groot incomen van 't cleyne segel, bij Arsens[2], soo men seyt, geïnventeert. Wilde wel weten, wat hetselve importeert.

Wij doen allegader onse gebiedenisse.

Den IX December XVI^{c}XXVIII.

UE. dyenstwillige broeder

H. de Groot.

Adres: Mijnheer Mijnheer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant.

Port. In 's Gravenhage.

In dorso schreef Reigersberch: broeder de Groot den 9 Decemb. 1628.

1349. 1628 december 16. Aan N. van Reigersberch[3].

Mon frère,

Op huyden heb ick in plaetse van dye door d'ordinarissen d'uwen ontfangen door mons^{r}. de Thou[4], dye, soo haest hij hyer was gearriveert, mij is comen begroeten, hem zeer bedanckende van uE. courtoisie, oock van den heer Wijts[5] ende Beaumont[6].

Ick ben blijde te zyen de voortganck van onsen Cornelis[7], aen dewelcke ick schrijve om uE. niet alleen den aendrijver te laeten zijn, daervan ick ondertusschen uE. ten hoochste bedancke.

Van Anthemius[8] oordeelt uE. wel; hij ende 't hoff alhyer sullen haer schicken nae de saecken daer sullen gaen ende daerom is aen 't stuck van Numerianus[9] veel gelegen. Eenige cloucke luyden seyden in onsen tijdt, dat het een faute was, dat men niet eenige onder de grootste crijters van de predicanten met alle middelen, oock met geldt hadde gewonnen. Hyer in Vrancrijck succedeert sulcx dickmael zeer wel. Monsr. d'Hauterive[10] is hyer. Ick sal vernemen, wat hij doet, soo veel mogelijck. Alle dye niet heel met Aurelianus[11] zijn, moeten wij voor ons reeckenen ende Caesar daerin, niet Pompeius slachten. 't Is waer, dat den cardinael[12] zijn werck wil maecken van de navigatie ende commercie. 't Beletsel, dat Aurelianus voorwent, en is niet cleyn, maer daer zijn remediën tegen te vinden. UE. gelieve te continueren in 't

1 Zie n°. 1176, p. 173 n. 14.
2 Fr. van Aerssen.
3 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H13h. Eigenh. oorspr.
4 Een van de zonen van Jacques Auguste de Thou; vgl. n°. 1308, p. 375 en n. 8 t.p.
5 Generaal Jac. Wyts.
6 Simon van Beaumont.
7 Zie n°. 1347, p.428 n. 10.
8 Nic. de Baugy.
9 Amsterdam.
10 François de l'Aubespine, marquis d'Hauterive; zie n°. 1078, p. 54 n. 7.
11 Fr. van Aerssen.
12 De Richelieu.

onderhouden van Anthemius op de begonnen voet, dye niet als goed doen en can hyer ende daer. Men moet Numerianus met alle middelen helpen. Ick verwonder mij van de onbedachtheyt van de man in Vrieslant[13]. Sulcke dingen plegen dickmael contrarie operatiën te doen dan men

13 Waarschijnlijk wordt Ernst Casimir bedoeld.

meent. Mijne passagie in 't bouck de jure belli[1] is bij uE. wel gemarqueert. Mij dunckt, dat oock in consideratie soude comen, soo lang het Engelsche schip in de macht der Franchoysen was geweest.

Voor Orangie staet vrij te vresen. Een edelman, dye van daer gecomen is, seyt, dat de prins van Orangie geen ses maenden daer meester sal zijn. Den beste raidt hyertegen is, dat den prins hem wel stelle met Vrancrijck. Den bisschop[2] doet quaed. Voor dese heb ick uE. te bedencken gegeven[3], off men den nuntius[4] daerin soude willen gebruycken, dye vol goede affectie is. De heer van Valckenburgh[5] heeft vrunden hyer te hooff, soo verre oock, dat hem toegelaeten is selff op de Fransche bodem te vervolgen deghenen, dye hij seyt complicen geweest te zijn van de pretense conspiratie. Maer dit faveur soude apparentelijck manqueren, als men sage, dat den prins hem parthije stelde; want ick niet wel en can geloven, dat den cardinael, dye alles doet om een gewin, dat niet zeer eerlijck en soude zijn, een vrundt soude willen verliesen, dye seer veel in Holland vermach. Al wat ick can is t' zijnen dyenste. Onse extraordinarissen[6] sullen hyer noch een maendt off daerontrent moeten wachten, als wanneer men sal zyen, waerheen haer de saecken van 't rijck sullen schicken.

Daer zijn voorslagen van de vrede te stellen in Languedoc, midts dat de steden demolieren sullen de fortificatiën gemaeckt nae de doot van den overleden coning[7], opdat sij alsoo eenige seureté hebben, dye geen ombragie en geve tegen den coning. Ick twijffele, off de steden ende Rohan[8] dat sullen aennemen. Soo sij 't doen, sal de saecke van Italiën wel behartight werden. Casal heeft noch vivres voor twee maenden. Monsr. de Valerie[9] werdt gesonden nae Savoye om den pas te versoucken voor des conings trouppes tot XII^{m} man ofte meer, dye men seyt, dat Créquy[10] soude leyden, dye daermede hem soude purgeren van eenige mescontentementen, dye men tegen hem hadde genomen, waerover hij tot bij Parijs gecomen zijnde evenwel niet bij den coning nochte in de stadt is geweest. Evenwel seyt men, dat zijne saecke is geaccommodeert ende de schuldt geleyt op eenige zijner dyenaers. Men vought daerbij, dat mons^{r}. le mareschal de Calure[11] soude last hebben met een andere trouppe van X^{m} man over zee in Italiën te passeren, al hetwelck ick eenigsins soude connen geloven, soo het oorlogh van Montauban waere geaccommodeert.

Mijn huysvrouw is van opinie, dat men in desen tijdt sonder ophouden ons proces[12] behoort te vervolgen, allegerende daertoe veele redenen. Mij dunckt oock, dat het goed waer om te beter te mogen zyen, wat wij te doen hebben.

1 *De Iure belli ac pacis*, in 1625 bij Buon te Parijs verschenen; Ter Meulen-Diermanse, n°. 565.
2 Joannes de Tullus; zie n°. 1348, p. 429 n. 7.
3 Zie n°. 1348.
4 Zie n°. 1348, p. 429 n. 7.
5 Jan de Hertoge van Osmael, heer van Valkenburg, gouverneur van het prinsdom Orange.
6 Fr. van Aerssen en Caspar van Vosbergen.
7 Hendrik IV.
8 Henri de Rohan, aanvoerder der hugenoten.
9 Niet nader geïdentificeerd.
10 Zie n°. 1211, p. 221 n. 1.
11 Niet geïdentificeerd; zie n°. 1218.
12 Zie n°. 1336, p. 405 n. 1.

De continuatie van de correspondentie vind ick goed ende sal aen mijne zijde niet failleren.

Wij doen onse gebyedenisse.

Den XVI December XVI^{c}XXVIII

UE. dyenstwillige broeder

H. de Groot.

Adres: Mijn heer Mijn heer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant Port. In 's Gravenhage.

In dorso schreef Reigersberch:

Ut Paris den XVI Dec. 1628.

De grootste crijters onder de predicanten met gelt te winnen; in Vranckerijck succedeert sulckx wel.

Wij moeten Caesar, niet Pompeius slachten.

Mij verwondert van de onbedachtheyt van de man van Vrieslant; sulcke dyngen plegen dickmael contrarie operatiën te doen dan men wel meent.

Voor Orange te vreesen; den besten raet wel te stellen met Vranckerijck.

Den nuntius van goede affectie. Niet te geloven den cardinael soude willen Sijn Ex^{tie}. verliesen.

Voorslagen van accomodatie met de steden van Languedock.

1350. 1628 december 17. Van M. Bernegger[1].

Salve, maxime virorum,

Ecce fidem promissi mei, pro eo ac par est, exolvo, seu fidei partem verius. Inscriptiones enim Opitianas[2], quamquam pauciores expectatione mea, cum literis ipsius Opitii mitto, de Gruterianis[3] quoque porro solicitus futurus et ad Sixtinum[4], a quo nihildum responsi accepi, petitionem iteraturus. Venator noster[5] de vita Gruteri spem publice fecit neque eam ludet; exemplum utprimum nactus fuero, submittam. Ingentes habeo et ago gratias de praestitis Taubmano[6] humanitatis officiis, quae dici non potest, quantopere ille depraedicet, quod ipsum facit quoque Freudenbergerus Silesius[7]; ut ad me scripsit is, qui has ipsas tradit itidemque tibi commendatus esse valde cupit, Martinus Willerus Silesius[8], iuvenis egregius et vel hoc nomine amandus, quod diversus ab ingenio plerorumque - pudet dictu - Germanorum, vanitati isthic operantium, ad magnos viros applicare sese conatur,

1 Hs. U.B. Leiden, cod. B.P.L. 1961. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Grotii et Berneggeri ep. mut.*, p. 21. Antw. op n°. 1330. Over de schrijver zie n°. 1257, p. 300 n. 6. aant.

2 Zie n°. 1306, p. 373 en n. 12 aldaar.

3 Zie n°. 1317, p. 385 n. 1.

4 Suffridus Sixtinus; zie n°. 1319, p. 386 n. 10.

5 De dichter Balthasar Venator; zie n°. 1257, p. 300 n. 2.

6 Christ. Taubmann; zie n°. 1317, p. 384 n. 5.

7 Zie n°. 1319, p. 386 n. 7.

8 Niet nader geïdentificeerd.

quorum consuetudine et vel conspectu proficiat. Vix est, ut non tuae quoque benevolentiae fores pulsaverit; id quod si deinceps faciet, orarem ne excluderes, nisi ab eiusmodi salutatoribus aliquod metuerem temporibus tuis, hoc est bono publico, detrimentum.

Parum abfuit, quin ad Salmasium[1] *τὸν θαυμάσιον* auderem instinctu tuo literas. Sed satis impudentiae commissum, quod tibi me obtrudere veritus haud sum; neque debeo cumulare crimen, qui religioso quodam silentio vos tantos viros colere potius quam importunius appellare debeo. Forte tamen in futurum audebo, si praesertim in suis commentariis in Eliberinos canonas[2] apud nos excudendis opellam qualemcunque meam aspernatus non fuerit. Oro, summo viro per occasionem interpres esse summae meae in ipsum observantiae et salutem officiosissimam dicere ne graveris.

Salve tu quoque plurimum a Lingelshemio nostro[3] et vale, lucidissimum aevi sidus.
Scr. Argentorati, 7. Decembris Iuliani, anno 1628.

Amp^ni^. tuae perpetua
veneratione, cultu et obsequio deditiss.
Matthias Bernegge(r).

Adres: Nobilissimo et amplissimo viro, Hugoni Grotio I.C. Lutetiam Parisior.
In dorso schreef Grotius: 7 Dec. 1629 (sic) Bernegger.

1351. 1628 december 18. Van J. Brasser[4].

Laus Deo. Den 18 Desember 1628. In Amsterdam.

Mon cousyn,

Voorgaende maendach, nadat de chrijsraet geassisteert met borgemeesteren de weygerige schutters minnelick hadden gesocht te induceren, hoewel te vergeeffs, soo es bij de voors. chrijsraet eendrachtelick verstaen, dat men se soude ontschutteren, gelijck oock datelick geschieden. Dander gaven voor, dat se effenwel ter wacht wilden koomen, maer tot noch toe hebben haer gewacht van des te doen. Tsanderen daechs zijn der enige van dese ontschutterde opten Dam gekoomen, om, soo men vermoet, anhanck te maecken, maer alhoewel dat te dyer oorsaecke daer meer volckx quam als men gewoon es, zoo es nochtans alles seer stille ende sonder de minste commotie vergaen, laten verluyden, dat zijt wijder willen versoucken, daerop borgemeesteren hun hebben geseyt, dat zij haer sulckx te doen off laten willen raden noch ontraden, maer dat zij haer wachten voor de weersteuyt. Te selver uure als al dat volck opten Dam was, quamen in borgemeesters camer 8, 9 persoonen, alle 36-raden, behalve dborgemeester De Vrij[5], ende alle seer dependerende van de kerck, dwelcke hun schenen te wille laten imployeren als middelaers, maer borgemeesteren hun geremonstreert hebbende alle tgepasseerde, zoo hebben se nyet opgedaen, ende zijn naer enige andere propoosten, te lang om verhalen, wederom wtte camer vertrocke. Dit intreden op dien tijt van dese mannen wert bij vele genomen, al off men de ontschutterde daermede hadde

1 De filoloog Cl. de Saumaise, van wie in de briefwisseling tussen Grotius en Bernegger telkens sprake is.
2 Zie n°. 1210, p. 219 n. 10.
3 G.M. Lingelsheim.
4 Hs. Bibl. Gem. Rotterdam, coll. Rem. Kerk, cat. v. hss., n°. 811. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Oud-Holland* IX (1891), p. 256.
5 Frederik de Vrij; zie n°. 1130, p. 109 n. 3.

willen stijffen, soo datter daer naer 2 van de 9 haer hebben geëxcuseert sonder haer met die saecke meer te willen bemoeyen, maer daermede laten begaen diet toecomt.

Dit es van de ontschutterden, nu hebben wij noch een soorte van menschen, dye seer te onvreden zijn, dat se nyet konnen opt kusse koomen; van dese zijn der wel 15, 16, daeronder maer 2 Amsterdammers, enige dagen in den Hage geweest, om overt aennemen van de soldaten ende verscheyden actiën van de magistraeten aen de Staten van Hollant te clagen, tot dyen eynde aen deselue instantelick versocht hebbende audientie, dwelcke hun naer 2 cessiën bij de heeren Staten daerop gehouden ontseyt es, maer indyen zij yets hadden te remonstreren, dat zij sulckx souden doen bij requeste, twelck zij voorgaende woonsdach hebben gedaen versouckende alleen - naer ick verstae - het affdancke van de soldaten. Dese requeste in de Staten gelesen sijnde es gestelt in handen van de gecommitteerde van Amsterdam, om daerop te antwoorden tgeene hun goet duncken sal. Dvoors. dolerende zijn mede geweest bij mijn heer den prince ten fyne voors., zijn wederom thuys gekoomen, maer nyet welgemoet. In somma: wij steecken noch int midden van de onlusten, want zij sullent er buyten twijffel nyet bij laten, ende mijn heeren borgemeesteren willent exempel vant jaer 78 aen haer nyet gestatueert hebben. Mijn bevalt wel, datter sich hoe langer hoe meer persoonen van alle gesintheyden openbaere voor de magistraeten, jae selffs wt alle wijcken sullen requesten aen deselffen gepresenteert werde, ten eynde de heeren tot onderhoudt van de burgerlicke vrede ende tot dempinge van dese factie meer volckx willen aennemen; dan off de heeren daertoe genegen zijn, weet ick nyet.

Van de vloot van Piet Heyn[1] hebben wij noch nyet dan datter 2 van sijn schepen in Engelant zijn gearriveert; daervan den coninck tsilver wt den eenen heeft doen lichten. Oft es omme te behouden, off alleen om aldaer volgende de (con)stitutie vant rijck gemundt te werden, weet men noch nyet.

Ick hebbe uE. brieff van 2 deser, oock de voorgaende wel ontfangen uE. danckende vant advys. Ick hebbe met den vader van den jongman, in uE. schrijvens geroert, een discoursgen gehadt, maer alsoo hij mij van zijn soon sonderling nyet seyde, zoo vondt ick oock nyet goet daervan te vermanen, maer ick conde seer wel mercke, dat hij bedroeft was. Ick sal uE. met soodanige recommandatiën nyet meer moeijelick vallen.

Den ingeleyde aen mijn soon[2] stelle ick tot uE. discretie nae lecture hem gesloten off ongeslooten te behandigen; mijn es leet, datter uE. mede bemoeyt es, doch indyen hij nyet soude willen aen de handt gaen ende dat het uE. off nichte te moeyelick soude vallen, zoo sal uE. hem talle uure alst uE. gelyeft mogen wederom senden. Tussen Poolen ende Sweeden wert van een dertichjarige treves gehandelt, tsucces moet den tijt leeren.

Post dato. Te middach opte beurs hebben seeckere tijding, dat 4 schepen van Pyet Heyn in Texel sijn gekoomen, de Witte Leeuw, Gelderlant, Haerlem ende Naerden; zijn van haeren generael gescheyden ontrent Wicht, hoopende deselve int Goeresche gat sal zijn.

Alle de gedeputeerde tot 8 int getal wegens deser stede opten dachfaert geweest zijnde, zijn nyetjegenstaende de vergadering noch duyrt thuys gekoomen, haeren

1 Zie n°. 1346, p. 426 n. 8.

2 Zie n°. 1264, p. 311 n. 4.

pensionaris Boreel[1] daer alleen gelaten hebbende, aparent om alhyer te resolveren op de clachte van de requeste. Den Raedt es jegenwoordich vergadert ende tavont sal de chrysraet vergaderen; de geestelicke mannen vermengen hun nu opentlick met de factie ende enige derselve compareren in de vergaderinghe van de factionisten in de brouwerije genaempt den hooyberch; tvordere leert den tijt. Geen van beyde de partie laten noch de couragie vallen, ick hoope effenwel, dat de magistraet sal te boven staen. T'lossen vant silver in Engelant es nyet seecker.

Hyermede na vrindelicke groetenis met nichte den Almogende bevoolen

Uwer E. dienstwillige cousyn

Joost Brasser.

Soo als den Engelsman ons voor desen met rooven gequelt heeft, zoo quelt ons nu de Sweet. Het es wonder, dat ment verdragen can.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius demeurant viz à viz lhostel de Condé aux faulbourgs St. Germain.

A Paris. Francq.

In dorso schreef Grotius: 18 dec. 1628 Brasser.

1352. 1628 december 21. van P. Philippus[2].

Mijn Heere,

De heere van Stoutenburgh[3], mijnen sonderlinghen vrindt, heeft mij eenen brief van U.E. gethoont, waer ick inne begroet was, door welcke aengenaeme groetenisse ende het inhout van den voorseyden brief, ick mij verbonden vinde U.E. weder danckbaerlijcken te begroeten, alle goet toe te wenschen ende denselven brief ten deele te beantwoorden. Hebbende U.E. bevoorich geprotesteert, dat ick haeren persoon, soo wt haer scriften, goeden naem, alsoock wt die erachtinghe ende goede affectie, die mijnheer van Stoutenburgh haer toedraeght, oock mede overlanghe in sonderlinghe affectie ende aensienelijckheyt gehadt hebbe, bijsonderlijck om haere hooghe geleertheyt, daerteghens sij mij gans slecht ende ongeleert moet kennen. Dan soo het warachtich geloof een bijsondere gave des Heeren is, geensins dependerende van ons verstants cloeckheyt ende vernuft, ende ick mij daermee van Gode begratiet erachte, soo derve ick vrijelijcken daerinne mijn gevoelen wtspreken, die anders U.E. schoenen hem onweerdich soude keuren te ontbinden[4], ofte haere schaduwe van hooghe geleertheyt ende verstant te aensien. Betrouwe

1 Willem Boreel, zie n°. 1179, p. 176 n. 8.

2 Hs. Bibl. Gem. Rotterdam, coll. Rem. Kerk, cat. v. hss., n°. 1716. Eigenh. oorspr. Schrijver is de kapucijn P. Philippus van Brussel, Gonzalvus (de) Aredondo (± 1583-1637), als diplomaat in dienst van het hof van Brussel; zie over hem P. Hildebrand, *De Kapucijnen in de Nederlanden en het Prinsbisdom Luik*. Antwerpen 1945-1956, VII, p. 538 § 3888, IX p. 315-317 en X p. 564. Volgens de gewoonte der kapucijnen tekent hij met *Capucinus indignus*.

3 Willem van Stoutenburg, zoon van Johan van Oldenbarnevelt; zie n°. 1272, p. 321 n. 2.

4 Vgl. Lukas 3, 16.

oversulcx oock, dat, soo U.E. deucht ende rechtsinicheyt in mijn invoudich slecht scrijven eenighe waerheyt oft voldoeninghe ontmoeten, sij die soo veel te liever sal aennemen, als sij - door mijne ombequaemheyt - sekerder sal wesen dieselve van Godt almachtich voortscommen, ten besten

keerende den goeden ijver, die alle menschen als sijnselven het opperste goet ende naeste kennisse der waerheyt toeweynst.

Belangende dan onse beelden, oft wel in eenighe conciliën sommighe wetten tegen het misbruyck derselver gemaeckt sijn, die en sluyten het recht gebruyck niet buyten, maer bevestighen hetselve veeleer, thoonende, dat wij niet alle gebruyck der beelden, maer alleen een wel geordonneert aennemen. Dan soude U.E. geerne afvraegen, oft sij oock alle die leeringhen van de voorseyde conciliën aennempt, oft wel alleen die van de beelden, om daerwt te besluyten t'ghont sij met ons in andere puncten moet gelooven. Ick bekenne, dat ick mij seer verwondere, dat U.E. haer meer refereert over het recht gevoelen van het sacrament des lichaems ende bloet ons Heeren Jesu Christi bij de oude Christenen geplecht aen de authoriteyt van eenen Bertramus[1], als aen de eendrachtighe anthoriteyt van den H. Augustinus, Ambrosius, Chrysostomus, Hyeronimus, Damascenus, Gregorius, Cyprianus etc., welcke altesaemen in heylicheyt, miraculen ende geleertheyt denselven Bertramum verre te boven sijn gegaen ende oock naerder tijden Christi beleeft hebben, jae oock dan aen de alderouste Chrystenen selve, soo sij malcanderen van tijde tot tijde gevolcht hebben. Waer daeromme sonderlinghe te wenschen, dat U.E. den aerbeyt wilde aennemen van sulcx te willen selff ondersoecken bij directie ofte aenwijsinghe, alleen tot meerder faciliteyt, van eenighe van de autheurs van onsen sin ende gevoelen, daer sij allomme genoech bijeen staen. Ende soo Uwe E. bij de voorseyde wtstekende leeraers als Augustinus, Ambrosius, Hyeronimus etc. eenighe twijfelachticheyt ontmoetten, die elders door het eendrachtich gevoelen van altesaemen niet genoech voldaen en is, wij sullen van herten geerne poogen hetselve te voldoen ende hetselve met yeverich gebedt vergeselschappen, opdat Godt, den Vader der lichten, haer daerinne den rechten sin wil openbaeren.

Op het scrijven van Paeschael[2], eenen priester van Parijs, die over 20 oft 30 jaeren gescreven heeft, dunckt, dat veel min te letten staet, aengesien tsuedert die tijt ende tegenwoordich soo te Parijs als andere plaetsen soo veel honderden priesters sijn geweest, die anders gevoelen ofte scrijven. Dat niettegenstaende soude U.E. geerne weder afvraegen, oft sij den voorseyden Bertramum oft wel Paeschael alleen in dese opinie volghe, oft wel in allen die andere. Soo in allen die andere, sal poogen haer te thoonen, in welcke dingen oft puncten sij tegen het gemeyn gevoelen van de remonstranten gedoolt hebben; soo in dese alleen ende ni de rest verworpt, soo waere te verwonderen, dat U.E. haer soude connen gerust setten, ofte steunen op een, twee oft meer dolende menschen.

Wat belanght, dat door piam fraudem van die onse valsche miraculen tot bevestinghe van de waerheyt van ons gevoelen int H. Sacrament des lichaems ende bloets Christi, welcke frauden door juditieuse persoonen ontdeckt sijn. Men soude mogen antwoorden, waert dat U.E. geliefden die voorseyde miraculen te specificeeren, dat sulcke ondersoeck bij andere juditieuse oock naerder soude connen ondersocht worden. Dan evenwel staen ick toe, datter bij ons oock somwijlen valsche miraculen ontdeckt sijn, niet per piam fraudem, in pietate enim mendatium inveniri non potest. Maer door giericheyt, ijdel glorie etc. Maer dese valschen

1 Een dominikaner monnik uit de veertiende eeuw († 1387), die een geschrift gewijd heeft aan de Eucharistie. Over hem schreef Joannes Lampadius († 1621): *Bertramus, h.e. perpetuus orthodoxae ecclesiae de verbis S. Coenae consensus.*

2 Niet nader geïdentificeerd.

connen die warachtighen ende al te notoir niet te niet doen oft verduysteren, die genoechsaem gevereficeert sijn, jae, bij noch levende treffelijcke, deuchdelijcke, religieuse persoonen bij eede verclaert worden, van dewelcken niet te gelooven en is, dat sij daeromme haere eeuwighe salicheyt ende Godt almachtich niet en souden willen afsweeren. Gelijck in het mirakel van Bourgongnien, daer mijnheer van Stoutenburgh uE. af gescreven heeft, dwelck ick haer bidde eens te ondersoecken. Hierover sal ick eyndigen hebbende vooral U.E. aengeboden mijnen ootmoedigen dienst. Niettegenstaende onse verschillende opinie int nootsaeckelijck gevoelen van ons Christen geloove, welcke ick verhope door Godes gratie noch sal vergeleken worden. Tot welcken eynde ick voor den Heere altijts een ootmoedich gebedt sal wtstorten. Wenschende U.E. tsaemen met Juffrouwe ende alle het huysgesin overvloedich licht, gracie ende gesontheyt.

Wt Brussel, den 21. decembr. 1628.

U.E. ootmoedich dienaer

fr. Ph. Bruxellensis, Cap^{us}. Ind.

Adres: A Monsieur Monsieur Hugo Grotius à Paris.

In dorso schreef Grotius: 21 Dec. 1628. P. Philips.

1353. [1628 december 21] Aan J. Wtenbogaert[1]

De heer van Stoutenburg[2] schijnt naer de mis te willen. Ik heb hem hartelijk naer mijn vermogen de redenen hiertegen vertoont. Hij heeft mijn brief - zoo ik meen - aen pater Philips capucijn[3] laten lezen en van mij begeert eenige afdruksels van zekre printe kaertsgewijze gedrukt van een mirakel, 'tgeen in Bourgonje zou zijn gebeurt ontrent het Sacrament[4]; die ik hem belooft heb te zenden, alzoo daer tegenwoordig geen afdruksels van waren. Middelerwijl zal ik naer de ware geschapenheit dezer geschiedenisse vernemen, om hem alle voorwendselen, zooveel in mij is, te benemen. Bij voorraedt heb ik hem tegemoet gevoert, dat men in onzen tijdt, die nergens na zoo oprecht is als de eeuw der eerste Christenen en ook de mirakelen zoozeer niet van noden heeft, met omzichtigheit moet te werk gaen en dat er dagelijks vele kerkelijke bedriegerijen ontdekt worden.

1354. 1628 december 23. Aan N. van Reigersberch[5].

1 Ged. gedrukt Brandt, *Leven* I, p 385, echter ten onrechte gedateerd op 1629. De brief moet nl. van 1628 zijn, gezien de inhoud van de, gelijktijdig geschreven, brief van pater Philippus (n°. 1352), waaruit blijkt, dat Stoutenburg de aan hem gerichte brief van Grotius aan de Brusselse kapucijn ter lezing en, voor zover het Grotius' bedenkingen tegen het katholicisme betreft, ook ter beantwoording heeft gegeven. Het eerste is een bevestiging van wat Grotius in zijn brief aan Wtenbogaert blijkens de woorden ‘zoo ik meen’ nog maar vermoedde. De onderhavige brief moet dus geschreven zijn vóór de ontvangst van het schrijven van pater Philippus.

2 Willem van Oldenbarnevelt, heer van Stoutenburg.

3 Zie over pater Philippus n° 1352, p. 435 n. 2.

4 Zie ook n° 1352.

5 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H13i. Eigenh. oorspr. Beantw. d. n°. 1360 (dl. IV). aant.

Mon frère,

Wij comen nu soo daetelijck van de entrée van den coning ende ter plaetse,

daer wij hem tot contentement zeer magnifiquelijck hebben zyen passeren, daer is ons uE. brieff behandight van den X^en^ deser, waervoor ick uE. bedancke. 't Schijnt, soo veel ick uyt alle rapporten can oordeelen, dat men het hyer ernstelijck meent met den hertogh van Mantua[1]. Den hertogh van Guise[2] heeft de galeyen gereedt ende arresteert alle andere schepen in de Middellandsche zee, soo men voorgeeft, om een tocht in Barbarije, maer in der waerheyt om de trouppes, dye onder den mareschal d'Estrée[3] zijn vergadert, te doen passeren in Italiën. Men versouckt den hertogh van Savoye[4] om hem passagie te geven voor deghenen, dye over landt souden mogen passeren, waervan het beleyd werdt gedestineert aen mons^r^. de Créquy[5]. 's Conincx broeder[6] heeft het commandement over alle de trouppes versocht, soo om hemselve te doen estimeren door de wapenen, als om de affectie, dye hij opentlijck draeght aen de princesse Marie[7], niet connende hemselve disponeren tot het voorgeslagen huwelijck van Florence[8]. Den cardinael[9] socht hem hyervan te diverteren, verthoonende het interest, dat daervan had in zijne persoon ende het peryckel, dat in dese saeck was gelegen ende dat hij 't beginsel van zijne reputatie most nemen van yet, dat meerder seeckerheyts hadde. Hij nae eenige discoursen seyde, dat hij wel merckte, dat de cardinael den coning niet raeden en soude om sijne intentie goed te vinden, maer dat men hem niet en conde beletten met twaelff edelluyden 's conincx trouppes te volgen ende dan te zyen, off yemant soude pretenderen over hem te commanderen, waerop den cardinael seyde, dat hij hem niet en wilde antwoorden hem zyende in cholère.

De paix met Engelant seyt de cardinael dat gemaeckt sal zijn binnen twee maenden ende 't schijnt, dat de saecken haer daertoe disponeren tot groote oneer van de Engelschen.

Van Montauban ende andere steden noch niet seeckers. Rohan[10] fortificeert Emargues ende eenige andere plaetsen soo zeer hij can.

Ick heb noch op huyden gesproocken een persoon van qualiteyt ende mercke, dat Orangie peryckel loopt ende dat d'heer van Valckenburgh[11] hyer eenige correspondenten heeft, waertegen dyent gewrocht. 't Waer mij zeer leedt, dat d'heer van Valckenburgh soodaenigen cours naem, soo om 't notoir onrecht als omdat ick wensche, dat de reputatie van mijnheer den prins overal ende oock hyer werde gesterckt, waervan ick oock wat hadde geroert in de propoosten met Verdoes[12]. Messieurs de Thou[13] bedancken haer van uEd. ende van de vrunden bij uE. haer

1 Carlo Gonzaga.
2 Charles de Lorraine, duc de Guise; zie n°. 1102, p. 76 n. 3.
3 François Annibal, duc d'Estrées; zie n°. 1235, p. 260 n. 6.
4 Carl'Emanuele.
5 Zie n°. 1211, p. 221 n. 1.
6 Gaston, hertog van Orléans.
7 Maria Louisa Gonzaga.
8 Margherita de Medici; zie n°. 1200, p. 206 n. 6.
9 De Richelieu.
10 Henri de Rohan, aanvoerder der hugenoten.
11 Zie n° 1349, p. 431 n. 5.
12 Mr. Jacob van der Does, raadsheer van prins Frederik Hendrik.
13 Twee van de zonen van Jacques Auguste de Thou; zie n°. 1308.

gegeven. Sij seggen mij, 't welck ick oock van andere canten had verstaen, dat getracht werdt mons^{r}. Saumaise[14] te Leyden te brengen op

14 Cl. de Saumaise (Salmasius); zie over hem n°. 1051, p. 12 n. 1. Hij werd in 1631 te Leiden benoemd.

Scaligers[1] qualiteyt ende gaegie ende dat sulcx ten aenhouden van Justel[2] beleydt werdt door Arsens[3], dye nu curateur soude zijn, dat ick niet en wiste. Wilt nae de waerheyt vernemen, alsoo mij dunckt, dat ick dye wel dyene te weten, te meer omdat Justel ende Saumaise sulcx voor mij verholen houden, hoewel ick wel weet, dat Justel ende Saumaise noch onlancx bij de ambassadeurs[4] zijn geweest. Monsr. Saumaise is in de questiën van theologie van ons land recht gevoelende ende verschilt van mij niet. Maer door 't interest van 't corps van dye van de religie alhyer, meen ick, dat hij ons tegen is ende te meer soude zijn, als hij door dye handt wierd geadvanceert; mijns oordeels en can het sonder kennisse van de Staten van Hollant ofte immers van de Gecommitteerde Raiden niet passeren.

Mevrouw van Chastillon[5] heeft mijn huysvrouw weder gesproocken van accommodement van onse saecken, waerop mijn huysvrouw met couragie heeft geantwoordt, gelijck sij uE. ten naeste sal adverteren, hebbende nu de gelegentheyt niet.

Ick bid uE. mij te laeten weten, watter is van Sweden, alsoo men verscheydelijck hyer daervan spreeckt.

Ick had aen mijn broeder versocht[6], dat hij mij noch een off twee van de wormen met schilpen uyt het houdt gewassen wilde senden, gelijck hij voor desen heeft gedaen, opdat ick dye mochte geven aen Moustier[7], een schilder, dye groot acces heeft bij den coning ende coninginnen[8] ende mij dyenst can doen. Alsoo ick nu niet aen hem schrijve, sal uE. hem dyenen te vermaenen, al soude het mij wat costen, soo moet ick allerley personen obligeren. Wat den inhoudt van den uwen belanght, ick ben blijde te mercken de asseurantie van Numerianus[9]. Sij moeten de goede gemeente door schriften ende aengenaeme personen doen onderrechten. Mij dunckt, soo op de electie van de magistraten van andere steden wel waere gelet, dat men dye groote tweespalt in de vergaderinge van Hollant wel hadde connen verhoeden. Daer dyent noch op gelet. 't Is heel seecker, dat van Ernst[10]. 't Volck van Aurelianus[11] ende Valens[12] seggen opentlijck, dat men aen Gallus[13] niet en is verbonden, alsoo hij sijn belofte niet en houdt, dye sij duyden nae haer gevalle. De voet met Anthemius[14] is goedt. Wij sullen zyen, wat vruchten daerop sullen volgen. Men beschuldight den cardinael 't onrecht aengaende de intentie in de demolitie van de fortificatiën van Rochelle, aengezyen hij 't gouvernement van Rochelle soowel had connen becomen als dat van Brouage. Ende 't ander voornemen tot demolitie van de sterckte binnen het rijck is buyten

1 Joseph Justus Scaliger was in 1609 overleden.
2 Zie n°. 1204, p. 212 n. 8.
3 Fr. van Aerssen.
4 Fr. van Aerssen en Caspar van Vosbergen.
5 Zie n°. 1273, p. 323 n. 4.
6 N°. 1337.
7 Zie n°. 1337, p. 408 n. 14.
8 Maria de Medici en Anna van Oostenrijk.
9 Amsterdam.
10 Ernst Casimir; vgl. n°. 1343. De naam staat in de tekst in code.
11 Fr. van Aerssen.
12 Caspar van Vosbergen.
13 Frederik Hendrik.
14 Nic. de Baugy.

twijffel goedt, alsoo het nergens toe en dyent, dan om eenige grooten ontsichchelijck te maecken aen het rijck.

Onse ambassadeurs werden niet gebruyckt in de paix met Engelant, maer soo dye gemaeckt werdt, sullen paert aen den danck willen hebben. 't Voornemen van de Camer van Asseurantie behaeght mij wonder wel ende sal 't landt stellen in reputatie. Van mijn werck van Grol[1] maeck ick uE. ende mijn broeder de Groot meester, alsoo ick hyer geen middel en heb gevonden, om 't selve te doen drucken.

Mijn huysvrouw doet haer gebiedenisse.

Den XXIII December XVI^{c}XXVIII.

UE. dyenaer

H. de Groot.

Adres: Mijn heer Mijn heer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant.

In 's Gravenhage.

Port.

In dorso schreef Reigersberch: broeder de Groot tot Paris den 23 Decemb. 1628.

1355. 1628 december 24. Van J. Brasser[2].

Laus Deo. Den 24 Dese(mber 1)628. In Amsterdam.

Mon cousyn,

Met de voorgaende[3] hebbe uE. geadviseert de misversta(nden,) welcke hyer waren ontstaen voorgaende Woonsdach. Zoo de 36-raden waeren vergadert smorgens ten halffver negenen ende dat de precyssen onder deselve meynden, men soude handelen om dselve misverstanden wech te nemen ende haer contentement te doen, zoo werde bij den heer Overlander[4], president van borgemeesteren, geproponeert, dat de voors. swaricheyden Zijn Ex^{tie}. gecommuniceert zijnde dselve Zijne Ex^{tie}. om verder quaet voor te koomen hadde goet gevonden haer toe te senden 10. a 1200 soldaten, dwelcke dyen nacht van Wttert gekoomen ende alrede voor de Regulierspoorte leggende waeren, dat de heeren 36-raden oversulckx souden gelyeven te resolveren, offse dselve souden willen innemen off nyet. Paeuw[5] alrede in den raedt sittende ende hyer nyet van wetende was nyet weynich gealtereert ende harangeerde seer lange, ten eynde men se nyet soude innemen. Men seyde, dat het lang genouch geharangeert was ende dat men soude procederen tot omstemminghe, twelck soo es wtgevallen, als uwe E. bij de neffens gaende gedruckte publicatie[6] kont syen, zoodat het volck es ingekoomen ende dese stadt nu voorsyen es in alles met 2000 goede soldaten.

1 Zie n°. 1304, p. 371 n. 1.

2 Hs. Bibl. Gem. Rotterdam, coll. Rem. Kerk, cat. v. hss. n°. 811. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Oud-Holland* IX (1891), p. 258.

3 N°. 1351.

4 Volckert Claesz. Overlander; zie n°. 1130, p. 108 n. 10.

5 Reynier Adriaensz. Pauw.

6 Knuttel *Pamfl.*, n°. 3824.

Ende nu sal men voorts syen, wat ordre bij de magistraet tot maintienement van haere authoriteyt ende tot ruste vande stadt sal werden gestelt. Ick wenste, dat se mochte gedient zijn van uE. advys. Hoe seer dit goet beleyt de precysianen wt haer gissinge gaet, can uE. wel dencken. Terwijlle men hyermede doende was, zoo waeren de dolerende

burgers in den Hage mede doende met het overgeven van haer 2e remonstrantie, dan alsoo de gedeputeerde deser stede ten dachvaert die morgen daer raporteerden, wat hyer was gepasseert, soo vondt de vergadering nyet goet men dselve 2e remonstrantie soude lesen, maer dye wederom doen wtgeven aen de remonstranten off dolerende burgers ende haer daerbij doen aenseggen, dat zij haer souden hebben te adresseren aen haere magistraten, ende zijn de heeren van Amsterdam bij de vergadering ernstelick versocht ende vermaent geene straffe censure off enighe vorder procedure te intenteren, maer alles over het hooft te syen ende te doen publiceren een amestie tot ruste ende vrede ende meerder verbintenisse in enicheyt van haere borgeren ende inwoonderen. Tsucces daervan moet den tijt leeren; bij veranderinghe hoope ick uwe E. te advyseren.

Hyer es seecker advys, dat Pyet Heyn met sine vloot in Engelant es, wert alle uure verwacht[1]. De Dunckerkers met 27 schepen wachten hem mede ontrent de Hooffden; hoope dat hij der wel sal deurkoomen.

Uwer E. bryeff van 9. heb wel ontfangen, uwe E. bedanckende vant advys.

Hyermede met nichte na vrindelicke groetenis Godt bevole. In haeste.

Uwer E. dienstw. cousyn

Joost Brasser.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius viz à viz l'hostel de Condé au faulxbourg St. Germain. A Paris. Francq.

In dorso schreef Grotius: 24 Dec. 1628. Brasser.

1356. 1628 december 28. Van Th. Lansius[2].

1357. 1628 december 30. Aan N. van Reigersberch[3].

Mon frère,

Den uwen door Franchimont[4] is mij wel geworden. Heb hemselve gesproocken, maer op straet ter loop. 't Is goed, dat dye quaden slagh in de vergadering is gestuyt ende evenwel bedruft mij, dat de vergadering soo is gestelt, dat het meerder deel niet en connen mercken, dat zij haerselve tegen zijn.

Uyt Amsterdam heb ick eenige advysen gezyen van den XVIII, dye toonen dat daer bij de heren couragie is ende goede ordre. God wil haer goed voornemen segenen. Sij moeten letten op de authoriteyt, dye de Staten-Generael haerselve willen toemeten. Voor het jaer '86 placht het maer een extraordinarisse vergaderinge, gelijck dye in de provinciën jaerlijcx gehouden werden, blijvende het ordinaris beleyt bij de Raed van State, alwaer de provinciën wat nae haer grootheyt zijn bedeelt.

1 Zie no. 1346, p. 426 n. 8.

2 Deze brief, die bij de auctie H.W. Tydeman in 1864-'65 in veiling is gebracht (cat. no. 927), heb ik niet meer kunnen achterhalen; zie *Inleiding*, p. XI. Over de schrijver zie no. 1222, p. 239 n. 10.

3 Hs. U.B. Amsterdam, coll. RK. H13j. Eigenh. oorspr.

4 Zie no. 1176, p. 173 n. 14.

Omdat dye van Engelant bedongen had eenige raeden in den Raed van Staten ende Licester[5] in persone daer presideerde, is voor een tijdt

5 Robert Dudley, graaf van Leicester (1532 of 1533-1588), in 1585 landvoogd der N. Nederlanden en in 1586 door de Staten met groter volmacht bekleed dan enig landvoogd vóór hem bezeten had; ‘dye van Engelant’ is Elisabeth (1558-1603; geb. 1533).

nodigh gevonden de vergadering te continueren, 't welck daernae is gebleven, omdat de ambassadeur van Engelant bleeff in den Raed van State. De swaerickeyt hyer en heeft niet gebleecken, soo lang de cleyne provinciën aen de grooten respect hebben gedraegen in de gemeene saecken ende elcke provincie in haer geheel gebleven is in 't beleyd van haer eygen saecken, maer uE. vader heeft in zijn leven voorzyen, dat dye luyden, dye in dye vergadering waeren, te groote meesters souden willen zijn. Ende dit heeft hem in onsen tijdt getoont als wanneer eenige in de regiering van Hollant zijn ingecroopen met het recht om Holland aen d'andere provinciën, dye daer jalours van waeren, over te geven. 't Gunt ick van Hollant segh, heeft oock nae proportie zijn reden in 't regard van Zeelant, dye de considerabelste provincie is naest Hollant.

't Gunt Diocletianus[1] heeft geadviseert nopende de Generaliteyt accordeert met de propoosten, dye hyer bij de domestycken van de extraordinarissen[2] zijn gehouden. 't Gunt uE. van Brouchoven[3] noteert, toont, waer het de luyden let, hoe zeer zij oock sulcx dissimuleren. De theologanten ende kerckelijcken maecken het te groff ende moeten nootelijck gebreydelt werden. 't Is goed, dat dat van Leyden tegen den Hoogen Raedt is gesteuyt. Sonnendagh laestleden sprack ick Chasteauneuf[4], dye mij vraegde, off de heer van der Myle[5] haest soude gerestabilieert werden. Ick seyde, dat mons[r]. d'Hauterive[6] sulcx best soude weten; hij seyde, dat dye meende jae, daerop ick toonde, dat sulcx goed soude zijn voor Vrancrijck. Hij claegde over Aurelianus[7], ick dede daer wat bij, dat Aelius[8] raeckte, 't welck ick meen gerapporteert te sullen zijn. Wij scheyden zeer goede vrunden. Op gisteren was ick bij de guarde des seaux[9], dye zeer claegde over beyde onse extraordinarissen. Hij seyde mij, dat den coning voor mij hadde gesorght. Monsr. de Beauclercq, secrétaire d'estat[10], seyde mij vandage hetselve, seyde voorts, dat den cardinael[11] in presentie van den coning ende den Raedt zeer treffelijck van mij hadde gesproocken, hetselve heeft mij geseyt op huyden mons[r]. Boutillier[12], dye mede is secrétaire d'estat. Nu come ick soo daetelijck van den cardinacl te spreecken, dye mij wel onthaelde ende mij alleen spreeckende, vraegde, off d'heer van der Myle haest soude werden gerestabilieert. Ick seyde te hoopen, jae. Terstont daerop dede hij mij groote clachten over Aurelianus. Ick verhaelde hem 't stuck van Numerianus[13] ende wat Gallus[14] daerin hadde gedaen ende wat Verus[15] daeruyt hadde te verwachten, alle 't welcke hem wel

1 Cornelis van der Myle.
2 Fr. van Aerssen en Caspar van Vosbergen.
3 Jacob van Broeckhoven, burgemeester van Leiden.
4 Charles de l'Aubespine, abbé de Préaux, marquis de Châteauneuf.
5 Cornelis van der Myle; vgl. n°. 1314.
6 Zie n°. 1349, p. 430 n. 10.
7 Fr. van Aerssen.
8 De Richelieu.
9 Michel de Marillac.
10 Zie n°. 1348, p. 429 n. 3.
11 De Richelieu.
12 Claude le Bouthillier de Chavigny aant. (1581-1652), seigneur de Pont et de Fossigny, gunsteling van De Richelieu. Hij was secrétaire des commandements van Maria de Medici en van 1628 tot 1632 secrétaire d'Etat.
13 Amsterdam.
14 Frederik Hendrik.
15 (De koning van) Frankrijk.

smaeckte. Dit is goed tot daer en toe. Hij seyde oock, dat ick de marquys de Fiat[1] most spreecken, alsoo de coning om mij gedacht had.

Dan het francijn ende papier sijn hyer eenigsins te becomen, 't geldt uyt der thesoriers handen te crijgen is Herculi clavam eripere: alles werdt gehaelt met tijdt, groote moeyte, dicmael oock verlyes. Soodat hetgunt uE. mij recommandeert van mijselve te conserveren vrij wat moeyte in heeft. Sal evenwel geen couragie verlyesen.

Van de heer van Valckenburgh[2] wordt in alle de steden geseyt, dat hij om 500^{m} croonen de principauté[3] aen den coning soude hebben vercocht; 't welck ick niet en wil hoopen, nochte geloven.

Hottoman[4] sprack mij gisteren, seyde bij d'extraordinarisse gegeten te hebben ende nae den eeten, alsoo Aurelianus vertrock, bij Valens[5] gebleven te zijn, dye seyde, dat het hem leedt was, dat hij mijn geselschap niet en mocht genieten, 't welck hij ten hoochste estimeerde, dan dat hij een compagnon hadde etc. Hottoman daerop met mij discourerende, alsoo ick mij binnen hyel, seyde, dat men te Parijs wel middel conde vinden om malcander als onvoorzyens te vinden. Ick seyde, dat ick mij wel gerust hyel, mij nergens mede moeyende dan met het landt bij occasie te recommanderen. Ende al waer het, dat ick Valens bij gevalle ergens mochte syen, dat ick op hem niet begeren en soude. Hij sondeerde mij op 't stuck van mijne betaeling, welcken aengaende ick toonde goed gelaet, gelijck uE. oock sal dyenen te doen bij denghenen, dye ons geen goed en gunnen, opdat wij uyt een generale plage geen quade particuliere illatiën en maecken. Casal can houden, nae de advysen, tot de XX Februarij. Den mareschal d'Estrée[6] staet gereed om te vertrecken met XII^{m} man, dye op de frontieren gereedt zijn ende over zee sullen passeren ende haere desente doen drye mijlen beneden Genua, in welcke stadt veele haer voor Vrancrijck openbaeren. Monsr. de Valerie[7] heeft wel last om instantie te doen bij den hertogh van Savoye[8] tot passagie, maer soo dye geweygert werdt, de saecken niet te brengen in hooger offensie, alsoo men door eenige geestelijcke personen, oock door den paus, hem hoopte te brengen tot reden. Sully[9] is hyer weynigh gezyen bij den cardinael. Spreeckt altemet met Aurelianus van de exstirpatie van de Armenianen. Ick en can niet verstaen, dat hij noch yet gehandelt heeft voor Rohan[10]. Montauban werdt geseyt vivres te hebben voor drye jaeren.

Vaertwel met alle de vrunden.

Den XXX December XVI^{c}XXVIII.

UE. dyenstwillige broeder

H. de Groot.

1 D'Effiat; zie n°. 1061, p. 29 n. 10.
2 Zie n°. 1349, p. 431 n. 5.
3 Het prinsdom Orange.
4 Jean Hotman; zie n°. 1045, p. 1 n. 3.
5 Caspar van Vosbergen.
6 François Annibal, duc d'Estrées; zie n°. 1235, p. 260 n. 6.
7 Ook genoemd in n°. 1349.
8 Carl'Emanuele.
9 Maximilien de Béthune, duc de Sully; zie n°. 1078, p. 54 n. 3.
10 Henri de Rohan, aanvoerder der hugenoten.

1358. 1628 december 30. Aan J. Camerarius[1].

Omnes tuae ad me literae, Camerari doctissime, et omnibus suis partibus mihi gratissimae sunt, illa autem praecipue, quae de rebus regis per multa saecula maxime nuntias, cui cuncta ex voto succedere ipsius virtutis interest, quae haud alii se largius indulsit. Ita sentio, ita, quaecunque occasio est, testor.

Sorori tuae[2] ut matrimonium feliciter et ex bono ac dignitate familiae vestrae, quam semper veneratus sum, proveniat, ita opto ut qui maxime. Gaudeo te adolescentibus Thuanis[3] ostendisse, quanti maximum virum parentem ipsorum facias. Et certe siqua est virtutis, siqua literarum cognatio, ea inter Thuanos et Camerarios esse debet. Neque illud me parum delectat, quod Vossii[4] te juvat amicitia, quae mihi semper esse solebat et in rebus dubiis consilium et in adversis aut molestis levamentum.

Casauboni viri, quem ego magis amaverim an admiratus sim constituere non possum, literas ad me non paucas transmisi[5]. Fecit idem me auctore vir notissimae eruditionis Daniel Tilenus. Quod non edantur in publicum, causam comminisci neuter possumus. Et Tilenus, ni edantur, suas jussit reposci. Est sane usus maximi pars illa eruditionis quam ille postremam excoluit de veteris ecclesiae sententiis, ritibus, gubernatione, quarum rerum cognitio egregiam nobis facem praelucet, siquando in sacrarum literarum intellectu haesitamus, aut etiam ubi quaeritur, quid in iis rebus, de quibus nihil destricte praescriptum est, sit optimum factu. Ideo Vossio, licebit mihi jam ut arbitror dicere nostro, auctor semper fui, ut exerceret hoc studium in quo quid valeat, ostendit historia Pelagiana[6] tam laudata ab eruditis omnibus quam ab iis, quibus audacia pro eruditione est, improbe allatrata.

Quid de Christianis scripserint *οἱ ἔξω*, non negabo a me pridem haud negligenter inquisitum. Praecipui scriptores ejus argumenti periere, sed quid Christianis objecerint, quid concesserint, discere possumus ex Origenis responso ad Celsum[7], ex iis, quae Haeronymus maxime et Augustinus e Porphyrii libris enotarant, ex iis denique, quae Iuliano opposita habemus a Cyrillo[8] maxime et Nazianzeno[9]. Sunt apud Ammianum Marcellinum[10] quaedam haud spernenda. Zozimus[11]

1 Gedrukt *Epist.*, p. 813. Over geadresseerde zie n°. 1118, p. 94 n. 5 en II, p. 505 n. 10.
2 Mij onbekend.
3 Zie voor de zoons van de historicus Jacques Auguste de Thou n°. 1308, p. 375 n. 7.
4 Camerarius was dus blijkbaar weer of nog in Leiden, waar hij 1 juni 1623 werd ingeschreven. Vgl. n°. 1118, p. 94 n. 5.
5 Zie hierover n°. 1315 en n°. 1291, p. 352 n. 2.
6 *Historia de controversiis, quas Pelagius eiusque reliquiae moverunt*, libri VII 1618.
7 Origenes (± 185-± 254), kerkelijk schrijver, schreef omstreeks 246 op aandrang van zijn vriend en leerling Ambrosius een weerlegging *Κατὰ Κέλσου* (Contra Celsum) in 8 boeken van het tegen het jaar 178 geschreven polemische werk *Ἀληθὴς λόγος* van de platonicus Celsus; zie Quasten, *Patrology* II. p. 52 v.
8 Cyrillus van Alexandrië († 444) kerkvader, kerkleraar, schreef o.a. *Adversus libros athei Juliani 30 libri*, gericht tegen de 3 boeken *Contra Galileos* van keizer Flavius Claudius Julianus Apostata (361-363; geb. 332).
9 Gregorius van Nazianze (329/30-± 390), kerkvader, kerkleraar; in enige zijner *Ὁμιλίαι* keert hij zich tegen Julianus Apostata; zie Berthold Altaner, *Précis de Patrologie, traduit par l'Abbé Marcel Grandclaudon*. Mulhouse, Paris, Tournai 1941, p. 256.
10 Ammianus Marcellinus (± 332-± 400), Romeins geschiedschrijver uit de tijd van Julianus Apostata, schrijver van *Rerum gestarum libri XXXI*.
11 Grieks historicus uit de 5e eeuw na Chr. In een zesdelig werk *Νέα Ἱστορία* vat hij

plane iniquior est. Iudaeos et Arabas praetereo. Neque ego desperem aliquid me praestare posse, quod libros meos de Veritate[1] locupletet non poenitenda accessione. Sed dum id caveo, ne ulla pars studiorum, quibus me dedidi, situm contrahat, cogor nunc huc, nunc illuc deflectere. Tamen ut illam quoque curam dilatam nonnihil resumam, aliquando vel tu solus idoneus auctor es. *Περὶ πολεμικῶν* nihil magnopere succurrit, praeter illa, quorum meminerunt illi, quos nominas. Sunt in bibliotheca regia *Ἥρωνος μηχανικὰ* et alia quaedam, quorum indiculum poposci Nicolaum Rigaltium[2] et ille spopondit, a quo siquid multum interpellando impetravero, - est enim occupatior - id ut ad te perveniat curabo. Et paene constitueram differre has ad te literas, donec illud praestare possem. Sed res ipsa admonuit, ut caverem, ne aliena mora contraherem culpam.

Vale, vir majoribus tuis dignissime, ac ne dubita ejus quo me prosequeris affectus vim esse in me mutuam.

Propridie cal. Ian. anni XVI^{c}XXVIII.

Tuus tibi devinctissimus

H. Grotius.

1359. 1628 december 31. Aan Willem de Groot[3].

Duabus tuis responsum debeo, mi frater, quod distuli, donec notus aliquis proficisceretur, quod nunc obtigit; qua occasione captata mitto libros de Iure belli ac pacis[4] cum non exigua accessione. Horum curam tibi et amicis commendo, ut inter mea opera siquid recte judico, eminentium.

Regis in urbem *εἰσελασία* propridie dominicum natalem[5] et in diem incidit pluvium et vitio gentis ordinis haud ea fuit, quae debuit, cura. Sumtuum alioqui satis factum in vestes oppidanorum, in arma, in naves, in currus, qui regem praeibant, in arcus, picturas, elogia.

Nunc de bello Italico fervent consilia. Casalis munimentum ad finem Februarii creditur posse semet tueri. Duodecim millia sub mareschallo Estraeo, cui antehac Coeuvrio nomen[6], mari eunt descensura non procul Genua, in qua urbe partes Gallicae reviviscunt. Cum Monte Albano et vicinis oppidis pax nondum, rumores tamen de pace eo magis, quod huc Sulliacus[7] venit, Rohanii[8] socer. Amstelodamensibus gratulor animi magnitudinem et felicem successum precor adversus homines, quod sceleratissimum est, sub nomine ecclesiae turbidos.

1 Zie n°. 1237, p. 262 n. 4. De herdruk verscheen in 1629 bij le Maire in Leiden; Ter Meulen-Diermanse, n°. 946.

2 Nicolas de Rigault; zie n°. 1189, p. 188 n. 2.

3 Gedrukt *Epist.*, p. 813.

4 De herdruk van zijn in 1625 te Parijs verschenen *De Iure belli ac pacis* zag eerst in 1631 het licht; zie Ter Meulen-Diermanse, n°. 567 en remarque 2 aldaar.

5 In de tekst der *Epistolae* staat *postridie*. Dit kan niet juist zijn, want het feit had plaats op 23 december; vgl. n°. 1354, aanhef. Zie ook M. le Vassor, *Histoire de Louis XIII*. Amsterdam 1757 III, p. 257.

6 Zie n°. 1235, p. 260 nn. 6 en 7; zie ook n°. 1357, p. 443.

7 Zie n°. 1078, p. 54 n. 3; zie ook n°. 1357, p. 443.

8 Henri de Rohan, de aanvoerder van de hugenoten.

De Grolla[1] facies tu et affinis[2] quod ex usu publico videbitur, nam mihi talis scriptio ad gloriam nihil potest adjicere.

Redeo *ὁμηρικῶς* ad priores tuas, in quibus quod mittis epigramma pluris mihi est quam tota Indicana advocatio[3]. Inscriptio illa, in qua est prostrata haeresis et caetera, est quidem inter plurimas alias oblata cardinali[4], sed non electa. Mireris, quanta nunc sit seges orationum, poëmatum sermone Graeco, Latino, Gallico ubere materia de religione, de regis et cardinalis laudibus, de compedibus mari injectis, de fame ab invitis rebellibus depulsa.

Vale, frater optime, cum tua[5], tuis nostrisque, parentibus maxime.

Pridie kal. Ian. XVI^{c}XXIX.

Mitto literas principis[6] ad Rohanium parum clementes. Ad Camerarium literas[7] cures rogo. Quid de Casaubonianis literis[8]? Nam, ni edantur, Tilenus suas reposcit. Ubi prodierit nova editio de Veritate religionis Christianae[9], rogo aliquot exemplaria et quamprimum per te habeam, nam a multis magnisque obtundor. Non est quod qui editurus est libros de Iure belli ac pacis[10] metuat privilegium Buoni[11], nam eum viventem et post mortem viduam interpellavi saepius, ut, quando deessent exemplaria, novam editionem molirentur. Quod cum distulerint per biennium, ceciderunt suo jure. Ita censent advocati regis. Pacis causa poterunt exemplaria ad ipsam mitti, quae in Gallia vendenda erunt.

Tui amantissimus frater
H. Grotius.

1 Zie n°. 1304, p. 371 n. 1.
2 Nicolaes van Reigersberch.
3 De betrekking van advocaat der Oostindische Compagnie, waarnaar Willem de Groot - voorlopig nog zonder succes - dong. Vgl. Vollenhoven, *Broeders Gevangenisse*, p. 75 v.
4 De Richelieu.
5 Alida Graswinckel.
6 Bedoeld zal zijn Henri de Bourbon, prins van Condé.
7 N°. 1358.
8 Zie n°. 1358, p. 444 en de verwijzing in n. 5 aldaar.
9 Zie n°. 1358, p. 445 n. 1.
10 Zie boven, p. 445 n. 4.
11 De Parijse uitgever Nic. Buon, die op 22 april was overleden. Hij had de eerste uitgave van *De Iure belli ac pacis* in 1625 bezorgd.

Bijlagen

Bijlage no. 1 Bij no. 1183
Copie van een schrijven van Adolf van Waal, Heer van Moersbergen[1] dd. 21 september 1627.

Copie van den brieff, geschreven den 11en Sept., ouden stijl.

Den 11 huius quam des keysers volck voor Rendensborch, begonnen des morgens ten acht uyren te schermutseren, veroverden alle buytenwercken ontrent den middach. Daerop den prins van Denemarcken[2] met den amptman Rantzou[3] met twee van de ruyteren de vlucht naer Denemarcken ofte die Belt toe namen, daerop wij alhier een grooten brant sagen opgaen ende vernamen den 12, dat het die voorstat ende eenyge dorpen voor Rendensborch geweest waren. Dito quam de olde graeff van Turn[4] tegenover dese stat opt veer, nam die vlucht, versocht hier passage, gaff aen, dat hij maer met 3 dienaren daer waer, doch onse schiltwacht ontdeckten acter den dijck bij de 20 ruyteren ende bequam advis, dat noch wel hondert ruyteren voorhanden waren; hebben Sijne Genade darom den pas geweygert. Doch alsoo mij geseyt werde, dat hij geschreyt hadde, hebbe ick Abraham Persin[5] secretelijck gesonden hem te seggen, hij mochte ontkender wijsen met sijn diender passeren, maer was al vertrocken ende verstaen, dat hij met een cleyn schipken wt Ditmaersen vertrocken sij. Den 13 quamen veel borghers ende oock van adele van Rensborch ende daaromheen gevlocht, berichten dat de principale stat noch hielt, maer meynden niet, dat se het lange maecken solde, oock een troupe ruyter off versamelde officieren, die onsen genadygen heeren pas hadde, welcke naer schepen vraechden, derfsten sich in Ditmarsen niet betrouwen, hoewel ick hen seyde, dat sij geen noot hadden, alsoo mijns heeren lant overal sterck met wacht beset is. Den 14 comt sijne M^{teyt} van Denemarcken[6] met sijne gemalinne vrouw Christina[7], een edelman, drie dienaers tot Tonningen met een cleyn schuytken onversiens over de Ayder, seer perplext; neemt sijnen wech tegens de nacht over Housum naer Flensborch. In somma, des conyncks saecken gaen bovenmaeten qualijck.

1 Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 92; over van Moersbergen zie p. 180, n. 10.
2 Prins Christiaan (1603-1647), oudste zoon van Christiaan IV van Denemarken.
3 Markvard Rantzau (± 1590-1640).
4 Zie Dietrich Schäfer, *Geschichte von Dänemark*, p. 527.
5 Niet geïdentificeerd.
6 Christiaan IV.
7 Kirstine Munk (1598-1658), een adellijke Deense, met wie Christiaan IV in 1615 na de dood van zijn eerste gemalin, Anna Catharina van Brandenburg, gehuwd was.

Bijlage no. 2 Bij no. 1227
Brief van Maria van Reigersberch aan N. van Reigersberch[1] dd. 19 februari 1628.

Mon frère,

Over acht daegen hebbe ick uE. gheschreven om perfect uE. meeninge te weeten aengaende het maecken van u kleedt; bijaldyen uE. daer haest bij heeft, moet het met den eersten doen weeten.

UE. hoope ick dat nu niet klagen en sal, dat mijn man niet en schrijft, want mij dunckt, dat hij schier heele isstoriën mackt. Hij vraghdt mij altemedt als ick een langen brif schrijve, of ick se niet en wil laeten drucken. Hij is dese winter in een zeer goedt humeur gheweest en hebbe hem noeidt tsedert zijn swarigheyt zoo wel tevreden ghezien. UE. en zoudt niet connen ghelooven, zoozeer als hij hier gheëstimeert is. Alle dingen waer heel wel, bijaldyen hij niet en behoufde te dencken op goedt voor zijn kinderen, maer daer leggen de mosselen. De betaelinge gheschiedt hier zeer tragh, daer is ons nu twee jaer verscheenen, daer wij noch niet een penninck van ghezien en hebben, hetwelcke wij met veel anderen ghemeen hebben, tenzij eenigen, die haer ordonnantiën voor twee derde part en geeven, hetwelcke wij noch niet goedt ghevonden en hebben te doen. Wij sullen zien, wat wij doen sullen.

Mijn man heeft hierbooven een weinigh aengheroerdt aen een huylijck voor Cornelia[2]. Hier is een edelman, die men zeidt goede middel te hebben, bedient oock goede staten van aenzien en profijt, die haer zeer gheaffectionneert heeft. Zij is noch jonck, dat is wel waer, daerom en ben ick niet zeer daertoe ghenegen, ooc en weeten wij niet, hoe het met ons gaen sal. Bijaldyen wij zeeker wisten, dat wij altijdt wtlandich zouden blijven, en zouden dat misschien niet afslaen. Houdt zeecker, datter veel verwondert sullen zijn, als zij hoeren, dat wij 't niet van meeninge en zijn te doen, want veelen oordeelen, dat het zeer avantageus voor haer zoude zijn. Hij compt hier noch, maer meenne hem haest de wegh af te snijden, en dat alleen, omdat wij niet en connen weeten, hoe het met ons gaen sal. Hier is onlangs een dame gheweest met een ander edelman, die zijn koudts met fluweel ghevourdt hadt, en was wel ghevolght, dewelcke hier quam om Cornelia te zien, doch alzoo ic dat merckte, en liet haer niet voor den dach commen, hoewel de dame tweemael naer haer vraghde. Ick vondt dat goedt, omdat, zoo lange wij in dese onzeekerheyt zijn, ick niet goedt en vinde het gheloop van iemandt. UE. moet weeten, dat mense hier al wat fraei houdt en weet niet, of zij ghelijck hebben, want ick mij daer weinigh op versta.

Hier is onlans een raedtsheer Roosa[3] van Brussel gheweest om mijn man te sprecken, was hier tot tweemael toe en vondt mijn man niet thuys. Hij is een van de sekreten raedt, quam met intentie om hem te sprecken van daer te commen. Alzoo hij haestych was om naer Borgonge te reissen, heeft hier een edelman van den nonssius[4] ghesonden, om mijn man veel reden te representeeren, waerom

1 Gedrukt Rogge, *Br. van en aan Maria v. Reigersb.*, p. 162.
2 Hun oudste dochter.
3 Pierre Roose (1585 of 1586-1673).
4 Giovanni Francesco Guidi del Bagno, nuntius te Parijs.

hij behoerde zijn woonplaedts daer te nemen, oock heeft mijn man onlans een brief van Brussel ghecregen houdende, dat den cardinael de Queva[1] zeer ghenegen is om mijn man daer te hebben. Ick zoudt nog wel langer maecken, maer op een ander tijdt weer wat. Noch moet ick uE. bidden te willen vernemen, of men meendt, dat joncker Lodewijck van Nassou hier sal commen om met de joffrou te trouwen, daer hier zijnde zoo ammoereus van was.[2] En vergeedt mij hier immers geen antwoorde op te schrijven, oock niet mijn dienstelijcke ghebiedenisse te doen aen mijnheer ende vrou, joffrou ende joncker van der Myllen,[3] neef ende nicht Basyus,[4] en zeght haer, dat haer pille[5] haer zeer ghebiedt in haer goede gratie. Zij zoude wel wat willen zenden, wist zij, wat aengenaemst waer, maar geen spierinck wtwerpen om een kabbeljaou te vangen, maer om een ghevangen te hebben. Zij zidt aen een zeer qua voedt aen de winter. UE. sult een beurs krijgen, neef Basyus meede, naer ick meen.

Adieu en vergedt immers niet mijn ghebiedenisse aen Poliander ende zijn huysvrouw.[6]

Bijlage no. 3 Bij no. 1231
Copie van een brief aan Lodewijk xiii van Frankrijk dd. 11 november 1627.

Serenissime ac potentissime rex Christianissime, domine observantissime.

Regiam dignitatem vestram minime latet recenti facto regios ministros Virdunensem episcopatum, notabile imperii membrum, contra ius tentasse ab eodem imperio dismembrare eoque fine ad maximum imperii praeiudicium eiusque minime tolerandam iniuriam munitione ad illam urbem extructa eidem dominari praesumsisse, novo parlamento seu tribunali constructo appellationes ad cameram imperialem de iure pertinentes severissime inhibuisse, episcopi[7] proventus ea de causa quod is uti verus vassallus ab Imp[e]. se feudis investiri voluerit, filio addixisse, capitulares Ecclesiae et officiatos solam regiam maiestatem recognoscere iussisse et ad abrogandam imperialis iurisdictionis memoriam aquilam imperialem in insignibus publicis exstantem comminuisse. Haec vero et alia similia circa Virdunensem episcopatum attentata cum imperii quieti parum consentanee usurpata sint neque hactenus ad requisitionem sacrae caesareae maiestatis ulla satisfactio apparuerit, visum est electorali collegio in hac diaeta Mulhusana regiam maiestatem vestram his literis omnino requirere, ut regia vestra dignitas quae contra iura imperii circa Virdunensem episcopatum sunt innovata, retractari faciat et tum alia tum hoc etiam insigne imperii membrum pristinae libertati restituat eoque indubitato

1 Alfonso de la Cueva; zie no. 1061, p. 31 n. 11.
2 Vgl. no. 1216 in fine.
3 Cornelis van der Myle, Maria van Oldenbarnevelt, hun dochter Geertruida en hun zoon Adriaan.
4 Mr. Johan Basius, rekenmeester van Holland, en diens vrouw Geertruidis van der Dussen.
5 Cornelia was haar petekind.
6 Zie no. 1211, p. 221 n. 11.
7 Bisschop van Verdun waa Franc. de Lothringen, van 1623 tot zijn dood in 1661.

hactenus iure suo perfrui patiatur. Haec ut per se iusta sunt ita in effectum quamprimum deducta electorale collegium tuae regiae dignitati plurimum obligabunt et de eo pacis asserendae in imperio studio, quod per D. Marchecutte[1], oratorem suum, regia vestra dignitas tam liberaliter obtulit, severius reddent.

Et cum his pacis fovendae desideriis regiae dignitati vestrae nostra deferentes officia eidem a Deo longorum annorum regiam felicitatem precamur.

Datae Mulhusii XI Novembris anno domini 1627.

Regiae dignitati vestrae paratissimi

Georg. Bid., arch. Moguntiae;
Joh. Guil. Hosmans a Named. praepositus
nomine ill[mi] Elect. Trevirensis;
Franc. Guil. Episc. Osnabrug. loco ser[mi].
Elect. Colonensis;
Paulus Andreas Baco in Volckenstein loco
ser. Elect. Bavariae;
Joh. Georgius Elector;
Adam comes a Schwartsenberg loco ser[mi].
Electoris Brandenburg.

Bijlage no. 4. Bij no. 1265.
Copieen van drie brieven geschreven in de legerplaats van de koning voor La Rochelle[2]. dd. 21 mei 1628.

Lettres du camp 21 du May.

Du Vendredy 19 May si tost que les Rochelois ont veu que les Anglois estoyent partis contre leurs espéerances, ils ont abatu toutes les enseignes et tous les drapeaux qu'ils avoyent mis sur leurs tours et sur leurs forts et de tout le jour n'ont pas tiré une volée de canon, quelques-uns disent icy que voyant le peu d'envie que les Anglois avoyent de combattre, ils avoyent falsifié une lettre du roy de la Grande Bretaigne pour les y obliger, mais le général des Anglois[3] après avoir receu la lettre s'en moqua et tira l'ordre de son maistre qui estoit dans une cassette, qu'il monstra à toute la flotte. Il luy ordonnoit d'accompagner les vaisseaux chargez de vivres jusques à la rade du chef de bois, si l'on les attaquoit par les chemins, de se défendre, mais non pas d'attaquer les premiers et après avoir demeuré trois jours à la veue de la Rochelle de s'en revenir avec les roberges et autres vaisseaux de guerre.

Quelques matelos françois, qui estoyent parmy eux, sont venus donner advis icy que le général des Anglois s'en va droit en Angleterre et que pour les vaisseaux chargez de vivres, qui sont commandez par les Rochelois, ils vont courir la mer et se tenir à l'emboucheure des rivières pour faire quelques prinses.

1 Niet te identificeren; lezing onzeker.
2 Deze brieven door Grotius gecopiëerd gaan vooraf aan de brief van 27 mei 1628, gericht aan N. van Reigersberch (no. 1265).
3 William Feilding, earl of Denbigh, († 1643).

L'on travaille tousjours aux deux digues, mais foiblement. L'on achève aussi les forts du costé de la terre, qui ne sont pas en perfection. Il faut trois heures pour faire le circuit des forts que le roy a faits aux environs de la ville. Il y en a onze et ving redoubtes. Les forts sont celuy de la digue, de Coreille, fort d'Orléans, fort de Bonne graine, fort S^{t}. Nicolas, fort de la Moulinette, fort des salines, fort de beaulieu, fort de la fons, fort de S^{t}. Marie, fort du S^{t}. Esprit et le fort Louis, qui défend la digue, qui est du costé du chef de bois. Il n'y a point de fort d'où le canon puisse porter de blanc en blanc à la Rochelle, de manière que tous les coups, qui se tirent de part et d'autre, c'est par élévation et par conséquent il n'y a rien de certain ny d'asseuré. L'on voit aux environs des bastions de la Rochelle un troupeau de moutons ou brebis qui paist, l'on croit qu'elles servent pour allaistez les petis enfans. Toute l'infanterie du roy entre à présent en garde dans les forts de deux jour l'un.

Du Samedi 20 il ne paroist pas que nous soyons à la guerre. Toutes choses sont tranquilles. Car ny ceux du roy ny les Rochelois ne tirent aucunes volées de canon.

La nuict passée l'on a entendu quantité de volées de canon en mer. L'on craint que M^{r}. de Manty[1], qui amène quelques vaisseaux n'ait esté remontré par les Anglois.

M^{r}. de Seintierre[2] est arrivé sur l'asseurance que l'on luy a donnée qu'il y pouvoit venir en seureté. Il n'a pas esté trop bien receu de M^{r}. le cardinal[3], qui dict tout haut parlant à M^{r}. de Vignolles[4] que son voyage d'Italie ne luy avoit pas tant valu que celuy de M^{r}. de Seintièrre, mais qu'il y avoit cette différence que l'un avoit servy le roy et l'autre non, qu'il avoit tellement accoustumé de railler avec luy que quand il luy verroit trancher la teste, il ne se pourroit empescher d'en rire. L'on croit le retour de M^{r}. le comte.

Du dimanche 21 May. Il est arrivé le comte Rodolphe, ambassadeur extraordinaire de Mantoue[5]. M^{r}. de S^{t}. Chamont[6] a esté avecq le petit carosse du roy au devant de luy. Le roy luy a faict donner à disner, et après il a eu audience. Sa M^{té}. l'a faict couvrir et enfin l'a traitté comme il fait les ambassadeurs de Savoye.

L'on croit que le roy ira demain à Surgères pour cincq jours, mais M^{r}. le cardinal demeurera icy avec touts les ministres.

A Aytré le dimanche 21 May 1628 à 4 heures du soir à la haste.

Lettre du camp du 21 May 1628.

La retraitte des Anglois est un coup du ciel et continuation des grâces, dont Dieu accompagne les armes du roy et dont nous voyons des effects miraculeux tous les jours. Enfin tout l'esclat de ce grand secours s'est terminé en l'entrée d'une

1 Avenel, *Lettres du Cardinal de Richelieu*, p. 959 vermeldt een brief aan hem van De Richelieu dd. 3 juli 1627.
2 Over hem schrijft Grotius in margine: ‘Dese is een favoriit van den graef van Soissons ende die veel gehandelt heeft met Savoye, werdt nu gebruict om 't accoord voor den graef te maecken’; men zie ook p. 135, n. 5.
3 De Richelieu.
4 Bertrand de Vignolles, sieur de Casaubon (tegen 1565-1636).
5 Grotius tekent hierbij in margine aan: ‘dat den paus den hertog van Mantua noch niet opentlijck en heeft gekent nochte sijne afgesandt gehoort als ambassadeur. Soo doen oock d'andere princen van Italiën, soodat Vrancrijck is de resoluitste’.
6 Melchior Mitte (1586-1649), comte de Miolans, marquis de S. Chamond. aant.

chaloupe chargée de quatre hommes et leur a cousté la perte d'un vaisseau, lequel s'estoit desmaré et ne le pouvant empescher de venir à nous, ils y mirent le feu et un aultre que le chevalier Guitaut[1] allant en course au devant prit charge de victuailles de la valeur d'environ deux mil escus: voilà toute l'histoire de ce qui s'est passé entre ces deux armées, qui ont demeuré huict jours à portée de canon les unes des autres à le regarder. La vérité est qu'il y avoit bien à penser pour eux à quy ils eussent bien trouvé à qui parler. Les Rochelois ne se sont peu empeschés d'en tesmoigner un grand dueil à ne presque plus oser tirer. Car en ce que les Anglois ont esté en présence ils tiroyent plus de coups de canon en une heure qu'ils n'ont fait en trois jours depuis. Il ne nous oseroit rien mander de l'estat auquel ils sont. Car il y a tant d'incertitude à ce que l'on en dit que cela est bien fascheux de publier des menteries. Il est pourtant constant et vraisemblable qu'ils ont beaucoup de réussites: mais de dire jusques à quel point, cela se dit différemment. Il n'y a pas deux heures qu'il en est sorti deux petits garsons, qui ont dit qu'il y avoit quatre jours qu'ils n'avoyent mangé pain. On leur en a donné à chacun un de deux sols et renvoyé sur l'heure. On ne parle point du tout encore d'aucun accommodement, car pour la sortie de M^{r}. de l'Aleu[2] ce n'a rien à ce que pour son particulier. Je souhaitterois bien fort d'y voir une fin, car la fatigue commence à m'accabler en ayant 26 jours que je n'en ay couché que quatre en terre, ni despouillé et mesme pas sorti de mon bord ny n'en mangé de chaud depuis la venue des Anglois.

Ce 21 May 1628. A la Garde de la Vigne au camp devant la Rochelle. Vostre affectionné serviteur.

A M^{r}. Perraut.

Toulon.

Du fort de la Pont ce 21 May 1628.

Monsieur, vous avez sceu l'arrivée des Anglois pour le secours de la Rochelle. Leur flotte estoit de 55 ou 56 vaisseaux, assavoir 8 rambergues, 12 navires de guerre et le reste estoyent barques ou navires de charge avec quelques pataches et bruslots pour aider à leur fasre ouverture à la palissade. Nous avons sceu au vray par quelques matelots de leur équippage que leur desseing estoit de mouiller entre chef de bois et Coreilles assez près de nos navires de guerre pour les forcer à coups de canon de se laisser dériver vers la palissade, et après cela ils devoyent prendre la mesme poste qu'avoyent noz navires et de là rompre la palissade à coups de canon et faire un passage avec les bruslots, par où les navires, qui portoyent le revitaillement de la place devoient entrer. Ce préfet devoit apparemment faire réussir quelque bon effet pour eux sans le remède, qui y fust apporté par M^{r}. le Mar^{al}. de Bassompière[3], lequel dresse à chef de bois une batterie de douze canons, qui fut si heureuse que du second coup, qui fut tiré, il y eut douze hommes de tuéz dont l'amiral. Cela fut cause qu'ils s'éloignèrent un peu de là. Ils eurent le vent et les marées si favorables que s'il n'y eust eu obstacles sur obstacles à combattre, je ne fais point de doubte que les assiégiéz n'eussent tiré quelque utilité de ce secours. Il falloit premièrement combattre noz navires de guerre, qui estoyent au nombre de 25 et qui avoyent ordre, s'ils estoyent les plus foibles de jetter des grappins dans

1 Charles de Pechpeirou et de Cominges, seigneur de Guitault, chevalier de Malte, gouverneur van de eilanden Sainte-Marguerite en Saint-Honorat.
2 Le sieur de Lalleu of Laleu, burger en gedeputeerde van La Rochelle.
3 Zie over hem no. 1099, p. 73 n. 3.

les navires ennemis et de se venir eachouer avecq eux à la costé ou à la palissade. Après cela il falloit passer à travers la première palissade[1], laquelle estoit faicte à demy lune et qui bouchoit le milieu du canal seulement parce que la digue enfermoit les extremitéz des deux costéz, finalement il falloit encore passer par desssu la palissade enfoncée et rompre encore une flottante de laquelle les navires estoyent attachez les uns aux autres dehors et dedans l'eau par six cables différents. Il y avoit outre cela plus de cinquante galiotes, pinasses et traversiers à rames, qui avoyent ordre d'aller où il seroit le plus de besoing. M[r]. le cardinal y devoit estre en personne et j'avois eu l'honneur d'avoir esté nommé par luy de ceux qui devoyent combattre en sa galiotte. Vous pouvez juger de là si toute la cour n'estoit pas embarquée ayant un tel admiral pour donner ordre à tout en personne. Nous fisme[s] toute si bonne contenance que les ennemis n'osèrent rien entreprendre. Ils laschèrent un bruslot, où fut bruslé le conducteur de leurs artifices, le feu s'y estant prins si promtement qu'il n'eut pas courir de se retirer. Ce bruslot s'eschoua à la pointe de chef de bois. Il venoit de trop loing pour faire beaucoup du mal. Je jugeay bien que la guerre seroit douce aussi ne manquèrentils pas le lendemain de mettre à la voile et de sortir par le pertuis d'Antioche[2]. Ceux des nostres, qui les suivirent, les virent se séparer comme ils furent quatre lieues en mer. Les Anglois firent leur route vers l'Angleterre avec quelques Rochelois. Les autres tirèrent vers l'Espaigne, ou pour pirater ou pour se retirer vers les corsaires d'Argers se deffians de la bonté du roy. Tel a été le succès des secours d'Angleterre. J'ay à vous dire encore que deux jours avant qu'il partist M[r]. de l'Alleu[3] eut permission du roy de sortir hors de la Rochelle du consentement des assiégéz. Je l'ai fort entretenu et ay sceu de luy que, si les Rochelois pouvoyent prendre confiance en la parolle du roy, et qu'ils peussent estre tous asseuréz de leur vie et de leurs biens et de la liberté de leurs consciences, ils se viendroyent jetter aux pieds du roy, que si le secours, qui leur estoit venu, ne pouvoit entrer de cette marée, qu'ils députeroyent vers le roy et que celuy qui est maire[4] à présent et celuy qui l'avoit esté le prièrent en sortant d'entamer quelque traitté de paix et qu'ils luy debvoyent faire scavoir de leurs nouvelles. Il me tesmoingna qu'il appréhendoit d'estre forcé de dire les nécessitéz particulières de la place qu'il mourroit plustost que de le faire, mais qu'il serviroit si bien qu'on en seroit content et que, quand on peut arriver à ses fins par des voyes directes, il n'est pas besoing de se servir des indirectes. Je luy respondis qu'il faisoit bien d'aymer son pays, mais qu'il ne le pouvoit mieux servir qu'en luy faisant advancer sa capitulation, qu'on estoit très bien adverti de leurs nécessitéz, qu'il y avoit quelques-uns des principaux du conseil qui estoyent bien aises que cette affaire tiroist de longue, afin qu'ils se rendissent à discrétion et que la justice du roy fust contraincte de chastier leur opiniastreté par la perte de leurs testes et de leurs biens. Que je scavois de bonne part que, s'ils attendoyent une extrémité, qu'ils le souffriroyent et qu'on ne leur laisseroit ni leurs foiers ny leurs autels. Ce discours l'estonna fort et d'autant plus qu'il m'a tousjours connu pour estre assez véritable de sorte que je suis très asseuré qu'il contribuera autant qu'il luy

1 Hierbij in margine van de hand van Grotius: ‘Dit hyer is een voorwerck voor de chandeliers van Marillac’. Zie voor deze als chandeliers de Marillac betitelde palissade no. 1256.
2 Grotius tekent hierbij aan: ‘Dit is een passage in de haven nae zee’.
3 Zie p. 454, n. 2.
4 Jean Guiton; zie no. 1336, p. 404 n. 2.

sera possible à la prompte reddition de cette place. Je luy dis de plus qu'il sembloit que Dieu leur offroit une occasion pour se remettre aux bonnes grâces du roy, qu'ils avoyent aultrefois chasséz les Anglois de leur ville le jour de [1]'Ascension; que cet ancien service estoit assez signalé pour faire oublier au roy leurs déservices présents, pourvu qu'ils se remissent ce mesme jour en son obéissance. Enfin le désir que j'ay de voir quelque relasche à noz misères me rendit orateur ce jour là Néantmoins j'estime que l'esloignement de la flotte d'Angleterre doit mieux persuader l'obéissance aux Rochellois que je ne l'ay preschée à M^{r}. de l'Alleu. Je voy tant de gayeté au visage du roy et d'en celuy de M^{r}. le cardinal que je m'imagine qu'ils sont très asseuréz de la reddition de cette place. Mes lettres vous ont toutes tesmoigné, s'il vous en resouvient, que j'en ay tousjours tenu la prinse infallible. J'aurois tort maintenant de changer d'advis. Dieu veuille que la première lettre, que je vous escriray soit dattée du dedans et non pas du devant la Rochelle. Ce sera leur bien comme à nous, car ils ne peuvent estre que très misérables hors de l'obéissance du roy, quand ils en auront un peu tasté, ils ne la trouveront pas si fascheuse comme ils se l'imaginent. Si vous jugez que la présente mérite d'estre communiquée à M^{r}. le procu^{r}. général[1], vous le ferez, au moins vous prierai-je de me maintenir en les bonnes grâces et celles de l'académie, de qui je suis très humble serviteur, et le vostre particulièrement.

La Hoguette.

A M^{r}. du Puy

Bijlage no. 5. Bij no. 1266.
Copie van een bisschoppelijk schrijven aan de kerken op last van Lodewijk XIII van Frankrijk. dd. 26 mei 1628.

Provocation faicte aux églises par le commandement du roy.

Il est enjoinct et ordonné par monseigneur l'illustrissime et révérendissime archevècque de Paris[2] à tous les curés, vicaires et prédicateurs de la ville et fauxbourgs de Paris conformément à l'intention du roy, d'advertir le peuple aux prosnes des messes parochiales et prédications de conserver l'union et concorde, que Sa Maiesté veut et entend estre maintenue à garder entre tous les subjets et particulièrement de ne molester soit de faict ou de parolle en aucune sorte et manière, que ce soit ceux de religion prétendue réformée, ni faire aucune chose, qui puisse troubler le repos public.

Faict à Paris, ce 26 may 1628.[3]

Signé Bonvance.

1 Matthieu Molé (1584-1656), sedert 1614 procureur-generaal.

2 Kardinaal Joannes Franciscus de Gondi (1584-1654), sedert 1622 aartsbisschop van Parijs; hij was een zoon van maarschalk Albert de Gondi, duc de Retz (1522-1602).

3 In margine schreef Grotius: ‘Met dese publicatie geschyet in alle de kercken bij last van den coning door ordre van de respective bisschoppen is al het oproer, dat sich zeer afgrijsselijck lyet aenzyen, gestilt.
Hi motus animorum atque haec certamina facta pulveris exigui iactu compresso quiescent’.

Bijlage no. 6. Bij no. 1266.
Copie van een Protestatio van Ferdinand II aan Urbanus VIII.[1] dd. 1 februari 1628.

Protestatio Caesarea facta nomine Augustissimi Ferdinandi II Beatissimo Patri Domino Urbano VIII Romanae et Universalis Ecclesiae Pontifici maximo supra Patriaschatum Aquileiensem.

Beatissime Pater,

Quandoquidem iura caesarea in Aquileensem ecclesiam per quinquennium productum (*producta*) nomine augustissimi imperatoris Ferdinandi ab Alberto Petler (*Pesler*), praeposito in Rudolfsberg[2], consiliario et interveniente caesareo in Aquileensi negotio coram Sanctitate Vestra et SS. (*sacra*) congregatione dd. cardinalium Bandini[3], Melini[4], S. Susannae[5], Magalotti[6] et S. Xisti[7] et dd. praelatorum Vulpii[8] et Fagnani[9] locum non invenirent, siquidem officia saepius interposita pro imperatore a dd. cardinalibus diversis vicibus apud S^{tem} Vestram parum profecerunt nec dominus orator caesareus d. doctor Petrus (*Pertius*), consiliarius imperialis[10], et praefatus praepositus ambo intervenientes caesaris in negotio Aquileensi factis instantiis iteratis vicibus oblatis literis caesariis et saepius nomine suae maiestatis depositis petitionibus et postulationibus nullam gratiam iuri et aequitati consentaneam impetrare potuerunt: cumque postultionibus et petitionibus, quae suae (*sacrae*) Mai^{tis} nomine oblatae sunt etiam (*etiam etiam*) minimo duci et comiti Italeae consensum non denegaret, nec curia Romana de stilo ordinario denegare consuevit - siquidem praelatus confidens petitur, manifestum evadit S^{tem} Vestram minoris facere M^{tem} imperatoriam quam minimum Italiae ducem et S^{tem} Vestram parum affectam erga suam (*sacram*) caes. maiestatem ac (*et*) sac. Rom. imperium aut certe quasi potius favere Venetis quam Aug^{mo} et religiosissimo (imperatori) Ferdinando II.

1 De copie van Grotius wijkt op enkele punten van ondergeschikt belang af van het exemplaar, dat te Venetië berust (Arch. di Stato Disp. Germani 1628, Senato III (Secreta) 70). Ik volg hier Grotius' afschrift met in cursief toegevoegd de afwijkende lezingen van het Venetiaanse exemplaar en romein tussen haakjes hetgeen in laatstgenoemde exemplaar wel, doch bij Grotius niet voorkomt. Van onbelangrijke verschillen in spelling of wijze van afkorting zie ik af; vgl. ook *Merc. Franç.* XIV, p. 484.
2 Niet nader geïdentificeerd.
3 Misschien Ottavio Bandini, kardinaal gecreëerd in 1596.
4 Joannes Garzias Millinus, in 1606 kardinaal gecreëerd, overleden in 1629.
5 Scipio Cobellutiuas - Cobelluzzi -; hij stief in 1626; of Iulius Sachettus - Sachetti -, uit Florence. De titelkerk S. Susanna werd laatstgenoemde aangewezen 2 december 1626; hij stierf in 1663.
6 Laurentius Magalottus, kardinaal sinds 1624 en in 1628 bisschop van Ferrara, overl. 1637.
7 Laudivius Zachias, aan wie in 1626 als titelkerk werd toegewezen de kerk van S. Sixtus. Hij stierf in 1637.
8 Ioannes Petrus Vulpius - Volpi -, geb. 1585, in 1622 te Rome bisschop gewijd.
9 Misschien Prosper Fagnani (1598-1678), vermaard kerkelijk rechtsgeleerde.
10 Niet nader geïdentificeerd.

Et quia S^{tas} Vestra etiam favorabilia, quae ultro (*ultimo*) suae Mai^{ti} obtulerat, modo in controversiam vertere videtur Venetis magis favendo in omnibus discursibus quam aequum et paternum iudicium agendo, licet isti patriarchatum tribus integris provinciis spoliarint, quam favere imperatori piissimo, qui Aquileiensem ecclesiam dotavit, ditavit beneficiis et titulis auxit eam in principatum erigendo et denuo dotare vult offerendo S^{ti} Vestrae Aquileiensem (*Aquileiam*) civitatem cum districtu et principatu suo, modo patriarcha confidens nationalis germanus S. Mai^{tis} subditus illi ecclesiae praeficiatur, quod ecclesiae incrementum pastorali curae apostolicae maxime incumbit.

Et quia nec patriarcha defunctus nec resp. Veneta, cum non sit legitima pars contradictoria, nec quispiam alius gratiam coadiutoris in praesentia petere de iure potest, sed salvum ius et integra dispositio dignitatis patriarchalis est in manibus et scrinio pectoris S^{tis} Vestrae et totum ius (*vis*) in illam ecclesiam exclusis Venetis controvertitur inter S^{tem} Vestram et aug^{mum} imp^{em}.

Postremo quia S^{tas} Vestra licet saepius constanter (*instanter*) fuerit petitum (*petitum fuerit*) iura Venetorum non produxit, ut illis responderetur ab interveniente caesareo, sed politico quodam silentio illa caelavit ad supprimenda iura caesarea, quae directe eo tendunt, ut Veneti ab hac ecclesia et iudicio penitus excludantur et proscribantur, ad quos excludendos sunt efficacissima.

His inquam ita praemissis et probatis irrefragabiliter, quia nihilominus S^{tas} Vestra firmiter vult inhaerere primae suae opinioni praeiudiciali et directe suae caes^{ae} M^{ti} toti ser^{mae} domui Austriacae (*Austriae*) et s. (*sac*^{o}) Romano imperio necnon inclitae nationi Germanicae, imo iuri canonico et civili contrariae, quod nominatim (*Praenominatus*) Albertus Petler (*Pesler*), praepositus in Rudolfsberg, consiliarius et interveniens caesareus salva omni reverentia S^{tis} Vestrae et (sanctae) sedis apostolicae nomine suae caesareae maiestatis, ut supra, omni meliori quo potest modo (*omni quo potest meliori modo*) protestatur solemniter, imo solemnissime coram Ste Vestra praesente (*praesenti*) domino oratore caesareo de nullitate, quidquid S^{tas} Vestra in contrarium et praeiudicium caes. Mai^{tis} et s. Rom. imperii decreverit (et determinaverit et dicit hiusmodi determinationem) nullum effectum habiturum (*habituram*) nec videri decens et aequum, multo minus convenire paternae curae apostolicae, ut S^{tas} Vestra, quae pars est in hoc negotio, sit iudex contra imperatorem protegendo quodammodo Venetos illius ecclesiae spoliatores contra omne ius humanum et divinum.

Protestatur praeterea et dicit praelatos Venetos in posterum admissum non iri in territorium imperiale neque in spiritualibus neque in temporalibus nec iure ordinario posse et debere S^{tem} Vestram observato consueto stilo curiae Romanae vim (*iam*) hanc inferre imperatori.

Protestatur praeterea et dicit praedictus (*fructus et*) proventus totius patriarchatus existentes in territorio imperiali sequestrandos patriarchatum in spiritualibus subesse quidem S^{ti} Vestrae, in temporalibus vero imperatori et nationi Germanicae, spiritualia non bene consistere sine temporalibus fundatum esse in urbe Aquileia irrefragabiliter Germanico imperio subiecta et ideo non esse separandam dignitatem patriarchalem ab urbe et natione Germanica, ut Venetis detur, quae fundata est Aquileiae a ss. imperatoribus.

Item protestatur de perditione tot millium hominum, quibus S^{tas} Vestra per pastorem suae M^{tis} confidentem non providet, Deum repetiturum animas et sanguinem ex manibus S^{tis} Vestrae.

Item protestatur de omnibus protestandis et in specie de omni inconvenienti quod causa praeiudicialis resolutionis evenire potest (*posset*) et quod inclita natio Germanica omnium totius orbis terrarum maxima, bellicosissima et optime merita de Sta sede apostolica sine causa spreta et contenta (*contempta*) ac indigna (*indigne*) sua patriarchali antiqua dignitate (*patriarchali dignitate*) iudicata videatur.

Utque(?) (*Et quod*) haec res cum omnibus circumstantiis suis typis in lucem detur (*edetur*), ut urbi et orbi constet de iniuria, quae fit aug^{mo} imperatori (et s.R. imperio).

Utque (?) ... amplius (*Et quod referetur amplissimis*) ordinibus s. Rom. imperii pro competenti remedio quaerendo inter quos non solum catholici male sentient, sed etiam haeretici plurimum exsecrabuntur (*exarcebabuntur*), sic et de (*sic et*) quovis (alio) meliori modo etc. salvis etc.

Praesentata B^{mo} Patri Dno Urbano VIII, Romanae et universalis Ecclesiae Pontifici Maximo ab Alberto Petler (*Pesler*) praeposito in Rudolfsberg, caesareo consiliario et interveniente in negotio patriarchatus Aquileiensis anno 1628 die (1 mensis februarii. Laus Deo Beatissimo Dno Papae Urbano VIII et Augustissimo et Religiosissimo Imperatori Ferdinando secundo vita, felicitas, victoria ad maiorem Dei gloriam.

Actum Romae feliciter. Amen).

Bijlage no. 7. Bij no. 1281.
Copie van een schrijven van N. van Reigersberch.[1] dd. 12 juni 1628.

'k Heb verstaen, dat in de notab. collegiën aldaer is gestroyt ende bij eenyge aensienelijcke persoonen - Godt weet warom - schijnt te werden gelooft een seer malicieuse verdichte calumnie, te weten, dat ick op Hemelv. soude sijn geweest in seeckere verstoorde rem. vergad.; ende hoewel ick van langer hant gewent ben mij aen geen leugenen, hoe groot die oock mogen sijn, te stooren ende ick er nu tot diversche stonden soo veele heb achterhaelt, dat luden van discretie niet lichtveerdich yet tot mijn nadeel behooren te connen gelooven, dese oock soo tastelijck is, dat se haerselven beschaemt, ende desnoot voor die de waerheyt wil weten licht is t'achterhaelen, alsoo niemant gevonden sal werden, die sal durven seggen mij in die vergaderynge te hebben gesien, ende den rentm. Swerius[2], die beneffens mij in de Fransche kercke heeft geseten, ende meer andere, die mij daer hebben gesien, den burg. Teylynge[3], de vrouwe ende joffr. van Dorp[4], de Adt. de Voocht[5], ende joffr. van Beaumont[6], bij dewelcke ick naer de predicatie successivelijck tot ontrent halff een uire ben geweest, mijn alibi souden connen getuygen: soo heb ick echter ten overvloet dese particulariteyten tot confusie

1 Gedrukt Rogge, *Br. N.v. Reigersb.*, p. 106, n. 1.
2 Jacob Swerius - Sweerts - (1587-1673), heer van Landschadenhoff, ontvanger-generaal van de extraordinaris middelen van Brabant.
3 Gerard van Teylingen van Haarlem, naar Rogge t.a.p. aantekent.
4 Juffr. van Dorp aant. komt ook voor in de brieven van Maria van Reigersberch.
5 Misschien een zoon van de voormalige Delftse pensionaris Leonard de Voogt.
6 Waarschijnlijk Cornelia, dochter van Simon van Beaumont en Arnoudina van Rosenburg.

van de autheuren mijne goede vrienden willen bekent maecken niet twijfelende, ofte sullen hetselffde daer het behoort ende dienstych is garen mededeelen ende alsoo helpen beschamen de malitie van eenyge menschen, die eerlijcke persoonen soucken verdacht te maecken ende bij alle middelen - sij weten, tot wat eynde - de misverstanden ende diffidentiën te voeden.

Ick kan uwe Ed. noch ten overvloet verclaren, dat het soo verde vandaer is, dat ick in de voors. vergaderynge soude sijn geweest, dat ick selffs in geen andere waer, off wanneer die t'eenyger tijt ofte plaetse oyt is gehouden bij off iegenwoordig ben geweest. Kan dit eenyge luden niet voldoen ende gelust het haer mij te haten, omdat ick de scheurynge met den aencleven van dien, die ick in den lande ende kercke seer schadelijck altijt ende noch hebbe geoordeelt, seer ongaren hebbe sien formeren ende, waer het mogelijck, garen sage heelen ende daromme die anders als sij gevoelen in hoge ende ondoorgrondelijcke pointen niet kan verdoemen noch verketteren: ick ben wel getroost met alle die van alle tijden de vrede hebben gesocht haren haet te dragen, et non paro pavore invidiam placare virtute refusa.

Wat onse medeluiden belangt, ick weet deselffde mij soo wel kennen, dat dusdanyge verdichselen hare Ed. geen geloove sullen vinden ende hebbe bij andere occasie hare goede genegentheyt t'mijwaerts ten overvloet gespeurt. Degene, die in andere collegiën qualijck sijn geïnformeert, hoope ick dat door dese onderrechtynge haerselve ende andere beter sullen informeren. Die qualijck van mij willen gevoelen, omdat se mij quaet willen, die sullen haerselve meer krencken als mij. Conscientia sibi satis amplum est theatrum et virtus sibi merces. Haec tibi satis familiariter fiducia amicitiae et consuetudinis nostrae. Si uspiam tibi usui esse possim, non patiar vicissim tua commoda in me [claudier].

Vere 12 Juni 1628.

Bijlage no. 8. Bij no. 1316.
Postscriptum van Maria van Reigersberch aan N. van Reigersberch.[1] dd. 23 september 1628.

Mon frère,

De stoffe, te weeten het groene staelken, is perpetuaen, hetwelcke wt Engelandt moet commen ende, alzoo alle Engelsche waeren verbooden zijn, zoo en comter sulcke sarge niet. Maer sal zien, wat sargen hier te crijgen zijn en zenden uE. daer staelkens van, want om met de ambassadeurs[2] ghesonden te worden isser noch tijdts ghenogh. Wat u winterkleedt belangt: men draght hier van als en weet noch niet, wat de naeste winter de maniere sal zijn. De voorleeden winter drogh men de lackensche kleeren ongeboordt. Kaffa wert hier meede veel ghedraghen, die in ons landt beter koop te krigen is als hier; satijn is winter ende zoomer goedt. Ic doen mijn man een gegraveert satijne kleedt maecken. Hebbe nichts Pieternellen[3] tabelgie mouwen ende borstge hier doen maecken, omdat het fatssoen beeter is; is heel fraei, maer is wat diere, dan naeuwer bedongen als

1 Gedrukt Rogge, *Br. van en aan Maria v. Reigersb*., p. 165.
2 De buitengewoon ambassadeurs in Parijs François van Aerssen en Caspar van Vosbergen.
3 Petronella Campe; zie no. 1296, p. 362 n. 4.

voor mijn eigen. Sal het met mijn broers[1] goedt zenden. Zoude daer altijdt noch meer kosten. Ic en can nu niet meer schrijven, alzoc ic groote vaeck hebbe. Adieu.

Bijlage no. 9. Bij no. 1322.
Brief van Maria van Reigersberch aan N. van Reigersberch.[2] dd. 14 oktober 1628.

Mon frère,

Mijn man heeft mij gheobligeert, dat ic deze weinigh regulen moet schrijven.

Neef Maximiliaen[3] is dese weecke bij zijn neef[4] gheweest, die hem vraeghde, hoeveel kinderen dat wij hadden. Hij zeide vijf. Hij vraghde, of zij altemaellen hier waeren. Neef zeide: drie ende de andere twee in Hollandt om te studeren. Hij vraeghde, of onse dochter[5] noch niet ghetroudt en was. Neef zeide neen. Zeide: verdriedt het u moei hier niet, het is al langhe, dat se hier gheweest heeft? Ons neef zeide: neen, mijn moei is hier zoo gaeren als in Hollandt. Hij antwoorde: het is altijdt noch beeter bij zijn vrienden te zijn, zij hebben hier lange gheweest; het is tijdt, dat se wederom in Hollandt commen, daer moet op gheledt werden, u oom is een fraei ende gheleerdt man. Mijn man ende ic zijn van diversche opinie; ic ben van opinie, dat hij wel wilde, dat mijn man ende hij wel waeren, alzoo hij weet, dat hij vianden ghenogh heeft en dat den tijdt misschien commen sal, dat hij vrienden ghebreck sal hebben. Maer hoe hij dit varcken wel wassen sal, dat is de questy. Ic en hebbe wt niemandt connen verstaen, dat hij qualijck van mijn man spreckt als wt zijn confrater, hetwelcke ic weet dat leugens is.

Wat uE. behangsel belangt, hebbe uE. gheschreeven, dat hier sulcke sarge geene en is. Aengaende nicht Pieternellens[6] en kan niet begrijpen, dat het zoo smal is. Laet zij mij een pertenente maete zenden ende ten naesten bij schrijven, hoeveel zij deraen wilt besteedt hebben. Daer en wert noch geen tijdt verzumdt, alzoo de ambassadeurs noch niet en gaen. Ic hebbe haer mouwen, bortge ende schoedtge ghesonden, omdat het hier beeter ghemackt werdt. Ic hebbe aen onse nicht Vosberge[7] gheschreeven, alzoo zij aen mij een brief ghesonden heeft. Als uE. bij haer compt, zoo mackt eens een diskoers van ons om te hoeren, wat zij zeggen sal. Hij heeft mij een deel commissiën ghegeven voor de vrou van Houthin[8] te Sluis ende voor de vrou de Voerde[9], twee van onse beste vrienden, doch sal zoo wel mijn best voor haer doen als voor iemandt anders. Adieu.

1 Johan van Reigersberch, rentmeester-generaal van Zeeland Bewester Schelde; vgl. Bijlage no. 10.
2 Gedrukt Rogge, *Br. van en aan Maria v. Reigersb.*, p. 168.
3 Maximiliaan Campe; zie no. 1322, p. 388 n. 8.
4 Rogge t.a.p. tekent hierbij aan: ‘Aan geen ander dan aan Fr. van Aerssen kan hier gedacht worden. Hij was waarschijnlijk door zijne vrouw Petronella Borre een bloedverwant van Campe’. De ‘confrater’ is Caspar van Vosbergen.
5 Cornelia.
6 Petronella Campe; zie no. 1296, p. 362 n. 4.
7 De vrouw van Caspar van Vosbergen, Barbara Panhuys.
8 Olympia de Hastaing, de vrouw van de vlootvoogd Willem de Zoete gezegd Hauthain.
9 Misschien Jkvr. Clara de Hinojosa, de vrouw van Jhr. Johan van Wassenaer-Duvenvoorde; zie over hem no. 1331, p. 399 n. 9.

Bijlage no. 10. Bij no. 1326.
Brief van Maria van Reigersberch aan N. van Reigersberch.[1] dd. 28 oktober 1628.

Mon frère,

Aaengaende het behansel, daer uE. om schrijft, en moet uE. vanhier niet verwachten. UE. zult dit schrijven vremdt vinden, maer zal uE. reden zeggen. Hier en koopt men geen fraei behangsel, of moet tenminsten vijf ofte zeshondert gulden kosten. Hugens[2] heeftter een van sarge vanhier ontboen, kost hem met eenighe stoelen onttrendt de achthondert gulden. Ic hebber wel een van doene; bijaldyen ick er een voor tweehondert gulden kost krijgen en zoude zoo lange niet ghewacht hebben, maer ic schicker vijf ofte zeshondert gulden voor en daerom stel ic het zoo lange wt als ic mach. De frangen van broeder den rentemeesters[3] behangsel kosten onttrendt de tweehondert gulden, hierwt kan uE. gissen, wat de behangsels kosten. Ic ben eergisteren wt gheweest om te zien, of ic een krigen kost, dat ghebezight was. Men hadde mij ghezeidt, dat het goekoop was en doen ic daer quam, zagh ic wel, dat het niet voor u en was, alzoo men het meer als seshondert gulden loefde. Bijaldyen uE. een begerde ghelijck joffrou Tillenus[4] hadde, zonder rabatten ofte zonder sprey, het is het fatssoen gelijck broeder den rentemeesters bedde met tappitserie is, die kan men wel voor sulcken pris krijgen als uE. zeidt, dat hij wil besteden. UE. sal noch tijdts ghenog hebben om mij hier antwoorde op te schrijven. Heeft uE. liever een met rabatten, zoo sal uE. best doen een op het Hollandsche fatssoen te doen macken, en een vanhier te ontbien, als uE. wat meer wil besteen. Dit en schrijve ic uE. niet, omdat ic van de moeite ontslagen zoude zijn, want ic zeer ghenegen ben om uE. dienst te doen. Wilt mij met den eersten uE. meeninge pertenendt schrijven. Wat de kleeren belangen: mijn man heeft een laeckene, dat hij den voorgaende winter ghedragen heeft, en ic hebbe hem over eenighe weecken een satijne kleedt doen maecken, dat ghegraveert is. Men draeght hier van als, ghelijck ic uE. voor desen gheschreven hebbe. Hoope monsieur Liere[5] zijn stoffe al ontfangen sal hebben en hebbe geen ghelegentheyt om monsieur Dimmers[6] goedt te zende, en zal geene verzumen. Ic bidde uE. aen haer beiden te willen zeggen, dat Ferrin[7] zeidt geen last te hebben om mijn eenigh geldt te geven, hetwelcke ic gheloove niet waer te zijn, maer hij is van sulcken heumeur en wenst ons niet veel goedts. Zegdt aen joncker van der Mylen[8], dat ic geloove, dat hij zeer veel te doene moet hebben, daerom excusere ic hem te liever, zonder te vergeten mijn ghebiedenisse aen hem ende

1 Gedrukt Rogge, *Br. van en aan Maria v. Reigersb.*, p. 166. Diens datering op 8 oktober is echter onjuist.
2 Maurits Huygens, secretaris van de Raad van State; hij huwde in 1633 met Petronella Campe.
3 Johan van Reigersberch.
4 Jeanne de Guillon, de vrouw van Daniel Tilenus.
5 Zie no. 1316 en no. 1283, p. 341 n. 4.
6 Waarschijnlijk Dirk Dimmer; zie no. 1159, p. 148 n. 9.
7 Niet geïdentificeerd; zie no. 1223, p. 240 n. 6.
8 Adriaan, zoon van Cornelis; zo niet de vader bedoeld is.

aen de zijne te doen. Wij hebben meest alle daege iemandt van de swyte van de heeren ambassadeurs[1]. Ic hebbe een poppe voor joffrou van Tornebu[2] doen maecken door versouck van neef Vosberge[3], moet ooc noch eenighe andere dingen voor de vrouw van Houthein[4] koopen, alsmeede voor de vrouw van de Voorde[5]. Denckt eens, watte maedts dat wij nu zijn.

Hiermeede adieu, ic blijf

UE. dienstwillige suster

Marie v. Reigersberch.

Bijlage no. 11. Bij no. 1336.
Brief van Maria van Reigersberch aan N. van Reigersberch.[6] dd. 11 november 1628.

Mon frère,

Wat uE. kleedt belangt en can ic niet ordineeren, uE. moedt zelfs zeggen, wat hij begerdt, men draeghdt hier van als. UE. zeidt dat hij geen zin in pluisge en heeft, satijn mach men winters en somers dragen. Bijaldyen uE. zijn mantel wilt dragen, mocht mij een klein monsterken van het passement zenden, om sulcken kleedt met twee passementen gheboordt toe te maecken, maer laedt mij weeten, of uEd. het kleedt met blommen ghegraveerdt wilt hebben ofte met banden, ghelijck neef Campen[7] is. Ic hebbe voor ons neef Vosberge[8] kleeren ghekoght voor den vader ende zoon, oock voor neef Mornou[9], dewelcke een satijne mantel maeckt met pluisge ghevoerdt, sulcx dat mij dunckt, dat ghij geen swarigheyt en behouft te maeken. Doch uE. moet zijn zin doen. Nicht Pieternellens[10] tabbert sal ghemackt werden, maer en can niet ghesonden werden voor de compste van de ambassadeurs[11]. Dimmers[12] goedt wacht oock naer ghelegentheyt. Wij hebben hier dagelijcx ons neven; zoo Vosberge als Mornou commen dickmael in diskoerssen van den ghepasseerden tijdt. Mornou spreeckende van die van Rochelle zeide het niet qualijck ghedaen en was, dat men pardon verzoght. Mijn man antwoorde, dat degene, die qualijck ghedaen hadden, wel deeden haer schuldt te bekennen, maer die wisten niet misdaen te hebben dat se zeer qualijck zoude doen pardon te versoucken. Neef Campe ende een zoon van capitain Cabbeljaeu[13] hadden tsamen hooge woorden ghehadt, alsoo Cabbeljaeu in een gheselschap van Franssoissen

1 De buitengewoon ambassadeurs te Parijs François van Aerssen en Caspar van Vosbergen.
2 Niet geïdentificeerd.
3 Caspar van Vosbergen.
4 Zie bijlage no. 9, p. 461 n. 8.
5 Zie Bijlage no. 9, p. 461 n. 9.
6 Gedrukt Rogge, *Br. van en aan Maria v. Reigersb.*, p. 170.
7 Jacob Campe; zie no. 1242, p. 271 n. 9.
8 Caspar van Vosbergen en zijn zoon Maurits.
9 Niet geïdentificeerd; vgl. no. 1284, p. 342.
10 Petronella Campe; zie no. 1296, p. 362 n. 4.
11 De buitengewoon ambasasdeurs François van Aerssen en Caspar van Vosbergen.
12 Waarschijnlijk Dirk Dimmer; zie no. 1159, p. 148 n. 9. Zie ook Bijlage no. 10.
13 Misschien een zoon van Jan Willem Cabeljau, die later bevelhebber van Liefkenshoek was.

zeidde, dat den advokaedt[1] met al zijne adherenten landtveraders ende dieven waeren, waerop Campe zeide, dat hij een leugenaer was. Hadden tsamen hooge woorden. Dit hadde Cabbeljaeu tegen Mornou ghezeidt, die het mij in presentie van Campe ende Vosberge zeide. Ic antwoorde, dat booven het ongelijck, dat men onsaen gedaen [heeft], het swaer was te moeten lijden die calomnie te hooren, verhaelde int korte, wat ons ende den advokaedt bejegent was, zeide bijaldyen het zoo was, dat se zeer wel zouden ghedaen hebben den advokaedt onpartijdige rechters ghegeven te hebben. Hoe, zeide Vosberge, houdt je dan den advokaedt voor ontschuldych? Ic zeide niet anders van hem te connen gevoelen, dewijlle ic wist, hoe ontschuldych mijn man was en wat men hem ghedaen hadde, ooc dat ic wel wiste, dat bijaldyen mijn man een dief was, dat hij al lange vri int landt gheweest zoude zijn ofte noeidt wt het landt en zoude behouven te gaen hebben, als blijckt bij die van de admiraliteit[2]. Zij zeiden: wat neef de Groote belangt, men weet wel, dat die niet ghedaen en heeft. Ic zeide: waer hij doot zoo wel als den advokaedt is, en hadde hij geen ghelegentheyt ghehadt om zijn ontschuldt aen den dach te brengen, dat zij van hem zoude ghelooven ghelijck zij van den advokaedt doen. Waeren lange op die diskoerssen, hadden veel woorden over en weer. Des anderendaegs quamen zij wederom met Cabbeljaeu, ic zoght ockasy om op die propoosten te commen om Cabbeljaeu wat te onderrechten. Mornou, die door zijn oom gheïnstruweert was, wat hij zeggen zoude, zeide: weet je, wat ic verstaen hebbe, dat de arminianen voor hadden? Zijn Ex^{tie}[3] met alle de gommaristen af te zetten, eenighe om hals te helpen, waervan Vosberge de tweede op de rol stondt. Ic zeide, dat dengeenen, die hem dat ghezeidt hadde, zelve wel beeter wist. Ic vraeghde aen Cabbeljaeu, of hij wel wist, wat het was arminiaens te wesen? Zeide neen, wat ist? Ghelooven zij in Maomet, zeghdt mij toch eens, wat ist. Ic zeide, om te hooren, wat hij zeggen zoude, dat zij gheloofde, dat Godt eenighe menschen tot de verdommenisse gheschapen hadde. Hij zeide: dat en gheloove ic altijdt niet, ic en ben altijdt niet arminiaens. Daerop quamen Mornou ende ik in voorder diskoerssen. Hij zeide, dat door den val van Adem een dootslager en kost dat niet verhoen. Hebbe hier vergeten te zeggen, dat Mornou andermael van pardon tegen mijn man sprack, te weeten voor mijn man, maer zeide, dat het niet en most wezen dan conditcionneel, zoo daer iet waer, dat de Staten mishaegde, waerop dat mijn man zeide, dat hij geen pardon, noch half noch vierde paert noch achtste part en begerde, maer dat hij wel vergeven wilde degeene, die hem misdan hadden. Doen zeide ons neef Vosberge, dat al waert dat al de weereldt rade pardon te neemen, dat hij dat niet raen en zoude, alzoo der hem ooc aen gelegen is, want het schande waer voor alle de vrienden, en dat mijn man niet int landt en most commen als met groote eere. Dus leerdt men haer spreecken op alderhande mannieren. Den vader is een qua maeschap, Godt weet, hoe het met hem noch gaen sal.

1 De landsadvocaat Johan van Oldenbarnevelt.
2 Betreffende de onregelmatigheden ter Admiraliteit van de Maze te Rotterdam zie Wagenaar, *Vaderl. Hist.* XI, p. 41 en Aitzema, *Saken van Staet en Oorlogh* I, p. 529 v.
3 Prins Maurits.

Bijlage no. 12. Bij no. 1152.
Copie van een brief van Philips IV, Koning van Spanje, aan Francisco de Moncada, Markies van Aytona.[1] dd. 6 mei 1634. aant.

Copia de carta de su Magestad para el Marqués de Aytona remitiéndole un papel de las condiciones con que podría traerse a su Real servicio a Hugo Grotio.

El Rey.

Descifrado. Ille. Marqués de Aytona Primo de mi Consejo de estado, y mi Gobernador, y Capitán General de los estados bajos, y de Borgonia.

Con ésta recivireis un papel que contiene las condiciones con que pareze se podría atraer a mi servicio a Hugo Grotio, Abogado, que fué de Holanda, y lo que se debe hazer para este effecto con Bernavelth, he me conformado assi en la propuesta, como en los medios, Vos lo veréis, y no hallando, que se sigan inconvenientes en todo - o - en parte le executaréis, y daréis las órdenes necesarias para ello, y si se os ofreciere alguna dificultad me avisaréis luego, comunicándolo todo con el Presidente Roose.

De Madrid, a seis de Mayo 1634. Yo el Rey. Andrés de Rocas.

Condiciones para atraer al Licenciado Hugo Grotio, Abogado Fiscal, que fué de Holanda, y Avest Frissa al servicio de su Magestad. Que su Magestad le mandara dar dos mil escudos de - a diez Reales cada año pagados puntualmente de tres, en tres meses, en la Villa de Colonia, Liexa, o - otra qualquiera en que asentare su habitación con parecer de los Ministros de su Magestad en Flandes.

Que haciendo juramento de fidelidad a su Magestad y al emperador, su Magestad le procurará título de consejero del Imperio - o - otro de criado - o de pendiente del Emperador para que con mayor seguridad pueda morar en el Imperio, y con menos odio de los estados rebeldes, y menor peligro de sus parientes, y amigos pueda entretener sus correspondencias para mayor servicio de su Magestad.

Que acceptando las dichas condiciones su Magestad le mandará dar luego mil escudos en Hamburgo por un presente, y ayuda de costa para mudar su casa.

Que haziendo algún servicio particular de consideración su Magestad tendrá mucha quenta de hazerle mérito.

Y porque el instrumento para - atraer a esta persona al servicio de su Magestad es Bernavelt al qual pagan muy mal su entretenimiento las finanzas (no obstante la orden del Marqués de Aytona) después de la muerte de la Sra. Infante, quo sólo sabía sus servicios sercretos, como de aver sido el primero, que avisó

1 Afschr. Dept. of Manuscr. British Mus., add. 14005 f. 161. De oorspronkelijke brief was in cijferschrift gesteld; hij komt niet voor in *Correspondance de la Cour d'Espagne sur Les Affaires des Pays-Bas au XVIIe siècle. Recueil commencé par Henri Lonché* (†) *et continué par Joseph Cuvelier avec la collaboration de Joseph Lefèvre. Tome III, Précis de la correspondance de Philippe IV* (1633-1647). Bruxelles 1930. Met de aldaar op p. 52, no. 154 genoemde Hubert Groncio is zonder twijfel Grotius bedoeld. De brief is ontdekt door Dr. D.P. Oosterbaan, archivaris van Delft; vgl. *Inleiding*, p. IX.

los tratos del Conde Henrique, y de sus complices, que aora se han mandado prender, parece, qua convendráa al servicio de su Magestad fuesse servido mandar a finanzas, que le paguen puntualmente y que se le podrían crecer veinte escudos al mes, sobre ciento, y sesenta, que tiene, con que quedaría igualado con el dicho Grotio, con que a éste se le quitaría el temor de que no le han de pagar, y al otro la envidia, y celos de que le hubiessen dado más que a él.

Hugo Grotio tiene la más perfecta noticia del estado de los Rebeldes de quantos oy viven, y Bernavelth es hijo del que formó aquella República Revelde. La memoria de su Padre es Sancta, y sagrada entre los Armenianos, y su cuñado es el mayor privado, que tiene el Príncipe de Oranges.

Entrambosados son cabecas de la factión de los Armenianos, y por ellos se podría resucitar algún día aquella faction, y división, y faltando esta vez la tregua, como es possible, que faltara podréan ser medios proprios para bolver a ellos, qdo pareciese servicio de su Magestad dejado aparte los servicios, que Grotio con su dotrina, y estilo suave podría hazer.

Vertaling[1]:

Afschrift van een schrijven van Zijne Majesteit aan markies van Aytona[2], met toezending van een lijst der voorwaarden, waaronder het mogelijk zou zijn Hugo Grotius te winnen voor 's konings dienst.

De Koning.

Ontcijferd.

Doorluchtige markies van Aytona, voorzitter van mijn Raad van State en mijn gouverneur en kapitein-generaal van de Nederlanden en van Bourgondië.

Hierbij ontvangt U een lijst bevattende de voorwaarden, waaronder Hugo Grotius, voormalig advocaat van Holland, voor mijn dienst zou kunnen gewonnen worden en wat te dien einde gedaan moet worden met Bernavelth[3], zo ben ik omtrent het voorstel en de middelen tot besluit gekomen, waarvan U kennis zult nemen, en mocht U niet van oordeel zijn, dat het geheel of enig onderdeel bezwaren biedt, dan zult U het ten uitvoer leggen en daarvoor de nodige bevelen geven en voor het geval, dat zich enige moeilijkheid voordoet, zult U mij aanstonds waarschuwen van alles mededeling doende aan president Roose[4].

Uit Madrid, 6 mei 1634. Ik, de Koning.

Andrés de Rocas[5].

Voorwaarden om de Licenciado Hugo Grotius, voorheen advocaat-fiscaal van Holland en West-Friesland, te brengen tot de dienst van Zijne Majesteit. Dat Zijne Majesteit opdracht geeft hem jaarlijks toe te kennen 2000 escudos, elk van tien realen, stipt om de drie maanden uit te betalen in de stad Keulen of Luik

1 Deze vertaling dank ik aan Dr. G.E.A.M. Wijdeveld te Amsterdam.
2 Francisco de Moncada (1586-1635), graaf van Ossona, markies van Aytona, sedert 1629 ambassadeur aan het hof van de infante te Brussel.
3 Willem van Oldenbarnevelt, heer van Stoutenburg, zoon van wijlen de landsadvocaat; hij verbleef te Brussel, waar hij tot het katholicisme was overgegaan en in dienst van de Spaanse koning was getreden.
4 Pierre Roose (1585 of 1586-1673), president van de Geheime Raad.
5 Andrés de Rojas.

of iedere andere, waar hij zich met instemming van Zijne Majesteits ministers in Vlaanderen mocht vestigen.

Indien hij de eed van trouw aflegt aan Zijne Majesteit en keizer, zal Zijne Majesteit hem de titel verlenen van raadsheer van het keizerrijk, ofwel van dienaar of van ambtenaar van de keizer, opdat hij met groter veiligheid in het keizerrijk kunne verblijven en met minder haat van de oproerige staten en minder gevaar voor zijn verwanten en vrienden zijn relaties kunne onderhouden, tot groter dienst van Zijne Majesteit. Dat bij aanvaarding van genoemde voorwaarden Zijne Majesteit opdracht geeft hem aanstonds in Hamburg duizend escudos te betalen als een gratificatie en tegemoetkoming in de verhuiskosten.

Dat bij enig bijzonder belangrijk dienstbetoon Zijne Majesteit erop bedacht zal zijn hem dat te honereren.

En aangezien het werktuig om deze persoon voor de dienst van Zijne Majesteit te winnen Bernavelt is, aan wie ondanks het bevel van de markies van Aytona de schatkist zeer in gebreke blijft om het onderhoud te betalen na het overlijden van de Señora Infante[1], die alleen met zijn geheime diensten op de hoogte was, bijvoorbeeld, dat hij de eerste is geweest, die aanwijzingen gaf omtrent het optreden van graaf Hendrik[2] en zijn medeplichtigen, tegen wie nu een bevel van gevangenneming is gegeven, zo dunkt het voor de dienst van Zijne Majesteit dienstig, dat aan de schatkist wordt opgedragen hem stipt te betalen en dat men hem een extra toelage zou kunnen verlenen van twintig escudos per maand boven de honderdzestig, die hij al heeft, waarmee hij gelijk zou komen met genoemde Grotius en derhalve aan deze de vrees ontnomen wordt, dat men hem niet betalen zal, en aan de andere de naijver en jaloersheid, dat aan die andere meer is gegeven dan aan hem.

Hugo Grotius heeft van al degenen, die thans leven, wel het meest volkomen inzicht in de situatie van de opstandelingen en Bernavelth is de zoon van de man, door wie deze rebellenrepubliek tot stand kwam. De gedachtenis van zijn vader heilig, geldt als heilig onder de Arminianen en zijn zwager[3] is de voornaamste vertrouwensman van de prins van Oranje[4].

Deze beiden staan aan het hoofd van de partij der Arminianen en door hen zou nog eens die partij en secte tot nieuw leven gebracht kunnen worden; en als dan, zoals mogelijk is, het bestand zou worden opgezegd, zouden zij de geschikte tussenpersonen zijn om tot hen terug te keren, en dan zou het ten voordele van Zijne Majesteit zijn, afgezien nog van de dienst, die Grotius kan bewijzen met zijn geleerdheid en verrukkelijke stijl.

1 Isabella Clara Eugenia, de infante, was op 1 december 1633 overleden; op 30 december d.a.v. was de markies van Aytona tot gouverneur benoemd, welke functie hij tot half november 1634 bekleed heeft.
2 Graaf Hendrik van den Berg, heer van Stevensweerd; aanvankelijk in Spaanse dienst sloot hij zich in 1633 bij de Republiek aan.
3 Cornelis van der Myle, schoonzoon van Johan van Oldenbarnevelt.
4 Frederik Hendrik.

Registers

1. Lijst van geraadpleegde werken.

Aa, A.J. van der. - Biographisch Woordenboek der Nederlanden. Haarlem 1852-1878. 21 dln.
Aitzema, L. van. - Saken van Staet en Oorlogh, in ende omtrent de Vereenigde Nederlanden. Beginnende met het Jaer 1621, ende eyndigende met het Jaer 1632. Eerste deel. In 's-Graven-Hage 1669.
Album Studiosorum Academiae Lugduno Batavae MDLXXV-MDCCCLXXV. - Accedunt nomina curatorum et professorum per eadem secula. Hagae Comitum Apud Martinum Nijhoff MDCCCLXXV.
Algemene Geschiedenis der Nederlanden. - Onder redactie van Prof. Dr. J.H.v. Houten (Leuven) Prof. Dr. J.F. Niermeyer (Amsterdam) Prof. Dr. J. Presser (Amsterdam) Prof. Dr. J. Romein (Amsterdam) Prof. Dr. H. van Werveke (Gent). Utrecht MCMXLIX etc.
Allgemeine Deutsche Biographie. - Auf Veranlassung und mit Unterstützung Seiner Majestaet des Königs von Bayern Maximilian II herausgegeben durch die Historische Commission bei der Königl. Akademie der Wissenschaften. Bnd I-54. Leipzig 1875-1908.
Altaner, Berthold. - Précis de Patrologie traduit par l'Abbé Marcel Grandclaudon. Mulhouse 1941.
Angillis, A. Angz. - Daniel Heins, Hoogleeraar en Dichter in: Dietsche Warande, Tijdschrift voor Nederlandsche Oudheden, en Nieuwere Kunst en Letteren, bestuurd door J.A. Alberdingk Thijm. Zesde deel. Amsterdam 1864.
Anquetil, L.P. - L'Intrigue du Cabinet sous Henri IV et Louis XIII terminée par la Fronde. Paris-La Haye 1780.
Anselme, le P. Augustin Déchaussé. - Histoire généalogique et chronologique de la Maison Royale de France, des pairs; grands officiers de la Couronne et de la Maison du Roy, et des anciens Barons du Royaume; avec les Qualitez, l'Origine, le Progrés et les Armes de leurs Familles: Ensemble les Statuts et le Catalogue des Chevaliers, Commandeurs, et Officiers de l'Ordre du S. Esprit. Le tout dressé sur titres originaux, sur les Registres des Chartres du Roy, du Parlement, de la Chambre des Comptes, et du Châtelet de Paris, Cartulaires, Manuscrits de la Bibliothèque du Roy, et d'autres Cabinets curieux. Continuée par M. Du Fourny. Revue, corrigée et augmentée par les soins du P. Ange et du P. Simplicien, Augustins Déchaussez. Troisième édition. Paris MDCCXXXIII.
Ausonius. - Decimi Magni Ausonii Burdigalensis Opuscula recensuit Rudolfus Peiper. Lipsiae MDCCCLXXXVI.
Avenel, [Denis Louis Martial]. - Lettres, Instructions diplomatiques et Papiers d'État du Cardinal de Richelieu. Paris MDCCCLIII - MDCCCLXXVII (Collection de Documents inédits sur l'Histoire de France, publiés par les soins du Ministre de l'Instruction publique. Première Série. Histoire politique).

Backer - Sommervogel. - zie Bibliothèque de la Compagnie de Jésus.
Baguet, M. - Notice biographique et littéraire sur André Schott in: Mémoires Acad. Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique XXIII (1849).

Balen, Matthijs Janszoon. - Beschrijvinge der Stad Dordrecht Vervatende Haar Begin, Opkomst, Toeneming, en verdere Stant. Opgezocht, in 't Licht gebracht, en Vertoond, met vele Voorname Voor-Rechten, Hand-Vesten, Keuren, en Oude-Herkomen. Alsmede een Verzamelinge van eenige Geslachtboomen, der Adelijke, Aal-Oude, en Aanzienlijke Heeren-Geslachten, van, en in, Dordrecht, enz. Te Dordrecht Anno MDCLXXVII.
Barlaeus, C. - Casparis Barlaei Med. Doct. ac Philosophiae in ill. Amstel. Gymnasio dum viveret Professoris Epistolarum Liber. Pars Prior. Amstelodami Apud Johannem Blaeu MDCLXVII.
Bénézit, E. - Dictionnaire critique et documentaire des Peintres, Sculpteurs, Dessinateurs et Graveurs de tous les temps et de tous les pays par un groupe d'écrivains spécialistes français et étrangers. Nouvelle édition entièrement refondue, revue et corrigée sous la direction des héritiers de E. Bénézit, 1948-1955.
Beresteyn, Jhr. Mr. E.A.v. - Bijdragen tot de Genealogie van het geslacht De Groot in: Maandblad van het Genealogisch-Heraldisch Genootschap ‘De Nederlandsche Leeuw’. Juni 1925.
Biaudet, H. - Les Nonciatures Apostoliques permanentes jusqu'en 1648. Helsinki 1910 in: Suomalaisen Tiedeakatemian Toimituksia - Annales Academiae Scientiarum Fennicae. Sarja - Ser. B Nid- Tom. II. Helsinki 1911.
Bibliotheca Belgica. - Bibliographie générale des Pays-Bas. Par le Bibliothécaire en chef et les conservateurs de la bibliothèque de l'université de Gand. Première série. Gand - La Haye 1880-1890.
Bibliotheca Belgica. - Bibliographie générale des Pays-Bas. Fondée par Ferd. van der Heghen et publiée sous sa direction. Deuxième série. Gand-La Haye 1891-1923.
Bibliotheek der Contra-Remonstrantsche en gereformeerde geschriften. - Zie Rogge, Dr. H.C.
Bibliotheek der Remonstrantsche Geschriften. - Zie Rogge, Dr. H.C.
Bibliothèque de la Compagnie de Jésus. - Première partie: Bibliographie, par les Pères Augustin et Aloys de Backer. Seconde partie: Histoire, par le Père Auguste Carayon. Nouvelle édition par Carlos Sommervogel Strasbourgeois Tome XI Histoire, par Pierre Bliard S.J. Index alphabétique des noms propres et des revues. Paris MCMXXXII.
Bibliothèque curieuse historique et critique ou catalogue raisonné de livres dificiles à trouver. - Zie Clément, D.
Bibliothèque Historique de la France. - Zie Le Long, J.
Biographie Nationale publiée par l'Académie Royale des sciences, des lettres et des beaux-arts de Belgique. - Bruxelles 1866-1957.
Biographisch Woordenboek der Nederlanden. - Zie Aa, A.J. van der.
Biographisch Woordenboek van Protestantsche Godgeleerden in Nederland. - Onder redactie van Dr. J.P. de Bie en Mr. J. Loosjes, 's-Gravenhage z.j. Vanaf dl. V onder hoofdred. van Dr. J.P. de Bie. Niet verder verschenen dan de eerste aflevering van dl. VI (afl. 29). 's-Gravenhage 1949.
Bouchet, Jean du. - Histoire généalogique de la Maison Royale de Courtenay, justifiée par plusieurs chartes de diverses Églises, Arrets du

Parlement, Titres du Trésor du Roy et de la Chambre des Comptes, Histoires imprimées et manuscriptes et autres Preuves dignes de foy. Paris MDCLXI.

Bourgeois, Émile et André, Louis. - Les sources de l'histoire de France XVIIe siècle (1610-1715), IV Journeaux et Pamphlets. Paris 1924. (Manuels de Bibliographie Historique III. Les sources de l'histoire de France depuis les origines jusqu'en 1815 troisième partie, le XVIIe siècle).
Brandt, Caspar en Cattenburgh, Adriaan van. - Historie van het Leven des Heeren Huig de Groot. Amsterdam MDCCXXVII.
Brandt, G. - Historie van de Rechtspleging gehouden in den jaaren 1618 en 1619 ontrent de drie gevangene heeren Mr. Johan van Oldenbarnevelt, Mr. Rombout Hoogerbeets, Mr. Hugo de Groot. De derde Druk Met Aanteekeningen vermeerdert. Te Rotterdam 1723.
Historie der Reformatie en andere Kerkelijke geschiedenissen, in en ontrent de Nederlanden. Met eenige aentekeningen en aenmerkingen ... vervolgt tot ... 1600. 2e druk. Amsterdam 1677-1704.
'T Leeven van den Weleedelen, gestrengen, grootachtbaaren Heere, Pieter Corneliszoon Hooft, Ridder van Sint Michiel, Drossaardt van Muide, Baljuw van Goylandt, en Hooftofficier van Weesp en Weesperkarspel. Amsterdam 1677.
Briefwisseling van Hugo Grotius. - Zie Molhuysen, Dr. P.C.
Briefwisseling van Constantijn Huygens. - Zie Worp, Dr. J.A.
Brieven van Pieter Cornelisz. Hooft. - Zie Vloten, Joh. van.
Brieven van en aan Maria van Reigersberch. - Zie Rogge, Dr. H.C.
Brieven van Nicolaas van Reigersberch aan Hugo de Groot. - Zie Rogge, Dr. H.C.
Brunet, Jacques-Charles. - Manuel du Libraire et l'Amateur de livres cinquième édition originale entièrement refondue et augmentée d'un tiers par l'auteur II. Paris 1861, V. Paris 1864.
Burman, Caspar. - Traiectum eruditum, Virorum Doctrina Illustrium, qui in urbe Trajecto, et regione Trajectensi nati sunt, sive ibi habitarunt, vitas, fata et scripta exhibens. Trajecti ad Rhenum, Apud Jurianum A Paddenburg MDCCXXXVIII.

Calendar of State Papers and Manuscripts. - Relating to English affairs existing in the archives and collections of Venice and in other libraries of Northern Italy. Vol. XX 1626-1628 edited by Allen B. Hinds M.A. London 1914.
Cambridge Modern History, The. - Planned by the late Lord Acton L.L.D. Edited by A.W. Ward Litt. D. G W. Prothers Litt. D. Stanley Leathes M.A. vol. IV The Thirty Years War. Cambridge 1906. vol. XIII Genealogical tables and lists and general index. Cambridge 1911.
Carcopino, Jérôme. - Histoire Romaine Tome II. La République Romaine de 133 à 44 avant J.-C. César. Troisième édition in: Histoire Générale, Histoire Ancienne. Presses Universitaires de France. Paris 1943.
Catalogus van Boeken in Noord Nederland verschenen van den vroegsten tijd tot op heden. - Samengesteld door de tentoonstellings-commissie der nationale tentoonstelling van het boek, juni-augustus 1910. Uitgave van de Vereeniging ter Bevordering van de Belangen des Boekhandels. 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff 1911.
Clément, David. - Bibliothèque curieuse historique et critique ou catalogue raisonné de livres dificiles à trouver III. Göttingen 1752.

C n o c k a e r t , L. - Giovanni-Francesco Guidi del Bagno, nuntius te Brussel. Bibliothèque Institut historique belge de Rome. Brussel-Rome 1956.

Codex Diplomaticus Rubenianus. - Documents relatifs à la vie et aux oeuvres de Rubens III. Ch. Ruelens et Max Rooses, Correspondance de Rubens et documents épistolaires concernant sa vie et ses oeuvres. Anvers 1900.
Collinson, J. - Life of Thuanus. London 1807.
Colomesius, Paulus. - Gerardi Joan. Vossii et Clarorum Virorum ad eum Epistolae Collectore Paulo Colomesio Ecclesiae Anglicanae Presbytero Londini nuper editae Nunc accuratius recusae; Argumentis et Indicibus necessariis auctae. Augustae Vindelicorum MDCXCI.
Commelyn, I. - Frederick Hendrick van Nassauw, Prince van Orangien. Zijn Leven en Bedrijf; door I. Commelyn in 't licht ghebracht. Eerste deel. Tot Amsterdam by Jodocus Jansonius Anno 1651.
Crusius, Otto. - Analecta critica ad Paroemiographos Graecos scripsit Otto Crusius. Accedunt Excerpta ex Demone *ΠΕΡΙ-ΠΑΡΟΙΜΙΩΝ* Grammatici incerti Fragmentum Paroemio graphicum. Lipsiae In aedibus B.G. Teubneri MDCCCLXXXIII.
Cuvelier, Joseph-Lefèvre, Joseph. - Correspondance de la Cour d'Espagne sur Les Affaires des Pays-Bas au XVIIe siècle. Recueil commencé par Henri Lonché (†) et continué par Joseph Cuvelier avec la collaboration de Joseph Lefèvre. Tome II Précis de la correspondance de Philippe IV avec l'infante Isabella (1621-1633), Bruxelles 1927; idem Tome III Précis de la correspondance de Philippe IV (1633-1647), Bruxelles 1930.

Daru, le comte. - Histoire de la République de Venise. Bruxelles 1838.
Denucé, J. - Correspondance de Christophe Plantin VI. Uitgaven der Antwerpsche Bibliophilen, Nr. 31. Antwerpen-'s-Gravenhage 1916.
Dictionary of National Biography. - Edited by Leslie Stephen-Sidney Lee. London 1885-1912.
Dictionnaire de Biographie Française. - Tome I-III sous la direction de J. Balteau, M. Barroux, M. Prevost; tome IV-VIII, sous celle de M. Prevost et Roman d'Amat tome IX-fasc. L sous celle de Roman d'Amat. Paris 1933-1960.
Dictionnaire de Théologie Catholique. - Contenant l'exposé des doctrines de la Théologie Catholique, leurs preuves et leur histoire commencé sous la direction de A. Vacant, E. Mangenot, continué sous celle de E. Amann. I-XV et tables générales. Paris 1923-1959.
Dovring, F. - Une partie de l'Héritage littéraire de Grotius retrouvée en Suède. Mededelingen der Kon. Ned. Akademie van Wetenschappen, Afd. Letterkunde, Nieuwe Reeks, deel 12, no. 3, 1949.
Dovring, F. (Lund), Fisher, H.F.W.D. (Leiden), Meyers, E.M. (Leiden). - Hugo de Groot Inleidinge tot de Hollandsche Rechts-Geleerdheid. Met de te Lund teruggevonden verbeteringen, aanvullingen en opmerkingen van den schrijver en met verwijzingen naar zijn andere geschriften uitgegeven en van aantekeningen en bijlage voorzien door -. Leiden, Universitaire Pers. Leiden 1952.

Du Pin, M^re^. L. Ellies. - Nouvelle Bibliothèque des auteurs ecclésiastiques, contenant l'histoire de leur vie, le catalogue, la critique, et la chronologie de leurs ouvrages. Le sommaire de ce qu'ils contiennent, un jugement sur leur style, et sur leur doctrine; et le dénombrement des différentes éditions de leurs oeuvres. Seconde Édition revûë, corrigée & augmentée. Tome XVII Des Auteurs

qui ont fleuri pendant les 50 premières années du XVII siècle. À Amsterdam, Chez Pierre Humbert. MDCCXI.
E l i a s , J o h a n E. - De vroedschap van Amsterdam 1578-1795. Haarlem 1903-1905.
E p i s t o l a e e c c l e s i a s t i c a e . - Zie Praestantium ac eruditorum virorum epistolae.

Epistolae ad Gallos. - Zie Grotius, Hugo.
Epistolae quotquot. - Zie Grotius, Hugo.
Epistolae Salmasii. - Zie Salmasius, Claudius.
Epistolae Vossii. - Zie Colomesius, Paulus.
Eubel, Conradus. - Hierarchia Catholica Medii et Recentioris Aevi sive Summorum Pontificum S.R.E. Cardinalium, Ecclesiarum Antistitum series E Documentis tabularii praesertim Vaticani collecta, digesta, edita Volumen quartum a pontificatu Clementis P.P. VIII (1592) usque ad pontificatum Alexandri P.P. VII (1667) per Patritium Gauchat, O.M. Conv. Philosophiae doctorem et sacrae Theologiae magistrum. Monasterii MCMXXXV.
Eysinga, Prof. Jhr. Mr. W.J.M. van. - Huigh de Groot. Een Schets. Haarlem 1945.
Gothofredus et Grotius in: Sparsa Collecta, een aantal der verspreide geschriften van Jonkheer Mr. W.J.M. Van Eysinga, oud-hoogleraar te Groningen, Rotterdam en Leiden, oud-rechter in het Permanente Hof van Internationale Justitie, heruitgegeven door Mr. F.M. Baron van Asbeck, Mr. E.N. van Kleffens, Mr. K.P. van der Mandele en Mr. J.R. Stellinga. Leiden 1958.

Galama, Sybrand Haije Michiel. - Het wijsgerig onderwijs aan de Hogeschool te Franeker 1585-1811. Diss. Leiden. Franeker 1954.
Gallia Christiana novissima. - Histoire des archevêchés, évêchés et abbayes de France. Accompagnée des documents authentiques recueillis dans les registres du Vatican et les archives locales par J.H. Albanès. Montbéliard MDCCCXCIX-MCMXX.
Gams O.S.B., P. Pius Bonifacius. - Series Episcoporum Ecclesiae Catholicae Quotquot innotuerunt A Beato Petro Apostolo A Multis adjutus edidit -. Ratisbonae 1873.
Glasius, B. - Godgeleerd Nederland. Biographisch Woordenboek van Nederlandsche godgeleerden. 's-Hertogenbosch 1851-1856.
Grosses volständiges Universal Lexicon aller Wissenschaften und Künste. - Band I-LXIV. Halle und Leipzig, Verlegts Johann Heinrich Bedler aant. 1732-1750.
Grotius, Hugo. - Briefwisseling, zie Molhuysen, Dr. P.C.
Epistolae ad Gallos. Nova editio emendatior et auctior. Lipsiae et Francofurti 1684.
Hugonis Grotii Reginae Regnique Sueciae Consiliarii, et apud Regem Christianissimum Legati, etc.
Epistolae Quotquot reperiri potuerunt; in quibus praeter hactenus Editas, plurimae Theologici, Iuridici, Philologici, Historici; et Politici argumenti occurunt. Amstelodami; Ex Typographia P. et I. Blaev, Et prostant Apud Wolfgang Waesberge Boom à Someren et Goethals. MDCLXXXVII.
Hugonis Grotii et Matthiae Berneggeri epistulae mutuae. Argentorati 1667.
Hugonis Grotii de iure belli ac pacis libri tres, in quibus ius naturae et gentium, item iuris publici praecipua explicantur cum annotatis auctoris. Edidit P.C. Molhuysen Praefatus est C. van Vollenhoven. Lugduni Batavorum apud A.W. Sijthoff MCMXIX.
Gschliesser, Oswald von. - Der Reichshofrat. Bedeutung und Verfassung, Schicksal und Besetzung einer obersten Reichsbehörde von 1559 bis 1806. Veröffentlichungen der Kommission für neuere Geschichte des ehemaligen Oesterreich 33. Wien 1942.

H a a g , E u g . e t É m . - La France Protestante ou vies des protestants français qui se sont fait un nom dans l'histoire, depuis les premiers temps de la réformation jusqu'à la

reconnaissance du principe de la liberté des cultes par l'Assemblée Nationale. Paris 1846-1856.
Deuxième édition, publiée sous la direction de M. Henri Bordier. Paris 1877-1888 (onvolledig).
Hamel, Prof. Mr. J.A. van. - Het Uitgevershuis der Elseviers en Hugo de Groot. (Nog te verschijnen).
Handelingen en Mededeelingen van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden. 1892.
Harnack, Adolf von. - Porphyrius, 'Gegen die Christen', 15 Bücher, Zeugnisse, Fragmente und Referate herausgegeben von -. Abhandlungen der Königlichen Preussischen Akademie der Wissenschaften. Jahrgang 1916, nr. 1. philosophisch-historische Klasse.
Neue Fragmente des Werks des Porphyrius gegen die Christen. Sitzungsberichte der Preussischen Akademie der Wissenschaften zu Berlin. 1921.
Hefele, Charles Joseph. - Histoire des Conciles d'après les documents originaux. Nouvelle traduction française faite sur la deuxième édition allemande corrigée et augmentée de notes critiques et bibliographiques par Dom H. Leclercq. Paris 1907-1921.
Heinemann, Dr. Otto von. - Geschichte von Braunschweig und Hannover. III Gotha 1884-1892.
Herlitz, Dr. Georg und Kirschner, Dr. Bruno. - Jüdisches Lexikon. Ein enzyklopädisches Handbuch des jüdischen Wissens in vier Bänden, z.j. (1929). Jüdischer Verlag Berlin.
Hübners, Weyland Johann, Rectoris der Schule zu S. Johannis in Hamburg. - Genealogische Tabellen, Nebst denen darzu gehörigen Genealogischen Fragen, zur Erläuterung der Politischen Historie, Mit sonderbarem Fleisse zusammen getragen, Und vom Anfange bis auf diesen Tag fortgesetzet. Leipzig 1733-1766.

Jaarboekje voor Geschiedenis en Oudheidkunde van Leiden en Rijnland. - Zie Knappert, L.
Jöcher, Christian Gottlieb. - Allgemeines Gelehrten Lexicon Darinne die Gelehrten aller Stände sowohl männ- als weiblichen Geschlechts, welche vom Anfange der Welt bis auf ietzige Zeit gelebt, und sich der gelehrten Welt bekannt gemacht. Nach ihrer Geburt, Leben, merckwürdigen Geschichiten, Absterben und Schrifften aus den glaubwürdigsten Scribenten in alphabetischer Ordnung beschrieben werden. Leipzig MDCCL-MDCCLI.
Met: Fortsetzung und Ergänzungen zu Christian Gottlieb Jöchers allgemeinen Gelehrten Lexicon, worin die Schriftsteller aller Stände nach ihren vornehmsten Lebensumständen und Schriften beschrieben werden von Johann Christoph Adelung. Leipzig 1784-1787 und vom Buchstaben K fortgesetzt von Heinrich Wilhelm Rotermund. Delmenhorst-Bremen 1810-1813. Mit einem Anhang enthaltend die für die 2. Ausgabe des 3. Bandes (K) bestimmten Verbesserungen und Zusätze. Herausgabe von Otto Günther. 1897.
Jonge, Mr. J.C. de. - Nederland en Venetië. 's-Gravenhage 1852.
Jouvencel, Henri de. - Le contrôleur général des finances sous l'ancien régime. Thèse pour le doctorat. Paris 1901.

Knappert, L. - Uit de Geschiedenis der Latijnsche school te Leiden II, Na het beleg. In: Jaarboekje voor Geschiedenis en Oudheidkunde van Leiden en

Rijnland. Tevens Orgaan der Vereeniging ‘Oud Leiden’ 1905 (Tweede Jaargang). Leiden 1905.
K n i g h t, W.S.M. - The life and works of Hugo Grotius. London 1925.
K n u t t e l, W.P.C. - De Acta der particuliere synoden van Zuid-Holland, 1621-1700. 6 dln. 's-Gravenhage 1908-1916.

Catalogus van de pamfletten-verzameling berustende in de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage, bewerkt, met aanteekeningen en een register der schrijvers voorzien. 's-Gravenhage 1889-1920.
König, Dr. Phil. Joseph. - Verwaltungsgeschichte Ostfrieslands bis zum Aussterben seines Fürstenhauses. Veröffentlichungen der Niedersächsischen Archivverwaltung. Heft 2. Göttingen 1955.
Kramm, Christiaan. - Leven en Werken der Hollandsche en Vlaamsche Kunstschilders, Beelhouwers, Graveurs en Bouwmeesters, van den vroegsten tot op onzen tijd. Amsterdam. 1857.
Kronyk van het Historisch Genootschap. - Gevestigd te Utrecht. Utrecht 1873 vv.

Laet, Joannes de. - Jaarlijck Verhael van de Verrichtinghen der Geoctroyeerde West-Indische Compagnie. Eerste deel, boek I-III 1624-1626. Werken Linschoten-Vereeniging XXXIV 1931.
Lange van Wijngaerden, C.J. de. - Geschiedenis der Heeren en beschrijving der stad van der Goude. Amsterdam-Den Haag MDCCCXIII-MDCCCXVII.
Langeraad, L.A. van. - De Nederlandsche Ambassadekapel te Parijs. Kerkhistorische Studie. 's-Gravenhage 1893-1894.
Lexicon für Theologie und Kirche. - Zweite, neubearbeitete auflage des kirchlichen Handlexikons Herder & Co. g.m.b.h. Verlagsbuchhandlung. Freiburg im Breisgau 1930-1938.
Limburgs Jaarboek. - Zie Sagers, Frans.
Long, Jacques le. - Bibliothèque historique de France, contenant Le Catalogue de tous les Ouvrages, imprimés et manuscrits qui traitent de l'Histoire de ce Royaume, ou qui y ont rapport; Avec des notes critiques et historiques par feu Jacques Lelong, Prêtre de l'Oratoire, Bibliothécaire de la Maison de Paris. Nouvelle édition, Revue, corrigée et considérablement augmentée. Par M. Fevret de Fontette, Conseiller au Parlement de Dijon MDCCLXVIII-MDCCLXXVIII.
Lübkers, Friedrich. - Reallexikon des klassischen Altertums. Achte vollständig umgearbeitete Auflage herausgegeben von J. Geffcken und E. Ziebarth in Verbindung mit B.A. Müller unter Mitwirkung von W. Liebenam, E. Pernice, M. Wellmann, E. Hoppe u.a. mit 8 Plänen im Text. Druck und Verlag von B.G. Teubner Leipzig - Berlin 1914.
Luçay, Le Comte de. - Les secrétaires d'État depuis leur institution jusqu'à la mort de Louis XV. Des origines du pouvoir ministériel en France. Paris 1881.

Meester, B. de. - Correspondance du nonce G.F. Guidi di Bagno. Analecta Vaticano-Belgica. Brussel-Rome 1938.
Le Mercure François ou la suite de l'histoire de la paix commençant l'an MDCV pour suitte du Septénaire du D. cayer, et finissant au Sacre du Très-Chrestien Roy de France et de Navarre Louis XIII. - Par Jean Richer. Paris MDCXIII etc.
Meulen, Jacob ter en Diermanse, J.P. - Bibliographie des érits imprimés de Hugo Grotius. La Haye 1950.
Meyerhof, Max. - Un glossaire de matière médicale composé par Maimonide. Mémoires de l'Institut d'Egypte, vol. 41. Caire 1940.

M e y e r s , E.M. - Boeken uit de Bibliotheek van de Groot in de Universiteits bibliotheek te Leiden in: Mededeelingen der Koninklijke Nederlandsche Akademie van Wetenschappen, Afd. Letterkunde, Nieuwe Reeks, Deel 12, no. 3. Amsterdam 1949.

M i c h a l c e s c u , J o n . - Die Bekentnisse und die wichtigsten Glaubenszeugnisse der griechisch-orientalischen Kirche im Originaltext, nebst einleitenden Bemerkungen. *ΘΗΣΑΥΡΟΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ*. Leipzig 1904.
M i g n e , J.P. - Patrologiae cursus completus, seu bibliotheca universalis, integra, uniformis ... omnium SS. patrum, doctorum, scriptorumque ecclesiasticorum, sive latinorum, sive graecorum, qui ab aevo apostolico ad tempora Innocentii III (anno 1216) ... floruerunt. Series Graeca ... Accurante J.P. Migne. Parisiis 1857-1912.

Patrologiae cursus completus, seu bibliotheca universalis, integra, uniformis ... omnium SS. patrum, doctorum scriptorumque ecclesiasticorum, sive latinorum, sive graecorum, qui ab aevo apostolico ad tempora Innocentii III (anno 1216) ... floruerunt. Series Latina. Accurante J.P. Migne. Parisiis 1844-1904.
M o l h u y s e n , D r . P.C. - De Bibliotheek van Hugo Grotius in 1618. Mededeelingen der Nederlandsche Akademie van Wetenschappen, Afd. Letterkunde. Nieuwe Reeks, Deel 6, no. 3. Amsterdam 1943.

Briefwisseling van Hugo Grotius. Eerste deel 1597-17 Augustus 1618. 's-Gravenhage 1928, Rijks Geschiedkundige Publicatiën 64.
Idem. Tweede deel 30 augustus 1618-30 December 1625. 's-Gravenhage 1936, Rijks Geschiedkundige Publicatiën 82.

Twee Brieven uit de correspondentie van Hugo Grotius in: Mededeelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen. Amsterdam, 73 B no. 3, 1932.

Bronnen tot de Geschiedenis der Leidsche Universiteit. 's-Gravenhage 1913-1924.

Hugonis Grotii de iure belli ac pacis zie: Grotius, Hugo.

Suffridus Sixtinus in: De Navorscher 1899.
M o l h u y s e n , P.C. - B l o k , P.J. - Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek onder redactie van -. Leiden 1911-1937. 10 dln.
M o l l , M r . G. - De Confiscatie der goederen van Hugo de Groot. In: Oud-Holland, XXe jaargang, 2e aflevering 1902.
M o l l e r u s , J o h a n n i s F l e n s b u r g e n s i s . - Cimbria Literata sive scriptorum ducatus utriusque Slesvicensis et Holsatici, quibus et alii vicini quidam accensentur, Historia Literaria tripartita. Tom. II Adoptivos sive exteros complectitur, in eisdem Ducatibus Urbibusque vel officiis functos publicis, vel diutius commoratos. Havniae Anno MDCCXLIV.
M u r a t o r i , L.A. - Fragmentum Muratorianum of Canon van Muratori.

N a g t g l a s , F. - Levensberichten van Zeeuwen. Zijnde een vervolg op P. de la Rue, Geletterd, Staatkundig en heldhaftig Zeeland. Middelburg 1890-1893. Voor het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen uitgegeven.
N a u t i n , P. - Trois autres fragments du livre de Porphyre 'Contre les Chrétiens'. Revue Biblique LVII (1950).
N a v o r s c h e r , D e . - Een middel tot gedachtenwisseling en letterkundig verkeer tusschen allen, die iets te vragen hebben of iets kunnen oplossen. Onder bestuur van J.F. van Someren. Utrecht LIV (1901) vv.
N e u e D e u t s c h e B i o g r a p h i e . - Herausgegeben von der Historischen Kommission bei der Bayerischen Akademie der Wissenschaften. Bnd 1-4. Berlin 1953-
N i c e r o n , R.P. - Mémoires pour servir à l'histoire des Hommes Illustres dans la république des lettres avec un catalogue raisonné de leurs ouvrages. Paris MDCCXXVIIMDCCXLV.

N o o r d h o f f , M r . L.J. - Beschrijving van het zich in Nederland bevindende en nog onbeschreven gedeelte der papieren afkomstig van Huig de Groot, welke in 1864 te 's-Gravenhage zijn geveild. Groningen-Djakarta 1953.

Nouveau Dictionnaire de Géographie Universelle. - Ouvrage commencé par M. Vivien de Saint-Martin et continué par M. Louis Rousselet. Paris 1879-1900.
Nouvelle Biographie générale depuis les temps les plus reculés jusqu'à nos jours, avec les renseignements bibliographiques et l'indication des sources à consulter. - Publiée par MM. Firmin Didot Frères, sous la direction de M. le Dr. Hoeffer. Paris MDCCCLVII-MDCCCLXXVII. 23 dln.

Oud-Holland. - Nieuwe Bijdragen voor de Geschiedenis der Nederlandsche Kunst, Letterkunde, Nijverheid enz. onder redactie van Mr. N. de Roever en van Dr. A. Bredius. IX (1891).
Oxford Classical Dictionary. - Edited by M. Cary, J.D. Denniston, J. Wight Duff, A.D. Nock, W.D. Ross, H.H. Scullard with the assistance of H.J. Rose, H.P. Harvey, A. Souter. Oxford 1949.

Papillon, M. l'abbé. - Bibliothèque des auteurs de Bourgogne, Dijon MDCCXLV.
Paquot, Jean Noel. - Mémoires pour servir à l'histoire littéraire des dix-sept provinces des Pays-Bas, de la principauté de Liège, et de quelques contrées voisines. Louvain 1763-1770.
Pareus, Daniel. - Historia Palatina In qua Inclytae Familiae Comitum Palatinorum Rheni, S. Rom. Imperii Electorum primariorum et Utriusque Bavariae Ducum, Vitae ac res gestae, succincte et fideliter perscribuntur. Francofurtii Anno MDCXXXIII.
Pastor, Ludwig Freiherr von. - Geschichte der Päpste seit dem Ausgang des Mittelalters mit Benutzung des Päpstlichen Geheim-Archives und vieler anderer Archive. Geschichte der Päpste im Zeitalter der Katholischen Restauration und des dreiszig-jährigen Krieges. Gregor XV und Urban VIII (1621-1644), zweiter Teil. Erste bis siebte Auflage. Freiburg im Breisgau 1929.
Paulys. - Realencyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft. Neue Bearbeitung. Begonnen von Georg Wissowa fortgeführt von Wilhelm Kroll und Karl Mittelhaus. Unter Mitwirkung zahlreicher Fachgenossen herausgegeben von Konrat Ziegler und Walter John. Stuttgart 1894-1958.
Peiper, Rudolfus. - Decimi Magni Ausonii Burdigalensis Opuscula. Lipsiae MDCCCLXXXVI.
Petit, L.D. - Bibliographische Lijst der werken van de Leidsche Hoogleeraren van de oprichting der Hoogschool tot op onze dagen I. Leiden 1894.
Pise, Joseph de la. - Tableau de l'histoire des princes et principauté d'Orange. Divisé en quatre parties selon les quatre races qui ont regné souverainement depuis l'an 793 commençant à Guillaume au Cornet jusques à Frédérich Henry de Nassau à présent règnant. La Haye 1639.
Poelhekke, Dr. J.J. - Het bezoek van Frederik Hendrik aan Oranje en Avignon in: Mededelingen van het Nederlands Historisch Instituut te Rome. Derde reeks, deel IX. 1957.
De Heilige Stoel en de Venetiaanse ambassade van Cornelis van der Myle in: Bijdragen voor de Geschiedenis der Nederlanden X. 's-Gravenhage 1955.
Politieke Ontwikkeling der Republiek onder Frederik Hendrik tot 1643 in: Algemene Geschiedenis der Nederlanden VI, Hoofdstuk VII. Utrecht MCMLIII.

Pontbrian, A. de. - Histoire de la Principauté d'Orange, suivie de lettres inédites des Princes d'Orange, des Rois de France, du comte de Grignan etc. Avignon-Paris-La Haye 1891.
Praestantium ac eruditorum virorum epistolae ecclesiasticae et theologicae varii argumenti, inter quas eminent eae,

quae a Jac. Arminio, Conr. Vorstio, Sim. Episcopio, Hug. Grotio, Casp. Barlaeo. conscriptae sunt. - Editio tertia. Amstelaedami 1704.

Quasten, Johannes. - Patrology I. Utrecht-Brussel MDCCCL.

Raa, F.J.G. ten en F. de Bas. - Het Staatsche Leger 1568-1795. Onder toezicht van den Chef van den Generalen Staf bewerkt door -. Dl. III. Van het sluiten van Twaalfjarig Bestand tot den dood van Maurits, prins van Oranje, graaf van Nassau (1609-1625). No. 540b Breda, De Koninklijke Militaire Academie 1915.
Dl. IV. Van den dood van Maurits, prins van Oranje, graaf van Nassau, tot het sluiten van den vrede te Munster (1625-1648). No 540c Breda, De Koninklijke Militaire Academie 1918.
Realencyklopädie für protestantische Theologie und Kirche. - begründet von J.J. Herzog. In dritter verbesserter und vermehrter Auflage unter Mitwirkung vieler Theologen und anderer Gelehrten herausgegeben von D. Albert Hauck. Leipzig 1896-1913.
Reifferscheid, Alexander. - Quellen zur Geschichte des geistigen Lebens in Deutschland während des 17. Jahrhunderts I. Heilbronn 1889.
Rethmeier, Philippus Julius. - Braunschweig-Lüneburgische Chronica oder: Historische Beschreibung der Durchlauchtigsten Herzogen zu Braunschweig und Lüneburg. Braunschweig 1722.
De Reyse naar Africa, Tunis, Algiers etc. - Gedaen in den jare 1625 onder 't beleyd van dr. Rijn-acker, als ambassadeur van haere Hog. Mog. tot lossinghe van de Christene slaven derwaerts gedeputeert. Haarlem 1650.
Ribbeck, O. - Tragicorum Romanorum Fragmenta[3]. Lipsiae 1897.
Rogge, Dr. H.C. - Bibliotheek der Contra-Remonstrantsche en gereformeerde geschriften, Amsterdam 1862-1865.
Bibliotheek der Remonstrantsche Geschriften, Amsterdam 1863-1864.
De Briefwisseling tusschen Nicolaas van Reigersberch en Hugo de Groot in: Verslagen en Mededeelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen, Afdeeling Letterkunde, 4e Reeks, Deel IV. Amsterdam 1900.
Brieven van en aan Maria van Reigersberch. E.J. Brill, Leiden 1902.
Brieven van Nicolaes van Reigersberch aan Hugo de Groot, Amsterdam 1901.
Hugonis Grotii operum descriptio bibliographica etc. Hage Comitum 1883.
Joh. Wtenbogaert. Brieven en onuitgegeven stukken, verzameld en uitgegeven door H.C. Rogge. Utrecht 1868-1875.
Joh. Wtenbogaert en zijn tijd. Amsterdam 1874-1876.
Rogge, Dr. H.C. en Tiele, P.A. - Catalogus van handschriften op de Bibliotheek der Remonstrantsch-Gereformeerde Gemeente te Rotterdam. Amsterdam, Y. Rogge 1869.

Sabbe, Dr. Maurits. - Brabant in 't Verweer. Antwerpen 1933.
Sagers, Frans. - Het geslacht Vossius in: Limburg's Jaarboek. 'Limburg', Provinciaal Genootschap voor Geschiedkundige Wetenschappen, Taal en Kunst. VII. Vierde Aflevering. Roermond 1901.
Salmasius, Claudius. - Claudii Salmasii Viri Maximi Epistolarum liber primus. Accedunt, De Laudibus et Vita ejusdem, Prolegomena. Accurante

Antonio Clementio. Lugduni Batavorum Ex Typographia Adriani Wyngaerden MDCLVI.

Sarton, George. - Introduction to the History of Science. vol. II from Rabbi ben Ezra to Roger Bacon. Part 1. The twelfth century. Carnegie Institution of Washington, publication no. 376. Baltimore 1931.
Sassen, Dr. Ferd. - Geschiedenis van de Wijsbegeerte der Grieken en Romeinen. Antwerpen-Nijmegen. Vierde herziene druk, 1949.
Schäfer, Dietrich. - Geschichte von Dänemark. Fünfter Band. Vom Regierungsantritt Friedrichs II (1559) bis zum Tode Christians IV (1648). Allgemeine Staatengeschichte, herausgegeben von K. Lamprecht. Erste Abteilung. Geschichte der Europäischen Staaten, herausgegeben von A.H.L. Heeren, F.A. Ulkert, W.v. Giesebrecht und K. Lamprecht. Dreizehntes Werk. Gotha 1902.
Schelhorn, J.G. - Amoenitates literariae quibus variae observationes scripta item quaedam anecdota et rariora opuscula exhibentur X. Francofurti-Lipsiae 1729.
Scheltema, Jacobus. - Geschied- en letterkundig Mengelwerk IV, Memorie van Mr. R. Hogerbeets. Amsterdam-Utrecht 1817-1836.
Staatkundig Nederland; een woordenboek tot de biographische kaart van dien naam. Amsterdam 1805-1806.
Schnorr von Carolsfeld, Dr. Franz. - Archiv für Litteraturgeschichte. V Band. Leipzig 1876.
Schotel, G.D.J. - Kerkelijk Dordrecht. Eene bijdrage tot de Geschiedenis der Vaderlandsche Hervormde Kerk sedert het jaar 1572 I. Utrecht 1841.
Seyn, Eug. de. - Dictionnaire biographique des Sciences, des Lettres et des Arts en Belgique. I-II. Editions L'Avenir. Bruxelles 1935 - 1936.
Siegenbeek, Matthijs. - Geschiedenis der Leidsche Hoogeschool van Hare Oprigting, in den jare 1575, tot het jaar 1825 II. Leiden MDCCCXXXII.
Stokvis, A.M.H.J. - Manuel d'histoire, de généalogie de tous les états du globe, depuis les temps les plus reculés jusqu'à nos jours. Tome troisième, Les états de l'Europe et leur colonies II. Leide 1809-1893.

Tex, Mr. Jan den. - Nederlandse Studenten in de Rechten te Padua 1545-1700 in: Mededelingen van het Nederlands Historisch Instituut te Rome. Derde Reeks, Deel X. 's-Gravenhage 1959.
Tideman, Joannes. - De Remonstrantsche Broederschap. Biographische Naamlijst van hare Professoren, Predikanten en Proponenten met historische aanteekeningen omtrent hare kweekschool en gemeenten. Tweede druk bewerkt door Dr. H.C. Rogge en Dr. B. Tideman Jzn. Amsterdam 1905.

Vaissette, Joseph. - Histoire générale de Languedoc avec des notes et les pièces justificatives: composée sur les auteurs et les titres originaux, et enrichie de divers monumens Par un Religieux Bénédictin de la Congrégation de S. Maur. Tome Cinquième, livre quarantetroisième. A Paris MDCCXLV.
Vassor, M. le. - Histoire de Louis XIII. Amsterdam 1757.
Veenendaal, Dr. A.J. - De Fossa Eugeniana in: Bijdragen voor de Geschiedenis der Nederlanden dl. XI afl. 1. Den Haag 1956.
Vlekke, Dr. B.H.M. - Intrigues rondom het prinsdom Oranje (1612-1640) in: Mededeelingen van het Nederlandsch Historisch Instituut te Rome. Tweede Reeks. Deel IX. 's-Gravenhage 1939.
Vloten, Joh. van. - Pieter Cornelisz. Hooft. Brieven. Nieuwe vermeerderde uitgave met toelichtingen, aanteekeningen en bijlagen. Leiden 1855-1857.

V o l l e n h o v e n , M r . H. - Broeders Gevangenisse. Dagboek van Willem de Groot betreffende het verblijf van zijnen broeder Hugo op Loevestein. Uit echte bescheiden aangevuld en opgehelderd (met facsimilé's). 's-Gravenhage 1842.

Vorländer, Karl. - Geschichte der Philosophie. Neunte Auflage. Erster Band. Altertum und Mittelalter. Neu bearbeitet und mit Literaturübersicht versehen von Erwin Metzke. Mit einem Schluszkapitel von Ernst Hoffmann. Hamburg 1949.
Vorsterman van Oyen, A.A. - Hugo de Groot en zijn geslacht. Amsterdam 1883.
Vossius, Gerardus Ioannes. - Opera in sex tomos divisa. Quorum Series post Praefationem exhibetur. Amstelodami, Ex Typographia P. et J. Blaeu, Prostant apud Janssonio-Waesbergios, Henricum et Viduam Theodori Boom, Rembertum Goethals. MDCLXXXXIX.
Vries de Heekelingen, H. de. - Genève, Pepinière du Calvinisme hollandais I. Les étudiants des Pays Bas à Genève au temps de Théodore de Bèze.
Correspondance des élèves de Théodore de Bèze après leur départ de Genève, La Haye 1924, waarin opgenomen: Supplément provisoire à la liste des étudiants dressée au tome Ier.

Waddington, A. - Une intrigue secrète sous Louis XIII, Vues de Richelieu sur la principeauté d'Oranges 1625-1631 in: Revue Historique, t. 58, 1895.
Wagenaar, Jan. - Amsterdam in zijne opkomst, aanwas, geschiedenissen, voorregten, gebouwen, kerkenstaat, schoolen, schutterye, gilden en regeeringe beschreeven I. Amsterdam 1760.
Vaderlandsche Historie, vervattende de Geschiedenissen der nu Vereenigde Nederlanden, inzonderheid die van Holland, van de vroegste tijden af. Uit de geloofwaardigste schrijvers en egte Gedenkstukken samengesteld. Amsterdam MDCCXCIII.
Wassenaer, Claes. - Historis Verhaal alder ghedenck-weerdichste geschiedenissen, die hier en daer in Europa, als in Duijtschlant, Vranckrijck, Enghelant, Spaengien, Hungarijen, Polen, Seven-berghen, Wallachien, Moldavien, Turckijen en Neder-lant, van den beginne des jaers 1621: tot [1632] toe, voorgevallen syn. Amsterdam 1622 vv.
Weesbouck der stede vander Vere met de letter O.
idem met de letter R.
idem met de letter V.
Worp, Dr. J.A. - De Briefwisseling van Constantijn Huygens (1608-1687). Rijks Geschiedkundige Publicatiën 15-19-21-24-28-32. 's-Gravenhage 1911-1917.
Wtenbogaert, Joh. - Brieven, zie Rogge, Dr. H.C.
Wtenbogaerts Leven. - Iohannis-Kerckelycke bedieninge ende zedige Verantwoordingh. Dat is: Naeckt ende eenvoudigh historisch verhael van 't ghene Iohanni Wtenbogaert over sijne bedieninge t'Wtrecht, ende in 's-Gravenhage, wedervaren is, tot sijn vertreck uyt den Lande, afstellinge van dienst, bannissement, wederkomste ende daer na incluis, alles by hem selven beschreven ende na-gelaten. 1647.

2. Register van brieven.

De cijfers zijn de nummers der brieven. De nummers der brieven van hen, aan wie Grotius schreef, zijn romein, van hen, die aan Grotius schreven, cursief gedrukt.

Affelman, A., *1065*.
Assumius, J.C., 1225.

Barlaeus, C., *1309, 1311*[1], 1333.
Bernegger, M., *1268*, 1285, *1306, 1317, 1319*, 1330, *1350*.
Bignon, H., *1190*.
Brasser, G., *1271*.
Brasser, J., *1113, 1128, 1151, 1153, 1205, 1220, 1223, 1228, 1236, 1248, 1250, 1340, 1351, 1355*.

Camerarius, Joachim, 1118, 1210, 1253, 1260, 1291, 1358.
Cherbury, Ed. Herbert de, *1101*.
Courcelles, E. de, *1345*.

Dupuy, P. en J., 1209.

Frederik Hendrik, 1124.

Groot, Cornelis de, *1098*.
Groot, Jan de, 1096, 1102, 1103, 1108, 1143, 1211, 1219, 1226.
Groot, Willem de, 1051, 1057, 1067, 1071, 1072, 1075, 1077, 1078, 1080, 1082, 1088, 1089, 1090, 1091, 1093, 1105, 1108, 1112, 1114, 1116, 1120, 1123, 1127, 1129, 1133, 1145, 1148, 1156, 1159, *1160*, 1163, 1171, 1172, 1175, 1177, 1179, 1186, 1187, 1194, 1199, 1206, 1216, 1222, 1230, 1241, 1243, 1244, 1255, 1259, 1261, 1264, 1272, 1276, 1278, 1283, 1289, 1295, 1303, 1315, 1318, 1320, 1324, 1325, 1337, 1338, 1342, 1347, 1359. aant.

Haen, J. de, *1053*.
Hemelaer, J., *1131*.
Hohenlohe, Philipp Ernst von, 1224.
Holstein aant., Lucas, *1193*, 1217.
Hooft, P.C., *1069*, 1084.

Inthima, Hero van, *1052, 1095, 1185*.
Jacchaeus, G., 1135.

Lansius, T., *1293, 1356*[1].
Lingelsheim, G.M., 1147, 1170, 1237, 1257.

Maurier, B. Aubéry du, 1047, 1064, 1085, 1097, *1122*, 1126, *1201*, 1202, *1270*, 1275, *1288*, 1298.
Myle, Abrah. van der, *1045*.

Narsius, J., *1063*.

1 Zie *Inleiding*, p. XI.
1 Zie *Inleiding*, p. XI.

Oldenbarnevelt, W. van, *1050, 1055*.

Peiresc, N.C. Fabry de, 1212, *1239*.
Philippus, P., *1352*.

Reigersberch, Joh. van, *1152*.
Reigersberch, Maria van, *1150, 1154, 1155*, 1157 aant. aant., *1158, 1161*, 1162, *1164, 1165, 1168, 1169, 1173, 1174* aant. aant., *1180*.
Reigersberch, N. van, 1048, 1049, 1058, 1059, 1060, 1061, 1062, 1068, 1070, 1073, 1074, 1079, 1081, 1083, 1092, 1094, 1099, 1100, 1104, 1106, 1107, 1109, 1110, *1111*, 1115, *1119*[2], *1121*, 1125, *1130*, 1134, 1137, 1138, 1140, 1141, 1142, 1144, *1146* aant. aant., 1176, 1178, 1182, *1183, 1184*, 1188, 1191, *1192*, 1195, *1196*, 1197, 1200, *1203, 1207*, 1215, 1218, 1221, 1227, 1231, 1232, 1235, 1240, 1242, 1245, 1247, 1249, 1251, 1252, 1254, 1256, 1258, 1262, 1263, 1265, 1266, 1267, 1273, 1274, 1279, 1280, *1281*, 1282, 1284, 1287, 1290, 1292, 1296, 1297, 1300, 1304, 1307, 1308, 1310, 1316, 1321, 1322, 1326, 1327, 1328, 1329, 1336, 1339, 1343, 1346, 1348, 1349, 1354, 1357.
Romanus, A., *1301*.

Salmasius, C., *1214*, 1229, *1313*.
Sarravius, Cl., 1198, 1238, 1299.
Schottus, A., 1086, *1312, 1332*.
Schrevelius, Th., 1335.

2 Dezelfde als no. *1130*.

Tresel, D., *1344*.

Vossius, G.J., 1046, 1087, 1136, *1167*, 1189, *1305*, 1334.
Vredius, O., *1054*.
Wassenaer, G. van, *1181*.
Wtenbogaert, J., *1056, 1066, 1076, 1117, 1132, 1139, 1149, 1204, 1208, 1213, 1233, 1234, 1246, 1269*, 1277, *1286, 1294*, 1302, *1314*, 1323, *1331, 1341*, 1353.

3. Lijst van geciteerde plaatsen uit Griekse en Latijnse schrijvers en uit het Oude en Nieuwe Testament.

Het cijfer achter de punt geeft de bladzijde aan, waar het citaat in de tekst der brieven voorkomt.

Aelius Spartianus Hadrianus Imperator ad Diocletianum Augustum VII. 190
Aristoteles Analytica posteriora I, 10, 76 b, 24-25. 376
Aristoteles Ethica 8, 1. 189
Aristoteles Politica III, 4. 428

Cato (Pseudo), Marcus Porcius Disticha IV, 42. 371
Cicero, Marcus Tullius Epistulae ad Familiares I, 9, 18. 19
Cicero, Marcus Tullius Epistulae ad Familiares VII, 16. 4 (naar Livius Andronicus 'Equos Troianus')
Cicero, Marcus Tullius Epistulae ad Familiares XV, 1, 2. 65
Cicero, Marcus Tullius De Legibus I, 1 § 1. 161 (naar Scaevola)
Cicero, Marcus Tullius De Legibus I, 5 § 17. 162
Cicero, Marcus Tullius Pro Milone 4 (9). 298
Cicero, Marcus Tullius Philippica I, 4, 10. 417
Cicero, Marcus Tullius Pro Sestio 17 (39). 298
Cicero, Marcus Tullius Pro Sestio 56, 121. 63
Cicero, Marcus Tullius In Verrem III, 57, 131. 181

Euripides Medeia 1415. 129
Exodus 30, 34. 249

Gellius, Aulus Noctes Atticae XIII, 15. 190
Genesis 2, 10. 117
Genesis 35, 6. 262

Hesiodus *Ἔργα* 370, 250
Homerus Ilias I, 106. 127
Homerus Ilias V, 85. 187
Homerus Ilias VIII, 355. 179
Horatius Flaccus, Quintus Carmina II, XII, 23-24. 376
Horatius Flaccus, Quintus Carmina III, XXIX, 30. 172
Horatius Flaccus, Quintus Epistulae I, I, 74. 57
Horatius Flaccus, Quintus Epistulae II, I, 220. 192

Horatius Flaccus, Quintus Epistula ad Pisones de arte poetica 78. 36
Horatius Flaccus, Quintus Epistula ad Pisones de arte poetica 343. 417
Horatius Flaccus, Quintus Satyrae I, 3, 107. 207
Horatius Flaccus, Quintus Satyrae I, 4, 8. 255

Jesaja (Isaias) 3, 19. 249
Josefus, Flavius De Bello Judaico II, 8. 22 en 23

Livius, Titus Ab Urbe Condita V, 37, 1. 298
Livius Andronicus Equos Troianus, zie Cicero - Epistulae ad Familiares VII, 16.
Lukas 3, 16. 435

Mattheus 9, 37. 215 en 225

Nonius Marcellus 46, 8. 161 (naar Varro)

Ovidius Naso, Publius Metamorfoses VI, 273. 3
Ovidius Naso, Publius Tristia I, 5, 7. 182

Paulus Ad Titum 1, 12. 313
Plautus, Titus Maccius Aulularia 601. 372
Plautus, Titus Maccius Bacchides 542. 371
Plautus, Titus Maccius Captivi 529. 181
Plautus, Titus Maccius Mostellaria 351. 181
Plautus, Titus Maccius Trinummus 998-1000. 198
Plinius Caecilius Secundus Minor, Gaius Epistulae II, 3, 8. 386
Plinius Caecilius Secundus Minor, Gaius Epistulae II, 5, 8. 18
Plutarchus Moralia, De curiositate 12, 521A. 75 (naar Euripides' 'Philoctetes')
Plutarchus De Sanitate tuenda Praecepta I. 187
Plutarchus (Pseudo) Apophthegmata Laconica (Lacaenarum) § 16. 297

Scaevola zie Cicero - De Legibus I, 1 § 1.
Seneca Minor, Lucius Annaeus Troades 258. 163
Suetonius Tranquillus, Gaius Vita Tiberii 531[aant.]. 428

Tacitus, Publius Cornelius Annales IV, 52. 428
Tacitus, Publius Cornelius Historiarum libri I, 1. 107
Tacitus, Publius Cornelius Historiarum libri I, 72. 217
Terentius Afer, Publius Eunuchus 348. 181
Terentius Afer, Publius Eunuchus 381. 400
Terentius Afer, Publius Phormio 575. 21

Varro, Marcus Terentius Rerum rusticarum I, 48, 2. 248
Varro, Marcus Terentius zie ook Nonius Marcellus 46, 8.
Vergilius Maro, Publius Aeneis II, 61. 93
Vergilius Maro, Publius Aeneis II, 152. 416
Vergilius Maro, Publius Aeneis II, 521-522. 322
Vergilius Maro, Publius Aeneis II, 746. 80
Vergilius Maro, Publius Aeneis III, 398. 328
Vergilius Maro, Publius Aeneis IV, 625. 187
Vergilius Maro, Publius Aeneis VI, 96v. 428
Vergilius Maro, Publius Aeneis VI, 823. 234
Vergilius Maro, Publius Aeneis X, 830. 202
Zenobius M I, 84. 372

4. Register van persoonsnamen, aardrijkskundige namen en boektitels.

De cijfers verwijzen naar de bladzijden; waar een pagina-nummer voorzien is van een cijfer in kleiner corps, wordt daarmede het nummer van de noot aangegeven, die biografische bijzonderheden van de vermelde persoon bevat.

Na de naam van de schrijver volgen cursief gedrukt de titels van zijn werken. Anonieme werken zijn te vinden op het eerste woord van de titel. Opgenomen zijn alleen de titels van boeken, die in de brieven ter sprake komen of naar aanleiding daarvan in de noten worden vermeld.

De vele vlugschriften, die in de brieven ter sprake gebracht worden, zijn in het algemeen niet in het register opgenomen; in de noten wordt telkens verwezen naar de pamflettencatalogi, waarin zij te vinden zijn.

Adellijke en vorstelijke personen zijn zoveel mogelijk op de geslachtsnaam opgenomen; waar dit niet is geschied, op de voornaam.

Bijbelse namen zijn opgenomen in de spelling der Statenvertaling met tussen haakjes toegevoegd de schrijfwijze van de Vulgaat.

Bij aardrijkskundige namen in het latijn wordt verwezen naar de gebruikelijke vorm.

A

Abbot, George 26[5], 30[2].
Adalbero, graaf van Laon, aartsbisschop van Reims 67.
Adam 5, 464.
Admiraliteit van de Maze te Rotterdam 8, 22, 37, 39, 42, 49, 51, 53, 57, 75, 319, 367, 464.
Admonitio d.w.z. *G.G.R. Theologi ad Ludovicum decimumtertium Galliae et Navarrae Regem Christianissimum Admonitio. Anno MDCXXV.* 12, 26, 28, 42.
Adrianus = Brabant 231.
Advis du Roy, en faveur de ses officiers des finances, des créanciers du Sieur Feydau, feu Payen, et un moyen légitime d'arrêter et de réparer le cours des banqueroutes présentes et futures. 9.
Aelianus, Claudius aant. 352[7].
Aelianus, Claudius *Tactica*, zie Meursius, Joannes.
Aelius = De Richelieu 42, 323, 324, 326, 334, 336, 340, 345, 350, 353, 360, 363, 365, 383, 394, 421, 427, 442.
Aenmerkingen bij de copie van den Brieff bij den E. Heere N.v.R .... aen zijn swager Hugo Grotius geschreven op den VI Februarij 1627. 145, 190.
Aenwijsinge, zie *Trou-hertige Aenwijsinge.*
Aeolus 161.
Aerssen, heer van Sommelsdijk, François van 6[3], 7, 12, 20-22, 24, 30-33, 39, 40-42, 46-49, 51, 52, 59, 65, 67, 69, 77, 80, 99-101, 118, 124, 131, 141, 144, 171, 173, 183, 192, 198, 199, 202, 205, 210-212, 214, 216, 217, 222, 227, 228, 233, 236, 243[5], 245, 255, 258, 265, 266, 268-272, 274, 276, 278, 279, 284, 285, 290-298, 302, 303, 307-310, 313, 315, 318, 319, 322, 323, 324, 328-330, 334, 336, 339, 341, 342, 346, 348, 350, 353, 361-364, 383, 384, 388, 389, 393-397, 405, 406, 411, 419, 426, 429-431, 439, 440, 442, 460, 461, 463.
Aeschylus *Philoctetes* 63.

Affelmann (von Affeln), A. 35.
Affelmann (von Affeln), Heinrich 35.
Affelmann (von Affeln), Johannes 35.
Afrika 75.
Agent 45.
Agobert 403.
Agrippina 428.
Aiax 306.

Ailly de Péquigny, Marguerite d' 316, 323[4], 342, 349, 361, 362, 368, 381, 389, 398, 439.
Aitzema, Lieuwe van 349[3].
Aix 221.
Alais zie Alès.
Alba 285.
Alba Longa 46.
Albert, hertog van Luynes, Charles d' 53[5], 207.
Albert, heer van Cadenet, hertog van Chaulnes, Honoré d' 53[5].
Albert, heer van Brantes, hertog van Luxembourg en van Piney, Léon d' 53[5].
Albrecht, hertog van Beieren aant. 201.
Alès 278, 286.
Aleu, zie Lalleu, de.
Alexander = Engeland 181, 183, 198, 232, 326.
Alexander, zie Scaglia.
Alexandre, grand-prieur de France, zie Vendôme.
Alexandrijnen 226.
Alez, zie Alès.
Al-Firuzabadi *Al-Qamus* 97.
Algazarabaty, zie Al-Firuzabadi.
Algiers 73, 83, 86.
Alie, d' aant. 286, 296, 330, 358, 368, 389, 390.
Aligre, Etienne d' 24[3], 25, 30, 53, 54, 107, 251.
Alkmaar 19, 31, 33, 41, 45, 58, 64, 67, 74, 77, 79, 86, 211, 214, 223, 272, 400, 405.
Alkmade 389.
Alleu, zie Lalleu, de.
Almonde, Maria van 162[5], 166.
Alouette 100, 135, 405.
Alpen 370, 418.
Alphaeus = Frederik Hendrik 224.
Alphen, Klaas Jansz. van 148[3].
Alphen, Kors Jansz. van 148.
Amana, Sixt von 321.
Amananus, zie Amana, Sixt von.
Amboina 141, 182, 258.
Amboise 54.
Ambrosius 436, 444.
Amerika (Amerikaans) 83.
Amersfoort 342.
Ammianus Marcellinus 444[10].
Ammianus Marcellinus *Rerum gestarum libri XXXI* 444.
Amstelodamum, zie Amsterdam.
Amsterdam 6, 8, 13, 19, 20, 46-48, 52, 53, 55, 60, 62, 76, 77, 87-90, 96, 104, 106-109, 129, 141, 143, 149, 150, 157, 166, 169, 176, 180-183, 204, 210, 213-215, 217, 222, 223, 225, 233, 235, 238, 243, 244, 248, 250, 252-254, 257, 259, 261, 264, 266, 273, 274, 276-278, 283, 284, 287-289, 294, 295, 299, 301, 306, 308, 316, 320, 323, 331, 335, 345, 348, 349, 353, 358, 360, 363, 367,

376, 381, 386, 388, 392, 394, 399, 403, 405, 408, 411-413, 415-417, 419, 423, 424, 427-430, 433, 434, 439-442, 445, 466.
Anabaptistae, zie Wederdopers.
Angennes, markies van Rambouillet, heer du Fargis, Charles d' 82[4].
Angers 318, 380.
Angien, hertog van, zie Bourbon, Louis de.
Angle, Jean M. l', zie Langle, Jean M. de.
Anglicanen (Anglicaans) 417.
Angoulême, hertog van, zie Valois, Charles de.
Anna van Oostenrijk, koningin van Frankrijk 27[8], 54, 125, 151, 200, 250, 252, 291, 408, 418, 439.
Anthemius = Baugy, Nicolas de 335, 336, 345, 353, 360, 363, 365, 375, 383, 394, 404, 411, 419-422, 427, 430, 439.
Anti-censure, zie Episcopius, Simon, *Apologia*.
Antioche, pertuis d' 455.
Antoninus = (Koning van) Frankrijk 192, 204, 232, 323-325, 334, 337, 340, 345, 350, 353, 360.
Antonius Abt, H. 112[3].
Antwerpen 1, 11, 109, 111, 131, 171, 222, 294, 359, 377, 379, 400, 424.
Apologia, zie Episcopius, Simon.
Apologie, (*Apologeticus*), zie Grotius, Hugo, *Verantwoordingh*.
Apologie des Eglises de France 119.
Aquileia 457-459.
Arabië (Arabieren, Arabisch) 63, 226, 248, 249, 292, 355, 376, 379, 408, 445.
Arausio, zie Orange, zie Oranje.
Arbaut, d', zie Phelipeaux, heer van Herbault, Raymond.
Archangelus, zie Gordon S.J., James.
Aredondo, Gonzalvus (de) 435[2], 437.
Arellius Fuscus 161[1].
Argentoratum, zie Straatsburg.
Argers 455.
Aristophanes 378.
Aristoteles 158, 376.
Aristoteles *Analytica posteriora* 376.
Aristoteles *Ethica* 189.
Aristoteles *Politica* 428.
Arminianen (Arminiaans) 18, 19, 38, 44, 104, 107, 108, 120, 174, 214, 215, 222-225, 278, 390, 414, 443, 464, 466, 467.
Arminius, Jacobus 19[9], 85, 191, 275, 369.
Armorica, zie Bretagne.
Arnhem 143.
Arnoldi, Henricus, zie Linde, Henricus Arnoldi van der.
Arnoldi, zie Corvinus.
Arrianus *Cynegeticum* 194.

Arsenius, zie Aerssen, heer van Sommelsdijk, François van.
Articles de Paix accordez par le Roy aux habitans de la Rochelle 25.
Ashburnham, John 172[8].
Asiatici oratores 72.
Asperen, Mr. Paulus Matthijsz. van 358[1].
Assumius, Johannes Christoph 239[9], 242.
Aubespine, markies van Châteauneuf, abbé van Préaux, Charles de l' 54, 55, 159, 251, 289-291, 293, 315, 316, 339, 340, 349, 363, 442.
Aubespine, markies van Hauterive, François de l' 54, 145, 251, 271, 276, 290, 291, 316, 333, 343, 430, 442.
Augsburg 344.
Augusta, zie Augsburg.
Augustinus, Aurelius, H. 4-6, 23, 112[5], 436, 444.
Augustinus, Aurelius, H. *De correptione et gratia* 5.
Augustinus, Aurelius, H. *De dono perseverantiae* 5.
Augustinus, Aurelius, H. *Epistola ad Vitalem* 5, 6.
Augustinus, Aurelius, H. *De praedestinatione sanctorum liber ad Prosperum et Hilarium primus* 5.
Retractationum libri II 5.
Augustus = de Katholieke Kerk 132.
Augustus 161, 445.
Auquerre, zie Ocquerre, Potier d'.
Auratus, zie Or, François d'.
Aurelia, zie Genève.
Aurelianum, zie Orléans.
Aurelianus = Aerssen, heer van Sommelsdijk, François van 171, 192, 198, 199, 227, 276, 303, 313, 315, 323, 334, 339, 340, 350, 353, 363, 383, 388, 393, 406, 419, 430, 439, 442, 443.
Ausonius 216.
Ausonius *Epigrammata de diversis rebus.*
Austria, zie Oostenrijk.
Avaricum Biturgicum, zie Bourges.
Avicenna 379[4].
Avicenna *Canon* (*Kanun*) 379.
Avignon 231.
Avisena, zie Avicenna.
Ayder, zie Eider.
Aysemus, zie Aitzema, Lieuwe van.
Aytona, markies van, zie Moncada, graaf van Ossona, Francisco de.

B

Backer, Willem C. 108[7].
Baden-Durlach, markies van, zie Georg Friedrich.
Bagno, Giovanni Francesco, kardinaal, Guidi del 228[12], 231[3], 233, 246, 298, 310, 324, 345, 363, 393-395, 429, 431, 432, 450.

Balagny-sur-Thérain 122.
Baltische Zee 409.
Balzac, Jean-Louis Guez, heer van 186, 228.
Balzac, Jean-Louis Guez, heer van *Discours sur une tragédie intitulée Herodes infanticida, 1636* 186.
Balzac, Jean-Louis Guez, heer van *Lettres, 1624* 186.
Bandini, Ottavio, kardinaal 457[3].
Banér, Karl Gustafsson 34[4], 258[13], 277.
Barbarije 101, 438.
Barberini, Francesco, kardinaal 168, 193, 230[2], 332, 343.
Barlaeus, Caspar 376[1].
Barlaeus, Caspar *Hymnus in Christum* 376.
Barlaeus, Caspar *Casparis Barlaei Antverpiani Poemata Lugd. Batavorum MDCXXVIII* 376, 401.
Barlaeus, Caspar *Casparis Barlaei Antverpiani Poemata, Editio V, Altera plus parte auctior. Pars I Heroicorum. Amstelodami, Apud Joannem Blaeu, MDCLV* 376.
Barnabas, H. 230.
Baronius, Cesare, kardinaal 402[8].
Baronius, Cesare, kardinaal *Annales Ecclesiasticae* 402.
Bartel 25.
Bas, Dirck Jacobsz. 88[5], 104, 106, 107, 235, 299, 324, 335.
Basilius de Grote, H. 112[1], 142[7].
Basilius de Grote, H. *Adversus Eunomium libri III* 142.
Basius, Mr. Johan 106, 158, 299, 451.
Bassé 246.
Bassecourt, Fabrice de la 6, 8.
Bassompierre, François de 73[3], 84, 124, 195, 363, 454.
Bastille 126, 135, 144, 216, 220, 227, 232-234, 237, 251, 266, 280, 345, 359, 360, 386, 391.
Batavia (Batavi), zie Holland (Hollanders).
Bath 372.
Baudartius, Willem 21.
Baudartius, Willem *Memorijen ofte cort verhael der gedenckweerdichste so kercklicke als wertlicke gheschiedenissen, 2 dln, Arnhem 1624-1625* 20.
Baugy, Nicolas de 271[5], 276, 291, 303, 308, 309, 311, 313-316, 319[2], 323, 324, 330, 333, 335, 339, 343, 345, 346, 351, 353, 360, 363-365, 375, 383, 394, 396, 404, 406, 411, 419, 427, 429, 430, 439.
Bautru, graaf van Serrant, Guillaume 7[7].
Bayonne 240. aant.
Bazel 347, 378, 384, 401.
Beauclercq, Charles le 30[5], 260[8], 264, 429, 442.
Beaulieu, fort de 453.
Beaulieu, Philippe 202, 204[12].
Beaumont, heer van, zie Normand, Charles le.
Beaumont, lady Elizabeth 172[8].
Beaumont, Cornelia van 459.
Beaumont, Simon van 24, 25, 80, 93, 106,

113, 117, 130, 133, 181, 192, 212, 217, 262, 284[1], 288, 299, 313[13], 337, 383, 422, 430, 459.
Beaumont of Glenfield, lady Villiers, gravin van Buckingham, Mary 172[8].
Bedmar, markies van, zie Cueva, Alfonso, kardinaal de la.
Beieren, hertog van, zie Albrecht.
Beieren, hertog van, zie Maximiliaan I.
Beierland 415.
Belga (Belgicus, Belgium) = Nederlander (Nederlands) 115, 116, 188, 262, 356, 391, 400.
Bellarminus, Robertus. *De Ascensione mentis in Deum per scalas rerum creatorum opusculum, Romae 1615* 171, 180, 185.
Bellarminus, Robertus. *De gemitu columbae sive de bono lacrymarum libri III, Romae 1617* 171.
Bellarminus, Robertus. *Opuscula selectiora, Duaci 1627* 171, 180, 185.
Belle Ile 58.
Bellisle, zie Belle Ile.
Bellus, Julius (Nicolaus) 254, 278.
Bellus, Julius (Nicolaus) *Kayserliche Triumpffwagen etc. Frankfurt a.M. 1632* 254.
Bellus, Julius (Nicolaus) *Oestreichischer Lorberkranz oder Kayserl. Victori etc. Frankfurt 1626* 254.
Bellus, Julius (Nicolaus) *Laurea Austriaca, Frankfurt 1627* 254, 257, 278.
Belt, Kleine 210, 216, 449. aant.
Benjamin de 'Excaier' 146, 206, 262. aant.
Berck, Mr. Gerrit 37[1], 75, 400, 429.
Berck, heer van Goidschalkoord, Johan Mathijsz. 153[5], 157, 163, 415.
Berckel, Gerard Jansz. van 257, 400.
Berckhout, Mr. Adriaan Teding van 127[3].
Berckhout, Volkert Teding van 124, 127[3].
Berg, heer van Stevensweerd, Hendrik, graaf van den 156[8], 165, 212, 309, 466, 467.
Berg, Willem, graaf van den 156[8].
Bergamo 234.
Bergen (op Zoom) 166, 248, 255, 291, 338, 380, 383, 385, 392, 409, 411.
Bergens 386, 408.
Beringhen, heer van Armainvilliers en van Grez, Henri 196[4].
Beringhen, heer van Armainvilliers en van Grez, Pierre 196.
Berlijn 214.
Bern 270, 272, 368, 369, 381, 389, 399, 414.
Bernard, Guillaume 270.
Bernegger, Matthias 300[6], 304, 317[1], 433.
Berry 308.
Bertius, Petrus 34[7/8].
Bertram 436[1].
Bérulle, Pierre de 213, 232, 250, 255.
Beth, Gillis Jansz. 109[8].
Béthune, Marguerite de 46[3], 243, 246.

Béthune, hertog van Sully, Maximilien de 46, 54[3], 135[10], 443, 445.
Beuningen, Dirck Jansz. van 88[4], 417[7].
Beuningen, Geurt Dircksz. van 104, 106, 107, 235, 417[8].
Beveren, Cornelis van 223[7].
Beveren, Willem van 223[6].
Beverhausen 315.
Beverweerd, heer van, zie Nassau, Lodewijk van.
Beyer, Hugo Adriaensz. 43[3].
Beza, Theodorus 2[1], 368, 369.
Beza, Theodorus *Apologia ad libellum Sorbonici theologastri F. Claudii de Xaintes, cui titulum fecit Examen Calvinianae et Bezanae doctrinae de Coena Domini. Genève* 1567[aant.]. 369.
Beza, Theodorus *Secunda Apologia* 1567. 369.
Beza, Theodorus *Responsio ad responsionem primam Claudii de Xaintes de eucharistiae controversiis. Genève 1577* 369.
Biblia Parisiensis zie Le Jay, Guido Michael.
Bicker, Andries Gerritsz. 88[2], 104, 106, 107, 133, 181, 192, 212, 217, 262, 284, 288, 313[13].
Bie, genaamd van Almonde, Abraham de 123, 131[2], 237.
Bie, Joris de 43, 49, 57, 66, 131, 162[5], 237, 273[9], 285[4], 295, 318[3], 328, 349[11].
Bie, Josine de 46, 107, 134, 157, 162[5], 166, 205, 231, 247, 405.
Biesman, Chr. 277[10].
Bignon, Hieronymus 154[5], 188[5], 219, 264, 292, 352.
Bilandius, zie Bijlandt, Jason.
Bilderbeek, Henrick van 211[8].
Bituriges, zie Bourges.
Blainville, heer van, zie Varigniez, Jean de.
Blaeu, Willem Jansz. 130.
Blauwbeen, zie Elst, van der.
Blauwgaren 191, 255.
Blé, markies d'Uxelles, Jacques du 366[1].
Bleiswijck, Dirck van 247[8].
Bléneau, heer van, zie Courtenay, de.
Blesa, zie Blois.
Blois 54, 55, 58, 243, 245.
Blois van Treslong, Suzanna 272[2].
Blois van Treslong, Willem 272[2].
Bloncke, Dr. Anthony 7[2], 82, 106[5], 366.
Bloncke, Suzanna 7[2], 65, 82, 85, 87-89, 97, 106[5], 109, 114, 121-123, 125, 126, 128, 131, 133, 136, 152, 250, 275, 339, 366.
Blount, graaf van Devonshire, Charles 204.
Blount, baron Mountjoy en graaf van Newport 204[13].
Bocardus, Johannes 22[13], 91, 149.
Bochart, heer van Champigny, Jean 25[7].
Bocholt, Madame van 152.

Boetzelaer, heer van Langerak, Gideon van den 7[5], 21, 80, 86, 96, 102, 118, 148, 159, 193, 195, 204, 211, 227, 245, 252[2], 254, 269, 271, 274, 296, 306-308, 324, 334, 342, 349, 364, 405, 407, 416, 419, 429.
Boetzelaer, Gijsbert van den 133.
Bogaert, Jan Willemsz. 109[4], 288.
Bohemen 48, 325, 338.
Bohemen, koning van, zie Frederik V v.d. Palts, de Winterkoning.
Boisise, heer van, zie Thuméry, J. de.
Bonifatius II, paus 5.
Bonne, hertog van Lesdiguières, François de 55, 57, 221, 377.
Bonne, Françoise de 221[1].
Bonnegraine, fort de 453.
Bonnet de Toiras, Jean de 158, 172, 174, 189, 196, 197.[aant.]
Bononia Morinorum, zie Boulogne.
Boom, Abraham 107[11].
Boom, Dirk 250, 256, 279.
Borbone, Margherita di, zie Bourbon-Vendôme, Margaretha de.
Bordeaux 237, 240, 261, 289, 342, 346.
Boreel, advocaat 96.
Boreel, Jacob 96, 354[3].
Boreel, Johan 354[3].
Boreel, Johan *Commentarius in Danielem, primum in Anglice scriptus ab Hughone Broughtono, nunc Latinitate donatus per Iohannem Boreel. Bazel 1599*. 63, 64.
Boreel, Willem 81, 176[8], 177, 180, 435.
Boringans, zie Beringhen.
Born 246.
Borre, Petronella 461.
Borre van Amerongen tot Sandenburg, Willem 19.
Borrius, Adrianus 50.
Bossizius, zie Thuméry, heer van Boisise, J. de.
Both, Judith Fransdr. 178[2].
Bouckhorst, heer van Noordwijk en Wimmenum, Nicolaes van den 135[8], 181.
Bouillon, hertog van, zie Tour d'Auvergne, de la.
Boulogne 245, 249, 258.
Boulogne-sur-Mer 243.
Bourbon, Anne Geneviève de 65[4].
Bourbon, prins van Condé, Henri de 43, 44[8], 53-55, 65, 69, 126, 135, 144, 151, 155, 168, 220, 232, 260[2], 289, 304, 305, 308, 310, 312, 316, 326, 331, 332, 446.
Bourbon, hertog van Enghien, Louis de 308.
Bourbon, graaf van Soissons, Louis de 66[12], 69, 135[5], 144, 151, 153, 168, 208, 299, 302, 314, 453.
Bourbon, prinses van Montpensier, Marie de 56, 65[9], 69, 123, 125, 135, 206[6].
Bourbon-Vendôme, Margaretha de 282[3].
Bourges 35, 36, 143.
Bourgogne, zie Bourgondië.

Bourgondië 45, 49, 69, 437, 450, 465.
Bourry, baron van, zie Du Becq, Charles.
Boutard, Charles 117-119, 144, 259, 266, 291, 404.
Bouteville, graaf van Suxe en van, zie Montmorency, François de.
Bouthillier de Chavigny aant., heer van Pont en van Fossigny, Claude le 302[12], 442.
Boutillier, zie Bouthillier.
Boxhorn, Henricus 31.
Braagie, zie Brouage.
Brabant 49, 58, 61, 63, 65, 80, 89, 101, 117, 118, 122, 124, 147, 152, 202, 217, 231, 236, 254, 264, 309, 319, 335, 370, 410, 427, 459,
Brahe, Jørgen 169, 176, 227[7], 228, 242-244, 258, 275, 277, 293, 302, 313, 315, 331.
Brancas, markies van Villars, baron van Oise, George 74[6].
Brandenburg, Anna Catharina van 213, 449.
Brandenburg, keurvorst van, zie Friederich Wilhelm.
Brandenburg, keurvorst van, zie Georg Wilhelm.
Brassardus, zie Brasser, Joost.
Brasser, Govert 89[7], 137[2], 217.
Brasser, Joost 55[9], 89[7], 103, 145, 149, 217, 236[2], 252, 257, 276, 295, 311, 319, 341, 348, 427.
Brasser, Hugo 236[2], 240, 261, 311, 341, 348, 434.
Braunschweig, zie Brunswijk.
Breda 8, 31, 90, 252, 312.
Brederode, baron van Wezemberg, heer van Veenhuizen, Reinoud van 198[17], 381[2].
Bremen, Everardus 34.
Brequeville 340.
Brest 179.
Bretagne 54-56, 58, 66, 98, 126, 144, 206, 314.
Bretten 373.
Brielle 38, 51, 57, 64.
Brinck, Ernst 316[9].
Broeckhoven, Jacob van 213, 442[3].
Brouage 86, 114, 336, 439.
Brouagh, zie Brouage.
Brochtonus, Hugo, zie Broughton, Hugh.
Broughton, Hugh. *Commentarius in Danielem* 63.
Brugge 17.
Bruininck, Albrecht 273[8], 276, 284, 303, 305.
Bruining, zie Bruininck.
Brulart, markies van Puisieux, Pierre 27 290, 291.
Brulart de Sillery, Nicolas 284.
Bruning, zie Bruininck.

Brunius, Philibertus 355.
Brunswijk 16.
Brunswijk-Wolfenbüttel, Anna Augusta van 14[3], 321.
Brunswijk-Wolfenbüttel, Heinrich Julius van 321.
Brunswijk-Wolfenbüttel, Sophia Hedwig van 14[2].
Brussel 27, 33, 45, 62, 65, 101, 109, 111, 131, 132, 134, 169, 177, 196, 213, 218, 232, 260, 290, 309, 321, 325, 352, 377, 394, 396, 400, 410, 424, 435, 450, 451, 466.
Bruys, de 316.
Buchner, August 300.
Buckingham, hertog van, zie Villiers, George.
Bulingerus, zie Bullinger.
Bullinger, Johann Heinrich 23[2].
Bullion, Claude de 228[10], 245, 260, 292, 296, 297, 302, 308.
Buon, Nicolas, 30, 31, 35, 40, 44, 46, 53, 57, 60, 61[3], 62, 129, 147, 162, 163, 168, 169, 187, 188, 194, 242, 277, 278, 290, 331[4], 348, 360, 410, 431, 446.
Buren 19.
Burgh, Dr. Albert Coenraadsz. 108[1].
Bussy, markies van 135.
Buyeren, zie Buren.
Bijlandt, Jason 11[3], 21.
Bijsterus, Simon Lucae 39[9], 41, 369, 390, 406, 415, 429.
Byzantium 352.

C

Cabeljau, Jan Willem 463.
Cabeljau, zoon van 463, 464
Cadiz 386.
Caecilia, H. 110.
Caelestinus 111.
Caesar, Gaius Julius 430, 432.
Caesar = de paus 231, 325.
Caesar I 282.
Calais 139, 255, 363, 374.
Calffken, zie Kelffken.
Calliope 376.
Calure 233, 431.
Calvinisten (calvinistisch) 9, 47.
Calvijn, Johannes 2, 158, 233, 368, 369, 399.
Cambridge 161, 417.
Camerarius, Joachim 292[12].
Camerarius, Joachim 94[5], 218, 305, 306, 342, 349, 444, 446.
Camerarius, Ludwig 67, 94, 219, 292, 305, 306, 342[12], 351.

Camerarius, Ludwig *Ludovici Camerarii aliorumque epistolae nuper post pugnam maritimam in Suedica navi capta captae a victore Polono anno milesimo sexcentesimo vigesimo sexto vigente. 1627*. 127, 130.
Camerling, Jacob aant. 201[7].
Camilla 282[4].
Campaen 117.
Campania 89.
Campe, Elisabeth 338[12].
Campe, Mr. Jacob 128[7], 271[9], 338[12], 362, 375[1], 388, 463, 464.
Campe, Jacob 271[9], 281, 286.
Campe, Maximiliaan 271[9], 281, 286, 388, 389, 461.
Campe, Petronella 362, 460-463.
Campe, Philips 128[7].
Campy, messr. 136.
Canada 374.
Canaples, le 196[5].
Candiote = Aerssen, François van 313.
Canter, Theodorus 378[5].
Canter, Theodorus *Collectio fragmentorum veterum poetarum tragicorum, comicorum et aliorum Graecorum* 378, 400.
Canter, Willem 378[4].
Capet, Hugo 67[13].
Caracalla = Boetzelaer, Gideon van den 193, 204, 211, 274, 324, 334, 429.
Cardanus, Hieronymus 238[1], 259.
Cardanus, Hieronymus *Proxeneta seu de Prudentia civili. Lugd. Bat. 1627*. 238.
Cardanus, Hieronymus *Cardani Arcana Politica, sive de Prudentia civili Liber singularis, Lugd. Bat. 1635*. 238.
Carel, Jacoba 81.
Carels, Catharina 221[11], 451.
Carleton, sir Dudley 58[6], 73, 139, 141, 155, 164, 171, 179, 181, 183, 192, 274, 306, 324.
Carlisle, graaf van, zie Hay, James.
Carl'Emanuele I, hertog van Savoye 27, 29[6], 40, 66, 151, 153, 155, 168, 173, 195, 206, 212, 243, 246, 270, 272, 281, 285, 303, 310, 312, 329, 332, 370, 389, 438, 443.
Carl'Emanuele II, hertog van Savoye 282.
Carlos, don 145[2].
Carlyle, graaf van, zie Hay, James.
Carolus Borromeus, H. 282[4], 395.
Carolus (Carlo Gonzaga) 282, 395, 396.
Carthagena, Johannes de. *De Sacra Antiquitate ordinis Carmelijici.* 112.
Carthagena, Johannes de. *Propugnaculum catholicum de iure belli Romani Pontificis adversus ecclesiae jura violantes. Roma 1609.* 23.
Casal 285, 332, 335, 363, 418, 431, 443, 445.
Casaubonus, Isaac 9[2], 152, 158, 166, 168, 174-176, 188, 352, 382, 444, 446.
Casaubonus, Isaac *In Dionem Diatriba* 63.

Casaubonus, Isaac *Isaaci Casauboni Epistulae quotquot reperiri potuerunt, nunc primum junctum editae. Adjecta est Epistola de morbi ejus mortisque causa: deque*

iisdem narratio Raphaelis Thorii. Hagae Comitis. Ex officina Theodori Maire. MDCXXXVIII. 152, 169, 352.
Casaubonus, Isaac *Ad Polybii Historiarum librum primum commentarii. Parijs, 1617.* 352.
Casaubonus, Isaac *Polybii Historiarum libri qui supersunt. Is. Casaubonus ex antiquis libris emendavit, Latine vertit, ei commentarius illustravit. Parijs, 1619.* 352.
Casembroot, Mr. Leonard de 367.
Cassandra 403.
Cassianus, Joannes 4[4].
Cassianus, Joannes *Collationes Patrum* 4.
Cassiopin, Hugo van 141.
Castella, zie Hessen-Cassel.
Castellinovius, zie Aubespine, Charles de l'.
Castilioneus, zie Coligny, graaf van Châtillon, Caspard de. aant.
Castille, Charlotte de 69[7].
Castille, Pierre de 69[7].
Castres 304, 305, 308, 312, 394, 396.
Castrum, zie Castres.
Catechesis, zie Grotius, Hugo *Baptizatorum Puerorum Institutio*.
Catharina van Lotharingen 206[6].
Cato, Censorius, Marcius aant. Porcius, zie Pseudo-Cato.
Cats, Jacob 96[1], 156, 181.
Catullus, Gaius Valerius 376.
Cauchi, zie Chauci.
Cauchius, zie Cuijck, Antonius.
Celsus, *Ἀληθὴς λόγος* 444.
Cerestus 266.
Cesar 282[5].
Cevennes 176.
Chalais, markies van, zie Talleyrand, Henri de.
Chambrun 299.
Champagne 227.
Champagne, graaf van la Suse, Louis de 227, 232, 234, 251.
Champigny, heer van, zie Bochart, Jean.
Champlain, Samuel de 114[10].
Chapeleines, baron van 139[7].
Charenta amnis, zie Charente.
Charente 392, 393.
Charente Inférieure 114.
Charenton 266, 275, 278, 286, 296, 306, 310, 330, 358.
Chartres 26.
Chastelet, Paul Hay du 271[8], 297.
Chevillon, heer van, zie Courtenay, Jean de. aant.
Châteauneuf, markies van, zie Aubespine, Charles de l'.
Châteaurenard 302, 303.
Châtillon, graaf van, zie Coligny, François de.
Chçtillon, graaf van, zie Coligny, Gaspard de.

Chauci 229.
Chenu, Johannes 36.
Chevreuse, hertog van, zie Lorraine, Claude de.
Chevreuse, hertogin van, zie Rohan, Marie de.
Christiaan IV, koning van Denemarken 16[3], 17, 73, 85, 90, 113, 134, 145, 164, 170, 180, 182, 191, 192, 199, 204, 208, 209, 213[11], 215, 217, 227, 248, 252, 277, 281, 338, 420, 449.
Christiaan, prins van Denemarken 213[11], 413, 449.
Chrysostomos, Johannes, H. 436.
Cicero, Marcus Tullius 161, 306.
Cicero, Marcus Tullius *Brutus* 72.
Cicero, Marcus Tullius *Epistulae ad familiares* 4, 19, 65.
Cicero, Marcus Tullius *De Legibus* 161, 162.
Cicero, Marcus Tullius *Pro T. Annio Milone* 298.
Cicero, Marcus Tullius *Philippica I* 417.
Cicero, Marcus Tullius *Pro P. Sextio* 63, 298.
Cicero, Marcus Tullius *In Verrem* 181.
Cimbricum, fretum, zie Belt, Kleine.
Claudius = Polen 202, 338, 365.
Clemens = Lomenie, graaf van Brienne, heer van Ville aux Clercs, Henri Auguste de 310, 326, 333-335, 340, 342, 346, 353, 360, 388, 393, 404, 411, 419.
Clermont d'Amboise, Louise van 252[2].
Cleves, hertogin van Nevers-Rethel, Henrietta de 282[3].
Cleves, hertog van Nevers-Rethel, Franciscus de 282[3].
Cleyn, Adriaen 255.
Cloots, Antony 213[15], 223, 279.
Cobellutius, zie Cobelluzzi, Scipione.
Cobelluzzi, Scipione, kardinaal 457[5].
Coblarisum 79.
Cochefilet, Rachel de 46.
Coen, Jan Pietersz. 141[13].
Coeuvres, markies van, zie Estrées, François Annibal, hertog van.
Cogghe, Dirck van der 358, 359.
Coiffier de Ruzé, markies van Effiat, Antoine 29[10], 33, 43, 49, 54, 56, 68, 76, 77, 80, 81, 114, 118, 119, 122, 125, 144, 176, 203, 204, 210, 264, 271, 279, 281, 291, 293, 297, 298, 313, 336, 339, 443.
Coligny, graaf van Châtillon, François de 323, 342, 398.
Coligny, graaf van Châtillon, Gaspard de 121, 203. aant.
Coligny, graaf van Châtillon, Gaspard de 14[1], 121[1], 233, 265, 266, 296, 309, 310, 316, 323, 325, 327, 333, 336, 340, 342, 348-350, 353, 363, 383, 389, 398.
Coligny, Louise de 325.

Colonius, Daniel 266[11].
Colonius, Daniel *Analysis Paraphrastica Institutionum Theologicarum Ioh. Calvini Disputationibus XLI contexta. Lugd. Bat. 1628.* 266.
Colvius, Andreas 153[6].
Colvius, Andreas *Historia Inquisitionis P. Paoli Veneti, Cui adjuncta est Confessio Fidei, quam ex Italica lingua fecit A. Colvius. Roterodami 1651.* 153.
Colvius, Andreas *Historie van de Inquisitie ende in 't bijzondere, hoe deselve in het gebiedt van Venetien onderhouden wordt voor desen bijeengestelt door den eerwaardigen Vader Paolo Servita. Utrecht 1651.* 153.
Combalet, madame de, zie Vignerot, Marie Madeleine de.
Compiègne 40, 42, 49, 52, 59, 80, 86, 98, 100, 107, 118, 269, 274, 280, 307, 308, 313, 354, 407.
Condé, prins van, zie Bourbon, Henri de.
Constans = Reigersberch, Maria van 132.
Constantia van Oostenrijk, koningin van Polen 175.
Constantinus = Hof van Holland 193.
Constantinus 23.
Constantinus VII Porphyrogenetus 352[8].
Constantinus VII Porphyrogenetus *De administrando imperio*, zie Meursius, Joannes.
Constantinus VII Porphyrogenetus *Opera, in quibus tactica*, zie Meursius, Joannes.
Constantius = Grotius, Hugo 132, 138, 181, 183, 192, 198, 199, 231, 233, 422, 427.
Constantius = Wyts, Jacques 193, 198, 353, 383.
Consulato del Mare 153, 154, 157, 158, 167, 216.
Contra-Remonstranten 3, 22, 86, 90, 104, 109, 132, 166, 224, 241, 258, 287, 358, 369, 406, 440.
Coomans 303.
Copie van den Brieff bij den E. Heere Nicolaes van Reygersbergh ..... aen sijn Swager Hugo Grotius geschreven op den VIen Februarij 1627 Met eenige Aenmerckingen, enz. 105, 119, 120, 128, 149, 163.
Cordes, Jean de 201.
Cordesius, zie Cordes, Jean de.
Cordinière, de la, zie Rondin, heer van La Huguetière, Jacques.
Coreille, zie Coureilles.
Cornelis Jacobszoon 58.
Corner (Cornaro), Frederico, kardinaal 234.
Corner (Cornaro), doge van Venetië, Giovanni 234[2], 267[5].
Corner (Cornaro), Giorgio 234.
Cornubia, zie Cornwall.
Cornwall 91.
Corput, Elisabeth van de 162.
Corput, Mr. Johan van de 162.
Corsica 354.
Corsini, Ottavio, kardinaal 343[7].
Cort verhael van de vruchten der Arminiaensche factie 399.
Corvinus, Johannes Arnoldi 21, 348[10], 392, 428.
Cosimo, groothertog van Toscane, zie Medici, Cosimo de.

Courcelles, Etienne de 331[8].
Coureilles, fort van 176, 189, 421, 453, 454.
Courmenin, baron van, zie Hayes, Louis de.
Courtenay, Catherine de 43[2].
Courtenay, heer van Bléneau, de 43.
Courtenay, heer van Chevillon, Jean de 43[2].
Courtenay, Philipe de 43.
Couwael de Oude, Simon Pietersz. 367[4].
Couwenburch van Belois, Mr. Pieter 140[6], 165, 201, 207.
Couzijn = Frederik Hendrik 38, 48, 50, 51, 77, 78, 81, 101, 113, 116, 140.
Cramail, graaf van, zie Monluc, Adrien de.
Crassus, Lucius Licinius 3[2].
Crell, J. 78[8].
Crell, J. *Ad librum Hugonis Grotii, quem de Satisfactione Christi adversus Faustum Socinum Senensem scripsit, responsio - Racoviae 1623.* 78. aant.
Crellius, Joannes, zie Crell, J.
Cremona 270, 272, 312, 320.
Cremona, Gerard van 379[4].
Crenu, zie Grenu.
Crequiacus, zie Créquy, Charles.
Créquy de Blanchefort de Canaples, Charles 221[1], 270, 275, 285, 310, 326, 329, 351, 353, 363, 366, 377, 418, 431, 438.
Cretensis = Aerssen, François van 9, 24, 25, 30, 32, 41, 42, 313, 346.
Criep, François 19, 38.
Croix de fer 429.
Cromhout, heer van Werkendam en Vrijhoeven, Nicolaes 24, 48[4], 165[3], 357, 380, 399.
Cromon, Mr. Gerard 163[6]. aant.
Cromplebitius 79.
Cuba 83, 413.
Cueva, markies van Bedmar, Alfonso, kar dinaal de la 31[11], 80, 451.
Cujacius, Jacobus 143[6].
Culemborch, graaf van, zie Pallandt, Floris van.
Cuneo 160.
Cupus, Petrus 39[9], 41, 369, 390, 406, 415, 429.
Cuyck, Antonius van 359[4].
Cuyck, Antonius van *Grammatica latina, Antwerpen 1577 en 1581* 167, 329, 359.

Cyprianus van Carthago, H, 160, 436.
Cyrillus van Alexandrië, H. 444[8].
Cyrillus van Alexandrië, H. *Adversus libros athei Juliani, 30 libri* 444.

D

Daetselaar, Abraham 229[5].
Damascenus, Johannes H. 238[7], 436.
Damascenus, Johannes H. *De Fide Orthodoxa* 238.
Damiette 26.
Daniel 64.
Daniel of Daneel = Grotius, Hugo 51, 138.
Daniel of Daneel, huisvrouw van = Reigersberch, Maria van 138.
Dantzig 137, 202, 231, 236.
Dauphiné 27, 260, 270, 285, 299, 310.
Decisiones Rotae Genuensis 153, 154, 157, 158, 167, 216.
Decius = Verenigde Provinciën 204, 232, 336, 345, 346, 365.
Déclaration de Messieurs les Cardinaux, Archevesques, Evesques 6, 7, 26, 32.
Delft (Delfts) 11, 16, 51, 52, 86, 89, 90, 137, 150, 185, 201, 202, 207, 217, 220, 239, 247, 250, 257, 266, 279, 356-358, 380, 415, 459.
Demolinus 374.
Denbigh, graaf van, zie Feilding, William.
Denemarken (Denen) 25, 43-45, 100, 105, 114, 119, 139, 145, 153, 164, 176, 180, 181, 191, 199, 210, 211, 213, 217, 227, 228, 242-244, 246, 248, 258, 275-277, 285, 302, 313, 315, 331, 338, 449.
Dentalus 258.
Des Hayes, zie Hayes, de.
Desmartins, Antonius 358.
Dessau 16.
Destiguières, zie Bonne, hertog van Lesdiguières, Francois aant. de.
Deucer, Johann 157[14].
Deucerus, zie Deucer, Johann.
Deventer 253.
Dieppe 374.
Digue, fort de la 453.
Dimmer, Dirk 148, 157, 269, 281, 298, 324, 384, 462, 463.
Dimmer, vrouw van 269.
Dio Chrysostomus *Orationes LII en LIX* 63, 75.
Diocletianus 445.
Diocletianus = Myle, Cornelis van der 198, 200, 253, 267, 281, 303, 313, 324, 334, 337, 350, 353, 363, 365, 388, 405, 422, 442.
Dionysius Christophorus 17.
Diotrephes = contra-remonstranten 369.
Ditma(e)rsen 449.
Does, Mr. Jacob van der 19[4], 38, 67, 201, 404, 405, 407, 429, 438.

Does, Simon Willemsz. van der 109[6].
Donganus, zie Dongen, Cornelius van.
Dongen, Cornelius van 38[3].
Dongen, Cornelius van *Redenen van consideratiën om de gereformeerde ghemeynten bij den anderen te houden.* 38.
Doni, Giovanni Battista 343[7], 398[4].
Doni, Giovanni Battista *Collectio inscriptionum antiquarum* 398, 408.
Dorda(i)n, zie Dourdan.
Dordrecht 11, 22, 49, 96, 149, 157, 163, 183, 213, 214, 223, 266, 372, 399.
Dordrecht, synode van 9, 149, 286, 411.
Dordrecht, provinciale synode van 149, 150.
Dorp, juffrouw van 459.
Dorp, vrouwe van 459.
Douai 180.
Douchamp 333.
Dourdan 245, 404, 418, 426.
Doux de Menneville, Claude le 251[1].
Drenthe 14, 210.
Dryaeckel = Cromhout, Nicolaes? 24.
Du Becq, baron van Bourry, heer van Villebon, Charles 229, 250.
Dudley, graaf van Leicester, Robert 1, 167, 441[5].
Duinkerken (Duinkerkers) 31, 33, 50, 90, 91, 171, 180, 191, 195, 197, 199, 210, 240, 320, 354, 392, 393, 441.
Duits zie Nederlands.
Duitsland (Duitsers, Duits) 1, 16, 27, 36, 57, 80, 85, 86, 92, 101, 118, 127, 129, 135, 145, 147, 166, 190, 192, 203, 204, 212, 233, 241, 242, 247, 253, 258, 265, 274, 275, 278, 286, 300-302, 304, 308, 315, 321, 331, 355, 378, 386, 407, 432, 458, 459.
Duivenvoorde, zie Wassenaer-Duvenvoorde, Jhr. Johan van.
Dulcken, Matthijs van 166.
Dumoulin, Pierre 21, 154, 158[10], 159.
Dumoulin, Pierre *Elementa Logices Lugd. Bat. 1596* 154, 157, 158, 167, 216.
Dumoustier, Daniel 408, 439.
Duncanus, zie Dongen, Cornelius van.
Dunganus, zie Dongen, Cornelius van.
Duperron, Jacques Davy 87[5].
Duperron, Jacques Davy *Ambassades et négociations, 1618* 87.
Duperron, Jacques Davy *Les Diverses Oeuvres de l'illustrissime cardinal Duperron, Paris 1622* 87.
Duperron, Jacques Davy *Les Ambassades du Cardinal Du Perron, Archevêque de Sens, depuis l'an 1590, jusqu'en 1618, avec les plus belles lettres qu'il a écrit aux Princes, Princesses et Seigneurs, et celles qui lui ont été adressées de leur part. Paris 1623* 87.
Dupuy, gebr. 152, 158, 169, 219, 292, 352, 409.
Dupuy, Pierre 118.

Dupuy-Montbrun, markies van Saint-André, Alexandre 299[3].
Dussen, Geertruidis van 451.
Dussen, Adriaan van der 82, 95.
Dussen, Eewout Jacobsz. van der 11[4].
Dussen, Margareta van der 236[2].
Duyck, Anthonie 12[8], 41, 77, 94, 105, 130, 135, 140, 149, 181, 183, 284, 357.
Duyst van Voorhout, Jan 51[3], 90.

E

Echo ofte weerklanck, Op den Eedt, die ghedaen werdt van de Eers. loffelijcke Schutterije, tot opweckinge haerder schuldige plicht. Door L.H.D.W. in 't licht gestelt. Tot Hoorn, Bij Marten Gerbrantsz. Anno 1628 399.
Eechoute, Floris van den 17.
Eem, van der 80.
Effiat, markies van, zie Coiffier de Ruzé, Antoine.
Egypte (Egyptenaren) 226.
Eider 449.
Eidius 221.
Elbe 16, 164, 166.
Eleonora van Oostenrijk, hertogin van Mantua en Montferrat 282.
Eleonora de Medici 282.
Eliberis, zie Elvira.
Elisabeth, koningin van Engeland 441[5].
Elisabeth van Lotharingen 145[3].
Elkes, Mr. 36.
Elst, gezegd Blauwbeen, van der 166.
Elvira 343.
Elzevier, Bonaventura en Abraham 57, 152, 158, 175, 222, 306.
Emargues 404, 438.
Embden, graaf van, zie Rudolf Christian.
Emdanus, ager, zie Oostfriesland.
Emden 203.
E(e)mderlant, zie Oostfriesland.
Emissarium Gandavense, zie Sas-van-Gent.
Emmerik 149.
Emmius, Ubbo 161[7].
Engeland (Engelsen, Engels) 8, 9, 12, 20, 26, 27, 29, 30, 33, 42, 46, 51, 52, 55, 58, 73, 74, 76, 77, 83-85, 91, 96, 97, 105, 113-115, 117-119, 121, 124, 128, 132, 133, 135, 137, 139, 141, 144, 151-156, 158, 161, 164-166, 169-172, 174, 176, 179-185, 190-193, 195-200, 202-208, 210, 212, 215, 216, 219-222, 227-229, 232, 237, 239, 242, 243, 245, 246, 249, 251, 252, 255, 258, 260, 267-272, 274, 280, 284, 286, 289-291, 293, 294, 296, 297, 301, 304-311, 313, 314, 320, 322, 324, 326-332, 334-336, 338-340, 342, 345, 346, 350, 352, 354, 359, 360, 363, 364, 366, 369, 370, 372, 374, 377, 381-384, 387-397, 399, 400,

402, 404, 407, 410, 411, 414-418, 420, 421, 423, 426, 429, 431, 434, 435, 438, 440-442, 452-456, 460.
Engelinus 367.
Enghien, hertog van, zie Bourbon, Louis de.
Enkhuizen 70, 191.
Epernon, hertog van, zie Nogaret de la Valette, Jean Louis de.
Episcopius, Simon 19[9], 20-22, 38, 39, 52, 105, 214, 225, 256, 257, 279, 424.
Episcopius, Simon *Apologia pro confessione sive declaratio sententiae eorum, qui in foederato Belgio vocantur Remonstrantes, super praecipuis articulis religionis christianae. Contra Censuram quatuor professorum Leidensium, inscripta nobil., prud. ac potent. d.d. deput. et consil. ordinum Hollandiae et West-Frisiae. Impressa 1629* 381, 399.
Episcopius, Simon *Confessio sive declaratio sententiae pastorum, qui in foederato Belgio Remonstrantes vocantur, super praecipuis articulis religionis christianae 1622* 52.
Ericus, Joachim 317.
Ernst Casimir, zie Nassau-Dietz.
Erpenius, Thomas 63[15], 364[13], 408.
Escailles, abbé d', zie Scaglia, abbé Alexander.
Espagne, Jean d' 8[3].
Espesse, heer van, zie Faye, Charles.
Essenen 22.
Estampes de Valency, Léonor d' 26[7], 30, 32.
Este, hertog van Modena, Alfonso d' 390, 405[4].
Este, hertog van Modena, Francesco d' 221[8].
Estrées, François Annibal, hertog van 260[6], 395, 397, 418, 438, 443, 445.
Etymologia Hagiensis 167?, 329, 359.
Eugeniana, fossa 118, 205, 206, 234, 244, 267, 281, 285, 297, 327, 354, 409.
Euripides 63, 321, 428.
Euripides *Medeia* 129.
Euripides *Philoctetes* 63, 75.
Euripides *Phoenissae* 321.
Europa 3, 48.
Eutecnius 194.
Eutocius, zie Eutecnius.
Exodus 249.
Eyton 74.

F

Fabriottus, zie Fabrot, Charles Annibal.
Fabrot, Charles Annibal 169[1], 175.
Factoor = Frederik Hendrik 93, 146, 257.

Fadrique de Toledo Osorio, markies van Villanueva de Valdueza, don 236.
Fagnani, Prosper 457[9].
Faideau, zie Feydau.
Fanum Germani, zie Saint Germain-en-Laye.
Farnese, prins van Parma, Alessandro 377[6].
Farnese, hertogin van Modena, Maria 221[8].
Farnese, hertog van Parma, Odoardo 206[6], 221, 294.
Farnese, hertogin van Modena, Vittoria 221[8].
Faye, heer van Espesse, Charles 8, 49, 54, 68, 69, 76, 77, 103, 114, 117-120, 123, 125, 131, 144, 145, 149, 153, 159, 171, 176, 192, 197, 199, 200, 203, 204, 210, 227, 232, 233, 237, 252, 259-261, 264, 266, 271, 276, 279, 284, 293, 311[1], 313, 315[5], 319[2], 325, 330, 333, 335, 339, 340, 342, 345, 360, 363, 377, 406, 419.
Feilding, graaf van Denbigh, William 452.
Felgius, zie Velge, Nicolaus a.
Felix = Grotius, Hugo 333, 336, 339, 345, 360, 365, 383.
Felton, John 381[8], 387, 388, 390, 416.
Femme 133, 138, 139, 141, 148, 162.
Ferdinand van Beieren, aartsbisschop en keurvorst van Keulen 100[8].
Ferdinand II, keizer van Duitsland 16[2], 18, 25, 43, 85, 90, 164, 166, 191, 199, 203, 204, 206, 209, 211-213, 215, 216, 221, 231, 236, 242, 243, 246, 248-250, 253, 256, 258, 265, 270, 273, 275, 280, 281, 286, 294, 298, 303, 307, 310, 314, 321, 322, 325, 335, 338, 353, 370, 395, 396, 413, 420, 429, 449, 451, 457, 459.
Ferdinand II, groothertog van Toscane 206, 294, 389.
Ferdinandus I, hertog van Mantua en markies van Montferrat, zie Fredericus.
Ferdinandus, hertog van Mantua 282.
Ferrante II van Guastalla 221[4], 281, 282[4].
Ferrara 457.
Ferijn (Ferin, Ferrin, Ferrijn) 240, 462.
Feuillants 186, 228, 238.
Feydau, heer van Bois-le-Vicomte, Antoine 9[4].
Finland 34.
Flacius, Mathias 402.
Flacius, Mathias *Centuriae Magdeburgenses* 402.
Flensburg 192, 449.
Florence (Florentijns) 230, 343, 438, 457.
Florus, Lucius Annaeus 12.
Foix 205, 233.
Fons, fort de la 453.
Fons Bellaqueus, zie Fontainebleau.
Fontainebleau 40, 44.
Fontarabia, zie Fuenterabia.
Foreest, Nanning van 198[5].
Fossigny, heer van Pont en van, zie Bouthillier de Chavigny, Claude le.
Fourau, juffr. de 138, 139, 141, 152, 162, 172, 184, 195.
Fourcy, Marguerite de 49, 56.
Fourcy, Marie de 49, 56.

F(r)ancan, abbé van Beaulieu 135, 144.
Franciscus, markies van Mantua 282.
Franciscus II, hertog van Mantua 282.
Franche Comté 354.
Franchemont aant. 173, 175, 333, 335, 340, 430, 441.
Franchimont, zie Franchemont.
Francq, Abraham 367.
Francq, Cornelis 367.
Franeker 138.
Frankfurt 53, 129, 130, 279, 309, 386, 408.
Frankrijk (Fransen, Frans) 1, 6, 7, 9, 11, 14, 15, 20, 24-26, 29, 30, 32, 34, 35, 41-43, 45, 46, 49, 51, 54, 55, 58, 59, 61, 66-68, 70, 73, 75-77, 80, 82-86, 88, 89, 92, 97, 100, 101, 105, 107, 113, 114, 116, 117, 119, 121, 123, 124, 127-129, 131-133, 135-137, 139, 142-145, 150, 152-156, 158, 160, 161, 163-165, 168-176, 179-188, 190-193, 195-198, 200, 202-205, 207, 208, 211-213, 215, 217, 219-221, 225, 229, 232-234, 236, 237, 240, 242-244, 246, 247, 250-253, 255, 258-261, 264-274, 278, 280, 281, 285, 286, 290, 294, 295, 297, 298, 301-304, 306-308, 310, 312-315, 318-321, 323, 325-327, 330, 331, 333-335, 337, 340, 342-346, 348, 350-354, 360, 363, 364, 366, 369, 370, 374-377, 381, 388-390, 393-397, 400, 403-407, 410, 411, 415, 417, 419, 421, 422, 425, 429-432, 439, 442, 443, 445, 446, 452, 453, 459, 463.
Franx, zie Francq.
Frederico, don, zie Fadrique de Toledo.
Fredericus (Federigo II), hertog van Mantua 282[1].
Fredericxs, Isaac 19.
Frederik, zoon van Christiaan IV 213.
Frederik III, hertog van Holstein-Gottorp 31[8], 146, 213.
Frederik V van de Palts 'de Winterkoning' 23, 67[9], 114, 145, 204, 212, 252[6], 325[8], 331, 337, 419, 420, 422, 429.
Frederik Hendrik, graaf van Nassau, prins van Oranje 7[3], 8, 15, 16, 19, 20, 24, 25, 27-30, 31, 33, 37-39, 45, 47, 48, 50, 51, 53, 59, 64, 67, 70, 73, 75, 76, 80, 88, 93, 96, 99[2], 100, 101, 106, 107, 113-116, 120, 121, 128, 131, 134, 137, 140, 141, 143, 145-148, 156, 157, 163, 165, 166, 174, 179-181, 183, 191-193, 197-199, 204, 208-211, 214, 217, 224, 226, 227, 231, 247, 248, 252-258, 264-267, 275, 277, 279, 283, 287, 288,

294, 296, 298, 299, 302, 303, 312, 313, 319, 322, 323, 328, 333, 335, 337-342, 346, 350, 353, 357-360, 362-365, 377, 380, 381, 383, 393, 395, 399, 404-407, 411, 413, 419, 422, 427, 429, 431, 432, 434, 438-440, 442, 466, 467.
Frederikstad 31, 146, 192, 213.
Freitas, Franciscus Seraphinus de. *De Iusto Imperio Lusitanorum, 1625* 105, 121.
Freudenberg, Johann 386, 432.
Friedlandt, vorst van, zie Wallenstein, Albrecht von.
Friederich Wilhelm, keurvorst van Brandenburg 214[6].
Friedrichstadt, zie Frederikstad.
Friesland (Friezen, Fries) 14, 143, 161, 168, 181, 210, 321, 430, 432.
Fuenterabia 189.
Fulda, Andreas 157[14].
Fulderus 157.
Fulderus, Erhardus 157.
Fulderus, Erhardus *Disputatio physica de vita et morte ac de causis longitudinis et brevitatis vitae, praes. R. Goclenio. Marburg, 1592* 157.
Fulderus, Jonathan 157.
Fulderus, Jonathan *Resp. Theses physicae de respiratione, praes. R. Goclenio. Marburg, 1592* 157.
Funen 215.
Fürstenau 209.
Fuscus, Arellius 161[1].

G

Gabriel Sionita 292, 355, 374, 379, 385, 397.
Gaditanus, zie Cadiz.
Gallia (Galli, Gallicus), zie Frankrijk (Fransen, Frans).
Gallienus = Duyck, Anthonie 181, 183.
Gallus = Frederik Hendrik 181, 192, 193, 197, 198, 204, 227, 231, 232, 323, 325, 326, 333-335, 338, 340, 342, 350, 353, 360, 363, 365, 377, 393, 404, 406, 419, 427, 439, 442.
Gamburini, Jos. 354.
Gamburini, Jos. *Bellum belgicum, Keulen 1611* 354.
Garonne 268.
Garumna, zie Garonne.
Gassendi, Pierre 311[12].
Gastalla, hertog van, zie Ferrante.
Gaston, hertog van Orléans 49, 56[6], 65[9], 67, 69, 73, 101, 121, 123-126, 135, 169, 203, 206[6], 221, 246, 259, 276, 281, 294, 314, 351, 438.
Gaunir 267.
Gaunir *Quibus Rupella loquitur* 267.
Geelvinck, Jan Cornelisz. 88[3], 235.
Geesteranus, Arnoldus 39[9], 41, 369, 390, 406, 415, 429.
Gelderland (Gelders) 181, 184, 198, 210, 321, 327, 334.

Gelderland, Hof van 277, 425
Gellius, Aulus. *Noctes Atticae* 190.
Geluckstadt, zie Glückstadt.
Genesis 262, 330.
Genève 1, 2, 94, 151, 219, 243, 246, 270, 272, 304, 331, 347, aant. 389.
Gent 17.
Genua 40, 41, 45, 76, 121, 237, 289, 443, 445.
Georg Friedrich, markies van Baden-Durlach 92[1].
Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg 34[14], 225.
Geroformeerden 1, 40, 172, 231, 251, 358, 394, 406, 408, 412, 413, 419-421.
Gergeau de la Boulaidière, Marie 267.
Germania (Germanus), zie Duitsland (Duits).
Gerven, Isaac van 222[5], 256, 416[2].
Gessoriacum, zie Boulogne-sur-Mer.
Glasser 247.
Glimmer, Johan 277[9].
Glückstadt 170, 209, 210, 214.
Godefroy, Denys 94[5].
Godefroy, Jacques 94[5], 219.
Godefroy, Théodore 219[5].
Goede Heer = Frederik Hendrik 106.
Goemans O.F.M., Prof. Dr. Monaldus 111.
Goeree 366.
Goerese Gat 413.
Goes 166, 327.
Golius, zie Gool, Jacobus.
Gomaristen 464.
Gomarizat 38.
Gondi, hertog van Retz, Albert de 456[2].
Gondi, hertog van Retz en Beaupreau, Henri de 58[4].
Gondi, Joannes Franciscus de 456[2].
Gonzaga, hertog van Nevers, hertog van Mantua, Carolus (Carlo I) 159, 206, 221[3], 259, 270, 272, 275, 281, 282, 285, 290, 293, 294, 298, 302, 308, 310, 312, 314[4], 324, 327, 329, 332, 351, 354, 369, 370, 375, 376, 382, 391, 393, 395, 396, 404, 417, 426, 438, 453.
Gonzaga, Carlo II 395.
Gonzaga, Eleonora 395.
Gonzaga, prins van Guastalla, Fernandus 282.
Gonzaga, prins van Guastalla, Hercules 282.
Gonzaga, hertog van Nevers, Ludovicus 282[3].
Gonzaga, Maria Louisa 206[6], 259[12], 282, 285, 294, 314[4], 351, 438.

Gonzaga, graaf van Guastalla, Octavius 282[4].
Gonzaga, hertog van Mantua, Vincentius (Vincenzo II) 159[2], 221[2], 282.
Gonzaga, zie ook: Carolus (Carlo)
Gonzaga, zie ook: Camilla
Gonzaga, zie ook: Cesar
Gonzaga, zie ook: Ferrante II van Guastalla
Gonzaga, zie ook: Henricus
Gonzaga, zie ook: Octavius.
Gool, Dirk Pietersz. 407[2], 408.
Gool, Jacobus 407, 408[9].
Gorcum 120, 229.
Gordon, graaf van Huntly, George 111.
Gordon S.J., James 111, 112.
Gordon S.J., James *Controversiarum Christianae Fidei Epitome, 1612-1620*, 3 vol. 111.
Gothofredus, zie Godefroy.
Gouda 50, 64, 213, 214, 223, 381.
Goulu, dom Jean 186[1], 228, 238.
Goulu, dom Jean *Lettres de Phyllarque à Ariste, 1627*, 2 vol. 186, 228, 238.
Gournay, graaf van Marcheville, Henry de 258[9].
Goyer, heer van Amelisweerd, Jan de 318[1].
Goyer, de, neef van 318.
Gracchus, Gaius Sempronius 3[2].
Graeff, gebr. Cornelis en Dirck de 61[6], 276[5], 285, 289.
Graeff, Jacob de 235, 248, 261, 276[5], 285, 289, 299.
Graius 31.
Grandis, Carolus, zie Le Grand, Charles.
Gras, Roelant de 17.
Graswinckel, Alida 12, 40, 46, 47[6], 55, 57, 63, 66, 69, 75, 79, 91, 98, 102, 130, 136, 143, 148, 154, 168, 169, 173, 175, 196, 202, 229, 235, 239, 243, 273[10], 307[3], 311, 320, 330, 332, 341, 348, 359, 370, 382, 386, 391, 409, 418, 446.
Graswinckel, Dirck 175.
Graswinckel, Eewout 95[8].
Graubünden 40, 45, 54.
Gregorius I de Grote, H., paus 111[1].
Gregorius I de Grote, H., paus *Homiliae in Evangelia* 111.
Gregorius I de Grote, H., paus *Moralia* 111.
Gregorius XV, paus 398.
Gregorius van Nazianze, H. 112[2], 436, 444[9].
Gregorius van Nazianze, H. *Homiliae* 444.
Grenu, Paul de 191[4].
Grevelingen 394.
Grevinchoven, Nicolaes 31, 36-38, 50, 52, 94, 105, 146, 214, 225, 256, 257, 279.
Grevinchoven, Caspar 214[2].

Griekenland (Grieken, Grieks) 4, 5, 17, 59, 60, 87, 154, 157, 161, 178, 216, 226, 230, 238, 248, 249, 321, 347, 352, 379, 400-402, 428, 444, 446.
Grimont, markies van 419.
Groenevelt, heer van, zie Oldenbarnevelt, Reinier van.
Grol 155, 156, 162, 165, 168, 205, 208, 209, 233, 234, 244, 267, 274, 281, 285, 297, 319, 327, 349, 407.
Grolée, markies van Viriville, Charles de 299.
Grolée, markies van Viriville, François de 299[1].
Grolée, graaf van Viriville, Joseph François de 299[1].
Grolla, zie Grol.
Groningen 14, 161, 210.
Groot, Adriana de 55[10], 57, 62-64, 66, 70, 75, 76, 79, 83, 91, 92, 95, 98, 136, 143, 148, 152, 154, 202, 206, 235, 243, 311, 322, 328, 409.
Groot, Cornelis de 95, 120, 125, 128, 130-133, 141, 148, 179, 244, 247, 366, 370, 450, 451, 461.
Groot, Cornelis de 22, 24, 47, 57, 70, 79, 89, 103, 105, 127, 136, 145, 150, 155[8], 157, 184, 185, 243, 273, 307, 322, 329, 341, 348, 359, 364, 390, 428, 430.
Groot, Dirck de 139, 155[8], 216, 229, 322.
Groot, Françoise de 78[2], 79, 82, 83, 88, 95, 103[2].
Groot, Frans de 83[3].
Groot, Hugo de, zie Grotius, Hugo.
Groot, Jacob de 103[1], 104, 273.
Groot, Jacob de 103, 273, 307.
Groot, Jan de 24, 40, 46, 47, 49, 50, 53-55, 57, 61-64, 66, 78, 79, 81, 83, 88, 89, 91-93, 95, 98, 103, 105, 113, 125, 127, 143, 148, 149, 152, 154, 159, 168, 172, 173, 175, 183, 185, 202, 207, 216, 229, 239, 242, 250, 272, 273, 293, 295, 305, 311, 320, 322, 329, 330, 332, 340, 348, 359, 370, 382, 386, 391, 392, 418, 428, 446.
Groot, Mr. Johan de 46[11], 320[1].
Groot, Maria de 216[12], 229, 286.
Groot, Pieter de 22, 70, 79, 150, 155[8], 167, 322, 329.
Groot, Willem de 28, 31, 44, 47[6], 53, 60, 69, 70, 74, 75, 87, 88, 90, 92, 116, 121, 125, 132, 136, 141, 146, 149, 150, 152, 155, 157, 164-166, 170, 176, 180, 183, 184, 187, 191, 197, 207, 220, 221, 234, 235, 240, 243, 244, 259, 268, 274, 295, 300, 307, 320, 328, 331, 335, 339, 348, 357, 371, 374, 383, 389, 397, 405, 407, 411, 414, 421, 427, 439, 440, 446.
Groot, Willem de *Vitae iurisconsultorum quorum in Pandectis extant nomina, 1670* 11, 23.
Grootenhuys, Jan ten 108[4].
Grossetière, la, zie Veneur, Charles le.
Grotius, Hugo passim. *Hugonis Grotii Annales et historiae de rebus Belgicis. Amstelaedami, Ex Typo-*

graphejo Joannis Blaev. MDCLVII. Cum Privilegiis S.C. Majestatis; & *Ordd. Belgicae Foederatae, nec non Holl. West-Frisiaeque, per annos quindecim* 60.
Grotius, Hugo *Annotationes in libros Evangeliorum, Amsterdam 1641* (= *Annotationum in N. Testamentum tomus I*) 44, 60, 79, 187, 403.
Grotius, Hugo *Annotationum in Novum Testamentum tomus II, Parijs 1646* 44, 187.
Grotius, Hugo *Annotationum in Novum Testamentum tomus III, Parijs 1650* 44, 187.
Grotius, Hugo *Liber de Antiquitate reipublicae Batavicae, Leiden 1610* 102, 374, 391, 403.
Grotius, Hugo *Apologeticus eorum, qui Hollandiae ex legibus praefuerunt, Parijs 1622* 242, 257, 278, 284.
Grotius, Hugo *Baptizatorum Puerorum Institutio alternis interrogationibus et responsionibus. Ex Belgicis rhytmis, quos in carcere Hagiensi Hugo Grotius fecerat, ab auctore Latine reddita. Amsterdam 1635* (Catechesis latina) 62, 63, 127.
Grotius, Hugo Zie ook *Vraghe en Antwoordt over den Doop*.
Grotius, Hugo *Bewys Van den waren godsdienst In ses Boecken gestelt By Hugo de Groot, Gedruckt in 't Iaer onses Heeren MCIↃCXXII (sic)* 26, 262.
Grotius, Hugo *Bewijs Van de Ware godts-dienst, Gestelt in ses Boecken. Alsmede: Een uytlegginge op 't Gebedt onses Heeren Jesu Christi. Met een t'samen-sprake over den Doop. Ende een betrachtinge des Lijdens Christi ..... t' Amsterdam. By de Weduwe van Rieuwert Dircksz van Baardt. Anno MDCXLVIII* 408.
Grotius, Hugo *Christelicke gesanghen ghetrocken uyt het Oude ende Nieuwe Testament, Tot Delf, Anno 1621* 408.
Grotius, Hugo *Tragoedia Christus Patiens. Lugduni Batavorum, MDCVIII* 17, 69, 102, 290.
Grotius, Hugo *Commentarium in Evangelium Iohannis*, zie *Annotationum in Novum Testamentum, tomus I*.
Grotius, Hugo *Epistola* tegen *G.G.R. Theologi ad Ludovicum decimum-tertium Galliae et Navarrae Regem Christianissimum Admonitio* 12, 23, 25, 28, 31, 40, 41.
Grotius, Hugo *Euripidis tragoedia Phoenissae, Emendata ex manuscriptis, et Latina facta ab Hugone Grotio. Parisiis Apud Jacobum Ruart MDCXXX* 57, 61, 62, 122, 130, 154, 169, 177, 187, 195, 240, 268, 273, 295, 306, 311, 321, 332, 341, 348, 382, 391.
Grotius, Hugo *Excerpta ex tragoediis et comoediis Graecis tum quae extant, tum quae perierunt: Emendata et Latinis versibus reddita ab Hugone Grotio. Cum Notis et Indice auctorum ac rerum. Parisiis, Apud Nicolaum Buon, in via Iacobaea, sub signis S. Claudii et Hominis Silvestris. MDCXXVI. Cum privilegio regis* 30, 43, 57, 59-63, 65, 66, 71, 74, 78, 92, 93, 109, 129, 162.
Grotius, Hugo *Hug. Grotii Grollae obsidio cum annexis Anni MDCXXVII. Amstelredami Apud Guilielmum Blaeuw. MDCXXIX* 67, 118, 152, 205, 244, 267, 274, 309, 311, 327, 336, 342, 349, 353, 354, 361, 371, 392, 405, 408, 409, 411, 418, 421, 440, 446.
Grotius, Hugo *Hugonis Grotii V.C. De imperio summarum potestatum circa sacra. Commentarius Posthumus. Lutetiae Parisiorum. Anno Domimi* (*sic*) *MDCXLVII* 33, 60.
Grotius, Hugo *Induciae Batavicae* 102.

Grotius, Hugo *Inleiding tot de Hollandsche rechtsgeleertheyd. Beschreven by Hugo de Groot. In s'Graven-Hage, By de Weduwe van Hillebrant Iacobsz. van Wou. 1631* 125, 216, 239, 245, 295, 341, 348, 392, 408, 428.
Grotius, Hugo *Hugonis Grotii de ivre belli ac pacis libri tres. In quibus ius naturae & Gentium: item iuris publici praecipua explicantur. Parisiis, Apud Nicolavm Bvon, in via Iacobaea, sub signis S. Claudij & Hominis Silvestris. MDCXXV. Cvm privilegio regis* 22, 23, 31, 35, 40, 44, 46, 53, 78, 83, 109, 162, 163, 168, 169, 194, 277, 290, 360, 370, 410, 431, 445, 446.
Grotius, Hugo *Hugonis Grotii de ivre belli ac pacis libri tres. In quibus ius Naturae & Gentium: item iuris publici praecipua explicantur. Moeno-Francofvrti, Typis & sumptibus Wechelianorum, Danielis & Dauidis Aubriorum & Clementis Schleichii. Anno MDCXXVI* 129, 382.
Grotius, Hugo *Hugonis Grotii de ivre belli ac pacis libri tres. In quibus jus naturae & Gentium: item juris publici praecipua explicantur. Editio secunda emendatior, & multis locis auctior, Amsterdami, Apud Gvilielmvm Blaevw. MDCXXXI. Cum Privilegiis S. Caesareae Maj. & Christianissimi Galliarum Regis* 12, 60-62, 129, 169, 187, 188, 216, 348, 360, 392, 408, 428, 445, 446.
Grotius, Hugo *M. Annaei Lvcani Pharsalia: sive de*

bello civili Caesaris et Pompeii Libri X. Ex emendatione V.C. Hvgonis Grotii, cum ejus ad loca insigniora Notis. Quarum pars altera nunc demum prodit Accesserunt Variarvm Lectionvm Libellus; & *rerum ac verborum Index locupletissimus, operâ Theodori Pvlmanni* & *aliorum concinnati. Lvgdvni Batavorvm, Apud Ioannem Maire, Anno 1626* 11, 45, 60, 65.
Grotius, Hugo *Mare liberum sive de iure quod Batavis competit ad Indicana commercia dissertatio. Lugduni Batavorum, Ex officinâ Ludovici Elzevirii. Anno M.DI.IX.* (1609) 80, 105, 121.
Grotius, Hugo *Notae ad Senecam* 12, 61, 62, 75.
Grotius, Hugo *Oratio, a V. Cl. Hugone Grotio, consiliario et syndico reip. Roterodamensis, vernacule habita, In Senatu Amstelredamensi, nono Cal. Mai. 1616 ..... E Belgico in Latinum sermonem conversa. Ultrajecti, apud Ioannem a Doorn 1616* 266, 403.
Grotius, Hugo *Ordinum Hollandiae ac Westfrisiae pietas* etc. *Lugduni Batavorum Ioannes Patius, Iuratus et Ordinarius Academiae Typographus Anno 1613* 399.
Grotius, Hugo *Hugonis Grotii Poemata, Collecta et magnam partem nunc primùm edita à fratre Guilielmo Grotio. Lugdun Batav. Apud. Andr. Clouquium. Anno 1617;* waarin opgenomen *Induciae Batavicae* in *Silvarum, lib. II* 102, 168.
Grotius, Hugo *Hug. Grotii Poemata, omnia. Editio quinta. Amstelodami, Apud Ioh: Ravesteynum. 1670* 83.
Grotius, Hugo *Hugonis Grotii Silva. Ad Franciscum Augustum Thuanum, Iac. Augusti F. Lutetiae, Ex Officina Rob. Stephani. MDCXXI* 160.
Grotius, Hugo *Dicta poetarum quae apud Io. Stobaeum exstant. Emendata et Latino carmine reddita ab Hugone Grotio. Accesserunt Plutarchi et Basilii Magni de usu Graecorum Poetarum libelli. Parisiis, Apud Nicolaum Buon, in via Iacobaea, sub signis S. Claudii, et Hominis Silvestris. MDCXXIII. Cum privilegio regis* 59, 61, 62, 109, 162, 284, 296, 321.
Grotius, Hugo *Verantwoordingh van de Wettelijcke Regieringh van Hollandt Ende West-Vrieslandt, ... ghedruckt tot Parys, Met Privilegie van den Coningh. 1622* 13, 44, 147, 168, 201, 242, 296, 331, 355, 362, 367, 407, 420.
Grotius, Hugo *Verhael vande heeren ioncker Adrian van Mathenes*, etc. *In s'Graven-Haghe, By Hillebrant Iacobssz, Ordinaris ende Geswooren Drucker der Heeren Staten s'Landts van Hollandt ende West-Vrieslandt. Anno 1616* 403.
Grotius, Hugo *Sensus librorum sex, quos pro veritate religionis Christianae Batavice scripsit Hugo Grotius. Lugduni Batavorum, Ex Officina Iohannis Maire MDCXXVII* 61-63, 66, 75, 78, 82, 90, 95, 115, 116, 124, 127, 130, 142, 148, 152, 154, 161, 163, 166, 168, 170, 172, 180, 187, 188, 193, 195, 197, 216, 222, 229, 259, 262-264, 277, 300, 304, 306, 311, 331, 332, 341, 347, 348, 391, 408, 428, 445.
Grotius, Hugo *Hugo Grotius De veritate religionis Christianae. Editio secunda, priore auctior, et emendatior. Lugduni Batavorum, Ex Officina Ioannis Maire. MDCXXIX* 103, 113, 370, 382, 445, 446.
Grotius, Hugo *Hugonis Grotii Vraghe en antwoordt: over den Doop. Ghestelt in zijn ghevanckenisse voor zijn Dochter Cornelia de Groot. Int Iaer onses Heeren 1618* 408.
Gruterus, Janus 161[6], 187, 300[3], 301, 343, 373, 385, 386, 398, 408, 432.
Gruterus, Janus *Inscriptiones antiquae totius orbis Romani, in corpus absolutissimum redactae, ingenio ac cura Iani Gruteri, Heidelbergae 1602* 343, 373, 385, 386, 398, 408.
Guastalla, zie Caesar I,

Guastalla, zie Cesar,
Guastalla, zie Ferrante II,
Guastalla, zie Gonzaga, Fernandus,
Guastalla, zie Gonzaga, Hercules,
Guastalla, zie Isabella van Capua,
Guastalla, zie Isabella Corregia,
Guastalla, zie Octavius.
Guilielmus, hertog van Mantua en Montferrat 282.
Guillon, Jeanne de 319, 462.
Guiscardi, Traiano 159, 168, 194, 240.
Guise, hertog van, zie Lorraine, Charles de.
Guise, huis van 135.
Guitault (Guitaut, Guitauld), heer van, zie Pechpeirou et de Cominges, Charles de.
Guiton, Jean 404[2], 410, 412, 455.
Gulik 118.
Gustaaf II Adolf, koning van Zweden 34[2], 67, 83, 192, 213, 219, 239, 258, 259, 277, 292, 293, 302, 306, 342, 351, 353, 413.
Guyenne 260.
Guzman, hertog van Sanlúcar la Mayor, markies van Leganés, Diego Mexia Felipes de 218, 233[8], 236, 291, 313, 325.

H

Haag, Den ('s-Gravenhage) 6, 11, 16, 35, 43, 50, 51, 58, 67, 69, 71, 77, 88, 94, 114, 128, 134, 136, 137, 139, 140, 141, 145, 155, 161, 164, 171, 179, 181, 183, 190, 192, 202, 210, 214, 218, 220, 223-225, 249, 252, 264, 265, 271, 278, 283, 288-290, 292, 303, 306, 311, 313, 315, 316, 323-325, 330, 332, 333, 335, 337-339, 343, 345, 349, 351, 352, 356, 357, 377, 380, 387, 394, 396, 399, 404, 406, 407, 414, 419, 420, 429, 434, 441.
Haarlem 16, 31, 171, 183, 213, 223, 224, 258, 390.
Hadrianus 190.
Haen, Heinrick de 15, 39.
Haen, Johan de 15[1], 31, 39.
Haersolte, Zweder van 183[16], 205, 210.
Haga Comitis, zie Haag, Den.
Halier, heer du, zie Hôpital, François de l'.
Halsia 387.
Hamburg 34, 164, 170, 356, 465, 467.
Handvesten in Keulen na Amsterdam, De 153, 154, 157, 158, 167, 216.
Hanecop, Cornelis 90[2].
Hanze (Hanzesteden) 66, 199, 203, 210, 216, 420.
Harderwijk 316.
Harencarspel 236.
Harencarspel, Claes Jacobsz. van 109[9].
Harfleur 151.
Hartaing, heer van Marquette, Daniel de 283[5].
Hartaing, Hendrik de 283, 309, 332, 333.
Hartaing, Maximiliaan de 283, 309, 332, 333.
Hartaing, Willem de 283, 309, 332, 333.
Hartingsveld, Cornelis Jansz. 27[10], 31.
Hasselaer, Nicolaes 261.
Hasselaer, Pieter Pietersz. 108[5].
Hastaing, Olympia de 461[8], 463.
Hauquyn 265.
Hautain, zie Zoete van Laecke, Willem de.
Hauterive, markies van, zie Aubespine, François de l'.
Havana 413, 423.
Havre de Grâce 74, 81, 86, 101, 423.
Hay, graaf van Carlisle, James 30, 139[5], 422.
Hayes, Antoine de 203[4], 210, 211, 227, 247, 252-254, 258, 264, 266, 271, 276, 281, 291, 293, 297, 303, 325, 336, 339.
Hayes, baron van Courmenin, Louis de 203[4], 259.
Hedouys 424, 425.
Heenvliet, heer van, zie Polyander à Kerckhoven, Johannes.
Heidelberg 147, 300, 398.
Heinsius, Daniel 17[4], 22, 40, 95, 142, 143, 160, 172, 184, 186, 229, 259, 359, 371, 378, 391, 401.
Heinsius, Daniel *Aristarchus sacer, sive ad Nonni in Johannem Metaphrasin Exercitationes, Leiden 1627* 142, 148, 157, 172, 184, 238, 401.

Heinsius, Daniel *Herodes infanticida, 1632* 186.
Heinsius, Daniel *Laudatio funebris invicti et excelsae memoriae Principi Mauritio etc. 1625*. 12.
Heinsius, Daniel *Illustriss. Viri Iosephi Scaligeri Iulii Caes. A Burden F. Epistolae omnes, quae reperiri potuerunt, nunc primum collectae ac editae. Caeteris praefixa est ea, quae est de gente Scaligera; in qua de autoris vita; et sub finem Danielis Heinsius De morte eius altera. Lugdunum Batavorum, B. et A. Elzevir MDCXXVII* 142, 157, 160.
Heliogabalus = Espesse, Charles d'. 171, 192, 193, 227, 232, 260, 264, 284, 311, 313, 314, 335, 342, 345, 360, 363, 377, 419.
Helmes (Holmes) Paul 355[8].
Hemelaer, Joannes 1[2] 109, 111.
Hemelaer, Joannes *Angeli custodis ad Hugonem Grotium super nupero eius carcere Paraeneticon, 1621* 1, 111.
Hendrik III, koning van Frankrijk 298.
Hendrik IV, koning van Frankrijk 1, 26, 53[6], 54, 59, 87, 114, 135, 228, 259, 352, 431.
Hendrik-Ido-Ambacht 22.
Henricianus, Libellus 46.
Henricus, hertog van Mantua 282.
Henricus Nassavius Calvinista 65.
Henriette Marie, koningin van Engeland 26[4], 29, 30, 73, 83, 84, 114[11], 121, 259, 286, 374.
Herbault, zie Phelipeaux d'Herbault.
Herbert of Cherbury, Edward 74[7].
Hercules 378, 443.
Herdessleben 192.
Hermas 230[5].
Hermas *Pastor* of *Ποιμήν* 230.
Hertel (Hertli) Jacobus 378, 401.
Hertel (Hertli) Jacobus *Vetustissimorum et sapientissimorum comicorum L sententiae, quae supersunt, graece et latine. Basileae 1560* 378, 401.
Hertel (Hertli) Jacobus *Bibliotheca L vetustissimorum Comico rum, quorum integra opera non exstant, Graece et latine. Verona 1616* 378.
Hertoge van Osmael, heer van Valkenburg, Jan de 46, 90, 157, 162[5], 231, 246, 247, 269, 298, 299, 302, 404, 405, 431, 438, 443.
's-Hertogenbosch 191, 327.
Hesiodos. *Ἔργα* 250.
Hessen-Cassel 355.
Heuvel, ten 277.

Heuvel, Cornelia van den 272[2].
Hexabiblos, zie *Hugo Grotius De veritate religionis Christianae*.
Heyn, Piet 191, 413, 423, 424, 426, 434, 441.
Hibernia, zie Ierland.
Hieronymus, H. 112[4], 230, 436, 444.
Hieronymus, H. *Commentariorum in Danielem Prophetam ad Pammachium et Marcellum liber unus* 230.
Hinlopen, Jan Jacobsz. 108[8].
Hinojosa, Jonkvrouwe Clara de 461[9], 463.
Hippoclides 372.
Hispania (Hispanus, Hiberus) zie Spanje (Spanjaarden, Spaans).
Hogerbeets, Joanna 399.
Hogerbeets, Josina 399.
Hogerbeets, Rombout 11, 16, 19, 23[4], 39, 104[3], 201, 323.
Hogerbeets, Rombout *Memorie* 201.
Hoguette, Pierre Fortin de la 312[2].
Hohenlohe-Langenburg 239.
Hohenlohe, Philips Ernst, graaf van 239[8]-242, 305.
Holland, (Hollanders) (Batavia, Batavi) 7, 18, 23, 52, 83, 84, 92, 99, 106, 109, 110, 126, 129, 133, 134, 136, 137, 139, 141, 146, 147, 149, 150, 153, 154, 156, 162, 163, 166, 170, 173, 183, 188, 191, 195, 210, 211, 214, 217, 220, 222, 228, 258, 259, 261, 264, 266, 271, 281, 286, 303, 304, 309, 333, 336, 342, 345, 346, 348, 349, 352, 353, 356, 367, 370-372, 375, 377, 380, 382, 383, 390, 394, 398, 399, 403, 404, 407-409, 417, 420, 423, 424, 427, 431, 442, 451, 461, 462, 465, 466.
Holland, graaf van, zie Rich, Henry.
Holland, Gecommitteerde Raden van 38, 41, 107, 108, 213, 217, 218, 223, 247, 357, 380, 399, 415, 424, 439.
Holland, Hof van 16, 48, 140, 163, 165, 171, 193, 201, 214, 222, 224, 337, 349, 357, 407, 414, 424.
Holland, Staten van 37, 38, 60, 64, 88, 89, 105, 115, 119, 121, 123, 125, 133, 136, 140, 143, 149, 150, 181-183, 185, 191, 205, 210, 211, 223, 240, 241, 256, 278, 283, 287, 288, 323, 334, 357, 380, 414, 420, 434, 439.
Holstein 164, 194, 248.
Holstein, hertog van, zie Frederik III, hertog van Holstein-Gottorp.
Holstein, Lucas aant. 60, 193[14], 229.
Holte, Georg von 356.
Homerus 160, 401.
Homerus *Ilias* 127, 184, 187.
Hommius, Festus 67[7], 250[9], 266, 273.
Honaert, Rochus van den 133, 181, 192, 212, 217, 262, 284, 288, 313[13].
Honfleur 74, 81, 101.
Hongarije 85.
Hooft, Cornelis Pietersz. 19[8].
Hooft, Pieter Cornelisz. 59, 61, 66, 88, 93, 172.
Hooft, Pieter Cornelisz. *Henrik de Gróte zijn leven en bedriff, Amsterdam 1626* 59.

Hooft, Pieter Cornelisz. *Nederlandsche Historiën, Seedert de Overdraght der Heerschappye van Kaizer Kaarel den Vijfden op Kooning Philips zijnen Zoon, tot de doodt des Prinsen van Oranje ... T'Amsterdam, By Johan van Someren, Abraham Wolfgangk, Henrik en Dirk Boom, Boekverkoopers, 1677* 44.
Hoogerwerff 191.
Hooghkamer, Jacob Pietersz. 108[13].
Hoorn 19, 64, 137, 214, 223.
Hôpital, graaf van Rosnay, heer du Halier, François de l' 307[8].
Horatius 112.
Horatius *Carmina* 172, 376.
Horatius *Epistulae* 57, 192.
Horatius *Epistula ad Pisones* 417.
Horatius *Saturae* 207, 255.
Horn, Gustaf Kristersson 82[7], 83, 84, 86-89, 258.
Hortulanus, zie Wtenbogaert, Johannes.
Hotman, François 1.
Hotman, Henri 141.
Hotman, heer van Villiers St. Paul, Jean 1[3], 2, 9, 122, 123, 129, 141, 151, 156, 158, 167, 184, 295, 300, 309, 310, 328, 333, 350, 351, 443.
Hotman, heer van Villiers St. Paul, Jean *Syllabus Irenicorum autorum* 129, 167, 300, 317, 351.
Hotman, heer van Villiers St. Paul, Robert 122, 141.
Hotman, heer van Villiers St. Paul, Robert *Lettre aux bourgeois d'Aix-la-Chapelle touchant les violences faites dans leur ville aux Jésuites 12 août 1611* 123.
Hottoman, zie Hotman.
Housum, zie Husum.
Hove, heer van Wedde, Willem van den 146.
Hudde, Hendrick Hendricksz. 108[12].
Hugenoten 1, 6, 18, 27, 53, 54, 69, 73, 185, 203, 220, 310, 315, 335, 349, 359, 391, 394, 404, 411, 418, 426, 431, 438, 443, 445.
Hulst 71.
Huntlaeus, zie Gordon, graaf van Huntly, George.
Husum 449.
Huygens, Maurits 462.

I

Iacchaeus, Gilbertus 115[2], 116, 154[3], 159, 168, 172, 173, 175, 177, 195, 216, 256, 359, 364[14].

Iacchaeus, Gilbertus *Institutiones physicae, Leiden 1615* 154, 157, 158, 167, 216, 305, 348, 359.
Iacchaeus, Gilbertus *Primae philosophiae institutiones, Leiden 1640* 154, 305, 348, 359.
Ianinus, zie Jeannin, Pierre.
Ierland 83, 85, 91, 301, 303, 304.
Indië (Indiërs) 113, 226.
Infante van Spanje, zie Isabella Clara Eugenia.
Institutiones Iuris Batavici, zie Grotius, Hugo *Inleiding tot de Hollandsche rechts-geleertheyd.*
Inthima, Hero van 13[1], 138[1], 146, 148, 152, 155, 168, 172, 183, 195.
Inthima, Poliarcke van 13, 14, 68, 138[1], 168, 172, 184.
Inthima, Willem van 14.
Isabella van Capua 282.
Isabella Clara Eugenia, infante van Spanje, aartshertogin van Oostenrijk 31[11], 207[9], 265, 321, 325, 346, 350, 465-467[1].
Isabella Corregia 282.
Italië, (Italianen, Italiaans) 9, 22, 25, 29, 30, 39, 43, 45, 87, 97, 127, 159, 160, 176, 188, 190, 193, 194, 205, 220, 233, 282, 302, 310, 320, 343, 346, 354, 360, 370, 372, 382, 383, 389, 391, 393, 397, 398, 403, 404, 408, 429, 431, 438, 445, 453, 457.

J

Jacobus I, koning van Engeland 9, 43, 265, 325, 352, 417.
Jacobijner monnik 393.
Jakes (Jacques?) 132, 133, 148.
Jansen, Daneel = Grotius, Hugo 138, 140, 146.
Jansonius, Johannes 130.
Janssoon, Willem 157.
Jason, tyran van Pherae 428.
Jaucourt de Villarnould, Renée de 6, 35, 59, 72[1], 98, 102[6], 209, 210, 329, 347, 364.
Jeannin, Charlotte 69[7].
Jeannin, Pierre 69[7], 102[2].
Jena 157.
Jesaja (Isaias) 249.
Jezuiet (Jezuieten) 39, 40, 42, 43, 116, 122, 123, 338, 378.
Joachimi, heer van Hoedekenskerke, ridder Albert 156[5], 174, 211.
Joden 127, 143, 445.
Johan Casimir, koning van Polen 206[6], 338[5].
Johann Georg I, keurvorst van Saksen 16[4], 242[2].
Jon, du, zie Junius.
Jonge, Mr. Dierick de 16.
Joseph, zoon van de aartsvader Jacob 181.

Josephus, Flavius 22[15].
Journael Van de Legatie gedaen in de Iaren 1627 en 1628. by de Ed. Erentfeste, Hoogh-Gheleerde, Voorneme seer discrete Heeren Rochus van den Honaert, Raets-Heer in den Hoogen Rade van Hollant, Zeelant ende West-Vrieslant: Andries Bicker, Burgermeester ende Raedt der Stadt Amstelredam: ende Simon van Beaumont, Raet Pensionaris der Stadt Middelburgh etc. door A.B. een van de twee secretarissen der selver Ambassade 262.
Jovinianus = Reigersberch, Nicolaes van 181, 198.
Julianus Apostata, Flavius Claudius 444[8].
Julianus Apostata, Flavius Claudius *Contra Galileos* 444.
Julien (Juliaen), Paul de 131, 134, 246, 270, 299, 324, 405.
Junius, Elisabeth 61, 161[9], 162, 188, 373, 403.
Junius Sr., Franciscus 160[5]-162, 187, 197, 229.
Junius Jr., Franciscus 197[2], 229, 417.
Justel, Christophe 212[8], 290, 295, 296, 303, 324, 338, 339, 350, 362, 439.
Justinianus, Pompeius 354[4].
Justinianus, Pompeius *Delle Guerre di Fiandra* 354.
Jutland 191, 192, 222, 248.

K

Kamerijk 177.
Kanaal, het 354.
Karel I, koning van Engeland 8, 26, 30, 46, 114, 121, 140, 156, 173, 181, 205, 206, 212, 255, 381, 390, 392, 414, 416, 423, 434.
Karel II, hertog van Lotharingen 145[3].
Karel IV, keizer van Duitsland 36[1].
Karel V, keizer van Duitsland 239[1].
Karel IX, koning van Frankrijk 144, 203[1].
Karolingen 67.
Kastel 355.
Keckermann, Bartholomeus. *Systema disciplinae politicae, Hanau 1608* 173.
Keckermann, Bartholomeus. *Theses de terrae motu in genere ... Subsequetur ... disputatio peculiaris de nupero illo insolito, qui 7. Sept. acc. terraemotu. Haidelbergae 1602* (Praes. Bartholomeus Bellius) 173.
Kelffken, Arndt 277[12].
Kenenburg, heer van, zie Zevender, Otto van.
Kercman 246.
Ketenaer, zie K(h)ütner, Georg Johann.
Keulen 100, 211, 354, 427, 465, 466.
Kimchi, rabbi David 249[1].
Kinschot, Louis van 141.
Kleef 196.
Kleef, zie Cleves.
Klöpfer, Hieronymus 374.

Kloppenburgh, Joannes 105, 149.
Kloppenburgh, Joannes Zie ook *Trou-hertige Aenwysinge*.
Koningsbergen 215.
Koppen 223, 224.
Krempe 209, 210.
Kromvliet, Mr. Bernard van 141[2].
K(h)ütner (von Künitz), Georg Johann 100[6].

L

Lacedaemonië (Lacedaemonisch) 297, 298.
Laleu, de 454-456.
Lam, Jan Dirksz. 191.
Lampadius, Johannes 436[1].
Lampadius, Johannes *Bertramus, h.e. perpetuus orthodoxae ecclesiae de verbis S. Coenae consensus* 436.
Langerak, heer van, zie Boetzelaer, Gideon van den.
Langle, Jean Maximilien de 255[8].
Languedoc 207, 260, 270, 285, 404, 408, 426, 429, 431, 432.
Lansius, T. 239[10], 241, 242, 374, 385.
Lastenius 322.
Laud, William 372[3].
Laval, graaf van, zie Tremouille, Frédéric de la.
Leganés, markies van, zie Guzman, Diego Mexia Felipes de.
Le Grand, Charles 175, 195, 277, 330, 367.
Leicester, graaf van, zie Dudley, Robert.
Leiden (Leids) 4, 12, 17, 19, 24, 34, 45, 50, 51, 57, 60, 62, 63, 67, 77, 85, 94, 95, 108, 115, 127, 142, 152, 154, 155, 158, 163, 171, 177, 180, 183, 186, 188, 193, 195, 197, 202, 206, 213, 216, 221, 222, 225, 229, 238, 239, 249, 250, 258, 259, 266, 268, 292, 295, 296, 311, 315, 316, 318, 321, 329, 341, 344, 347, 348, 358, 364, 366, 367, 370, 371, 376, 378, 383, 385, 387, 391, 392, 398, 401, 403, 407, 409, 418, 423, 438, 442, 444, 445.
Le Jay, Guido Michael 355[5].
Le Jay, Guido Michael *Biblia Parisiensis. Parijs 1645* 355.
Le Jay, Nicolas 123.
Lemours, zie Limours.
Lemursia, domus, zie Limours, Château de.
Leo = Justel, Christophe 303, 308, 316, 324, 338, 339, 350, 362.
Leo, Henricus 256[2].
Leo, Johannes 256[2].
Leopold II Wilhelm, aartshertog 153[3], 213[9].
Lerocy, Jean 133.
Lesdiguières, hertog van, zie Bonne, Francois de.
Lesczynski, Vencelaus a Leszno 175[10].
Leuven 112, 154.

Levron 289.
Liebenstein, Philipp Conrad I von 374[7].
Liefkenshoek 32, 463.
Lierde, Judith van 120.
Liere, Frederik van 341[4], 348, 349, 370, 384, 462.
Liere, Willem van 205[10].
Liger, zie Loire.
Ligny, César de 87.
Ligures zie Genua.
Lillo 169, 191.
Limours, Château de 49, 117, 120, 124, 144.
Linde, Henricus Arnoldi von der 358.
Lindenius, Paulus 39[9], 41, 369, 390, 406, 415, 429.
Lingen (Linga) 71.
Lingelsheim, Georg Michael 242, 300, 317, 343, 344, 373, 398, 433.
Lipsius, Justus.
Lipsius, Justus. *Taciti Opera, quae extant Iustus Lipsius postremum recensuit. Additi commentarii .... Accessit C. Veleius Paterculus cum eiusdem Lipsi auctioribus notis Antverpiae 1627* 222.
Liranus, zie Liere, Frederik van.
Lirius, zie Liere, Frederik van.
Lisieux 87.
Litsenburgh, zie Luxemburg.
Livianum fragmentum 187.
Livius, Titus 386.
Livius, Titus *Ab Urbe Condita* 298.
Livius Andronicus. *Equos Troianus* 4.
Livkerhoeck, zie Liefkenshoek.
Lodewijk XII, koning van Frankrijk 246, 251.
Lodewijk XIII, koning van Frankrijk 3, 6, 7, 9, 13, 20, 25-30, 32, 40, 42-44, 46, 53-58, 61, 63, 65-69, 80-82, 87, 91, 101, 107, 116-119, 121, 123, 126, 131, 135, 140, 144, 145, 151, 153, 158, 163, 165, 169, 172, 174, 175, 179, 182, 185, 189-191, 195-197, 199, 200, 202, 204, 205, 207, 210, 220, 222-224, 227, 228, 232, 237-239, 242-247, 250-252, 254, 255, 258-262, 265, 267, 269-274, 276, 280, 281, 286, 289, 291, 294, 297-299, 301-308, 310-312, 314-316, 320, 324, 326-329, 332, 334-336, 340, 346, 353, 354, 360, 363, 369, 374, 376, 383, 384, 391, 393-397, 400, 404, 406, 407, 408, 410-412, 414, 416-422, 426, 428, 429, 431, 437-439, 442, 443, 445, 446, 453, 455, 456.
Loevestein 37, 39, 41, 64, 79, 103, 120, 143, 144, 189, 201, 214, 229, 250, 253, 256, 271, 279, 366, 415.
Loire 268, 403.
Loison 25, 26.

Lomenie, heer de la Ville-aux-Clercs, Antoine de 68, 113, 228[11], 254, 291, 419, 422.
Lomenie, Catherine Henriette de 68[2].
Lomenie, graaf van Brienne, heer de la Villeaux-Clercs, Henri Auguste de 26, 68, 113, 114, 228[11], 236, 247, 254, 260, 291, 292, 296, 297, 302, 308-310, 313, 326, 333, 419, 422.
Lonchtremius 311.
Londen 9, 74, 118, 156, 255, 352, 372, 381.
Longelius, zie Longolius.
Longolius, Christoph 328[4].
Longolius, Gilbertus (Gisbertus) 328[4].
Longueville, hertog van, zie Orléans, Henri d'.
Loosduinen 142.
Lopes 232[11], 284, 324.
Loreole 289.
Lorraine, hertog van Guise aant., Charles de 76, 127[5], 190, 195[8], 237, 245, 246, 313, 438.
Lorraine, hertog van Chevreuse, Claude de 42, 207.
Lorraine, hertogin van Mercoeur, Françoise de 126[4].
Lorraine, zie Lotharingen.
Losecaat, Frederik van 55, 57, 70, 75, 91, 92, 95, 98, 136, 143, 148, 152, 154, 202[3], 206, 235, 243, 311, 322, 409.
Lotharingen 205, 207, 213, 216, 220, 243, 280.
Lotharingen, hertogin van Mantua, Catharina van 206.
Lotharingen, Karel aant., hertog van 206, 270, 272, 280, 286, 290, 301.
Lotharingen, Margaretha van 206.
Lothringen, Franciscus de 451[7].
Louis, fort 453.
Louise Henriette 214[6].
Louvre 289.
Louvre (ten noorden van St. Denis) 177.
Louvre = Loevestein 37.
Lübeck 164, 231.
Lubbertus, Sybrandus 399.
Lucanus, Marcus Annaeus. *Pharsalia* 11.
Lucilius, Gaius 255[9].
Luckstat, zie Glückstadt.
Lugdunum, zie Lyon.
Lugdunum Batavorum, zie Leiden.
Luik 101, 117, 465, 466.
Lukas, evangelist 4, 435.
Lüneburg, Georg, hertog van Braunschweig- 210[3].
Lupistenum, zie Loevestein.
Lutetia Parisiorum, zie Parijs.
Luthersen (Luthers) 28, 29, 35, 41, 77, 85, 212.
Lutsenburg, zie Luxemburg.
Luxembourg, Louise de 228[11].

Luxemburg 237.
Luynes, hertog van, zie Albert, Charles d'.
Luynes, gebr., zie Albert, Honoré d'. zie Albert, Léon d'.
Lyden, Jan van 253[6].
Lydius, Balthasar 214.
Lyon 171, 260.

M

Maagdenburg, vorst administrator van 349
Maas 118, 212, 234, 409.
Maasland 149.
Madrid 74, 82, 233, 465.
Magalotti, Lorenzo, kardinaal 457[6].
Magdalena van Beieren 145[3].
Mahumetistae, zie Mohammedanen.
Maire, Isaac le 33.
Maire, Jacques le 33[11].
Maire, Jean le 24, 45, 52, 57, 60, 62, 127, 160, 161, 180, 187, 216, 249, 259, 268, 295, 348, 370, 371, 373, 383, 385, 387, 391, 392, 403, 407, 409-411, 418, 445.
Maistrezat, zie Mestrezat, Jean.
Maldonado, Juan 329[14].
Maldonatus, zie Maldonado, Juan.
Malta (Maltezers) 68, 83, 286.
Malta, Orde van 397.
Man = Lodewijk XIII 131.
Man van credentie = Meerman, Dirck Gerritsz. 86, 96, 106.
Manilius 160.
Mansfeldicus, zie Mansfelt, Ernst, graaf van.
Mansfelt, Ernst, graaf van 13, 307[1].
Mantua 159, 281, 282, 294, 302, 320, 326, 335, 336, 354, 363, 385, 389, 453.
Mantua, ambassadeur extraordinair van, zie Rodolphe.
Mantua, Carlo I, hertog van, zie Gonzaga, Carolus.
Mantua, Vincenzo II, hertog van, zie Gonzaga, Vincentius.
Mantua, resident van, zie Priandi, Giustiniano.
Manti, de 453.
Maomet, zie Mohammed.
Marbault, Pierre 102, 319, 328, 335.
Marburg 157.
Marchecutte 452.
Marcheville, graaf van, zie Gournay, Henri de.
Margaretha (Maria) Palaeologa 282.
Maria, hertogin van Mantua 282, 395.
Maria (Margaretha) la Vianda, hertogin van Savoye 282[6].
Maria Anna van Beieren 395.
Maria Belgica 48.
Maria de Carmelo (O.L. Vrouw van de berg Karmel) 111.

Maria Eleonora, koningin van Zweden 34[14].
Maria (Gonzaga), zie Gonzaga, Maria Louisa.
Mariae, fossa S., zie Eugeniana, fossa.
Marillac, maarschalk Louis de 53[11], 54, 289, 293, 297, 307, 455.
Marillac, Michel de 25, 30[12], 33, 53[11], 54, 56, 107[8], 245, 250, 259, 260, 264, 289, 293, 297, 307, 315, 394, 442.
Marion, baron van Druy, Simon 30[11].
Marion, baron van Druy, Simon *Actiones Forenses 1594* 30.
Marion jr., baron van Druy, Simon 25, 30[11].
Marius 161, 275.
Marquette, heer van, zie Hartaing, Daniel de.
Mars 316.
Marseille 5, 76.
Martialis 78, 289.
Martini, Matthias 286[10].
Martianus = Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon, Frédéric Maurice de la 303, 308, 309, 313, 323, 338-340, 350.
Martinius, zie Martini, Matthias.
Martinus, H. 76, 88, 415.
Massilia (Massiliensis), zie Marseille.
Mast, Nicolaas van der 37[2], 42, 75.
Matancabaai aant. 413.
Matelieff de Jonge, Cornelis 8, 40.
Mattheus, evangelist 111, 215, 225.
Mauléon, Auger de 87.
Maurier, Benjamin Aubéry du 6[2], 35[2], 59, 72[1], 102[6], 136[5], 145[8], 185, 209, 290[12], 318, 319[2], 335, 351, 360, 372.
Maurier, Benjamin Aubéry du 71[1].
Maurier, Daniel Aubéry du 97, 102, 347, 364, 372.
Maurier, Louis Aubéry du 97, 102, 209, 319, 347, 364, 372.
Maurier, Maurice Aubéry du 97, 102, 347, 364, 372.
Maurier, Maximilien Aubéry du 97, 102, 209, 319, 347, 364, 372.
Maurini 6.
Maurits, graaf van Nassau, prins van Oranje 7, 11, 12, 23, 38, 40, 42, 46, 48, 51, 99, 108, 109, 143, 156[1], 162[8], 163[1], 179, 235, 267, 277, 312, 321, 325, 361, 417, 464.
Maussac, Jacques de 260.
Maximianus = Beaumont, Simon van 337, 422.
Maximiliaan I, hertog van Beieren 92, 100[7], 145[3], 247, 395, 429.
Maximinus = Engeland 181, 205.
Maximinus = Carleton, sir Dudley 171, 183.
Mazurier (Mazayer), Giles le 260[2].
Mechelen, Grote Raad van 190.
Mechelen, Margaretha van 162[8], 163[1], 312.
Meckelenburg 199.
Medemblik 32.

Meden (Meeden, Mehden), Hans (van) = Wtenbogaert, Johannes 93, 117, 139, 146, 152, 159, 202, 256, 279, 295, 324, 406, 424, 427.
Medicea, bibliotheca 373.
Medici, groothertog van Toscane, Cosimo de 206, 294.
Medici, Margaretha de 206[6], 221, 281, 294[5], 438.
Medici, Maria de 43, 53[6], 54, 56, 73, 92, 135, 145, 172, 174, 199, 200, 203, 205, 206, 211, 227, 228, 231, 233, 245, 246, 250, 254, 259, 265, 281, 285, 291, 294, 296, 297, 302, 306, 308, 309, 312, 314, 321, 324, 334, 351, 353, 374, 385, 387, 388, 397, 408, 418, 419, 439, 442.
Mediolanum, zie Milaan.
Medius = Wtenbogaert, Johannes 175.
Meerman, Dirck Gerritsz. 52, 86[6], 90, 96, 106, 150, 177, 217, 223, 299, 354[3], 417.
Meerman, Françoys Gerritsz. 52[7].
Meerman, Nicolaes 52[7].
Melchizedek (Melchisedech) 330.
Melini, kardinaal, zie Millinus, Joannes Garzias.
Melissaeus, zie Bie, Joris de.
Melitenses (Maltezers), zie Malta.
Mennisten 85.
Mercier, J. aant. 344, 368, 380, 381, 390, 398, 416, 424, 425.
Merode, Bernard de 384[2].
Mersenne, Marin 311[12].
Mesmes, markies van Moigneville, Henri de 122[7], 135, 193, 195, 240, 306, 390, 391.
Mestrezat, Jean 266[5], 278[2], 286, 296, 330, 368, 389, 390, 398.
Meteren, Emanuel van *Historie der Nederlandschen aant. ende haerder Nabueren oorlogen ende geschiedenissen tot 1612. 's-Gravenhage 1614* 21.
Mett(i)us Fufetius 46[1], 239.
Metz 246.
Meurs 370.
Meursius, Joannes. *Aelianus et Leo Imp. Tactica, sive de instruendis aciebus; Graece et Latine. Quorum hic Graece primum opera Joh. Meursii, ille ex Sixti Arcerii nova interpretatione Latina; ambo notis ... in lucem exeunt. Accedunt ... descriptiones et Modestus, Libellus de vocabulis militaribus; additis tabulis aeneis. Lugd. Bat. MDCXIII* 352.
Meursius, Joannes. *Constantinus VII Porphyrogennetus Opera, in quibus tactica. Nunc primum prodeunt. Joannes Meursius collegit, coniunxit, edidit. Lugduni Batavorum MDCXVII* 352.
Meursius, Joannes. *Constantinus Porphyrogenitus De ad-*

ministrando imperio, ad Romanum F. Liber nunquam antehac editus. Joannes Meursius primus vulgavit, latinam interpretationem, ac notas adjecit. Lugduni Batavorum, J. Balduinis, impensis vero Lud. Elzeviri MDCXI 352.
Meursius, Joannes. *Athenae Batavae. Sive de urbe Leidensi, et Academia, virisque claris; qui utramque ingenio suo, atque scriptis, illustrarunt: libri duo. Lugduni Batavorum, 1625* 12.
Meusnier 132.
Mexia, Diego de, zie Guzman.
Mibaise 363.
Michael III, Fjodorowitsj Romanow 34[13], 219, 293.
Middelburg 64, 96, 154, 156, 163, 284, 290, 297, 342, 354.
Middelharnis 143, 167.
Middellandse Zee 438.
Mierop, Jacob van 22, 24, 89, 104, 184[7].
Milaan 282, 285, 312, 320, 354, 397.
Mileterius, zie Milletière, Théophile Brachet de la.
Millau (Milau, Milhau) 289.
Milletière, Théophile Brachet de la 234, 237, 251, 265, 267, 386.
Milletière, Théophile Brachet de la *Discours des vrayes raisons, pour lesquelles ceux de la Religion pretenduë reformée en France peuvent en bonne conscience resister par armes à la persecution ouverte que leur font les ennemis de leur Religion et de l'Estat* 265.
Millinus, Joannes Garzias, kardinaal 457[3].
Mithridates VI, koning van Pontus 275[5].
Mitte, graaf van Miolans, markies van S. Chamond aant., Melchior 453.
Modena 390.
Modena, hertog van, zie Este, Alfonso d'.
Modena, hertog van, zie Este, Francesco d'.
Modena, hertogin van, zie Farnese, Maria.
Modena, hertogin van, zie Farnese, Vittoria.
Moens, Cornelis 272[2].
Moens, Pieter 272[2].
Moersbergen, heer van, zie Waal, Adolf van.
Mohammed 464.
Mohammedanen 148.
Moigneville, markies van, zie Mesmes, Henri de.
Molé, Matthieu 456[1].
Molhusen 211.
Molhuysen, Dr. P.C. 4, 36, 40.
Molinaeus, Petrus, zie Dumoulin, Pierre.
Molino, Domenico da 193, 195, 237.
Moncada, graaf van Ossona, markies van Aytona, Francisco de 136, 465, 466[2], 467[1].
Moninx 240.
Monluc, prins van Chabanais, graaf van Cramail, Adrien de 233[2].
Monpellier 232, 396.
Monsieur, zie Gaston, hertog van Orléans.

Monster Van Hondert tastelijcke ende grove leugenen ende calumnien Staende in seecker pasquill geintituleert Copie Vanden Brief by de E. Heere Nic. van Reygersberg &c. aen zijn Swager Hugo Grotius geschreven op den 6. Febr. 1627. met eenighe aenmerckingen, tot waerschouwinge van alle vrome Patriotten. Ghedruckt Anno 1627 105, 190.

Montafié, gravin van Soisson, Anne de 135[5], 151.

Montagu (Mountague), Richard 9[1], 132.

Montagu (Mountague), Richard *Appello aant. Caesarem, a just appeale from two unjust informers, Londen, 1625* 9, 132.

Montaigu, Walter 205[1], 207, 213, 216, 220, 235, 237, 259, 280, 286, 291, 391, 393, 404, 410, 419.

Montalbanum, zie Montauban.

Montargis 203, 303.

Montauban 304, 312, 394, 397, 426, 428, 429, 431, 438, 443, 445.

Montélimar 220, 299.

Montenegro 293.

Montens, 404, 405, 407, 429.

Montferrat 246, 270, 272, 281, 282, 285, 293, 312, 327, 363.

Montilimarium, zie Montélimar.

Montjoy, baron, zie Blount.

Montmorency, Charlotte de 144[1].

Montmorency, Charlotte-Marguérite 144[1].

Montmorency, graaf van Suxe en van Bouteville, François de 135[4].

Montmorency, Henri de 144[1].

Montmorency, Henri, hertog van 69[2], 73, 260, 326, 332.

Montpensier, prinses van, zie Bourbon, Marie de.

Montreal, zie Réalmont.

Morbihan 227.

Moretus, Balthasar 222.

Morgan, sir Charles 199[9], 211, 213.

Mornau (Mornou) 342, 463, 464.

Mornay, heer du Plessis-Marly, Philippe de 87[1], 203, 228, 330.

Mornay, heer du Plessis-Marly, Philippe de *Mémoires de messire Philippes de Mornay, seigneur du Plessis-Marli, contenant divers discours, instructions, lettres et dépesches par lui dressées, ou escrites aux rois, reines, princes, princesses, seigneurs et plusieurs grands personages de la chrestienté depuis l'an 1572 jusquà l'an 1589 ensemble quel-*

ques lettres des dessus dits au dit seigneur du Plessis, I en II La Forest 1624-25, III en IV Amsterdam 1652 87.
Mosa, zie Maas.
Moschi, zie Moscovië.
Moscovië 219, 253, 293.
Moulinette, fort de la 453.
Mouron 308.
Mousterius, zie Dumoustier, Daniel.
Mulhouse 250, 451, 452.
Mulhusium, zie Mulhouse.
Munk, Christina (Kirstine) 449[7].
Mus(s)ius, zie Muys van Holy, Hugo.
Mutina (Mutinensis), zie Modena.
Muys van Holy, Hugo 47, 85, 284, 303, 305.
Myle, Abraham van der 1, 46, 56, 80.
Myle, Abraham van der *De componendo dissidio inter Pontificios, Reformatos et Augustanos* 2.
Myle, heer van Bleskensgrave, Adriaan van der 22, 40, 146[3], 148, 151, 152, 157, 164, 184, 185, 190, 191, 219, 451, 462.
Myle, Arnold van der 151. aant.
Myle, Cornelis van der 8[4], 40, 49, 52, 80, 146, 151, 152, 164, 193, 195, 198, 200, 253, 267, 281, 292, 299, 303, 313, 324, 334, 337, 341, 349, 350, 353, 359, 363-365, 370, 381[2], 385, 387, 388, 405, 422, 442, 451, 462, 466, 467.
Myle, Geertruida van der 451.
Myle, Jan van der 151.

N

Nabuchodonosor, zie Nebukadnezar.
Nacelle de Saint Pierre fleurdelisée, La 74, 80, 88, 89, 92, 96, 98, 103, 117, 120, 122, 124, 125, 144, 151, 172, 174, 212, 232, 265.
Nannetes, zie Nantes.
Nantes 61, 240.
Narsius, Johannes 34[2], 250, 253, 268, 277, 302, 330, 359.
Narsius, Johannes *Apologeticus, Rotterdam 1623* 34.
Narsius, Johannes *Poemata Septentrionalia aliaque nonnulla miscellanea, Hamburg 1624* 34.
Narsius, Johannes *Riga devicta ab augustissimo principe Gustavo Adolpho Suecorum, Gothorum Vandalorumque rege; magno principe Finlandiae Careliaeque nec non Noringriae domino, etc carmine descripta. Rigae Livonum, Gerhardus Schroder 1625* 34.
Nassau (Nassaus) 8, 49.
Nassau, hertogin van la Tremouille, Charlotte Brabantina van 285[13], 345[2], 349.
Nassau, hertogin van Bouillon, Elisabeth van 349[6].
Nassau, Emilia van 48[8].
Nassau, heer van Zuylesteyn, Frederik van 134[5].

Nassau, graaf van, zie Frederik Hendrik.
Nassau de Oude, Jan van 338[10].
Nassau, Justinus van 134.
Nassau, heer van Beverweerd, Lodewijk van 163[1], 229, 312[4], 451.
Nassau, Maria van 156[8].
Nassau, graaf van, zie Maurits.
Nassau, heer van de Leck, Willem van 162[8], 163, 165.
Nassau, graaf van, zie Willem I.
Nassau, graaf van, zie Willem II.
Nassau, graaf van, zie Willem Lodewijk.
Nassau-Dietz, Ernst Casimir, graaf van 14[2], 19, 193[3], 210[7], 214, 338, 420, 430, 432, 439.
Nassau-Dillenburg, Georg Ludwichen van 14[3].
Nassau-Siegen, Jan van 338[10].
Nat, van der 146, 206.
Nat, juffrouw van der 80, 146.
Nebukadnezar (Nabuchodonosor) 23.
Neck, Jacob Cornelisz. van 108[15].
Neckar 300.
Nederland (de Nederlanden, Nederlands) 7, 11, 13, 21, 27, 29, 42, 45, 53, 62, 63, 67, 119, 139, 145, 204, 207, 213, 233, 246, 255, 262, 303, 306, 354, 360, 379, 399, 465, 466.
Neef(f) = Frederik Hendrik 7, 20, 24, 29, 31-33, 41, 43, 96, 107, 128, 131, 141, 146, 147, 193, 198, 217, 226, 258, 275, 296, 313, 322, 323, 325, 326, 333, 337, 339, 353, 362, 377, 383, 395.
Nehemias (Nehumias), Rabbi 33, 64, 127.
Nemausum, zie Nîmes.
Nerva = Spanje 132, 136.
Neufville, heer van Villeroi, Nicolas 27, 87[4].
Neufville, heer van Villeroi, Nicolas *Mémoires d'Etat, servant à l'histoire de notre temps, depuis 1567 jusqu'en 1604, uitgegeven door Auger de Mauléon, Paris 1622* 87.
Nevers, hertogdom 282.
Nevers, hertog van, zie Gonzaga, Carolus (Carlo I).
Nevers, hertog van, zie Gonzaga, Ludovicus.
Nicer, zie Neckar.
Nicetas van Remesiana 396[6].
Nichtje = De Republiek 10, 18.
Nicolaas 22, 70, 76.
Nicolaï, Maria 126, 136, 152.
Niekerck, Joost Willemsz. 108[9].
Niellius, Carolus 39[9], 41, 120[2], 369, 390, 406, 415, 429.
Niellius, vrouw van, zie Lierde, Judith van Niellius, dochter van 120.
Nieuborgh, van 92.
Nieupoort, Mr. Willem 83[8], 159.

Nieupoort, Johan Florisz. van 179[1], 193, 194, 213, 411[7], 412.
Nieupoort, van, zoon van voorgaande 194, 195.
Nîmes 220, 394, 396.
Niord 237, 404, 411.
Nobel, Henrick Willemsz. 149, 253[2].
Nogaret de la Valette, hertog van Epernon, Jean Louis de 55-58, 168.
Nonius Marcellus 161.
Nooms, Willem 61, 116, 188.
Noomsius, zie Nooms, Willem.
Noord-Hollond (Noordhollands) 258.
Noordwijk 341.
Noordwijk, heer van, zie Bouckhorst, Nicolaes van den.
Noordzee 181.
Noorwegen 192.
Normand, heer van Beaumont, Charles le 196[5], 197.
Normandië 20, 69, 251, 297, 301, 340.
Nova Hispania 413, 415.
Numerianus = Amsterdam 183, 204, 323, 353, 363, 405, 411, 412, 419, 420, 422, 427, 429, 430, 439, 442.
Nuntius, zie Spada, Bernardino.
Nuntius, zie Bagno, Giovanni Francesco Guidi del.
Nüssler, B.G aant.. 300.
Nijmegen 37, 111, 120, 225, 243, 244, 277, 330

O

Obdam, heer van, zie Wassenaer, Jhr. Jacob, baanderheer van.
Ocquerre, Nicolas Potier d' 27[1].
Octavius (Gonzaga) 282.
Oetgens van Waveren, Anthony 104[4], 106, 107, 265, 299.
Ogier, François 186.
Ogier, François *Apologie pour M. de Balzac* 186.
Oise, baron van, zie Brancas, George.
Oldenbarnevelt, Elias van 61[10], 62, 63, 65, 152, 167, 173, 202, 253.
Oldenbarnevelt, Johan van 8, 10, 40, 42, 46, 51, 61, 84, 104, 117, 198, 321, 381, 435, 464, 466, 467.
Oldenbarnevelt, Johanna van 82, 95[9].
Oldenbarnevelt, Maria van 152, 164, 451.
Oldenbarnevelt, Reinier van 61-63, 65, 66, 173, 202, 253.
Oldenbarnevelt, heer van Groenevelt, Reinier van 51[7].
Oldenbarnevelt, heer van Stoutenburg, Willem van 10[1], 18, 51[7], 117, 131-133, 157, 321, 400, 435, 437, 465-467.
Oldenburg 215, 222.
Oleron 26, 48, 189.
Olivier, monsieur 32, 80, 136, 426, 429.
Olnhusius 355.

Ondersoeck, oft gheoorloft is Krijgh te voeren. Ghetrocken uyt het Boeck van 't Oorlogh-en-vrede-recht, in 't Latijn ghemaeckt door Mr. Hugo de Groot etc. Amsterdam 1626 78.
Oom van den Hove, zie Oom van Wijngaarden, Gerard.
Oom van Wijngaarden, Gerard, 18, 19, 21, 37[3], 38, 50, 383.
Ooms, Jan = Wtenbogaert, Johannes 37.
Oomsius, zie Nooms, Willem.
Oosten, Nabije 408.
Oostenrijk 199, 208, 458.
Oostenrijk, huis van 204.
Oosterwijk, heer van, zie Liere, Willem van.
Oostfriesland 138, 181, 215, 222, 307, 321, 348.
Oost-Indië (Oostindisch) 33, 81, 101, 182, 191, 199, 203, 360.
Oost Indische Compagnie 8, 89, 132, 176, 238, 284, 320, 323, 339, 340, 342, 446.
Oostzee 181, 199.
Opitz, Martinus 300, 373[12], 432.
Opitz, Martinus *Dacia Antiqua* 373, 432.
Opmeer, Pieter Pietersz. 108[6].
Oppianus. *Ἰξευτικά* zie Rittershusius, Conradus.
Or, François d' 32, 34[6], 82, 92, 95, 100, 120, 132, 256, 279, 331, 368, 381, 398, 416, 425.
Orange, concilie van (I) 5.
Orange, concilie van (II) 5.
Orange (Oranje), prinsdom 25, 42, 90-92, 101, 131, 134, 148, 157, 200, 205, 231, 237, 245-247, 258, 269, 270, 281, 298, 299, 324, 336, 353, 384, 404-407, 429, 431, 432, 438, 443.
Oranje, prins van, zie Willem I, graaf van Nassau. Maurits, graaf van Nassau. Frederik Hendrik, graaf van Nassau. Willem II, graaf van Nassau.
Oratoire, Congrégation de l' 213.
Origenes 110, 444[7].
Origenes *Κατὰ Κέλσου* ([Contra Celsum]) *libri VIII* 444.
Orléans 39, 116, 168, 188, 220, 318, 356.
Orléans, fort van 453.
Orléans, hertog van, zie Gaston.
Orléans, hertog van Longueville, Henri d' 69[9], 73, 123[8].
Orléans, markies van Rothelin, baron van Varenquebec, Neauffe et Hugueville, Henri d' 68[2], 114.
Orléans, markies van Rothelin, Léonor d' 68[1], 69, 114[9], 117, 119, 123, 271.
Ornano, graaf van Montlaur, Jean Baptist d' 49[8], 55, 67, 69, 245, 395.

Ossat, Arnaud, kardinaal d' 87[3].
Ostende 33.
Otto = Bagno, Giovanni Francesco Guidi del 231, 324, 325, 345, 363.
Outheusden, Rakel 367[1].
Overlander, mr. Volckert Claesz. 108[10], 440.
Overschie, Aeltgen van 24, 40, 46, 47, 50, 53-55, 57, 62-64, 66, 69, 70, 74-76, 78, 79, 83, 91-93, 95, 98, 103, 105, 113, 125, 127, 143, 149, 152, 154, 159, 173, 175, 185, 202, 216, 221, 229, 235, 239, 243, 250, 272, 273, 293, 295, 305, 311, 322, 328, 330, 332, 348, 359, 366, 370, 375, 382, 386, 391, 392, 418, 446.
Overschie, Frans Pietersz. van 83[2].
Overijsel 183, 210, 321, 354.
Ovidius Naso, Publius. *Metamorphoses* 3.
Ovidius Naso, Publius. *Tristia* 182.
Oxenstiern, Axel, graaf 239[4].
Oxenstiern, Bengt Bengtsson 34[3].
Oye 196, 200, 204.

P

Paeschael, zie Pascal.
Palamedes 63.
Palamedes = Oldenbarnevelt, Johan van 321.
Pallandt, graaf van Culemborch, baron van Witthem en Weerde, Floris van 130, 171, 324[2], 335, 357.
Pallandt, Jenne van 252[2].
Palts 145.
Palts, keurvorst van de, zie Frederik V van de Palts.
Paltsgraaf, zie Frederik V van de Palts.
Pamières 285.
Panhuys, Barbara 96, 140, 141, 342, 375, 461.
Panhuys, heer van Voorn, Bartholomeus van 342[3], 361.
Panhuys, Anna van 141[9].
Panhuysen, zie Panhuys, Bartholomeus van?
Parma, prins van, zie Farnese, Alessandro.
Parma, hertog van, zie Farnese, Odoardo.
Parthenay, burggravin van Rohan, Catherine 310, 326, 329, 331, 385, 404, 407, 408, 411, 412, 426.
Parijs, 1, 7, 11, 12, 26, 30, 31, 34-36, 40, 44, 46, 52-55, 57, 66, 74, 83, 85-87, 89, 97, 100, 106, 109, 110, 112, 122, 126, 127, 129, 131, 133, 134, 138, 145-147, 151, 152, 154, 158, 159, 162-164, 168, 169, 176, 177, 186-188, 193, 194, 199-201, 203-206, 208, 209, 216, 219, 227-229, 231, 232, 238, 240, 242, 245, 247, 258, 259, 268, 276-278, 281, 286, 289-292, 306-308, 311, 317, 321, 322, 324-327, 331, 334, 339, 341-343, 345, 346, 348, 350-352, 355, 356, 358, 360, 362, 363, 367, 373, 383-386, 388, 389, 392-397, 401, 403-405, 410, 411, 418, 421-423, 426, 429-431, 436, 438, 443, 445, 446, 450, 456, 460-463.

Parijs, verdrag van 118, 159, 174, 176, 202, 266, 271, 274, 313.
Pascal 436.
Pauli, Dr. Albert 321.
Paulius, zie Pauli, Dr. Albert.
Paulus, apostel 110, 230.
Paulus, apostel *Ad Titum* 313.
Paulus V, paus 153.
Paulus Servita, zie Sarpi, Paolo.
Paus (pauselijk) 1, 3, 12, 29, 36, 40, 42, 63, 129, 193, 324, 345, 354, 363, 393, 394.
Pauw, Adriaan 40[9], 49[3], 141, 181[18], 183, 210, 213, 280.
Pauw, Michiel 265[4], 295, 299.
Pauw, Reynier Adriaensz. 47, 85[3], 109, 213, 235, 241, 265[4], 284, 288, 354[3], 440.
Pecherel, zie Picherel.
Pechpeirou et de Cominges, heer van Guitault, Charles de 454.
Peckius, Petrus 154[1].
Peckius, Petrus *Commentaria in omnes pene juris civilis titulos ad rem nauticam pertinentes, Lovani 1556* 154, 157, 158, 167, 216.
Pedo, zie Voetius, Gisbertus.
Peiresc, Nicolas Claude Fabry de 169, 219[1], 221, 230, 268, 292.
Pelletier, Isaac 278[6], 332, 356, 368, 381, 398.
Perronne 177.
Persin, Abraham 449.
Perzië (Perzen) 27, 85, 226.
Petit Nicasiusz., Mr. Jacob 238[8].
Petitius, Jacobus, zie Petit Nicasiusz., Mr. Jacob.
Petit Pas, Maria 21, 22, 39, 50, 218.
Petler (Pesler), Albertus 457-459.
Petrus, Dr. (Pertius) 457.
Phelipeaux, heer d'Herbault, de La Vrillière et du Verger, Raymond 27[2], 30, 251, 260, 291, 292, 296, 297, 308.
Pherae 428.
Philippi 309.
Philippus = de paus 353.
Philippus, zie Rovenius, Philippus.
Philippus = Staten-Generaal 192, 419.
Philippus van Brussel, zie Aredondo, Gonzalvus (de).
Philips III de Stoute, koning van Frankrijk 43.
Philips III, koning van Spanje 27.
Philips IV de Schone, koning van Frankrijk 43.
Philips IV, koning van Spanje 31, 81, 85,

121, 136, 145, 203, 204, 267, 270, 272, 275, 289, 298, 310, 320, 465.
Philo 157.
Picardië 89, 227.
Picherel, Petrus 315[9].
Picherel, Petrus *De Maldonati duabus praelectionibus in psalmum CX ad V.E.P.* 315, 329.
Picherel, Petrus *De Missa* (*Opuscula theologica, Leiden 1629*) 315, 329.
Piemonte 45, 312.
Piemonte, prins van, zie Savoye, Vittorio Amedeo van.
P(i)eters(s), Hillebrant 66, 78, 416.
Pilatus, Pontius 287.
Pinsenus, zie Pynssen van der Aa, Willem.
Pius I, paus 230.
Placcaten en Ordonnantien van Gelderland, Utrecht, Overyssel, Vriesland, Groningen 153, 154, 157, 158, 167, 216.
Plantijn 401.
Plato 401.
Plautus *Aulularia* 372.
Plautus *Bacchides* 371.
Plautus *Captivi* 181.
Plautus *Mostellaria* 181.
Plautus *Trinummus* 198.
Plessis-Mornay, du, zie Mornay, heer du Plessis-Marly, Philippe de.
Plessis de Richelieu, Françoise du 314[5].
Plessis, hertog van Richelieu, Jean Armand du 30[8], 32, 33, 40, 42, 43, 45-49, 54-57, 66, 67, 69, 73, 74, 76, 80-82, 86, 91, 98-101, 107, 114, 115, 117, 118, 120, 122, 124-126, 135, 136, 144, 145, 151, 172, 195, 196, 199, 203, 206, 216, 228, 232, 233, 243, 245, 246, 250, 261, 264-270, 272, 274, 276, 281, 284, 285, 289, 291, 293, 297, 302, 303, 308, 313-315, 320, 323, 326, 334, 336, 340, 345, 350, 353, 360, 363, 365, 366, 369, 382, 384, 385, 391, 393-395, 397, 411, 412, 421, 426-428, 430-432, 438, 439, 442, 443, 446, 453, 455, 456.
Plinius, Gaius Publius Secundus Maior 397, 402.
Plinius, Gaius Publius Secundus Maior *Naturalis Historia* 188.
Plinius, Gaius Publius Caecilius Secundus Minor 17.
Plinius, Gaius Publius Caecilius Secundus Minor *Epistulae* 18, 386.
Ploos van Amstel, Adriaan 377[2].
Plutarchus *De Sanitate tuenda Praecepta* 187.
Plutarchus *Moralia, De curiositate* 75.
Plutarchus *Vita Sertorii* 275.
Plutarchus, zie ook Pseudo Plutarchus.
Poeni 68.
Poitiers 407.
Poitou 144, 421.
Pol, Harmen Gijsbertsz. van der 235.
Polen 127, 133, 134, 175, 181, 192, 212, 213, 215, 217, 222, 231, 236, 240, 248, 262, 284, 288, 325, 338, 365, 434.
Poliarcke (Poliarcus), zie Inthima, Poliarcke van.
Polyander à Kerckhoven, Johannes 206, 221, 250, 266, 451.

Polyander à Kerckhoven, Johannes *J. Polyander a Kerckhoven, A. Rivet, A. Walaeus, A. Thysius, Censura in confessionem eorum, qui Remonstrantes vocantur, Leiden 1626* 77.
Polyander à Kerckhoven, heer van Heenvliet, Johannes 206[3].
Polybius 352[5].
Polybius *Historiarum liber I - Historiarum libri, qui supersunt*, zie Casaubonus, Isaac.
Pommeren 199, 317.
Pompeius, Magnus, Gnaeus 430, 432.
Pont, en van Fossigny, heer van, zie Bouthillier de Chavigny, Claude le.
Ponte, Guilielmus del 159.
Ponte, Jeronimus del 159, 168, 173, 175, 177, 194, 240, 268, 273.
Ponte, Octavianus del 159[3].
Pontus 275.
Poppe, Cornelia 367.
Poppius, Eduardus 39[9], 41, 103[9].
Poppius, Eduardus *Verklaringhe over de woorden des h. euang. Matthei XVIII, vers 7 .... by forme van predic. ghestelt, ten dienste van de remonstr. ghem. Chr[i] binnen der Goude, ende alle remonstr. - ghez. christenen te wat plaetse sy zijn. Door Ed. Poppium .. ghedr. 1626* 103.
Porphyrius 194, 230, 444.
Porphyrius *Κατὰ Χριστιανῶν* aant. 230, 444.
Porphyrogennetus, zie Constantinus VII.
Porte, hertog de la Meilleraye, maarschalk van Frankrijk, Charles de la 74[6].
Portmuyde, zie Portsmouth.
Portorico 22, 27.
Portsmouth 191.
Portugal (Portugees) 400.
Portugal, Christoforo van 13, 48[8].
Portugal, Emanuel van 13, 48[8], 49.
Portugal, Emanuel van 48[8].
Pousyn, zie Pouzin, le.
Pouzin, le 27, 53-55, 57, 299.
Praag (Praga) 67, 243, 252, 325.
Prado, zie Ramirez de Prado, Lorenzo.
Préaux, abbé van, zie Aubespine, Charles de l'.
Pree, la 190, 196.
Presburg 386.
Priandi, Giustiniano 363[16], 393.
Prioleau, Benjamin 97, 347, 364, 372.
Priolus, zie Prioleau, Benjamin.

Privas 55.
Proclus 194.
Procopius *Historia* 194.
Protestanten (protestantisme) 1, 6, 9, 12, 41, 47, 54, 60, 67, 76, 92, 118, 129, 212, 246, 253, 302, 306, 332, 349, 359, 385, 387, 391, 402, 403, 418.
Provence 127, 245, 311.
Provincia, zie Provence.
Provinciën, Geunieerde of Verenigde 98, 131, 204, 232, 336, 345, 361, 365.
Pseudo Cato *Disticha* 371.
Pseudo Plutarchus *Apophthegmata Laconica* (*Lacaenarum*) 297.
Ptolemaeus 11.
Puisieux, markies van, zie Brulart, Pierre.
Puteanus (Puteani), zie Dupuy.
Pijnacker, Cornelis 73[10], 75, 76, 79, 82, 84, 86, 87, 91, 99, 101, 107, 122, 124, 149, 272[2].
Pynssen van der Aa, Willem 327[8], 428.
Pythagoras (Pythagoreërs) 2.

Q

Quebec 114.
Questenberg, Herrmann, freiherr von 206[5], 231, 242, 250, 265, 270, 280, 281, 285, 286, 335, 412.

R

Raad, Geheime 450, 466.
Raad, Hoge 337, 358, 362, 414, 420, 422, 424, 442.
Raad van State 8, 58, 181, 310, 407, 441, 442, 462.
Raep, alias van Vlaerdingen, Adriaen Pietersz. 108[11].
Raephorst, Dr. Matthijs Willemsz. 108[19].
Rambouillet, markies van, zie Angennes, Charles d'.
Rameloet 144.
Ramirez de Prado, Lorenzo 289[9].
Randwijk, Arnold van 181[19], 198, 205, 210.
Rantzau, Markvard 449.
Re, eiland 26, 48, 152, 174, 190, 195-197, 200, 202-204, 252, 395, 418, 428.
Rea, zie Re, eiland.
Reael, Dr. Jacob 108[9], 358, 368.
Reael, Johan Pietersz. 358[5].
Reael, Dr. Laurens 191[3], 206, 213, 228, 229, 243, 244, 248, 253, 281, 307.
Reael, Maria 358[8].

Réalmont 87, 304, 305, 312.
Redani (Redensis, Retensis) insula, zie Re, eiland.
Redones (Redonensis), zie Rennes.
Reformati, zie Protestanten.
Regalimontium, zie Réalmont.
Reigersberch, David van 61, 66, 93, 126, 136, 152, 172.
Reigersberch, Johan van 61, 66, 67[11], 93, 107, 114, 126, 134[2], 139, 148, 152, 154, 166, 172, 190, 200, 281, 394, 409, 411, 461, 462.
Reigersberch, Maria van 11, 17, 21, 22, 28, 29, 31, 34, 40, 43, 45, 48, 50-53, 55, 57-59, 61, 62, 67, 68, 70, 72-79, 81-83, 85-90, 92, 94, 95, 97, 98, 102, 104, 106, 107, 109, 115, 117, 120, 121, 123-128, 130-132, 134-138, 140, 143, 148, 149, 153, 160, 164, 170, 171, 173, 179, 186, 188-190, 193, 195, 198, 206, 209, 210, 215, 216, 218, 220, 221, 226, 229, 236, 240, 243, 244, 247, 250, 253, 260, 261, 268, 271, 275, 276, 279, 281, 286, 288, 293, 295, 296, 304, 307, 309, 318-320, 322, 323, 325, 328-331, 337, 338, 341, 342, 347-349, 359, 361, 362, 364-367, 373, 375, 376, 384, 388, 393, 396, 401, 403, 404, 406, 422, 424, 428, 431, 434, 435, 437, 439-441, 459.
Reigersberch, Martha van 128, 271, 338, 362, 375, 386.
Reigersberch, Nicolaes van 9, 11, 12, 46, 59, 61, 66, 69, 78, 83, 86, 88, 89, 91, 93-95, 99, 102-105, 119-121, 134, 136, 137, 139, 141, 149, 150, 152, 158, 163, 166, 170, 172, 173, 180, 181, 185, 196, 198, 202, 209, 216, 220, 221, 228, 229, 234, 237, 238, 240, 249, 268, 272, 274, 307, 311, 326, 337, 338, 348, 374, 389, 392, 396, 405, 409, 410, 414, 418, 446, 452.
Reigersberch, Pieter Jansz. 442.
Reigersberch, Suzanna, zie Bloncke, Suzanna.
Reims 26.
Rembrandt 108.
Remonstranten (remonstrants) 3, 8, 11, 15, 16, 19, 21, 22, 27-29, 31, 34, 37-41, 46, 47, 51, 53, 58, 77, 78, 81, 86, 89, 90, 95, 108, 114, 115, 120, 128, 133, 136, 140, 143, 149-151, 157, 214, 217, 235, 255-257, 261, 264, 277-279, 283, 284, 287, 288, 295, 296, 325, 331, 332, 337, 340, 341, 344, 348, 356-358, 368, 370, 376, 380, 381, 389, 390, 392, 399, 400, 406, 424, 436, 440, 441, 459.
Rendensborch, zie Rendsburg.
Rendsburg 449.
Rennes 69.
Rensing 277.
Republiek 6, 7, 10, 11, 18, 20, 21, 27, 28, 30, 32-35, 38, 39, 41-45, 47, 51, 53, 58-60, 65, 69, 70, 75, 77, 82, 90, 91, 94, 96, 98-101, 104, 106, 117, 120, 121, 125, 132-134,

136, 137, 140, 144, 147, 150, 151, 153, 156, 160, 171, 174, 179, 186, 187, 189, 193, 198, 200, 202-204, 207, 209, 215, 224, 233, 235, 238, 242-245, 247, 252, 253, 256-258, 264, 268, 269, 271, 274-276, 280, 288, 295, 296, 298, 302, 303, 305, 308, 310, 312, 316, 318, 319, 322, 323, 326, 328, 335, 336, 342, 346, 350, 353, 354, 357, 360, 361, 375, 389, 400, 405, 411, 417, 419, 429, 439, 443, 460, 466, 467.
Resolutiën van de Heeren Staaten van Holland en Westvriesland, genoomen in haar Ed.Gr.-Mog. Vergaderinge gehouden in 's-Gravenhage, seedert den 19 November des jaars 1626 en geëyndigt met den 22 December daar aan volgende 88.
Rethel, hertogdom 282.
Retz, hertog van, zie Gondi, Albert de.
Retz, hertog van, zie Gondi, Henri de.
Reyd, Everard van 143[4].
Reyd, Everard van *Historie der Nederlantscher Oorlogen begin ende voortganck tot den jare 1601. Arnhem 1626* 143.
Reynst, Hendrick 108[16].
Rhaetia (Rhaeti), zie Graubünden.
Rhedanus, zie Reyd, Everard van.
Rhenen 67, 325.
Rhenus, zie Rijn.
Rhodanus, zie Rhône.
Rhône 268, 289.
Ria insula, zie Re, eiland.
Rich, first earl van Holland, Henry 165.
Richelieu, kardinaal de, zie Plessis, hertog van Richelieu, Jean Armand du.
Riez, M. de 20.
Riga 355.
Rigaltius, zie Rigault, Nicolas.
Rigault, Nicolas 12, 28, 188[2], 194, 219, 230, 352, 373, 403, 445.
Rigault, Nicolas *D. Junius Juvenalis. Satirarum libri V. Sulpicia Satira. Nova Editio Cura Nicolai Rigaltii. Lutetiae. R. Stephanus 1616* 130.
Rigault, Nicolas *Apologeticus pro Christianissimo Rege, adversus factiosae G.G.R. Admonitionis calumnias in causa Principum foederatorum, 1626* 12.
Rigault, Nicolas *Q. Tertulliani libri IX ex Cod. MSto Agobardi emendati; cum observationibus Nic. Rigaltii. Parisiis 1628* 230, 402, 403.
Rigault, Nicolas *Tertulliani Opera a Nic. Rigaltio recensita et illustrata notis et indicibus, atque glossario sermonis Africani. Parisiis 1634* 403.
Rigault, Nicolas *Idem, secundis curis. Parisiis 1641* 403.
Rittershusius, Conradus. *Oppiani Poëtae Cilicis De Venatione Lib. IIII. De Piscatv Lib. V. Cum interpretatione Latina, Commentariis, et Indice rerum in vtroque opere memorabilium locupletissimo, Confectis studio et opera Conradi Rittershvsii. Lugduni Batavorum, Ex officina Plantiniana, Apud Franciscum Raphelengium. MDXCVII* 194.
Riva 29.
Rivet, André 158[9], 273, 312, 315, 316[10], 325, 331, 336, 358, 368, 398.
Rivetus, Andraeus, zie Rivet, André.
Rochefort 374.
Rochefoucauld, François, kardinaal de la 84[1].

Rochefoucauld, graaf van Roy en van Roucy, François de la 227[9]/[10], 232, 234, 259, 406[3].
Rochelle, la 6, 9, 12, 20, 22, 25-27, 29, 30, 32, 40, 42, 45, 46, 49, 54, 55, 68, 76, 82, 114, 117, 118, 144, 155, 165, 169, 172, 174-176, 190, 196, 197, 200, 202, 204-208, 215, 216, 220-222, 227-229, 232, 234, 237-239, 242-246, 248-251, 254, 255, 260, 261, 265, 269-274, 276, 278, 280, 286, 288-291, 293, 294, 297, 299, 301, 302, 304, 305, 307, 308, 310-312, 314-316, 319, 320, 322, 326, 327, 329, 331, 332, 334-336, 338, 340-342, 354, 359, 363, 366, 369, 370, 374, 377, 382-385, 387-389, 391-397, 400, 403, 404, 407-412, 415, 418, 420-423, 428, 439, 452-456, 463.
Rodolphe, graaf 453.
Roeters, Ernst 109[7].
Rohan, Anne de 404, 408, 411, 412, 426.
Rohan, heer van Soubise, Benjamin de 27[6], 381, 391, 395.
Rohan, Henri, hertog van 27[5], 46, 54, 168, 176, 185, 202, 205, 218, 220, 232, 237, 239, 243, 251, 252, 255, 259, 285, 289, 299, 304, 305, 308, 310, 320, 324, 326, 331, 332, 359, 391, 394, 396, 404, 411, 418, 419, 422, 426, 431, 438, 443, 445, 446.
Rohan, Henri, hertog van *Déclaration, contenant la justice des raisons et motifs qui l'ont obligé à implorer l'assistance du Roi de la Grande Bretagne et à prendre les armes pour la défense des Eglises réformées, 1627* 218, 356.
Rohan, madame, zie Parthenay, Catherine.
Rohan, madame, zie Rohan, hertogin van Chevreuse, Marie de.
Rohan, hertogin van Chevreuse, Marie de 151, 195, 207[2], 270, 291.
Rohanii uxor, zie Béthune, Marguerite de.
Rojas, Andrés de 465, 466.

Romanus, Adrianus 367[1].
Rome (Romeinen, Romeins, rooms) 36, 118, 127, 153, 168, 193, 194, 229, 230, 233, 234, 238, 255, 275, 277, 316, 332, 343, 352, 355, 391, 398, 408, 422, 444, 445, 457-459.
Romulus 417.
Ron, le 189.
Rondin, heer de la Huguetière, Jacques 126[3].
Rooms Katholiek (paaps) 8, 18, 23, 26, 28, 33, 34, 40, 41, 49, 52, 60, 84, 85, 110, 112, 115, 121-123, 129, 132, 153, 193, 212, 219, 231, 247, 259, 264, 270, 302, 304, 308, 324, 331, 332, 338, 391, 395, 396, 406, 420, 459, 466.
Roomse Rijk 241.
Roorda, Carel van 349.
Roose, Pierre 450, 465, 466[4].
Roosendaal 132.
Rosaeus, Henricus 8[1], 224[2].
Rosenburg, Arnoudina van 459.
Rosenkrantz, Palle 100[1], 105, 113, 119, 124.
Rosmadec, graaf des Chapelles, François de 135[4].
Rothelin, markies van, zie Orléans, Henri d'.
Rothelin, markies van, zie Orléans, Léonor d'.
Rothomagus, zie Rouaan.
Rotterdam (Rotterdammers) 3, 20, 22, 27, 34, 36, 39, 50, 52, 57, 61, 64, 66, 70, 78, 93, 128, 137, 143, 146, 148-150, 153, 155, 157, 164, 165, 168, 170, 177, 202, 213, 214, 223, 224, 226, 253, 255, 257, 331, 341, 359, 367, 382, 390, 400, 406, 415, 423, 464.
Rouaan 6, 7, 15, 22, 28, 29, 70, 119, 166, 200, 214, 255, 278, 332, 344, 367, 400, 423.
Roucy, graaf van, zie Rochefoucauld, François de la.
Rouillac, markies van 126.
Routilles, de 336.
Rouvroy, hertog van St. Simon, Claude de 327[2].
Rovenius, Philippus 309[9].
Roveriani, zie Rovière, Erven de la.
Rovière, Erven de la 60, 378.
Rovière, Pierre de la 378.
Royssel 207.
Ruart, Jacobus 57, 306, 321.
Rubens, Peter Paul 118, 264, 274.
Rudolf Christian, graaf van Embden 13[2], 14, 168, 184, 321[7].
Rudolfsberg 457-459.
Rupella, zie Rochells, la.
Russdorff, Johann Joachim 212.
Rutgersius, Janus 22[10].
Ryck, Simon de 103, 104, 106, 235.
Rijk, het, zie Duitsland.
Rijn 118, 234, 267, 409.
Rijnberck 354.
Rijsenburg, Justus van 19.

S

Sabaudia (Sabaudus), zie Savoye (Savoyaards).
Sachettus (Sachetti), Iulius, kardinaal 457[5].
Saint André, markies van, zie Dupuy-Montbrun, Alexandre.
Saint Antoine, Porte de 308. aant.
Saint Chamond, markies van, zie Mitte, Melchior.
Saint Denis 177.
Saint Denis, dom André de 186.
Saint Denis, dom André de *Conformitè de l'éloquence de M. de Balzac avec celle des plus grands personnages du temps passé et du présent* (*ca. 1625*) 186.
Saint Esprit, fort van 453.
Saint Esprit 270.
Saint Germain-en-Laye 69, 355.
Saint Germain de Lauxerrois 135.
Saint Honorat 454.
Saint Jean Angely 335.
Saint Louis 176.
Sainte Marguerite 454.
Sainte Marie, fort van 453.
Saint Martin, fort 152, 156, 158, 165, 167, 169, 170, 172, 174, 175, 179, 184, 189, 195, 196.
Saint Martin, Jeanne de 151.
Saint Merry 393.
Saint Nicolas, fort 453.
Saint Salvador 42.
Saint Simon, hertog van, zie Rouvroy, Claude de.
Saint Surin, heer van 172, 174.
Saintes, bisschop van Evreux, Claude de 368[12], 369, 399.
Saintes, bisschop van Evreux, Claude de *Examen Calvinianae et Bezanae doctrinae de Coena Domini* 368, 399.
Saintes, bisschop van Evreux, Claude de *Responsio ad Apologiam Bezae* 369, 399.
Salem = Amsterdam 214, 225.
Salines, fort des 453.
Salmasius, Claudius 12[1], 142[6], 160, 186, 188[1], 219, 225[6], 296[4], 343, 352, 373, 397, 402, 403, 433, 438, 439.
Salmasius, Claudius *In Eliberini consilii canones aant. atque universam Priscae Ecclesiae Ritualem Histo riam commentarius* 219, 374, 385, 398, 402, 433.
Salmasius, Claudius *L. Annaei Flori Epitome Rerum Romanarum cum integris Salmasii, Freinshemii, Graevii et selectis aliorum animadversionibus recensuit, suasque annotationes addidit Carolus Andreas Duckerus. Editio altera Auctior et emendatior Lugduni Batavorum Apud Samuelem Luchtmans 1744* 12.
Salmasius, Claudius *Plinianae exercitationes in Caji Julii*

Solini Polyhistora. Item Caji Julii Solini Polyhistor ex veteribus libris emendatus. Parisiis 1629 12, 188, 219, 230, 292, 343, 397, 402.
Salomo (Salomon) 110, 332.
Salvador, sieur 42.
Sancerre 310, 326.
Sanctarellus s.J., Antonius 55.
Sanctarellus s.J., Antonius *Tractalus de haeresi, schismate, apostasia, sollicitatione in sacramento paenitentiae et de potestate Rom. Pont. in his delictis puniendis. Roma 1625* 39, 40, 42.
Sancta Susanna, kardinaal van, zie Cobelluzzi Scipio, kardinaal. zie eveneens Sachettus (Sachetti), Iulius, kardinaal.
Sancti Martini, castellum, zie Saint Martin, fort.
Sanctus Sixtus (Xistus), kardinaal van, zie Zachias, Laudivius, kardinaal.
Sande, Frederik van der 143.
Sande, Johan van der 143.
Sandenburg, zie Borre van Amerongen tot Sandenburg, Willem.
Santa Cruz, markies van 156. aant.
Santen, Gerrit Beukelsz. van 41[5], 217, 223.
Santen, Willem van 164.
Santenus 382, 385.
Santhorst 173.
Santvliet 171, 191, 205, 209, 244, 255, 281, 285, 294, 297, 327, 354, 409.
Sarpi, fra Paolo 153[7], 193.
Sarpi, fra Paolo *De Arcanis Papatus* 153, 173.
Sarpi, fra Paolo *Istoria del concilio Tridentino, 1629* 153.
Sarrau, Claude, zie Sarravius, Claudius.
Sarravius, Claudius 200[8], 365.
Sas van Gent 71.
Saulus 110.
Saumaise, Claude de, zie Salmasius, Claudius.
Saumur 347, 404.
Savat 255.
Savoye (Savoyaards) 41, 73, 164, 205, 207, 213, 216, 246, 275, 289, 295, 310, 327, 335, 336, 363, 366, 369, 374, 395, 431, 453.
Savoye, hertog van, zie Carlo Emanuele I.
Savoye, hertog van, zie Carlo Emanuele II.
Savoye, hertogin van, zie Maria (Margaretha) la Vianda.
Savoye, Maurizio van 303[3].
Savoye, Tommaso Francesco van 303[3].
Savoye, prins van Piemonte, Vittorio Amedeo van 27[9], 40, 285, 303[3].
Scaevola, Quintus Mucius 161.
Scaglia, abbé Alexander 155, 164, 171, 180, 192, 213, 270, 377.
Scaliger, Joseph Justus 160[8], 187, 439.
Scaliger, Joseph Justus *Epistolae*, zie Heinsius, Daniel, *Illustriss. Viri Iosephi Scaligeri Epistolae*.
Schaelkens, Sara 214[2].
Schaep, heer van Kortenhoef, Gerrit Simonsz. 108[3].
Schaffer, Goosen 41, 335.

Schagen, Pieter Jansz. 211, 214.
Schapecaes de Witte, Nicolaas 31-33, 41, 45, 58, 67, 74, 77, 79, 81, 86, 101, 117, 151, 423.
Schaphildius 115.
Schelde 67.
Schellinger, Hillebrand Cornelisz. 109[5].
Schenkenschans 147.
Schickard, Wilhelm 355[6], 374, 385.
Schiedam (Schiedams) 68, 83, 159.
Schietere, Nicolaas de 17.
Schimmelpenninck van der Oye, Alexander 425[2].
Schli(e)witz, Adam von 386.
Schomberg, Henri de 124[3], 195-197.
Schonenberg = Beaumont, Simon van 93, 106.
Schoonhoven 128, 214, 215, 222, 225, 256, 279, 400, 415.
Schotland (Schotten, Schots) 83, 84, 163, 211, 382, 383, 390, 409.
Schotte, Mr. Apollonius 163[4].
Schottus s.J., Andreas 59, 60, 116, 378[2].
Schottus s.J., Andreas *Adagialia sacra novi Testamenti Graecolatina: selecta atque exposita a P. Andrea Schotto Societatis Jesu Presbytero. Seorsim ab eodem edita Adagia seu Proverbia Veterum Graecorum. Antverpiae, ex officina Plantiniana Balthasaris Moreti 1629* 378, 401.
Schottus s.J., Andreas *ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ. Adagia sive Proverbia Graecorum ex Zenobio seu Zenodoto Diogeniano et Suidae Collectaneis, Partim edita nunc primum, partim Latine reddita, Scholiisque parallelis illustrata, ab Andrea Schotto Antverpiano, Soc. Iesu Presbytero. Antverpiae Ex officina Plantiniana, Apud Viduam et Filios Ioannis Moreti MDCXII* 378.
Schrevelius, Theodorus 390[8], 403[6].
Schrevelius, Theodorus *Oratio a V.Cl. Hugone Grotio, consiliario et syndico reip. Roterodamensis, vernacule habita ..... E Belgico in Latinum sermonem conversa. Vltrajecti, apud Ioannem a Doorn 1616* 403.
Schrijver, Jan Hendricksz. 417[8].
Schrijver, Marie Jansdr. 417[7].
Schrijver, Pieter Hendricksz., zie Scriverius, Petrus.
Schrijver sr., Pieter Matthijsz. 417[7].
Schrijver jr., Pieter Matthijsz. 235[13], 417[7].
Schul, zie Schuyl.
Schuyl, Willem 141[9].
Schuyl, Wynant 141[9].

Schwarzenberg, Adam, graaf von 225[5].
Schweinichen, Johannes von 386.
Scilly eilanden 91.
Scribani, Charles 40.
Scribani, Charles *Den Hollantschen Apocalypsis* 7, 12, 38, 40, 44.
Scribani, Charles *Veritas odiosa* (*Den Hollantschen Apocalypsis*) 40, 42, 44, 46.
Scriverius, Petrus 417[8].
Scriverius, Petrus *Seneca* 12.
Sedan 34, 92, 152, 207, 266, 347.
Sehested, zie Thomesen Sehested, Christen.
Seintierre, de 453.
Sel, markies du, zie Blé, markies d'Uxelles, Jacques du.
Seldnerus, zie Selden, John.
Selden, John 157[14].
Seneca pater, Lucius Annaeus 161.
Seneca pater, Lucius Annaeus *Controversiae* 161.
Seneca pater, Lucius Annaeus *Suasoriae* 161.
Seneca filius, Lucius Annaeus. *De Beneficiis* 20.
Seneca filius, Lucius Annaeus. *Troades* 163.
Serapion de jongere, Ibn 379[6].
Serrant, graaf van, zie Bautru, Guillaume.
Sertorius, Quintus 275[4].
Servant, Christophle de 247, 324.
Setonius, Gulielmus 194, 229, 230, 233.
Setonus, zie Setonius, Gulielmus.
Seventrius, Seilius, zie Zevendrius, Zeilius.
Severus = Coiffier de Ruzé, markies van Effiat, Antoine 204, 336.
Sibylla 352.
Siena 127.
Sigismund III, koning van Polen 175[9], 202, 277, 293, 330, 338, 413.
Silezië 386, 432.
Sillinae insulae, zie Scilly eilanden.
Sionita, zie Gabriel Sionita.
Sirmond S.J., Jacques 116[1], 230.
Sixtinus, Suffridus 373, 386, 408, 432.
Slatius, Henricus 51[6].
Sleeswijk-Holstein 15.
Sleeswijk-Holstein, hertog van, zie Frederik III, hertog van Holstein-Gottorp.
Slingelant, Joannes Franciscus 109.
Sluis 248, 291, 461.
Smend, Oswald 373[9].
Smout, Adriaan Jorissen 104, 106, 283, 287, 288.
Sneewijns 414, 424.
Snell van Royen, Rudolph 311[12].
Snell van Royen, Willebrord 311[12], 312, 408[9].
Snellius, zie Snell van Royen.
Soble, zie Zobel, Hans.

Sociniaan (sociniaans) 104, 391, 392.
Socrates 44, 160.
Soest (in Westfalen) 35.
Soissons, graaf van, zie Bourbon, Louis de.
Soissons, gravin van, zie Montafié, Anne de.
Solinus, Cajus Julius 12, 188, 219, 292.
Solms, Amalia van 39, 52, 99[2], 214[6], 325.
Solms, Anna Maria, gravin van 241, 242.
Solpe, monsieur, zie Zobel, Hans.
Somer(s)dijck, zie Sommelsdijk.
Sommelsdijk 255.
Sommelsdijk, heer van, zie Aerssen, François van.
Sont 134, 170, 180, 192, 199, 203, 211, 213-215, 217.
Sophocles 78.
Sophocles *Philoctetes* 63.
Sophroniscus 160.
Soranzo, Giovanni 258.
Sorbonne 12, 40, 42, 55, 63, 107, 129.
Soubise, heer van, zie Rohan, Benjamin de.
Southampton, verdrag van 269.
Spada, Bernardino, kardinaal 26[7], 29, 55, 82, 101.
Spanje (Spanjaarden, Spaans) 7, 12, 23, 27, 29, 30, 32, 33, 42, 45-49, 53-55, 67, 74, 76, 77, 82-84, 91, 100, 105, 118, 121, 132, 136, 144, 145, 151, 153, 155, 156, 171, 172, 174, 176, 179, 181, 189, 190, 195, 197, 200, 203, 205-207, 209, 210, 220-222, 227, 229, 231-234, 236, 237, 245, 252, 254, 256, 265, 267, 269, 270, 274, 275, 280-282, 285, 289, 291, 293-295, 301-305, 310, 313, 324, 325, 329, 332, 334, 335, 345, 346, 354, 360, 361, 389, 391, 393-395, 397, 400, 401, 403, 408, 415, 418, 429, 455, 466, 467.
Spartianus, Aelius. *Hadrianus Imperator ad Diocletianum Augustum* 190.
Spierinck, Hugo 186, 382[13].
Spiering, H., zie Spierinck, Hugo.
Spinola, Ambrosio 12[10], 46, 197, 210, 232, 234, 236-238, 245, 256, 291, 304, 305, 324, 325, 345, 354, 418.
Splinter, Cornelis 224[1].
Staden 199, 211, 213, 222.
Stangerus, Johannes 150, 155, 185, 322.
Stanhope, lord Henry 206[3].
Staten-Collegie 34, 67, 250.
Staten-Generaal 22, 41, 44, 64, 86, 90, 101, 115, 118, 131, 132, 135, 137, 139, 143, 179, 181-183, 191, 192, 207, 208, 210, 211, 214, 217, 223, 229, 232, 235, 237, 250, 253, 262, 269, 271, 284, 290, 291, 320, 323, 377, 405, 407, 411, 419, 441, 442, 464.
Statula Angliae 153, 154, 157, 158, 167, 216.
Steenbergen 338.
Steinfurt 348.
Stell, Beernt 178[2].

Stell (Stellen), Willemientje 178[2].
Stephanus 355.
Sterrenschild, zie Stiernsköld, Jöran Nilsson.
Stevensweerd, heer van, zie Berg, Hendrik, graaf van den.
Stevin, Simon 361.
Steyntge 271.
Stiernsköld, Jöran Nilsson 194[9].
Stiernsköld, Nils 194.
Stirum, graaf van Limburg en Bronckhorst, Gemen en Borculoo, Herman Otto 349[10].
Stoutenburg, heer van, zie Oldenbarnevelt, Willem van.
Straatsburg 129, 153, 242, 246, 304, 317, 331, 355, 386, 433.
Strijen, Mr. Cornelis van 55[4].
Strijen, Quirijn van 55, 137, 201, 207.
Stuart, Elisabeth 325[8], 337.
Suada (*Πειθώ*), godin der overreding 6.
Subalpini, zie Piemonte.
Suetonius Tranquillus, Gaius. *Vita Tiberii* 428.
Suffenus 376.
Sulliacus, zie Sully.
Sully, hertog van, zie Béthune, Maximilien de.
Surendonck 393, 429.
Surgères 453.
Suriano, Christofforo 77[6].
Suse, graaf van la, zie Champagne, Louis de.
Suxe en van Bouteville, graaf van, zie Montmorency, François de.
Swaentge 99.
Swaerdecroon, Hendrik 341[8].
Sweertius, Franciscus 379[1].
Sweertius, Franciscus *Athenae Belgicae, sive nomenclator inferioris Germaniae scriptorum, qui disciplinas philologicas, theologicas, juridicas, medicas et musicas illustrarunt. Antverpiae 1628* 379.
Sweerts, heer van Landschadenhoff, Jacob 459[2].
Sweinichen, zie Schweinichen, Johannes von.
Swerius, zie Sweerts, Jacob.
Syedra 11.
Syedris, zie Syedra.
Syntaxis tertiae editionis, zie Cuyck, Antonius van, *Grammatica latina*.
Syrië (Syrisch) 304, 332, 355.

T

Tacitus, Publius Cornelius 222, 263.
Tacitus, Publius Cornelius *Ab excessu divi Augusti* (*Annales*) 428.
Tacitus, Publius Cornelius *Historiarum libri* 107, 217.
Tadon, fort 270, 272.

Talleyrand, markies van Chalais, Henri de 66[11], 69[7], 73, 126, 135.
Tarcondimotus 65.
Targone, Pompeo 176, 200, 227, 245.
Taubmann, Christian 384[5], 386, 398.
Taubmann, Friedrich 384[6], 386, 398.
Taurinus, Johannes 38, 149[5].
Tavernier, Melchior 297[2], 405.
Teeling, zie Tholincx, Diederick.
Terentius Afer, Publius. *Eunuchus* 181, 400.
Terentius Afer, Publius. *Phormio* 21.
Teresteyn, Cornelis van 11[5], 22.
Tertullianus, Quintus Septimius Florens 110, 160[11].
Texel 182, 191, 214, 434.
Teyling, zie Tholincx, Diederick.
Teylingen, Gerard van 31, 459.
Thibaut, heer van St. Aachtenkerke, Hendrik 290[5].
Thiron 174.
Thoiras, zie Saint Bonnet de Toiras, Jean de.
Tholen 338.
Tholincx, Diederick 108[2].
Thomas 127, 132.
Thomasson, zie Thomesen Sehested, Christen.
Thomesen Sehested, Christen 169, 176, 227[7], 228, 242-244, 258, 275, 277, 293, 302, 313, 315, 331.
Thou, Achille Auguste de 375[8], 444.
Thou, François Auguste de 160, 375[8], 427, 429, 430, 438, 444.
Thou sr., Jacques Auguste de 160, 187, 290, 375[8], 407, 438, 444.
Thou jr., Jacques Auguste de 375[8], 427, 429, 430, 438, 444.
Thuanus, zie Thou, de.
Thuméry, heer van Boisise, J. de 306[12].
T(h)urn, graaf van 449.
Thysius, Antonius 391[11].
Tibaut, zie Thibaut, Hendrik.
Tiber 301.
Tiberianen = gereformeerden 231, 394, 419.
Tiberius 428.
Tiberius = Staten van Holland, 181, 183, 205, 211, 334.
Tiburtius 110.
Tilenus, Daniel 34[5], 105, 120, 158, 168, 237, 266, 278, 279, 319, 330, 331, 347, 364, 368, 373, 381, 382, 385, 387, 390, 399, 407, 415, 416, 444, 446, 462.
Tilenus, Daniel *Advertissement à Assemblée de la Rochelle, 1621* 407.
Tilenus, Daniel *Considération sur le canon et serment des églises réformées conclu et arresté au Synode national d'Alais pour l'approbation du Synode tenu à Dordrecht, 1622* 407.
Tilenus, Daniel *La doctrine des synodes de Dordrecht et*

d'Alez, mise à l'épreuve de la pratique. Paris, 1623 385, 407.
Tilet 270.
Tillières, graaf van, zie Veneur, Tanneguy le.
Tilly, graaf van, zie Tserclaes, Johan.
Tiron, zie Thiron.
Toiras, zie Bonnet de Toiras, Jean de.
Tonningen 192, 449.
Tornebu, juffr. van 463.
Torrentius, Jan Simonsz. 223, 225, 238, 239.
Toscane, groothertog van, zie Medici, Cosimo de. zie Ferdinand II.
Toulouse 45, 48, 234, 237, 239, 243, 246, 251, 260, 265, 267, 285, 386.
Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon, Frédéric Maurice de la 159, 174, 207, 212, 227, 232, 234, 295, 303, 323, 338, 339, 350.
Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon, Henri de la aant. 295[13], 349.
Tour d'Auvergne, burggraaf van Turenne, Henri de la 232[14].
Tour d'Auvergne, Julienne Catherine de la 227[10], 234.
Tour d'Auvergne, Marie de la 349[6], 350.
Tours 136.
Trajanus = Spanje 232, 334, 345.
Transamasianus, zie Oostfriesland.
Transisalanum, zie Overijsel.
Tremouille, graaf van Benaon en van Laval, Frédéric de la 377[8], 388.
Tremouille, hertog van Thouars, Henri de la 345[2], 349, 350, 377[8].
Tremouille, madame de la, zie Nassau, Charlotte Brabantina van.
Tremouille, vrouw van de la, zie Tour d'Auvergne, Marie de la.
Tresel, Daniel 22[2], 39, 51, 52, 64, 201, 224, 255, 262, 278[5], 344, 356, 365, 416.
Tresel, Cornelis 39, 423[1], 425.
Tresel, vrouw van 39, 322, 422.
Trigland, Jacobus 47.
Trimolius, zie Tremouille, de la.
Trino 312.
Troje (Trojaans) 106, 160.
Trou-hertige Aenwijsinge van Theologische Redenen, waerom het onmoghelyck is te treden in Vredehandelinghe tot Vereeniginghe der Remonstranten met de Gereformeerde Kercke. Door Johannes Cloppenburch, Kerckendienaar tot Amstelredam. T' Amstelredam, Voor Marten Jansz. Brandt .... 1627 149.
Trijn, zie Trino.
Tserclaes, graaf van Tilly, Johan 16[5], 90, 164, 166, 170, 181, 192, 210, 211, 213, 222, 281, 398.
Tübingen 239, 385.
Tullus, Joannes de 231[15], 247[1], 429, 431.
Tullus Hostilius 46.
Tulp, Nicolaas Pietersz. 108[18].
Turaine, zie Turenne.
Turenne, burggraaf van, zie Tour d'Auvergne, Henri de la.
Turkije (Turken) 18, 85.
Tydeman, H.W. 441.

U

Ulrich II, graaf van Embden, 321[4].
Ulrik, hertog 213.
Ulysses 109, 306.
Ungaren, Henricus van 34.
Urbanus VIII, paus 45, 84, 100, 105, 194, 228, 230[2], 231, 253, 267, 275, 293, 298, 302, 310, 314, 320, 325, 353, 370, 389, 421, 422, 429, 443, 453, 457-459.
Utenbogard(us), zie Wtenbogaert, Johannes.
Utrecht 19, 38, 66, 78, 107, 120, 159, 161, 178, 193, 194, 199, 210, 223, 238, 254, 278, 283, 318, 342, 359, 381, 400, 411, 415, 440.
Utrecht, Hof van 107, 194, 238, 342.
Utrecht, Staten van 107, 359.
Uxelles, markies d', zie Blé, Jacques du.

V

Vair, Guillaume du 87[2], 169.
Vair, Guillaume du *Oeuvres, Parijs 1641* 87.
Valencia 143.
Valens = Vosbergen, Caspar van 192, 197, 227, 274, 333, 334, 339, 350, 353, 383, 396, 419, 439, 443.
Valerianus = Zeeland 183, 337.
Valerie, de 431, 443.
Valexoletum, zie Valladolid.
Valissoletum, zie Valladolid.
Valkenburg, heer van, zie Hertoge van Osmael, Jan de.
Valladolid 105.
Valle Telina, zie Veltlin.
Valois, Charles de 43.
Valois, hertog d'Angoulême, Charles de 144[1], 320, 392, 393.
Valteline, zie Veltlin.
Varigniez, heer van Blainville, Jean de 8[7], 29.
Varro, Marcus Terentius 161.
Varro, Marcus Terentius *Rerum Rusticarum libri tres* 248.
Vasquius, zie Vasquez Menchaca, Ferd.
Vasquez Menchaca, Ferd. 23[7].
Vasquez Menchaca, Ferd. *Controversiae illustres* 23.
Vaticaan 194, 230.

Veen, Octavio van 45[2].
Veenhuizen, heer van, zie Brederode, Reinoud van.
Veer, Mr. Quintijn de 218[2], 224.
Veere 128, 137, 338.
Velde, Willem van de 61.
Velge, Nicolaus a 348.
Veltlin 39-42, 55, 395.
Venator, Balthasar 300[2], 331, 398, 432.
Vendôme 278.
Vendôme, grand-prieur de France, Alexandre 54[6]-58, 73, 74, 76, 83, 84, 101, 397.
Vendôme, César, hertog van 54[6]-58, 73, 74, 76, 83, 84, 101, 126, 270, 397.
Veneti, zie Venetië (Venetianen).
Venetië (Venetianen) 40, 54, 55, 77, 105, 153, 193, 195, 205, 208, 213, 232, 233, 237, 238, 243, 246, 258, 275, 370, 383, 384, 388, 457, 458.
Veneur, heer van Bréault, gezegd la Grossetiére, Charles le 407[4].
Veneur, graaf van Tillières, baron van Carrouges, Tanneguy le 29[11].
Venlo, kanaal bij, zie Eugeniana, fossa.
Verdoes, zie Does, Mr. Jacob van der.
Verdun 249, 253, 258, 265, 268, 270, 272, 451.
Verdun, Nicolas 122[8].
Verdussen, Hieronymus 109[11].
Vergilius, Publius Maro 385.
Vergilius, Publius Maro *Aeneis* 80, 93, 187, 202, 234, 322, 328, 416, 428.
Verreicken, Louis aant. 309, 327[5].
Verona 378.
Verus = Frankrijk (koning van) 131, 181, 183, 192, 204, 232, 326, 334, 353, 363, 411, 419, 421, 442.
Verus' moeder = Maria de Medici, koninginmoeder van Frankrijk 205, 231, 309, 334, 353.
Verzijden, Jan Dirksz. 148.
Veth, Adriaan 123, 131[5], 141.
Veth, Jan 131.
Vezekia, Anna 206.
Vezekius, Bernardus 39[9], 41, 369, 390, 406, 415, 429.
Vézelay 2.
Vicq, heer van Meulevelt, Henri de 74[4].
Victor = Grevinchoven, Nicolaes 50, 51, 94, 146, 214, 225, 256, 257, 279.
Vierda, zie Wiarda, Dothias.
Vieuville, Charles de la 27, 30.
Vigilantius = Episcopius, Simon 214, 225.
Vignerot, dame de Combalet, Marie Madeleine de 314[5].
Vignolles, heer van Casaubon, Bertrand de 453.
Villabonia, zie Villebon.
Villanueva de Valdueza, markies van, zie Fadrique de Toledo Osorio, don.
Villars, markies van, zie Brancas, George.
Villauclercq Sr., zie Lomenie, Antoine de.

Villauclereq Jr., zie Lomenie, Henri Auguste de.
Villebon, heer van, zie Du Becq, Charles.
Villeroi, heer van, zie Neufville, Nicolas.
Villiers, hertog van Buckingham, George 8[6], 29, 46, 91, 115, 156[7], 160, 161, 164, 172, 174, 187, 189, 196, 197, 202, 204, 207, 212, 224, 258, 301, 369, 377[7], 381, 382, 387, 388, 390, 416.
Villiers, gravin van Buckingham, Lady, zie Beaumont of Glenfield, Mary.
Vincennes 73, 74, 76.
Vincentius, hertog van Mantua 282.
Vincentius, zie Gonzaga, hertog van Mantua, Vincentius (Vincenzo II).
Vinck, Jacob Jansz. 103, 106.
Vinck, Pieter Egbertsz. 108[17].
Viridunum, zie Verdun.
Vitellius = Ferdinand II, keizer van Duitsland 231, 232, 243, 303, 325, 353.
Vivarais 176.
Vivarrez, zie Vivarais.
Vivonne de Savelli, markiezin van Rambouillet, Catherine 82[4].
Vlaanderen (Vlaams) 29, 74, 150, 267, 282, 346, 394, 465, 467.
Vlaanderen, Hoge Raad van - en Bourgondië 233.
Vlaming, de, zie Borrius, Adrianus.
Vlaming van Oudshoorn, Dirck de 235.
Vlaming van Oudshoorn, Pieter Dircksz. de 108[14], 235.
Vlieghen, Eva 370.
Vlissingen 286, 297, 377, 388, 429.
Vlooswijck, Jan Claesz. 413[2].
Voetius, Gisbertus 385, 387, 391, 415.
Voetius, Gisbertus *Proeve van de cracht der godsalicheyt, 1628* 385, 387, 390, 398, 415, 416.
Volusianus = Holland 183, 420, 427.
Vooght, Nicolaes de 405.
Voogt, Leonard de 459.
Voogt, de, zoon van voorgaande 459.
Voorn, heer van, zie Panhuys, Bartholomeus van.
Vos, Lambertus de, zie Vossius, Lambertus.
Vosbergen, Caspar van 8[10], 91, 96, 97, 107, 114, 117[6], 140, 141, 147, 164, 174, 180, 181, 183, 192, 197-200, 210, 212, 214, 216, 217, 222, 227, 228, 236, 243[5], 349, 252, 255, 259, 265, 266, 268-272, 274, 278, 279, 284-286, 290-298, 302, 307-309, 313, 315, 318, 322, 324, 328-330, 333, 334, 336, 338, 339, 341, 342, 346, 348, 350, 353, 361-364, 375, 383, 384, 388, 393, 394, 396, 397, 405, 406, 411,

412, 419, 420, 426, 429, 431, 439, 440, 442, 443, 460, 461, 463, 464.
Vosbergen, Maurits van 269, 271, 286, 330, 333, 342, 361, 463, 464.
Vosbergan, Johan van 164.
Vosbergen, Josias van 164[4], 260, 338.
Vossius, Franciscus 162, 187.
Vossius, Gerhard Johannes 4[2], 6, 45[6], 57, 61-63, 66, 78, 93, 103, 115, 150, 155, 161[9], 166, 172, 185, 187, 195, 197, 243, 249, 273, 292, 295, 305, 306, 311, 329, 336, 348, 364, 401, 444.
Vossius, Gerhard Johannes *Etymologicum*, zie *Latina Grammatica*.
Vossius, Gerhard Johannes *In Fragmenta L. Livii Andr. Q. Ennii, C. Naevii, M. Pacurii et L. Attii Castigationes et notae, 1620* 161, 187.
Vossius, Gerhard Johannes *Historia de controversiis, quas Pelagius eiusque reliquiae moverunt, libri VII, 1618* 4, 115, 249, 296, 444.
Vossius, Gerhard Johannes *De Historicis Graecis, libri quatuor, 1623* 61, 116, 249, 372, 402.
Vossius, Gerhard Johannes *De Historicis Latinis, libri III, 1627* 61, 116, 160, 186, 187, 249, 372, 402.
Vossius, Gerhard Johannes *Latina Syntaxis, in usum Scholarum Hollandiae, et West-Frisiae, Superiorum auctoritate, adornata; passim quidem reservatis fere praeceptis et exemplis Ludolffi Lithocomi; sed plurimis repurgata ab erroribus, etiam superfluis omissis, additis necessariis, atque omnibus meliori ordine digestis, opera Gerardi Io. Vossii. Qui et editione hac altera ad oram notas adiecit. Lugduni Batavorum. Ex Officina Bonaventurae et Abrahami Elzevir, Academiae Typograph. 1628* 402.
Vossius, Gerhard Johannes *Latina Grammatica, ex decreto Illustr. D.D. Holl. West-Frisiaeque Ordinum, in usum Scholarum adornata, multis quidem in locis Lud. Lithocomi verbis, quibus Scholae adsueverant, reservatis: sed erroribus, quibus scalebat, emendatis; inutilibus resectis; pluribus, quae defierent, suppletis; et omnibus meliori ordine dispositis, studio atque opera Gerardi Johannis Vossii. Editio altera, aliquot in locis castigatior priori; notis vero longe auctior. Lugduni Batavorum, Ex Officina Bonaventurae et Abrahami Elzevir. Academiae Typograph. 1628* 402.
Vossius, Gerhard Johannes *Latina Prosodia et artis metricae elementa, in usum scholarum Hollandiae ac West-Frisiae, conscripta ab Gerardo Jo. Vossio. Lugduni Batavorum, Ex Officina Bonaventurae et Abrahami Elzevir. Academiae Typograph. 1628* 402.
Vossius, Gerhard Johannes *Oratoriarum Institutionum libri VI, ita hac tertia editione castigati atque aucti; ut novum opus videri possint. Lugduni Batavorum, Ex Officina Joannis Maire 1630* 372.
Vossius, Gerhard Johannes *Partitionum Oratoriarum sive Rhetorices contractae libri V, Editio altera castigatior, Lugd. Bat. 1627* 372, 373, 402.
Vossius, Lambertus 17.
Vossius, Lambertus *Alle de Wercken van Lambertus Vossius, soet-vloeyende Poëet, tot Brugge opghequeeckt ende gheoeffent in de letteren door de mildtheyt ende sorghe vanden vermaarden Wredius (1679). Uitg. Weduwe en erfgenamen van J. Clouwet, ingeleid door J. Bapt. en M. Clouwet, Brugghe, 1679* 17.
Vredenrijk, Adriaan Jansz. van 128.
Vredenrijk, Dirk Reyniersz. van 128.
Vredius, zie Wree, Olivier de.

Vries, Jan Grijsbertsz. de 109[2].
Vrij, Frederik de 109[3], 433.
Vrijburgh, Adrianus 127.
Vulpius, Ioannes Petrus 457[8].

W

Waal, heer van Moersbergen, Adolf van 180[10], 220.
Waals 6, 118, 153, 266.
Wachter = Episcopius, Simon 256, 257, 279.
Wake, Sir Isaac 264[4]. aant.
Walaeus, Antonius 52, 77, 163[7], 399[8].
Walaeus, Antonius *J. Polyander a Kerckhoven, A. Rivet, A. Walaeus, A. Thysius, Censura in confessionem eorum, qui Remonstrantes vocantur, Leiden 1626* 52.
Walaeus, Antonius *Responsio ad Censuram J.A. Corvini in P. Molinaei Anatomen Arminianismi. Lugd. Bat. 1625* 21, 52.
Wales 26.
Wallenstein, hertog van Friedland en Mecklenburg, Albrecht Wenzel Eusebius von 16[6], 199, 210, 222.
Walta, Peter van 181[21].
Warschau 215.
Wassenaer, Gerard van 178[1]/[2].
Wassenaer, heer van Obdam, Jhr. Jacob, baanderheer van 332, 333.
Wassenaer, heer van Duvenvoorde, 't Woud, Starrenburg, Voorschoten en Veur, Jhr. Johan van 399[9], 461.
Wechelius 129.
Wederdopers 78.
Weede, Johan van 178.
Wellensis, zie Wells.
Wells 372.
Wenen 191, 248, 282.

Werdemann von Sonderspühel, Mathias 206[5], 231, 242, 250, 265, 270, 280, 281, 285, 286, 335, 412.
Werkendam en Vrijhoeven, heer van, zie Cromhout, Nicolaes.
Westerbaen, Jacob 142.
West-Escamp 142.
Westfalen 35.
West-Friesland 465, 466.
West-Indië (Westindisch) 33, 81, 85, 101, 139, 197, 360, 413.
Westindische Compagnie 170, 265, 284, 287, 338, 413, 415.
Wever, de 240.
Weytzen, vrouwe van Brandwijk, Anna 142[1].
Wezemberg, baron van, zie Brederode, Reinoud van.
Wiarda, Dothias, 321.
Wight 434.
Wilhelm V, hertog van Beieren 145[3].
Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Cassel 355[7].
Willem I, graaf van Nassau, prins van Oranje 23, 67, 156, 285, 345, 349, 350.
Willem II, graaf van Nassau, prins van Oranje 99.
Willem Lodewijk, graaf van Nassau 138, 143[4].
Willerus, Martinus 432.
Winsemius, Pierius. *Pierii Winsemii Vita, res gestae et mors Ill. Princ. Mauritii etc. Franequerae 1625* 49, 50.
Wismar 199.
Witt, Mr. Andries de 163[5].
Witte Berg 67, 252, 325.
Wittenberg 384.
Wladislas VII(IV), koning van Polen 206[6], 338.
Wolf, Cornelis Anthonisz. van der 38[2], 342, 357, 393.
Wolff 342, 393.
Wotton, lady Stanhope, gravin van Chesterfield, Catharina 206[3].
Wotton, lord Thomas 206[3].
Wou, van 36, 39, 48.
Wouer aant., Jan van de 111[5].
Wouerius, zie Wouer aant., Jan van de.
Wree, Olivier de 17[1], 18.
Wree, Olivier de *Mengeldichten: Fyghesnoepen; Bacchus-Cortrijck bij Nicolaas Breyghel te Brugge, 1625* 17.
Wree, Olivier de *De Vermaerde Oorlogh-Stucken van den Wonderdadigen Velt-heer Carel de Longueval, ridder van 't Gulde Vlies, Grave van Busquoy, Baron de Vaux etc. Brugge, 1625* 17.
Wree, Olivier de *Venus-Ban bij Nicolaas Breyghel te Brugge, 1625* 17.
Wtenbogaert, Augustijn 317, 358.
Wtenbogaert, Franciscus 317, 356, 380, 416.
Wtenbogaert, Johannes 19, 37, 38, 41, 43, 53, 64, 67, 70, 85, 92, 93[5], 94, 103, 105, 117, 139, 146, 152, 159, 175, 202, 218, 224, 241, 256, 277, 279, 295, 324, 344, 380, 399, 406, 419, 422, 424, 427, 437.

Wtenbogaert, Johannes *Een nieuwe Heylighe Ligue Off Politycke Kercksorghe der huydendaechsche Contra-Remonstranren, vervatet in seecker by hun onlanghs ghestelt en in 't heymelijck omghedeelt Discoers, Waer in verhandelt wort hoe alle haere medeplichtighen in desen tijdt haer te draghen hebben, en hoe sy insonderheyt op alle Politycke persoonen, Hooghe ende Laghe, acht moeten nemen, om den teghenwoordighen Staet en hare Kercke staende te houden. Mitsgaders; Een Brieff opt voorseyde Discoers ghesteldt. Door een onpartydich Lifhebber des Vaderlants.* [1628] 241, 277.
Wtenbogaert, Johannes *Oprecht Verhael vervatende verscheyden stucken, soo van weghen de Contra-Remonstranten tot beswaringhe der Remonstrants-ghesinde, als van wegen de Remonstrants-gesinde tot versoeck van vrije oeffeninge van Religie, ende tot hare Verdedinge aen de Heéren Staten van Hollandt overgegeven. Item het gene by de H.H. Staten daer op is ghedaen, al te samen in dit loopende Jaer 1628. Met een Voor-Reden van een Liefhebber der Waerheyt ende Conscientien Vryheydt, beroerende den Conscientie-dwangh. ghedruckt tot Fryburgh. Anno MDCXXVIII* 356.
Wtenbogaert, Johannes *Tractaet van t'Ampt ende Authoriteyt eener Hoogher Christelicker Overheydt, in Kerckelicke Saecken. ghestelt door Johannem Wtenbogaerdt, Bedienaer des H. Euangelii, In 'sGraven-Haghe. In 'sGraven-Haghe, By Hillebrant Jacobsz .... Anno 1610* 399.
Wttewael, Johannes A. 159.
Wurtenberg 355, 374.
Wijdeveld, Dr. Gerard E.A.M. 466.
Wyntgastius, zie Wyntges, Johannes.
Wyntges, Johannes 316, 320.
Wyts, Jacob 80[11], 107, 191, 193, 198, 206, 309, 327, 353, 383, 422, 427, 430.

X

Xaintes, Claudius de, zie Saintes, Claude de.
Xaintogne 421.

Y

Yeu, eiland 314.

Z

Zacheus 4.
Zachias, Laudivius, kardinaal 457[7].
Zaltbommel 256.
Zeeland 6, 11, 27, 37, 46, 61, 67, 96, 107, 114, 121, 126, 128, 131, 134, 141, 150, 164, 166, 180, 183, 195, 214, 216, 217, 229, 258, 268, 284, 289, 291, 316, 337, 339, 341, 353, 354, 365, 370, 399, 423, 442, 461.
Zeeland, Staten van 284, 383.
Zeerechten 153, 154, 157, 158, 167, 216.
Zenius, zie Zeno, Renier.
Zeno = Coligny, graaf van Châtillon, Gaspard de 350, 383.
Zeno, Renier 234[1], 363.
Zenobius 372.
Zevenbergen, Adriaan Cornelissen van 157.
Zevender, heer van Kenenburg, Otto van 11, 75, 89[4], 96[6], 103[4], 104[9].
Zevendrius, Zeilius 66, 78.
Zevenhuizen 148.
Zobel, Hans 73, 85[6], 100[1], 227[6].
Zoete van Laecke, gezegd Hautain, Willem de 291[5], 461.
Zorzi, Giorgio di Giovanni 383[13], 388.
Zosimus 444[11].
Zosimus *Νέα Ἱστορία* 444.
Zosimus Panopolitanus 226[1].
Zosimus Panopolitanus *Tractatus de tinctura* 226.
Zuid-Beveland (Zuidbevelands) 375.
Zuid-Holland (Zuidhollands) 223, 250, 356, 358.
Zuidholm, eiland 211.
Zuidelijke Nederlanden (Zuidnederlands) 12, 38, 218, 300.
Zutfen 327, 354, 369, 370, 383, 387.
Zweden 34, 82, 83, 94, 130, 133, 134, 181, 192, 194, 213, 215, 222, 236, 240, 248, 250, 253, 258, 262, 268, 277, 288, 292, 302, 313, 330, 338, 342, 353, 359, 434, 435, 439.
Zwingli, Ulrich 23[2].
Zwitserland (Zwitsers) 23, 246, 302, 354, 394.

Corrigenda.

p. 98, n. 4 lees: Zie no. 1113, p. 89 n. 8. America = Armorica = Bretagne.
p. 102, n. 2 lees: Zie Ter Meulen-Diermanse, no. 31; voor Pierre Jeannin (1540-1622) zie II, p. 62 n. 3.
p. 149, n. 12 de woorden: ‘Hs. zie boven, n. 1’ komen te vervallen
p. 152, r. 19 v.b. lees: , den i.p.v. den,
p. 159, r. 18 v.b. lees: rogat amicus
p. 173, n. 5 lees: Elias i.p.v. Ehas
p. 221, r. 19 v.b. lees: parens optime,
p. 223, n. 8 aanvullen met: De genoemde Koppen is de Haarlemmer Christiaen Coppens.
p. 270, n. 2 lees: Voor de brief aan Lodewijk XIII etc.